Yesu Kiristito

Wu-Zɔŋŋɔɔ (Ghana)

Sisaala-Tumuluŋ NT Ghana

Yesu Kiristito Wu-Zɔŋŋɔɔ (Ghana)
Sisaala-Tumuluŋ NT Ghana

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Sisaala, Tumulung)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
b3eb8618-120f-5a96-8c1c-1dbc16914330

Contents

MATIU 1
MAAK 45
LUUK 71
JƆƆŊ 119
YESU NAŊZƆƆBA TIŊTIŊŊAA 152
ROM TIŊŊAA 195
1 KƆRIŊTI NIAA 216
2 KƆRIŊTI NIAA 236
GALIISIA NIAA 249
ƐFƐSIS NIAA 256
FILIPA NIAA 263
KƆLƆSI NIAA 268
1 TƐSALONAAKA NIAA 272
2 TƐSALONAAKA NIAA 276
1 TIMOTI 279
2 TIMOTI 285
TAATIS 289
FALIIMƆŊ 292
HIIBURU TIŊŊAA 294
JEEMS 310
1 PIITA 316
2 PIITA 322
1 JƆƆŊ 326
2 JƆƆŊ 331
3 JƆƆŊ 332
JUUD 333
WIALIŊ WIA SI JOŊO DAGƐ JƆƆŊ 335

WU-ZƆMƆ-LA
MATIU
SI ŊMUŊSA

Yesu doho niaa
Luuk 3.23-28

1 Yesu doho niaa nɛ ŋla. U naabal-
imaba nɛ fa ŋaa Abiraham ari Devit.

2 Abiraham nɛ fa lul Aizik. Aizik
ma sii lul Jekɔb. Jekɔb ma sii lul
Juda ari u naaŋbiiriŋ. 3 Juda ma sii
lul Pɛrɛs ari Zɛra. (Ba naaŋ yiriŋ
nɛ fa Tama.) Pɛrɛs ma bira sii lul
Hɛzurɔŋ. Hɛzurɔŋ ma sii lul Ram.
4 Ram ma sii lul Amiinadab. Ami-
inadab ma sii lul Naasuŋ. Naasuŋ
ma sii lul Salimɔŋ. 5 Salimɔŋ ma
sii lul Buas. (Buas naaŋ yiriŋ nɛ
fa Rehab.) Buas ma sii lul Obɛd.
(Obɛd ma naaŋ yiriŋ nɛ fa Rut.)
Obɛd ma sii lul Jɛsi. 6 Jɛsi ma bira
sii lul kuoro Devit. Devit ma fa
lul Solomɔŋ (Solomɔŋ ma naaŋ fa
ŋaa Uraya haala nɛ. Uraya suu
aŋ ka Devit joŋo jaa.) 7 Solomɔŋ
ma sii lul Rihabam, Rihabam ma sii
lul Abaaja, Abaaja ma sii lul Asa.
8 Asa ma sii lul Jihosafat, Jihosafat
ma sii lul Jɔram, Jɔram ma sii lul
Uzaya. 9 Uzaya ma sii lul Jotam,
Jotam ma sii lul Ehas, Ehas ma sii
lul Hizikaya. 10 Hizikaya ma sii lul
Manaasi, Manaasi ma sii lul Emɔŋ,
Emɔŋ ma sii lul Jusaya. 11 Jusaya
ma sii lul Jekonaya ari u naaŋbiiriŋ.
Bua-la lɛ nɛ ba kɛŋ Iziral tiŋŋaa mu
Babilɔŋ.

12 Ba fa si kɛŋ Iziral tiŋŋaa kaa
mu Babilɔŋ ŋii, u ŋii hariŋ lɛ nɛ
Jekonaya lul Sialitɛl, Sialitɛl ma sii
lul Zerubabil. 13 Zerubabil ma sii lul
Abayat, Abayat ma sii lul Ɛlayakim,
Ɛlayakim ma sii lul Azɔ. 14 Azɔ ma
sii lul Zadɔk, Zadɔk ma sii lul Akim,
Akim ma sii lul Ɛlayat. 15 Ɛlayat
ma sii lul Eliyeza, Eliyeza ma sii lul
Mataŋ, Mataŋ ma bira sii lul Jekɔb.
16 Jekɔb ma sii lul Josɛf, Josɛf nɛ saa
jaa Mɛɛri. U nɛ lul Yesu, nii-la ba síi
yirɛ Kirisito.

17 A suomi Abiraham si hɛ u miisiŋ
lɛ a kaa kukɔ Devit si hɛ u miisiŋ
lɛ, ba di u nihiliɛrɛba kala fa ŋaa fii
ari banɛsɛ nɛ. Devit si hɛ u miisiŋ
lɛ a kaa kukɔ bua-la lɛ ba fa si kɛsɛ
Iziral tiŋŋaa kaa mu Babilɔŋ, Devit
nihiliɛrɛba kala ma fa ŋaa fii ari
banɛsɛ nɛ, a bira chiŋ bua-la lɛ ba
si kɛsɛ Iziral tiŋŋaa kaa mu Babilɔŋ
a kaa kukɔ bua-la lɛ ba si lul Kirisito,
nialiŋ ba si kɛsɛ kaa mu Babilɔŋ
nihiliɛrɛba ma fa ŋaa fii ari banɛsɛ
nɛ.

Yesu lulluŋ bua lɛ
Luuk 2.1-7

18 Ŋla nɛ ba ŋaa a lul Yesu Kirisito.
Josɛf nɛ fa sugɛ u naaŋ Mɛɛri duu
jaa. Ka di ba-na jaa dɔŋɔ, Mɛɛri
na duu kɛŋ luoruŋ nɛ. Wia Diŋ-
zɔŋ-la nɛ hɛ pu. 19 Josɛf fa ŋaa ni-
pula nɛ. U fa bi chɛ duu hiisɛ Mɛɛri
niaa tuɔŋ. Ŋii nɛ u kɛŋ u tuɔŋ lɛ
duu viau. 20 U fa síi biinɛ ŋii, Wia
tiŋdaara dɔŋɔ kɔ u teeŋ ari duosoo
tuɔŋ a bula pu a bul, “Josɛf, Devit
doho nuu, sí leŋe di fawulluŋ kɛniŋ
ŋ síi chɛ di ŋ jaa Mɛɛri, bɛɛ wiaa
luoru-la u si kɛnɛ ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-
la nɛ hɛ pu. 21 U jaŋ lul baal, ŋ jaŋ
hɛ u yiriŋ Yesu, bɛɛ wiaa u nɛ jaŋ laa
u niaa haachɛba ta.” 22 Wiiŋ deeŋ
kala ŋaa di wialiŋ la Tiina Wia fa si
bula ku ŋaa wutitii. U fa to u nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ a bul ŋii. 23 Wialiŋ u fa si bula nɛ
ŋla:

“Ha-tolo kubala ha si bi baal jiŋ jaŋ
kɛŋ luoruŋ a lul bie.
Ba jaŋ hɛ u yiriŋ Imanuɛl.”
(U yiri-la bubuɔŋ nɛ Wia hɛ la teeŋ.)
24 Josɛf si sii doŋ lɛ, u ŋaa ŋii Wia
tiŋdaari-la si bula pu a jaa Mɛɛri.
25 U si jaau ŋii, ba duu bi dɔŋɔ jiŋ,
ka u lul u ha-toli-bie. Ŋii nɛ Josɛf hɛ
u yiriŋ Yesu.

2

Wu-jinnaa mu na Yesu

1-2 Ba lul Yesu Bɛtilɛhɛm lɛ nɛ. Ta-
bie-la fa hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ nɛ. Bua
deeŋ lɛ baal kubala baa yirɛ Hɛrɔd

nɛ fa ŋaa tiŋtee-la kuoro. Ba si
lul Yesu, wu-jinnaa lii taŋ-bubuɔŋ
a kɔ Jerusalɛm a piɛsɛ, "Juu tiŋŋaa
kuoru-la ba si lula hɛ nii nɛ? La na u
chɛŋwuluŋ taŋ-bubuɔŋ nɛ a kɔ di la
chuɔlu." 3 Kuoro Hɛrɔd fa si nii wiiŋ
deeŋ, fawulluŋ kɛŋ ba di Jerusalɛm
niaa kala kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 4 Ŋii nɛ
u yirɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba-la
ba ku hilimi. U piɛsɛba a bul, "Nii
nɛ ba jaŋ lul Kirisito, nii-la Wia si
liisa?" 5 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Ba
jaŋ lulu Bɛtilɛhɛm, Judiya tiŋteeŋ lɛ.
Ŋla nɛ nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋmuŋsɛ: 6 Wia si,

'Bɛtilɛhɛm ŋaa ta-bie nɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ.
Ama Judiya tiŋteeŋ kala lɛ, Bɛtilɛhɛm niaa nɛ ŋaa ni-balaa,
bɛɛ wiaa ba tuɔŋ nɛ Iziral kuoro jaŋ lii,
nii-la si jaŋ beŋ mi niaa, Iziral tiŋŋaa.' "

7 Ŋii nɛ Hɛrɔd luɔra yirɛ wu-jinna-
la si lii taŋ-bubuɔŋ a kaa mu faa
a piɛsɛba di ba dagu bua-la titia lɛ
chɛŋwul-la si lia. Ba daga pu. 8 Ŋii
nɛ Hɛrɔd taba di ba mu Bɛtilɛhɛm,
aŋ bula piba a bul, "Má mu chɛ bile
ari siifiɛsiŋ. 'Di ma nɛ nau, má leŋ
di mi ma jiŋ ŋii niiŋ lɛ, a ma mu
chuɔlu." 9 Ba si nii ŋii, ba lii jɔŋ
woŋbiiŋ aa mu. Chɛŋwul-la ba fa
si na taŋ-bubuɔŋ bira laa ba sipaaŋ.
10 Ba bira si na chɛŋwul-la, ba tuɔŋ
kala tɔrɛ, ba jujuɔsɛ. 11 Ba si mu
yi lee-la bii-mulo-la si hɛ, chɛŋwul-
la chiŋ dia-la nyuŋ. Ba mu juu
dia-la a na bii-mulo-la ari Mɛɛri, u
naaŋ. Ba tuu kpirimi u sipaaŋ a
chuɔlu. Ŋii nɛ ba puri ba chugusuŋ
a liisɛ kiaa pu: Sɛlimɛ, tii-keli-zɔŋ
baa yirɛ firaŋkiŋsɛŋs ari tii-keli-zɔŋ
dɔŋɔ baa yirɛ mɛɛ. 12 Ŋii nɛ titaŋiŋ
Wia bula piba duosoo tuɔŋ ari ba sí
miira mu Hɛrɔd teeŋ. Ŋii nɛ ba sii a
to woŋbii-wogo a miira mu ba jaŋ.

Josɛf ari Mɛɛri fá mu Ijipiti tiŋteeŋ

13-14 Ba si miira jɔŋ ba woŋbiiŋ a
viiri, Josɛf piŋ dɔŋ a duosi a na Wia
tiŋdaara di u kɔ u teeŋ a bula pu,
"Sii a jɔŋ bii-mulo-la ari u naaŋ a fá
mu Ijipiti tiŋteeŋ a hɛ dimɛ see di
mi bira bula piŋ di ŋ lii dimɛ, bɛɛ
wiaa Hɛrɔd chɛ di u kpu bii-mulo-la
nɛ." Ŋii nɛ u sii a jɔŋ bii-mulo-la ari
u naaŋ a mu Ijipiti tiŋteeŋ titaŋiŋ. U
hɛ dimɛ nɛ deeŋ deeŋ Hɛrɔd ku suu.
15 Wiiŋ deeŋ ŋaa di wii-la Wia fa si
to nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii. U fa bula ari
u jaŋ yirɛ u bie duu lii Ijipiti tiŋteeŋ
kɔ.

Ba kpu haŋbolibiisi-la Bɛtilɛhɛm lɛ

16 Hɛrɔd si na ari wu-jinna-la ny-
isu nɛ, u faasa na baaniŋ. Wu-jinna-
la fa si dagu bua-la lɛ ba si lul Yesu,
u jiŋ ŋii. Ŋii nɛ u ta u laali-yuoroo
di ba mu Bɛtilɛhɛm ta-biisi-la kala si
gollu chu a kpu haŋbolibiisi-la kala
si ha bi jisiŋ balia kiele. 17 A tiŋ ŋla
wiaa wii-la Jɛrimaya fa si bula ku
ŋaa wutitii nɛ. U fa ŋaa nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ
nɛ. 18 Wialiŋ u fa si bula nɛ ŋla: U
si,

"Niaa níi yel Rama lɛ,
niaa faasa yel nɛ.
Haal kubala ba síi yirɛ Rechil yel u haŋbiisiŋ wiaa nɛ.
U yele, u bi tɔrɔ,
bɛɛ wiaa ba kala suba nɛ."

Josɛf ari Mɛɛri mu Nazarɛt

19-21 Ŋii nɛ Hɛrɔd ku suu. U si
suba ŋii, Josɛf bira duoso a na Wia
tiŋdaara di u kɔ u teeŋ a bula pu,
"Sii a kɛŋ bii-mulo-la ari u naaŋ a
miira mu Iziral tiŋteeŋ. Nialaa fa síi
chɛ di ba kpu bii-mulo-la, ba suba
nɛ." Ŋii nɛ u kɛŋ bile ari u naaŋ
a kaa mu Iziral tiŋteeŋ a hɛ dimɛ.
22 Ama Josɛf si nia ari Hɛrɔd suba,
ka u bie Akiliyas dii kuoruŋ Judiya
tiŋteeŋ lɛ, fawulluŋ fa kɛnu ari u
si jaŋ hɔŋ dimɛ. Ŋii nɛ Wia bira
bula pu duosoo tuɔŋ duu mu hɔŋ
Galilii tiŋteeŋ lɛ. 23 U si mu Galilii
tiŋteeŋ, u mu hɔŋ taŋ kubala lɛ baa

yirɛ Nazarɛt. U ŋaa ŋii di wialiŋ
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ŋaa wutitii nɛ. Ba fa bula a
bul,
“Ba jaŋ kɛnu yirɛ Nazarɛt tiina.”

3

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa
Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jɔɔŋ 1.19-28

1 Bua-la lɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la sii
kɔ Judiya tiŋteeŋ a juu giri-bine
tuɔŋ a suomo bubul Wia wiaa pipi
niaa. 2 U bula piba a bul, “Má birima
lii ma haachɛba lɛ, bɛɛ wiaa Wia
kuorii-la kpaga nɛ!” 3 Nialiŋ fa síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
dɔŋɔ ma fa bul Jɔɔŋ wiaa nɛ. U yiriŋ
nɛ fa Azaaya. U fa si,
“Nuu nɛ chiŋ giri-bine tuɔŋ aa heele
bul,
‘Má kɔ a wasɛ woŋbiiŋ bil di la
Tiina kɔ a tuto.
Má ŋaa ŋii duu nɛ kɔ, u di-vɛniŋ
jaŋ piŋ woruŋ.’ ”
4 Jɔɔŋ gɛnniŋ fa ŋaa buŋtaŋŋa
punaa nɛ ba kaa sua, a kɛŋ teŋbiiŋ
vɔɔ u tiŋa, u kudiilee ma nɛ fa
nyaŋgirikɛba ari tuuŋ. 5 Niaa lii
Jerusalɛm ari Judiya tiŋteeŋ kala ari
tasi-la kala si golli Jɔɔdaŋ fuo-la a kɔ
u teeŋ. 6 Ba dagɛ ba haachɛba aŋ tuu
Jɔɔdaŋ fuo-la, u foba Wii-chuɔlɛ liiŋ.
7 Jɔɔŋ na Farisii tiŋŋaa ari Sadusii
tiŋŋaa di ba yuga a kukɔ u teeŋ duu
foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. U si naba, u
bula piba a bul, “Ma niaa deeŋba
wu-ŋaalaa nagɛ diŋŋaa nɛ. Ma
biina ma jaŋ wuo fá lɛl chɛɛ-la Wia
si jaŋ dii nuu-kala sariyaa? 8 Máa
ŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ ari ma birima
lii ma haachɛba lɛ nɛ 9 aŋ sí biina a
bul Abiraham si ŋaa ma naabalima
ŋii, Wia bi jaŋ dɔgisɛma. Mi jaŋ bula
pima ari Wia paala jaŋ wuo ŋaa
di tabiaa deeŋba ma si na birimɛ
Abiraham doho niaa. 10 Na ba kɛŋ
saaŋ jee nɛ a ŋaa siri di ba keri tiisiŋ
lo. Tia-la kala si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ ka
nɛŋ, ba jaŋ kere lo a hɛ nyiniŋ.
11 Mi-na foma Wii-chuɔlɛ liiŋ a
dagɛ ari ma birima lii ma haachɛba
lɛ nɛ, ama nii-la si jaŋ to mi hariŋ kɔ,
u nɛ jaŋ joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ ma
dɔŋsuŋ lɛ aŋ joŋ nyiniŋ hɛ dɔŋsuŋ
ma lɛ. U nɛ yuga kiimi. U paala bi
maga di mi kori u nɛŋtɛŋŋɛɛ maa.
12 U jaŋ kori mii-chaari-gbaŋa duu
ŋmoo u miaa kala dɛrɛ, u jaŋ kɛŋ
gbaŋa-la a kaa chaarɛ a liisɛ mii-
biiŋ a hɛ u vire lɛ aŋ joŋ jɔruŋ a hɛ
nyiniŋ lɛ. Nyiŋ-la bi jaŋ disɛ.”

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Bua-la lɛ Jɔɔŋ fa síi bul Wia wiaa
aŋ fufo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, Yesu
sii lii Galilii tiŋteeŋ a kɔ Jɔɔŋ teeŋ
duu fou Wii-chuɔlɛ liiŋ Jɔɔdaŋ fuo-la
lɛ. 14 Ama Jɔɔŋ si nii ŋii, u wiwalimɛ
di Yesu kɛŋ u tuɔbiinaa birimɛ. Ŋii
nɛ Jɔɔŋ bula pu a bul, “Ŋ nɛ maga di
ŋ fomi Wii-chuɔlɛ liiŋ, aŋ ka ŋ kɔ di
mi nɛ foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii.” 15 Ŋii
nɛ Yesu bula pu a bul, “Ŋaa ŋii mi
si bula piŋ. Ŋla nɛ la jaŋ wuo to a
ŋaa wii-la kala Wia síi cho.” Ŋii nɛ
Jɔɔŋ sɛi a fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 16 Jɔɔŋ
si fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ dɛrɛ, u guu
lii lii-la tuɔŋ ku lii di wia nyuŋ kpaa
balia. U na Wia Diŋ-zɔŋ-la duu ku
tuu a nagɛ kokomo a togiliu lɛ. 17 Ka
u nii nuu yiikoro wia nyuŋ a bul, “Mi
Bii-chooluŋ nɛ ŋla, mi tuɔŋ tɔrɛ u
nyuŋ.”

4

Sitaani magisɛ Yesu
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

1 Wia Diŋ-zɔŋ-la si ku togili Yesu lɛ
ŋii, u kɛnu kaa juu giri-bine tuɔŋ di
Sitaani magisu. 2 Yesu fa si hɛ giri-
bine tuɔŋ ŋii, u vɔɔ niiŋ titaŋiŋ ari
wiihɛyɛ kala tapulaa mahiŋ balia,
ŋii nɛ losuŋ kɛnu woruŋ. 3 Ŋii nɛ
Sitaani kɔ u teeŋ a bula pu a bul,
“Di ŋ nɛ ŋaa Wia Bie, ŋaa di tabiaa
deeŋba birimɛ boroboro di ŋ dii.”
4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Ba
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
‘Kudiilee duŋduŋa dee bi nuhuobi-
ine miisiŋ ka pa,
ama Wia niiŋ wialiŋ u síi bul níi
pi nuhuobiine miisiŋ.’ ”

5 Ŋii nɛ Sitaani kɛŋ Yesu a kaa mu
Jerusalɛm a kaa mu jil Wia-dia nyu-
gbaŋa 6 aŋ bula pu a bul, "Di ŋ nɛ
ŋaa Wia Bie, joŋ ŋ titia a yuo daha a
tuu chigisi tiŋteeŋ. Ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ ari
'Wia jaŋ bul ŋ wiaa a pi u tiŋdaaraa
di ba ku cheme kɛniŋ,
di ŋ sí joŋ ŋ naaŋ ŋmoo tabiaa
a keri.' "
7 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ba bira
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ a bul,
'U bi maga di ŋ mimagisɛ ŋ Tiina
Wia.' "
8 Ŋii nɛ Sitaani bira kɛŋ Yesu a
kaa jil peel-bal kubala nyuŋ a dagu
dunia kuoruŋ fine ari u zɔmuŋ 9 aŋ
bula pu a bul, "Mi jaŋ joŋ kiaa
deeŋba kala piŋ di ŋ nɛ jaŋ tuu
kpirimi a chuɔlɛmi." 10 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, "Sitaani, mu dimɛ,
Wia teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsa di ba
chuchuɔlɛ la Tiina Wia duŋduŋa nɛ
a timaa pu." 11 Ŋii nɛ Sitaani viiri
aŋ ka Yesu. Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa ku
tima pu.

Yesu suomi u tiŋtiŋŋaa Galilii lɛ

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

12 Bua deeŋ lɛ ba kɛŋ Jɔɔŋ Wia
lii-foori-la kaa mu tɔ dia. Yesu si
nii ŋii, u sii Judiya lɛ a mu Galilii
tiŋteeŋ. 13 U bira bi Nazarɛt lɛ
hɔnɔ aŋ sii a mu hɔŋ taŋ kubala
baa yirɛ Kapɛnam lɛ. Taŋ-la kpagɛ
Galilii mugi-bal-la nɛ a hɛ Zɛbuluŋ
ari Nafitali tiŋteeŋ. 14 Wiiŋ deeŋ
ŋaa di wialiŋ Azaaya fa si bula ku
ŋaa wutitiiba nɛ. 15 Azaaya fa ŋaa
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. U fa bul wiaa a pi
Zɛbuluŋ ari Nafitali doho niaa lɛ
a chaasɛ mugi-baliŋ diiraa, Jɔɔdaŋ
sɛmɛ, a hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ. Ba ŋaa
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. 16 U
bula piba a bul,
"Nialiŋ si hɛ birimiŋ tuɔŋ,
ba jaŋ na puluŋ-bal.
Tiŋtee-la ma lɛ niaa si bi Wia
chuɔlɛ,
pulumuŋ jaŋ pɔsɛ piba."
17 Yesu si hɛ Kapɛnam lɛ, u suomi
u tiŋtiŋŋaa a bul Wia wiaa pi niaa a
bul, "Má birima lii ma haachɛba lɛ,
bɛɛ wiaa, Wia kuorii-la kpaga nɛ."

Yesu yirɛ cheŋfili-kpuuraa banɛsɛ

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Yesu fa si joŋ Galilii mugi-bal-
la niiŋ a vivɛŋ, u na naaŋbiiriŋ
balia. Ba fa ŋaa cheŋfili-kpuuraa
nɛ. Dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Saamɔŋ. U
yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ fa Piita. U naaŋbie
ma yiriŋ nɛ Aŋduru. U naba di baa
kpu cheŋfilee fuo-la lɛ ari ba joŋba.
19 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má
kɔ mi teeŋ a to mi hariŋ. Mi jaŋ
dagɛma ŋii ma si jaŋ kikɛsɛ niaa."
20 Lima lima ba joŋ ba joŋba ta aŋ
to u hariŋ. 21 Ŋii nɛ u bira vɛŋ a
mu na naaŋbiiriŋ balia, ba yiraa nɛ
Jeems ari Jɔɔŋ. Ba fa ŋaa Zɛbidii
biiriŋ nɛ. U naba di ba di ba nyimma
fa hɛ ba liiŋ daboro tuɔŋ nɛ. Ba kɛŋ
ba joŋba ŋaa siri di ba yuo. 22 Ŋii
nɛ Yesu yirɛba. Ba guu sii a leŋ ba
liiŋ daboro ari ba nyimma aŋ to Yesu
hariŋ.

Yesu bul Wia wiaa pi niaa aŋ pɛ vaarɛba

Luuk 6.17-19

23 Ŋii nɛ Yesu gɔllɛ Galilii tiŋteeŋ
kala a didagɛ niaa ba Wii-chuɔlɛ
diisiŋ lɛ a bubul Wia wu-zɔmɔ-la
wiaa ari Wia kuorii-la wiaa a pi
niaa aŋ pɛ vivaarɛ niaa nyanyal-
yiriba kala. 24 Yesu wiaa teeli Siiria
tiŋteeŋ kala. Ŋii nɛ niaa kɛŋ ba
nyanyal tiŋŋaa kala kɔ u teeŋ. Ba
kɛŋ nyanyal-yiriba kala, jiŋ-bɔŋŋɔɔ
fa kɛŋ dɔŋsuŋ, nialiŋ dɔŋsuŋ faa
tel kuŋkuŋsuŋ, dɔŋsuŋ ma fa ŋaa
gbɛrikɛɛ nɛ a kɔ. Yesu vaarɛba kala.
25 Ni-daŋ to Yesu hariŋ. Ba dɔŋsuŋ
lii Galilii tiŋteeŋ ari ta-geŋtisiŋ fii
tiŋteyee. Dɔŋsuŋ ma lii Jerusalɛm
si hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ, dɔŋsuŋ ma
lii Jɔɔdaŋ fuoŋ cholo sɛmɛ dɔŋɔ.

5

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ

Luuk 6.20-23

1-2 Yesu si na di niaa yuga ŋii, u jil
peeliŋ nyuŋ a hɔŋ dimɛ. U si hɔnɔ,

u haritooroo kɔ u teeŋ. U suomo bul wiaa a didagɛba aa bul,

3 "Wia jaŋ pɛ nialiŋ si bi Wia jiŋ woruŋ lɛ.
Ba nɛ jaŋ dii Wia kuorii-la.
4 Wia jaŋ pɛ nialiŋ síi yel lɛ.
U jaŋ leŋ di ba tuɔsaa piŋ dibala.
5 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si bi ba titia ka dagɛ.
Ba jaŋ dii Wia kuorii-la tiŋteefalii-la lɛ.
6 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si faasa chɛ tuɔ-pula a nagɛ losuŋ koo liinyuasuŋ si kɛŋ niaa ŋ chichɛ kudiilee koo liiŋ ŋii.
Wia jaŋ ŋaa di ba kɛŋ tuɔ-pula.
7 Wia jaŋ pɛ nialiŋ síi fá niaa nennige lɛ.
U ma jaŋ fába nennige.
8 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula lɛ.
Ba jaŋ na Wia.
9 Wia jaŋ pɛ naŋjejeeree lɛ.
U jaŋ kɛŋba yirɛ u biiriŋ.
10 Wia jaŋ pɛ nialiŋ ba síi dɔgisu lɛ a tiŋ wutitii ari tuɔ-pula wiaa.
Ba jaŋ hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ.

11 Di niaa nɛ tuusɛma aŋ pɛ to
ma naasiŋ dudɔgisɛma aŋ nyia wunyiariŋ pipima a tiŋ ma si ŋaa mi haritooroo wiaa, Wia ma jaŋ pɛma
lɛ. 12 Má leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ, di
ma jujuɔsɛ, bɛɛ wiaa ma time jaŋ yugɛ Wia-jaŋ lɛ. Ba si to ma naasiŋ dudɔgisɛma ŋii, ŋii titia nɛ ba fa dɔgisɛ nialiŋ si laa sipaaŋ bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.

Ma nagɛ yisiŋ a nagɛ chaaniŋ maa

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

13 Ma nagɛ yisiŋ nɛ nuu-kala teeŋ.
Yisiŋ sima, ama di u nɛ sɛbisɛ, ŋ bira bi jaŋ wuo ŋaa duu siŋ. U ŋaa kutɔɔ nɛ. Ba joŋo ta niaa nunuɔsɛ.

14 Ma ma nagɛ chaaniŋ nɛ dunia
niaa kala teeŋ. Taŋ kala si chiŋ
peeliŋ nyuŋ, u bi wuo faa. 15 Nuu-
kala síi chɛ pulumuŋ u dia lɛ, u bi jaŋ nyigɛ chaaniŋ bil u dia lɛ a kɛŋ gbaŋa a chu tɔ, koo u bi jaŋ joŋ chaaŋ-la hɛ godo bubuɔŋ maa. U yie joŋo bil kua nyuŋ nɛ, di nuu-kala si hɛ dia-la tuɔŋ nina pulumuŋ. 16 Ŋii
titia nɛ ma ma maga di ma chaanɛ niaa teeŋ di ba wuo na wu-zɔmɔ-la ma síi ŋaa di ba wuo dɛnnɛ ma Nyimma si hɛ Wia-jaŋ lɛ.

Yesu dagɛ niaa wii-la ba si ŋmuŋsa bil di ba tuto

17 Ma biina mi kɔ di mi joŋ wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ta nɛɛ? Koo ma biina mi kɔ di mi joŋ wialiŋ niaa si dagɛma Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ta nɛɛ? Ai, mi bi kɔ di mi joŋba ta, ama mi kɔ di mi dagɛ
ba bubuɔŋ titia nɛ. 18 Wutitii nɛ
mi bulaa pima, dunia ari wia nyuŋ si jaŋ hɛ dimɛ ŋii a dieni, wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba bi jaŋ keriba mua ma ta see di
kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ dɛrɛ. 19 Ŋii
wiaa nii-la kala si keri wialiŋ mua ma ta aŋ dagɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa di ba to ŋii, u tiina nɛ jaŋ ŋaa ni-bie Wia kuorii-la tuɔŋ. Nii-la ma kala síi to wialiŋ a dagɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa di ba ma to ŋii titia, u tiina jaŋ yugɛ Wia
kuorii-la tuɔŋ. 20 Mi jaŋ bula pima,
see di ma kɛŋ tuɔ-pula a kii Wia teniŋ kerichiba ari Farisii timma-la a ŋiŋaa wialiŋ Wia síi chɛ, di ŋii dee, ma bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ."

Yesu bul wiaa a tigɛ baaniŋ naniŋ lɛ

21 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ u hari-
tooroo a bul, "Ma nia ari faafaa kala nɛ Moosis bula pi niaa a bul di ba sí niaa kpu. U fa bula di nii-la kala nɛ kpu nuu, ba jaŋ kɛnu kaa mu
dii u sariya. 22 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ
bula pima, nii-la kala si na baaniŋ u naaŋbie nyuŋ, ba jaŋ kɛnu kaa ku dii u sariya. Nii-la ma kala si yirɛ u naaŋbie a bul di u ŋaa ni-pɛipɛi, ba jaŋ kɛnu kaa mu nialiŋ si hilime vuurɛ wiaa teeŋ. Nii-la ma kala si yirɛ u naaŋbie a bul di u ŋaa ni-tɔɔ nɛ, u tiina jaŋ mu juu Wia nyiniŋ.
23 Di ŋ nɛ kɛŋ puna mu Wia koruŋ
di ŋ kpu a nyiga pu aŋ liise mu yi ari ŋ naaŋbie tuɔŋ cheye ŋ nyuŋ,
24 leŋ puna-la koru-la nyuŋ aŋ miira

mu ma di ŋ naaŋbie siŋ, ka di ŋ-na
miira mu di ba kpu puna-la a pi Wia.
25 Di nuu nɛ samiŋ a kɛniŋ kaa mu
sariya didiiliŋ, ŋ ŋaa kukeri a bul
wii-la wasɛ woŋbiiŋ lɛ lima lima aŋ-
na mu. Di ŋii dee, u jaŋ kɛniŋ kaa hɛ
sariya didiire nisiŋ lɛ. Sariya didiire
ma jaŋ kɛniŋ kaa hɛ porisiba nisiŋ
lɛ. Ba nɛ jaŋ kɛniŋ mu tɔ dia. 26 Di
ba kɛniŋ mu tɔ dia, ŋ bi jaŋ wuo lii
see ŋ ṯiŋ chiŋ-la kala ba si kere piŋ.

Yesu bul wiaa a tigɛ haalaa chɛniŋ lɛ

27 Ma nia di ba dagɛma di ma sí
niaa haalaa chɛ. 28 Ama mi jaŋ bula
pima, nuu-kala si na haala a cho duu
kɛnu piŋ, u tiina juu Wia haachɛ lɛ
nɛ u tuɔŋ lɛ. 29 Di ŋ na-diiŋ siiŋ níi
chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, liisa ta.
Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari
sii-togo, u nɛ kpia ba si joŋuŋ yuo
hɛ Wia nyiniŋ lɛ ari siaa balia. 30 Di
ŋ na-diiŋ nisiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ
haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si jaŋ juu Wia
kuorii-la tuɔŋ ari na-kuuŋ, u nɛ kpia
ŋ si kɛŋ ŋ yaraa kala aŋ juu Wia
nyiniŋ.

Yesu dagɛ niaa haala vianiŋ wiaa

Mat. 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

31 Ba bira dagɛma a bul,
'Di nuu níi chɛ duu via u haala,
u maga duu ŋmuŋsɛ teniŋ pi
haal-la ari u jaŋ viau.'
32 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima a
bul, baal-na kala si via u haala, u
ŋaa haal-la juu Wia haachɛ lɛ nɛ,
see di haal-la ka ŋaa ha-chɔruŋ wu-
ŋaalaa, ka u bala-na viau. Di haal-la
nɛ bira mu jaa baal dɔŋ, baal-la si
jaau, u ma juu Wia haachɛ lɛ nɛ.

Yesu bula pi niaa di ba sí ŋmiɛsu

33 Ma bira nia di ba bula pi la
naabalimaba a bul,
'Di ŋ nɛ ŋmiɛsa ari ŋ jaŋ ŋaa wii pi
Wia,
sí leŋe di wii-la ta,
ama ŋaa wii-la ŋ si si ŋ jaŋ ŋaa a pi
Wia.'
34 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima, di
ma nɛ chɛ di ma ŋaa wii, ma sí
ŋmiɛsu. Ma sí Wia ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa
u níi beŋ dunia kuŋ-kala. 35 Koo
ma sí tiŋteeŋ ma ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa
Wia naasiŋ di-wiesiŋ nɛ ŋii. Koo ma
sí Jerusalɛm ma ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa
kuori-baliŋ jaŋ nɛ ŋii. 36 Ma paala sí
ma nyuŋ ma ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa ma
paala bi jaŋ wuo ŋaa di ma nyu-
punaa biri koo ba pullɛ. 37 Ama ma-
na yaa bul, 'Oo' koo 'Ai' duŋduŋa a
lii ŋii hariŋ. Di ŋ nɛ sɛyɛ, leŋ u sɛnɛ
ŋaa wutitii. Di ŋ bira bi sɛyɛ maa,
leŋ duu ŋaa wutitii. Di ŋii duŋduŋa
dee, u lii Sitaani nɛ.

Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ŋ lɛ, sí wu-bɔŋ-la joŋo ṯimu

Luuk 6.29-30

38 Ma nia ari Moosis fa bula a bul,
'Di nuu nɛ tɔɔ ŋ siiŋ purɛ,
ŋ ma tɔɔ u siiŋ purɛ,
di nuu nɛ ŋmoo ŋ nyiliŋ churi,
ŋ ma ŋmoo u nyiliŋ churi.'
39 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima a bul,
di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ŋ lɛ, sí wu-
bɔŋ-la joŋo ṯimu. Di nuu nɛ fallɛ
ŋ na-diiŋ chaŋkpaŋiŋ lɛ, kɛŋ ŋ na-
gua chaŋkpaŋiŋ ma kaa birima pu
duu fallɛ. 40 Di nuu nɛ samiŋ kaa
juu kɔɔti duu laa ŋ gɛri-baliŋ, wuri
ŋ gɛri-bie ma pɛ pu. 41 Di nuu nɛ
fuguŋ di ma duu vɛŋ meel-daa, leŋ
di ma vɛŋ meel-daasiŋ balia. 42 Di
ŋ nɛ kɛŋ kuŋ, di nuu piɛsɛ chichɛ,
joŋo pu. Di nuu nɛ kɔ ŋ teeŋ a chichɛ
kuŋ duu chiŋ, di ŋ nɛ kɛnɛ, joŋo
chimu.

Yesu bula ari la cho la diŋdɔŋŋɔɔ

Luuk 6.27-28, 32-36

43 Ma nia ari Moosis fa si di ma
cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa aŋ bɛrɛ ma
diŋdɔŋŋɔɔ. 44 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ
bula pima, má cho ma diŋdɔŋŋɔɔ a
chuɔlɛ Wia pipi nialiŋ si to naasiŋ
dɔgisɛma. 45 Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma
jaŋ wuo ŋaa ma Nyimma Wia si
hɛ Wia-jaŋ biiriŋ. U leŋe Wia pɔsɛ
hihɛ ni-bɔŋŋɔɔ ari ni-zɔŋŋɔɔ kala lɛ
nɛ a leŋ duonuŋ nii pipi ni-zɔŋŋɔɔ
ari ni-bɔŋŋɔɔ kala. 46 Di ŋ nɛ cho
nialiŋ si choŋ duŋduŋa, ŋ bi jaŋ kɛŋ
time Wia-jaŋ lɛ. Laŋpoo lilaaraa ma

paala ŋiŋaa ŋii nɛ. 47 Di ŋ nɛ tuɔsɛ ŋ
naaŋbiiriŋ duŋduŋa chuchuɔlɛ, ŋ bi
woruŋ ka ŋaa. Nialiŋ si bi Wia jiŋ
ma paala ŋiŋaa ŋii nɛ. 48 U maga di
ma ŋaa tuɔ-pul timma nɛ a sí kuŋ-
kala chɛ ka, ari ma Nyimma si hɛ
Wia-jaŋ si ŋaa Tuɔ-pul Tiina ŋii.”

6

Yesu dagɛla ŋii la si jaŋ ŋaa a joŋ kiaa pi niaa

1 Yesu bira dagɛ u haritooroo a
bul, “Di ŋ níí chɛ di ŋ ŋaa wu-zɔŋ a
pɛ ŋ dɔŋɔ tiina lɛ, sí wu-zɔŋ-la joŋo
ŋaau lɛ niaa tuɔŋ. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii,
ŋ bi time kɛnɛ ŋ Nyimma si hɛ Wia-
jaŋ lɛ teeŋ. 2 Di ŋ nɛ joŋ kuŋ pɛ nuu
lɛ, sí leŋe di niaa jiŋ. Nialiŋ síi dagɛ
ba titia yie ŋaa ŋii Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ ari woŋbii-porunuŋ lɛ. Ba ŋaa ŋii
di niaa bɛsɛba lɛ nɛ. Wutitii nɛ mi
bulaa pima, ba laa ba time nɛ. 3 Di
ŋ níí joŋ kuŋ a pɛ nuu lɛ, sí leŋe
di ŋ naŋdɔŋ-fiɛmiŋ paala jiŋ. 4 Leŋ
duu ŋaa wu-faali. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii,
ŋ Nyimma Wia jaŋ ṯimiŋ. U níí na
wii-la ŋ si ŋaa.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ chuchuɔlɛ Wia

Luuk 11.2-4

5 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Di ma níí
chuɔlɛ Wia, ma sí nialiŋ síi dagɛ ba
titia nagu. Ba yie cho di ba chiŋ Wii-
chuɔlɛ diisiŋ lɛ ari woŋbiee sɛmɛ
a chuchuɔlɛ Wia di nuu-kala naba.
Wutitii nɛ mi bulaa pima, ba paala
laa ba time nɛ. 6 Ama di ma níí chɛ
di ma chuɔlɛ Wia, má juu ma diisiŋ
a kɛŋ borusuŋ tɔ aŋ sul ma Nyimma-
la ma si buu na. U-na na wii-la ma
si faa ŋiŋaa nɛ, u jaŋ ṯiŋma.
7 Di ma níí chuɔlɛ Wia, ma sí faasa
bul wiaa yugɛ, ari nialiŋ si bi Wia
jiŋ síi ŋaa ŋii. Ba biina ari ba síi
chuɔlɛ Wia deeŋ deeŋ ŋii, Wia jaŋ
nii. 8 Ma síba nagu. Ma Nyimma
paala jiŋ kialiŋ ma síi chɛ nɛ, ka ma-
na pipiɛsu ŋii. 9 Ŋla nɛ u maga di ma
chuɔlɛ Wia: Má bul,
‘La Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ,
leŋ di ŋ yiriŋ yirɛ.
10 Leŋ di ŋ kuorii-la kɔ.
Leŋ di niaa sɛi ŋ niiŋ tiŋteeŋ
deeŋ lɛ ari ba si sɛi Wia-jaŋ lɛ
ŋii.
11 Pila la jiniŋ niiŋ kudiiliŋ
12 aŋ joŋ la haachɛba chɛla, ari
la ma si joŋ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa
haachɛba chɛba ŋii.
13 Liisɛla wii-la si jaŋ kɛŋla hɛ
haachɛ tuɔŋ lɛ,
liisɛla wu-bɔŋŋɔɔ lɛ, [bɛɛ wiaa
kuorii-la ari doluŋ ari yiri-la
ŋaa ŋ kiaa nɛ, lɛɛlɛ a kaa mu
deeŋ deeŋ. Ami.]’
14 Di ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa nɛ ŋaa
wiaa cheima lɛ aŋ ka ma joŋo chɛba,
ma Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ
ma jaŋ joŋ wialiŋ ma si ŋaa chei a
chɛma. 15 Ama di ma nɛ bi wialiŋ
ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si ŋaa cheima
lɛ joŋo chɛba, ma Nyimma Wia ma
bi jaŋ joŋ wialiŋ ma si ŋaa chei a
chɛma.”

Yesu dagɛ niaa nii-vɔbuŋ wiaa

16 Ŋii nɛ Yesu si, “Di ma nɛ vɔɔ
niiŋ, ma sí siaa kaa chei a nagɛ
nialiŋ síi dagɛ ba titia. Ba yie gugɔllɛ
ari losuŋ a kɛŋ siaa kala chei di
nuu-kala na a jiŋ ari baa vɔɔ niiŋ
nɛ. Wutitii nɛ, mi bulaa pima, ba-na
paala laa ba time kala dɛrɛ nɛ. 17 Di
ma nɛ vɔɔ niiŋ, má sɔŋ ma siaa a
chaasɛ ma nyuŋ, 18 di niaa sí wuo jiŋ
ari maa vɔɔ niiŋ nɛ see ma Nyimma
Wia duŋduŋa, Nii-la ma si bi na. U-
na na wii-la ma si faa ŋaa nɛ, u jaŋ
ṯiŋma.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kuoruŋ Wia-jaŋ lɛ

Luuk 12.33-34

19 Yesu bira bula, “Ma sí kiaa
chɛ bil ma titia lɛ dunia deeŋ lɛ.
Dunia lɛ pugumaa jaŋ dii dɔŋsuŋ
aŋ ka dɔŋsuŋ ma su, gaaraa ma jaŋ
juu gaa dɔŋsuŋ. 20 Ama má chɛ
kiaa bil ma titia lɛ Wia-jaŋ lɛ, lee-
la pugumaa si bi jaŋ wuo dii. Ba bi
jaŋ su maa, gaaraa ma bi jaŋ wuo
gaaba. 21 Ma tuɔbiinaa yie hɛ lee-la
ma kiaa si hɛ nɛ.

Yesu dagɛ niaa a tigɛ puluŋ-la lɛ

Luuk 11.34-36

22 Ŋ siaa nɛ ŋaa ŋ yaraa pulumuŋ.
Di ŋ siaa nɛ zɔmɔ, ŋ yaraa kala kɛŋ
pulumuŋ nɛ, 23 ama di ŋ siaa bi zɔŋ,
ŋ yaraa kala hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ.
Di puluŋ-la nɛ kɔ birimɛ birimiŋ,
birimiŋ lim lɛ nɛ ŋ hɛ ŋii.

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba titia walimu a tigɛ kudiilee ari gɛnniŋ wiaa lɛ
Luuk 16.13; 12.22-31

24 Nuu-kala bi jaŋ wuo tiŋ
tiŋtiŋŋaa a pi kuhiasiŋ balia. U jaŋ
cho dɔŋɔ aŋ bɛrɛ dɔŋɔ. U jaŋ tuto
dɔŋɔ niiŋ wiaa woruŋ aŋ via dɔŋɔ
niiŋ wiaa. Ŋ ma saa bi jaŋ wuo to
Wia aŋ bira cho dunia kiaa maa.

25 Mi bulaa pima, ma sí ma titia
walimu a tigɛ kudiile-la ma si jaŋ
dii a kɛŋ doluŋ koo kialiŋ ma si jaŋ
nyunyua. Ma sí ma titia ma walimu
a tigɛ gɛnni-la lɛ ma síi chɛ di ma
lilaalɛ. Ma miisiŋ nɛ kii kudiilee, ma
yaraa ma kii gɛnniŋ. 26 Má bee na
diibiisiŋ si hɛ wia nyuŋ a fifi̱l. Ba bi
pɛrɛ, ba bi kiaa kuŋ, ba ma bi kiaa
ka tuɔlɛ virisiŋ lɛ, ka la Nyimma
Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ pipiba kudiilee.
Ma nɛ paala kɛŋ liiba a kii diibiisiŋ.
27 Di ma níi walimɛ ma titia kiaa
deeŋba wiaa, bua-la lɛ ma miisiŋ si
jaŋ dɛrɛ, u bi jaŋ kɛŋ tapul-bala ma
pɛ pima. 28 Di ma nɛ saa bi tapul-
bala ma wuo kaa pɛ ma miisiŋ lɛ
tapulii-la ma si jaŋ suu, bɛɛ nɛ saa
tii kiaa deeŋba wiaa wiwalimɛma?
Má bee na tii-fiilaa si hɛ giriŋ lɛ.
Ba bi tiŋ, ba bi gɛnniŋ ma yɛrɛ a
lilaalɛ, 29 ama ba zɔmɔ nɛ woruŋ.
Kuoru kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Solomɔŋ. U fa si hɛ u miisiŋ lɛ,
u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. Ama u gɛnniŋ
fa bi zɔmɔ magɛ tii-fiilaa deeŋba.
30 Wia nɛ yie ŋaa yaŋ nyu a waa
a zɔŋ, ka u bi dieni aŋ hihil. Di
u nɛ hila, ba yie nyigɛ nyiniŋ. Di
Wia nɛ wuo ŋaa yaŋ zɔŋ ŋii, bɛɛ nɛ
tii ma biinɛ ari u bi jaŋ wuo pima
kudiilee ari gɛnniŋ? Ma yarida bi
yugɛ. 31 Ma saa sí leŋe di ma walimɛ
ma titia kudiile-la ma si jaŋ dii ari
ku-la ma si jaŋ nyua ari ku-la ma si
jaŋ laalɛ wiaa. 32 Nialiŋ si bi Wia
jiŋ dunia deeŋ lɛ, ba nɛ yie walima
chichɛ kiaa deeŋba. Ma Nyimma si
hɛ Wia-jaŋ lɛ jima ari maa chɛ kiaa
deeŋba kala nɛ. 33 Ŋii wiaa má laa
sipaaŋ a chɛ kialiŋ si hɛ Wia kuorii-
la tuɔŋ a chɛ ŋii ma si jaŋ ŋaa a
kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U jaŋ joŋ
kuŋ-kala si ka a pɛ pima. 34 Ma
saa sí ma titia walimu a tiŋ chiemiŋ
wiaa. Chɛɛ kala kɛŋ u wiwalimia nɛ.
Ma sí wii dɔŋ kala kaa pɛ chɛɛ kala
wiwalimii lɛ.

7

Yesu si di la sí la dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jiŋ
Luuk 6.37-38, 41-42

1 Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa
jiŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia ma bi
jaŋ joŋ cheeriŋ pima. 2 Wia jaŋ dii
ma sariya ari ŋii titia ma síi ŋaa ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. Ŋii titia ma si joŋo
to ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ, ŋii titia nɛ
Wia ma jaŋ joŋo toma lɛ. 3 Ɛɛ nɛ ŋ
jaŋ wuo na daa-bie si tel ŋ naaŋbie
siiŋ lɛ aŋ bi daa-bal-la si tel ŋ titia
siiŋ lɛ ka na? 4 Ŋ bi jaŋ wuo bula pi ŋ
naaŋbie a bul duu leŋ di ŋ liisɛ daa-
bie-la si hɛ u siiŋ lɛ, aŋ ka daa-bal-la
si hɛ ŋ titia siiŋ lɛ. 5 Ŋ-na kaŋfugi
tiina, laa sipaaŋ liisɛ daa-bal-la si hɛ
ŋ titia siiŋ lɛ, ka ŋ siaa wuo na, ŋii
nɛ ŋ ma jaŋ wuo pɛ ŋ naaŋbie lɛ a
liisɛ daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ a pu.

6 Ma sí ku-zɔŋŋɔɔ joŋo pi vahiŋ,
ma ma sí ma ku-zɔŋŋɔɔ joŋo bil
toonuŋ sipaaŋ. Di ma ŋaa ŋii, ba jaŋ
nuɔsɛ ari ba naasiŋ aŋ toma hariŋ a
diŋma.

Má chɛ kiaa, ma jaŋ na
Luuk 11.9-13

7 Sul kiaa, ŋ jaŋ laa. 8 Chɛ kiaa,
ŋ jaŋ na. Du̱ boro, ba jaŋ kaa suro
piŋ. Nii-la kala si sul kiaa Wia teeŋ,
u yie laa nɛ. Nii-la síi chɛ kiaa, u
yie na nɛ. Nii-la ma si du̱ boro, ba
yie kaa suro pu nɛ. 9 Di ŋ bie nɛ
piɛsɛ a chichɛ boroboro, ŋ jaŋ sii a
joŋ tabiiŋ puu? 10 Koo duu ka chɛ
cheŋfiliŋ, ŋ jaŋ joŋ dimiŋ a puu? Ai,
ma bi jaŋ ŋaa ŋii. 11 Di la nɛ bɔmɔ

aŋ joŋ ku-zɔŋŋɔɔ aa pi la biiriŋ, ɛɛ
nɛ la Nyimma si hɛ Wia-jaŋ a kɛŋ
wu-zɔŋŋɔɔ bi jaŋ joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pi
nialaa si sula chichɛɛ? 12 Wii-la ŋ
si cho di niaa joŋo ŋiŋaaŋ lɛ, ŋ ma
ŋaa kukeri a joŋ ŋii titia a ŋiŋaaba
lɛ. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto ari nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, wu-nyuŋ nɛ
wiiŋ deeŋ."

Má to boi-bie a mu Wia-jaŋ
Luuk 13.24

13 Yesu bira bul, "Má to boi-bie a
mu Wia-jaŋ. Boi-la ba si to aa mu
Wia nyiniŋ, u jalia nɛ, woŋbii-la ma
vɛniŋ bi hɛi. Niaa yuga nɛ a tuto
woŋbii-la. 14 Ama Wia-jaŋ boiŋniiŋ
muuro nɛ, woŋbii-la ma síi mu lee-
la, u vɛniŋ hɛyɛ. Niaa baŋmɛnɛ
duŋduŋ nɛ yie wuo na woŋbii-la a
to.

Yesu bul wiaa a tiŋ nialiŋ si nyia wiaa a bul di ba ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
Luuk 6.43-44

15 Má pɔ ma titia lɛ ari nialiŋ si
nyia wiaa a bul di ba ŋaa nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ. Ba jaŋ kɔ ma teeŋ ari ni-zɔmɔ
ba siaa lɛ, ama ba tuɔŋ lɛ, ba ŋaa ni-
bɔmɔ nɛ a nagɛ guŋgurusuŋ si yie
kɛsɛ kiaa chichaŋ. 16 Ma jaŋ to ba
wu-ŋaalaa lɛ nɛ a jiŋba. Sɔjaamiŋ bi
chichuɛŋ ka nɛŋ, sɔguŋ-gbeŋe ma
bi tutogo naŋbilaa ka nɛŋ. 17 Tia-la
kala si kɛŋ yarifiɛlaa, uu nɛŋ nɛŋ-
zɔŋŋɔɔ nɛ, ama tia-la si bi yarifiɛlaa
kɛnɛ níi nɛŋ nɛŋ-lɔrunuŋ. 18 Tia-la
si kɛŋ yarifiɛlaa bi nɛŋ-lɔrunuŋ wuo
nɛŋ, tia-la si bi yarifiɛlaa kɛnɛ ma bi
nɛŋ-zɔŋŋɔɔ wuo nɛŋ. 19 Tia-la kala
si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ ka nɛŋ, ba jaŋ kere
ta a joŋo yuo hɛ nyiniŋ tuɔŋ. 20 Ŋii
lɛ nɛ ma jaŋ to a jiŋ nialiŋ síi nyia
wiaa a bul di ba nɛ ŋaa nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.

Nuu-kala dee bi jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ
Luuk 13.25-27

21 Nuu-kala si yirɛmi, 'mi Tiina,
mi Tiina,' dee bi jaŋ juu Wia kuorii-
la tuɔŋ, see nialiŋ síi ŋaa wialiŋ
mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ si daga.
22 Di Wia sariya chɛ-diiliŋ nɛ yie,
niaa jaŋ yugɛ a bul, 'La Tiina, la
Tiina, la bul Wia wiaa a pi niaa ŋ
doluŋ lɛ aŋ kiri jiŋsiŋ niaa lɛ ŋ doluŋ
lɛ, la ŋaa wu-magilaa ma a yugɛ ŋ
doluŋ lɛ.' 23 Ama mi jaŋ bula piba a
bul, 'Mi paala bima jiŋ. Ma wu-bɔŋ
ŋiŋaaraa, má surisa lii mi teeŋ!' "

Yesu magɛ namaga a tigɛ di-saaraa balia lɛ
Luuk 6.47-49

24 Yesu bira si, "Nii-la kala si kɔ
mi teeŋ a jegile nii mi niiŋ wiaa
deeŋba mi si bula pima a tutoba,
mi jaŋ dagɛma ŋii u si naga. U
nagɛ wu-jinna si saa u dia nɛ. U
saau kpaginyiliŋ nyuŋ nɛ. 25 Ŋii nɛ
duonuŋ nii. Liiŋ su̱ leriŋ kala, peliŋ
ma lu a ŋmoo lii-la a yagɛ dia-la,
ka dia-la bi tele, bɛɛ wiaa ba saau
woruŋ nɛ kpaginyiliŋ nyuŋ. 26 Ama
nii-la ma kala si jegile nii mi niiŋ
wiaa deeŋba mi si bula pima aŋ biba
to, u nagɛ ni-yaariŋ si saa u dia nɛ.
U saau hagili-buŋbugulo tuɔŋ nɛ.
27 Ŋii nɛ duonuŋ nii. Liiŋ su̱ leriŋ
kala, peliŋ ma lu a ŋmoo lii-la yagɛ
dia-la, dia-la kala tel wuru."
28 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, ba
ŋaa ni-daŋ-la kala wu-kpuŋkpere.
29 U biba daga a nagɛ ba Wia teniŋ
kerichiba síi dagɛba ŋii. U si dagɛba
ŋii, u kɛŋ wii-la doluŋ nɛ.

8

Yesu vaarɛ gbege
Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u
lii peeliŋ nyuŋ a ku tuu. Ŋii nɛ ni-
daŋ tuto u hariŋ. 2 Gbege kubala ma
kɔ u teeŋ a tuu kpirimi u sipaaŋ aŋ
sul Yesu a bul, "Kuhiaŋ, di ŋ nɛ cho,
ŋ jaŋ wuo ŋaa di mi duori." 3 Ŋii nɛ
Yesu liisɛ u nisiŋ a digu aŋ bul, "Mi
cho nɛ. Duori." Ŋii nɛ yawiil-la guu
leŋ baal-la. 4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, "Sí wiiŋ deeŋ bula pi nuu-kala.

Ama kɛŋ ŋ titia mu dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia duu kpu pusuŋ a pi Wia a piŋ ari Moosis fa si dagɛma ŋii. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ na ari ŋ bira bi disinniŋ kɛnɛ.”

Yesu vaarɛ Rom kuhiaŋ dia tiŋtinna
Luuk 7.1-10

5 Ŋii nɛ Yesu sii mu Kapɛnam di
Rom laali-yuoroo kuhiaŋ ku chemu
a sulu duu pɛu lɛ a bul, 6 “Mi kuhiaŋ,
mi dia tiŋtinnu níi wiilu a piŋ dia lɛ.
U bi wuo vɛŋ a nina hɛɛŋ woruŋ.”
7 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi jaŋ
ku ŋaa duu duori.” 8 Ama baal-la
bula pu a bul, “Mi Tiina, mi bi maga
di ŋ ku juu mi dia. Ŋ-na yaa suri ŋ
niiŋ duŋduŋa a bul di mi tiŋtinni-
la duori, u jaŋ duori. 9 Mi ma paala
to mi laali-yuoroo nihiasiŋ niiŋ nɛ.
Laali-yuoroo dɔŋsuŋ ma tuto mi ma
niiŋ. Di mi nɛ bul di nia deeŋ mu
daha, u yie mu nɛ. Di mi ma nɛ si di
nia deeŋ kɔ daha, u yie kɔ nɛ. Di mi
nɛ bula pi mi yomo duu ŋaa deeŋ,
u yie ŋaa nɛ.” 10 Yesu si nii wiaa
deeŋba, u ŋaau wu-kpuŋkpere. Ŋii
nɛ u bula pi ni-daŋ-la fa síi to u hariŋ
a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima,
mi ha bi yarida deeŋ doho na Iziral
tiŋteeŋ niaa tuɔŋ. 11 Mi bulaa pima,
niaa jaŋ yugɛ a lii taŋ-bubuɔŋ ari
taŋ-sɛmɛ kala a kɔ a hɔŋ Wia kuorii-
la tuɔŋ di ba di Abiraham ari Aizik
ari Jekɔb dii kudiilee, 12 ama nialiŋ
fa si maga di ba hɛ Wia kuorii-la lɛ
aŋ bi jua, ba jaŋ joŋba yuo ta jeeŋ
hariŋ di ba hɛ birimiŋ tuɔŋ a pina
yiyel aŋ didiŋ ba nyilaa.” 13 Ŋii nɛ
Yesu bula pi laali-yuori-hiaŋ-la a bul,
“Mu dia, ŋ si ŋaa yarida ari wii-la, u
jaŋ ŋaa.” Bua-la titia lɛ laali-yuori-
hiaŋ-la tiŋtinni-la duori.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Ŋii nɛ Yesu mu Piita dia. U si
jua, u na di u hiili-haala pina a wiilɛ,
u yaraa kala liŋ. 15 Ŋii nɛ Yesu digi
u nisiŋ lɛ. U yaraa fa si lima ŋii,
u fiɛlɛ. U sii ŋaa kudiilee piba ba
dii. 16 Didaaniŋ si yie, ba kɛŋ niaa
yugɛ a kaa kɔ Yesu teeŋ. Jiŋsiŋ nɛ
kɛŋ niaa dɔŋsuŋ. Yesu bul wiaa a
kiri jiŋ-bɔmɔ-la ta aŋ vaarɛ nialiŋ
kala fa síi wiilu. 17 U ŋaa wiiŋ deeŋ
di wialiŋ Azaaya fa si bula ku ŋaa
wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U
fa bula a bul,
“U nɛ laa la nyanyalaa kala a chuŋ
a kaa mu ta.”

Nialiŋ si maga di ba to Yesu hariŋ
Luuk 9.57-62

18 Yesu si na di ni-daŋ-la ku gollu,
u ŋaa ba di u haritooroo chol fuoŋ
cholo dɔŋɔ. 19 Ŋii nɛ Wia teniŋ
kerichi kubala kɔ u teeŋ a bula pu
a bul, “Mi kuhiaŋ, mi ŋaa siri di
mi to ŋ hariŋ a mu lee-na kala ŋ
síi mu nɛ.” 20 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Jolluŋ kɛŋ buasuŋ nɛ
a jujuu, diibiisiŋ ma kɛŋ dɛlliŋ a
jujuu, ama mi-na Nuhuobiine Bie
bi di-piniŋ kɛnɛ di mi pina wiesi.”
21 Niaa dɔŋsuŋ ma fa síi to Yesu
hariŋ, ba tuɔŋ kubala ma bula pu
a bul, “Kuhiaŋ, leŋ mi laa sipaaŋ
mu hugi mi nyimma.” 22 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, “To mi hariŋ aŋ leŋ di
suunuŋ huhugi ba titia suunuŋ.”

Yesu ŋaa lii-peliŋ kɛrɛ
Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

23 Ŋii nɛ Yesu juu liiŋ daboro. U
haritooroo to u hariŋ a ma mu juu,
24 di pel-duo kubala suomo a lulu
ŋii a ku ŋmoo liiŋ. Ŋii nɛ lii-peliŋ
tɔ liiŋ daboro-la. Liiŋ daboro-la
faa chɛ duu tuu liiŋ bubuɔŋ. Ama
Yesu fa piŋ doŋ nɛ. 25 Ŋii nɛ u
haritooroo mu chisu a bula pu a bul,
“La Tiina, laala ta, laa chɛ di la suu
nɛ.” 26 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul,
“Bɛɛ nɛ tii fawulluŋ kɛŋma? Ma
yarida bi yugɛ.” Ŋii nɛ u sii kpia pel-
la lɛ aŋ bula pi fuo-la maa duu fiɛla
piŋ, leriŋ kala guu ŋaa fuii. 27 U ŋaa
nuu-kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba
pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Ni-bɛɛ nɛ ŋla? Peliŋ
ari lii-peliŋ kala tuto u niiŋ.”

Yesu kiri jiŋsiŋ baalaa balia lɛ
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

28 Ŋii nɛ Yesu sii mu tiŋtee kubala
baa yirɛ Gadara. Lee-la fa hɛ fuoŋ
cholo nɛ. Di baalaa balia lii vaamaa
tuɔŋ a ku chemu. Jiŋsiŋ nɛ fa kɛŋ
baala-la. Ba nyinyaasɛ. Nuu-kala fa
bi woŋbii-la wuo to. 29 Ba si na Yesu,
ba guu ŋmoo niiŋ a piɛsu, "Bɛɛ nɛ
ŋ chichɛ di ŋ ŋaala lɛ Wia Bii? Ŋ
kɔ di ŋ dɔgisɛla nɛɛ, ka bua-la ha
bi yiee?" 30 Di toonuŋ ma hɛ lee-
la a yugɛ a gɔllɔ didii kiaa. 31 Ŋii
nɛ jiŋsi-la sul Yesu a bul, "Di ŋ níi
chɛ di ŋ kirila di la lii, leŋ di la mu
juu toonuŋ deeŋba." 32 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, "Má lii." Ŋii nɛ ba lii
baala-la lɛ a mu juu toonu-la. Ŋii nɛ
toonu-la kala sii fá a lii peel-la nyuŋ
a tuu tel muga tuɔŋ a suu. 33 Too-
daara-la fá a juu taŋ-la tuɔŋ a bul
wii-la kala si ŋaa a pi niaa ari wii-
la si ŋaa baala-la fa si kɛŋ jiŋsiŋ lɛ.
34 Ŋii nɛ nuu-kala si hɛ taŋ-la lɛ lii a
mu duu na Yesu. Ba si mu nau, ba
sulu duu lii ba tiŋteeŋ lɛ.

9

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

1 Ŋii nɛ Yesu sii juu liiŋ daboro
a miira chol a mu u jaŋ, 2 di niaa
chuŋ gbɛriku kubala si piŋ u bɔsɔ
nyuŋ a kaa kɔ Yesu teeŋ. Yesu si
na ari ba ŋaau yarida woruŋ, u
bula pi gbɛriku-la a bul, "Sí fawulluŋ
fá mi bii, mi joŋ ŋ haachɛba chɛŋ
nɛ." 3 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba-la
dɔŋsuŋ pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Baala
deeŋ tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ." 4 Ama
Yesu jiŋ wii-la ba fa síi biinu a
piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ tii maa biinɛ
wu-bɔmuŋ deeŋ? 5 Mi si jaŋ bul di
mi joŋ u haachɛba chɛu nɛ koo mi si
jaŋ bul duu sii a chuoli u bɔsɔ a viiri,
ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ ŋaa mɔli? 6 Mi
jaŋ dagɛma ari mi-na Nuhuobiine
Bie kɛŋ doluŋ dunia lɛ di mi wuo
joŋ haachɛba chɛ niaa." Ŋii nɛ u
bula pi gbɛriku-la a bul, "Sii a joŋ
ŋ bɔsɔ a mu dia." 7 Baal-la guu
duori a sii a mu dia. 8 Ni-daŋ-la si
na ŋii, fawulluŋ kɛŋba. Ba dɛnnɛ
Wia ari u si wuo joŋ doluŋ ŋii a pi
nuhuobiinee.

Yesu yirɛ Matiu
Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

9 Yesu si lii lee-la aa vɛŋ, u
na laŋpoo lilaaru kubala baa yirɛ
Matiu. U fa hɔŋ u tiŋtinni-dia lɛ nɛ.
Ŋii nɛ Yesu yiru a bula pu duu sii to
u hariŋ. U sii a to u hariŋ.

10 Ŋii nɛ Yesu juu Matiu dia, ba
di u haritooroo kala, a hɔnɔ didii
kiaa. Laŋpoo lilaaraa yuga ari
haachɛ diiree ma a kɔ, ba kala didii
kialiŋ. 11 Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ naba
a piɛsɛ Yesu haritooroo a bul, "Bɛɛ
nɛ tii ma kuhiaŋ ari laŋpoo lilaaraa
ari haachɛ diiree kala hɔnɔ didii
kiaa?" 12 Yesu nii wii-la ba si bula a
miira bula piba a bul, "Nialiŋ si kɛŋ
yarifiɛlaa, ba bi daalusuŋ ŋiŋaara
ka chɛ, see nialiŋ síi wiilu. 13 Má mu
a beŋ Wia teniŋ tuɔŋ a na wii-la ba
si ŋmuŋsa bubuɔŋ. Ba ŋmuŋsa,

'Wia si, mi cho di ma fifá niaa
nennige nɛ a kii ma si kpu
pusuŋ pipimi.'

Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ diiree nɛ di
ba leŋ ba haachɛba. Nialiŋ si kɛŋ
tuɔ-pula mi sipaaŋ dee mi kɔ di mi
yirɛ."

Yesu dagɛ nii-vɔbuŋ wiaa
Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

14 Ŋii nɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la har-
itooroo kɔ Yesu teeŋ a piɛsu a bul,
"Bɛɛ nɛ tii la di Farisii tiŋŋaa vuvɔɔ
niiŋ aŋ ka ŋ haritooroo-na bi niiŋ
vɔɔ?" 15 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul,
"Di nuu nɛ mu jaa haal kaa kɔ, ka ba
duu naŋdɔŋsuŋ hɔŋ, u naŋdɔŋsu-la
tuɔŋ jaŋ chei? Ai. Ama chɛɛ dɔŋ
nɛ hɛ dimɛ, ba jaŋ kɛŋ baal-la kaa
mu lee, aŋ ka di u naŋdɔŋsu-la vɔɔ
niiŋ."

16 Ŋii nɛ u bira magɛ namaga a
piba a bul, "Nuu-kala bi jaŋ joŋ
gɛripɛ-faliŋ a kaa tɔ gɛri-biniŋ. Ŋ nɛ
ŋaa ŋii, ŋ jaŋ chei gɛri-falii-la. 17 Ŋii
titia nɛ nuu ma bi jaŋ joŋ si-huoŋ
a hɛ pupoi-kpaaŋ lɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii,
pupoi-la jaŋ yɛrɛ, di siŋ-la kala bisa

ta. Si-huoŋ maga di ŋ joŋu hɛ pupoi-
zɔmuŋ lɛ nɛ, di siŋ-la ari pupoi-la
kala zɔŋ.”

Yesu chisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ tolo suuŋ lɛ aŋ pɛ vaarɛ haal kubala
Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

18 Yesu fa síi bul wiaa ŋii, Ju̱u
tiŋŋaa kuhiaŋ kubala kɔ u teeŋ a tuu
kpirimi u sipaaŋ aŋ bula pu a bul,
“Mi tolo nɛ yie suu lɛɛlɛ, ama ku joŋ
ŋ nisiŋ daŋu lɛ duu duori.” 19 Ŋii nɛ
Yesu to u hariŋ, ba di u haritooroo
kala. 20 Ba síi mu ŋii, di haal kubala
ma hɛ dimɛ. U fa kɛŋ tiŋa jisiŋ fii
ari balia nɛ, ka u pɔ u bi dɛrɛ. Ŋii nɛ
u kɔ a bal Yesu hariŋ a digi u gɛriŋ
niipiniŋ lɛ 21 aŋ bul u titia lɛ, “Di mi
nɛ digi u gɛriŋ maa, mi jaŋ duori.”
22 Ŋii nɛ Yesu miira daasɛ a nau a
bula pu a bul, “Mi tolo, sí fawulluŋ
fá, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori.” Haal-la
guu duori bua-la titia lɛ.

23 Ŋii nɛ ka Yesu-na juu Ju̱u tiŋŋaa
kuhiaŋ-la dia. U jua di yo-daaraa
china aa yel. 24 Ŋii nɛ Yesu bula piba
di nuu-kala lii, di tolo-la bi suba, di
u ta piŋ doŋ nɛ. Ŋii nɛ ba kala
mumɔmu. 25 Ama ba si kiri nialiŋ
kala ba lii, Yesu mu juu tolo-la dia
a kɛŋ u nisiŋ lɛ, u sii. 26 Wiiŋ deeŋ
Yesu si ŋaa, u teeli tiŋtee-la kala.

Yesu vaarɛ nyulimaa balia

27 Yesu si lii Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ-
la dia-la lɛ aa vɛŋ, ŋii nɛ nyulimaa
balia sii a tuto u hariŋ aŋ faasa yirɛ
a bula pu a bul, “Yesu, Devit nihiŋ,
fála nennige.” 28 Yesu si mu dia,
nyulima-la baliamiŋ ma to u hariŋ
juu dia-la. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul,
“Ma ŋaa yarida ari mi jaŋ wuo ŋaa
di ma duorii?” Ŋii nɛ ba bul, “Oo,
la Tiina, la ŋaa yarida.” 29 Ŋii nɛ
Yesu digi ba siaa lɛ aŋ bul, “Ma si
ŋaa yarida ari ŋii jaŋ ŋaa, mi jaŋ
leŋ duu ŋaa.” 30 Ŋii nɛ ba siaa suri,
ka Yesu bula piba ari siifiɛsiŋ a bul,
“Ma sí wiiŋ deeŋ bula pi nuu-kala.”
31 Ama ba lii Yesu teeŋ a bul wii-la
kala Yesu si ŋaa a teeli leriŋ kala.

Yesu vaarɛ taŋiŋ

32 Nyulima-la balia si lii dia-la lɛ
Yesu fa si hɛ, niaa kɛŋ baal kubala
si bi wiaa wuo bul a kaa kɔ u teeŋ.
33 Ŋii nɛ Yesu kiri jima-la baal-la lɛ,
baal-la suomo bubul wiaa. U ŋaa
nuu-kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba
bul di ba ha bi wiiŋ deeŋ yiri na
Iziral lɛ. 34 Ama Farisii tiŋŋaa bul ari
jiŋsiŋ kuoro nɛ pu doluŋ duu kikiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ ŋii.

Yesu fá niaa nennige.

35 Ŋii nɛ Yesu sii gɔllɛ ta-balaa ari
ta-biisiŋ kala a dagɛ niaa Wii-chuɔlɛ
diisiŋ lɛ a bul Wia wu-zɔmɔ-la a tigɛ
Wia kuorii-la lɛ aŋ pɛ vaarɛ niaa
nyanyal-yiriba kala. 36 U fa si na
ni-daŋ-la, nennige kala kɛnu. U na
di wiaa nɛ faa walimɛba. Ba bi ba
titia lɛ wuo pɛ, a nagɛ piesee si bi
pie-daara kɛnɛ. 37 Ŋii nɛ u bula pi
u haritooroo a bul, “Ku-kumaa yuga
nɛ baga lɛ di ba kuŋ, ama tiŋtinnaa
bi yugɛ di ba kuŋ kialiŋ. 38 Má saa
sul baga-la tiina duu hɛ tiŋtinnaa
yugɛ di ba tiŋ tiŋtimii-la.”

10

Yesu yirɛ u haritooroo fii ari balia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

1 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo fii
ari balia a hɛ dɔŋɔ lɛ a piba doluŋ
di ba wuo kikiri jiŋsiŋ aŋ pɛ vivaarɛ
niaa nyanyal-yiriba kala. 2 Nialiŋ
u si liisa yiraa nɛ ŋla: Saamɔŋ,
ba fa kɛnu yiyirɛ Piita ma nɛ, ari
u naaŋbie Aŋduru, ari Jeems, si
ŋaa Zɛbidii bie, ari Jɔɔŋ. Jɔɔŋ fa
ŋaa Jeems ŋaana nɛ. 3 U bira liisɛ
Filip, ari Batolomi, ari Tɔmas, ari
Matiu laŋpoo lilaari-la, ari Alifiyas
bie Jeems, ari Tadiyas, 4 ari Saamɔŋ
Zɛlɔt, ari Judas Isikarɔt, nii-la si ku
ŋaa zɛŋbɛ tiina a yallɛ Yesu.

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

5 Niaa deeŋba fii ari balia, Yesu
nɛ tiŋba ba lii. Ŋla nɛ u bula piba
aŋ ka ba lii: “Ma sí nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tiŋteeŋ mu. Ma sí
Samaria tiŋteeŋ ma mu. 6 Ama má

mu Iziral niaa teeŋ, niaa deeŋba lɛlɛ
nagɛ piesee si lɛlɛ nɛ a bira bi dia
wɛniŋ jiŋ. 7 Má mu a bul Wia kuorii-
la wiaa piba a bul duu kpaga nɛ.
8 Má vaarɛ nyanyal tiŋŋaa a chisɛ
suunuŋ a vaarɛ gbegisiŋ a kiri jiŋ-
bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Ma nɛ ŋaa ŋii, ma
sí time kala laa, bɛɛ wiaa ma ma
bi kuŋ-kala time aŋ laa. 9 Ma sí
moribiee ma joŋo hɛ ma gɛri-fesiniŋ
lɛ. 10 Ma ma sí sulli-gbaŋsiŋ koru a
kaa vɛŋ woŋbii-la a sí gɛnniŋ tuŋ-
bulia koo nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ-bulia laalu,
ma sí daaŋtiga ma koru. Di tiŋtinna
nɛ tima, u maga di ba ṯimu nɛ. 11 Di
ma nɛ mu yi ta-bal koo ta-bie, má
juu taŋ-la tuɔŋ a bee chɛ nii-la si
jaŋ wuo laama bil a chuchua dii-
bala-la lɛ halii di bua-la ma si jaŋ
lii taŋ-la lɛ yi. 12 Di ma nɛ mu juu
dia kala, má laa sipaaŋ chuɔlɛ dia-
la niaa a bul, ‘Dia deeŋ niaa jaŋ hɔŋ
ari yarifiɛlaa.’ 13 Di ba nɛ laama, ba
jaŋ kɛŋ yarifiɛlaa. Di ba nɛ bima
laa, yarifiɛla-la jaŋ miira kɔ ma teeŋ.
14 Di ma mu nuu-kala teeŋ, duu pɔ di
ma sí juu a bi ma wialiŋ ma jegilee
nii, má lii dia-la lɛ koo taŋ-la lɛ a
kpesi ma naasiŋ hagila ta. Ba jaŋ jiŋ
ari ba ŋaa wii nɛ a cheima lɛ. 15 Mi
bulaa pima ari sariya chɛ-diiliŋ, Wia
jaŋ dɔgisɛ taŋ-la niaa a kii bua-la lɛ
u si dɔgisɛ Sɔdɔm niaa ŋii.”

Hɛɛ-la si jaŋ kɔ
Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Má jegile
nii, ma nagɛ pie-biisiŋ nɛ. Mii tiŋma
di ma guoli guŋgurusuŋ tuɔŋ. Má
saa kɛŋ wu-jimiŋ a nagɛ diŋŋaa si
kɛŋ wu-jimiŋ ŋii a leŋ di ma siaa
fiɛlɛ a nagɛ kokosuŋ siaa si fiɛlɛ ŋii.
17 Má kɛŋ ma titia woruŋ ni-bɔŋŋɔɔ
deeŋba teeŋ. Ba jaŋ kɛŋma kaa mu
nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa
teeŋ di ba dii ma sariya. Ba jaŋ
viirima Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. 18 A
tiŋ mi wiaa, ba jaŋ kɛŋma kaa mu
kuoroo ari taŋ kuhiasiŋ sipaaŋ di
ma dii mi daŋsia, ba di nialiŋ si bi
J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa kala teeŋ. 19 Di ba nɛ
kɛŋma kaa mu di ba dii ma sariya,
ma sí leŋe di ma bɔisiŋ joŋ wialiŋ
ma si jaŋ bul lɛ a laa ma titia. Bua-
la lɛ Wia jaŋ joŋ wu-jimiŋ a hɛ ma
nyuŋ lɛ. 20 Wialiŋ ma si jaŋ bul,
ma dee bi jaŋ bul. Ma Nyimma Wia
jaŋ leŋ di u Diŋ-zɔŋ-la toma lɛ a
bul wiaa pima. 21 Naaŋbiiriŋ jaŋ
kɛŋ dɔŋɔ a kaa mu tia di ba kpu.
Nyimmaba ma jaŋ ŋaa ŋii ba biiriŋ
lɛ. Biiriŋ ma jaŋ ŋaa ŋii a ma kɛsɛ
ba nyimmaba ari ba naaŋba a kaa
mu pa di ba kpu. 22 Nuu-kala jaŋ
bɛrɛma a tiŋ mi wiaa. Ama nii-la
kala si nyalimɛ a mu dɛrɛ, Wia jaŋ
laau ta. 23 Di ba níi dɔgisɛma taŋ-la
lɛ, má lii a fá mu taŋ dɔŋɔ. Mi bulaa
pima ari ma bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtimii-
la dɛrɛ Iziral tasiŋ kala lɛ, ka di mi-
na Nuhuobiine Bie-na kɔ.

24 Sukuuri bie bi u kerichi ka
kii, nii-la síi tiŋ tiŋtiŋŋaa nuu dɔŋ
teeŋ ma bi yuga kii nii-la teeŋ u
síi tiŋ tiŋtimii-la. Tiŋtinna bi u
kuhiaŋ ka kii. 25 Ama di nii-la nɛ
gunnɛ tiŋtimii-la dɛrɛ, u maga di
ba di nii-la si dagu kala magɛ dɔŋɔ
nɛ. Di ba nɛ saa kɛŋ dia tiina kaa
yirɛ Bɛlizibul, ŋii-na ba jaŋ hɛ yiri-
bɔŋŋɔɔ a pi u dia niaa kala.

Nii-la si maga di la fá
Luuk 12.2-9

26 Ŋii wiaa, ma sí nuhuobiinee fá.
Wii-kala si faa jaŋ ku lii pulumuŋ,
niaa ma jaŋ nii wii-la si ŋaa wu-
faali. 27 Wii-kala mi si bula pima
birimiŋ tuɔŋ, u maga di ma bulu
pulumuŋ tuɔŋ. Wii-kala bira ba si
muŋso bula pima birimiŋ tuɔŋ, má
heele bulu lusuŋ nyuŋ.” 28 Ŋii nɛ
Yesu bira bul, “Ma sí nialiŋ si jaŋ
wuo kpu ma yaaraa fá, niaa deeŋba
bi ma dima wuo kpu. Ama má fá
Wia. U nɛ kɛŋ doluŋ duu wuo joŋ
ma yaraa ari ma diŋsiŋ kala a hɛ
Wia nyiniŋ tuɔŋ. Mi bula pima, má
fifáu. 29 Zaarikokobiisiŋ balia dee ba
yie joŋo yallɛ kɔbu koo? Ama ba
tuɔŋ kubala ma bi jaŋ tel tiŋteeŋ,
see ma Nyimma Wia sɛyɛ. 30 Wia
paala jiŋ ma nyu-punaa kala ma
niiŋ nɛ. 31 Ŋii wiaa, ma sí leŋe

di fawulluŋ kɛŋma. Ma nɛ paala
kii zaarikokobiisiŋ a yugɛ. 32 Nii-la
kala si jaŋ wuo bul niaa tuɔŋ ari u
ŋaa mi nuu nɛ, mi ma jaŋ bul ŋii a
tigɛu lɛ mi Nyimma Wia si hɛ Wia-
jaŋ lɛ sipaaŋ. 33 Ama nii-la kala si
viami niaa tuɔŋ, mi ma jaŋ viau mi
Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ sipaaŋ.

Yesu si duu bi dunia kɔ di niaa siŋ, see di ba yuo dɔŋɔ.
Luuk 12.51-53; 14.26-27

34 Ma fa biina di mi kɔ dunia di
niaa siŋ nɛɛ? Ai, yuosuŋ nɛ mi kaa
kɔ. 35 Mi kɔ di niaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ
nɛ. Bie jaŋ kɛŋ u nyimma di ba
yuo dɔŋɔ. Tolo ma jaŋ kɛŋ u naaŋ
di ba guraa yuo dɔŋɔ. Bii-haala ma
jaŋ kɛŋ u bala naaŋ di ba guraa yuo
dɔŋɔ. 36 Nuu diŋdɔŋŋɔɔ paala jaŋ
hɛ u dia-niaa tuɔŋ. 37 Nii-la kala si
cho u nyimma ari u naaŋ a kiimi,
u bi maga duu ŋaa mi haritooru.
Nii-la kala ma si cho u bie koo u
tolo a kiimi, u bi maga duu ŋaa mi
haritooru. 38 Nii-la kala si bi u titia
daa-gɛsɛɛ baasɛ a to mi hariŋ, u bi
maga duu ŋaa mi haritooru. 39 Nii-la
kala síi chɛ u titia miisiŋ, u jaŋ joŋ
u miisiŋ ta. Ama nii-la kala si via
u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa, u jaŋ kɛŋ
miisiŋ.

Time-la Wia si jaŋ joŋo t̠iŋla.
Maak 9.41

40 Nii-la kala si kɛŋma woruŋ, u
tiina kɛŋmi ma woruŋ nɛ. Nii-la ma
kala si kɛŋmi woruŋ, u kɛŋ Tiina ma
si tiŋmi woruŋ nɛ. 41 Nii-la kala si
laa Wia tiŋtinna dɔŋɔ a kɛnu woruŋ
u dia lɛ a tiŋ u si ŋaa Wia tiŋtinnu
wiaa, u jaŋ laa u time. Time-la Wia
si jaŋ joŋo t̠imu, u jaŋ magɛ time-
la Wia si jaŋ t̠iŋ u tiŋtinni-la. Nii-
la kala ma si laa tuɔ-pul tiina bil a
tiŋ u si ŋaa tuɔ-pul tiina wiaa, time-
la Wia si jaŋ joŋo t̠imu, u jaŋ magɛ
time-la u si jaŋ joŋo t̠iŋ tuɔ-pul tiina-
la. 42 Nii-la ma kala si ŋaa lii-fiɛla pi
mi haritooroo deeŋba tuɔŋ ku-bie a
tiŋ u síi to mi hariŋ wiaa, u tiina ma
jaŋ laa u time."

11

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la tiŋ niaa ba kɔ Yesu teeŋ
Luuk 7.18-35

1 Yesu si bul wiaa deeŋba a pi u
haritooroo fii ari balia-la dɛrɛ, u lii
lee-la a mu duu dagɛ niaa aŋ pɛ bul
Wia wiaa tasi-la si kpagɛ lee-la.
2 Jɔɔŋ Wia lii-foori-la fa si hɛ
sarika lɛ a nii wialiŋ Kirisito fa síi
ŋaa, u tiŋ u haritooroo dɔŋsuŋ Yesu
teeŋ 3 di ba mu piɛsɛ Yesu a bul,
"Bula pila, ŋ nɛ nii-la Jɔɔŋ fa si si
u jaŋ kɔ, koo la haa gbɛrɛ nuu ma
dɔŋ nɛɛ?" Ŋii nɛ ba mu piɛsu. 4 Ba si
piɛsɛ dɛrɛ, Yesu bula piba a bul, "Má
miira mu Jɔɔŋ teeŋ a bula pu wialiŋ
kala ma si na a nii maa. 5 Má bula
pu di nyulimaa siaa suri nɛ, gbɛrikɛɛ
vivɛŋ, gbegisiŋ ma duduori. Taŋŋaa
ninii wiaa, nialiŋ si suba sisii suuŋ
lɛ. Summoo ma wuo ninii Wia wu-
zɔŋŋɔɔ. 6 Nialiŋ si bi kaa lɛrɛ ari mi
nɛ ŋaa nii-la Wia si tima, ba tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ."
7 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooro-la viiri. Ŋii
nɛ Yesu suomo bul Jɔɔŋ wiaa a pipi
ni-daŋ-la. U piɛsɛba, "Ma si mu Jɔɔŋ
teeŋ tiŋtee-hilii-la lɛ, bɛɛ nɛ ma fa
gbɛrɛ di ma na? Ma mu di ma na
yaŋ peliŋ si kaa viviisi nɛɛ? Ai. 8 Bɛɛ
nɛ saa ma lii di ma na? Ma lia di
ma na nuu si laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ nɛɛ?
Ai. Bee na nialiŋ si yie laalɛ gɛnniŋ
deeŋba, ba yie juu kuori-diisiŋ nɛ
aa nii sima. 9 Má saa dagɛmi ku-la
ma si mua di ma na. Ma mua di
ma na nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛɛ? Oo, mi jaŋ bula
pima ari ma na nuu duu kii nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ. 10 U-na Jɔɔŋ wiaa nɛ ba ŋmuŋsa
bil Wia teniŋ tuɔŋ a bul di Wia si,

'Má jegile nii mi teeŋ, mi jaŋ tiŋ mi
tiŋdaara
duu laa ŋ sipaaŋ a mu a wasɛ
woŋbiiŋ biliŋ lɛ.' "

11 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a
bul, "Wutitii, mi bulaa pima, Jɔɔŋ,
Wia lii-foori-la nɛ kii nuu-kala ba si
lula. Ama nii-la si ŋaa ni-bie Wia
kuorii-la tuɔŋ, u nɛ yuga kii Jɔɔŋ.

12 A chiŋ bua-la lɛ Jɔɔŋ si suomo
bubul Wia wiaa a kaa kukɔ tapuluŋ
deeŋ, niaa kɛŋ Wia kuorii-la wiaa
yuyuo dɔŋɔ nɛ, ŋii nɛ ni-duoruŋ
wiwalimɛ di ba kaa loriko laa. 13 Ka
di Jɔɔŋ-na kɔ, nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul Wia
kuorii-la wiaa nɛ. Wialiŋ Wia si leŋe
ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto ma dagɛ
ŋii nɛ. 14 Di ma nɛ ŋaa yarida, ma
sɛi wialiŋ ba si bula. Jɔɔŋ nɛ ŋaa
Ilaaja, nii-la wiaa ba fa si bula duu
jaŋ kɔ. 15 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli
ma digilaa a nii wiaa deeŋba."

16 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Bɛɛ nɛ mi
jaŋ kɛŋ jiniŋ niaa kaa magisɛ? Ba
nagɛ haŋbiisiŋ síi gbieli yɔbɔ tuɔŋ
nɛ. Dɔŋsuŋ yie kpia dɔŋɔ lɛ a bula
piba a bul, 17 'La yii yiilaa nɛ pima,
aŋ ka ma bi gua, la yel yoho pima, aŋ
ka ma bi yel.' 18 Bua-la lɛ Jɔɔŋ si kɔ
ma teeŋ, uu vɔɔ niiŋ nɛ a bi siniŋ ma
nyua. Ŋii nɛ ba si di jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu.
19 Aŋ ka mi-na Nuhuobiine Bie kɔ
ma teeŋ a didii kiaa aŋ pɛ nyunyua
siniŋ maa. Ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ a
bul, 'Baala deeŋ ŋaa luobii tiina nɛ a
ŋaa si-nyuaru maa aŋ pɛ kɛŋ laŋpoo
lilaaraa ari haachɛ diiree kala ma
kaa dii naŋdɔŋsuŋ.' Nialiŋ si sɛi wu-
jimii-la si lii Wia teeŋ, ba wu-ŋaalaa
daga ari ba sɛnɛ sɛi nɛ."

Tasi-la si bi Yesu wiaa laa dii
Luuk 10.13-15

20 Tasi-la lɛ Yesu si ŋaa wu-
magilaa yugɛ, ba niaa bi u wiaa
laa dii, ŋii wiaa ba bi birima lii ba
haachɛba lɛ. Ŋii nɛ u kpiaba lɛ a
bul, 21 "Ma Kɔraziŋ tiŋŋaa, ma jaŋ
na hɛɛŋ. Bɛtisaada tiŋŋaa maa, ma
ma jaŋ na hɛɛŋ. Wu-magila-la ba
si ŋaa ma teeŋ, di ba nɛ fa ŋaaba
Taya ari Saadɔŋ niaa teeŋ ŋla, ba fa
bi jaŋ dieni aŋ hɔnɔ tɛllɛ naasiŋ a
ŋaa tuɔruŋ bugɛ ba titia, a didagɛ ŋii
ari ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ.
22 Mi bulaa pima, sariya chɛ-diiliŋ,
Wia jaŋ dɔgisɛ Kɔraziŋ ari Bɛtisaada
tiŋŋaa a kii Taya ari Saadɔŋ tiŋŋaa.
23 Ma-na Kapɛnam tiŋŋaa, ma nɛ
paala chichɛ di ma kɛŋ ma titia a
kaa jil Wia-jaŋ. Wia jaŋ joŋma yuo
ta nɛ di ma tuu juu u nyiniŋ. Wu-
magilaa deeŋba kala mi si ŋaa ma
teeŋ, di mi fa ŋaaba Sɔdɔm lɛ nɛ,
ba fa jaŋ hɛ dimɛ a kaa kukɔ jiniŋ.
24 Mi bulaa pima, sariya chɛ-diiliŋ
Wia jaŋ fá Sɔdɔm niaa nennige a kii
Kapɛnam niaa."

Yesu bula pi niaa di ba kɔ u teeŋ a na wiese
Luuk 10.21-22

25 Bua-la titia lɛ Yesu guu yirɛ,
"Mi Nyimma, ŋ nɛ ŋaa wia nyuŋ
ari tiŋteeŋ kala Tiina. Mii lɔlluŋ
ari ŋ si kɛŋ wialiŋ ŋ si joŋo faa
a dagɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ, aŋ bi
joŋo dagɛ nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ.
26 Mi Nyimma, mii lɔlluŋ. Ŋ titia
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ŋ ŋaa ŋii." 27 Ŋii nɛ
u bira bul, "Mi Nyimma joŋ kuŋ-
kala doluŋ nɛ pimi. Mi Nyimma
duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi si naga. Mi
ma duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi Nyimma
ma si naga. Nuu-kala bira buu jiŋ,
see nialiŋ duŋduŋa mi síi cho di mi
daga." 28 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi
niaa, "Má kɔ mi teeŋ, ma nialiŋ kala
si lɔlɔ, aŋ ka wiaa nyagɛma bil. Mi
jaŋ pima wiese. 29 Má laa mi chuga
a chuŋ aŋ gunnɛ mi teeŋ, bɛɛ wiaa
mi kɛŋ mi titia muuri nɛ, mi siaa ma
fiɛlɛ. Di ma ŋaa ŋii, ma jaŋ na wiese.
30 Chuga-la mi si jaŋ joŋo chuŋma
jaŋ ŋaa chugi-mɔli, u bi yuŋ."

12

Ba piɛsɛ Yesu chɛ-wiesii-la wiaa.
Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

1 U bi diene aŋ ka Yesu ari u
haritooroo sii to nyoŋso baga tuɔŋ
chɛ-wiesii-la chɛɛŋ. Losuŋ fa kɛŋ
Yesu haritooroo. Ŋii nɛ ba suomo
kiilɛ nyoŋso-la aa chaŋ. 2 Farisii
tiŋŋaa si na wiiŋ deeŋ ŋii, ba piɛsɛ
Yesu a bul, "Ŋ bi naa? Chɛ-wiesii-
la kisiŋ nɛ ba chichei ŋii." 3 Ŋii
nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Ma bi wii-
la Devit fa si ŋaa karimaa? Losuŋ
fa si kɛnu ba di u hariŋ niaa, 4 u
mu juu Wia-dia a joŋ boroboro-la ba
fa si kaa ku bil Wia sipaaŋ a chɔgɔ
dii, aŋ joŋo pi u hariŋ niaa maa,

ba ma dii. U fa ŋaa kisiŋ nɛ di ni-
wogo dii boroboro-la, see nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia duŋduŋa. Ŋii-
na u fa bi maga di Devit ari u hariŋ
niaa dii kudiile-la. 5 Koo ma ha bi
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di la
tuto karimaa? Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ
kala nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ fa yie chei la kisiŋ Wia-dia
lɛ. Ama ba fa si ŋaa ŋii chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ, u bi haachɛ ŋaa. 6 Mi bulaa
pima ari kuŋ nɛ hɛ ma tuɔŋ lɛɛlɛ a
yuga kii Wia-dia. 7 Wia teniŋ tuɔŋ,
ba ŋmuŋsa di Wia si,

'Mi cho di ma fifá niaa nennige nɛ a
kii ma si kpu pusuŋ pipimi.'

Di ma nɛ fa sɛnɛ jiŋ wiiŋ deeŋ
bubuɔŋ, ma fa bi jaŋ joŋ cheeriŋ pi
nialiŋ si bi wii cheye. 8 bɛɛ wiaa
mi-na Nuhuobiine Bie nɛ ŋaa chɛ-
wiesii-la Tiina ŋii."

Yesu vaarɛ baal kubala nisiŋ si suba

Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

9 Ŋii nɛ Yesu lii lee-la a mu juu Wii-
chuɔlɛ dia, 10 di baal kubala nɛ ŋii.
U nisiŋ suba nɛ. Niaa dɔŋsuŋ ma
fa hɛ dimɛ a chichɛ di ba bul Yesu
teeŋ ari u cheye nɛ. Ŋii nɛ ba piɛsu
a bul, "U kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ di la vaarɛ
nyanyal tiŋŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ
koo?" 11 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul,
"Di ma kuŋ nɛ kɛŋ piesu duu tel viliŋ
lɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ŋ jaŋ liisu koo
ŋ jaŋ leŋu dimɛ duu suu? Ma jaŋ
liisɛ. 12 Nuhuobiine nɛ paala kii
piese. Di la nɛ saa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, la bi chɛ-wiesii-
la kisiŋ-la cheye." 13 Ŋii nɛ u bula
pi na-suu-la tiina a bul, "Kɛŋ ŋ nisiŋ
tiɛnɛ." U kaa tiɛnɛ. U fiɛla a nagɛ u
nisi-la dɔŋɔ. 14 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa
lii lee-la a mu vuurɛ ŋii ba si jaŋ ŋaa
a kpu Yesu.

Yesu bul wiaa a tigɛ u titia lɛ

15 Yesu si nia di ba vuurɛ di ba
kpuu ŋii, u lii lee-la. Ni-daŋ to u
hariŋ. Ŋii nɛ u vaarɛ nialiŋ fa sí
wiilu kala 16 aŋ bula piba di ba sí leŋ
di wiiŋ deeŋ teeli leriŋ kala. 17 U ŋaa
wiiŋ deeŋ di wialiŋ Azaaya fa si bula
ku ŋaa wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ. 18 U fa si,

"Mi Tiŋtinna nɛ ŋla, nii-la mi si liisa,
nii-la mi si cho, mi tuɔŋ tɔrɛ u
nyuŋ.
Mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la hɛu lɛ.
U jaŋ bul mi sariya diiniŋ wiaa
a pi dunia niaa kala.
19 U bi jaŋ kaa lɛrɛ, u bi jaŋ kpia goŋ
maa.
U bi jaŋ ŋiŋaa goŋ woŋbiee lɛ
di niaa ninii.
20 U siaa jaŋ fiɛlɛ nialiŋ si ŋaa
puwuoloo teeŋ,
a kɛŋ zile ni-pugunuŋ ma teeŋ.
U jaŋ pɛsɛ halii, see wutitii-la Wia síi
chɛ yuo dii leriŋ kala.
21 U lɛ nɛ dunia niaa kala jaŋ joŋ ba
yiɛlaa hɛ."

Yesu ari Bɛlizibul

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

22 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ kɛŋ baal
kubala kaa kɔ Yesu teeŋ. Jiŋsiŋ nɛ fa
kɛŋ baal-la. U fa nyulima aŋ pɛ taŋ.
Yesu vaarɛ baal-la. Ŋii nɛ u wuo
wiaa bubul aŋ nina maa. 23 Yesu si
ŋaa ŋii, u fa ŋaa ni-daŋ-la kala wu-
kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ
a bul, "Devit bie nɛ ŋlaa?" 24 Farisii
tiŋŋaa fa si nii ŋii, ba bul, di jiŋsiŋ
kuoro Bɛlizibul nɛ pu doluŋ, ŋii nɛ
tii u wuo kikiri jiŋsiŋ ŋii. 25 Yesu
wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a bula piba a
bul, "Di taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ a bi
nii-bala kɛnɛ, ba taŋ-la jaŋ tel. Di
jaŋ niaa koo naaŋbiiriŋ ma nɛ bi nii-
bala kɛnɛ, ba dia jaŋ tel. 26 Ŋii nɛ
di Sitaani kiri Sitaani, u ma taŋ bi
jaŋ wuo chiŋ." 27 Ŋii nɛ Yesu bira
piɛsɛba a bul, "Di Bɛlizibul nɛ pimi
doluŋ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa
lɛ, kubɛɛ nɛ saa joŋ doluŋ pi niaa
deeŋba síi to ma hariŋ ba ma kikiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ? Niaa deeŋba
titia daga ari maa nyia nɛ. Ba jima
ari Sitaani bi u titia wuo guraa yuo.
28 Wia doluŋ nɛ mi kaa kiri jiŋ-
bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ daga
ari Wia kuorii-la paala kɔ ma teeŋ
nɛ. 29 Nuu tuo si jaŋ juu ni-duoŋ dia
a gaa u kiaa, see duu kɛŋ ni-duo-la

vɔɔ, aŋ-na juu paa u kiaa. 30 Nuu-
kala si bi mi nuu ŋaa, u lii mi hariŋ
nɛ. Nii-la kala si bi mi lɛ pɛ di la kiri
kiaa hihɛ dɔŋɔ lɛ, u kaa pisa tita nɛ.
31 Mi bulaa pima ari Wia jaŋ joŋ niaa
haachɛba ari wu-bɔmɔ-la ba síi bul a
chɛba, ama nii-la kala si tuusɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo
chɛ u tiina. 32 Nii-la kala si bul wu-
bɔŋŋɔɔ a mu tigɛ mi-na Nuhuobiine
Bie lɛ, Wia jaŋ joŋo chɛu, ama nii-la
kala si tuusɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la joŋŋoo,
Wia bi jaŋ joŋo chɛ u tiina lɛɛlɛ a
kaa mu wuu."

Tia ari u nɛnɛɛ.
Luuk 6.43-45

33 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ŋ níi
chɛ tia nɛŋ nɛŋ-zɔŋŋɔɔ, see di ŋ kɛŋ
tia-la si kɛŋ yarifiɛlaa. Di ŋ nɛ kɛŋ
tia-la si bi yarifiɛlaa kɛnɛ, see duu
ninɛŋ nɛŋ-lɔrunuŋ. Tia-la nɛnɛɛ nɛ
yie dagɛ tia-la yiri u si ŋaa. 34 Ma
ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba, di ma nɛ bɔmɔ,
ɛɛ nɛ ma jaŋ wuo ŋaa a bubul wu-
zɔŋŋɔɔ? Ŋ tuɔbiinaa si kɛŋ wii-la
nɛ, u nɛ ŋ niiŋ bubul. 35 Ni-zɔmuŋ
kɛŋ tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ aa ŋaa wu-
zɔmɔ-la u síi biinu. Ni-bɔmuŋ ma
kɛŋ tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ a maa ŋaa wu-
bɔmɔ-la u síi biinu u tuɔŋ lɛ. 36 Mi
bulaa pima ari sariya chɛ-diiliŋ nuu-
kala paala jaŋ dagɛ wu-bɔmɔ-la u
niiŋ si bula. 37 Wialiŋ titia ma si bula
nɛ jaŋ dii ma sariya a dagɛ di ma
kɛŋ tuɔ-pulaa koo ma bi tuɔ-pulaa
kɛnɛ."

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magilaa
Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba
dɔŋsuŋ ari Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma
kɔ Yesu teeŋ a bula pu a bul, "La
kuhiaŋ, laa chɛ di ŋ ŋaa wu-magil
nɛ di la na." 39 Ŋii nɛ Yesu bul, "Jiniŋ
niaa ŋaa ni-bɔmɔ nɛ, ba bi Wia ka
fá. Ma si di mi ŋaa wu-magiliŋ. Ai,
mi bi ŋaa. Wu-magiliŋ ma síi chɛ,
ma bi jaŋ wuo nau, see wu-magil-la
Wia fa si ŋaa a tigɛ Jona lɛ. 40 Jona
fa si hɛ cheŋfili-bal-la tuɔŋ tapulaa
batori wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala, ŋii
titia nɛ mi-na Nuhuobiine Bie ma
jaŋ hɛ vaamiŋ tuɔŋ tapulaa batori,
wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala. 41 Sariya
chɛ-diiliŋ, Ninivɛ niaa ma jaŋ sii
a joŋ cheeriŋ pima woruŋ. Bua-
la lɛ Jona ma fa si mu bul Wia
wiaa pi Ninivɛ niaa, ba birima lii ba
haachɛba lɛ nɛ a to Wia. Mi jaŋ bula
pima ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a yuga
kii Jona, ka ma bi sɛi di ma jegile nii
u wiaa."
42 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Haal
kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U dii kuoruŋ
tiŋtee kubala lɛ baa yirɛ Siiba. U
sii lii u jaŋ lɛ a mu di-bolii duu
jegile nii kuoru kubala wu-jimiŋ. U
yiriŋ nɛ fa Solomɔŋ. U fa kɛŋ wu-
jimiŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Sariya chɛ-
diiliŋ haal-la jaŋ sii a joŋ cheeriŋ a pi
jiniŋ niaa woruŋ. Mi jaŋ bula pima
ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ, u yuga kii
Solomɔŋ, ka ma bi sɛi di ma jegile
nii u wiaa."

Yesu bul wiaa a tigɛ jiŋ-bɔŋŋɔɔ lɛ
Luuk 11.24-26

43 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a
bul, "Di jiŋ-bɔŋ nɛ lii nuu lɛ, u yie
gɔllɔ tiŋtee-hiliŋ lɛ nɛ a chichɛ di-
wiesiŋ, aŋ bi na. 44 U si bi lee na
ŋii, u yie bul u titia lɛ a bul, 'Mi jaŋ
miira mu lee-la mi si lia.' U jaŋ miira
mumu, di disinniŋ tuo dia-la lɛ, ba
wasɛ u kala zɔŋ. 45 Ŋii nɛ u jaŋ miira
lii a kɛŋ jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ, kialiŋ si
bɔmɔ kiiu, ba ma ku juu a pɛu lɛ.
Ŋii hariŋ lɛ nɛ baal-la yie kperi a kii
buŋbuŋ-la. Ŋii titia nɛ u ma jaŋ ŋaa
ma jiniŋ ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba lɛ."

Yesu bul wiaa a tigɛ u naaŋ ari u naaŋbiiriŋ lɛ
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Yesu fa si bul wiaa pipi nialiŋ
ŋii, u naaŋ ari u ŋaanaa kɔ u teeŋ
a ku chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ di
ba nau. [47 Ŋii nɛ nuu bula pu a
bul, "Bee na, ŋ naaŋ ari ŋ ŋaanaa
nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ di ba
naŋ." 48 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛba
a bul, "Kubɛɛ nɛ ŋaa mi naaŋ ari mi
ŋaanaa?"] 49 Ŋii nɛ u liisɛ u nisiŋ a
dagɛ u haritooroo aŋ bul, "Mi naaŋ
ari mi naaŋbiiriŋ nɛ ŋla: 50 Nii-la
kala si ŋaa wii-la mi Nyimma Wia

si hɛ Wia-jaŋ lɛ si cho, u nɛ ŋaa mi
ŋaana ari mi dihaala ari mi naaŋ."

13

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si du̧u kiaa lɛ
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

1 Tapulii-la titia Yesu lii dia-la lɛ ba
di u haritooroo fa si hɔnɔ, a sii mu
mugi-baliŋ niiŋ a hɔŋ dimɛ duu dagɛ
niaa. 2-3 Niaa yugɛ a ku gollu chu. Ba
si yuga ŋii, u sii mu juu liiŋ daboro
tuɔŋ a hɔŋ liiŋ tuɔŋ, ka ni-daŋ-la
chiŋ muga niiŋ. Ŋii nɛ u magɛ
namagaba a dagɛba wiaa yugɛ. U
namagaba-la dɔŋɔ nɛ ŋla: Yesu si,
"Baal kubala nɛ sie a kɛŋ u ku-doho
kaa lii duu misɛ. 4 U síi misɛ ŋii,
ku-doho-la dɔŋsuŋ tel woŋbiiŋ tuɔŋ.
Diibiisiŋ ku tuɔsa dii. 5 Dɔŋsuŋ ma
tuu tel kpaginyiliŋ nyuŋ. Hagila si
bi yugɛ ŋii, ka ba guu nyu. 6 Ba
naapoloo bi tiŋteeŋ jua. Wia pɔsɛ a
kpuba, ba suu, bɛɛ wiaa ba naapoloo
bi tiŋteeŋ jua. 7 Ku-doho-la dɔŋsuŋ
ma tel sɔsuŋ tuɔŋ. Ba nyu, sɔsu-
la ma nyu a nyaga kpu. Ba bi
wasa. 8 Ama ku-doho-la dɔŋsuŋ ma
lii tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ a nyu a waa
a wasɛ woruŋ. Dɔŋsuŋ hɛ biee
zɔlɔ zɔlɔ, dɔŋsuŋ ma mahiŋ batori
batori, dɔŋsuŋ ma mara ari fii fii."
9 Yesu si magɛ namaga-la dɛrɛ, ŋii
nɛ u bul, "Digilaa tiŋŋaa, má wuoli
ma digilaa a nii wiaa deeŋba."

Yesu dagɛ u haritooroo wii-la si tii u yie mimagɛ namagaba
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

10 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɔ u teeŋ
a piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ yie kɛŋ
namagaba a didagɛ niaa?" 11 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma niaa
deeŋba nɛ Wia dagɛ u kuorii-la wiaa
bubuɔŋ pa, wialiŋ fa si faa, ama ni-
daŋ kala dee. 12 Nii-la kala si to
Wia niiŋ wiaa, Wia jaŋ faasa pɛu lɛ
woruŋ. Nii-la ma si bi Wia niiŋ wiaa
ka to, Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U si pɛu lɛ
mua-la maa, u jaŋ laa u kua. 13 Wii-
la si tii mi yie mimagɛ namagaba nɛ
ŋla: Ba yie nyilimi nyilimi nɛ aŋ bi
kuŋ-kala wuo na, a jijegili wiaa aŋ bi
wii-kala ka nii aŋ bi wialiŋ bubuɔŋ
ma wuo jiŋ. 14 Wia si to Azaaya lɛ a
bul wialiŋ, ba wiaa nɛ u bul ŋii. Ba
ku ŋaa wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ. U fa bula a bul,
'Niaa deeŋba jaŋ jegili jegili wiaa aŋ
bi wii-kala bubuɔŋ wuo jiŋ,
ba jaŋ nyilimi nyilimi aŋ bi kuŋ-
kala wuo na,
15 bɛɛ wiaa ba bi wu-jimiŋ kɛnɛ Wia
teeŋ, ba via Wia niiŋ wiaa nɛ,
ba tɔ ba digilaa ma nɛ di ba sí
wii-kala nii
a kɛŋ ba siaa ma tɔ di ba sí kuŋ-
kala na.
Wia si di ŋii dee, ba fa jaŋ nina,
ba digilaa ma fa ninii wiaa.
Ba fa jaŋ jiŋ wiaa bubuɔŋ
a birima kɔ mi teeŋ di mi vaarɛba.'
16 Ma-na, ma tuɔŋ tɔrɔ ari ma wuo
nina wialiŋ kala ma síi na a wuo nii
wialiŋ maa. 17 Mi bulaa pima ari
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ari nialiŋ dɔŋsuŋ fa síi to
Wia, ba yuga a cho di ba nina wialiŋ
ma síi na aŋ bi wuo na, a ma fa cho
di baa nii wialiŋ ma síi nii, aŋ ka ba
bi wuo nii.

Yesu dagɛ ku-duuro namaga-la bubuɔŋ
Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 Má jegili a nii ku-duuro namaga-
la bubuɔŋ. 19 Nialiŋ si yie nii Wia
niiŋ wialiŋ a mu tigɛ Wia kuorii-la
lɛ aŋ bi ba bubuɔŋ jiŋ, ba nagɛ ku-
doho-la si tel woŋbiiŋ lɛ nɛ. Sitaani
yie guu kɔ a kɛŋ wialiŋ a liiri ba
tuɔsaa lɛ. 20 Kialiŋ ma si tel kpaginy-
iliŋ nyuŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie
guu a laa Wia niiŋ wialiŋ dii ari
tuɔtɔruŋ. 21 Ama ba bi bɔyɛ kɛnɛ
a nagɛ naapoloo si bi tiŋteeŋ jua.
Ba jaŋ sɛi wii-la a tou mu magɛ
ŋii. Di hɛɛŋ nɛ juuba, koo di ba to
naasiŋ dudɔgisɛba a tiŋ wii-la wiaa,
ba tuɔŋ guu lii wii-la lɛ. Ba joŋo
ta. 22 Kialiŋ si tel sɔsuŋ tuɔŋ ma nɛ
ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ,
ama dunia kiaa wiaa walimɛba, ba
cho di ba jigi aa chɛ kuŋ-kala. A

tiŋ wiaa deeŋba, ba bi sɛi di ba to
wialiŋ. Wialiŋ bi doho kɛnɛ ba teeŋ.
23 Kialiŋ si tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ ma
nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ
wialiŋ a jiŋ ba bubuɔŋ, wialiŋ kɛŋ
doho kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ ba teeŋ, dɔŋsuŋ
nɛŋ zɔlɔ zɔlɔ, dɔŋsuŋ mahiŋ batori
batori, dɔŋsuŋ ma mara ari fii fii."

Yesu magɛ namaga a tigɛ baga si kɛŋ yaŋ lɛ.

24 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
dɔŋɔ a piba a bul, "Wia kuorii-la
nagɛ baala si sie nɛ a du̱u miiriŋ u
baga lɛ. 25 Titaŋ kubala niaa kala si
piŋ doŋ, u diŋdɔmɔ kɛŋ yaŋ kaa mu
du̱u hɛ baga-la lɛ aŋ viiri. 26 Miiri-
la si suomo nyu a ninɛŋ, yaŋ-la ma
nyu. 27 Ŋii nɛ baal-la tiŋtinnaa mu a
na baga-la a miira ku bula pi baal-la
a bul, 'La kuhiaŋ, ŋ du̱u ku-zɔŋŋɔɔ
nɛ ŋ baga-la lɛ, ka nii nɛ yaŋ-la
ma nyu baga-la lɛ?' 28 Ŋii nɛ ba
kuhiaŋ-la bula piba a bul, 'U naga
ari mi diŋdɔŋ nɛ ŋaa ŋii.' Ŋii nɛ
u tiŋtinna-la piɛsu a bul, 'Ŋŋ chɛ di
la mu a churi yaŋ-la ta nɛɛ?' 29 Ŋii
nɛ baal-la bul, 'Ai, má leŋ di miiri-
la bii. Di ma nɛ mua di ma churi
yaŋ-la lɛɛlɛ, ma jaŋ pɛ churi miiri-la
dɔŋsuŋ ma ta. 30 Di miiri-la nɛ bia,
mi jaŋ leŋ di nialiŋ sii mu baga di
ba laa sipaaŋ churi yaŋ-la a vɔɔ a
nyigɛ, aŋ-na kuŋ miiri-la kaa ku hɛ
mi vire lɛ.' "

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala baa yirɛ masitad lɛ

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
dɔŋɔ a bul di Wia kuorii-la nagɛ baal
kubala nɛ si joŋ ku-doho kubala baa
yirɛ masitad a du̱u u baga lɛ. 32 Ku-
doho-la bi wii maga. U nɛ muuro
kii ku-doho-na kala si hɛ dimɛ. Ama
duu nɛ nyua, u yie waa a birimɛ tia
nɛ a yuga kii baga ku-duuloo kala
kala. Ŋii nɛ diibiisiŋ yie sagɛu lɛ a
sua ba dɛlliŋ u naakelee lɛ.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ si-buruŋ lɛ

Luuk 13.20-21

33 Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a
piba a bul, "Wia kuorii-la nagɛ si-
buruŋ nɛ ba si kaa hihɛ munuŋ lɛ.
Haala joŋ munuŋ a hɛ tasi-gbaŋa
tuɔŋ a joŋ si-buruŋ a kaa kuosi. U
dieni mua, ka muŋ-la sii puɔra su̱
tasi-gbaŋa-la kala."

Yesu dagɛ niaa namagaba

Maak 4.33-34

34 Di Yesu nɛ fa bul wii-kala pipi
ni-daŋ-la, namaga nɛ u yie magɛ.
U bi jaŋ bul wii di u bi namaga
maga. 35 U ŋaa ŋii di wialiŋ nuu
fa si bula, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
ku ŋaa wutitii nɛ. U fa si, "Di mi
nɛ bul wiaa pipi niaa, mi jaŋ magɛ
namagaba, mi jaŋ bul wialiŋ si ŋaa
wu-faalaa a chiŋ dunia di-suomuŋ a
piba."

Yesu dagɛ namaga-la u si maga a tigɛ yaŋ lɛ bubuɔŋ

36 Yesu si ta ni-daŋ-la, ba viiri, ka
u sii juu dia. Ŋii nɛ u haritooroo
kɔ u teeŋ a piɛsu a bul, "Dagɛla
namaga-la ŋ si maga a tigɛ baga
yaŋ lɛ bubuɔŋ." 37 Ŋii nɛ Yesu bul,
"Nii-la si du̱u miiri-la nɛ ŋaa mi-
na Nuhuobiine Bie. 38 Baga-la lɛ
u si du̱u miiri-la, u nɛ ŋaa dunia.
Miiri-la ma nɛ ŋaa nialiŋ si jaŋ juu
Wia kuorii-la tuɔŋ. Yaŋ-la ma si
nyu baga-la lɛ nɛ ŋaa Sitaani niaa.
39 Diŋdɔŋ-la si du̱u yaŋ-la nɛ ŋaa
Sitaani. Miiri-la ma kumuŋ nɛ ŋaa
dunia didɛriŋ. Nialiŋ ma si kuŋ
miiri-la nɛ ŋaa Wia tiŋdaaraa. 40 Ŋii
ba si hiesi yaŋ-la a nyigɛ, ŋii titia
nɛ jaŋ ŋaa dunia didɛriŋ. 41 Mi-
na Nuhuobiine Bie, mi jaŋ tiŋ mi
tiŋdaaraa di ba juu Wia kuorii-la
tuɔŋ a tuɔsɛ nialiŋ si ŋaa haachɛ
tiŋŋaa, ari nialiŋ kala si ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ 42 a joŋo yuo a hɛ Wia nyiniŋ
tuɔŋ. Lee-la nɛ ba jaŋ yel aŋ pɛ
didiŋ ba nyilaa. 43 Ka di tuɔpul
tiŋŋaa tutul ari wii-pɔsuŋ síi tul
ŋii la Nyimma Wia kuorii-la tuɔŋ.
Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wiaa deeŋba."

Baal-la si pɛrɛ baga a mɔl kiaa

44 Yesu bira bul, “Wia kuorii-la
nagɛ ŋla nɛ: Baal kubala nɛ mu a
pipɛrɛ baga a na di sɛlimɛ hɛ baga-
la lɛ. U si na sɛlimɛ-la, u gbaa tɔ, u
tuɔŋ kala faasa tɔrɛ kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u
mu yallɛ u kiaa kala a kɛŋ moribie-
la a kaa mu yɔɔ baga-la.”

Yesu bira magɛ namaga a mu tigɛ busiiŋ lɛ

45 Yesu bira si di Wia kuorii-la
nagɛ bayala si mua di u yɔɔ busiaa
nɛ. 46 U si na dɔŋɔ duu faasa zɔŋ
kiŋkɛŋ, u miira mu joŋ u kiaa kala
u si kɛnɛ a yallɛ a yɔɔ busii-la.

Yesu magɛ namaga a tigɛ joŋ lɛ

47 Yesu bira si di Wia kuorii-la
nagɛ joŋ nɛ, ba si joŋo yuo hɛ mugi-
baliŋ tuɔŋ. U kɛsɛ cheŋfili-yiriba
kala. 48 Di cheŋfilee nɛ suo, cheŋfili-
kpuura-la yie kaa lɛrɛ lii mugi-baliŋ
niiŋ nɛ a tuɔsɛ cheŋfilie-la. Ba yie
tuɔsɛ ku-zɔŋŋɔɔ hɛ ba kiaa lɛ aŋ joŋ
kialiŋ si bi zɔŋ a yuo ta. 49 Ŋla nɛ
saa u jaŋ nagɛ dunia didɛriŋ. Wia
tiŋdaaraa jaŋ lii a tuɔsɛ ni-bɔŋŋɔɔ
ni-zɔŋŋɔɔ tuɔŋ 50 a joŋba yuo hɛ
Wia nyiniŋ lɛ. Dimɛ nɛ ba jaŋ yel
aŋ didiŋ ba nyilaa.

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si kɛŋ kiaa u vire lɛ

51 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo
a bul, “Ma jiŋ wiaa deeŋba kala
bubuɔŋ nɛɛ?” Ŋii nɛ ba si, “Oo.”
52 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wiiŋ
deeŋ daga ari nii-la kala si gunnɛ
Wia teniŋ woruŋ a ku ŋaa Yesu
haritooru a ŋaa siri duu juu Wia
kuorii-la tuɔŋ, u tiina nagɛ dia tiina
si yie chaarɛ mii-binaa ari mii-falaa
nɛ u vire lɛ.”

Ba via Yesu Nazarɛt lɛ
Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Yesu si magɛ namaga deeŋba
dɛrɛ, u sii Kapɛnam lɛ 54 a miira
mu Nazarɛt. Ŋii nɛ u mu dagɛ niaa
Wii-chuɔlɛ dia lɛ. Nialiŋ kala si nii
wialiŋ u si bula, ba hiriki. Ŋii nɛ
ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Nii nɛ baala deeŋ
na wu-jimiŋ deeŋ ari wu-duoruŋ
deeŋba kala ŋaaniŋ? 55 Josɛf,
kapiŋta-la bie dee ŋii? Mɛɛri dee
bi u naaŋ ŋaa? Jeems ari Josɛf ari
Saamɔŋ ari Judas u naaŋbiiriŋ dee
ŋii? 56 Ba di u dihaalaa kala dee
daha ŋii? Nii lɛ nɛ saa u na wiaa
deeŋba kala?” 57 Ŋii nɛ ba na baaniŋ
u nyuŋ. Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, duu nɛ mu lee-kala, ba yie
zizilu nɛ, aŋ ka u jaŋ-niaa siiŋ buu
ka sṵ.” 58 A tiŋ ba si bi yarida kɛnɛ
wiaa, u bi wu-duoruŋ wuo ŋaa yugɛ
lee-la.

14

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la suba
Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

1 Bua-la lɛ nɛ Galilii kuoro Hɛrɔd
nii Yesu wiaa. 2 U bula pi u
naŋzɔɔba ari Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nɛ
ŋii. Wia nɛ chisu suuŋ lɛ, ŋii nɛ tii u
kɛŋ doluŋ a wuo ŋiŋaa wu-magilaa
deeŋba. 3 Hɛrɔd-la fa sie a mu jaa
haal kubala. U yiriŋ nɛ Hɛrɔdias.
U fa ŋaa u ŋaana Filip haala nɛ. U
laa jaa. 4 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula pi Hɛrɔd
a bul, “Ŋ si kɛŋ ŋ ŋaana haala laa
jaa ŋii, u bi woŋbiiŋ ŋaa.” 5 Ŋii nɛ
Hɛrɔd faa chɛ duu kpu Jɔɔŋ, ama u
faa fá J̰ṵu tiŋŋaa nɛ. Ŋii wiaa u ŋaa
ba kɛnu tɔ dia. J̰ṵu tiŋŋaa fa si di
Jɔɔŋ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 6 Ŋii nɛ Hɛrɔd
chɛ-lulluŋ tapuluŋ bira yi. U yirɛ u
niaa di ba ku gbieli. Hɛrɔdias tolo
ma kɔ a gua ba kala sipaaŋ, Hɛrɔd
beŋ a chou. 7 Ŋii nɛ u bula pi tolo-la
a bul, “Mi ŋmiɛsa, mi jaŋ piŋ kuŋ-
kala ŋ síi chɛ.” 8 Ŋii nɛ tolo-la mu
bul wiiŋ deeŋ a pi u naaŋ aŋ piɛsu,
“Mi bul di mii chɛ bɛɛ kuŋ nɛ?” Ŋii
nɛ u naaŋ bula pu duu bul duu chɛ
duu keri Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nyuŋ
a hɛ pirata lɛ nɛ a pu. Tolo-la bul
ŋii. 9 Kuoro si nii wii-la, u tuɔŋ kala
chei. Ama u si ŋmiɛsa ŋii, niaa kala
nii. Ŋii nɛ u bul di ba ŋaa ŋii tolo-
la síi chɛ. 10 U ŋaa ba mu keri Jɔɔŋ
nyuŋ sarika lɛ, 11 a hɛ pirata lɛ a kaa
ku pi tolo-la. Ŋii nɛ u laa a kaa mu
pi u naaŋ. 12 Jɔɔŋ haritooro-la si nii

wii-la, ba sii ku laa u ku-suuŋ a kaa
mu hugi. Ŋii nɛ ba mu bula pi Yesu
wialiŋ si ŋaa.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jɔɔŋ 6.1-14

13 Yesu si nii Jɔɔŋ wiaa, u sii lee-la
u fa si hɛ a juu liiŋ daboro a mumu
niaa si tuo lee-la, u duŋduŋa. Ama
niaa nii Yesu wiaa a lii ba jaŋ lɛ a
vɛŋ naasiŋ lɛ a kiri u hariŋ. 14 Yesu
si mu lii liiŋ daboro-la lɛ, u na ni-
daŋ di ba hɔnɔ gbɛru. Nennige kala
kɛnu. Ŋii nɛ u vaarɛ nialiŋ síi wiilu.
15 Didaaniŋ ku yi, u haritooroo kɔ
u teeŋ a bula pu a bul, "Taŋ bire
nɛ. Leriŋ deeŋ ŋaa giriŋ nɛ. Ta
nialiŋ di ba mu tasi-la si kpagɛ daha
a yɔɔ kudiilee a dii." 16 Ŋii nɛ Yesu
bul, "Ma sí leŋe di ba viiri. Má-
na mu chɛ kudiilee piba di ba dii."
17 Ŋii nɛ u haritooro-la bul, "Ku-la
kala la si kɛnɛ nɛ boroboroba banɔŋ
ari cheŋfilee balia." 18 Ŋii nɛ Yesu
bul, "Má kaa kɔ pimi." 19 U ŋaa
nialiŋ tuu hɔŋ yaŋ nyuŋ. Ŋii nɛ u laa
boroboroba banɔŋ-la ari cheŋfilie-
la balia a wula beŋ wia nyuŋ aŋ
lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ a pi
u haritooroo. U haritooroo laa kpaa
nialiŋ. 20 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka u
haritooro-la paa ku-kaaŋ-biisiŋ a sṵ
siŋsiŋ fii ari balia. 21 Nialiŋ fa si dii
boroboro-la, ba tuɔŋ baalaa fa ŋaa
bui banɔŋ nɛ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ

Maak 6.45-52; Jɔɔŋ 6.15-21

22 Ŋii nɛ Yesu leŋ u haritooroo laa
sipaaŋ mu juu liiŋ daboro a duoro
chol muga cholo, aŋ ka duu ta ni-
daŋ-la di ba viiri. 23 U si ta ni-daŋ-
la ba viiri, u mu jil peeliŋ nyuŋ duu
chuɔlɛ Wia. Ŋii nɛ wia tuu juu,
duu duŋduŋa nɛ ha hɛ peel-la nyuŋ.
24 Bua-la lɛ di liiŋ daboro-la yi liiŋ
tutuɔbaaniŋ. Lii-peliŋ kaa viviisi,
ba fa chaasɛ pel-la nɛ. 25 Siipuuraa,
Yesu sii vɛŋ liiŋ nyuŋ a mumu u
haritooro-la teeŋ. 26 Ba si nau duu
vɛŋ liiŋ nyuŋ, fawulluŋ kɛŋba. Ba
bul di ni-dima nɛ. Fawulluŋ si kɛŋba
ŋii, ba ŋmuŋmoo niiŋ. 27 Ŋii nɛ
Yesu guu bula piba a bul, "Má nyirɛ
ma bɔyɛ. Mi-na nɛ. Ma sí leŋe di
fawulluŋ kɛŋma."
28 Ŋii nɛ Piita bul, "Mi Tiina, di ŋ
nɛ, bul di mi lii kɔ ŋ teeŋ lii-la nyuŋ."
29 Ŋii nɛ Yesu bul duu kɔ. U si bul ŋii,
Piita lii liiŋ daboro-la tuɔŋ a vɛŋ liiŋ
nyuŋ aa mu Yesu teeŋ. 30 Ama Piita
si bee na lii-pel-la, fawulluŋ kɛnu. U
suomo tutuu lii-la bubuɔŋ. Ŋii nɛ
u faasa ŋmoo niiŋ a bul, "Mi Tiina,
laami ta." 31 Yesu guu liisɛ u nisiŋ a
yia a kɛnu aŋ bula pu, "Ŋ yarida bi
yugɛ. Bɛɛ nɛ tii ŋ bi mi wiaa laa dii?"
32 Ba si mu juu liiŋ daboro-la dɛrɛ,
pel-la kɛrɛ. 33 Nialiŋ kala si hɛ liiŋ
daboro-la tuɔŋ tuu kpirimi a chuɔlɛ
Yesu aŋ bul, "Wutitii, ŋ nɛ ŋaa Wia
Bie."

Yesu vaarɛ nyanyal tiina Gɛnɛzarɛt lɛ

Maak 6.53-56

34 Ŋii nɛ ba chol a ku yi taŋ kubala
baa yirɛ Gɛnɛzarɛt. 35 Ŋii nɛ nialiŋ
si hɛ lee-la yie jiŋ Yesu. Ŋii nɛ ba mu
paa ba nyanyal tiŋŋaa kala si hɛ tasi-
la si golli Gɛnɛzarɛt a kaa kɔ Yesu
teeŋ. 36 Ba sulu duu leŋ di nialiŋ síi
wiilu digi u gɛriŋ niipiniŋ lɛ. Di ba
nɛ dige, ba yie duori.

15

Yesu bul wiaa a tigɛ niaa naabal-imaba woŋbiiŋ lɛ

Maak 7.1-13

1 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ari
Wia teniŋ kerichiba lii Jerusalɛm a
kɔ Yesu teeŋ a piɛsu a bul, 2 "Bɛɛ
nɛ tii ŋ haritooroo chichei la naabal-
imaba kisinniŋ lɛ? Bɛɛ nɛ tii ba bi
ba nisaa ka sɔŋ ŋii la naabalimaba
si dagɛla aŋ didii kudiilee?" 3 Ŋii
nɛ Yesu ma piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ
tii ma yie via Wia woŋbiiŋ aŋ tuto
ma naabalimaba woŋbiiŋ? 4 Wia
bula di ma fifá ma nyimmaba ari ma
naaŋba, a bira bul di nuu nɛ sii a bul
wu-bɔŋ a tigɛ u nyimma ari u naaŋ
lɛ, di ba kpu tiina. 5 Ama ma-na daga
ari nuu nɛ kɛŋ kuŋ a magɛ duu joŋo

pɛ u nyimma koo u naaŋ lɛ, tiina mu
a bula piba duu jaŋ joŋ ku-la pi Wia.
6 U si ŋaa ŋii, u bira bi maga duu
pɛ u nyimma ari u naaŋ lɛ. A tiŋ
ŋii wiaa, ma via Wia niiŋ wiaa aŋ to
ma naabalimaba woŋbiiŋ nɛ. 7 Ma
ŋaa kaŋfugi timma nɛ. Azaaya kiaa
sima nɛ, wialiŋ u si bula a tigɛma
lɛ. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 8 U fa si,
‘Wia si, niaa deeŋba kɛŋ niiŋ nɛ a
pipimi zile,
ka ba tuɔŋ liimi.
9 Ba yie chuɔlɛmi pɛi nɛ aa dagɛ
nuhuobiine wɛniŋ aŋ bul di
Wia nɛ bula.
Nuhuobiine wɛniŋ nɛ baa to aŋ
via Wia niiŋ wiaa.’ ”

Kialiŋ si yie ŋaa nuhuobiine kɛŋ disinniŋ

Maak 7.14-23

10 Ŋii nɛ Yesu yirɛ niaa ba kɔ.
U bula piba a bul, “Má jegile nii
woruŋ. 11 U bi naga ku-la si yie
to nuhuobiine niiŋ tuu nɛ yie ŋaa
u kɛŋ disinniŋ, ama ku-la si yie to
u niiŋ lii nɛ kɛŋ disinniŋ.” 12 Ŋii
nɛ Yesu haritooroo kɔ u teeŋ a bula
pu a bul, “Ŋ jima ari ŋ chei Farisii
timma-la tuɔŋ nɛ ŋ si bul ŋii?”
13 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Tia-
la kala mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ
si yie bi chɔŋsɔ, ba jaŋ kaa churo
ta. 14 Ma sí leŋe di ba wiaa wiima,
ba ŋaa nyulimaa nɛ a laa nyulimaa
sipaaŋ. Di nyulima nɛ saa kɛŋ u
nyuluŋ dɔŋɔ daaŋ lɛ, ba kala balia
jaŋ tuu buɔtuoŋ.” 15 Ŋii nɛ Piita bul,
“Dagɛla namaga-la bubuɔŋ.” 16 Ŋii
nɛ Yesu bul, “Ma ma ha bi wu-jimiŋ
kɛnɛɛ? 17 Ma bi wiiŋ deeŋ bubuɔŋ
jiŋ? Kuŋ-na kala si juu nuhuobiine
niiŋ, u yie juu u luoruŋ nɛ a bira
to u yaraa lii. 18 Ama wialiŋ si yie
to ŋ niiŋ lii, ba yie lii ŋ tuɔŋ lɛ nɛ.
Wiaa deeŋba nɛ yie ŋaa niaa kɛŋ
disinniŋ. 19 Ŋ tuɔŋ lɛ nɛ ŋ yie biinɛ
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ a mu kpu niaa,
a mu chɛ niaa haalaa, a ŋaa ba-
chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, aa
gaa, aa nyia wiaa a tigɛ niaa lɛ, a
chichei niaa yiriŋ. 20 Wiaa deeŋba
nɛ yie ŋaa niaa kɛŋ disinniŋ. Ama di
nuu nɛ dii kiaa aŋ bi u nisiŋ sɔmɔ ari
ma naabalimaba si dagɛ ŋii, ŋii bi
jaŋ wuo ŋaa di tiina kɛŋ disinniŋ.”

Yesu vaarɛ Keenaŋ tiina

Maak 7.24-30

21 Ŋii nɛ Yesu sii lee-la a mu Taya
ari Saadɔŋ tiŋteeŋ. 22 Di haal kubala
si hɛ lee-la kɔ u teeŋ. U fa ŋaa
Keenaŋ tiina nɛ. U si kɔ u teeŋ,
ŋii nɛ u bul, “Mi Tiina Devit bii,
fámi nennige. Jiŋsiŋ nɛ kɛŋ mi tolo.
U nina hɛɛŋ woruŋ.” 23 Ama Yesu
bi wii-kala bula u teeŋ. Ŋii nɛ u
haritooroo kɔ u teeŋ a bula pu duu
leŋ di haal-la viiri, di u to ba hariŋ
a ŋiŋaa goŋ nɛ. 24 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Wia tiŋmi di mi kɔ chɛ
kɛsɛ piese-la si lɛlɛ nɛ Iziral tiŋŋaa
duŋduŋ nɛ ŋii.” 25 Ŋii nɛ haal-la
ku tel u naasiŋ lɛ aŋ bul, “Mi Tiina,
pɛmi lɛ.” 26 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, “Ŋ nɛ kɛŋ haŋbiisiŋ, ŋ bi jaŋ joŋ
ba kudiilee a yuo pi vahiŋ.” 27 Ŋii nɛ
haal-la bul, “Mi Tiina, u ŋaa wutitii
nɛ, ama vahi-la tiŋŋaa síi dii kialiŋ,
kialiŋ si tel tiŋteeŋ nɛ, ba ma jaŋ paa
didii.” 28 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Ŋ ŋaa haal-la si kɛŋ yarida kiŋkɛŋ
nɛ. Wii-la ŋ síi chɛ, mi jaŋ ŋaa piŋ.”
Bua-la titia lɛ u tolo-la duori.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ

29 Ŋii nɛ Yesu bira sii lee-la a to
Galilii muga-la diiriŋ mu. U jil peeliŋ
nyuŋ a hɔŋ dimɛ. 30 Ŋii nɛ ni-daŋ
kɔ u teeŋ a kɛŋ gbɛrikɛɛ ari nyuli-
maa ari taŋŋaa ari nyanyal tiŋŋaa
dɔŋsuŋ a kaa kɔ bil Yesu naasiŋ lɛ.
U vaarɛba. 31 Ni-daŋ-la si na taŋŋaa
di ba bul wiaa ari gbɛrikɛɛ síi vɛŋ,
ari nyulimaa siaa di ba bira suro,
u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba
didɛnnɛ Iziral tiŋŋaa Wia.

Yesu pi niaa bui banɛsɛ kudiilee

Maak 8.1-10

32 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo
a bula piba a bul, “Mi si beŋ niaa
deeŋba, nennige kɛŋmi nɛ. Ba hɛ
mi teeŋ tapulaa batori nɛ ŋla aŋ bi
kudiilee na di ba dii. Mi bi sɛi di

ba viiri di ba nɛ bi kuŋ-kala die. Di
mi ŋaa ŋii, ba jaŋ mu yiegi woŋbiiŋ
lɛ.” 33 Ŋii nɛ u haritooroo piɛsu,
“Ɛɛ nɛ la jaŋ ŋaa a na kudiilee di
ni-daŋ-la kala dii giriŋ deeŋ tuɔŋ?”
34 U piɛsɛba, “Boroboro baŋmɛɛ nɛ
hɛ dimɛ?” Ba si, “Kiaa balipɛ nɛ
ari cheŋfili-biisiŋ ma mua.” 35 Ŋii
nɛ u ŋaa nialiŋ tuu hɔŋ tiŋteeŋ.
36 Ka u jɔŋ boroboroba-la balipɛ
ari cheŋfilie-la a lɔllɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ chɔgɛ a pi u haritooroo di ba
laa kpaa ni-daŋ-la. Ba laa kpaaba.
37 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka ba paa
ku-kaaŋ-biisiŋ a su̱ siŋsiŋ balipɛ.
38 Nialiŋ fa si dii kialiŋ, ba yi baalaa
bui banɛsɛ, ka haalaa ari haŋbiisiŋ
ma hɛ dimɛ. 39 Ŋii nɛ u ta ni-daŋ-
la aŋ mu juu liiŋ daboro aŋ mu
Magadaŋ tiŋteeŋ.

16

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magiliŋ
Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

1 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa ari Sadusii
tiŋŋaa dɔŋsuŋ kɔ Yesu teeŋ di ba
magisu. Ba bula pu duu ŋaa wu-
magiliŋ di ba na a jiŋ ari u dol-la lii
Wia nɛ. 2 Ŋii nɛ u bula piba a bul,
“Di wia níi juu, ka ma na wii-muluŋ
siiŋ duu fiɛsa, ma yie bul di leriŋ jaŋ
fiɛlɛ. 3 Chichuɔ-fiɛla maa, di leriŋ
nɛ bire, ma yie bul ari duonuŋ jaŋ
nii. Ma yie wuo beŋ wia nyuŋ a
wuo jiŋ wii-la si jaŋ ŋaa, ama ma
bi wuo jiŋ wialiŋ síi ŋaa dunia deeŋ
lɛ lɛɛlɛ. 4 Jiniŋ niaa ŋaa ni-bɔmɔ nɛ,
ba bi Wia ka fá. Ma si di mi ŋaa wu-
magiliŋ. Ai, mi bi ŋaa. Wu-magil-la
ma síi chɛ, ma bi jaŋ wuo nau, see
Wia fa si ŋaa a tigɛ Jona lɛ.” Ŋii nɛ
Yesu leŋba aŋ viiri.

Yesu bul wiaa a tigɛ Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa wu-bulaa lɛ
Maak 8.14-21

5 Yesu haritooro-la si juu liiŋ
daboro a duoro chol fuoŋ cholo ŋii,
ba yua ba bi kudiilee koro mu. 6 Ŋii
nɛ Yesu bula piba di ba pɔ ba titia lɛ
woruŋ ari Farisii tiŋŋaa ari Sadusii
tiŋŋaa, di ba nagɛ si-buruŋ ba si
joŋo hɛ boroboro lɛ duu puɔrɛ. 7 Ŋii
nɛ ba suomo bula pipi dɔŋɔ, “La bi
kudiilee koro kɔ, ŋii nɛ tii u bul wiiŋ
deeŋ.” 8 Ŋii nɛ Yesu jiŋ wii-la ba síi
bul a bula piba, “Ma yarida bi yugɛ.
Bɛɛ nɛ tii ma hɔnɔ vuurɛ ari ma bi
kudiilee kɛnɛ? Ma ha bi wu-jimiŋ
kɛnɛɛ? 9 Ma ha bi wiaa bubuɔŋ jiŋ?
Ma bi biina yi bua-la lɛ mi si jɔŋ
boroboroba banɔŋ kaa chɔgɛ a pi
niaa bui banɔŋ ba dii? Ba si die
a vɔgɛ, siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa
ku-kaanaa su̱? 10 Aŋ ka boroboro
balipɛ-la mi si kaa chɔgɛ a pi niaa
bui banɛsɛ-laa? Ku-kaanaa siŋsiŋ
baŋmɛɛ nɛ ma paa su̱? 11 Bɛɛ nɛ ma
biinɛ ari ma teeŋ nɛ mii bul kudiilee
wiaa? Má pɔ ma titia lɛ ari Farisii
tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa lɛ. Ba nagɛ
si-buruŋ nɛ.” 12 Ŋii nɛ u haritooroo
jiŋ ari u bi si di ba pɔ ba titia lɛ ari
si-buru-la ba si kaa hihɛ boroboro lɛ
nɛ, ama u si ba pɔ ba titia lɛ Farisii
tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa wu-bulaa
lɛ nɛ.

Piita dagɛ nii-la Yesu si ŋaa
Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Ŋii nɛ Yesu sii mu Sizariya,
Filipa tiŋteeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ u
haritooro-la a bul, “Kubɛɛ nɛ niaa
si di mi-na Nuhuobiine Bie ŋaa?”
14 Ŋii nɛ ba bul, “Dɔŋsuŋ si di ŋ nɛ
ŋaa Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ
ma si ŋ nɛ ŋaa Ilaaja. Dɔŋsuŋ ma
si ŋ ŋaa Jɛrimaya, koo nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ
nɛ.” 15 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛ u
haritooro-la maa, “Ka ma maa, ma si
mi ŋaa kubɛɛ nɛ?” 16 Ŋii nɛ Saamɔŋ
Piita bul, “Ŋ nɛ ŋaa Kirisito, Wia-
la si weye Bie.” 17 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Saamɔŋ, Jɔɔŋ bie, Wia jaŋ pɛŋ lɛ,
wu-jimiŋ deeŋ u bi naga nuhuobiine
nɛ piŋ. Mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ
nɛ piŋ. 18 Ŋii wiaa Piita, mi bulaa
piŋ ari ŋ nagɛ buŋ nɛ. Buŋ-la nyuŋ
nɛ mi jaŋ saa nialiŋ si laa mi wiaa
dii dia. Suuŋ ma bi jaŋ wuo yigi
dia-la lo. 19 Mi jaŋ jɔŋ Wia kuorii-la
boribiee piŋ. Wii-la ŋ si via dunia lɛ,
ba jaŋ viau Wia-jaŋ maa. Wii-la ma
ŋ si sɛyɛ dunia lɛ, ba ma jaŋ sɛyu

Wia-jaŋ.” 20 Ŋii nɛ Yesu bula pi u
haritooro-la ari siifiɛsiŋ di ba sí bula
pi nuu-kala ari u nɛ ŋaa Kirisito, nii-
la Wia si liisa.

Yesu bul u hɛɛŋ naniŋ ari u suunuŋ wiaa
Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

21 A suomi bua-la lɛ Yesu chaasa
bula pi u haritooroo a bul, “U maga
di mi mu Jerusalɛm a na hɛɛŋ woruŋ
J̱u̱u tiŋŋaa nihiasiŋ ari nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
Wia teniŋ kerichiba nisiŋ lɛ. Ba
jaŋ kpumi, ama mi jaŋ sii suuŋ lɛ
tapulaa batori chɛɛŋ.” 22 Ŋii nɛ Piita
kɛnu kaa suusa lii a kpiau lɛ a bul,
“Wia bi jaŋ sɛi, mi Tiina. Wii-la bi
jaŋ kɔ duu ŋaaŋ lɛ.” 23 Ŋii nɛ Yesu
miira chaasɛ Piita a bula pu a bul,
“Sitaani, mu dimɛ! Ŋŋ chɛ ŋ nyisɛmi
di mi juu haachɛ lɛ nɛ. Wialiŋ ŋ
síi bul, nuhuobiine woŋbiiŋ nɛ. Wia
woŋbiiŋ dee.”
24 Ŋii nɛ u bula pi u haritooroo a
bul, “Di nuu-kala níi chɛ duu tomi,
see duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ
u daa-gɛsɛɛ baasɛ tapulii-na kala a
to mi hariŋ. 25 Nii-la kala síi chɛ
duu laa u titia miisiŋ, u jaŋ joŋ u
miisiŋ ta, ama nii-la si via u miisiŋ
ta a tiŋ mi wiaa, u jaŋ sɛnɛ laa u
miisiŋ. 26 Di ŋ nɛ dii dunia kala aŋ
bi miisiŋ kɛnɛ, bɛɛ kuŋ nyuurii nɛ ŋ
na? Dunia deeŋ lɛ, bɛɛ kuŋ nɛ saa ŋ
jaŋ wuo kaa yɔɔ ŋ miisiŋ? 27 Mi-na
Nuhuobiine Bie, mi jaŋ kɔ a chaanɛ
ari mi Nyimma kuoruŋ. La di Wia
tiŋdaaraa nɛ jaŋ kɔ. Di la nɛ kɔ, Wia
jaŋ ti̱ŋ nuu-kala a magɛ ŋii u si tima.
28 Wutitii nɛ, mi bulaa pima ari niaa
dɔŋsuŋ hɛ dimɛ, ba bi jaŋ suu see di
ba na mi-na Nuhuobiine Bie di mi kɔ
ari mi kuorii-la.”

17

Yesu birima
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

1 Tapulaa balidu si ku bal, Yesu
kɛŋ Piita ari Jeems ari u naaŋbie
Jɔɔŋ, ba duŋduŋa a kaa mu peel-
bal kubala nyuŋ. 2 Ba beŋ ba sipaaŋ
a na Yesu duu birima. U siaa kala
tutul a nagɛ wii-pɔsuŋ síi tul ŋii. U
gɛnniŋ ma pullɛ a tutul. 3 Ŋii nɛ
Moosis ari Ilaaja ku lii ba sipaaŋ. Ba
china bubul wiaa Yesu teeŋ. 4 Ŋii nɛ
Piita bula pi Yesu a bul, “La Tiina,
u ŋaa wu-zɔŋ nɛ ari la si hɛ daha.
Di ŋ níi chɛ la jaŋ hɛ lɛŋŋɛɛ batori
daha, di ŋ kɛŋ dɔŋɔ, di Moosis ma
kɛŋ dɔŋɔ, di Ilaaja ma kɛŋ dɔŋɔ.”
5 Piita ha fa síi bul wiaa ŋii di
duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔba, ka yiikoro
kubala lii duoŋbiliŋbaani-la tuɔŋ a
bubul, “Mi Bii-chooluŋ nɛ ŋla. Mi
tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ. Má jegile nii u
teeŋ.” 6 Yesu haritooro-la si nii nii-
la yiikoro, fawulluŋ kɛŋba, ba tuu
tel tiŋteeŋ. 7 Ŋii nɛ Yesu kɔ ba teeŋ
a digiba aŋ bula piba di ba sii aŋ sí
fawulluŋ fá. 8 Ba si sie, ba beŋ, ba
bi nuu-kala na see Yesu duŋduŋa.
9 Ba si lii peel-la nyuŋ ku tuu, Yesu
bula piba a bul, “Mi bi chɛ di ma bul
wii-la ma si naa a pi nuu-kala, see
tapulii-la mi-na Nuhuobiine Bie si sii
suuŋ lɛ.” 10 Ŋii nɛ Yesu haritooro-
la piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ tii Wia teniŋ
kerichiba bul di Ilaaja nɛ laa sipaaŋ,
aŋ ka di Wia Bie-na kɔ?” 11 Ŋii nɛ
Yesu bul, “Wutitii, Ilaaja jaŋ sɛnɛ
laa sipaaŋ kɔ a kɛŋ kuŋ-kala wasa
bil. 12 Ama mi bulaa pima ari
Ilaaja paala kɔ nɛ, ama niaa bi wuo
jimu. Ba ŋaau ŋii kala ba sí chɛ.
Ŋii titia nɛ ba ma jaŋ dɔgisɛ mi-
na Nuhuobiine Bie.” 13 Ŋii nɛ u
haritooro-la jiŋ ari Jɔɔŋ Wia lii-foori-
la wiaa nɛ u bul ŋii.

Yesu kiri jiŋ-bɔŋ bie lɛ
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

14 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo
batori-la sii lii peel-la nyuŋ a ku tuu
ni-daŋ-la teeŋ. Di baal kubala kɔ
Yesu teeŋ a kpirimi u sipaaŋ 15 aŋ
bula pu a bul, “Mi Tiina, fá mi
bie nennige, uu tel kpuŋkpusuŋ nɛ.
Nyanyalii-la kɛnu nɛ woruŋ, u yie
titel nyiniŋ koo liiŋ lɛ. 16 Mi kɛnu
kaa kɔ ŋ haritooroo teeŋ, ama ba
bi wuo vaaru.” 17 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Ma lɛɛlɛ niaa deeŋba, ma bi yarida
kɛnɛ, ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Ɛɛ nɛ mi

jaŋ nyalimɛ a dieni ma teeŋ?” Ŋii
nɛ u bula pi baal-la duu kɛŋ u bile
kɔ u teeŋ. 18 Ŋii nɛ Yesu bul jiŋ-bɔŋ-
la lɛ duu lii bile lɛ. Ŋii nɛ u lii. Bile
guu duori. 19 Ŋii nɛ Yesu haritooro-
la kɔ u teeŋ a luɔra piɛsu a bul, “Bɛɛ
nɛ tii la-na bi jiŋ-bɔŋ-la wuo kiri?”
20 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma
yarida bi yugɛ, ŋii nɛ tii. Wutitii,
mi bulaa pima, di ma yarida nɛ fa
magɛ kuŋ biiŋ ba síi yirɛ masitad,
ma fa jaŋ wuo bul peeliŋ lɛ duu sii
daha a mu sɛmɛ dɔŋɔ. U jaŋ sii mu.
Wii-kala tuo ma fa bi jaŋ wuo ŋaa.
[21 Ama Wia bi jaŋ pima doluŋ di
ma wuo kikiri jiŋ-yiri deeŋba, see
ma vɔɔ niiŋ aŋ pɛ chuchuɔlɛ Wia.]”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa
Maak 9.30-32; Luuk 9.43-45

22 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo kala
ku hilimi Galilii lɛ. Ŋii nɛ u bula piba
di ba jaŋ kɛŋ u-na Nuhuobiine Bie a
hɛ niaa nisiŋ lɛ 23 di ba kpuu, ama
u hariŋ lɛ u jaŋ sii suuŋ lɛ tapulaa
batori chɛɛŋ a kɛŋ miisiŋ. Yesu si
bul ŋii, u haritooroo tuɔŋ chei.

Wia-dia time

24 Yesu ari u haritooroo si kɔ
Kapɛnam, nialiŋ síi laa Wia-dia time
kɔ Piita teeŋ a piɛsu a bul, “Ma
kuhiaŋ ka ṯiŋ Wia-dia time nɛɛ?”
25 Ŋii nɛ Piita bul duu ṯiŋ nɛ. Piita
si bul ŋii aŋ miira juu dia, Yesu laa
sipaaŋ a piɛsu a bul, “Kubɛɛ nɛ ṯiŋ
moribiee koo laŋpoo a pipi dunia
deeŋ kuoroo? U taŋ-la niaa koo
nuhuɔraa nɛɛ? Bɛɛ nɛ ŋ biinɛ?”
26 Ŋii nɛ Piita bul di nuhuɔraa nɛ.
Yesu bira bul, “Ŋii-na u taŋ-la niaa
bi kuŋ-kala ṯiŋ. 27 Ama la-na bi
chɛ di la maasɛ niaa deeŋba, ŋii
wiaa kɛŋ gbiaŋ tuu hɛ fuoŋ lɛ a kɛsɛ
cheŋfilee. Gbiaŋ-la si kɛŋ cheŋfili-
buŋbuŋ-la, kɛŋ u niiŋ suri. Ŋ jaŋ na
moribiiŋ u niiŋ lɛ. Joŋ moribie-la a
ṯiŋ ma ari mi nyuŋ time.”

18

Yesu dagɛ nii-la si yuga Wia kuorii-la tuɔŋ
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

1 Yesu si bul ŋii a pi Piita dɛrɛ, u
haritooroo kɔ u teeŋ a ku piɛsu a
bul, “La tuɔŋ kubɛɛ nɛ kii u dɔŋɔ
tiina Wia kuorii-la tuɔŋ?” 2 Ŋii nɛ
Yesu yirɛ bii-bie kubala a kii ba
tutuɔbaaniŋ 3 aŋ bula piba a bul,
“Wutitii nɛ mi bulaa pima, see di ma
kɛŋ ma titia muuri a nagɛ haŋbiisiŋ,
di ŋii dee, ma bi jaŋ wuo juu Wia
kuorii-la tuɔŋ. 4 Nii-la si kɛŋ u titia
muuri a nagɛ haŋbie, u nɛ ŋaa ma
tuɔŋ kuhiaŋ Wia kuorii-la tuɔŋ. 5 Di
nuu nɛ kɛŋ bii-bie dɔŋɔ woruŋ a tiŋ
mi wiaa, mi nɛ u kɛŋ woruŋ ŋii.

Yesu bul wiaa a tigɛ niaa si jaŋ leŋ di niaa juu haachɛ lɛ
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

6 Nii-la kala si na haŋbiisi-la síi
tomi dɔŋɔ a nyisu duu ŋaa wu-
bɔmuŋ, u maga di ba joŋ nɔmuŋ a
vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ a joŋu yuo hɛ
muga tuɔŋ uu nyua liiŋ u suu. Di ba
nɛ ŋaa ŋii, u nɛ jaŋ kpia u si weye.
7 U jaŋ lɔrɛ pi nialiŋ si jaŋ ŋaa
di niaa juu haachɛ lɛ. U maga di
wialiŋ ku bal. Ama nii-la si ŋaa ba
juu haachɛ lɛ, u jaŋ na hɛɛŋ. 8 Di ŋ
nisiŋ koo ŋ naaŋ níi chɛ duu kɛniŋ
hɛ haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si juu Wia
kuorii-la tuɔŋ ari naa-kuuŋ koo na-
kuuŋ, u nɛ kpia ŋ si jaŋ kɛŋ na-
pilimee koo naa-pilimee a juu Wia
nyiniŋ. 9 Di ŋ siiŋ níi chɛ duu kɛniŋ
hɛ haachɛ lɛ, liisa ta. Ŋ si jaŋ juu
Wia kuorii-la tuɔŋ ari sii-togo, u nɛ
kpia ba si joŋuŋ yuo hɛ Wia nyiniŋ
ari sii-pilimee.”

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ pielɛliŋ lɛ
Luuk 15.3-7

10 Ŋii nɛ Yesu bira si, “Má fiɛlɛ
di ma sí haŋbiisiŋ deeŋba kuŋ-kala
kaa gbesi. Mi bulaa pima di Wia ta
u tiŋdaaraa nɛ di ba bibeŋba. Ba hɛ
Wia-jaŋ bua-na kala lɛ, mi Nyimma
si hɛ lee-la.[11 Mi-na Nuhuobiine Bie
kɔ di mi chɛ a laa nialiŋ si lɛlɛ nɛ a
ta.”]
12 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul,
“Nuu nɛ fa hɛ dimɛ a kɛŋ piesee
zɔlɔ, ŋii nɛ ba tuɔŋ dɔŋɔ lɛl.” Ŋii

nɛ Yesu piɛsɛ, “Ɛɛ nɛ ma biinɛ ari u
jaŋ ŋaa? U bi jaŋ leŋ piesee mahiŋ
banɛsɛ ari fii ari nibi-la a ta peelee
nyuŋ aŋ lii gɔllɔ chichɛ pie-lɛlii-laa?
13 Duu nɛ nau, mi jaŋ bula pima ari
u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u pie-bala-la nyuŋ a
kii piesee mahiŋ banɛsɛ ari fii ari
nibi-la si bi lɛlɛ. 14 Ŋii titia nɛ saa
mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ bi chɛ di
haŋbiisiŋ deeŋba kuŋ lɛl.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ ŋaa di la naaŋbie nɛ ŋaa wii a cheila lɛ

15 Ŋii nɛ Yesu si, “Di ŋ naaŋbie nɛ
ŋaa wii cheiŋ lɛ, mu a bula pu wii-
la u si ŋaa chei, ama ŋaa ŋii ma duu
duŋduŋa balia pɛgɛ. Di u nɛ jegile
nii wii-la ŋ síi bul, ma di ŋ naaŋbie
bira sima nɛ. 16 Ama duu nɛ bi jegile
nii ŋ teeŋ, kɛŋ nuu dɔŋ koo niaa
balia pɛ ŋ titia lɛ di ma mu u teeŋ
a bul wii-la u si ŋaa chei duu wasɛ.
Ŋ si ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ niaa di ba
ŋaa ŋ daŋsia. 17 Ama di u nɛ via
duu jegile nii ma teeŋ, ŋ-na bul wii-
la pi nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi. Duu nɛ via duu jegile nii
ba teeŋ maa, dɔgisu ari ŋ buu jiŋ a
nagɛ nii-la si bi Wia jiŋ koo a nagɛ
laŋpoo lilaaru nɛ.

Ŋ si via wii-la ari ŋ si sɛi wii-la

18 Wutitii nɛ, mi bulaa pima ari
wii-la ma si via dunia lɛ, ba jaŋ
viau Wia-jaŋ maa. Wii-la ma ŋ si
sɛi dunia lɛ, ba ma jaŋ sɛyu Wia-
jaŋ. 19 Mi jaŋ wasa bula pima ari
ma niaa balia nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ nii-
bala a chuchuɔlɛ Wia a chichɛ kuŋ,
mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ, u jaŋ joŋo
pima. 20 Lee-la niaa balia koo batori
si hilime mi doluŋ lɛ, mi jaŋ hɛ ba
teeŋ.”

Tiŋtinni-la si bi chimiŋ joŋo chɛ u dɔŋɔ tiina

21 Ŋii nɛ Piita kɔ Yesu teeŋ a piɛsu
a bul, “Mi Tiina, di mi naaŋbie
nɛ ŋaa wii a cheimi lɛ, naaŋsiiŋ
buŋmɛɛ nɛ mi jaŋ joŋo chɛu? Mi
joŋo chɛu naaŋsiiŋ bulipɛ koo?”
22 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Ai, naaŋsiiŋ
bulipɛ duŋduŋa dee. Joŋo chɛu
naaŋsiiŋ mahiŋ batori ari fii leree
bulipɛ.”
23 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a kɛŋ
Wia kuorii-la a kaa mimagisɛ kuoro
ari u tiŋtinnaa a bul, “Kuoru kubala
nɛ sie a chichɛ duu piɛsɛ u tiŋtinnaa
u chiŋŋaa. 24 U si suomo duu piɛsɛ,
ba kɛŋ u tiŋtinna dɔŋɔ kɔ u teeŋ.
U dii u chimiŋ siidi bui bui bui nɛ.
25 U bi wuo t̠iŋ. Ŋii nɛ u kuhiaŋ-
la bul di ba kɛnu ari u haala ari
u biiriŋ ari kialiŋ kala u si kɛnɛ a
kaa mu yallɛ a t̠iŋ chiŋ-la bua lɛ.
26 Ŋii nɛ tiŋtinni-la tuu kpirimi u
naadusuŋ nyuŋ a sulu, ‘Mi kuhiaŋ,
ŋaa kenyiri. Mi jaŋ t̠iŋ ŋ chimiŋ
kala.’ 27 U kuhiaŋ-la fáu nisusuŋ
woruŋ a joŋ chiŋ-la chɛu a ŋaa u
mu. 28 Ŋii nɛ chiŋ tiina-la kuoru-
la si joŋ chiŋ-la chɛu, u lii a ma na
u tiŋtinni dɔŋɔ tiina si dii u chimiŋ
siidi bui. U kɛŋ u gɛriŋ baŋŋa lɛ a
bul duu t̠iŋ u chimiŋ. 29 U tiŋtinni-
dɔŋ-la ma tuu kpirimi u naadusuŋ
nyuŋ a sulu a bul, ‘Ŋaa kenyiri, mi
jaŋ t̠imiŋ.’ 30 U via aŋ kɛnu mu tɔ
dia, aŋ bul see duu t̠iŋ chiŋ-la. 31 U
tiŋtinni-dɔŋsuŋ si na wii-la u si ŋaa,
ba tuɔŋ kala chei. Ba mu bula pi
ba kuhiaŋ wii-la kala si ŋaa. 32 Ŋii
nɛ kuoru-la yiru a piɛsu a bul, ‘Ŋ-na
tiŋtinna deeŋ, ŋ ŋaa ni-bɔŋ nɛ. Ŋ si
sulmi, mi joŋ chiŋ-la kala ŋ si die a
chɛŋ nɛ. 33 Bɛɛ nɛ tii ŋ-na bi wuo fá
ŋ dɔŋɔ tiina-la nennige ari mi si fáŋ
nennige ŋii?’ 34 Kuoru-la na baaniŋ
woruŋ u nyuŋ a ŋaa ba kɛnu tɔ dia
see duu t̠iŋ chiŋ-la kala.” 35 Ŋii nɛ
Yesu si, “Di ma bi sɛi di ma joŋ ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa haachɛba chɛba ari
ma tuɔŋ kala, mi Nyimma Wia si hɛ
Wia-jaŋ lɛ ma jaŋ dɔgisɛma ŋii.”

19

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba haalaa via

Maak 10.1-12

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
u lii Galilii tiŋteeŋ a mu Judiya
tiŋteeŋ a chol Jɔɔdaŋ fuo-la. 2 Ni-
daŋ bira to u hariŋ. Ŋii nɛ u vaarɛ
nialiŋ síi wiilu dimɛ.

[3] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma
sii kɔ u teeŋ a chichɛ di ba magisu
a piɛsu a bul, “Di ŋ kɛŋ wii a tigɛ
ŋ haala lɛ a chichɛ ŋ viau, u kɛŋ
woŋbii nɛɛ?” [4] Yesu miira piɛsɛba,
“Ma bi karima ari bua-la lɛ Wia si
bugumo ŋaa dunia, nialiŋ u si ŋaa,
ba fa ŋaa baal ari haal nɛɛ?” [5] Yesu
bira si, “Ŋii nɛ tii baal-la jaŋ leŋ u
nyimma ari u naaŋ dia aŋ ka ba di
u haala mɛrɛ dɔŋɔ lɛ. Niaa deeŋba
balia jaŋ kɛŋ chal-bala. [6] Ba bira
bi jaŋ ŋaa niaa balia, see kubala.
Nialiŋ saa Wia si kaa mɛrɛ dɔŋɔ lɛ,
u bi maga di nuhuobiine kɛŋba pɔrɛ
dɔŋɔ lɛ.” [7] Ŋii nɛ u haritooro-la bira
piɛsu wiiŋ deeŋ a bul, “Bɛɛ nɛ tii saa
Moosis fa si di baala níi chɛ u via
u haala, duu laa sipaaŋ a ŋmuŋsɛ
teniŋ a pi haal-la aŋ-na viau?” [8] Ŋii
nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Ma
tuɔŋ dolie. Ŋii nɛ tii Moosis fa sɛi
di ma via ma haalaa. Ama dunia di-
suomuŋ, ba fa bi ŋii ŋaa. [9] Mi bulaa
pima, baala-na kala si via u haala
aŋ bira jaa dɔŋɔ, u tiina juu haal-la
haachɛ lɛ nɛ, see di haal-la ka ŋaa
ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa.”

[10] Ŋii nɛ Yesu haritooro-la bula pu
ari ŋii-na nɛ hɛ dimɛ, u bi maga di
nuu jaa haal. [11] Ŋii nɛ Yesu miira
bula piba a bul, “Wiiŋ deeŋ bi naga
ari nuu-kala jaŋ wuo ŋaa. Nialiŋ
Wia si joŋ doluŋ pa, ba duŋduŋa
nɛ jaŋ wuo ŋaa ŋii. [12] Wii-la si tii
baalaa bi haalaa ka jaa, ba yuga nɛ.
Ba lul dɔŋsuŋ, ba paala bi haalaa
wuo piŋ. Dɔŋsuŋ ma, nuhuobiinee
nɛ ŋaaba ŋii, dɔŋsuŋ ma bi haalaa
jaa a tiŋ Wia kuorii-la wiaa. Nii-la si
jaŋ wuo laa wiiŋ deeŋ dii, u sɛi.”

Yesu joŋ nisiŋ daŋ haŋbiisiŋ lɛ
Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

[13] Ŋii nɛ niaa sii kɔ Yesu teeŋ a kɛŋ
ba haŋbiisiŋ kaa kɔ duu joŋ u nisiŋ
daŋba lɛ a chuɔlɛ Wia piba. Ŋii nɛ
u haritooro-la kpiaba lɛ. [14] Yesu si
na ŋii, u bula piba a bul, “Má leŋ di
haŋbiisi-la kɔ mi teeŋ. Ma síba kiru!
Niaa deeŋba yiri nɛ hɛ Wia kuorii-la
tuɔŋ.” [15] Ŋii nɛ u joŋ u nisiŋ daŋba
lɛ aŋ viiri.

Ku-kɛnni-la kɔ Yesu teeŋ
Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

[16] Baal kubala nɛ ma sie a kɔ Yesu
teeŋ. Baal-la kɛŋ kiaa kiŋkɛŋ. Ŋii
nɛ u piɛsɛ Yesu a bul, “Mi kuhiaŋ,
wu-zɔŋ bɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ?” [17] Ŋii nɛ Yesu
piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ piɛsɛmi wu-
zɔmɔ-la ŋ si jaŋ ŋiŋaa wiaa? Ni-bala
duŋduŋa nɛ zɔmɔ. Di ŋ níi chɛ di
ŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, tuto wialiŋ
Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di maa
to.” [18] Ŋii nɛ baal-la piɛsu, “Wu-
bɛɛba nɛ?” Ŋii nɛ Yesu si, “Sí niaa
kpu, sí ŋ dɔŋɔ tiina haala chɛ, sí gaa,
di ŋ ŋaa daŋsia wii lɛ, sí wiaa nyia
pɛ. [19] Fifá ŋ nyimma ari ŋ naaŋ, a
cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia
ŋii.” [20] Ŋii nɛ baal-la bula pi Yesu,
“Mi kuhiaŋ, mi to wiaa deeŋba kala
nɛ. Bɛɛ nɛ saa ka?” [21] Ŋii nɛ Yesu
bula pu, “Di ŋ níi chɛ ŋ ŋaa ni-zɔŋ a
sí wii-kala kɛŋ, joŋ ŋ kiaa kala yallɛ
a joŋ moribie-la a pi summoo aŋ ku
tomi. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ kiaa
Wia-jaŋ lɛ.” [22] Yesu si bul ŋii, baal-
la tuɔŋ chei, u sii viiri, bɛɛ wiaa u
kɛŋ kiaa nɛ woruŋ.

[23] Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooro-
la a bul, “Wutitii, mi bulaa pima, u
ŋaa wu-duo nɛ ari nii-la si kɛŋ kiaa
si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.
[24] Mi bira bulaa pima, u bi hɛi ari
buŋtaŋŋa si jaŋ wuo to gɛri-hɛmiŋ
buɔŋ lii ari u si hɛyɛ ŋii nii-la si
kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-
la tuɔŋ.” [25] U haritooro-la si nii
wiaa deeŋba, ba faasa hiriki a piɛsɛ
Yesu a bul, “U nɛ nagɛ ŋii, kubɛɛ nɛ
saa Wia jaŋ laa ta?” [26] Yesu miira
beŋba aŋ bul, “Wii-la si jaŋ kperi
nuhuobiine, u bi Wia wuo kperi.
Wia wuo wii-kala ŋaa nɛ.” [27] Ŋii nɛ
Piita bula pu a bul, “Na, la-na leŋ la
kuŋ-kala nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ. Bɛɛ nɛ
saa la jaŋ na?” [28] Ŋii nɛ Yesu bula
pi u haritooro-la a bul, “Wutitii nɛ
mi bulaa pima, di dunia falii-la nɛ
yie, mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ hɔŋ
mi kuori-kpasa nyuŋ Wia pulumuŋ
tuɔŋ. Bua-la lɛ, ma haritooro-la fii
ari balia-la si to mi hariŋ, ma ma

jaŋ hɔŋ kuori-kpasinniŋ fii ari balia
nyuŋ a bibeŋ Iziral ta-geŋtisiŋ fii ari
balia-la a dii ba sariya. 29 Bira nii-la
kala si leŋ u diisiŋ koo u naaŋbiiriŋ
koo u nyimma koo u naaŋ koo u
biiriŋ koo u bagisiŋ a tiŋ mi wiaa,
u tiina jaŋ bira na kiaa deeŋba
naaŋsiiŋ zɔlɔ aŋ pɛ kɛŋ miisi-la si
bi dɛrɛ. 30 Ama kuhiasiŋ yuga si
jaŋ birimɛ haŋbiisiŋ. Haŋbiisiŋ ma
yuga si jaŋ birimɛ kuhiasiŋ."

20

Yesu magɛ namaga a tigɛ baga tiŋtinnaa lɛ

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga a
piba a bul di Wia kuorii-la nagɛ baal
kubala si kɛŋ u baga nɛ chichuɔ-
fiɛla. U lii chichɛ niaa di ba mu pɛrɛ
u baga-la lɛ. 2 Ba sɛi ari ba jaŋ mu
pɛrɛ, ka u ti̠ŋba chɛ-bala time. Ŋii
nɛ u leŋ ba mu u baga-la pipɛrɛ. 3 U
ku magɛ kerifi nibi, u bira lii a na
niaa dɔŋsuŋ di ba chiŋ yɔbɔ tuɔŋ
pɛi. Ba bi tiŋtimii kala ka tiŋ. 4 Ŋii
nɛ u bula piba di ba ma mu a pɛrɛ
u baga-la lɛ, ka di u ti̠ŋba, duu jaŋ
piba ŋii kala si maga. Ŋii nɛ ba ma
mu. 5 Kerifi fii ari balia yi, u bira lii
a na niaa dɔŋsuŋ a ŋaa ba ma mu u
baga-la. U bira lii kerifi batori bua-
la lɛ a bira na niaa dɔŋsuŋ a ŋaa
ba ma mu u baga-la. 6 U bira ku
kpagɛ kerifi banɔŋ, u bira lii yɔbɔ
tuɔŋ a na niaa dɔŋsuŋ ma di ba ha
chiŋ dimɛ. Ŋii nɛ u piɛsɛba, "Bɛɛ
nɛ tii ma chiŋ daha pɛi chichuɔŋ ari
wiihɛyɛ kala, ma bi tiŋtimii kala ka
tiŋ?" 7 Ŋii nɛ ba bula pu ari ba bi
tiŋtiŋŋaa na di ba tiŋ. Ŋii nɛ u bula
piba di ba ma mu a tiŋ u baga lɛ.
Ba ma mu. 8 Didaaniŋ si yie, ŋii
nɛ baga-la tiina yirɛ nii-la síi beŋ u
baga-la duu yirɛ nialiŋ si tiŋ u baga-
la lɛ a ti̠ŋba, duu suomi nialiŋ si
to hariŋ mu baga-la a ti̠ŋba aŋ-na
mu yi nialiŋ si laa sipaaŋ mu baga-
la. 9 Nialiŋ si to hariŋ mu baga-la, u
ti̠ŋba chɛ-bala time. 10 Ŋii nɛ u si, ka
nialiŋ si laa sipaaŋ mu baga-la, di ba
ku laa ba time. Ba fa biina ari ba jaŋ
laa kii haritooro-la, ama ba ti̠ŋba ma
magɛ ŋii nɛ. 11 Ba ma laa moribie-la
aŋ gugurimɛ wiaa nii-la baga-la lɛ ba
si pɛrɛ teeŋ. 12 Ŋii nɛ ba bula pu a
bul, "Niaa deeŋba si to hariŋ kɔ, ba
tiŋ hawa kubala duŋduŋ nɛ, aŋ ka
la-na tiŋ chichuɔŋ ari wiihɛyɛ kala,
aŋ ka ŋ ti̠ŋla kala maga dɔŋɔ." 13 Ŋii
nɛ baga-la tiina bula pi ba dɔŋɔ a
bul, "Jegile nii, mi bima gura. Ma
sɛyɛ ari ma jaŋ tiŋ di wia juu nɛ
aŋ laa chɛ-bala time. 14 Má laa ma
moribiee a viiri. Mii chɛ di mi ti̠ŋ
baalaa deeŋba si to hariŋ kɔ ŋii titia
mi si ti̠ŋma nɛ. 15 Mi bi woŋbiiŋ
kɛnɛ di mi kɛŋ mi moribiee ti̠ŋ mi
tuɔtɔrɛ wiaa? Koo ma yaraa bieru a
tiŋ mi si kɛŋ zile wiaa nɛɛ?" 16 Ŋii nɛ
Yesu bula dɛrɛ, "Kuhiasiŋ jaŋ birimɛ
haŋbiisiŋ, haŋbiisiŋ ma jaŋ birimɛ
kuhiasiŋ."

Yesu bul u suuŋ wiaa
Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Yesu si bul ŋii di ba hɛ woŋbiiŋ
lɛ nɛ aa mu Jerusalɛm. Ŋii nɛ u kɛŋ
u haritooroo fii ari balia duŋduŋa
a suusa lii a bula piba woŋbiiŋ
lɛ, 18 "Má jegili mi teeŋ. Laa mu
Jerusalɛm nɛ. Di la nɛ yi dimɛ, ba
jaŋ kɛŋ mi-na Nuhuobiine Bie a kaa
mu pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba.
Ba jaŋ dii mi sariya a ŋaa di ba
kpumi 19 aŋ kɛŋmi kaa mu hɛ nialiŋ
si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ. Ba
jaŋ mɔŋmi. Ba jaŋ viirɛmi maa
aŋ kpaasɛmi mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ,
ka di mi sii suuŋ lɛ tapulaa batori
chɛɛŋ."

Zɛbidii haala sul Yesu a chichɛ di-hɔnuŋ duu pi u biiriŋ balia
Maak 10.35-45

20 Ŋii nɛ Zɛbidii haala kɛŋ u biiriŋ
balia kɔ Yesu teeŋ a kpirimi u sipaaŋ
aŋ sulu duu pɛu lɛ. 21 Ŋii nɛ Yesu
piɛsu, "Wu-bɛɛ nɛ ŋŋ chɛ di mi ŋaa
piŋ?" Ŋii nɛ u bul, "Ŋ si jaŋ dii Wia
kuorii-la a hɔŋ ŋ kuori-kpasa nyuŋ,
leŋ di mi biiriŋ balia ŋaa ŋ bubuɔŋ
huhɔnnɔɔ, di dɔŋɔ hɔŋ ŋ na-diiŋ, di
dɔŋɔ ma hɔŋ ŋ na-gua." 22 Ŋii nɛ

Yesu bula pi u biiriŋ a bul, “Ma bi
jiŋ ku-la ma síi chɛ. Ma jaŋ wuo
nyalima na hɛɛ-la mi si jaŋ na? Ma
jaŋ wuo fo Wii-chuɔlɛ liiŋ ari ba si
jaŋ fomi ŋii, koo?” Ba si, “Oo, la
jaŋ wuo.” 23 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wutitii nɛ ma bul. Hɛɛ-la mi
si jaŋ na, u-na ma ma jaŋ na. Ama
mi na-diiŋ ari mi na-gua huhɔnnɔ-
la, mi dee bi jaŋ tuɔsɛba. Wia nɛ
jaŋ liisɛba di ba hɔŋ dimɛ.” 24 Yesu
haritooroo fii-la si nii Jeems ari Jɔɔŋ
si bul wii-la, ba na baaniŋ ba nyuŋ.
25 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo kala.
Ba mu u teeŋ. U bula piba a bul,
“Ma jiŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
ba hɔŋ niaa nyuŋ nɛ. Ba kuhiasiŋ
ma kɛŋba doluŋ. 26 Ama u bi maga
di ma ŋiŋaa ŋii. Ma tuɔŋ nii-la síi
chɛ u ŋaa ma kuhiaŋ, u maga duu nɛ
tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 27 Ma tuɔŋ nii-
la ma síi chɛ u ŋaa ma tuɔŋ kuoro,
u maga duu nɛ ŋaa ma tuɔŋ yomo.
28 Mi-na Nuhuobiine Bie, mi bi kɔ di
mi chɛ niaa di ba tima pimi, mi kɔ di
mi-na tima piba nɛ a suu a laa niaa
miisaa yugɛ ta a piba.”

Yesu vaarɛ nyulimaa balia
Maak 10.26-52; Luuk 18.35-43

29 Yesu ari u haritooroo si lii Jɛrikɔ
lɛ, ni-daŋ nɛ to ba hariŋ. 30 Di
nyulimaa balia hɔŋ woŋbiiŋ niiŋ a
nii di Yesu níi bal. Ŋii nɛ ba faasa
yirɛ a bula pu a bul, “Yesu, Devit
nihii, fála nennige.” 31 Ŋii nɛ ni-daŋ-
la kpiaba lɛ di ba kɛŋ goŋ. Ama ba
faasa yirɛ a kii ŋii a bul, “La Tiina,
Devit nihii, fála nennige.” 32 Ŋii nɛ
Yesu chiŋ aŋ yirɛba a piɛsɛba, “Bɛɛ
kuŋ nɛ ma chɛ mi ŋaa pima?” 33 Ŋii
nɛ ba bul, “La Tiina, laa chɛ di ŋ
suri la siaa nɛ.” 34 Ŋii nɛ Yesu fába
nennige a digi ba siaa lɛ. Ba siaa guu
suri, ba tuto u hariŋ.

21

Yesu juu Jerusalɛm
Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jɔɔŋ 12.12-19

1 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo sii
mu Jerusalɛm. Ba ku yi Bɛtifagi a ku
yi peel kubala baa yirɛ Oliv. Ŋii nɛ
Yesu liisɛ u haritooroo balia a tiŋba
a bula piba a bul, “Má mu taŋ-la si
hɛ ma sipaaŋ. 2 Di ma nɛ mua, ma
jaŋ na kakumo ari u bie di ba vɔbɔ
a kii. Má puri a kaa kɔ pimi. 3 Di
nuu nɛ piɛsɛma, má bula pu ari ma
Tiina níi chɛ. U jaŋ leŋ di ma kaa
kɔ lima.” 4 Wiiŋ deeŋ ŋaa di wii-la
nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii nɛ. 5 U fa si,

“Má bulaa pi Zaayɔŋ niaa
di ba bee na, di ba kuoro níi kɔ
ba teeŋ.
U kɛŋ u titia muuri nɛ a jil kakumo
a bira jil kakumo bie.”

6 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la mu a ŋaa
wii-la Yesu si bula piba di ba ŋaa.
7 Ba kɛŋ kakumo-la ari u bie kaa kɔ
a joŋ ba gɛnniŋ daŋ kakumo-la ari u
bie nyuŋ, Yesu jil. 8 Ni-daŋ-la jesiŋ
joŋ ba gɛnniŋ a jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ, ka
dɔŋsuŋ ma keri pipaariŋ a ma kaa
jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ. 9 Ni-daŋ-la si laa
Yesu sipaaŋ ari nialiŋ síi to u hariŋ
suomo ŋiŋaa goŋ a bul, “Tabarikala
Devit nihiŋ! Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ
la Tiina doluŋ lɛ. Má leŋ di la dɛnnɛ
Wia!” 10 Yesu si muu juu Jerusalɛm,
taŋ-la kala zigili. Ŋii nɛ niaa piɛsɛ
a bul, “Kubɛɛ nɛ ŋla?” 11 Ŋii nɛ ni-
daŋ-la bul, “Yesu si lii Nazarɛt si hɛ
Galilii tiŋteeŋ lɛ, nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u nɛ ŋii.”

Yesu juu Wia-dia
Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jɔɔŋ 2.13-22

12 Ŋii nɛ Yesu juu Wia-dia. Nialiŋ
dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a yiyallɛ kiaa,
dɔŋsuŋ ma yuyɔɔ kiaa. Yesu kiriba
kala ta ba lii. Baalaa ma hɛ dimɛ
a yiyɛrɛ moribiee. Yesu ŋmoo ba
teebulba lo. Baalaa dɔŋsuŋ ma yallɛ
kokosuŋ. U ŋmoo ba ma kpasinniŋ a
lo. 13 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ba
ŋmuŋsa di Wia si, u dia jaŋ ŋaa lee-
la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia, aŋ ka
ma-na miira kaa birimɛ gaari-dia.”
14 Ŋii nɛ nyulimaa ari gbegisiŋ kɔ
Yesu teeŋ Wia-dia lɛ. U vaarɛba.
15 Ama nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia

kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba si
na wu-magila-la u síi ŋaa a bira na
haŋbiisiŋ síi ŋaa goŋ ŋii Wia-dia lɛ,
ba na baaniŋ. Haŋbiisi-la fa yirɛ,
“Tabarikala Devit nihiŋ.” 16 Ŋii nɛ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia ari Wia
teniŋ kerichiba piɛsɛ Yesu a bul, “Ŋ
nii wialiŋ ba síi bul nɛɛ?” Yesu
bul, “Mi nia nɛ.” Ŋii nɛ Yesu ma
piɛsɛba, “Ma bi Wia teniŋ karimaa?
Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
‘Wia jaŋ leŋ di bii-mulluŋ didɛnnɛ
Wia.’ ”
17 Ŋii nɛ Yesu leŋba aŋ sii mu Bɛtani
a chua dimɛ.

Yesu kaliba hɛ tutogo lɛ
Maak 11.12-14, 20-24

18 Taŋ si pula, Yesu miira mu
Jerusalɛm. U síi mu, losuŋ kɛnu
woŋbiiŋ lɛ. 19 U na tutogo duu
chiŋ u sipaaŋ woŋbiiŋ niiŋ. U mu
yi tutogo-la bubuɔŋ a wula beŋ di
nɛnɛɛ tuo, see pipaariŋ. Ŋii nɛ u
bul tia-la lɛ a bul, “A lii jiniŋ a kaa
mumu, ŋ bira bi jaŋ nɛŋ.” Tia-la guu
suu. 20 U haritooroo si na wiiŋ deeŋ,
u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ba pipiɛsɛ
dɔŋɔ a bul, “Ɛɛ nɛ tia-la guu suu
lima ŋii?” 21 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, di
ma nɛ kɛŋ yarida a bi tuɔsaa balia
kɛnɛ, ma ma jaŋ wuo ŋaa wii-la si
ŋaa tutogo-la lɛ. Ŋla ma duŋduŋa
dee, ama ma jaŋ wuo paala bul
peeliŋ deeŋ lɛ duu sii a mu tel muga
tuɔŋ. U jaŋ ŋaa pima. 22 Kialiŋ-na
kala ma si chuɔlɛ Wia a susul, di ma
nɛ kɛŋ yarida, ma jaŋ naba.”

Niaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Ba si mu Jerusalɛm, Yesu mu
juu Wia-dia. U si juu Wia-dia-la ŋii
a didagɛ niaa, nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ
kerichiba ari Ju̠u tiŋŋaa kuhiasiŋ,
ba kala sii kɔ u teeŋ a piɛsu a bul,
“Dol bɛɛ nɛ ŋ kɛŋ a ŋiŋaa wiaa
deeŋba? Kubɛɛ nɛ piŋ doluŋ ŋ kaa
ŋiŋaa ŋii?” 24 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Mi ma jaŋ piɛsɛma wu-bala. Di
ma nɛ dagɛmi u bubuɔŋ, mi ma jaŋ
dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.”
25 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Jɔɔŋ, Wia
lii-foori-la doluŋ, u lii nii nɛ? U lii
Wia teeŋ nɛɛ koo u lii nuhuobiine
teeŋ nɛɛ? Má dagɛmi.” Ba suomo
kɛŋ wii-la lilɛrɛ dɔŋɔ lɛ aa bul, “Wu-
bɛɛ nɛ laa chɛ di la bul? Di la nɛ
bula pu a bul di Wia teeŋ nɛ u lii, u
jaŋ piɛsɛla a bul, ‘Bɛɛ nɛ saa tii ma
bi wialiŋ u si bula laa dii?’ 26 Di la
nɛ saa si u lii nuhuobiine teeŋ nɛ,
fawulluŋ jaŋ kɛŋla a tiŋ ni-daŋ-la si
chiŋ dimɛ wiaa. Niaa bula ari Jɔɔŋ
fa sɛnɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.” 27 Ŋii
nɛ ba bula pi Yesu a bul, “La bi jiŋ.”
Ŋii nɛ Yesu ma bula piba a bul, “Tɔɔ,
mi ma bi jaŋ dagɛma dol-la mi si
kɛnɛ bubuɔŋ.”

28 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a
pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Ju̠u tiŋŋaa a bul,
“Baal kubala nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ
haŋbolibiisiŋ balia. U sii mu u bii-
hiaŋ teeŋ a bula pu a bul, ‘Mi bii,
mu baga jiniŋ a tiŋ.’ 29 Ŋii nɛ bile
bul, ‘Mi bi jaŋ mu baga jiniŋ.’ U ŋii
hariŋ lɛ, u tuɔŋ chei wii-la u si bula
pi u nyimma lɛ aŋ sii mu baga-la.
Ŋii nɛ ba nyimma bira mu a bul u
bii-bie-la ma lɛ a bul duu mu baga.
Ŋii nɛ bile bul duu jaŋ mu aŋ via.
30-31 Haŋbiisiŋ deeŋba balia tuɔŋ,
kubɛɛ nɛ to ba nyimma niiŋ lɛ? Bɛɛ
nɛ ma biinɛ?” Ŋii nɛ ba bula pu di u
bii-hiaŋ-la nɛ. Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wutitii, mi bulaa pima ari
laŋpoo lilaaraa ari jagumuloba jaŋ
laa sipaaŋ ma lɛ a juu Wia kuorii-la
tuɔŋ. 32 Bɛɛ wiaa Jɔɔŋ Wia lii-foori-
la kɔ a dagɛma woŋbii-titii-la nɛ ma
si jaŋ to, aŋ ka ma bi u wiaa laa dii,
ama laŋpoo lilaaraa ari jagumuloba,
ba laa u wiaa dii. Ma si paala na ba
si laa u wiaa dii ŋii, aŋ ka ma ha bi
birima di ma laa u wiaa dii.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ nialiŋ síi tiŋ tiŋtiŋŋaa baga lɛ
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

33 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
dɔŋɔ a bul, “Baal kubala nɛ bil baga

a chɔŋsɛ kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a
nagɛ chichuɛŋ. Ba yiyirɛ gireps. U
saa ligɛ baga-la golli nɛ. U lu bua
baga-la tuɔŋ di ba chagɛ tii-nɛnɛ-la
liiŋ hihɛ. U ma saa lusuŋ nyuŋ dia
a hɔnɔ pɔ. Ŋii nɛ u paa niaa a hɛ u
baga-la tuɔŋ di ba titiŋ. Ka u mu taŋ
dɔŋ. 34 Tii-nɛnɛ-la biiniŋ si yie, u tiŋ
u dia tiŋtinnaa di ba mu tiŋtinna-la
teeŋ di ba mu laa tii-nɛnɛ-la kaa kɔ.
Ba mu. 35 Ba kɛŋ dɔŋɔ a ŋmobu, a
kpu dɔŋɔ, a yagɛ dɔŋɔ ari tabiaa a
kpuu. 36 Ŋii nɛ u tiŋ niaa dɔŋsuŋ a
wasa kii buŋbuŋ-la. Ba ŋaa ŋii titia
nialiŋ ma lɛ. 37 Ŋii hariŋ lɛ nɛ u tiŋ
u bie. U biina duu bie nɛ mua, ba
jaŋ zilu. U ma bira mu. 38 Tiŋtinna-
la si na bile, ba bula pi dɔŋɔ a bul,
'Di baga-la tiina nɛ suba, bie deeŋ
nɛ jaŋ dii u kiaa. Má kɔ di la kpuu.
Di la nɛ kpuu, la nɛ jaŋ miira tii u
kialiŋ.' 39 Ba kɛŋ bile a joŋu yuo ta
baga-la hariŋ a kpuu." 40 Ŋii nɛ Yesu
piɛsɛba, "Di baga-la tiina nɛ kɔ, ɛɛ
nɛ u jaŋ ŋaa baga tiŋtinna-la lɛ?"
41 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "U jaŋ kɔ
a kpu ni-bɔmɔ-la aŋ joŋ baga-la a pi
ni-tania. Di tii-nɛnɛɛ-la biiniŋ nɛ yi,
ba jaŋ kɛŋ tii-nɛnɛ-la kaa mu pu."

42 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ si nii
namaga-la, "Ma bi Wia teŋ-la kari-
maa? a mu yi lee-la ba si bul ŋla:

'Tiebii-la dii-saaraa si via,
u nɛ miira ku ŋaa tiebii-duoŋ ba
si joŋo bil dia geŋtine.
La Tiina Wia tiŋtiŋŋaa nɛ ŋii.
U ŋaala wu-kpuŋkpere nɛ.' "

43 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a bul,
"Wia jaŋ kɛŋ u kuorii-la laa ma teeŋ,
a joŋo pi nialiŋ si jaŋ to Wia niiŋ
woruŋ a ŋiŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ ari
ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ. [
44 Nii-la si tel tiebii-la nyuŋ, u tiina
jaŋ yɛrɛ muno muno. Di tiebii-la ma
nɛ tel nuu-kala nyuŋ, u jaŋ yɛrɛ u
tiina muno muno.]"

45 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Farisii tiŋŋaa nii Yesu si
magɛ namaga-la a jiŋ ari ba wiaa nɛ
u bubul ŋii. 46 Ŋii nɛ ba wiwalimɛ
di ba kɛnu kaa mu tɔ dia. Ama ba
faa fá ni-daŋ-la si hɛ dimɛ, bɛɛ wiaa
ni-daŋ-la joŋ Yesu ari u ŋaa nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
dɔŋɔ nɛ.

22

Yesu magɛ namaga a tigɛ ha-jaari gbiele kudiilee lɛ

Luuk 14.15-24

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
dɔŋɔ a didagɛ niaa. 2 U si, "Wia
kuorii-la nagɛ kuoru kubala nɛ. U
bie jaa haala. Ŋii nɛ u ŋaa ba
gbigbieli ha-jaari gbiele a ŋaa ba
yirɛ niaa di ba kɔ gbiele-la. 3 Ba si
ŋaa kudiile-la dɛrɛ, u tiŋ u tiŋtinnaa
di ba mu yirɛ nialiŋ u si yira, ari
ba ŋaa siri di ba gbieli gbiele-la nɛ.
Ba si mu yirɛba, ba via. 4 Ŋii nɛ u
bira tiŋ u tiŋtinnaa dɔŋsuŋ di ba
mu bula pi nialiŋ u si yira di ba
kpu nɛ-belliŋ ari nɛ-niiniŋ kala nɛ a
ŋaa kudiile-la dɛrɛ, di ba kɔ ha-jaari
gbiele-la. 5 Ŋii nɛ nialiŋ u si yira bira
via di ba mu aŋ titiŋ ba tiŋtiŋŋaa.
Dɔŋɔ sii mu u baga, dɔŋɔ ma sii mu
u kiaa di-yalliŋ. 6 Ka dɔŋsuŋ ma
kɛsɛ kuoro dia tiŋtinna-la a ŋmooba
aŋ kpuba. 7 Ŋii nɛ kuoru-la na
baaniŋ a ta u laali-yuoroo. Ba mu
kpu nialiŋ si kpu u dia tiŋtinna-la
aŋ nyigɛ ba taŋ kala. 8 Ŋii nɛ u
yirɛ u tiŋtinnaa dɔŋsuŋ a bira bula
piba, 'Mi gbiele kudiile-la ŋaa siri
nɛ, ama nialiŋ mi si yira bi maga
di ba kɔ gbiele-la. 9 Má saa lii mu
woŋbii-porunuŋ a yirɛ nialiŋ kala
ma si na dimɛ a bula piba di ba kɔ
a dii kudiile-la.' 10 Ŋii nɛ tiŋtinna-
la lii woŋbii-porunu-la a yirɛ nialiŋ
kala ba si na lee-la, ni-zɔŋŋɔɔ ari ni-
bɔŋŋɔɔ kala. Ŋii nɛ ba kala ku juu
sṵ dia-la lɛ ba fa síi gbieli gbiele-la.

11 Ŋii nɛ kuoru-la juu duu na
nialiŋ si kɔ a na baal kubala duu bi
ha-jaari gbiele gɛriŋ laala. 12 U piɛsu
a bul, 'Mi naŋdɔŋ, ɛɛ nɛ ŋ ŋaa ku
juu daha aŋ bi ha-jaari gbiele gɛriŋ
laala?' Baal-la tɔrɛ u niiŋ. 13 Ŋii nɛ
kuoru-la bula pi u tiŋtinnaa a bul,
'Má kɛŋ baala deeŋ a vɔɔ u nisaa
ari u naasiŋ a joŋu yuo ta jeeŋ hariŋ

birimiŋ tuɔŋ duu pina yiyel aŋ didiŋ
u nyilaa.’ ” 14 Ŋii nɛ Yesu bula
dɛrɛ aŋ bul, “Ba yie yirɛ niaa yugɛ
nɛ, ama ba tuɔŋ ba yie tuɔsɛ niaa
baŋmɛnɛ nɛ.”

Ba bul laŋpoo t̠imiŋ wiaa
Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

15 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa sii lii a
vuurɛ ŋii ba si jaŋ magisɛ Yesu a
bɛrɛ kɛnu ari wu-piɛsaa. Ŋii nɛ ba
tiŋ ba haritooroo dɔŋsuŋ ari Hɛrɔd
ma haritooroo dɔŋsuŋ di ba mu
Yesu teeŋ. 16 Ŋii nɛ ba kɔ u teeŋ a
piɛsu a bul, “La kuhiaŋ, la jima di
ŋ kɛŋ wutitii nɛ a didagɛ Wia tonuŋ
woŋbii-titii-la. Ŋ sipaaŋ tuo nuu lɛ.
Ŋ bi ni-bal síi ka fá. 17 Saa bula
pila ari u ŋaa woŋbii nɛɛ di la t̠iŋ
laŋpoo a pi Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ
ba síi yirɛ Siiza? Ɛɛ nɛ ŋ ma biinɛ?”
18 Yesu fa jiŋ ba tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la nɛ a
bula piba a bul, “Ma kaŋfugi timma!
Bɛɛ nɛ tii maa magisɛmi? 19 Má kɛŋ
ma laŋpo-la moribiiŋ kaa kɔ di mi
bee na.” 20 Ba kɛŋ dɔŋɔ kaa kɔ.
Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Kubɛɛ nyuŋ nɛ
hɛ dimɛ? Kubɛɛ yiriŋ ma nɛ ba
tuuro hɛ moribii-la lɛ?” 21 Ŋii nɛ ba
bul di Siiza yiriŋ nɛ. U bula piba a
bul, “Tɔɔ, má joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-
bal-la kiaa pu aŋ joŋ Wia ma kiaa
pu.” 22 Yesu si bul ŋii, u ŋaaba wu-
kpuŋkpere ba sii viiri.

Ba piɛsɛ Yesu a tigɛ nialiŋ si suba lɛ.
Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

23 Chɛɛ-la titia nialiŋ dɔŋsuŋ ba síi
yirɛ Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ u teeŋ.
Sadusii tiŋŋaa yie si di nuu nɛ suba,
u bira bi sii. Ba piɛsu wiaa a bul,
24 “La kuhiaŋ, Moosis fa si di baala
nɛ jaa haala, di haal-la ari baal-la
nɛ bi bii lula, aŋ ka di baal-la suu,
u maga di u ŋaana joŋ yo-haal-la
jaa nɛ. Di u lul biiriŋ pi u maala-
la si suba, biiri-la jaŋ chiŋ u nyuŋ lɛ.
25 Naaŋbiiriŋ balipɛ nɛ fa hɛ dimɛ.
Ba kala ŋaa baalaa. Ba naaŋ kubala,
ba nyimma kubala. Ba kuhiaŋ jaa
haala. Ba di haal-la bi bii lula, aŋ
ka u suu. U si suba, u ka haal-la a
pi u ŋaana dɔŋɔ nɛ. 26 Liamiŋ ma
suu. Torimuŋ tiina ma joŋ haal-la
jaa. U ma ŋii titia nɛ. Naaŋbiiri-la
balipɛ kala nɛ jaa haal-la. U bi lula.
27 Ŋii hariŋ lɛ nɛ haal-la ma titia suu.
28 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ,
baalaa deeŋba balipɛ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ
jaŋ tii haal-la? Ba kala balipɛ nɛ
jaau.”
29 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Ma bi Wia teniŋ jiŋ. Ma ma bi
Wia doluŋ jiŋ. Ŋii nɛ tii ma yeŋŋi.
30 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ,
baalaa bira bi jaŋ jaa haalaa, haalaa
ma bira bi jaŋ jaa balaba. Ba kala
jaŋ nagɛ Wia tiŋdaaraa si hɛ Wia-
jaŋ lɛ.” 31 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Na ma piɛsɛmi nialiŋ si jaŋ sii suuŋ
lɛ wiaa nɛ. Ma bi karimɛ wialiŋ Wia
fa si bula pi niaa u teniŋ lɛɛ? 32 U
fa si duu nɛ ŋaa Abiraham Wia ari
Aizik Wia ari Jekɔb kala Wia. (Bua-
la lɛ u si bul ŋii di Abiraham ari
Aizik ari Jekɔb fa suba nɛ.) Wiaa
deeŋba u si bula, ba bubuɔŋ nɛ di
Abiraham ari Aizik ari Jekɔb bira sii
suuŋ lɛ nɛ a hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ.
Wia bi jaŋ wuo ŋaa nialiŋ si suba
Wia, u ŋaa ni-weyee Wia nɛ.” 33 Ni-
daŋ-la si nii ŋii u síi dagɛ niaa, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere.

Wialiŋ si maga di la ŋiŋaa, ba tuɔŋ wu-baliŋ
Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Farisii tiŋŋaa si nia ari Yesu bul
wiaa lo Sadusii tiŋŋaa ba ŋaa fuii,
ba kala ku pɛ dɔŋɔ lɛ. 35 Ŋii nɛ Wia
teniŋ kerichiba dɔŋɔ wiwalimɛ duu
magisɛ Yesu a pipiɛsu wiaa. 36 U
piɛsɛ Yesu a bul, “Kuhiaŋ, wialiŋ
Wia si dagɛ niaa baa to, kubɛɛ nɛ
ŋaa ba tuɔŋ siifiaŋ wiiŋ?” 37 Ŋii
nɛ Yesu bul, “ ‘Kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari
ŋ tuɔbiinaa kala ari ŋ wii-wii-kala
a cho ŋ Tiina Wia.’ 38 Wialiŋ Wia
si dagɛ niaa baa to, ba tuɔŋ wu-
baliŋ ari ba tuɔŋ buŋbuŋ nɛ ŋii ari
ba tuɔŋ siifiaŋ wiiŋ nɛ ŋii. 39 Wu-
liamiŋ ma nɛ ŋla: ‘Cho ŋ dɔŋɔ tiina
ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.’ 40 Wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto

ari wialiŋ kala nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kala lii
wiaa deeŋba baliamiŋ tuɔŋ nɛ."

Ba piɛsɛ nii-la Wia si liisa wiaa.
Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii tiŋŋaa ha si hilimi ŋii,
Yesu ma piɛsɛba a bul, 42 "Bɛɛ nɛ
ma biinɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa
wiaa? Kubɛɛ doho nuu nɛ u ŋaa?"
Ŋii nɛ ba bul duu ŋaa Devit doho
nuu nɛ. 43 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba
a bul, "Bɛɛ nɛ saa tii Wia Diŋ-zɔŋ-la
fa dagɛ Devit duu kɛnu yirɛ u Tiina?
44 Ŋla nɛ u bul:
'Mi Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.'
45 Devit titia si yirɛ nia deeŋ u Tiina,
ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa u nihiŋ
duŋduŋa?" 46 Yesu si bul ŋii, nuu-
kala bira bi wii wuo bul. A chiŋ
tapulii-la kala a kaa mu, nuu-kala
ma bira bi nyu-duoŋ kɛnɛ duu piɛsu
wii-kala.

23

Yesu bul wiaa, Wia teniŋ kerichiba ari Farisii tiŋŋaa teeŋ
Maak 12.38-40; Luuk 11.39-44, 46, 52; 20.45-47

1 Ŋii nɛ Yesu bula pi ni-daŋ-la ari
u haritooroo a bul, 2 "Wia teniŋ
kerichiba-la ari Farisii timma-la, ba
nɛ ŋaa nialiŋ síi dagɛ wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto. 3 Ŋii wiaa
ma maga di ma to wialiŋ kala ba si
bula pima di ma ŋaa, ama ma sí ba
wu-ŋaalaa chesu, bɛɛ wiaa ba titia
bi wialiŋ ba síi dagu ka to. 4 Ba
yie vɔɔ chugi-yuŋoo nɛ a kaa chuŋ
niaa, ama ba titia bi chɛ di ba pɛba
lɛ a laa chuga-la. 5 Ba yie ŋaa wii-
kala di niaa naba nɛ. Ba yie ŋmuŋsɛ
Wia niiŋ wiaa a hɛ teŋ-jalaa lɛ a
kaa vuvɔɔ ba gɛnniŋ nisaa lɛ ari ba
nyuŋ-chuuluŋ lɛ aŋ leŋ ba gɛnniŋ
juɔsaa ma duomi duomi. 6 Di niaa
nɛ yirɛba di ba ku dii kiaa, ba cho
di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ. Ba nɛ
juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ maa, ba cho
di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ. 7 Ba
yie chichɛ di niaa chuchuɔlɛba aŋ
jujoŋba jirima niaa tuɔŋ aŋ yiyirɛba
kerichiba. 8 Ama ma-na sí leŋe di
niaa kɛŋma kaa yirɛ kerichiba. Ma
kala ŋaa naaŋbiiriŋ nɛ. Ma kala
kerichi ŋaa kubala nɛ. 9 U saa
bi maga di ma yirɛ nuu-kala ma
nyimma dunia deeŋ lɛ, bɛɛ wiaa ma
Nyimma ŋaa kubala nɛ a hɛ Wia-
jaŋ. 10 Ma bira sí nuu-kala yirɛ ma
kuhiaŋ, bɛɛ wiaa ma kuhiaŋ nɛ ŋaa
Kirisito, nii-la Wia si liisa. 11 U maga
di ma tuɔŋ kuhiaŋ nɛ birimɛ haŋbie
a tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 12 Nii-la kala
síi bigisi u titia lɛ, Wia jaŋ kɛnu
muuri, ka nii-la ma si kɛŋ u titia
muuri, Wia jaŋ ŋaa duu yugɛ.

13 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma
Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-
la, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma kɛŋ Wia
kuorii-la dia-boro yagɛ nɛ di niaa sí
juu, bɛɛ wiaa ma titia bi chɛ di ma
juu, aŋ bira pɔ di nialiŋ síi walimɛ
di ba juu, di ba ma sí juu. [14 Ma
Wia teniŋ kerichiba-la ari ma Farisii
timma-la, ma kaŋfugi timma-la, ma
jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie kɛŋ yo-haalaa
kiaa laa didii a yie fugo chuɔlɛ Wia
didieni. Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii ma
sariya, ma nɛ jaŋ na hɛɛŋ a kii nuu-
kala.]

15-16 Ma Wia teniŋ kerichiba ari
ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi
timma-la, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie sii
a duori liiŋ a mu tiŋteyee dɔŋsuŋ a
bul Wia wiaa dimɛ. Di ni-bala nɛ laa
dii, ma yie leŋ u wasa bɔŋ a nagɛ ma
si nagɛ ŋii nɛ. Wia ma jaŋ joŋu hɛ
nyiniŋ lɛ ari u si jaŋ joŋma hɛ ŋii.
Ma nyuluŋ sipaa-laaraa, ma jaŋ na
hɛɛŋ. Ma yie bul, 'Di nuu nɛ ŋmiɛsɛ
Wia-dia, u bi ŋmiaŋ ŋaa, ama duu
nɛ ŋmiɛsɛ sɛlimɛ kialiŋ si hɛ Wia-dia
tuɔŋ, u chaasa ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ nɛ.'
17 Ma nyuluŋ-tɔɔ nɛ! Sɛlimɛ kialiŋ
si hɛ Wia-dia tuɔŋ ari dia-la si ŋaa
sɛlimɛ-la bi disinniŋ kɛnɛ, deeŋba
balia tuɔŋ kubɛɛ nɛ yuga? 18 Ma bira
bula di nuu nɛ ŋmiɛsɛ koru-la lɛ ba
si kpu pusuŋ pipi Wia, u bi chaasa
ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ, ama duu nɛ ŋmiɛsɛ

ku-la ba si yie joŋo daŋ koru-la nyuŋ
a pi Wia, u chaasa ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ
nɛ. 19 Ma nyulimaa, ku-la ba si yie
joŋo daŋ koru-la nyuŋ ari koru-la si
ŋaa di ku-la bi disinniŋ kɛnɛ, kiaa
deeŋba balia tuɔŋ kubɛɛ nɛ yuga?
20 Ŋii wiaa di nuu nɛ ŋmiɛsɛ koru-la
lɛ ba si yie kpu pusuŋ pipi Wia, u yie
ŋmiɛsɛ ba di ku-la kala nɛ ba si yie
joŋo daŋ u nyuŋ a pi Wia. 21 Di nuu
nɛ bira ŋmiɛsɛ Wia-dia, u ŋmiɛsɛ
Wia dia-la ari Wia kala nɛ, bɛɛ wiaa
Wia hɛ dia-la lɛ nɛ. 22 Di nuu nɛ
bira ŋmiɛsɛ Wia-jaŋ, u ŋmiɛsɛ Wia
kuori-kpasa-la ari nii-la si hɔŋ u lɛ
ma nɛ.

23 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma
Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-
la, ma jaŋ na hɛɛŋ. Di ma jaa
pipaari-la suɔra si sima, ari pipaari-
la si hɛyɛ, ari pipaa-diilee, ma yie
kɛŋba kala kaa kpaa leree fii fii a
joŋ ba kuŋ-kala leriŋ dɔŋɔ a pi Wia
aŋ via di ma to siifiaŋ wialiŋ Moosis
fa si bile pima di ma tuto. Ba nɛ
ŋla: Má to wutitii woŋbiiŋ a fá niaa
nennige a laa Wia dii. U maga di
ma kpaa ma kialiŋ leree fii fii nɛ a
joŋ kubala pi Wia, ama u bi maga
di ma via wutitii woŋbiiŋ. 24 Ma
nyuluŋ sipaa-laaraa! Ma yie chuori
ma siniŋ a liisɛ naŋchuɔsuŋ kala ta
aŋ bi buŋtaŋŋaba na aŋ liliŋ.

25 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma
Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie chɛsɛ ma
nyunyualusuŋ ari ma gbaŋsiŋ hariŋ
woruŋ di ba zɔŋ aŋ bi ba tuɔŋ ka
tiisi, ka ba tuɔŋ kala birisi. Ma nagɛ
nyunyualuŋ ari gbaŋsiŋ deeŋba nɛ.
Ma yaraa nɛ zɔmɔ, ama ma tuɔŋ lɛ
ma to ma tuɔtɔruŋ lɛ a gigaa niaa
kiaa. 26 Ma nyuluŋ Farisii tiŋŋaa,
má laa sipaaŋ tiisi ma nyunyualuŋ
tuɔŋ aŋ-na tiisi hariŋ ma duu zɔŋ.

27 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma
Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma nagɛ vaamaa ba
si kɛŋ tuɔruŋ bugɛ nɛ. Ba hariŋ zɔŋ,
aŋ ka ba tuɔŋ kala su̱ ari haŋgbelee
ari ni-suunuŋ. 28 Ŋii titia nɛ ma ma
nagɛ niaa teeŋ. Di ba nama, ba yie
biinɛ di ma ŋaa ni-zɔmɔ nɛ, ka ma
tuɔŋ su̱ ari wu-bɔŋŋɔɔ ari kaŋfugi
wu-ŋaalaa.

Yesu bul niaa dɔgisuŋ wiaa.
Luuk 11.47-51

29 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma
Farisii tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma
kpu nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, aŋ ka ma saa ba
vaamaa. 30 Ma si, ‘Di la nɛ fa hɛ
dimɛ bua-la lɛ la naabalimaba fa si
hɛ ba miisiŋ lɛ, la fa bi jaŋ ŋaa ŋii
ba si ŋaa a kpu nialiŋ.’ 31 Ama ma si
yirɛba ma naabalimaba ŋii, ma sɛnɛ
sɛi ari ma ŋaa nialiŋ si kpu nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
ba doho niaa nɛ. 32 Má saa mu a dɛrɛ
wialiŋ ma naabalimaba fa si suomo
a ŋiŋaa. 33 Ma ni-bɔŋŋɔɔ ari ma ni-
bɔŋŋɔɔ biiriŋ, ma biina ari ma jaŋ
wuo fá kagɛ Wia nyiŋ-la lɛɛ? Ai.
34 Ŋii wiaa, mi jaŋ bira tiŋ nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari
wu-jinnaa ari kerichiba. Ma jaŋ kpu
dɔŋsuŋ a kɛŋ dɔŋsuŋ kpaasa mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ, a viirɛ dɔŋsuŋ maa,
ma Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ, a to naasiŋ
dɔgisɛ dɔŋsuŋ maa tasiŋ dɔŋsuŋ lɛ.
35 Wia jaŋ dɔgisɛ jiniŋ niaa a tiŋ ba
si kpu niaa, a chiŋ bua-la lɛ ba si
kpu nialiŋ si bi wii cheye, a suomi
Ebil lɛ a kaa kɔ bua-la lɛ ba si kpu
Zekaraya, Berakia bie. Ba kpuu Wia-
dia tuɔŋ a kpagɛ koru-la nyuŋ ba
si yie nyigɛ pusuŋ pipi Wia nɛ. Ba
cheeriŋ jaŋ hɛ ba nyuŋ. 36 Wutitii
nɛ mi bulaa pima, dɔgisunu-la Wia
si jaŋ dɔgisɛ ni-kpuuraa deeŋba, u
jaŋ joŋo dɔgisɛ jiniŋ niaa.

Yesu bul wiaa a tigɛ Jerusalɛm niaa lɛ
Luuk 13.34-35

37 Ma Jerusalɛm niaa, ma kpu
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ a joŋ tabiaa a yagɛ
tiŋdaara-la Wia si tima di ba kɔ ma
teeŋ. Naaŋsiiŋ yuga nɛ mi fa cho di
mi chu tɔ ma niaa kala ari ji̱miŋ si
yie chu tɔ u biiriŋ ŋii, ka ma bi sɛyɛ.
38 Bee na, Wia jaŋ leŋ ma taŋ pima.
39 Ma bira bi jaŋ nami see bua-la lɛ

ma si jaŋ chuɔlɛmi a bul, 'Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ la Tiina Wia doluŋ lɛ.' "

24

Yesu bul Wia-dia ŋmolonuŋ wiaa
Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

1 Ŋii nɛ Yesu sii lii Wia-dia-la lɛ a viiri. Ŋii nɛ u haritooroo kɔ a bula pu duu bee na Wia-dia-la si zɔmɔ ŋii, u jáŋ kala ma saa zɔmɔ ŋii nɛ.
2 Ŋii nɛ Yesu si, "Oo, ma bee na u si zɔmɔ ŋii nɛ. Wutitii, mi bulaa pima, ba jaŋ ŋmoo jaŋ-la kala lo. Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala ma ka daŋ u dɔŋɔ lɛ."

Dɔgisuŋ ari wiwalimaa.
Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

3 Ŋii nɛ Yesu mu hɔŋ Oliv peel-la nyuŋ. U haritooroo luɔra kɔ u teeŋ a bira piɛsu a bul, "Bua bɛɛ lɛ nɛ wiaa deeŋba jaŋ ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ la jaŋ na a jiŋ bua-la lɛ ŋ si jaŋ kɔ, ari bua-la lɛ dunia si jaŋ dɛrɛ?" 4 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Má kɛŋ ma titia woruŋ di nuu-kala síma nyisu.
5 Niaa jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito, a nyisɛ niaa yugɛ. 6 Ma jaŋ nii ari laaliŋ hɛ daha a hɛ di-bolii. Di ma nɛ ku nii ŋii, ma sí leŋe di ma bɔyɛ joŋ. Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa bal, ama dunia didɛriŋ ha dee ŋii. 7 Tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa jaŋ sii a mu a yuo tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa. Taŋ kuoro ari u niaa jaŋ sii giri a mu yuo kuoro dɔŋɔ ari u niaa. Losuŋ ma jaŋ juu. Tiŋteeŋ jaŋ zigili leree yugɛ. 8 Hɛɛŋ di-suomuŋ nɛ ŋla.

9 Ba jaŋ kɛsɛma a joŋma hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba dɔgisɛma aŋ kpu ma dɔŋsuŋ. 10 Tiŋtee dɔŋsuŋ niaa kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ mi wiaa. Bua-la lɛ niaa jaŋ yugɛ a joŋ ba yarida ta, ba jaŋ joŋ dɔŋɔ yiyallɛ, a bɛrɛ dɔŋɔ maa. 11 Nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba jaŋ yugɛ a kɔ a nyisɛ niaa yugɛ. 12 Wu-bɔŋŋɔɔ jaŋ purikɛ. A tiŋ ŋii wiaa niaa fa si cho niaa ŋii, ba chonu-la jaŋ dɛrɛ. 13 Ama nii-la kala si nyalimɛ a mu dɛrɛ, Wia jaŋ laau ta. 14 Ba jaŋ laa sipaaŋ bul Wia wuzɔmɔ-la a tigɛ Wia kuorii-la lɛ leena kala di dunia nuu-kala nii, ka di dunia didɛriŋ-na yi.

Yesu bul wiaa a tigɛ ku-lɔru-la si jaŋ hɛ dimɛ
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

15 Ma jaŋ na ku-lɔru-la, u wiaa Daniɛl fa si bula. Daniɛl fa ŋaa niila síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ joŋ ku-la bil Wia-dia lɛ, lee-la si bi disinniŋ kɛnɛ (lee-la nii-la si kɛŋ disinniŋ si bi maga duu mu). Ma nialiŋ si karimɛ wiaa deeŋba, ma jaŋ jiŋ ba bubuɔsaa. 16 Di ma na
ŋii, má leŋ di nialiŋ si hɛ Judiya lɛ, di ba fá jil peelee nyuŋ a faa. 17 Di
nuu nɛ hɛ u lusuŋ nyuŋ a nii wiaa deeŋba, di u nɛ ku tuu, duu sí u dia juu a chichɛ duu paa u kiaa dia lɛ.
18 Di nuu-kala nɛ hɛ u baga lɛ a nii wiaa deeŋba, duu sí miira mu dia a chichɛ duu paa u gɛnniŋ. 19 Nialiŋ si kɛŋ luoroo ari nialiŋ si nɔgɛ biiriŋ, oi, ba jaŋ na hɛɛŋ woruŋ. 20 Má sul Wia di wiiŋ deeŋ sí yibiiniŋ koo chɛwiesiŋ ŋaa. 21 Wia si ŋaa dunia a kuu lii jiniŋ, nuu-kala ha bi hɛɛ-yiri deeŋ na a nagɛ ŋii, ba bira bi jaŋ na hɛɛŋ ŋii a kaa mu wuu. 22 Di Wia fa bi tapulia-la kere ta, ni-bala ma fa bi jaŋ ka. Ama nialiŋ Wia si liisa di baa tou, ba wiaa nɛ tii u keri tapulia-la ta. 23 Di nuu-kala nɛ bula piŋ di ŋ beŋ daha a na Kirisito-la, koo di ŋ beŋ dimɛ a nau, síu yarida ŋaa. 24 Niaa dɔŋsuŋ jaŋ sii fugo bul di ba nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa. Dɔŋsuŋ ma jaŋ sii fugo bul di ba ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ ŋaa wumagilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ kala a chichɛ di ba nyisɛ nialiŋ Wia si liisa di baa toba. 25 Wiaa deeŋba kala mi laa sipaaŋ bula pima nɛ, ka di buala-na yi. 26 Má bee na, di niaa nɛ bula pima ari nii-la Wia si liisa nɛ hɛ giri-bine tuɔŋ, ma sí dimɛ mu, koo di ba nɛ bula pima ari u nɛ faa daha, ma sí laa dii, 27 bɛɛ wiaa bua-la lɛ mina Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ, u

jaŋ nagɛ duonuŋ si ligisa, pulumuŋ
chaanɛ wia nyuŋ ŋii a lii wii-pɔsuŋ
a tuu wii-juuluŋ. 28 Lee-la kala ku-
pua si pina, duunoo ma yie hihilimi
nɛ.”

Nuhuobiine Bie kɔɔnuŋ wiaa
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
“Tapulia-la hɛɛŋ deeŋ si jaŋ dɛrɛ,
u bira bi jaŋ dieni, di taŋ nɛ pula
maa, leriŋ jaŋ biri, chɛnɛ ma bira
bi jaŋ pɔsɛ. Chɛŋwulaa jaŋ lii wia
nyuŋ ku tuu titel. Ba jaŋ kiri wia
nyuŋ kialiŋ kala si kɛŋ doluŋ di
ba lii ba leree. 30 Ŋii nɛ ma jaŋ
na mi-na Nuhuobiine Bie magiliŋ
wia nyuŋ. Di dunia niaa nɛ nau,
ba kala jaŋ yel. Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ
na mi-na Nuhuobiine Bie, di mi to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku tuu. Mi
jaŋ kɛŋ doluŋ yugɛ a chaanɛ. 31 Ŋii
nɛ ba jaŋ ŋmuu nyil-baliŋ, a tiŋ Wia
tiŋdaaraa di ba mu dunia sɛmɛ-na
kala a kɛŋ nialiŋ kala Wia si liisa di
baa tou a hilimi.

Yesu bul tutogo wiaa
Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 Di ma na sɔjaamiŋ nɛ kuu
tɔsɛ, ma jima ari liŋbaŋa yie nɛ.
33 Namaga deeŋ dagɛma wu-jimiŋ
nɛ. Di ma na wiaa deeŋba kala di
baa ŋaa, ma jiŋ di mi-na Nuhuobi-
ine Bie kpaga nɛ. 34 Wutitii mi bulaa
pima, ma lɛɛlɛ niaa deeŋba si hɛ
miisiŋ lɛ bi jaŋ suu, ka wiaa deeŋba
ŋaa bal. 35 Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala
jaŋ dɛrɛ, ama wialiŋ mi si bula bi jaŋ
lɛl.

Yesu bul duu jaŋ kɔ bua-la lɛ la si buu yiɛlɛ
Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 Ama nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-
la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa. Wia
tiŋdaaraa si hɛ Wia-jaŋ ma paala bi
jaŋ jiŋ, see mi Nyimma duŋduŋa.
37 Bua-la lɛ mi-na Nuhuobiine Bie si
jaŋ miira kɔ, u jaŋ nagɛ bua-la lɛ
Nowa fa si hɛ u miisiŋ lɛ nɛ. 38 Ka
di duonuŋ nii a su̱ dunia, nialiŋ dii
kudiilee a nyunyua siniŋ. Baalaa
ari haalaa ma jijaa dɔŋɔ a mu yi
tapulii-la Nowa fa si juu liiŋ daboro-
la tuɔŋ. 39 Ba fa bi jiŋ wii-la kala
si ŋaa see bua-la lɛ lii-la si ku pɛllɛ
paa ba kala, ba suu. Ŋii titia nɛ jaŋ
ŋaa bua-la lɛ mi-na Nuhuobiine Bie
si jaŋ kɔ. 40 Bua-la lɛ baalaa balia jaŋ
pipɛrɛ baga lɛ. Wia jaŋ joŋ dɔŋɔ aŋ
leŋ dɔŋɔ ta. 41 Haalaa balia ma jaŋ
nunɔŋ munuŋ nɔmuŋ lɛ. Wia jaŋ
joŋ dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta. 42 Má saa
kɛŋ ma titia woruŋ, bɛɛ wiaa ma bi
jiŋ tapulii-la ma Tiina si jaŋ kɔ. 43 Di
nuu nɛ fa jiŋ bua-la lɛ gaara si jaŋ
ku gaa u kiaa u dia lɛ, u fa jaŋ hɔnɔ
pɔ u dia. U fa bi jaŋ piŋ doŋ. U jaŋ
wei a pɔ di gaaru-la sí ku juu a gaa u
kiaa. 44 Má ma saa ŋaa siri, bɛɛ wiaa
mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ kɔ bua-la
lɛ ma si buu yiɛlɛ.”

Nii-la si ŋaa tiŋtinni-titii ari nii-la si bi tiŋtinni-titii ŋaa
Luuk 12.41-48

45 Ŋii nɛ la Tiina Yesu miira
piɛsɛba a bul, “Kubɛɛ nɛ saa ŋaa
tiŋtinni-titii-la si jiŋ wiaa? U nɛ nii-
la u kuhiaŋ si yie liisɛ duu bibeŋ
u dia, aŋ pɛ pipi u tiŋtinni-dɔŋsuŋ
ma kudiilee. 46 Di tiŋtinni-la ŋaa
wialiŋ u kuhiaŋ si dagu duu ŋaa, u
tuɔŋ jaŋ tɔrɛ bua-la lɛ u kuhiaŋ-la
si jaŋ miira kɔ. 47 Wutitii, mi bulaa
pima, u kuhiaŋ-la jaŋ joŋ u kiaa kala
hɛ tiŋtinna deeŋ nisiŋ lɛ duu bibeŋ.
48 Ama di tiŋtinni-bɔmɔ-la nɛ bula pi
u titia ari u kuhiaŋ-la jaŋ dieni 49 aŋ
suomo ŋmuŋmoo u tiŋtinni-dɔŋsu-
la, baalaa ari haalaa, aŋ faasa didii
kudiilee a nyua siniŋ bubugi, 50 duu
ŋaa ŋii, u bi siri ŋaa gbɛrɛ u kuhiaŋ-
la. U kuhiaŋ-la jaŋ kɔ tapulii-la lɛ
u si bi yiɛla. 51 U jaŋ dɔgisu woruŋ
aŋ kɛnu kaa mu hɛ lee-la kaŋfugi
timma-la si hɛ. Lee-la nɛ niaa jaŋ
yel aŋ didiŋ ba nyilaa.”

25

Yesu magɛ namaga a tigɛ haalaa fii lɛ

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga. U
si, “Bua kubala lɛ Wia kuorii-la jaŋ

nagɛ ŋla: Haalaa fii nɛ fa hɛ dimɛ.
Ba sii a paa ba chaanaa a mu di ba
cheŋ ha-faliŋ bala, ha-jaari gbiele-
la lɛ. 2 Haala-la deeŋba tuɔŋ banɔŋ
yaarɛ, ka banɔŋ ma kɛŋ wu-jimiŋ.
3 Banɔŋ-la si yaara, ba bi nuuŋ lɔgɔ
kori, di ba chaanaa nɛ disa, di ba
joŋo hɛ. 4 Ama banɔŋ-la si kɛŋ wu-
jimiŋ, ba lɔgɛ nuuŋ kori. 5 Ha-faliŋ
bala-la bi lima kɔ. Ba gbɛrɛ gbɛrɛ lɔl
aŋ joŋo piŋ doŋ. 6 Tita-siesee niaa
yirɛ, 'Má bee na baal-la níi kɔ, má ku
lii chemu.' 7 Ŋii nɛ haala-la kala sii
a kɛŋ ba chaanaa milima ta di ba jil.
8 Ŋii nɛ ni-yaara-la bula pi wu-jinna-
la a bul, 'La chaanaa chɛ di ba disɛ
nɛ, má pila nuuŋ mua.' 9 Ŋii nɛ wu-
jinna-la bula piba a bul, 'Ai, ŋ bi pɔɔ
nuu-la bi jaŋ yi la kala. Má mu yɔɔ
ma titia nuuŋ.' 10 Ŋii nɛ ba mu di
ba yɔɔ. Ba si mua di ba yɔɔ nuu-la,
ha-faliŋ bala-la kɔ. Haala-la banɔŋ
fa si ŋaa siri, ba to u hariŋ a juu ha-
jaari gbiele-la leriŋ, ka ba kɛŋ boiŋ
tɔ. 11 U ŋii hariŋ lɛ haalaa banɔŋ-
la ku-kaanaa ma kɔ a bul, 'La Tiina,
la Tiina, kɛŋ boro suro pila.' 12 Ŋii
nɛ u bul, 'Wutitii, mi bulaa pima, mi
bima jiŋ.' 13 Ŋii wiaa má pɔ ma titia
lɛ woruŋ. Ma bi jiŋ tapulii-la la Tiina
Yesu si jaŋ kɔ."

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinnaa batori lɛ.

Luuk 19.11-27

14 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
a tigɛ Wia kuorii-la lɛ. U si, "Bua
kubala lɛ Wia kuorii-la jaŋ nagɛ baal
kubala si kɛŋ u tiŋtinnaa nɛ. Tapulii
kubala u sii duu vɛŋ woŋbiiŋ. Ŋii
nɛ u yirɛ u tiŋtinna-la ba kɔ. U joŋ
u kiaa hɛ ba nisiŋ lɛ di ba bibeŋ.
15 U kɛŋ kialiŋ kaa kpaaba ŋii nuu-
kala si wuo bibeŋ. U joŋ siidi bui
zɔ-balia a pi dɔŋɔ duu bibeŋ, a joŋ
siidi bui mahiŋ banɛsɛ a pi dɔŋɔ
maa aŋ joŋ siidi bui mahiŋ balia a
pi dɔŋɔ-la maa. Ŋii nɛ ka u vɛŋ u
woŋbii-la. 16 Tiŋtinni-la si laa siidi
bui zɔ-balia-la, u kaa mu a yɔɔ kiaa a
yallɛ a na siidi bui zɔ-balia nyuuruŋ.
17 Tiŋtinni-la ma si laa siidi bui
mahiŋ banɛsɛ-la, u ma kɛŋ u kiaa
bibirimɛ, a ma na siidi bui mahiŋ
banɛsɛ nyuuruŋ. 18 Ama tiŋtinni-la
si laa siidi bui mahiŋ balia-la, u-na
kaa mu lu bua a joŋ moribie-la a
hugi. 19 U diene woruŋ, ka tiŋtinna-
la batori kuhiaŋ-la kɔ a yirɛba duu
na ba kuŋ-kala si na nyuuruŋ magɛ
ŋii. 20 Tiŋtinni-la si laa siidi bui zɔ-
balia-la kɛŋ u kiaa ku juu aŋ bula
pi u kuhiaŋ a bul, 'Ŋ pimi siidi bui
zɔ-balia nɛ, mi ma na siidi bui zɔ-
balia nɛ pɛ.' 21 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la
bula pu a bul, 'Ŋ ŋaa tiŋtinni-titii
nɛ. Ŋ hɛ doluŋ nɛ a wuo beŋ kubii-
bie-la nyuŋ woruŋ, mi jaŋ leŋ di ŋ
bibeŋ ku-kɛnɛɛ. Ku juu di la di ŋ
kala ninii sima.' 22 Ŋii nɛ tiŋtinni-la
ma si laa siidi bui mahiŋ banɛsɛ-la
ma kɛŋ u kiaa kaa ku juu a bula pi u
kuhiaŋ a bul, 'Ŋ pimi siidi bui mahiŋ
banɛsɛ nɛ. Mi ma na siidi bui mahiŋ
banɛsɛ nɛ a pɛ.' 23 Ŋii nɛ u bula pu
maa, 'Ŋ ma ŋaa tiŋtinni-titii nɛ, ŋ
ma hɛ doluŋ nɛ a wuo beŋ kubii-
bie-la nyuŋ woruŋ, mi ma jaŋ leŋ di
ŋ bibeŋ ku-kɛnɛɛ. Ku juu di la di ŋ
kala nii sima.' 24 Ŋii nɛ tiŋtinni-la u
si joŋ siidi bui mahiŋ balia pa, u ma
ku juu a bul, 'Mi kuhiaŋ, mi jima ari
ŋ ŋaa ni-tɛrɛ nɛ, ŋ yie kukuŋ kialiŋ
ŋ si bi duo nɛ aŋ pipaa kialiŋ lee-la
ŋ si bi tima. 25 Ŋii nɛ tii mi fifáŋ a
joŋ moribie-la a hugi tiŋteeŋ di ŋ kɔ.
Laa ŋ moribiee.' 26 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-
la bula pu a bul, 'Ŋ ŋaa tiŋtinni-bɔŋ
nɛ a kɛŋ yariwiiŋ. Ŋ jima ari mi
yie kukuŋ kialiŋ mi si bi duo nɛ a
paa kiaa lee-la mi si bi tima. 27 Ŋ
si jiŋ ŋla lɛ, u fa maga di ŋ joŋ mi
moribiee bil lee-la ba síi bil moribiee
nɛ. Mi fa si miira kɔ ŋla, mi fa jaŋ
laa moribie-la ari mi nyuuruŋ kala.
28 Ŋii-na má laa moribie-la u teeŋ
a joŋo pi nii-la si kɛŋ siidi bui zɔ-
banɛsɛ-la.' " 29 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Nii-la si paala kɛŋ kiaa
yugɛ nɛ, Wia jaŋ wasa chɛ a pɛ pu
duu kaa yugɛ kiŋkɛŋ, ama nii-la si bi
faasa kɛŋ kiaa yugɛ, muapilii-la ma
u si kɛnɛ, Wia jaŋ kaa laa u teeŋ.
30 Má kɛŋ tiŋtinni-bɔmɔ-la a joŋu

yuo ta birimiŋ tuɔŋ. Lee-la nɛ nialiŋ
jaŋ yel aŋ didiŋ ba nyilaa.

Sariya chɛ-diili-la si jaŋ yi

31 Di mi-na Nuhuobiine Bie nɛ dii
mi kuoruŋ a kɔ, mi di Wia tiŋdaaraa
kala jaŋ kɔ. Ŋii nɛ mi jaŋ hɔŋ mi
kuori-kpasa nyuŋ a chaanɛ. 32 Dunia
nuu-kala jaŋ ku hilimi mi sipaaŋ. Mi
jaŋ kɛŋba kaa kpaa leree balia, ari
pie-daara si yie kɛŋ u piesee pɔrɛ
buunaa lɛ ŋii. 33 Mi jaŋ leŋ di tuɔ-
pul tiŋŋaa chiŋ mi na-diiŋ, ka di
tuɔ-bɔŋ tiŋŋaa ma chiŋ mi na-gua.
34 Ŋii nɛ kuoro jaŋ bula pi nialiŋ si
chiŋ u na-diiŋ a bul, ‘Má kɔ. Mi
Nyimma Wia nɛ pɛma lɛ. Má ku
dii Wia kuorii-la ba si wasa bilma
lɛ dunia di-suomuŋ. 35 Bɛɛ wiaa,
bua-la lɛ losuŋ fa si kɛŋmi, ma ŋaa
kudiilee pimi mi dii, bua-la lɛ lii-
nyuasuŋ ma fa si kɛŋmi, ma ŋaa liiŋ
pimi mi nyua nɛ. Bua-la lɛ mi fa
si ŋaa nuhuɔru, ma kɛŋmi woruŋ
nɛ. 36 Bua-la lɛ mi fa kɛŋ yaribiree
nɛ, ma joŋ gɛriŋ laalɛmi. Bua-la lɛ
mi fa síi wiilu, ma beŋ mi nyuŋ nɛ,
bua-la lɛ ba si kɛŋmi tɔ dia, ma ku
nami nɛ.’ 37 Tuɔ-pul timma-la jaŋ
piɛsɛmi a bul, ‘La Tiina, chɛ bɛɛ nɛ
la naŋ di losuŋ kɛniŋ la joŋ kudiilee
piŋ, chɛ bɛɛ nɛ lii-nyuasuŋ kɛniŋ la
ŋaa liiŋ piŋ? 38 Chɛ bɛɛ nɛ la naŋ
di ŋ ŋaa nuhuɔru la kɛniŋ woruŋ,
koo chɛ bɛɛ nɛ la ma naŋ di ŋ kɛŋ
yaribiree la joŋ gɛriŋ laaliŋ? 39 Chɛ
bɛɛ ma nɛ la naŋ di ŋ wiilu, koo di
ba kɛniŋ tɔ dia la ku naŋ?’ 40 Kuoru-
la jaŋ bula piba a bul, ‘Wutitii nɛ
mi bulaa pima, bua-la kala lɛ ma si
ŋaa wu-zɔmuŋ a pi mi naaŋbiiriŋ
deeŋba tuɔŋ nii-la si bi lee kɛnɛ,
ma ŋaa ŋii pimi nɛ.’ 41 Ŋii nɛ u
jaŋ bula pi nialiŋ si hɛ u na-gua a
bul, ‘Má surisɛ mi sɛmɛ, Wia via
ma wiaa nɛ. Má mu a juu nyiŋ-
la si bi disɛ. Wia hɛ nyiŋ-la bil
Sitaani ari u tiŋdaara-la nɛ di ba ku
juu. 42 Bɛɛ wiaa bua-la lɛ losuŋ fa
si kɛŋmi, ma bi kudiilee ŋaa pimi,
bua-la lii-nyuasuŋ fa si kɛŋmi, ma
bi liiŋ ŋaa pimi. 43 Bua-la lɛ mi fa si
ŋaa nuhuɔru, ma bimi kɛnɛ woruŋ.
Bua-la lɛ mi fa si kɛŋ yaribiree maa,
ma bi gɛriŋ joŋo laalɛmi. Bua-la lɛ
mi fa síi wiilu maa, ma bi ku nami.
Bua-la lɛ ba si kɛŋmi tɔ dia maa,
ma bi ku nami.’ 44 Ŋii nɛ ba jaŋ
piɛsɛ kuoru-la a bul, ‘La Tiina, chɛ
bɛɛ nɛ losuŋ kɛniŋ koo lii-nyuasuŋ
kɛniŋ koo ŋ fa ŋaa nuhuɔru koo, ŋ
fa kɛŋ yaribiree koo, ŋ fa wiilu koo,
ba kɛniŋ tɔ dia aŋ ka la bi ŋ lɛ pɛ?’
45 Kuoru-la jaŋ bul, ‘Wutitii nɛ, bua-
la kala lɛ ma si via di ma pɛ nii-la si
bi lee kɛnɛ mi niaa tuɔŋ, ma via di
ma pɛmi ma lɛ nɛ ŋii.’ 46 Ŋii nɛ ba
jaŋ juu lee-la hɛɛ-la si bi dɛrɛ, aŋ ka
di tuɔ-pul tiŋŋaa ma juu lee-la miisi-
la si bi dɛrɛ.”

26

Ba vuura di ba kpu Yesu

Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Yesu si dagɛ niaa dɛrɛ, u bula
pi u haritooroo a bul, “Ma jima,
2 tapulaa balia nɛ ka, ka di diisiŋ
kieliŋ gbiele-la yi. Bua-la lɛ ba jaŋ
kɛŋ mi-na Nuhuobiine Bie a joŋmi
hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba kpaasɛmi daa-
gɛsɛɛ nyuŋ.”
3 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhi-
asiŋ, ba hilimi Kayafas dia lɛ. Bua-
la lɛ u fa ŋaa nii-la si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ nɛ. 4 Ba hilimi
a vuvuurɛ ba si jaŋ to woŋbii-la a
luɔra kɛŋ Yesu a kpu. 5 Ama ba bul
di ba síu kɛŋ ba chɛ-bal-la, di ba nɛ
ŋaa ŋii, niaa jaŋ ŋaa taawɛi.

Ba kɛŋ nuuŋ tisɛ Yesu

Maak 14.3-9; Jɔɔŋ 12.1-8

6 Yesu fa si hɛ Bɛtani lɛ ŋii, u
mu hɔŋ baal kubala dia lɛ baa yirɛ
Saamɔŋ. Saamɔŋ fa ŋaa gbege nɛ aŋ
duori. 7 Yesu fa si dii kiaa Saamɔŋ
dia lɛ, haal kubala kɔ u teeŋ a
kɛŋ tulaali ari loŋ a joŋo bisɛ hɛ u
nyuŋ lɛ. Tulaalii-la yalliŋ hɛyɛ. 8 U
haritooro-la si na ŋii, ba baaniŋ sii.
Ba gurima pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Bɛɛ
nɛ tii haala deeŋ kɛŋ nuu-la kaa chei

ŋla? 9 Ba fa jaŋ wuo joŋ tulaalii-la a
yallɛ a na moribiee yugɛ a joŋo pi
summoo.” 10 Ama Yesu fa jiŋ wii-
la ba síi bul. Ŋii nɛ u piɛsɛba a
bul, “Bɛɛ nɛ tii ma wiwalimɛ haala
deeŋ? Wu-zɔŋ nɛ u ŋaami lɛ. 11 Ma
di summoo jaŋ hɛ dimɛ bua-na kala
lɛ, ama la di ma bi jaŋ hɛ dimɛ deeŋ
deeŋ. 12 U bisɛ tulaalii-la hɛmi lɛ a
ŋaa siri di mi nɛ suba, di ba joŋmi
hugi. 13 Wutitii nɛ mi bulaa pima,
dunia sɛmɛ-na kala ba si jaŋ wuo
mu a bul Wia wu-zɔmɔ-la, ba jaŋ
liisi haala deeŋ ma wiaa a bul.”

Judas sɛyɛ duu joŋ Yesu yallɛ
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

14 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii ari
balia dɔŋɔ mu nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ teeŋ. U yiriŋ nɛ
fa Judas Isikarɔt. U piɛsɛba a bul,
15 “Di mi nɛ kɛŋ Yesu yallɛ a pima,
bɛɛ nɛ ma jaŋ pimi?” Ŋii nɛ ba
diisɛ moribii-biiŋ mara ari fii a joŋo
pu. 16 A chiŋ bua-la lɛ Judas suomo
chichɛ woŋbii-la u si jaŋ to a kɛŋ
Yesu yallɛ a piba.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jɔɔŋ 13.21-30

17 Gbiele-la lɛ ba si yie dii
boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ, ba
chɛ-buŋbuŋ, Yesu haritooroo kɔ u
teeŋ a piɛsu a bul, “Nii nɛ ŋ cho
di la mu ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la
kudiilee di ŋ ku dii?” 18 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Má mu juu taŋ-la
tuɔŋ. Má mu baal kubala teeŋ. Má
mu bula pu a bul, ‘La kuhiaŋ si, bua-
la lɛ u síi chɛ di ba di u haritooroo
dii diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee yie
nɛ, laa chɛ di la dii kia-la ŋ dia lɛ nɛ.’
” 19 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la ŋaa ŋii
ari Yesu si dagɛba a ŋaa diisiŋ kieliŋ
gbiele-la kudiilee ba dii.

20 Wia si jua, Yesu ari u haritooro-
la fii ari balia-la ku juu hɔŋ a didii
kudiile-la. 21 Ba síi dii kiaa ŋii, ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ
mi bulaa pima, ma dɔŋɔ jaŋ joŋmi
yallɛ.” 22 Ŋii nɛ u haritooro-la tuɔŋ
chei. Ba suomo pipiɛsu, kuŋ kuŋ.
Dɔŋɔ yie piɛsɛ, “Mi Tiina, mi nɛɛ?”
23 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “La di
nii-la si chala kɛŋ boroboro tuu yuu
gbaŋa tuɔŋ nɛ jaŋ joŋmi yallɛ. 24 Mi-
na Nuhuobiine Bie jaŋ suu ari ba si
ŋmuŋsɛ ŋii a tigɛmi lɛ. Ama nii-la si
jaŋ joŋ mi-na Nuhuobiine Bie yallɛ,
aa, u jaŋ na hɛɛŋ yugɛ. Ba fa si buu
lula nɛ kpia.” 25 Ŋii nɛ Judas zɛŋbɛ
tiina-la piɛsɛ Yesu a bul, “Mi nɛ ŋ
didagɛɛ?” Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Oo, ŋ nɛ.”

Kudiile-la Yesu si si di ba dii a liliisi u wiaa
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kɔr. 11.23-25

26 Ba si hɔnɔ didii kiaa, ŋii nɛ Yesu
sii a joŋ boroboro a lɔllɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ chɔgɛ a joŋo pi u haritooroo a
bula piba a bul, “Má laa. Mi yaraa
namia nɛ ŋii.” 27 Ŋii nɛ u bira joŋ
nyunyuala maa ari siniŋ. U lɔllɛ Wia
aŋ joŋo piba a bul, “Má kala nyua
nyunyual-bala-la tuɔŋ, 28 bɛɛ wiaa
mi chaliŋ nɛ ŋii. Chaliŋ deeŋ wiaa
nɛ tii Wia ta niiŋ ma teeŋ. Mi chaliŋ
jaŋ jaasɛ ni-kɛnɛ wiaa, di Wia joŋ ba
haachɛba chɛba. 29 Mi bulaa pima,
mi bira bi jaŋ kɔ di mi nyua siniŋ
deeŋ, see tapulii-la mi si jaŋ kɔ, ŋii
nɛ mi jaŋ nyua si-faliŋ mi Nyimma
Wia kuorii-la tuɔŋ.”

30 Ŋii nɛ ba yii Wii-chuɔlɛ yiiliŋ
aŋ sii lii a mu peel kubala baa yirɛ
Oliv. 31 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Titaŋiŋ deeŋ titia ma kala jaŋ fá
viiri a tiŋ mi wiaa. Ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ di ba jaŋ kpu pie-daara
aŋ ka piesee fá pisɛ. 32 Ama Wia jaŋ
chisɛmi suuŋ lɛ. U nɛ chisɛmi, mi
jaŋ laa ma sipaaŋ a mu Galilii.”

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jɔɔŋ 13.36-38

33 Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a bul,
“Di ba kala fá maa aŋ leŋiŋ, mi-
na bi jaŋ miirɛ ŋ hariŋ da.” 34 Ŋii
nɛ Yesu bula pu a bul, “Wutitii nɛ,
jiniŋ titaŋiŋ deeŋ ŋ-na Piita, ŋ jaŋ

bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ bimi jiŋ,
ka di ji-bele-na yel.” 35 Ŋii nɛ Piita
bula pu a bul, “La diŋ paala susuu
maa, mi bi jaŋ bul ari mi biŋ jiŋ.”
Ku-kaana-la ma kala bul ŋii.

Yesu chuɔlɛ Wia Gɛtisɛmani lɛ
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo mu
juu lee kubala baa yirɛ Gɛtisɛmani.
Yesu bula pi u haritooroo di ba hɔŋ
daha, ka u mu chuɔlɛ Wia aŋ kɔ.
37 U kɛŋ Piita ari Zɛbidii biiriŋ balia
a kaa mu dimɛ. U tuɔŋ faasa chei
woruŋ. U tuɔŋ bi pina. 38 U bula
pi u haritooroo a bul, “Mi tuɔŋ kala
nɛ cheye a magɛ di mi suu. Má hɔŋ
di la kala pɔ na.” 39 Ba hɔŋ. Ka
u surisa mu sipaaŋ mua a tuu pina
chigi tiŋteeŋ a sul Wia a bul duu
nɛ kɛŋ woŋbiiŋ, duu sí leŋe di wii-
la juu-u lɛ a bira bul, “Mi Nyimma,
di ŋ níi chɛ, liisɛ hɛɛ-la síi kɔ mi
lɛ. Ama mi-na ŋla tuɔtɔruŋ lɛ dee,
ŋ-na tuɔtɔruŋ lɛ nɛ.” 40 U chuɔla
dɛrɛ aŋ sii kɔ u haritooroo teeŋ di
ba piŋ doŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ Piita a bul,
“Ŋ pina nɛɛ? Ŋ bi doŋ muapilii ma
wuo bɛrɛɛ a diene yi hawa kubalaa?
41 Má chuɔlɛ Wia a pupɔ di Sitaani
sí wuo nyisɛma. Ma tuɔŋ lɛ ma
cho di ma ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, aŋ ka
ma bi doluŋ kɛnɛ.” 42 U bira mu
a chuɔlɛ Wia liamiŋ lɛ a bira bul,
43 “Mi Nyimma, di ŋ nɛ bi sɛi di ŋ
laa hɛɛŋ deeŋ mi nisiŋ lɛ, leŋ di wii-
la ŋ síi chɛ, duu ŋaa.” U miira kɔ di
ba bira piŋ doŋ, bɛɛ wiaa doŋ kɛŋba
nɛ woruŋ. 44 Ŋii nɛ Yesu mu chuɔlɛ
Wia torimuŋ lɛ a bira bul ŋii titia.
45 Ŋii nɛ u miira kɔ u haritooroo teeŋ
a piɛsɛba, “Ma ha pinaa wiesi nɛɛ?
Má bee na, bua-la yie nɛ. Ba jaŋ kɛŋ
mi-na, Nuhuobiine Bie a pi haachɛ
diiree. 46 Má sii la mu. Nii-la si jaŋ
joŋmi yallɛ ka kɔ nɛ.”

Ba kɛŋ Yesu
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jɔɔŋ 18.3-12

47 Yesu ha bi wiaa bula dɛrɛ, di
Judas níi kɔ ŋii. U fa ŋaa Yesu
haritooro-la fii ari balia dɔŋɔ nɛ.
Niaa yugɛ a tuto u hariŋ. Dɔŋsuŋ
kori tokobiee ari taŋguloo. Nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
ba taŋ kuhiasiŋ nɛ tiŋba, ba kɔ.
48 Zɛŋbɛ tiina-la fa pi nialiŋ magil
nɛ a bul, “Nii-la mi si mu guori, u
nɛ ŋii. Má kɛnu.” 49 Ŋii nɛ Judas
vɛŋ tegi a mu Yesu teeŋ a bula pu,
“Mi kuhiaŋ, mii chuɔluŋ”, aŋ guoru.
50 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi
naŋdɔŋɔ, bɛɛ nɛ tii ŋ hɛ daha?” Ŋii
nɛ ba kala guriku a kɛnu. 51 Yesu
haritooro-la dɔŋɔ liisɛ u tokobii a ta
nuu digiliŋ keri. Nii-la fa ŋaa nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia-
yomo nɛ. 52 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, “Joŋ ŋ tokobii a hɛ u di-hɛɛliŋ.
Nii-la si liisɛ tokobii, tokobii nɛ ba
jaŋ kaa kpuu. 53 Ŋ bi jiŋ ari mi fa
jaŋ wuo yirɛ mi Nyimma duu pɛmi
lɛɛ? Di mi nɛ fa yiru, u fa jaŋ ta u
tiŋdaaraa bui buiba di ba ku pɛmi
lɛ. 54 Ama duu nɛ fa saa ŋaa ŋii, ɛɛ
nɛ wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ
tuɔŋ jaŋ ku ŋaa wutitiiba?” 55 Ŋii nɛ
Yesu piɛsɛ ni-daŋ-la a bul, “Mi ŋaa
gaaru nɛɛ? Ma si kɛŋ tokobiee ari
taŋguloo a kukɔ di ma kɛŋmii? Ma
na tapulii-na kala la di ma nɛ yie hɔŋ
Wia-dia lɛ mi didagɛ wiaa a pipima.
Aŋ ka ma bi walima di ma kɛŋmi
dimɛ. 56 Ama wiiŋ deeŋ kala ŋaa di
wialiŋ nialiŋ fa si bula, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii.” Ŋii nɛ
Yesu haritooro-la kala viau aŋ fá.

Yesu chiŋ nialiŋ si hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jɔɔŋ 18.13-14, 19-24

57 Ŋii nɛ nialiŋ si kɛŋ Yesu, ba
kɛnu kaa mu Kayafas dia. U nɛ fa
ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ. Di Wia teniŋ kerichiba ari
ba taŋ kuhiasiŋ kala hilimi dimɛ.
58 Piita daa tuto ba hariŋ a to juu
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
kaala. U juu kaala-la a mu hɔŋ nialiŋ
síi pɔ kaala-la teeŋ duu na wii-la
si jaŋ ŋaa Yesu lɛ. 59 Ŋii nɛ nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
nialiŋ kala si yie hilime vuvuurɛ

wiaa chichɛ di ba nyia wiaa a tigɛ
Yesu lɛ di ba kpuu. Ba chɛ chɛ wii
ka. 60 Niaa paala yugɛ nɛ a ku nyia
wiaa pu, ama ba fa bi wuo na wii-
kala u si ŋaa chei. 61 Ŋii nɛ niaa
balia ku lii a bul, “Baala deeŋ, u
si u jaŋ wuo ŋmoo Wia-dia-la lo
aŋ bira saau tapulaa batori pɛgɛ.”
62 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ sii chiŋ a piɛsɛ Yesu a
bul, “Ŋ bi nia niaa deeŋba si bul
wialiŋ a tigɛŋ lɛɛ? Ŋ-na bi wii kɛnɛ
ŋ si jaŋ bul?” 63 Yesu tɔrɛ u niiŋ.
Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ bula pu a bul, “Wia-la si
weye yiriŋ lɛ, bula pila, ŋ nɛ ŋaa
Kirisito, nii-la Wia si liisaa? Ŋ nɛ
Wia Biee?” 64 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, “Mi-na nɛ, ama mi bulaa pima
kala, a lii bua deeŋ lɛ a kaa mu,
ma jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie di
mi hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ
a to duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku tuu.”
65 Yesu si bul ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ kɛŋ u gɛnniŋ kiɛsɛ
aŋ bul, “Ŋ chei Wia yiriŋ. U bi
maga di la bira chɛ daŋsiaba. Ma
kala bi nia u si chei Wia yiriŋ ŋii?
66 Bɛɛ nɛ ma biinɛ?” Ŋii nɛ ba bul,
“U cheye nɛ. U maga di ba kpuu
nɛ.” 67 Ŋii nɛ ba tu naŋtuɔruŋ hɛ
u siaa lɛ a ŋmobu. Nialiŋ dɔŋsuŋ
síi ŋmobu ŋla nɛ, ba bula pu a bul,
68 “Ŋ-na Kirisito, nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, dagɛ nii-la
si ŋmobuŋ.”

Piita si u bi Yesu jiŋ
Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jɔɔŋ 18.15-18, 25-27

69 Piita si hɔŋ kaala-la lɛ, ŋii nɛ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
dia tiŋtinni-tolo kubala ku lii a bul,
“Ŋ ma faa to Yesu hariŋ nɛ, baal-
la si lii Galilii.” 70 Ŋii nɛ Piita nyia
wiaa a bul ba kala nii, “Mi bi Yesu
jiŋ. Mi bi wii-la ŋ si paala bubul jiŋ,”
aŋ sii lii chiŋ zawura tuɔŋ. 71 Piita
si chiŋ dimɛ, ŋii nɛ tiŋtinni-tolo
dɔŋɔ ma bira nau a bula pi nialiŋ
si china kpagu a bul, “Baala deeŋ
ma ŋaa Yesu si lii Nazarɛt haritooro-
la dɔŋɔ nɛ.” 72 Piita bira nyia wiaa
aŋ ŋmiɛsa bul duu dee. 73 Muasuaa
nialiŋ si chiŋ dimɛ ma bula pu a bul,
“Wutitii nɛ, ŋ ma ŋaa ba dɔŋɔ nɛ, ŋ
yiikoro nɛ dagɛ ŋii.” 74 Ŋii nɛ Piita
ŋmiɛsɛ a bul, “Mi bi baala deeŋ jiŋ.”
U si bul ŋii dɛrɛ di ji-bele yele. 75 Ŋii
nɛ Piita liisi wii-la Yesu si bula pu ari
u jaŋ nyia wiaa a pu naaŋsiiŋ butori,
ŋii nɛ u lii a faasa yel.

27

Ba kɛŋ Yesu mu Paalit teeŋ
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jɔɔŋ 18.28-32

1 Taŋ-pul nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ kala ari Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ hilimi a vuurɛ. Ba kala
vuura di ba kpu Yesu. 2 Ba kɛnu
a vɔbu a kɛnu kaa mu Paalit teeŋ.
U nɛ fa hɔŋ Rom kuori-baliŋ nyuŋ
Judiya tiŋteeŋ lɛ.

Judas suba
Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.18-19

3 Judas zɛŋbɛ tiina-la si nia di baa
chɛ di ba kpu Yesu nɛ, u tuɔŋ chei
ari u si yallɛ Yesu ŋii. U miira
kɛŋ moribii-biiŋ mara ari fii a kaa
mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasi-la
teeŋ a bul, 4 “Mi ŋaa haachɛ nɛ.
Mi joŋ nii-la si bi wii cheye yallɛ di
ba kpuu.” Ŋii nɛ nialiŋ bul di ba
sipaa kala tuo dimɛ. Di u wii nɛ.
5 Ŋii nɛ Judas joŋ moribie-la a yuo
ta Wia-dia tiŋteeŋ aŋ lii a mu yuo
ŋmɛniŋ. 6 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ paa moribie-la aŋ bul,
“Chaliŋ moribiee nɛ ŋla. La kisiŋ
nɛ la joŋba hɛ Wia-dia moribiee lɛ.”
7 Ŋii nɛ ba vuurɛ di ba jiŋ wii-la ba
si jaŋ joŋ moribie-la a ŋaa. Ba joŋ
moribie-la yɔɔ tiŋteeŋ. Lee-la nɛ ba
huhugi nuhuɔraa. Ba laa tiŋtee-la
yɔɔ pupoi-mɛɛrɛ teeŋ nɛ. 8 Ŋii nɛ ba
kɛŋ lee-la yiyirɛ chaliŋ tiŋteeŋ ari
jiniŋ kala. 9 Ba si ŋaa ŋii, wialiŋ
Jɛrimaya fa si bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii. U fa si,

"Iziral doho niaa dɔŋsuŋ sɛi di ba
tiŋ moribii-biiŋ mara ari fii
aŋ kɛŋ Wia Tuɔ-pul Tiina-la.
10 Ba joŋ moribie-la ba si miira laa
a yɔɔ tiŋteeŋ pupoi-mɛɛrɛ teeŋ.
Mi Tiina Wia nɛ fa bula di mi ŋaa
ŋii."

Paalit piɛsɛ Yesu wiaa

Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jɔɔŋ 18.33-38

11 Yesu si chiŋ nii-la si hɔŋ kuori-
baliŋ nyuŋ sipaaŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ,
ŋii nɛ kuoru-la piɛsu a bul, "Ŋ nɛ
ŋaa Juu tiŋŋaa kuoro koo?" Ŋii
nɛ Yesu bula pu a bul, "Oo, mi
nɛ." 12 Ama nialiŋ fa si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari Juu tiŋŋaa
kuhiasiŋ si joŋ cheeriŋ pu ŋii, u bi
wii bula. 13 Ŋii nɛ Paalit piɛsu, "Ŋ
bi wiaa deeŋba kala nia ba si bula
a tigɛŋ lɛɛ?" 14 Ama Yesu bi u niiŋ
suro, u bi wu-bala ma bula. Wii-la
kperi Paalit woruŋ.

Ba si di ba kpu Yesu

Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jɔɔŋ 18.39–19.16

15 Di diisiŋ kieliŋ gbiele nɛ yie-na
kala, Paalit fa yie leŋ ba liisɛ nialiŋ
ba si kaa tɔ dia dɔŋɔ nɛ, nii-la niaa
si cho. 16 Bua-la lɛ di ba kɛŋ baal
kubala baa yirɛ Barabas a tɔ dia.
17 Ni-daŋ-la si hilime, ŋii nɛ Paalit
piɛsɛba, "Ni-bɛɛ nɛ ma cho di mi
liisa pima? Barabas koo Kirisito,
nii-la Wia si liisaa?" 18 Paalit fa
jima woruŋ ari Juu tiŋŋaa kuhiasiŋ
yaraa faa bieru nɛ, ŋii nɛ tii ba kɛŋ
Yesu kaa kɔ u teeŋ. 19 Paalit fa si
hɔŋ sariya didiiliŋ ŋii, u haala tiŋ
tiŋdaariŋ a leŋ di ba bula pu a bul,
"Sí baala deeŋ wii-kala ŋaa. U ŋaa
tuɔ-pul tiina nɛ. Diamiŋ titaŋiŋ mi
duosi wiaa a tigɛu lɛ nɛ. U wiaa
wiimi woruŋ nɛ." 20 Ŋii nɛ nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
Juu tiŋŋaa kuhiasi-la nyisɛ ni-daŋ-la
hɛ di ba bul di Paalit liisɛ Barabas
ta aŋ ka di ba kpu Yesu. 21 Ŋii nɛ
Paalit piɛsɛ ni-daŋ-la a bul, "Niaa
deeŋba baliamiŋ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ ma
chɛ di mi liisa pima?" Ŋii nɛ ba
bul, "Barabas!" 22 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛ
nialiŋ a bul, "Aŋ ka Yesu ba síi yiru
Kirisito, bɛɛ nɛ ma si mi kɛnu kaa
ŋaa?" Ŋii nɛ ba kala bul, "Leŋ di ba
kɛnu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ."
23 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛba a bul, "Wu-
bɔŋ bɛɛ nɛ u ŋaa?" Ŋii nɛ ba kpia a
kii buŋbuŋ-la a bul, "Leŋ di ba kɛnu
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ."
24 Ŋii nɛ Paalit na ari goŋ-la yuga
kiŋkɛŋ, ari yuosuŋ jaŋ juu. Ŋii wiaa
u bi wii-kala wuo ŋaa. Di liiŋ chiŋ
u sɛmɛ. U ŋaa a sɔŋ u nisaa nialiŋ
sipaaŋ aŋ bul, "Mi sipaa tuo baala
deeŋ suunuŋ lɛ. U hɛ ma teeŋ."
25 Ŋii nɛ ni-daŋ-la kala bul, "Di la
nɛ cheye wiiŋ deeŋ lɛ, leŋ di Wia
dɔgisɛla ari la biiriŋ a tiŋ la si kpuu."
26 Ŋii nɛ Paalit liisɛ Barabas ta a piba
aŋ ŋaa ba viirɛ Yesu aŋ joŋu piba
di ba kaa mu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ.

Laali-yuoroo mɔŋ Yesu lɛ

Maak 15.16-20; Jɔɔŋ 19.2-3

27 Ŋii nɛ Paalit laali-yuoroo
dɔŋsuŋ kɛŋ Yesu kaa juu Paalit
dia kaala tuɔŋ. Laali-yuoro-la ku-
kaanaa kala ma ku pɛba lɛ a hilimi.
28 Ba wuri Yesu gɛnniŋ kala aŋ
joŋ gɛri-fiaŋ laalu 29 a chɛ sɔsuŋ a
kaa sua nyuŋ-chuulo a nagɛ kuoro
nyuŋ-chuulo a joŋo chuu a joŋ
daaŋtiga hɛ u na-diiŋ lɛ aŋ tuu
kpirimi u sipaaŋ a mɔmu lɛ a bul,
"Juu tiŋŋaa kuoro, laa chuɔluŋ."
30 Ba tu naŋtuɔruŋ a hɛu lɛ a laa
daa-la a ŋmoo u nyuŋ lɛ. 31 Ba si
mɔmu lɛ dɛrɛ, ba wuri gɛri-fiaŋ-la
aŋ paa u titia gɛnniŋ a laalu aŋ kɛnu
kaa lii woŋbiiŋ di ba kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jɔɔŋ 19.17-27

32 Ba si kɛnu kaa lilii di ba kpaasu
daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii, ba cheŋ baal
kubala baa yiru Saamɔŋ. U jáŋ
yiriŋ nɛ Sariini. Ŋii nɛ laali-yuoro-la
fugu u laa Yesu daa-gɛsɛ-la a baasɛ.
33 Ŋii nɛ ba ku yi lee kubala baa

yirɛ Gɔligɔta. Yiri-la bubuɔŋ nɛ nyu-
kuŋkogulo. 34 Ba si yi dimɛ, ba joŋ
siniŋ a guoli ku-haariŋ lɛ a joŋo pi
Yesu duu nyua. U si lenne di u hɛyɛ,
u via. 35 Ŋii nɛ ba kpaasu mɛrɛ daa-
gɛsɛɛ nyuŋ aŋ tɔŋsɛ Yesu gɛnniŋ
wiaa, di ba paa kpaa dɔŋɔ a jiŋ gɛri
bɛɛ nɛ nuu-kala jaŋ laa. 36 Ŋii nɛ
ba hɔŋ dimɛ a bibenu. 37 Ba si si
Yesu ŋaa wialiŋ chei, ba ŋmuŋsa
hɛ daa-gɛsɛ-la lɛ a bul, "Ju̱u tiŋŋaa
kuoro Yesu nɛ ŋla." 38 Ŋii nɛ ba
kpaasɛ gaaraa balia ma a pɛ Yesu
lɛ. Dɔŋɔ hɛ u na-diiŋ, dɔŋɔ ma hɛ
u na-gua. 39 Ba si kpaasu mɛrɛ daa-
gɛsɛ-la nyuŋ ŋii, nialiŋ si to dimɛ
bibal, ba tutuusu aŋ kɛŋ ba nyuŋ
chuchugisi 40 a bul, "Oi, ŋ nɛ ŋaa nii-
la si si ŋ jaŋ ŋmoo la Wia-dia lo aŋ
bira wuo saau tapulaa batori pɛgɛ.
Ŋ si ŋaa Wia Bie, lii daa-gɛsɛ-la nyuŋ
a laa ŋ titia ta." 41 Nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasi-la ari Wia
teniŋ kerichiba ari taŋ-la kuhiasiŋ
ma sisieri Yesu lɛ a bula pipi dɔŋɔ,
42 "U wuo niaa laa tita nɛ aŋ bi u
titia wuo laa ta. U si si u nɛ ŋaa
Kirisito, Ju̱u tiŋŋaa kuoro, leŋ duu
lii daa-gɛsɛ-la nyuŋ ku tuu di la na
a laa u wiaa dii. 43 U laa Wia dii
nɛ a bula duu ŋaa Wia Bie nɛ. Tɔɔ,
má leŋ di la na di Wia nɛ jaŋ laau
ta lɛɛlɛ." 44 Gaara-la balia ma ba si
kpaasa a pɛ Yesu lɛ, ba ma tuusu ŋii
titia.

Yesu suba

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jɔɔŋ 19.28-30

45 Wia ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ
kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka
leriŋ bira pullɛ. 46 Ŋii nɛ Yesu faasa
yirɛ u yiikoro lɛ a bul, "Eloi, Eloi,
lama sabakitani." U bubuɔŋ nɛ: "Mi
Tiina Wia, bɛɛ nɛ tii ŋ joŋmi ta?"
47 Di niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a jegile
nii wialiŋ u si bula. Ŋii nɛ ba bula pi
dɔŋɔ a bul, "Ilaaja nɛ baal-la yiyirɛ
ŋii." 48 Nialiŋ dɔŋɔ fa si chiŋ dimɛ fá
mu joŋ suosuo a kaa mu yuu siniŋ si
nyala a joŋo tuu sakeliŋ lɛ a kaa mu
hɛ u niiŋ lɛ duu nyua. 49 Ŋii nɛ nialiŋ
dɔŋsuŋ fa si hɛ dimɛ bul, "Má leŋ
la gbɛrɛ a na ari Ilaaja jaŋ ku soru
daa-gɛsɛ-la nyuŋ koo." 50 Ŋii nɛ Yesu
faasa yel aŋ wiesi u wiesi kati.
51 Patiisa nɛ fa hɛ Wia-dia tuɔŋ. Ba
kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ balia a chiŋ nyu-
gbaŋa a kiɛsa ku tuu. Ŋii nɛ tiŋteeŋ
zigili, busuŋ ma yɛrɛ a kpaa kpaa.
52 Vaamaa ma suri suri. Nialiŋ Wia
si liisa, ba yuga a sii suuŋ lɛ a lii
vaama-la lɛ. 53 Yesu si sii suuŋ lɛ, ba
mu Jerusalɛm. Niaa yuga a naba lee-
la. 54 Laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ ari
laali-yuoro-la fa si chiŋ dimɛ a bibeŋ
Yesu a na tiŋteeŋ si zigili ŋii ari
wialiŋ kala si ŋaa, fawulluŋ kɛŋba.
Ŋii nɛ ba bul, "Wutitii, baala deeŋ
sɛnɛ ŋaa Wia Bii nɛ."
55 Haalaa yuga a ma fa chiŋ di-
bolii a bibenu. Haala-la fa to Yesu
hariŋ nɛ a lii Galilii tiŋteeŋ a pipɛu
lɛ. 56 Ba tuɔŋ Mɛɛri Magidaliŋ ari
Mɛɛri dɔŋɔ. U fa ŋaa Jeems ari Josɛf
naaŋ nɛ. Zɛbidii haala ma pɛba lɛ.

Ba hugi Yesu

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jɔɔŋ 19.38-42

57 Didaaniŋ si yie, baal kubala a
lii taŋ kubala baa yirɛ Arimatiya ma
kɔ. U fa ŋaa kiaa tiina nɛ. U yiriŋ nɛ
fa Josɛf. U ma fa ŋaa Yesu haritooro-
la dɔŋɔ nɛ. 58 U mu Paalit teeŋ a sul
Yesu ku-suuŋ. Ŋii nɛ Paalit bul di
ba mu joŋo pu. 59 Ŋii nɛ Josɛf laa a
kɛŋ gɛripɛ-pul-faliŋ a bɛu 60 a joŋo
hugi u titia bua falii-la lɛ u fa si lɔsɔ
buŋ nyuŋ. U bilimi tabii-baliŋ kaa
kɔ tɔ bua-la niiŋ aŋ viiri. 61 Ka Mɛɛri
Magidaliŋ ari Mɛɛri dɔŋɔ-la faa hɔŋ
a chaasɛ bua-la leriŋ.

Laali-yuoroo pɔ vaaŋ-la

62 U taŋ si pula, chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ ari Farisii tiŋŋa-la, ba
mu Paalit teeŋ a bula pu a bul,
63 "Kuhiaŋ, la liisi wii nɛ. Bua-la lɛ
wu-nyiaru-la si hɛ u miisiŋ lɛ, u fa
bula ari u nɛ suba, u jaŋ sii suuŋ lɛ
tapulaa batori chɛɛŋ. 64 Ŋii wiaa leŋ
di niaa mu a pɔ u vaaŋ-la woruŋ di
tapulaa batori-la yi, di u haritooroo
sí wuo mu a gaa kuusi aŋ bula pi

niaa ari u sii suuŋ lɛ nɛ. Di ba nɛ ŋaa
wiiŋ deeŋ, u nɛ jaŋ paala kii wialiŋ
kala u si nyia.” 65 Ŋii nɛ Paalit bula
piba di ba kɛŋ laali-yuoroo mu di ba
pɔ vaaŋ-la niiŋ woruŋ. 66 Ŋii nɛ ba
laali-yuoro-la mu a joŋ buŋ a tɔ bua-
la niiŋ aŋ leŋ niaa pɔ lee-la.

28

Yesu sii suuŋ lɛ

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jɔɔŋ 20.1-10

1 Ba chɛ-wiesii-la chɛɛŋ si dɛrɛ,
Lahadi chɛɛŋ siipuuraa, Mɛɛri Magi-
daliŋ ari Mɛɛri-la dɔŋɔ mu bua-la
niiŋ di ba na lee-la ba si hugi Yesu.
2 Ba si yi lee-la, muasuaa di leriŋ
guu zigili. Di Wia tiŋdaara lii wia
nyuŋ ku tuu a bilimi tabii-la ta aŋ
hɔŋ u nyuŋ. 3 U siaa nagɛ duonuŋ si
ligisa nɛ, aŋ ka u gɛnniŋ pullɛ kpul
kpul. 4 Laali-yuoro-la fa si pɔ bua-la,
fawulluŋ kɛŋba. Ba chichel a nagɛ
di ba suba. 5 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-
la bula pi haala-la si hɛ dimɛ a bul,
“Ma sí fawulluŋ fá. Mi jima ari Yesu
nɛ maa chɛ, nii-la ba si kpaasa mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ. 6 U tuo daha, u sie
nɛ ari u fa si bul ŋii pima. Má ku
na lee-la ba fa si joŋu hugi. 7 Má
mu lima lima a bula pi u haritooroo
ari u sii suuŋ lɛ nɛ. Má bee na, u
laa ma sipaaŋ a mu Galilii. Di ma
nɛ mu dimɛ, ma jaŋ nau. Mi paala
bula pima.” 8 Ŋii nɛ ba lii vaaŋ-la
leriŋ aa tuosi. Fawulluŋ fa kɛŋba nɛ,
ama ba tuɔŋ ma tɔrɛ. Ba fá mu di ba
bula pi Yesu haritooroo wii-la si ŋaa.
9 Ŋii nɛ Yesu guu cheŋba a bula piba
a bul, “Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.”
Ba mu u teeŋ a kɛŋ u naaŋ lɛ a
chuɔlu. 10 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma.
Má mu bula pi mi haritooroo di ba
mu Galilii. Ba jaŋ nami dimɛ.”

Nialiŋ si pɔ vaaŋ-la nyia wiaa a tigɛ Yesu lɛ

11 Haala-la si miira viiri, laali-
yuoro-la fa si pɔ bua-la, ba dɔŋsuŋ
miira mu taŋ tuɔŋ a bula pi nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ wii-la
si ŋaa. 12 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari J̱u̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ hɔŋ a vuurɛ wii-la ba si jaŋ
ŋaa. Ba vuura di ba jaŋ joŋ moribii-
daŋ a kpal laali-yuoro-la fa si pɔ bua-
la aŋ bula piba a bul, 13 “Má bula
pi niaa ari ma piŋ doŋ nɛ, aŋ ka
u haritooroo ku gaa a kuusi Yesu.
14 Di nii-la si hɔŋ kuori-baliŋ nyuŋ
nɛ nii wiiŋ deeŋ, la jaŋ bula pɛma lɛ
ari ma bi wii cheye. Wii-kala bi jaŋ
walimɛma.” 15 Ŋii nɛ laali-yuoro-la
fa si pɔ vaaŋ-la laa moribie-la aŋ
nyia wiaa ari nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ fa si bula piba di
ba ŋaa. Wii-la J̱u̱u tiŋŋaa fa si nyia
teeli leriŋ kala a kaa kɔ ari jiniŋ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooroo

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jɔɔŋ 20.19-23; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.6-8

16 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii ari
kubala-la mu Galilii tiŋteeŋ a jil
peel-la nyuŋ, ari Yesu fa si bul ŋii
piba. 17 Ŋii nɛ ba nau dimɛ a chuɔlu,
ama dɔŋsuŋ bi laa dii. 18 Ŋii nɛ
Yesu ku kpagɛba a bula piba a bul,
“Wia joŋ doluŋ kala a pimi nɛ Wia-
jaŋ ari dunia kala lɛ. 19 Má saa mu
dunia sɛmɛ-na kala a bul mi wiaa pi
niaa a leŋ di ba ŋaa mi haritooroo
a foba Wii-chuɔlɛ liiŋ mi Nyimma
ari u Bie ari u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
20 Má dagɛba a leŋ di ba to wialiŋ
kala mi si bula pima di ma to. Mi
jaŋ hɛ ma teeŋ bua-na kala lɛ a kaa
mumu dunia didɛriŋ.”

WIA WU-ZƆMƆ-LA
MAAK
SI ŊMUŊSA

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa pipi niaa

Mat. 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jɔɔŋ 1.19-28

1 Wia wu-zɔŋŋɔɔ di-suomuŋ nɛ
ŋla. Wiaa deeŋba ŋaa Wia Bie Yesu
Kirisito wu-zɔŋŋɔɔ wiaa nɛ.
2 Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ ba síi yirɛ Azaaya fa
ŋmuŋsa ari Wia si,
“Bee na, mi jaŋ tiŋ mi tiŋdaara duu
laa ŋ sipaaŋ mu
a wasɛ woŋbiiŋ biliŋ lɛ di ŋ kɔ.”
3 U bira si,
“Nuu nɛ chiŋ giri-bine tuɔŋ a heele
bul,
‘Má kɔ a wasɛ woŋbiiŋ bil di ma
Tiina kɔ a tuto.
Ma ŋaa ŋii, duu nɛ kɔ, u di-
vɛniŋ jaŋ piŋ woruŋ.’ ”
4 Ŋii nɛ baala deeŋ sii. Baa yiru
Jɔɔŋ, Wia lii-fooro. U sii ku lii giri-
bine tuɔŋ a heele bul, “Má birimɛ a
lii ma haachɛba lɛ, ka di mi foma
Wii-chuɔlɛ liiŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
Wia jaŋ joŋ ma haachɛba a chɛma.”
5 U si bul ŋii, Judiya tiŋŋaa ari
Jerusalɛm tiŋŋaa kala lii a mu u
teeŋ a dagɛ ba haachɛba aŋ tuu
Jɔɔdaŋ fuo-la u foba Wii-chuɔlɛ liiŋ.
6 Buŋtaŋŋa puna gɛnniŋ nɛ Jɔɔŋ
fa laalɛ a kɛŋ teŋbiiŋ vɔɔ u tiŋa.
Nyaŋgirikɛba ari tuuŋ nɛ fa ŋaa u
kudiilee. 7 U yie bul Wia wiaa pipi
niaa a bul, “Nuu dɔŋ jaŋ to mi hariŋ
kɔ. U nɛ jaŋ kiimi. Mi paala bi
maga di mi kpagu a kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ
ŋmɛsiŋ ma kaa puri. 8 Liiŋ duŋduŋa
nɛ mi-na kaa fufoma, ama u-na jaŋ
joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ.”

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ

Mat. 3.13–4.11; Luuk 3.21-22; 4.1-13

9 Bua-la lɛ Yesu sii a lii taŋ-la ba
síi yirɛ Nazarɛt a hɛ Galilii tiŋteeŋ
lɛ a kɔ lee-la Jɔɔŋ fa si hɛ. U ku
juu fuo-la. Jɔɔŋ fou Wii-chuɔlɛ liiŋ.
10 U miira lii fuo-la tuɔŋ ku lii a wula
beŋ, di wia nyuŋ guu kpaa balia. Ŋii
nɛ ka Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛu lɛ a
nagɛ kokomo. 11 Ka u nii nuu yiikoro
duu lii wia nyuŋ a bula pu a bul, “Mi
Bii-chooluŋ nɛ ŋla. Mi tuɔŋ tɔrɛ ŋ
nyuŋ.”

Sitaani ku magisɛ Yesu

12 U bi diene ka Wia Diŋ-zɔŋ-la
kɛnu juu giriŋ. 13 U hɛ dimɛ ŋii
halii tapulaa mahiŋ balia, ba di giriŋ
tuɔŋ kiaa duŋduŋa. Sitaani yie kɔ
a magisu. Yesu bi sɛyɛ. Ŋii nɛ Wia
tiŋdaaraa ku tuu tima pu.

Yesu yirɛ cheŋfili-kpuuraa banɛsɛ

Mat. 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

14 U bi diene, ka ba kɛŋ Jɔɔŋ tɔ dia.
Ŋii nɛ Yesu sii a mu Galilii tiŋteeŋ a
bubul Wia wu-zɔmɔ-la aa pi niaa 15 a
bul, “Bua-la yie nɛ. Wia kuorii-la kɔ
nɛ. Má birima lii ma haachɛba lɛ a
laa Wia wu-zɔmɔ-la dii.”
16 Ŋii nɛ u yi Galilii muga a mu
to muga-la niiŋ a na Saamɔŋ ari
u ŋaana Aŋduru. Ba ŋaa cheŋfili-
kpuuraa nɛ. Uu mu, di ba kɛŋ ba
joŋba a kaa kikɛsɛ cheŋfilee. 17 U
yirɛba a bul, “Má sii to mi hariŋ.
Mi jaŋ ŋaa di ma kɛsɛ niaa pɛ ma
titia lɛ ari ma síi kɛsɛ cheŋfilee ŋii.”
18 Ba sii a joŋ ba joŋba ta aŋ guu
to u hariŋ. 19 U joŋ ŋii baa mu, di
baalaa balia nɛ ŋii. Baa yirɛ Jeems
ari Jɔɔŋ. Ba fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ.
Ba hɔŋ ba liiŋ daboro lɛ a tutɔ ba
joŋba buasuŋ. 20 U si naba, u yirɛba.
Ba leŋ ba nyimma ari nialiŋ kala ba
fa si ŋaa ba tima pipiba aŋ lii liiŋ
daboro-la tuɔŋ aŋ mu to u hariŋ.

Yesu vaarɛ baal kubala fa si kɛŋ jiŋ-bɔmuŋ

Luuk 4.31-37

21 Ba joŋ ŋii aa mu a ku yi
Kapɛnam. Ŋii nɛ chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ, Yesu sii a mu juu Wii-chuɔlɛ
dia a didagɛ niaa. 22 U síi dagɛba ŋii,
u ŋaaba wu-kpuŋkpere. U bi baa
daga ari Wia teniŋ kerichiba si yie

didagɛba ŋii. U bul wiaa ari u nɛ
kɛŋ wii-la doluŋ.
23 Ŋii nɛ di baal nɛ ŋii. Jiŋ-bɔmuŋ
kɛnu. U ku juu aa chiirɛ, 24 "Yesu,
ŋ si lii Nazarɛt, bɛɛ nɛ ŋ chichɛ
ŋ ŋaala? Ŋ kɔ di ŋ kpula nɛɛ?
Mi jimiŋ nɛ, ŋ nɛ ŋaa Wia Tuɔ-pul
Tiina." 25 Yesu si nii wialiŋ baal-la si
bula, u kpia jiŋ-bɔŋ-la lɛ a bul, "Kɛŋ
goŋ aŋ ku lii baal-la lɛ." 26 Jiŋ-bɔŋ-
la kɛŋ baal-la teriki aŋ faasa chiirɛ
kiŋkɛŋ a lii baal-la lɛ. 27 Nialiŋ kala
miira hiriki a pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Bɛɛ nɛ
ŋlaa? Wu-falii nɛ uu dagɛ. U paala
kɛŋ doluŋ a wuo jiŋ-bɔŋŋɔɔ a bul
wiaa piba, ba tuto u niiŋ."
28 A lii ŋii lɛ nɛ, u yiriŋ guu teeli
Galilii tiŋteeŋ kala.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Mat. 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Ŋii nɛ Yesu guu sii a lii Wii-
chuɔlɛ dia-la lɛ, ba di Jeems ari Jɔɔŋ,
a mu juu Saamɔŋ ari Aŋduru dia.
30 Ba mua di Saamɔŋ hiili-haala pina
wiwiilɛ. U yaraa kala liŋ. Yesu si kɔ
ŋii, ba bula pu. 31 Ŋii nɛ u ku juu a
kɛŋ haal-la nisiŋ lɛ a kaa chuulɛ. U
yaraa fa si lima ŋii, u fiɛlɛ. U sii ŋaa
kudiilee piba ba dii.
32 U didaaniŋ si yie, ba kɛŋ nialiŋ
kala síi wiilu ari jiŋsiŋ si kɛŋ nialiŋ
kala a kaa kɔ Yesu teeŋ. 33 Taŋ
tiŋŋaa kala gire kɔ a hilimi Saamɔŋ
dia boiŋniiŋ. 34 Yesu vaarɛ nialiŋ
yugɛ síi wiilu a kiri jiŋ-bɔmɔ-la ma
a yugɛ a ta niaa lɛ. Jiŋsi-la jiŋ Yesu.
Ŋii nɛ tii u biba woŋbiiŋ pa di ba bul
wiaa.

Yesu bul wiaa Galilii tiŋteeŋ lɛ
Luuk 4.42-44

35 Siipuuraa Yesu sii lii dia-la lɛ
a mu lee-la niaa si tuo a chuchuɔlɛ
Wia. 36 Ka Saamɔŋ ari u naŋdɔŋsuŋ
ma sii kɔ a chichɛu. 37 Ba si nau, ba
bula pu ari nuu-kala nɛ kɔ a chichɛu.
38 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má
leŋ la mu tasiŋ dɔŋsuŋ di mi bul Wia
wiaa dimɛ maa. Ŋii wiaa nɛ mi kɔ."
39 U saa sii a mu duurɛ Galilii
tiŋteeŋ kala a juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ
aa bul Wia wiaa aŋ pɛ kiri jiŋsiŋ ma
niaa lɛ a ta.

Yesu vaarɛ gbege
Mat. 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Ŋii nɛ gbege kubala ma sii kɔ
Yesu teeŋ a tuu kpirimi a sulu a bul,
"Di ŋ nɛ cho, ŋ jaŋ wuo ŋaa di mi
duori." 41 Nisusuŋ kɛŋ Yesu. U liisɛ
u nisiŋ a digu aŋ bul, "Mi cho nɛ,
duori." 42 Ŋii nɛ yawiil-la guu leŋ
baal-la. U duori. 43 Ŋii nɛ Yesu bula
pu ari siifiɛsiŋ a bul, 44 "Viiri aŋ sí
wii bula pi nuu-kala. Ama kɛŋ ŋ titia
kaa mu dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi
Wia duu kpu pusuŋ pi Wia a piisɛ ŋ
disinniŋ ta ari Moosis fa si dagɛma
ŋii. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ na ari
ŋ bira bi disinniŋ kɛnɛ."
45 Ama baal-la kɛŋ wii-la kaa lii a
bula gaarɛ leriŋ kala. Ŋii nɛ Yesu
bira bi wuo chaasa juu taŋ kala
tuɔŋ, ama u yie hɔŋ giriŋ tuɔŋ nɛ,
ka niaa lii lee-na kala a kukɔ u teeŋ.

2

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Mat. 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Tapulaa baŋmɛnɛ, Yesu miira mu
Kapɛnam. Niaa nii duu miira kɔ a
hɛ dia lɛ. 2 Ŋii nɛ ba yugɛ a gire kɔ a
tɔ lee-la kala a tɔ boiŋniiŋ maa. Ka
u bul Wia wiaa pipiba. 3 Ŋii nɛ di
niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋii. Ba banɛsɛ joŋ
gbɛriku kubala kaa kɔ. U piŋ u bɔsɔ
lɛ. 4 Niaa si tɔ leriŋ kala ŋii, ba bi
jiŋ lee-la ba si jaŋ to a juu. Ŋii nɛ ba
jil lusuŋ nyuŋ a ta luri a joŋ bɔsɔ-
la ari gbɛriku-la kala a to bua-la ta
u tuu Yesu sipaaŋ. 5 Ŋii nɛ Yesu jiŋ
ari ba ŋaau yarida nɛ woruŋ a bul
gbɛriku-la lɛ a bul, "Mi bii, mi joŋ ŋ
haachɛba a chɛŋ nɛ."
6 Di Wia teniŋ kerichiba dɔŋsuŋ
ma hɔŋ dimɛ a kɛŋ ba tuɔsaa pipiɛsɛ
ba titia, 7 "Bɛɛ nɛ tii baala deeŋ
bubul ŋii? Uu tuusɛ Wia joŋŋoo ŋla.
Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo joŋ haachɛba chɛ
nuu, di Wia duŋduŋa dee?" 8 Yesu
wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a pipiɛsɛba,
"Bɛɛ nɛ tii ma bibiinɛ wiaa deeŋba?
9 Mi si jaŋ bul gbɛriku-la lɛ di mi

joŋ u haachɛba chɛu nɛ, koo mi si
jaŋ bul duu sii chuoli u bɔsɔ a viiri,
ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ ŋaa mɔli? [10] Mi
jaŋ dagɛma ari mi-na, Nuhuobiine
Bie, kɛŋ doluŋ dunia lɛ di mi joŋ
haachɛba chɛ niaa.” [11] Ŋii nɛ u bula
pi gbɛriku-la a bul, “Sii a joŋ ŋ bɔsɔ
a mu dia.” [12] Baal-la guu sii a joŋ u
bɔsɔ a vɛnɛ lii ba sipaaŋ. Ba kala
hiriki a dɛnnɛ Wia yiriŋ a bul, “La
ha bi wiiŋ deeŋ dɔŋɔ naa.”

Yesu yirɛ Liivai
Mat. 9.9-13; Luuk 5.27-32

[13] Ŋii nɛ Yesu sii dimɛ a miira tuu
muga niiŋ. Niaa yugɛ a ku hilimi,
u didagɛba. [14] U si kiele mu sipaaŋ,
u na baal kubala baa yirɛ Liivai. U
nyimma yiriŋ nɛ Alifiyas. U fa ŋaa
laŋpoo lilaaru nɛ a hɔŋ u tiŋtiŋŋaa
dia lɛ. Ŋii nɛ u yiru a bula pu duu
sii a tuto u hariŋ. U sii to.

[15] Ŋii nɛ Yesu mu juu Liivai dia,
ba di u haritooroo kala, a hɔnɔ didii
kiaa. Laŋpoo laara-la dɔŋsuŋ ari
haachɛ diiree ma kɔ, ba kala didii
kialiŋ. Ba fa yuga woruŋ a tuto Yesu
hariŋ. [16] Wia teniŋ kerichiba ari
Farisii tiŋŋaa naba a ku piɛsɛ Yesu
haritooroo a bul, “Bɛɛ nɛ tii Yesu
ari haachɛ diiree ari laŋpoo laaraa,
ba kala hɔnɔ didii kiaa?” [17] Yesu si
nii wii-la ba síi bul, u bula piba a
bul, “Nialiŋ si kɛŋ yarifiɛlaa, ba bi
daaluŋ ŋiŋaaru ka chɛ, see nialiŋ síi
wiilu. Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ diiree
nɛ di ba leŋ ba haachɛba. Nialiŋ si
kɛŋ tuɔ-pula mi sipaaŋ dee mi kɔ di
mi yirɛ.”

Ba bul nḭi-vɔbuŋ wiaa
Mat. 9.14-17; Luuk 5.33-39

[18] Chɛɛ dɔŋ Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la
haritooroo ari Farisii tiŋŋaa hari-
tooroo, baa vɔɔ niiŋ. Ŋii nɛ niaa sii
ku piɛsɛ Yesu, “Bɛɛ nɛ tii Jɔɔŋ hari-
tooroo ari Farisii tiŋŋaa haritooro-
naa vɔɔ niiŋ, aŋ ka ŋ haritooro-
na bi niiŋ vɔɔ?” [19] Ŋii nɛ Yesu
piɛsɛba a bul, “Di nuu mu jaa haal
kaa kɔ, ka ba duu naŋdɔŋsuŋ hɔŋ,
u naŋdɔŋsu-la jaŋ vɔɔ niiŋ? Ai, di
baal-la ari u naŋdɔŋsuŋ nɛ hɔnɔ, ba
bi niiŋ ka vɔɔ. [20] Ama chɛɛ dɔŋ nɛ hɛ
dimɛ, ba jaŋ kɛŋ baal-la kaa mu lee,
aŋ ka di u naŋdɔŋsu-la vɔɔ niiŋ.”
[21] Ŋii nɛ u bira bula piba a bul, “Di
ŋ nɛ kɛŋ gɛri-biniŋ duu luri, ŋ jaŋ
joŋ gɛripɛ-faliŋ a tɔɔ? Ai, ŋ ŋaa ŋii,
ku-falii-la jaŋ kuurɛ di gɛri-la wasa
kiɛsɛ kii ŋii. [22] Di ŋ nɛ kɛŋ pupoi-
kpaaŋ, ŋ jaŋ ŋaa si-huoŋ a hɛ duu
yel? Ai, ŋ nɛ ŋaa ŋii, pupoi-la jaŋ
yɛrɛ, di siŋ-la kala ta. Ŋ yie joŋ si-
huoŋ a hɛ pupoi-zɔmuŋ lɛ nɛ.”

Ba bul chɛ-wiesii-la wiaa
Mat. 12.1-8; Luuk 6.1-5

[23] Chɛ-wiesiŋ chɛɛ kubala Yesu
ari u haritooroo sii a mu nyoŋso
tuɔŋ. Baa mu ŋii, u haritooro-la
kiilɛ nyoŋso-la a chichaŋ. [24] Ŋii
nɛ Farisii tiŋŋaa piɛsu a bul, “Ŋ bi
naa? Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kisiŋ nɛ
ba chichei ŋii. Bɛɛ nɛ tii?” [25] Ŋii
nɛ Yesu miira piɛsɛba a bul, “Ma ha
bi wii-la Devit fa si ŋaa karimaa?
Losuŋ fa si kɛnu ba di u hariŋ niaa,
u mu juu Wia-dia a joŋ boroboroba-
la ba fa si kaa ku bil Wia sipaaŋ
a chɔgɔ dii aŋ joŋo pi u niaa maa,
ba ma dii. [26] U fa ŋaa kisiŋ nɛ
ari ni-wogo si jaŋ joŋ boroboro-la
dii, see nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia
duŋduŋa. Ka u joŋo dii ŋii. Bua-
la lɛ Abiata nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ.” [27] Ŋii nɛ
Yesu bira bula piba a bul, “Wia liisɛ
chɛ-wiesii-la pi niaa nɛ di ba tiiu. U
bi si di chɛ-wiesii-la nɛ tii niaa. [28] Mi-
na Nuhuobiine Bie nɛ saa ŋaa chɛ-
wiesii-la tiina ŋii.”

3

Yesu vaarɛ baala u nisiŋ si suba
Mat. 12.9-14; Luuk 6.6-11

[1] Yesu sii a miira mu juu Wii-
chuɔlɛ dia, di baal kubala nɛ ŋii.
U nisiŋ suu. [2] Ba si na Yesu duu
jua, ba kala chaarɛ siaa bibenu di
ba na ari u jaŋ vaarɛ baal-la chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ. Baa chɛ di ba na
wii nɛ a to ŋii lɛ a kɛŋ Yesu a bul
u teeŋ duu chei ba kisiŋ lɛ nɛ. [3] Ŋii
nɛ Yesu bul na-suu-la tiina lɛ duu

sii kɔ ba tutuɔbaaniŋ. U sii mu.
4 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ a bul, "Ɛɛ
nɛ la naabalimaba kisinniŋ bul di la
ŋiŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ? Di la pipɛ
niaa lɛ koo di la dudɔgisɛba? Di la
laa niaa miisiŋ koo di la kpukpuba?"
U si piɛsɛ ŋii, ba ŋaa fuii. 5 Ŋii nɛ
Yesu na baaniŋ ba nyuŋ. U tuɔŋ chei
a tiŋ ba digilaa si bi nii wiaa. Ŋii nɛ
u bula pi na-suu-la tiina a bul, "Kɛŋ
ŋ nisiŋ tiɛnɛ." U kaa tiɛnɛ. U nisi-la
fiɛlɛ a nagɛ u nagiŋ.
6 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa sii lii. Ba di
Hɛrɔd niaa mu vuurɛ ŋii ba si jaŋ
wuo ŋaa a kɛŋ Yesu a kpu.

Yesu bul wiaa a pi niaa aŋ pɛ vaarɛ niaa mugi-baliŋ niiŋ

7 Yesu ari u haritooroo sii a
mu mugi-baliŋ niiŋ. Niaa yugɛ
a lii Galilii tiŋteeŋ a tuto ba
hariŋ. Dɔŋsuŋ ma lii Judiya tiŋteeŋ,
8 dɔŋsuŋ ma lii Jerusalɛm ari Idu-
miya tiŋteeŋ. Dɔŋsuŋ ma lii Jɔɔdaŋ
fuo-la cholo. Dɔŋsuŋ ma lii Taya ari
Saadɔŋ tiŋteeŋ. Niaa deeŋba kala fa
nii Yesu wiaa a lii ba tasiŋ a kukɔ u
teeŋ. 9 Ŋii nɛ u bula pi u haritooro-la
di ba mu jɔŋ liiŋ daboro a kaa ku kii
liiŋ niiŋ duu juu, di nialiŋ síu kaa
yigi. 10 Yesu fa vaarɛ niaa a yugɛ.
Ŋii wiaa nyanyal tiŋŋaa kala ku kɛŋ
u baŋŋa lɛ aa chɛ di ba digu. 11 Di
jiŋ-bɔŋŋɔɔ kɛŋ niaa dɔŋsuŋ nialiŋ
tuɔŋ. Di ba nɛ na Yesu kala, ba yie
ku tel u naasiŋ lɛ nɛ a chichiirɛ ari
u nɛ ŋaa Wia Bie. 12 U bula piba ari
siifiɛsiŋ di ba sí leŋe di wiiŋ deeŋ
teeli leriŋ kala.

Yesu tuɔsɛ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.1-4; Luuk 6.12-16

13 Yesu sii a mu lee-la si kɛŋ peelee
a yirɛ u si cho nialiŋ kala, ba mu
u teeŋ. 14 U bira liisɛ ba tuɔŋ niaa
fii ari balia di ba nɛ hɛ u teeŋ. U
liisɛba ŋii di ba ma mu bul Wia wiaa.
15 U piba doluŋ maa di ba wuo kikiri
jiŋsiŋ niaa lɛ. 16 Nialiŋ fii ari balia
yiraa nɛ ŋla: Saamɔŋ, Yesu nɛ hɛ
Piita pu, 17 Zɛbidii bie Jeems ari Jɔɔŋ.
Jɔɔŋ fa ŋaa Jeems ŋaana nɛ. Yesu
kɛŋba kaa yirɛ Buanaajis. Yiri-la
bubuɔŋ nɛ baaniŋ tiŋŋaa. 18 Ba ku-
kaanaa ma nɛ ŋla: Aŋduru ari Filip
ari Batolomi ari Matiu ari Tɔmas ari
Jeems Alifiyas bie, ari Tadiyas ari
Saamɔŋ Zɛlɔt 19 ari Judas Isikarɔt,
nii-la si ku ŋaa zɛŋbɛ tiina a yallɛ
Yesu. U liisɛ nialiŋ dɛrɛ aŋ miira mu
dia.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ Sitaani lɛ
Mat. 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Ŋii nɛ niaa bira ku hilimi. U di u
haritooroo paala bi chiniŋ na di ba
dii kudiilee. 21 Ŋii nɛ u taŋ niaa nii
a sii lii di ba kɛnu aŋ bul, "Uu chɛ
u nyaasɛ nɛ." 22 Wia teniŋ kerichiba
dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ. Ba lii Jerusalɛm
nɛ a kɔ. Ba ma bul di jiŋ-bɔŋŋɔɔ
kala kuoro ba síi yirɛ Bɛlizibul nɛ
kɛnu. U nɛ pu doluŋ u kikiri jiŋsiŋ
niaa lɛ ŋii. 23 Ŋii nɛ Yesu yirɛba a
magɛ namagaba a pipiba a bul, "Ɛɛ
nɛ Sitaani jaŋ wuo ŋaa a kiri u titia?
24 Di taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ aŋ bi nii-
bala kɛnɛ, ba taŋ jaŋ tel. 25 Di niaa
nɛ bira bi nii-bala kɛnɛ, ba dia jaŋ
tel. 26 Di Sitaani niaa saa bi nii-bala
kɛnɛ, ba taŋ bi jaŋ chiŋ. U jaŋ tele
dɛrɛ. 27 Nuu tuo si jaŋ juu ni-duoŋ
dia a gaa u kiaa see duu kɛŋ ni-duo-
la vɔɔ bil aŋ-na juu paa u kiaa."
28 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a
bul, "Wutitii nɛ mi bulaa pima, di
niaa nɛ ŋaa haachɛba kala aŋ pɛ
tuusɛ Wia jɔŋŋoo maa, Wia jaŋ wuo
jɔŋba kala chɛba. 29 Ama di nuu nɛ
tuusɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la jɔŋŋoo, Wia
bi jaŋ jɔŋo chɛu da. U tiina ŋaa
haachɛ-la si maga di u suu nɛ. Wia
jaŋ laa wii-la hɛ u tuɔŋ lɛ." 30 Nialiŋ
dɔŋsuŋ fa bula ari jiŋ-bɔmuŋ nɛ kɛŋ
Yesu. Ŋii nɛ tii u bul ŋii.

Yesu naaŋ ari u ŋaanaa kɔ u teeŋ.
Mat. 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Muapilii Yesu naaŋ ari u ŋaanaa
kɔ a chiŋ di-jaliŋ aŋ tiŋ niaa di ba
yiru. 32 Di ni-daŋ hɔnɔ gollu chu. Ŋii
nɛ ba bula pu a bul, "Ŋ naaŋ ari ŋ
ŋaanaa nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ aa chɛŋ."

33 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛba,
“Kubɛɛ nɛ ŋaa mi naaŋ ari mi
naaŋbiiriŋ?” 34 U miira beŋ nialiŋ
si hɔnɔ gollu chu aŋ bula piba a
bul, “Mi naaŋ ari mi naaŋbiiriŋ nɛ
ŋla. 35 Nii-la kala síi ŋaa wialiŋ Wia
si cho, u nɛ ŋaa mi ŋaana ari mi
dihaala ari mi naaŋ.”

4

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ baal-la si du̱u kiaa lɛ
Mat. 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 Ŋii nɛ Yesu miira mu hɔŋ Galilii
muga-la niiŋ a didagɛ niaa. Niaa
yugɛ a ku gollu chu. Ba si yuga ŋii
nɛ, u sii mu juu liiŋ daboro tuɔŋ a
hɔŋ liiŋ tuɔŋ. Ka nialiŋ hɔŋ muga
niiŋ. 2 Ŋii nɛ u magɛ namagaba a
dagɛba wiaa yugɛ. U namagaba-la
dɔŋɔ nɛ ŋla: U si, 3 “Má jegile nii
mi teeŋ. Baal kubala nɛ sie a kɛŋ
u ku-doho kaa lii duu misɛ. 4 U
síi misɛ ŋii, ku-doho-la dɔŋsuŋ tel
woŋbiiŋ tuɔŋ. Diibiisiŋ ku tuɔsa dii.
5-6 Dɔŋsuŋ ma tuu tel kpaginyiliŋ
nyuŋ. Hagila bi yuga, ka ba guu
nyu. Ba naapoloo bi tiŋteeŋ jua.
Wia pɔsɛ a ŋmooba ba suu, a tiŋ
bɛɛ wiaa ba naapoloo bi tiŋteeŋ
jua. 7 Ku-doho-la dɔŋsuŋ ma tuu tel
sɔsuŋ tuɔŋ a nyu. Sɔsu-la ma nyu a
nyagɛba kpu. Ba bi wasa. 8 Ku-doho-
la dɔŋsuŋ ma lii tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ
a nyu a waa a wasɛ woruŋ. Dɔŋsuŋ
hɛ biee mara ari fii fii, dɔŋsuŋ ma
mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ ma zɔlɔ
zɔlɔ.” 9 Yesu magɛ namaga-la dɛrɛ,
ŋii nɛ u bul, “Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa a nii wiaa deeŋba.”

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ
Mat. 13.10-17; Luuk 8.9-10

10 Ŋii nɛ nialiŋ viiri. Aŋ ka Yesu
duŋduŋa hɔŋ. U haritooroo ari
nialiŋ si kpagɛ dimɛ, ba ku piɛsɛ
namagaba-la bubuɔsaa. 11 Ŋii nɛ u
bula piba a bul, “Ma niaa deeŋba
nɛ Wia dagɛ u kuorii-la bubuɔŋ pa.
Ama ni-kaanaa-na kala, namagaba
nɛ u yie kaa didagɛba. 12 Ŋii nɛ ba
yie jegili jegili aŋ bi ba bubuɔsaa
wuo jiŋ, a bira nyilimi nyilimi aŋ bi
kuŋ-kala ma wuo na. Di ba nɛ fa
jiŋ ba bubuɔsaa, ba fa jaŋ birima to
Wia, di u joŋ ba haachɛba chɛba.”

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ
Mat. 13.18-22; Luuk 8.11-15

13 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Ma
bi namaga deeŋ bubuɔŋ jiŋ? Ɛɛ
nɛ saa ma jaŋ ŋaa a jiŋ namagaba
kala bubuɔsaa?” aŋ dagɛ namaga-
la bubuɔŋ. U si, 14 “Baal-la síi du̱u
kiaa, u nagɛ Wia niiŋ wiaa nɛ u
kaa lii di u du̱u ŋii. 15 Kialiŋ si tel
woŋbiiŋ lɛ nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii
Wia niiŋ wialiŋ. Di ba nii wialiŋ
dɛrɛ, Sitaani yie guu kɔ a kɛŋ wii-
la a liiri ba tuɔsaa lɛ. 16 Kialiŋ ma
si tel kpaginyiliŋ nyuŋ nɛ ŋaa nialiŋ
si yie nii Wia niiŋ wialiŋ a guu laa
wialiŋ dii ari tuɔtɔruŋ. 17 Ama ba
bi bɔyɛ kɛnɛ a nagɛ kialiŋ naapoloo
si bi tiŋteeŋ jua. Ba jaŋ sɛi wii-la a
tou mu magɛ ŋii. Di hɛɛŋ nɛ juuba,
koo di ba to naasiŋ dudɔgisɛba a tiŋ
wii-la wiaa, ba tuɔŋ lii wii-la lɛ. Ba
joŋo ta. 18-19 Kialiŋ ma si tel sɔsuŋ
tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia
niiŋ wialiŋ, ama dunia kiaa wiaa
wiwalimɛba, ba cho di ba jigi aa chɛ
kuŋ-kala. A tiŋ kiaa deeŋba wiaa
ba bi sɛi di ba to wialiŋ. Wialiŋ
bi doho kɛnɛ ba teeŋ. 20 Kialiŋ ma
si tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ ma nɛ ŋaa
nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ. Ba
nii wialiŋ a laa hɛ ba tuɔsaa lɛ a
kɛŋ doho, dɔŋsuŋ mara ari fii fii,
dɔŋsuŋ mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ
zɔlɔ zɔlɔ.”

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ chaaniŋ lɛ
Luuk 8.16-18

21 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Ŋ níi chɛ
pulumuŋ a chol chaaniŋ ku juu dia,
ŋ jaŋ kɛŋ gbaŋa a chu tɔɔ? Koo ŋ jaŋ
joŋo kii godo bubuɔŋ? Ai, ŋ jaŋ joŋo
kii kua nyuŋ duu chaanɛ. 22 Wu-
faali tuo, see duu ku lii di-jaliŋ. Wii-
kala si hɛ birimiŋ tuɔŋ ma jaŋ ku
lii pulumuŋ. 23 Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa a nii.” 24 U bira
bula piba a bul, “Má fiɛlɛ ma siaa

woruŋ ari wialiŋ ma síi nii. Ŋii titia
ma si to ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ, ŋii
titia nɛ Wia ma jaŋ joŋo toma lɛ.
25 Nii-la kala síi to Wia niiŋ wiaa,
Wia jaŋ faasa pɛu lɛ duu to woruŋ.
Nii-la ma si bi Wia niiŋ wiaa ka to,
Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U si pɛu lɛ mua-la
maa, u jaŋ laa u kua.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ kiaa du̠unuŋ lɛ

26 U bira bula piba a bul, “Wia
kuorii-la nagɛ ari nia si sie a mu
di u du̠u kiaa baga lɛ nɛ. 27 Taŋ
biri u miira mu piŋ. Taŋ pul u bira
sii. Tapulaa baŋmɛnɛ u sie di kialiŋ
nyua a waa, ka u bi jiŋ ba si ŋaa ŋii
a nyu. 28 Ba yie nyu ba titia lɛ a waa
a hɛ nyuŋ a bii ba titia lɛ. 29 Ba bia,
u ŋaa ba joŋ sia a kaa mu kuŋ.”

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala ba síi yirɛ Masitad lɛ

Mat. 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

30 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul,
“Bɛɛ nɛ la jaŋ joŋ Wia kuorii-la a
magisɛ? Wu-bɛɛ nɛ la jaŋ kaa dagɛ u
bubuɔŋ? 31 U nagɛ ku-doho kubala
ba síi yirɛ masitad nɛ, ba yie joŋ a
du̠u. Baa du̠u, di u bi wii maga. U
nɛ muuro kii ku-doho-na kala si hɛ
dimɛ. 32 Ba nɛ du̠u dɛrɛ, u nyu. U
yie sii waa a ŋaa tia a kii baga ku-
duuloo kala kala. U naakelee yugɛ.
Diibiisiŋ yie ku sagɛu lɛ a saa ba
dɛlliŋ dimɛ.”
33 Yesu magɛ namagaba a yugɛ a
didagɛ niaa. U yie didagɛba a magɛ
ŋii ba si jaŋ wuo laa a hɛ ba nyuŋ lɛ
nɛ. 34 U yie bi sɛi duu bul wii-kala
polli see u magɛ namaga. Ama ba
di u haritooroo duŋduŋa nɛ hɔnɔ, u
yie dagɛ namagaba-la bubuɔŋ a piba
nɛ.

Yesu ŋaa lii-peliŋ kɛrɛ

Mat. 8.23-27; Luuk 8.22-25

35 Chɛɛ-la titia didaaniŋ u bula pi
u haritooro-la a bul, “Má leŋ di la
chol muga cholo.” 36 Ba ta ni-daŋ-la
kala ba viiri, aŋ ku juu liiŋ daboro-
la u fa si hɔnɔ a kɛnu baa mu. Liiŋ
daborusuŋ dɔŋsuŋ ma nɛ hɛ dimɛ a
mumu. 37 Ŋii nɛ di pel-duo kubala
suomo ŋiŋaa a ku ŋmoo liiŋ hɛ liiŋ
daboro-la lɛ u chichɛ duu su̠. 38 Ama
Yesu fa piŋ doŋ nɛ daboro-la hariŋ a
yelli nyu-yelle. Ba ku chisu a bula
pu a bul, “La kuhiaŋ, ŋ bi jiŋ di laa
chɛ la suu nɛɛ?” 39 Ŋii nɛ u sii doŋ
lɛ a kpia pel-la lɛ a bula pi muga-la
maa duu fiɛla piŋ. Pel-la kɛrɛ, ka
leriŋ kala ŋaa fuii. 40 Ŋii nɛ Yesu
piɛsɛ u haritooro-la a bul, “Bɛɛ nɛ tii
fawulluŋ kɛŋma? Ma ha bi yarida
ŋaa?” 41 Ŋii nɛ fawulluŋ kɛŋba
woruŋ, ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Kubɛɛ nɛ
saa paala ŋaa nia deeŋ? Peliŋ ari
mugisuŋ kala tuto u niiŋ.”

5

Yesu vaarɛ baal-la jiŋ-bɔmuŋ si kɛnɛ

Mat. 8.28-34; Luuk 8.26-39

1 Ŋii nɛ ba sii chol muga cholo a
ku yi Gɛrasa tiŋŋaa tiŋteeŋ a lii liiŋ
daboro lɛ. 2 Ba lia di ba chiŋ, di
baal nɛ ŋii, jiŋ-bɔmuŋ kɛnu. 3 U
lii vaamaa tuɔŋ a kɔ. 4 Ba fa yie
kɛŋ chɔrumɔɔ vɔbu a lɔl. Ba vɔbu
u kaa kɛrɛ. Ba yie kɛnu hɛ kuruŋ
maa, u ta kuru-la yɛrɛ aŋ sii mu hɔŋ
vaamaa tuɔŋ. Nuu-kala bi doluŋ
kɛnɛ duu wuo kɛnu. 5 Wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala u yie hɛ vaamaa tuɔŋ
ari peelee nyuŋ a yie sii a duduurɛ.
U duurɛ vaama-la tuɔŋ a chichiirɛ
a kɛŋ tabiaa pipaasɛ u titia. 6 U si
na Yesu duu hɛ di-bolii, u fá mu a
chemu a kpirimi a chuɔlu. 7-8 Ŋii nɛ
Yesu bula pi jiŋ-bɔŋ-la duu lii baal-
la lɛ. Baal-la chiirɛ a bul, “Yesu, Wii-
baliŋ Bie, bɛɛ nɛ ŋ chɛ di ŋ ŋaami
lɛ? Mi joŋ Wia chuŋuŋ di ŋ sími
dɔgisu!” 9 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul,
“Ŋ yiriŋ nɛ bɛɛ?” U si, “Mi yiriŋ nɛ
ku-kɛnɛ, bɛɛ wiaa la yuga nɛ.” 10 Ŋii
nɛ u sulu kiŋkɛŋ a bul duu sí leŋe di
jiŋsi-la lii tiŋtee-la lɛ. 11 Di toonuŋ
ma hɛ lee-la a yugɛ a didii kiaa peel-
la nyuŋ. 12 Jiŋsi-la sul Yesu duu leŋ
di ba mu juu toonu-la. 13 U sɛi. Ŋii
nɛ ba lii baal-la lɛ a mu juu toonu-la.
Toonu-la kala sii a fá lii peel-la nyuŋ

tuu. Ba tuu tel muga tuɔŋ a nyua liiŋ
a suu. Toonu-la fa yi bui balia.
14 Ŋii nɛ too-daara-la fá mu a kɛŋ
doworo mu bula pi bagi-daaraa ari
taŋ-la niaa kala. Ba sii ku lii Yesu
teeŋ. 15 Baa kɔ, di baal-la jiŋ-bɔmuŋ
fa si kɛnɛ, duu hɔnɔ a laalɛ gɛriŋ a
kɛŋ yarifiɛlaa. Ba si na ŋii, fawulluŋ
kɛŋba. 16 Nialiŋ fa si hɛ dimɛ a na
wii-la si ŋaa baal-la ari toonu-la lɛ,
ba bul wii-la pi nialiŋ. 17 Ba si nii
ŋii, ba ku sul Yesu a bul duu lii ba
tiŋteeŋ lɛ. 18 Ŋii nɛ Yesu mu duu juu
liiŋ daboro. Baal-la jiŋsiŋ fa si kɛnɛ
sulu a bul duu leŋ duu kɔ di ba mu.
19 Yesu bi sɛyɛ aŋ bula pu duu miira
mu dia a bula pi u dia niaa wii-la
kala la Tiina Wia si ŋaau lɛ, ari u si
fáu nennige ŋii. 20 Baal-la miira mu
Dɛkapɔlis tiŋteeŋ a bul wii-la kala
Yesu si ŋaau lɛ. Niaa nii, u ŋaaba
wu-kpuŋkpere.

Yesu chisɛ Jaaris tolo suuŋ lɛ aŋ pɛ vaarɛ haal kubala
Mat. 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Ŋii nɛ Yesu miira mu juu liiŋ
daboro a chol muga cholo a mu hɔŋ
muga niiŋ. Niaa gire ku chu.
22 Ŋii nɛ baal kubala hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Jaaris. U fa ŋaa Wii-chuɔlɛ dia
kuhiaŋ nɛ. Ŋii nɛ u na Yesu a tuu tel
u naasiŋ lɛ 23 a sulu a bul, "Mi tolo
níi wiilu a pina kikiiki duu suu. Mii
chɛ di ŋ kɔ a joŋ ŋ nisiŋ daŋu lɛ, duu
duori nɛ."
24 Yesu sii to u hariŋ, ba mumu.
Niaa ma sii tuto u hariŋ a gollu chu.
25 Baa mu di haal nɛ ŋii. Nyanyalii
kubala nɛ kɛnu. U fa kɛŋ tiŋa nɛ
deeŋ deeŋ jisiŋ fii ari balia. 26 U fa
gɔllɔ ŋaa daalusuŋ kiŋkɛŋ a na hɛɛŋ
woruŋ a paala chei u moribiee kala
pɛi. Ka u nyanyalii-la wasa juu-u
lɛ. 27-28 U si nii Yesu wiaa nɛ, u ku
to niaa tuɔŋ a biina u tuɔŋ lɛ, "Di
mi digi u gɛriŋ maa, mi jaŋ duori."
Ŋii nɛ u piɛgɛ nialiŋ a mu chiŋ Yesu
hariŋ a kɛŋ nisiŋ a digi u gɛriŋ lɛ.
29 U si digi u gɛriŋ lɛ ŋii, u tiŋa-la
guu dɛrɛ. Ŋii nɛ u titia jiŋ ari u tiŋa-
la dɛrɛ nɛ. 30 Ka Yesu ma jiŋ u tuɔŋ
lɛ ari dol kubala nɛ liiu lɛ. U birimɛ
nialiŋ teeŋ a piɛsɛba a bul, "Kubɛɛ
nɛ digi mi gɛriŋ lɛ ŋii?" 31 Ŋii nɛ u
haritooroo bul, "Ŋ bi na niaa si yuga
ŋii a golluŋ chuu? Ka ŋ pipiɛsɛ di
kubɛɛ nɛ digi ŋ gɛriŋ lɛ." 32-33 Aŋ ka
Yesu ha bibeŋ duu na nii-la si digu.
Ama haal-la jiŋ wii-la si ŋaau lɛ nɛ.
Ŋii nɛ u kɔ a chichel a tuu tel Yesu
naasiŋ lɛ a bul wii-la kala pu. 34 Ŋii
nɛ Yesu miira bula pu a bul, "Mi tolo,
ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori. Mu ari
yarifiɛlaa. Nyanyalii-la bira bi jaŋ
kɛniŋ."
35 Yesu haa bul wiaa ŋii haal-la
teeŋ di tiŋdaaraa lii kuhiaŋ Jaaris
dia kɔ a bula pi Jaaris a bul, "Ŋ
tolo-la suba nɛ, bira sí la kuhiaŋ-
la walimu." 36 Yesu nii ba si bul
ŋii a bula pi Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ
Jaaris a bul, "Sí leŋe di ŋ bɔyɛ joŋ.
Ŋaa mi yarida." 37 Ŋii nɛ Yesu sii
a bi leŋe nuu-kala to u hariŋ see
Piita ari Jeems ari u ŋaana Jɔɔŋ.
Ba duŋduŋa nɛ to u hariŋ. 38 Ŋii
nɛ ba ku yi Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ-
la dia. Baa kɔ di baa ŋaa goŋ aa
ŋmoo niiŋ bagɛ bagɛ a yiyel. 39 U
mu juu a piɛsɛba, "Bɛɛ nɛ tii maa
ŋaa goŋ deeŋ kala? Bile bi suba. U
piŋ doŋ nɛ." 40 Ba kala miira china
mumɔmu. Ŋii nɛ u kiriba ta ba lii,
aŋ ka u kɛŋ bile nyimma ari u naaŋ
ari u hariŋ niaa ba juu dia-la bile
si pina. 41 Ba si juu dia-la ŋii, Yesu
mu kɛŋ bile nisiŋ lɛ aŋ bul, "Talita
kumi." U bubuɔŋ nɛ: Haŋtolibie,
mi si di ŋ sii! 42 Bile guu sii aa vɛŋ.
Bile fa ŋaa jisiŋ fii ari balia nɛ. U
ŋaa wu-kpuŋkpere ba lɛ. 43 Ŋii nɛ
Yesu bul ari siifiɛsiŋ di ba sí leŋe di
nuu-kala nii wii-la, aŋ bul di ba ŋaa
kudiilee pi bile duu dii.

6

Nazarɛt niaa via Yesu
Mat. 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ŋii nɛ u lii dimɛ a mu u tiŋteeŋ.
U haritooroo ma to mu. 2 Chɛ-wiesii-
la chɛɛŋ u mu juu Wii-chuɔlɛ dia
a didagɛ niaa. Ba si nii, ba jesiŋ
kala hiriki a bul, "Ɛɛ nɛ u ŋaa a

jiŋ wiaa deeŋba? Kubɛɛ nɛ pu wu-
jimiŋ deeŋ? Ɛɛ nɛ u wuo ŋiŋaa wu-
duoruŋ deeŋba? 3 La jimu, kapiŋta
dee ŋii? Mɛɛri nɛ u naaŋ. Jeems ari
Joozis ari Judas ari Saamɔŋ, ba ŋaa
u ŋaanaa nɛ. U dihaalaa ma nɛ hɛ
daha ŋla." Ŋii nɛ ba na baaniŋ u
nyuŋ. 4 Yesu bula piba a bul, "Nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
u yie mu lee-kala, ba zizilu nɛ, aŋ ka
u jaŋ-niaa ari u dia-niaa siiŋ buu ka
su̱." 5 A tiŋ ba sí bi yarida kɛnɛ wiaa,
u bi wu-duo kala wuo ŋaa lee-la, u
ta joŋ u nisiŋ nɛ daŋ nyanyal tiŋŋaa
baŋmɛnɛ lɛ nɛ ba duori.

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.5-15; Luuk 9.1-6

6 U kperi Yesu ari ba si buu yarida
ŋaa. Ŋii nɛ u sii a mu gɔllɛ tasiŋ a
didagɛ niaa. 7 U yirɛ u haritooroo
fii ari balia a hilimi a tiŋba balia
balia a piba doluŋ di ba wuo jiŋ-
bɔŋŋɔɔ. Ŋii nɛ u bula piba a bul,
8 "Ma sí kuŋ-kala kaa pɛ vɛŋ woŋbii-
la, see ma daaŋtigisiŋ duŋduŋa. Ma
sí kudiilee kaa mu. Ma bira sí sulli-
gbaŋa ma koru. Ma sí moribiee ma
joŋo hɛ ma gɛri-fesiniŋ lɛ. Ma sí
gɛnniŋ tuŋ bulia ma laalu. 9 Ama má
paa ma nɛŋtɛŋŋɛɛ hɛ a laalɛ gɛri-
bala-bala aa vɛŋ." 10 U bira bula
piba a bul, "Di ma nɛ mua a juu taŋ
kala, má juu dia-la niaa si cho ma
wiaa a hɛ dii-bala lɛ halii di bua-la lɛ
ma si jaŋ lii taŋ-la lɛ yi. 11 Di ma mu
taŋ kala, di ba pɔ di ma sí juu a bi ma
wialiŋ jegile nii, má kiele mu. Di ma
lia, má kpesi ma naasiŋ hagila ta. Ba
jaŋ jiŋ ari ba ŋaa wii nɛ a cheima."
12 U tiŋba ŋii, ba lii a mu bul niaa
lɛ di ba birimɛ a lii ba haachɛba lɛ.
13 Ba kiri jiŋsiŋ ma a yugɛ niaa lɛ,
ba lii. Ba joŋ nuuŋ mua ma a bisa
hɛ nyanyal tiŋŋaa lɛ ba duori.

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la suba
Mat. 14.1-12; Luuk 9.7-9

14 Ŋii nɛ Yesu yiriŋ teeli lee-na
kala. Kuoro Hɛrɔd ma nii u wiaa.
Niaa dɔŋsuŋ si, "U nɛ ŋaa Jɔɔŋ, Wia
lii-foori-la. Wia chisu suuŋ lɛ nɛ.
Ŋii nɛ tii u kɛŋ doluŋ a ŋiŋaa wu-
magilaa deeŋba." 15 Ka dɔŋsuŋ ma
si u nagɛ Ilaaja nɛ. Dɔŋsuŋ ma si, "U
ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ nɛ ari faafaa nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋii."
16 Kuoro Hɛrɔd si nii u wiaa u bul,
"Jɔɔŋ nɛ ŋii. U nɛ nii-la mi si ŋaa
ba keri u nyuŋ. U nɛ sii suuŋ lɛ
ŋii." Wii-la si tii u ŋaa ba keri u
nyuŋ nɛ ŋla: 17 Hɛrɔd fa sie a mu
jaa haal kubala. U yiriŋ nɛ Hɛrɔdias.
U fa ŋaa u ŋaana Filip haala nɛ. U
laa jaa. 18 Ŋii nɛ Jɔɔŋ fa bula pi
Hɛrɔd, "Ŋ si kɛŋ ŋ ŋaana haala laa
jaa ŋii, u bi woŋbiiŋ ŋaa." 19 U si
bul ŋii, Hɛrɔdias na baaniŋ u nyuŋ
a chichɛ di ba kpu Jɔɔŋ. 20 Ŋii nɛ
Hɛrɔd ŋaa ba kɛnu tɔ dia. Ama u na
Jɔɔŋ duu ŋaa tuɔ-pul tiina a ŋiŋaa
wialiŋ síi to woŋbiiŋ. Ŋii nɛ tii u
fifáu a bibenu woruŋ a bi chɛ di ba
kpuu. Wialiŋ kala Jɔɔŋ si bula kperu
nɛ, ari ŋii kala u ha cho duu jegile
nii wialiŋ u síi bul. 21 Kuoro Hɛrɔd
chɛ-lulluŋ tapuluŋ nɛ bira yie. Ŋii
nɛ u sii a ŋaa kudiilee yugɛ a kɛŋ u
kuori-biisiŋ ari u laali-yuoro-hiasiŋ
ari Galilii kuhiasiŋ kala, ba kala kɔ
a hɔnɔ didii kiaa. 22 Ba hɔnɔ di
Hɛrɔdias tolo nɛ ŋii. U ku juu gugua.
Hɛrɔd ari nialiŋ kala bibeŋ a chou.
Ŋii nɛ Hɛrɔd bula pu di ku-la-na kala
u síi chɛ, u jaŋ pu. 23 U paala ŋmiɛsɛ
a bul, "Ŋ síi chɛ ku-la-na kala, mi jaŋ
piŋ. Ŋ níi chɛ mi tiŋteeŋ sɛŋpɛɛŋ
dɔŋɔ a yi lebi maa, mi jaŋ pɔi a piŋ."
24 Haŋtolibie-la sii lii a piɛsɛ u naaŋ,
"Mi bul mii chɛ bɛɛ kuŋ?" Ŋii nɛ
Hɛrɔdias si, "Bula pu a bul ŋŋ chɛ
Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nyuŋ nɛ."
25 Tolo-la miirɛ lima lima a mu
kuoru-la teeŋ a bula pu a bul, "Mii
chɛ di ŋ keri Jɔɔŋ Wia lii-foori-la
nyuŋ a hɛ pirata lɛ a kaa ku pimi."
26 Kuoro si nii wii-la, u tuɔŋ kala
chei. Ama u si ŋmiɛsa ŋii, niaa kala
nii. U bira bi u niiŋ wuo birimɛ.
27-28 Ŋii nɛ di laali-yuoroo china a pɔ
ba kuoro. U yirɛ ba dɔŋɔ duu mu
keri Jɔɔŋ nyuŋ kaa kɔ. Laali-yuori-
la sii a mu lee-la ba si kɛnu mu tɔ a

keri u nyuŋ a hɛ pirata lɛ a kaa kɔ
pi tolo-la. U laa a kaa mu pi u naaŋ.
29 Jɔɔŋ haritooro-la si nii wii-la, ba
sii kɔ a laa u ku-suuŋ a kaa mu hugi.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jɔɔŋ 6.1-14

30 Yesu naŋzɔɔba saa sii a miira
kɔ Yesu teeŋ a bula pu wialiŋ kala
ba si ŋaa ari wialiŋ kala ba si daga.
31 Niaa dɔŋsuŋ yie lilii, ka dɔŋsuŋ ku
jujuu. Yesu ari u haritooroo paala bi
chiniŋ na di ba dii kiaa. Ŋii nɛ u bula
piba a bul, "Má leŋ di la mu lee-la
niaa si tuo di ma wiesi mua." 32 Ba
sii a juu liiŋ daboro a mumu niaa
si tuo lee-la. 33 Niaa yugɛ a naba a
wuo jiŋ di ba nɛ. Ŋii nɛ niaa lii tasiŋ
yugɛ a fá mu lee-la Yesu fa síi mu
a laa sipaaŋ yi dimɛ. 34 Ba ma kɔ a
lii liiŋ daboro lɛ. Yesu si mu lii liiŋ
daboro-la lɛ, u na ni-daŋ di ba hɔnɔ
gbɛru. Nennige kala kɛnu. Nialiŋ
nagɛ piesee si bi pie-daara kɛnɛ nɛ.
U sii a dagɛba wiaa yugɛ.

35-36 Didaaniŋ ku yi, u haritooroo
kɔ u teeŋ a bula pu a bul, "Leriŋ
deeŋ ŋaa giriŋ nɛ. Ka wia fiɛla ŋla.
Ta nialiŋ di ba mu tasiŋ ari bagisiŋ
si kpagɛ daha a mu yɔɔ kudiilee a
dii." 37 Di u si, "Má mu chɛ kudiilee
piba ba dii." Ba piɛsu a bul, "Ŋŋ
chɛ di la kɛŋ siidi bui balia a kaa
mu yɔɔ kudiilee a kaa kɔ piba di ba
dii?" 38 U piɛsɛba a bul, "Boroboro
baŋmɛɛ nɛ hɛ dimɛ? Má mu na."
Ba mu aŋ miira ku bul, "Banɔŋ nɛ
ari cheŋfilee balia." 39 Ŋii nɛ u bul
di nialiŋ kala tuu gulimo hɔŋ hɔŋ
ya-fiɛliŋ nyuŋ. 40 Dɔŋsuŋ hɔŋ zɔlɔ
zɔlɔ, dɔŋsuŋ ma mahiŋ balia ari fii
fii. 41 Ŋii nɛ u joŋ boroboro-la banɔŋ
ari cheŋfilee balia-la a wula beŋ wia
nyuŋ aŋ lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ a
pi u haritooroo. Ba laa a kaa mu
kpaa nialiŋ. U saa joŋ cheŋfilee
balia-la maa a kaa chɔgɛ ŋii, ba kala
dii. 42-43 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka ba
mu paa ku-kaanaa, boroboroba ari
cheŋfilie-la si ka, a paa sṵ siŋsiŋ fii
ari balia. 44 Nialiŋ si dii kialiŋ, ba
tuɔŋ baalaa fa ŋaa bui banɔŋ nɛ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ
Mat. 14.22-33; Jɔɔŋ 6.15-21

45 Ŋii nɛ u leŋ u haritooroo mu
juu daboro a laa sipaaŋ duoro chol
muga cholo a mu Bɛtisaada. Ka u
ta ni-daŋ-la ba viiri. 46 U haritooroo
mua, u mu jil peel kubala nyuŋ duu
chuɔlɛ Wia dimɛ. 47 Wia tuu juu
di liiŋ daboro-la hɛ liiŋ tutuɔbaaniŋ.
Aŋ ka u duŋduŋa ha hɛ muga niiŋ.
48 Ŋii nɛ Yesu bee na di peliŋ ka lu a
pɔ di liiŋ daboro-la sí mu. Ba duori
duori liiŋ daboro-la lɔl. Siipuuraa
u sii a vɛŋ liiŋ nyuŋ a mumu a ku
kpagɛba a chichɛ duu kieliba. 49 Ba
nau duu vɛŋ liiŋ nyuŋ. Ba si nau,
ba biina di ni-dima nɛ. Fawulluŋ
kɛŋba, ba ŋmoo niiŋ. 50 Ŋii nɛ u guu
bula piba a bul, "Má nyirɛ ma bɔyɛ.
Mi-na nɛ. Ma sí leŋe di fawulluŋ
kɛŋma." 51 U saa ku juu ba teeŋ liiŋ
daboro-la lɛ. Pel-la kɛrɛ. U ŋaaba
wu-kpuŋkpere. 52 Ba fa na Yesu duu
kɛŋ boroboro banɔŋ a kpaa niaa bui
banɔŋ, ka ba ha bi u doluŋ jiŋ. Ba
siaa ha bi suro.

Yesu vaarɛ nyanyal tiŋŋaa Gɛnɛzarɛt lɛ
Mat. 14.34-36

53 Ŋii nɛ ba chol a ku yi taŋ kubala
baa yirɛ Gɛnɛzarɛt a lii liiŋ daboro-
la lɛ aŋ kaa vɔɔ liiŋ niiŋ. 54 Ba
lii didɛrɛ, di niaa jima ari Yesu nɛ.
55 Ba mu duurɛ ba tiŋteeŋ kala a
paa nyanyal tiŋŋaa ari ba bɔsunuŋ a
kaa mu lee-na kala ba si nia di Yesu
hɛ. 56 Lee-na kala Yesu si mua, ta-
balaa koo ta-biisiŋ koo bagisiŋ, niaa
yie paa ba nyanyal tiŋŋaa kaa juu
yɔsuŋ tuɔŋ a sulu duu leŋ ba digi u
gɛriŋ niipiniŋ lɛ. Di ba nɛ dige, ba
yie duori nɛ.

7

Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba bul ba nyimmaba woŋbiiŋ tonuŋ wiaa
Mat. 15.1-9

1 Ŋii nɛ chɛɛ kubala nialiŋ ba
síi yirɛ Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ
kerichiba dɔŋsuŋ si lii Jerusalɛm kɔ,
ba kala sii gire kɔ Yesu teeŋ. 2 Ba
kɔ di Yesu haritooroo dɔŋsuŋ hɔnɔ
didii kiaa aŋ bi liiŋ sɔmɔ. Ba si u
ŋii ŋaa disiŋ nɛ. 3 Farisii tiŋŋaa
ari J̱u̱u tiŋŋaa kala, ba bi kuŋ-kala
ka dii, see di ba sɔŋ liiŋ, ari ba
naabalimaba si dagɛba ŋii. 4 Di ba
nɛ yɔɔ kiaa lii yɔbɔ ma kaa kɔ, ba
bi dii, see di ba sɔŋ liiŋ. Ba kisinniŋ
yuga. Ba kɛŋ woŋbii dɔŋ nɛ ba síi
tiisi ba nyunyualusuŋ ari ba gbaŋsiŋ
ari ba hɔɔŋ pupoyee kala maa.

5 Ŋii nɛ ba ku piɛsɛ Yesu a bul,
“Bɛɛ nɛ tii ŋ haritooroo chichei la
naabalimaba kisinniŋ lɛ? Bɛɛ nɛ
tii ba bi liiŋ sɔmɔ aŋ didii kiaa?”
6 Ŋii nɛ u miira bula piba a bul,
“Ma ŋaa kaŋfugi timma nɛ. Wialiŋ
kala Azaaya fa síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ a tigɛma lɛ ŋaa wutitii
nɛ. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari u
bul di Wia si,

‘Niaa deeŋba kɛŋ niiŋ nɛ a pipimi zile,
ka ba tuɔŋ liimi.
7 Ba yie chuɔlɛmi pɛi nɛ
aa dagɛ nuhuobiine wɛniŋ
aŋ bul di Wia nɛ bula.’

8 Nuhuobiine wɛniŋ nɛ maa to aŋ
via Wia niiŋ wiaa.”

9 U bira si, “Ma kɛŋ wu-jimiŋ a via
Wia wɛniŋ aŋ tuto ma naabalimaba
woŋbiiŋ. Ma síi ŋaa ŋii, ma kiaa
simaa? 10 Moosis fa ŋmuŋsa a bul
ari Wia si di ŋ fá ŋ nyimma ari ŋ
naaŋ, a bira ŋmuŋsɛ di nuu nɛ sii a
bul wu-bɔmuŋ a tigɛ u nyimma koo
u naaŋ lɛ, di ba kpu tiina. 11 Moosis
fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ. Ama ma-na si di
nuu nɛ kɛŋ kuŋ a magɛ duu joŋo
pɛ u nyimma koo u naaŋ lɛ, tiina
mu a bula piba, ku-la u fa si jaŋ
joŋo pɛba lɛ ŋaa kuŋ nɛ baa yirɛ
‘Koobaŋ’. U bubuɔŋ nɛ: Wia nɛ tiiu.
Ŋii wiaa u bi jaŋ joŋo piba.” 12 Ŋii
nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Ma
bira bi sɛi di nuu ŋaa wii-kala pɛ u
nyimma ari u naaŋ lɛ. 13 Ma yie ŋaa
ŋii a via Wia niiŋ wiaa aŋ tuto ma
naabalimaba woŋbiiŋ a bira joŋoo
dagɛ ma haŋbiisiŋ maa. Wu-yiriba-
la yuga nɛ ma síi ŋaa.”

Kialiŋ si kɛŋ disinniŋ
Mat. 15.10-20

14 Ŋii nɛ Yesu bira yirɛ niaa ba kɔ.
Ba si kɔ, u bula piba a bul, “Má kala
jegili a nii woruŋ. 15 Kuŋ-kala síi
tuu ŋ tuɔŋ bi disinniŋ kɛnɛ. Ama
wialiŋ si hɛ ŋ tuɔŋ a kuu lii, ba nɛ
kɛŋ disinniŋ. [16 Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa a nii.”]

17 U si bul ŋii dɛrɛ, u mu juu dia
aŋ leŋ nialiŋ. Ŋii nɛ u haritooroo
ku piɛsu namaga-la bubuɔŋ. 18 Ŋii
nɛ u piɛsɛba, “Ma ha bi wu-jimiŋ
kɛnɛɛ? Ma bi jiŋ ari nuu nɛ dii kuŋ,
u bi jaŋ wuo ŋaa u kɛŋ disinniŋ?
19 Ŋ nɛ dii kuŋ ŋii, u bi ŋ tuɔŋ ka
tuu see ŋ luoruŋ, a bira to ŋ yaraa
lii.” (U dagɛba ŋii ari kudiilee kisiŋ
bira tuo.) 20 Ŋii nɛ u bul, “Wialiŋ
kala si hɛ ŋ tuɔŋ a kuu lii, ba nɛ
kɛŋ disinniŋ. 21 Ŋ tuɔŋ lɛ nɛ ŋ yie
biinɛ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ a ŋiŋaa ba-
chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, a
gigaa niaa kiaa, a bira kpukpu niaa,
a chichɛ niaa haalaa, 22 a bira cho
ŋ kɛŋ niaa kiaa lilaa, a ŋiŋaa wu-
bɔŋ-na kala, a ŋmuŋmoo niaa puo, a
ŋaa wialiŋ kala si bi maga di ŋ ŋaa.
Ŋ yaraa ma bibieri niaa lɛ. Ŋ yie
chichei niaa yiriŋ maa, a bibigisi ŋ
titia lɛ, a ŋaa ni-yaari. 23 Wu-bɔŋŋɔɔ
deeŋba kala yie lii ŋ tuɔŋ nɛ a kɛŋ
disinniŋ.”

24 Ŋii nɛ Yesu sii a lii dimɛ a mu
Taya ari Saadɔŋ tiŋteeŋ a mu juu faa
dia kubala lɛ a bi chɛ di nuu-kala jiŋ
u wiaa, ka ba via aŋ jiŋ.

Siiria tiŋŋaa haala ŋaa yarida
Mat. 15.21-28

25-26 Haal kubala ŋɛ hɛ dimɛ. U
ŋaa nuhuɔru nɛ a lii Fɔniisia taŋ-
la si hɛ Siiria tiŋteeŋ lɛ. U yiikoro
ŋaa Giriik. Jiŋ-bɔŋ nɛ fa kɛŋ u tolo.
Ŋii nɛ u nii Yesu wiaa a sii kɔ a tuu
tel u naasiŋ lɛ a sulu duu kiri jiŋ-
bɔŋ-la u bie lɛ. 27 Yesu piɛsu, “Ŋ nɛ
kɛŋ haŋbiisiŋ, ŋ jaŋ joŋ ba kudiilee
a pi va-biisiŋ? Ai, ŋ laa sipaaŋ ŋaa

kudiilee pi ŋ haŋbiisiŋ nɛ di ba dii.
Ba nɛ die aŋ ka, ŋ saa joŋo pi vahiŋ."
28 Haal-la si, "Wutitii nɛ, mi Tiina.
Ŋ bi jaŋ joŋ haŋbiisiŋ kudiilee a pi
vahiŋ. Ama haŋbiisi-la síi dii kialiŋ,
kialiŋ si tel tiŋteeŋ nɛ, vahi-la ma
jaŋ paa dii." 29 Ŋii nɛ Yesu bula pi
haal-la a bul, "A tiŋ ŋ si bul wiiŋ
deeŋ wiaa, jiŋ-bɔŋ-la lii ŋ tolo lɛ nɛ.
Mu dia." 30 Haal-la viiri. U mua di u
bile pina. Jiŋ-bɔŋ-la liiu lɛ.

Yesu vaarɛ taŋiŋ

31 Ŋii nɛ Yesu miira lii Taya
tiŋteeŋ lɛ a mu to Saadɔŋ ari tasiŋ fii
tiŋteeŋ a mu yi Galilii muga. 32 Ŋii
nɛ di taŋiŋ hɛ dimɛ. Ba kɛnu kaa kɔ
a sul Yesu duu joŋ u nisiŋ daŋu lɛ.
33 Yesu kɛnu kaa lii niaa tuɔŋ. Ba
duŋduŋa balia hɔŋ. Ŋii nɛ u joŋ u
neniee a kaa mu tuu u digilaa lɛ a tu
naŋtuɔruŋ hɛ u neŋdelimiŋ lɛ, 34 aŋ
beŋ wia nyuŋ aŋ faasa wiesi fir aŋ
bul baal-la lɛ, "Ɛfata." Ɛfata bubuɔŋ
nɛ: Kaa suri. 35 Baal-la digilaa suri.
U neŋdelimiŋ ma birimɛ. U bubul
wiaa woruŋ. 36 Ŋii nɛ Yesu bula pi
nialiŋ ari siifiɛsiŋ di ba sí wiiŋ deeŋ
bula pi nuu-kala. Ŋii titia u sisi di
ba sí wii-la bula pi niaa, ŋii titia nɛ
ba ma fiɛsɛ sii a bul wii-la gaara bal.
37 Nialiŋ kala si nii wii-la, ba hiriki a
bul, "Wii-na kala nɛ u ŋiŋaa woruŋ.
U paala ŋaa taŋiŋ digilaa suri nɛ u
ninii wiaa a bubul wiaa."

8

Yesu pi niaa bui banɛsɛ kudiilee
Mat. 15.32-39

1 Ni-daŋ bira ku hilimi bua kubala
lɛ. Tapulii kubala, ba bira bi kudi-
ilee kɛnɛ di ba dii. Ŋii nɛ Yesu yirɛ
u haritooroo a bula piba, 2 "Mi beŋ
niaa deeŋba, nennige kɛŋmi nɛ. Ba
hɛ mi teeŋ tapulaa batori nɛ ŋla, ba
bi kudiilee na di ba dii. 3 Di ba nɛ
bi kuŋ-kala die, ka di mi bul di ba
viiri, ba jaŋ mu yiegi woŋbiiŋ lɛ. Ba
dɔŋsuŋ ma lii di-bolii nɛ." 4 Ŋii nɛ u
haritooroo piɛsu, "Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa
a na kudiilee di niaa deeŋba kala
dii giriŋ deeŋ tuɔŋ?" 5 U piɛsɛba,
"Boroboroba baŋmɛɛ nɛ hɛ dimɛ?"
Ba si, "Kiaa balipɛ nɛ." 6 Ŋii nɛ u
ŋaa nialiŋ tuu hɔŋ tiŋteeŋ. Ka u joŋ
boroboroba-la balipɛ a lɔllɛ Wia, aŋ
kaa chɔgɛ chɔgɛ, a pi u haritooroo di
ba laa kpaa nialiŋ. Ba laa kpaaba.
7 Di ba kɛŋ cheŋfili-biisiŋ ma mua.
U joŋba maa a chuɔlɛ Wia aŋ ŋaa
u haritooroo laa kpaa nialiŋ. 8 Nuu-
kala dii a vɔgɛ. Ka ba paa ku-kaaŋ-
biisiŋ a sṵ siŋsiŋ balipɛ. 9 Nialiŋ fa
si dii kialiŋ, ba yi bui banɛsɛ. 10 Ŋii
nɛ u taba aŋ kɛŋ u haritooroo ba mu
juu liiŋ daboro a mu Dalimanuuta
tiŋteeŋ.

Farisii tiŋŋaa ka chɛ di Yesu dagɛ u doluŋ
Mat. 16.1-4

11 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ sii
kɔ aa chɛ di ba magisɛ Yesu a ku kɛŋ
wiaa lilɛrɛ a bul, "Ŋ si kɛŋ doluŋ,
ŋaa wu-magil di la na a jiŋ ari ŋ dol-
la lii Wia nɛ." 12 Yesu tuɔŋ chei. U
faasa wiesi. Ŋii nɛ u piɛsɛba, "Ma
lɛɛlɛ niaa deeŋba, bɛɛ nɛ tii ma yie
chichɛ di mi dagɛ mi doluŋ? Wutitii,
mi bulaa pima, mi bi jaŋ ŋaa wu-
magil kala di ma lɛɛlɛ niaa deeŋba
na." 13 Ŋii nɛ u leŋba aŋ miira juu
liiŋ daboro a duoro chol muga cholo.

Yesu bul wiaa a mu tigɛ Farisii tiŋŋaa ari Hɛrɔd lɛ.
Mat. 16.5-12

14 Yesu ari u haritooroo si duoro
chol muga cholo ŋii, u haritooroo
liisi ari ba yu ba kudiilee ta, aŋ ka
boroboro kubala, u hɛ liiŋ daboro
lɛ. 15 Ŋii nɛ Yesu bul ari siifiɛsiŋ di
ba pɔ ba titia lɛ ari Farisii tiŋŋaa ari
Hɛrɔd lɛ. U di ba nagɛ si-buruŋ nɛ.
Di ŋ joŋo hɛ kuŋ-kala lɛ, u yie puɔrɛ
nɛ. 16 U si bul ŋii, ba hɔnɔ vuvuurɛ
a bul, "La bi boroboro kɛnɛ, ŋii nɛ
tii u bul ŋii." 17 Yesu jiŋ ba sí vuurɛ
wii-la a piɛsɛba, "Bɛɛ nɛ tii ma hɔnɔ
vuurɛ a bul, 'La bi boroboro kɛnɛ?'
Ma ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ? Ɛɛ nɛ
ma tuɔŋ dol ŋii? 18 Ma kɛŋ siaa nɛ,
ba bi naa? Ma kɛŋ digilaa nɛ, ba
bi nii? Ma bi wii-la liisee? 19 Mi
joŋ boroboroba banɔŋ a chɔgɔ kpaa

baalaa bui banɔŋ. Ma si paa ku-
kaanaa, siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa
su̱?" Ba si, "Siŋsiŋ fii ari balia." 20 U
bira piɛsɛba, "Mi si joŋ boroboroba
balipɛ a chɔgɔ kpaa niaa bui banɛsɛ,
ma si paa ku-kaanaa, siŋsiŋ baŋmɛɛ
nɛ ma paa su̱?" Ba si siŋsiŋ balipɛ
nɛ. 21 Ŋii nɛ u piɛsɛba, "Ma saa ha
bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ?"

Yesu vaarɛ nyulima Bɛtisaada lɛ

22 Yesu ari u haritooroo bira ku yi
taŋ kubala baa yirɛ Bɛtisaada. Ŋii nɛ
niaa dɔŋsuŋ sii a kɛŋ nyuluŋ kubala
a kaa kɔ a sul Yesu duu joŋ u nisiŋ
a digu. 23 U kɛŋ nyuluŋ-la nisiŋ lɛ
a lɛru lii taŋ-la tuɔŋ a tu naŋtuɔruŋ
hɛ u siaa lɛ a joŋ u nisaa daŋu lɛ aŋ
piɛsu di uu na leriŋ nɛɛ? 24 U beŋ
leriŋ aŋ bul, "Mii na niaa nɛ, ama
ba nagɛ tiisiŋ nɛ aa gɔllɛ." 25 Ŋii nɛ
Yesu miira kɛŋ u nisaa daŋ u siaa
lɛ. Baal-la faasa chaarɛ siaa woruŋ a
na kuŋ-kuŋ-kala woruŋ. U siaa bira
nina. 26 Ŋii nɛ Yesu bula pu duu bira
sí taŋ-la tuɔŋ juu, duu mu u jaŋ.

Piita si di Yesu nɛ ŋaa Kirisito
Mat. 16.13-20; Luuk 9.18-21

27 Yesu ari u haritooroo bira sii lee-
la a mumu Sizariya Filipa tiŋteeŋ.
Ba síi mu ŋii, Yesu piɛsɛ u hari-
tooroo a bul, "Kubɛɛ nɛ niaa si di
mi ŋaa?" 28 Ba si, "Dɔŋsuŋ si di ŋ
ŋaa Jɔɔŋ nɛ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ
ma si di ŋ nɛ ŋaa Ilaaja, nii-la fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
nɛ. Dɔŋsuŋ ma si di ŋ nɛ ŋaa nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
dɔŋɔ nɛ." 29 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛ u
haritooroo maa a bul, "Ka ma maa,
ma si mi ŋaa kubɛɛ nɛ?" Piita si, "Ŋ
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa."
30 Piita si bul ŋii, Yesu bula piba ari
siifiɛsiŋ di ba pɔ di ba sí wii-la bula
pi nuu-kala.

Yesu bul ŋii u si jaŋ na hɛɛŋ aŋ pɛ suu
Mat. 16.21-28; Luuk 9.22-29

31 Ŋii nɛ Yesu didagɛ u haritooro-
la a bul, "Mi-na, Nuhuobiine Bie,
mi jaŋ na hɛɛŋ woruŋ. Kuhiasiŋ
ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba, ba
kala jaŋ viami aŋ ŋaa di ba kpumi.
Di ba nɛ kpumi, mi jaŋ ŋaa tapulaa
batori aŋ bira sii suuŋ lɛ." 32 U
chaasa bul wiiŋ deeŋ nɛ piba. Ŋii
nɛ Piita kɛnu kaa suusa lii, a kpiau
lɛ, a bul u teeŋ ari u sí ŋii bul, u bi
woruŋ bula. 33 Ŋii nɛ Yesu birimɛ
u haritooroo teeŋ aŋ kpia Piita lɛ
a bul, "Sitaani, mu dimɛ. Wialiŋ ŋ
síi bul, nuhuobiine woŋbiiŋ nɛ, Wia
woŋbiiŋ dee."
34 Ŋii nɛ u yirɛ u haritooroo ari
nialiŋ kala di ba kɔ a bula piba a
bul, "Di nuu-kala níi chɛ duu tomi,
see duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ
u daa-gɛsɛɛ baasɛ a tomi. 35 Nii-la
kala síi chɛ duu laa u miisiŋ, u jaŋ
via u miisiŋ ta. Ama nii-la si via
u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa ari Wia
wu-zɔmɔ-la wiaa, u jaŋ sɛnɛ laa u
miisiŋ. 36 Di ŋ nɛ dii dunia kala aŋ
bi miisiŋ kɛnɛ, bɛɛ kuŋ nyuurii nɛ
ŋ na? 37 Dunia deeŋ lɛ, bɛɛ kuŋ nɛ
saa ŋ jaŋ wuo kaa yɔɔ laa ŋ miisiŋ?
38 Ma lɛɛlɛ ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba, ma
yie fifá hiisiŋ a tiŋ mi wiaa ari mi
wu-bulaa lɛ. Ama chɛɛ kubala mi-na
Nuhuobiine Bie, mi jaŋ kɔ a chaanɛ,
ari mi Nyimma si chaanɛ ŋii. Mi
jaŋ kɛŋ Wia tiŋdaaraa di la kala kɔ.
Bua-la lɛ nɛ, nii-la si fá mi hiisiŋ, mi
ma jaŋ fáu hiisiŋ."

9

1 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi u
haritooro-la a bul, "Wutitii nɛ mi
bulaa pima, niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ,
ba bi jaŋ suu, see di ba na Wia
kuorii-la china dɛrɛ ari doluŋ, ka di
ba-na suu."

Yesu birima
Mat. 17.1-13; Luuk 9.28-36

2 Tapulaa balidu si ku bal, Yesu
kɛŋ Piita ari Jeems ari Jɔɔŋ, ba
duŋduŋa, a kaa mu jil peel-bal
kubala nyuŋ. Ba beŋ ba sipaaŋ a
na Yesu duu birima. 3 U gɛnniŋ kala
pullɛ kiŋkɛŋ a tutul. Gɛri-chɛsɛru
kala bi jaŋ wuo chɛsɛ gɛnniŋ di ba
pulla nagɛ ŋii. 4 Ilaaja ari Moosis
ku lii ba sipaaŋ a china bubul wiaa

Yesu teeŋ. 5 Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu
a bul, “La kuhiaŋ, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ
ari la si hɛ daha. Leŋ di la hɛ lɛŋŋɛɛ
batori, di ŋ kɛŋ dɔŋɔ, di Moosis ma
kɛŋ dɔŋɔ, di Ilaaja ma kɛŋ dɔŋɔ.”
6 Fawulluŋ fa kɛŋba nɛ woruŋ. Ŋii
nɛ tii u bul ŋii. U bi jiŋ wii-la kala u
si jaŋ bul.

7 Ŋii nɛ duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔba.
Ka yiikoro kubala lii duoŋbiliŋbaaŋ-
la tuɔŋ a bubul, “Mi Bii-chooluŋ nɛ
ŋla. Má jegile nii u teeŋ.” 8 Ba nii
yiikoro deeŋ a miira daasɛ. Ba bi
nuu-kala na see Yesu duŋduŋa.

9 Ba si lii peel-la nyuŋ kuu tuu, ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi bí chɛ di
ma bul wii-la ma si na, see di mi-na,
Nuhuobiine Bie sii suuŋ lɛ.” 10 Ŋii
nɛ ba sɛi a kɛŋ wii-la ba tuɔŋ aŋ
pipiɛsɛ dɔŋɔ, “U si jaŋ sii suuŋ lɛ,
u bubuɔŋ nɛ bɛɛ?” 11 Ŋii nɛ ba piɛsɛ
Yesu, “Bɛɛ nɛ tii Wia teniŋ kerichiba
bul ari Ilaaja nɛ jaŋ laa sipaaŋ kɔ, aŋ
ka di Wia Bie-na kɔ?” 12 U bula piba
a bul, “Wutitii, Ilaaja jaŋ sɛnɛ laa
sipaaŋ kɔ a kɛŋ kuŋ-kala wasa bil.
Ba saa ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ a
mu tigɛ Nuhuobiine Bie lɛ duu jaŋ
na hɛɛŋ kiŋkɛŋ, di ba jaŋ benu a
nagɛ ni-pɛi. Bɛɛ nɛ tii ba ŋmuŋsɛ
ŋii? 13 Lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima ari
Ilaaja paala kɔ nɛ. Ba ŋaau ŋii kala
ba síi chɛ. Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ a
tigɛu lɛ Wia teniŋ tuɔŋ.”

Yesu kiri jiŋ-bɔmuŋ bie lɛ
Mat. 17.14-21; Luuk 9.37-43

14 Ba si ku yi haritooroo ku-kaana-
la di niaa yuga a hilimi dimɛ. Ba di
Wia teniŋ kerichiba kɛŋ wiaa lilɛrɛ.
15 Nialiŋ si na Yesu duu kɔ, ba guu
hiriki a sii fá a mu chemu a chuɔlu.
16 Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Wu-bɛɛ nɛ ma
hilimi ŋii a kaa lilɛrɛ?” 17 Nialiŋ
dɔŋɔ bul, “La kuhiaŋ, mi bie nɛ mi
kaa kɔ ŋ teeŋ. Jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu.
U birimɛ taŋi. 18 U yie ku kɛnu u
tuu tel tiŋteeŋ, naŋtuɔ-fuŋfuga tɔ u
niiŋ, u chichaŋ u nyilaa a teriki. La
saa sul ŋ haritooroo di ba kiri jiŋ-
bɔŋ-la u lɛ, ama ba bi wuo kiri.”
19 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma
lɛɛlɛ niaa, ma bi yarida kɛnɛ. Ɛɛ nɛ
mi jaŋ nyalimɛ a dieni ma teeŋ? Má
kɛŋ bile kaa kɔ mi teeŋ.” 20 Ŋii nɛ ba
kɛŋ bile kaa kɔ u teeŋ. Jiŋ-bɔŋ-la si
ku na Yesu, u kɛŋ bile teriki, u tuu tel
tiŋteeŋ a bibilimi, naŋtuɔ-fuŋfuga-
la ku tɔ u niiŋ. 21 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u
nyimma, “Chɛ bɛɛ nɛ u suomiu lɛ?”
U si, “U haŋbiiriŋ kala lɛ nɛ u suomi.
22 Bua dɔŋɔ u yie joŋu a lulo nyiniŋ
lɛ ari liiŋ lɛ a chichɛ duu kpuu. Ŋ-
na si wuo wii-na kala ŋiŋaa, fála
nennige aŋ pɛla lɛ.” 23 Ŋii nɛ Yesu
si di nii-la kala si ŋaa yarida, u jaŋ
wuo ŋaa wii-na kala. 24 Ŋii nɛ bile
nyimma sii chiŋ a faasa bubuŋsi,
“Mi ŋaa yarida, ama u bi yugɛ. Pɛmi
lɛ di mi yarida yugɛ.” 25 Ba si china
bubul ŋii, niaa yuga a fá ku hilimi.
Yesu ku na a bula pi jiŋ-bɔŋ-la ari
siifiɛsiŋ a bul, “Jiŋ-taŋi, mi nɛ bula
di ŋ leŋ bile. Pupɔ di ŋ maachie
bira suu kɛŋ.” 26 Jiŋ-bɔŋ-la chiirɛ aŋ
kɛnu teriki a ku leŋu, ka bile nagɛ
duu suba. Nialiŋ jesiŋ kala bul di
bile suba nɛ. 27 Ama Yesu mu kɛŋ
u nisiŋ lɛ u sii chiŋ. 28 Ŋii nɛ Yesu
ari u haritooroo juu dia. Ba luɔra
piɛsu, “Bɛɛ nɛ tii la-na bi jiŋ-bɔŋ-la
wuo kiri?” 29 U bula piba, “Nuu-kala
bi jiŋ-bɔŋ-la si nagɛ ŋii wuo kire tita,
see u chuɔlɛ Wia woruŋ.”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa.
Mat. 17.22-23; Luuk 9.43-45

30 Ŋii nɛ ba sii lii lee-la a mu to
Galilii tiŋteeŋ. Yesu bi cho di nuu-
kala jiŋ lee-la u si hɛ, 31 bɛɛ wiaa
uu dagɛ u haritooroo nɛ ari ba jaŋ
kɛŋ u-na, Nuhuobiine Bie a hɛ niaa
nisiŋ lɛ di ba kpuu, ka duu sii suuŋ
lɛ tapulaa batori chɛɛŋ a kɛŋ miisiŋ.
32 Ama ba fa bi jiŋ wii-la u si bula
bubuɔŋ aŋ fifá fawulluŋ di ba piɛsu.

Yesu haritooroo chɛ di ba jiŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ
Mat. 18.1-5; Luuk 9.46-48

33 Ŋii nɛ ba sii kɔ Kapɛnam. Ba
si juu dia, Yesu piɛsɛ u haritooro-
la a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ ma fa kaa
lilɛrɛ woŋbiiŋ lɛ ŋii?” 34 Ŋii nɛ ba

tɔrɛ ba niiŋ, bɛɛ wiaa ba fa kɛŋ ba
tuɔŋ kuhiaŋ wiaa nɛ lilɛrɛ woŋbiiŋ
lɛ. 35 Ŋii nɛ Yesu hɔŋ aŋ yirɛ u
haritooro-la fii ari balia a bula piba,
“Nii-la síi chɛ duu ŋaa ma tuɔŋ
kuhiaŋ, see duu ku ŋaa ma tuɔŋ
haŋbie a timaa pi ma kala!” 36 Ŋii
nɛ u kɛŋ bii-bie a kaa ku bil ba
tutuɔbaaniŋ a guoru aŋ bula piba a
bul, 37 “Di nuu nɛ kɛŋ bii-bie deeŋ
dɔŋɔ woruŋ a tiŋ mi wiaa, mi nɛ
u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la ma kala si
kɛŋmi woruŋ, mi duŋduŋa dee u
kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la si tiŋmi ma nɛ
u kɛŋ woruŋ ŋii.”

Baala kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ Yesu doluŋ lɛ

Luuk 9.49-50

38 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula pi Yesu a bul,
“La kuhiaŋ, la na baal kubala duu
kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ ŋ doluŋ lɛ.
La kiru duu sí ŋii ŋaa, bɛɛ wiaa u
bi la dɔŋɔ ŋaa.” 39 Ama Yesu bula
piba a bul, “Duu níi ŋaa ŋii, má
bira síu kiru. Di nuu nɛ ŋaa wu-
kpuŋkpere kala mi doluŋ lɛ, u chie
bira bi jaŋ chei mi yiriŋ. 40 Nii-la
kala si bi la hariŋ lia, u ŋaa la dɔŋɔ
nɛ. 41 Wutitii mi bulaa pima, nii-la
kala si joŋ gbaŋa ari liiŋ a pima a tiŋ
ma síi tomi wiaa, u jaŋ laa u time.

Wialiŋ si jaŋ kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ

Mat. 18.6-9; Luuk 17.1-2

42 Nii-la kala si na haŋbiisi-la síi
tomi dɔŋɔ a nyisu duu ŋaa wu-
bɔmuŋ, u maga di ba joŋ nɔmuŋ
a vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ a joŋu yuo
hɛ muga tuɔŋ. Di ba nɛ ŋaa ŋii,
u nɛ jaŋ kpia u si weye. 43 Di ŋ
nisiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ
lɛ, kere ta. Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-
la tuɔŋ ari na-kuuŋ, u nɛ kpia ŋ si
kɛŋ na-pilimee aŋ juu Wia nyiniŋ.
Lee-la nyiŋ-la bi jaŋ disɛ. [44 Lee-
la naŋchuɔlaa jaŋ dii ŋ yaraa deeŋ
deeŋ a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la ma bi
jaŋ disɛ.] 45 Di ŋ naaŋ níi chɛ u
kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si
jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari naa-
kuuŋ, u nɛ kpia ba si jaŋ joŋuŋ yuo
hɛ Wia nyiniŋ lɛ ari naa-pilimee. [
46 Lee-la naŋchuɔlaa jaŋ dii ŋ yaraa
deeŋ deeŋ a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la
ma bi jaŋ disɛ.] 47 Di ŋ siiŋ níi chɛ
duu kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, liisa ta. Ŋ
si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari sii-
togo, u nɛ kpia ba si joŋuŋ yuo hɛ
Wia nyiniŋ lɛ ari siaa balia. 48 Lee-
la naŋchuɔlaa jaŋ dii ŋ yaraa deeŋ
deeŋ a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la ma bi
jaŋ disɛ. 49 Wia jaŋ leŋ di ŋ na hɛɛŋ
aŋ-na na wu-zɔmuŋ. 50 Yisiŋ sima,
ama di u nɛ sɛbisɛ, ŋ bira bi jaŋ wuo
ŋaa duu siŋ. Má leŋ di ma tuɔsaa
siŋ, ari yisiŋ si sima ŋii, aŋ leŋ di
ma kala kɛŋ nii-bala.”

10

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba haalaa via

Mat. 19.1-12; Luuk 16.18

1 Ŋii nɛ Yesu sii a lii dimɛ a mu
Judiya tiŋteeŋ a chol Jɔɔdaŋ fuo-la.
Ni-daŋ bira hilimi u teeŋ. U bira
dagɛba ari u si yie dagɛba ŋii.
2 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma
sii kɔ u teeŋ a chichɛ di ba magisu
a piɛsu a bul, “Ŋ si via ŋ haala,
u kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ?” 3 Yesu miira
piɛsɛba, “Ɛɛ nɛ Moosis dagɛma di
ma tuto?” 4 Ba bul, “Moosis si di
baala níi chɛ u via u haala, duu laa
sipaaŋ a ŋmuŋsɛ teniŋ a pi haal-
la aŋ-na viau.” 5 Yesu bula piba a
bul, “Ma tuɔŋ dolie, ŋii nɛ tii Moosis
ŋmuŋsɛ ŋii pima. 6 Ama Wia si
bugumo ŋaa dunia, nialiŋ u si ŋaa,
ba ŋaa baal ari haal nɛ. 7 Ŋii nɛ
baal-la jaŋ leŋ u nyimma ari u naaŋ
dia [aŋ ka ba di u haala mɛrɛ dɔŋɔ
lɛ]. 8 Niaa deeŋba balia jaŋ kɛŋ
chal-bala. Ba bira bi jaŋ ŋaa niaa
balia, see kubala. 9 Nialiŋ saa Wia
si kaa mɛrɛ dɔŋɔ lɛ, u bi maga di
nuhuobiine kaa pɔrɛ.”
10 Yesu ari u haritooroo miira sii
juu dia. Ŋii nɛ ba bira piɛsu wiiŋ
deeŋ. 11 U bula piba, “Baal-la-na
kala si via u haala aŋ bira jaa dɔŋɔ,
u tiina ŋaa haal-la juu Wia haachɛ
lɛ nɛ. 12 Di haala ma nɛ via u bala
aŋ ma bira mu jaa baal dɔŋ, u ma
ŋaa baal-la juu Wia haachɛ lɛ nɛ.”

Yesu joŋ nisiŋ daŋ haŋbiisiŋ lɛ
Mat. 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Niaa sii kɔ Yesu teeŋ a kɛŋ ba
haŋbiisiŋ kaa kɔ, duu joŋ u nisiŋ
daŋba lɛ di Wia pɛba lɛ. Ŋii nɛ
u haritooro-la kpiaba lɛ. 14 Yesu si
na ŋii, u na baaniŋ u haritooro-la
nyuŋ a bula piba a bul, “Má leŋ di
haŋbiisi-la kɔ mi teeŋ. Ma síba kiru.
Niaa deeŋba yiri nɛ hɛ Wia kuorii-la
tuɔŋ. 15 Wutitii nɛ, mi bulaa pima,
di ŋ bi Wia to a nagɛ haŋbie si yie
to u nyimma ari u naaŋ ŋii, ŋ bi jaŋ
wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.” 16 Ŋii
nɛ u joŋ haŋbiisi-la a nɔgɛ, a joŋ u
nisiŋ daŋba lɛ, a chuɔlɛ Wia pipiba
di Wia pɛba lɛ.

Baal-la si kɛŋ kiaa kɔ Yesu teeŋ
Mat. 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Yesu bira sie duu vɛŋ woŋbiiŋ.
Baal kubala fá ku kpirimi u sipaaŋ
a piɛsu, “Mi kuhia-zɔmuŋ, ɛɛ nɛ mi
jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ?”
18 Yesu piɛsu, “Bɛɛ nɛ tii ŋ yirɛmi
kuhia-zɔmuŋ? Nuu-kala bi zɔŋ see
Wia duŋduŋa. 19 Na ŋ jiŋ wialiŋ
Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa
tuto. Ba nɛ ŋla: Sí niaa kpu, sí ŋ
dɔŋɔ tiina haala chɛ, sí gaa, di ŋ ŋaa
daŋsia wii lɛ, sí wiaa nyia. Sí nuu-
kala kuŋ girima laa. Fifá ŋ nyimma
ari ŋ naaŋ.” 20 Ŋii nɛ baal-la bula pi
Yesu, “Mi kuhiaŋ, mi to wiaa deeŋba
kala mi haŋbiiriŋ lɛ nɛ.” 21 Ŋii nɛ
Yesu nyilimi u siaa lɛ a chou aŋ bula
pu, “Wu-bala nɛ ka, ŋ ha bi ŋaa. Joŋ
ŋ kiaa kala yallɛ a joŋ moribie-la a
pi summoo aŋ ku tomi. Ŋ nɛ ŋaa ŋii,
ŋ jaŋ kɛŋ kiaa Wia-jaŋ lɛ.” 22 Yesu si
bul ŋii, u ŋaa baal-la siaa biri, bɛɛ
wiaa u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. U tuɔŋ
chei, u sii viiri. 23 Ŋii nɛ Yesu beŋ
niaa aŋ miira bula pi u haritooro-la
a bul, “U ŋaa wu-duo nɛ ari nialiŋ si
kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-
la tuɔŋ.” 24 U bul ŋii, u haritooro-
la hiriki. U saa miira bula piba a
bul, “Mi naŋdɔŋsuŋ, u ŋaa wu-duo
nɛ ari nialiŋ si kɛŋ kiaa si jaŋ juu
Wia kuorii-la tuɔŋ. 25 U bi hɛi ari
buŋtaŋŋa si jaŋ wuo to gɛri-hɛmiŋ
buɔŋ lii ari u si hɛyɛ ŋii nii-la si
kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la
tuɔŋ.”
26 Yesu si bul ŋii, u haritooro-la
faasa hiriki a pipiɛsɛ dɔŋɔ, “U nɛ
nagɛ ŋii, kubɛɛ nɛ saa Wia jaŋ laa
ta?” 27 Yesu miira beŋba aŋ bul,
“Wii-la si jaŋ kperi nuhuobiine, u
bi Wia wuo kperi. Wia wuo wii-
kala ŋaa nɛ.” 28 Ŋii nɛ Piita bula
pu a bul, “Na, la-na leŋ la kuŋ-kala
nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ.” 29 Yesu bula
pu a bul, “Wutitii nɛ, ma leŋ ma
kiaa kala nɛ aŋ tutomi. Mi saa jaŋ
bula pima, nii-la kala si jaŋ wuo leŋ
u dia koo u naaŋbiiriŋ koo u naaŋ
koo u nyimma koo u biiriŋ koo u
bagisiŋ mi wiaa ari Wia wu-zɔmɔ-
la wiaa, 30 u tiina jaŋ bira na diisiŋ
ari naaŋbiiriŋ ari naaŋba ari biiriŋ
ari bagisiŋ naaŋsiiŋ zɔlɔ dunia deeŋ
lɛ. Ba ma jaŋ to u naasiŋ dudɔgisu.
Di u nɛ ku suu, u ma jaŋ na miisi-la
si bi dɛrɛ. 31 Ama kuhiasiŋ yuga si
jaŋ birimɛ haŋbiisiŋ. Haŋbiisiŋ ma
yuga si jaŋ birimɛ kuhiasiŋ.”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa.
Mat. 20.17-19; Luuk 18.31-34

32 Yesu si bul ŋii di ba hɛ woŋbiiŋ
lɛ nɛ aa mu Jerusalɛm. Yesu laa ba
sipaaŋ. U haritooroo hiriki, fawul-
luŋ ma kɛŋ nialiŋ dɔŋsuŋ síi to ba
hariŋ. Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u haritooroo
duŋduŋa a suusa lii, a bula piba
wii-la kala niaa si jaŋ ŋaau lɛ a
bul, 33 “Má jegili mi teeŋ. Laa mu
Jerusalɛm nɛ. Di la nɛ yi dimɛ, ba
jaŋ kɛŋ mi-na Nuhuobiine Bie kaa
mu pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba. Ba
jaŋ dii mi sariya a bul di u maga
di mi suu nɛ, aŋ kɛŋmi kaa mu hɛ
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ
di ba kpumi. 34 Ba jaŋ mɔŋmi a jaŋ
tu naŋtuɔruŋ ma hɛmi lɛ. Ba jaŋ
viirɛmi aŋ kpumi maa, ka di mi sii
suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.”

Jeems ari Jɔɔŋ sul Yesu aa chɛ di-hɔnuŋ Wia teeŋ
Mat. 20.20-28

35 Ŋii nɛ Jeems ari Jɔɔŋ sii. Ba
fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ a mu Yesu
teeŋ a bula pu a bul, "La kuhiaŋ, laa
suluŋ di ŋ ŋaa wii nɛ a pila." 36 Ŋii
nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Wu-bɛɛ nɛ
maa chɛ di mi ŋaa pima?" 37 Ba bul,
"Ŋ si jaŋ dii Wia kuorii-la a kɛŋ yiriŋ
a hɔŋ ŋ kuori-kpasa nyuŋ, leŋ la ŋaa
ŋ bubuɔŋ huhɔnnɔɔ, di dɔŋɔ hɔŋ ŋ
na-diiŋ, di dɔŋɔ ma hɔŋ ŋ na-gua."
38 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma
bi jiŋ ku-la ma síi chɛ. Ma jaŋ wuo
nyalima na hɛɛ-la mi si jaŋ naa? Ma
jaŋ wuo fo Wii-chuɔlɛ liiŋ ari ba si
jaŋ fomi ŋii koo?" 39 Ba si, "Oo, la
jaŋ wuo." Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, "Wutitii nɛ ma bul. Hɛɛ-la mi
si jaŋ na, u-na ma ma jaŋ na. Ba si
jaŋ fomi Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, ba jaŋ
foma ma ŋii. 40 Ama mi na-diiŋ ari
mi na-gua huhɔnnɔ-la, mi dee bi jaŋ
tuɔsɛba. Wia nɛ jaŋ liisɛba di ba hɔŋ
dimɛ."
41 Yesu haritooroo fii-la si ka nii
Jeems ari Jɔɔŋ si bul wii-la, ba na
baaniŋ ba nyuŋ. 42 Ŋii nɛ Yesu yirɛ
u haritooroo kala. Ba mu u teeŋ. U
bula piba a bul, "Ma jiŋ nialiŋ si ŋaa
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kuoroo, a
fa magɛ di ba beŋ niaa woruŋ, aŋ ka
ba via aŋ hɔŋ ba nyuŋ. Ba kuhiasiŋ
ma kɛŋba doluŋ. 43 Ama u bi maga
di ma ŋiŋaa ŋii. Ma tuɔŋ nii-la síi
chɛ u ŋaa ma kuhiaŋ, u maga duu
nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 44 Ma tuɔŋ
nii-la síi chɛ u ŋaa ma tuɔŋ kuoro,
u maga duu nɛ ŋaa ma tuɔŋ yomo.
45 Mi-na Nuhuobiine Bie, mi bi kɔ di
mi chɛ niaa di ba tima pimi, mi kɔ
di mi-na tima piba, a suu, a laa niaa
miisaa yugɛ ta a piba nɛ."

Yesu vaarɛ nyulima
Mat. 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Ŋii nɛ ba ku yi taŋ kubala baa
yirɛ Jɛrikɔ. Ni-daŋ ku hilimi a toba.
Ba kala kuu lii dimɛ di nyulima hɔŋ
woŋbiiŋ niiŋ. U ŋaa sullu nɛ. U
yiriŋ nɛ Batimeyas a ŋaa Timeyas
bie. 47 U nia di Yesu si lii Nazarɛt
níi kɔ. U si nii ŋii, u faasa yirɛ a
bula pu a bul, "Yesu, Devit nihiŋ,
fámi nennige." 48 Niaa yuga a kpiau
lɛ duu kɛŋ goŋ, ama u faasa yirɛ a
kii ŋii a bul, "Yesu, Devit nihiŋ, fámi
nennige." 49 Ŋii nɛ Yesu chiŋ aŋ bul
di ba yiru duu kɔ. Ŋii nɛ ba yirɛ
nyuluŋ-la a bula pu a bul, "Nyirɛ ŋ
bɔyɛ aŋ sii kɔ. Uu yiriŋ nɛ." 50 U si
nii ŋii, u wuri u gɛri-baliŋ ta aŋ sii
fula mu yi Yesu. 51 Ŋii nɛ Yesu piɛsu,
"Bɛɛ kuŋ nɛ ŋ chɛ mi ŋaa a piŋ?" Ŋii
nɛ u bula pu, "Mi kuhiaŋ, leŋ di mi
siaa suri di mi nina." 52 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, "Ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ
duori. Mumu."
Ŋii nɛ u siaa guu suri, u tuto Yesu
hariŋ.

11

Yesu juu Jerusalɛm
Mat. 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jɔɔŋ 12.12-19

1 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooro-la sii
mumu Jerusalɛm. Ba ku yi Bɛtifagi
ari Bɛtani diiriŋ, a ku yi peel kubala
baa yirɛ Oliv. 2 Ŋii nɛ Yesu liisɛ
u haritooroo balia a tiŋba a bula
piba a bul, "Má mu taŋ-la si hɛ ma
sipaaŋ. Di ma nɛ mua, ma jaŋ na
kaku-bie di ba vɔɔ bil. Nuu-kala ha
buu jila. Má puri a kaa kɔ. 3 Di ma
níi puru, di ba piɛsɛma a bul di bɛɛ
nɛ tii maa puri, má bul di 'la Tiina
níi chɛ. U nɛ si la puro kaa kɔ. La
jaŋ miira kɛnu kaa kɔ lɛɛlɛ.' "
4 Ba to woŋbiiŋ bibal di ba vɔɔ
kaku-bie a kii dia kubala boiŋniiŋ.
Ba mu di ba puri. 5 Ba síi puri kaku-
bie-la, di niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a
piɛsɛba, "Bɛɛ nɛ tii maa puri kaku-
bie-la?" 6 Ŋii nɛ ba bul wialiŋ
kala Yesu si si di ba bul. Ba si
bul ŋii, ba leŋ ba puro mu. 7 Ba
kɛŋ kaku-bie-la kaa mu pi Yesu a
wuri ba gɛnniŋ a daŋ kaku-bie-la
nyuŋ. Yesu jila hɔŋ. 8 Dɔŋsuŋ
ma jɔŋ ba gɛnniŋ a jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ.
Dɔŋsuŋ ma keri pipaariŋ a ma kaa
lii jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ duu vivɛŋ. 9 Niaa
dɔŋsuŋ hɛ u sipaaŋ. Dɔŋsuŋ maa
to u hariŋ. Ba kala faasaa ŋaa goŋ
a bubul, "Tabarikala! Wia jaŋ pɛ
baala deeŋ síi kɔ la Tiina Wia doluŋ
lɛ. 10 La naabalima Devit kuorii-la

sii kɔ. Wia jaŋ pɛu lɛ duu kɔ. Má
leŋ di la dɛnnɛ Wia.”
11 Ŋii nɛ Yesu mu Jerusalɛm a mu
juu Wia-dia a beŋ kialiŋ kala si hɛ
dimɛ. U bene dɛrɛ di taŋ bire. Ŋii
nɛ ba di u haritooro-la fii ari balia
miira mu Bɛtani a mu chua dimɛ.

Yesu kaliba hɛ tutogo lɛ
Mat. 21.18-19

12 Taŋ si pula, ba sii lii Bɛtani a
joŋ woŋbiiŋ mumu. Losuŋ kɛŋ Yesu.
13 U na tutogo duu mu chiŋ sipaaŋ
a kɛŋ pipaariŋ. U mu yi u bubuɔŋ
a biinɛ ari nɛnɛɛ hɛ dimɛ nɛ. U mu
wula beŋ, di nɛnɛɛ tuo see pipaariŋ,
bɛɛ wiaa ba nɛniŋ ha bi yie. 14 Ŋii nɛ
Yesu bul tia-la lɛ a bul, “A lii jiniŋ a
kaa mumu, nuu-kala bira bi jaŋ dii ŋ
nɛnɛɛ.” U haritooroo nii Yesu si bul
ŋii.

Yesu kiri nialiŋ síi yallɛ kiaa Wia-dia lɛ
Mat. 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jɔɔŋ 2.13-22

15 Ŋii nɛ ba mu yi Jerusalɛm. Ba si
yie, Yesu juu Wia-dia. Nialiŋ dɔŋsuŋ
hɛ dimɛ a yiyallɛ kiaa, dɔŋsuŋ ma
yuyɔɔ kiaa. Yesu kiriba kala ta ba
lii. Baalaa ma hɛ dimɛ a yiyɛrɛ
moribiee. Yesu ŋmoo ba teebulba
lo. Baalaa dɔŋsuŋ ma yallɛ kokosuŋ.
U ŋmoo ba ma kpasinniŋ a lo. 16 U
bi sɛyɛ di nuu-kala kɛŋ kiaa kaa ku
to Wia-dia-la tuɔŋ. 17 Ŋii nɛ Yesu
dagɛba a bula piba a bul, “Ma bi
liisɛ wialiŋ ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ
lɛɛ? Ba ŋmuŋsa di Wia si, u dia jaŋ
ŋaa lee-la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia,
aŋ ka ma-na miira kaa birimɛ gaari-
dia.” 18 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba, ba
kala nii wii-la u si bula. Ŋii nɛ baa
chɛ woŋbiiŋ di ba to kpuu.

Wialiŋ Yesu si daga, niaa yuga a
jegile nii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere.
Ŋii nɛ tii fawulluŋ kɛŋ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba. Ba chichɛ di ba
kpuu. 19 Didaaniŋ si yie, Yesu ari u
haritooroo lii taŋ-la lɛ di ba mu piŋ.

Yesu dagɛ tutogo-la suuŋ bubuɔŋ
Mat. 21.20-22

20 Chichuɔ-fiɛla ba joŋ woŋbiiŋ aa
vɛŋ, a bira na tutogo-la duu kala
suba a tuu kɛŋ u naapoloo pɛ. 21 Ŋii
nɛ Piita liisi wii-la Yesu si bul tia-la
lɛ a bula pi Yesu a bul, “La kuhiaŋ,
bee na tia-la lɛ ŋ si kaliba hɛ, u suba
nɛ.” 22 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Má ŋaa yarida ari Wia. 23 Wutitii
nɛ mi bulaa pima, di ma nɛ ŋaa Wia
yarida a bi tuɔsaa balia kɛnɛ, ma jaŋ
bul di peeliŋ sii mu tel muga tuɔŋ. U
jaŋ ŋaa a pima. 24 Ŋii wiaa kialiŋ-na
kala ma si chuɔlɛ Wia a susul, di ma
nɛ kɛŋ yarida, ma jaŋ naba. 25 Bua-
na kala di ŋ nɛ sii chiŋ a chuchuɔlɛ
Wia, biina na di ma di nuu kɛŋ wii.
Di u cho duu nagɛ ŋii ma kala, ŋ́
joŋo chɛu. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, Wia si hɛ
Wia-jaŋ lɛ, u ma jaŋ joŋ ŋ haachɛba
chɛŋ. [26 Ama di ŋ nɛ bi wiaa joŋo
chɛ ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa, ŋ Nyimma Wia
si hɛ Wia-jaŋ lɛ, u ma bi jaŋ joŋ ŋ
haachɛba chɛŋ.”]

Niaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Mat. 21.23-27; Luuk 20.1-8

27 Ba bira kɔ Jerusalɛm a mu juu
Wia-dia. Yesu síi vɛŋ Wia-dia tuɔŋ
ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari
Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ, ba kala sii kɔ
u teeŋ 28 a piɛsu a bul, “Dol bɛɛ nɛ
ŋ kɛŋ a ŋiŋaa wiaa deeŋba? Kubɛɛ
nɛ piŋ doluŋ ŋ ŋiŋaa ŋii?” 29 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi ma jaŋ
piɛsɛma wu-bala. Di ma nɛ dagɛmi
u bubuɔŋ, mi ma jaŋ dagɛma dol-
la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.” 30 Ŋii nɛ u
piɛsɛba a bul, “Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la
doluŋ, u lii Wia teeŋ nɛɛ koo u lii
nuhuobiine teeŋ nɛɛ? Má dagɛmi.”
31 Ba suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ dɔŋɔ
lɛ aa bul, “Wu-bɛɛ nɛ laa chɛ di
la bul? Di la nɛ bula pu a bul di
Wia teeŋ nɛ u lii, u jaŋ piɛsɛla a
bul, ‘Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ u
si bula laa dii?’ 32 La saa jaŋ wuo
bul u lii nuhuobiinee teeŋ nɛɛ? Ai.”
Fawulluŋ kɛŋba a tiŋ nialiŋ si chiŋ
dimɛ wiaa. Niaa bula ari Jɔɔŋ fa

sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 33 Ŋii nɛ ba bula
pi Yesu a bul, “La bi jiŋ.” Yesu ma
bula piba a bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ
dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.”

12

Yesu magɛ namaga a tigɛ nialiŋ síi tiŋ tiŋtiŋŋaa baga lɛ
Mat. 21.33-46; Luuk 20.9-19

1 Yesu bira magɛ namaga a piba
a bul, “Baal kubala nɛ bil baga a
chɔŋsɛ kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a nagɛ
chichuɛŋ. Ba yiyirɛ gireps. U saa
ligɛ baga-la golli nɛ. U lu bua baga-
la tuɔŋ di ba chagɛ tii-nɛnɛ-la liiŋ
hihɛ, a saa lusuŋ nyuŋ dia ma a
hɔnɔ pɔ. U paa niaa a hɛ u baga-
la tuɔŋ di ba titiŋ. Ka u mu taŋ dɔŋ.
2 Tii-nɛnɛ-la bii, u tiŋ u dia tiŋtinnaa
dɔŋɔ duu mu tiŋtinna-la teeŋ a laa
tii-nɛnɛɛ kaa kɔ. U mu. 3 Ba kɛnu a
ŋmobu aŋ leŋ u kɛŋ na-hilliŋ miira
mu baga tiina teeŋ. 4 U bira miira
tiŋ tiŋtinna-la dɔŋɔ. U ma bira mu.
Ba kɛnu a ŋmobu a yagɛ u nyuŋ luri
a jolimu. 5 U bira tiŋ tori, u bira mu.
Ba kpuu. U tiŋ niaa yugɛ. Ba ŋaa ŋii
titia nialiŋ ma lɛ. Ba ŋmoo dɔŋsuŋ
aŋ kpu dɔŋsuŋ maa. 6 Nii-la si ka, u
bii-chooluŋ nɛ ŋii. Ŋii hariŋ lɛ nɛ u
timu. U biina u bie nɛ mua, ba jaŋ
zilu. U ma bira mu. 7 Tiŋtinna-la
si na bile, ba bula pi dɔŋɔ a bul, ‘Di
baga-la tiina nɛ suba, bie deeŋ nɛ jaŋ
dii u kiaa. Má kɔ di la kpuu. Di la
nɛ kpuu, la nɛ jaŋ miira tii u kialiŋ.’
8 Ba kɛŋ bile a kpuu a joŋu yuo ta
baga-la hariŋ.”

9 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, “Ɛɛ nɛ baga-
la tiina jaŋ ŋaa? U jaŋ kɔ a kpu
tiŋtinna-la kala, aŋ joŋ baga-la a pi
ni-tania.” 10 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ
si nii namaga-la, “Ma bi Wia teŋ-
la karimaa a mu yi lee-la ba si bul
ŋlaa?

‘Tiebii-la dii-saaraa si via,
u nɛ miira ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si
joŋo bil dia geŋtine.
11 La Tiina Wia tiŋtiŋŋaa nɛ ŋii.
U ŋaala wu-kpuŋkpere nɛ.’ ”

12 Yesu si bul ŋii, Jṵu tiŋŋaa kuhi-
asiŋ chichɛ di ba kɛnu kaa mu tɔ
dia, bɛɛ wiaa ba jima ari u magɛ
namaga-la a tigɛba lɛ nɛ. Ama ba fá
nialiŋ si hɛ dimɛ. Ŋii nɛ tii ba leŋu
aŋ viiri.

Ba piɛsɛ Yesu laŋpoo wiaa
Mat. 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Ba miira mu aŋ tiŋ Farisii
tiŋŋaa dɔŋsuŋ ari Hɛrɔd haritooroo
dɔŋsuŋ di ba bira mu Yesu teeŋ a
magisu a bɛrɛ kɛnu. 14 Ba kɔ u teeŋ
a bula pu a bul, “La kuhiaŋ, la jima
di ŋ kɛŋ wutitii nɛ. Ŋ sipaaŋ tuo nuu
lɛ. Ŋ bi ni-bal síi ka fá. Ŋŋ dagɛ Wia
woŋbii-titii nɛ. U ŋaa woŋbiiŋ nɛ di
la tiŋ laŋpoo a pi Rom tiŋteeŋ kuori-
baliŋ ba síi yirɛ Siiza koo? Dagɛla.
15 La time pu koo la sí pa?” Yesu
jima nɛ di ba fugoo bul nɛ, ŋii nɛ
u piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii maa
magisɛmi? Má kɛŋ moribii-biiŋ kaa
kɔ di mi bee na.” 16 Ba kɛŋ dɔŋɔ kaa
kɔ. Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Kubɛɛ nyuŋ
nɛ hɛ dimɛ? Kubɛɛ yiriŋ ma nɛ ba
tuuro hɛ moribii-la lɛ?” Ŋii nɛ ba
bul di Siiza yiriŋ nɛ. 17 U bula piba a
bul, “Tɔɔ, má joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-
bal-la kiaa pu aŋ joŋ Wia ma kiaa
pu.” Yesu si bul ŋii, ba niiriŋ kala
maa. Ba leŋu aŋ viiri.

Ba piɛsɛ Yesu a tigɛ nialiŋ si suba lɛ
Mat. 22.23-33; Luuk 20.27-40

18 Ŋii nɛ nialiŋ dɔŋsuŋ ba síi yirɛ
Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ u teeŋ. Sadusii
tiŋŋaa yie si di nuu nɛ suba, u bira
bi sii. Ba piɛsu wiaa a bul, 19 “La
kuhiaŋ, Moosis dagɛla Wia teniŋ
tuɔŋ ari baala nɛ jaa haala, di haal-
la ari baal-la nɛ bi bii lula, aŋ ka di
baal-la suu, u maga di u ŋaana joŋ
haal-la jaa nɛ. Di u lul biiriŋ pi u
maala-la si suba, biiri-la jaŋ chiŋ u
nyuŋ lɛ. 20 Naaŋbiiriŋ balipɛ nɛ fa
hɛ dimɛ. Ba kala ŋaa baalaa nɛ. Ba
naaŋ kubala, ba nyimma ma kubala.
Ba kuhiaŋ jaa haala. Ba di haal-la
bi bii lula, aŋ ka u suu. 21 Liamiŋ
tiina joŋ haal-la jaa. Ba duu ma bi
bii lula. Ka u ma suu. Torimuŋ tiina

ma joŋ haal-la jaa. U ma ŋii titia
nɛ. 22 Naaŋbiiri-la balipɛ kala nɛ
jaa haal-la. U bi lula. Ŋii hariŋ lɛ
nɛ haal-la ma titia suu. 23 Tapulii-la
niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa deeŋba
balipɛ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ jaŋ tii haal-la?
Ba kala balipɛ nɛ jaau."

24 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
"Ma bi Wia teniŋ jiŋ. Ma ma bi
Wia doluŋ jiŋ. Ŋii nɛ tii ma yeŋŋi.
25 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ,
baalaa bira bi jaŋ jaa haalaa, haalaa
ma bira bi jaŋ jaa balaba. Ba kala
jaŋ nagɛ Wia tiŋdaaraa si hɛ Wia-
jaŋ lɛ." 26 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, "Na ma piɛsɛmi nialiŋ si jaŋ sii
suuŋ lɛ wiaa. Ma bi karimɛ wialiŋ
Moosis si bula Wia teniŋ tuɔŋ, lee-la
u fa si bul wiaa a tigɛ tii-bie síi dii
nyiniŋ lɛɛ? Wia nɛ bula pu duu nɛ
ŋaa Abiraham Wia ari Aizik Wia ari
Jekɔb Wia. (Bua-la lɛ u si bul ŋii di
Abiraham ari Aizik ari Jekɔb fa suba
nɛ.) 27 Wiaa deeŋba u si bula, ba
bubuɔsaa nɛ di Abiraham ari Aizik
ari Jekɔb bira sii suuŋ lɛ nɛ a hɛ Wia
kuorii-la tuɔŋ. Wia bi jaŋ wuo ŋaa
nialiŋ si suba Wia. U ŋaa ni-weyee
Wia nɛ. Ma bi wii-kala jiŋ."

Yesu dagɛ Wia wiaa tuɔŋ ku-baliŋ
Mat. 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 Wia teniŋ kerichiba dɔŋɔ nia
ba si kɛŋ wii-la lilɛrɛ. U kɔ ba
teeŋ. U si na di Yesu chaarɛ wiaa
siaa woruŋ, u piɛsu a bul, "Wialiŋ
Wia si dagɛ niaa baa to, kubɛɛ nɛ
ŋaa ba tuɔŋ wu-baliŋ?" 29 U bula
piba a bul, "Ba bula pi Iziral niaa
a bul, 'Iziral niaa, má jegile nii mi
teeŋ. La Tiina Wia duŋduŋa nɛ hɛ
dimɛ. 30 Ŋ kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ
tuɔbiinaa kala ari ŋ wii-wii-kala a
cho ŋ Tiina Wia.' Ba tuɔŋ ku-baliŋ
nɛ ŋii. 31 Wu-liamiŋ ma nɛ ŋla: 'Cho
ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.'
Wialiŋ Wia si bula, wii-kala tuo a kii
wiaa deeŋba baliamiŋ." 32 Ŋii nɛ
Wia teniŋ kerichi-la bula pu a bul,
"La kuhiaŋ, wutitii nɛ ŋ bul ŋii. Wia
duŋduŋa nɛ hɛ dimɛ, kuŋ-kala bira
tuo see Wia duŋduŋa. 33 Ŋ si jaŋ
kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ tuɔbiinaa kala
ari ŋ wii-wii-kala a cho Wia, a cho ŋ
dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii, u
nɛ kpia ŋ si joŋ pusuŋ kpu a nyiga
pi Wia, koo ŋ si joŋ kiaa dɔŋsuŋ a
bile pi Wia." 34 Yesu na di baal-la
kɛŋ wu-jimiŋ. Ŋii nɛ u bula pu a bul,
"Ma di Wia kuorii-la bi bol." U si bul
ŋii dɛrɛ, nuu-kala bira bi nyu-duoŋ
kɛnɛ duu piɛsu wii-kala.

Yesu dagɛ niaa a tigɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa lɛ
Mat. 22.41-46; Luuk 20.41-44

35 Yesu bira dagɛ niaa Wia-dia
tuɔŋ a piɛsɛba, "Ɛɛ nɛ Wia teniŋ
kerichiba jaŋ wuo bul ari Kirisito,
nii-la Wia si liisa, jaŋ ŋaa Devit nihi
duŋduŋ nɛ? 36 Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ
fa dagɛ Devit duu bul wiaa a tigɛ
Kirisito lɛ. Ŋla nɛ u bul,
'La Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.'
37 Devit titia yirɛ nia deeŋ u Tiina.
Ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa u nihi
duŋduŋ?" Yesu síi bul wiaa, niaa
yuga a jegile nii u teeŋ ari tuɔtɔruŋ.

Yesu dagɛ niaa di ba kɛŋ ba titia woruŋ Wia kerichiba lɛ
Mat. 23.1-36; Luuk 20.45-47

38 Yesu bira dagɛba a bul, "Má kɛŋ
ma titia woruŋ Wia teniŋ kerichiba
lɛ. Ba yie gugɔllɛ yɔbɔ lɛ ari ba gɛri-
duduosuŋ aa chɛ di niaa jujoŋba
jirima a chuchuɔlɛba. 39 Ba yie
chichɛ ni-balaa di-hɔnuŋ Wii-chuɔlɛ
diisiŋ lɛ. Di ba nɛ yirɛba di ba ku
dii kiaa, ba cho di ba hɔŋ ni-balaa
di-hɔnɔɔ maa. 40 Ba yie fugo chuɔlɛ
Wia didieni a kɛŋ yo-haalaa kiaa laa
didii. Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii ba
sariya, ba nɛ jaŋ na hɛɛŋ a kii ba
dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala."

Yo-haala joŋ u moribiiŋ kala a pi Wia
Luuk 21.1-4

41 Yesu mu hɔŋ lee-la niaa si joŋ
ba moribiee bil a pipi Wia a nina
ŋii ba síi hɛ. Nialiŋ si kɛŋ kiaa, ba

faasa hihɛ moribiee. 42 Ŋii nɛ yo-
haal kubala ma kɔ. U ŋaa summu
nɛ a mu joŋ amiisiŋba balia a ma
hɛ. Kɔbu nɛ ŋii. 43 Ŋii nɛ Yesu
yirɛ u haritooroo a bula piba a bul,
“Wutitii nɛ mi bulaa pima, yo-haala
deeŋ moribii-bie-la u si joŋo hɛ, u nɛ
kii nialiŋ moribie-la kala. 44 Nialiŋ
kala si joŋ moribiee a pi Wia, ba liisa
aŋ ka nɛ. Aŋ ka u-na joŋ u summu
moribiiŋ kala a hɛ, ku-la kala u si
kɛnɛ nɛ ŋii.”

13

Yesu bul ŋii ba si jaŋ ŋmoo Wia-dia lo.
Mat. 24.1-2; Luuk 21.5-6

1 Yesu si lii Wia-dia ku lii, ŋii nɛ u
haritooroo dɔŋɔ bula pu a bul, “Mi
kuhiaŋ, na tiebie-la ba si kaa saa dia-
la, ba zɔmɔ kiŋkɛŋ, jaŋ-la ma kala
zɔŋ.” 2 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Ŋ
na ja-baliŋ deeŋ? Ba jaŋ ŋmoo jaŋ-
la kala lo. Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala
ma ka daŋ u dɔŋɔ lɛ.”

Hɛɛ-la si jaŋ kɔ
Mat. 24.3-14; Luuk 21.7-19

3 Ba mu jil peel kubala baa yirɛ
Oliv, a hɔŋ u nyuŋ, a bee nina ja-
bal-la. Piita ari Jeems ari Jɔɔŋ ari
Aŋduru luɔra piɛsu, 4 “Bua bɛɛ lɛ nɛ
wiaa deeŋba jaŋ ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ
la jaŋ na, ka wiaa deeŋba-na ŋaa?”
5 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Má
kɛŋ ma titia woruŋ di nuu-kala sí
ma nyisu. 6 Niaa jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ
mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito,
a nyisɛ niaa yugɛ. 7 Ma jaŋ nii ari
laaliŋ hɛ daha a hɛ di-boluŋ maa.
Di ma nɛ ku nii ŋii, ma sí leɲe di
ma bɔyɛ joŋ. Wiaa deeŋba kala jaŋ
ŋaa bal, ama dunia didɛriŋ ha dee
ŋii. 8 Tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa jaŋ sii a
mu a yuo tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa. Taŋ
kuoro ari u niaa jaŋ sii giri a mu yuo
kuoro dɔŋɔ ari u niaa. Tiŋteeŋ jaŋ
zigili leree yugɛ. Losuŋ ma jaŋ juu.
Hɛɛŋ di-suomuŋ nɛ ŋla. 9 Ama má
kɛŋ ma titia woruŋ. Ba jaŋ kɛŋma
kaa mu nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ
wiaa teeŋ di ba dii ma sariya. Ba jaŋ
ŋmooma Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Ma
ma jaŋ chiŋ kuoroo ari taŋ kuhiasiŋ
sipaaŋ a tiŋ mi wiaa a dii mi daŋsia.
10 Ba jaŋ laa sipaaŋ bul Wia wu-
zɔŋŋɔɔ a pi niaa leriŋ kala aŋ ka
di wiaa deeŋba-na ŋaa. 11 Di ba nɛ
kɛŋma kaa mu di ba dii ma sariya,
ma sí leɲe di ma bɔisiŋ joŋ wialiŋ
ma si jaŋ bul lɛ a laa ma titia. Bua-
la lɛ Wia jaŋ joŋ wu-jimiŋ a hɛ ma
nyuŋ lɛ. Wii-la kala si kɔ ma nyuŋ,
má bul. Ma dee bi jaŋ bul, Wia Diŋ-
zɔŋ-la nɛ jaŋ joŋo hɛ ma nyuŋ lɛ.
12 Naaŋbiiriŋ jaŋ kɛŋ dɔŋɔ a kaa
mu pa di ba kpu. Nyimmaba ma jaŋ
ŋaa ŋii ba biiriŋ lɛ. Biiriŋ ma jaŋ
ŋaa ŋii a ma kɛsɛ ba nyimmaba ari
ba naaŋba, a ma kaa mu pa di ba
kpu. 13 Nuu-kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ
mi wiaa. Ama nuu-kala si nyalimɛ a
mu dɛrɛ, Wia jaŋ laau ta.

Yesu bul wiaa a tigɛ ku-lɔru-la lɛ si jaŋ hɛ dimɛ
Mat. 24.15-28; Luuk 21.20-24

14 Ma jaŋ na di ba joŋ ku-lɔruŋ
a bil lee-la u si bi maga u hɛ. Kua
deeŋ jaŋ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. U jaŋ chei
Wia yiriŋ. (Ma si jaŋ karimɛ wiaa
deeŋba, ma jaŋ jiŋ ba bubuɔsaa.)
Di ma na ŋii, má leŋ di nialiŋ si hɛ
Judiya lɛ, di ba fá jil peelee nyuŋ a
faa. 15 Di nuu-kala hɛ lusuŋ nyuŋ
a nii wiaa deeŋba, di u nɛ ku tuu,
duu sí u dia juu a chichɛ u paa u
kiaa. 16 Di nuu nɛ hɛ baga lɛ a nii
wiaa deeŋba, duu sí miira mu dia a
chichɛ duu joŋ u gɛriŋ.
17 Nialiŋ si kɛŋ luoroo ari nialiŋ
si nɔgɛ biiriŋ, oi, ba jaŋ na hɛɛŋ
yugɛ. 18 Máa sul Wia di wiiŋ deeŋ
sí yibiiniŋ ŋaa. 19 Wia si ŋaa dunia
a ku lii jiniŋ, nuu-kala ha bi hɛɛŋ
deeŋ na a nagɛ ŋii, nuu bira bi jaŋ
na hɛɛŋ ŋii a kaa mu wuu. 20 Di Wia
fa bi tapulia-la kere ta, ni-bala ma fa
bi jaŋ ka. Ama nialiŋ Wia si liisa di
baa tou, ba wiaa nɛ tii u keri tapulia-
la ta.
21 Di nuu-kala nɛ bula piŋ di ŋ
beŋ daha a na Kirisito-la, koo di
ŋ beŋ dimɛ a nau, síu yarida ŋaa.

22 Niaa dɔŋsuŋ jaŋ sii fugo bul di
ba nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa.
Dɔŋsuŋ ma jaŋ sii fugo bul di ba ŋaa
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ ŋaa wu-magilaa
ari wu-kpuŋkperisiŋ a chichɛ di ba
nyisɛ nialiŋ Wia si liisa di baa tou.
23 Wiaa deeŋba kala mi laa sipaaŋ
bula pima, ka di bua-la-na yi. Má
kɛŋ ma titia woruŋ."

Yesu bula pi niaa duu jaŋ miira kɔ
Mat. 24.29-31; Luuk 21.25-28

24 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
"Tapulia-la hɛɛŋ deeŋ si kiele, taŋ
jaŋ biri di taŋ nɛ pula maa. Chɛnɛ
ma bira bi jaŋ pɔsɛ. 25 Chɛŋwulaa
jaŋ lii wia nyuŋ ku tuu a titel. Ba
jaŋ kiri wia nyuŋ kialiŋ kala si kɛŋ
doluŋ di ba lii ba leree. 26 Ŋii lɛ
nɛ ma jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie,
di mi to duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku
tuu. Mi jaŋ kɛŋ doluŋ yugɛ a chaanɛ.
27 Ŋii lɛ nɛ mi jaŋ tiŋ Wia tiŋdaaraa
di ba mu dunia sɛmɛ-na kala a kɛŋ
nialiŋ kala Wia si liisa di baa tou a
hilimi.

Yesu bul tutogo wiaa
Mat. 24.32-35; Luuk 21.24-33

28 Di ma na sɔjaamiŋ duu kuu
tɔsɛ, ma jima ari liŋbaŋa yie nɛ.
29 Namaga deeŋ lɛ ma jaŋ gunnɛ
wiaa. Di ma na wiaa deeŋba kala di
baa ŋaa, ma jiŋ di mi-na Nuhuobi-
ine Bie kpaga nɛ. 30 Wutitii mi bulaa
pima, ma lɛɛlɛ niaa deeŋba si hɛ ma
miisiŋ deeŋ lɛ bi jaŋ suu, ka wiaa
deeŋba ŋaa bal. 31 Wia nyuŋ ari
tiŋteeŋ kala jaŋ dɛrɛ, ama wialiŋ mi
si bula bi jaŋ lɛl.

Nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa
Mat. 24.36-44

32 Ama nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-
la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa. Wia
tiŋdaaraa si hɛ Wia-jaŋ ma paala
bi jaŋ jiŋ. Mi-na Wia Bie ma bi
jaŋ jiŋ, see mi Nyimma duŋduŋa.
33 Má kɛŋ ma titia woruŋ a pɔ, bɛɛ
wiaa ma bi wialiŋ si jaŋ ŋaa chɛɛ-
la jiŋ. 34 U nagɛ baala si sie aa chɛ
u vɛŋ woŋbiiŋ nɛ. Di u lii dia lɛ, u
jaŋ dagɛ u tiŋtinnaa ba tiŋtiŋŋaa aŋ
bula pi nii-la síi beŋ u dia maa duu
pɔ woruŋ duu miira kɔ.
35 Má saa pɔ woruŋ, bɛɛ wiaa ma
bi jiŋ chɛɛ-la dia-la tiina si jaŋ kɔ,
di didaaniŋ nɛɛ, di tita-siesee nɛɛ, di
siipuuraa nɛɛ, koo chichuɔŋ nɛɛ, ma
bi jiŋ. 36 Má bibeŋ a pɔ woruŋ, di
ŋii dee, u jaŋ guu kɔ di ma piŋ doŋ.
37 Wii-la mi si bulaa pima, u nɛ mi
bulaa pi nuu-kala, má pɔ woruŋ."

14

Niaa ka chɛ ba kpu Yesu
Mat. 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Tapulaa balia nɛ ka duu yi ba
chɛ-bal-la: Diisiŋ kieliŋ gbiele-la.
Tapulii-la nɛ ba yie dii boroboro si
bi si-buruŋ kɛnɛ. Ŋii nɛ nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia ari Wia teniŋ
kerichiba, baa chɛ woŋbiiŋ di ba
luɔra kɛŋ Yesu a kpu. 2 Ba bula di
ba síu kɛŋ ba chɛ-bal-la chɛɛŋ, di ba
nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ ŋaa taawɛi.

Haala joŋ nuuŋ a bisa hɛ Yesu nyuŋ lɛ
Mat. 26.6-13; Jɔɔŋ 12.1-8

3 U mu Bɛtani a hɔŋ Saamɔŋ dia
lɛ a didii kiaa. Saamɔŋ fa ŋaa gbege
nɛ aŋ ku duori. Uu dii kiaa di haal
kubala ku juu a kɛŋ tulaali ari loŋ.
U suɔra sima, u yalliŋ ma hɛyɛ. U
kɛŋ loŋ-la suri a liisɛ nuu-la a bisa
hɛ Yesu nyuŋ lɛ. 4 Ka nialiŋ dɔŋsuŋ
hɔnɔ gugurimɛ a pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul,
"Bɛɛ nɛ tii haala deeŋ kɛŋ nuu-la a
kaa chei ŋla? 5 Di ba nɛ fa yaara
joŋ nuu-la a yallɛ, u fa jaŋ kii siidi
bui balia di ba fa joŋo pi summoo."
Ba sii tutuusɛ haal-la. 6 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, "Má leŋ haal-la. Bɛɛ
nɛ tii ma wiwalimu? Wu-zɔŋ nɛ u
ŋaami lɛ. 7 Ma di summoo jaŋ hɛ
dimɛ bua-na kala lɛ. Bua-na kala lɛ
nɛ ma chichɛ ma ŋaa wu-zɔmuŋ a
pi summo-la, ma jaŋ wuo ŋaa, ama
la di ma bi jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ.
8 Haal-la ŋaa kukeri nɛ. U ŋaa wii-
la kala u si jaŋ wuo ŋaa nɛ. U tisɛ
mi yaraa di ba hugi nɛ, ka mi ha bi

suba. 9 Wutitii nɛ mi bulaa pima,
dunia sɛmɛ-na kala ba si jaŋ wuo
mu a bul Wia wu-zɔmɔ-la, ba jaŋ
liisi haala deeŋ ma wiaa a bul."

Judas sɛyɛ ari u jaŋ joŋ Yesu yalla piba

Mat. 26.14-16; Luuk 22.3-6

10 Ŋii nɛ Judas Isikarɔt sii. U ŋaa
Yesu haritooro-la fii ari balia dɔŋɔ
nɛ. U sii mumu nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ teeŋ duu kɛŋ Yesu
yalla piba.
11 Ba si nii ŋii, ba tuɔŋ tɔrɛ. Ba bul
ba jaŋ joŋ moribiee pu. A chiŋ bua-
la lɛ u suomo chichɛ woŋbii-la u si
jaŋ to a kɛŋ Yesu yalla piba.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee

Mat. 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jɔɔŋ 13.21-30

12 Ba chɛ-bal-la tapul-buŋbuŋ ba
si yie dii boroboro-la si bi si-buruŋ
kɛnɛ aŋ kpu piese-la ba si yie
kaa ŋaa gbiele-la kudiilee, Yesu
haritooro-la sii a piɛsu, "Nii nɛ ŋ cho
di la mu ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la
kudiilee di ŋ ku dii?" 13 Ŋii nɛ u tiŋ
u haritooroo balia a bula piba a bul,
"Má mu juu taŋ-la tuɔŋ. Di ma nɛ
mua, ma jaŋ cheŋ baal kubala duu
chuŋ nyuvie ari liiŋ. Má to u hariŋ.
14 Dia-na kala u si jua, má to juu bula
pi dia-la tiina a bul, 'La kuhiaŋ si,
la piɛsiŋ di nii lɛ nɛ nuhuɔra dia hɛ
di ba di u haritooroo juu a hɔnɔ dii
diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee?' 15 U jaŋ
dagɛma dii-bal kubala. U ŋaa lusuŋ
nyuŋ dia nɛ. Ba wasu kala. Lee-la
nɛ ma jaŋ ŋaa kudiile-la." 16 Ŋii nɛ
u haritooro-la sii lii a mu taŋ tuɔŋ a
na wialiŋ kala Yesu si bula piba di ba
ŋaa wutitii a ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-
la kudiilee ba dii.
17 Wia si jua, Yesu ari u haritooroo
ku juu a hɔŋ a didii kialiŋ. 18 Ba
síi dii kiaa ŋii, ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, "Wutitii, mi bulaa pima, ma
niaa deeŋba síi dii kialiŋ, ma dɔŋɔ
jaŋ joŋmi yallɛ. La duu nɛ pɛ dɔŋɔ
a didii kiaa lɛɛlɛ." 19 Ba si nii wii-
la, ba tuɔŋ chei. Ba kala pipiɛsɛ
kuŋ kuŋ. Dɔŋɔ yie piɛsɛ, "Mi nɛɛ?"
20 Yesu bula piba a bul, "Ma fii ari
balia deeŋba tuɔŋ kubala nɛ, la kala
nɛ chala kɛŋ boroboro tutuu gbaŋa-
la tuɔŋ. 21 Mi-na, Nuhuobiine Bie,
mi jaŋ suu ari ba si ŋmuŋsɛ ŋii a
tigɛmi lɛ. Ama nii-la si joŋ mi-na
Nuhuobiine Bie yallɛ, aa, u jaŋ na
hɛɛŋ yugɛ. Ba fa si buu lula, u nɛ
kpia."

Kudiile-la Yesu si si di ba dii a liliisi u wiaa

Mat. 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kɔr. 11.23-25

22 Ba si hɔnɔ didii kiaa, ŋii nɛ Yesu
sii a joŋ boroboro a lɔllɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ chɔgɛ, a joŋo pi u haritooroo,
a bula piba a bul, "Má laa. Mi
yaraa namia nɛ ŋii." 23 Ŋii nɛ u
bira joŋ nyunyuala maa ari siniŋ
a lɔllɛ Wia aŋ joŋo piba. Ba kala
nyua nyunyual-bala-la tuɔŋ. 24 Ŋii
nɛ Yesu bula piba, "Mi chaliŋ nɛ ŋii.
Chaliŋ deeŋ wiaa nɛ tii Wia ta niiŋ
ma teeŋ. Mi chaliŋ jaŋ jaasɛ ni-kɛnɛ
wiaa, di Wia joŋ ba haachɛba chɛba.
25 Wutitii nɛ mi bulaa pima, mi bira
bi jaŋ kɔ di mi nyua siniŋ deeŋ, see
tapulii-la mi si jaŋ kɔ nɛ, mi jaŋ nyua
si-faliŋ Wia kuorii-la tuɔŋ."

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ

Mat. 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jɔɔŋ 13.36-38

26 Ŋii nɛ ba yii Wii-chuɔlɛ yiiliŋ
a dɛrɛ aŋ sii lii a mu peel kubala
baa yirɛ Oliv. 27 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Ma kala jaŋ fá viiri.
Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ di Wia
jaŋ kpu pie-daara, aŋ ka piesee fá
pisɛ. Ba si ŋmuŋsɛ ŋii Wia teŋ-la,
wii-la jaŋ ŋaa. Ma kala jaŋ fá mi
teeŋ aŋ leŋmi. 28 Wia jaŋ chisɛmi
suuŋ lɛ. U nɛ chisɛmi, mi jaŋ laa
ma sipaaŋ a mu Galilii." 29 Ŋii nɛ
Piita bula pi Yesu a bul, "Di ba kala
fá maa aŋ leŋiŋ, mi-na bi jaŋ miirɛ ŋ
hariŋ." 30 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Wutitii nɛ, jiniŋ titaŋiŋ deeŋ, ŋ-na
Piita, ŋ jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ
bimi jiŋ, ka di ji-bele-na yel naaŋsiiŋ

bulia." 31 Ŋii nɛ Piita bul ari siifiɛsiŋ
a bul, "La diŋ paala susuu maa, mi
bi jaŋ bul ari mi biŋ jiŋ." Ku-kaanaa
ma kala bul ŋii.

Yesu chuɔlɛ Wia Gɛtisɛmani lɛ
Mat. 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Ŋii nɛ ba mu juu lee kubala
baa yirɛ Gɛtisɛmani. Yesu bula pi
u haritooroo di ba hɔŋ daha, ka u
mu chuɔlɛ Wia aŋ kɔ. 33 U kɛŋ Piita
ari Jeems ari Jɔɔŋ a kaa mu dimɛ.
Yesu tuɔŋ kala chei. U tuɔŋ bi pina.
34 U bula pi u haritooroo a bul, "Mi
tuɔŋ kala nɛ cheye a magɛ di mi suu.
Má hɔnɔ pɔ daha." 35 Ba hɔŋ. Ka u
suusa mu sipaaŋ mua a tuu kpirimi
tiŋteeŋ a sul Wia a bul duu nɛ kɛŋ
woŋbiiŋ, duu sí leŋe di wii-la juu-
u lɛ 36 a bira bul, "Mi Nyimma, ŋ
jaŋ wuo ŋaa wii-kala. Liisɛ hɛɛ-la
síi kɔmi lɛ. Ama mi-na ŋla tuɔtɔruŋ
lɛ dee, ŋ-na tuɔtɔruŋ lɛ nɛ."

37 U chuɔla dɛrɛ aŋ sii kɔ u hari-
tooroo teeŋ di ba piŋ doŋ. Ŋii nɛ u
piɛsɛ Piita a bul, "Ŋ pina nɛɛ? Ŋ bi
doŋ muapilii ma wuo bɛrɛɛ a diene
yi hawa kubalaa? 38 Má chuɔlɛ Wia
a pupɔ di Sitaani sí wuo nyisɛma.
Ma tuɔŋ lɛ ma cho di ma ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ, aŋ ka ma bi doluŋ kɛnɛ."
39 U bira mu a chuɔlɛ Wia a bira bul
ŋii titia. 40 U miira kɔ di ba bira piŋ
doŋ, bɛɛ wiaa doŋ kɛŋba nɛ woruŋ.
Ba bi jiŋ ba si jaŋ bul wii-la kala a
pu. 41 U miira mu torimuŋ aŋ ku
piɛsɛba, "Ma ha pinaa wiesi nɛɛ?
Má sii, bua-la yie nɛ. Ba jaŋ kɛŋ
mi-na, Nuhuobiine Bie a pi haachɛ
diiree. 42 Má sii, la mu. Nii-la si jaŋ
joŋmi yallɛ ka kɔ nɛ."

Ba kɛŋ Yesu
Mat. 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jɔɔŋ 18.3-12

43 Yesu ha bi wiaa bula dɛrɛ, di
Judas níi kɔ ŋii. U fa ŋaa Yesu
haritooro-la fii ari balia dɔŋɔ nɛ.
Niaa yugɛ a tuto u hariŋ. Dɔŋsuŋ
kori tokobiee ari taŋguloo. Nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba ari ba taŋ kuhiasiŋ
nɛ tiŋba, ba kɔ. 44 Zɛŋbɛ tiina-la
fa pi nialiŋ magil nɛ a bul, "Nii-
la mi si mu guori, u nɛ ŋii. Má
kɛnu." 45 Judas si yi lee-la Yesu si
hɛ, u mu u teeŋ tegi tegi aŋ bul,
"La kuhiaŋ!" aŋ guoru. 46 Ba kala
guriku a kɛnu. 47 Ka niaa china
bibeŋ. Ba tuɔŋ dɔŋɔ liisɛ u tokobiiŋ,
a ta nuu digiliŋ keri. Nii-la fa ŋaa
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
dia-yoŋ nɛ. 48 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba
a bul, "Mi ŋaa gaaru nɛɛ? Ma si
kori tokobiee ari taŋguloo a kukɔ di
ma kɛŋmii? 49 Na, tapulii-na kala
la di ma nɛ yie hɛ Wia-dia lɛ, mi
dagɛ Wia wiaa a pipima. Aŋ ka ma
bi walima di ma kɛŋmi dimɛ. Ama
wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛmi lɛ, ba kala jaŋ ŋaa."
50 Ŋii nɛ u haritooroo kala viau aŋ
fá.

51 Ka bapuɔsi kubala baagɛ gɛri-
bɔsɔ a tuto Yesu hariŋ a mumu. Baa
walimɛ di ba kɛnu. 52 Ama u wuri
gɛri-bɔsɔ-la a ta aŋ kɛŋ yaribiree a
fá viiri.

Ba kɛŋ Yesu kaa mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia
Mat. 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jɔɔŋ 18.13-14, 19-24

53 Ba saa kɛŋ Yesu a kaa mu nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ teeŋ.
Ba kɔ dimɛ di nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari ba Wii-chuɔlɛ
hiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba kala
hilime. 54 Ba kɛnu mumu ŋii, ka
Piita daa tuto ba hariŋ a mu juu
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
kaala. U jua di nialiŋ síi pɔ kaala-la
hɔnɔ wiwieni nyiniŋ. U mu pɛba lɛ.
55 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasi-la ari nialiŋ kala si yie
hilime vuvuurɛ wiaa chichɛ di ba na
Yesu si ŋaa wii-la chei di ba kpuu a
chɛ chɛ wii ka. 56 Niaa yuga a nyia
wiaa pu. Ama ba bul nii-liɛriŋ nɛ,
ba bi nii-bala bula. 57 Ŋii nɛ niaa
dɔŋsuŋ sii chiŋ a nyia wiaa pupu
a bul, 58 "La nia ari Yesu si u jaŋ
ŋmoo Wia-dia-la niaa si saa a lo aŋ
bira wuo saa u dɔŋɔ tapulaa batori
chɛɛŋ, di niaa dee bi jaŋ saa dia-la-
na." 59 Ama ba wialiŋ kala bi kubala

ŋaa. 60 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ sii lii chiŋ nialiŋ
tutuɔbaaniŋ a piɛsɛ Yesu a bul, “Ŋ
bi nia niaa deeŋba si bul wialiŋ a
tigɛŋ lɛɛ? Ŋ-na bi wii kɛnɛ ŋ jaŋ
bul?” 61 Ŋii nɛ Yesu tɔrɛ u niiŋ.
U bi wii-kala bula. Ŋii nɛ baal-la
bira piɛsu, “Ŋ nɛ ŋaa Kirisito, nii-
la Wia si liisa? Ŋ nɛ Wia Biee?”
62 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi-na nɛ. Ma jaŋ
na mi-na Nuhuobiine Bie di mi hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ, a to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ a kuu tuu.”
63 U bul ŋii, baal-la kɛŋ u gɛnniŋ
kaa kiɛsɛ aŋ bul, “U bi maga di la
bira chɛ daŋsiaba. 64 Ma kala bi
nia u si chei Wia yiriŋ ŋii? Bɛɛ nɛ
ma biinɛ?” Ŋii nɛ nialiŋ kala bul di
u cheye nɛ, u maga di ba kpuu nɛ.
65 Dɔŋsuŋ ma sii a tu naŋtuɔruŋ a
hɛ u siaa lɛ aŋ vɔɔ u siaa tɔ a ŋmobu
aŋ bula pu duu dagɛ nii-la si ŋmobu.
Ŋii nɛ ka ba kɛnu kaa mu pi laali-
yuoroo. Ba fallɛ u chaŋkpaŋŋaa lɛ.

Piita bula ari u bi Yesu jiŋ

Mat. 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jɔɔŋ 18.15-18, 25-27

66 Piita si hɔŋ kaala-la lɛ, ŋii nɛ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
dia tiŋtinni-tolo kubala ku lii 67 a na
Piita duu hɔnɔ wiwieni nyiniŋ. U
benu woruŋ aŋ bula pu a bul, “Ŋ
ma faa to Yesu hariŋ nɛ, baal-la si lii
Nazarɛt.” 68 Ŋii nɛ Piita nyia wiaa
a bul, “Mi bi Yesu jiŋ. Mi bi wii-la
ŋ si paala bubul jiŋ,” aŋ sii lii chiŋ
zawura tuɔŋ. 69 Piita si chiŋ dimɛ,
ŋii nɛ tiŋtinni-tolo dɔŋɔ bira nau a
bula pi nialiŋ si china kpagu a bul,
“Baala deeŋ ma ŋaa Yesu haritooro-
la dɔŋɔ nɛ.” 70 Piita bira nyia wiaa a
bul duu dee. Muasuaa nialiŋ si chiŋ
dimɛ ma bula pu a bul, “Wutitii nɛ, ŋ
ma ŋaa ba dɔŋɔ nɛ, ŋ lii Galilii nɛ.”
71 Ŋii nɛ Piita ŋmiɛsɛ a bul, “Mi bi
baala deeŋ jiŋ.” 72 U si bul ŋii dɛrɛ di
ji-bele yele liamiŋ lɛ. Piita liisi wii-la
Yesu si bula pu ari u jaŋ nyia wiaa
a pu naaŋsiiŋ butori, ka di ji-bele-na
yel naaŋsiiŋ bulia. U saa kɛŋ nyuŋ
gurɛ a yiyel.

15

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit teeŋ

Mat. 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jɔɔŋ 18.28-38

1 Ŋii nɛ taŋ-pul. Nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba taŋ
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari
nialiŋ kala si yie hilimi aa vuurɛ
wiaa, ba kala ku hilimi a vuurɛ. Ba
kɛŋ Yesu a vɔbu a kɛnu kaa mu
Paalit teeŋ. 2 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛ Yesu
a bul, “Ŋ nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoro,
koo?” Yesu bula pu a bul, “Oo, mi
nɛ.” 3 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ bul wiaa yugɛ Yesu si
ŋaa chei, ka u bi wii bula. 4 Ŋii nɛ
Paalit bira piɛsɛ Yesu a bul, “Ŋ bi
wii kɛnɛ ŋ si jaŋ bula pibaa? Bee na
wiaa si magɛ ŋii ba bul di ŋ cheye.”
5 Yesu bira bi u niiŋ suro. Wii-la
kperi Paalit.

Ba sɛyɛ ari ba jaŋ kpu Yesu

Mat. 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jɔɔŋ 18.39–19.16

6 Ba gbieli-bal-la nɛ yie-na kala
Paalit yie liisɛ nialiŋ ba si kaa tɔ dia
dɔŋɔ nɛ a ta, nii-la niaa si sula laa ta.
7 Di nialiŋ dɔŋsuŋ ma fa hɛ sarika lɛ.
Ba fa ŋaa taawɛi nɛ a kpu niaa. Ba
kɛŋba kaa mu tɔ dia. Ba dɔŋɔ yiriŋ
nɛ Barabas.
8 Ŋii nɛ niaa yugɛ a gire mu Paalit
teeŋ a bul duu ŋaa ŋii u si vɛnɛɛ
ŋaa piba. 9-10 Paalit jima ari nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ yaraa
bieri nɛ, ŋii nɛ tii ba kɛŋ Yesu a kɔ u
teeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ nialiŋ a bul, “Ma
cho di mi liisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuoru-la
nɛ a pimaa?” 11 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ nyisɛ niaa
hɛ di ba sɛi di ba liisɛ Barabas a ta aŋ
leŋ Yesu. 12 Ŋii nɛ Paalit bira piɛsɛ
nialiŋ a bul, “Aŋ ka baal-la ma síi
yirɛ Ju̱u tiŋŋaa kuoro, bɛɛ nɛ ma si
mi kɛnu kaa ŋaa?” 13 Ŋii nɛ ba kala
faasa kpia a bul, “Leŋ di ba kɛnu kaa
kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.” 14 Ŋii
nɛ Paalit piɛsɛba a bul, “Wu-bɔŋ bɛɛ
nɛ u ŋaa?” Ŋii nɛ ba faasa kpia
a kii buŋbuŋ-la a bul, “Leŋ di ba
kɛnu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.”

15 Paalit chɛ duu ŋaa di nialiŋ tuɔŋ
tɔrɛ. U liisɛ Barabas aŋ leŋ ba viirɛ
Yesu aŋ bul ba kɛnu kaa mu kpaasa
mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Laali-yuoroo mɔŋ Yesu
Mat. 27.27-31; Jɔɔŋ 19.2-3

16 Ŋii nɛ laali-yuoroo kɛnu kaa lii
ba kuori-baliŋ dia kaala tuɔŋ a yirɛ
ba laali-yuoroo dɔŋsuŋ kala. Ba kala
ku hilimi. 17 Ŋii nɛ ba joŋ gɛri-
fiaŋ a laalu a chɛ sɔsuŋ a kaa sua
nyuŋ-chuulo a nagɛ kuoro nyuŋ-
chuulo a joŋo chuu. 18 Ba saa tuu
kpirimi u sipaaŋ a zilu a bul, "Ju̠u
tiŋŋaa kuoro, laa chuɔluŋ." 19 Ba
joŋ sekeliŋ a viirɛ u nyuŋ lɛ, a
tu naŋtuɔruŋ ma a hɛu lɛ a tuu
kpirimi a zilu. 20 Ba si mɔmu lɛ a
dɛrɛ, ba wuri gɛri-fiaŋ-la aŋ paa u
titia gɛnniŋ a laalu, a kɛnu kaa lii
woŋbiiŋ di ba kɛnu kaa mu kpaasɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ
Mat. 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jɔɔŋ 19.17-27

21 Ba si ku lii ŋii di ba cheŋ baal
kubala baa yirɛ Saamɔŋ. U jaŋ yiriŋ
nɛ Siriini. U nɛ fa ŋaa Alɛkizaŋda
ari Rufas nyimma. U lii baga a jujuu
taŋ-la tuɔŋ. Uu kɔ ŋii, ba kɛnu a
fugu u joŋ daa-gɛsɛ-la a baasɛ. 22 Ba
kɛŋ Yesu kaa mu lee kubala, baa
yirɛ Gɔligɔta. Yiri-la bubuɔŋ nɛ nyu-
kuŋkogulo. 23 Ba si yi dimɛ, ba
joŋ siniŋ a guoli tii-keliŋ kubala baa
yirɛ mɛɛ lɛ a joŋo pu duu nyua. U
via. 24-25 Di wia magɛ ji-looluŋ, ba
kɛnu kpaasɛ a mɛrɛ daa-la nyuŋ.
Ŋii nɛ ba tɔŋsɛ Yesu gɛnniŋ wiaa di
ba kpaa, a jiŋ gɛri bɛɛ nɛ nuu-kala
jaŋ laa. 26 Ba si si Yesu ŋaa wialiŋ
chei, ba ŋmuŋsa mɛrɛ daa-gɛsɛ-la lɛ
a bul, "Ju̠u tiŋŋaa kuoro nɛ ŋla."

27 Gaaraa balia ma nɛ ba kpaasɛ
a pɛ Yesu lɛ. Dɔŋɔ hɛ Yesu na-diiŋ,
dɔŋɔ ma hɛ u na-gua. [28 Ba fa
ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ a bul di
ba jaŋ kɛnu kaa pɛ haachɛ diiree
lɛ. Lɛɛlɛ wiaa deeŋba kala sɛnɛ
ŋaa.] 29 Ba si kpaasu mɛrɛ daa-
gɛsɛ-la nyuŋ ŋii, nialiŋ si to dimɛ
bibal, ba tutuusu aŋ kɛŋ ba nyuŋ
chuchugisi a bul, "Oi, ŋ nɛ ŋaa nii-la
si si ŋ jaŋ ŋmoo la Wia dia lo aŋ bira
wuo saau tapulaa batori pɛgɛ. 30 Lii
daa-la nyuŋ a laa ŋ titia ta." 31 Nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasi-la ari
Wia teniŋ kerichiba, ba ma sisieri
Yesu lɛ a bulaa pi dɔŋɔ, "U wuo niaa
laa tita nɛ aŋ bi u titia wuo laa ta.
32 U si si u nɛ ŋaa Kirisito, Ju̠u tiŋŋaa
kuoro, leŋ duu lii daa-la nyuŋ ku tuu
di la na a laa u wiaa dii." Nialiŋ
balia ma ba si kpaasa a pɛ Kirisito
lɛ, ba ma tuusu.

Yesu suba
Mat. 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jɔɔŋ 19.28-30

33 Wia ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ
kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka
leriŋ bira pullɛ. 34 Ŋii nɛ Yesu faasa
yirɛ u yiikoro lɛ a bul, "Eloi, Eloi,
lama sabakitani." U bubuɔŋ nɛ: "Mi
Tiina Wia, bɛɛ nɛ tii ŋ joŋmi ta?"
35 Di niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a jegile
nii wialiŋ u si bula. Ŋii nɛ ba bula
pi dɔŋɔ a bul, "Na Ilaaja nɛ u yiyirɛ
ŋii." 36 Nialiŋ dɔŋɔ fa si chiŋ dimɛ
mu joŋ suosuo a kaa mu yuu siniŋ si
nyala a joŋo tuu sekeliŋ lɛ, a kaa mu
hɛ u niiŋ lɛ duu nyua. U si ŋaa ŋii, u
bul, "Má leŋ la gbɛrɛ a na ari Ilaaja
jaŋ ku soru daa-la nyuŋ koo." 37 Ŋii
nɛ Yesu faasa yirɛ aŋ wiesi u wiesi
kati. 38 Patiisa nɛ fa hɛ Wia-dia tuɔŋ.
Ba kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ balia a chiŋ
nyu-gbaŋa a kiɛsa ku tuu. 39 Ŋii nɛ
di laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ kubala
fa chiŋ Yesu sipaaŋ a pɔu. U si na
Yesu duu wiesi u wiesi kati ŋii, u bul,
"Wutitii, baala deeŋ sɛnɛ ŋaa Wia
Bii nɛ."

40 Haalaa dɔŋsuŋ ma fa chiŋ di-
bolii a bibenu. Ba tuɔŋ Mɛɛri Magi-
daliŋ ari Saloomi ma fa hɛ dimɛ.
Jeems ari Joozis naaŋ ma hɛ dimɛ.
Ba fa kɛŋ Jeems kaa yirɛ bapuɔsuŋ
nɛ. 41 Haalaa deeŋba kala faa to
Yesu hariŋ nɛ a pipɛu lɛ Galilii lɛ.
Haala-la ma fa si to Yesu hariŋ a kɔ
Jerusalɛm, ba jesiŋ ma fa hɛ dimɛ.

Ba hugi Yesu

Mat. 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jɔɔŋ 19.38-42

42-43 Tapulii-la di ba ŋaa siri di-
daaniŋ a gbɛrɛ ba chɛ-wiesii-la, baal
kubala ma fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ
Josɛf. U lii Arimatiya nɛ. U fa ŋaa
nialiŋ si yie hilimi a vuvuurɛ wiaa
dɔŋɔ nɛ. Niaa jujoŋu jirima. U ma
fa gbɛrɛ Wia kuorii-la nɛ duu kɔ. Ŋii
nɛ didaaniŋ si yie, u kɛŋ nyu-duoŋ a
mu Paalit teeŋ a sul Yesu ku-suuŋ.
44 Ŋii nɛ Paalit guu hiriki a pipiɛsɛ u
titia, "Yesu daŋa suba nɛɛ?" Ŋii nɛ
u yirɛ laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ-la a
piɛsu, "Yesu daŋa suba nɛɛ?" 45 U
bul, "Oo, u suba nɛ." U si nii ŋii, u pi
Josɛf woŋbiiŋ duu mu sori Yesu ku-
suuŋ a kaa ku tuu tiŋteeŋ. 46 Ŋii nɛ
Josɛf mu yɔɔ gɛripɛ-pula a kaa bɛu a
joŋu hugi. U kɛnu kaa mu hugi buŋ
ba si lɔsɔ lɛ. U bilimi tabii-baliŋ nɛ
a tɔ bua-la niiŋ. 47 Mɛɛri Magidaliŋ
ari Joozis naaŋ Mɛɛri ma hɛ dimɛ a
na lee-la ba si joŋu hugi.

16

Yesu sii suuŋ lɛ

Mat. 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jɔɔŋ 20.1-10

1 Ba chɛ-wiesii-la si dɛrɛ, Lahadi
chɛɛŋ siipuuraa, Mɛɛri Magidaliŋ
ari Jeems naaŋ Mɛɛri ari Saloomi
mu yɔɔ tulaali di ba kaa mu a
tisɛ Yesu ku-suuŋ. 2 Lahadi chɛɛŋ
chichuɔŋ, wia si pɔsɔ, ba sii mu
Yesu bua-la leriŋ. 3 Ba síi mu ŋii,
ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo
bilimi tabii-la ta bua-la niiŋ?" 4 Ŋii
nɛ ba mu kpagɛ bua-la leriŋ di ba
kɛŋ tabii-la suri bua-la niiŋ a bilime
ta. Tabii-la fa yuga nɛ woruŋ. 5 Ŋii
nɛ ba mu juu bua-la a na bapuɔsi-bie
duu hɔŋ bua-la tuɔŋ na-diiŋ a laalɛ
gɛri-pula. Ba hiriki. 6 Ŋii nɛ u bula
piba a bul, "Ma sí fawulluŋ fá. Mi
jima ari Yesu si lii Nazarɛt nɛ maa
chɛ, nii-la ba si kpaasa mɛrɛ daa-la
lɛ. U tuo daha. U sie nɛ. Má ku na
lee-la ba si joŋu hugi. 7 Má mu a bula
pi Piita ari Yesu haritooroo, ari Yesu
jaŋ laa ma sipaaŋ a mu Galilii. Di ma
nɛ mu dimɛ, ma jaŋ nau dimɛ ari u si
bul ŋii pima." 8 Ba hiriki a chichel a
sii lii bua-la lɛ a fá. Fawulluŋ kɛŋba,
ba bi wii wuo bula pipi nuu-kala.

[9 Yesu sii suuŋ lɛ Lahadi chɛɛŋ
siipuuraa nɛ. U si sie, u leŋe Mɛɛri
Magidaliŋ nɛ laa sipaaŋ nau, nii-
la lɛ u si kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ ta.
10 Ŋii nɛ Mɛɛri sii a mu bula pi Yesu
haritooroo wii-la si ŋaa. U mua di
ba hɔnɔ yiyel. 11 Ŋii nɛ u bula piba
ari Yesu sii suuŋ lɛ a hɛ u miisiŋ lɛ,
di u-na nau. Ba si nii wii-la, ba bi laa
dii.

12 Ŋii hariŋ baalaa balia sii lii a
joŋ woŋbiiŋ aa mu taŋ dɔŋɔ. Ba síi
mu ŋii, Yesu bira to woŋbiiŋ dɔŋɔ
a kɛŋ u titia ku dagɛba. 13 Ŋii nɛ
ba miira ku bula pi Yesu haritooro-
la ku-kaanaa wii-la si ŋaa. Ba bi laa
dii.

14 Ŋii hariŋ nɛ Yesu haritooro-la fii
ari kubala hɔnɔ didii kiaa. Baa dii
di Yesu nɛ ŋii. U kpiaba lɛ a tiŋ ba
tuɔŋ si dolie wiaa ari ba si bi laa dii
ari nialiŋ si si ba nau duu sii suuŋ lɛ,
di ba bul wutitii nɛ. 15 Ŋii nɛ u bula
piba a bul, "Má mu dunia sɛmɛ-na
kala a bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nuu-
na kala. 16 Nii-la kala si laa mi wiaa
dii a leŋ ba fou Wii-chuɔlɛ liiŋ, Wia
jaŋ laau ta, ama nii-la si bi mi wiaa
laa dii, Wia jaŋ joŋ cheeriŋ pu chɛɛ-
la u si jaŋ dii dunia niaa kala sariya.
17 Wu-magilaa deeŋba nɛ ma jaŋ
wuo na a jiŋ nialiŋ si laa mi wiaa
dii. Ba nɛ ŋla: Ba jaŋ wuo kikiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ mi doluŋ lɛ. Ba jaŋ wuo
bubul yiikori-yiriba. 18 Ba jaŋ wuo
kukori diŋŋaa, a nyua daalusuŋ síi
kpu niaa, ka u bi jaŋ ŋaaba wii-
kala. Ba jaŋ wuo joŋ ba nisaa a daŋ
nyanyal tiŋŋaa lɛ di ba duori."
19 La Tiina Yesu si bul wialiŋ dɛrɛ,
Wia joŋu a kaa mu Wia-jaŋ, u hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ.
20 Ŋii nɛ u haritooroo sii lii a mu
lee-na kala a bubul Wia wiaa. La
Tiina Wia pɛba lɛ ba mu a ŋiŋaa wu-
magilaa, di nialiŋ jiŋ wialiŋ ba síi
bul ŋaa wutitii nɛ. Ami.]

WIA WU-ZƆMƆ-LA LUUK SI ŊMUŊSA

1-2 Mi-na Luuk nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ a pipi ŋ-na mi naŋdɔŋɔ Tiafi-
las. Niaa yuga a hɛ ba doluŋ a
ŋmuŋsɛ wialiŋ kala si ŋaala lɛ. Ba
ŋmuŋsɛ wialiŋ kala niaa si bula pila.
Ba nɛ na wiaa deeŋba kala a suomi
buŋbuŋ kala, a ma bul Wia niiŋ
wiaa a pipi niaa.
3 Mi kuhiaŋ, mi jegile nii wiaa
deeŋba woruŋ a gunnɛ ba kala ma
woruŋ. U ŋaa wu-zɔŋ nɛ di mi
ŋmuŋsɛ wialiŋ kala a piŋ. 4 Mi
ŋmuŋsaa piŋ di ŋ wuo jiŋ ari wialiŋ
kala ba si dagiŋ ŋaa wutitiiba nɛ.

Ba bul Jɔɔŋ Wia lii-foori-la lulluŋ wiaa

5 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Zakaraya. U fa ŋaa nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia dɔŋɔ nɛ. Bua-
la lɛ di ba kɛŋ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kala kaa kpaa leree mara
ari banɛsɛ nɛ. Baal kubala ma fa
hɛ dimɛ. U fa ŋaa kuhiaŋ lee-la
Zakaraya fa si hɛ nɛ. U yiriŋ nɛ
Abija. Zakaraya haala ma yiriŋ nɛ
Ɛlizabɛt. U ma fa lii nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia doho niaa tuɔŋ nɛ.
Aarɔŋ fa ŋaa u nihiliɛrɛ. Bua-la lɛ
di Hɛrɔd nɛ fa ŋaa Judiya tiŋteeŋ
kuoro. 6 Zakaraya ari u haala kala
fa ŋaa tuɔ-pul timma nɛ. Ba kala
balia fa to Wia niiŋ wialiŋ kala nɛ
woruŋ. 7 Ɛlizabɛt fa ŋaa ha-piri nɛ,
ba bi bii kala lula, aŋ ka ba di u bala
Zakaraya ma kala hiɛsɛ.
8-9 Ŋii nɛ Zakaraya ari u niaa
tapuluŋ yi di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia si vɛnɛɛ ŋaa.
Ba síi tiŋ ba tiŋtiŋŋaa ŋii, ba yie
tɔŋsɛ di ba jiŋ nii-la ba si jaŋ liisɛ
duu juu Wia-dia. Ba si ŋaa ŋii,
Zakaraya dii a juu Wia-dia. Ŋii nɛ
u hɛ nyiniŋ a nyigɛ tii-keliŋ tulaali
a pi Wia, Wia koruŋ lɛ. 10 U si jua
ŋii, nialiŋ si ka, ba hɛ kaala lɛ a
chuchuɔlɛ Wia.
11 Zakaraya si nyigɛ nyiniŋ ŋii,
di Wia tiŋdaara kubala kɔ u
teeŋ a chiŋ koru-la sɛmɛ na-diiŋ.
12 Zakaraya nau a chichel. Fawulluŋ
kɛnu. 13 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la
bula pu a bul, “Zakaraya, sí leŋe di
fawulluŋ kɛniŋ. Wialiŋ ŋ si sul Wia
teeŋ, u joŋo piŋ nɛ. Ŋ haala Ɛlizabɛt
jaŋ lul baal. Ŋ jaŋ hɛ u yiriŋ Jɔɔŋ.
14 Ŋ tuɔŋ jaŋ faasa tɔrɛ. Ni-daŋ ma
tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u lulluŋ wiaa. 15 U
jaŋ ŋaa ni-bal Wia teeŋ. U bi jaŋ
nyunyua si-duoruŋ. Ba si lulu bua-la
lɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ hɛu lɛ woruŋ
a kaa mu deeŋ deeŋ. 16 U jaŋ wuo
ŋaa di Iziral tiŋŋaa yugɛ a birima
to ba Tiina Wia. 17 U jaŋ ŋaa Wia
tiŋtinnu a kɛŋ doluŋ ari Ilaaja fa si
kɛŋ doluŋ ŋii. (Ilaaja fa ŋaa nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ.) U jaŋ wuo ŋaa di biiriŋ ari
ba nyimmaba kala miira siŋ. U ma
jaŋ wuo ŋaa di nialiŋ si bi Wia niiŋ
wiaa ka to, di ba birimɛ a to tuɔ-pul
tiŋŋaa woŋbiiŋ a leŋ di niaa ŋaa siri
di ba Tiina kɔ di ba tou.”
18 Ŋii nɛ Zakaraya piɛsɛ Wia
tiŋdaari-la a bul, “Ɛɛ nɛ mi jaŋ wuo
ŋaa, a jiŋ di wialiŋ ŋ si bula ŋaa
wutitii? Mi ŋaa ba-nihiaŋ nɛ, mi
haala ma ŋaa ha-nihiaŋ.”
19 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu
a bul, “Mi yiriŋ nɛ Gebiral a hɔŋ
Wia sɛmɛ. U nɛ tiŋmi di mi ku bul
wu-zɔmuŋ deeŋ a piŋ. 20 Wialiŋ mi
si bula piŋ jaŋ ku ŋaa, aŋ ka ŋ bi
laa dii. Ŋii wiaa ŋ bira bi wiaa jaŋ
wuo bul, see tapulii-la si yie di wiaa
deeŋba mi si bula piŋ ŋaa.”
21 Wia tiŋdaari-la síi bul wiaa
Zakaraya teeŋ ŋii, nialiŋ si gbɛrɛ
Zakaraya kaala tuɔŋ bi jiŋ wii-la si
tii u didieni ŋii Wia dia-la tuɔŋ. U
kperiba. 22 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la
viiri, aŋ ka Zakaraya ku lii kaala
nialiŋ teeŋ. U bi wiaa wuo bula
piba. Ŋii nɛ u kɛŋ u nisaa a bul
wiaa ba teeŋ. U si bi wiaa wuo
bubul ŋii, ba jiŋ ari u na wiaa
ari duosoo tuɔŋ Wia-dia-la tuɔŋ nɛ.
23 Ŋii nɛ Zakaraya tiŋtiŋŋaa tapulaa
dɛrɛ Wia-dia-la lɛ. U miira mu u dia.

24 U bi diene, ka u haala Ɛlizabɛt
kɛŋ luoruŋ. U si kɛŋ luoruŋ ŋii, u
bi dia lɛ lia chɛŋsiŋ banɔŋ 25 a bul,
"Wia diene aŋ lɛɛlɛ pɛmi lɛ ŋla. U
tɔ mi hiisiŋ nɛ dunia lɛ."

Ba bul Yesu lulluŋ wiaa.

26 Ɛlizabɛt si kɛŋ luoruŋ u chɛŋsiŋ
balidu lɛ, Wia bira tiŋ u tiŋdaara
Gebiral duu mu Galilii tiŋteeŋ taŋ
kubala baa yirɛ Nazarɛt. 27 U timu
duu kɛŋ tiŋdaariŋ a kaa mu pi tolo
kubala ha si bi baal jiŋ baa yirɛ
Mɛɛri. U faa chɛ duu jaa baal kubala
nɛ baa yirɛ Josɛf. Josɛf fa ŋaa kuoro
Devit doho nuu nɛ.
28 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la kɔ u teeŋ
a chuɔlu aŋ bula pu a bul, "Wia cho
ŋ wiaa a pɛŋ lɛ woruŋ." 29 Mɛɛri
si nii wialiŋ Wia tiŋdaari-la si bula
pu, fawulluŋ kɛnu. U kɛŋ wialiŋ u si
bula bubuɔŋ bibiinɛ. 30 Ŋii nɛ Wia
tiŋdaari-la bula pu a bul, "Mɛɛri,
Wia cho ŋ wiaa, sí leŋe di fawulluŋ
kɛniŋ. 31 Ŋ jaŋ kɛŋ luoruŋ a lul baal.
Ŋ jaŋ hɛ u yiriŋ Yesu. 32 U jaŋ ŋaa
ni-bal. Ba jaŋ kɛnu yirɛ Wii-baliŋ
Bie. Wia jaŋ ŋaa duu dii kuoruŋ ari
u naabalima Devit fa si dii kuoruŋ
ŋii. 33 U jaŋ dii kuoruŋ Jekɔb doho
niaa tuɔŋ a kaa mu wuu. U bi jaŋ
dɛrɛ da." 34 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pi
Wia tiŋdaari-la a bul, "Mi ha bi baal
jiŋ. Ɛɛ nɛ saa wiiŋ deeŋ jaŋ wuo
ŋaa?" 35 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula
pu a bul, "Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ hɛŋ
lɛ. Ŋ jaŋ kɛŋ luoruŋ Wia doluŋ lɛ.
Ŋii wiaa bile jaŋ ŋaa Tuɔ-pul Tiina.
Ba kɛnu yiyirɛ Wia Bie. 36 Na ŋ
naaŋbie Ɛlizabɛt si hiɛsa ŋii. Ba si
u bi bii wuo lul, aŋ ka u kɛŋ luoruŋ
u chɛŋsiŋ balidu nɛ ŋla. 37 Wia kɛŋ
doluŋ. U jaŋ wuo ŋaa wii-kala."
38 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pu a bul, "Mi
ŋaa Wia tiŋtinnu nɛ. Leŋ di wialiŋ
ŋ si bula pimi, di ba ŋaa." Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la tau aŋ viiri.

Mɛɛri mu chuɔlɛ Ɛlizabɛt

39 Ŋii nɛ Mɛɛri sii lima lima a mu
duu chuɔlɛ Ɛlizabɛt u jaŋ lɛ. U fa hɛ
Judiya tiŋteeŋ lɛ nɛ. Peelee nɛ golli
lee-la chu. 40 U si yi dimɛ, u mu juu
Zakaraya dia a mu chuɔlɛ u haala
Ɛlizabɛt. 41 U laa Mɛɛri chuɔlaa. U
si laa ŋii, bile si hɛ u luoruŋ lɛ sii
birimɛ. Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ
Ɛlizabɛt lɛ woruŋ. 42 U faasa bula pi
Mɛɛri a bul, "Wia pɛŋ lɛ a kii haalaa
kala. Wia ma jaŋ pɛ bile ŋ si jaŋ lul
lɛ. 43 Mi ma ŋaa kubɛɛ nɛ, Wia Bie
naaŋ kɔ duu chuɔlɛmi? 44 Mi si laa
ŋ chuɔlaa ŋii, bile si hɛ mi luoruŋ lɛ
tuɔŋ ma tɔrɛ. U sii fuful. 45 Ŋ ma laa
dii ari wialiŋ Wia si bula piŋ jaŋ ŋaa
wutitiiba. Ŋii wiaa ŋ tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."

Mɛɛri dɛnnɛ Wia

46 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pu a bul,
"Mi tuɔŋ tɔrɔ nɛ. Mi didɛnnɛ Wia.
47 Wia nɛ ŋaa mi Laataara. Ŋii
nɛ tii mi jujuɔsɛ.
48 Mi ŋaa u tiŋtinni-bii nɛ, u liisi
mi wiaa.
A lii lɛɛlɛ a kaa mu, nuu-kala jaŋ
kɛŋmi yiyirɛ tuɔtɔrɛ tiina.
49 Wia ŋaa Wii-bal nɛ a ŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ mi lɛ.
U ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ.
50 Uu fá nialiŋ kala síi fáu, nen-
nige,
doho-na kala lɛ nɛ.
51 U kɛŋ u na-duo-la kaa tiɛnɛ
a ŋmoo babii-balaa a ŋaa ba
wu-ŋaala-la kala pugi.
52 U kiri ni-balaa ba kuori-kpasinniŋ
nyuŋ
aŋ ka ni-biisiŋ hɔŋ.
53 U joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pi summoo
aŋ kiri nialiŋ si kɛŋ kiaa ba kɛŋ
na-hilliŋ miirɛ.
54 U fa bil niiŋ nɛ a pi la naabalimaba
duu jaŋ pɛ u tiŋtinnaa Iziral
tiŋŋaa lɛ. Wii-la u fa si bula
ku ŋaa wutitii. U pɛba lɛ.
55 U fa fá Abiraham nennige.
U saa jaŋ fá u doho niaa kala ma
nennige a kaa mu wuu."
56 Mɛɛri si bul wialiŋ dɛrɛ, u hɔŋ
Ɛlizabɛt teeŋ a yi chɛŋsiŋ batori nɛ,
aŋ-na miira mu dia.

Ba lul Jɔɔŋ Wia lii-foori-la

57 Ŋii nɛ Ɛlizabɛt lulluŋ yi. U
lul baal. 58 U si lul ŋii, u dɔŋsuŋ
tiŋŋaa ari u naaŋbiiriŋ nii ŋii Wia

si fáu nennige. Ba tuɔŋ kala tɔrɛ, ba
jujuɔsɛ.

59 Bile si yi tapulaa chori di ba keri
u peniŋ aŋ hɛ u yiriŋ. Ba faa chɛ di
ba joŋ u nyimma Zakaraya yiriŋ nɛ
hɛ pu. 60 Ŋii nɛ u naaŋ via aŋ bul di
ba hɛ Jɔɔŋ pu.

61 Nihiasi-la bula pu ari ba bi
naaŋbii kala kɛnɛ u yiriŋ dii Jɔɔŋ.
62 Ŋii nɛ ba kɛŋ nisaa bul wiaa pi u
nyimma a piɛsu di yiri bɛɛ nɛ uu chɛ
duu hɛ pu.

63 Zakaraya ŋaa ba kɛŋ daa-bori-
bie kaa kɔ duu ŋmuŋsɛ bile yiriŋ
a piba. Ba joŋo pu. U ŋmuŋsɛ
daa-boro-la lɛ di bile yiriŋ nɛ Jɔɔŋ.
Ba karimɛ. Ba si karimɛ a na
bile yiriŋ, u ŋaaba wu-kpuŋkpere.
64 Zakaraya si ŋaa ŋii dɛrɛ, u bira
suomi a bubul wiaa a didɛnnɛ Wia.

65 Nialiŋ fa si hɛ dimɛ a na wii-la si
ŋaa, fawulluŋ kɛŋba. Ba kɛŋ wii-la
lii a bula gaarɛ Judiya tiŋteeŋ sɛmɛ-
na kala, lee-la peelee si gollo chu.
66 Nialiŋ kala si nii ŋii, ba kɛŋ wii-
la bibiinɛ ba tuɔsaa lɛ aa bul, "Bie
deeŋ saa jaŋ ŋaa kubɛɛ nɛ?" Ba na
ari Wia doluŋ hɛu lɛ nɛ. Ŋii nɛ tii ba
bul ŋii.

Zakaraya bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ

67 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ
Zakaraya lɛ, u bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ a bul,

68 "Má leŋ di la dɛnnɛ Wia, Wia-la
Iziral tiŋŋaa síi to.
U kɔ duu pɛ u niaa lɛ nɛ a laaba
ta.
69 U liisɛ ni-duoŋ nɛ pila duu kɔ laala
ta.
U lii Devit doho niaa tuɔŋ nɛ.
70 Faafaa kala nɛ Wia to u nialiŋ
fa síi bul wiaa u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, a bula pila
71 ari u jaŋ laala ta la diŋdɔŋŋɔɔ
ari nialiŋ kala si bɛrɛla nisiŋ lɛ.
72 U ma bula ari u jaŋ fá la doho niaa
nennige, a liise yi wii-la u fa si
bula pi la naabalimaba.
73-74 U fa bula pi la naabalima
Abiraham a ŋmiɛsɛ
ari u jaŋ laala ta la diŋdɔŋŋɔɔ
nisiŋ lɛ
a pila woŋbiiŋ di la kɛŋ nyu-
duoŋ a tima pu.
75 Ŋii lɛ nɛ la jaŋ wuo to a kɛŋ tuɔ-
pula u teeŋ,
la miisiŋ kala lɛ."

76 Zakaraya si bul wiaa deeŋba
dɛrɛ, u bul wiaa a pi u bie ma a bul,
"Ŋ-na mi bii, ŋ jaŋ ŋaa nii-la síi
bul wiaa, Wii-baliŋ Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ.
Ŋ jaŋ laa la Tiina-la si jaŋ kɔ sipaaŋ
a wasɛ woŋbiiŋ bilu lɛ.
77 Ŋ ma jaŋ bula pi nialiŋ si ŋaa
siri di ba tou, di Wia joŋ ba
haachɛba chɛba aŋ laaba ta.
78 Wia kɛŋ zile aŋ fifá niaa nennige.
U jaŋ laala ta a leŋ di la hɔŋ pulu-
muŋ tuɔŋ.
79 Puluŋ-la jaŋ lii Wia-jaŋ a pɔsɛ
hɛ nialiŋ kala si hɔŋ birimiŋ
tuɔŋ a faa chɛ di ba suu.
U jaŋ dagɛla woŋbii-la si kɛŋ
yarifiɛlaa di la to."

80 Ŋii nɛ bile sii waa a hɛ yaraa
a kɛŋ doluŋ ari wu-jimiŋ. U mu hɛ
giri-bine tuɔŋ a mu yi tapulii-la u
si kɛŋ u titia kaa ku lii dagɛ Iziral
tiŋŋaa.

2

Ba lul Yesu
Mat. 1.18-25

1 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ, baa
yirɛ Ɔgasitas. U nɛ fa ŋaa Rom
tiŋŋaa kuori-baliŋ. Bua-la lɛ u bul
di ba diisɛ u tiŋteeŋ niaa. Ba ha
bi ŋii ŋaa, see lɛɛlɛ nɛ ba ŋaa ŋii.
2 Ba si bugumo diisɛ niaa ŋii, baal
kubala nɛ fa chiŋ kuori-baliŋ nyuŋ
Siiria tiŋteeŋ lɛ. Baa yirɛ Kiriinias.

3 Ŋii nɛ nuu-kala mu u jaŋ di
ba diisu dimɛ. 4 Josɛf ma sii
Nazarɛt Galilii tiŋteeŋ lɛ a mu
Judiya tiŋteeŋ, a mu juu taŋ kubala
baa yirɛ Bɛtilɛhɛm. Lee-la nɛ ba fa
lul kuoro Devit. Josɛf fa ŋaa kuoro
Devit doho nuu nɛ. Ŋii nɛ tii u mu
dimɛ. 5 Ba di Mɛɛri kala mu dimɛ.
Mɛɛri fa ŋaa nii-la si si u jaŋ jaau
nɛ, ka u kɛŋ luoruŋ.

6 Ba si yi Bɛtilɛhɛm, ba hɔŋ dimɛ.
Ŋii nɛ Mɛɛri lulluŋ yi, 7 aŋ ka ba bi
leriŋ na nuhuɔraa dia-la lɛ di ba juu.
Ŋii nɛ tii ba mu juu ja-dia. Dimɛ nɛ
Mɛɛri lul u bii-buŋbuŋ, baal, a kɛŋ
gɛriŋ a bɛu a joŋu bil yaŋ nyuŋ.

Pie-daaraa nii bile lulluŋ wiaa.

8 Bua-la lɛ pie-daaraa nɛ fa hɛ
tiŋtee-la sɛmɛ dɔŋɔ a hɛ yaŋ tuɔŋ a
chua dimɛ titaŋiŋ aa beŋ ba piesee.
9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala kɔ
ba teeŋ. U si kɔ ŋii, Wia pulumuŋ
chaana hɛba lɛ. Fawulluŋ kɛŋba.
10 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula piba a
bul, "Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma.
Mi kɛŋ wu-zɔŋŋɔɔ nɛ kɔ di mi bula
pima. Nii-la kala si nii wu-zɔmɔ-la,
u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 11 Titaŋiŋ deeŋ ba
lul ma Laataara nɛ Devit jaŋ lɛ. Baa
yiru la Tiina Kirisito, nii-la Wia si
liisa. 12 Ŋla nɛ ma jaŋ wuo to jiŋ.
Di ma mu dimɛ, ma jaŋ na bile di ba
kɛŋ gɛnniŋ bɛu a joŋu bil yaŋ nyuŋ."
13 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa yugɛ a guu
lii a pɛ Wia tiŋdaari-la lɛ a yii yiilaa
a dɛnnɛ Wia a bul,
14 "Má leŋ di la dɛnnɛ Wia si hɛ Wia-
jaŋ lɛ.
Wia ma tuɔŋ tɔrɛ nialiŋ si hɛ
tiŋteeŋ lɛ nɛ. Ba ma jaŋ na
yarifiɛlaa."
15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara-la miira
mu Wia-jaŋ. Ka pie-daara-la bula
pi dɔŋɔ a bul, "Má leŋ di la mu
Bɛtilɛhɛm a na wii-la la Tiina Wia si
to u tiŋdaaraa lɛ a bula pila."
16 Ba sii fá lima lima a mu na
Mɛɛri ari Josɛf. Ba naba aŋ na bile
maa di u piŋ yaŋ nyuŋ. 17 Ŋii nɛ
pie-daara-la bula pi bile naaŋ ari u
nyimma wialiŋ Wia tiŋdaara-la si
bula piba a tigɛ bile lɛ. 18 Nialiŋ kala
si nii ŋii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere.
19 Mɛɛri laa wiaa deeŋba kala a hɛ
u nyuŋ lɛ a kaa bibiinɛ.
20 Ŋii nɛ pie-daara-la miira mu ba
pie-daaliŋ. Baa mu a yiyii yiilaa
a didɛnnɛ Wia. Wialiŋ kala Wia
tiŋdaara-la si bula piba, ba naba.

Ba hɛ Yesu yiriŋ

21 Bile si yi tapulaa chori, ba keri
u peniŋ aŋ hɛ u yiriŋ. Ba hɛ Yesu
pu, yiri-la Wia tiŋdaari-la fa si daga
bua-la lɛ Mɛɛri fa ha si bi luoruŋ
kɛnɛ.

Ba kɛŋ Yesu juu Wia-dia.

22-23 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto dɔŋɔ nɛ ŋla:
"Di baal ari u haal nɛ lul ba bii-
buŋbuŋ, duu nɛ ŋaa baal, u
maga di ba mu piisɛ ba disin-
niŋ ta nɛ."
Moosis fa bira ŋmuŋsa bil Wia teniŋ
tuɔŋ di nuu-na kala nɛ lul u bii-
buŋbuŋ, di bile nɛ ŋaa baal, duu
joŋo pi Wia. Ŋii nɛ Josɛf ari Mɛɛri
ŋaa ŋii. Ba sii joŋ bile a kaa mu
Jerusalɛm a joŋu pi Wia. 24 Ba bira
ŋmuŋsa di ba kpu kokosuŋ balia
maa a pi Wia. Ŋii nɛ Josɛf ari Mɛɛri
sii mu Wia-dia di ba ŋaa ŋii.
25 Bua-la lɛ baal kubala nɛ fa hɛ
Jerusalɛm lɛ, baa yirɛ Simiaŋ. U
fa ŋaa ni-zɔŋ nɛ a fifá Wia a fa
gbigbɛrɛ di Wia laa Iziral tiŋŋaa ta.
Wia Diŋ-zɔŋ-la ma hɛu lɛ woruŋ.
26 Wia Diŋ-zɔŋ-la fa bula pu ari u
bi jaŋ suu see duu na Kirisito, nii-
la Wia si jaŋ liisɛ duu kɔ. 27 Ŋii nɛ
Yesu nyimma ari u naaŋ juu Wia-dia
a joŋu pi Wia aŋ pɛ ŋaa ŋii Wia niiŋ
wiaa si bula ŋii nɛ. Di Wia Diŋ-zɔŋ-
la kɛŋ Simiaŋ ma ku juu Wia-dia.
28 Simiaŋ na bile a laau a hɛ u nisaa
lɛ aŋ dɛnnɛ Wia a bul,
29 "Mi Tiina, ŋ leŋ di wialiŋ ŋ si bula
pimi sɛnɛ ku ŋaa.
Ŋ si ŋaa ŋii, leŋ di mi-na ŋ
tiŋtinna na woŋbiiŋ a suu ari
yarifiɛlaa.
30 Mi sɛnɛ na nii-la si kɔ duu laa
dunia niaa ta nɛ.
31 Ŋ timu duu kɔ nuu-kala teeŋ
nɛ, di nuu-kala nau.
32 Bie deeŋ jaŋ nagɛ pulumuŋ a dagɛ
nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa
woŋbiiŋ, ka di ŋ niaa Iziral
tiŋŋaa ma na."
33 Simiaŋ si bul ŋii dɛrɛ, wialiŋ
u fa si bula a tigɛ bile lɛ ŋaa bile
nyimma ari u naaŋ wu-kpuŋkpere.

34 Ŋii nɛ Simiaŋ chuɔlɛ Wia piba
duu pɛba lɛ aŋ bula pi u naaŋ a bul,
“Wia liisɛ ŋ bie deeŋ duu ku dɔgisɛ
nialiŋ si bi u wiaa laa dii, aŋ ma
laa nialiŋ si laa u wiaa dii ta Iziral
tiŋŋaa tuɔŋ. Wia ta bie deeŋ duu
ŋaa magil nɛ. Niaa yugɛ jaŋ joŋ ba
hariŋ yiau. 35 Ka ba tuɔbiinaa jaŋ lii
di-jaliŋ.” Ŋii nɛ u bira bula pi Mɛɛri
a bul, “Ŋ titia tuɔŋ jaŋ chei woruŋ ŋ
bile wiaa a nagɛ ba si joŋ sia tɔbuŋ.”

36 Haal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ.
U yiriŋ nɛ Ana. U fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Fanuwɛl a
lii Asa doho niaa tuɔŋ. U fa ŋaa ha-
nihiaŋ nɛ. U fa jaa bala jisiŋ balipɛ
nɛ ka u suu. 37 U bala si suba, u
hɔnɔ a ŋaa yo-haal nɛ jisiŋ mahiŋ
banɛsɛ ari banɛsɛ. Bua-na kala lɛ
u yie vɛnɛɛ mu Wia-dia wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala. U yie vɔɔ niiŋ dimɛ aŋ
pɛ chuɔlɛ Wia. 38 Simiaŋ fa síi bul
wiaa pipi Mɛɛri ŋii, di Ana ma ku
juu. U na bile a dɛnnɛ Wia aŋ bul
wiaa a tigɛ bile lɛ a pi nialiŋ kala fa
si gbɛrɛ di Wia laa Jerusalɛm niaa
ta.

Ba miira mu Nazarɛt

39 Mɛɛri ari Josɛf si ŋaa wialiŋ kala
Wia si si di ba ŋaa Jerusalɛm lɛ a
dɛrɛ, ba miira mu Galilii tiŋteeŋ a
mu ba jaŋ Nazarɛt. 40 Bile waa a kɛŋ
doluŋ a kala ŋaa wu-jimii. Wia pɛu
lɛ.

Yesu mu Wia-dia

41 Jina-na kala Yesu nyimma ari u
naaŋ yie mu Jerusalɛm di ba gbieli
diisiŋ kieliŋ gbiele. 42 Yesu si ŋaa
jisiŋ fii ari balia, ba di u nyimma
ari u naaŋ mu diisiŋ kieliŋ gbiele-la
Jerusalɛm lɛ, ari ba si vɛnɛɛ ŋaa ŋii.
43 Gbiele-la si dɛrɛ, ba miiraa mu dia,
ka Yesu ha hɛ hariŋ. U naaŋ ari u
nyimma bi jiŋ. 44 Ba fa biina ari u
hɛ ba nialiŋ si miira mu ba jaŋ tuɔŋ
nɛ. Ba suomo chichɛu ba naaŋbiiriŋ
ari ba naŋdɔŋsuŋ tuɔŋ. Ba vɛŋ deeŋ
deeŋ wia tuu juu a chɛu ka. 45 Ba
si chɛu ka, ba miira mu Jerusalɛm a
bene chichɛu dimɛ.
46 U tapulaa batori chɛɛŋ nɛ ba
nau Wia-dia lɛ, di ba di Ju̱u tiŋŋaa
kerichiba hɔnɔ. Uu jegili wialiŋ ba
síi bul aŋ pɛ pipiɛsɛba wiaa maa.
47 Nialiŋ kala si hɛ dimɛ a nii u síi
chaarɛ wiaa siaa ari wu-jimiŋ ŋii, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere. 48 U nyimma
ari u naaŋ si nau, u ŋaaba ma wu-
kpuŋkpere. Ŋii nɛ u naaŋ piɛsu,
“Mi bii, bɛɛ nɛ tii ŋ ŋaala ŋla? La di
ŋ nyimma gɔllɔ chɛŋ ka nɛ.” 49 Ŋii
nɛ u piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma
gɔllɔɔ chɛmi? Ma bi jiŋ ari mi jaŋ
hɛ mi Nyimma dia lɛɛ?” 50 Ama ba
fa bi wii-la u si bula piba bubuɔŋ jiŋ.

51 Ŋii nɛ Yesu ari u nyimma ari u
naaŋ miira mu Nazarɛt a hɛ dimɛ.
Ba si hɛ dimɛ, u to ba niiŋ woruŋ.
U naaŋ laa wialiŋ kala si ŋaa a hɛ u
tuɔŋ lɛ aa biinɛ.

52 Ŋii nɛ Yesu waa, u wu-jimiŋ ma
puŋa pɛ. Wia chou, niaa ma zizilu
woruŋ.

3

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa

Mat. 3.1-12; Maak 1.1-8; Jɔɔŋ 1.19-28

1-2 Ŋii nɛ Wia ta Zakaraya bie
Jɔɔŋ duu mu bul Wia wiaa pi niaa
giri-bine tuɔŋ. U si suomo ŋii,
Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ Tabiiras dii
kuoruŋ u jisiŋ fii ari banɔŋ nɛ
ŋii. Pɔŋsɔs Paalit ma fa chiŋ kuori-
baliŋ nyuŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Hɛrɔd
ma fa bibeŋ Galilii tiŋteeŋ. U
naaŋbie Filip ma fa bibeŋ Ituriya
ari Takɔnaatis tiŋteeŋ. Baal-la ba
síi yirɛ Lasiinias ma níi beŋ Abiliini
tiŋteeŋ. Anas ari Kayafas ma nɛ fa
ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ Jerusalɛm lɛ. 3 Ŋii nɛ
Jɔɔŋ gɔllɛ Jɔɔdaŋ fuo-la kala nyuŋ a
bubul Wia wiaa pi niaa a bul, “Má
birima lii ma haachɛba lɛ aŋ leŋ di
mi foma Wii-chuɔlɛ liiŋ, di Wia joŋ
ma haachɛba chɛma.”

4 Azaaya fa ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ
sɛmɛ dɔŋɔ. U fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.
Wialiŋ u fa si ŋmuŋsa nɛ ŋla:
“Nuu níi heeli giriŋ tuɔŋ a bul,

'Má wasɛ Wia woŋbiiŋ bilu lɛ;
má leŋ di woŋbii-la ŋaa tegi tegi duu to.
5 Má tɔ buɔtuonuŋ kala.
Má keri peelee ari duŋdolluŋ ari tiŋteeŋ
a kaa jɛrɛ di ba magɛ dɔŋɔ,
woŋbii-la si golibo, má kaa tuulɛ.
Má tɔ woŋbii-la si kɛŋ buɔtuonuŋ di ba ŋaa mula mula.
6 Di ma ŋaa ŋii, dunia niaa kala jaŋ na ŋii Wia si laa niaa tita.' "

7 Ŋii nɛ niaa yugɛ a kɔ Jɔɔŋ teeŋ
duu foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. U bula
piba a bul, "Ma nialiŋ wu-ŋaalaa
nagɛ diŋŋaa nɛ. Ma biina ma jaŋ
wuo fá a lɛl chɛɛ-la Wia si jaŋ dii
nuu-kala sariyaa? 8 Má leŋ ma wu-
ŋaalaa nagɛ ari ma birima lii ma
haachɛba lɛ nɛ, aŋ sí bula bul di
ma ŋaa Abiraham doho niaa nɛ. Mi
jaŋ bula pima ari Wia paala jaŋ
wuo ŋaa di tabiaa deeŋba ma si
na birimɛ Abiraham doho niaa a pi
Abiraham. 9 Na ba kɛŋ saaŋ jee nɛ
a ŋaa siri di ba keri tiisiŋ lo. Tia-la
kala si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ kɛnɛ, ba jaŋ
keru ta a joŋo yuo hɛ nyiniŋ tuɔŋ."

10 Nialiŋ dɔŋsuŋ si nii wialiŋ u si
bula piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ la saa jaŋ
ŋaa?" 11 U bula piba a bul, "Di ŋ kɛŋ
gɛnniŋ balia, u maga di ŋ joŋ dɔŋɔ a
pi nii-la si bi kuŋ kɛnɛ. Nii-la si kɛŋ
kudiilee maa, u maga duu ŋaa kpaa
nialiŋ si bi kudiilee kɛnɛ nɛ."

12 Ŋii nɛ laŋpoo lilaaraa dɔŋsuŋ
ma kɔ duu foba Wii-chuɔlɛ liiŋ a
piɛsu a bul, "La kuhiaŋ, bɛɛ nɛ la
ma jaŋ ŋaa?" 13 U bula piba a bul,
"Ma sí moribiee laa kii ŋii ba si daga
di maa laa." 14 Laali-yuoroo dɔŋsuŋ
ma piɛsu a bul, "Ka la maa, bɛɛ nɛ
la ma jaŋ ŋaa?" U bula piba a bul,
"Ma sí nuu-kala moribiee kaa laa ari
doluŋ, ma ma sí wu-nyiariŋ nyia a
laa moribiee. Má leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ
ari time-la ma síi laa."

15 Niaa fa si gbɛrɛ Kirisito duu kɔ,
ba biina ari u naga ari u nɛ ŋaa
Kirisito. 16 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula piba
a bul, "Mi dee. Liiŋ duŋduŋa nɛ
mi-na kaa foma. Ama nii-la si jaŋ
kɔ, u nɛ yuga kiimi. Mi paala bi
maga di mi kpagu a kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ
ŋmɛniŋ ma kaa puri. U nɛ jaŋ joŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛ ma dɔŋsuŋ lɛ aŋ
joŋ nyiniŋ ma hɛ dɔŋsuŋ lɛ. 17 U jaŋ
kori u mii-chaari-gbaŋa. Duu ŋmoo
u miaa kala dɛrɛ, u jaŋ kɛŋ gbaŋa-
la a kaa chaarɛ a liisɛ mii-biiŋ a hɛ
u vire lɛ aŋ joŋ jɔruŋ a hɛ nyiniŋ
lɛ. Nyiŋ-la bi jaŋ disɛ." 18 Jɔɔŋ to
woŋbiee yugɛ a bul Wia wu-zɔmɔ-
la a pi nialiŋ a didagɛba.

19 Ama Jɔɔŋ bul wiaa juu kuori-
baliŋ Hɛrɔd lɛ. U fa jaa u naaŋbie
Filip haala baa yirɛ Hɛrɔdias. Jɔɔŋ
bula pu duu bi maga duu jaa u
naaŋbie haala. Wu-bɔŋŋɔɔ dɔŋsuŋ
yuga Hɛrɔd fa ŋaa. 20 Ŋii nɛ u paala
wasa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a pɛ buŋbuŋ
wu-bɔmɔ-la lɛ a kɛŋ Jɔɔŋ tɔ dia.

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
Mat. 3.13-17; Maak 1.9-11

21 Bua-la Jɔɔŋ síi fo niaa kala Wii-
chuɔlɛ liiŋ, u fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
maa. Ba si fou liiŋ dɛrɛ, u chuɔlɛ
Wia, di wia nyuŋ kpaa balia. 22 Ŋii
nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛu lɛ a
nagɛ kokomo. U nii nuu yiikoro si
lii wia nyuŋ a bula pu a bul, "Ŋ nɛ
ŋaa mi Bii-chooluŋ. Mi tuɔŋ tɔrɛ ŋ
nyuŋ."

Yesu doho niaa
Mat. 1.1-17

23 Yesu fa si suomo a titiŋ u
tiŋtiŋŋaa, u fa yi jisiŋ mara ari fii
nɛ. U doho niaa nɛ ŋla: Josɛf fa ŋaa
u nyimma. U nɛ niaa fa biinɛ ari u
nɛ lul Yesu. Josɛf nyimma yiriŋ nɛ fa
Hɛli. 24 Hɛli nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Matat. Matat ma nyimma yiriŋ nɛ fa
Liivai. Liivai ma nyimma yiriŋ nɛ fa
Mɛliki. Mɛliki nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Jana. Jana nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Josɛf. 25 Josɛf nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Matatayas. Matatayas nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Emɔs. Emɔs nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Neham. Neham nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Ɛzili. Ɛzili nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Nagai. 26 Nagai
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Maat. Maat

nyimma ma yiriŋ nɛ fa Matatayas.
Matatayas nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Sɛmeeŋ. Sɛmeeŋ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Josɛk. Josɛk nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Joda. 27 Joda nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Juanaŋ. Juanaŋ nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Riisa. Riisa nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Zerubabil. Zeruba-
bil nyimma ma yiriŋ nɛ fa Sialitɛl.
Sialitɛl nyimma ma yiriŋ nɛ fa Nɛɛri.
28 Nɛɛri nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Mɛliki. Mɛliki nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Adi. Adi nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Kosam. Kosam nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Ɛlimadam. Ɛlimadam
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛri. 29 Ɛri
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jɔsua. Jɔsua
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛliyiiza.
Ɛliyiiza nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Jɔrim. Jɔrim nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Matat. Matat nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Liivai. 30 Liivai nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Simiaŋ. Simiaŋ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Juda. Juda nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Josɛf. Josɛf nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Jonam. Jonam nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Ɛlayakim. 31 Ɛlayakim nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Mɛliya. Mɛliya ny-
imma ma yiriŋ nɛ fa Mɛna. Mɛna
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Mataata.
Mataata nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Neetiŋ. Neetiŋ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Devit. 32 Devit nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Jɛsi. Jɛsi nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Obɛd. Obɛd nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Buas. Buas nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Salimɔŋ. Salimɔŋ
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Naasuŋ.
33 Naasuŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Amiinadab. Amiinadab nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Adimiŋ. Adimiŋ nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Aani. Aani nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Hɛzurɔŋ. Hɛzurɔŋ
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Pɛrɛs. Pɛrɛs
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Juda. 34 Juda
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jekɔb. Jekɔb
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Aizik. Aizik
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Abiraham.
Abiraham nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Tɛɛra. Tɛɛra nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Nehɔ. 35 Nehɔ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Sɛrug. Sɛrug nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Riu. Riu nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Pɛlɛg. Pɛlɛg nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Iba. Iba nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Sɛla. 36 Sɛla nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Keenaŋ. Keenaŋ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Afakizat. Afakizat nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Sɛm. Sɛm nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Nowa. Nowa nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Lamɛki. 37 Lamɛki
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Mɛtuusila.
Mɛtuusila nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Inɔk. Inɔk nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Jarid. Jarid nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Mahalalil. Mahalalil nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Keenaŋ. 38 Keenaŋ
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Inɔs. Inɔs
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Sɛt. Sɛt
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Adam. Wia
nɛ ta Adam.

4

Sitaani ku magisɛ Yesu
Mat. 4.1-11; Maak 1.12-13

1 Ŋii nɛ Yesu miira lii Jɔɔdaŋ fuo-
la lɛ ku lii di Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛu
lɛ woruŋ. Ŋii nɛ u kɛnu kaa juu
giri-bine tuɔŋ tapulaa mahiŋ balia.
Sitaani yie kɔ a mimagisu. (U bi
sɛyɛ.) 2 Tapulaa mahiŋ balia deeŋba
kala pɛgɛ u bi kuŋ-kala die. Ŋii
nɛ losuŋ kpuu. 3 Ŋii nɛ Sitaani ku
bula pu a bul, "Di ŋ nɛ ŋaa Wia
Bie, leŋ di tabiiŋ deeŋ ŋ si na birimɛ
boroboro." 4 Ŋii nɛ Yesu miira bula
pu a bul, "Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ ari

'Kudiilee duŋduŋa dee bi nuhuobi-
ine miisiŋ ka pa.' "

5 Ŋii hariŋ Sitaani bira kɛnu kaa
jila dagɛ dunia kuoruŋ fine 6 aŋ bul,
"Kuoruŋ deeŋ kala ŋaa mi kua nɛ.
Mi jaŋ ŋaa di ŋ kɛŋ ba kala doluŋ
a tii ba kala a nii ba sima. Mi-na
jaŋ wuo joŋo pi nuu-kala mi síi chɛ.
7 Di ŋ nɛ tuu kpirimi mi sipaaŋ a
chuɔlɛmi, kiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa
ŋ kiaa." 8 Ŋii nɛ Yesu bira bula pu a
bul, "Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari,

'U maga di laa chuɔlɛ la Tiina Wia
duŋduŋa nɛ

aŋ pɛ timaa pu.' ”
9 Ŋii nɛ Sitaani bira kɛnu kaa mu
Jerusalɛm a kɛnu kaa jil Wia-dia
nyu-gbaŋa aŋ bula pu a bul, “Di ŋ nɛ
ŋaa Wia Bie, joŋ ŋ titia yuo daha a
tuu chigisi tiŋteeŋ. 10 Na ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ ari Wia jaŋ leŋ di
u tiŋdaaraa ku cheme kɛniŋ. 11 Ba
bira ŋmuŋsa ari
'Ba jaŋ kɛrɛ kɛniŋ di ŋ sí ŋ naaŋ joŋo
ŋmoo tabiiŋ.' ”
12 Ŋii nɛ Yesu bira bula pu a bul,
“Ba ma bul Wia teniŋ tuɔŋ ari u bi
maga di ŋ mimagisɛ ŋ Tiina Wia.”
13 Sitaani si magisɛ Yesu ŋii a dɛrɛ,
u leŋu, ka di tapulii dɔŋ bira yi.

Yesu suomi u tiŋtiŋŋaa Galilii tiŋteeŋ lɛ

Mat. 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Ŋii nɛ Yesu lii giri-bine-la tuɔŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a mu Galilii
tiŋteeŋ. Yesu wiaa teeli Galilii
tiŋteeŋ kala. 15 Ŋii nɛ u dagɛ niaa
Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Ba kala bibɛsɛu
lɛ.

Ba via Yesu Nazarɛt lɛ

Mat. 13.53-58; Maak 6.1-6

16-17 Ŋii nɛ Yesu mu Nazarɛt, lee-
la ba si lulu. Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ u
mu juu Wii-chuɔlɛ dia ari u si vɛnɛɛ
ŋaa ŋii. Ŋii nɛ u sii duu karimɛ Wia
teniŋ a pi niaa. Ba joŋ Wia teniŋ
tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ pu, teŋ-la Azaaya si
ŋmuŋsa, nii-la fa síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. U suri a na lee-
la ba si ŋmuŋsɛ ŋla a karimɛ a bul,
18 “Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ nɛ.
U nɛ liisɛmi di mi bul Wia wu-
zɔmɔ-la a pi summoo.
U nɛ tiŋmi di mi bula pi yosuŋ ari
Wia jaŋ joŋba ta,
a bira bula pi nyulimaa di ba
siaa jaŋ suri.
U bira tiŋmi di mi laa niaa ba si
nyaga bil a ta
19 a bula piba di jina jaŋ yi
di la Tiina Wia jaŋ laa u niaa ta.”
20 Yesu si karimɛ teŋ-la dɛrɛ, u
kaa tɔ aŋ joŋo pi nii-la síi bil teŋ-la
aŋ tuu hɔŋ. Nialiŋ kala si hɛ Wii-
chuɔlɛ dia-la lɛ chaarɛ ba siaa a pɛu
lɛ. 21 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Teŋ-la mi si karima pima, jiniŋ u
sɛnɛ ku ŋaa wutitii nɛ.” 22 Ŋii nɛ
niaa kala tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ. Wu-
zɔŋŋɔɔ kala u si bula piba ŋaaba
wu-kpuŋkpere. Ba pipiɛsɛ dɔŋɔ,
“Josɛf bile dee ŋlaa?” 23 Ŋii nɛ Yesu
bira bula piba a bul, “Mi laa dii ari
ma jaŋ magɛ namaga a pimi. U nɛ
ŋla: 'Daalusuŋ tiina, mu vaarɛ ŋ
titia.' Ma jaŋ bira bula pimi a bul di
wialiŋ kala mi si ŋaa Kapɛnam lɛ, di
mi ŋaaba mi titia jaŋ lɛ maa.” 24 Ŋii
nɛ Yesu bira bul, “Wutitii, mi bulaa
pima ari nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, duu nɛ kɔ u titia
jaŋ, u niaa buu cho.” 25 Ŋii nɛ Yesu
bira bul, “Má jegili, wutitii mi bulaa
pima. Ilaaja fa si hɛ u miisiŋ lɛ,
duonuŋ bi nia jisiŋ batori ari lebi.
Ilaaja fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Losuŋ juu
Iziral tiŋteeŋ woruŋ. Bua-la lɛ yo-
haalaa yuga a fa hɛ dimɛ. 26 Ama
Wia bi leŋe Ilaaja mu pɛ J̱u̱u tiŋŋaa
yo-haalaa kuŋ-kala lɛ. U timu u mu
pɛ yo-haal kubala duŋduŋa lɛ a lii
Saadɔŋ tiŋteeŋ lɛ, taŋ kubala baa
yirɛ Zarɛfat. 27 Bua-la lɛ Ilaasa ma fa
si hɛ u miisiŋ lɛ, gbegisiŋ ma yuga
nɛ a hɛ Iziral tiŋteeŋ lɛ, ama Wia
bi leŋe Ilaasa vaarɛ ba kuŋ-kala see
baal kubala baa yirɛ Neyemaŋ. U lii
Siiria tiŋteeŋ nɛ.”
28 Nialiŋ kala fa si hɛ Wii-chuɔlɛ
dia-la lɛ a nii wiiŋ deeŋ, ba baaniŋ
sii u nyuŋ. 29 Ba sii a kɛŋ Yesu lɛrɛ lii
ba taŋ tuɔŋ a kɛnu kaa jil duŋdolo-la
nyuŋ ba fa si saa ba jaŋ. Ba kɛnu kaa
jil duŋdolo-la nyuŋ di-bolii aa chɛ di
ba joŋu yuo ta duu tuu tel tiŋteeŋ.
Ba chɛu ka. 30 Ka u to nialiŋ tuɔŋ a
lii viiri.

Baala si kɛŋ jiŋ-bɔmuŋ

Maak 1.21-28

31 Ŋii nɛ Yesu lii Nazarɛt lɛ a mu
Kapɛnam si hɛ Galilii tiŋteeŋ. Chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ u mu juu Wii-chuɔlɛ
dia a didagɛba. 32 U si dagɛba ŋii, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere, bɛɛ wiaa uu
bul wiaa ari doluŋ nɛ. 33 Di baal

kubala nɛ fa hɛ Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ.
Jiŋ-bɔmuŋ nɛ fa kɛnu. Ŋii nɛ u faasa
chiirɛ 34 a bul, “Yesu ŋ si lii Nazarɛt,
bɛɛ kuŋ nɛ ŋ chɛ ŋ ŋaala lɛ? Ŋ kɔ
di ŋ kpula nɛɛ? Mi jimiŋ nɛ. Ŋ ŋaa
Wia Tuɔ-pul Tiina nɛ.” 35 Yesu si nii
wialiŋ baal-la si bula, u kpia jiŋ-bɔŋ-
la lɛ a bul, “Kɛŋ goŋ aŋ ku lii baal-la
lɛ.” Jiŋ-bɔŋ-la ŋaa baal-la tel ba kala
sipaaŋ aŋ lii baal-la lɛ. U bi wu-bɔŋ
kala ŋaau lɛ. 36 Ba si na ŋii, u ŋaa
nuu-kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba
pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Ɛɛ nɛ u si wuo
bul ŋla? Baal-la deeŋ kɛŋ doluŋ a
wuo jiŋ-bɔŋŋɔɔ, a bul wiaa piba ba
lii niaa lɛ.” 37 Ŋii nɛ Yesu wiaa teeli
lee-la kala.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Mat. 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Ŋii nɛ Yesu lii Wii-chuɔlɛ dia-
la lɛ a mu baal kubala dia baa yirɛ
Saamɔŋ. U mua di Saamɔŋ hiili-
haala pina aa wiilɛ. U yaraa kala liŋ.
Ba si bul u wiaa pu, 39 Yesu mu chiŋ
u sɛmɛ aŋ kpia nyanyalii-la lɛ duu
leŋu. Nyanyalii-la leŋ haal-la, aŋ ka
u guu sii a ŋaa kudiilee piba ba dii.

40 Di niaa dɔŋsuŋ ma nɛ ŋii, ba
naŋdɔŋsuŋ wiwiilɛ. Nyanyal-yiriba
kala nɛ kɛŋba. Wia si jua, ba kɛŋba
kaa kɔ Yesu teeŋ. U joŋ u nisaa a
daŋ ba kuŋ-kala lɛ, ba duori. 41 Jiŋ-
bɔŋŋɔɔ ma lii niaa lɛ a yugɛ aa
chiirɛ, a bula pi Yesu a bul, “Ŋ nɛ
ŋaa Wia Bie.” Ŋii nɛ Yesu kpiaba lɛ
di ba sí u wiaa bul, bɛɛ wiaa ba jima
ari u nɛ ŋaa Kirisito.

Yesu bul Wia wiaa Judiya tiŋteeŋ lɛ
Maak 1.35-39

42 Siipuuraa Yesu lii taŋ-la lɛ a mu
lee-la niaa si tuo dimɛ. Ŋii nɛ nialiŋ
suomo chichɛu. Ba si mu nau, ba
wiwalimɛ di ba kɛnu bil duu sí viiru.
43 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “U
maga di mi mu tasiŋ dɔŋsuŋ maa a
bul Wia kuorii-la wiaa dimɛ. Ŋii nɛ
Wia tiŋmi di mi ku ŋaa.” 44 Ŋii nɛ
u bul Wia wiaa Judiya tiŋteeŋ, Wii-
chuɔlɛ diisiŋ lɛ.

5

Yesu yirɛ u buŋbuŋ haritooroo
Mat. 4.18-22; Maak 1.16-20

1 Bua kubala Yesu chiŋ muga
kubala niiŋ baa yirɛ Gɛnɛzarɛt. Niaa
yugɛ a yigi dɔŋɔ a kukɔ u teeŋ di
ba nii Wia wiaa. 2 Ŋii nɛ Yesu na
liiŋ daborusuŋ balia di ba chiŋ liiŋ
niiŋ. Ba tiŋŋaa kaa ku bil nɛ aŋ mu
di ba chɛsɛ ba joŋba. Saamɔŋ nɛ
tii dɔŋɔ. 3 Ŋii nɛ Yesu juu Saamɔŋ
liiŋ daboro aŋ bul duu yigu duu juu
liiŋ tuɔŋ mua. U mu yigu. Ŋii
nɛ Yesu hɔŋ liiŋ daboro-la tuɔŋ aŋ
didagɛ ni-daŋ-la kala. 4 U si bul wiaa
pi nialiŋ dɛrɛ, u bula pi Saamɔŋ a
bul, “Kuosi liiŋ daboro-la duu mu
lee-la liiŋ si luŋie mua, di ma di
ŋ naŋdɔŋsuŋ yuo ma joŋba a kɛsɛ
cheŋfilee.” 5 Ŋii nɛ Saamɔŋ bula
pu a bul, “Mi kuhiaŋ, la yuo joŋba
titaŋiŋ kala kala nɛ aŋ bi kuŋ-kala
kɛnɛ. Ama ŋ-na si bul ŋii pimi, mi
jaŋ yuo.” 6 Ŋii nɛ ba ŋaa ŋii a kɛsɛ
cheŋfilee yugɛ kiŋkɛŋ. Ba si kɛsɛ
yugɛ ŋii, ba joŋba chichɛ di ba kiɛsɛ.
7 Di ba naŋdɔŋsuŋ hɛ liiŋ daboro
dɔŋɔ tuɔŋ. Ŋii nɛ ba yirɛba di ba
ku pɛba lɛ. Ba kɔ a chaarɛ cheŋfilie-
la a su̱ liiŋ daborusu-la baliamiŋ
kala. Ba paala chichɛ di ba tuu liiŋ
bubuɔŋ. 8 Saamɔŋ yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ
fa ŋaa Piita. Saamɔŋ Piita si na wii-
la si ŋaa, u tuu kpirimi u naadusuŋ
nyuŋ Yesu sipaaŋ aŋ bul, “Mi Tiina,
sii lii mi teeŋ. Mi ŋaa haachɛ tiina
nɛ.” 9 Ba si kɛsɛ cheŋfilie-la yugɛ
ŋii, u ŋaa Piita ari nialiŋ kala wu-
kpuŋkpere. 10 Saamɔŋ naŋdɔŋsuŋ
Jeems ari Jɔɔŋ ma fa hɛ dimɛ. Ba
fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ. Wialiŋ ba
si na ma ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii
nɛ Yesu bula pi Saamɔŋ a bul, “Sí
fawulluŋ fá. A suomi jiniŋ, ŋ jaŋ chɛ
kikɛsɛ niaa ari ŋ síi kɛsɛ cheŋfilee
ŋii.”

11 Ŋii hariŋ ba sii a kɛŋ liiŋ dabori-
biisi-la kaa ku lii liiŋ niiŋ. Ba
leŋ kuŋ-kala ta dimɛ aŋ sii to Yesu
hariŋ.

Yesu vaarɛ gbege
Mat. 8.1-4; Maak 1.40-45

12 Ŋii nɛ Yesu mu taŋ kubala di
baal kubala nɛ ŋii. U ŋaa gbege nɛ.
U na Yesu a tuu kpirimi u sipaaŋ aŋ
sulu a bul, “Mi kuhiaŋ, di ŋ nɛ cho,
ŋ jaŋ wuo ŋaa di mi duori.” 13 Ŋii
nɛ Yesu liisɛ u nisiŋ a digu aŋ bul,
“Mi cho nɛ. Duori.” Yawiil-la guu
leŋ baal-la. 14 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, “Sí wiiŋ deeŋ bula pi nuu-kala.
Ama kɛŋ ŋ titia mu dagɛ nii-la si kpu
pusuŋ pipi Wia duu kpu pusuŋ pipi
Wia, a piisɛ ŋ disinniŋ ta ari Moosis
fa si dagɛma ŋii. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii,
niaa jaŋ na ari ŋ bira bi disinniŋ
kɛnɛ.” 15 Aŋ ka wii-la ha faasa teeli
leriŋ kala a mu. Niaa yuga a kɔ u
teeŋ di ba nii u wiaa, aŋ ka duu pɛ
vaarɛ ba nyanyalaa maa. 16 Ka Yesu
yie sii mu giriŋ duu chuɔlɛ Wia.

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Mat. 9.1-8; Maak 2.1-12

17 Tapulii kubala Yesu didagɛ
niaa, di Wia doluŋ hɛu lɛ u kaa
vivaarɛ nyanyal tiŋŋaa. Farisii
tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba si lii
Galilii tiŋteeŋ ari Judiya tiŋteeŋ ari
Jerusalɛm kala ma fa hɔŋ dimɛ.

18 Ŋii nɛ niaa chuŋ gbɛriku kubala
ari u bɔsɔ kala a kaa kɔ a wiwalimɛ
di ba kɛnu kaa juu dia-la lɛ Yesu si hɛ
a bil u sipaaŋ. 19 Ama niaa fa si yuga
ŋii, ba bi woŋbiiŋ na di ba kɛnu
juu. Ŋii nɛ ba kɛnu kaa jil lusuŋ
nyuŋ a ta luri a joŋu ta. U to dimɛ a
tuu nialiŋ tutuɔbaaniŋ Yesu sipaaŋ.
20 Yesu si na ari niaa deeŋba ŋaau
yarida woruŋ, u bula pi gbɛriku-la a
bul, “Mi naŋdɔŋ, mi joŋ ŋ haachɛba
chɛŋ nɛ.” 21 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa
ari Wia teniŋ kerichiba-la suomo
pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Kubɛɛ nɛ nia
deeŋ síi tuusɛ Wia joŋŋoo ŋla? Nuu-
kala bi jaŋ wuo joŋ haachɛba chɛ
nuu see Wia duŋduŋa.” 22 Ŋii nɛ
Yesu wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a piɛsɛba
a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma biinɛ wiaa
deeŋba ma tuɔŋ lɛ? 23 Mi si jaŋ
bul di mi joŋ u haachɛba chɛu nɛ
koo mi si jaŋ bul duu sii a chuoli u
bɔsɔ a viviiri, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ ŋaa
mɔli? 24 Mi jaŋ dagɛma ari mi-na
Nuhuobiine Bie kɛŋ doluŋ dunia lɛ
di mi joŋ haachɛba chɛ niaa.” Ŋii nɛ
u bula pi gbɛriku-la a bul, “Sii a joŋ ŋ
bɔsɔ a mu dia.” 25 U guu duori a sii a
joŋ u bɔsɔ-la u fa si piŋ u nyuŋ a mu
dia aŋ didɛnnɛ Wia. 26 U ŋaa nialiŋ
kala fa si hɛ dimɛ wu-kpuŋkpere.
Fawulluŋ kɛŋba. Ba dɛnnɛ Wia a
bul, “La na wu-kpuŋkpere jiniŋ.”

Yesu yirɛ Liivai
Mat. 9.9-13; Maak 2.13-17

27 Ŋii hariŋ Yesu bira sii a lii a na
laŋpoo lilaara kubala baa yirɛ Liivai
duu hɔŋ u tiŋtinni dia lɛ. Ŋii nɛ Yesu
yiru a bula pu duu sii a tuto u hariŋ.
28 Ŋii nɛ Liivai sii aŋ leŋ u kuŋ-kala
ta aŋ to u hariŋ.

29 Ŋii nɛ Liivai ŋaa di ba gbieli
gbiele u dia lɛ. Yesu ari u haritooroo
ari laŋpoo lilaaraa dɔŋsuŋ yugɛ, ari
niaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ.

30 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ
ari Wia teniŋ kerichiba ari ba
naŋdɔŋsuŋ sii a pipiɛsɛ Yesu har-
itooroo a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma di
laŋpoo lilaaraa ari haachɛ diiree
kala hɔnɔ didii kudiilee?” 31 Yesu
nii ba síi bul ŋii. Ŋii nɛ u bula
piba a bul, “Nialiŋ si kɛŋ yarifiɛlaa
bi daaluŋ ŋiŋaara ka chɛ, see nialiŋ
síi wiilu. 32 Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ
diiree nɛ di ba leŋ ba haachɛba.
Nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula mi sipaaŋ dee
mi kɔ mi yirɛ.”

Ba piɛsɛ Yesu nii-vɔbuŋ wiaa
Mat. 9.14-17; Maak 2.18-22

33 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ ku piɛsɛ
Yesu a bul, “Jɔɔŋ Wia lii-foori-la
haritooroo yie vuvɔɔ niiŋ nɛ aŋ
pɛ chuchuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ.
Farisii tiŋŋaa haritooroo ma ŋiŋaa
ŋii titia. Ama ŋ-na haritooroo bi niiŋ
ka vɔɔ.” 34 Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛba
a bul, “Di nuu nɛ mu jaa haala kaa
kɔ, di ba duu naŋdɔŋsuŋ gbigbieli
ha-jaari gbiele, u naŋdɔŋsuŋ jaŋ vɔɔ
niiŋ koo? Ai, ba bi niiŋ ka vɔɔ.
35 Ama chɛɛ dɔŋ nɛ hɛ dimɛ, ba jaŋ

kɛŋ baal-la kaa mu lee, aŋ ka di u
naŋdɔŋsu-la vɔɔ niiŋ.”
36 Ŋii nɛ u bira magɛ namaga a
piba a bul, “Nuu-kala bi jaŋ keri
gɛripɛ-faliŋ a kaa tɔ gɛri-biniŋ. Ŋ
nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ chei gɛri-falii-la.
Gɛripɛ-falii-la ma ŋ si kere tɔ gɛri-
kɔsu-la ma bi jaŋ challɛ. 37 Ŋii titia
nɛ nuu ma bi jaŋ joŋ si-huoŋ a hɛ
pupoi-kpaaŋ lɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, pupoi-
la jaŋ yɛrɛ, di siŋ-la kala bisa ta.
38 Si-huoŋ maga di ŋ joŋu hɛ pupoi-
zɔmuŋ lɛ nɛ. 39 Di nuu nɛ nyua si-
yele, u bira bi chɛ duu nyua si-huoŋ,
bɛɛ wiaa nuu-kala jima ari si-yele nɛ
zɔmɔ kii si-huoŋ.”

6

Ba piɛsɛ Yesu chɛ-wiesii-la chɛɛŋ wiaa
Mat. 12.1-8; Maak 2.23-28

1 Bua kubala, chɛ-wiesii-la chɛɛŋ,
Yesu ari u haritooroo to nyoŋso baga
tuɔŋ bibal. Ŋii nɛ u haritooro-la bori
nyoŋso-la a chichaŋ.
2 Di Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma hɛ
dimɛ a naba. Ba si naba ŋii, ba
piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma ŋaa
ŋla? Maa chei la chɛ-wiesii-la chɛɛŋ
kisiŋ nɛ ŋii.” 3 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba
a bul, “Ma bi wii-la Devit fa si ŋaa
karimaa? Losuŋ fa si kɛnu ba di
u hariŋ niaa, 4 u mu juu Wia-dia a
joŋ boroboroba-la ba fa si kaa ku bil
Wia sipaaŋ a chɔgɔ dii aŋ joŋo pi u
hariŋ niaa maa, ba ma laa dii. U fa
ŋaa kisiŋ nɛ ari ni-wogo si jaŋ joŋo
dii, see nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia
duŋduŋa, ka Devit ari u niaa dii.”
5 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
“Mi-na Nuhuobiine Bie nɛ ŋaa chɛ-
wiesii-la tiina ŋii.”

Yesu vaarɛ baala u nisiŋ si suba
Mat. 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ dɔŋɔ Yesu
bira juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ
niaa, di baal kubala ma fa hɛ dimɛ.
U na-diiŋ nisiŋ suba nɛ. 7 Wia teniŋ
kerichiba ari Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ
ma fa hɛ dimɛ. Baa chɛ di ba na wii
nɛ a to ŋii lɛ a kɛŋ Yesu, a bul duu
chei ba kisiŋ lɛ nɛ. Ba kala chaarɛ
siaa bibenu di ba na ari u jaŋ vaarɛ
baal-la chɛ-wiesii-la chɛɛŋ. 8 Ama
Yesu fa jiŋ ba tuɔbiinaa kala nɛ. Ŋii
nɛ u bula pi na-suu-la tiina a bul
duu sii a ku chiŋ ba tutuɔbaaniŋ.
Ŋii nɛ baal-la sii a mu chiŋ dimɛ.
9 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul,
“Ɛɛ nɛ la naabalimaba kisiŋ bul di
la ŋiŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ? Di la
pipɛ niaa lɛ koo di la dudɔgisɛba?
Di la lilaa niaa miisiŋ koo di la
kpukpuba?” 10 Yesu si bul ŋii, u
beŋ nialiŋ kala fa si hɔŋ dimɛ golli
aŋ bula pi na-suu-la tiina duu kɛŋ u
nisiŋ tiɛnɛ. U kaa tiɛnɛ. U nisiŋ bira
nagɛ u nagiŋ. 11 Yesu fa si ŋaa ŋii,
baaniŋ faasa kɛŋ Farisii tiŋŋaa ari
Wia teniŋ kerichiba-la. Ba vuvuurɛ
ŋii ba si jaŋ ŋaau lɛ.

Yesu liisɛ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.1-4; Maak 3.13-19

12 Tapulii kubala Yesu jil peeliŋ
nyuŋ duu chuɔlɛ Wia. U chuɔlɛ Wia
ŋii deeŋ deeŋ taŋ-pul. 13 Taŋ si pula,
u yirɛ u haritooroo ba kɔ u teeŋ. Ŋii
nɛ u liisɛ ba tuɔŋ niaa fii ari balia
a kɛŋba kaa yirɛ u naŋzɔɔba maa.
14 Nialiŋ u si liisa nɛ ŋla: Saamɔŋ
(Yesu fa kɛnu yiyirɛ Piita nɛ) ari u
naaŋbie Aŋduru, ari Jeems ari Jɔɔŋ
ari Filip ari Batolomi 15 ari Matiu
ari Tɔmas ari Alifiyas bie Jeems, ari
Saamɔŋ Zɛlɔt, 16 ari Jeems bie Judas,
ari Judas Isikarɔt, nii-la si ku ŋaa
zɛŋbɛ tiina.

Yesu dagɛ niaa aŋ pɛ vaarɛ ba dɔŋsuŋ maa
Mat. 4.23-25

17 Ŋii nɛ Yesu ari u naŋzɔɔba-la lii
peel-la nyuŋ ku tuu a chiŋ tiŋteeŋ,
di u haritooroo dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ
a yugɛ. Niaa dɔŋsuŋ ma yuga a hɛ
dimɛ a lii Judiya tiŋteeŋ, dɔŋsuŋ lii
Jerusalɛm, dɔŋsuŋ ma lii Taya ari
Saadɔŋ tiŋteeŋ a kpagɛ mugi-baliŋ
niiŋ. 18 Niaa deeŋba kala kɔ di ba
jegile nii wialiŋ Yesu síi bul nɛ aŋ ka
duu vaarɛba. Nialiŋ dɔŋsuŋ ma hɛ
dimɛ, jiŋ-bɔŋŋɔɔ kɛŋba. Yesu ŋaa
ba duori. 19 Wia doluŋ nɛ hɛu lɛ u

vivaarɛ niaa. Ŋii wiaa nɛ nialiŋ kala
ninɛrikɛ di ba digu. Di ba nɛ digu,
dol-la liiu lɛ, u ŋaa ba duori.

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ
Mat. 5.1-12

20 Yesu si vaarɛ nialiŋ dɛrɛ, u
miira beŋ u haritooroo aŋ bul,
“Ma nialiŋ si ŋaa summoo, Wia jaŋ
pɛma lɛ.
Ma nɛ jaŋ dii Wia kuorii-la.
21 Ma ma nialiŋ losuŋ síi kpu lɛɛlɛ,
Wia jaŋ pɛma lɛ.
U jaŋ pima kudiilee di ma dii a
vɔgɛ.
Ma nialiŋ síi yel lɛɛlɛ, Wia ma jaŋ
pɛma lɛ,
bɛɛ wiaa Wia jaŋ ŋaa ma mɔŋ.
22 Di niaa nɛ bɛrɛma a liisɛma ta
ba tuɔŋ a tutuusɛma a chichei ma
yiriŋ a bul di ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ, di
ba nɛ bul ŋii a tiŋ ma síi to mi-na
Nuhuobiine Bie hariŋ wiaa, Wia ma
jaŋ pɛma lɛ. 23 Di ŋii nɛ ku chiŋma
lɛ, má leŋ di ma gugua ari tuɔtɔruŋ,
bɛɛ wiaa ma time jaŋ yugɛ Wia-jaŋ
lɛ. La naabalimaba ma dɔgisɛ nialiŋ
fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ ŋii nɛ.
24 Ama ma nialiŋ si kɛŋ kiaa lɛɛlɛ,
ma jaŋ na hɛɛŋ,
bɛɛ wiaa ma laa sipaaŋ dii ma
sima dɛrɛ nɛ.
25 Ma nialiŋ si vɔgɔ lɛɛlɛ, ma ma jaŋ
na hɛɛŋ.
Losuŋ jaŋ kɛŋma.
Ma nialiŋ síi mɔŋ lɛɛlɛ, ma jaŋ na
hɛɛŋ.
Ma tuɔŋ jaŋ chei, di ma yel.
26 Di niaa kala yie bɛsɛma lɛ, ma
ma jaŋ na hɛɛŋ, bɛɛ wiaa la naabal-
imaba Ju̱u tiŋŋaa ma bɛsɛ nialiŋ fa
si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.”

Yesu dagɛ niaa di ba cho ba diŋdɔŋŋɔɔ
Mat. 5.38-48; 7.12

27 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bula
piba a bul, “Ma nialiŋ síi jegili mi
teeŋ, mi bulaa pima di ma cho ma
diŋdɔŋŋɔɔ aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nialiŋ
si bɛrɛma lɛ. 28 U maga di maa
sul Wia duu pɛ nialiŋ síi bul wu-
bɔŋŋɔɔ ma lɛ a chuɔlɛ Wia pi nialiŋ
síi dɔgisɛma. 29 Di nuu nɛ fallɛ ŋ
na-gua chaŋkpaŋiŋ lɛ, kɛŋ ŋ na-diiŋ
chaŋkpaŋiŋ ma birima pu duu fallɛ.
Di nuu nɛ kɛŋ ŋ gɛri-baliŋ laa, wuri
ŋ gɛri-bie ma pɛ pu. 30 Di ŋ nɛ kɛŋ
kuŋ, di nuu piɛsɛ chichɛ, joŋo pu. Di
nuu nɛ joŋ ŋ kuŋ maa, bira sí piɛsa
laa. 31 Ma síi chɛ di niaa ŋiŋaa ŋii
ma lɛ, má ma joŋ ŋii ŋiŋaaba lɛ.
32 Di ma nɛ cho nialiŋ si choma
duŋduŋ, u bi maga di ma kɛŋ time,
bɛɛ wiaa haachɛ diiree ma cho dɔŋɔ
nɛ. 33 Di maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nialiŋ
síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ ma lɛ, ma bi time
kɛnɛ, bɛɛ wiaa haachɛ diiree ma
ŋaa ŋii nɛ. 34 Di ma nɛ joŋ kiaa a
chiŋ nialiŋ ma si biina ba jaŋ wuo
time pima aŋ vɔŋ niaa dɔŋsuŋ, ma
bira bi time kɛnɛ, bɛɛ wiaa haachɛ
diiree ma joŋ kiaa chichiŋ haachɛ
diiree dɔŋsuŋ nɛ aŋ gbɛrɛ di ba bira
ṯiŋba ŋii titia. 35 Ama wialiŋ mi síi
chɛ di ma ŋaa nɛ ŋla: Má cho ma
diŋdɔŋŋɔɔ aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ ba lɛ,
a joŋ kiaa chiŋba aŋ sí gbɛrɛ di ba
ṯiŋma. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia jaŋ leŋ
di ma ŋaa u-na Wii-baliŋ biiriŋ, duu
joŋ ku-bal-bal ṯiŋma. Wia yie pɛ ni-
bɔŋŋɔɔ ari nialiŋ ma kala si kɛŋ siiŋ
lɛ nɛ. 36 Má fifá niaa nennige ari ma
Nyimma Wia síi fá niaa nennige ŋii.

Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jijiŋ
Mat. 7.1-5

37 Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa
laa jijiŋ a ma sí cheeriŋ joŋo piba.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia ma bi jaŋ
joŋ cheeriŋ pima. Má joŋ wiaa
chɛ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, Wia ma jaŋ joŋ ma wiaa
chɛma. 38 Má ŋaa kiaa pipi ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa. Di ma ŋaa ŋii, Wia
ma jaŋ ŋaa kiaa a pima a ma jaŋ
kɛŋ zile ma teeŋ. U jaŋ magisɛ kiaa
chuɔrɛ a pima. Ku-la ŋ si kaa magisa
pi ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa, u titia nɛ Wia
ma jaŋ kaa magisa piŋ.”
39 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
piba a bul, “Nyulima bi jaŋ wuo a

kɛŋ nyulima dɔŋɔ daaŋ lɛ. Di u nɛ
ŋaa ŋii, ba kala balia jaŋ tel buɔtuoŋ
lɛ. 40 Sukuuri-bie bi u kerichi ka kii,
ama di kerichi-la dagɛ bile dɛrɛ, u
jaŋ wuo magɛ u kerichi-la. 41 Ɛɛ nɛ ŋ
jaŋ wuo na daa-bie si tel ŋ naaŋbie
siiŋ lɛ aŋ bi daa-bal-la si tel ŋ titia
siiŋ lɛ ka na? 42 Ŋ bi jaŋ wuo bula
pi ŋ naaŋbie a bul duu leŋ di ŋ liisɛ
daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ, aŋ paala bi
daa-bal-la si hɛ ŋ titia siiŋ lɛ ka na.
Ŋ-na kaŋfugi tiina, laa sipaaŋ liisɛ
daa-bal-la si hɛ ŋ titia siiŋ lɛ, ka ŋ
siaa wuo na, ŋii nɛ ŋ ma jaŋ wuo pɛ
ŋ naaŋbie lɛ a liisɛ daa-bie-la si hɛ u
siiŋ lɛ a pu."

Yesu magɛ namaga a tigɛ tia ari u nɛnɛɛ lɛ

Mat. 7.16-20; 12.33-35

43 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi
niaa a bul, "Tia-la si kɛŋ yarifiɛlaa
bi jaŋ nɛŋ nɛŋ-lɔrunuŋ, aŋ ka tia-la
si bi yarifiɛlaa kɛnɛ ma bi jaŋ nɛŋ
nɛŋ-zɔŋŋɔɔ. 44 Tia-la nɛnɛɛ nɛ yie
dagɛ tia-la yiri. Sɔjaamiŋ bi tutogo
naŋbilaa ka nɛŋ, sɔguŋ-gbeŋe ma
bi chichuɛŋ ka nɛŋ. 45 Ni-zɔmuŋ kɛŋ
tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ u tuɔŋ lɛ aa ŋaa
wu-zɔmɔ-la u síi biinu. Ni-bɔmuŋ
ma kɛŋ tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ u tuɔŋ lɛ
a maa ŋaa wu-bɔmɔ-la u síi biinu u
tuɔŋ lɛ. Ŋ tuɔbiinaa si kɛŋ wii-la nɛ,
u nɛ ŋ niiŋ bubul."

Yesu magɛ namaga a tigɛ di-saaraa balia lɛ

Mat. 7.24-27

46 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Bɛɛ nɛ tii
ma kɛŋmi yiyirɛ 'La Tiina, la Tiina,'
aŋ bi wialiŋ mi síi bula pima ka ŋaa?
47 Nii-la kala si kɔ mi teeŋ a jegile
nii mi niiŋ wiaa a tutoba, mi jaŋ
dagɛma ŋii u si naga. 48 U nagɛ baala
si saa dia nɛ a lu dia-la geŋtine, u
faasa tuu kpaginyiliŋ nyuŋ. Ŋii nɛ
duonuŋ nii, fuoŋ su̠ a pɛllɛ yagɛ dia-
la, ka dia-la bi jigise maa, bɛɛ wiaa
u saau woruŋ nɛ. 49 Ama nii-la si
jegile nii wialiŋ mi si bula aŋ biba
to, u nagɛ baal-la si saa u dia tiŋteeŋ
aŋ bi geŋtine luo u tuu nɛ. Ŋii nɛ
duonuŋ nii, fuoŋ su̠, liiŋ pɛllɛ yagɛ
dia-la, dia-la kala tel wuru."

7

Yesu vaarɛ laali-yuoroo kuhiaŋ yomo

Mat. 8.5-13

1 Yesu si bul wiaa deeŋba kala a pi
nialiŋ dɛrɛ, u sii mu taŋ kubala baa
yirɛ Kapɛnam.
2 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U
fa ŋaa Rom laali-yuoroo kuhiaŋ nɛ
a fa kɛŋ u yomo nɛ a chou woruŋ.
Yomo-la wiwiilɛ a pina kikiiki. 3 Ŋii
nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la nii Yesu
wiaa. U si nii ŋii, u liisɛ Ju̠u tiŋŋaa
kuhiasiŋ di ba mu sulu duu ku vaarɛ
u yomo-la. 4 Ba sii a mu Yesu teeŋ
a sulu kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ a bul, "Baala
deeŋ ŋaa ni-zɔŋ nɛ. U maga di ŋ pɛu
lɛ. 5 U cho la niaa woruŋ. U titia nɛ
saa Wii-chuɔlɛ dia a pila."
6 Ŋii nɛ Yesu to ba hariŋ mu. Ba
si mu kpagɛ laali-yuoroo kuhiaŋ dia,
baal-la tiŋ u naŋdɔŋsuŋ di ba ku lii
bula pi Yesu a bul, "Mi Tiina, sí ŋ
titia walimu a kɔ mi dia. Mi bi maga
di ŋ ku juu mi dia. 7 Ŋii nɛ tii mi
paala bi ŋ teeŋ kɔ. Ŋ-na yaa suri
ŋ niiŋ a bul di mi yomo-la duori,
u jaŋ duori. 8 Mi ma paala to mi
laali-yuoroo nihiasiŋ niiŋ nɛ. Laali-
yuoroo dɔŋsuŋ tuto mi niiŋ maa. Di
mi nɛ bul di niaa deeŋba mu daha,
ba yie mu nɛ. Di mi bira si di nia
deeŋ kɔ daha, u yie kɔ nɛ. Di mi nɛ
bula pi mi yomo duu ŋaa deeŋ, u yie
ŋaa nɛ." 9 Yesu si nii wiaa deeŋba, u
ŋaau wu-kpuŋkpere. U miira daasɛ
hariŋ a bula pi ni-daŋ-la fa síi to u
hariŋ a bul, "Mi ha bi yarida deeŋ
doho na Iziral tiŋteeŋ niaa tuɔŋ."
10 Ŋii nɛ nialiŋ laali-yuoroo
kuhiaŋ-la fa si tima, ba miira mu
u dia, di u yomo-la duoro.

Yesu chisɛ yo-haala bie

11 Yesu si vaarɛ Rom laali-yuoroo
kuhiaŋ yomo-la, u bi diene ka u mu
taŋ kubala baa yirɛ Neeŋ. Ni-daŋ
ari u haritooroo nɛ to u hariŋ mu.
12 U si mu kpagɛ taŋ-la niiŋ di baa

yel yoho. Baal kubala nɛ suba. U
nɛ fa ŋaa u naaŋ bie kala. U naaŋ
ma fa ŋaa yo-haal nɛ. Niaa yuga a
lii taŋ-la a ku chigi haal-la. 13 Yesu
si na haal-la, nennige kala kɛnu. U
bula pu a bul duu sí yel. 14 Ŋii nɛ u
mu a digi daga-la ba fa si joŋ suu-la
hɛ. Nialiŋ fa si chuŋ daga-la a kaa
mu di ba hugi, ba chiŋ. Ŋii nɛ Yesu
bula pi suu-la a bul, "Bapuɔsi-bie, mi
bula piŋ di ŋ sii suuŋ lɛ." 15 Baal-la
sii suuŋ lɛ a suomo bubul wiaa. Ŋii
nɛ Yesu joŋu pi u naaŋ. 16 Fawulluŋ
kɛŋ nuu-kala. Ba dɛnnɛ Wia a bul,
"Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ba tuɔŋ ku-bal nɛ ku tuu la
tuɔŋ. Wia kɔ duu laa u niaa ta nɛ."
17 Ŋii nɛ wiiŋ deeŋ Yesu si ŋaa,
teeli Judiya tiŋteeŋ kala ari ta-biisi-
la si golli Judiya tiŋteeŋ.

Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la tiŋ tiŋdaaraa
Mat. 11.2-19

18 Jɔɔŋ haritooroo bul wiaa
deeŋba kala Yesu si ŋaa a pu. 19 Ŋii
nɛ Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la yirɛ ba tuɔŋ
niaa balia, a tiŋba di ba mu Yesu
teeŋ a piɛsu a bul, "Ŋ nɛ nii-la Jɔɔŋ
si si u jaŋ kɔ, koo la gbɛrɛ nuu ma
dɔŋ nɛɛ?" Ŋii nɛ ba mu Yesu teeŋ.
20 Ba si mu u teeŋ, ba piɛsu a bul,
"Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la nɛ tiŋla di la
ku piɛsiŋ ari ŋ nɛ nii-la u si si u jaŋ
kɔ koo la gbigbɛrɛ nuu dɔŋ nɛɛ?"
21 Bua-la titia lɛ Yesu vaarɛ nyanyal
tiŋŋaa a yugɛ, a kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa
lɛ, aŋ suri nyulimaa ma siaa. 22 Ŋii
nɛ u bula pi Jɔɔŋ haritooro-la a bul,
"Má miira mu a bula pi Jɔɔŋ wialiŋ
kala ma si nia aŋ na maa. Nyulimaa
siaa susuri, gbɛrikɛɛ vivɛŋ, gbegisiŋ
duduori. Taŋŋaa ninii wiaa. Nialiŋ
si suba sisii suuŋ lɛ. Summoo ma
wuo ninii Wia wu-zɔŋŋɔɔ. 23 Nialiŋ
si bi kaa lɛrɛ ari mi nɛ ŋaa nii-la
Wia si tima, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."
24 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooro-la viiri. Ka
Yesu suomo bul Jɔɔŋ wiaa a pipi ni-
daŋ-la. U piɛsɛba, "Ma si mu Jɔɔŋ
teeŋ giri-bine lɛ, bɛɛ nɛ ma fa gbɛrɛ
di ma na? Ma mu di ma na yaŋ peliŋ
si kaa viviisi nɛɛ? Ai. 25 Bɛɛ nɛ saa
ma lii di ma na? Ma lia di ma na nuu
si laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ nɛɛ? Ai. Bee na
nialiŋ si yie laalɛ gɛnniŋ deeŋba, ba
yie juu kuori-diisiŋ nɛ aa nii sima.
26 Má saa dagɛmi ku-la ma si mua di
ma na. Ma mu di ma na nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛɛ?
Oo, mi jaŋ bula pima ari ma na nuu
duu kii nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ. 27 U-na Jɔɔŋ wiaa nɛ
ba ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ, a bul
di Wia si,

'Má jegile nii mi teeŋ, mi jaŋ tiŋ mi
tiŋdaara
duu laa ŋ sipaaŋ a mu a wasɛ
woŋbiiŋ biliŋ lɛ.' "

28 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a
bul, "Jɔɔŋ nɛ kii nuu-kala ba si lula.
Ama nii-la si ŋaa ni-bie Wia kuorii-
la tuɔŋ, u nɛ yuga kii Jɔɔŋ."
29 (Nialiŋ ari ba tuɔŋ laŋpoo
lilaaraa fa si nii wialiŋ Jɔɔŋ si bula,
ba laa dii a to Wia. Ba nɛ ku ŋaa tuɔ-
pul timma. Jɔɔŋ foba Wii-chuɔlɛ liiŋ
maa. 30 Ama Farisii tiŋŋaa ari Wia
teniŋ kerichiba via Wia niiŋ wialiŋ
Jɔɔŋ si bula. Ba nɛ bi sɛyɛ di Jɔɔŋ
foba Wii-chuɔlɛ liiŋ.)
31 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Bɛɛ nɛ mi
jaŋ kɛŋ jiniŋ niaa kaa magisɛ? Ɛɛ
nɛ ba nagɛ? 32 Ba nagɛ haŋbiisiŋ
síi gbieli yɔbɔ tuɔŋ nɛ. Dɔŋsuŋ
yie kpia dɔŋɔ lɛ, a bula piba a bul,
'La yii yiilaa nɛ pima, aŋ ka ma bi
gua, la yel yoho pima, aŋ ka ma
bi yel.' 33 Bua-la lɛ Jɔɔŋ Wia lii-
foori-la si kɔ ma teeŋ, uu vɔɔ niiŋ
nɛ a bi siniŋ ma nyua. Ŋii nɛ ma
si di jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu. 34 Aŋ ka
mi-na Nuhuobiine Bie kɔ ma teeŋ
a didii kiaa aŋ pɛ nyunyua siniŋ
maa. Ŋii nɛ ma bula pi dɔŋɔ a bul
baala deeŋ ŋaa luobii tiina nɛ a ŋaa
si-nyuaru maa, aŋ pɛ kɛŋ laŋpoo
lilaaraa ari haachɛ diiree kala kaa
dii naŋdɔŋsuŋ. 35 Nialiŋ si sɛi wu-
jimii-la si lii Wia teeŋ, ba wu-ŋaalaa
daga ari ba sɛnɛ lii Wia teeŋ nɛ."

Yesu juu Farisii kubala dia baa yirɛ Saamɔŋ

36 Tapulii kubala Farisii tiŋŋaa
tuɔŋ dɔŋɔ yirɛ Yesu duu kɔ u dia

di ba dii kudiilee. Yesu mu a hɔŋ
di ba dii kiaa. 37 Di haal kubala hɛ
taŋ-la lɛ a ŋaa haachɛ diiru. Haal-la
nii Yesu wiaa ari u hɛ Farisii tiina-
la dia lɛ aa dii kiaa. Ŋii nɛ u sii joŋ
tulaali loŋ a kaa mu juu dia-la. 38 U si
juu dia-la, u chiŋ Yesu naasiŋ sɛmɛ a
yiyel sii-liiriŋ a hihɛ Yesu naasiŋ lɛ.
Sii-liiriŋ si hɛ Yesu naasiŋ lɛ ŋii, u
kɛŋ u nyu-punaa kaa tiikɛ aŋ guori
Yesu naasiŋ, a bisɛ tulaalii-la hɛ u
naasiŋ lɛ. 39 Farisii tiina-la si yirɛ
Yesu duu ku dii kiaa na wiiŋ deeŋ
a bibiinɛ u tuɔŋ lɛ, "Di baala deeŋ
sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, u fa jaŋ jiŋ ari
haala deeŋ si digu ŋaa haachɛ diiru
nɛ." 40 Ŋii nɛ Yesu bula pi Saamɔŋ
a bul, "Saamɔŋ, mi kɛŋ wii nɛ di mi
bula piŋ." Ŋii nɛ Saamɔŋ bula pu a
bul, "Mi kuhiaŋ, bula pimi." Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, 41 "Baalaa balia
nɛ hɛ dimɛ a sii mu chiŋ moribiee
kiaa tiina teeŋ. Dɔŋɔ chiŋ siidi
bui banɛsɛ, dɔŋɔ ma chiŋ siidi zɔ-
banɛsɛ. 42 Niaa deeŋba balia tuɔŋ,
kuŋ-kala bi u chimiŋ wuo ti̱ŋ. Ŋii
nɛ kiaa tiina-la joŋ chiŋ-la a chɛ ba
kala. Niaa deeŋba baliamiŋ tuɔŋ,
kubɛɛ nɛ jaŋ cho baal-la woruŋ?"
43 Ŋii nɛ Saamɔŋ bula pu duu biina
ari nii-la chimiŋ si yuga nɛ. Ŋii nɛ
Yesu bula pu di wutitii nɛ.

44 Ŋii nɛ u miira beŋ haal-la aŋ
piɛsɛ Saamɔŋ a bul, "Ŋ na haal-la
deeŋ nɛɛ? Mi kɔ ŋ dia, aŋ ka ŋ bi
liiŋ ŋaa pimi di mi sɔŋ mi naasiŋ,
aŋ ka u-na kɛŋ u sii-liiriŋ kaa sɔŋ mi
naasiŋ aŋ kɛŋ u nyu-punaa ma tiikɛ.
45 Mi síi kɔ ŋ dia, ŋ bimi guoro, ka
u-na guori mi naasiŋ. 46 Ŋ bi nuuŋ
ŋaa tisɛ mi nyuŋ, ka u-na ŋaa tulaali
tisɛ mi naasiŋ. 47 Mi bula piŋ ari mi
joŋ u haachɛba yugɛ nɛ a chɛu, ŋii
nɛ tii u chomi woruŋ ŋii. Ama nii-
la ma mi si joŋ u haachɛba muapilii
chɛu, u tiina ma chomi muapilii nɛ."
48 Ŋii nɛ Yesu bula pi haal-la niaa
tuɔŋ ari u joŋ u haachɛba a chɛu nɛ.
49 Ŋii nɛ nialiŋ ku-kaanaa fa si hɔnɔ
didii kudiile-la bibiinɛ ba tuɔŋ lɛ a
bul, "Kubɛɛ nɛ nia deeŋ si paala joŋ
haachɛba chɛ niaa?" 50 Ama Yesu
bula pi haal-la a bul, "Ŋ yarida nɛ
laaŋ ta. Mu ari yarifiɛlaa."

8

Haala-la síi to Yesu hariŋ

1 Ŋii hariŋ Yesu gɔllɔ to ta-balaa
ari ta-biisiŋ a bubul Wia wu-zɔmɔ-la
a tigɛ Wia kuorii-la lɛ. U haritooro-
la fii ari balia to u hariŋ mu,
2 ari haalaa dɔŋsuŋ maa. Ba tuɔŋ
dɔŋsuŋ faa wiilɛ nɛ, jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma
fa kɛŋ dɔŋsuŋ. Yesu vaarɛ ba
kala. Ba tuɔŋ dɔŋɔ yiriŋ nɛ Mɛɛri
Magidaliŋ. Yesu fa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ
balipɛ nɛ u lɛ. 3 Dɔŋɔ ma yiriŋ nɛ
Juana. U bala ma yiriŋ nɛ Kusa.
Kusa fa ŋaa nihiaŋ nɛ kuoro Hɛrɔd
dia lɛ. Haal-la ba síi yirɛ Suzana ma
hɛ dimɛ a pɛ haalaa dɔŋsuŋ yugɛ ma
lɛ. Ba pɛba lɛ ari kialiŋ kala Yesu ari
u haritooroo síi chɛ.

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la síi du̱u kiaa lɛ

Mat. 13.1-9; Maak 4.1-9

4 Ŋii nɛ niaa lii tasiŋ a kukɔ Yesu
teeŋ. Ni-daŋ-la si ku hilime dɛrɛ,
Yesu magɛ namaga a piba a bul,
5 "Baal kubala nɛ sie a mu u du̱u u
kiaa. U joŋ u ku-doho aa misɛ nɛ.
U síi misɛ ŋii, dɔŋsuŋ tel woŋbiiŋ
tuɔŋ. Niaa vɛnɛ nuɔsɛ, ka diibiisiŋ
tuɔsa dii. 6 Dɔŋsuŋ ma tel kpaginy-
iliŋ nyuŋ a nyu aŋ suu, bɛɛ wiaa liiŋ
tuo dimɛ. 7 Dɔŋsuŋ ma tuu tel sɔsuŋ
tuɔŋ a nyu, ba di sɔsuŋ kala waa hɛ
dɔŋɔ lɛ. Sɔsu-la wulimiŋ kɛŋ kialiŋ,
ba suu. 8 Ku-doho-la dɔŋsuŋ ma tel
tiŋtee-zɔmuŋ lɛ. Ba nyu a waa a
wasɛ kiŋkɛŋ a hɛ biee zɔlɔ zɔlɔ."
Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga-la dɛrɛ aŋ
bul, "Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa nii."

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ

Mat. 13.10-23; Maak 4.10-20

9 Ŋii nɛ Yesu haritooroo piɛsɛ
namaga-la bubuɔŋ. 10 Yesu bula
piba a bul, "Ma niaa deeŋba nɛ Wia
dagɛ u kuorii-la bubuɔŋ pa. Ama
ni-daŋ kala, namagaba nɛ u yie kaa
didagɛba. Ba yie jegili jegili aŋ bi ba

bubuɔŋ jiŋ a bira nyilimi nyilimi aŋ
bi kuŋ-kala ma wuo na.
11 Namaga-la bubuɔŋ nɛ ŋla:
Wia niiŋ wiaa nɛ ŋaa ku-doho-la.
12 Kialiŋ si tel woŋbiiŋ tuɔŋ nɛ ŋaa
nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ, ka
Sitaani ku liiri wialiŋ ba tuɔŋ, di
ba sí wialiŋ laa dii di Wia laaba
ta. 13 Kialiŋ si tel kpaginyiliŋ nyuŋ
ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ
wialiŋ a sɛi ari tuɔtɔruŋ. Ama u
bi ba tuɔŋ tibe. Ba yie sɛi wii-la
a mu magɛ ŋii aŋ via. Di wiaa nɛ
juuba, ba joŋo ta. 14 Kialiŋ si tel
sɔsuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie
nii Wia niiŋ wialiŋ, ama dunia kiaa
wiaa wiwalimɛba, ba cho di ba jigi a
chichɛ dunia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa. A
tiŋ kiaa deeŋba wiaa ba yie to mu
magɛ ŋii aŋ bira via wialiŋ. Wialiŋ
lɛl ba tuɔŋ. 15 Kialiŋ si tel tiŋtee-
zɔmuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si nii
Wia niiŋ wialiŋ a laaba hɛ ba tuɔsaa
lɛ a tutoba, a pɛsɛ wialiŋ lɛ halii, ba
kɛŋ doho."

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ chaaniŋ lɛ
Maak 4.21-25

16 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bul,
"Nuu-kala síi chɛ pulumuŋ u dia lɛ,
u bi jaŋ nyigɛ chaaniŋ bil u dia lɛ a
kɛŋ gbaŋa a chu tɔ, u bira bi jaŋ joŋ
chaaŋ-la hɛ godo bubuɔŋ maa. U yie
joŋo bil kua nyuŋ nɛ di niaa nɛ kuu
juu u dia, di ba na pulumuŋ. 17 Wu-
faali tuo see duu ku lii di-jaliŋ. Wii-
kala si hɛ birimiŋ tuɔŋ ma jaŋ ku lii
pulumuŋ. 18 Má fiɛlɛ ma siaa woruŋ
ari wialiŋ ma síi nii lɛ. Nii-la kala síi
to Wia niiŋ wiaa, Wia jaŋ faasa pɛu
lɛ duu to woruŋ. Nii-la ma si bi Wia
niiŋ wiaa ka to, Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U
si pɛu lɛ mua-la maa, u jaŋ laau kaa
viiri."

Yesu naaŋ ari u naaŋbiiriŋ kɔ Yesu teeŋ
Mat. 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Ŋii nɛ Yesu naaŋ ari u ŋaanaa
kɔ lee-la Yesu si hɛ di ba nau. Niaa
si yuga ŋii, ba buu wuo na. 20 Ŋii nɛ
nuu bula pi Yesu a bul, "Ŋ naaŋ ari ŋ
ŋaanaa nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ
di ba naŋ." 21 Ŋii nɛ Yesu bula pi
ba kala a bul, "Nialiŋ si nii Wia niiŋ
wiaa a tutoba, ba nɛ ŋaa mi naaŋ ari
mi naaŋbiiriŋ."

Yesu ŋaa peliŋ chiŋ
Mat. 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Tapulii kubala Yesu ari u har-
itooroo sii juu liiŋ daboro. Ŋii nɛ
Yesu bul di ba chol muga cholo dɔŋɔ.
Ŋii nɛ ba juu liiŋ daboro-la a duoro
mu. 23 Ba fa si duoro mu ŋii, Yesu
piŋ doŋ. Ŋii nɛ pel-duo kubala
suomo ŋiŋaa, a ku ŋmoo liiŋ a hɛ
liiŋ daboro-la tuɔŋ u chichɛ u su̱. U
fa ka mua di ba tuu liiŋ bubuɔŋ.
24 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la mu lee-
la u fa si pina, a chisu a bula pu a
bul, "La kuhiaŋ, laa chɛ di la suu
nɛ." Ŋii nɛ Yesu sii doŋ lɛ a kpia pel-
la lɛ aŋ bul lii-pel-la ma lɛ duu fiɛla
piŋ. Pel-la kɛrɛ, ka leriŋ kala ŋaa
fuii. 25 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo
a bul, "Ma bi yarida ŋaa?" U ŋaa
nuu-kala wu-kpuŋkpere. Fawulluŋ
ma kɛŋba.
Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul,
"Kubɛɛ nɛ saa paala ŋaa nia deeŋ?
U bul wiaa a pi peliŋ ari lii-peliŋ, ba
kala to u niiŋ."

Yesu vaarɛ baal kubala, jiŋ-bɔŋŋɔɔ fa si kɛnɛ
Mat. 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Ŋii nɛ ba duoro kɔ Gɛrasiŋ
tiŋteeŋ. Gɛrasiŋ ari Galilii tiŋteeŋ
kpagɛ dɔŋɔ nɛ. 27 Ba si mu yi lee-
la, Yesu lii liiŋ niiŋ. U si lia, di baal
kubala ma lii taŋ-la a ku chemu. Jiŋ-
bɔŋŋɔɔ kɛnu. U kɛŋ yaribiree nɛ
aa gɔllɛ a dieni. U bi dia maa juu.
Vaamaa leriŋ nɛ u yie hɛ. 28 U si
na Yesu, u ŋmoo niiŋ aŋ tuu tel u
sipaaŋ, aŋ bula pu a bul, "Yesu, Wii-
baliŋ Bie, bɛɛ nɛ ŋ chɛ ŋ ŋaami lɛ?
Mii suluŋ, sí mi dɔgisu." 29 Yesu fa
bula pi jiŋ-bɔŋ-la duu lii baal-la lɛ,
ŋii nɛ tii u bul ŋii. Jiŋsi-la fa vɛnɛ
kɛnu a yugɛ nɛ. Niaa kɛnu kaa tɔ
dia a hɛu kuruŋ a kɛŋ chɔrumɔɔ
vɔbu aŋ hɛ niaa ba bibenu. U yie
kɛŋ chɔrumɔ-la kaa kɛrɛ, ka jiŋsi-la

kɛnu kaa lii juu giriŋ. 30 Ŋii nɛ Yesu
piɛsu a bul, “Ŋ yiriŋ nɛ bɛɛ?” Ŋii
nɛ baal-la bul duu yiriŋ nɛ ku-kɛnɛ,
bɛɛ wiaa jiŋsiŋ fa yuga nɛ a kɛnu.
31 Ŋii nɛ jiŋsi-la sul Yesu di ba nɛ leŋ
baal-la, duu sí leŋe di ba tuu buɔtuo-
luŋuŋ.

32 Di toonuŋ ma hɛ lee-la a yugɛ a
didii kiaa peeliŋ nyuŋ. Ŋii nɛ jiŋsi-la
sul Yesu duu leŋ di ba mu juu toonu-
la. U sɛi. 33 Ba lii baal-la lɛ a mu juu
toonu-la. Ŋii nɛ toonu-la kala sii a fá
lii peel-la nyuŋ a tuu tel muga tuɔŋ
a nyua liiŋ a suu.

34 Too-daara-la si na wii-la si ŋaa,
ba fá mu a kɛŋ doworo mu bula
pi bagi-daaraa ari taŋ-la niaa kala.
35 Niaa sii lii mu di ba na wii-la
si ŋaa a kɔ Yesu teeŋ. Baa kɔ di
baal-la Yesu si kiri jiŋsiŋ u lɛ, duu
hɔŋ Yesu sɛmɛ a laalɛ gɛriŋ a kɛŋ
yarifiɛlaa. Ba si na ŋii, fawulluŋ
kɛŋba. 36 Nialiŋ si hɛ dimɛ aa beŋ,
ka Yesu vaarɛ baal-la, ba bula pi ba
dɔŋsuŋ tiŋŋaa ŋii u si ŋaa a vaarɛ
baal-la. 37 Ba si nii wialiŋ, fawulluŋ
kɛŋba woruŋ. Ŋii nɛ taŋ-la niaa
kala ku bula pi Yesu duu lii ba jaŋ
lɛ. Ŋii nɛ Yesu sii juu liiŋ daboro.
Ba di u haritooroo duoro viiri. 38 Ŋii
nɛ baal-la Yesu si kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ u
lɛ ma sulu duu leŋ duu kɔ di ba mu.
U bi sɛyɛ aŋ bula pu a bul, 39 “Mu
dia a bula pi ŋ dia niaa, Wia si ŋaa
wii-la ŋ lɛ.” Ŋii nɛ baal-la gɔllɛ jaŋ
tuɔŋ kala a bul wii-la Yesu si ŋaau
lɛ.

Yesu vaarɛ Jaaris tolo
Mat. 9.18-26; Maak 5.21-43

40 Ŋii nɛ Yesu miira mu juu liiŋ
daboro a duoro chol muga. Ba cholo
ŋii di ni-daŋ hilime a hɔnɔ gbɛru.

41-42 Di baal kubala ma kɔ dimɛ.
Baa yirɛ Jaaris. U fa ŋaa Wii-chuɔlɛ
dia kuhiaŋ nɛ. U fa kɛŋ toli-bala nɛ.
Tolo-la fa yi jisiŋ fii ari balia nɛ. Ŋii
nɛ baal-la kɔ Yesu teeŋ a tuu tel u
naasiŋ lɛ a sulu duu kɔ u dia. U bula
pu ari u tolo nɛ pina kikiiki. Ŋii nɛ
Yesu sii duu mu baal-la dia. U síi mu
ŋii, di niaa gollu chu sɛmɛ-na kala.

43 Haal kubala ma fa hɛ ba tuɔŋ.
U fa kɛŋ tiŋa nɛ jisiŋ fii ari balia, u
pɔ u bi dɛrɛ. [U gɔllɔ ŋaa daalusuŋ
kiŋkɛŋ a chei u moribiee kala, ka
daalusu-la buu laa.] 44 Ŋii nɛ u lugisi
nialiŋ tuɔŋ a ku chiŋ Yesu hariŋ a
digi u gɛriŋ niipiniŋ lɛ. U tiŋa-la guu
dɛrɛ. 45 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ a bul di
kubɛɛ nɛ digu. Nuu-kala bul duu-
na dee. Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a
bul, “Kuhiaŋ, ka ŋ na niaa si yuga
ŋii nɛ a golluŋ chu a yiyigi dɔŋɔ.”
46 Ama Yesu ha bul di nuu nɛ digu.
U jima ari doluŋ nɛ liiu lɛ. 47 Haal-
la si na ari wii-la u si ŋaa bi wu-
faali ŋaa, u ku kpirimi Yesu sipaaŋ a
chichel, a bul nialiŋ tuɔŋ wii-la si tii
u digu, a dagɛ ŋii u si digu a duori
lima. 48 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Mi tolo, ŋ yarida nɛ tii ŋ duori, mu
ari yarifiɛlaa.”

49 Yesu fa síi bul wiaa ŋii, di
tiŋdaara kɔ. U lii Jaaris dia nɛ a kɔ.
U si kɔ, u bula pi Jaaris a bul, “Ŋ
tolo-la suba nɛ, bira sí la kuhiaŋ-la
walimu.” 50 Yesu síi nii ŋii, u bula
pi Jaaris a bul, “Sí leŋe di fawulluŋ
kɛniŋ. Di ŋ ŋaa yarida, u jaŋ sii.”

51 Yesu si mu yi baal-la dia, u bi
leŋe di nuu-kala to u hariŋ juu dia-
la, see Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems, a pɛ
bile nyimma ari u naaŋ lɛ. 52 Ba ku
juu dia-la di nialiŋ kala si hɛ dimɛ
china yel bile yoho. Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Ma sí yel, bile bi
suba, doŋ nɛ u piŋ.” 53 Ŋii nɛ ba
kala mɔmu, bɛɛ wiaa ba jima ari
u suba nɛ. 54 Ŋii nɛ Yesu guu mu
kɛŋ bile nisiŋ lɛ aŋ yiru a bul, “Sii
mi bii.” 55 Ŋii nɛ u dima miira ku
juu. U sii lima lima. Ŋii nɛ u bul di
ba ŋaa kudiilee pu duu dii. 56 Wii-
la ŋaa bile nyimma ari u naaŋ wu-
kpuŋkpere. Ŋii nɛ Yesu bula piba di
ba sí wiiŋ deeŋ si ŋaa bula pi nuu-
kala.

9

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo fii
ari balia a hɛ dɔŋɔ lɛ, a piba doluŋ
di ba wuo jiŋ-bɔŋŋɔɔ aŋ vivaarɛ
nyanyal tiŋŋaa maa. 2 Ŋii nɛ u tiŋba
di ba lii a bul Wia kuorii-la wiaa aŋ
pɛ vaarɛ nyanyal tiŋŋaa. 3 U bula
piba di ba sí kuŋ-kala kaa pɛ vɛŋ
woŋbii-la, di ba sí daaŋtigisiŋ koru,
di ba sí luɔgaba ma koru, di ba sí
kudiilee ma koru, di ba sí moribiee
ma koru, a sí gɛnniŋ balia ma paa.
4 U bira bula piba a bul, "Di ma nɛ
mu a juu taŋ kala, má juu dia-la niaa
si cho ma wiaa, a hɛ dii-bala lɛ halii
a mu lii taŋ-la lɛ. 5 Di ma mu taŋ
kala, di ba pɔ di ma sí juu, má kiele
mu. Di ma mua, má kpesi ma naasiŋ
hagila ta. Ŋii jaŋ ŋaa di ba jiŋ ari ba
ŋaa wii nɛ a cheima."

6 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la sii a gɔllɔ
to tasiŋ aa bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa
aŋ pɛ vaarɛ niaa lee-na kala ba si
mua.

Hɛrɔd tuɔbiinaa vugima
Mat. 14.1-12; Maak 6.14-29

7 Galilii tiŋŋaa kuoro Hɛrɔd si nii
wialiŋ Yesu haritooro-la fa si gɔllɔ
ŋaa, u tuɔŋ kala vugima, bɛɛ wiaa
niaa dɔŋsuŋ bula ari Jɔɔŋ Wia lii-
foori-la nɛ sii suuŋ lɛ. 8 Niaa dɔŋsuŋ
ma si Ilaaja nɛ sii suuŋ lɛ, dɔŋsuŋ
ma si nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ faafaa dɔŋɔ nɛ sii
suuŋ lɛ. 9 Ŋii nɛ Hɛrɔd bul, "Mi ŋaa
ba kpu Jɔɔŋ a keri u nyuŋ nɛ, ka
kubɛɛ wiaa nɛ saa mi biraa nii ŋla?"
Ŋii nɛ u ninɛrikɛ duu na Yesu.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Maak 6.30-44; Jɔɔŋ 6.1-14

10 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la miira
kɔ u teeŋ a bul wialiŋ kala ba si ŋaa
pu. Ŋii nɛ u kɛŋ ba duŋduŋa mu taŋ
kubala baa yirɛ Bɛtisaada. 11 Nialiŋ
si nii Yesu wiaa duu mu Bɛtisaada,
ba to u hariŋ mu. U kɛŋba woruŋ
a bul Wia kuorii-la wiaa piba, aŋ
vaarɛ nialiŋ síi wiilu.

12 Wia si suomo duu juu, u
haritooro-la fii ari balia-la kɔ u teeŋ
a bula pu a bul, "Leŋ di niaa deeŋba
viiri a mu taŋ tuɔŋ ari bagisiŋ si
kpaga daha a chɛ kudiilee ari di-
piniŋ, bɛɛ wiaa kuŋ-kala tuo daha."
13 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má
mu chɛ kudiilee a piba di ba dii." Ŋii
nɛ ba bula pu a bul, "Ku-la la si kɛnɛ
nɛ boroboroba banɔŋ ari cheŋfilee
balia. Ŋŋ chɛ di la mu yɔɔ kudiilee
kaa kɔ pi ni-daŋ deeŋ kala nɛɛ?"
14 Baalaa fa si hɛ nialiŋ tuɔŋ yi bui
banɔŋ nɛ. Ŋii nɛ Yesu bula pi u
haritooroo a bul, "Má leŋ di nialiŋ
gulimo hɔŋ hɔŋ mahiŋ balia ari fii
fii leree." 15 Ŋii nɛ u haritooro-la
ŋaa nialiŋ kala tuu hɔŋ. 16 Yesu laa
boroboroba banɔŋ-la ari cheŋfilee
balia-la a wula beŋ wia nyuŋ aŋ
chuɔlɛ Wia, aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ a pi
u haritooroo. Ba laa kaa mu kpaa
nialiŋ. 17 Ba kala dii a vɔgɛ aŋ ka. U
haritooro-la paa ku-kaaŋ-biisiŋ a su̱
siŋsiŋ fii ari balia.

Piita dagɛ Yesu si ŋaa nii-la
Mat. 16.13-19; Maak 8.27-29

18 Tapulii kubala Yesu duŋduŋa
chuchuɔlɛ Wia. U haritooroo ma
hɛ u teeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul,
"Kubɛɛ nɛ niaa si mi ŋaa?" 19 Ŋii nɛ
u haritooro-la bul, "Dɔŋsuŋ si ŋ ŋaa
Jɔɔŋ nɛ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ ma
si di ŋ ŋaa Ilaaja nɛ. Dɔŋsuŋ ma si ŋ
ŋaa nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ faafaa dɔŋɔ nɛ si sii
suuŋ lɛ." 20 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛ u
haritooroo maa a bul, "Ka ma maa,
ma si mi ŋaa kubɛɛ nɛ?" Piita si, "Ŋ
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa."

Yesu bul ŋii u si jaŋ na hɛɛŋ aŋ pɛ suu
Mat. 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Ŋii nɛ Yesu bula piba ari siifiɛsiŋ
di ba pɔ di ba sí wii-la bula pi
nuu-kala. 22 U bira bula piba a
bul, "Mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ na
hɛɛŋ kiŋkɛŋ. Ju̱u tiŋŋaa nihiasiŋ
ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba
kala jaŋ viami. Ba jaŋ kpumi, ka di
mi sii suuŋ lɛ tapul-torimuŋ chɛɛŋ."

23 Ŋii nɛ u bula pi nialiŋ kala a
bul, "Di nuu-kala níi chɛ duu tomi,

see duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ u
daa-gɛsɛɛ baasɛ tapulii-na kala a to
mi hariŋ. 24 Nii-la kala síi chɛ duu
laa u miisiŋ, u jaŋ joŋ u miisiŋ ta,
ama nii-la si via u miisiŋ ta a tiŋ mi
wiaa, u jaŋ sɛnɛ laa u miisiŋ. 25 Di ŋ
nɛ tii dunia kala aŋ bi miisiŋ kɛnɛ,
bɛɛ kuŋ nyuurii nɛ ŋ na? 26 Mi-na
Nuhuobiine Bie jaŋ mu Wia-jaŋ aŋ
miira kɔ, a chaanɛ ari mi Nyimma
si chaanɛ ŋii. Wia tiŋdaaraa ma jaŋ
to mi hariŋ kɔ a ma chaanɛ. Ba-na bi
disiŋ kɛnɛ. Nialiŋ hiisiŋ si kɛnɛ a tiŋ
mi wiaa ari wialiŋ mi si bula wiaa,
mi ma jaŋ fába hiisiŋ bua-la lɛ mi si
jaŋ miira kɔ. 27 Wutitii nɛ mi bulaa
pima, niaa dɔŋsuŋ hɛ daha, ba bi jaŋ
suu see di Wia kuorii-la kɔ."

Yesu birima
Mat. 17.1-8; Maak 9.2-8

28 Yesu si bul wiaa deeŋba kala
dɛrɛ, u tapulaa chori chɛɛŋ nɛ u sii
jil peeliŋ nyuŋ duu chuɔlɛ Wia. U
kɛŋ Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems ba jil.
29 U fa síi chuɔlɛ Wia ŋii, u siaa
birimɛ. U gɛriŋ ma pullɛ a tutul.
30 Niaa balia guu kɔ u teeŋ a kalaa
tul. Moosis ari Ilaaja nɛ. 31 Ba chiŋ
aa bul wiaa. Baa bul ŋii Yesu si
jaŋ suu Jerusalɛm lɛ. U tiŋtiŋŋaa
didɛriŋ nɛ ŋii.

32 Piita ari u naŋdɔŋsuŋ fa piŋ doŋ
nɛ, ama ba hirike sii a na Yesu síi
tul ŋii, a na nialiŋ balia ma si chiŋ
u teeŋ. 33 Ŋii nɛ nialiŋ ta Yesu aŋ
viviiri. Ba si viire ŋii, Piita bula pu,
"Kuhiaŋ, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ la si hɛ
daha. La jaŋ hɛ lɛŋŋɛɛ batori, di ŋ
kɛŋ dɔŋɔ, di Moosis ma kɛŋ dɔŋɔ, di
Ilaaja ma kɛŋ dɔŋɔ." U síi bul wiaa
deeŋba kala, u fa paala bi jiŋ wii-la
kala u síi bul.

34 Piita ha síi bul wiaa ŋii,
duoŋbiliŋbaaniŋ ku tuu tɔba. U
si tɔba ŋii, fawulluŋ kɛŋ Yesu
haritooro-la. 35 Ka nuu yiikoro lii
duoŋbiliŋbaaŋ-la tuɔŋ aa bul, "Mi
Bie nɛ ŋla. U nɛ ŋaa nii-la mi si liisa.
Má jegile nii u teeŋ." 36 Yiikori-la si
bul wiaa dɛrɛ, u-na Yesu duŋduŋa
nɛ hɛ dimɛ. Ŋii nɛ u haritooro-la
tɔrɛ ba niiŋ. Ba bi wii-la ba si na
bula pi nuu-kala.

Yesu kiri jiŋ-bɔmuŋ bie lɛ
Mat. 17.14-18; Maak 9.14-27

37 U taŋ si pula, ba lii peel-la nyuŋ
tuu, ŋii nɛ ni-daŋ ku cheŋ Yesu. 38 Di
baal kubala lii ni-daŋ-la tuɔŋ a faasa
yirɛ, "La kuhiaŋ, bee na mii suluŋ
di ŋ pɛ mi bie lɛ. U nɛ mi bie kala.
39 Jiŋ-bɔmuŋ nɛ kɛnu, u chichiirɛ
a teriki. Naŋtuɔ-fuŋfuga yie tɔ u
niiŋ. Uu walimu a pɔ u buu ka
leŋ. 40 Mi mu sul ŋ haritooroo di ba
kiri jiŋ-bɔŋ-la u lɛ, ama ba bi wuo
kiri." 41 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
"Ma lɛɛlɛ niaa deeŋba, ma bi yarida
kɛnɛ. Ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Ɛɛ nɛ mi
jaŋ nyalimɛ a dieni ma teeŋ?" Ŋii nɛ
u bula pi baal-la a bul, "Kɛŋ ŋ bile
kaa kɔ mi teeŋ." 42 Ŋii nɛ bile sii
mu. Bile síi mu ŋii, ŋii nɛ jiŋ-bɔŋ-
la ŋmobu lo tiŋteeŋ u teriki. Ŋii nɛ
Yesu bul jiŋ-bɔŋ-la lɛ duu lii bile lɛ.
U lii, ka bile duori, aŋ ka Yesu joŋu
pi u nyimma.

43 U ŋaa nialiŋ kala wu-
kpuŋkpere. Ba si di Wia kɛŋ doluŋ
woruŋ.

Yesu bira bul u suuŋ wiaa
Mat. 17.22-23; Maak 9.30-32

Nialiŋ kala haa biinɛ wu-
kpuŋkperisi-la Yesu si ŋaa lɛ. Ŋii
nɛ u bula pi u haritooro-la a bul,
44 "Ma sí wii-la mi si jaŋ bula pima
yu. U nɛ ŋla: Ba jaŋ joŋ mi-na,
Nuhuobiine Bie a hɛ niaa nisiŋ lɛ."
45 Ama u haritooro-la bi wii-la u si
bula bubuɔŋ jiŋ. U ŋaa wu-faali nɛ
ba teeŋ. Ŋii nɛ tii ba bi u bubuɔŋ
wuo jiŋ. Ama ba fifá fawulluŋ di ba
piɛsɛ wii-la bubuɔŋ.

Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa lilɛrɛ
Mat. 18.1-5; Maak 9.33-37

46 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɛŋ ba
tuɔŋ kuhiaŋ wiaa lilɛrɛ. 47 Yesu fa
jiŋ wii-la ba síi biinu a kɛŋ bii-bie
kaa kɔ kii u sɛmɛ, 48 aŋ bula piba
a bul, "Di nuu-kala nɛ kɛŋ bii-bie
dɔŋɔ woruŋ a tiŋ mi wiaa, mi nɛ
u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la ma kala si

kɛŋmi woruŋ, mi duŋduŋa dee u
kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la si tiŋmi ma nɛ
u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la si ŋaa ni-bie
ma tuɔŋ, u nɛ ŋaa ma tuɔŋ kuhiaŋ."

Nii-la kala si biŋ bɛrɛ, u choŋ nɛ Maak 9.38-40

49 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula pi Yesu a bul,
"Kuhiaŋ, la na baal kubala duu yirɛ
ŋ yiriŋ aa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. La
kiru duu sí ŋii ŋaa, bɛɛ wiaa u bi
la dɔŋɔ ŋaa." 50 Ŋii nɛ Yesu bula
pi Jɔɔŋ ari u haritooroo ku-kaanaa
a bul, "Ma síu kiru, bɛɛ wiaa nii-la
kala si bi ma hariŋ lia, u ŋaa ma
dɔŋɔ nɛ."

Samaria tiŋteeŋ sɛmɛ dɔŋɔ niaa via Yesu

51 Ŋii nɛ tapulii-la kpagɛ di ba
joŋ Yesu a kaa jil Wia-jaŋ. U ŋaa
siri a sii, a joŋ woŋbiiŋ a mumu
Jerusalɛm. 52 U tiŋ tiŋdaaraa di ba
laa u sipaaŋ a mu Samaria tiŋteeŋ
ta-bie kubala, a chɛ leriŋ a bilu lɛ.
53 Ka nialiŋ bi siri ŋaa di ba laau,
bɛɛ wiaa ba jima duu mu Jerusalɛm
nɛ.
54 U haritooroo Jeems ari Jɔɔŋ si
na ŋii, ba piɛsɛ Yesu a bul, "La Tiina,
ŋ jaŋ leŋ di la sul nyiniŋ duu lii wia
nyuŋ ku tuu a diiba koo?" 55 Ŋii nɛ
Yesu daasɛ hariŋ aŋ kpiaba lɛ [a bul,
"Ma bi jiŋ dima-la yiri Wia si joŋo
pima. Mi-na Nuhuobiine Bie bi kɔ
di mi kpu niaa, ama di mi laa niaa
ta nɛ."] 56 Ŋii nɛ ka ba kiele mu taŋ
dɔŋɔ.

Nialiŋ si maga di ba to Yesu hariŋ Mat. 8.19-22

57 Ba si lii joŋ ba woŋbiiŋ, baal
kubala bula pi Yesu a bul, "Mi ŋaa
siri di mi to ŋ hariŋ a mu lee-na
kala ŋ síi mu." 58 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, "Jolluŋ kɛŋ buasuŋ nɛ a
jujuu, diibiisiŋ ma kɛŋ dɛlliŋ nɛ a
jujuu, ama mi-na Nuhuobiine Bie
bi di-piniŋ kɛnɛ di mi pina wiesi."
59 Ŋii nɛ u bula pi nuu dɔŋ maa a
bul, "To mi hariŋ." U bula pu a bul,
"Mi Tiina, leŋ di mi laa sipaaŋ mu
hugi mi nyimma." 60 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, "Leŋ di suunuŋ tiŋŋaa
mu hugi ba suunuŋ, aŋ ka di ŋ ma
mu bul Wia kuorii-la wiaa a pi niaa."
61 Nuu ma dɔŋ bira bula pu a bul,
"Mi Tiina, mi jaŋ to ŋ hariŋ, ama
leŋ di mi mu ta mi dia niaa aŋ kɔ."
62 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Nuu-na
kala si suomo duu pɛrɛ aŋ didaasɛ
u hariŋ, u bi tiŋtimii kala kɛnɛ Wia
kuorii-la lɛ."

10

Yesu tiŋ u naŋzɔɔba mahiŋ batori ari fii

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
u liisɛ niaa mahiŋ batori ari fii a
kɛŋba kaa kpaa balia balia, a tiŋba
di ba laa sipaaŋ mu lee-kala u titia
si jaŋ mu. 2 U bula piba a bul,
"Kiaa yuga baga lɛ di ba ŋaa, ama
tiŋtinnaa bi yugɛ di ba tiŋ. Má
sul baga-la tiina duu hɛ niaa di ba
tiŋ tiŋtimii-la. 3 Má sii mu. Ma
nagɛ pie-biisiŋ nɛ. Mii tiŋma di
ma guoli guŋgurusuŋ tuɔŋ. 4 Ma sí
moribiee koru, ma sí sulli-gbaŋsiŋ
koru a sí nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ bulia bulia
ma koru a sí china chuɔlɛ niaa ma
dieni woŋbiiŋ lɛ. 5 Di ma nɛ mu juu
dia kala, má laa sipaaŋ bula pi dia-
la niaa a bul, 'Dia deeŋ niaa jaŋ hɔŋ
ari yarifiɛlaa.' 6 Di nuu nɛ hɛ dimɛ
si cho yarifiɛla-la, má leŋ duu hɔŋ
ari yarifiɛlaa ari ma si sul ŋii. Di
nuu tuo dia-la lɛ a cho yarifiɛla-la,
yarifiɛla-la ma si sula jaŋ miira kɔ
ma teeŋ. 7 Di ba nɛ pima di-piniŋ,
má hɛ dii-bala lɛ halii aa dii kudiile-
la ba si ŋaa pima aa nyua liiŋ ma
dimɛ. Di tiŋtinna nɛ tima, u maga
di ba timu nɛ. Ma sí gɔllɔ pipiŋ
niaa diisiŋ lɛ. 8 Di ma nɛ mu taŋ
kala, di ba nɛ pima di-piniŋ, máa
dii kialiŋ kala ba si ŋaa pima lee-
la. 9 Má vaarɛ nyanyal tiŋŋaa ma
kala si hɛ taŋ-la lɛ aŋ bula piba a
bul, 'Wia kuorii-la ku kpagɛma nɛ.'
10 Ama di ma nɛ mu taŋ kala, di
ba nɛ bima di-piniŋ pa, má lii chiŋ
woŋbiiŋ lɛ aŋ bula piba a bul, 11 'Ma
taŋ-la hagila si mɛrɛ la naasiŋ lɛ,
ba nɛ la kpesee hɛma lɛ ŋla. Ama
u maga di ma jiŋ ari Wia kuorii-la

ku kpagɛma nɛ.’ 12 Mi bulaa pima
ari sariya chɛ-diiliŋ, Wia jaŋ dɔgisɛ
taŋ-la niaa a kii bua-la lɛ u si dɔgisɛ
Sɔdɔm niaa ŋii.”

Tasi-la niaa si bi Yesu wiaa laa dii
Mat. 11.20-24

13 Ŋii nɛ Yesu bula pi taŋ-la niaa
si bi u wiaa laa dii a bul, “Ma
Kɔraziŋ tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ.
Bɛtisaada tiŋŋaa maa, ma ma jaŋ
na hɛɛŋ. Wu-magila-la ba si ŋaa
ma teeŋ, di ba nɛ fa ŋaaba Taya
ari Saadɔŋ niaa teeŋ ŋla, ba fa bi
jaŋ dieni aŋ hɔnɔ tɛllɛ tɛllɛ naasiŋ a
ŋaa tuɔruŋ bubugɛ ba titia, a didagɛ
ŋii ari ba birima lii ba haachɛba
lɛ nɛ. 14 Sariya chɛ-diiliŋ, Wia jaŋ
dɔgisɛ Kɔraziŋ ari Bɛtisaada tiŋŋaa
a kii Taya ari Saadɔŋ tiŋŋaa. 15 Ma-
na Kapɛnam tiŋŋaa, ma nɛ paala
chichɛ di ma kɛŋ ma titia a kaa jil
Wia-jaŋ. Ama Wia jaŋ joŋma yuo ta
di ma tuu juu Wia nyiniŋ.”

16 Ŋii nɛ aŋ ka u bira bula pi
u haritooro-la a bul, “Nii-la kala si
jegile nii ma teeŋ, u jegile nii mi ma
teeŋ nɛ. Nuu-kala si viama, u viami
ma nɛ. Nii-la kala ma si viami, u ma
via nii-la si tiŋmi nɛ.”

Yesu naŋzɔɔba-la mahiŋ batori ari fii miira kɔ Yesu teeŋ

17 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la mahiŋ
batori ari fii-la miira kɔ Yesu teeŋ.
Ba tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ a bula pi Yesu a
bul, “La Tiina, di la nɛ yirɛ ŋ yiriŋ,
jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma yie paala to la niiŋ
nɛ.” 18 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Mi na Sitaani duu lii wia nyuŋ ku
tuu tel a nagɛ duonuŋ síi ligisɛ ŋii.”
19 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
“Má jegile nii mi teeŋ. Mi pima
doluŋ di ma wuo vivɛŋ diŋŋaa ari
nuɔmaa tuɔŋ, ka ba bima wuo diŋ.
Mi pima doluŋ di ma wuo Sitaani
maa. U bi jaŋ wuo kɛŋma walimɛ.
20 Ama ma sí leŋe di ma tuɔŋ tɔrɛ
ari jiŋ-bɔŋŋɔɔ síi to ma niiŋ lɛ, má
miira leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ a tiŋ ba si
ŋmuŋsɛ ma yiraa hɛ Wia-jaŋ lɛ.”

Yesu tuɔŋ tɔrɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
Mat. 11.25-27; 13.16-17

21 Bua-la titia lɛ Yesu tuɔŋ tɔrɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bul, “Mi
Nyimma, ŋ nɛ ŋaa wia nyuŋ ari
tiŋteeŋ kala Tiina. Mii lɔlluŋ ari ŋ
si kɛŋ wialiŋ ŋ si joŋo faa a dagɛ
nialiŋ si bi wiaa jiŋ, aŋ bi joŋo dagɛ
nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ. Mi Nyimma,
mii lɔlluŋ. Ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
ŋ ŋaa ŋii.” 22 Ŋii nɛ u bira bul,
“Mi Nyimma joŋ kuŋ-kala doluŋ nɛ
pimi. Mi Nyimma duŋduŋa nɛ jiŋ
ŋii mi si naga. Mi ma duŋduŋa
nɛ jiŋ ŋii mi Nyimma ma si naga.
Nuu-kala bira buu jiŋ, see nialiŋ
duŋduŋa mi síi cho di mi dagɛ.”

23 Ŋii nɛ Yesu miira daasɛ
u haritooro-la aŋ bula piba ba
duŋduŋa a bul, “Ma tuɔŋ tɔrɔ ari ma
wuo nina wialiŋ kala ma síi na. 24 Mi
jaŋ bula pima ari buŋbuŋ nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
ari faafaa kuoroo paala yuga a faa
cho di ba na wialiŋ ma síi na aŋ bi
wuo na, a ma faa cho di ba nii wialiŋ
maa ma síi nii, aŋ ka ba bi wuo nii.”

Yesu dagɛ niaa ba si jaŋ ŋaa ŋii a cho ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa

25 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi kubala
kɔ a wiwalimɛ duu magisɛ Yesu a
piɛsu a bul, “Kuhiaŋ, bɛɛ kuŋ nɛ mi
jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ?”
26 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ ba
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ? Ɛɛ nɛ ŋ yie
karimɛ?” 27 Ŋii nɛ baal-la bula pu a
bul, “Ba si di ŋ kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ
kuŋ-kala ari ŋ tuɔbiinaa ma kala a
cho ŋ Tiina Wia, a cho ŋ dɔŋɔ tiina
maa ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.” 28 Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, “Wialiŋ kala ŋ si
bula ŋaa wutitii nɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ
jaŋ kɛŋ miisiŋ.”

29 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi-la
chichɛ duu dagɛ ari u kɛŋ wutitii.
Ŋii nɛ u piɛsɛ Yesu a bul, “Kubɛɛ nɛ
ŋaa mi dɔŋɔ tiina?” 30 Ŋii nɛ Yesu
magɛ namaga a bul, “Baal kubala
nɛ sie a lii taŋ kubala baa yirɛ
Jerusalɛm a mumu Jɛrikɔ. U fa ŋaa

J̱u tiina nɛ. U si mu ŋii, u mu juu
gaaraa tuɔŋ. Ba wuri u gɛnniŋ kala
aŋ ŋmobu a bolimu aŋ fá lɛl, ka u
piŋ dimɛ a chichɛ duu suu. 31 Ŋii
nɛ di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia,
ba tuɔŋ kubala ma joŋ woŋbii-la aa
vɛŋ. U si ku a nau, u to sɛmɛ dɔŋ
nɛ a kpɛrɛ bal. 32 Ŋii nɛ Wia-dia
naŋzɔɔ kubala ma kɔ lee-la a ma
kpɛrɛ bal. 33 Ka Samaria tiŋŋaa baal
kubala ma fa joŋ woŋbii-la a vɛnɛɛ
kɔ. U si nau, nennige kɛnu. 34 U
mu u teeŋ a chɛsɛ u naawiilaa a
vɔɔ, aŋ joŋu hɛ u titia kakumo lɛ a
kɛnu kaa mu nuhuɔraa dia kubala
aa benu. 35 Taŋ-pul u joŋ siidi zɔlɔ
a pi dia tiina aŋ bula pu duu bibeŋ
u nyuŋ woruŋ. Duu nɛ miira kɔ,
u jaŋ ṯiŋ u si ŋmoo chimiŋ magɛ
ŋii kala." 36 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ Wia
teniŋ kerichi-la a bul, "Niaa deeŋba
batorimuŋ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ ŋaa baal-
la si juu gaaraa tuɔŋ dɔŋɔ tiina? Bɛɛ
nɛ ŋ biinɛ ŋ tuɔŋ lɛ?" 37 Ŋii nɛ Wia
teniŋ kerichi-la bul, "Baal-la si fáu
nisusuŋ." Ŋii nɛ Yesu bula pu, "Tɔɔ,
ŋ ma mu ŋaa ŋii titia."

Yesu mu Maata ari Mɛɛri dia

38 Yesu ari u haritooroo si joŋ
woŋbiiŋ mumu ŋii, ba kɔ taŋ
kubala, di haal kubala ma hɛ dimɛ.
Baa yirɛ Maata. U kɛŋ Yesu kaa juu
u dia. 39 U ŋaana ma fa hɛ dimɛ. Baa
yiru Mɛɛri. Yesu si hɔŋ dia-la tuɔŋ, u
ku hɔŋ Yesu sɛmɛ a jegilee nii wialiŋ
u síi bul, 40 ka Maata fiɛsɛ sii a ŋiŋaa
kudiilee duu pi Yesu a kala lɔl. Ŋii
nɛ u na baaniŋ Mɛɛri nyuŋ a ku lii,
a bula pi Yesu a bul, "Mi Tiina, ŋ
biina u zɔmɔ nɛ mi ŋaana si leŋ
tiŋtiŋŋaa kala pimi mi titiŋ? Leŋ
duu ku pɛmi lɛ." 41 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, "Maata, wiaa yuga nɛ hɛ
dimɛ a wiwalimiŋ. 42 U maga di ŋ
chɛ wu-bala duŋduŋ nɛ. Wii-la titia
nɛ Mɛɛri liisɛ ŋii. Wii-la ba bi jaŋ
wuo kaa laa u teeŋ."

11

Yesu dagɛ niaa ba si ŋaa ŋii aa chuɔlɛ Wia
Mat. 6.9-13; 7.7-11

1 Tapulii kubala Yesu sii a mu
chuɔlɛ Wia lee kubala. U si chuɔlɛ
Wia dɛrɛ, u haritooroo tuɔŋ kubala
kɔ u teeŋ a bula pu a bul, "La Tiina,
dagɛla ŋii la si jaŋ ŋaa a chuɔlɛ Wia,
ari Jɔɔŋ fa si dagɛ u haritooroo ba
si ŋaa ŋii aa chuɔlɛ Wia." 2 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, "Ŋla nɛ ma jaŋ
chuchuɔlɛ Wia: Má bul,

'La Nyimma Wia,
leŋ di ŋ yiriŋ yirɛ,
leŋ di ŋ kuorii-la kɔ.
3 Pila la niiŋ kudiiliŋ tapulii-na
kala.
4 Joŋ la haachɛba chɛla ari la
ma si joŋ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa
haachɛba chɛba ŋii,
a liisɛla wii-la si jaŋ kɛŋla hɛ
haachɛ tuɔŋ lɛ.' "

5 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooroo
a bul, "Má leŋ di la joŋ ari ma kuŋ
nɛ mu u naŋdɔŋɔ dia tita-siesee, a
bula pu a bul, 'Mi naŋdɔŋɔ, chiŋmi
boroboro batori. 6 Mi naŋdɔŋɔ nɛ lii
woŋbiiŋ a kɔ mi teeŋ titaŋiŋ deeŋ,
ka mi bi kuŋ kɛnɛ di mi ŋaa pu duu
dii.' 7 Ŋ biina ari ŋ naŋdɔŋ-la nɛ
hɛ dia tuɔŋ aŋ bula piŋ a bul, 'Sí
mi walimu, boiŋ yaga nɛ. Ka la di
mi biiriŋ piŋ doŋ. Mi bi jaŋ wuo
sii a piŋ kuŋ-kala.' Ai, u bi jaŋ bul
ŋii. 8 Bɛɛ nɛ u jaŋ ŋaa? Mi jaŋ
bula pima, di ŋ nɛ china pɛsɛ, ma
naŋdɔŋsuŋ wiaa dee u jaŋ sii doŋ lɛ
a piŋ kudiile-la. Ama ŋ si pɛsɛ ŋii aŋ
bi hiisiŋ fá nɛ tii u jaŋ sii a piŋ ku-la
kala ŋ síi chɛ. 9 Ŋii wiaa mi jaŋ bula
pima, Má sul kiaa, ma jaŋ laa, má
chɛ kiaa, ma ma jaŋ na. Má du̱ boro,
ba jaŋ kaa suro pima. 10 Nii-la kala
si sul kiaa Wia teeŋ, u yie laa nɛ.
Nii-la kala síi chɛ kiaa, u yie na nɛ.
Nii-la ma kala si du̱ boro, ba yie kaa
suro pu nɛ. 11 Nyiŋ bɛɛ nɛ ma tuɔŋ
si jaŋ joŋ dimiŋ a pi u bie duu nɛ
piɛsa chichɛ cheŋfiliŋ? 12 Koo duu
ka chɛ ji-haliŋ, ma tuɔŋ nyiŋ bɛɛ nɛ
jaŋ joŋ nuɔmuŋ pi u bie? Ma tuɔŋ
nuu-kala bi jaŋ ŋaa ŋii. 13 Ma nialiŋ
ŋaa ni-bɔŋŋɔɔ nɛ, ka ma wuo joŋ

ku-zɔŋŋɔɔ a pi ma biiriŋ. Ama mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ, u kɛŋ wu-zɔŋŋɔɔ a kiima, ŋii nɛ tii u bi jaŋ via duu joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pi nii-la si sulu chichɛ."

Yesu ari Bɛlizibul
Mat. 12.22-30, 43-45; Maak 3.20-27

14 Baal kubala ma nɛ fa kɔ Yesu teeŋ. Jiŋ-bɔmuŋ kɛnu a ŋaa u taŋ. Ŋii nɛ Yesu ŋaa jiŋ-bɔŋ-la lii baal-la lɛ, ka baal-la wuo bubul wiaa. Ni-daŋ-la si hɛ dimɛ a na wii-la, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. 15 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ ma si di jiŋ-bɔŋŋɔɔ kuoro ba síi yirɛ Bɛlizibul nɛ pu doluŋ duu kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ ŋii. 16 Niaa dɔŋsuŋ ma chichɛ di ba magisu. Ŋii nɛ ba si duu ŋaa wu-magiliŋ di ba na a jiŋ ari Wia doluŋ nɛ u kaa ŋiŋaa ŋii. 17 Yesu wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a bula piba a bul, "Di taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ a bi nii-bala kɛnɛ, ba taŋ jaŋ tel. Di naaŋbiiriŋ ma nɛ bi nii-bala kɛnɛ, ba dia jaŋ tel. 18 Di Sitaani niaa nɛ bi nii-bala kɛnɛ, ba taŋ bi jaŋ wuo chiŋ." 19 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba, "Ma bula ari Bɛlizibul nɛ pimi doluŋ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Kubɛɛ nɛ saa joŋ doluŋ pi niaa deeŋba síi to ma hariŋ ba ma kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ? Niaa deeŋba titia daga ari maa nyia nɛ. Ba jima ari Sitaani bi u titia wuo guraa yuo. 20 Wia doluŋ nɛ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ daga ari Wia kuorii-la paala kɔ ma teeŋ nɛ. 21 Di ni-duoŋ nɛ vɔɔ u tuɔnuŋ a hɔnɔ pɔ u dia, nuu-kala bi u dia kuŋ-kala wuo juu joŋ. 22 Ama nii-la ma si kɛŋ doluŋ a kiiu duu wuo ku kɛŋ baal-la, aŋ kɛŋ u tuɔnuŋ kala u si kaa pɔ u kiaa a kaa laa u teeŋ, u jaŋ wuo paa u kialiŋ kala kaa viiri. 23 Nuu-kala si bi mi nuu ŋaa, u lii mi hariŋ nɛ. Nii-la ma kala si bi mi lɛ pɛ di la kiri kiaa hihɛ dɔŋɔ lɛ, u kaa pisa tita nɛ."

24 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, "Di jiŋ-bɔŋ nɛ lii nuu lɛ, u yie gɔllɛ tiŋtee-hiliŋ lɛ a chichɛ di-wiesiŋ. Di u nɛ bi lee na, u yie bul u titia lɛ a bul, 'Mi jaŋ miira mu lee-la mi si lia.' 25 U jaŋ miira mumu, di disinniŋ tuo dia-la lɛ, ba wasa u kala zɔŋ. 26 Ŋii nɛ u jaŋ miira lii, a kɛŋ jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ, kialiŋ si bɔmɔ kiiu, ba ma ku juu a pɛu lɛ. Ŋii hariŋ lɛ nɛ baal-la yie kperi a kii buŋbuŋ-la."

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ kiŋkɛŋ

27 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, di haal kubala hɛ ni-daŋ-la tuɔŋ a faasa bula pu a bul, "Wia jaŋ pɛ haal-la si luluŋ lɛ a diɛsiŋ ari yiliŋ. U jaŋ leŋ duu tuɔŋ tɔrɛ." 28 Ŋii nɛ Yesu miira bula pu a bul, "Nii-la si nii Wia niiŋ wiaa a tutoba, u-na tiina tuɔŋ nɛ jaŋ tɔrɛ."

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magilaa
Mat. 12.38-42

29 Nialiŋ si golli Yesu ŋii, u bula piba a bul, "Bee na, jiniŋ niaa deeŋba bɔmɔ nɛ. Ba si di mi ŋaa wu-magiliŋ di ba na a jiŋ ari mi dol-la lii Wia teeŋ nɛ. Ai, mi bi ŋaa. Wu-magiliŋ ma síi chɛ, ma bi jaŋ wuo na, see wu-magil-la Wia fa si ŋaa a tigɛ Jona lɛ. 30 Wia joŋ Jona a kɛnu ŋaa wu-magiliŋ Ninivɛ niaa teeŋ. Ŋii titia nɛ u jaŋ joŋ mi-na Nuhuobiine Bie ma a kɛŋmi ŋaa wu-magiliŋ jiniŋ niaa teeŋ."

31 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Haal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U dii kuoruŋ tiŋtee kubala lɛ baa yirɛ Siiba. U sii lii u jaŋ lɛ a mu di-bolii duu jegile nii kuoru kubala wu-jimiŋ. U yiriŋ nɛ fa Solomɔŋ. U fa kɛŋ wu-jimiŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Sariya chɛ-diiliŋ, haal-la jaŋ sii a joŋ cheeriŋ a pi jiniŋ niaa woruŋ. Mi jaŋ bula pima ari nuu nɛ hɛ dimɛ, u yuga a kii Solomɔŋ, ka ma bi sɛi di ma jegile nii u wiaa. 32 Sariya chɛ-diiliŋ, Ninivɛ niaa ma jaŋ sii a joŋ cheeriŋ a pima woruŋ. Bua-la lɛ Jona ma fa si mu bul Wia wiaa pi Ninivɛ niaa, ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ aŋ to Wia. Mi jaŋ bula pima ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a yuga kii Jona, ka ma bi sɛi di ma jegile nii u wiaa."

Yesu dagɛ niaa a tigɛ puluŋ-la lɛ
Mat. 5.15; 6.22-23

33 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bul,
“Di ŋ nɛ nyigɛ chaaniŋ aa chɛ di
pulumuŋ hɛ dia tuɔŋ, ŋ bi jaŋ kɛŋ
kua kɛrɛ. Ŋ bira bi jaŋ joŋ gbaŋa ma
a chu tɔ. Ŋ yie joŋo daŋ kuŋ nyuŋ
nɛ, di nuu-kala nɛ ku juu ŋ dia, duu
wuo na pulumuŋ a ku juu dia-la.
34 Ŋ siaa nɛ ŋaa ŋ yaraa pulumuŋ.
Di ŋ siaa nɛ zɔmɔ, ŋ yaraa kala kɛŋ
pulumuŋ nɛ, ama di ŋ siaa nɛ bi
zɔŋ, ŋ yaraa kala hɛ birimiŋ tuɔŋ
nɛ. 35 Má pɔ di puluŋ-la ma si kɛnɛ
sí birimiŋ birimu. 36 Di ŋ yaraa kala
nɛ kɛŋ pulumuŋ aŋ ka ŋ lee-kala bi
birimiŋ kɛnɛ, u jaŋ chaanɛ lee-kala,
ari chaaniŋ si yie chaanɛ ŋii.”

Yesu bul Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba teeŋ woruŋ
Mat. 23.1-36; Maak 12.38-40

37 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
Farisii tiina kubala yiru duu kɔ u dia
a dii kudiilee. Ŋii nɛ Yesu mu hɔŋ
duu dii kudiile-la. U bi liiŋ sɔmɔ aŋ
didii kudiile-la. 38 Farisii tiina-la si
na ŋii, u ŋaau wu-kpuŋkpere. 39 Ŋii
nɛ la Tiina Yesu bula pu a bul, “Ma-
na Farisii tiŋŋaa, ma yie chɛsɛ ma
gbaŋsiŋ ari ma nyunyualuŋ hariŋ
woruŋ di ba zɔŋ aŋ bi ba tuɔŋ ka
tiisi, ka ba tuɔŋ kala birisi. Ma nagɛ
nyunyualuŋ ari gbaŋsiŋ deeŋba nɛ.
Ma yaraa nɛ zɔmɔ, ama ma tuɔŋ
lɛ ma kɛŋ yaribieriŋ ari tuɔ-bɔmuŋ.
40 Ma ŋaa ni-yaaraa nɛ. Wia-la si
ŋaa ma hariŋ, u nɛ ŋaa ma tuɔŋ
maa. 41 Di ma níi chɛ di ma tuɔŋ
pullɛ, má kɛŋ ma tuɔŋ a cho sum-
moo a fifába nennige.

42 Ma Farisii tiŋŋaa, ma jaŋ na
hɛɛŋ. Ku-biisiŋ, ma yie kaa kpaa
leree fii fii, a joŋ leriŋ kubala a pi
Wia. Di ma nɛ jaa pipaari-la suɔra
si sima ari pipaari-la suɔra si bi siŋ
ari pipaa-diilee maa, ma yie kɛŋba
kaa kpaa leree fii fii, a joŋ ba kuŋ-
kala leriŋ dɔŋɔ a pi Wia, ama ma
via wutitii woŋbiiŋ a bi Wia cho. U
maga di ma kpaa ma kialiŋ leree fii
fii, a joŋ leriŋ kubala a pi Wia, ama
u bi maga di ma via wutitii woŋbiiŋ.
43 Ma Farisii tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ.
Di ma nɛ juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ, ma
yie cho ni-balaa di-hɔnuŋ nɛ. Di
ma níi gɔllɛ yɔbɔ lɛ maa, ma yie
cho di nuu-kala nɛ pima jirima a
chuchuɔlɛma. 44 Ma jaŋ na hɛɛŋ
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Ma nagɛ vaamaa
ba si kaa jɛrɛ, di ba di tiŋteeŋ kala
magɛ dɔŋɔ nɛ, ka niaa bi jiŋ aŋ vivɛŋ
ba nyuŋ.”

45 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, di Wia teniŋ
kerichi dɔŋɔ bula pu a bul, “Kuhiaŋ,
ŋ si bul ŋla, ŋ tuusɛla ma nɛ.” 46 Ŋii
nɛ Yesu bira bul, “Ma-na Wia teniŋ
kerichiba, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie
joŋ chuga a daŋ niaa hariŋ lɛ, ka
ba bi wuo chuŋ. Aŋ ka ma titia bi
jaŋ pɛba lɛ a laa chuga-la. 47 Ma jaŋ
na hɛɛŋ kiŋkɛŋ. Ma naabalimaba
bi woruŋ ŋaa a kpu nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ma
nɛ paala saa ba vaama-la. 48 Ma nɛ
sɛi wialiŋ ma naabalimaba si ŋaa a
bul di ba ŋaa wutitii nɛ. Ba kpu
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ma ma nɛ saa ba vaamaa.
49 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ Wia
wu-jimiŋ a bul, ‘Mi jaŋ ta nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari
mi tiŋdaaraa di ba mu ba teeŋ. Ba
jaŋ kpu dɔŋsuŋ aŋ to dɔŋsuŋ naasiŋ
a dɔgisɛba.’ 50 Wia jaŋ dɔgisɛ jiniŋ
niaa a tiŋ ba si kpu nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a lii
dunia di-suomuŋ, 51 a chiŋ bua-la lɛ
ba si kpu Ebil a kaa mu yi bua-la lɛ
ba si kpu Zakaraya. Ba kpuu Wia-
dia tuɔŋ nɛ a kpagɛ koru-la nyuŋ
ba si yie nyigɛ pusuŋ pipi Wia nɛ.
Wutitii, mi jaŋ bula pima, Wia jaŋ
dɔgisɛ jiniŋ niaa kala kiŋkɛŋ a tiŋ
wiaa deeŋba kala lɛ. 52 Ma Wia
teniŋ kerichiba, ma ma jaŋ na hɛɛŋ
kiŋkɛŋ. Ma tɔ woŋbii-la nialiŋ síi
to a yi lee-la ba si jaŋ na wu-jimiŋ
nɛ. Ma titia bi chɛ di ma to woŋbiiŋ
deeŋ, aŋ pɔ di nialiŋ ma síi walimɛ
di ba to, di ba sí to.”

53 Yesu si lii lee-la, Wia teniŋ

kerichiba-la ari Farisii tiŋŋa-la
suomo bul wiaa a lilii u hariŋ a piɛsu
wiaa yugɛ. 54 Baa walimɛ di ba bɛrɛ
kɛnu di u nɛ bul wii chei.

12

Yesu bula pi niaa di ba sí kaŋfugi tiŋŋaa nagu
Mat. 10.26-27
1 Nialiŋ fa si kɔ Yesu teeŋ, ba
yi niaa bui bui bui a yiyigi dɔŋɔ.
Ŋii nɛ Yesu laa sipaaŋ a bula pi u
haritooroo a bul, “Má pɔ ma titia lɛ
ari Farisii tiŋŋaa. Ba ŋaa kaŋfugi
timma nɛ. Ba nagɛ si-buruŋ nɛ. Di ŋ
nɛ joŋo hɛ kuŋ-kala lɛ, u yie puɔrɛ
nɛ. 2 Wii-kala si faa, u jaŋ ku lii
pulumuŋ, niaa ma jaŋ nii wii-la si
ŋaa wu-faali. 3 Wii-kala maa ŋ si bul
birimiŋ tuɔŋ, ba jaŋ niiu pulumuŋ
lɛ. Wii-kala bira ŋ si muŋso bul a hɛ
nuu duŋduŋ digiliŋ lɛ dia tuɔŋ, ba
jaŋ faasa heele bulu lusuŋ nyuŋ.”

Nii-la si maga di ŋ fá
Mat. 10.28-33; 12.32; 10.19-20
4 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Mi
naŋdɔŋsuŋ, mi jaŋ bula pima, ma sí
nialiŋ si jaŋ wuo kpu ma yaraa lɛ fá.
Ba bira bi jaŋ wuo ŋaa wu-bɔŋ kala
ma lɛ. 5 Mi jaŋ dagɛma nii-la si maga
di ma fá. Má fá Wia. U nɛ jaŋ wuo
kpuma aŋ bira kɛŋ doluŋ duu wuo
joŋma hɛ Wia nyiniŋ tuɔŋ. Mi bulaa
pima, ma fifáu. 6 Zaarikokobiisiŋ
banɔŋ dee ba yie joŋo yallɛ kɔbu
balia koo? Ama Wia bi ba tuɔŋ
kubala ma wiaa yua. 7 Wia paala jiŋ
ma nyu-punaa kala ma niiŋ nɛ. Ŋii
wiaa, ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma.
Ma nɛ paala kii zaarikokobiisiŋ a
yugɛ.
8 Mi bulaa pima, nii-la kala si jaŋ
wuo bul niaa tuɔŋ ari u ŋaa mi nuu
nɛ, mi-na Nuhuobiine Bie ma jaŋ bul
ŋii a tigɛu lɛ Wia tiŋdaaraa sipaaŋ.
9 Ama nii-la kala si viami niaa tuɔŋ,
mi-na Nuhuobiine Bie ma jaŋ viau
Wia tiŋdaaraa sipaaŋ. 10 Nii-la kala
si bul wu-bɔŋŋɔɔ a mu tigɛ mi-na
Nuhuobiine Bie lɛ, Wia jaŋ joŋo
chɛu, ama nii-la kala si tuusɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo
chɛ u tiina.
11 Di ba nɛ kɛŋma kaa juu Wii-
chuɔlɛ diisiŋ koo kuoroo ari kuhi-
asiŋ teeŋ di ba dii ma sariya, ma sí
leŋe di ma bɔisiŋ joŋ ŋii ma si jaŋ
ŋaa a laa ma titia, koo wii-na kala
ma si jaŋ bul. 12 Bua-la titia lɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la jaŋ dagɛma wii-la ma si
jaŋ bul.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ bagi-daari tuɔluŋ tiina lɛ
13 Yesu fa si bul wiaa pipi ni-daŋ-la
ŋii, baal kubala lii ba tuɔŋ a bula pu
a bul, “Mi kuhiaŋ, la nyimma suba
aŋ ka kiaa. Mii suluŋ di ŋ bula pi mi
naaŋbie duu kaa kpaa pimi.” 14 Ŋii
nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi naŋdɔŋ,
mi tiŋtimii dee di mi laa ma sariya
dii pima koo di mi kɛŋ ma kiaa kaa
kpaama.” 15 Ŋii nɛ u bira bula pi
niaa a bul, “Má fiɛlɛ ma siaa a sí tuɔ-
luŋuŋ kɛŋ. Di nuhuobiine nɛ kɛŋ
kiaa kiŋkɛŋ, kialiŋ bi jaŋ wuo leŋ
duu kɛŋ miisiŋ.”
16 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
a bul, “Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ
a kɛŋ kiaa woruŋ a bil u baga. U
baga-la kiaa wasɛ woruŋ. 17 Ŋii nɛ
u bibiinɛ u tuɔŋ lɛ a bul, ‘Ɛɛ nɛ mi
jaŋ ŋaa? Mi bira bi leriŋ kɛnɛ di mi
tuɔlɛ mi kiaa.’ 18 Ŋii nɛ u bul, ‘Mi jaŋ
ŋmoo mi virisiŋ deeŋba mi si kɛnɛ
a ta aŋ wasa saa ku-balaa. Mi jaŋ
joŋ mi kuorimiaa ari mi kiaa kala a
tuɔlɛ dimɛ 19 aŋ bula pi mi titia a bul,
Mi tuɔlɛ kiaa yugɛ nɛ. Mi jaŋ dii jisi
ari jisi. Mi-na jaŋ ta jia a dii kiaa
ari tuɔtɔruŋ.’ 20 Ŋii nɛ Wia bula pu,
‘Ni-yaari, titaŋiŋ deeŋ mi jaŋ leŋ di ŋ
suu. Kialiŋ saa ŋ si chɛ bil, kubɛɛ nɛ
jaŋ dii?’ ” 21 Ŋii nɛ Yesu bula pi niaa
a bul, “Nii-la kala si yie chɛ kiaa bil
u titia lɛ aŋ bi kuoru ŋaa Wia teeŋ,
u nagɛ baala deeŋ nɛ.”

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba titia walimu a tigɛ kudiilee ari gɛnniŋ wiaa lɛ
Mat. 6.25-34
22 Ŋii wiaa Yesu bula pi u hari-
tooroo a bul, “Mi bulaa pima, ma

sí ma titia walimu a tigɛ kudiile-la
ma si jaŋ dii a kɛŋ doluŋ, koo ma
sí ma titia ma walimu a tigɛ gɛnni-
la lɛ ma síi chɛ di ma lilaalɛ. 23 Ma
miisiŋ nɛ kii kudiilee, ma yaraa ma
kii gɛnniŋ. 24 Má bee na diibiisiŋ, ba
bi pɛrɛ, ba bi kiaa ka tuɔlɛ virisiŋ lɛ,
ka Wia pipiba kudiilee. Ma nɛ paala
kɛŋ nyuuruŋ a kii diibiisiŋ. 25 Di
ma níi walimɛ ma titia kiaa deeŋba
wiaa, bua-la lɛ ma miisiŋ si jaŋ dɛrɛ,
u bi jaŋ kɛŋ tapul-bala ma pɛ pima.
26 Di ma nɛ saa bi tapul-bala ma wuo
kaa pɛ ma miisiŋ lɛ tapulii-la ma ma
si jaŋ suu, bɛɛ nɛ saa tii kiaa deeŋba
wiaa wiwalimɛma? 27 Má bee na tii-
fiilaa. Ba bi tiŋ, ba bi gɛnniŋ ma
yɛrɛ a lilaalɛ, ama ba zɔmɔ woruŋ.
Kuoru kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Solomɔŋ. U fa si hɛ u miisiŋ lɛ,
u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. Ama u gɛnniŋ
fa bi zɔmɔ magɛ tii-fiilaa deeŋba.
28 Wia nɛ yie ŋaa yaŋ nyu a waa a
zɔŋ, ka u bi dieni aŋ hil. Di u nɛ hila,
ba yie nyigɛ nyiniŋ. Di Wia nɛ wuo
ŋaa yaŋ zɔŋ ŋii, bɛɛ nɛ tii ma bibiinɛ
ari u bi jaŋ wuo pima kudiilee ari
gɛnniŋ? Ma yarida bi yugɛ. 29 Ma sí
leŋe di ma walimɛ ma titia kudiile-la
ma si jaŋ dii ari ku-la ma si jaŋ nyua
wiaa. 30 Nialiŋ si bi Wia jiŋ dunia
deeŋ lɛ, ba nɛ yie walima chichɛ
kiaa deeŋba. Ma Nyimma jima ari
ma chɛ kiaa deeŋba nɛ. 31 Ŋii wiaa,
má laa sipaaŋ a chɛ kialiŋ si hɛ Wia
kuorii-la tuɔŋ. U jaŋ joŋ kuŋ-kala si
ka a pɛ pima."

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kiaa Wia-jaŋ lɛ

Mat. 6.19-21

32 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ma nialiŋ
síi tomi, ma bi yugɛ. Ma sí leŋe di
fawulluŋ kɛŋma. Ma Nyimma tuɔŋ
tɔrɛ nɛ duu joŋ kuorii-la pima. 33 Má
joŋ ma kiaa kala yallɛ a joŋ moribie-
la a pi summoo. Má chɛ kialiŋ si bi
chei a bil ma titia lɛ, a joŋ ma kiaa
bil Wia-jaŋ lɛ. Dimɛ ba bi jaŋ dɛrɛ,
gaaru kala bi jaŋ wuo paaba dimɛ,
pugumaa ma bi jaŋ diiba. 34 Ma
tuɔbiinaa jaŋ piŋ lee-la ma kiaa si
hɛ.

35 Má vɔɔ ma damɛrisiŋ woruŋ ma
tiŋsiŋ lɛ a nyigɛ ma chaanaa di ba
chaanɛ, di ma ŋaa siri ari wii-na
kala si jaŋ ŋaama lɛ. 36 Má leŋ di
ma nagɛ dia tiŋtinni-zɔŋŋɔɔ. Di ba
kuhiaŋ mu ha-jaari gbiele aŋ kɔ, ba
hɔnɔ gbɛru. Ba ŋaa siri di bua-la
lɛ u si miira kɔ a du̱ boro, ba jaŋ
suro pu lima lima. 37 Di ba kuhiaŋ
nɛ miira kɔ a na di ba weye a ŋaa
siri, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Wutitii, mi
jaŋ bula pima, u jaŋ vɔɔ u damɛrɛ
woruŋ aŋ ŋaa di u tiŋtinna-la hɔŋ, a
joŋ kudiilee piba di ba dii. 38 Duu nɛ
miira kɔ tita-siesee maa, koo duu nɛ
paala kieli ŋii maa, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ
woruŋ. 39 Di nuu nɛ fa jima bua-la
lɛ gaara si jaŋ ku gaa u kiaa u dia lɛ,
u fa jaŋ hɔnɔ pɔ u dia. Di u nɛ weye,
u bi jaŋ sɛi di gaara juu gaa u kiaa.
Má liisi wiiŋ deeŋ. 40 Má ma saa ŋaa
siri, bɛɛ wiaa, mi-na Nuhuobiine Bie
jaŋ kɔ bua-la lɛ ma si buu yiɛlɛ."

Nii-la si ŋaa tiŋtinni-titii ari nii-la si bi tiŋtinni-titii ŋaa

Mat. 24.45-51

41 Ŋii nɛ Piita piɛsɛ Yesu a bul, "La
Tiina, ŋ magɛ namaga deeŋ pipila nɛ
koo ŋ bula pi nuu-kala nɛɛ?" 42 Ŋii
nɛ la Tiina Yesu miira piɛsɛba a bul,
"Kubɛɛ nɛ saa ŋaa tiŋtinni-titii-la
si jiŋ wiaa? U nɛ nii-la u kuhiaŋ
si yie liisɛ duu bibeŋ u dia, aŋ pɛ
pipi u tiŋtinni-dɔŋsuŋ ma kudiilee.
43 Di tiŋtinna-la ŋaa wialiŋ u kuhiaŋ
si dagu duu ŋaa, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ
bua-la lɛ u kuhiaŋ-la si jaŋ miira
kɔ. 44 Wutitii mi bulaa pima, u
kuhiaŋ-la jaŋ joŋ u kiaa kala hɛ
tiŋtinna deeŋ nisiŋ lɛ duu bibeŋ.
45 Ama di tiŋtinni-la nɛ bula pi u
titia ari u kuhiaŋ-la jaŋ dieni nɛ aŋ
suomo ŋmuŋmoo u tiŋtinni-dɔŋsu-
la, baalaa ari haalaa kala, a hɛ dɔŋɔ
lɛ, aŋ faasa didii kudiilee a nyunyua
siniŋ bubugi, 46 duu ŋaa ŋii, u bi siri
ŋaa gbɛrɛ u kuhiaŋ-la. U kuhiaŋ-la
jaŋ kɔ tapulii-la lɛ u si bi yiɛla. U
jaŋ dɔgisu woruŋ aŋ kɛnu kaa mu
hɛ lee-la nialiŋ si bi u niiŋ wiaa nii

si hɛ. 47 Tiŋtinni-la si jiŋ tiŋtimii-
la u kuhiaŋ síi chɛ duu tiŋ aŋ bi
siri ŋaa duu tiŋ tiŋtimii-la, u kuhiaŋ
jaŋ chaasa viiru kiŋkɛŋ. 48 Ama
tiŋtinni-la si bi tiŋtimii-la u kuhiaŋ
síi chɛ duu tiŋ jiŋ aŋ ŋaa wii-la si
maga di ba viiru, ba jaŋ viiru mua.
Di ba joŋ kiaa yugɛ a pi nuu, u maga
di ba piɛsɛ laa kiaa yugɛ nii-la teeŋ.
Di ba joŋ kiaa yugɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ
a pi nuu duu beŋ, u ma maga di ba
piɛsɛ laa kiaa kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ u teeŋ."

A tiŋ Yesu wiaa, niaa jaŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ
Mat. 10.34-36

49 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Mi kɔ di
mi ŋaa di dunia dii nyiniŋ nɛ. Mi
saa fa cho duu suomo a didii nɛ lɛɛlɛ.
50 Mi jaŋ juu hɛɛŋ lɛ ari niaa si yie
juu liiŋ ŋii, bua-la lɛ ba síi foba Wii-
chuɔlɛ liiŋ. Mi tuɔŋ bi jaŋ piŋ di-
bala see di mi na hɛɛ-la dɛrɛ. 51 Ma
biina di mi kɛŋ yarifiɛlaa nɛ kaa kɔ
di mi pi dunia? Ai. Mi paala kɔ di mi
ŋaa di niaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. 52 A chiŋ
lɛɛlɛ a kaa mu, dia niaa jaŋ pɔrɛ
dɔŋɔ lɛ. Di ba nɛ ŋaa banɔŋ a jujuu
dia, ba jaŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. Niaa batori
jaŋ kɛŋ nii-bala, di niaa balia ma
kɛŋ nii-bala. Niaa batori-la jaŋ pɛ
dɔŋɔ lɛ a yuyuo niaa balia-la. Niaa
balia-la ma jaŋ pɛ dɔŋɔ lɛ a yuo niaa
batori-la. 53 Biiriŋ nyimmaba ari ba
biiriŋ jaŋ guraa yuo dɔŋɔ. Biiriŋ
ma kɛŋ ba nyimmaba di ba yuyuo
dɔŋɔ. Biiriŋ naaŋba ma jaŋ kɛŋ ba
biiriŋ yuyuo dɔŋɔ, biiriŋ ma jaŋ kɛŋ
ba naaŋba di ba yuyuo dɔŋɔ. Bala
naaŋba ma jaŋ kɛŋ ba bii-haalaa
yuyuo dɔŋɔ. Bii-haalaa ma jaŋ kɛŋ
ba bala naaŋba yuyuo dɔŋɔ."

U maga di ma jiŋ wialiŋ si ŋaa dunia lɛ bubuɔŋ
Mat. 16.2-3

54 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a bul,
"Di ma nɛ na duoŋbiliŋbaanaa di ba
nɛ lii wii-juuluŋ a kuu jil, ma yie bul
di duonuŋ níi chɛ duu nii. Ŋii nɛ
duonuŋ sɛnɛ yie nii. 55 Di ma nɛ bira
na peliŋ duu nɛ lu a lii taŋ-bubuɔŋ,
ma yie bul di leriŋ jaŋ liŋ. U sɛnɛ
liŋ. 56 Ma kaŋfugi tiŋŋaa deeŋba.
Ma yie wuo beŋ tiŋteeŋ a beŋ wia
nyuŋ maa a wuo dagɛ wii-la si jaŋ
ŋaa. Bɛɛ nɛ saa tii ma bi jaŋ wuo
jiŋ wialiŋ síi ŋaa dunia deeŋ lɛ ba
bubuɔŋ?"

Wii-la si maga di ma ŋaa
Mat. 5.25-26

57 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ma si
jiŋ wii-la si maga di ma ŋaa, bɛɛ
nɛ tii ma buu ŋaa? 58 Di nuu nɛ
samiŋ a kɛniŋ kaa mu sariya di-
diiliŋ, ŋ ŋaa kukeri a bul wii-la wasɛ
woŋbiiŋ lɛ aŋ-na mu. Di ŋii dee,
u jaŋ kɛniŋ kaa lɛrɛ sariya didiire
teeŋ. Sariya didiire bira jaŋ kɛniŋ
kaa hɛ porisiba nisiŋ lɛ. Ba jaŋ kɛniŋ
mu tɔ dia. 59 Di ba nɛ kɛniŋ mu tɔ
dia, ŋ bi jaŋ wuo lii, see di ŋ ti̱ŋ chiŋ-
la kala ba si kere piŋ."

13

Yesu bula pi niaa di ba birima lii ba haachɛba lɛ

1 Bua-la lɛ Yesu fa si bul wiaa pipi
niaa, nialiŋ dɔŋsuŋ fa si hɛ dimɛ
bul wiaa pu a mu tigɛ Paalit lɛ,
u fa si kpu Galilii tiŋŋaa dɔŋsuŋ
ŋii. U kpuba bua-la lɛ ba síi kpu
pusuŋ pipi Wia nɛ. 2 Ŋii nɛ Yesu
piɛsɛba a bul, "Ma biina ari Galilii
tiŋŋaa deeŋba Paalit si kpua nɛ ŋaa
haachɛ a kii Galilii tiŋŋaa dɔŋsuŋ
kalaa? 3 Ai, ŋii dee. Di ma nɛ bi
birima lii ma haachɛba lɛ, ma kala
jaŋ suu ari niaa deeŋba si suu ŋii.
4 Nialiŋ fii ari chori ma fa si hɛ
dimɛ, dii-duduoŋ tele ŋmooba kpu
Siloom lɛ. Ma biina ari ba nɛ ŋaa
haachɛ a kii nialiŋ dɔŋsuŋ kala fa si
hɛ Jerusalɛm lɛ koo? 5 Ai, ŋii dee.
Mi bulaa pima, di ma kala bi birima
lii ma haachɛba lɛ, ma kala jaŋ suu
niaa deeŋba fa si suu ŋii."

Yesu magɛ namaga a tigɛ tia-la si bi nɛŋ lɛ

6 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi
niaa a bul, "Baal kubala nɛ fa hɛ
dimɛ. U fa kɛŋ tutogo nɛ u baga lɛ.
Tutogo-la nɛniŋ yi, u mu a chichɛ
nɛnɛɛ tutogo-la lɛ. U bi nɛŋ kala na.

7 Ŋii nɛ u bula pi u bagi-paara a bul,
‘Jisiŋ batori nɛ ŋla tia-la si bi nɛnɛ,
u maga di ŋ kere ta nɛ. U china tɔ
leriŋ nɛ.’ 8 Ŋii nɛ bagi-paari-la bula
pu a bul, ‘Mi kuhiaŋ, leŋ duu chiŋ
jina deeŋ ma lɛ di la na. Mi jaŋ huro
golli u bubuɔŋ a hɛ na-biniŋ. 9 Di u
nɛ nɛnɛ hariŋ jina-la lɛ, u jaŋ zɔŋ.
Di u nɛ bi nɛnɛ, kere ta.’ ”

Yesu vaarɛ guma tiina

10 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kubala Yesu
juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ niaa Wia
wiaa. 11 Di haal kubala hɛ dimɛ. Jiŋ-
bɔŋ kubala nɛ kɛnu a ŋaa uu wiilɛ.
U wiilɛ ŋii a yi jisiŋ fii ari chori. U
fa kɛnu bori nɛ. U bi wuo tiɛnaa
chiŋ. 12 Yesu si na haal-la, u yiru a
bul, “Haal, ŋ duoro nɛ. Ŋ nyanyalii-
la lii-ŋ lɛ nɛ.” 13 Ŋii nɛ u jɔŋ u
nisaa a daŋ haal-la lɛ. Haal-la guu
tiɛnɛ u titia a dɛnnɛ Wia. 14 Ŋii nɛ
Wii-chuɔlɛ dia-la kuhiaŋ na baaniŋ
ari Yesu si vaarɛ niaa chɛ-wiesii-
la chɛɛŋ. U bula pi nialiŋ a bul,
“Tapulaa balidu nɛ hɛ dimɛ. U maga
di la tiŋ tiŋtiŋŋaa tapulaa deeŋba
pɛgɛ di ba vaarɛma, ama chɛ-wiesii-
la chɛɛŋ dee.” 15 Ŋii nɛ la Tiina
Yesu bula piba a bul, “Ma kaŋfugi
tiŋŋaa deeŋba, ma tuɔŋ kubɛɛ nɛ
bi nɛɛŋ koo u kakumo puro kaa lii
u nyunyua liiŋ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ?
16 Haala deeŋ ŋaa Abiraham doho
nuu nɛ. Sitaani kɛnu vɔɔ bil jisiŋ fii
ari chori. U saa bi maga di la laau
ta chɛ-wiesii-la chɛɛŋ koo?” 17 U si
bul ŋii, hiisiŋ kɛŋ u diŋdɔmɔ-la kala,
aŋ ka nialiŋ ku-kaanaa tuɔŋ tɔrɛ ari
Yesu si ŋaa wu-kpuŋkpere-la.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala lɛ baa yirɛ masitad

Mat. 13.31-32; Maak 4.30-32

18 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ a bul,
“Bɛɛ kuŋ nɛ mi jaŋ kɛŋ Wia kuorii-
la kaa magisɛ? Ɛɛ nɛ Wia kuorii-
la nagɛ? 19 U nagɛ ku-doho kubala
ba kaa yirɛ masitad nɛ. Baal kubala
joŋo du̱u u baga lɛ. U nyu a waa a
birimɛ tia. Ŋii nɛ diibiisiŋ ku sua ba
dɛlliŋ u naakelee lɛ.”

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ si-buruŋ lɛ

Mat. 13.33

20 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul,
“Bɛɛ kuŋ nɛ mi bira jaŋ kɛŋ Wia
kuorii-la a kaa magisɛ? 21 Wia
kuorii-la nagɛ si-buruŋ ba si kaa hɛ
munuŋ lɛ, u sii a puɔrɛ nɛ. Haala joŋ
munuŋ a hɛ tasi-gbaŋa tuɔŋ, a joŋ
si-buruŋ a kaa kuosi. U dieni mua,
ka muŋ-la sii su̱ tasi-gbaŋa-la kala.”

Yesu bula pi niaa di ba to boi-la si bi jal

Mat. 7.13-14, 21-23

22 Ŋii nɛ Yesu mu Jerusalɛm diiriŋ.
U síi mu ŋii, u gɔllɛ ta-balaa ari ta-
biisiŋ a didagɛ niaa. 23 Ŋii nɛ nuu
kubala ku piɛsu a bul, “La Tiina,
nialiŋ Wia si laa ta, ba jaŋ ŋaa niaa
muapilii duŋduŋ koo?” 24 Ŋii nɛ
Yesu bula pi niaa a bul, “Di ma níi
chɛ di ma juu Wia kuorii-la tuɔŋ, u
maga ari ma to boi-la si bi jal nɛ. Má
hɛ doluŋ a to boi-la a juu. Mi jaŋ
bula pima, niaa jaŋ yugɛ a wiwalimɛ
di ba to lee-la juu aŋ walima lɔl.
25 Tapulii kubala dia-la tiina jaŋ sii
a kɛŋ u boiŋ tɔ. Ka ŋ-na jaŋ hɛ
hariŋ a suomo du̱ boro-la a bul, ‘La
Tiina, kɛŋ boi-la suri a pila.’ Ŋii nɛ
u jaŋ bula pima a bul, ‘Mi bi lee-
la ma si lia jiŋ.’ 26 Ma ma jaŋ bula
pu a bul, ‘La di ma kala nɛ fa hɔŋ
di-bala a dii kiaa. Ŋ dagɛla ŋ wiaa
la jaŋ ma lɛ.’ 27 Ŋii nɛ u jaŋ bira
bula pima a bul, ‘Mi bi lee-la ma si
lia jiŋ. Má suusa lii mi teeŋ. Ma
kala ŋaa ni-bɔŋŋɔɔ nɛ.’ 28 Tapulii
kubala ma jaŋ na Abiraham ari
Aizik ari Jekɔb, ari nialiŋ kala síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ di
ba hɔŋ Wia kuorii-la tuɔŋ, ka ma-
na jaŋ hɛ jeeŋ hariŋ a na baaniŋ
a yiyel aŋ didiŋ ma nyilaa, aŋ bi
wuo juu. 29 Niaa jaŋ lii dunia sɛmɛ-
na kala a hɔŋ Wia kuorii-la tuɔŋ aa
gbieli. 30 Ama kuhiasiŋ yuga a jaŋ ku
birimɛ haŋbiisiŋ. Haŋbiisiŋ yuga a
ma jaŋ ku birimɛ kuhiasiŋ.”

Yesu cho Jerusalɛm niaa

Mat. 23.37-39

31 Bua-la titia lɛ nɛ Farisii tiŋŋaa
dɔŋsuŋ kɔ Yesu teeŋ a bula pu a
bul, “Lii daha, bɛɛ wiaa Hɛrɔd ka
chɛ duu kpuŋ nɛ.” 32 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Má mu bula pi
nyinyisɛri-la, mi jaŋ kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ
aŋ vaarɛ niaa jiniŋ ari chie. Chieto
mi jaŋ tiŋ mi tiŋtiŋŋaa dɛrɛ. 33 Ari
ŋii kala, u maga di mi ha hɛ mi
woŋbiiŋ lɛ jiniŋ ari chie ari chieto
kala. U bi woŋbii kɛnɛ di ba kpu
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ lee-kala see Jerusalɛm
lɛ. 34 Ma Jerusalɛm niaa, ma yie
kpu nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, a joŋ tabiaa a yagɛ
tiŋdaara-la Wia si tima di ba kɔ ma
teeŋ. Naaŋsiiŋ yuga nɛ mi fa cho
di mi chu tɔ ma niaa kala, ari j̱imiŋ
si yie chu tɔ u biiriŋ ŋii, ka ma bi
sɛyɛ. 35 Bee na, Wia jaŋ leŋ ma jáŋ
pima. Ma bira bi jaŋ nami, see bua-
la lɛ ma si jaŋ chuɔlɛmi a bul, ‘Wia
jaŋ pɛ nii-la síi kɔ la Tiina Wia doluŋ
lɛ.’ ”

14

Yesu vaarɛ baala síi wiilu

1 Chɛ-wiesii-la chɛɛ kubala, Yesu
mu duu dii kudiilee Farisii tiŋŋaa
kuhiaŋ kubala dia lɛ. Ŋii nɛ niaa
faasa bibenu woruŋ. 2 Di baal
kubala nɛ hɛ dimɛ a kɔ Yesu teeŋ. U
yaraa kala fa ŋmɛrɛ nɛ. 3 Ŋii nɛ Yesu
piɛsɛ Wia teniŋ kerichiba ari Farisii
tiŋŋaa a bul, “U kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ di
la vaarɛ nyanyal tiŋŋaa chɛ-wiesii-
la chɛɛŋ koo?” 4 Ba bi wii-kala bula.
Ŋii nɛ Yesu kɛŋ baal-la a vaaru aŋ
tau u mu dia. 5 Ŋii nɛ u bira piɛsɛba
a bul, “Di ŋ bie koo ŋ nɛɛŋ nɛ tel
viliŋ lɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ma tuɔŋ
kubɛɛ nɛ bi jaŋ lɛrɛ liisu?” 6 Ba bi
wii-kala wuo bula pu.

Yesu bula pi niaa di ba kɛŋ ba titia muuri, a kɛŋ zile, a huhuɔrɛ niaa

7 Yesu si beŋ nialiŋ ba si yira baa
juu dia ŋii, u na di ba juu chichɛ
ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ. Ŋii nɛ u
magɛ namaga a piba a bul, 8 “Di nuu
nɛ yiriŋ di ŋ kɔ u ha-jaari gbiele a dii
kudiilee, sí mu bagisa joŋ ni-balaa
di-hɔnuŋ a hɔŋ. Dia tiina jaŋ wuo
yirɛ nuu ma si kiiŋ bira duu hɔŋ
dimɛ. 9 Nii-la si yirɛma jaŋ wuo ku
bula piŋ a bul, ‘Suusa mu, ka di ŋ
dɔŋɔ tiina hɔŋ ŋ di-hɔnuŋ.’ Ŋii nɛ ŋ
jaŋ sii a mu hɔŋ ni-biisiŋ di-hɔnuŋ.
Hiisiŋ jaŋ kɛniŋ woruŋ. 10 Ŋii nɛ saa
di ba nɛ yiriŋ di ŋ ku dii kudiilee, di
ŋ nɛ mua, hɔŋ ni-biisiŋ di-hɔnuŋ. Di
nii-la si yiriŋ nɛ kɔ naŋ, u jaŋ bula
piŋ a bul, ‘Mi naŋdɔŋ, sii hɔŋ di-
hɔŋ-zɔmuŋ.’ U nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ piŋ
jirima nialiŋ kala si hɛ dimɛ teeŋ.
11 Nii-la kala síi bigisi u titia lɛ, Wia
jaŋ kɛnu muuri. Ka nii-la ma si
kɛŋ u titia muuri, Wia jaŋ ŋaa duu
yugɛ.”

12 Ŋii nɛ Yesu bula pi nii-la si yiru
duu ku dii kudiilee a bul, “Di ŋ nɛ
ŋaa kudiilee, sí ŋ naŋdɔŋsuŋ koo ŋ
naaŋbiiriŋ yiru, sí ŋ dia niaa koo ŋ
dɔŋsuŋ tiŋŋaa si kɛŋ kiaa ma yiru.
Ba ma jaŋ wuo yiriŋ maachie di ŋ ku
dii kudiilee ba teeŋ a ṯiŋ ŋ chimiŋ.
13 Di ŋ níi yirɛ niaa di ba ku gbieli
gbiele a dii kudiilee, yirɛ summoo
ari nialiŋ naasiŋ koo nisaa si suba
ari nyulimaa kala. 14 Di ŋ nɛ ŋaa ŋii,
Wia ma jaŋ pɛŋ lɛ, bɛɛ wiaa ba-na
bi jaŋ wuo ṯiŋ ŋ chimiŋ. Wia jaŋ ṯiŋ
ŋ chimiŋ tapulii-la tuɔ-pul tiŋŋaa si
jaŋ sii suuŋ lɛ.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si ŋaa ba gbieli gbiele lɛ
Mat. 22.1-10

15 Yesu si bul wiiŋ deeŋ, ŋii nɛ
nialiŋ si hɔnɔɔ dii kialiŋ dɔŋɔ bula
pi Yesu a bul, “Nialiŋ si jaŋ dii
kiaa Wia kuorii-la tuɔŋ, ba tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ.”

16 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul,
“Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U ŋaa
ba gbieli gbieli-bal. Ŋii nɛ u yirɛ niaa
yugɛ di ba kɔ di ba gbieli. 17 Gbiele-
la si ŋaa siri, u tiŋ u tiŋtinna duu
mu bula pi nialiŋ u si yira ari ba ŋaa
siri nɛ di ba gbieli gbiele-la. 18 U si
mu yirɛba, ba kala via. Ni-buŋbuŋ
si duu yɔɔ baga nɛ a chichɛ duu
mu na, ŋii wiaa u bi jaŋ wuo kɔ.

19 Dɔŋɔ ma si duu ma yɔɔ nɛ-belliŋ
fii nɛ a ma kaa lii duu kaa mu pɛrɛ
na. Ŋii wiaa u ma bi jaŋ wuo kɔ.
20 Dɔŋɔ tiina ma si di lɛɛlɛ nɛ u jaa
haala. A tiŋ ŋii wiaa u ma bi jaŋ
wuo kɔ. 21 Ŋii nɛ tiŋtinni-la miira
mu bula pi u kuhiaŋ-la. U si nii ŋii,
u baaniŋ sii kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u bira
bula pu a bul, 'Lii mu woŋbiiŋ niiŋ
lima ari jaŋ tuɔŋ woŋbii-biisiŋ a yirɛ
summoo ari gbɛrikɛɛ ari nyulimaa,
ari nialiŋ naasiŋ ari nisaa si suba.'
22 Lima lima di baal-la u si tima lia
a yirɛ naliŋ ba ku juu, ka u juu
bula pi u kuhiaŋ-la ari nialiŋ kɔ nɛ,
ama ba ha bi yugɛ. 23 Ŋii nɛ baal-
la bira bula pi u tiŋtinni-la a bul,
'Bira lii bagisiŋ woŋbiee ari woŋbii-
biisiŋ kala a yirɛ niaa di ba ku juu
di mi dia sụ.' 24 Mi jaŋ bula pima ari
nialiŋ mi si yira, ba kuŋ-kala bi jaŋ
dii kudiilee deeŋba."

Wii-la ŋ si jaŋ ŋaa aŋ-na ku ŋaa Yesu haritooro
Mat. 10.37-38

25 Yesu fa síi mu woŋbiiŋ ŋii, ni-
daŋ to u hariŋ. Ŋii nɛ u daasɛ hariŋ
a bula piba a bul, 26 "Di nuu-kala
nɛ kɔ mi teeŋ, u bi jaŋ wuo ŋaa mi
haritooro, see u bɛrɛ u nyimma ari
u naaŋ ari u haala ari u biiriŋ ari
u naaŋbiiriŋ ari u titia wu-ŋaalaa
kala. 27 Nii-la kala si bi u titia daa-
gɛsɛɛ baasɛ aŋ to mi hariŋ, u bi
maga duu ŋaa mi haritooro. 28 Di
ma kuŋ níi chɛ di ŋ saa dii-duduoŋ,
ŋ jaŋ laa sipaaŋ hɔŋ a biinɛ a na di
moribiee maga di ŋ kaa saa dia-la
dɛrɛ. 29 Di ŋ nɛ bi ŋii ŋaa aŋ suomo
bil dia-la geŋtine aŋ bira bi moribiee
kɛnɛ di ŋ saa dia-la dɛrɛ, niaa jaŋ na
wii-la ŋ si ŋaa. Ba jaŋ mumɔmuŋ.
30 Ba jaŋ bul, 'Baala deeŋ suomo duu
saa dia nɛ aŋ bi wuo saa dɛrɛ.' "
31 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
dɔŋɔ a bul, "Kuoro nɛ sie a kɛŋ niaa
bui fii a kaa mu duu yuo u kuoru
dɔŋɔ. Ka kuoru-la ma kɛŋ niaa bui
mara nɛ. U jaŋ laa sipaaŋ hɔŋ a
biina na duu nɛ jaŋ wuo yuo dii
kuoru-la aŋ-na mu yuou. 32 Di u nɛ
bi jaŋ wuo dii kuoru-la, u jaŋ tiŋ
tiŋdaaraa di ba mu cheŋ kuoru-la
dɔŋɔ di ba hɛ di-bolii, a leŋ di ba
sulu di ba siŋ." 33 Ŋii nɛ Yesu bira
bula piba a bul, "Ŋii titia nɛ ma kuŋ-
kala bi jaŋ wuo ŋaa mi haritooro,
see ŋ via kuŋ-kala ŋ si kɛnɛ ta.

Yesu bul wiaa a tigɛ yisiŋ lɛ
Mat. 5.13; Maak 9.50

34 Yisiŋ sima, ama di u nɛ sɛbisɛ,
ŋ bira bi jaŋ wuo ŋaa duu siŋ. 35 Ŋ
bira bi jaŋ wuo joŋo hɛ baga lɛ duu
leŋ di kiaa wasɛ. U bira bi nyuuruŋ
kala kɛnɛ. Ba yie joŋo yuo ta nɛ. Ma
digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wiaa deeŋba."

15

Yesu magɛ namaga a tigɛ piesi-la si lɛlɛ lɛ
Mat. 18.12-14

1 Tapulii kubala laŋpoo lilaaraa
ari haachɛ diiree yuga kɔ Yesu teeŋ
di ba jegile nii u wiaa. 2 Ŋii
nɛ Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ
kerichiba suomo gugurimɛ wiaa a
bul, "Baala deeŋ leŋe haachɛ diiree
kukɔ u teeŋ nɛ aŋ pɛ leŋ ba di ba
kala didii kiaa."
3 Yesu si nii ŋii, u magɛ namaga
piba a bul, 4 "Baal kubala nɛ hɛ dimɛ
a kɛŋ piesee zɔlɔ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ
dɔŋɔ lɛl. U leŋ piesee mahiŋ banɛsɛ
ari fii ari nibi-la ta giriŋ tuɔŋ aŋ
gɔllɔ chichɛ pie-lɛlii-la a bul di see
duu chɛ nau. 5 U si nau, u joŋo baasɛ
a kaa mu dia. 6 U si kaa mu dia, u
yirɛ u naŋdɔŋsuŋ ari u naaŋbiiriŋ
a bula piba, 'Má leŋ di la kala tuɔŋ
tɔrɛ. Mi na mi piesi-la si lɛlɛ nɛ.' Ma
tuɔŋ kubɛɛ nɛ bi jaŋ ŋaa wii-la baal-
la si ŋaa?"
7 Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ a
bul, "Di haachɛ diire kubala ma nɛ
birima lii u haachɛba lɛ, nialiŋ si
hɛ Wia-jaŋ lɛ, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Ba
tuɔŋ jaŋ tɔrɛ nia deeŋ nyuŋ a kii
niaa mahiŋ banɛsɛ ari fii ari nibi-la
si kɛŋ tuɔ-pula a biinɛ u bi maga di
ba birima lii ba haachɛba lɛ.

Haal-la moribiee si lɛlɛ

8 Leŋ la joŋ ari haal kubala nɛ hɛ
dimɛ a kɛŋ sɛlimɛ moribii-biiŋ fii. Di
dɔŋɔ nɛ lɛlɛ, ɛɛ nɛ u jaŋ ŋaa? U jaŋ
nyigɛ nyiniŋ a tii u dia kala a beŋ
woruŋ see duu nau. 9 U si nau, u yirɛ
u taŋlɔŋsuŋ ari u naaŋbiiriŋ kala a
hɛ dɔŋɔ a bula piba a bul, ‘Má leŋ
di la kala tuɔŋ tɔrɛ. Mi moribii-la si
lɛlɛ, mi nau nɛ.’ ” 10 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Mi jaŋ bula pima ari ŋii titia nɛ, di
haachɛ diire kubala nɛ birima lii u
haachɛba lɛ, Wia tiŋdaaraa tuɔŋ yie
tɔrɛ nɛ.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ bile si lɛlɛ lɛ

11 Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a
bul, “Baal kubala nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ u
haŋbiisiŋ balia. Ba fa ŋaa baalaa nɛ.
12 Ŋii nɛ ba tuɔŋ ku-bie sii mu bula
pi ba nyimma a bul, ‘Mi nyimma,
kialiŋ ŋ si jaŋ suu aŋ ka pila, joŋ
mi toruŋ pimi.’ Ŋii nɛ u kɛŋ kialiŋ
kaa kpaa. 13 U bi diene, ka ba tuɔŋ
ku-bie sii paa u toruŋ kala u si laa a
hɛ dɔŋɔ lɛ, a sii mu ta-bolii kubala.
Dimɛ u kɛŋ kialiŋ kala kaa mu ŋaa
wu-tɔɔnuŋ, ba kala dɛrɛ. 14 U si dii
kialiŋ kala dɛrɛ ŋii, di losuŋ juu taŋ-
la woruŋ. U chɛ kudiilee ka. 15 Ŋii
nɛ u mu chɛ tiŋtiŋŋaa. Taŋ-la nuu
sɛi duu bibeŋ u toonuŋ. U kɛŋ u
titia kaa mu mɛrɛ nii-la lɛ a didaa u
toonu-la. 16 U síi daa toonu-la, nuu-
kala buu kudiilee ka pa. U fa chichɛ
duu dii toonu-la kudiilee. 17 Ŋii nɛ u
biinɛ u tuɔŋ lɛ a mu yi u nyimma lɛ
a bul, ‘Mi nyimma ma kɛŋ tiŋtinnaa
yugɛ nɛ. Ba kala nina kudiilee didii
aŋ kika, aŋ ka mi-na hɛ daha a susuu
losuŋ. 18 Mi jaŋ sii a miira mu mi
nyimma teeŋ. Di mi nɛ mua, mi jaŋ
bula pu, Mi nyimma, mi ŋaa haachɛ
ari Wia ariŋ kala. 19 U bira bi maga
di mi ŋaa ŋ bii. Joŋmi di mi pɛ ŋ
tiŋtinnaa lɛ di la titiŋ.’ Ŋii nɛ u sii
a kukɔ u nyimma teeŋ. 20 U si kɔ
u nyimma teeŋ, u fa ha hɛ di-bolii
nɛ, ka u nyimma nau. Nennige kɛnu
woruŋ. U fá mu a guoru. 21 Ŋii nɛ
bile bula pi u nyimma a bul, ‘Mi ŋaa
haachɛ ari Wia ariŋ kala. U bira
bi maga di mi ŋaa ŋ bii.’ 22 Ama
u nyimma ha bula pi u tiŋtinnaa a
bul, ‘Má mu lima a joŋ gɛri-zɔmuŋ
a kaa kɔ laalu. Má joŋ nenii-piriŋ
maa a hɛ u nisiŋ aŋ joŋ nɛŋtɛŋŋɛɛ
ma a hɛu. 23 Má mu kɛŋ nɛɛŋ-la ma
si nɛrɛ a kaa ku kpu di la kala dii, di
la tuɔŋ tɔrɛ. 24 U naga mi bie deeŋ
fa suba nɛ aŋ sisɛlɛ sii. U fa lɛlɛ nɛ,
ka la lɛɛlɛ nau. Ŋii nɛ ba dii kiaa ari
tuɔtɔruŋ.’

25 Bua-la lɛ di bile malima hɛ baga
lɛ. Ŋii nɛ u kɔ dia. U si ku kpagɛ
u dia, u nia di baa du̧ kiaa a gugua.
26 Ŋii nɛ u yirɛ u nyimma tiŋtinna-la
dɔŋɔ a piɛsu a bul, ‘Bɛɛ nɛ baa ŋaa
ŋii?’ 27 Ŋii nɛ u bula pu a bul, ‘Ŋ
ŋaana nɛ miira kɔ. Ŋii nɛ ŋ nyimma
kɛŋ nɛ-fere a kpu a pu, bɛɛ wiaa u
miira kɔ dia ari yarifiɛlaa nɛ.’ 28 Ŋii
nɛ bile malima-la na baaniŋ kiŋkɛŋ.
U bi dia jua. U nyimma ku lii a sulu
duu ku juu dia. 29 Bile bula pi u
nyimma a bul, ‘Jisiŋ deeŋba kala lɛ
mi faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ a piŋ.
Mi ha bi ŋ niiŋ wiaa via chɛ-bala
maa. Bɛɛ kuŋ nɛ ŋ saa pimi? Ŋ ha
bi buu-bie ma kaa pimi di mi kpu
la di ma naŋdɔŋsuŋ gbieli gbiele aŋ
chaŋ. 30 Ka ŋ bie deeŋ-na kɛŋ ŋ kiaa
kala chei ha-chɔrumuŋ lɛ. Ka u si
miira kɔ dia ŋii, ŋ kpu nɛ-fere a pu.’
31 Ŋii nɛ bile nyimma bula pu a bul,
‘Mi bii, ŋ yie hɛ dia lɛ bua-na kala
lɛ nɛ. Kuŋ-kala mi si kɛnɛ, ŋ ma nɛ
tiiu. 32 Ama u maga di la gbieli gbiele
a leŋ di la tuɔŋ tɔrɛ nɛ, bɛɛ wiaa u
nagɛ ŋ ŋaana deeŋ fa suba nɛ aŋ sii.
U fa lɛlɛ nɛ, ka la lɛɛlɛ nau.’ ”

16

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinni-la si kɛŋ wu-jimiŋ lɛ

1 Yesu magɛ namaga dɔŋɔ a pi u
haritooroo a bul, “Baal kubala nɛ
fa hɛ dimɛ. U fa ŋaa kiaa tiina nɛ.
U fa kɛŋ tiŋtinnu. U nɛ faa beŋ u
kialiŋ. Ŋii nɛ niaa ku bula pi kiaa
tiina-la, ari u tiŋtinni-la kɛŋ u kialiŋ
chichei nɛ. 2 U si nii ŋii, u mu yiru
a piɛsu, ‘Bee na wialiŋ mi síi nii a
tigɛŋ lɛ. Leŋ di mi jiŋ nialiŋ ŋ si

yallɛ mi kialiŋ ba yɔɔ. Ŋ bira bi jaŋ
wuo ŋaa mi tiŋtinnu.' 3 Ŋii nɛ baal-
la bul u titia lɛ a bul, 'Mi kuhiaŋ ka
chɛ duu kirimi nɛ mi tiŋtiŋŋaa lɛ.
Bɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa? Mi bi doluŋ kɛnɛ
di mi pɛrɛ. Mi bira bi jaŋ wuo gɔllɔ
susul kiaa ma. Mi jaŋ fifá hiisiŋ. 4 Di
mi tiŋtiŋŋaa nɛ cheye, mi jiŋ ŋii mi
si jaŋ ŋaa a wuo kɛŋ naŋdɔŋsuŋ,
a ŋaa di ba kɛŋmi woruŋ ba diisiŋ
lɛ.' 5 Ŋii nɛ u yirɛ nialiŋ kala si dii
u kuhiaŋ chimiŋ. U yirɛba kubala
kubala nɛ. Ŋii nɛ u yirɛ buŋbuŋ nia
a piɛsu, 'Chimiŋ ŋ si dii mi kuhiaŋ
teeŋ ŋaa baŋmɛɛ nɛ?' 6 Ŋii nɛ u
si di nuuŋ nɛ u chimu aŋkura zɔlɔ.
Ŋii nɛ tiŋtinni-la joŋ teŋ-la si dagɛ
chiŋ-la a pu aŋ bul, 'Teŋ-la si dagɛ
ŋ chimiŋ nɛ ŋla. Ŋ chimiŋ ŋaa
aŋkuraba ari nuuŋ zɔlɔ nɛ. Birima
ŋmuŋsɛ aŋkuraba mahiŋ balia ari
fii.' 7 Ŋii nɛ u yirɛ dɔŋɔ tiina ma a
piɛsu, 'Ka ŋ maa?' U ma si di chimiŋ
u si die ŋaa miaa bɔtɔba bui nɛ. Ŋii
nɛ tiŋtinni-la bula pu a bul, 'Teniŋ
tuɔŋ ba ŋmuŋsa hɛ ari ŋ chimiŋ
magɛ ŋla nɛ, ama birima ŋmuŋsɛ
bɔtɔ zɔlɔ chori.' 8 Ŋii nɛ kiaa tiina-
la bɛsɛ siŋgiriŋ tiina-la lɛ a bul duu
ŋaa kukeri aŋ kɛŋ wu-jimiŋ u si ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ ŋii." Ŋii nɛ Yesu bira
bul, "Bee na nialiŋ si cho dunia kiaa
kiŋkɛŋ kɛŋ wu-jimiŋ a pipɛ dɔŋɔ lɛ
a kii nialiŋ síi to Wia." 9 Ŋii nɛ Yesu
bira bula pi u haritooro-la a bul, "Mi
bulaa pima, má joŋ moribiee a kaa
dii naŋdɔŋsuŋ. Di moribie-la dɛrɛ,
Wia jaŋ kɛŋma kaa mu u jaŋ a joŋ
miisi-la si bi dɛrɛ a pima.

10 Di ŋ joŋ kiaa mua a pi nuu duu
beŋ, ŋii nɛ u beŋ ba nyuŋ woruŋ,
u tiina ma jaŋ wuo beŋ kiaa si yuga
nyuŋ woruŋ. Di nuu ma nɛ kɛŋ kiaa
mua aŋ bi ba nyuŋ woruŋ ka beŋ,
duu nɛ kɛŋ kiaa woruŋ, u biba ma
nyuŋ wuo beŋ woruŋ. 11 Di ŋ nɛ bi
dunia kiaa wuo beŋ ari wutitii, nuu-
kala bi jaŋ wuo joŋ kialiŋ si faasa
kɛŋ nyuuruŋ a hɛ ŋ nisiŋ lɛ di ŋ
bibeŋ. 12 Di ŋ nɛ bi niaa kiaa wuo
beŋ ari wutitii, ba jaŋ wuo joŋ ŋ
titia kiaa piŋ di ŋ beŋŋ? Ai. 13 Yoŋ-
bala bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi
kuhiasiŋ balia. U jaŋ cho dɔŋɔ aŋ
bɛrɛ dɔŋɔ. U jaŋ tuto dɔŋɔ niiŋ wiaa
woruŋ aŋ via dɔŋɔ niiŋ wiaa. Ŋ ma
saa bi jaŋ wuo to Wia aŋ bira cho
dunia kiaa maa."

Yesu bul wiaa a pi Farisii tiŋŋaa
Mat. 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

14 Farisii tiŋŋaa nii wiiŋ deeŋ Yesu
si bula. Ba fa cho dunia kiaa kiŋkɛŋ
nɛ. Ŋii nɛ tii ba sisieru lɛ. 15 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, "Ma nialiŋ, ma
yie chɛ di niaa biinɛ ma kɛŋ wutitii,
ama Wia jiŋ ma tuɔsaa. Kialiŋ si ŋaa
ku-zɔŋŋɔɔ nuhuobiinee teeŋ, ba nɛ
ŋaa ku-lɔrunuŋ Wia teeŋ."
16 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Nialiŋ faa
to wialiŋ Moosis fa si bile. Ba ma to
tenni-la lɛ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, fa si ŋmuŋsa a
kaa mu bua-la lɛ Jɔɔŋ si kɔ, nii-la fa
síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. Jɔɔŋ si kɔ
ŋii, ba suomo bubul Wia wu-zɔmɔ-
la a tigɛ Wia kuorii-la lɛ aa pi niaa.
Ŋii nɛ nuu-kala fiɛsɛ siiŋ a wiwalimɛ
duu juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 17 Di
wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala nɛ fa dɛrɛ,
u fa bi jaŋ hɛi. U fa bi jaŋ hɛi ari
Moosis niiŋ wialiŋ tuɔŋ ku-bie bira
si bi bubuɔŋ kɛnɛ.
18 Baal-na kala si via u haala aŋ
bira mu jaa dɔŋɔ, u tiina juu Wia
haachɛ lɛ nɛ. Baal-la ma si jaa haala
si via u bala, u ma juu Wia haachɛ
lɛ nɛ."

Yesu magɛ namaga a tigɛ kiaa tiina ari Lazɔrɔs lɛ

19 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
a bul, "Kiaa tiina kubala nɛ fa hɛ
dimɛ. U yie lilaalɛ gɛri-zɔmɔ-la yal-
liŋ si hɛyɛ, a piŋ sima nyuŋ woruŋ
tapulii-na kala. 20 Ka summu ma fa
hɛ dimɛ. Baa yiru Lazɔrɔs. U yaraa
kala ŋaa naawiilaa nɛ. 21 Vahiŋ yie
kɔ a lilenni u naawiila-la. U yie mu
hɔŋ kiaa tiina-la boiŋniiŋ a chichɛ
di kiaa tiina-la si dii kudiile-la aŋ ka,
duu ma paa dii. 22 Ŋii nɛ summo-la
sii suu. Wia tiŋdaara ku joŋu a kaa

mu Abiraham teeŋ. U hɔŋ u sɛmɛ
Wia-jaŋ lɛ aa nii sima. 23 Ka kiaa
tiina-la ma suu. Ba joŋu hugi. U mu
juu Wia nyiniŋ a nina hɛɛŋ woruŋ.
Ŋii nɛ u bee mu na Abiraham duu
hɔŋ di-bolii, ka Lazɔrɔs ma hɔŋ u
sɛmɛ. 24 Ŋii nɛ u yiru a bul, 'Mi
nyimma Abiraham, fámi nennige aŋ
tiŋ Lazɔrɔs duu kɛŋ u neniiŋ yuu
liiŋ a kaa kɔ a fiɛlɛ mi neŋdelimiŋ.
Mii na hɛɛŋ nɛ woruŋ nyiniŋ deeŋ
tuɔŋ.' 25 Ŋii nɛ Abiraham bula pu a
bul, 'Mi bii, liise mu yi ŋ fa si hɛ ŋ
miisiŋ lɛ, ŋ faa nii sima nɛ woruŋ,
aŋ ka Lazɔrɔs fa nina hɛɛŋ. Ama
lɛɛlɛ Lazɔrɔs ma nii sima daha, aŋ
ka ŋ ma hɛ hɛɛŋ tuɔŋ. 26 Ŋii ma
duŋduŋa dee, buɔtuo-luŋi nɛ piŋ la
pɛgɛ. Di nialiŋ si hɛ la teeŋ níi chɛ
di ba lii kiele mu ma teeŋ, ba bi jaŋ
wuo. Nuu ma bi jaŋ wuo lii ma teeŋ
a ku kieli a kɔ la teeŋ.' 27 Ŋii nɛ
kiaa tiina-la bira bula pu a bul, 'Mi
nyimma Abiraham, ŋii nɛ saa mii
suluŋ di ŋ tiŋ Lazɔrɔs duu mu mi
nyimma dia. 28 Mi kɛŋ naaŋbiiriŋ
banɔŋ nɛ dimɛ. Leŋ duu kpurisɛ ba
digilaa di ba ma sí hɛɛŋ deeŋ leriŋ
kɔ bua-la lɛ ba si jaŋ suu.' 29 Ŋii
nɛ Abiraham bula pu a bul, 'Wialiŋ
Moosis ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa,
ba hɛ ŋ naaŋbiiriŋ teeŋ. Leŋ di ba
jegile nii wialiŋ ba síi bul.' 30 Ŋii
nɛ kiaa tiina-la bira bul, 'Ŋii ha bi
maga, mi nyimma. Ama di nuu nɛ
fa sii suuŋ lɛ a mu ba teeŋ, ba fa jaŋ
wuo birima lii ba haachɛba lɛ.' 31 Ŋii
nɛ Abiraham bira bula pu a bul, 'Di
ba nɛ bi jaŋ jegile nii wialiŋ Moosis
ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa, ba ma
fa bi jaŋ sɛi wialiŋ di nuu nɛ paala
sii suuŋ lɛ a mu ba teeŋ a dagɛba.' "

17

Yesu bul wiaa a tigɛ haachɛ lɛ
Mat. 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

1 Yesu bula pi u haritooroo a bul,
"Wialiŋ si jaŋ ŋaa di niaa juu haachɛ
lɛ jaŋ hɛ dimɛ. Ama nii-la si jaŋ
ŋaa di ba juu haachɛ lɛ jaŋ na hɛɛŋ
woruŋ. 2 U maga di ba joŋ nɔmuŋ nɛ
a vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ, a joŋu yuo hɛ
muga tuɔŋ duu suu. Di ba nɛ ŋaa
ŋii, u nɛ jaŋ kpia u si jaŋ ŋaa di
haŋbiisiŋ deeŋba tuɔŋ kubala ŋaa
wu-bɔmuŋ. 3 Má pɔ ma titia lɛ. Di
ŋ naaŋbie nɛ ŋaa haachɛ, kpiau lɛ.
Di u nɛ si duu cheye nɛ, joŋo chɛu.
4 Di u nɛ ŋaa wii cheiŋ lɛ aŋ ku
bula piŋ ari u cheye nɛ, a ŋaa ŋii
a yi naaŋsiiŋ bulipɛ chɛ-bala, joŋo
chɛu."

Yesu bul wiaa a tigɛ yarida lɛ

5 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la bula pu
a bul, "La Tiina, ŋaa di la yarida
yugɛ kiŋkɛŋ." 6 Ŋii nɛ la Tiina Yesu
bula piba a bul, "Di ma yarida nɛ fa
magɛ kuŋ biiŋ ba síi yirɛ masitad,
ma fa jaŋ wuo bula pi tia duu kɛŋ
u naakelee kala churi a jila chɔŋsɛ
muga lɛ. U fa jaŋ to ma niiŋ lɛ a ŋaa
ŋii."

Yesu bul tiŋtinnaa tiŋtimiŋ wiaa

7 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ma kuŋ
nɛ kɛŋ tiŋtinnu u pipɛrɛ ŋ baga lɛ
koo u didaa ŋ piesee, duu nɛ lii baga
koo pie-daaliŋ kɔ, ŋ jaŋ bula pu a
bul duu ŋaa lima a dii kudiilee koo?
8 Ai, ŋ ma jaŋ bula pu duu ŋaa siri
a laalɛ u gɛnniŋ a ŋaa kudiilee piŋ
di ŋ dii. Di ŋ nɛ dii dɛrɛ, u ma jaŋ
wuo dii u kudiilee. 9 Ŋ jaŋ lɔllɛ ŋ
tiŋtinni-la a tiŋ u si ŋaa wialiŋ ŋ si
dagu wiaa? Ai. 10 Ma ma saa nagɛ
ŋii nɛ. Di ma nɛ ŋaa wialiŋ kala ba
si si di ma ŋaa, u maga di ma bul,
'La ŋaa tiŋtinnaa nɛ. U bi maga di
ba lɔllɛla. Tiŋtimii-la si maga di la
tiŋ duŋduŋa nɛ la titiŋ.' "

Yesu vaarɛ gbegisiŋ fii

11 Ŋii nɛ Yesu bira sii mu
Jerusalɛm diiriŋ. U to Samaria
tiŋteeŋ ari Galilii tiŋteeŋ nɛ a mu.
12 Ŋii nɛ u mu juu taŋ kubala, di
gbegisiŋ fii ku chemu. Ba fa chiŋ di-
bolii nɛ 13 aŋ faasa yirɛ a bul, "Yesu,
la kuhiaŋ, fála nennige." 14 Ŋii nɛ
Yesu naba a bul, "Má kɛŋ ma titia
mu a dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi

Wia.” Ŋii nɛ ba mu. Ba síi mu
ŋii, ba duori. 15 Ba tuɔŋ dɔŋɔ si na
duu duoro, u miirɛ a faasa didɛnnɛ
Wia. 16 U mu Yesu teeŋ a tuu kpirimi
tiŋteeŋ u naasiŋ lɛ a lɔllu. Baal-la fa
ŋaa Samaria tiina nɛ. 17 Ŋii nɛ Yesu
piɛsu, “Niaa fii dee mi vaarɛɛ? Nii
nɛ nibi-la hɛ? 18 Bɛɛ nɛ tii nuhuɔra
deeŋ duŋduŋa nɛ miira kɔ duu lɔllɛ
Wia?” 19 Ŋii nɛ Yesu bula pi baal-la
a bul, “Sii a viiri, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ
duori.”

Yesu bul wiaa a tigɛ bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ

Mat. 24.23-28, 37-41

20 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa piɛsɛ Yesu
di bua bɛɛ lɛ nɛ Wia kuorii-la jaŋ
kɔ? Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Di Wia
kuorii-la nɛ jaŋ kɔ, wu-magil dee bi
jaŋ ŋaa di niaa jiŋ. 21 Nuu-kala ma
bi jaŋ wuo bul, ‘Bee na, u hɛ daha
koo u hɛ dimɛ.’ Má bee na, Wia
kuorii-la hɛ ma tuɔŋ nɛ.”

22 Ŋii nɛ u bula pi u haritooro-la a
bul, “Tapulii jaŋ yi di ma cho di ma
na mi-na Nuhuobiine Bie tapulaa
tuɔŋ chɛ-bala duŋduŋa maa. Ama
ma bi jaŋ wuo nami. 23 Niaa dɔŋsuŋ
jaŋ bula pima a bul, ‘Nau, u nɛ
ŋla, koo, na u nɛ hɛ daha.’ Di ba
nɛ bul ŋii, ma sí lii gɔllɔ chichɛu.
24 Mi-na Nuhuobiine Bie si jaŋ miira
kɔ tapulii-la, u jaŋ nagɛ duonuŋ si
ligisa a lii wia nyuŋ sɛmɛ dɔŋɔ a
ku tuu sɛmɛ dɔŋɔ. 25 Ama mi jaŋ
laa sipaaŋ na hɛɛŋ. Ma lɛɛlɛ niaa,
ma jaŋ viami. 26 Bua-la lɛ mi-na
Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ, u
jaŋ nagɛ bua-la lɛ Nowa fa si hɛ u
miisiŋ lɛ nɛ. 27 Bua-la lɛ nialiŋ fa dii
kudiilee, haalaa ari baalaa ma jijaa
dɔŋɔ a mu yi tapulii-la Nowa fa si
juu liiŋ daboro-la tuɔŋ. Liiŋ ku pɛllɛ
paa nialiŋ dɔŋsuŋ kala, ba suu. 28 U
ma jaŋ nagɛ bua-la lɛ Lɔt fa si hɛ
u miisiŋ lɛ. Nuu-kala fa hɛ dimɛ a
didii kudiilee a yiyallɛ kiaa a yuyɔɔ
kiaa a dudu̱u kiaa a sisaa diisiŋ.
29 Ka tapulii-la Lɔt si lii taŋ kubala ba
síi yirɛ Sɔdɔm lɛ, nyiniŋ ari jiribiiŋ
lii wia nyuŋ, a ku tuu kpu nialiŋ
dɔŋsuŋ kala. 30 Ŋii nɛ u jaŋ nagɛ
tapulii-la mi-na Nuhuobiine Bie ma
si jaŋ miira kɔ. 31 Di nuu nɛ hɛ u
lusuŋ nyuŋ tapulii-la lɛ aŋ kɛŋ kiaa
u dia tuɔŋ, ma sí leŋe duu tuu a juu
u dia a paa u kiaa. Nii-la ma si hɛ
u baga lɛ, duu ma sí miira mu dia.
32 Má liise yi wii-la si ŋaa Lɔt haala
lɛ. 33 Nii-la kala síi walimɛ duu laa
u miisiŋ, u jaŋ joŋo ta. Nii-la kala
ma si joŋ u miisiŋ ta, u jaŋ laa u
miisiŋ. 34 Mi jaŋ bula pima, tapulii-
la niaa balia jaŋ piŋ doŋ godo bala
nyuŋ titaŋiŋ, Wia jaŋ joŋ dɔŋɔ aŋ
leŋ dɔŋɔ ta. 35 Haalaa balia ma jaŋ
nunɔŋ munuŋ. Wia jaŋ joŋ dɔŋɔ
aŋ leŋ dɔŋɔ ta. 36 Baalaa balia ma
jaŋ hɛ baga lɛ a pipɛrɛ, Wia jaŋ
joŋ dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta.” 37 Ŋii nɛ
Yesu haritooro-la piɛsu a bul, “Nii lɛ
nɛ ŋii, la Tiina?” Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Lee-la ku-pua si pina nɛ,
du̱unuŋ ma hihilimi.”

18

Yo-haala mu na sariya diire

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga
piba a dagɛba di ba chuchuɔlɛ Wia
bua-na kala lɛ a sí leŋ. 2 U si,
di sariya diiru nɛ fa hɛ dimɛ taŋ
kubala lɛ. U fa bi Wia ka fá. U bi
nuhuobiinee ma jirima ka joŋ. 3 Yo-
haal kubala ma nɛ fa hɛ taŋ-la lɛ.
U yie vɛnɛɛ mu sariya diiri-la teeŋ
a susulu duu pɛu lɛ di u wuo dii
sariya a lo u diŋdɔmɔ. 4 Buŋbuŋ
kala baal-la via duu pɛu lɛ. Ama u si
yie vɛnɛɛ kɔ u teeŋ ŋii, ŋii nɛ baal-
la bula pi u titia a bul, “Mi paala
bi Wia ka fá, mi bi nuhuobiinee ma
jirima ka joŋ. 5 Ama yo-haala deeŋ
si vɛnɛɛ walimɛmi ŋii, mi jaŋ pɛu lɛ
duu dii u sariya. Ŋii dee u ha jaŋ
vɛnɛ wiwalimɛmi di mi lɔl.” 6 Ŋii nɛ
la Tiina Yesu bira bula pi niaa a bul,
“Má jegile nii wialiŋ sariya diiri-la
si bi wutitii kɛnɛ si bula. 7 Ma saa
biina Wia saa bi jaŋ wuo pɛ nialiŋ u
si liisa lɛ di ba níi laa ku-siŋŋaa? Di
ba níi yel u teeŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ
kala, u bi jaŋ dieni aŋ pɛba lɛ. 8 Mi
jaŋ bula pima, u jaŋ pɛba lɛ di ba laa

ku-siŋŋaa. U jaŋ ŋaa ŋii lima lima.
Ama bua-la lɛ mi-na Nuhuobiine Bie
si jaŋ miira kɔ, mi jaŋ na nialiŋ si
ŋaa mi yarida, koo?"

9 Yesu bira magɛ namaga a pi
nialiŋ si biina ba tuɔŋ lɛ di ba kɛŋ
tuɔ-pula aŋ lilieni ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa
kala. U bula piba a bul, 10 "Baalaa
balia nɛ sii mu Wia-dia di ba chuɔlɛ
Wia. Dɔŋɔ lii nialiŋ ba síi yirɛ Farisii
tiŋŋaa tuɔŋ nɛ. Dɔŋɔ-la ma ŋaa
laŋpoo lilaaru nɛ. 11 Farisii tiina-la
sii chiŋ a chuɔlɛ Wia ŋla u tuɔŋ lɛ
a bul, 'La Tiina Wia, mii lɔlluŋ ari
mi si bi niaa dɔŋsuŋ naga, nialiŋ si
gɔllɔ kɛŋ niaa kiaa lilaa, koo nialiŋ
si bi wutitii kɛnɛ, koo nialiŋ si gɔllɔ
chɛ niaa haalaa. Mi bi laŋpoo lilaara
deeŋ ma si hɛ daha naga. 12 Mi
yie vɔɔ niiŋ bulia nɛ yɔbɔ-na kala
lɛ. Ku-la kala mi si na, mi yie kaa
kpaa leree fii nɛ a joŋ dɔŋɔ piŋ.'
13 Ka laŋpoo lilaari-la chiŋ di-bolii.
U paala bi u siaa ma kaa wul wia
nyuŋ aŋ paa u nisaa chuŋ u nyuŋ lɛ
aŋ bul, 'Wia, fámi nisusuŋ. Mi ŋaa
haachɛ diiru nɛ.' " 14 Ŋii nɛ Yesu
bira bul, "Mi jaŋ bula pima ari Wia
joŋ laŋpoo lilaari-la haachɛba chɛu,
u mu dia. Ama u bi ŋii ŋaa Farisii
tiina-la lɛ. Nii-la kala síi bigisi u titia
lɛ, Wia jaŋ kɛnu muuri. Ama nii-la
si kɛŋ u titia muuri, Wia jaŋ ŋaa duu
yugɛ."

Yesu chuɔlɛ Wia duu pɛ haŋbiisiŋ lɛ
Mat. 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Niaa dɔŋsuŋ kɛŋ ba haŋbiisiŋ
ma kɔ Yesu teeŋ duu joŋ u nisiŋ
daŋba lɛ di Wia pɛba lɛ. Yesu
haritooroo naba a kpiaba lɛ. 16 Ba
si kɔ ŋii, u bula pi u haritooro-la
a bul, "Má leŋ di haŋbiisi-la kɔ mi
teeŋ. Ma síba kiru. Nialiŋ si jaŋ juu
Wia kuorii-la tuɔŋ nagɛ haŋbiisiŋ
deeŋba nɛ." 17 U bira bula pi niaa
a bul, "Wutitii, mi bulaa pima, nii-la
kala si bi Wia to a nagɛ haŋbie si yie
to u nyimma ari u naaŋ ŋii, u bi jaŋ
wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ."

Kiaa tiina kɔ Yesu teeŋ
Mat. 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ kubala
kɔ Yesu teeŋ a piɛsu, "Mi kuhia-
zɔmuŋ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-
la si bi dɛrɛ?" 19 Ŋii nɛ Yesu piɛsu
a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ yirɛmi kuhia-
zɔmuŋ? Nuu-kala bi zɔŋ see Wia.
20 Ŋ jiŋ wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil di
ma tuto nɛɛ? Ba nɛ ŋla: Sí ŋ dɔŋɔ
tiina haala chɛ. Sí niaa kpu. Sí gaa.
Di ŋ ŋaa daŋsia wii lɛ, sí wiaa nyia,
fifá ŋ nyimma ari ŋ naaŋ." 21 Ŋii nɛ
baal-la bul, "Mi to wiaa deeŋba kala
mi haŋbiiriŋ lɛ." 22 U si bul ŋii, Yesu
bula pu a bul, "Wu-bala nɛ ka ŋ ha
jaŋ ŋaa. Joŋ ŋ kiaa kala a yallɛ, a joŋ
moribie-la a pi summoo, aŋ ku tomi.
Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ kiaa Wia-jaŋ
lɛ." 23 Baal-la si nii wiiŋ deeŋ, u tuɔŋ
kala chei, bɛɛ wiaa u fa kɛŋ kiaa nɛ
woruŋ. 24 Yesu si na di u tuɔŋ cheye,
u bul, "U ŋaa wu-duo nɛ ari nialiŋ si
kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la
tuɔŋ. 25 U bi hɛi ari buŋtaŋŋa si jaŋ
wuo to gɛri-hɛmiŋ buɔŋ lii ari u si
hɛyɛ ŋii nii-la si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo
juu Wia kuorii-la tuɔŋ."
26 Nialiŋ si nii Yesu si bul ŋii, ba
piɛsu a bul, "Kubɛɛ nɛ saa Wia jaŋ
laa ta?" 27 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, "Wii-la si jaŋ kperi nuhuobiine,
u bi Wia wuo kperi. Wia wuo wii-
kala ŋaa nɛ." 28 Ŋii nɛ Piita bula
pu a bul, "Bee na, la leŋ la diisiŋ
nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ." 29 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa
pima, nii-la kala si jaŋ wuo leŋ u dia
ari u haala koo u naaŋbiiriŋ koo u
nyimma ari u naaŋ koo u biiriŋ a tiŋ
Wia kuorii-la wiaa, 30 u jaŋ bira na
kiaa yugɛ a kii kialiŋ u si leŋe ta. Di
u nɛ ku suu, u ma jaŋ na miisi-la si
bi dɛrɛ."

Yesu bira bul u suuŋ wiaa pi u haritooroo
Mat. 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u haritooroo fii
ari balia-la a kaa suusa lii a bula
piba, "Má jegile nii mi teeŋ. Laa mu
Jerusalɛm nɛ. Dimɛ wialiŋ nialiŋ si
bula, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a tigɛ

mi-na Nuhuobiine Bie lɛ a ŋmuŋsa
bil, ba jaŋ ŋaa dɛrɛ. 32 Ba jaŋ joŋmi
hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ
lɛ di ba mɔŋmi. Ba jaŋ tuusɛmi
aŋ pɛ tu naŋtuɔruŋ hɛmi lɛ. 33 Ba
jaŋ viirɛmi aŋ pɛ kpumi, ka di mi
sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.”
34 Ama Yesu haritooro-la bi wii-la u
si bula bubuɔŋ jiŋ. (Wii-la u fa si
bula bubuɔŋ fa faa nɛ.)

Yesu vaarɛ sullu-la si nyulima
Mat. 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo
sii di ba mu Jerusalɛm. Ba mu
kpagɛ taŋ kubala baa yirɛ Jɛrikɔ, di
nyuluŋ kubala fa hɔŋ woŋbiiŋ niiŋ
a susul kiaa. [36 U si nii ni-daŋ-
la síi bal dɔmɔ, u piɛsɛ, “Bɛɛ kuŋ
nɛ?”] 37 Ŋii nɛ ba bula pu ari Yesu si
lii Nazarɛt níi bal. 38 Ŋii nɛ u yirɛ
Yesu a bul, “Yesu, Devit nihiliɛrɛ,
fámi nennige.” 39 Nialiŋ si laa u
sipaaŋ kpiau lɛ duu kɛŋ goŋ. Ama u
faasa yirɛ a kii ŋii a bul, “Yesu, Devit
nihiliɛrɛ, fámi nennige.” 40 Ŋii nɛ
Yesu chiŋ aŋ bul di ba kɛŋ nyuluŋ-la
kaa kɔ u teeŋ. Nyuluŋ-la kɔ. 41 Ŋii
nɛ Yesu piɛsu a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ ŋŋ
chɛ di mi ŋaa piŋ?” U bula pu a bul,
“Mi kuhiaŋ, leŋ di mi siaa suri di mi
nina.” 42 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Ŋ siaa
jaŋ suri, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori.”
43 U siaa guu suri. Ŋii nɛ u to Yesu
hariŋ a didɛnnɛ Wia. Ni-daŋ-la ma
kala si na ŋii, ba ma kala dɛnnɛ Wia.

19

Zakiyas

1 Yesu mu to taŋ kubala baa yirɛ
Jɛrikɔ. 2 Di baal kubala nɛ fa hɛ
dimɛ. U fa ŋaa laŋpoo lilaaraa
kuhiaŋ nɛ. U yiriŋ nɛ fa Zakiyas. U
fa kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. 3 U faa chɛ
duu na Yesu, ama u fa ŋaa ni-kuu
nɛ. A tiŋ ni-daŋ-la fa si hɛ dimɛ ŋii,
u fa buu wuo na. 4 Ŋii nɛ u kieli
ni-daŋ-la, a fá mu jil tia, duu wuo
na Yesu. U jima duu jaŋ ku to tia-
la bubuɔŋ bal. 5 Yesu si ku to tia-
la bubuɔŋ bibal, u wula beŋ tia-la
nyuŋ a nau a bula pi Zakiyas a bul,
“Zakiyas, ku tuu lima. U maga di mi
chua ŋ dia lɛ nɛ jiniŋ.” 6 Zakiyas
si nii ŋii, u tuɔŋ tɔrɛ. U tuu lima
lima a kɛŋ Yesu mu u dia. 7 Nialiŋ
kala si hɛ dimɛ a na ŋii, ba suomo
gugurimɛ wiaa a bul, “Baala deeŋ
mu duu chua haachɛ diiri-la dia lɛ
nɛ.” 8 Yesu si hɛ Zakiyas dia lɛ ŋii,
Zakiyas sii chiŋ a bula pi la Tiina
Yesu a bul, “Mi kuhiaŋ, jegile nii
mi teeŋ. Mi jaŋ joŋ mi kiaa lebi a
pi summoo. Di mi nɛ girimɛ nuu
maa, mi jaŋ ti̱ŋ u tiina ari moribiee
naaŋsiiŋ bunɛsɛ.” 9 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Wia laaŋ di ŋ dia niaa
kala ta nɛ jiniŋ. Baala deeŋ ma ŋaa
Abiraham doho nuu nɛ, 10 bɛɛ wiaa
mi-na Nuhuobiine Bie kɔ di mi chɛ
a laa nialiŋ si lɛlɛ nɛ a ta.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ moribiiŋ lɛ
Mat. 25.14-30

11 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a
pi nialiŋ si nii wialiŋ u si bula.
Bua deeŋ lɛ u ka mua ka duu yi
Jerusalɛm. Ŋii nɛ tii nialiŋ biinɛ
ari bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ
kpaga nɛ. 12 Ŋii nɛ u bul, “Ni-bal
kubala nɛ sie a mu ta-bolii kubala
di ba bil u kuoruŋ, ka di u miira kɔ
u jaŋ a ŋaa kuoro. 13 Ka duu-na mu,
u yirɛ u dia tiŋtinnaa fii, a joŋ siidi
bui a pi kuŋ-kala, a bul di ba kaa
bibirimɛ duu mu aŋ kɔ. 14 Ama u
taŋ-la niaa bɛrɛ ni-bal-la nɛ. Ŋii nɛ
ba tiŋ tiŋdaaraa ba kiri u hariŋ mu
a bula pi taŋ-la dɔŋɔ kuoro ari ba
bi cho duu ŋaa ba taŋ kuoro. 15 Ka
baal-la mu dii kuoruŋ aŋ miira kɔ.
U si miira kɔ, u yirɛ u tiŋtinna-la
u fa si joŋ moribii-la pa duu na ba
si na nyuuruŋ magɛ ŋii. 16 Ŋii nɛ
tiŋtinni-buŋbuŋ kɔ u teeŋ a bula pi
u kuhiaŋ a bul, ‘Mi kuhiaŋ, ŋ siidi
bui-la ŋ si joŋo pimi birimɛ siidi bui
fii nɛ.’ 17 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu
a bul, ‘Ŋ ŋaa woruŋ. Ŋ ŋaa tiŋtinni-
titii nɛ. Ŋ si ŋaa ŋii a beŋ kubii-bie
nyuŋ woruŋ, mi jaŋ leŋ di ŋ bibeŋ
tasiŋ fii.’ 18 Ŋii nɛ tiŋtinni-liamiŋ ma
kɔ u teeŋ a bul, ‘Mi kuhiaŋ, ŋ siidi
bui-la ŋ si joŋo pimi, u birimɛ siidi

bui banɔŋ nɛ.’ 19 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la
bula pu duu jaŋ bibeŋ tasiŋ banɔŋ.
20 Ŋii nɛ tiŋtinni dɔŋ-la ma kɔ a bula
pu a bul, ‘Mi kuhiaŋ, na ŋ siidi bui-
la ŋ si joŋo pimi, mi joŋo gul gɛri-
kɔsuŋ lɛ nɛ a joŋo faa. 21 Mii fáŋ nɛ.
Ŋ ŋaa ni-tɛrɛ nɛ. Ŋ yie kɛŋ niaa kiaa
lilaa nɛ aŋ yie kukuŋ kialiŋ ŋ si bi
duo.’ 22 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu a
bul, ‘Ŋ ŋaa tiŋtinni-bɔŋ nɛ. Wialiŋ
titia ŋ si bula nɛ jaŋ dii ŋ sariya a
joŋ cheeriŋ piŋ. Ŋ jima ari mi ŋaa
ni-tɛrɛ nɛ a kɛŋ niaa kiaa lilaa aŋ pɛ
kukuŋ kialiŋ mi si bi duo. 23 Bɛɛ nɛ
saa tii ŋ bi mi moribiiŋ joŋo bil lee-
la ba síi bil moribiee? Mi fa si miira
kɔ ŋla, mi fa jaŋ laa moribie-la ari
mi nyuurii kala.’ 24 Ŋii nɛ u bula pi
u tiŋtinni dɔŋsu-la fa si chiŋ dimɛ
a bul, ‘Má laa siidi bui-la u teeŋ a
joŋo pi nii-la si kɛŋ siidi bui fii-la.’
25 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, ‘La Tiina,
bee na, u paala kɛŋ siidi bui fii nɛ,
aŋ ka ŋ chɛ di ŋ joŋ siidi bui-la a pɛ
pu ŋii.’ 26 Ŋii nɛ u bula piba a bul,
‘Nii-la si paala kɛŋ kiaa yugɛ nɛ, Wia
jaŋ wasa chɛ a pɛ a pu, ama nii-la
si bi faasa kɛŋ kiaa yugɛ, muapilii-
la ma u si kɛnɛ, Wia jaŋ kaa laa u
teeŋ. 27 Mi diŋdɔŋŋɔɔ deeŋba saa si
bi cho di mi ŋaa ba kuoro, má kɛŋba
kaa kɔ daha di mi ŋaa ba kpuba mi
sipaaŋ.’ ”

Yesu juu Jerusalɛm

Mat. 21.1-11; Maak 11.1-11; Jɔɔŋ 12.12-19

28 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
u joŋ u woŋbiiŋ a laa u haritooroo
sipaaŋ ba mumu Jerusalɛm. 29 Ba
ku yi Bɛtifagi ari Bɛtani diiriŋ a ku
yi peel kubala baa yirɛ Oliv. Ŋii nɛ
Yesu liisɛ u haritooroo balia a tiŋba
a bula piba a bul, 30 “Má mu taŋ-la
si hɛ sipaaŋ. Di ma nɛ mua, ma jaŋ
na kaku-bie di ba vɔbɔ a kii. Nuu
ha buu jila. Má mu puri a kaa kɔ.
31 Di ma níi puru, di ba piɛsɛma a
bul di bɛɛ nɛ tii maa puri, má bul
di la Tiina Yesu níi chɛ, duu nɛ si
di ma puro kaa kɔ.” 32 Ŋii nɛ ba
mu a na wialiŋ kala Yesu fa si bula
piba. 33 Ba síi puri kaku-bie-la, u
tiina piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii maa
puri kaku-bie-la?” 34 Ŋii nɛ ba bula
pu a bul, “La Tiina níi chɛ.” 35 Ŋii nɛ
ba kɛŋ kaku-bie-la a kaa mu pi Yesu,
a wuri ba gɛnniŋ a daŋ kaku-bie-la
nyuŋ, aŋ kɛŋ Yesu u jila hɔŋ. 36 U si
jil kaku-bie-la aa vɛŋ ŋii, ba joŋ ba
gɛnniŋ jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ. 37 U si mu
kpagɛ Jerusalɛm, lee-la woŋbiiŋ si lii
Oliv peel-la nyuŋ tuu, ni-daŋ-la fa si
to Yesu hariŋ suomo jujuɔsɛ a faasa
didɛnnɛ Wia a tiŋ u wu-magila-la
kala ba si na. 38 Ba bula, “Wia jaŋ
pɛ kuoru-la síi kɔ la Tiina Wia doluŋ
lɛ. Ba jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa Wia-jaŋ
lɛ. Wia yiriŋ ma jaŋ yirɛ.” 39 Ŋii
nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ fa si hɛ ni-
daŋ-la tuɔŋ bula pi Yesu a bul, “La
kuhiaŋ, ŋaa di ŋ haritooro-la kɛŋ
goŋ.” 40 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Mi jaŋ bula pima, di ba nɛ fa bi
goŋ maa ŋaa, tabiaa ma titia jaŋ ŋaa
goŋ.”

Yesu yel Jerusalɛm wiaa

41 Yesu síi mu ŋii, u ku kpagɛ
Jerusalɛm a na taŋ-la. U yel a tiŋ
taŋ-la niaa wiaa aŋ bul, 42 “Mi fa cho
di ma taŋ niaa deeŋba jiŋ ŋii ma si
jaŋ ŋaa a hɔŋ ari yarifiɛlaa nɛ jiniŋ,
ama ma bi wuo na. 43 Tapulii jaŋ yi
di ma diŋdɔŋŋɔɔ saa jebiiŋ gollima,
di ma sí wuo lii. 44 Ba jaŋ kpu ma
nialiŋ kala si hɛ taŋ-la tuɔŋ, ma di
ma biiriŋ kala. Tabii-bie ma bira bi
jaŋ daŋ u dɔŋɔ lɛ lee-la. Ma bi sɛyɛ
bua-la lɛ Wia si kɔ duu laama ta. Ŋii
nɛ tii ba jaŋ ŋaa ŋii.”

Yesu juu Wia-dia

Mat. 21.12-17; Maak 11.15-19; Jɔɔŋ 2.13-22

45 Yesu si mu juu Wia-dia, u suomo
kikiri nialiŋ síi yallɛ kiaa dimɛ 46 aŋ
bula piba a bul, “Ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ a bul ari Wia si, u dia jaŋ
ŋaa lee-la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia,
aŋ ka ma miira kaa birimɛ gaari-
dia.”
47 Tapulii-na kala Yesu yie dagɛ
niaa Wia-dia-la tuɔŋ. Ŋii nɛ nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari

Wia teniŋ kerichiba ari Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ chichɛ di ba kpuu. 48 Ama
ba bi jiŋ woŋbii-la ba si jaŋ to, bɛɛ
wiaa nialiŋ kala fa si hɛ dimɛ jegile
ninii wialiŋ u síi bul nɛ ari siifiɛsiŋ.

20

Farisii tiŋŋaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Mat. 21.23-27; Maak 11.27-33

1 Tapulii kubala Yesu didagɛ niaa
Wia-dia lɛ aŋ pɛ bubul Wia wu-
zɔmɔ-la wiaa. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba ari Ju̱u tiŋŋaa kuhi-
asiŋ sii kɔ u teeŋ. 2 Ba piɛsu a
bul, “Dol bɛɛ nɛ ŋ kɛŋ a ŋiŋaa wiaa
deeŋba? Kubɛɛ nɛ piŋ doluŋ ŋ
ŋiŋaa ŋii?” 3 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Mi ma jaŋ piɛsɛma wii. Má
dagɛmi. 4 Jɔɔŋ, nii-la fa síi fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ, u doluŋ, u lii Wia
teeŋ nɛɛ koo nuhuobiine teeŋ nɛɛ?”
5 Ŋii nɛ ba suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ
dɔŋɔ lɛ aa bul, “Wu-bɛɛ nɛ laa chɛ
di la bul? Di la nɛ bula pu a bul
di Wia teeŋ nɛ u lii, u jaŋ piɛsɛla
a bul, ‘Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ
u si bula laa dii?’ 6 Di la nɛ bira si
nuhuobiine teeŋ nɛ, ni-daŋ-la kala si
hilimi daha, ba jaŋ yagɛla ari tabiaa,
bɛɛ wiaa ba sɛyɛ ari Jɔɔŋ fa ŋaa nii-
la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ.” 7 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “La
bi jiŋ u dol-la si lii lee-la.” 8 Yesu ma
bula piba a bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ
dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinnaa si hɛ baga lɛ
Mat. 21.33-46; Maak 12.1-12

9 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a
pi nialiŋ si hɛ dimɛ a bul, “Baal
kubala nɛ fa hɛ dimɛ a bil baga a
chɔŋsɛ kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a nagɛ
chichuɛŋ. Ba yiriŋ nɛ gireps. Ŋii
nɛ u paa niaa hɛ baga-la lɛ di ba
bibeŋ, aŋ sii mu tiŋtee dɔŋ a dieni
dimɛ. 10 Kialiŋ nɛniŋ si yie, u tiŋ u
tiŋtinnaa dɔŋɔ duu mu tiŋtinna-la
teeŋ a laa tii-nɛnɛ-la dɔŋsuŋ kaa kɔ.
U mu ba kɛnu a ŋmobu aŋ kiru, u
miira kɛŋ na-hilliŋ a kaa mu baga
tiina teeŋ. 11 Ŋii nɛ u bira tiŋ u
tiŋtinna-la dɔŋɔ maa. U ma bira
mu. Nialiŋ ŋmobu maa aŋ hiisu
aŋ bira kiru maa, u miirɛ ari na-
hilliŋ. 12 Ŋii nɛ u bira tiŋ ni-tori.
Nialiŋ piru maa aŋ kiru ta. 13 Ŋii nɛ
baga-la tiina bul, ‘Wu-bɛɛ nɛ mi jaŋ
ŋaa? Mi jaŋ tiŋ mi bii-chooluŋ. Ŋ
bi pɔɔ, ba jaŋ zilu.’ Ŋii nɛ u tiŋ bile
u mu. 14 Tiŋtinna-la si nau duu kɔ,
ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ a bul, ‘Baga-la
tiina bie nɛ ŋii. Di baga-la tiina nɛ
suba, bie deeŋ nɛ jaŋ dii u kiaa. Má
leŋ di la kpuu, ka di baga-la ŋaa la
kuŋ.’ 15 Ba kɛnu kaa lii baga-la tuɔŋ
a kpuu.” Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ
a bul, “Ɛɛ nɛ baga-la tiina jaŋ ŋaa?
16 U jaŋ kɔ a kpu tiŋtinna-la kala aŋ
joŋ baga-la a pi ni-tania.”

Nialiŋ si nii wialiŋ Yesu si bula, ba
si di Wia bi jaŋ sɛi di ba ŋaa ŋii.
17 Ŋii nɛ Yesu beŋba aŋ piɛsɛba a
bul, “Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari
tiebii-la dii-saaraa si via ta, u nɛ jaŋ
ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia
geŋtine. Wiiŋ deeŋ bubuɔŋ nɛ saa
ŋaa bɛɛ? 18 Nii-la kala si tel tiebii-la
nyuŋ, u tiina jaŋ yɛrɛ muno muno.
Di tiebii-la ma nɛ tel nuu-kala nyuŋ,
u jaŋ yɛrɛ u tiina muno muno.”

Yesu bul laŋpoo ṯimiŋ wiaa
Mat. 22.15-22; Maak 12.13-17

19 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba ari
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhi-
asiŋ walimɛ di ba kɛŋ Yesu naa-
buasu-la lɛ, bɛɛ wiaa ba jima ari u
magɛ namaga-la a tigɛba lɛ nɛ. Ama
baa fá nialiŋ si hɛ dimɛ nɛ. 20 Ŋii
nɛ ba bee chichɛ woŋbii-la ba si jaŋ
to a kɛnu. Ba kpal niaa a ŋaa di
ba fugi ari ba ŋaa ni-titiiba nɛ. Ba
joŋ moribiee piba di ba mu a magisɛ
Yesu a piɛsu wiaa a na duu nɛ bul
wii chei, di ba wuo to ŋii lɛ a kɛnu
a kaa mu hɛ ba kuori-baliŋ nisiŋ lɛ,
duu ŋaau ŋii kala u si cho. 21 Ŋii
nɛ nialiŋ ba si hɛ, ba mu Yesu teeŋ,
a piɛsu a bul, “La kuhiaŋ, la jima
wialiŋ kala ŋ síi bul aŋ didagɛ maa,
ba ŋaa wutitiiba nɛ. La jima ari

ŋ joŋ niaa kala ba ŋaa kubala nɛ,
ŋŋ dagɛ Wia woŋbii-titii nɛ. 22 U
ŋaa woŋbii nɛ di la ti̱ŋ laŋpoo a pi
Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi yirɛ
Siiza koo? Dagɛla.” 23 Ama Yesu
jiŋ ba bubuɔŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛba
a bul, 24 “Má kɛŋ moribii-biiŋ kaa
kɔ mi bee na. Kubɛɛ nyuŋ nɛ hɛ
dimɛ? Kubɛɛ yiriŋ ma nɛ ba tuuro
hɛ moribie-la lɛ?” Ŋii nɛ ba si,
“Siiza yiriŋ nɛ.” 25 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Tɔɔ, má joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-bal-
la kiaa a pu, aŋ joŋ Wia ma kiaa pu.”
26 U si bul ŋii, ba bi wii-kala na ba
si jaŋ wuo to ŋii lɛ kɛnu nialiŋ si hɛ
dimɛ sipaaŋ. Wialiŋ u si bula ŋaaba
wu-kpuŋkpere, ba niiŋ kala maa.

Yesu bul wiaa a tigɛ nialiŋ si sii suuŋ lɛ
Mat. 22.23-33; Maak 12.18-27

27 Ŋii nɛ Sadusii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma
kɔ Yesu teeŋ. Niaa deeŋba laa dii ari
nialiŋ si suba bira bi jaŋ sii suuŋ lɛ.
Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, 28 “La kuhiaŋ,
Moosis dagɛla Wia teniŋ tuɔŋ ari
baal nɛ jaa haala, di haal-la ari baal-
la nɛ bi bii lula, aŋ ka di baal-la suu,
duu ŋaana jaa yo-haal-la a lul biiriŋ
pi u malima si suba, di biiri-la chiŋ
u nyuŋ lɛ. 29 Naaŋbiiriŋ balipɛ nɛ fa
hɛ dimɛ bua kubala lɛ. Ba kuhiaŋ
jaa haala. Ba di haal-la bi bii lula,
aŋ ka u suu. 30 Liamiŋ tiina joŋ haal-
la jaa. Ba duu ma bi bii lula, aŋ ka
u ma suu. 31 Torimuŋ tiina ma joŋ
haal-la jaa. U ma ŋii titia nɛ. Ŋii nɛ
naaŋbiiri-la balipɛ kala jaa haal-la.
Ba kala suu aŋ bi bii lula. 32 U ŋii
hariŋ haal-la ma suu. 33 Tapulii-la
niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa deeŋba
balipɛ tuɔŋ kubɛɛ nɛ jaŋ tii haal-la?
Ba kala balipɛ nɛ jaau.”
34 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Baala-la ari haala-la si hɛ ba miisiŋ
lɛ lɛɛlɛ, ba níi jaa dɔŋɔ. 35 Ama bua-
la lɛ baala-la ari haala-la si jaŋ sii
suuŋ lɛ a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, ba
bira bi jaŋ jaa dɔŋɔ. 36 Ba jaŋ nagɛ
Wia tiŋdaaraa a bira bi jaŋ suu. Wia
si chisɛba suuŋ lɛ ŋii, ba jaŋ ŋaa
Wia biiriŋ. 37 Moosis fa paala chaasa
dagɛ ari ba jaŋ chisɛ nialiŋ si suba
suuŋ lɛ di ba wei. U fa bul Wia
teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ari la Tiina Wia nɛ
ŋaa Abiraham Wia ari Aizik Wia ari
Jekɔb ma Wia. Lee-la u fa si bul wiaa
a tigɛ tii-bie-la síi dii nyiniŋ lɛ nɛ, u
fa bul ŋii. 38 U si bul ŋii daga ari
u ŋaa ni-weyee Wia nɛ. U bi jaŋ
wuo ŋaa nialiŋ si suba Wia.” 39 Ŋii
nɛ Wia teniŋ kerichiba dɔŋsuŋ bula
pu a bul, “La kuhiaŋ, ŋ bul woruŋ
nɛ.” 40 Ba bira bi nyu-duoŋ kɛnɛ di
ba piɛsɛ Yesu wii-kala.

Ba piɛsɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa, wiaa
Mat. 22.41-46; Maak 12.35-37

41 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, “Ɛɛ nɛ
ba jaŋ wuo bul ari Kirisito, nii-la
Wia si liisa, jaŋ ŋaa Devit nihiliɛrɛ
duŋduŋa? 42 Devit titia bula Wia
teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ Saams
a bul,
‘Mi Tiina Wia bula pi mi Tiina,
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-
hɔnuŋ,
43 see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ
kala dɛrɛ.’
44 Devit titia yirɛ nia deeŋ u Tiina. Ɛɛ
nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa Devit nihiliɛrɛ
duŋduŋa?”

Yesu bul Wia teniŋ kerichiba wiaa
Mat. 23.1-36; Maak 12.38-40

45 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooroo
nialiŋ kala sipaaŋ a bul, 46 “Má kɛŋ
ma titia woruŋ Wia teniŋ kerichiba
lɛ. Ba yie gugɔllɛ yɔbɔ lɛ ari ba gɛri-
duduosuŋ, a cho di niaa jujoŋba
jirima a chuchuɔlɛba. Ba yie chichɛ
di-hɔŋ-zɔŋŋɔɔ Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ.
Di ba nɛ yirɛba di ba ku dii kiaa,
ba cho di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ
maa. 47 Ba yie fugo chuɔlɛ Wia
didieni a kɛŋ yo-haalaa kiaa kaa laa
didii. Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii ba
sariya, ba nɛ jaŋ na hɛɛŋ a kii ba
dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala.”

21

Yo-haala joŋ kiaa pi Wia
Maak 12.41-44

1 Bua kubala Yesu hɛ Wia-dia lɛ
a na nialiŋ si kɛŋ kiaa si joŋ ba
moribiee bil a pipi Wia. 2 Ŋii nɛ u
bira na yo-haal ma si joŋ amiisiŋba
balia a ma hɛ. 3 Ŋii nɛ u bula pi
nialiŋ a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa
pima, yo-haala deeŋ moribii-bie-la u
si joŋo hɛ, u nɛ kii nialiŋ moribie-la
kala. 4 Nialiŋ kala si joŋ moribiee a
pi Wia, ba liisa aŋ ka nɛ. Aŋ ka u-
na joŋ u summu moribiiŋ kala a hɛ,
ku-la kala u si kɛnɛ nɛ ŋii.”

Yesu bul ŋii Wia-dia si jaŋ tel
Mat. 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Ŋii nɛ Yesu haritooroo dɔŋsuŋ
bul wiaa a tigɛ Wia-dia-la lɛ a bul
duu zɔmɔ, di u tiebie-la ba si kaa
saau ma zɔmɔ, a bira bul ŋii niaa si
joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pi Wia ba kaa wasɛ
dia-la, ba kala nɛ ŋaa dia-la zɔŋ ŋii.
6 Ŋii nɛ Yesu bul, “Bua kubala jaŋ yi,
ba jaŋ ŋmoo kiaa deeŋba kala ma síi
na a lo. Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala
ma daŋ u dɔŋɔ lɛ.”

Yesu bul ŋii ba si jaŋ dɔgisɛ nialiŋ síi tou
Mat. 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Ŋii nɛ ba piɛsɛ Yesu a bul, “La
kuhiaŋ, bua bɛɛ lɛ nɛ wiaa deeŋba
jaŋ ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ la jaŋ na, ka
di wiaa deeŋba-na ŋaa?” 8 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “Má kɛŋ ma
titia woruŋ di nuu-kala síma nyisu,”
a bira bul, “Niaa jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ
mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito, a
bul di bua-la dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga
nɛ. Ama ma sí ba hariŋ to. 9 Ma jaŋ
nii ari laaliŋ ari yuosuŋ hɛ daha a hɛ
di-boloo maa. Di ma nɛ ku nii ŋii,
ma sí leŋe di ma bɔisiŋ joŋ. Wiaa
deeŋba kala jaŋ ŋaa bal, ama u ŋii
saa bi naga ari dunia didɛriŋ yie nɛ.”

10 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Tiŋteeŋ
dɔŋɔ niaa jaŋ sii a mu yuo tiŋteeŋ
dɔŋɔ niaa. Taŋ kuoro ari u niaa jaŋ
sii giri a mu yuo kuoro dɔŋɔ ari u
niaa. 11 Tiŋteeŋ jaŋ zigili woruŋ,
losuŋ ma jaŋ juu, nyanyalaa jaŋ juu
niaa leree yugɛ, wu-bal-lɔrunuŋ ari
wu-magilaa kala jaŋ ŋaa wia nyuŋ.
12 Ka di wiaa deeŋba kala-na ŋaa,
ba jaŋ kɛsɛma a to naasiŋ dɔgisɛma.
Ba jaŋ joŋma hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba
dii ma sariya Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ a
kɛŋma tɔ dia. Ba jaŋ kɛŋma kaa mu
kuoroo ari ni-balaa sipaaŋ a tiŋ mi
wiaa. 13 Bua deeŋ lɛ nɛ ma jaŋ wuo
na woŋbiiŋ a bul Wia wu-zɔmɔ-la.
14 Má kɛŋ ma titia hɛ dɔŋɔ lɛ a sí leŋe
duu walimɛma ŋii ma si jaŋ bul wiaa
a laa ma titia, 15 bɛɛ wiaa mi jaŋ
joŋ wu-jimiŋ a hɛ ma nyuŋ lɛ di ma
bul wialiŋ ma diŋdɔŋŋɔɔ si bi jaŋ
wuo kaa lɛrɛ ari wutitii dee. 16 Ma
nyimmaba ari ma naaŋbiiriŋ ari ma
doho niaa ari ma naŋdɔŋsuŋ paala
jaŋ joŋma hɛ ma diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ.
Ba jaŋ kpu ma dɔŋsuŋ. 17 Nuu-kala
jaŋ bɛrɛma a tiŋ mi wiaa. 18 Ama ma
kuŋ nyu-puŋ ma bi jaŋ lɛl. 19 Di ma
nɛ nyalima, ma jaŋ laa ma miisiŋ.”

Yesu bul ari ba jaŋ ŋmoo Jerusalɛm lo
Mat. 24.15-21; Maak 13.14-19

20 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Di ma
nɛ na di laali-yuoroo golli Jerusalɛm,
ma jaŋ jiŋ ari taŋ-la jaŋ tel lɛɛlɛ.
21 Ŋii-na má leŋ di nialiŋ si hɛ Judiya
lɛ fá mu jil peelee nyuŋ. Nialiŋ
ma si hɛ taŋ-la tuɔŋ, u maga di
ba lii taŋ-la tuɔŋ. Nialiŋ ma si
hɛ ba bagisiŋ lɛ, ma sí miira juu
taŋ-la tuɔŋ. 22 Tapulii-la Wia jaŋ
dɔgisɛ Iziral niaa, a leŋ di wialiŋ
kala ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ
ku bal. 23 Haala-la si kɛŋ luoroo
ari haala-la si kɛŋ bii-mulluŋ baa
wasɛ yiliŋ, tapulia-la lɛ ba jaŋ na
hɛɛŋ. Tiŋtee-la kala jaŋ na hɛɛŋ
woruŋ. Wia jaŋ na baaniŋ tiŋteeŋ
deeŋ niaa nyuŋ a dɔgisɛba. 24 Ba
jaŋ kpu dɔŋsuŋ ari tokobiee, aŋ kɛsɛ
dɔŋsuŋ di ba ma ŋaa yosuŋ tiŋtee-
dɔŋsuŋ lɛ, ka nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa
ŋaa yigi Jerusalɛm taŋ-la kala lo, see
bua-la yie di Wia piba woŋbiiŋ di ba
leŋ.”

Yesu bula pi niaa duu jaŋ miira kɔ
Mat. 24.29-31; Maak 13.24-27

25 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Niaa jaŋ
na wu-magilaa wii-pɔsuŋ ari chɛnɛ
ari chɛŋwulaa lɛ. Dunia kala lɛ, niaa

bi jaŋ jiŋ wii-la kala lɛ ba si hɛ. Di
mugi-balaa níi huuru, fawulluŋ jaŋ
kɛŋba. 26 Fawulluŋ jaŋ kɛŋ niaa di
ba yeŋŋi a tiŋ ba síi yiɛlɛ wii-la si
jaŋ ŋaa dunia kala lɛ. Ba jaŋ kiri
wia nyuŋ kialiŋ kala si kɛŋ doluŋ di
ba lii ba leree. 27 Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ
na mi-na Nuhuobiine Bie di mi to
duoŋbiliŋbaaniŋ tuoŋ kuu tuu. Mi
jaŋ kɛŋ doluŋ a chaanɛ kiŋkɛŋ. 28 Di
wiaa deeŋba suomo a ŋiŋaa, má sii
chiŋ a kɛŋ ma digilaa wuoli, bɛɛ
wiaa bua-la lɛ Wia si jaŋ laama ta
yie nɛ."

Yesu bul tutogo wiaa
Mat. 24.32-35; Maak 13.28-31

29 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga piba
a bul, "Má bee na tutogo ari tiisiŋ
dɔŋsuŋ. 30 Di ma nɛ na tiisiŋ di ba
suomo tutɔsɛ, ma jima yibiiniŋ jua
nɛ. 31 Ŋii titia nɛ, di ma nɛ na wiaa
deeŋba kala mi síi dagɛma di baa
ŋaa, ma jiŋ ari Wia kuorii-la kpaga
nɛ. 32 Wutitii nɛ, mi bulaa pima, ma
lɛɛlɛ niaa deeŋba si hɛ ma miisiŋ lɛ,
ma bi jaŋ suu, ka wiaa deeŋba ŋaa
bal. 33 Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala jaŋ
dɛrɛ, ama wialiŋ mi si bula bi jaŋ lɛl.

34 Má kɛŋ ma titia, a sí wu-
fuoloo ŋiŋaa, a sí siniŋ nyua bubugi.
Ma sí leŋe di dunia kiaa wiaa
walimɛma. Di wiaa deeŋba níi
walimɛma, tapulii-la mi-na Nuhuo-
biine Bie si jaŋ kɔ, u jaŋ guu ku di-
ma lɛ a nagɛ ba si hɛ bɛrɛ́, kiaa vɛnɛ
mu juu-u lɛ aŋ bi jiŋ ŋii. 35 Tapulii-
la jaŋ kɛŋ dunia nuu-kala lee-kala
lɛ. 36 Má pɔ a chuchuɔlɛ Wia bua-
na kala lɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma
jaŋ kɛŋ doluŋ a lii wialiŋ kala si jaŋ
ŋaa lɛ ari yarifiɛlaa a wuo chiŋ mi-
na Nuhuobiine Bie sipaaŋ."

37 Yesu fa yie hɛ Wia-dia lɛ wiihɛyɛ
ari chichuɔŋ kala a didagɛ niaa.
Di didaaniŋ nɛ yie-na kala, u yie
mu Oliv pel-la nyuŋ nɛ a piŋ.
38 Siipuuraa-na kala saa niaa yie mu
Wia-dia di ba jegile nii wialiŋ u síi
bul.

22

Ba vuura di ba kpu Yesu
Mat. 26.1-5; Maak 14.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Tapulaa deeŋba, diisiŋ kieliŋ
gbiele-la kpaga nɛ, gbiele-la lɛ ba
si yie dii boroboro-la si bi si-buruŋ
kɛnɛ. 2 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ
kerichiba wiwalimɛ di ba na woŋbii-
la ba si jaŋ to a kpu Yesu di nialiŋ bi
jiŋ, bɛɛ wiaa baa fá nialiŋ nɛ.

Judas sɛyɛ duu joŋ Yesu yallɛ
Mat. 26.14-16; Maak 14.10-11; Jɔɔŋ 11.45-53

3 Ŋii nɛ Sitaani ku juu baal kubala.
U fa ŋaa Yesu haritooroo fii ari balia-
la dɔŋɔ nɛ. U yiriŋ nɛ Judas. Baa
yiru Isikarɔt ma nɛ. 4 Ŋii nɛ Judas sii
mu bula pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ ari Wia-dia kuhiasiŋ
ŋii u si jaŋ to a kɛŋ Yesu yalla piba.
5 Ba tuɔŋ tɔrɛ. Ba sɛi ari ba jaŋ pu
moribiee. 6 Ŋii nɛ Judas sɛi, a suomo
chichɛ woŋbii-la u si jaŋ to a kɛŋ
Yesu yalla piba di nialiŋ bi jiŋ.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee
Mat. 26.17-25; Maak 14.12-21; Jɔɔŋ 13.21-30

7 Ŋii nɛ gbiele-la lɛ ba si yie dii
boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ yi,
bua-la lɛ u si maga di ba kpu pie-
bie-la ba si jaŋ kaa ŋaa gbiele-la
kudiilee. 8 Ŋii nɛ Yesu tiŋ Piita ari
Jɔɔŋ a bul di ba mu ŋaa ba diisiŋ
kieliŋ gbiele kudiilee di ba dii. 9 Ŋii
nɛ ba piɛsu a bul, "Nii nɛ ŋŋ chɛ di la
ŋaa kudiile-la?" 10 U bula piba a bul,
"Bee na, di ma nɛ juu taŋ tuɔŋ, ma
jaŋ cheŋ baal kubala duu kori loŋ ari
liiŋ. Má to u hariŋ juu dia-la u síi
juu. 11 Di ma nɛ mua, má bula pi dia-
la tiina a bul, 'La kuhiaŋ si la piɛsiŋ
di nii lɛ nɛ nuhuɔraa dia hɛ, di ba
di u haritooroo juu hɔnɔ dii diisiŋ
kieliŋ gbiele-la kudiilee?' 12 U jaŋ
dagɛma dii-bal kubala. U ŋaa lusuŋ
nyuŋ dia nɛ. Ba wasu kala. Lee-la nɛ
ma jaŋ ŋaa kudiile-la." 13 Ŋii nɛ ba
mu a na wialiŋ kala u si bula piba ari

ba jaŋ na, a ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele
kudiile-la ba dii.

Kudiile-la la si jaŋ dii a liliisi Yesu wiaa

Mat. 26.26-30; Maak 14.22-26; 1 Kɔr. 11.23-25

14 Bua-la si yie di ba dii kudiile-
la, Yesu ari u naŋzɔɔba kala hɔŋ
di ba dii kiaa. 15 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Mi fa paala cho di la
di ma dii kiaa deeŋba, aŋ ka di mi-
na na hɛɛŋ. 16 Mi jaŋ bula pima ari
mi bira bi jaŋ kɔ di mi dii kudiilee
deeŋba, see bua-la lɛ Wia kuorii-la
si jaŋ kɔ. Ŋii lɛ nɛ la jaŋ jiŋ kudiile-
la la si die bubuɔŋ.” 17 Ŋii nɛ u
joŋ nyunyuala ari siniŋ a lɔllɛ Wia
aŋ joŋo pi u naŋzɔɔba-la a bul, “Má
laa nyunyuala deeŋ ari siniŋ a kaa
kpaa ma titia. 18 Mi bulaa pima, mi
bira bi jaŋ kɔ di mi nyua siniŋ deeŋ,
see bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ.”
19 Ŋii nɛ Yesu bira joŋ boroboro a
lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ, a joŋo
piba aŋ bul, “Mi yaraa nɛ ŋii. [Mi
joŋo pi Wia a tiŋ ma wiaa, má laa
dii. Má ŋaa ŋii a liliisi mi wiaa.” Ŋii
nɛ ba dii. 20 Ba si dii kialiŋ dɛrɛ, u
bira joŋ nyunyuala ari siŋ-la a piba
aŋ bul, “Nyunyuala ari siniŋ deeŋ
ŋaa ŋi̱i-falii nɛ Wia ta. Mi chaliŋ
si jaŋ jaasɛ ma wiaa nɛ tii Wia ta
ŋi̱i-la.] 21 Má bee na, nii-la si jaŋ
kɛŋmi yallɛ hɛ la tuɔŋ nɛ, la kala
didii kiaa. 22 Mi-na Nuhuobiine Bie,
mi jaŋ suu ari Wia si dagɛ ŋii, ama
nii-la si jaŋ joŋmi yallɛ, u jaŋ na
hɛɛŋ yugɛ.” 23 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-
la suomo pipiɛsɛ dɔŋɔ ari ba tuɔŋ
kubɛɛ nɛ jaŋ ŋaa ŋii?

Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa kaa lilɛrɛ

24 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɛŋ ba
tuɔŋ kuhiaŋ wiaa kaa lilɛrɛ. 25 Yesu
bula piba a bul, “Nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa kɛŋ ba doluŋ kaa hɔŋ
ba niaa nyuŋ nɛ. Kuoroo dɔŋsuŋ
síi beŋ niaa, ba cho di nialiŋ ba
síi beŋ kɛŋba kaa yiyirɛ ni-zɔmɔ.
26 Ama u bi maga di ma ŋiŋaa ŋii. U
maga di ma tuɔŋ kuhiaŋ nɛ birimɛ
haŋbie, di ma sipaa-laara ma tiŋ
tiŋtiŋŋaa pipima. 27 Nuu nɛ hɔnɔ,
aŋ ka u dɔŋɔ ŋaa kudiilee pupu u
didii. Ba di nii-la si ŋaa kudiile-la
pupu, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ yuga? Nii-la
si hɔnɔ, ka ba ŋaa kudiilee pupu, u
nɛ yuga. Ama mi-na hɛ ma tuɔŋ a
tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima.
28 Mi si hɛ ma teeŋ ŋii, mi na hɛɛŋ
woruŋ. Aŋ ka ma chiŋ mi sɛmɛ
aŋ bimi via ta. 29 Mi Nyimma pimi
doluŋ nɛ di mi ŋaa kuori-baliŋ. Ŋii
titia nɛ mi ma jaŋ pima doluŋ di ma
ŋaa kuori-balaa. 30 La di ma kala
jaŋ dii kudiilee Wia kuorii-la tuɔŋ.
Ma jaŋ hɔŋ kuori-kpasinniŋ nyuŋ a
dii Iziral tiŋŋaa ta-geŋtisi-la fii ari
balia-la sariya.”

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul duu buu jiŋ

Mat. 26.31-35; Maak 14.27-31; Jɔɔŋ 13.36-38

31 Ŋii nɛ Yesu bula pi Saamɔŋ Piita
a bul, “Saamɔŋ, Sitaani laa woŋbiiŋ
nɛ duu magisɛ ma kala, duu pɔrɛ ni-
zɔŋŋɔɔ ni-bɔŋŋɔɔ lɛ, ari paara si yie
chaarɛ mii-jɔruŋ ta, aŋ ka mii-biiŋ
ŋii. 32 Ama mi chuɔlɛ Wia pi ŋ-na
Saamɔŋ nɛ di ŋ yarida sí lɛl. Di ŋ
nɛ miira kɔ mi teeŋ, pɛ ŋ naaŋbiiriŋ
ma lɛ di ba chiŋ ba yarida naaŋ lɛ
woruŋ.” 33 Ŋii nɛ Piita bula pu a
bul, “Mi Tiina, mi síi to ŋ hariŋ ŋii,
di ba nɛ tɔŋ dia maa, mi paala ŋaa
siri nɛ di ba kɛŋmi ma tɔ. Di ba
kpuŋ maa, mi ma ŋaa siri nɛ di mi
suu.” 34 Ŋii nɛ Yesu bula pi Piita a
bul, “Piita, ji-bele bi jaŋ yel, aŋ ka di
ŋ bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ bimi jiŋ.”

Yesu bula pi u haritooro-la moribiee ari tokobiee wiaa

35 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo
a bul, “Bua-la lɛ mi si tiŋma, ma lii
aŋ bi moribiee koo sulli-gbaŋsiŋ ma
koro, a bi nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ bulia bulia
ma koro. Ma si mu ŋii, ma chɛ kuŋ
nɛ kaa?” Ba bul di ba bi kuŋ-kala
chɛ ka. 36 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Ama lɛɛlɛ ma ku-la kala si kɛŋ
moribiee koo sulli-gbaŋa, u maga
duu joŋ. Ma ku-la ma kala si bi

tokobii kɛnɛ, u maga duu joŋ u gɛri-
baliŋ yallɛ nɛ a yɔɔ dɔŋɔ. 37 Ŋii nɛ
ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Ba bula
ari ba jaŋ kɛnu pɛ wu-bɔŋ ŋiŋaaraa
lɛ. Wiaa deeŋba ba ŋmuŋsa a tigɛmi
lɛ nɛ. Ba kala jaŋ ŋaami lɛ nɛ, bɛɛ
wiaa wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa a
tigɛmi lɛ, ba kala jaŋ sɛnɛ ŋaa a
dɛrɛ.” 38 Ŋii nɛ u haritooroo bula
pu a bul, “La Tiina, bee na, tokobiee
balia nɛ ŋla.” Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Má leŋ di wii-la kala bal.”

Yesu chuɔlɛ Wia pel-la nyuŋ ba síi yirɛ Oliv

Mat. 26.36-46; Maak 14.32-42

39 Ŋii nɛ Yesu lii Jerusalɛm lɛ a jil
peel-la nyuŋ ba síi yirɛ Oliv, ari u si
vɛnɛɛ ŋaa ŋii. Ŋii nɛ u haritooroo
to u hariŋ mu. 40 Ba si yi lee-la,
u bula piba a bul, “Má chuɔlɛ Wia,
di Sitaani sí wuo nyisɛma.” 41 U si
bul ŋii dɛrɛ, u kieli u haritooro-la a
mu sipaaŋ muapilii, a tuu kpirimi
duu chuɔlɛ Wia. 42 U chuɔlɛ Wia
a bul, “Mi Nyimma, di ŋ tuɔtɔruŋ
lɛ nɛ, liisɛ hɛɛ-la síi kɔmi lɛ. Ama
mi-na tuɔtɔruŋ lɛ dee ŋ-na tuɔtɔruŋ
lɛ nɛ.” [43 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara
kubala lii wia nyuŋ a ku tuu u teeŋ
a pu doluŋ. 44 U tuɔŋ faasa chei
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u faasa chuɔlɛ
Wia ari siifiɛsiŋ. U suoluŋ paala
nagɛ chaliŋ a tutuu tiŋteeŋ.] 45 U
si chuɔlɛ Wia dɛrɛ, u sii a miira mu
u haritooroo teeŋ, di ba piŋ doŋ,
bɛɛ wiaa ba tuɔŋ cheye nɛ woruŋ.
46 Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Ma sɛnɛ piŋ
nɛɛ? Má sii chuɔlɛ Wia, di Sitaani
sí wuo nyisɛma.”

Ba kɛŋ Yesu

Mat. 26.47-56; Maak 14.43-50; Jɔɔŋ 18.3-11

47 Yesu ha síi bul wiaa ŋii, di ni-
daŋ kɔ. Yesu haritooro-la fii ari
balia-la dɔŋɔ nɛ kɛŋba kaa kɔ lee-
la. U yiriŋ nɛ Judas. Ba si kɔ, Judas
mu Yesu teeŋ a guoru. 48 Ŋii nɛ Yesu
bul, “Judas, ŋ sɛnɛ guorimi ŋla nɛ di
ŋ joŋ mi-na Nuhuobiine Bie yallɛɛ?”
49 Yesu haritooro-la fa si hɛ dimɛ a
na wii-la síi ŋaa, ŋii nɛ ba piɛsɛ Yesu
a bul, “La Tiina, ŋŋ chɛ di la kɛŋ
la tokobie-la taba nɛɛ?” 50 Ŋii nɛ
Yesu haritooroo dɔŋɔ joŋ tokobii, a
ta nialiŋ dɔŋɔ na-diiŋ digiliŋ kiɛsɛ.
Baal-la fa ŋaa nii-la si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ yomo nɛ. 51 Ŋii nɛ
Yesu bul di u maga nɛ, di ba leŋ. U si
bul ŋii, u digi baal-la digiliŋ lɛ a ŋaa
u fiɛlɛ. 52 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
Wia-dia kuhiasiŋ ari ba taŋ kuhiasi-
la si kɔ di ba kɛnu, a bul, “Mi ŋaa
gaaru nɛɛ? Ma síi kori tokobiee
ari taŋguloo a kukɔ di ma kɛŋmii?
53 La di ma kala nɛ fa hɛ Wia-dia lɛ
tapulii-na kala, aŋ ka ma bi walima
di ma kɛŋmi dimɛ. Ama bua deeŋ lɛ
nɛ birimiŋ tiina Sitaani pima doluŋ
ma wuo kɔ di ma kɛŋmi.”

Piita si u bi Yesu jiŋ

Mat. 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jɔɔŋ 18.12-18, 25-27

54 Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu. Ba kɛnu
kaa mu nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ dia, ka Piita daa tuto ba
hariŋ. 55 Di ba hɛ nyiniŋ kaala tuɔŋ.
Ba si jua, Piita mu pɛ nialiŋ síi wieni
nyiŋ-la lɛ. 56 Toli-bie kubala ma hɛ
dimɛ. U fa ŋaa dia-la tiŋtinnu nɛ. U
na Piita duu hɔnɔ aa wieni nyiniŋ.
U bul, “Baala deeŋ ma faa to Yesu
hariŋ nɛ.” 57 Ŋii nɛ Piita si, “Haal,
mi paala buu jiŋ.” 58 Muapilii di baal
kubala ma nau a bul, “Ŋ ma ŋaa ba
dɔŋɔ nɛ.” Ŋii nɛ Piita bira bul duu
dee. 59 U bi diene bira di baal dɔŋ
ma nɛ ŋii a pɛsɛ ari Piita ŋaa Yesu
haritooroo dɔŋɔ nɛ, bɛɛ wiaa u ma
ŋaa Galilii tiina nɛ. 60 Ŋii nɛ Piita
bira bula pu a bul, “Baal, mi paala bi
wii-la ŋ síi bul jiŋ.” Piita síi bul ŋii,
u bi bula dɛrɛ di ji-bele yele. 61 Ŋii
nɛ la Tiina Yesu daasɛ a beŋ Piita.
U liisi wii-la Yesu fa si bula pu ari u
jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari u bi u-na
Yesu jiŋ, ka di ji-bele-na yel. 62 Ŋii
nɛ Piita lii a faasa yel.

Ba sieri Yesu lɛ aŋ ŋmobu

Mat. 26.67-68; Maak 14.65

63 Ŋii nɛ nialiŋ si pɔ Yesu sieru lɛ
aŋ ŋmobu. 64 Ba vɔɔ u siaa tɔ a

ŋmobu aŋ piɛsu duu dagɛ nii-la si
ŋmobu. 65 Ba bul wiaa ma yugɛ a
tuusu.

Ba kɛŋ Yesu kɔ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ

Mat. 26.59-66; Maak 14.55-64; Jɔɔŋ 18.19-24

66 Taŋ si pula, Ju̠u tiŋŋaa taŋ
kuhiasiŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ
kerichiba, ba hilimi a leŋ ba kɛŋ
Yesu kɔ ba sipaaŋ, lee-la ba si yie
hilime vuvuurɛ wiaa. 67 Ŋii nɛ ba
piɛsu a bul, “Dagɛla, ŋ nɛ ŋaa nii-la
Wia si liisaa?” Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Di mi nɛ bula pima maa, ma
bi jaŋ laa dii. 68 Di mi nɛ saa bira
piɛsɛma wii maa, ma bi jaŋ bul wii-
kala, 69 ama a lii lɛɛlɛ a kaa mu mi-
na Nuhuobiine Bie jaŋ hɔŋ Wii-baliŋ
sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ.” 70 Ŋii nɛ
ba kala piɛsu a bul, “Ŋ nɛ saa ŋaa
Wia Bie koo?” Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Ma bul woruŋ nɛ, mi nɛ sɛnɛ
ŋaa Wia Bie.” 71 Ŋii nɛ nialiŋ bul,
“La bira bi siada tiina kala ka chɛ.
La titia nia wii-la u si bula nɛ.”

23

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit sipaaŋ

Mat. 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jɔɔŋ 18.28-38

1 Ŋii nɛ niaa deeŋba kala sii, a kɛŋ
Yesu a kaa mu Paalit teeŋ. 2 Dimɛ
nɛ ba suomo a bul wialiŋ u si ŋaa
chei a bul, “La kɛŋ baala deeŋ duu
nyisɛ la niaa di ba via la woŋbii-la
la síi to, aŋ bul di ba sí laŋpoo ma
time pi Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ. U
bira bula a tigɛ u titia lɛ di u nɛ ŋaa
Kirisito, nii-la Wia si liisa, a bul duu
ŋaa kuoro ma.” 3 Ŋii nɛ Paalit piɛsu
a bul, “Ŋ nɛ ŋaa Ju̠u tiŋŋaa kuoro
koo?” Yesu bula pu a bul, “Oo, mi
nɛ.” 4 Ŋii nɛ Paalit bula pi nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ni-
daŋ-la kala si hilime a bul, “Mi bi
wii-la na baala deeŋ si ŋaa chei a
magɛ di ba kpuu.” 5 Ŋii nɛ nialiŋ síi
bul Yesu teeŋ ha pɛsɛ a bul, “U dagɛ
niaa a ŋaa ba ŋiŋaa taawɛi nɛ. U
suomi ŋii Galilii lɛ nɛ, a sii kɔ Judiya
tiŋteeŋ, a gɔllɛ lee-la kala aa dagɛba,
a ŋaa ba ŋiŋaa taawɛi aŋ lɛɛlɛ kɔ
Jerusalɛm ma ŋla.”

Ba kɛŋ Yesu mu Hɛrɔd teeŋ

6 Paalit si nii ari Yesu lii Galilii
nɛ, u piɛsɛ nialiŋ síi bul Yesu teeŋ
a bul, “Baala deeŋ ŋaa Galilii tiina
nɛɛ?” Ŋii nɛ ba bula pu di kuoro
Hɛrɔd nɛ faa beŋ tiŋtee-la Yesu si
lia. 7 Paalit si nii ŋii, u ŋaa ba
kɛnu kaa mu Hɛrɔd teeŋ. Bua-la lɛ
di Hɛrɔd hɛ Jerusalɛm lɛ. 8 Hɛrɔd
tuɔŋ kala tɔrɛ u si na Yesu, bɛɛ
wiaa u nii u wiaa faafaa kala nɛ
a yie chichɛ duu nau. U faa chɛ
di Yesu ŋaa wu-kpuŋkpere nɛ duu
na. 9 Ŋii nɛ Hɛrɔd piɛsɛ Yesu wiaa
yugɛ, ama u bi wii bula. 10 Nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
Wia teniŋ kerichiba-la sii tuɔra mu
Yesu lɛ a faasa bul u teeŋ woruŋ.
11 Hɛrɔd ari u laali-yuoroo sieri Yesu
lɛ a dɔgisu, aŋ leŋ ba joŋ gɛri-baliŋ
ku-zɔŋ kubala laalu, aŋ miira kɛnu
mu Paalit teeŋ. 12 Hɛrɔd ari Paalit
faa yuo dɔŋɔ nɛ. A lii tapulii-la nɛ,
ba siŋ a dii naŋdɔŋsuŋ.

Ba si di ba kɛŋ Yesu mu kpu

Mat. 27.15-26; Maak 15.6-15; Jɔɔŋ 18.39–19.16

13 Ŋii nɛ Paalit yirɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̠u
tiŋŋaa kuhiasiŋ ari niaa dɔŋsuŋ a
bula piba a bul, 14 “Ma kɛŋ baala
deeŋ kaa kɔ mi teeŋ a bula pimi ari u
ŋaa di niaa via woŋbii-la la síi to nɛ.
Mi saa piɛsu ma kala sipaaŋ. Wialiŋ
ma síi bul u teeŋ a bul duu cheye,
mi bi ba tuɔŋ kubala ma na duu ŋaa
chei. 15 Hɛrɔd ma si bi na u si ŋaa
wii-la chei, ŋii nɛ tii u leŋ ba bira
kɛnu kaa kɔ daha. Má bee na, baala
deeŋ bi wii-kala ŋaa chei a magɛ di
ba kpuu. 16 Mi jaŋ leŋ di ba viiru
aŋ joŋo ta.” [17 Ama diisiŋ kieliŋ
gbiele-la nɛ yie-na kala, ba yie leŋ
Paalit liisɛ daŋsarikaba tuɔŋ kubala
nɛ a ta, nii-la Ju̠u tiŋŋaa si cho di ba
liisa.]
18 Ŋii nɛ nialiŋ kala kpia goŋ a
bul di ba kpu Yesu aŋ liisɛ Barabas

piba. 19 Bua kubala lɛ, niaa sii ŋaa
taawɛi nɛ ba ta-baliŋ lɛ. Barabas
kpu nuu, ŋii nɛ tii ba kɛnu mu tɔ
dia. 20 Paalit si cho duu joŋ Yesu ta,
ŋii nɛ u bira suomo bul wiaa pi ni-
daŋ-la. 21 Ama ba faasa kpia goŋ a
bul, "Má kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ, má
kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ!" 22 Ŋii nɛ
Paalit piɛsɛba naaŋsiiŋ butorimuŋ a
bul, "Bɛɛ nɛ tii? Bɛɛ kuŋ nɛ baala
deeŋ ŋaa chei, ka mi-na bi na? Mi-
na bi na u si ŋaa wii-la chei a magɛ
di ba kpuu. Mi jaŋ leŋ di ba viiru aŋ
joŋu ta." 23 Ka ba ha pɛsɛ, a faasa
kpia goŋ a bul, "U maga di ba kɛŋ
Yesu a kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ."
Ba síi ŋaa goŋ ŋii, Paalit ku sɛi ba
kua 24 a bul di ba kɛŋ Yesu kpaasɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ, ari nialiŋ fa si sul
ŋii. 25 Ŋii nɛ Paalit liisɛ nii-la ba fa
si cho a ta, nii-la ba fa si kaa tɔ dia
a tiŋ u si ŋaa taawɛi a kpu niaa lɛ.
U joŋ Yesu a hɛ ba nisiŋ lɛ di ba ŋaa
wii-la ba si cho.

Ba kɛŋ Yesu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ

Mat. 27.32-44; Maak 15.21-32; Jɔɔŋ 19.17-27

26 Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu kaa lii di
ba kaa mu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.
Ba síi mu ŋii, ba cheŋ baal kubala
baa yirɛ Saamɔŋ a lii Sariini, duu lii
baga a jujuu Jerusalɛm. Ba kɛnu a
joŋ daa-gɛsɛ-la baasu a ŋaa u kaa
tuto Yesu hariŋ. 27 Ni-daŋ-la ma
to u hariŋ. Ba tuɔŋ haalaa yuga
a yiyel Yesu wiaa. 28 Ŋii nɛ Yesu
miira daasɛba aŋ bula piba a bul,
"Jerusalɛm haalaa, ma sí mi wiaa
yel. Má yel ma titia ari ma biiriŋ
wiaa. 29 Bee na tapulaa ka kɔ nɛ,
niaa jaŋ bul, 'Ha-piraa ari haala-la
si bi biiriŋ lula di ba diɛsɛ, ba tuɔŋ
jaŋ tɔrɛ.' 30 Bua-la lɛ nɛ niaa jaŋ
bul di peelee tele tɔba, di duŋdolluŋ
ma jɛrɛ tɔba. 31 Mi si nagɛ tii-weyiŋ,
aŋ ka ba dɔgisɛmi ŋla, ɛɛ nɛ ba jaŋ
ŋaama ma lɛ, ma ma si nagɛ tii-hilia
lɛ?"

32 Ba si kɛŋ Yesu mu ŋii, ba kɛŋ
ni-bɔŋŋɔɔ balia ma kaa mu di ba
kpuba a pɛ Yesu lɛ. 33 Ŋii nɛ ba mu yi
lee kubala baa yirɛ nyu-kuŋkogulo.
Ba si yi lee-la, ba joŋ Yesu ari ni-
bɔmɔ-la balia a kpaasɛba daa-gɛsɛɛ
nyuŋ. Dɔŋɔ hɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ si hɛ
Yesu na-diiŋ, dɔŋɔ ma hɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ si hɛ u na-gua. 34 Ŋii nɛ Yesu
chuɔlɛ Wia a bul, "Mi Nyimma, joŋ
wii-la ba si ŋaa a chɛba, bɛɛ wiaa
ba bi jiŋ wii-la kala ba síi ŋaa." Ŋii
nɛ ba tɔŋsɛ Yesu gɛnniŋ wiaa di ba
kpaa, a jiŋ gɛri-la nuu-kala si jaŋ
laa. 35 Niaa dɔŋsuŋ ma chiŋ dimɛ
a bibeŋ, aŋ ka Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ
sisieru lɛ a bul, "Duu nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa, má leŋ duu laa
u titia ta yeii. U wuo laa niaa tita
nɛ." 36 Laali-yuoroo ma sieru lɛ a
ŋaa siniŋ si nyala kaa mu pu duu
nyua 37 aŋ bula pu duu nɛ ŋaa Ju̱u
tiŋŋaa kuoro, duu laa u titia ta. 38 Ba
ma ŋmuŋsa mɛrɛ u daa-gɛsɛ-la lɛ a
bul, "Ju̱u tiŋŋaa kuoro nɛ ŋla."

39 Ŋii nɛ ni-bɔmɔ-la dɔŋɔ ma si
sagɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ tuusɛ Yesu a
bul, "Ŋ nɛ ŋaa nii-la Wia si liisa koo?
Saa laa ŋ titia ta aŋ pɛ laala ma ta."
40 Ŋii nɛ ni-bɔmɔ-la dɔŋ-la kpiau lɛ a
bula pu a bul, "Ŋ bi Wia ka fáa? La
duu kala nɛ juu wu-bala. 41 U maga
di ba ŋaala-na ŋii nɛ, bɛɛ wiaa la
ŋaa wu-bɔŋ nɛ, aŋ ka u-na bi wii-
kala ŋaa chei." 42 Ŋii nɛ aŋ ka u
bula pi Yesu a bul, "Yesu, di ŋ nɛ dii
kuoruŋ, liisi mi ma wiaa." 43 Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, "Wutitii nɛ mi
bulaa piŋ, la diŋ kala jaŋ hɛ Wia-jaŋ
jiniŋ."

Yesu suba

Mat. 27.45-56; Maak 15.33-41; Jɔɔŋ 19.28-30

44 Wia si ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ
kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka
leriŋ bira pullɛ. 45 Patiisa nɛ fa hɛ
Wia-dia tuɔŋ. Ba kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ
balia. 46 Ŋii nɛ ka Yesu faasa yirɛ
a bul, "Mi Nyimma, mi joŋ mi titia
a hɛ ŋ nisiŋ lɛ." U bul ŋii nɛ aŋ
wiesi u wiesi kati aŋ suu. 47 Ŋii nɛ
di laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ kubala
fa chiŋ dimɛ. U na wii-la si ŋaa,
a dɛnnɛ Wia a bul, "Wutitii, baala

deeŋ fa ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ, u bi
wii-kala cheye.” 48 Nialiŋ kala fa si
hilime dimɛ di ba na wii-la si jaŋ ŋaa
aŋ lɛɛlɛ na wii-la si ŋaa, ba paa ba
nisaa chuŋ ba nyuŋ lɛ a miira mu
dia. 49 Nialiŋ kala fa si jiŋ Yesu, ari
haala-la kala fa síi to u hariŋ a lii
Galilii kɔ, ba chiŋ di-bolii a na wiaa
deeŋba kala.

Ba hugi Yesi
Mat. 27.57-61; Maak 15.42-47; Jɔɔŋ 19.38-42

50-51 Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ.
U yiriŋ nɛ Josɛf. U fa ŋaa Ju̠u tiina nɛ
a lii Arimatiya. U fa ŋaa nialiŋ si yie
hilimi a vuvuurɛ wiaa dɔŋɔ nɛ. U fa
ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ. Niaa ma jujoŋu
jirima. U ma fa gbɛrɛ Wia kuorii-la
nɛ duu kɔ. Ba fa síi vuurɛ di ba kpu
Yesu a sɛnɛ ŋaa ŋii a kpuu, u fa bi
sɛyɛ. 52 Ŋii nɛ u sii mu Paalit teeŋ
a sul Yesu ku-suuŋ. Paalit leŋ u mu
sori. 53 U sori Yesu ŋii, a joŋ gɛri-
pula a bɛu, a joŋu hugi. U kɛnu kaa
mu hugi buŋ ba si lɔsɔ lɛ nɛ. Ba ha
bi nuu-kala hugo dimɛ. 54 Tapulii-
la di ba ŋaa siri didaaniŋ a gbɛrɛ ba
chɛ-wiesii-la. 55 Haala-la fa si to Yesu
hariŋ a lii Galilii kɔ, ba to Josɛf hariŋ
a mu na buŋ-la, a na ŋii u si hugi
Yesu. 56 Ŋii nɛ ba miira mu dia a chɛ
tulaali di ba kaa mu tisɛ Yesu. Chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ ba sii a wiesi. Wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
bul ŋii nɛ.

24

Yesu sii suuŋ lɛ
Mat. 28.1-10; Maak 16.1-8; Jɔɔŋ 20.1-10

1 Lahadi chɛɛŋ siipuuraa, haala-la
sii a kɛŋ tulaalii-la a kaa mu bua-la
leriŋ. 2 Ba si yi lee-la, ba na di tabii-
la ba fa si kaa tɔ bua-la niiŋ suro.
3 Ŋii nɛ ba juu bua-la tuɔŋ, ama ba
bi la Tiina Yesu ku-suuŋ na. 4 Ba
chiŋ dimɛ a bi jiŋ wii-la kala ba si
jaŋ ŋaa. Ba ŋaa di ba beŋ, di baalaa
balia nɛ chiŋ ba sɛmɛ ŋii. Ba gɛnniŋ
faasa tutul. 5 Fawulluŋ kɛŋ haala-
la. Ba kɛŋ ba nyusuŋ gurɛ. Ŋii nɛ
baala-la piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii
ma chichɛ nii-la si weye ni-suunuŋ
tuɔŋ? 6 U tuo daha. U sie nɛ. Má liise
mu yi wii-la u fa si bula pima lɛ, bua-
la lɛ u fa si hɛ Galilii lɛ. 7 U fa bula
pima ari ba jaŋ joŋ u-na Nuhuobiine
Bie a hɛ haachɛ diiree nisiŋ lɛ di
ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ duu
suu, aŋ ka duu sii suuŋ lɛ tapulaa
batori chɛɛŋ.” 8 Ŋii nɛ haala-la liise
yi wii-la u fa si bula piba. 9 Ba
miira lii bua-la leriŋ a mu bula pi
Yesu haritooroo fii ari kubala-la, ari
nialiŋ dɔŋsuŋ fa síi to u hariŋ wialiŋ
kala si ŋaa. 10 Haala-la si mu bua-la
leriŋ nɛ ŋla: Mɛɛri Magidaliŋ, Juana
ari Jeems naaŋ Mɛɛri. Ba di haalaa
dɔŋsuŋ nɛ bul wiaa deeŋba si ŋaa
a pi Yesu naŋzɔɔba-la. 11 Ama Yesu
naŋzɔɔba-la fa biina ari wii-la haala-
la si bula ŋaa wu-nyiariŋ nɛ. Ba bi
laa dii. [12 Ama Piita sii a fá mu bua-
la leriŋ, a mu juu bua-la, a beŋ a na
gɛnni-la ba fa si joŋo bɛ Yesu di ba
pina, aŋ ka u bi kuŋ-kala na. Ŋii nɛ
u miira mu dia a kɛŋ wii-la si ŋaa a
bibiinɛ. U kperu.]

Niaa balia fa síi to Yesu hariŋ mu taŋ kubala baa yirɛ Emeyas
Maak 16.12-13

13 Tapulii-la titia nɛ niaa balia
fa síi to Yesu hariŋ mumu taŋ
kubala baa yirɛ Emeyas. Emeyas ari
Jerusalɛm yi ari meel-daasiŋ balipɛ
nɛ. 14 Ba síi mu taŋ-la ŋii, ba bula
pipi dɔŋɔ wialiŋ kala si ŋaa. 15 Ba síi
bul wialiŋ ŋii a vuvuurɛ, ŋii nɛ Yesu
titia ku yiba ba kala viveŋ. 16 Ba
nau, ama ba bi wuo jiŋ ari u nɛ.
17 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Wu-
bɛɛ nɛ maa bul ŋii woŋbiiŋ lɛɛ?”
Ŋii nɛ ba chiŋ, ba tuɔŋ kala chei.
18 Ba tuɔŋ dɔŋɔ yiriŋ nɛ Kiliapas. Ŋii
nɛ Kiliapas piɛsu a bul, “Ŋ duŋduŋa
nɛ ŋaa nuhuɔru a hɛ Jerusalɛm lɛ
a bi wii-la si ŋaa tapulaa deeŋba
niaa?” 19 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul,
“Wu-bɛɛ nɛ ŋii?” Ŋii nɛ ba bula
pu a bul, “Wii-la si ŋaa Yesu si lii
Nazarɛt lɛ. Baala deeŋ fa ŋaa nii-
la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la

doluŋ lɛ nɛ. Wialiŋ u síi ŋaa ari
wialiŋ u síi bul fa kɛŋ doluŋ Wia ari
nuhuobiinee kala teeŋ. 20 Nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u
tiŋŋaa kuhiasiŋ joŋu hɛ Paalit nisiŋ
lɛ duu kpuu. Ŋii nɛ Paalit ŋaa ba
kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu.
21 La faa yiɛlɛ ari u nɛ ŋaa nii-la si
kɔ duu laa Iziral tiŋŋaa ta. Ba si kpu
Yesu ŋii, u tapulaa batori nɛ jiniŋ.
22 La di haala-la dɔŋsuŋ fa síi to Yesu
hariŋ ku bul wii pila. U kperila.
Ba sii mu bua-la leriŋ siipuuraa aŋ
bi Yesu ku-suuŋ na. 23 Ba ku bul
ŋii pila. Ba bula ari ba na Wia
tiŋdaaraa ari duosoo tuɔŋ. Ba bula
piba ari Yesu weye nɛ. 24 La tuɔŋ
dɔŋsuŋ ma mu bua-la leriŋ a na ari
wii-la haala-la si bula ŋaa wutitii nɛ.
Ba bi Yesu na.” 25 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Ni-yaaraa, ma digilaa
yuŋie, ma bi wialiŋ nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ laa dii.
26 Ma bi jiŋ ari u maga di nii-la Wia si
liisa, na hɛɛŋ nɛ aŋ-na juu u kuorii-
la tuɔŋ a laa yiriŋ?” 27 Ŋii nɛ Yesu
bula piba wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa
Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛu lɛ, a suomi
teŋ-la Moosis si ŋmuŋsa a kaa mu
tenni-la kala nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ si ŋmuŋsa lɛ. U
dagɛba wialiŋ kala bubuɔŋ.

28 Ba síi mu ŋii, ba ku kpagɛ taŋ-
la ba síi mu. Ŋii nɛ Yesu ŋaa a
nagɛ duu ha kiele mu nɛ. 29 Ŋii
nɛ ba kɛnu lɛrɛ bil di taŋ bire, duu
leŋ di ba chua. Ŋii nɛ u juu di
ba piŋ. 30 Ba si hɛ dia tuɔŋ, ba
hɔŋ di ba dii kudiilee. Ŋii nɛ Yesu
joŋ boroboro a chuɔlɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ piba di ba dii. 31 U si ŋaa
ŋii, ba siaa luɔmɛ ba jiŋ ari Yesu
nɛ. Ka u lɛl ba sipaaŋ. 32 Ŋii nɛ
ba bula pi dɔŋɔ a bul, “La yaraa fa
fiɛla nɛ woruŋ u si bul wiaa pipila
woŋbiiŋ lɛ, aŋ pɛ didagɛla Wia teniŋ
wialiŋ bubuɔŋ.” 33 Ŋii nɛ ba sii
lima lima a miira mu Jerusalɛm, a
na Yesu haritooro-la fii ari kubala,
ari nialiŋ dɔŋsuŋ ma fa síi to Yesu
hariŋ. 34 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii
ari kubala-la bula piba a bul, “La
Tiina Yesu sɛnɛ sii nɛ. U kɛŋ u titia
kaa kɔ dagɛ Saamɔŋ nɛ!” 35 Ŋii nɛ
nialiŋ baliamiŋ ma bul wii-la si ŋaa
woŋbiiŋ lɛ, ari ŋii ba si ku jiŋ ari la
Tiina Yesu nɛ. Ba si di bua-la lɛ u si
kɛŋ boroboro chɔgɛ a piba lɛ nɛ ba
jiŋ ari u nɛ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u hari-tooroo

Mat. 28.16-20; Maak 16.14-18; Jɔɔŋ 20.19-23; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.6-8

36 Nialiŋ balia síi bul wialiŋ ŋii,
di Yesu titia nɛ chiŋ ba tutuɔbaaniŋ
ŋii [a bula piba a bul, “Ma jaŋ hɔŋ
ari yarifiɛlaa.”] 37 Ŋii nɛ fawulluŋ
kɛŋba, ba biina ari ni-dima nɛ ba na
ŋii. 38 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Bɛɛ
nɛ tii fawulluŋ kɛŋma maa walimɛ
ma titia? Bɛɛ nɛ tii ma tuɔbiinaa
vugimɛ ŋii? 39 Má beŋ a na mi nisaa
ari mi naasiŋ a jiŋ di mi nɛ. Má dige
na. Ma jima ari ni-dima bi yaraa
kɛnɛ ari mi si kɛŋ ŋii.” [40 U si bul
ŋii, u kɛŋ u nisaa ari u naasiŋ kala a
dagɛba di ba na.] 41 Ba ha bi laa dii,
ka wii-la sima piba kiŋkɛŋ. U ŋaaba
wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ u piɛsɛba a
bul, “Ma kɛŋ kudiilee nɛɛ?” 42 Ŋii
nɛ ba joŋ cheŋfiliŋ ba si wasa a pu.
43 U laa chaŋ ba sipaaŋ.
44 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Mi fa
bula pima ari wii-na kala ba fa si
ŋmuŋsa a tigɛmi lɛ jaŋ ŋaa wutitii.
Ba ŋmuŋsɛ wiaa a tigɛmi lɛ wialiŋ
tuɔŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto ari wialiŋ tuɔŋ nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
fa si ŋmuŋsa, ari wialiŋ tuɔŋ ba si
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi
yirɛ Saams. Ba kala ku ŋaa wutitii.”
45 Ŋii nɛ Yesu ŋaa ba kɛŋ wu-jimiŋ di
ba wuo jiŋ Wia teniŋ wiaa bubuɔŋ.
46 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Ŋla nɛ
ba ŋmuŋsa bil:
‘U maga di Kirisito, nii-la Wia si liisa
na hɛɛŋ a suu
aŋ sii suuŋ lɛ tapulaa batori
chɛɛŋ.’
47 Ba bira ŋmuŋsa di niaa jaŋ bul
Wia wiaa, nii-la Wia si liisa doluŋ

lɛ, dunia lee-na kala, a bula piba
di ba birima lii ba haachɛba lɛ di
Wia joŋ ba haachɛba chɛba, di ba
suomo ŋaa ŋii Jerusalɛm lɛ.” 48 Ŋii
nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Ma
ŋaa wiaa deeŋba kala si ŋaa siada,
di ma wuo bula pi niaa. 49 Má bee
na, mi jaŋ joŋ ku-la mi Nyimma si si
u jaŋ joŋo pima a hɛma lɛ. Ama má
gbɛrɛ Jerusalɛm lɛ, see bua-la yie di
doluŋ lii Wia teeŋ a ku tuu hɛma lɛ.”

Wia joŋ Yesu jil Wia-jaŋ

Maak 16.19-20; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.9-11

50 Ŋii nɛ u kɛŋ u haritooro-la ba
lii ta-bal-la lɛ a joŋ woŋbiiŋ a mumu
Bɛtani diiriŋ. Dimɛ nɛ u kɛŋ u nisaa
kaa chu tɔba lɛ aŋ chuɔlɛ Wia piba
di Wia pɛba lɛ. 51 U ha si chuɔlɛ Wia
pipiba ŋii a susulu duu pɛba lɛ, ŋii
nɛ u sii ba teeŋ, [ka Wia joŋu kaa
jil Wia-jaŋ.] 52 Ŋii nɛ ba chuɔlu aŋ
miira mu Jerusalɛm. Ba tuɔŋ kala
faasa tɔrɛ. 53 Ba yie juu Wia-dia bua-
na kala lɛ a chuchuɔlɛ Wia.

WIA WU-ZƆMƆ-LA JƆƆŊ SI ŊMUŊSA

Wii-la si pi niaa miisiŋ

1 Ka di Wia nɛ ŋaa dunia, wii-la fa hɛ dimɛ nɛ, u fa hɛ Wia teeŋ nɛ. Ba di Wia kala fa ŋaa kubala nɛ. 2 Buŋbuŋ kala nɛ u fa hɛ Wia teeŋ. 3 U lɛ nɛ Wia to a ta kuŋ-kala. Kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ, u nɛ ta. 4 Wii-la fa weye nɛ a kɛŋ pulumuŋ kaa ku pi niaa. 5 Puluŋ-la chaanɛ birimiŋ tuɔŋ, biriŋ-la bi puluŋ-la wuo tɔ.

6 Ŋii nɛ Wia tiŋ u tiŋdaara kubala baa yirɛ Jɔɔŋ. 7 U nɛ kɔ duu bul puluŋ-la wiaa pi niaa. U ŋaa ŋii di nuu-kala wuo nii a tou lɛ a laa puluŋ-la wiaa dii. 8 Jɔɔŋ fa dee bi puluŋ-la ŋaa, ama u ta kɔ duu bul puluŋ-la wiaa nɛ a pi niaa.

9 Ŋii nɛ puluŋ-la titia ku tuu dunia duu chaana hɛ nuu-kala lɛ. 10 U fa hɛ dunia-la lɛ Wia si tou lɛ ta nɛ, ama dunia niaa buu jiŋ. 11 U kɔ u titia jáŋ, ama u jáŋ niaa buu laa. 12 Aŋ ka niaa dɔŋsuŋ-na laau a laa u wiaa dii. Ŋii nɛ u piba woŋbiiŋ di ba wuo ŋaa Wia biiriŋ. 13 Niaa deeŋba bi naga baala si jiŋ u haala ba lul biiriŋ ŋii nɛ. Wia titia nɛ ŋaa ba Nyimma.

14 Ŋii nɛ wii-la birimɛ nuhuobiine a ku hɛ la tuɔŋ. U fa hɛ la teeŋ a fifála nennige woruŋ, a kɛŋ wutitii. La na u si kɛŋ yiriŋ. Yiriŋ deeŋ u Nyimma Wia nɛ joŋo pu, ari u nɛ ŋaa u Bie kala. 15 Jɔɔŋ bul u wiaa pila. Wialiŋ u si heele bul nɛ ŋla: "Nii-la si jaŋ to mi hariŋ kɔ, u nɛ kiimi, bɛɛ wiaa u hɛ dimɛ nɛ, ka ba-na lulmi." 16 Ku-la kala u si kɛnɛ, la ma na kpaaliŋ u tuɔŋ nɛ. U yie fála nennige a pɛla lɛ bua-na kala lɛ. 17 Wia to Moosis lɛ nɛ a bil u niiŋ pila. Ama Yesu Kirisito lɛ nɛ Wia to a fála nennige a pɛla lɛ woruŋ, a dagɛla wutitii. 18 Nuu-kala ha bi Wia naa. U Bii-bala-la si hɔŋ u sɛmɛ nɛ dagɛla u wiaa.

Jɔɔŋ bula ari u dee bi Kirisito ŋaa

Mat. 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Jʋu tiŋŋaa fa si hɛ Jerusalɛm lɛ tiŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia ari nialiŋ ba síi yirɛ Liivai timma, ba kɔ Jɔɔŋ teeŋ a piɛsu a bul, "Kubɛɛ nɛ ŋ ŋaa?" 20 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bi wiaa nyia aŋ chaasa bul ari u dee Kirisito, nii-la Wia si liisa. 21 Ŋii nɛ ba bira piɛsu a bul, "Kubɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa? Ŋ nɛ ŋaa Ilaaja?" U bul duu dee. Ŋii nɛ ba bira piɛsu, "Ŋ nɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ la síi gbɛru?" U bira si duu dee. 22 Ŋii nɛ ba bira piɛsu, "Kubɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa? U maga di ŋ dagɛla, di la mu bula pi nialiŋ si tiŋla. Wu-bɛɛ nɛ ŋ bul a tigɛ ŋ titia lɛ?" 23 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bul, "Mi nɛ ŋaa yiikori-la si hɛ giri-bine tuɔŋ aa bul, 'Má wasɛ woŋbiiŋ bil di la Tiina kɔ.' Ŋla nɛ Azaaya fa bul di ma ŋaa." Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.

24 Nialiŋ fa si ku piɛsɛ Jɔɔŋ wiaa deeŋba, Farisii tiŋŋaa nɛ fa tiŋba. 25 Ŋii nɛ ba bira piɛsɛ Jɔɔŋ a bul, "Ŋ dee bi Kirisito ŋaa, nii-la Wia si liisa, ŋ dee bi Ilaaja ma ŋaa, ŋ bira bi nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma ŋaa. Bɛɛ nɛ saa tii ŋ fufo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ?" 26 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bul, "Mi síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ duŋduŋa nɛ mi kaa fufoba, ama nuu dɔŋ nɛ hɛ ma tuɔŋ ŋii, ka ma buu jiŋ. 27 U nɛ to mi hariŋ kɔ. Mi paala bi maga di mi kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋmɛniŋ ma kaa puri." 28 Ba síi bul wiaa deeŋba kala ŋii, Bɛtani lɛ nɛ ba hɛ, Jɔɔdaŋ fuo-la sɛmɛ dɔŋɔ. Lee-la nɛ Jɔɔŋ faa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ.

Jɔɔŋ bul Wia piesi-la wiaa

29 U taŋ si pula, Jɔɔŋ na Yesu duu kɔ. U si nau, u bul, "Bee na, Wia Pie-bie-la nɛ ŋii. U nɛ laa dunia haachɛ ta. 30 Baala deeŋ wiaa nɛ mi faa bul ŋii, mi si bula ari nuu nɛ jaŋ kɔ mi hariŋ. U nɛ kiimi, u hɛ dimɛ nɛ, ka ba-na lulmi. 31 Mi fa bi jiŋ nii-la kala u si ŋaa. Ama mi ta ku fufo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ, di Iziral tiŋŋaa ku

jimu.” 32 Wialiŋ Jɔɔŋ si bula pi niaa
a tigɛu lɛ nɛ ŋla: U si, “Mi na Wia
Diŋ-zɔŋ-la duu lii wia nyuŋ a nagɛ
kokomo, a ku tuu togiliu lɛ. 33 Mi ma
titia fa buu jiŋ. Ama Wia si tiŋmi di
mi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, u nɛ bula
pimi a bul, ‘Ŋ jaŋ na Wia Diŋ-zɔŋ-la
duu ku tuu a hɛ nuu lɛ, tiina nɛ jaŋ
joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ!’ ”
34 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bira bul, “Mi sɛnɛ nau
a bulaa pima ari u nɛ ŋaa Wia Bie.”

Nialiŋ si laa sipaaŋ ku to Yesu hariŋ

35 U taŋ si pula, Jɔɔŋ ari u har-
itooroo balia bira chiŋ lee-la a na
Yesu. 36 Jɔɔŋ si nau duu bal, ŋii nɛ u
bul, “Bee na, Wia Pie-bie-la nɛ ŋla.”
37 U haritooro-la balia nii u si bul
wiiŋ deeŋ a to Yesu hariŋ. 38 Yesu
miira daasɛ, di baa to u hariŋ. U
piɛsɛba a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ maa
chɛ?” Ŋii nɛ ba ma piɛsu a bul, “La
kuhiaŋ, nii lɛ nɛ ŋ jujuu?” 39 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “Má kɔ na mi
síi juu lee-la.” Ŋii nɛ ba to u hariŋ
mu a na lee-la u síi juu. Bua-la lɛ
ŋaa didaaniŋ nɛ. Ŋii nɛ ba hɛ u
teeŋ wii-kaaniŋ tiire juu. 40 Nialiŋ
balia fa si nii wii-la Jɔɔŋ si bula a to
Yesu hariŋ, dɔŋɔ yiriŋ nɛ Aŋduru.
U fa ŋaa Saamɔŋ Piita ŋaana nɛ.
41 Ŋii nɛ Aŋduru ma chɛ u malima
Saamɔŋ leriŋ, a bula pu a bul, “La
na Kirisito, nii-la Wia si liisa.” 42 U
kɛŋ Saamɔŋ kaa kɔ Yesu teeŋ. Ŋii
nɛ Yesu benu aŋ bula pu a bul, “Ŋ
nɛ Jɔɔŋ bie Saamɔŋ. Ba jaŋ kɛniŋ
kaa yirɛ Kiifas.” Kiifas ari Piita fa
ŋaa yiri-bala nɛ. U bubuɔŋ nɛ buŋ.

Yesu yirɛ Filip ari Natanial

43 U taŋ si pula Yesu sii duu mu
Galilii tiŋteeŋ. Ŋii nɛ u na Filip a
bula pu a bul, “To mi hariŋ.” Ŋii
nɛ Filip to u hariŋ. 44 Filip fa lii
Bɛtisaada nɛ, taŋ-la Aŋduru ari Piita
ma si lia. 45 Ŋii nɛ Filip na Natanial
a bula pu, “La na nii-la, u wiaa nɛ
Moosis fa ŋmuŋsa bil di niaa tuto
ŋii. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa bul u wiaa nɛ,
ba ŋmuŋsa bil. Ba fa ŋmuŋsa ari
u nɛ Josɛf bie Yesu a lii Nazarɛt.”
46 Ŋii nɛ Natanial piɛsu a bul, “Ŋ ha
na ku-zɔŋ duu lii taŋ-la ba síi yirɛ
Nazarɛt?” Ŋii nɛ Filip bula pu a bul,
“Ku nau.” 47 Yesu si na Natanial duu
kɔ u teeŋ, u bubul u wiaa a bul, “Nia
deeŋ ŋaa Iziral tiina titii nɛ. U kɛŋ
wutitii.” 48 Ŋii nɛ Natanial piɛsu a
bul, “Ɛɛ nɛ ŋ ŋaa jiŋmi?” Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, “Mi naŋ nɛ ŋ
si hɔŋ tutogo bubuɔŋ, ka Filip-na
yiriŋ.” 49 Ŋii nɛ Natanial bula pu a
bul, “Kuhiaŋ, ŋ nɛ ŋaa Wia Bie. Ŋ nɛ
ŋaa Iziral tiŋŋaa kuoro maa.” 50 Ŋii
nɛ Yesu piɛsu, “Mi si bula bul di mi
naŋ di ŋ hɔŋ tutogo bubuɔŋ nɛ tii, ŋ
laa mi wiaa dii koo? Ŋ jaŋ na wu-
kpuŋkperisiŋ a kii ŋla.” 51 Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, “Wutitii nɛ mi
bulaa piŋ, ma jaŋ na wia nyuŋ duu
suro, di Wia tiŋdaaraa lii dimɛ a ku
tuu mi-na Nuhuobiine Bie teeŋ, aŋ
miira jijil.”

2

Ba gbieli ha-jaari gbiele

1 Tapulaa balia si bala, baa chɛ di
ba gbieli ha-jaari gbiele taŋ kubala
lɛ baa yirɛ Keena. Keena hɛ Galilii
tiŋteeŋ lɛ nɛ. Yesu naaŋ ma fa
hɛ dimɛ. 2 Ba fa yirɛ Yesu ari
u haritooroo maa ha-jaari gbiele-la
leriŋ. 3 Ba síi gbieli gbiele-la ŋii,
ba nyunyua siniŋ. Ba si nyua siniŋ
kala dɛrɛ, Yesu naaŋ bula pu di siŋ-
la dɛrɛ nɛ. 4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, “U bi maga di ŋ dagɛmi ŋii mi
si jaŋ ŋaa. Bua-la lɛ mi si jaŋ tiŋ
tiŋtiŋŋaa ha bi yie.” 5 Yesu naaŋ saa
bula pi dia-la tiŋtinnaa a bul, “Má
ŋaa wii-la kala u si bula pima.” 6 Ju̱u
tiŋŋaa fa kɛŋ ba Wii-chuɔlɛ woŋbiiŋ
nɛ aa sɔŋ liiŋ. Ŋii wiaa pupoi-balaa
balidu ma fa hɛ dimɛ ari liiŋ. Kuŋ-
kala tuɔŋ liiŋ yi galaŋ mara a kaa
mu galaŋ mara ari fii. 7 Ŋii nɛ Yesu
bula pi dia-la tiŋtinnaa a bul, “Má
ŋaa liiŋ a su̱ pupoye-la.” Ba ŋaa liiŋ
su̱ pupoye-la pilim pilim. 8 Ŋii nɛ
Yesu bira bula piba di ba ŋaa lii-la
pupoi-la tuɔŋ a kaa mu pi nii-la síi

beŋ gbiele-la. Ba ŋaa mu pu. 9 U
laa lii-la nyua a na lii-la, duu birimɛ
siniŋ. U bi jiŋ lee-la ba si na siŋ-
la. Ama dia-la tiŋtinnaa-na jiŋ. Ŋii
nɛ u yirɛ haal-la tiina 10 a bula pu a
bul, "Gbiele-na kala, lee-na kala ba
yie laa sipaaŋ nɛ a kɛŋ si-zɔmuŋ a
lii ba nyua. Nuu-kala si nyua vɔgɛ,
ŋ saa-na kɛŋ siŋ-la si bi siŋ a kaa to
hariŋ kɔ. Ka ŋ-na joŋ si-zɔmuŋ bil
hariŋ u ku yi bua deeŋ kala lɛ."

11 Yesu si ŋaa liiŋ birimɛ siniŋ
Keena lɛ Galilii tiŋteeŋ nɛ ŋaa u wu-
magil-buŋbuŋ u si ŋaa. Dimɛ nɛ
u dagɛ ŋii Wia doluŋ si hɛu lɛ. U
haritooroo si na ŋii, ba laa u wiaa
dii.

12 A lii gbiele-la hariŋ Yesu ari u
naaŋ ari u ŋaanaa ari u haritooroo
sii mu Kapɛnam tiŋteeŋ a hɛ dimɛ
tapulaa baŋmɛnɛ.

Yesu juu Wia-dia
Mat. 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

13 U ka mua, ka di Ju̠u tiŋŋaa diisiŋ
kieliŋ gbiele-la yi. Ŋii nɛ Yesu sii mu
Jerusalɛm a juu Wia-dia. 14 U si juu
dimɛ, u na niaa di baa yallɛ nɛsiŋ,
piesee ari kokosuŋ. Nialiŋ síi yɛrɛ
moribiee ma hɔŋ ba teebulba nyuŋ.
15 Ŋii nɛ Yesu kɛŋ ŋmɛniŋ a birimɛ
chiba a kiri nialiŋ ari ba piesee
ari ba nɛsiŋ kala ta ba lii Wia-dia-
la lɛ, aŋ kɛŋ moribii-yiyɛrilɛ-la ma
teebulba-la kaa birima chu, aŋ kɛŋ
ba moribii-biiŋ ma jaasɛ tiŋteeŋ.
16 Ŋii nɛ ka u bula pi nialiŋ ma
síi yallɛ kokosuŋ a bul, "Má kaa lii
dia-la tuɔŋ. Ma sí mi Nyimma dia
kaa birimɛ yɔbɔ." 17 U haritooroo
liisi wii-la ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a bul, "Wia-dia wiaa ka diimi
nɛ woruŋ a nagɛ nyiniŋ." 18 Ŋii nɛ
Ju̠u tiŋŋaa miira kɔ u teeŋ a piɛsu,
"Bɛɛ kuŋ wu-magil nɛ ŋ jaŋ wuo
joŋo dagɛla ari ŋ kɛŋ doluŋ di ŋ wuo
ŋaa wiiŋ deeŋ?" 19 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Má ŋmoo Wia-dia deeŋ
lo, mi jaŋ wuo joŋ tapulaa batori a
bira saau." 20 Ŋii nɛ ba bula pu a
bul, "Jisiŋ mahiŋ balia ari balidu nɛ
ba joŋo saa Wia-dia deeŋ, ka ŋ-na
bul di ŋ jaŋ kɛŋ tapulaa batori saau
koo?" 21 Ama Yesu si bul Wia-dia-
la wiaa ŋii, u titia yaraa wiaa nɛ u
bubul ŋii. 22 Bua-la lɛ u si sii suuŋ lɛ
nɛ u haritooroo liisi a yi wii-la u fa
si bula lɛ. Ŋii nɛ ba laa wialiŋ ba fa
si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ dii, a laa
wialiŋ ma Yesu si bula dii.

23 Yesu fa si hɛ Jerusalɛm lɛ, diisiŋ
kieliŋ gbiele-la lɛ, niaa yuga a laa u
wiaa dii a tiŋ ba si na wu-magila-
la u síi ŋaa lɛ. 24 Ama Yesu bi u
titia kaa pullɛ ba teeŋ, bɛɛ wiaa
u jiŋ nuhuobiinee kala nɛ woruŋ.
25 U fa bi maga di nuu-kala bira bul
nuhuobiinee wiaa pu, bɛɛ wiaa u fa
jiŋ nuhuobiinee tuɔŋ wu-kɛniŋ kala
nɛ.

3

Nikodiimas cheŋ Yesu

1 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Nikodiimas. U fa ŋaa Ju̠u tiŋŋaa
kuhiaŋ nɛ a hɛ Farisii tiŋŋaa paati
tuɔŋ. 2 Titaŋ kubala u sii kɔ Yesu
teeŋ a bul, "Kuhiaŋ, la jima ari ŋ
nɛ ŋaa nii-la Wia si ta di ŋ dagɛ
niaa. Nuu-kala bi jaŋ wuo ŋaa wu-
magila-la ŋ síi ŋaa, see di Wia pɛ
tiina lɛ." 3 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, nuu-kala
bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ,
see di ba wasa lul tiina." 4 Ŋii nɛ
Nikodiimas piɛsu a bul, "Ɛɛ nɛ ba-
nihiaŋ jaŋ wuo ŋaa di ba bira wasa
lulu? U jaŋ bira wuo juu u naaŋ
luoruŋ di u bira wasa luluu koo?"
5 Ŋii nɛ Yesu bul, "Wutitii nɛ mi
bulaa piŋ, nuu-kala bi jaŋ wuo juu
Wia kuorii-la tuɔŋ, see di Wia joŋ
u Diŋ-zɔŋ-la hɛ tiina lɛ, di tiina ma
pɛ fo Wii-chuɔlɛ liiŋ. 6 Nuhuobiine
yie lul nuhuobiine u kɛŋ miisiŋ nɛ
tiŋteeŋ deeŋ lɛ. Aŋ ka Wia ma yie
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛu lɛ duu kɛŋ
miisiŋ Wia teeŋ. Nuhuobiine bi Wia
Diŋ-zɔŋ-la jaŋ wuo joŋo hɛ nuu lɛ.
7 Sí leŋe duu ŋaa wu-kpuŋkpere ŋ lɛ
mi si bula piŋ ari u maga di ba wasa
luluŋ. 8 Peliŋ yie lu lee-na kala u si
cho nɛ. Ŋ ninii u dɔmɔ, ama ŋ bi jiŋ

lee-la u si lii kɔ, koo ŋ bira bi jiŋ lee-
la u síi mu. U saa nagɛ ŋii nɛ nuu-
kala lɛ Wia si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛu
lɛ.” 9 Ŋii nɛ Nikodiimas piɛsɛ, “Ɛɛ nɛ
wiiŋ deeŋ jaŋ wuo ŋaa?” 10 Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, “Ŋ ŋaa kerichi-
bal nɛ Iziral tiŋteeŋ lɛ, aŋ ka bɛɛ
nɛ tii ŋ bi wiiŋ deeŋ bubuɔŋ jiŋ?
11 Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, la yie bul
wii-la la si jima nɛ, a ŋaa siada ari
wii-la la si na. Ama ma kuŋ-kala
bi chɛ di ma sɛi wii-la la si bula.
12 Mi bul dunia wiaa nɛ pipiŋ, ka ŋ
bi laa dii. Ɛɛ nɛ saa ŋ jaŋ wuo laa
dii di mi nɛ bul Wia-jaŋ wiaa piŋ?
13 Nuu-kala ha bi Wia-jaŋ jila, see
mi-na Nuhuobiine Bie si lii dimɛ ku
tuu. 14 Moosis fa si hɛ giri-bine tuɔŋ,
u fa kɛŋ hɔɔŋ a libi dimiŋ, a joŋo
mɛrɛ daaŋ lɛ a kaa jee. Ŋii titia nɛ
ba jaŋ kpaasɛ mi-na Nuhuobiine Bie
ma daaŋ lɛ a kaa jee, 15 di nuu-kala si
laa mi wiaa dii, u jaŋ wuo kɛŋ miisi-
la si bi dɛrɛ.
16 Wia cho dunia niaa a mu kieli,
ŋii nɛ tii u joŋ u Bii-bala a pila, di
nii-la kala si laa u wiaa dii, u bi
jaŋ lɛl, ama u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. 17 Wia bi u Bie ta duu ku tuu
laa dunia niaa wiaa jiŋ, ama duu
laa dunia niaa ta. 18 Nuu-na kala
si laa Yesu wiaa dii, u bi jaŋ dii u
tiina sariya a joŋ cheeriŋ pu, ama
nii-la kala si bi u wiaa laa dii, u
paala dii u tiina sariya a joŋ cheeriŋ
pu, bɛɛ wiaa u bi Wia Bii-bala-la
wiaa laa dii. 19 Wii-la si tii Wia dii
dunia niaa sariya a joŋ cheeriŋ piba
nɛ ŋla: Pulumuŋ ku tuu dunia nɛ,
ama niaa cho birimiŋ nɛ a kii puluŋ-
la, bɛɛ wiaa baa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ.
20 Nuu-na kala síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ bi
pulumuŋ cho, u bi pulumuŋ tuɔŋ lii,
bɛɛ wiaa u bi chɛ di u wu-bɔmɔ-la
lii pulumuŋ. 21 Ama nuu-na kala síi
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ cho pulumuŋ a yie
lilii pulumuŋ tuɔŋ, di niaa wuo na
ari uu ŋaa wu-zɔmɔ-la Wia doluŋ lɛ
nɛ.”

Jɔɔŋ cheŋ Yesu

22 Ŋii hariŋ nɛ Yesu ari u har-
itooroo lii Jerusalɛm a mu Judiya
tiŋteeŋ, a dieni mua dimɛ aa fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 23 Jɔɔŋ ma fa hɛ lee
kubala baa yirɛ Aanɔŋ lɛ a kpagɛ
Seelim aa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ,
bɛɛ wiaa liiŋ fa yuga kiŋkɛŋ dimɛ.
Niaa faa mu u teeŋ u fufoba Wii-
chuɔlɛ liiŋ. 24 (Bua-la lɛ di ba ha bi
Jɔɔŋ kaa tɔ dia.)

25 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooroo dɔŋsuŋ
ari Ju̱u tiina kubala kɛŋ liiŋ sɔmuŋ
wiaa a kaa lilɛrɛ. 26 Ba mu Jɔɔŋ teeŋ
a piɛsu a bul, “La kuhiaŋ, ŋ liisi baal-
la fa si hɛ Jɔɔdaŋ fuo-la sɛmɛ dɔŋɔ
wiaa nɛ, nii-la ŋ si bul u wiaa? Lɛɛlɛ
u maa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ,
niaa kala mumu u teeŋ.” 27 Ŋii nɛ
Jɔɔŋ bul, “Nuu-kala bi jaŋ wuo kɛŋ
kuŋ-kala, see di Wia joŋo pu. 28 Ma
titia ŋaa mi daŋsia, ka mi bul ari
mi dee bi Kirisito-la ŋaa, nii-la Wia
si liisa, ama Wia ta tiŋmi nɛ di mi
laa u sipaaŋ. 29 Ha-faliŋ tiina nɛ tii
haala, ama di ha-faliŋ tiina naŋdɔŋɔ
nɛ chiŋ dimɛ a jijegili wialiŋ ba síi
bul, u tuɔŋ yie tɔrɛ nɛ duu nɛ nii ha-
faliŋ tiina-la yiikoro. Ŋii titia nɛ mi
tuɔŋ ma tɔrɛ woruŋ Yesu nyuŋ. 30 U
maga duu nɛ miira ku ŋaa ni-baliŋ
mi teeŋ, ka di mi miira ŋaa ni-bie.”

Nii-la si lii Wia-jaŋ

31 Nii-la si lii Wia-jaŋ nɛ kii kuŋ-
kala. Nii-la si lii tiŋteeŋ ŋaa tiŋteeŋ
kuŋ nɛ aa bul tiŋteeŋ wiaa. Ama
nii-la si lii Wia-jaŋ nɛ kii kuŋ-kala.
32 Uu bul wialiŋ u si na aŋ nii ma nɛ,
ama nuu-kala bi u niiŋ wiaa sɛyɛ.
33 Nii-la kala si sɛi u niiŋ wialiŋ jima
ari Wia hɛ dimɛ nɛ a kɛŋ wutitii.
34 Mi-na nii-la Wia si tima, mii bul
Wia niiŋ wiaa nɛ, bɛɛ wiaa Wia joŋ
u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ kala a pimi nɛ.
35 Mi Nyimma Wia cho mi-na u Bie,
a joŋ u doluŋ kala a hɛ mi nisiŋ lɛ.
36 Nii-la kala si laa mi-na Wia Bie
wiaa dii, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ;
ama nii-la kala si bi mi-na Wia Bie
wialiŋ ka to, u bi jaŋ kɔ duu kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ, ama Wia jaŋ na
baaniŋ u tiina nyuŋ a kaa mu wuu.

4

Yesu bul wiaa a pi Samaria tiŋŋaa haala

1 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa nii ari Yesu
na niaa yugɛ a kii Jɔɔŋ, baa tou
u foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. 2 (Ama
Yesu titia bi nuu-kala Wii-chuɔlɛ
liiŋ fo, u haritooroo duŋduŋa nɛ.)
3 Yesu si nia di baa bul ŋii, u sii
lii Judiya tiŋteeŋ lɛ a miiraa mu
Galilii tiŋteeŋ. 4 U síi mu Galilii ŋii,
u to Samaria tiŋteeŋ 5 a ku yi taŋ
kubala Samaria tiŋteeŋ lɛ baa yirɛ
Sika. Tiŋtee-la Jekɔb fa si joŋo pi u
bie Josɛf fa kpagɛ dimɛ nɛ. 6 Jekɔb
fa si lu vil-la hɛ dimɛ. Yesu fa si
vɛŋ woŋbiiŋ ŋii a lɔl, u mu hɔŋ vil-la
sɛmɛ.

7 Di wia jil nyu-gbaŋa, ŋii nɛ
Samaria tiŋŋaa haal kubala kɔ vil-
la duu ŋaa liiŋ. Ŋii nɛ Yesu bula pu
a bul, “Ŋaa liiŋ pimi di mi nyua.”
8 Bua-la lɛ di u haritooroo-na mu
taŋ-la tuɔŋ di ba yɔɔ kudiilee. 9 Ŋii
nɛ Samaria tiŋŋaa haal-la piɛsɛ Yesu
a bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ-na Ju̱u tiina
chichɛ di mi-na Samaria tiina ŋaa
liiŋ piŋ di ŋ nyua?” Ju̱u tiŋŋaa ari
Samaria tiŋŋaa bi wii pɛ. Ŋii nɛ tii
haal-la bul ŋii. 10 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Di ŋ nɛ fa jiŋ ku-la Wia si
joŋo pi niaa, a fa jiŋ nii-la si suluŋ di
ŋ ŋaa liiŋ pu duu nyua, ŋ fa jaŋ sulu
duu piŋ lii-la si kɛŋ miisiŋ.” 11 Ŋii
nɛ haal-la piɛsu a bul, “Kuhiaŋ, ŋ bi
guga kɛnɛ di ŋ kaa ŋaa liiŋ, ka vil-la
ma luŋ. Nii lɛ nɛ saa ŋ jaŋ na lii-la
si kɛŋ miisiŋ? 12 La naabalima Jekɔb
nɛ joŋ viliŋ deeŋ pila. Ba di u biiriŋ
ari u pusuŋ kala nyua viliŋ deeŋ liiŋ
nɛ. Ŋ jaŋ bul di ŋ kii Jekɔb nɛɛ?”
13 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Nuu-
kala si nyua liiŋ deeŋ, lii-nyuasuŋ
jaŋ bira kɛŋ tiina. 14 Ama nii-la kala
si jaŋ nyua lii-la mi si jaŋ pu, lii-
nyuasuŋ bira bi jaŋ kɛnu da. Lii-
la mi si jaŋ pu jaŋ birimɛ lii-bulo
u tuɔŋ lɛ a bubu̱l, a pu miisiŋ si bi
dɛrɛ.” 15 Ŋii nɛ haal-la bula pu a
bul, “Mi Tiina, pimi liiŋ deeŋ, di lii-
nyuasuŋ bira símí kɛŋ, di mi bira sí
kɔ di mi ŋaa liiŋ daha.”
16 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Mu yirɛ ŋ bala aŋ miira kɔ daha.”
17 Haal-la si duu bi bala kɛnɛ. Ŋii
nɛ Yesu bira bul, “Ŋ kiaa sima ŋ si
jaŋ bul di ŋ bi bala kɛnɛ, 18 bɛɛ wiaa
ŋ fa jaa baalaa banɔŋ nɛ, ama ma
di baal-la si hɛ dimɛ lɛɛlɛ sɛnɛ bi ŋ
bal-titii ŋaa. Ŋ bul wutitii nɛ pimi.”
19 Ŋii nɛ haal-la bula pi Yesu a bul,
“Mi Tiina, u naga ŋ ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.”
20 Haal-la bira bula pu a bul, “La-na
Samaria tiŋŋaa naabalimaba, baa
chuɔlɛ Wia peeliŋ deeŋ nyuŋ nɛ, aŋ
ka ma Ju̱u tiŋŋaa si, di Jerusalɛm nɛ
lee-la la si maga di laa chuɔlɛ Wia.”
21 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Bua
kubala jaŋ yi, niaa si bi jaŋ chuɔlɛ
la Nyimma Wia peeliŋ deeŋ nyuŋ
koo Jerusalɛm lɛ. Laa wiiŋ deeŋ
dii. 22 Ma-na Samaria tiŋŋaa sɛnɛ
bi jiŋ nii-la ma síi chuɔlu. La-na Ju̱u
tiŋŋaa jiŋ Nii-la la síi chuɔlu nɛ. Nii-
la lɛ Wia si jaŋ to a laa dunia niaa
ta, u lii Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ nɛ. 23 Bua
kubala jaŋ yi, u paala yi nɛ, nialiŋ si
jaŋ sɛnɛ chuɔlɛ Wia, ba jaŋ chuɔlɛ
la Nyimma Wia ari wutitii, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ŋii nɛ Wia chɛ di
niaa chuchuɔlu. 24 Wia ŋaa ni-dima
nɛ, nialiŋ síi chɛ di ba chuɔlu, u
maga di ba chuɔlu ari wutitii, u Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ.” 25 Ŋii nɛ haal-la
bula pu di u jima ari nii-la ba síi yirɛ
Kirisito, nii-la Wia si liisa, u jaŋ kɔ.
Di u nɛ kɔ, u jaŋ dagɛba wii-na kala.
26 Yesu miira bula pu a bul, “Mi nɛ
ŋii, mi níi bul wiaa ŋ teeŋ ŋii.”

27 Bua-la di Yesu haritooroo miira
kɔ. U kperiba ba si ku nau, duu bul
wiaa haal-la teeŋ. Ama ba kuŋ-kala
bi niiŋ suro a piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ
ŋŋ chɛ u teeŋ?” Koo ba bira bi piɛsa
bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ bubul wiaa haal-la
teeŋ?”

28 Ŋii nɛ haal-la leŋ u pupoiŋ dimɛ,
aŋ miira mu jaŋ tuɔŋ, a yirɛ niaa a
bula piba, 29 “Má kɔ na baal kubala
si wuo dagɛ wialiŋ kala mi si ŋaa.
Nia deeŋ nɛ saa ŋaa Kirisito, nii-la
Wia si liisaa, koo?” 30 Niaa si nii wiiŋ

deeŋ, ba lii mu Yesu teeŋ. 31 Bua-
la lɛ di Yesu haritooroo ka sulu a
bul, “La kuhiaŋ, laa kiaa dii.” 32 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi kɛŋ
kudiilee nɛ mi dii, ama ma bi kialiŋ
wiaa jiŋ.” 33 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la
miira chinaa piɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Nuu
nɛ saa kɛŋ kudiilee ku pu koo?”
34 Yesu bula piba a bul, “Mi kudiilee
nɛ di mi sɛi nii-la si tiŋmi niiŋ, a tiŋ
tiŋtimii-la u si pimi dɛrɛ. 35 Ma si u
ha ka chɛŋsiŋ banɛsɛ nɛ, ka di ma
wasɛ baga kiaa hɛ dɔŋɔ lɛ. Mi jaŋ
bula pima, má bee na, kiaa nɛ bia a
gollima ŋii di ma wasa hɛ dɔŋɔ lɛ.
Ba nɛ nialiŋ si ŋaa siri di ba laa mi
wiaa dii. 36 Nialiŋ kala si wasɛ kialiŋ
hɛ dɔŋɔ lɛ, ba jaŋ laa ba time. Kialiŋ
ma ma si wasa hɛ dɔŋɔ lɛ, ba ma nɛ
ŋaa nialiŋ si laa mi wiaa dii. Ba nɛ
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Ŋii wiaa
nialiŋ si kɛsɛ nialiŋ si laa mi wiaa
dii ari nialiŋ síi bul Wia wiaa pipi
niaa, ba kala tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 37 Wii-la
sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ. Nuu dɔŋ nɛ bul
Wia wiaa, nuu dɔŋ ma kɛsɛ nialiŋ
si laa mi wiaa dii hɛ dɔŋɔ lɛ. 38 Mi
tiŋma nɛ di ma mu kɛsɛ nialiŋ si laa
mi wiaa dii. Ma si ŋaa ŋii, ma nagɛ
nialiŋ si mu wasɛ baga kiaa nɛ hɛ
dɔŋɔ lɛ, baga-la lɛ ba si bi tima. Niaa
dɔŋsuŋ nɛ tiŋ baga-la lɛ, ka ba pɛ nii
baga-la sima ŋii.”

39 Ŋii nɛ niaa yuga Samaria
tiŋteeŋ lɛ a laa Yesu wiaa dii. Haal-
la si bul wialiŋ Yesu si bula a tigɛu
lɛ nɛ tii ba laa Yesu wiaa dii ŋii.
40 Samaria nialiŋ si kɔ Yesu teeŋ,
ba sulu duu chua ba teeŋ. Yesu sɛi
a chua dimɛ tapulaa balia. 41 Niaa
bira yuga a laa u wiaa dii a tiŋ wialiŋ
u si dagɛba wiaa. 42 Ŋii nɛ nialiŋ
bula pi haal-la a bul, “Lɛɛlɛ la laa
u wiaa dii a tiŋ la titia si nii u niiŋ
wiaa ŋii nɛ, u bi naga wii-la ŋ si bula
pila nɛ tii. La titia wuo jiŋ ari u nɛ
sɛnɛ ŋaa dunia Laataara.”

Yesu vaarɛ kerichi-bal kubala bie

43 Yesu si chua dimɛ tapulaa balia-
la, u sii a bira mu Galilii tiŋteeŋ.
44 Yesu titia fa bula pi niaa ari nii-
la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, ba buu jirima ka pa u titia jaŋ lɛ.
45 U si mu Galilii tiŋteeŋ ŋii, ba kɛnu
woruŋ a tiŋ wialiŋ kala u si ŋaa ba-
na Ju̠u tiŋŋaa gbiele-la lɛ Jerusalɛm
lɛ. Ba ma fa hɛ dimɛ.

46 Yesu bira miira mu lee-la ba síi
yirɛ Keena a hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ, lee-
la u fa si kɛŋ liiŋ birimɛ siniŋ. Di
kerichi-bal kubala fa hɛ taŋ kubala
lɛ baa yirɛ Kapɛnam lɛ. U bie fa
wiwiilɛ. 47 U si nia di Yesu lii Judiya
tiŋteeŋ a kɔ Galilii tiŋteeŋ, u mu
Yesu teeŋ a sulu duu ku vaarɛ u bie
pu, di u kpagɛ suuŋ nɛ. 48 Ŋii nɛ Yesu
bula pu, “See di ma na wu-magilaa
ari wu-kpuŋkperisiŋ, ma bi jaŋ ŋaa
yarida.” 49 Ŋii nɛ kerichi-la bula pu,
“Mi kuhiaŋ, kɔ lagi di mi bie sí suu.”
50 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Mu dia, ŋ bie
duoro nɛ.” Baal-la laa wii-la Yesu si
bula pu dii a joŋ u woŋbiiŋ aa vɛŋ.
51 Uu mu ŋii, u tiŋtinna ku chemu
a bula pu ari bile duoro nɛ. 52 U
piɛsɛ duu na bua-la lɛ u si duoro.
Ba bula pu ari diamiŋ wiihɛyɛ, kerifi
kubala lɛ nɛ waari-la leŋu. 53 Ŋii nɛ
bile nyimma jiŋ ari bua-la lɛ nɛ Yesu
bula pu ari u bie kɛŋ miisiŋ nɛ. Ŋii
nɛ ba di u dia niaa kala laa u wiaa
dii. 54 Wu-liamiŋ nɛ ŋii Yesu si ŋaa,
u si bira lii Judiya kɔ Galilii tiŋteeŋ.

5

Yesu vaarɛ baal kubala fuoŋ lɛ

1 Ŋii hariŋ lɛ nɛ Ju̠u tiŋŋaa gbiele
kubala bira yi Jerusalɛm lɛ. Ŋii nɛ
Yesu sii mu lee-la.
2 Jerusalɛm lɛ, fuo kubala nɛ fa hɛ
dimɛ. U fa kpagɛ boiŋniiri-la dɔŋɔ
ba fa si to jujuu taŋ-la tuɔŋ nɛ. U
yiriŋ nɛ fa piese boiŋniiŋ. Hiiburu
yiikoro lɛ ba kɛŋ fuo-la kaa yirɛ
Bɛtizata. Ba hɛ palaa banɔŋ nɛ a
kɛrɛ fuo-la. 3 Nyanyal tiŋŋaa fa yuga
a hɛ pala-la tuɔŋ. Dɔŋsuŋ nyulimɛ,
dɔŋsuŋ fa ŋaa naa-suunuŋ ari na-
suunuŋ tiŋŋaa. Dɔŋsuŋ ma gbɛrikɛ.
[Ba fa hɔnɔ gbɛrɛ fuo-la di lii-la fa
vuugi.] 4 Bua dɔŋɔ Wia tiŋdaaru
nɛ fa yie ku tuu fuo-la a kɛŋ lii-la

kaa vuugi. Di Wia tiŋdaari-la nɛ
kɛŋ lii-la vuugi, nyanyal tiina-la si
laa sipaaŋ tuu lii-la, u nyanyaliŋ cho
duu nagɛ ŋii ma kala, u yie duori nɛ.
5 Baal kubala ma nɛ fa hɛ nyanyal
timma-la tuɔŋ. U fa wiila nɛ a yi
jisiŋ mara ari fii ari chori. 6 Yesu
si na baal-la duu piŋ dimɛ, u jiŋ ari
baal-la wiila dieni nɛ. Ŋii nɛ u piɛsu
a bul, “Ŋŋ chɛ di ŋ duori nɛɛ?” 7 Ŋii
nɛ baal-la bul, “Mi kuhiaŋ, mi bi nuu
kɛnɛ daha u si jaŋ wuo joŋmi kaa
tuu hɛ fuo-la lɛ di ba nɛ kɛŋ lii-la
vuugi. Ba yie kɛŋ lii-la vuugi, mii
nɛrikɛ di mi tuu, di nuu laa sipaaŋ
tuumi lɛ.” 8 Ŋii nɛ Yesu bula pi baal-
la a bul, “Sii a chuoli ŋ bɔsɔ a viiri.”
9 Baal-la guu duori a sii chuoli u bɔsɔ
a chuŋaa viiri. Tapuluŋ deeŋ ŋaa
chɛ-wiesii-la chɛɛŋ nɛ.

10 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa bula pi baal-
la Yesu si vaara a bul, “Jiniŋ ŋaa
chɛ-wiesii-la chɛɛŋ nɛ. Uu kisɛ nɛ
di ŋ chuŋ bɔsɔ tapuluŋ deeŋ chɛɛŋ.”
11 Ŋii nɛ baal-la ma bul, “Nii-la si
vaarɛmi nɛ bula pimi di mi chuoli
mi bɔsɔ a viiri.” 12 Ŋii nɛ ba piɛsu,
“Kubɛɛ nɛ baal-la si bula piŋ di ŋ
chuoli ŋ bɔsɔ a viiri?” 13 Ama baal-
la bi nii-la si vaaru jiŋ. Bua-la lɛ di
niaa si yuga ŋii, Yesu lɛl. 14 U ŋii
hariŋ nɛ Yesu na baal-la Wia-dia lɛ a
bula pu, “Na, lɛɛlɛ ŋ duoro nɛ, bira
sí haachɛ ŋaa. Di ŋii dee, wiiŋ jaŋ
wasa juuŋ lɛ a kii ŋii.” 15 Ŋii nɛ baal-
la sii a mu bula pi Ju̱u timma-la ari
Yesu nɛ fa vaaru ŋii. 16 Yesu si ŋaa
ŋii chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ŋii nɛ tii Ju̱u
tiŋŋaa suomo to Yesu naasiŋ di ba
dɔgisu. 17 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Mi Nyimma ka tiŋ nɛ, ŋii nɛ tii
mi maa tiŋ.” 18 Yesu si bul ŋii ŋaa
Ju̱u timma-la wasa chichɛ woŋbii-la
ba si jaŋ to kpuu. Wiaa balia nɛ ba
si duu cheye, u chei ba kisiŋ lɛ chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ, aŋ pɛ bul di Wia nɛ
ŋaa u Nyimma, a bul ŋii di ba di Wia
magɛ dɔŋɔ nɛ.

Wia Bie si kɛŋ doluŋ ŋii

19 Ŋii nɛ Yesu bula pi niaa a bul,
“Mi bul wutitii nɛ aa pima, mi-na
Wia Bie bi wii-kala wuo ŋaa mi titia
doluŋ lɛ. Mi yie ŋiŋaa wialiŋ mi si
na di mi Nyimma ŋaa nɛ. Wii-na
kala u síi ŋaa nɛ, mi ma u Bie ŋiŋaa,
20 bɛɛ wiaa mi Nyimma chomi, mi si
ŋaa u Bie, aa dagɛmi wialiŋ kala u
titia síi ŋaa. U jaŋ dagɛmi wiaa a
kii ŋla di mi ŋaa, di ba ŋaama wu-
kpuŋkpere. 21 Mi Nyimma si chisɛ
nialiŋ si suba ba bira kɛŋ miisiŋ ŋii,
ŋii titia nɛ mi ma u Bie joŋ miisiŋ a
pipi nialiŋ mi síi chɛ. 22 Mi Nyimma-
na bi nuu-kala sariya ka dii, ama u
joŋba kala hɛ mi-na u Bie nisiŋ lɛ
nɛ. 23 U ŋaa ŋii di nuu-kala to ŋii
lɛ a zizil mi-na u Bie nɛ, ari ba síi
zil mi Nyimma ŋii. Nii-la-na kala si
bi mi-na Wia Bie ka zil, u tiina ma
bi mi Nyimma Wia si tiŋmi ka zil.
24 Wutitii nɛ mi bula pipima, nii-la
kala si jegile nii mi niiŋ wiaa a laa
nii-la ma si tiŋmi wiaa dii, u jaŋ kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ. U tiina, ba bi u-na
sariya ka dii, u saa lii suuŋ bua lɛ nɛ
a kɛŋ miisiŋ.

25 Wutitii nɛ mi bula pipima, bua-
la jaŋ yi, u saa yie ma nɛ, di nialiŋ si
suba jaŋ nii mi-na Wia Bie yiikoro.
Nialiŋ saa si nii mi yiikoro, ba jaŋ
kɛŋ miisiŋ. 26 Mi Nyimma si kɛŋ
doluŋ duu pi niaa miisiŋ ŋii, ŋii nɛ
u ŋaa mi ma u Bie kɛŋ doluŋ di mi
pi niaa miisiŋ. 27 U saa pi mi-na u
Bie doluŋ nɛ di mi dii niaa sariya,
bɛɛ wiaa mi nɛ ŋaa Nuhuobiine Bie.
28 Ma sí leŋe di wiiŋ deeŋ ŋaama
wu-kpuŋkpere. Bua-la jaŋ kɔ di
nialiŋ kala si suba a hɛ buasuŋ lɛ jaŋ
nii mi yiikoro. 29 Ba saa jaŋ sii ba
buasuŋ lɛ. Nialiŋ si ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ, nialiŋ ma si ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, di ba ma sii di Wia dii
ba sariya a joŋ cheeriŋ piba.”

30 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Mi-na bi
wii-kala wuo ŋaa mi titia doluŋ lɛ.
Mi yie dii sariya ari Wia si si mi dii
ŋii nɛ. Ŋii wiaa mi si yie dii sariya-
la ŋii, u ŋaa wutitii nɛ, bɛɛ wiaa mi
bi chɛ di mi ŋaa wii-la mi síi chɛ,
ama wii-la nii-la si tiŋmi síi chɛ. 31 Di
mi duŋduŋa nɛ bul mi wiaa, u bi
yuŋuŋ jaŋ kɛŋ. 32 Ama nuu ma nɛ hɛ

dimɛ a bubul mi wiaa. Mi saa jima
wialiŋ u síi bul a tigɛmi lɛ, ba ŋaa
wutitiiba nɛ. 33 Ma tiŋ ma tiŋdaaraa
ba mu Jɔɔŋ teeŋ a piɛsɛ mi wiaa.
Jɔɔŋ bul wutitii nɛ piba a tigɛmi lɛ.
34 U saa bi naga wialiŋ nuhuobiinee
si bula a tigɛmi lɛ wiaa nɛ mi chil,
ama mii bul wiiŋ deeŋ di ma ŋaa siri
di Wia wuo laama ta nɛ. 35 Jɔɔŋ fa
nagɛ chaaniŋ nɛ a chaanɛ, ma fa cho
di ma nii u chaaŋ-la sima muapilii.
36 Ama wiiŋ dɔŋɔ hɛ dimɛ a laa mi
nyuŋ a bubul wiaa. U nɛ kii Jɔɔŋ.
Tiŋtimii-la mi síi tiŋ nɛ ŋii, tiŋtimii-
la mi Nyimma si joŋo pimi di mi tiŋ.
Ŋii daga ari mi Nyimma nɛ tiŋmi.
37 Mi Nyimma-la si tiŋmi, u maa bul
mi wiaa nɛ. Ma ha bi u yiikoro nia,
ma ha buu na ari ma siaa maa. 38 U
niiŋ wiaa bima lɛ hɛ, bɛɛ wiaa ma
bi mi-na nii-la u si tima wiaa laa
dii. 39 Ma yie fiɛsɛ siiŋ a kikarimɛ
Wia teniŋ. Ma biina ari ma níi ŋaa
ŋii, ma jaŋ wuo kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. Wia teŋ-la ma síi karimu ma
paala bul mi wiaa nɛ. 40 Ka ma via
di ma kɔ mi teeŋ a wuo kɛŋ miisiŋ.
41 Mi bí chɛ di nuhuobiinee bɛsɛmi
lɛ. 42 Mi jima ari ma tuɔŋ lɛ ma bi
Wia cho. 43 Mi kɔ mi Nyimma doluŋ
lɛ nɛ, ka ma bimi kɛnɛ woruŋ. Di
nuu dɔŋ nɛ fa kɔ u titia doluŋ lɛ,
u nɛ ma fa jaŋ kɛŋ woruŋ. 44 Ma
cho di niaa bɛsɛma lɛ nɛ, ama ma bi
cho di Wia nɛ bɛsɛma lɛ. Ɛɛ nɛ saa
ma jaŋ wuo laa mi wiaa dii? 45 Ma
sí biina bul ari mi jaŋ joŋ cheeriŋ
pima mi Nyimma sipaaŋ. Moosis nɛ
jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Ma yiɛlaa kala
hɛu lɛ nɛ. 46 Di ma nɛ sɛnɛ fa laa
Moosis wiaa dii, ma fa jaŋ laa mi
ma wiaa dii. Mi wiaa nɛ Moosis fa
ŋmuŋsɛ ŋii. 47 Ama di ma bi wialiŋ
u si ŋmuŋsa laa dii, ɛɛ nɛ ma jaŋ
wuo laa wialiŋ mi síi bul dii?”

6

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 U ŋii hariŋ nɛ Yesu miira chol
mugi-baliŋ kubala baa yirɛ Galilii
mugi-baliŋ. U yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ
Tabiiras. 2 Niaa yuga a tuto u hariŋ,
bɛɛ wiaa ba fa na u si ŋaa wu-
magila-la a vaarɛ nyanyal tiŋŋaa nɛ.
3 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo mu
jil peeliŋ nyuŋ a hɔŋ dimɛ. 4 Di
Ju̠u tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la ma
kpaga. 5 Ba si hɔŋ dimɛ, Yesu bee
na di ni-daŋ níi kɔ u teeŋ ŋii. U
piɛsɛ Filip a bul, “Nii nɛ la jaŋ na
kudiilee a yɔɔ a pi niaa deeŋba kala
di ba dii vɔgɛ?” 6 Yesu titia fa jiŋ
wii-la u si jaŋ ŋaa nɛ, ama u ta bul
ŋii duu magisɛ Filip nɛ. 7 Ŋii nɛ
Filip bula pu a bul, “Di la nɛ yɔɔ
boroboro a yi siidi bui balia maa,
u bi niaa deeŋba wii-kala wuo ŋaa,
ba dɔŋsuŋ paala bi mua mua maa
na.” 8 Ŋii nɛ di u haritooro dɔŋɔ hɛ
dimɛ, baa yirɛ Aŋduru. U fa ŋaa
Saamɔŋ Piita naaŋbie nɛ. U bula
pi Yesu a bul, 9 “Bii-bie kubala nɛ
hɛ la tuɔŋ a kɛŋ boroboroba banɔŋ
ari cheŋfilee balia. Ɛɛ nɛ saa kiaa
deeŋba jaŋ wuo ŋaa niaa deeŋba?”
10 Ŋii nɛ Yesu bul di ba leŋ di nialiŋ
hɔŋ. Di yaŋ bumo tɔsɛ lee-la. Ŋii
nɛ nialiŋ hɔŋ. Ba tuɔŋ baalaa fa
ŋaa bui banɔŋ nɛ. 11 Ŋii nɛ Yesu
laa boroboroba-la a chuɔlɛ Wia, aŋ
kaa kpaa nialiŋ si hɔnɔ. Ŋii nɛ u
kɛŋ cheŋfilie-la ma kpaaba. Ba kuŋ-
kala dii a vɔgɛ. 12 Ba si dii a vɔgɛ
ŋii, u bula pi u haritooroo di ba mu
paa boroboroba-la si ka, di kuŋ-kala
sí lɛl. 13 Ŋii nɛ ba paa ku-kaana-la
nialiŋ si die aŋ ka, a su̠ siŋsiŋ fii ari
balia. 14 Nialiŋ si hɛ dimɛ a na Yesu
si ŋaa wu-magiliŋ deeŋ, ba bul di
wutitii, baala deeŋ sɛnɛ ŋaa nii-la síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ba
si si u jaŋ kɔ dunia nɛ.
15 Ŋii nɛ Yesu jiŋ ari ba ŋaa siri nɛ
di ba ku fugu duu dii ba kuoruŋ. Ŋii
nɛ u mu faa peeliŋ nyuŋ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ
Mat. 14.22-33; Maak 6.45-52

16 Didaaniŋ, Yesu haritooroo tuu
muga 17 a juu liiŋ daboro, a bira
duoroo chol muga aa mu Kapɛnam.
Taŋ bire di Yesu ha bi ba teeŋ kɔ.

18 Bua-la lɛ di pel-duo kubala maa lu
a kɛŋ liiŋ kala ŋaa u viviisi. 19 Di u
haritooro-la ma duoro a mu yi meel-
daasiŋ batori koo banɛsɛ, aŋ na Yesu
duu vɛŋ liiŋ nyuŋ a kukɔ daboro-la
teeŋ. Ba si na ŋii, fawulluŋ kɛŋba.
20 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma sí
leŋe di fawulluŋ kɛŋma, mi-na nɛ.”
21 Ŋii nɛ ba tuɔŋ tɔrɛ, ba joŋu hɛ
liiŋ daboro-la tuɔŋ. Di liiŋ daboro-
la guu yi lee-la ba fa síi mu.

Niaa yuga aa chɛ Yesu

22 Taŋ si pula, ni-daŋ-la bira chiŋ
muga-la cholo sɛmɛ dɔŋɔ, lee-la ba si
mua. Didaaŋ-la ba fa na liiŋ daboro
kubala nɛ duu chiŋ dimɛ. Ba jima
ari Yesu haritooroo duŋduŋa nɛ juu
liiŋ daboro-la. Yesu tuo ba tuɔŋ.
23 Ba si chiŋ dimɛ ŋii, liiŋ daborusuŋ
dɔŋsuŋ lii Tabiiras kɔ lee-la, a kpagɛ
lee-la Yesu fa si chuɔlɛ Wia aŋ joŋ
boroboro piba di ba dii. 24 Nialiŋ
si na di Yesu tuo, u haritooroo ma
tuo, ba sii juu liiŋ daborusu-la a mu
Kapɛnam aa chɛu.

Yesu si duu nɛ ŋaa boroboro-la si kɛŋ miisiŋ

25 Nialiŋ si na Yesu muga-la cholo
dɔŋɔ, ba piɛsu a bul, “La kuhiaŋ,
bua bɛɛ lɛ nɛ ŋ kɔ daha?” 26 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii
nɛ mi bulaa pima, maa chɛmi a tiŋ
boroboro-la ma si dii vɔgɛ wiaa nɛ,
ama wu-magila-la ma si na di mi ŋaa
wiaa dee. 27 Ma sí ma doluŋ kala hɛ
a chɛ kudiilee. Kudiile-la jaŋ chei,
ama má tima chichɛ kudiile-la si jaŋ
pima miisi-la si bi dɛrɛ. Kudiilee
deeŋba mi-na Nuhuobiine Bie nɛ jaŋ
pima, bɛɛ wiaa mi Nyimma Wia joŋ
doluŋ hɛmi lɛ nɛ di mii ŋaa ŋii.”
28 Ŋii nɛ ba piɛsu, “Ɛɛ nɛ la jaŋ wuo
ŋaa a tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa?” 29 Ŋii nɛ
u bul, “Tiŋtimii-la Wia si cho di maa
tiŋ nɛ ŋla: Má laa mi wiaa dii, mi nɛ
nii-la Wia si tima.” 30 Ŋii nɛ ba piɛsu,
“Wu-magili bɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa di la na
a laa ŋ wiaa dii? Bɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa?
31 Na la naabalimaba dii kudiilee nɛ
giriŋ tuɔŋ baa yirɛ Mana. Wialiŋ ba
si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ nɛ ŋla: Ba
si,

‘U joŋ boroboro-la si lii wia nyuŋ nɛ
a piba di ba dii.’ ”

32 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi bul wutitii nɛ
aa pima. Kialiŋ Moosis si pima, u
dee bima pa, Wia nɛ pima. Kudiile-
la bima miisi-la si bi dɛrɛ ka pa.
Mi Nyimma níi pi niaa boroboro
titii-la si lii Wia-jaŋ. Kudiile-la joŋ
miisi-la si bi dɛrɛ a pi dunia niaa.
33 Boroboro-la Wia si ta, u lii Wia-
jaŋ nɛ a ku tuu. U nɛ pi dunia
niaa miisiŋ.” 34 Ŋii nɛ ba bul, “La
Tiina, ŋii-na vɛnɛ joŋ boroboro deeŋ
pipila.” 35 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Mi nɛ ŋaa kudiile-la síi pi niaa
miisiŋ. Nii-la kala si kɔ mi teeŋ,
losuŋ bira bi jaŋ kɛŋ u tiina. Nii-la
ma si laa mi wiaa dii, lii-nyuasuŋ ma
bira bi jaŋ kɛnu. 36 Mi bula pipima
ari ma nami nɛ, ama ma bi mi wiaa
laa dii. 37 Nuu-na kala mi Nyimma
si joŋo pimi, u jaŋ kɔ mi teeŋ. Niaa
deeŋba kala si kɔ mi teeŋ, mi bi jaŋ
kɔ di mi kiriba ta, 38 bɛɛ wiaa mi
lii Wia-jaŋ ku tuu di mi ŋaa wialiŋ
nii-la si tiŋmi síi chɛ nɛ, mi titia
tuɔtɔrɛ wiaa dee. 39 Ŋla nɛ nii-la
si tiŋmi chichɛ di mii ŋaa: di mi sí
leŋe di nialiŋ u si joŋo pimi kuŋ-kala
lɛl, ama di mi chuulɛba kala dunia
didɛriŋ di ba kɛŋ miisiŋ. 40 Wialiŋ
mi Nyimma síi chɛ nɛ ŋla: Di nuu-
na kala si na mi-na u Bie a laa mi
wiaa dii, duu jaŋ kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. Dunia didɛriŋ maa, ba ma jaŋ
chisu suuŋ lɛ duu kɛŋ miisiŋ.”

41 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la suomo
gugurimɛ wiaa. U si si u nɛ ŋaa
kudiile-la si lii Wia-jaŋ ku tuu, ŋii
nɛ tii ba gugurimɛ u wiaa ŋii. 42 Ŋii
nɛ ba bul, “Baala deeŋ dee Josɛf bie
Yesuu? La jiŋ u nyimma ari u naaŋ
kala nɛ. Ɛɛ nɛ saa lɛɛlɛ u si duu lii
Wia-jaŋ nɛ a ku tuu?” 43 Ŋii nɛ Yesu
bira bula piba, “Má leŋ ma wialiŋ
gurimuŋ. 44 Nuu-kala bi jaŋ wuo
kɔ mi teeŋ, see di mi Nyimma-la si
tiŋmi nɛ kɛŋ u tiina kaa kɔ mi teeŋ,
di mi chisu suuŋ lɛ dunia didɛriŋ.
45 Nialiŋ sí bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-

la doluŋ lɛ, ba ŋmuŋsɛ ŋla nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ. Ba si,
‘Wia jaŋ dagɛ niaa kala.’
Nuu-kala si ŋaa siri duu jegile nii
wialiŋ Wia síi dagu, a gunnɛ u teeŋ,
u nɛ jaŋ kɔ mi teeŋ. 46 U ŋii ma saa
bi nagɛ ari nuu-kala na mi Nyimma
Wia nɛ, see nii-la si lii Wia teeŋ. U
duŋduŋa nɛ nau. 47 Wutitii nɛ mi
bulaa pima, nii-la kala si laa mi wiaa
dii, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 48 Mi
nɛ ŋaa kudiile-la síi pi niaa miisiŋ.
49 Ma naabalimaba dii kudiile-la ba
síi yirɛ ‘Mana’ nɛ giriŋ tuɔŋ. Ari
ŋii kala ba-na ha suba nɛ. 50 Ama
kudiile-la si lii Wia-jaŋ ku tuu, di
nuu nɛ diiba, u bi jaŋ suu. 51 Mi-
na nɛ ŋaa kudiile-la si kɛŋ miisiŋ
a lii Wia-jaŋ ku tuu. Di nuu nɛ dii
kudiilee deeŋba, u jaŋ kɛŋ miisi-la
si bi dɛrɛ. Mi yaraa namia nɛ ŋaa
kudiile-la mi si jaŋ joŋo pi dunia
niaa di ba kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.”

52 Yesu si bul ŋii, Ju̱u tiŋŋaa
suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ a bul, “Ɛɛ
nɛ baala deeŋ jaŋ wuo ŋaa a joŋ u
yaraa namia pila di la chaŋ?” 53 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ
mi bulaa pima, di ma nɛ bi mi-na
Nuhuobiine Bie yaraa namia chaŋa,
a nyua mi chaliŋ maa, ma bi jaŋ
kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 54 Nii-la kala
si chaŋ mi yaraa namia, a nyua mi
chaliŋ maa, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. Di dunia ma nɛ dɛrɛ, mi jaŋ
chisɛ u tiina suuŋ lɛ duu kɛŋ miisiŋ,
55 bɛɛ wiaa mi yaraa namia sɛnɛ
ŋaa kudiilee nɛ. Mi chaliŋ ma sɛnɛ
ŋaa lii-nyualuŋ nɛ. 56 Nii-la kala
si chaŋ mi yaraa namia-la a nyua
mi chal-la, u jaŋ hɛ mi teeŋ a kaa
mu wuu, mi ma jaŋ hɛ u teeŋ a
kaa mu wuu. 57 Mi Nyimma-la si
kɛŋ miisiŋ a tiŋmi ŋii, ŋii nɛ mi ma
kɛŋ miisiŋ. Ŋii titia nɛ nii-la ma si
chaŋ mi yaraa namia ma jaŋ kɛŋ
miisiŋ a tiŋ mi wiaa. 58 Kudiile-la
si lii Wia-jaŋ ku tuu nɛ ŋii. U bi
naga kudiile-la ma naabalimaba si
die aŋ ha suu nɛ. Nii-la kala si dii
kudiilee deeŋba, u jaŋ kɛŋ miisi-la
si bi dɛrɛ.” 59 Yesu bul wiaa deeŋba
duu hɛ Kapɛnam tiŋteeŋ lɛ nɛ aa
dagɛ niaa Wii-chuɔlɛ dia lɛ.

Wialiŋ si jaŋ pi niaa miisi-la si bi dɛrɛ

60 Niaa yuga a faa to Yesu hariŋ,
a nii wialiŋ u si bula a bul,
“Wiaa deeŋba u síi dagɛ, ba hɛyɛ
kiŋkɛŋ. Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo jegili
wiaa deeŋba?” 61 Ba bi wii-kala
bula, ka Yesu jiŋ ari u haritooro-la
ka gurimɛ wiaa nɛ a tiŋ wialiŋ u si
bula lɛ. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Wiiŋ
deeŋ leŋe ma na baaniŋ nɛɛ? 62 Ka
di ma nɛ saa fa na mi-na Nuhuobiine
Bie di mi miiraa mu lee-la mi si liaa?
63 Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ ku-la si pila
miisi-la si bi dɛrɛ. Nuhuobiine yaraa
doluŋ-na ŋaa pɛi nɛ. U bi miisi-la si
bi dɛrɛ wuo pa. Wia Diŋ-zɔŋ-la wiaa
nɛ mi bula pima. Ba jaŋ pima miisi-
la si bi dɛrɛ. 64 Ama ma dɔŋsuŋ bi
mi wiaa laa dii.” Buŋbuŋ kala Yesu
fa jiŋ nialiŋ si bi u wiaa laa dii nɛ ari
nii-la si jaŋ joŋu yallɛ. 65 Ŋii nɛ Yesu
bira bul, “Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii mi
bula pima ari nuu-kala bi jaŋ wuo
kɔ mi teeŋ, see di mi Nyimma pi u
tiina woŋbiiŋ duu wuo kɔ.”

66 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa ni-daŋ-
la fa si to u hariŋ, ba miirɛ hariŋ.
67 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo fii
ari balia-la a bul, “Ma ma cho di
ma miirɛ mi hariŋ nɛɛ?” 68 Ŋii nɛ
Saamɔŋ Piita piɛsu a bul, “La Tiina,
kubɛɛ teeŋ nɛ saa la ma jaŋ mu?
Wialiŋ ŋ síi bul níi pi niaa miisi-la si
bi dɛrɛ. 69 Lɛɛlɛ la laa dii a jiŋ ari ŋ
nɛ ŋaa Wia Tuɔ-pul Tiina.” 70 Ŋii nɛ
Yesu piɛsɛba a bul, “Ma niaa fii ari
balia dee mi liisɛɛ? Ama ma dɔŋɔ
ŋaa diŋdɔŋ nɛ a ŋaa Sitaani tiina.”
71 Judas, Saamɔŋ Isikarɔt bie wiaa
nɛ u faa bul ŋii. U fa hɛ u haritooro-
la fii ari baliamiŋ tuɔŋ nɛ, ama u nɛ
fa jaŋ joŋ Yesu yallɛ.

7

Yesu mu gbieli-baliŋ Jerusalɛm lɛ

1 Ŋii hariŋ Yesu gugɔllɛ Galilii
tiŋteeŋ. U bi cho duu mu gɔllɛ
Judiya tiŋteeŋ lɛ, bɛɛ wiaa Ju̱u

tiŋŋaa fa si hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ ka
chɛ di ba kpuu nɛ. 2 Di J̱uu tiŋŋaa
gbieli-bal kubala yie. Gbiele-la lɛ ba
yie leŋ ba diisiŋ aŋ hɛ lɛŋŋɛɛ nɛ a
jujuu. Di gbiele-la nɛ dɛrɛ, ba bira
miira mu a jujuu ba diisiŋ. 3 Ŋii
nɛ Yesu ŋaanaa bula pi Yesu a bul,
"Sii daha a mu Judiya tiŋteeŋ, di ŋ
haritooroo ma wuo na wialiŋ ŋ síi
ŋaa. 4 Nii-la síi chɛ di ba jimu, u
bi faa ŋiŋaa wiaa. Ŋ síi ŋaa wiaa
deeŋba, leŋ di dunia niaa kala na."
5 Ba titia paala bi u wiaa laa dii, ŋii
nɛ tii ba bul ŋii. 6 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Bua-la si jaŋ yi di mi
mu gbiele-la, u ha bi yie. Ma-na teeŋ
bua-na kala maga nɛ. 7 Dunia niaa
bima bɛrɛ, ama ba bɛrɛ mi-na nɛ.
Mi vɛnɛɛ bula piba ari baa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ nɛ. 8 Má-na lii mu gbiele-la,
mi-na ha bi mu, bɛɛ wiaa bua-la si
jaŋ yi di mi mu ha bi yie." 9 U bul
ŋii aŋ hɔŋ Galilii tiŋteeŋ lɛ nɛ.

10 Yesu ŋaana-la si mu gbiele-la
dɛrɛ, Yesu ma sii mu. Ama u bi niaa
hariŋ to. U luɔra mu nɛ. 11 J̱uu
tiŋŋaa si hɛ gbiele-la lɛ, ba bee
chichɛ Yesu gbiele-la lɛ, a pipiɛsɛ di
nii lɛ nɛ u hɛ? 12 Ŋii nɛ nialiŋ si
hɛ gbiele-la leriŋ, ba jesiŋ suomo a
muŋsi a bubul Yesu wiaa. Dɔŋsuŋ
si duu ŋaa ni-zɔŋ nɛ. Dɔŋsuŋ ma
bi sɛyɛ aŋ bul duu nyisɛ niaa nɛ.
13 Ama ba kala faa fá J̱uu timma-la
nɛ, ŋii nɛ tii nuu-kala bi wuo faasa
bul u wiaa.

14 Gbiele-la si ku kpaa maga dɔŋɔ,
Yesu juu Wia-dia a didagɛ niaa. 15 U
si dagɛ niaa ŋii ŋaa J̱uu timma-la si
jegile nii wialiŋ wu-kpuŋkpere. Ba
si, "Ɛɛ nɛ baala deeŋ jiŋ wiaa ŋla
kiŋkɛŋ aŋ bi lee yie?" 16 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, "Wialiŋ mi síi dagu,
mi titia doluŋ lɛ dee mii dagɛ. Nii-
la si tiŋmi nɛ dagɛmi wialiŋ. 17 Nii-
la kala síi chɛ duu ŋaa wii-la mi si
cho, u jaŋ wuo jiŋ ari wialiŋ mi síi
dagu lii Wia teeŋ nɛ, koo mi titia
doluŋ lɛ nɛ. 18 Nii-la si yie bubul
wiaa u titia doluŋ lɛ yie bula chichɛ
u titia yiriŋ nɛ. Ama nii-la síi chɛ
di nii-la si timu laa yiriŋ, u ŋaa ni-
titii nɛ. U bi wiaa ka nyia. 19 Moosis
bil niiŋ pima nɛ di maa to. Ama
ma kuŋ-kala bi ŋ̱ii-la to. Bɛɛ nɛ tii
maa chɛ di ma kpumi?" 20 Ŋii nɛ
nialiŋ bula pu a bul, "Ŋŋ nyaasɛ nɛ.
Kubɛɛ níi chɛ di u kpuŋ?" 21 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Mi ŋaa
wu-bala nɛ ma chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, u
ŋaa ma wu-kpuŋkpere. 22-23 Moosis
fa bula pima di ma kikeri ma biiriŋ
penee. U dee bi ŋii suomo. U
naabalimaba nɛ suomo ŋaa ŋii. U si
ŋaa ma kisiŋ ŋii, ma paala yie keri
ma biiriŋ penee chɛ-wiesii-la chɛɛŋ,
di ba lulluŋ nɛ tel ŋii lɛ. Di ma nɛ saa
jaŋ wuo to Moosis niiŋ aa keri ma
biiriŋ penee chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, di
ba lulluŋ nɛ tel chɛ-wiesii-la chɛɛŋ,
bɛɛ nɛ saa tii maa na baaniŋ a tiŋ mi
si ŋaa puwuoloo duori chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ? 24 Di nuu nɛ ŋaa wii, ma sí
guu joŋ taali pu a tiŋ ma si biina ari
u bi woruŋ ŋaa wiaa. Má biinɛ wii-
la tuɔŋ a jiŋ u wutitii, aŋ-na joŋ taali
pu."

25 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ si lii
Jerusalɛm piɛsɛ a bul, "Baala deeŋ
dee ba chichɛ di ba kpu ŋii? 26 Na, u
nɛ chiŋ niaa tuɔŋ ŋii aa bul wiaa, ka
nuu-kala bi wii wuo bul, koo nihiasi-
la jima ari u nɛ ŋaa Kirisito, nii-la
Wia si liisaa? 27 Nii-la Wia si jaŋ tiŋ,
duu nɛ kɔ, nuu-kala bi jaŋ jiŋ u si lii
lee-la, ama la kala nɛ jiŋ lee-la baala
deeŋ si lia." 28 Yesu síi dagɛ niaa
Wia-dia-la tuɔŋ ŋii, ŋii nɛ u faasa
piɛsɛ, "Ma sɛnɛ jiŋmi nɛɛ, a jiŋ lee-
la mi si liaa? Ama mi saa bi mi titia
doluŋ lɛ nɛ kɔ. Nuu nɛ tiŋmi. Nii-
la ma saa si tiŋmi ŋaa Wutitii Tiina
nɛ. Ma buu jiŋ. 29 Mi-na jimu nɛ,
bɛɛ wiaa mi fa hɛ u teeŋ nɛ. Ŋii nɛ
u tiŋmi." 30 Ŋii nɛ ba chichɛ di ba
kɛnu, ama bua-la lɛ u si jaŋ suu ha
bi yie. Ŋii nɛ tii nuu-kala nisiŋ buu
dige. 31 Ama niaa yuga nialiŋ tuɔŋ
a laa u wiaa dii a piɛsɛ a bul, "Ma
biina di Kirisito, nii-la Wia si jaŋ liisɛ
nɛ kɔ, u jaŋ ŋaa wu-magilaa kii nia
deeŋ?"

Ba tiŋ niaa di ba mu kɛŋ Yesu

32 Farisii tiŋŋaa si nia di nialiŋ
muŋso bubul Yesu wiaa ŋii, ŋii nɛ
ba di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ tiŋ ba tiŋtinni-biisiŋ di ba
mu kɛŋ Yesu. Ba si mu lee-la Yesu fa
si hɛ di ba kɛnu, ba nii wialiŋ u si
bula pipi niaa. 33 U si, “Mi jaŋ hɛ ma
teeŋ tapulaa baŋmɛnɛ, aŋ miira mu
nii-la si tiŋmi teeŋ. 34 Ma jaŋ chɛmi
ka. Lee-la mi si jaŋ hɛ, ma bi jaŋ
wuo mu dimɛ.” 35 Ŋii nɛ Ju̱u timma-
la piɛsɛ di nii nɛ uu chɛ duu mu ba
bi jaŋ nau? Duu chɛ duu mu Giriik
tiŋteeŋ, lee-la Ju̱u tiŋŋaa si guoli ba
tuɔŋ nɛ, a didagɛbaa? Ba bira si,
36 “U si di la jaŋ chɛu ka, a bira bul di
la bira bi jaŋ wuo mu lee-la u si jaŋ
hɛ. U si bul ŋii, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ?”

Yesu bul wiaa a tigɛ lii-la síi pi niaa miisiŋ lɛ

37 Gbiele-la chɛ-dɛriŋ, tapulii-la nɛ
fa ŋaa gbiele-la siifiaŋ chɛɛŋ. Ŋii nɛ
Yesu sii chiŋ a faasa bul, “Nii-la kala
lii-nyuasuŋ si kɛnɛ, má leŋ duu kɔ
mi teeŋ a nyua liiŋ. 38 Nii-la kala si
laa mi wiaa dii, u jaŋ nagɛ lii-bulo
u tuɔŋ lɛ a bubu̱l. Ba bul ŋla nɛ
Wia teniŋ tuɔŋ.” 39 Yesu bul wiaa
deeŋba a tigɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ
u si jaŋ joŋo hɛ nialiŋ si laa u wiaa
dii lɛ. Bua-la lɛ di u ha bi Wia Diŋ-
zɔŋ-la joŋo hɛba lɛ, bɛɛ wiaa u ha bi
suuŋ lɛ sie duu laa yiriŋ.

Nialiŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ a tiŋ Yesu wiaa

40 Ni-daŋ-la fa si hɛ dimɛ a nii
wialiŋ Yesu si bula, ŋii nɛ ba dɔŋsuŋ
bul di nia deeŋ sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.
41 Dɔŋsuŋ ma si, duu nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa. Ama dɔŋsuŋ ma si
di nii-la Wia si liisa bi jaŋ lii Galilii
tiŋteeŋ. 42 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula
ari Kirisito, nii-la Wia si liisa, ŋaa
Devit doho nuu nɛ a lii Bɛtilɛhɛm.
Devit jaŋ nɛ fa Bɛtilɛhɛm. 43 Ŋii nɛ
nialiŋ kɛŋ wiiŋ deeŋ lilɛrɛ a pɔrɛ
dɔŋɔ lɛ. 44 Ba dɔŋsuŋ chichɛ di ba
kɛŋ Yesu, ama nuu-kala bi nisiŋ joŋo
digu.
45 Ŋii nɛ tiŋtinni-biisi-la ba si tima
di ba mu kɛŋ Yesu, ba miira mu
Farisii tiŋŋaa ari nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ teeŋ, ari na-hilliŋ.
Ŋii nɛ ba piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ
tii ma buu kaa kɔ?” 46 Ŋii nɛ ba
bul, “Nuu-kala ha bi wiaa bula ari
baala deeŋ síi bul ŋii.” 47 Ŋii nɛ
Farisii kuhiasi-la piɛsɛba a bul, “U
nyisɛma ma nɛɛ? 48 Ma nia ari ma
kuhiasiŋ tuɔŋ koo la Farisii tiŋŋaa
tuɔŋ kubala ma ha laa u wiaa dii?
49 Ama ni-daŋ deeŋ kala si hilime, ba
bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil jiŋ.
Wia jaŋ kpusɛ ba nyusuŋ.” 50 Baal
kubala baa yirɛ Nikodiimas, u ma fa
ŋaa Farisii tiŋŋaa dɔŋɔ nɛ a hɛ ba
tuɔŋ. U-na fa laa sipaaŋ mu Yesu
teeŋ nɛ aŋ ka. 51 Ŋii nɛ u bula piba
a bul, “La kisiŋ nɛ di la joŋ cheeriŋ
a pi nuu duu nɛ ŋaa wii, see di la
laa sipaaŋ nii tiina niiŋ, a jiŋ wii-la
u si ŋaa.” 52 Ŋii nɛ Farisii timma-la
piɛsu a bul, “Ŋ ma ŋaa Galilii tiina
nɛɛ? Karimɛ Wia teniŋ. Di ŋ ŋaa
ŋii, ŋ jaŋ na ari nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kuŋ bi
Galilii tiŋteeŋ lia.” [53 Ŋii nɛ ba kala
sii pisɛ a mu ba diisiŋ.

8

Ba kɛŋ haal-la si piŋ nuu bala

1 Ŋii nɛ ka Yesu ma lii dimɛ a
jil peel kubala baa yirɛ Oliv nyuŋ.
2 Taŋ si pula chichuɔ-fiɛla, u bira
miira mu a juu Wia-dia. Niaa
ku gbaaru, u hɔŋ a bira suomo
didagɛba. 3 Ŋii nɛ Wia teniŋ
kerichiba ari Farisii tiŋŋaa kɛŋ haal
kubala ku juu. Ba kɛŋ haal-la duu
piŋ nuu bala. Ba leŋ u chiŋ ba
tutuɔbaaniŋ. 4 Ŋii nɛ ka ba bula pi
Yesu a bul, “La kuhiaŋ, la kɛŋ haala
deeŋ duu hiilɛ nuu bala nɛ. 5 Wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto daga ari
nuu-kala nɛ ŋaa ŋii, di la yaga kpuu
nɛ ari tabiaa. Bɛɛ nɛ ŋ ma bul?” 6 Ba
bul ŋii di ba ŋmoo Yesu fehe lɛ nɛ, a
wuo na woŋbiiŋ a bul u teeŋ. Ŋii nɛ
Yesu kɛŋ u nyuŋ chugili tiŋteeŋ aŋ
kɛŋ u neniiŋ tutuuri tiŋteeŋ. 7 Ka
ba ha chiŋ aa piɛsɛ wiaa. Ŋii nɛ
Yesu kɛŋ u nyuŋ wul wia nyuŋ a

bula piba a bul, “Ma ku-la kala ha
si bi haachɛ wii ŋaa, má leŋ duu
laa sipaaŋ joŋ tabiiŋ a yagɛ haal-
la, di ku-kaanaa ma pɛ.” 8 Ŋii nɛ u
bira kɛŋ u nyuŋ chugili a bira kɛŋ
u neniiŋ a tutuuri tiŋteeŋ. 9 Ba si
nii wialiŋ u si bula, ba kala lii kuŋ
kuŋ. Ba tuɔŋ nihiasi-la nɛ laa sipaaŋ
lii, ka ku-kaanaa tuto, aŋ ka Yesu
ari haal-la duŋduŋa lee-la. 10 Ŋii nɛ
Yesu kɛŋ u nyuŋ jee a piɛsɛ haal-la
a bul, “Nii nɛ nialiŋ hɛ? Nuu-kala
tuo duu yagiŋ kpuu?” 11 Haal-la si
di nuu-kala tuo. Ŋii nɛ Yesu bula pu
a bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ ŋaaŋ wii-
kala. Viiri aŋ bira sí haachɛ ŋaa.”]

Yesu si duu nɛ ŋaa dunia niaa pulumuŋ

12 Ŋii nɛ Yesu bira suomi a didagɛ
niaa. U bula piba a bul, “Mi nɛ ŋaa
dunia niaa pulumuŋ. Nii-la kala si
tomi bi jaŋ vɛŋ birimiŋ tuɔŋ. U
jaŋ vɛŋ pulumuŋ tuɔŋ. Miisi-la mi
si jaŋ pu jaŋ chaanɛ.” 13 Ŋii nɛ
Farisii timma-la bula pu a bul, “Ŋ
titia wiaa nɛ ŋ bubul ŋii, wialiŋ saa
ŋ si bula bi wutitii kɛnɛ.” 14 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “Di mi nɛ bul
mi titia wiaa maa, wii-la mi si bula
ŋaa wutitii nɛ, bɛɛ wiaa mi jiŋ lee-
la mi si lia nɛ, a jiŋ lee-la mi si jaŋ
mu. Ama ma-na bi lee-la mi si lia
jiŋ, a bira bi lee-la mi si jaŋ mu ma
jiŋ. 15 Ma yie joŋ cheeriŋ pi nuu a
tiŋ ma si biina ari u si bi woruŋ ŋaa
wiaa. Mi-na bi nuu-kala cheeriŋ pa.
16 Di mi nɛ faa joŋ cheeriŋ pi niaa
maa, u fa jaŋ ŋaa wutitii, bɛɛ wiaa
mi duŋduŋa dee bi cheeriŋ joŋo pi
tiina, mi Nyimma-la si tiŋmi nɛ pɛmi
lɛ la joŋ cheeriŋ a pi tiina. 17 Wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto daga ari
niaa balia nɛ na wiiŋ, a bul duu ŋaa
wutitii nɛ, di wii-la sɛnɛ ŋaa wutitii
nɛ. 18 Mii bul mi titia wiaa nɛ, mi
Nyimma-la ma si tiŋmi, u ma bubul
mi wiaa.” 19 Ŋii nɛ ba piɛsu, “Nii nɛ
ŋ Nyimma hɛ?” Ŋii nɛ Yesu bul, “Ma
bimi jiŋ, ŋii wiaa ma bi mi Nyimma
ma jiŋ. Di ma nɛ fa jiŋmi, ma fa
jaŋ jiŋ mi Nyimma maa.” 20 Yesu bul
wiaa deeŋba kala bua-la lɛ u síi dagɛ
niaa Wia-dia lɛ nɛ, lee-la ba si yie
joŋ kialiŋ bile pipi Wia. Ka nuu-kala
buu kɛnɛ, bɛɛ wiaa bua-la lɛ ba si
jaŋ kɛnu ha bi yie.

Yesu si di niaa bi jaŋ wuo mu lee-la u si jaŋ mu

21 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi nialiŋ
a bul, “Mi jaŋ viiri, ma jaŋ chɛmi
ka, ma saa jaŋ suu ari ma haachɛba.
Lee-la mi síi mu, ma bi jaŋ wuo mu
dimɛ.” 22 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la piɛsɛ
dɔŋɔ a bul, “U si, la bi jaŋ wuo mu
lee-la u síi mu. U saa bula magisɛ
ari u jaŋ kpu u titia nɛ koo ɛɛ nɛ u
bul ŋla?” 23 Ŋii nɛ Yesu bira bula
piba a bul, “Ma lii dunia deeŋ nɛ, ka
mi ma lii Wia-jaŋ. Ma lii dunia nɛ,
aŋ ka mi ma bi dunia lia. 24 Mi laa
sipaaŋ bula pima ari ma jaŋ suu ari
ma haachɛba. Ma sɛnɛ jaŋ suu ari
ma haachɛba, see di ma laa mi wiaa
dii ari mi si si mi ŋaa nii-la.” 25 Ŋii
nɛ ba piɛsu a bul, “Kubɛɛ nɛ ŋ ŋaa?”
Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi si
suomo dagɛ niaa, mi dagɛ nii-la mi si
ŋaa nɛ a pima. 26 Mi kɛŋ wiaa yugɛ
nɛ di mi bul a tigɛma lɛ, a wuo to
wialiŋ lɛ a joŋ cheeriŋ pima. Nii-la
si tiŋmi, u sɛnɛ ŋaa Wutitii Tiina nɛ.
Wialiŋ mi síi nii, u niiŋ lɛ nɛ mi saa
bula pi dunia niaa.” 27 U síi bul ŋii,
nialiŋ fa bi jiŋ ari u Nyimma Wia
wiaa nɛ u bulaa piba ŋii. 28 Ŋii nɛ
Yesu bula piba, “Di ma nɛ kɛŋ mi-
na Nuhuobiine Bie kpaasɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ, ma jaŋ jiŋ ari mi nɛ ŋaa nii-
la mi si si mi ŋaa. Ŋii ma lɛ nɛ ma
jaŋ to jiŋ ari mi bi wii-kala ŋaa mi
titia doluŋ lɛ, ama mi yie bul wialiŋ
mi Nyimma si dagɛmi nɛ. 29 Nii-la
ma saa si tiŋmi bimi duŋduŋa leŋe,
u ma hɛ mi teeŋ nɛ, bɛɛ wiaa mi yie
ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ u tuɔŋ nɛ.” 30 U
si bul wiiŋ deeŋ, niaa yuga a laa u
wiaa dii.

Nialiŋ si sɛnɛ ŋaa Abiraham doho niaa

31 Ŋii nɛ Yesu bula pi Ju̱u timma-
la si laa u wiaa dii a bul, “Di ma nɛ
nii mi niiŋ wialiŋ, ma jaŋ sɛnɛ ŋaa

mi haritooroo. 32 Ma jaŋ jiŋ wutitii.
Wutitii-la saa jaŋ leŋ di Wia laama
ta di ma tii ma titia.” 33 Ju̱u timma-
la si laa Yesu wiaa dii ma bul, “La
paala ŋaa Abiraham doho niaa nɛ.
La ha bi nuu-kala yosu ŋaa. Bɛɛ nɛ
saa tii ŋ bul di Wia jaŋ laala ta di la
tii la titia?”

34 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Wutitii nɛ mi bulaa pima, nuu-
na kala si ŋaa haachɛ, u tiina ŋaa
haachɛ yoŋ nɛ. 35 Di yomo nɛ hɛ nuu
dia lɛ, u bi dia-la lɛ jaŋ hɛ deeŋ deeŋ.
Ama di dia-la tiina nɛ kɛŋ bii, u-na
jaŋ hɛ dia-la lɛ a kaa mu wuu. 36 Di
mi-na Wia Bie nɛ saa laama ta, mi
sɛnɛ laama ta nɛ di ma tii ma titia.
37 Mi jima ari ma ŋaa Abiraham
doho niaa nɛ, aŋ ka ma chichɛ di
ma kpumi, bɛɛ wiaa wialiŋ mi si
dagɛma bi ma digilaa jua. 38 Mi-na
yie bul wialiŋ mi Nyimma si dagɛmi
nɛ, ma ma ŋiŋaa wialiŋ ma nyimma
si dagɛma di ma ŋiŋaa.”

39 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Abi-
raham nɛ ŋaa la nyimma.” Ŋii nɛ
Yesu ma bul, “Di ma nɛ sɛnɛ fa
ŋaa Abiraham biiri, ma fa jaŋ ŋiŋaa
wialiŋ Abiraham fa síi ŋaa. 40 Mi
bul wutitii nɛ pima, wialiŋ Wia si
dagɛmi. A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa nɛ
maa chɛ di ma kpumi. Abiraham
fa bi ŋii ŋaa. 41 Maa ŋaa wialiŋ ma
nyimma síi ŋaa nɛ.” Ŋii nɛ ba bul,
“La bi maŋgaa-biiri ŋaa. La kala
nyimma nɛ kubala. Wia nɛ ŋaa la
Nyimma.” 42 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Di Wia nɛ sɛnɛ fa ŋaa ma
Nyimma, ma fa jaŋ chomi, bɛɛ wiaa,
Wia teeŋ nɛ mi lii a kɔ daha. Mi
titia doluŋ lɛ dee mi kɔ. U nɛ tiŋmi.
43 Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ mi
si bula bubuɔŋ jiŋ? Ma bi chɛ di
ma jegile nii wialiŋ mi síi bul. Ŋii
nɛ tii ma bi ba bubuɔŋ jiŋ. 44 Ma
nyimma nɛ ŋaa Sitaani. Ma ma saa
cho di maa ŋaa u tuɔtɔrɛ wiaa nɛ.
Dunia di-suomuŋ kala lɛ nɛ u ŋaa ni-
kpuuru. U titia bi wutitii kɛnɛ. Ŋii
nɛ tii u bi wutitii ka to. Di u nɛ nyia
wiaa maa, u nagisiŋ nɛ paala ŋii. U
ŋaa wu-nyiaru nɛ, a paala ŋaa wu-
nyiaraa kala nyimma maa. 45 Ama a
tiŋ mi síi bul wutitii wiaa nɛ ma bi
mi wiaa laa dii. 46 Ma kubɛɛ nɛ jaŋ
wuo dagɛ ari mi kɛŋ haachɛ? Di mi
níi bul wutitii, bɛɛ nɛ saa tii ma bi
mi wiaa laa dii? 47 Ŋii-la kala si lii
Wia teeŋ yie jegile nii wialiŋ Wia síi
bul nɛ. Ma bi Wia teeŋ lia, ŋii nɛ tii
ma bi wialiŋ u síi bul jegile nii.”

48 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la bula pi Yesu
a bul, “La bi wutitii bulaa, la si si
ŋ ŋaa Samaria tiina nɛɛ, jiŋ-bɔmuŋ
ma kɛniŋŋ?” 49 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Jiŋ-bɔŋ bimi kɛnɛ, ama
mii pi mi Nyimma jirima nɛ, aŋ ka
ma-na bimi jirima ka pa ŋii. 50 Mi
bi yiriŋ chɛ pipi mi titia. Ama nuu
nɛ hɛ dimɛ a chɛ yiri-la pipimi. U
nɛ saa jaŋ dii nialiŋ si via mi wiaa
sariya. 51 Wutitii nɛ mi bulaa pima,
nii-la kala síi to mi niiŋ wiaa, u bi jaŋ
suu.” 52 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la bula pu
a bul, “Lɛɛlɛ la jima ari ŋ kɛŋ jiŋ-bɔŋ
nɛ. Abiraham suba nɛ. Nialiŋ ma
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, ba ma suu. Aŋ ka ŋ bul di nii-
la kala síi to ŋ niiŋ wiaa bi jaŋ kɔ
duu suba. 53 La nyimma Abiraham
suba nɛ. Ŋ saa biina di ŋ kiiu nɛɛ?
Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ma suu. Ŋ saa biina ŋ ŋaa
kubɛɛ nɛ?” 54 Ŋii nɛ Yesu bira bula
piba a bul, “Di mi níi pi mi titia yiriŋ,
yiri-la ŋaa yiri-pɛi nɛ. Mi Nyimma
nɛ nii-la síi pimi yiriŋ, nii-la ma si
si u ŋaa ma Wia nɛ. 55 Ma buu
jiŋ, ama mi-na jimu nɛ. Di mi nɛ
jaŋ bul ari mi buu jiŋ, mi jaŋ ŋaa
wu-nyiaru, ari ma si ŋaa wu-nyiaraa
ŋii. Mi saa jimu nɛ a tuto u niiŋ.
56 Ma naabalima Abiraham nia ari
mi jaŋ kɔ dunia duu nami. U si nii
ŋii, u tuɔŋ fa tɔrɛ. U paala nami
nɛ.” 57 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la bula pu a
bul, “Ŋ ha paala bi jisiŋ mahiŋ balia
ari fii yie. Ɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa a na
Abiraham?” 58 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, ka
di ba-na lul Abiraham, mi fa hɛ dimɛ
nɛ.” 59 Ŋii nɛ ba paa tabiaa di ba
yagu. U kɛŋ u titia faa a luɔra lii
Wia-dia-la tuɔŋ.

9

Yesu vaarɛ baal-la ba si lulu duu nyulima

1 Yesu si joŋ woŋbiiŋ vivɛŋ, u na
baal kubala, ba lulu duu nyulima
nɛ. 2 Ŋii nɛ Yesu haritooroo piɛsu a
bul, "Kuhiaŋ, kubɛɛ haachɛ nɛ ŋaa
baala deeŋ nyulimɛ? Baal-la haachɛ
nɛ koo u nyimma ari u naaŋ haachɛ
nɛ?" 3 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
"Baal-la nyulimuŋ bi u haachɛba lɛ
lia, u nyimma ari u naaŋ haachɛ ma
dee bi tii u nyulimɛ. U nyulima di
niaa wuo na ŋii Wia dol-la si wuo
tiŋ tiŋtiŋŋaa u lɛ nɛ. 4 La si na
woŋbiiŋ, má leŋ di la tiŋ tiŋtimii-la
nii-la si tiŋmi di mi tiŋ. Bua kubala
jaŋ yi nuu-kala bira bi jaŋ wuo tiŋ
tiŋtimii-la. 5 Mi ha si hɛ dunia lɛ
ŋii, mi nɛ ŋaa dunia niaa pulumuŋ."
6 Yesu si bul ŋii nɛ, u tu naŋtuɔruŋ
bil tiŋteeŋ a kaa buu tiariŋ, a paa
a taa baal-la siaa, aŋ bula pi baal-
la a bul, 7 "Sii tuu fuo kubala baa
yirɛ Siloom (yiriŋ deeŋ bubuɔŋ nɛ
ŋaa 'mi timu nɛ') a sɔŋ ŋ siaa." Ŋii
nɛ baal-la sii tuu sɔŋ u siaa fuo-la
lɛ. U siaa suri, u miira kɔ. 8 Ŋii
nɛ nialiŋ si kpagu, ari nialiŋ kala
fa si na baal-la duu faa sul kiaa, ba
pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Baala deeŋ dee fa bi
hɔnɔ susul kiaa ŋii?" 9 Dɔŋsuŋ si u
nɛ, dɔŋsuŋ ma si duu dee, ama u ta
nagu nɛ. Ŋii nɛ baal-la titia bul duu
nɛ ŋii. 10 Ŋii nɛ ba piɛsu, "Ɛɛ nɛ ŋ
ŋaa ŋ siaa suri?" 11 Ŋii nɛ baal-la
bul di nii-la ba síi yirɛ Yesu nɛ buu
tiariŋ, a paa taa u siaa lɛ, aŋ bula pu
duu tuu Siloom fuo-la a sɔŋ. U tuu
sɔŋ, u siaa suri. 12 Ŋii nɛ ba piɛsu,
"Nia lɛ nɛ u hɛ?" Baal-la bul di u bi
jiŋ.

Farisii tiŋŋaa piɛsɛ nyuluŋ-la vaariŋ wiaa

13 Ŋii nɛ ba kɛŋ baal-la fa si
nyulima a kaa mu Farisii tiŋŋaa
teeŋ. 14 Tapulii-la Yesu si buu tiariŋ
a taa baal-la siaa ba suri, u ŋaa chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ nɛ. 15 Ŋii nɛ Farisii
timma-la piɛsɛ baal-la ŋii u si ŋaa
u siaa suri. Baal-la bula piba a bul
di Yesu ŋaa tiariŋ nɛ taa u siaa, u
sɔŋ, u siaa suri. 16 Ŋii nɛ ba kɛŋ
wii-la lilɛrɛ. Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ
bula ari Wia dee bi baala deeŋ tima,
bɛɛ wiaa u bi ba chɛ-wiesii-la kisiŋ
lɛ ka to. Ŋii nɛ dɔŋsuŋ ma si di "Ɛɛ
nɛ nuu si ŋaa haachɛ tiina jaŋ wuo
ŋaa wu-magilaa deeŋba?" 17 Ŋii nɛ
Farisii timma-la bira piɛsɛ baal-la a
bul, "U si suri ŋ siaa ŋii, ni-bɛɛ nɛ ŋ
biina ari u ŋaa?" Ŋii nɛ baal-la si u-
na biina ari nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.

18 Ama J̱u̱u tiŋŋaa kuhiasi-la si, ba-
na bi laa dii ari baal-la fa nyulima
nɛ aŋ lɛɛlɛ nina ŋii, see di ba yirɛ
u nyimma ari u naaŋ. 19 Ŋii nɛ ba
yirɛ baal-la nyimma ari u naaŋ a
piɛsɛba, "Ma bie nɛ ŋlaa? Ma si,
ma lulu duu nyulima nɛɛ? Ɛɛ nɛ u
ŋaa a nina lɛɛlɛ?" 20 Ŋii nɛ baal-
la nyimma ari u naaŋ bul, "La jima
ari la bie nɛ ŋla. La jima la lulu
maa duu nyulima nɛ. 21 Ama la bi
jiŋ u si ŋaa ŋii u siaa suri, la bira
bi jiŋ nii-la ma si ŋaa u siaa suri.
Má piɛsu, u waa nɛ. U titia jaŋ wuo
bula pima." 22 Baal-la nyimma ari
u naaŋ faa fá J̱u̱u timma-la nɛ. Ŋii
nɛ tii ba bul ŋii. J̱u̱u timma-la fa
si di nii-la kala si bula ari Yesu nɛ
ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, ba jaŋ
kiru ba Wii-chuɔlɛ dia lɛ. 23 U naaŋ
ari u nyimma jiŋ ŋii nɛ a bul duu
waa nɛ, di ba piɛsu.

24 Ŋii nɛ Farisii timma-la bira yirɛ
baal-la ba si lulu duu nyulima a bul,
"La jima ari baala deeŋ ŋaa haachɛ
tiina nɛ. Wia sipaaŋ bul wutitii
pila." 25 Baal-la si, "Mi-na bi jiŋ di
baal-la ŋaa haachɛ tiina koo u bi
haachɛ tiina ŋaa. Ama wii-la mi-
na si jima nɛ ŋla: Mi fa nyulima nɛ,
ama lɛɛlɛ mi siaa suro nɛ." 26 Ŋii nɛ
ba piɛsu a bul, "Ɛɛ nɛ u ŋaa a suri
ŋ siaa?" 27 Ŋii nɛ baal-la bula piba
a bul, "Mi laa sipaaŋ bula pima nɛ,
ka ma bi jegile. Bɛɛ nɛ tii ma bira
chichɛ di ma nii? Ma ma saa chɛ
di ma mu ŋaa u haritooroo nɛɛ?"
28 Ŋii nɛ ba tuusu woruŋ aŋ bul, "Ŋ
nɛ ŋaa u haritooro, ama la-na ŋaa

Moosis haritooroo nɛ. 29 La jima ari
Wia fa bul wiaa pi Moosis nɛ, ama
baal-la deeŋ-na, la bi jiŋ u si lii lee-
la kala.” 30 Ŋii nɛ baal-la bul, “Wu-
kpuŋkpere nɛ ŋla. Ma bi jiŋ lee-la
u si lia, ama u nɛ suri mi siaa. 31 La
jima ari Wia bi haachɛ tiŋŋaa wu-
buluŋ ka jegili. Uu jegili nialiŋ síi
zilu nɛ aŋ pɛ ŋiŋaa wialiŋ u si cho.
32 Dunia si suomo, ma ha nia ari nuu
ba si lula duu nyulima, di nuu suri u
siaa? 33 Di nii-la nɛ bi Wia teeŋ lia,
u bi wiiŋ deeŋ wuo ŋaa.” 34 Ŋii nɛ
ba bula pi baal-la a bul, “Ba paala
luluŋ di ŋ ŋaa haachɛ tiina nɛ, ka ŋ
ma saa chɛ di ŋ dagɛla koo?” Ŋii nɛ
ba kiru ta u lii Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ.

Nii-la si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnɛ, u nyulima nɛ.

35 Yesu si nia di ba kiri baal-la ta u
lii Wii-chuɔlɛ dia-la tuɔŋ, u mu chɛu,
a nau a piɛsu, “Ŋ laa Nuhuobiine Bie
wiaa dii koo?” 36 Ŋii nɛ baal-la piɛsu,
“Kubɛɛ nɛ ŋii? Dagɛmi tiina di mi
laa u wiaa dii.” 37 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Ŋ paala nau nɛ. U nɛ nii-
la síi bul wiaa ŋ teeŋ ŋii.” 38 Ŋii
nɛ baal-la tuu kpirimi Yesu sipaaŋ
a chuɔlu aŋ bul, “Mi Tiina, mi laa
ŋ wiaa dii nɛ.” 39 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Mi kɔ dunia di mi ŋaa di nialiŋ si
nyulima, di ba siaa suri nɛ, ka di mi
ŋaa di nialiŋ si si di ba siaa suro nɛ,
di ba nyulimɛ.” 40 Farisii timma-la
si chiŋ dimɛ a nii Yesu si bul ŋii, ba
piɛsu a bul, “Ŋ biina la ma nyulima
nɛɛ?” 41 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Di ma nɛ fa nyulima a bi wutitii
jiŋ, ma fa bi wii-kala cheye. Ama
lɛɛlɛ ma si folo bul di maa na nɛ a
jiŋ wutitii ŋla, ŋii-na ma cheeriŋ ha
hɛma lɛ nɛ.”

10

Yesu si u nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ

1 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul,
“Wutitii nɛ mi bulaa pima, nii-la
kala si bi boiŋniiŋ to juu pie-dia,
aŋ wule to kɛrɛ juu, u tiina ŋaa
gaaru nɛ. 2 Ama nii-la si to pie-dia
boiŋniiŋ juu, u nɛ ŋaa piese-la pie-
daara. 3 Pie-dia bibenne yie suri pie-
dia boiŋniiŋ nɛ a pu. Piese-la ma
jiŋ u yiikoro. U yie yiyirɛba kubala
kubala, a laa ba sipaaŋ a kɛŋba lii.
4 Di u nɛ kɛŋ u kiaa kala lii, u yie laa
ba sipaaŋ nɛ, ka piesee tuto u hariŋ,
bɛɛ wiaa ba jiŋ u yiikoro nɛ. 5 Ba
bi nuhuɔru hariŋ ka to, ba jaŋ miira
fá u hariŋ, bɛɛ wiaa ba bi nuhuɔru-
la yiikoro jiŋ.” 6 Yesu magɛ namaga
deeŋ piba, ka ba bi wii-la u si bula
piba bubuɔŋ jiŋ.

7 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
“Wutitii nɛ mi bulaa pima, mi nɛ
ŋaa pie-dia-la boiŋniiŋ. 8 Nialiŋ kala
si laa sipaaŋ kɔ mi lɛ a nyia wiaa bul
di Wia nɛ tiŋba, ba kala ŋaa gaaraa
nɛ, piese-la ma bi ba yiikoro lɛ ka
to. 9 Mi nɛ ŋaa boi-la, nii-la kala si
tomi lɛ juu, mi jaŋ laau ta. Nialiŋ
kala si jua, mi jaŋ beŋba ari niaa síi
beŋ piesee ŋii, a leŋ ba lii didii yaŋ
aŋ miira kuu juu. 10 Gaara-na yie
kɔ duu gaa a kpu nɛ koo duu chei
kiaa, ama mi-na kɔ di niaa wuo kɛŋ
miisiŋ, di ba tuɔŋ tutɔrɛ woruŋ bua-
na kala lɛ.” 11 Yesu bira bula, “Mi
nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ. Pie-daari-
zɔmuŋ yie joŋ u miisiŋ yɔɔ suuŋ nɛ
u piesee wiaa. 12 Ama nii-la si bi
piesee tii aŋ didaa, ka ba titi̱mu, u
nɛ yie na guŋguro duu kɔ, u leŋ
piese-la aŋ fá. Guŋguro-la ku kɛsɛ
ba dɔŋsuŋ aŋ ŋaa dɔŋsuŋ pisɛ. 13 U
yie fá, bɛɛ wiaa u daa piese-la, ka
ba titi̱mu nɛ. U sipaa kala tuo piese-
la lɛ. 14 Mi nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ.
Mi jiŋ mi piesee, mi piesee ma jiŋmi.
15 Ŋii titia nɛ mi Nyimma jiŋmi, mi
ma jimu. Mi joŋ mi miisiŋ yɔɔ suuŋ,
mi piesee wiaa. 16 Mi kɛŋ piesee
dɔŋsuŋ maa, aŋ ka ba tuo piesee
deeŋba tuɔŋ. Mi jaŋ kɛŋba kaa kɔ.
Ba ma jaŋ jiŋ mi yiikoro a kala ŋaa
ni-bala piesee, ba pie-daara ma ŋaa
kubala. 17 Mi joŋ mi miisiŋ nɛ yɔɔ
suuŋ mi piesee wiaa, ka di mi bira
laa. Ŋii nɛ tii mi Nyimma cho mi
wiaa ŋii. 18 Nuu-kala dee bi jaŋ wuo
leŋ mi joŋ mi miisiŋ yɔɔ suuŋ, mi

titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ. Mi kɛŋ doluŋ di
mi joŋ mi miisiŋ a yɔɔ suuŋ, a bira
kɛŋ doluŋ di mi laa mi miisiŋ maa.
Mi Nyimma nɛ pimi doluŋ deeŋ.”
19 Yesu si bul wiaa deeŋba, Ju̱u
timma-la bira kɛŋ wiaa lilɛrɛ. 20 Ba
jesiŋ si di bɛɛ nɛ tii ba jijegili u wiaa,
di jiŋsiŋ nɛ kɛnu u nyinyaasɛ. 21 Ba
dɔŋsuŋ ma bul di nii-la jisiŋ si kɛnɛ
bi wiaa deeŋba wuo bul. U bira bi
nyulimaa ma siaa wuo suri.

Yesu bula ari u nɛ ŋaa Wia Bie

22 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa gbiele kubala
yi di ba gbieli Jerusalɛm lɛ. Bua
deeŋ lɛ nɛ ba liliisi ba si saa ba Wia
dia dɛrɛ a joŋo pi Wia. 23 U fa ŋaa
waariŋ chɛnɛ tuɔŋ nɛ. Bua deeŋ lɛ
nɛ Yesu vivɛŋ zawura-la tuɔŋ ba síi
yirɛ Solomɔŋ zawura a hɛ Wia dia-
la lɛ. 24 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa gbaaru
a piɛsu a bul, “Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ kɛŋla
dieni magɛ ŋla aŋ-na bula pila nii-
la ŋ si ŋaa? Di ŋ nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa, chaasa bula pila.”
25 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi
laa sipaaŋ bula pima nɛ, ka ma bi laa
dii. Tiŋtimii-la mi síi tiŋ mi Nyimma
doluŋ lɛ dagɛ nii-la mi si ŋaa nɛ.
26 Ama ma bi mi piesee ŋaa, ŋii nɛ tii
ma bi mi wiaa laa dii. 27 Mi piesee
jiŋ mi yiikoro nɛ, mi ma jiŋba, ba
tuto mi hariŋ. 28 Ŋii nɛ mi piba
miisi-la si bi dɛrɛ, ba bi jaŋ kɔ di
ba suba. Nuu ma saa bi jaŋ wuo
kɛŋba kaa laa mi nisiŋ lɛ da. 29 Mi
Nyimma-la si joŋba pimi, u nɛ kii
kuŋ-kala. Nuu ma kala saa bi jaŋ
wuo kɛŋba kaa laa u nisiŋ lɛ. 30 La
di mi Nyimma kala ŋaa kubala nɛ.”
31 Yesu si bul ŋii, Ju̱u timma-la bira
paa tabiaa di ba yagu. 32 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Mi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
yugɛ nɛ ma sipaaŋ di ma na. Mi
Nyimma nɛ pimi doluŋ mii ŋaa. Ba
kubɛɛ wiaa nɛ tii maa chɛ di ma
yagɛmi?” 33 Ju̱u timma-la ma miira
bul, “La bi chɛ di la yagiŋ a tiŋ ŋ
si ŋaa wu-zɔmɔ-la wiaa, ama ŋ ŋaa
nuhuobiiŋ nɛ aŋ kɛŋ ŋ titia a kaa
birimɛ Wia, a tutuusɛ Wia joŋŋoo.
Ŋii nɛ tii.” 34 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wia teniŋ tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba
ŋmuŋsa a bul di la nagɛ Wia nɛ. Wia
bul wiiŋ deeŋ pi nialiŋ ba si ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ pa nɛ. 35 U ŋaa wutitii nɛ,
la bi jaŋ wuo via Wia teniŋ.” 36 Ŋii
nɛ Yesu bul, “Wia si liisɛmi, a tiŋmi
mi ku tuu dunia, ɛɛ nɛ saa ma jaŋ
bul di mii tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ di
mi nɛ bula bul di mi ŋaa Wia Bii nɛ?
37 Di mi nɛ bi mi Nyimma tiŋtiŋŋaa
ka tiŋ, ma sí mi wiaa laa dii. 38 Ama
di mi níi tiŋ mi Nyimma tiŋtiŋŋaa,
má laa mi wiaa dii a tiŋ tiŋtimii-la
mi síi tiŋ wiaa, ari ma sí bi wialiŋ
mi si bula pima laa dii kala. Ŋii lɛ
nɛ ma jaŋ wuo to jiŋ a laa dii ari mi
Nyimma hɛmi lɛ nɛ. Mi ma hɛu lɛ.”
39 U si bul ŋii, ba bira chichɛ di ba
kɛnu, u fori ba nisiŋ lɛ.
40 Ŋii nɛ Yesu bira miira mu kieli
Jɔɔdaŋ fuoŋ, a mu lee-la Jɔɔŋ fa síi
fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ a hɛ dimɛ.
41 Niaa yuga a kɔ u teeŋ. Ba si di
Jɔɔŋ fa bi wu-magil kala ŋaa, ama
wialiŋ kala u fa si bula a tigɛ baala
deeŋ lɛ ŋaa wutitii nɛ. 42 Niaa fa
yuga a laa u wiaa dii lee-la.

11

Lazɔrɔs sii suuŋ lɛ

1-2 Baal kubala nɛ fa hɛ taŋ kubala
lɛ, taŋ-la yiriŋ nɛ Bɛtani. Baal-la
yiriŋ nɛ fa Lazɔrɔs. U dihaalaa
Mɛɛri ari Maata ma fa hɛ lee-la nɛ.
Mɛɛri deeŋ nɛ bua kubala lɛ joŋ
tulaali a bisa hɛ la Tiina Yesu naasiŋ
lɛ, aŋ kɛŋ u nyu-punaa a tiikɛ. Ŋii nɛ
Lazɔrɔs fa wiwiilɛ. 3 U dihaalaa tiŋ
ba mu bula pi Yesu a bul, “La Tiina,
nii-la ŋ si cho ka wiilu nɛ.” 4 Yesu si
nii wiiŋ deeŋ, u si, “Nyanyaliŋ deeŋ
dee bi maga di Lazɔrɔs wiila suu,
ama di Wia yiriŋ to ŋii lɛ nɛ a yirɛ,
di mi ma Wia Bie yiriŋ to dimɛ yirɛ.”
5 Yesu fa cho Maata ari u ŋaana
ari Lazɔrɔs nɛ kiŋkɛŋ. 6 U si nia di
Lazɔrɔs ka wiilu lee-la u fa si hɛ, ŋii
nɛ u bira chua dimɛ tapulaa balia.
7 Ŋii hariŋ nɛ u bula pi u haritooroo
a bul, “Má leŋ di la miira mu Judiya
tiŋteeŋ.” Bɛtani fa hɛ Judiya tiŋteeŋ

lɛ nɛ. 8 Ŋii nɛ Yesu haritooroo bula
pu a bul, “La kuhiaŋ, Ju̠u tiŋŋaa faa
chɛ di ba paa tabiaa yagiŋ lee-la nɛ,
u bi diene, aŋ ka ŋ biraa chɛ di ŋ
mu dimɛ ŋii?” 9 Ŋii nɛ Yesu magɛ
namaga a dagɛ ari u suuŋ bua ha
bi yie. U si, “Tapuluŋ kɛŋ hawaba
fii ari balia nɛ. Ŋii wiaa, di nuu níí
vɛŋ wiihɛyɛ, u bi jaŋ gigɛrɛ kiaa, bɛɛ
wiaa leriŋ pulla nɛ. 10 Ama di ŋ níí
vɛŋ titaŋiŋ, ŋ yie gigɛrɛ kiaa nɛ, bɛɛ
wiaa pulumuŋ tuo.” 11 Ŋii nɛ Yesu
bira bula pi u haritooroo a bul, “La
naŋdɔŋɔ Lazɔrɔs piŋ doŋ nɛ, ama
mi saa jaŋ mu chisu doŋ lɛ.” 12 Ŋii
nɛ u haritooroo bula pu, “Di u nɛ
piŋ doŋ, ŋii-na u jaŋ duori.” 13 Yesu
si bul ŋii, u si ari Lazɔrɔs suba nɛ,
aŋ ka u haritooroo biinɛ ari doŋ titia
nɛ u sɛnɛ piŋ. 14 Ŋii nɛ Yesu chaasa
bula piba ari Lazɔrɔs suba nɛ. 15 Ŋii
nɛ Yesu bul, “A tiŋ ma wiaa mi tuɔŋ
tɔrɔ ari bua-la lɛ Lazɔrɔs si suba mi
tuo lee-la. Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ to a
wuo laa mi wiaa dii. Má leŋ di la
mu u teeŋ.” 16 Yesu haritooroo tuɔŋ
dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Tɔmas. Ba kɛnu
yiyirɛ daaliɛriŋ ma nɛ, bɛɛ wiaa ba
fa ŋaa daaliɛriŋ nɛ. Ŋii nɛ u bula pi
u dɔŋsuŋ tiŋŋaa a bul, “Má leŋ di la
kala to Yesu hariŋ, duu nɛ ŋaa suu
maa, di la kala suu.”

17 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo
mu Bɛtani. Ba si mu yi lee-la, niaa
bula pu ari ba si hugi Lazɔrɔs, u
tapulaa banɛsɛ nɛ ŋla. 18 Bɛtani
ari Jerusalɛm fa ŋaa ari meel-daasiŋ
balia nɛ. 19 Ju̠u tiŋŋaa fa yuga a
lii Jerusalɛm kɔ Bɛtani di ba lɔllɛ
Maata ari Mɛɛri a tiŋ ba dibaala si
suba wiaa. 20 Maata si nia ari Yesu
faa kɔ nɛ, u sii lii duu chemu wɛniŋ
lɛ, aŋ ka Mɛɛri-na fa hɛ dia lɛ. 21 Ŋii
nɛ Maata bula pi Yesu a bul, “Mi
Tiina, di ŋ nɛ fa hɛ daha, mi dibaala
fa bi jaŋ suu. 22 Ari ŋii ma ha, mi
jima ari ŋ nɛ sul Wia chichɛ kuŋ-
kala, u jaŋ piŋ.” 23 Ŋii nɛ Yesu bula
pu ari u dibaala jaŋ bira sii a kɛŋ
miisiŋ. 24 Ŋii nɛ Maata bula pu, “Mi
jima ari dunia chɛ-dɛriŋ u jaŋ sii
suuŋ lɛ, bua-la lɛ nialiŋ kala si suba
si jaŋ sii.” 25 Ŋii nɛ Yesu bula pu,
“Mi nɛ ŋaa nii-la si jaŋ sii suuŋ lɛ, a
chisɛ niaa suuŋ lɛ di ba kɛŋ miisiŋ.
Nuu-kala si laa mi wiaa dii, di ŋ suba
maa, ŋ jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ. 26 Nii-
la ma kala si weye aŋ laa mi wiaa
dii, u bi jaŋ kɔ duu suba. Ŋ laa wiiŋ
deeŋ dii koo?” 27 Ŋii nɛ Maata bul,
“Oo, mi Tiina. Mi laa dii ari ŋ nɛ ŋaa
Kirisito, nii-la Wia si liisa, a ŋaa Wia
Bie maa, nii-la si maga duu kɔ dunia
deeŋ.”

28 Maata si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
u miira juu dia a luɔra yirɛ u ŋaana
Mɛɛri, a muŋso a bula pu a bul,
“Mɛɛri, la kuhiaŋ kɔ nɛ aa yiriŋ.”
29 Mɛɛri si nii ŋii, u sii lima a lii duu
chemu. 30 Bua-la lɛ di Yesu ha bi taŋ-
la tuɔŋ jua, u ha hɛ lee-la Maata si
chemu nɛ. 31 Ju̠u timma-la ari Mɛɛri
fa si hɛ dia lɛ baa nyagu, ba na Mɛɛri
duu sii lima. Ba si na ŋii, ba sii to u
hariŋ, bɛɛ wiaa ba fa biina duu chɛ
duu mu yel nɛ lee-la ba fa si hugi u
dibaala. 32 Mɛɛri si yi lee-la Yesu fa
si hɛ a nau, u tuu tel u naasiŋ lɛ aŋ
bul, “Mi Tiina, di ŋ nɛ fa hɛ daha,
mi dibaala fa bi jaŋ suu.” 33 Yesu
si na Mɛɛri ari Ju̠u timma-la síí to
u hariŋ kɔ di baa yel, u tuɔŋ faasa
chei. U yaraa ma faasa vɛŋ. 34 Ŋii nɛ
u piɛsɛba a bul, “Nii lɛ nɛ ma hugu?”
Ba bula pu, “La Tiina, ku na lee-la.”
35 Ba si bul ŋii, Yesu yel. 36 Ŋii nɛ Ju̠u
timma-la bul, “Má bee na u si chou
ŋii.” 37 Dɔŋsuŋ ma piɛsɛ a bul, “Ka
u nɛ suri nyulimaa siaa ŋii, u saa fa
bi jaŋ wuo ŋaa di Lazɔrɔs sí suu?”

38 Ba si bul ŋii, Yesu yaraa bira
vɛŋ. Ŋii nɛ ba mu yi bua-la leriŋ.
Bua-la fa hɛ buŋ lɛ nɛ. Ba joŋ tabiiŋ
tɔ niiŋ. 39 Ŋii nɛ Yesu bul di ba suri
tabii-la bua-la niiŋ. Ŋii nɛ Maata,
baal-la si suba dihaala dɔŋɔ, bula
pu, “Mi Tiina, u si suba, u tapulaa
banɛsɛ nɛ jiniŋ. Ŋla uu suɔru.”
40 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi bi
bula piŋ ari ŋ nɛ laa mi wiaa dii, ŋ
jaŋ na ŋii Wia si kɛŋ doluŋ?” 41 Ŋii
nɛ ba kɛŋ tabii-la suri. Yesu wula
beŋ wia nyuŋ aŋ bul, “Mi Nyimma,

mii lɔlluŋ ari ŋ si jegile nii mi teeŋ.
42 Mi jima ari ŋŋ jegili mi teeŋ nɛ
bua-na kala lɛ. Ama mi bul wiiŋ
deeŋ a tiŋ nialiŋ si hɛ daha wiaa nɛ,
di ba wuo laa dii ari ŋ nɛ tiŋmi."
43 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, ŋii nɛ u faasa
bul, "Lazɔrɔs, ku lii!" 44 U si bul ŋii,
baal-la si suba sii ku lii. U si ku lii,
gɛri-kɔsumɔɔ nɛ fa vɔɔ u naasiŋ ari
u nisaa kala. Gɛriŋ dɔŋɔ ma tɔ u
siaa. Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a
bul, "Má kɛnu puro ta duu viiri." Ba
kɛnu puri.

Ba vuura di ba kpu Yesu

Mat. 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

45 Ju̱u timma-la fa si kɔ di ba
chuɔlɛ Mɛɛri, a to u hariŋ mu a na
wii-la Yesu si ŋaa, ba tuɔŋ niaa yuga
a laa u wiaa dii. 46 Ka dɔŋsuŋ ma
miira mu bula pi Farisii tiŋŋaa wii-la
Yesu si ŋaa. 47 Ŋii nɛ Farisii timma-
la ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari niaa dɔŋsuŋ hilimi a
hɔnɔ vuurɛ a bul, "Bɛɛ nɛ la jaŋ
ŋaa? Má na wu-magila-la kala baala
deeŋ síi ŋaa nɛ. 48 Di la nɛ leŋe duu
ŋiŋaa wiaa deeŋba, nuu-kala jaŋ laa
u wiaa dii. Ŋii hariŋ Rom tiŋteeŋ
niaa jaŋ kɔ a kɛŋ la Wia-dia ari la
tiŋteeŋ kala kaa laa." 49 Ju̱u nihiasi-
la tuɔŋ dɔŋɔ nɛ ba faa yirɛ Kayafas.
Jina-la lɛ u nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ. Ŋii nɛ u bul,
"Ma bi wii jiŋ. 50 Ma bi jiŋ di ni-bala
nɛ laa tiŋteeŋ niaa kala nyuŋ suu, u
nɛ kpia la tiŋteeŋ niaa kala si suba,
koo ma bi wiiŋ deeŋ jiŋ?" 51 U si bul
ŋii, u bi naga u titia doluŋ lɛ nɛ u
bul ŋii, ama u si ŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ jina-la, ŋii
nɛ tii u wuo bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, ari Yesu jaŋ laa tiŋteeŋ
niaa kala nyuŋ suu, 52 tiŋteeŋ deeŋ
niaa ma duŋduŋa wiaa dee, ama
duu wuo pɛ kɛsɛ Wia biiri-la si pisa
hɛ leree dɔŋsuŋ maa a hɛ dɔŋɔ lɛ.
53 A chiŋ tapulii-la a kaa mu Ju̱u
tiŋŋaa kuhiasi-la vuurɛ ŋii ba si jaŋ
to kpu Yesu.

54 Ŋii wiaa Yesu bira bi chaasaa
gɔllɛ kpilii Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ. U lii
dimɛ a mu lee kubala baa yirɛ Ɛfirim
a kpagɛ giri-bine tuɔŋ. Ba di u
haritooroo hɛ dimɛ.
55 Bua-la lɛ di Ju̱u tiŋŋaa diisiŋ
kieliŋ gbiele-la kpaga. Ŋii nɛ Ju̱u
tiŋŋaa yuga a lii ba jasiŋ lɛ a mu
Jerusalɛm, di ba piisɛ ba disinniŋ ta,
aŋ ka di gbiele-la-na yi. 56 Ŋii nɛ
ba bee chichɛ Yesu gbiele-la tuɔŋ.
Ba si hɔŋ Wia-dia tuɔŋ, ŋii nɛ ba
pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Ma biina u jaŋ kɔ
gbiele-la koo, u bi jaŋ kɔ?" 57 Bua-
la lɛ, di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Farisii tiŋŋaa pa niiŋ,
di nuu-kala nɛ jiŋ Yesu si hɛ lee-la,
duu dagɛ, di ba wuo kɛnu.

12

Mɛɛri ŋaa nuuŋ tisɛ Yesu naasiŋ

Mat. 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Lɛɛlɛ u ka tapulaa balidu nɛ, ka
di Ju̱u tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la-
na yi. Ŋii nɛ Yesu sii mu Bɛtani,
lee-la Lazɔrɔs si hɛ, baal-la u fa si
chisa suuŋ lɛ. 2 Ŋii nɛ u juu Lazɔrɔs
dia. Ba ŋaa kudiilee di ba huɔru.
Ŋii nɛ Lazɔrɔs ari niaa dɔŋsuŋ pɛ
Yesu lɛ di ba dii kudiile-la. Maata nɛ
fa kɛŋ kudiile-la gɔllɔɔ kpaa. 3 Ŋii
nɛ Mɛɛri joŋ nuuŋ ari loŋ. U suɔra
sima. U yalliŋ ma hɛyɛ. Ŋii nɛ u joŋo
bisa hɛ Yesu naasiŋ lɛ, a kɛŋ u nyu-
punaa kaa tiikɛ. Nuu-la suɔra su̱ dia-
la kala. 4 Di Yesu haritooroo dɔŋɔ
baa yirɛ Judas Isikarɔt, duu fa hɛ
dimɛ, nii-la fa si jaŋ joŋ Yesu yallɛ.
Ŋii nɛ u bul, 5 "Bɛɛ nɛ tii ba bi nuuŋ
deeŋ joŋo yallɛ siidi bui balia, a joŋ
moribie-la pi summoo?" 6 U si bul
ŋii, u bi naga duu cho summo-la nɛ
tii, ama u fa ŋaa gaaru nɛ. U nɛ faa
kori ba moribiee a yie liliisɛ moribie-
la si hɛ dimɛ. 7 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, "Má leŋ haal-la. Má leŋ duu
ŋaa ŋii a gbɛrɛ tapulii-la ba si jaŋ
hugimi. 8 Ma di summoo jaŋ hɛ dimɛ
bua-na kala lɛ. Ama la di ma bi jaŋ
hɛ dimɛ deeŋ deeŋ."
9 Niaa yuga Ju̱u timma-la tuɔŋ a
nii di Yesu hɛ Bɛtani lɛ, a sii mu

dimɛ. Yesu duŋduŋa wiaa dee ba
mu dimɛ. Ba mua ka di ba pɛ na
Lazɔrɔs, nii-la u fa si chisa suuŋ lɛ
nɛ. 10 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ vuurɛ di ba kpu
Lazɔrɔs maa. 11 A tiŋ Yesu si chisɛ
Lazɔrɔs suuŋ lɛ wiaa Ju̠u tiŋŋaa
yuga a via ba nihiasiŋ niiŋ, aŋ laa
Yesu wiaa dii.

Ba zil Yesu kaa juu Jerusalɛm
Mat. 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

12 Taŋ si pula, ni-daŋ-la si kɔ diisiŋ
kieliŋ gbiele-la nii ari Yesu ka kɔ
Jerusalɛm nɛ. 13 Ŋii nɛ ba kala
kaarɛ abɛɛ pipaariŋ a kaa mu di ba
chemu, a faasa ŋaa goŋ a bubul,
“Tabarikala. Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ
la Tiina Wia doluŋ lɛ. U nɛ ŋaa la
Iziral tiŋŋaa kuoro.” 14 Ba síi ŋaa
ŋii, ŋii nɛ Yesu na kaku-bie a hɔŋ
u nyuŋ. Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ a bul,

15 “Ma nialiŋ sí hɛ Zaayɔŋ lɛ, ma sí
fawulluŋ fá. Ma kuoro níi kɔ
ma teeŋ a jil kaku-bie.”

16 Yesu haritooroo fa bi wii-la
bubuɔŋ jiŋ, ama Yesu si suba aŋ sii
suuŋ lɛ a laa yiriŋ ŋii, bua-la lɛ nɛ
ba liisi ari wialiŋ ba si ŋmuŋsa a
tigɛu lɛ nɛ, ba sɛnɛ ŋaau lɛ ŋii. 17 Ni-
daŋ-la fa si hɛ dimɛ a na Yesu duu
yirɛ Lazɔrɔs u sii a lii suuŋ bua lɛ,
ŋii nɛ baa bul wii-la. 18 Ni-daŋ-la si
nia ari Yesu ŋaa wu-magiliŋ deeŋ,
ba kala lii di ba chemu. 19 Ŋii nɛ
Farisii timma-la bula pi dɔŋɔ a bul,
“La bi wii-kala wuo ŋiŋaa. Má bee
na, dunia niaa kala níi to u hariŋ
ŋii.”

Yesu bul u suuŋ wiaa

20 Nialiŋ si lii Giriis tiŋteeŋ
dɔŋsuŋ ma fa hɛ nialiŋ si mu
Jerusalɛm di ba chuɔlɛ Wia gbiele-
la lɛ tuɔŋ nɛ. 21 Ŋii nɛ niaa deeŋba
mu Filip teeŋ. Filip fa lii Bɛtisaada
nɛ, Galilii tiŋteeŋ. Ba bula pi Filip
ari baa chɛ di ba na Yesu nɛ. 22 Filip
ma mu bula pi Aŋduru. Ŋii nɛ ba
balia-la mu bula pi Yesu. 23 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “Bua-la lɛɛlɛ
kpaga nɛ di mi-na Nuhuobiine Bie
laa yiriŋ. 24 Wutitii nɛ mi bulaa
pima, di ŋ nɛ joŋ mii-biiŋ du̠u, u yie
pua nɛ tiŋteeŋ, aŋ nyu, a hɛ mii-biee
yugɛ. Di ŋ nɛ bi joŋo du̠u tiŋteeŋ
duu pua, u bi jaŋ kɛŋ biee. 25 U si
nagɛ ŋii mii-biiŋ ŋ si joŋo du̠u lɛ,
ŋii titia nɛ u nagɛ nuhuobiine ma lɛ.
Nii-la kala síi chɛ duu laa u miisiŋ, u
jaŋ via u miisiŋ ta, ama nii-la kala si
via u miisiŋ ta dunia deeŋ lɛ, u tiina
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 26 Nii-la
kala si cho duu tima pipimi, see tiina
to mi hariŋ. Lee-la kala mi si hɛ, u
tiina ma jaŋ hɛ dimɛ. Di nuu-kala
nɛ tima pipimi, mi Nyimma jaŋ zil u
tiina.

27-28 Lɛɛlɛ mi tuɔŋ bi di-bala pina.
Bɛɛ nɛ saa mi jaŋ bul? Mi saa bul
di mi Nyimma sí leŋe di wialiŋ kala
si jaŋ ŋaami lɛ ŋaa koo? Ai, mi bi
jaŋ wuo bul ŋii. Wiaa deeŋba si jaŋ
ŋaami lɛ wiaa nɛ tii mi kɔ dunia. Mi
Nyimma, leŋ di niaa yirɛ ŋ yiriŋ.”
Ŋii nɛ nuu yiikoro lii wia nyuŋ a
bul, “Mi paala laa yiriŋ nɛ. Mi saa
jaŋ bira leŋ di niaa yirɛ mi yiriŋ.”
29 Ni-daŋ-la si chiŋ dimɛ a nii nii-la
yiikoro, dɔŋsuŋ si di taŋ nɛ dɔmɔ.
Dɔŋsuŋ ma si di Wia tiŋdaaru nɛ
bul wiaa pu. 30 Ŋii nɛ Yesu bula
piba, “Ma wiaa nɛ tii yiikoro deeŋ
bul ŋii, mi wiaa dee. 31 Bua-la lɛ Wia
si jaŋ dii dunia niaa sariya yie nɛ.
Bua deeŋ lɛ nɛ u ma jaŋ kiri Sitaani
ta, nii-la si ŋaa dunia niaa kuoro.
32 Ama di ba nɛ kpaasɛmi daa-gɛsɛɛ
nyuŋ, mi jaŋ ŋaa di niaa kala kɔ
mi teeŋ.” 33 U si bul wiiŋ deeŋ, u
bula dagɛ suu-la yiri u si jaŋ suu nɛ.
34 Ŋii nɛ nialiŋ bul, “Ba dagɛla ari
ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul di
Kirisito, nii-la Wia si liisa, bi jaŋ suu,
duu jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. Ɛɛ nɛ
saa ŋ bul di ba jaŋ kɛŋ Nuhuobiine
Bie a kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ? Kubɛɛ
nɛ saa Nuhuobiine Bie deeŋ wiaa ŋ
síi bul?” 35 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ
a bul, “Puluŋ-la si hɛ ma teeŋ, u bi
jaŋ dieni. Puluŋ-la ha si hɛ dimɛ ŋii,
má vɛŋ puluŋ-la lɛ, di birimiŋ síma
tɔ. Nii-la síi vɛŋ birimiŋ tuɔŋ bi jiŋ

lee-la u síi mu. 36 Puluŋ-la si hɛ ma
teeŋ ŋii, má laa u wiaa dii. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, ma ma jaŋ kɛŋ pulumuŋ a
ma chaanɛ."
Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u lii
a kɛŋ u titia faa di ba síu na. 37 U si
ŋaa wu-magila-la kala ba na, ari ŋii
kala, ba ha bi u wiaa laa dii. 38 Ba si
bi u wiaa laa dii ŋii, ŋii leŋe wialiŋ
nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ baa yirɛ Azaaya si bula ŋaa
wutitii nɛ. U fa bula,

"Nuu-kala bi wialiŋ la si bula piba laa dii.
Nuu-kala ma bi la Tiina Wia doluŋ na."

39 Ba sɛnɛ bi Wia wiaa wuo laa dii.
Ŋla nɛ Azaaya bira bul a tigɛba lɛ.
40 U si,

"Wia tɔ ba siaa nɛ
aŋ nyirɛ ba tuɔŋ,
di ba siaa sí kuŋ-kala wuo na,
di ba sí wiaa bubuɔsaa ma wuo jiŋ.
Di ŋii dee, ba fa jaŋ kɔ Wia teeŋ duu pullɛ ba tuɔŋ, di ba birima tutou."

41 Azaaya fa na Kirisito fa si jaŋ kɛŋ
doluŋ, ŋii nɛ tii u bul ŋii. 42 Ari ŋii
ma kala Ju̠u tiŋŋaa kuhiasiŋ yuga a
laa Yesu wiaa dii, ama a tiŋ Farisii
tiŋŋaa wiaa fawulluŋ fa kɛŋba. Ba
bi wuo chaasa bul ari ba laa u wiaa
dii, di ŋii dee, ba fa jaŋ kiriba Wii-
chuɔlɛ dia lɛ. 43 Ba fa cho di niaa nɛ
bibɛsɛba lɛ a kii Wia si bɛsɛba lɛ.
44 Ŋii nɛ Yesu faasa bul, "Nii-la
kala si laa mi wiaa dii, u ma laa nii-
la si tiŋmi wiaa dii nɛ. Mi duŋduŋa
wiaa dee u laa dii. 45 Nii-la kala
si nami, u ma na nii-la si tiŋmi nɛ.
46 Mi ku tuu dunia di mi ŋaa dunia
pulumuŋ nɛ a chaanɛ. Nii-la kala si
laa mi wiaa dii bira bi jaŋ hɛ birimiŋ
tuɔŋ. 47 Nii-la kala si nii mi wu-
bulaa aŋ bi baa to, mi bi u tiina
sariya ka dii, bɛɛ wiaa mi bi kɔ di mi
dii dunia niaa sariya. Mi kɔ di mi laa
dunia niaa ta nɛ. 48 Wialiŋ mi si bula
pima nɛ jaŋ dii tiina si bi mi wiaa laa
dii sariya chɛɛ-la dunia si jaŋ dɛrɛ.
49 Wialiŋ mi si bula, mi titia doluŋ lɛ
dee mi bul. Mi Nyimma-la si tiŋmi,
u titia nɛ dagɛmi wialiŋ mi síi bul.
50 Mi jima ari wialiŋ u síi dagu jaŋ
pi nialiŋ síi toba miisi-la si bi dɛrɛ.
Ŋii wiaa, wialiŋ kala mi síi bul ŋaa
mi Nyimma nɛ dagɛmi."

13

Yesu sɔŋ u haritooroo naasiŋ

1 Lɛɛlɛ u ka tapulii kubala nɛ, ka
di Ju̠u tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la
yi. Bua deeŋ lɛ Yesu jiŋ ari u jaŋ
leŋ dunia deeŋ aŋ mu u Nyimma
teeŋ. U cho nialiŋ síi to u hariŋ
nɛ dunia deeŋ lɛ. Bua deeŋ lɛ saa
dagɛ ari u cho u haritooroo nɛ a mu
kieli. 2 Tapulii-la didaaniŋ Yesu ari
u haritooroo hɔŋ di ba dii kudiilee.
Bua deeŋ lɛ di Sitaani ku juu Saamɔŋ
bie Judas Isikarɔt duu joŋ Yesu yallɛ.
3 Yesu fa jima ari u nɛ lii Wia teeŋ
nɛ. U si lii Wia teeŋ ŋii, u jaŋ bira
miira mu u teeŋ. U bira jima ari u
Nyimma fa joŋ kuŋ-kala doluŋ nɛ
a hɛ u nisiŋ lɛ. 4 Ŋii nɛ Yesu sii
kudiile-la nyuŋ, a wuri u gɛri-baliŋ
bil, aŋ joŋ pɔpɔ vɔɔ u tiŋa, 5 a ŋaa
liiŋ hɛ taasi-gbaŋa lɛ, a suomo susɔŋ
u haritooro-la naasiŋ a kɛŋ pɔpɔ-la
titiikɛ. 6 U si ku yi Saamɔŋ Piita lɛ,
ŋii nɛ Piita piɛsu a bul, "Mi Tiina,
ŋŋ chɛ di ŋ nɛ sɔŋ mi naasiŋ?" 7 Ŋii
nɛ Yesu bula pu, "Bua deeŋ lɛ ŋ bi
jiŋ wii-la mi síi ŋaa, ama u hariŋ lɛ
ŋ jaŋ jiŋ u bubuɔŋ." 8 Ŋii nɛ Piita
bira bula pu a bul, "Ŋ bi jaŋ sɔŋ mi-
na naasiŋ da." Ŋii nɛ Yesu ma bul,
"Di mi nɛ bi ŋ naasiŋ sɔmɔ, ŋ bira
bi mi haritooru ŋaa." 9 Ŋii nɛ Piita
bira bul, "Mi Tiina, di ŋii-na nɛ, sí mi
naasiŋ duŋduŋa sɔŋ, sɔŋ mi nyuŋ
ari mi nisaa maa." 10 Ŋii nɛ Yesu
bul, "Nii-la kala si fo liiŋ, u yaraa
kala zɔmɔ nɛ, u saa bira bi maga
duu fo liiŋ, [see duu sɔŋ u naasiŋ
duŋduŋa.] Ma kala saa bi disinniŋ
kɛnɛ, ama ni-bala duŋduŋa nɛ kɛŋ
disinniŋ ma tuɔŋ." 11 Yesu paala jiŋ
nii-la síi chɛ duu joŋu yallɛ nɛ. Ŋii
nɛ tii u bul di ba kala tuɔŋ dee bi
pulla ŋii.
12 Yesu si sɔŋ u haritooro-la naasiŋ
dɛrɛ, u bira joŋ u gɛriŋ laalɛ a

bira mu hɔŋ u di-hɔnuŋ, ŋii nɛ aŋ
piɛsɛba a bul, “Ma jiŋ wii-la mi si
ŋaama lɛ bubuɔŋ nɛɛ? 13 Ma kɛŋmi
kaa yirɛ ma kuhiaŋ ari ma Tiina. U
saa kɛŋ woŋbiiŋ nɛ di ma yirɛmi
ŋii, bɛɛ wiaa mi nɛ sɛnɛ ŋii. 14 Mi
si ŋaa ma Tiina ari ma kuhiaŋ aŋ
sɔŋ ma naasiŋ, u maga di ma saa
sɔŋ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa naasiŋ. 15 Mi
laa sipaaŋ ŋaama-na nɛ, di ma saa
wuo ŋiŋaa ŋii dɔŋɔ lɛ. 16 Wutitii
nɛ mi bulaa pima, tiŋtinnu kala bi
u kuhiaŋ kii, nii-la ma ba si tima,
u ma bi nii-la si timu kii. 17 Ma
lɛɛlɛ si jiŋ wiaa deeŋba ŋii, di ma
níi ŋaaba, ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 18 Ma
kala dee mi bul ari ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.
Mi jiŋ nialiŋ mi si liisa nɛ. Wii-la
ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ
jaŋ ŋaa wutitii. Ba bula ari la di nii-
la kala si pɛ dɔŋɔ lɛ dii kudiilee nɛ
jaŋ miira gollimi lɛ. 19 Mi bul wiiŋ
deeŋ pipima nɛ, ka duu-na ŋaa, di
ŋii nɛ sɛnɛ kɔ duu ŋaa, ma jaŋ laa
mi wiaa dii ari mi nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la wiaa ba si ŋmuŋsa. 20 Wutitii
nɛ mi bulaa pima, nii-la kala si kɛŋ
nii-la mi si tima woruŋ, u tiina kɛŋ
mi ma woruŋ nɛ. Nii-la ma kala si
kɛŋmi woruŋ, u tiina ma kɛŋ nii-la
si tiŋmi woruŋ nɛ.”

Yesu bula ari ba jaŋ joŋu yallɛ.

Mat. 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

21 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u
tuɔŋ bi di-bala pina. Ŋii nɛ u chaasa
bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, ma
dɔŋɔ nɛ jaŋ joŋmi yallɛ.” 22 Ŋii nɛ
u haritooro-la miira didaasɛ dɔŋɔ.
Ba bi jiŋ tiina u síi dagu. 23 Yesu
haritooro-la tuɔŋ nii-la u fa si cho
nɛ fa hɔnɔ kpagu. 24 Ŋii nɛ Saamɔŋ
Piita lɔgɛ u haritooro-la dɔŋɔ duu
piɛsɛ Yesu-na di kubɛɛ nɛ u didagɛ?
25 Ŋii nɛ haritooro-la fa si kpagɛ Yesu
wasa suusa mu yi Yesu a piɛsu a bul,
“Mi Tiina, kubɛɛ nɛ?” 26 Ŋii nɛ Yesu
bul, “Mi si jaŋ joŋ boroboro yuu
disiŋ a pi nii-la, u nɛ ŋii.” Ŋii nɛ u
joŋ boroboro-la a yuu disiŋ a joŋɔ pi
Judas, nii-la si ŋaa Saamɔŋ Isikarɔt
bie. 27 Judas si yia laa boroboro-
la dɛrɛ, Sitaani ku juu-u. Ŋii nɛ
Yesu bula pu, “Wii-la ŋ síi chɛ di
ŋ ŋaa, ŋaau lima lima.” 28 Nialiŋ
dɔŋsuŋ kala fa síi dii kudiile-la, ba
bi jiŋ wii-la kala u fa si bula bubuɔŋ.
29 Judas fa síi kori ba moribiee ŋii,
Yesu haritooro-la dɔŋsuŋ fa biina ari
Yesu faa chɛ duu mu yɔɔ kialiŋ ba síi
chɛ di ba dii nɛ gbiele-la lɛ, koo duu
joŋ kuŋ nɛ a pi summoo. 30 Judas si
laa boroboro-la dɛrɛ, u guu sii a lii
lima lima. Bua-la lɛ titaŋ nɛ.

Yesu bil ŋi̱i-falii nɛ a pi niaa

31 Judas si lia, ŋii nɛ Yesu bul di
niaa jaŋ na u-na Nuhuobiine Bie
doluŋ si magɛ ŋii. Niaa ma jaŋ tou
lɛ nɛ a na ŋii Wia si kɛŋ doluŋ. 32 Ŋii
nɛ Yesu bira bul, “Mi si jaŋ dagɛ Wia
doluŋ si magɛ ŋii, ŋii nɛ Wia ma jaŋ
dagɛ mi-na Nuhuobiine Bie doluŋ si
magɛ ŋii. U jaŋ ŋaa ŋii lima. 33 Mi
biiriŋ, mi bira bi jaŋ hɛ ma teeŋ
dieni. Ma jaŋ bee chɛmi. Ama mi si
bul ŋii a pi Ju̱u tiŋŋaa, mi jaŋ bul ŋii
a pima maa. Lee-la mi si jaŋ mu, ma
bi jaŋ wuo mu dimɛ. 34 Ŋi̱i-falii nɛ
mi bilee pima. U nɛ ŋla: Ma jima ari
mi choma nɛ woruŋ. Má cho dɔŋɔ
ari mi si choma ŋii. 35 Di ma nɛ cho
dɔŋɔ, ŋii lɛ nɛ niaa kala jaŋ to jiŋ ari
ma sɛnɛ ŋaa mi haritooroo nɛ.”

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ

Mat. 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

36 Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita piɛsɛ Yesu
a bul, “Mi Tiina, nii nɛ ŋ mumu?”
Ŋii nɛ Yesu ma bula pu a bul, “Lee-
la mi si jaŋ mu, ŋ bi jaŋ wuo to mu,
ama u hariŋ nɛ ŋ jaŋ wuo to.” 37 Ŋii
nɛ Piita bira piɛsu a bul, “Mi Tiina,
bɛɛ nɛ tii mi bi jaŋ wuo to ŋ hariŋ
lɛɛlɛ? Mi paala ŋaa siri di mi joŋ mi
miisiŋ yɔɔ suuŋ nɛ ŋ wiaa.” 38 Ŋii nɛ
Yesu piɛsu a bul, “Ŋ sɛnɛ ŋaa siri di
ŋ joŋ ŋ miisiŋ yɔɔ suuŋ nɛ mi wiaa?
Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, ka di ji-bele-
na yel, ŋ jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari
ŋ bimi jiŋ.”

14

Yesu si u nɛ ŋaa woŋbii-la síi mu Wia teeŋ

1 Ŋii nɛ Yesu si, "Ma sí leŋe di ma
tuɔŋ vugimɛ. Má laa Wia wiaa dii a
laa mi ma wiaa dii. 2 Mi Nyimma
jaŋ lɛ diisiŋ yuga hɛ dimɛ. Di ŋii
fa dee, mi bi jaŋ bula pima ari mi
jaŋ mu wasɛ leriŋ a bilma lɛ. 3 Di
mi nɛ mua a wasɛ lee-la bilma lɛ
dɛrɛ, mi jaŋ bira kɔ a kɛŋma kaa mu
mi teeŋ Wia-jaŋ lɛ, di la kala hɛ di-
bala. 4 Lee-la ma mi si jaŋ mu, ma
jiŋ woŋbiiŋ nɛ." 5 Ŋii nɛ Tɔmas bula
pu a bul, "La Tiina, la bi jiŋ lee-la ŋ
síi mu, ɛɛ nɛ la jaŋ wuo ŋaa jiŋ u
woŋbiiŋ?" 6 Ŋii nɛ Yesu bula pu a
bul, "Mi nɛ ŋaa woŋbiiŋ aa mu Wia-
jaŋ. Mi nɛ bira Wutitii Tiina maa, a
biraa pi niaa ma miisiŋ. Nuu-kala bi
mi Nyimma teeŋ wuo mu, see duu
tomi lɛ. 7 Di ma nɛ jiŋmi, ma jiŋ mi
Nyimma ma nɛ. A lii jiniŋ saa ma
paala jimu nɛ a nau maa."

8 Ŋii nɛ Filip bula pu a bul, "Mi
Tiina, dagɛla la Nyimma, wii-la kala
la síi chɛ nɛ ŋii." 9 Ŋii nɛ Yesu piɛsu
a bul, "Filip, la di ŋ hɛ dimɛ a dieni
ŋii, ka ŋ ha bimi jiŋŋ? Nii-la kala
si nami, u na mi Nyimma ma nɛ.
Bɛɛ nɛ saa tii ŋ bul di mi dagɛma
mi Nyimma? 10 Ŋ bi laa dii ari mi
hɛ mi Nyimma lɛ nɛ, mi Nyimma ma
hɛmi lɛɛ? Wialiŋ kala mi si yie bulaa
pima, mi titia doluŋ lɛ dee mii bul.
Wialiŋ ma mi síi ŋaa, mi Nyimma
hɛmi lɛ níi ŋaa ŋii. 11 Má laa dii ari
mi hɛ mi Nyimma lɛ nɛ, mi Nyimma
ma hɛmi lɛ. Di ma nɛ bi ŋii wuo
laa dii, má laa dii a tiŋ wialiŋ mi
síi ŋaa wiaa. 12 Wutitii nɛ mi bulaa
pima, nii-la kala si laa mi wiaa dii,
u jaŋ wuo ŋiŋaa wialiŋ mi síi ŋaa.
U jaŋ paala wuo ŋaa kii wialiŋ mi
síi ŋaa, bɛɛ wiaa mi jaŋ miira mu
mi Nyimma teeŋ. 13 Kuŋ-na kala ma
si piɛsɛ chichɛ mi doluŋ lɛ, mi jaŋ
joŋo pima. Mi jaŋ ŋaa ŋii di niaa
wuo tomi lɛ a na mi Nyimma si kɛŋ
doluŋ ŋii, a yirɛ u yiriŋ. 14 Di ma níi
chɛ kuŋ-kala mi doluŋ lɛ, mi jaŋ ŋaa
pima."

Yesu bula ari u jaŋ joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ

15 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ma nɛ
chomi, ma jaŋ tuto mi niiŋ wiaa.
16 Di ma níi ŋaa ŋii, mi jaŋ sul mi
Nyimma duu joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pima,
duu pipɛma lɛ. U jaŋ hɛ ma teeŋ
a kaa mu wuu. 17 U jaŋ didagɛma
wutitii. Dunia niaa buu jiŋ. Ba bi
jaŋ wuo nau, ŋii nɛ tii u bi jaŋ wuo
hɛba lɛ. Ama ma-na jimu nɛ. U hɛ
ma teeŋ nɛ. U saa jaŋ hɛma lɛ.

18 Mi bi jaŋ leŋ ma duŋduŋa ta,
mi jaŋ miira kɔ ma teeŋ. 19 U ka
mua dunia niaa bira bi jaŋ nami,
ama ma-na jaŋ nami. Mi si jaŋ kɛŋ
miisiŋ ŋii, ma ma jaŋ kɛŋ miisiŋ.
20 Tapulii-la Wia si jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-
la hɛma lɛ nɛ, ma jaŋ jiŋ ari mi hɛ
mi Nyimma lɛ nɛ, ma ma hɛmi lɛ, mi
ma hɛma lɛ. 21 Nii-la kala si nii mi
niiŋ wiaa aa toba, u tiina nɛ chomi.
Mi Nyimma ma saa jaŋ cho nii-la si
chomi. Mi ma jaŋ cho tiina a kɛŋ mi
titia kaa dagu." 22 Ŋii nɛ Judas bul
(nii-la ba síi yirɛ Isikarɔt dee), "Mi
Tiina, ɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa a kɛŋ ŋ titia
dagɛla, aŋ bi ŋ titia kaa dagɛ dunia
niaa?" 23 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Nii-la kala si chomi, u jaŋ tuto mi
niiŋ wiaa. U si ŋaa ŋii, mi Nyimma
ma jaŋ chou. La di mi Nyimma kala
ma jaŋ ku hɛu lɛ. 24 Nii-la si bimi
cho, u bi mi niiŋ wiaa ka to. Wialiŋ
ma si nii saa, mi titia dee bi bul. Ama
mi Nyimma-la si tiŋmi nɛ dagɛmi
mii bul.
25 Mi ha hɛ ma teeŋ nɛ, ŋii nɛ mi
bul wiaa deeŋba pipima. 26 Ama mi
Nyimma jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la duu
ku tuu a hɛma lɛ mi doluŋ lɛ. U
jaŋ pɛma lɛ a wuo dagɛma wii-kala,
a leŋ di ma liisi wialiŋ kala mi si
bula pima. 27 Mi síi mu ŋii, mi jaŋ
leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa di ma
tuɔŋ tɔrɛ. Yarifiɛla-la mi si pima,
u bi naga yarifiɛla-la dunia niaa si
kɛnɛ nɛ. Ma sí leŋe di ma tuɔbiinaa
vugimɛ, a bira sí leŋe di fawulluŋ

ma kɛŋma. 28 Ma nia ari mi si bula pima ari mi jaŋ miira viiri aŋ bira miira kɔ ma teeŋ. Di ma nɛ fa chomi, ma tuɔŋ fa jaŋ tɔrɛ ari mi si mu mi Nyimma teeŋ, bɛɛ wiaa u nɛ kɛŋ doluŋ a kiimi. 29 Mi laa sipaaŋ bul wiaa deeŋba pipima nɛ, ka di bana ŋaa, ma jaŋ laaba dii. 30 Mi bi jaŋ wuo bul wiaa ma teeŋ a dieni, bɛɛ wiaa dunia kuoro ka kɔ nɛ. U bi dol kala kɛnɛ mi lɛ. 31 Ama mii chɛ di dunia niaa jiŋ ari mi cho mi Nyimma nɛ. Ŋii nɛ tii mi ŋiŋaa wialiŋ kala u si si di mi ŋaa. Má leŋ di la lii. Má sii.”

15

Yesu nɛ ŋaa tii-titii-la ba síi yirɛ vaiŋ

1 Ŋii nɛ Yesu si, “Mi nagɛ tia-la titia ba síi yirɛ vaiŋ nɛ. Ama mi nɛ tii-titii-la. Mi Nyimma ma nagɛ nii-la síi beŋ tia-la nɛ. 2 Naakel-la kala si mɛrɛ tia-la lɛ aŋ bi nɛŋ, u yie kere ta nɛ, naakel-la kala síi nɛŋ, u yie buoro ta nɛ, ka di u wuo faasa nɛŋ woruŋ. 3 Ma tuɔŋ paala bira bi disinniŋ kɛnɛ a tiŋ wialiŋ mi si bula pima. 4 Má mɛrɛmi lɛ di mi ma mɛrɛma lɛ. Tia naakelee duŋduŋa bi jaŋ wuo nɛŋ, see di ba mɛrɛ tia geŋtine lɛ. Ma ma bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ, see di ma mɛrɛmi lɛ.” 5 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Mi nagɛ tia nɛ, ma ma nagɛ tia-la naakelee. Nii-la kala si mɛrɛmi lɛ, mi ma mɛrɛ tiina lɛ. Ŋii nɛ jaŋ wuo ŋaa duu tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ woruŋ, a tiŋ bɛɛ wiaa di ma nɛ bimi lɛ mɛrɛ, ma bi jaŋ wuo ŋaa wii-kala. 6 Di nuu nɛ bimi lɛ mɛrɛ, ba jaŋ joŋ tiina yuo ta, a nagɛ ba si yie keri tia naakelee ta, ba hil. Ba paaba a yuo hɛ nyiniŋ lɛ ba dii ŋii. 7 Di ma mɛrɛmi lɛ, mi niiŋ wiaa mi si bula pima jaŋ hɛ ma tuɔŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, kuŋ-kala ma si piɛsɛmi chichɛ, mi jaŋ wuo ŋaa pima. 8 Di ma nɛ tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ woruŋ, ŋla nɛ mi Nyimma yiriŋ jaŋ yirɛ. Ma jaŋ wuo dagɛ ŋii ari ma ŋaa mi haritooroo nɛ. 9 Mi choma ari mi Nyimma si chomi ŋii nɛ. Ŋii wiaa, má mɛrɛmi lɛ di mi choma a kaa mu wuu. 10 Di ma níi to mi niiŋ wiaa, mi jaŋ choma a kaa mu, ari mi síi to mi Nyimma niiŋ wiaa a mɛrɛu lɛ u chomi ŋii. 11 Mi bul wiaa deeŋba pima di ma wuo na tuɔtɔru-la mi si joŋo pima. Ŋii nɛ ma tuɔŋ jaŋ faasa tɔrɛ woruŋ a mu dɛrɛ.

12 Mi choma nɛ woruŋ. Wii-la mi si bula pima di maa ŋaa nɛ ŋla: Má cho dɔŋɔ ari mi si choma ŋii. 13 Di nuu nɛ ŋaa siri duu joŋ u miisiŋ yɔɔ suuŋ u naŋdɔŋɔ wiaa, u chou nɛ woruŋ. Nuu-kala bi nii-la cho magɛ nia deeŋ. 14 Di ma níi ŋaa wialiŋ mi síi bula pima di maa ŋaa, ma jaŋ ŋaa mi naŋdɔŋsuŋ. 15 Mi bira bi jaŋ kɛŋma kaa yirɛ mi tiŋtinnaa, bɛɛ wiaa tiŋtinna bi wii-la u kuhiaŋ síi ŋaa jiŋ. Ama mi-na bul wialiŋ kala mi Nyimma si bula pimi pima nɛ. Ŋii nɛ tii mi kɛŋmaa yirɛ mi naŋdɔŋsuŋ. 16 Ma dee bimi liisa, mi nɛ liisɛma. Mi liisɛma di ma mu faasa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ, wu-zɔmɔ-la si bi jaŋ lɛl. Di ma níi ŋaa ŋii, mi Nyimma jaŋ pima kuŋ-kala ma si piɛsu chichɛ mi doluŋ lɛ. 17 Wii-la mi si bula pima di maa ŋaa nɛ ŋla: Má cho dɔŋɔ.

Yesu bul ŋii dunia niaa si jaŋ bɛrɛ ba di u haritooroo

18 Di dunia niaa nɛ bɛrɛma, ma jiŋ ari ba laa sipaaŋ bɛrɛmi nɛ. 19 Di ma nɛ fa ŋaa dunia niaa, dunia niaa fa jaŋ choma woruŋ, ari ba si cho dɔŋɔ ŋii. Ma di dunia niaa bi kubala ŋaa. Mi liisɛma dunia niaa tuɔŋ nɛ. Ŋii nɛ tii ba bɛrɛma. 20 Mi laa sipaaŋ bula pima ari tiŋtinnu bi u kuhiaŋ kii. Má liisi wiiŋ deeŋ. Ba si dɔgisɛmi ŋii, ba jaŋ dɔgisɛma ma ŋii. Di ba nɛ fa sɛi mi niiŋ wiaa, ba fa jaŋ sɛi ma ma niiŋ wiaa. 21 Ba jaŋ ŋaa wiaa deeŋba kala a tiŋ ma síi to mi hariŋ wiaa. Ba si bi nii-la si tiŋmi jiŋ nɛ tii baa ŋaa ŋii. 22 Di mi nɛ fa bi ku bul wiaa piba, ba si ŋaa wu-bɔmɔ-la kala, mi fa bi jaŋ wuo bul di ba chei wii-kala. Ama mi si folo ku bul wiaa piba, ba bira bi jaŋ wuo

bul ari ba bi wii-kala cheye. [23] Nii-
la si bɛrɛmi, tiina bɛrɛ mi Nyimma
ma nɛ. [24] Wialiŋ kala mi si ŋaa,
nuu-kala biba ŋaa. Di mi nɛ fa biba
ŋaa di ba na, ba fa bi jaŋ chei wii-
kala. Ama ba naba kala nɛ aŋ ha
bɛrɛ la di mi Nyimma kala. [25] Ba si
bɛrɛmi ŋii, wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa
Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ ŋaa. Ŋla nɛ ba
ŋmuŋsɛ, 'Mi bi wii-kala ŋaa chei, ka
ba bɛrɛmi.' [26] Ama mi jaŋ leŋ di Wia
Diŋ-zɔŋ-la lii mi Nyimma teeŋ a ku
tuu hɛma lɛ. U jaŋ pɛma lɛ a dagɛma
wutitii. U nɛ jaŋ bul mi wiaa pima.
[27] Ma ma jaŋ bul mi wiaa pi niaa, bɛɛ
wiaa mi si suomo didagɛ niaa, la di
ma kala níi to dɔŋɔ.

16

[1] Mi bul wiaa deeŋba kala pipima
di ma sí hariŋ miiru nɛ. [2] Bua-la
jaŋ yi di J̱ṵu tiŋŋaa kirima ta Wii-
chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Bua ma dɔŋ jaŋ yi
di niaa kpuma aŋ biinɛ di baa to
Wia woŋbiiŋ nɛ ŋii. [3] Ba jaŋ ŋaa
wiaa deeŋba kala a tiŋ ba sí bi mi
Nyimma jiŋ, a bimi ma jiŋ. [4] Mi bul
wiaa deeŋba kala pipima di bua-la
nɛ ku yi di wiaa deeŋba ŋiŋaa, ma
jaŋ liisi ari mi bula pima.

Wia Diŋ-zɔŋ-la tiŋtiŋŋaa

La di ma kala fa síi to dɔŋɔ, ŋii
nɛ tii mi bi wiaa deeŋba bula pima
faafaa. [5] Ama lɛɛlɛ mii mu nii-la si
tiŋmi nɛ, aŋ ka ma kuŋ-kala ha bi mi
piɛsa a bul di nii nɛ mii mu? [6] Mi si
bul wiaa deeŋba pima lɛɛlɛ ŋla, ma
tuɔŋ cheye nɛ. [7] Ama wutitii nɛ mi
bulaa pima ŋla. Mi síi mu ŋii, u jaŋ
zɔmɔ pima. Di mi nɛ bi mua, Wia
Diŋ-zɔŋ-la si jaŋ kɔ a pɛma lɛ bi jaŋ
kɔ. Ama di mi nɛ mua, mi jaŋ leŋ
duu kɔ. [8] Duu nɛ saa kɔ, u jaŋ leŋ di
dunia niaa jiŋ ari ba ŋaa haachɛba
nɛ. U jaŋ bira dagɛba ŋii ba si jaŋ
to a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ, a bira
dagɛba ari Wia jaŋ dii ba sariya. [9] Ba
jaŋ jiŋ ari ba si bi mi wiaa laa dii,
u ŋii ŋaa haachɛ nɛ. [10] Mi si miira
mu mi Nyimma teeŋ ŋii, ma bira bi
jaŋ nami. U ŋii ma jaŋ dagɛ ari mi
kɛŋ tuɔ-pula nɛ Wia sipaaŋ. [11] Wia
si folo dii dunia kuoro Sitaani sariya
ŋii, ba ma jaŋ jiŋ ari Wia ma jaŋ dii
ba sariya.

[12] Wiaa yuga nɛ mi ha kɛŋ di
mi bula pima, ama ma biba wuo
nyalimɛ. [13] Ama di Wia Diŋ-zɔŋ-la
nɛ kɔ, u jaŋ dagɛma wutitii kala. U
bi jaŋ bubul wiaa u titia doluŋ lɛ,
ama wialiŋ kala u si nii mi Nyimma
niiŋ lɛ nɛ u jaŋ bul. U ma jaŋ
dagɛma wialiŋ kala si jaŋ ŋaa. [14] U
jaŋ leŋ di niaa yirɛ mi yiriŋ, bɛɛ
wiaa wialiŋ kala mi si kɛnɛ mi bul,
u jaŋ kaa ku bula pima. [15] Ku-la kala
mi Nyimma si kɛnɛ ŋaa mi kuŋ nɛ.
Ŋii nɛ tii mi bula pima ari wialiŋ
kala mi si kɛnɛ mi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-
la jaŋ kaa ku bula pima."

Yesu bula pi u haritooroo ari ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ

[16] Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a
bul, "Ma bira bi jaŋ nami. Tapu-
laa baŋmɛnɛ chɛɛŋ nɛ ma jaŋ bira
nami." [17] Ŋii nɛ u haritooroo
dɔŋsuŋ pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Wiiŋ
deeŋ bubuɔŋ nɛ bɛɛ? U bula pila
ari tapulaa baŋmɛnɛ la bi jaŋ nau,
di tapulaa baŋmɛnɛ chɛɛŋ nɛ la bira
jaŋ nau. U bira bula ari u si jaŋ
mu u Nyimma teeŋ nɛ tii la bira bi
jaŋ nau. [18] U si yie bul di tapulaa
baŋmɛnɛ deeŋ, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ?
La bi u bubuɔŋ jiŋ." [19] Yesu jima ari
baa chɛ di ba piɛsu nɛ. Ŋii nɛ u bula
piba, "Mi si si tapulaa baŋmɛnɛ ma
bi jaŋ nami, di tapulaa ma baŋmɛnɛ
chɛɛŋ ma jaŋ bira nami, ŋii wiaa nɛ
ma pipiɛsɛ dɔŋɔɔ? [20] Wutitii nɛ mi
bulaa pima, ma jaŋ ŋmuŋmoo niiŋ
kala, di dunia niaa tuɔŋ tɔrɛ, ma
tuɔŋ jaŋ chei, ama ma tuɔ-chei-la jaŋ
miira birimɛ tuɔtɔruŋ. [21] Di haala
luoruŋ níi wii duu chɛ u lul, u yie
tuunɛ niiŋ nɛ. U hɛɛŋ yie nɛ. Duu
nɛ saa ku lul bile dɛrɛ, u yu u hɛɛ-la
kala lɛ. U si lul bie nɛ tii u tuɔŋ yie
tɔrɛ. [22] Ŋii nɛ saa u jaŋ nagɛma ma
lɛ. Lɛɛlɛ ma tuunɛ niiŋ nɛ, ama mi
jaŋ bira nama di ma tuɔŋ kala tɔrɛ.
Bua-la lɛ nuu-kala bi jaŋ wuo ŋaa

di ma tuɔŋ bira chei. 23 Di tapulii-
la nɛ yie, ma bi jaŋ piɛsɛmi chichɛ
kuŋ-kala. Wutitii nɛ mi bulaa pima,
mi Nyimma jaŋ pima kuŋ-kala ma
si piɛsu chichɛ mi doluŋ lɛ. 24 Lɛɛlɛ
ŋla ma ha bi kuŋ-kala piɛsu chichɛ
mi doluŋ lɛ. Ŋii wiaa má saa piɛsu, u
jaŋ joŋo pima, di ma tuɔŋ faasa tɔrɛ
a mu dɛrɛ.

25 Wiaa deeŋba kala mi síi bul,
namagaba nɛ mii magɛ. Ama bua
kubala jaŋ yi, mi bira bi jaŋ magɛ
namagaba, mi jaŋ chaasa bul wiaa
pima a mu tigɛ mi Nyimma lɛ, di ma
jiŋ ba bubuɔsaa woruŋ. 26 Di tapulii-
la nɛ yie, ma nɛ jaŋ piɛsu chichɛ kiaa
mi doluŋ lɛ. Mi bi si mi nɛ jaŋ sula
pima, 27 bɛɛ wiaa mi Nyimma titia
ma choma nɛ. Ma chomi nɛ a laa mi
wiaa dii ari mi lii u teeŋ nɛ. Ŋii nɛ
tii u ma choma. 28 Mi lii mi Nyimma
teeŋ nɛ a ku tuu dunia. Lɛɛlɛ mi
saa jaŋ leŋ dunia aŋ miira mu mi
Nyimma teeŋ.”

29 Ŋii nɛ u haritooro-la bula pu a
bul, “Lɛɛlɛ ŋ chaasaa bul wiaa nɛ. Ŋ
bira bi namagaba ka magɛ. 30 Lɛɛlɛ
la jima di ŋ jiŋ wii-wii-kala nɛ, ŋ
bí chɛ di nuu-kala piɛsiŋ wii-kala.
Wiiŋ deeŋ nɛ ŋaa di la jiŋ ari ŋ lii
Wia teeŋ nɛ.” 31 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba,
“Lɛɛlɛ saa ma laa mi wiaa dii nɛɛ?
32 Bua-la jaŋ yi, u saa paala yi ma nɛ,
ma kala jaŋ pisɛ a mu ma diisiŋ, aŋ
ka mi duŋduŋa. Ama saa, mi bi jaŋ
ŋaa mi duŋduŋ. Mi Nyimma hɛmi
lɛ nɛ. 33 Mi bul wiaa deeŋba pima di
ma wuo hɔŋ ari yarifiɛlaa nɛ. Dunia
deeŋ tuɔŋ ma jaŋ na hɛɛŋ. Ama má
leŋ di ma nyuŋ nyaasɛ. Mi yuo dii
dunia nɛ.”

17

Yesu chuɔlɛ Wia pi u haritooroo

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
u wula beŋ wia nyuŋ aŋ bul, “Mi
Nyimma, bua-la yie nɛ. Leŋ di mi-
na ŋ Bie laa yiriŋ, di mi ma leŋ di
ŋ yiriŋ yirɛ. 2 Ŋ nɛ joŋ doluŋ pimi
di mi bibeŋ nuhuobiinee kala, a joŋ
miisi-la si bi dɛrɛ a pi nialiŋ kala ŋ
si liisa pimi. 3 Nialiŋ si jima ari ŋ
nɛ sɛnɛ ŋaa Wia, Wia bira tuo, aŋ
pɛ jiŋ mi-na Yesu Kirisito, nii-la ma
ŋ si tima, ba nɛ kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. 4 Mi leŋe ŋ laa yiriŋ nɛ tiŋteeŋ
deeŋ lɛ. Mi tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ nɛ,
tiŋtimii-la ŋ si joŋo pimi di mi tiŋ.
5 Oo, mi Nyimma, leŋ di mi yiriŋ yirɛ
ŋ sipaaŋ lɛɛlɛ, yiri-la la di ŋ kala fa
si laa, aŋ ka ŋ-na suomo ŋaa dunia.

6 Mi leŋe nialiŋ ŋ si liisa pimi
dunia niaa tuɔŋ jimiŋ nɛ. Ba fa ŋaa
ŋ kiaa nɛ, ŋ nɛ liisɛba pimi. Ba nɛ sɛi
ŋ niiŋ wiaa. 7 Lɛɛlɛ ba jima ari wii-
kala mi si ŋaa, mi ŋaa ŋ doluŋ lɛ nɛ.
8 Mi bul ŋ niiŋ wialiŋ ŋ si bula pimi
piba nɛ. Ba laa dii a jiŋ ari wutitii
nɛ, mi sɛnɛ lii ŋ teeŋ nɛ. Ba ma laa
dii ari ŋ nɛ tiŋmi. 9 Mi suluŋ pipiba
nɛ. Mi biŋ sula pipi dunia niaa, see
nialiŋ ŋ si liisa pimi duŋduŋa. Ba nɛ
ŋaa ŋ kiaa. 10 Nialiŋ kala mi si kɛnɛ
ŋaa ŋ niaa nɛ. Nialiŋ kala ŋ ma si
kɛnɛ ŋaa mi ma niaa nɛ. Ba nɛ leŋe
mi laa yiriŋ. 11 Lɛɛlɛ mii kɔ ŋ teeŋ
nɛ, mi bira bi jaŋ hɛ dunia lɛ, ama
ba-na jaŋ hɛ dunia lɛ. Mi Nyimma, ŋ
nɛ ŋaa nii-la si bi disinniŋ kɛnɛ. Beŋ
nialiŋ ŋ si liisa pimi woruŋ ŋ doluŋ
lɛ, a leŋ di ba ŋaa kubala, ari la di ŋ
kala si ŋaa kubala ŋii. 12 Mi fa si hɛ
ba teeŋ, mi beŋ ba nyuŋ nɛ woruŋ ŋ
doluŋ lɛ, dol-la ŋ si joŋo pimi nɛ mi
kaa beŋba. Mi si ŋaa ŋii, ba kubala
ma bi lɛlɛ, see nii-la si maga duu lɛl,
di wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ
tuɔŋ sɛnɛ ŋaa. 13 Lɛɛlɛ saa mii kɔ ŋ
teeŋ nɛ. Mi ha si hɛ dunia lɛ ŋii, ŋii
nɛ mi bul wiaa deeŋba piba di ba
tuɔŋ faasa tɔrɛ, ari mi tuɔŋ si tɔrɛ
ŋii. 14 Mi bul ŋ niiŋ wiaa piba nɛ.
Ba di dunia niaa bi kubala ŋaa, ari
la di dunia niaa si bi kubala ŋaa ŋii.
Ŋii nɛ tii dunia niaa bɛrɛba. 15 Mi bi
si di ŋ liisɛba dunia lɛ, ama mi si di
ŋ pɔba nɛ a liisɛba Sitaani nisiŋ lɛ.
16 Ba di dunia niaa bi kubala ŋaa,
ari la di dunia niaa si bi kubala ŋaa
ŋii. 17 Ŋ niiŋ wiaa ŋaa wutitiiba nɛ.
Dagɛba, di ba bira sí disinniŋ kɛŋ.
18 Ŋ nɛ tiŋmi dunia niaa teeŋ. Ŋ si
tiŋmi ŋii, ŋii titia nɛ mi ma tiŋba

dunia niaa teeŋ. 19 Mi joŋ mi miisiŋ
nɛ a yɔɔ suuŋ ba wiaa. Mi ŋaa ŋii
di ba ma ŋaa siri di ba joŋ ba miisiŋ
yɔɔ suuŋ wutitii wiaa nɛ.

20 Mi biŋ sula pipiba duŋduŋ, mi
pɛ sula pi nialiŋ si laa mi wiaa dii
a tiŋ ba si bul mi wiaa piba lɛ nɛ.
21 Mii suluŋ ŋii di ba kala wuo ŋaa
kubala nɛ. Ŋ hɛmi lɛ nɛ. Mi ma
hɛŋ lɛ. Leŋ di ba kala ma wuo hɛla
lɛ. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, dunia niaa jaŋ
wuo laa dii ari ŋ nɛ tiŋmi. 22 Ŋ si
leŋ mi laa yiriŋ ŋii, ŋii nɛ mi ma leŋ
ba laa yiriŋ. Mi ŋaa ŋii di ba kala
wuo ŋaa kubala nɛ, ari la di ŋ kala
si ŋaa kubala ŋii. 23 Mi hɛba lɛ nɛ,
ŋ ma hɛmi lɛ. La hɛ dɔŋɔ lɛ ŋii di
ba wuo ŋaa kubala nɛ. Ŋii nɛ dunia
niaa jaŋ jiŋ ari ŋ nɛ tiŋmi. Ba ma jaŋ
jiŋ ari ŋ choba nɛ ari ŋ si chomi ŋii.
24 Mi Nyimma, ŋ paala chomi nɛ a
leŋ mi laa yiriŋ, ka dunia-na suomi.
Mi saa chɛ di ŋ leŋ di nialiŋ ŋ si liisa
pimi, di ba hɛ mi teeŋ lee-na kala mi
si jaŋ hɛ, di ba wuo na ŋii ŋ si leŋe
mi laa yiriŋ. 25 Mi Nyimma, ŋ kɛŋ
wutitii. Dunia niaa biŋ jiŋ, ama mi-
na jimiŋ nɛ. Niaa deeŋba ma jiŋ ari
ŋ nɛ tiŋmi. 26 Mi saa ŋaa ba jimiŋ
nɛ, mi saa ha jaŋ leŋ di ba jimiŋ. Mi
ŋaa ŋii, di ŋii ŋ si chomi, di ba ma
cho dɔŋɔ, di mi ma hɛba lɛ.”

18

Ba kɛŋ Yesu

Mat. 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
ba duu haritooroo sii kieli fuo-naaŋ
kubala ba kaa yirɛ Kidirɔŋ. Lee
kubala nɛ fa hɛ dimɛ ba chɔŋsɛ
tiisiŋ. Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo
juu lee-la. 2 Ba vɛnɛɛ mu lee-la nɛ,
ŋii nɛ tii Judas, nii-la si joŋu yallɛ,
ma wuo jiŋ dimɛ. 3 Ŋii nɛ Judas kɛŋ
laali-yuoroo dɔŋsuŋ ari nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋtinni-
biisiŋ, ari Farisii tiŋŋaa tiŋtinni-
biisiŋ, di ba mu kɛŋ Yesu. Ba mu
lee-la Yesu si hɛ. Ba síi mu ŋii, ba
kori chaanaa, ka-pilaa ari nyiniŋ ari
ba ba-kiaa. 4 Yesu jiŋ wii-la kala fa si
jaŋ ŋaau lɛ nɛ. Ŋii nɛ u mu cheŋba a
piɛsɛba, “Kubɛɛ nɛ maa chɛɛ?” 5 Ŋii
nɛ ba si, “Yesu si lii Nazarɛt nɛ la
chichɛ.” Ŋii nɛ u bula piba, “Mi nɛ
ŋla.” Judas, nii-la fa si jaŋ joŋu yallɛ,
u ma fa hɛ ba tuɔŋ nɛ. 6 Yesu si bul
ŋii, ba miira yala mu hariŋ a tuu
tel. 7 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul,
“Kubɛɛ nɛ maa chɛ?” Ba si, “Yesu si
lii Nazarɛt.” 8 Ŋii nɛ Yesu bula piba,
“Mi laa sipaaŋ bula pima ari mi nɛ
ŋla. Di ma níi chɛmi, má leŋ di ni-
kaanaa viiri.” 9 (U bul ŋii di wii-la u
fa si bula, duu wuo sɛnɛ ŋaa wutitii.
U fa bula ari nialiŋ kala Wia si liisa
pu, ba kuŋ-kala bi lɛlɛ.) 10 Saamɔŋ
Piita fa kori tokobii nɛ. Ŋii nɛ u
tuurɛ a ta nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ dia-yomo na-diiŋ digiliŋ
a keri. Yomo-la yiriŋ nɛ fa Malikas.
11 Ŋii nɛ Yesu bula pi Piita a bul, “Joŋ
ŋ tokobii-la hɛ u pɛɛŋ lɛ. U bi maga
di mi na hɛɛ-la, mi Nyimma síi chɛ
di mi na, koo?”

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Anas sipaaŋ

12 Ŋii nɛ laali-yuoroo ari ba kuhiaŋ
ari Ju̱u tiŋŋaa titinni-biisi-la kɛŋ
Yesu a vɔbu. 13 Ba laa sipaaŋ kɛnu
kaa mu Anas teeŋ nɛ. Anas nɛ fa ŋaa
Kayafas hiili-baala. Jina-la Kayafas
ma nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ. 14 Kayafas nɛ fa laa
sipaaŋ bula pi Ju̱u tiŋŋaa ari ni-bala
nɛ laa tiŋteeŋ niaa kala nyuŋ suu, u
nɛ kpia ni-daŋ si suba.

Piita si u bi Yesu jiŋ

Mat. 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57

15 Saamɔŋ Piita ari Yesu hari-
tooroo dɔŋɔ to Yesu hariŋ, a juu
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
kaala. Kuhiaŋ-la fa jiŋ Yesu hari-
tooro deeŋ nɛ. Ŋii wiaa haritooru-
la to Yesu hariŋ a juu kaala-la tuɔŋ.
16 Ka Piita chiŋ kaala-la jeeŋ hariŋ
boiŋniiŋ. Ŋii nɛ Yesu haritooro-la
dɔŋɔ, nii-la nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ si jima, u miira lii, a bula
pi toli-bie kubala si pɔ boiŋ-la niiŋ
duu leŋ di Piita ku juu, aŋ kɛŋ Piita

ku juu. [17] Ŋii nɛ tolo-la si chiŋ boi-
la niiŋ piɛsɛ Piita, "Ŋ ma bi baal-la
haritooroo dɔŋɔ ŋaa?" Ŋii nɛ Piita
si, "Ai, mi dee." [18] Di waariŋ fa
hɛ dimɛ. Ŋii nɛ dia-la tiŋtinnaa ari
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
tiŋtinni-biisiŋ hɛ nyiniŋ a china golli
aa wieni. Piita ma mu chiŋ ba teeŋ
aa wieni nyiŋ-la.

Yesu bul u suuŋ wiaa

Mat. 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

[19] Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ piɛsɛ Yesu wiaa a tigɛ
u haritooroo lɛ ari wialiŋ u fa síi
dagu. [20] Ŋii nɛ Yesu bul, "Wialiŋ
kala mi si bula, mi yie chiŋ ni-daŋ
tuɔŋ nɛ a bul. Mi yie chaasa chiŋ
Wii-chuɔlɛ diisiŋ tuɔŋ nɛ ari Wia-
dia tuɔŋ, lee-la Ju̱u tiŋŋaa kala si yie
ku hilimi nɛ a bul. Mi ha bi wii-
kala luɔra bul. [21] Bɛɛ nɛ saa tii ŋ
piɛsɛmi? Piɛsɛ nialiŋ si nii wialiŋ mi
si bula, di ba dagiŋ. Ba jiŋ wialiŋ mi
si bula nɛ." [22] Yesu si bul ŋii, nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia tiŋtinni-bie
dɔŋɔ fallɛ Yesu chaŋkpaŋiŋ lɛ aŋ
bul, "Ŋla nɛ u magɛ di ŋ bul wiaa
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
teeŋ koo?" [23] Ŋii nɛ Yesu bul, "Di
mi nɛ bul wii chei, u maga di ŋ bul
di nuu-kala nii nɛ. Ka di wii-la mi
si bula nɛ ŋaa wutitii, bɛɛ nɛ tii ŋ
fallɛmi?" [24] Ba si vɔɔ Yesu ŋii, ŋii nɛ
Anas leŋ ba kɛnu ŋii kaa mu nii-la si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ Kayafas
teeŋ.

Piita bira bula ari u bi Yesu jiŋ

Mat. 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

[25] Ka Piita ha chiŋ kaala-la tuɔŋ aa
wieni nyiŋ-la. Ŋii nɛ nialiŋ dɔŋsuŋ
piɛsu a bul, "Ŋ ma bi baala deeŋ
haritooroo dɔŋɔ ŋaa?" Piita kaa
via aŋ bul, "Ai, mi dee." [26] Ŋii nɛ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
dia tiŋtinnaa dɔŋɔ ma pɛu lɛ. U fa
ŋaa nii-la Piita si ta u digiliŋ keri, u
naaŋbii nɛ. U piɛsu a bul, "Mi fa bi
ma di baal-la na, lee-la ba si chɔŋsɛ
tiisiŋŋ?" [27] Ŋii nɛ Piita bira kaa via
aŋ bul di ai, u dee. U bul ŋii dɛrɛ di
ji-bele yele.

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit teeŋ

Mat. 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

[28] Chichuɔ-fiɛla fɛlɛlɛ ba kɛŋ Yesu
lii Kayafas dia lɛ, a kɛnu kaa mu baal
kubala dia baa yirɛ Paalit. Paalit nɛ
fa hɔŋ Rom kuori-baliŋ nyuŋ lee-la.
Ju̱u tiŋŋaa bi to juu. Ba bi chɛ di ba
ŋaa disinniŋ a chei ba kisiŋ lɛ, aŋ
wuo dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee.
[29] Ŋii nɛ Paalit lii a piɛsɛba a bul,
"Bɛɛ nɛ ma si baala deeŋ ŋaa chei?"
[30] Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Di u nɛ
fa bi wii ŋaa chei, la fa bi jaŋ kɛnu
kaa kɔ ŋ teeŋ." [31] Ŋii nɛ Paalit bula
piba a bul, "Má kɛnu kaa mu to ma
titia wɔŋbiiŋ lɛ a dii u sariya." Ŋii
nɛ ba bula pu a bul, "La bi wɔŋbiiŋ
kɛnɛ di la kpu nuu-kala." [32] Yesu fa
si daga ari u jaŋ suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ,
u ŋii sɛnɛ ŋaa wutitii. [33] Ŋii nɛ Paalit
miira juu dia a yirɛ Yesu a piɛsu, "Ŋ
nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoroo?" [34] Ŋii
nɛ Yesu piɛsu, "Ŋ titia nɛ bul wiiŋ
deeŋ koo nuu nɛ bul ŋii piŋ a tigɛmi
lɛ?" [35] Ŋii nɛ Paalit bira bul, "Mi bi
Ju̱u tiina ŋaa. Ŋ titia nia ari nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ nɛ
joŋuŋ hɛ mi nisiŋ lɛ. Bɛɛ nɛ ŋ ŋaa
chei?" [36] Ŋii nɛ Yesu bul, "Mi kuoruŋ
tuo dunia deeŋ lɛ, di mi kuoruŋ nɛ fa
hɛ dunia deeŋ lɛ, mi niaa fa jaŋ yuo
laami, di Ju̱u tiŋŋaa sími wuo kɛŋ.
Ama mi kuoruŋ tuo daha." [37] Ŋii nɛ
Paalit piɛsu a bul, "Ŋ saa ŋaa kuoru
nɛ koo?" Ŋii nɛ Yesu bul, "Wii-la
ŋ si bula ŋaa wutitii nɛ. Ba paala
lulmi di mi ku ŋaa kuoru nɛ. Mi
ku tuu dunia di mi dagɛ niaa, di
ba jiŋ wutitii nɛ. Nii-la kala si cho
duu jiŋ wutitii yie jegile nii mi teeŋ
nɛ." [38] Ŋii nɛ Paalit piɛsu, "Wutitii
nɛ bɛɛ?"

Ba bula ari ba jaŋ kpu Yesu

Mat. 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

Ŋii nɛ Paalit miira lii di-jaliŋ Ju̱u
timma-la teeŋ a bula piba a bul, "Mi
bi wii-la na baala deeŋ si cheye.

39 Ama jina-na kala, di diisiŋ kieliŋ
gbiele-la nɛ yie-na kala, mi yie vɛnɛ
liisɛ nialiŋ ba si kaa tɔ dia dɔŋɔ nɛ
pima. U ŋii nagɛ ari ma kisiŋ nɛ. Ma
saa chɛ di mi liisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuoru-
la nɛ ta pimaa?” 40 Ŋii nɛ ba kpia
goŋ a bul, “Ai, nia deeŋ dee! Liisɛ
Barabas ta. (Barabas fa ŋaa gaaru
nɛ.)”

19

1 Ŋii nɛ Paalit leŋ ba kɛŋ Yesu a
viiru. 2 Ba si viiru dɛrɛ, laali-yuoroo
kɛŋ sɔsuŋ sua nyuŋ-chuulo a nagɛ
kuoro nyuŋ-chuulo a joŋo chuu, a
joŋ gɛri-fiaŋ laalu 3 aŋ chuɔlu a bul,
“Ju̱u tiŋŋaa kuoro, laa chuɔluŋ!” aŋ
pɛ fallu. 4 Ŋii nɛ Paalit bira miira
lii nialiŋ teeŋ a bula piba a bul, “Má
bee na, mi kɛnu kaa kuu lii ma teeŋ
nɛ di ma jiŋ ari mi-na bi wii-kala na
u si cheye a magɛ di ba kpuu.” 5 Ŋii
nɛ Yesu ku lii a ha chu sɔsuŋ nyuŋ-
chuulo-la ari gɛri-fiaŋ-la ba si joŋo
laalu. Ŋii nɛ Paalit bula piba, “Má
na baal-la.” 6 Nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ ari ba tiŋtinni-
biisiŋ si nau, ba kpia goŋ a bul, “Leŋ
di ba kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ.” Ŋii
nɛ Paalit bula piba, “Má titia kɛnu
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Mi-na bi
wii-la u si cheye na.” 7 Ŋii nɛ Ju̱u
timma-la bira bul, “U kɛŋ u titia yirɛ
Wia Bii nɛ. La kisiŋ lɛ nii-la kala
si ŋaa ŋii, u maga di ba kpuu nɛ.”
8 Fawulluŋ fa paala kɛŋ Paalit nɛ. U
si nia ari ba bul ŋii, fawulluŋ wasa
kɛnu. 9 Ŋii nɛ u bira miira juu dia-
la a piɛsɛ Yesu a bul, “Nii nɛ ŋ lii?”
Yesu bi wii-kala bula. 10 Ŋii nɛ Paalit
piɛsu, “Ŋ tɔrɛ ŋ niiŋ nɛɛ? Ŋ bi jiŋ mi
kɛŋ doluŋ di mi joŋuŋ taa, a bira kɛŋ
doluŋ di mi leŋ di ba kpaasiŋ daa-
gɛsɛɛ nyuŋ?” 11 Ŋii nɛ Yesu bula pu,
“Ŋ fa bi dol kala kɛnɛ mi lɛ. Wia
nɛ piŋ dol-la. Ama nii-la si joŋmi hɛ
ŋ nisiŋ lɛ nɛ faasa kɛŋ haachɛba a
kiiŋ.”
12 Paalit si nii ŋii, u fa cho duu
joŋ Yesu ta. Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa faasa
kpia goŋ a bul, “Di ŋ nɛ joŋu ta, ŋ
bira bi la tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi
yirɛ Siiza naŋdɔŋ ŋaa. Nii-la kala
si kɛŋ u titia yiyirɛ kuoru, u tiina
ŋaa kuori-baliŋ diŋdɔŋ nɛ.” 13 Paalit
si nii ŋii, u kɛŋ Yesu kaa ku lii, aŋ
mu hɔŋ u sariya diiri kpasa nyuŋ.
Ba kɛŋ lee-la kaa yirɛ Gabata nɛ
Hiiburu yiikoro lɛ. U bubuɔŋ nɛ:
Lee-la tabiaa ŋaa mula mula nɛ.
14 Di wia jil nyu-gbaŋa. Tapulii-la
nɛ Ju̱u tiŋŋaa ŋaa siri di u taŋ nɛ
pula di ba gbieli diisiŋ kieliŋ gbiele-
la. Ŋii nɛ Paalit bula piba a bul, “Má
na ma kuoro.” 15 Ŋii nɛ ba faasa
kpia goŋ a bul, “Leŋ di ba kɛnu kaa
mu kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ.” Ŋii nɛ
Paalit piɛsɛba a bul, “Maa chɛ di
mi kpaasɛ ma kuoro daa-gɛsɛɛ nyuŋ
nɛɛ?” Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ bul, “La bi kuoru kala
kɛnɛ a pɛ Siiza lɛ.” 16 Ŋii nɛ u joŋ
Yesu piba di ba kaa mu kpaasɛ daa-
gɛsɛɛ nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ

*Mat. 27.32-44; Maak 15.21-32;
Luuk 23.26-43*

17 Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu lii. U lii
a baasɛ u titia daa-gɛsɛɛ a mu lee-
la ba síi chɛ di ba kpaasu. Lee-la
yiriŋ nɛ nyu-kuŋkogulo. Hiiburu
yiikoro lɛ baa yirɛ lee-la Gɔligɔta
nɛ. 18 Lee-la nɛ ba kpaasu daa-gɛsɛɛ
nyuŋ. Ba fa kpaasɛ niaa balia ma nɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ a pɛ Yesu lɛ. Dɔŋɔ
hɛ u na-diiŋ, dɔŋɔ ma hɛ u na-gua.
Ka Yesu hɛ tutuɔbaaniŋ. 19 Ŋii nɛ
Paalit ŋmuŋsa mɛrɛ daa-gɛsɛ-la lɛ
a bul, “Ju̱u tiŋŋaa kuoro Yesu a lii
Nazarɛt.” 20 Lee-la kpagɛ Jerusalɛm
nɛ. Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa yuga a karimɛ
wii-la Paalit si ŋmuŋsa mɛrɛ daa-
gɛsɛ-la lɛ. U ŋmuŋsɛ wii-la ari
yiikorusuŋ batori nɛ. U kɛŋ Hiiburu
tiŋŋaa yiikoro ŋmuŋsɛ, a kɛŋ Latiŋ
yiikoro ma ŋmuŋsɛ, a kɛŋ Giriik
tiŋŋaa yiikoro ma ŋmuŋsɛ. 21 Ŋii nɛ
Ju̱u tiŋŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ bula pi Paalit ari u sí
ŋmuŋsa bul di Ju̱u tiŋŋaa kuoro nɛ,
ama duu bul di baala deeŋ nɛ si u
nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoro. 22 Ŋii nɛ
Paalit bul, “Wii-la mi si folo ŋmuŋsɛ
ŋii, mi bira bi kaa birimɛ.”

23 Laali-yuoro-la si kpaasɛ Yesu
daa-gɛsɛ-la nyuŋ dɛrɛ, ba paa u
gɛnniŋ a kaa kpaa leree banɛsɛ.
Laali-yuoru kala kɛŋ dɔŋɔ. Gɛri-bal
kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ. Ba yie yuo
ŋii nɛ, ba bi gɛripɛɛ kala yɛrɛ mɛrɛu
lɛ. 24 Ŋii nɛ laali-yuoro-la bula pi
dɔŋɔ a bul, "Ma sí leŋe di la kɛŋ
gɛri-la kiɛsɛ, má leŋ di la tɔŋsɛ, a
na nii-la si jaŋ dii duu laa gɛri-la."
Wiiŋ deeŋ ba ŋaa di wialiŋ ba fa
si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ, duu ŋaa
wutitii nɛ. Ba fa si,

"Ba paa mi gɛnniŋ kpaa dɔŋɔ nɛ
aŋ tiŋ mi gɛriŋ dɔŋɔ wiaa a
tɔŋsɛ."

25 Nialiŋ fa si china kpagɛ Yesu
daa-gɛsɛ-la nɛ ŋla: Yesu naaŋ, ari
u naaŋ dihaala, ari Kilopas haala
Mɛɛri, ari Mɛɛri Magidaliŋ. 26 Yesu
si na u naaŋ ari u haritooru-la u fa
si cho, di ba china, ŋii nɛ u bul u
naaŋ lɛ a bul, "Haal, bee na ŋ bie nɛ
ŋla," 27 aŋ bira bula pi u haritooru-
la ma a bul, "Na ŋ ma naaŋ nɛ ŋla."
A chiŋ bua-la lɛ u haritooru-la kɛŋ
Yesu naaŋ-la a kaa mu u dia ba hɛ
dimɛ.

Yesu suba

Mat. 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 Yesu jima ari lɛɛlɛ wii-wii-kala
dɛrɛ nɛ, ka duu wuo leŋ di wialiŋ
ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ, di ba
ŋaa wutitii, ŋii nɛ u si lii-nyuasuŋ nɛ
kɛnu. 29 Di siniŋ si nyala sṵ gbaŋa
chiŋ dimɛ. Ba joŋ suosuo a siŋ siŋ-
la lɛ, a kɛŋ sakeliŋ liisɛ suosuo-la, a
kaa jila hɛ Yesu niiŋ lɛ. 30 Ŋii nɛ Yesu
nyua siŋ-la. U si nyua siŋ-la dɛrɛ, ŋii
nɛ u bul, "Wii-kala dɛrɛ nɛ", aŋ kɛŋ
u nyuŋ chugili a suu.

31 Tapulii-la nɛ Jṵu tiŋŋaa ŋaa
siri a gbɛrɛ ba diisiŋ kieliŋ gbiele-
la. Tapulii-la ma ŋaa chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ nɛ. Ŋii nɛ tii ba bi chɛ di
nialiŋ sagɛ daa-gɛsɛ-la nyuŋ chɛɛ-la.
Ŋii nɛ ba mu sul Paalit duu leŋ di
laali-yuoroo mu bori ba naasiŋ aŋ
soriba daa-gɛsɛ-la nyuŋ. U sɛi. 32 Ŋii
nɛ laali-yuoro-la mu kɛŋ baala-la ba
si kpua a pɛ Yesu lɛ naasiŋ kaa bori.
33 Ba kɔ Yesu leriŋ duu suba. Ŋii
wiaa ba bi u naasiŋ boro. 34 Ama
laali-yuoro-la dɔŋɔ joŋ u timiŋ a tɔɔ
Yesu sɛmɛ lɛ u luri. Ŋii nɛ chaliŋ
ari liiŋ lii. 35 Mi-na Jɔɔŋ nɛ na wiaa
deeŋba ari mi siiŋ aa bulba. Wutitii
nɛ mi bul. Mi bul wiaa deeŋba
pipima di ma ma laa dii. 36 Wiaa
deeŋba kala ŋaa di wialiŋ ba si
ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ ŋaa wutitii
nɛ. Ba ŋmuŋsa a bul,

"Ba bi jaŋ bori u haŋgbel-bala
maa."

37 Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba bira bula
ari ba jaŋ beŋ nii-la ba si tɔbɔ.

Ba hugi Yesu

Mat. 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Yesu si suba, baal kubala ma
fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Josɛf. U fa
lii Arimatiya tiŋteeŋ nɛ. U ma fa
ŋaa Yesu haritooroo dɔŋɔ nɛ. Ama
u-na faa luɔru nɛ a tiŋ Jṵu tiŋŋaa
wiaa. Uu fába nɛ. Ŋii nɛ u mu
sul Paalit duu leŋ duu sori Yesu ku-
suuŋ. Paalit pu woŋbiiŋ. Ŋii nɛ
u mu sori. 39 Nikodiimas, nii-la fa
si laa sipaaŋ mu Yesu teeŋ titaŋiŋ,
u ma to Josɛf hariŋ mu, a pɛ kɛŋ
tii-keli-zɔŋ kubala baa yirɛ mɛɛ ari
dɔŋɔ maa baa yirɛ alɔis. Ba yuŋuŋ
magɛ nuhuobiine yuŋuŋ nɛ. 40 Ba
balia nɛ mu joŋ Yesu ku-suuŋ, a
joŋ gɛripɛ-pula, a joŋ kialiŋ misɛ
gɛripɛ-pula-la, a kaa bɛ Yesu. Jṵu
tiŋŋaa yie ŋaa ŋii nɛ a huhugi ba
suunuŋ. 41 Lee kubala nɛ kpagɛ lee-
la ba fa si kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛ-la
nyuŋ. Ba chɔŋsɛ tiisiŋ. Tiisi-la tuɔŋ
buŋ kubala nɛ fa hɛ dimɛ ba lɔsɛ.
Ama ba ha bi nuu-kala hugo dimɛ.
42 U si ka tapul-bala ka di Jṵu tiŋŋaa
gbieli-baliŋ yi, ka bua-la ma kpagɛ
lee-la, ŋii nɛ ba joŋ Yesu hugi dimɛ.

20

Yesu lii u bua lɛ

Mat. 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Lahadi chɛɛŋ siipuuraa di leriŋ
kala ha bire, Mɛɛri Magidaliŋ mu
bua-la leriŋ a na tabii-la ba si joŋo

tɔ bua-la niiŋ duu suro. 2 Ŋii nɛ u fá
mu Saamɔŋ Piita ari Yesu haritooro-
la dɔŋɔ teeŋ, nii-la Yesu fa si cho
woruŋ, a bula piba a bul, "Ba liisɛ
la Tiina Yesu bua-la tuɔŋ nɛ. La bi
jiŋ lee-la kala ba si joŋu bil." 3 Ŋii nɛ
Piita ari Yesu haritooro-la dɔŋɔ-la sii
mu bua-la leriŋ. 4 Ba kala balia fá.
Ŋii nɛ dɔŋɔ-la tiina kieli Piita, a laa
sipaaŋ fá mu bua-la leriŋ. 5 U si yi
bua-la leriŋ, u bi bua-la tuɔŋ jua. U
tuu ti̱ŋ nɛ a nyilimi a na gɛnni-la ba
fa si joŋo bɛ Yesu, di ba pina, ka u
buu na. 6 Ka Piita to hariŋ kɔ a ku
juu bua-la tuɔŋ, a na gɛnni-la ba fa si
joŋo bɛ Yesu, di ba pina. 7 Ka gɛri-la
ba fa si joŋo vɔɔ Yesu nyuŋ ma, duu
chuolo piŋ u duŋduŋa. 8 Ŋii nɛ nii-
la si laa sipaaŋ mu bua-la leriŋ ma
juu bua-la tuɔŋ a na wii-la si ŋaa, a
laa dii ari Yesu sii suuŋ lɛ nɛ. 9 Ama
ba bi wii-la ba fa si ŋmuŋsa Wia
teniŋ tuɔŋ bubuɔŋ jiŋ ari u maga di
Yesu sii suuŋ lɛ nɛ. 10 Ŋii nɛ Yesu
haritooro-la miira mu ba diisiŋ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ Mɛɛri
Mat. 28.9-10; Maak 16.9-11

11 Bua-la lɛ di Mɛɛri miira mu bua-
la teeŋ. Ŋii nɛ u chiŋ dimɛ aa yel.
Uu yel ŋii nɛ aŋ pɛ nyinyilimi bua-
la tuɔŋ. 12 U nyilimi bua-la tuɔŋ ŋii
nɛ a na Wia tiŋdaaraa balia bua-la
tuɔŋ a laalɛ gɛri-pulluŋ. Dɔŋɔ hɔŋ
Yesu nyuŋ fa si mu lee-la. Dɔŋɔ ma
hɔŋ u naasiŋ fa si mu lee-la. 13 Ŋii
nɛ ba piɛsu a bul, "Haal, bɛɛ nɛ tii
ŋ yiyel?" Ŋii nɛ u bul, "Ba joŋ mi
Tiina Yesu kaa lɛl nɛ. Mi bi jiŋ ba
si joŋu kaa mu bil lee-la." 14 U si
bul ŋii dɛrɛ aŋ ŋaa duu birimɛ, duu
na baal duu chiŋ dimɛ. Yesu nɛ fa
ŋii. Ama Mɛɛri fa bi jiŋ ari Yesu nɛ.
15 Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛ Mɛɛri, "Bɛɛ
nɛ tii ŋ yiyel? Kubɛɛ nɛ ŋ chichɛ?"
Mɛɛri fa biina baal-la síi beŋ tiisi-
la nɛ. Ŋii nɛ u piɛsu, "Kuhiaŋ, di
ŋ nɛ joŋo, dagɛmi lee-la ŋ si kaa
mu bil, di mi mu joŋu kaa viiri."
16 Ŋii nɛ Yesu yiru a bul, "Mɛɛri." Ŋii
nɛ u miira daasɛ aŋ bul ari Hiiburu
yiikoro, "Rabboni, ŋ nɛɛ?" (Rabboni
bubuɔŋ nɛ kuhiaŋ.) 17 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, "Sími kɛŋ. Mi ha
bi mi Nyimma teeŋ jila. Ama mu
bula pi mi naaŋbiiriŋ ari mi jaŋ jil
mi Nyimma teeŋ. U ŋaa ma ma
Nyimma nɛ a ŋaa mi Wia, a ŋaa ma
ma Wia." 18 Ŋii nɛ Mɛɛri Magidaliŋ
mu Yesu haritooro-la teeŋ, a bula
piba a bul duu na u Tiina Yesu nɛ,
a bul wialiŋ ma kala u si bula pu.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u hari-tooroo
Mat. 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Lahadi chɛɛŋ titaŋiŋ u hari-
tooroo hilimi dia tuɔŋ aŋ kɛŋ boiŋ
yagɛ. Baa fá Ju̱u timma-la nɛ. Ŋii nɛ
tii ba kɛŋ borusuŋ tɔ a yagɛ. Ŋii nɛ
Yesu ku chiŋ ba tutuɔbaaniŋ aŋ bul,
"Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa." 20 U si
bul ŋii dɛrɛ, u kɛŋ u nisaa ari u sɛmɛ
dagɛba. U haritooroo kala tuɔŋ tɔrɛ
ba si na ba Tiina Yesu. 21 Ŋii nɛ
Yesu bira bula piba, "Ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa. Mi Nyimma si tiŋmi ŋii,
ŋii titia nɛ mi maa tiŋma di ma tiŋ
mi tiŋtiŋŋaa." 22 U si bul ŋii dɛrɛ, u
wiese hɛba lɛ aŋ bul, "Má laa Wia
Diŋ-zɔŋ-la duu hɛma lɛ. 23 Di ma
nɛ joŋ nuu haachɛba a chɛu, u bira
bi haachɛ kɛnɛ. Di ma nɛ bira bi
nuu haachɛba joŋo chɛu, u ha kɛŋ
u haachɛba nɛ."

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ Tɔmas

24 Bua-la lɛ Yesu si kɛŋ u titia ku
dagɛ u haritooro-la, u haritooro-la
dɔŋɔ fa tuo. U yiriŋ nɛ Tɔmas. Ba fa
ŋaa daaliɛri nɛ. Ŋii nɛ tii baa yiru
daaliɛriŋ maa. 25 Ŋii nɛ u haritooro-
la dɔŋsuŋ bula pu a bul di ba na
Yesu. Ŋii nɛ Tɔmas bula piba a bul,
see duu na hɛmɛ-la buasuŋ u nisaa
lɛ, a joŋ u neniiŋ hɛ bua-la lɛ, a joŋ
u neniiŋ hɛ u sɛmɛ bua-la ma lɛ, u
bi jaŋ laa dii ari wialiŋ ŋaa wutitii.
26 Tapulaa chori pɛgɛ Yesu
haritooro-la bira juu dia a kɛŋ boiŋ
yagɛ. Bua-la-na lɛ di Tɔmas hɛ
ba tuɔŋ. Di Yesu ku juu chiŋ ba
tutuɔbaaniŋ aŋ bul, "Ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa." 27 Ŋii nɛ aŋ ka u bula pi

Tɔmas, “Joŋ ŋ neniiŋ a hɛ mi nisiŋ
bua-la lɛ aŋ beŋ mi nisaa, aŋ kɛŋ ŋ
nisiŋ hɛ mi sɛmɛ bua-la ma lɛ a na,
aŋ laa mi wiaa dii, aŋ sí kaa lɛrɛ.”
28 Ŋii nɛ Tɔmas yiru a bul, “Mi Tiina,
ŋ nɛ mi Wia!” 29 Ŋii nɛ Yesu piɛsu,
“Ŋ si nami nɛ tii ŋ laa mi wiaa dii
koo? Nialiŋ si bimi na aŋ laa mi
wiaa dii, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.”

30 Yesu ŋaa wu-magilaa yugɛ u
haritooroo na a pɛ wialiŋ mi si
ŋmuŋsa teniŋ deeŋ tuɔŋ. Aŋ ka
mi bi ba-na ŋmuŋsa hɛ teniŋ deeŋ
tuɔŋ. 31 Ama mi ŋmuŋsɛ wiaa
deeŋba di ma wuo laa dii ari Yesu
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa aŋ
pɛ ŋaa Wia Bie maa. Di ma nɛ laa
wiaa deeŋba dii, ma jaŋ kɛŋ miisiŋ
u doluŋ lɛ.

21

Yesu kɛŋ u titia dagɛ u haritooroo balipɛ

1 Yesu bira kɛŋ u titia dagɛ u har-
itooroo dɔŋsuŋ muga kubala niiŋ
baa yirɛ Tabiiras. U haritooro-la nɛ
ŋla: 2 Saamɔŋ Piita ari Tɔmas, nii-
la ba fa si kaa yirɛ daaliɛriŋ maa,
ari Natanial fa si lii taŋ kubala nɛ
baa yirɛ Keena a hɛ Galilii tiŋteeŋ.
Zɛbidii biiriŋ balia ma nɛ fa hɛ dimɛ,
ari Yesu haritooroo balia maa. 3 Ŋla
nɛ u to a kɛŋ u titia ku dagɛba: Ba fa
chiŋ muga-la niiŋ nɛ. Ŋii nɛ Saamɔŋ
Piita bula pi haritooro-la ku-kaanaa
ari uu mu duu kɛsɛ cheŋfilee nɛ. Ŋii
nɛ ba kala bul di ba jaŋ to mu. Ŋii nɛ
ba mu joŋ liiŋ daboro a juu liiŋ tuɔŋ,
ama titaŋ-la kala ba bi cheŋfilii kala
kɛnɛ.

4 Taŋ si pulaa kɔ di Yesu chiŋ lii-
la niiŋ, ama u haritooro-la bi jiŋ
ari u nɛ. 5 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba,
“Mi naŋdɔŋsuŋ, ma kɛsɛ cheŋfilee
nɛɛ?” Ŋii nɛ ba bul di ba bi kubala
ma kɛnɛ. 6 Ŋii nɛ u bula piba di ba
joŋ ba joŋba, a yuo hɛ liiŋ tuɔŋ liiŋ
daboro-la na-diiŋ sɛmɛ, di ba nɛ ŋaa
ŋii, ba jaŋ kɛsɛ cheŋfilee. Ŋii nɛ ba
joŋ joŋ-la yuo kɛsɛ cheŋfilee su̱. U
si suo ŋii, ba bi wuo lilɛrɛ. 7 Ŋii nɛ
haritooru-la Yesu si cho woruŋ bula
pi Piita a bul, “La Tiina Yesu nɛ!”
Bua-la lɛ di Piita fa wuri u gɛriŋ nɛ.
U si nii ŋii, u joŋ u gɛriŋ a laalɛ, aŋ lii
liiŋ daboro-la lɛ, a fula juu liiŋ duu
duoro mu Yesu teeŋ. 8 Lee-la ari lii-
la niiŋ fa bi bol. U fa yi naakieliŋ
zɔlɔ nɛ. Ka Yesu haritooro-la ku-
kaanaa lɛrɛ joŋ-la ari cheŋfilie-la ku
lii lii-la niiŋ.

9 Ba si ku lii lii-la niiŋ, ba na
hɔlɔɔ nyiniŋ di cheŋfilee chɛbɛ, ka
ba na boroboro maa. 10 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Má liisɛ cheŋfilie-
la dɔŋsuŋ ma si kɛsɛ lɛɛlɛ a kaa
kɔ.” 11 Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita mu lɛrɛ
joŋ-la ku lii lii-la niiŋ, di cheŋfili-
balaa suo. Cheŋfilie-la fa ŋaa zɔlɔ
ari mahiŋ balia ari fii ari batori nɛ.
Cheŋfilie-la yuga ŋii ma nɛ, aŋ ka
joŋ-la bi kiɛsa. 12 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Má ku lii billɛ ma niiŋ.”
U si bul ŋii, u haritooroo kuŋ-kala
bi piɛsɛ a bul di kubɛɛ nɛɛ? Ba kala
jima ari ba Tiina Yesu nɛ. 13 Ŋii nɛ
Yesu joŋ boroboro-la a piba, a joŋ
cheŋfilie-la ma a piba di ba dii. 14 U
si sii suuŋ lɛ u butori nɛ ŋii u si kɛŋ
u titia kaa ku dagɛ u haritooroo.

Yesu bul wiaa a pi Piita

15 Ba si dii boroboro-la ari
cheŋfilie-la dɛrɛ, ŋii nɛ Yesu piɛsɛ
Saamɔŋ Piita a bul, “Jɔɔŋ bie
Saamɔŋ, ŋ chomi a kii niaa deeŋba
nɛɛ?” Ŋii nɛ Piita si, “Oo mi Tiina,
ŋ titia jima ari mi choŋ nɛ.” Ŋii nɛ
Yesu bula pu, “Beŋ mi niaa nyuŋ, ari
pie-daara si yie beŋ u piesee nyuŋ
ŋii.” 16 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsu, “Jɔɔŋ
bie Saamɔŋ, ŋ chomi nɛɛ?” Ŋii nɛ u
bira bul, “Oo mi Tiina, ŋ jima ari mi
choŋ nɛ.” Ŋii nɛ Yesu bira bula pu,
“Beŋ mi niaa nyuŋ, ari pie-daara si
yie beŋ u piesee nyuŋ ŋii.” 17 Ŋii nɛ
Yesu bira piɛsu torimuŋ a bul, “Jɔɔŋ
bie Saamɔŋ, ŋ chomi nɛɛ?” Yesu si
piɛsu torimuŋ ŋii, u tuɔŋ chei. Ŋii
nɛ Piita bula pu, “Mi Tiina, ŋ jiŋ
wii-kala nɛ, ŋ jima ari mi choŋ nɛ.”
Ŋii nɛ Yesu bira bula pu, “Beŋ mi
niaa nyuŋ, ari pie-daara si yie beŋ

u piesee nyuŋ ŋii. 18 Wutitii nɛ mi
bulaa piŋ, ŋ fa si ŋaa haŋbie, ŋ yie
kɛŋ ŋ damɛrɛ kaa vɔɔ ŋ tiŋa nɛ aa
mu lee-la kala ŋ si cho. Ama di ŋ
nɛ ku hiɛsɛ, ŋ jaŋ kɛŋ ŋ nisaa jee,
aŋ ka di nuu dɔŋ nɛ joŋ damɛrɛ-la a
vɔbuŋ aŋ kɛniŋ mu lee-la ŋ si bi cho
di ŋ mua.” 19 Yesu si bul wiiŋ deeŋ,
u dagɛ Piita si jaŋ suu ŋii a laa yiriŋ
pi Wia. Ŋii hariŋ lɛ nɛ Yesu bula pu
duu to u hariŋ.

20 Ŋii nɛ Piita daasɛ hariŋ a na
Yesu haritooru-la Yesu fa si cho
woruŋ, nii-la fa si suusa mu kpagɛ
Yesu bua-la lɛ ba fa síi dii diisiŋ
kieliŋ gbiele-la kudiilee, a fa piɛsu,
“Mi Tiina, kubɛɛ nɛ chɛ duu joŋuŋ
yallɛɛ?” 21 Piita si nau, ŋii nɛ u piɛsɛ
Yesu a bul, “Mi Tiina, ka baala deeŋ,
bɛɛ nɛ jaŋ ŋaau lɛ?” 22 Ŋii nɛ Yesu
bula pu, “Di mi níi chɛ duu hɛ dimɛ
ka di mi-na miira kɔ dunia, ŋ sipaa
tuo dimɛ. To mi hariŋ.” 23 Ŋii nɛ
ba ŋmoo doworo pi nialiŋ kala si
laa Yesu wiaa dii ari Yesu haritooro
deeŋ-na bi jaŋ suu. Ama Yesu bi ŋii
bula. U si duu níi chɛ di haritooru-la
hɛ dimɛ ka di u-na miira kɔ dunia,
Piita sipaa tuo.

24 Mi-na Jɔɔŋ nɛ na wiaa deeŋba
aa ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. La saa jima
ari wialiŋ kala mi si bula ŋaa wutitii
nɛ. 25 Yesu ŋaa wiaa dɔŋsuŋ yugɛ
a pɛ wialiŋ mi si ŋmuŋsa hɛ teniŋ
deeŋ lɛ. Wialiŋ-na mi bi ŋmuŋsa.
Di mi nɛ fa ŋmuŋsɛ wialiŋ kuŋ-kuŋ-
kala, teŋ-la fa jaŋ yuga kii dunia
kala.

YESU NAŊZƆƆBA TIŊTIŊŊAA

1 Mi naŋdɔŋɔ Tiafilas, mi-na Luuk
laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ a piŋ. Teŋ-
la lɛ mi dagɛ wialiŋ kala Yesu si ŋaa
ari wialiŋ kala u si daga, a suomi
bua-la lɛ u si suomo titiŋ u tiŋtiŋŋaa
2 a kaa mu tapulii-la Wia si joŋu
a kaa jil Wia-jaŋ. Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ u dagɛ u naŋzɔɔba-la u si
tuɔsa tiŋtimii-la ba si jaŋ titiŋ, ka
u-na jil Wia-jaŋ. 3 U si sii suuŋ lɛ,
u kɛŋ u titia ku dagɛ u naŋzɔɔba-la
a yugɛ nɛ tapulaa mahiŋ balia pɛgɛ.
Woŋbiee yuga nɛ u kɛŋ u titia kaa
dagɛ ari u weye, aŋ bul Wia kuorii-
la wiaa a piba, ka u-na jil Wia-jaŋ.
4 U si hɛ ba teeŋ, u bula piba a bul,
“Ma sí Jerusalɛm lɛ lii. Má gbɛrɛ ma
Nyimma Wia zile ku-la u fa si si u jaŋ
joŋo pima. Wii-la mi fa si bula pima
nɛ ŋla: 5 Mi bula, ‘Jɔɔŋ síi fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ duŋduŋa nɛ u
kaa fo. Ama u bi dieni, ka mi joŋ
mi Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ.”

Yesu jil Wia-jaŋ

6 Yesu ari u naŋzɔɔba si hilimi ŋii,
ba piɛsu, “La Tiina, tapulaa deeŋba
lɛ, ŋ jaŋ bira leŋ di Iziral tiŋŋaa
dii kuoruŋ?” 7 Ŋii nɛ Yesu bula
piba, “Mi Nyimma bi chɛ di ma jiŋ
tapuluŋ deeŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a hɛ
tapulia-la wialiŋ si jaŋ ŋaa. 8 Ama
di Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ, ma
jaŋ kɛŋ doluŋ. Ma jaŋ ŋaa mi siada
tiŋŋaa a bul mi wiaa Jerusalɛm lɛ,
Judiya tiŋteeŋ kala ari Samaria lɛ, a
kaa mu dunia sɛmɛ-na kala.” 9 Yesu
si bul ŋii dɛrɛ, Wia joŋu kaa jil
Wia-jaŋ, ka ba china bibeŋ. Ŋii nɛ
duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔu, ba bira buu
na. 10 Ba ha si wula bibeŋ wia nyuŋ
ŋii, di niaa balia nɛ ŋii a chiŋ ba
sɛmɛ, a laalɛ gɛri-pulluŋ 11 a piɛsɛba,
“Galilii timma, bɛɛ nɛ tii ma chinaa
beŋ wia nyuŋ ŋii? Yesu deeŋ Wia
si joŋo ma sipaaŋ a kaa jil Wia-jaŋ,
u jaŋ miira kɔ ari ma si nau duu jil
Wia-jaŋ ŋii.”

Ba liisɛ nuu u laa Judas nyuŋ

12 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la lii peel-
la ba síi yirɛ Olivɛt a miira mu
Jerusalɛm. A chiŋ peel-la leriŋ a
kaa mu Jerusalɛm u yi ari meel-daaŋ
lebi nɛ. 13 Ba si yi Jerusalɛm, ba
mu juu dia-la ba síi juu Jerusalɛm lɛ,
lusuŋ nyuŋ. Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems
ari Aŋduru ari Filip ari Tɔmas ari
Batolomi ari Matiu, ari Alifiyas bie
Jeems, ari Saamɔŋ Zɛlɔt, ari Jeems
bie Judas, ba kala níi juu di-bala.
14 Ba di haalaa dɔŋsuŋ ari Yesu naaŋ
Mɛɛri ari Yesu ŋaanaa, ba kala ŋaa
nii-bala nɛ aa hilimi dimɛ, a fiɛsɛ
siiŋ a chuchuɔlɛ Wia.

15 Tapulii kubala ba ku hilimi dɔŋɔ
lɛ. Ba fa yi ari niaa zɔlɔ ari mara.
Ŋii nɛ Piita sii chiŋ duu bul wiaa a
bul, 16 “Mi naaŋbiiriŋ, Wia Diŋ-zɔŋ-
la fa leŋe Devit dagɛ wialiŋ Judas si
jaŋ ŋaa. Wia niiŋ wiaa deeŋba ku
ŋaa wutitii. Judas nɛ kɛŋ niaa kɔ
di ba kɛŋ Yesu. 17 Yesu fa liisu duu
ŋaa la dɔŋɔ nɛ, a maa tiŋ la tiŋtimiŋ
deeŋ. 18 Judas si ŋaa wu-bɔŋ-la, u
laa moribiee. U joŋ moribie-la a yɔɔ
tiŋtee kubala nɛ. Dimɛ nɛ u tuu
tele yɛrɛ. U tuɔŋ kiaa kala jaasɛ.
19-20 Niaa si hɛ Jerusalɛm lɛ kala nii.
Ba yiikoro lɛ ba kɛŋ lee-la kaa yiyirɛ
Akilidaama. U bubuɔŋ nɛ chaliŋ
tiŋteeŋ. Devit ŋmuŋsa hɛ Wia teniŋ
sɛmɛ dɔŋɔ baa yirɛ Saams a bul,

‘Wia jaŋ leŋ duu dia piŋ jikpeeŋ,
di nuu-kala sí dimɛ juu.’

U bira ŋmuŋsa

di nuu laa u nyuŋ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa.
21 Ŋii wiaa nuu nɛ maga duu laa
u nyuŋ a pɛla lɛ di la dii siada
ari la Tiina Yesu sii suuŋ lɛ. Nia
deeŋ maga duu lii nialiŋ fa síi to
la hariŋ, bua-la lɛ Yesu si suomo
kɛŋla gugɔllɛ, 22 a lii bua-la Jɔɔŋ fa
si fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ a kaa mu
yi tapulii-la Wia si joŋu kaa jil Wia-
jaŋ.” 23 Ŋii nɛ ba dagɛ niaa balia. Ba
dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Josɛf Basabas. (U

yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ fa Jasitis.) Dɔŋɔ-
la ma yiriŋ nɛ fa Matayas. 24 Ba
si dagɛ nialiŋ ŋii, ba suomo chuɔlɛ
Wia a bul, “La Tiina Wia, ŋ nɛ jiŋ
nuu-kala tuɔŋ wiaa. Ŋii wiaa dagɛla
niaa deeŋba baliamiŋ tuɔŋ ku-la ŋ si
liisa, 25 duu ŋaa ŋ naŋzɔɔ dɔŋɔ a laa
Judas nyuŋ, a tiŋ u tiŋtiŋŋaa. Judas
via nɛ aŋ suu aa mu Sitaani leriŋ.”
26 Ŋii nɛ ba tɔŋsɛ. Matayas kiaa dii.
Ba diisu pɛ Yesu naŋzɔɔba-la fii ari
kubala-la tuɔŋ.

2

Wia Diŋ-zɔŋ-la kuu tuu

1 Ba gbieli-bal kubala chɛɛ ku yi
baa yirɛ Pɛŋtikɔs. (Tapulii-la nɛ ba
yie ta ba bagi-buŋbuŋ kiaa a kaa mu
pi Wia.) Chɛɛ-la ba ku hilimi di-bala.
2 Ba bi yiɛla di ba nii goŋ. U lii wia
nyuŋ a ku tuu ari peli-baliŋ síi ŋaa
ŋii, a juu su̱ dia-la tuɔŋ ba fa si hɔnɔ.
3 Ŋii nɛ ba na kiaa a nagɛ nyiŋ-geli-
biisiŋ. Ba nagisiŋ nagɛ neŋdelimee.
Ba lii pisɛ. Nyiŋ-geli-bie kala togili
nuu-kala si hɛ dia-la lɛ. 4 Ba si togili
nuu-kala lɛ ŋii, Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛba
kala lɛ, a piba doluŋ ba suomo bubul
yiikori-yiri-yiriba ba si bi jiŋ.

5 Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ
Jerusalɛm lɛ aa fá Wia, a lii dunia
sɛmɛ-na kala. 6 Ni-daŋ-la si nii
goŋ deeŋ, ba kala ku hilimi. Ba si
hilimi ŋii, ba nia di baa bul wiaa
ba titia yiikorusuŋ lɛ. U ŋaaba
wu-kpuŋkpere. 7 Ba faasa hiriki a
bula pi dɔŋɔ, “Niaa deeŋba kala ŋaa
Galilii tiŋŋaa nɛ. 8 Ɛɛ nɛ saa ba
bubul wiaa la nyimma yiikoro lɛ la
ninii? 9 La dɔŋsuŋ lii Paatia, dɔŋsuŋ
lii Miidia, dɔŋsuŋ lii Ilam. La
dɔŋsuŋ lii Mesopoteemia, dɔŋsuŋ
lii Judiya, dɔŋsuŋ lii Kapadoosia,
dɔŋsuŋ lii Pɔŋtɔs, dɔŋsuŋ ma lii
Esia. 10 La dɔŋsuŋ lii Firijia, la
dɔŋsuŋ lii Paŋfiilia, la dɔŋsuŋ lii
Ijipiti, la dɔŋsuŋ ma lii Liibia sɛmɛ
dɔŋɔ si kpagɛ taŋ-la ba síi yirɛ Sari-
ini. La dɔŋsuŋ ma ŋaa nuhuɔraa
a lii Rom. La dɔŋsuŋ ŋaa Ju̱u
tiŋŋaa, la dɔŋsuŋ ŋaa niaa si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa aŋ tuto Ju̱u tiŋŋaa hariŋ.
11 La dɔŋsuŋ lii Kiriiti, la dɔŋsuŋ lii
Ariibia. La kalaa bul yiikoro dabaŋ
dabaŋ nɛ, ka la nii di baa bul wiaa
la yiikoro lɛ. Wia si tiŋ tiŋtiŋ-duori-
la wiaa nɛ ba bubul ŋii.” 12 Ba kala
hiriki, ba tuɔŋ vugimɛ, ba pipiɛsɛ
dɔŋɔ, “Bɛɛ kuŋ nɛ ŋla?” 13 Dɔŋsuŋ
ma sisieriba lɛ di ba bugo nɛ.

Piita bul Wia wiaa a pi niaa

14 Piita ari Yesu naŋzɔɔba-la fii ari
kubala fa si hɛ dimɛ ŋii, Piita sii
chiŋ a faasa bul wiaa a bul, “Mi
naaŋbiiriŋ Ju̱u tiŋŋaa ari ma nialiŋ
kala si hɛ Jerusalɛm lɛ. Má wuoli
ma digilaa di mi bul wii-la si ŋaa a
pima. 15 Ma biina niaa deeŋba bugo
nɛɛ? Ba bi bugo. Chichuɔ-fiɛla deeŋ
ba bi jaŋ wuo bugi. 16 Jowɛl ma fa
bul wiiŋ deeŋ si ŋaa wiaa nɛ. U fa
ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ. U si,

17 ‘Wia si, ŋla nɛ u jaŋ ŋaa tapulaa
didɛriŋ:
Mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la hɛ nuu-
kala lɛ.
Ma biiriŋ ari ma toloo jaŋ bul wiaa
mi Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
Ma bapuɔsi-biisiŋ ma jaŋ nina wiaa
ari duosoo tuɔŋ.
Ma kuhiasiŋ ma jaŋ duduosi
duosoo.
18 Chɛɛ-la mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la
pi baala-la ari haala-la si ŋaa
mi tiŋtinnaa
di ba kaa bubul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ.
19 Mi jaŋ ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ
wia nyuŋ,
aŋ ŋiŋaa wu-magilaa ma
tiŋteeŋ lɛ.
Chaliŋ, nyiniŋ ari nyuɔ-bine jaŋ hɛ
dimɛ.
20 Di taŋ nɛ pula maa, leriŋ jaŋ
biri.
Chɛnɛ ma jaŋ fiɛsɛ a nagɛ
chaliŋ,
ka di la Tiina tapul-bal-la-na yi.
21 Tapul-bii-la, nii-la kala si yirɛ la
Tiina Wia, u jaŋ laau ta.’ ”
22 Ŋii nɛ Piita bira bul, “Iziral tiŋŋaa,
má jegile nii wiaa deeŋba mi síi chɛ

mi bula pima. Yesu si lii Nazarɛt,
Wia nɛ timu. Wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ Wia si leŋe u ŋaa ma
siiŋ lɛ nɛ dagɛ ŋii. Ma ma jima nɛ.
23 Wia jima aŋ leŋ Yesu juu ma nisiŋ
lɛ. Ma nɛ leŋe haachɛ tiŋŋaa kpaasu
mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 24 Ba
si kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii u suu,
Wia chisu suuŋ lɛ, a liisɛ hɛɛ-la u si
na bua-la lɛ u síi suu. Suuŋ fa buu
wuo kaa bibil. 25 Devit fa tiŋ wiiŋ
deeŋ wiaa nɛ a bul,

‘Mi yie na mi Tiina.
U laa mi sipaaŋ a ŋaa mi hari-
chinna, di wii sími juu.
26 U ŋii ŋaa mi tuɔtɔruŋ, mi bubul
wiaa ma
ari tuɔtɔruŋ.
Mi jaŋ na wiese.
Mii yiɛlɛ wialiŋ Wia si jaŋ ŋaa
lɛ nɛ.
27 Di mi nɛ suba, ŋ-na Wia bi jaŋ leŋ
di mi hɛ lɛliŋ lɛ.
Ŋ bi cho di mi-na ŋ tiŋtinni-titii-
la pua.
28 Ŋ dagɛmi woŋbie-la mi si jaŋ to a
kɛŋ miisiŋ.
Ŋ si hɛ mi teeŋ jaŋ ŋaa di mi kɛŋ
tuɔtɔruŋ woruŋ.’ ”

29 Ŋii nɛ Piita bira bul, “Mi
naaŋbiiriŋ, mi jaŋ chaasa bul la
naabalima Devit wiaa pima. U suba
nɛ, ba joŋu hugi, u vaamiŋ ha pina
nɛ la jaŋ lɛ. 30 U fa ŋaa nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
dɔŋɔ nɛ a wuo jiŋ wialiŋ Wia si si
u jaŋ ŋaa pu. Wia ŋmiɛsa nɛ a bul
duu jaŋ leŋ di Devit doho niaa dɔŋɔ,
duu dii kuoruŋ u nyuŋ lɛ. 31 Devit
si na wii-la Wia fa síi chɛ duu ŋaa,
u wuo bubul ari Kirisito jaŋ sii suuŋ
lɛ, a ma bul di Wia bi jaŋ leŋ duu hɛ
lɛliŋ lɛ duu yaraa pua. 32 Yesu deeŋ
nɛ Wia chisɛ suuŋ lɛ. La kala na a
ŋaa wiiŋ deeŋ siada. 33 Wia chisu
u sii a jila hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ
di-hɔnuŋ, a bira pu u Diŋ-zɔŋ-la ari
u fa si bul ŋii. Diŋ-zɔmuŋ deeŋ Yesu
si joŋo hɛla lɛ jiniŋ, u nɛ wialiŋ ma
síi na a ninii maa. 34 Devit titia fa bi
Wia-jaŋ jila, ama u ta bula pa a tigɛ
Yesu a bul,

‘La Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu ku hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-
hɔnuŋ,
35 see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala
dɛrɛ.’

36 Ma Iziral tiŋŋaa, ma jiŋ u sɛnɛ
ŋaa wutitii ari Yesu deeŋ ma si kaa
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ, u nɛ Wia leŋ
u ŋaa la Tiina. U nɛ bira leŋ u ŋaa
Kirisito maa.”

37 Nialiŋ si nii wiiŋ deeŋ Piita si
bula, u faasa wiwalimɛba kiŋkɛŋ.
Ŋii nɛ ba piɛsɛ ba di Yesu naŋzɔɔba-
la dɔŋsuŋ, “La naaŋbiiriŋ, bɛɛ kuŋ
nɛ saa la jaŋ ŋaa?” 38 Ŋii nɛ Piita
bula piba a bul, “Má birimɛ a lii ma
haachɛba lɛ, aŋ leŋ di ba foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di
Wia joŋ ma haachɛba chɛma, ka u
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a dii zile ma lɛ. Wia
fa si si u jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pi niaa,
u tapuluŋ nɛ ŋla. 39 Wialiŋ Wia si
bula, ma nɛ u bula pa, ma ari ma
biiriŋ ari nialiŋ kala si lii di-boluŋ,
nuu-na kala Wia si yira duu kɔ u
teeŋ.” 40 Piita si bul ŋii, u sulba a
paala chaasa bul wiaa dɔŋsuŋ yugɛ
a bul, “Má liisɛ ma titia ni-bɔŋŋɔɔ
deeŋba tuɔŋ.” 41 Ba tuɔŋ niaa yuga
laa wialaa u si bula dii, ba foba Wii-
chuɔlɛ liiŋ. Niaa ma si pɛ nialiŋ lɛ
tapulii-la yi bui batori. 42 Ba joŋ ba
nyuŋ kala hɛ Yesu naŋzɔɔba-la wu-
bulia-la lɛ siifiɛsiŋ a kɛŋ nii-bala. Ba
kala hɔnɔ aa dii kudiile-la Yesu fa sí
si di baa dii aa liisi u wiaa, aŋ pɛ
gbaara chuchuɔlɛ Wia.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di-hɔnuŋ

43 Ŋii nɛ ba kuŋ-kala fifá Wia,
Yesu naŋzɔɔba-la ma ŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa yugɛ
kiŋkɛŋ. 44 Nialiŋ kala si laa wialiŋ
dii, ba kala ku hihilimi bua-na kala
lɛ, ba kiaa kala ma ŋaa kubala. 45 Ba
yie joŋ ba kiaa ma yiyallɛ a kɛŋ
moribie-la a kpikpaa dɔŋɔ magɛ ŋii
kala nuu-kala síi chɛ. 46 Tapulii kala
ba yie mu hilimi Wia-dia lɛ ari ba
diisiŋ ma lɛ, a didii kudiile-la Kirisito
fa sí si baa dii a liliisi u wiaa. Baa
ŋaa ŋii ari zile ari tuɔtɔruŋ 47 a

didɛnnɛ Wia. Niaa ma kala bibɛsɛba
lɛ. Tapulii-na kala la Tiina Wia yie
laa ni-falaa ta nɛ, ba kuu pɛ Yesu
naŋzɔɔba-la lɛ.

3

Ba vaarɛ gbɛrikɛ

1 Tapulii kubala Piita ari Jɔɔŋ sii
aa mu Wia-dia. Ba mu dimɛ kerifi
batori wiihɛyɛ, bua-la lɛ ba si yie
chuɔlɛ Wia. 2 Di baal kubala nɛ hɛ
dimɛ. U naaŋ lulu duu gbɛrikɛ nɛ.
Ba yie chuŋu tapulii-na kala a kaa
mu Wia-dia-la boiŋniiŋ kubala baa
yirɛ boi-zɔmuŋ. Uu sul kiaa nialaa
síi juu Wia-dia-la teeŋ. 3 U si na Piita
ari Jɔɔŋ di ba ku juu Wia-dia-la, u
sul kiaa ba teeŋ. 4 Ba beŋ u siaa lɛ.
Ŋii nɛ Piita bula pu duu ma bibeŋba.
5 Ŋii nɛ u bibeŋba aŋ gbɛrɛ kialiŋ
ba si jaŋ joŋo pu. 6 Ŋii nɛ Piita bula
pu, “Mi bi moribii kala kɛnɛ mi si
jaŋ joŋo piŋ, ama mi jaŋ joŋ ku-la
mi si kɛnɛ a piŋ. Yesu Kirisito si lii
Nazarɛt doluŋ lɛ mi si, ŋ́ sii a vivɛŋ.”
7 U si bul ŋii, u kɛŋ u na-diiŋ nisiŋ lɛ
a kɛnu chuulɛ, u sii. U naasiŋ ari u
naachigisiŋ kala guu polli. 8 U fula
sii chiŋ u naasiŋ nyuŋ aa vɛŋ, ba
juu Wia-dia-la. U vɛŋ aŋ pɛ fuful, a
didɛnnɛ Wia. 9 Nialiŋ kala nau duu
vɛŋ aŋ didɛnnɛ Wia. 10 Ba wuo jiŋ
u nɛ nii-la fa si yie hɔŋ Wia-dia-la
boiŋniiŋ ba síi yirɛ boi-zɔmuŋ aa sul
kiaa. Ba hiriki. Wii-la si ŋaa, ŋaaba
wu-kpuŋkpere wii.

Piita bul Wia wiaa Wia-dia tuɔŋ

11 Ŋii nɛ Piita ari Jɔɔŋ ari gbɛriku-
la juu zawura kubala baa yirɛ
Solomɔŋ zawura. Gbɛriku-la kɛŋ
Piita ari Jɔɔŋ nisaa lɛ, ka niaa kire
to ba hariŋ juu. U ŋaaba wu-
kpuŋkpere. 12 Piita si na nialiŋ di
baa ŋaa ŋii, u bula piba a bul, “Mi
naaŋbiiriŋ Iziral tiŋŋaa, ɛɛ nɛ wiiŋ
deeŋ ŋaa wu-kpuŋkpere ma teeŋ,
ma paala faasa chaarɛ siaa a bibeŋla
ŋla? Ma biina ari la titia doluŋ lɛ
nɛ koo la wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ nɛ wuo
ŋaa baala deeŋ sii vivɛŋ? Ai. 13 Wia-
la si ŋaa la naabalimaba Abiraham
ari Aizik ari Jekɔb Wia, u nɛ joŋ yiri-
baliŋ a pi u Bie Yesu. U nɛ ma kaa
pa di ba dii u sariya, aŋ bul ma buu
jiŋ Paalit sariya diire-la sipaaŋ. U
faa biinɛ duu joŋu ta, ka ma bi sɛyɛ.
14 Ma kaa via Wia Tuɔ-pul Tiina, nii-
la si ŋaa wu-zɔŋ ŋiŋaara, aŋ susul
di ba joŋ ni-kpuura ta, 15 aŋ leŋ ba
kpu u-na nii-la síi pi niaa miisi-la si
bi dɛrɛ. Ama Wia chisu suuŋ lɛ. La
ŋaa wiiŋ deeŋ daŋsia. 16 Yesu doluŋ
lɛ nɛ ŋaa baala deeŋ ma si na a jimu,
u duori. La si ŋaa yarida u doluŋ lɛ
nɛ wuo ŋaa ŋii. La si ŋaa u yarida-
la nɛ ŋaa baala deeŋ na yarifiɛlaa
woruŋ ma kala siiŋ lɛ.

17 Mi naaŋbiiriŋ, mi jima ma di
ma kuhiasiŋ si kpu Yesu ŋii, ma bi
jiŋ tuɔŋ lɛ nɛ. 18 Wia leŋe u nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, ba bul faafaa kala ari Kirisito-la
jaŋ na hɛɛŋ. U sɛnɛ ku ŋaa wutitii
ŋla. 19 Má birima lii ma haachɛba
lɛ aŋ to Wia, duu joŋ ma haachɛba
chɛma, ka di Wia leŋ di ma diŋsiŋ
na wiese. 20 Ŋii nɛ ka Wia bira ta
Yesu si ŋaa Kirisito, nii-la u si liisa,
a pima. 21 U maga duu hɛ Wia-jaŋ,
see bua-la yie, wii-kala si hɛ dunia
lɛ jaŋ birimɛ wu-falii. Wia leŋe u
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ bul wiiŋ deeŋ faafaa kala
nɛ. 22 Moosis fa hɛ ba tuɔŋ nɛ a ma
bul,

‘La Tiina Wia jaŋ leŋ di nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
di ba dɔŋɔ kɔ ma teeŋ ari u si
tiŋmi ŋii.
U jaŋ ŋaa ma naaŋbii.
Duu nɛ kɔ, má saa to u niiŋ wiaa lɛ
wii-na kala u si jaŋ bul.
23 Nii-la kala si bi u niiŋ to,
Wia jaŋ leŋ di ba liisu Wia niaa
tuɔŋ a ta duu suu.’

24 Nialiŋ kala síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, a chiŋ Samuɛl nisiŋ
lɛ aa mu nialiŋ kala si to u hariŋ, ba
kala fa bul wiaa deeŋba ma síi na
ŋla. 25 Wialiŋ Wia fa si to u nialiŋ síi
bul wiaa u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bula
pi ma naabalimaba, ba kala ŋaa ma

kiaa nɛ, maa naba ŋla. U fa bula pi
ma naabalima Abiraham a bul,
'Ŋ doho niaa dɔŋɔ lɛ nɛ mi jaŋ to
a tima pɛ dunia niaa kala lɛ.'
26 Ŋii nɛ Wia liisɛ u tiŋtinna Yesu,
duu laa sipaaŋ kɔ ma teeŋ a pɛma lɛ,
di ma kala birima lii ma wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ lɛ."

4

Piita ari Jɔɔŋ chiŋ nialiŋ si yie hɔnɔ vuvuurɛ wiaa sipaaŋ

1 Piita ari Jɔɔŋ fa si bul wiaa pipi
nialiŋ ŋii, di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia ari Wia-dia kuhiasiŋ ari nialiŋ
ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ ba
teeŋ. 2 Ba fa na baaniŋ a tiŋ wialiŋ
ba síi dagɛ. Ba faa dagɛ nialiŋ ari
Yesu sii suuŋ lɛ, a dagɛba ŋii ari nuu
nɛ suba, u jaŋ bira sii suuŋ lɛ. 3 Ŋii
nɛ ba kɛsɛba, a kɛŋba kaa mu tɔ dia,
taŋ-pul. (Bua-la ma lɛ di wia ka chɛ
duu juu, ŋii nɛ tii ba tɔba taŋ-pul.)
4 Ka nialiŋ si nii wialiŋ ba si bula,
niaa yuga ba tuɔŋ a laa Yesu wiaa
dii. Nialiŋ si laa wialiŋ dii, ba tuɔŋ
baalaa lɛɛlɛ puŋa yi bui banɔŋ.

5 Taŋ si pula, nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia ari ba Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ
ari Wia teniŋ kerichiba, ba kala ku
hilimi Jerusalɛm lɛ. 6 Ba di nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ Anas
ari Kayafas ari Jɔɔŋ ari Alɛkizaŋda,
ari nuu-kala si lii nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ doho niaa tuɔŋ nɛ
ku hilimi ŋii. 7 Ba si hilimi ŋii, ba
yirɛ Yesu naŋzɔɔba-la balia a kaa lii
bil ba tutuɔbaaniŋ a piɛsɛba, "Dol
bɛɛ yiri nɛ ma kaa ŋaa baala deeŋ
duori? Kubɛɛ yiriŋ lɛ nɛ ma yirɛ a
ŋaa ŋla?" 8 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku
hɛ Piita lɛ woruŋ, u si, "Ma nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
ma Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ, 9 ma kɛŋla
dii sariya jiniŋ a tiŋ wu-zɔŋ-la la
si ŋaa gbɛriku-la lɛ u duori. 10 U
maga di ma niaa deeŋba ari Iziral
tiŋŋaa kala jiŋ ari Yesu Kirisito si
lii Nazarɛt, u doluŋ lɛ nɛ ŋaa baala
deeŋ duoro chiŋ ma sipaaŋ ŋii. U
nɛ ma leŋ ba kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ u suu, ka Wia chisu suuŋ lɛ.
11 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari
tiebii-la dii-saaraa si via,
duu nɛ ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si
joŋo bil dia geŋtine.
Ba si ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ, Yesu wiaa
nɛ ba bul ŋii. 12 Nuu-kala bi jaŋ wuo
laala ta, see Yesu duŋduŋa. U yiriŋ
duŋduŋa nɛ Wia si la yirɛ duu laala
ta. Wia bira bi nuu-kala liisa duu
wuo laala ta, see Yesu duŋduŋa."

13 Nialiŋ si hilime na Piita ari Jɔɔŋ
di baa bul wiaa ari nyu-duoŋ ŋii, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere, bɛɛ wiaa ba
jima ba ŋaa ba tuɔŋ ni-biisiŋ nɛ a
bi wii-kala gunna. Ŋii nɛ ba wuo jiŋ
ari ba faa to Yesu hariŋ nɛ a gunnɛ
u wiaa. 14 Ka ba na gbɛriku-la Piita
ari Jɔɔŋ si vaara, di ba kala china, ba
niiŋ kala maa. 15 Ŋii nɛ ba bula piba
di ba lii dia-la tuɔŋ ba fa si hɔnɔɔ
vuurɛ wiaa. Ba lii, aŋ ka ba pipiɛsɛ
dɔŋɔ, "Ɛɛ nɛ la jaŋ kɛŋ niaa deeŋba
balia kaa ŋaa? 16 Nuu-kala si hɛ
Jerusalɛm lɛ nɛ jima ari ba nɛ ŋaa
wu-baliŋ deeŋ, la saa bi wuo kaa
lilɛrɛ. 17 Ama má leŋ di la kpurisɛ ba
digilaa di ba bira sí Yesu yiriŋ yiru,
a bira sí u wiaa bula pi niaa, di wiiŋ
deeŋ bira sí leriŋ deeŋ kala teelu."
18 Ŋii nɛ ba bira yirɛba kaa juu, a
bula piba ari siifiɛsiŋ di ba bira sí
wii-kala bul, koo di ba sí wii-kala
dagu a tigɛ Yesu lɛ, a bira sí u yiriŋ
yiru. 19 Ŋii nɛ Piita ari Jɔɔŋ piɛsɛba,
"La si to ma niiŋ koo la si to Wia
niiŋ, kubɛɛ nɛ zɔmɔ Wia teeŋ? Má
bul. 20 La bi jaŋ wuo tɔrɛ la niiŋ, see
di la bul wialaa la si na a nii maa."
21 Ŋii nɛ ba bira fugisiba woruŋ ari
ba jaŋ dɔgisɛba woruŋ aŋ joŋba ta.
Ba bi woŋbiiŋ na di ba dɔgisɛba, bɛɛ
wiaa nialiŋ kala ka dɛnnɛ Wia a tigɛ
wii-la si ŋaa lɛ nɛ. 22 Baala deeŋ ba
fa si ŋaa wu-kpuŋkpere deeŋ u lɛ u
duori, u fa kii jisiŋ mahiŋ balia nɛ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii sul Wia chichɛ nyu-duoŋ

23 Ba si joŋba ta, Piita ari Jɔɔŋ
miira mu ba naaŋbiiriŋ teeŋ, ba di
ba fa si yie hilimi, a bula piba wialiŋ

kala nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ fa
si bula piba. 24 Ba si nii ŋii, ba
suomo chuchuɔlɛ Wia ari tuɔ-bala
a bul, “La Tiina Wia, ŋ nɛ ta wia
nyuŋ ari tiŋteeŋ ari mugi-balaa ari
fuo-biisiŋ ari kuŋ-kala si hɛ dimɛ.
25 Ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋ wuo leŋ la
naabalima Devit, ŋ tiŋtinna, u bul,

‘Bɛɛ nɛ tii nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
ba faasa na baaniŋ?
Bɛɛ nɛ tii nialiŋ vuurɛ di ba jaŋ
chei Wia tiŋtiŋŋaa aŋ lɔl?
26 Tiŋteeŋ kuoroo kɛŋ ba titia hɛ
dɔŋɔ lɛ a ŋaa siri,
ba taŋ kuhiasiŋ, ba ma hilimi
di ba yuo la Tiina Wia ari
Kirisito, nii-la u si liisa.’

27 Wiaa deeŋba sɛnɛ ku ŋaa wuti-
tii. Hɛrɔd ari Pɔŋsɔs Paalit ari nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ari Iziral tiŋŋaa,
ba kala hilime nɛ taŋ deeŋ lɛ di ba
yuo Yesu, ŋ tiŋtinni-zɔŋ-la ŋ si liisa
duu ŋaa Kirisito. 28 Ba hilime di ba
ŋaa wialiŋ kala ŋ si paala jiŋ ŋ doluŋ
ari ŋ tuɔbiinaa lɛ ari ba jaŋ ŋaa.
29 La Tiina Wia, bee na ba si kpurisɛ
la digilaa ŋii ari ba jaŋ dɔgisɛla, aŋ
pɛ ŋ tiŋtinnaa lɛ di la wuo bul ŋ niiŋ
wiaa ari nyu-duoŋ. 30 Dagɛ ŋ doluŋ
aŋ leŋ di puwuoloo duori, di la ma
wuo ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-
magilaa ŋ tiŋtinni-zɔŋ-la Yesu doluŋ
lɛ.” 31 Ba si chuɔlɛ Wia dɛrɛ, lee-la
ba si hilime jigisi. Wia Diŋ-zɔŋ-la ku
hɛba kala lɛ. Ba suomo bubul Wia
niiŋ wiaa ari nyu-duoŋ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ka pɛ dɔŋɔ lɛ.

32 Nialiŋ kala fa si laa Yesu wiaa
dii, ba kala kɛŋ tuɔ-bala ari nii-bala.
Di nuu nɛ kɛŋ kuŋ maa, u bi jaŋ
bul, “Na mi kuŋ nɛ ŋla”, ba kala nɛ
yie tiiu. 33 Wia lahɔrimɔ-bal-la nɛ
tii Yesu naŋzɔɔba-la wuo na doluŋ
a bulaa pi niaa di la Tiina Yesu sii
suuŋ lɛ. 34 Wia pɛ nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii kala lɛ woruŋ. Nialiŋ
kala fa si kɛŋ diisiŋ ari bagisiŋ, ba
yie joŋo yallɛ, a kɛŋ moribie-la ba
si na 35 a kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la
teeŋ. Ba kpaa magɛ ŋii kala nuu-
kala síi chɛ. Ŋii wiaa ba nialiŋ kuŋ-
kala fa bi kuŋ chɛɛ ka. 36 Baal
kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ, baa yirɛ
Josɛf. Yesu naŋzɔɔba-la ma kɛnu
kaa yiyirɛ Banabas. (U bubuɔŋ nɛ,
u fa yie bul wiaa pi niaa ba nyusuŋ
nyinyaasɛ.) U fa ŋaa Liivai doho
nuu nɛ a lii Saapɔs tiŋteeŋ. 37 U nɛ
joŋ u baga u fa si kɛnɛ a yallɛ, a kɛŋ
moribie-la kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la
teeŋ.

5

Ananaya ari Safaya

1 Ama ba tuɔŋ baal kubala nɛ fa
hɛ dimɛ. Baa yirɛ Ananaya. U haala
ma yiriŋ nɛ fa Safaya. U joŋ u dua
a yallɛ 2 a liisɛ moribie-la dɔŋsuŋ
faa, u haala jiŋ, aŋ kɛŋ ku-kaana-
la kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la teeŋ.
3 Piita piɛsu, “Ananaya, bɛɛ nɛ tii
ŋ leŋ Sitaani nyisiŋ, ŋ joŋ tiŋtee-la
ŋ si yalla moribie-la dɔŋsuŋ faa, aŋ
nyia wiaa pi Wia Diŋ-zɔŋ-la? 4 Ka
ŋ-na joŋ ku-la yallɛ, ŋ dee buu tii?
Moribie-la maa ŋ si yalla, ŋ dee biba
tii? Bɛɛ nɛ saa tii ŋ biinɛ ŋ tuɔŋ
lɛ aŋ ŋaa wiiŋ deeŋ? Nuhuobiinee
duŋduŋa dee ŋ nyia wiaa pa, ŋ nyia
wiaa pi Wia ma nɛ.” 5 Ananaya
si nii wiiŋ deeŋ, u tuu tele suu.
Fawulluŋ kɛŋ nialiŋ ma kala si hɛ
dimɛ. 6 Bapuɔsaa joŋ gɛriŋ laalu a
joŋu kaa lii a kaa mu hugi.
7 U yi hawa batori di u haala ku
juu. U fa bi jiŋ wii-la kala si ŋaa.
8 Piita piɛsu, “Moribie-la ŋ bala si
kaa kɔ, magɛ ŋii nɛ ma joŋ ma
tiŋtee-la yallɛ koo?” Ŋii nɛ haal-
la bul di ba niiŋ nɛ ŋii. 9 Ŋii nɛ
Piita piɛsu, “Bɛɛ nɛ tii ma di ŋ bala
vuurɛ di ma nyisɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la, a
biinɛ u bi jaŋ dɔgisɛmaa? Bee na,
nialiŋ si joŋ ŋ bala mu hugi, ba nɛ
chiŋ boiŋniiŋ ŋii. Ba saa jaŋ joŋuŋ
ma lii.” 10 U guu tel u sipaaŋ a
suu. Bapuɔsia-la si joŋ u bala kaa
mu hugi, ba ku juu duu suba. Ŋii
nɛ ba joŋu kaa lii, a hugu a kpɛrɛ u
bala. 11 Nialiŋ kala si laa Yesu wiaa

dii aa hilimi ari nialiŋ dɔŋsuŋ ma si
nii wii-la, fawulluŋ kɛŋba woruŋ.

Wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa

12 Yesu naŋzɔɔba-la ŋaa wu-
magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ yugɛ
niaa tuɔŋ. Nialiŋ kala si laa Yesu
wialiŋ dii, ba kala hilimi dɔŋɔ lɛ
ari nii-bala. Zawura-la ba si kaa
yirɛ Solomɔŋ zawura, u lɛ nɛ ba
hilimi. 13 Nuu-kala si bi Yesu wialiŋ
laa dii bi nyu-duoŋ kɛnɛ duu guoli
ba tuɔŋ. Ari ŋii kala, ka ba ha
bibɛsɛba lɛ. 14 Nialiŋ si laa Yesu
wialaa dii a ku pɛ nialiŋ lɛ, ba
kii nialiŋ kala Wia fa si vɛnɛ kaa
kuu pɛ, baalaa ari haalaa. 15 A tiŋ
wialiŋ kala síi ŋaa lɛ, ba paala paa
puwuoloo kaa lii wɔŋbiiŋ niiŋ, a
bilba godoba lɛ ari bɔsunuŋ lɛ. Ba
ŋaa ŋii di Piita nɛ kuu bal, duu
daaliimiŋ wuo hɛ ba dɔŋsuŋ lɛ di ba
duori. 16 Niaa ma yuga a lii ta-biisi-la
si kpagɛ Jerusalɛm, a kɛŋ puwuoloo
ari nialiŋ jiŋ-bɔŋŋɔɔ si kɛnɛ a kaa
kɔ u teeŋ, ba kala duori.

Ba to naasiŋ dɔgisɛ Yesu naŋzɔɔba

17 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ ari u haritooroo sii. U
haritooro-la kala hɛ Sadusii tiŋŋaa
paati-la tuɔŋ nɛ Jerusalɛm lɛ. Ba
yaraa faasa bibieri. 18 Ba kɛsɛ Yesu
naŋzɔɔba-la kaa mu tɔ dia, lee-la
ba síi tɔ ba niaa. 19 Ama titaŋ-la
titia Wia tiŋdaara kubala ku kɛŋ
dia-la boiŋniiree suri, a leŋ Yesu
naŋzɔɔba-la lii. Ka u bula piba,
20 "Má mu juu chiŋ Wia-dia lɛ a bula
pi niaa wɔŋbii-faliŋ deeŋ wiaa."
21 Yesu naŋzɔɔba-la sɛi. Siipuuraa
ba juu Wia-dia a suomo didagɛ niaa.
Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ ari u naŋdɔŋsuŋ, ba yirɛ Ju̱u
tiŋŋaa kuhiasiŋ ari ba niaa kala di
ba hilimi a vuurɛ, aŋ tiŋ di ba mu
dia-la lɛ a kɛsɛ Yesu naŋzɔɔba-la kaa
kɔ. 22 Nihiasi-la si mua, ba biba na
sarika lɛ. Ba miira ku bul, 23 "La si
mu sarika-la, la na di ba yaga, nuu-
kala bi suro, ka nialiŋ síi beŋ sarika-
la, ba ma chiŋ boiŋniiŋ. Ama la mu
suri, la bi Yesu naŋzɔɔba-la naa."
24 Wia-dia nihiaŋ ari nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ si nii wiiŋ
deeŋ, u kperiba kiŋkɛŋ, ba bi jiŋ wii-
la kala ba si jaŋ ŋaa. 25 Ŋii nɛ baal
kubala ku juu a bula piba di ba bee
na nialiŋ ba si kaa tɔ dia, ba nɛ chiŋ
Wia-dia tuɔŋ a didagɛ niaa. 26 Ŋii
nɛ Wia-dia nihiaŋ ari u niaa, ba mu
kɛsɛba kaa kɔ. Fawulluŋ fa kɛŋba
nɛ ari nialiŋ fa si hɛ Wia-dia-la tuɔŋ
jaŋ paa tabiaa yagɛba, ŋii nɛ tii ba
bi Yesu naŋzɔɔba-la fuga.

27 Ba kɛŋba kaa ku juu, a leŋ ba
chiŋ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ
wiaa sipaaŋ. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ bula piba,
28 "La bula pima ari siifiɛsiŋ ari
ma bira sí wii-kala dagu Yesu doluŋ
lɛ. Ama ma bee na, ma kɛŋ wii-
la kaa gaara cheŋ Jerusalɛm kala
aa chɛ ma joŋ taali chugɛla a tiŋ
baala deeŋ suuŋ lɛ." 29 Piita ari
Yesu naŋzɔɔba-la dɔŋsuŋ miira bula
piba a bul, "U maga di la to Wia
niiŋ nɛ a kii nuhuobiine niiŋ. 30 La
naabalimaba faa to Wia nɛ, u nɛ
chisɛ Yesu suuŋ lɛ, nii-la ma fa si kaa
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 31 Wia
chisu u sii jila hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-
duoŋ di-hɔnuŋ, duu ŋaa Sipaa-laara
ari Laataara, a leŋ di Iziral tiŋŋaa
birima lii ba haachɛba lɛ, ka duu joŋ
ba haachɛba chɛba. 32 La ŋaa wiaa
deeŋba kala daŋsia ari Wia Diŋ-zɔŋ-
la maa, Wia si joŋo pi nialiŋ si to u
niiŋ nɛ."

33 Nialiŋ si nii wiiŋ deeŋ, ba faasa
na baaniŋ a chichɛ di ba kpuba.
34 Baal kubala ma nɛ fa hɛ nialiŋ
si yie hilime vuvuurɛ wiaa tuɔŋ.
U lii Farisii tiŋŋaa tuɔŋ nɛ. Baa
yirɛ Gamiilial. U nɛ faa dagɛ wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto.
Nuu-kala pupu jirima. U sii chiŋ
a bul di ba leŋ di Yesu naŋzɔɔba-
la lii di-jaliŋ muapilii. 35 Ka u sii
a bula piba, "Ma Iziral timma, má
fiɛlɛ ma siaa ari ma síi ŋaa wii-la
niaa deeŋba lɛ. 36 Jisiŋ deeŋba nɛ,
baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ

Tuudas. U bula ari u ŋaa ni-bal
nɛ. Niaa yi ari zɔ-banɛsɛ a pɛu lɛ.
Ba kpuu, ka u haritooro-la kala pisɛ
dɔŋɔ lɛ, u yiri-la kala disɛ. 37 U hariŋ
lɛ nɛ, baal kubala ma lii, bua-la lɛ
ba síi diisɛ niaa, baa yirɛ Judas. U
lii Galilii nɛ. U kɛsɛ ni-daŋ a kaa
to u hariŋ. Ba kpuu maa, ni-daŋ-la
ma síi to u hariŋ, ba ma pisɛ dɔŋɔ
lɛ. 38 Ka lɛɛlɛ wiiŋ deeŋ, mi jaŋ
bula pima di ma sí wii-kala ŋaa niaa
deeŋba lɛ, aŋ leŋba ta. Di tiŋtimiŋ
deeŋ lii nuhuobiine doluŋ lɛ nɛ, u
jaŋ lɛl. 39 Ama di Wia tiŋtimii nɛ,
ma bi jaŋ wuo cheyu. Di ma nɛ chɛ
di ma cheyu, ma jaŋ na di ma di Wia
paala yuyuo dɔŋɔ."
40 Ŋii nɛ ba jegile nii u niiŋ. Ba
yirɛ Yesu naŋzɔɔba-la ba ku juu, a
ŋaa ba viirɛba, aŋ bula piba di ba
bira sí wiaa bul Yesu doluŋ lɛ, aŋ
leŋ ba viiri. 41 Ŋii nɛ ba lii nialiŋ
fa si hilime teeŋ. Ba tuɔŋ tɔrɛ ari
ba si dɔgisɛba a tiŋ Yesu wiaa lɛ.
42 Tapulii-na kala ba yie juu Wia-dia
a pɛɛ mu niaa diisiŋ, a ha bubul Wia
wu-zɔmɔ-la a mu tigɛ Yesu Kirisito
lɛ.

6

Niaa balipɛ ku pɛ Yesu naŋzɔɔba-la lɛ

1 Tapulaa deeŋba Yesu haritooro-
la ku puŋa yugɛ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ
Giriik tiŋŋaa suomo nyinyaŋ Hi-
iburu tiŋŋaa. Ba bula ari ba si
yie joŋ moribie-la a pipi yo-haalaa
tapulii kala, ba yie bee kikieli ba-
na yo-haalaa nɛ. 2 Ŋii nɛ Yesu
haritooro-la fii ari balia yirɛ nialiŋ
kala si laa Yesu wiaa dii a hilimi, a
bula piba a bul, "U bi maga di la
bibeŋ moribiee aŋ ka Wia wiaa ta.
3 Mi naaŋbiiriŋ, má liisɛ ma tuɔŋ
niaa balipɛ ma si jima di niaa ka
zilba, ka Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛba lɛ aŋ
kɛŋ wu-jimiŋ maa. Má liisɛba di ba
bibeŋ yo-haalaa deeŋba. 4 Ka la joŋ
la nyuŋ kala hɛ aa chuɔlɛ Wia aŋ
pɛɛ bul Wia niiŋ wiaa." 5 Ŋii nɛ
nialiŋ kala si hɛ dimɛ tuɔsaa kala
tɔrɛ ari wialiŋ Yesu haritooro-la si
bula. Ba liisɛ baal kubala baa yirɛ
Sitiiviŋ. U fa ŋaa baal-la si kɛŋ
yarida woruŋ nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la
ma hɛu lɛ. Ba bira liisɛ Filip ari
Purɔkurɔs ari Nikeeno ari Taamɔŋ
ari Paaminas ari Nikɔlas. Nikɔlas
lii Aŋtiɔk nɛ. U fa bi Ju̱u tiina ŋaa
aŋ tuto Ju̱u tiŋŋaa hariŋ. 6 Ŋii nɛ
ba kɛŋ nialiŋ balipɛ-la ba si liisa
a kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la sipaaŋ.
Ba chuɔlɛ Wia piba aŋ joŋ ba nisaa
daŋba lɛ.

Ba kɛŋ Sitiiviŋ

7 Wia niiŋ wiaa ha gaara su̱ lee-
la kala. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
puŋ woruŋ Jerusalɛm lɛ. Nialiŋ ma
si kpu pusuŋ pipi Wia yuga a ma sɛi
Wia niiŋ wialiŋ.
8 Wia lahɔrimɔ lɛ Sitiiviŋ kɛŋ
doluŋ woruŋ, a wuo ŋiŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa niaa
tuɔŋ. 9 Niaa dɔŋsuŋ fa hɛ dimɛ. Ba
fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa nɛ a lii Sariini,
dɔŋsuŋ ma lii Alɛkizaŋdia. Ba fa
lii Wii-chuɔlɛ dia-la ba fa síi yirɛ
'yosuŋ ba si joŋo ta'. Dɔŋsuŋ ma
fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa a ma lii Siliisia
ari Esia. Ba lii Sitiiviŋ hariŋ a kɛŋ
wiaa lilɛrɛ. 10 Ama ba fa bi u bubuɔŋ
lɛ wuo kɛŋ a tiŋ u wu-jimiŋ ari
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ u fa síi bul
wiaa. 11 Ŋii nɛ ba luɔra hɛ niaa,
ba bul, "La nia duu chei Moosis ari
Wia yiriŋ." 12 Ba bul ŋii a nyisɛ
nialiŋ ari nihiasi-la ari Wia teniŋ
kerichiba hɛ. Ba baaniŋ sii Sitiiviŋ
nyuŋ. Ba kɛnu kaa mu nihiasi-la si
yie hilime vuvuurɛ wiaa teeŋ. 13 Ba
kɛŋ niaa kaa kɔ di ba ku nyia wiaa
pu a bul, "Baala deeŋ yie ku bul
wiaa aa chei Wia-dia-la ba si joŋo
pi Wia, ari wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa
bil di la tuto. U yie bul ŋii, u bi
tɔrɛ, 14 bɛɛ wiaa la nia duu si di
Yesu deeŋ si lii Nazarɛt jaŋ yigi Wia-
dia-la lo, a kɛŋ wialiŋ Moosis fa si
dagɛ la naabalimaba di ba tuto a kaa
birimɛ." 15 Nialaa kala fa si hɔŋ lee-
la, ba chaarɛ siaa a pɛ Sitiiviŋ lɛ. Ba
na duu siaa nagɛ Wia tiŋdaara siaa.

7

Sitiiviŋ bul Wia wiaa a pi niaa

1 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ piɛsɛ Sitiiviŋ di
wiaa deeŋba ŋaa wutitii nɛɛ?
2 Sitiiviŋ bul, "Mi nyimmaba ari mi
naaŋbiiriŋ, má jegile nii mi teeŋ.
Wii-baliŋ si kɛŋ yiriŋ kɛŋ u titia
ku dagɛ la naabalima Abiraham,
bua-la lɛ u fa si hɔŋ Mesopoteemia
tiŋteeŋ lɛ, di u ha bi taŋ-la ba síi
yirɛ Haraŋ lɛ mu hɔŋ. 3 Ŋii nɛ Wia
bula pu duu sii a leŋ u dia niaa,
a lii u tiŋteeŋ ma lɛ, a mu tiŋtee-
la u si jaŋ dagu. 4 Ŋii nɛ u sii lii
Kalidiya tiŋteeŋ lɛ a mu hɔŋ taŋ
kubala baa yirɛ Haraŋ lɛ. Dimɛ nɛ
Abiraham nyimma suu. Ŋii nɛ Wia
leŋ u sii lee-la a kɔ tiŋteeŋ deeŋ ma
niaa deeŋba si hɔnɔ lɛɛlɛ. 5 Bua-la
lɛ Wia bi lee-la kere pi Abiraham a
yi naakieliŋ kubala maa, duu titia
kɛŋ, ama u bula pu duu jaŋ joŋo pu,
ba di u doho niaa. Bua-la lɛ Wia si
bul ŋii Abiraham lɛ duu ha bi bii
lula. 6 Ŋla nɛ Wia bula pu, 'Ŋ doho
niaa jaŋ ŋaa nuhuɔraa tiŋteeŋ dɔŋɔ
lɛ, a birimɛ yosuŋ. Ba jaŋ dɔgisɛba
woruŋ jisiŋ zɔ-banɛsɛ. 7 Mi saa jaŋ
kɛŋ nialiŋ ba si jaŋ tima pipa dii
sariya. Ŋii hariŋ lɛ ba jaŋ lii lee-la
lɛ, a bira kɔ daha a chuchuɔlɛmi.'
8 Ŋii nɛ Wia joŋ u niiŋ a pi Abira-
ham. U magiliŋ nɛ, ba di u doho niaa
kikeri ba penee. Ŋii nɛ Abiraham lul
Aizik. Tapul-chorimuŋ chɛɛŋ u keri
u peniŋ. Aizik ma lul Jekɔb. Jekɔb
nɛ lul biiriŋ fii ari balia-la si ku
ŋaa la naabalimaba. 9 Ba tuɔŋ dɔŋɔ
yiriŋ nɛ Josɛf. Ku-kaana-la yaraa
bibieri u nyuŋ, ba kɛnu kaa yallɛ pi
baalaa kubalaba. Ba kɛnu kaa mu
Ijipiti tiŋteeŋ. Ama Wia fa pɛu lɛ
woruŋ 10 a liisu wahala kala lɛ u fa
si jua. U fa si mu Feero Ijipiti kuoro
sipaaŋ, Wia lahɔrimɔ lɛ u kɛŋ wu-
jimiŋ. U leŋ u ŋaa u tiŋteeŋ kuhiaŋ
a bibeŋ u tiŋteeŋ ari u dia kala.
11 Ŋii nɛ losuŋ ku juu Ijipiti tiŋteeŋ
ari Keenaŋ tiŋteeŋ kala. Losuŋ
kpu niaa kiŋkɛŋ, la naabalimaba bi
kudiilee wuo na. 12 Jekɔb nia ari
kudiilee hɛ Ijipiti tiŋteeŋ lɛ. U tiŋ u
biiriŋ, la naabalimaba-la, di ba mu
yɔɔ kaa kɔ. Ba yɔɔ kaa kɔ. 13 Jekɔb
biiriŋ miira mu Ijipiti liamiŋ lɛ di ba
yɔɔ kudiilee. Ŋii nɛ Josɛf kɛŋ u titia
dagɛba, aŋ kɛŋba ma dagɛ Feero.
14 Ŋii nɛ Josɛf tiŋ di ba mu bula pi u
nyimma Jekɔb, duu kɛŋ u doho niaa
kala kaa kɔ Ijipiti, ba kala fa ŋaa
mahiŋ batori ari fii ari banɔŋ nɛ a
mu Ijipiti. 15 Ŋii nɛ Jekɔb sii a mu
Ijipiti. Ba di u biiriŋ suu dimɛ. 16 Ba
miira kɛŋba kaa mu Keenaŋ tiŋteeŋ
a hugiba lee kubala baa yirɛ Sɛkɛm.
Ba hugiba bua kubala lɛ Abiraham
fa si yɔbɔ Hamɔ niaa teeŋ.
17 U ka mua, ka di wii-la-na ku bal,
Wia fa si bula pi Abiraham ari u jaŋ
ŋaa pu. Bua-la lɛ Jekɔb doho niaa
fa puŋa woruŋ Ijipiti lɛ. 18 Kuoru-
la fa si jiŋ Josɛf suba, aŋ ka ni-tanii
dii kuoruŋ Ijipiti lɛ. U fa bi Josɛf
wiaa jiŋ. 19 U nyisɛ niaa kiŋkɛŋ
a dɔgisɛba, a fugɛ la naabalimaba
di ba joŋ ba bii-mulluŋ kaa lii ta
di ba suu. 20 Bua-la lɛ nɛ ba fa
lul Moosis. U fa ŋaa bii-zɔŋ-bie nɛ
woruŋ. Ba benu u nyimma dia lɛ
chɛŋsiŋ batori, aŋ ka ba joŋu kaa
lii ta. 21 Ba si joŋu kaa lii ta ŋii,
Feero tolo ku joŋu, a diɛsu ari u bii-
lulluŋ. 22 Ba dagu Ijipiti tiŋŋaa wu-
jimiŋ kala. U wu-ŋaalaa ari u wu-
bulaa leŋ u ŋaa ni-bal.
23 Moosis fa si yi jisiŋ mahiŋ balia,
u biinɛ ari u jaŋ mu na u naaŋbiiriŋ
Iziral tiŋŋaa. 24 U si mu dimɛ, u
na Ijipiti tiina duu dɔgisɛ Iziral niaa
dɔŋɔ. U mu lii paa Iziral tiina-la
tuɔruŋ, a kpu Ijipiti tiina-la. 25 U fa
biina ari u naaŋbiiriŋ jaŋ jiŋ ari Wia
chɛ duu nɛ laaba ta, ama ba fa bi
wuo jiŋ. 26 Taŋ si pula, u na di Iziral
niaa balia, baa yuo dɔŋɔ. U mu duu
kɛŋba hɛ dɔŋɔ lɛ a bul, 'Ma ŋaa
naaŋbiiriŋ nɛ, bɛɛ nɛ tii ma gura
dudɔgisɛ dɔŋɔ?' 27 Nii-la fa síi dɔgisɛ
u dɔŋɔ tiina-la kɛŋ Moosis yige ta aŋ
bul, di kubɛɛ nɛ si u bibeŋba a laa
ba wiaa jijiŋ? 28 Duu chɛ duu kpuu
maa, ari u dia si kpu Ijipiti tiina-la

ŋii nɛɛ? 29 Moosis si nii ŋii, u fá
Ijipiti tiŋteeŋ lɛ a mu ŋaa nuhuɔru
Midiaŋ tiŋteeŋ lɛ. U hɔŋ dimɛ nɛ a
jaa haala, a lul biiriŋ balia. 30 U fa
hɔŋ dimɛ jisiŋ mahiŋ balia.

Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala ku lii
u teeŋ giri-bine tuɔŋ a kpagɛ peel
kubala baa yirɛ Saana. U ku lii
a nagɛ tii-bie síi dii nyiniŋ tuɔŋ.
31 Moosis si na ŋii, u ŋaau wu-
kpuŋkpere. U mu yi duu na tii-
bie-la, a nii la Tiina Wia yiikoro. U
bula pi Moosis a bul, 32 'Mi nɛ ŋaa
ŋ naabalimaba Abiraham ari Aizik
ari Jekɔb Wia.' U si bul ŋii, Moosis
china chichel. U bira bi wuo bibeŋ."

Ba yagɛ Sitiiviŋ ari tabiaa

33 Sitiiviŋ bira bul, "Ŋii nɛ la Tiina
Wia bula pi Moosis a bul, 'Chaarɛ ŋ
nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋ naasiŋ lɛ. Wia hɛ lee-
la ŋ si china nɛ. U wasɛ lee-la kala a
ta. U bi disinniŋ kɛnɛ. 34 Mi na ba síi
dɔgisɛ mi niaa ŋii nɛ Ijipiti lɛ, a nii
ba síi yel maa, a ku tuu di mi laaba
ta. Sii lɛɛlɛ, mi timiŋ di ŋ miira mu
Ijipiti.' "

35 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira suomi aa bul,
"Moosis deeŋ nɛ ba via aŋ piɛsu,
'Kubɛɛ nɛ ŋaa ŋ bibeŋla a laa la
wiaa jijiŋ?' U nɛ Wia tiŋ u ŋaa ma
kuhiaŋ ari ma laataara. Wia nɛ to
Wia tiŋdaari-la fa si ku lii Moosis
teeŋ a nagɛ tii-bie-la si dii nyiniŋ
tuɔŋ, a pɛu lɛ duu laa u niaa tita.
36 Moosis ŋaa wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ Ijipiti lɛ, aŋ-na kɛsɛ
u niaa lii Ijipiti tuɔŋ, a kɛŋba to
mugi-bal kubala baa yirɛ Mugi-fiaŋ.
Ba to giriŋ maa jisiŋ mahiŋ balia,
a pɛɛ ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-
magilaa woŋbiiŋ lɛ. 37 Moosis deeŋ
nɛ bula pi Iziral niaa a bul,

'Wia jaŋ leŋ di nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
di ba dɔŋɔ kɔ ma teeŋ ari u si
tiŋmi ŋii.
U jaŋ ŋaa ma naaŋbii.' "

38 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira suomo bubul,
"Moosis ari la naabalimaba nɛ fa
hilimi giri-bine tuɔŋ. Dimɛ nɛ u na
Wia tiŋdaara ma peel kubala nyuŋ
baa yirɛ Saana. U joŋ Wia niiŋ
wialaa si kɛŋ miisiŋ pu duu laa bula
pila. 39 La naabalimaba via u niiŋ aŋ
joŋ ba hariŋ yia, ba tuɔbiinaa kala fa
cho di ba fa miira mu Ijipiti. 40 Ŋii nɛ
ba bula pi Ɛrɔŋ a bul, 'Mɛ vesiŋ pila
di ba laa la sipaaŋ. Moosis deeŋ si
kɛŋla lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ a kɛŋla kɔ
daha, la bi jiŋ wii-la kala si ŋaau lɛ.'
41 Ŋii nɛ ba mɛ vene a nagɛ nɛ-bie
a kpaaru. Ba tuɔŋ tɔrɛ ku-la lɛ ba
titia si mɛɛ. 42 Wia joŋ hariŋ yiaba
a joŋba ta ba chuchuɔlɛ chɛŋwulaa
ari chɛnɛ ari wii-pɔsuŋ. Ba ŋmuŋsɛ
ŋii nɛ Wia teŋ-la sɛmɛ dɔŋɔ nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, si ŋmuŋsa. Ba dɔŋɔ ŋmuŋsa a
bul, Wia si,

'Ma Iziral timma, bua-la lɛ ma fa si
hɛ giri-bine-la lɛ jisiŋ mahiŋ
balia-la,
mi-na dee ma fa kpu pusuŋ pa.
43 Ma vesiŋ nɛ ma kpikpaarɛ.
Ma vene ba síi yirɛ Mɔlɔk, u lɛbiŋ
nɛ ma kaa chuŋaa vɛŋ, a chuŋ
ma chɛŋwuluŋ vene maa,
vene-la ba síi yirɛ Rɛfaŋ u mag-
iliŋ nɛ.
Kiaa deeŋba nɛ ma mɛ a
chuchuɔlɛ.
Ŋii nɛ tii mi jaŋ leŋ ba kɛŋma kaa
mu di-bolii, a kieli Babilɔŋ a
mu.' "

44 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira bul, "La
naabalimaba fa si hɛ giri-bine tuɔŋ,
ba kɛŋ lɛbi-la ba fa si hɛ pi Wia. Wia
nɛ fa dagɛ Moosis duu ŋaa. U dagɛ
u nagisiŋ kala u si jaŋ ŋaa duu nagɛ.
Moosis ŋaa ŋii. 45 Niaa deeŋba suba
nɛ, ka la naabalimaba laa lɛbiŋ deeŋ
ba nyuŋ lɛ a chuŋ. Ba di Jɔsua juu
tiŋteeŋ dɔŋɔ. Nialiŋ fa si tii tiŋtee-
la, ba fa bi Wia ka to. Wia pɛ la
naabalimaba deeŋba lɛ ba yuo kiri
nialiŋ, aŋ laa tiŋtee-la tii. Lɛbi-la
fa hɛ ba teeŋ, ŋii nɛ deeŋ deeŋ,
Devit, la naabalima, ku yiu. 46 Wia
lahɔrimɔ-la lɛ u sul Wia duu leŋ duu
saa dia pu, u-na Wia-la u naabalima
Jekɔb fa síi to. 47 Devit dee bi dia-la
saa, Solomɔŋ nɛ miira saa a pi Wia.
48 Ka Wia si kii kuŋ-kala, u bi diisi-la

nuhuobiinee si saa duŋduŋa nɛ ka
juu. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba dɔŋɔ nɛ fa bul
ŋii. U si,

49 'Wia si, Wia-jaŋ lɛ nɛ mi kuori-
kpasa hɛ,
tiŋteeŋ nɛ ŋaa mi naasiŋ di-
biliŋ.

Dii bɛɛ nɛ saa ma jaŋ saa pimi?
Mi di-wiesiŋ hɛ nii?

50 Kiaa deeŋba kala, mi dee bi ŋaa?'
"

51 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bul, "Ma nyuŋ
dolie kiŋkɛŋ. Ma digilaa ma
kparimɛ. Ma kɛŋ nyu-duoŋ ari
nialiŋ si bi Wia ka to. Ma ma
yie via ma to Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ,
ari ma naabalimaba fa si ŋaa ŋii.
52 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, ba tuɔŋ kuŋ-kala tuo ma
naabalimaba si bi naasiŋ to dɔgisɛ.
Ba fa kpu nialaa si laa sipaaŋ paala
bul di Wia Tuɔ-pul Tiina jaŋ kɔ. U
nɛ ma joŋo yallɛ a kpu. 53 Wia
tiŋdaaraa joŋ Wia niiŋ wiaa pima,
ama ma buu to."

54 Sitiiviŋ si bul wialiŋ dɛrɛ, nialiŋ
fa si hilime vuurɛ wiaa nii wialiŋ u si
bula. Ba baaniŋ faasa sii, ba chichaŋ
ba nyilaa. 55 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-
la faasa hɛ Sitiiviŋ lɛ yugɛ. U wula
beŋ wia nyuŋ a na Wii-baliŋ tula, a
na Yesu maa duu hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-
duoŋ di-hɔnuŋ. 56 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bul,
"Má bee na, mi na Wia-jaŋ boiŋniiŋ
duu suro, ka Nuhuobiine Bie hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ." 57 Ka
ba faasa ŋaa goŋ a tɔ ba digilaa, ba
kala guu mu-u lɛ 58 a kɛnu yige ta
u lii ba jaŋ tuɔŋ lɛ, a paa tabiaa
yiyagu. Nialiŋ síi yagɛ Sitiiviŋ joŋ
ba gɛnniŋ a pi bapuɔsi-bie kubala
baa yirɛ Sɔɔl, u bibeŋ. 59 Baa yagɛ
Sitiiviŋ ŋii nɛ ari tabiaa, ka u yiyirɛ
la Tiina Yesu a sulu, "Mi Tiina Yesu,
laami kaa mu ŋ teeŋ." 60 U tuu
kpirimi a faasa ŋmoo niiŋ a bul, "Mi
Tiina Yesu, mii suluŋ, sí ba haachɛ
deeŋ chimiŋ tiŋ." U bul ŋii nɛ aŋ
suu.

8

Sɔɔl to naasiŋ dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi

1 Sɔɔl ma sɛi ari ba kpu Sitiiviŋ
nɛ. Chɛɛ-la ba suomo to nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi naasiŋ,
a dudɔgisɛba kiŋkɛŋ Jerusalɛm lɛ.
Ba kala pisɛ Judiya ari Samaria
tiŋteeŋ kala lɛ, see Yesu naŋzɔɔba-
la duŋduŋa nɛ ka. 2 Nialiŋ síi fá
Wia joŋ Sitiiviŋ a hugi aŋ yel u yoho
woruŋ.

Ba bul Wia wu-zɔmɔ-la Samaria lɛ

3 Sɔɔl faa chɛ duu pugi nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii, a to ba naasiŋ
dudɔgisɛba. U to dii-niiriŋ a kɛsɛ
haalaa ari baala-la si laa Yesu wiaa
dii, a lɛrɛba lii ba diisiŋ lɛ, aŋ leŋ
ba kɛŋba kaa mu tɔ dia. 4 Nialaa
fa si pisa, ba mu gɔllɛ lee kala a
bubul Wia niiŋ wiaa. 5 Filip sii mu
taŋ kubala baa yirɛ Samaria, a bul
Kirisito wiaa pi nialaa si hɛ dimɛ.
6 Ni-daŋ-la kala si nii wialaa u si
bula a na u wu-magila-la u si ŋaa,
ba kala kɛŋ nii-bala a joŋ ba nyuŋ
hɛ wialiŋ u síi bul lɛ. 7 Filip si bul
wiaa ŋii, jiŋ-bɔŋŋɔɔ fa kɛŋ niaa a
yugɛ, ba leŋba. Di ba nɛ leŋba,
ba yie lii a faasa yiyel. Niaa ma
yuga a gbɛrikɛ, dɔŋsuŋ kɛŋ naa-
suunuŋ ari na-suunuŋ, ba ma kala
duori. 8 Samaria tiŋŋaa kala tuɔŋ
faasa tɔrɛ.
9 Taŋ-la lɛ baal kubala ma hɛ
dimɛ, baa yirɛ Saamɔŋ. U kɛŋ
daalusuŋ a ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ
taŋ-la lɛ niaa nina, a didagɛ ari u nɛ
kɛŋ doluŋ. 10 Ni-balaa ari haŋbiisiŋ
kala joŋ ba nyuŋ hɛ u wu-ŋaalaa lɛ
a bul, "Baala deeŋ nɛ ŋaa wia. U
kɛŋ doluŋ, dol-la ba síi yirɛ Wia dol-
baliŋ." 11 U si ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ
deeŋba niaa na u diene, ŋii nɛ tii
niaa joŋ ba nyuŋ kala hɛ u wu-
ŋaalaa lɛ. 12 Ama Filip si bul Wia
wu-zɔmɔ-la a tigɛ Wia kuorii-la, a
bul Yesu Kirisito ma wiaa, ba laa
wialaa dii, ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ,
baalaa ari haalaa kala. 13 Saamɔŋ
titia ku laa wialiŋ dii, ba fou ma

Wii-chuɔlɛ liiŋ, ka u mɛrɛ Filip lɛ.
U si na wu-kpuŋkperisi-la ari wu-
magilaa Filip síi ŋaa, u ŋaau wu-
kpuŋkpere.

14 Yesu naŋzɔɔba-la si hɛ
Jerusalɛm lɛ nii ari Samaria tiŋŋaa
laa Wia wiaa dii. Ŋii nɛ ba ta Piita
ari Jɔɔŋ di ba mu dimɛ. 15 Ba mu a
chuɔlɛ Wia piba di Wia joŋ u Diŋ-
zɔŋ-la piba, 16 bɛɛ wiaa bua-la lɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la ha biba kuŋ-kala lɛ
hɛ. La Tiina Yesu doluŋ duŋduŋa lɛ
nɛ ba fa foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. 17 Ba
joŋ ba nisaa daŋba lɛ, ŋii nɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛba lɛ. 18 Saamɔŋ
si na di Yesu naŋzɔɔba-la joŋ ba
nisaa daŋba lɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku
hɛba lɛ, u joŋ moribiee a sulba a
bul, 19 "Má pimi ma doluŋ deeŋ di
mi ma joŋ nisiŋ daŋ nuu-kala lɛ,
di Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛ tiina ma lɛ."
Ŋii nɛ Piita bula pu, 20 "Ŋ biina ŋ
jaŋ wuo joŋ moribiee yɔɔ Wia si
joŋ kua dii zile niaa lɛɛ? Ma di ŋ
moribiee kala jaŋ juu nyiniŋ. 21 Ŋ bi
wii-kala kɛnɛ wiaa deeŋba lɛ. Ŋ bi
ŋ tuɔŋ pulla Wia teeŋ. 22 Birimɛ a lii
wu-bɔmuŋ deeŋ lɛ, aŋ sul Wia duu
joŋ ŋ tuɔbiinaa deeŋba ŋ si biinu
a chɛŋ. Duu jaŋ joŋo chɛŋ, u jaŋ
joŋo chɛŋ. 23 Ŋ yaraa bieri kiŋkɛŋ,
haachɛ ma kɛniŋ." 24 Ŋii nɛ Saamɔŋ
sulba di ba chuɔlɛ Wia pu di wiaa
deeŋba kala ba si bula síu lɛ ŋaa.
25 Ba si bul Wia wiaa dɛrɛ ari wialiŋ
kala u si ŋaa piba, ba sii di ba miira
mu Jerusalɛm. Ba si mu Jerusalɛm
ŋii, ba bul Wia wu-zɔmɔ-la Samaria
tiŋteeŋ tasiŋ lɛ a yugɛ.

Filip cheŋ baal-la si lii Itoopia tiŋteeŋ

26 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala ku
bula pi Filip, "Sii mu taŋ-bubuɔŋ a
mu woŋbii-binii-la si lii Jerusalɛm
aa mu Gaza." U mua. 27 U si
mu dimɛ, u na baal kubala duu lii
Itoopia tiŋteeŋ. U ŋaa boŋjoŋ nɛ a
tima pipi Itoopia kuoro ba síi yirɛ
Kaŋdaasi. U fa ŋaa haal nɛ. Baal-
la faa beŋ u kiaa kala. U fa mu
Jerusalɛm nɛ a chuɔlɛ Wia aŋ hɔŋ
u toruko nyuŋ, 28 a miira mumu dia.
U fa síi vɛŋ ŋii nɛ u kikarimɛ Wia
teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ, Azaaya si ŋmuŋsa.
Azaaya fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.
29 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la bula pi Filip
duu mu kpagɛ toruku-la. 30 Filip fá
mu kpagu a nii duu karimɛ Wia teŋ-
la sɛmɛ dɔŋɔ Azaaya si ŋmuŋsa. U
piɛsu duu jiŋ wialiŋ u síi karimu
bubuɔŋ nɛɛ? 31 Ŋii nɛ baal-la bul
duu bi jaŋ wuo jiŋ ba bubuɔsaa, see
di nuu dagu, aŋ yirɛ Filip duu jila
hɔnɔ pɛu lɛ. 32 Wia niiŋ wialiŋ u fa
síi karimu nɛ ŋla: U si,

"U tɔrɛ u niiŋ a nagɛ piese ba si kaa
mu di ba kpu, ka u tɔrɛ ŋii.
U bira nagɛ pie-bie ma si tɔrɛ u
niiŋ, ka ba kikeri u punaa nɛ.
Nii-la bi u niiŋ suro.
33 U si kɛŋ u titia muuri ŋii, ba
girima laa u wu-siŋŋaa.
Ba liisu ni-weyee tuɔŋ a kpuu.
Ba si kpuu ŋii, kubɛɛ nɛ jaŋ wuo
to u doho naasiŋ?"

34 Baal-la si karimɛ Wia niiŋ wiaa
dɛrɛ, u piɛsɛ Filip, "Kubɛɛ wiaa nɛ
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ bubul ŋii? U titia wiaa nɛ
koo nuu ma dɔŋ wiaa nɛɛ?" 35 Ŋii
nɛ Filip suomi Wia niiŋ wialaa lee-
la titia nɛ a bul Wia wu-zɔŋŋɔɔ wiaa
a kaa mu tigɛ Yesu lɛ. 36 Ba si
joŋ woŋbii-la aa mu, ba mu yi lee
kubala duu kɛŋ liiŋ. Ŋii nɛ baal-la
bula pi Filip a bul, "Na liiŋ nɛ ŋla.
Bɛɛ nɛ jaŋ tɔmi di ŋ sími Wii-chuɔlɛ
liiŋ fo?" 37 Ŋii nɛ Filip bula pu, "Di
ŋ nɛ laa Yesu wialiŋ dii ari ŋ tuɔŋ
kala, mi jaŋ foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ." Ŋii
nɛ baal-la bul, "Mi laa dii ari Yesu
Kirisito nɛ ŋaa Wia Bie." 38 Ŋii nɛ
baal-la ŋaa jani-la fa síi lɛrɛ toruku-
la chiŋ. Ba di Filip kala tuu a juu lii-
la. Filip fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 39 Ba si
ku lii lii-la tuɔŋ, Yesu Diŋ-zɔŋ-la ku
joŋ Filip kaa lɛl. Baal-la bira bi Filip
na aŋ joŋ u woŋbiiŋ vivɛŋ, a kala
ŋaa tuɔtɔru. 40 Filip ŋaa duu chiŋ
duu hɛ taŋ kubala baa yirɛ Asidɔd
lɛ. U gɔllɛ ta-biisi-la kala si hɛ dimɛ

a bubul Wia wu-zɔŋŋɔɔ wiaa. U ŋaa ŋii nɛ a mu yi taŋ kubala baa yirɛ Sizariya.

9

Sɔɔl ku laa Yesu wiaa dii

1 Sɔɔl ha fufugi la Tiina Yesu
haritooro-la ari u jaŋ kpuba, a sii mu
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
teeŋ, 2 a sulu duu ŋmuŋsɛ tenniŋ
pu duu kaa mu taŋ kubala baa yirɛ
Damaasikas a kpaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ. U nɛ ŋaa ŋii duu na nuu-na kala
síi to woŋbii-la dimɛ, baalaa koo
haalaa kala, duu wuo kɛŋ doluŋ a
wuo kɛsɛba vɔɔ kaa kɔ Jerusalɛm. U
ŋmuŋsa pu. 3 Sɔɔl si lii joŋ woŋbiiŋ
a mumu Damaasikas a ku kpagɛ taŋ-
la, pulumuŋ guu lii wia nyuŋ a faasa
chaana hɛu lɛ. 4 U tuu tel tiŋteeŋ.
Ka u nii nuu yiikoro. Uu bul u teeŋ,
“Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to mi naasiŋ
a dudɔgisɛmi ŋla?” 5 Ŋii nɛ u piɛsɛ,
“Kubɛɛ nɛ, tiina?” Yiikoro-la bul,
“Mi nɛ ŋaa Yesu, nii-la ŋ si to u
naasiŋ a dudɔgisɛ. 6 Sii juu taŋ-la
tuɔŋ. Dimɛ ba jaŋ dagiŋ wii-la ŋ si
jaŋ ŋaa.” 7 Sɔɔl ari nialiŋ fa síi vɛŋ,
ba china tuɔbibeŋ, ba nii yiikori-la,
ama ba bi nuu-kala naa. 8 Sɔɔl nyaga
sii a suri u siaa. U bi kuŋ-kala wuo
na. Ba kɛŋ u nisiŋ lɛ nɛ a lɛrɛ juu
Damaasikas. 9 U nyulimɛ a hɛ dimɛ
u tapulaa batori. U bi kuŋ-kala die,
u bi liiŋ ma nyua.

10 Yesu haritooro-la kubala ma
fa hɛ Damaasikas lɛ, baa yirɛ
Ananayas. U na wiaa ari duosoo
tuɔŋ. Ŋla nɛ u na: La Tiina Yesu
yiru a bul, “Ananayas!” Ŋii nɛ u
si, “Nami, mi Tiina.” 11 Ŋii nɛ la
Tiina Yesu bula pu, “Sii mu woŋbii-
la ba síi yirɛ woŋbii-tegi-tegi a mu
baal kubala dia u yiriŋ nɛ Judas, a
piɛsɛ chɛ baal-la si lii taŋ kubala baa
yirɛ Taasis. Baal-la yiriŋ nɛ Sɔɔl. U
níi chuɔlɛ Wia sisɛlɛ ŋii.” 12 Ŋii nɛ
Yesu bira bula pi Ananayas a bul,
“Sɔɔl níi chuɔlɛ Wia ŋii, u na ari
duosoo tuɔŋ, ŋ-na Ananayas, di ŋ ku
juu a joŋ ŋ nisiŋ daŋu lɛ di u siaa
bira suri.” 13 Ŋii nɛ Ananayas bul,
“Mi Tiina, niaa yuga kiŋkɛŋ a bula
pimi ari baala deeŋ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
ŋ niaa lɛ si hɛ Jerusalɛm lɛ. 14 Nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ pu
doluŋ taŋ deeŋ lɛ duu kɛsɛ nialiŋ
kala síi chuɔluŋ vɔɔ.” 15 La Tiina
Yesu bula pi Ananayas a bul, “Sii
mu, mi nɛ liisu duu tima pipimi.
U jaŋ mu bul mi wiaa nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ, ari kuoroo, ari
Iziral niaa teeŋ. 16 Mi nɛ jaŋ dagu
hɛɛ-la ŋii u si jaŋ na a tiŋ mi wiaa.”
17 Ŋii nɛ Ananayas sii mu dia-la Sɔɔl
si jua. U juu a joŋ u nisaa daŋ Sɔɔl
lɛ aŋ bul, “Mi naaŋbie Sɔɔl, la Tiina
Yesu-la ŋ si na woŋbiiŋ lɛ ŋ síi kɔ
daha, u nɛ tiŋmi. U tiŋmi di mi kɔ
di ŋ siaa wuo suri, ka di Wia Diŋ-
zɔŋ-la ma hɛŋ lɛ.”

Sɔɔl bul Wia wiaa a pi niaa Damaasikas lɛ

18 U si bul ŋii, di kiaa nagɛ
cheŋfiliŋ kerikee guu lii Sɔɔl siaa lɛ
tel, ka u bira wuo nina. U sii, ba fou
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 19 U dii kiaa a bira
dol. U hɛ Damaasikas lɛ a juu Yesu
haritooro-la si hɛ Damaasikas tuɔŋ
tapulaa baŋmɛnɛ. 20 U si hɛ dimɛ, u
guu sii mu Wii-chuɔlɛ diisiŋ a suomo
bubul Yesu wiaa a pipi niaa, a bul
duu nɛ ŋaa Wia Bie. 21 Nialiŋ kala
si nii wialiŋ u si bula, u ŋaaba wu-
kpuŋkpere. Baa piɛsɛ dɔŋɔ, “Baala
deeŋ dee fa bi Jerusalɛm lɛ hɛ aa kpu
nialiŋ síi to Yesu deeŋ ŋii? Ŋla wiaa
saa dee u bira kɔ daha, duu kɛsɛba
vɔɔ kaa mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ teeŋ?” 22 Ka Sɔɔl síi
bul wialaa, u wasa kɛŋ doluŋ a kii
buŋbuŋ-la. U wuo dagɛ ari Yesu
nɛ ŋaa Kirisito, Wia si liisa. U
paala faasa bul ŋii, Ju̱u tiŋŋaa si hɛ
Damaasikas lɛ, ba naŋdaasiŋ kala
yuɔrɛ.
23 U hɛ dimɛ a dieni, ŋii nɛ chɛɛ
kubala Ju̱u tiŋŋaa vuurɛ di ba kpuu.
24 Sɔɔl ku nii. Ba yie pɔ taŋ-la
boiŋnii-baaliŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ
kala nɛ di ba kpuu.

Sɔɔl hɛ Jerusalɛm lɛ

25 Titaŋ kubala Sɔɔl haritooroo
joŋu hɛ sime tuɔŋ a kɛŋ ŋmɛniŋ vɔɔ,
a lɛru u kieli jee-la a tuu jeeŋ hariŋ,
a lii mu Jerusalɛm.

26 Sɔɔl si mu Jerusalɛm, u chichɛ
duu juu Yesu haritooro-la tuɔŋ. Ba
bi laa dii ari u ŋaa Yesu haritooro-la
dɔŋɔ. Ba fifáu. 27 Yesu naŋzɔɔba-
la dɔŋɔ ba síi yirɛ Banabas nɛ pɛu
lɛ a kɛnu kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la
teeŋ. U nɛ bula piba ŋii Sɔɔl si na la
Tiina Yesu woŋbiiŋ lɛ, u bul wiaa pu
ŋii. Banabas nɛ saa bira bula piba
ŋii Sɔɔl si kɛŋ nyu-duoŋ a bul Yesu
wiaa pi niaa Damaasikas lɛ. 28 Ba sɛi
u juu ba tuɔŋ a gugɔllɛ ari tuɔtɔruŋ
Jerusalɛm lɛ, 29 a bubul Wia wiaa ari
nyu-duoŋ la Tiina Yesu doluŋ lɛ. Ba
di Ju̱u timma-la síi bul Giriik tiŋŋaa
wu-buluŋ, ba kɛŋ wiaa lilɛrɛ. Ba
wiwalimɛ di ba kpuu. 30 U naaŋbiiri-
la si nii wiiŋ deeŋ, ba kɛnu kaa mu
Sizariya a ŋaa u mu Taasis.

31 Ŋii hariŋ lɛ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi Judiya ari Galilii
ari Samaria tiŋteeŋ lɛ kala na wiese,
a wasa ŋaa Wia yarida, a to la Tiina
Yesu a fifáu. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma
pɛba lɛ. Ba puŋa pɛ.

Piita mu Lida ari Jɔpa

32 Piita fa gɔllɛ leree kala nɛ.
Tapulii kubala u sii mu Lida duu na
Wia niaa dimɛ. 33 U si mu dimɛ, u
na baal kubala baa yirɛ Iniyas. U
gbɛrikɛ piŋ dia lɛ jisiŋ chori. 34 Ŋii
nɛ Piita bula pu a bul, "Iniyas, Yesu
Kirisito vaariŋ nɛ, sii chuoli ŋ bɔsɔ."
U guu sii a duori. 35 Nialiŋ kala si lii
Lida ari Sarɔŋ na ŋii, a birimɛ to la
Tiina Yesu.

36 Haal kubala nɛ fa hɛ Jɔpa lɛ. U
faa to Yesu nɛ. U yiriŋ nɛ Tabita.
(Giriik tiŋŋaa kaa yiru Dɔɔkas. U
bubuɔŋ nɛ bagil.) U kɛŋ zile kiŋkɛŋ
a pipɛ summoo lɛ. 37 Bua-la lɛ u
wiwiilɛ a suu. Ba fou liiŋ a kaa jila
bil lusuŋ nyuŋ dia lɛ. 38 Jɔpa ari Lida
fa bi bol. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a
hɛ Jɔpa lɛ nii ari Piita hɛ Lida lɛ. Ba
tiŋ niaa balia u teeŋ di ba sulu duu
hɛ doluŋ aŋ kɔ ba teeŋ lima lima.
Ba mu a bula pu. 39 Piita sii to ba
hariŋ mu. U si mu dimɛ, ba kɛnu
jil lusuŋ nyuŋ dia-la. Yo-haalaa kala
chiŋ u sɛmɛ aa yel, a paa gɛri-laalaa
ari gɛri-vɔbia-la Dɔɔkas fa si yɛrɛ u
fa si hɛ u miisiŋ lɛ, a didagɛ Piita.
40 Piita ŋaa ba kala lii dia-la tuɔŋ.
Ba si lia, u tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia.
U chuɔlɛ Wia dɛrɛ aŋ birimɛ suu-la
teeŋ a bul, "Tabita, sii." U suri u
siaa. U si na Piita, u sii hɔŋ. 41 Piita
mu yiu a kɛŋ u nisiŋ lɛ u sii. Ŋii nɛ u
yirɛ Wia niaa ari yo-haala-la a joŋo
piba. Ba kala nau duu bira weye.
42 Wiiŋ deeŋ teeli Jɔpa kala nɛ. Niaa
yuga a ku laa la Tiina Yesu wiaa dii.
43 Piita hɛ puri-tisɛru kubala dia lɛ
nɛ Jɔpa lɛ a didieni. U yiriŋ nɛ fa
Saamɔŋ.

10

Piita ari Kɔniilias

1 Baal kubala nɛ fa hɛ Sizariya lɛ.
U yiriŋ nɛ fa Kɔniilias. U fa ŋaa
laali-yuoro-la ba si kaa kpaa zɔlɔ
zɔlɔ ba dɔŋɔ kuhiaŋ nɛ, laali-yuoro-
la ba kaa yirɛ Itali laali-yuoroo. 2 Uu
fá Wia, ba di u dia niaa kala ma
tuto Wia. U yie pipɛ summoo lɛ, a
chuchuɔlɛ Wia ma bua-na kala lɛ.
3 Wiihɛyɛ kubala ari kerifi batori
bua lɛ, Kɔniilias paala chaasa na ari
duosoo tuɔŋ di Wia tiŋdaara kubala
ku juu a yiru, "Kɔniilias!" 4 U chaarɛ
siaa bibenu. Fawulluŋ kɛnu. U
piɛsɛ, "Bɛɛ kuŋ nɛ mi Tiina?" Ŋii
nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu, "Wia nii
ŋ si yie chuchuɔlu ŋii nɛ a na ŋ si
yie pipɛ summo-la ma lɛ ŋii. A tiŋ
wiaa deeŋba wiaa uu liisi ŋ wiaa
nɛ. 5 Tiŋ niaa lɛɛlɛ di ba mu Jɔpa a
chɛ yirɛ baal kubala duu kɔ ŋ teeŋ.
U yiriŋ nɛ Saamɔŋ Piita. 6 Uu juu
puri-tisɛru kubala dia nɛ, u ma yiriŋ
nɛ Saamɔŋ. U dia kpagɛ mugi-baliŋ
nɛ." 7 Wia tiŋdaari-la si bul wialiŋ
dɛrɛ, u miira viiri. Ŋii nɛ aŋ ka
Kɔniilias yirɛ u dia tiŋtinnaa balia a
pɛ laali-yuoro kubala lɛ. Laali-yuori-
la hɛ nialaa si yie hɔnɔ gbaaru tuɔŋ
nɛ a fifá Wia. 8 U bul wii-la kala u si
na nɛ aŋ leŋ ba mu Jɔpa.

9 Taŋ si pula, wia ma magɛ nyu-
gbaŋa di ba mu kpagɛ Jɔpa. Ba
síi mu ŋii, Piita ma jil lusuŋ duu
chuɔlɛ Wia. 10 Losuŋ fa kɛnu u
chichɛ kudiilee duu dii. Ba sii ŋiŋaa
kudiilee di ba pu. Ba síi ŋaa kudiile-
la ŋii, u na ari duosoo tuɔŋ 11 di wia
nyuŋ kpaa. Ka kuŋ a nagɛ gɛri-baliŋ
a lii wia nyuŋ ku tuu tiŋteeŋ. Ba kɛŋ
u niipine-la banɛsɛmiŋ lɛ. 12 Ka puŋ-
yiriba ari zaari-yiriba ari kialiŋ si
kɛŋ bɔyɛ tutuuri tiŋteeŋ hɛ u tuɔŋ.
13 Ŋii nɛ u nii nuu yiikoro duu bul,
“Piita, sii kpu a dii.” 14 Piita bul, “Ai,
mi Tiina, mi ha bi ku-la kala si kɛŋ
disinniŋ die.” 15 Yiikori-la bira miira
bula pu, “Ku-la kala Wia si si u zɔmɔ,
bira sí bul duu kɛŋ disinniŋ.” 16 U na
kialiŋ deeŋba di ba ku tuu naaŋsiiŋ
butori nɛ, ka ba miira jil wia nyuŋ.
Ba bira bi tibe.

17 Wii-la kperi Piita. U hɔnɔ
bibiinɛ wii-la u si na bubuɔŋ, di
nialiŋ Kɔniilias fa si tima, di ba nɛ
piɛsa ku chiŋ Saamɔŋ boiŋnii-baaliŋ
ŋii. 18 Ŋii nɛ ba yirɛ a piɛsɛ di baal
kubala hɛ dia deeŋ tuɔŋ baa yirɛ
Saamɔŋ Piitaa? 19 Piita fa ha kɛŋ
wii-la u fa si na a bibiinɛ u bubuɔŋ.
Ŋii nɛ di Wia Diŋ-zɔŋ-la bula pu,
“Bee na baalaa batori nɛ hɛ daha a
chichɛŋ. 20 Sii tuu a sí logo logo ŋaa,
aŋ kɛŋba mu. Mi nɛ tiŋba ŋ teeŋ.”
21 Ŋii nɛ Piita sii tuu ba teeŋ a bula
piba, “Mi nɛ nii-la ma síi chɛ. Bɛɛ nɛ
ma kaa chichɛmi?” 22 Ŋii nɛ ba bul,
“Laali-yuoroo kuhiaŋ kubala, baa
yirɛ Kɔniilias nɛ tiŋla. U ŋaa tuɔ-
pul tiina nɛ a fifá Wia. J̱u̱u tiŋŋaa
ma kala bibɛsɛu lɛ. Wia tiŋdaara
kubala nɛ ku bula pu duu yiriŋ di
ŋ kɔ u dia, di ba nii wii-la ŋ si jaŋ
bula piba.” 23 Ŋii nɛ Piita yirɛba di
ba juu chua, taŋ-pul.

Taŋ si pula u sii ba di ba mu.
U naaŋbiiri-la ma dɔŋsuŋ si laa
Yesu wiaa dii Jɔpa lɛ ma pɛ kɛnu
mu. 24 Chɛ-liamiŋ chɛɛŋ ba mu
yi Sizariya. Dimɛ Kɔniilias ari u
naaŋbiiriŋ ari u naŋdɔŋsuŋ u si
yira, ba kala hɔnɔ gbɛru. 25 Piita
fa si ku juu, Kɔniilias sii chemu, a
tuu kpirimi u sipaaŋ a chuɔlu. 26 Ŋii
nɛ Piita kɛnu aŋ bul duu sii. Ka u
bula pu, “Mi ma ŋaa nuhuobiiŋ nɛ.”
27 Piita ari Kɔniilias fa haa bul wiaa
nɛ aŋ to dɔŋɔ jujuu dia. Piita juu na
di niaa yuga a hilimi dimɛ. 28 Ŋii nɛ
u bula piba a bul, “Ma titia jima ari
J̱u̱u tiŋŋaa kisiŋ nɛ di ba guoli nialiŋ
si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Ba bi ba
diisiŋ maa mu. Ama Wia dagɛmi
di mi sí nuu-kala kaa yirɛ disinniŋ
tiina. 29 Ŋii nɛ tii, ba si ku yirɛmi,
mi bi wii-kala bula aŋ kɔ. Mi si kɔ
ŋla, bul wii-la si tii ŋ yirɛmi.”

30 Ŋii nɛ Kɔniilias bula pu a bul,
“Tapulaa batori nɛ ŋla ari bua deeŋ
titia lɛ, mii chuɔlɛ Wia wiihɛyɛ mi
dia lɛ. Di baal kubala nɛ ŋii a chiŋ
mi sipaaŋ. U gɛnniŋ faasa tutul. 31 U
bula pimi, ‘Kɔniilias, Wia nii ŋ si yie
chuchuɔlɛ Wia ŋii nɛ, a na ŋ si yie
pipɛ summo-la ma lɛ ŋii. 32 Saa tiŋ
niaa di ba mu Jɔpa, a chɛ yirɛ baal
kubala duu kɔ. U yiriŋ nɛ Saamɔŋ
Piita. Uu juu puri-tisɛru kubala dia
nɛ, baa yirɛ Saamɔŋ. U dia kpagɛ
mugi-baliŋ nɛ.’ ” 33 Kɔniilias bira
bul, “Ŋii nɛ tii mi tiŋ niaa lima lima,
ba kɔ ŋ teeŋ di ba yiriŋ. Ŋ ma
hɛ doluŋ ŋ si kɔ ŋla. Lɛɛlɛ la kala
hilime nɛ Wia sipaaŋ, a gbigbɛrɛ di
la nii wii-la kala Wia si dagiŋ di ŋ
bula pila.”

Piita bul Wia wiaa a pipi niaa

34 Ŋii nɛ Piita suomo bubul, “Mi
lɛɛlɛ jima ari wutitii nɛ, Wia joŋ niaa
kala ba ŋaa kubala nɛ. 35 Nuu-kala
síi fáu a ŋiŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ,
Wia laau nɛ. U sipaaŋ tuo yiri-la
kala u si ŋaa lɛ. 36 Ma ma nii Wia
wu-zɔmɔ-la u si joŋo pi Iziral tiŋŋaa.
U bula piba di ba to Yesu Kirisito
lɛ a na wiese. (U nɛ ŋaa nuu-kala
Tiina.) 37 Wialiŋ si tigɛ Yesu si lii
Nazarɛt lɛ suomi Galilii tiŋteeŋ a
teeli Judiya tiŋteeŋ kala. Jɔɔŋ laa
sipaaŋ bubul Wia wiaa, a fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 38 Ma ma nii Yesu
wiaa nɛ. Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛu
lɛ a puu doluŋ. U sii mu lee kala, aa
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ pipi niaa, aa vaarɛ

nialiŋ kala Sitaani si kɛnɛ a nyaga
bil. Wia fa chiŋ u hariŋ nɛ tii u wuo
ŋiŋaa wiaa deeŋba kala. 39 Wialiŋ
kala u si ŋaa Jerusalɛm lɛ ari Ju̱u
tiŋŋaa tiŋteeŋ kala, la na a ŋaaba
daŋsia. Ŋii nɛ ba kpaasu mɛrɛ daa-
gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 40 Ama Wia chisu
suuŋ lɛ tapul-torimuŋ chɛɛŋ a leŋ
niaa bira nau. 41 Nuu-kala dee buu
na, ama la nialiŋ Wia fa si liisa di
la ŋaa u daŋsiaba, la nɛ nau. U si
sii suuŋ lɛ, la kala hɔŋ di-bala a dii
kiaa. 42 U bula pila di la bul Wia
wiaa a pi niaa, a dagɛba ari Wia liisu
nɛ duu ŋaa ni-weyee ari ni-suunuŋ
kala sariya diire. 43 U wiaa nɛ nialiŋ
kala fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ faa bul ŋii. Ba si nuu-
kala si laa u wiaa dii, Wia jaŋ joŋ u
haachɛba chɛu u doluŋ lɛ."

Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ

44 Piita ha síi bul wiaa ŋii nɛ, Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛ nialiŋ kala fa síi
jegili wialiŋ lɛ. 45-46 Ju̱u timma-la fa
si laa Yesu wiaa dii a lii Jɔpa a to Piita
hariŋ kɔ, ba nia ari baa bul wiaa
yiikori-yiriba lɛ ba si bi jiŋ a didɛnnɛ
Wia. U ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ba fa
bi biina ari Wia jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la
a dii zile nialiŋ ma si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa lɛ. Ŋii nɛ Piita bul, 47 "Wia si joŋ
u Diŋ-zɔŋ-la pila ŋii, ŋii nɛ u joŋo pi
niaa deeŋba maa. Bɛɛ nɛ jaŋ wuo tɔ
niaa deeŋba di ba sí Wii-chuɔlɛ liiŋ
fo?" 48 U ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ
Yesu Kirisito doluŋ lɛ. Ŋii nɛ ba sulu
duu hɔŋ ba teeŋ tapulaa baŋmɛnɛ.

11

Piita bul u tiŋtiŋŋaa wiaa a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Jerusalɛm lɛ

1 Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ
dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a lii
Judiya nia ari nialiŋ dɔŋsuŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia niiŋ
wiaa a sɛi. 2 Ŋii nɛ Piita miira mu
Jerusalɛm. Nialiŋ si cho di ba keri
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa penee,
ka ba-na to Yesu, ba bulu woruŋ aŋ
piɛsu, 3 "Bɛɛ nɛ tii ŋ mu nialiŋ si
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ, ma di ba
paala dii kiaa?" 4 Ŋii nɛ Piita suomo
bubul wii-la kala si paala chaasa
ŋaa. 5 U bula, "Mi fa hɛ Jɔpa lɛ nɛ
a chuchuɔlɛ Wia, a na ari duosoo
tuɔŋ di kuŋ a nagɛ gɛri-baliŋ lii wia
nyuŋ ku tuu mi teeŋ. Ba kɛŋ gɛri-la
niipine-la banɛsɛmiŋ lɛ. 6 Mi nyilimi
u tuɔŋ a na pusuŋ ari bagilaa ari
kialiŋ si kɛŋ bɔyɛ tutuuri tiŋteeŋ ari
diibiisiŋ. 7 Ka mi nii nuu yiikoro duu
bul, 'Piita, sii kpu a dii.' 8 Ŋii nɛ mi
bul, 'Ai, mi Tiina, mi ha bi ku-la kala
si kɛŋ disinniŋ die.' 9 Yiikori-la bira
lii wia nyuŋ a bula pimi, 'Ku-la kala
Wia si si u zɔmɔ, bira sí bula bul
duu kɛŋ disinniŋ.' 10 Wiiŋ deeŋ ŋaa
naaŋsiiŋ butori nɛ, ka kialiŋ miira
jil wia nyuŋ.

11 Bua-la titia lɛ nɛ baalaa batori
ba si tima mi teeŋ a lii Sizariya, ba
ku juu dia-la mi fa síi juu. 12 Wia
Diŋ-zɔŋ-la bula pimi di mi sí logo
logo ŋaa aŋ to ba hariŋ mu, di mi
joŋ niaa kala ba ŋaa kubala nɛ. La
di mi naaŋbiiriŋ deeŋba balidu síi
lii Jɔpa, la kala nɛ mu Sizariya, a juu
Kɔniilias dia. 13 Ŋii nɛ u bula pila ari
ŋii u si na Wia tiŋdaara duu chiŋ u
dia tuɔŋ a bula pu, 'Tiŋ niaa di ba
mu Jɔpa a yirɛ baal kubala baa yirɛ
Saamɔŋ Piita, a kɛnu kaa kɔ. 14 U
jaŋ bul wiaa pima a dagɛma wialiŋ
si jaŋ laa ma di ŋ dia niaa kala ta.'
15 Mi si suomo bubul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la ku tuu hɛba lɛ, ari u fa si laa
sipaaŋ hɛla lɛ ŋii. 16 Wiiŋ deeŋ si
ŋaa, mi liisi wii-la la Tiina Yesu fa si
bula. U fa si,

'Jɔɔŋ síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ
duŋduŋa nɛ u kaa fo.

Ama mi-na jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la a
hɛma lɛ.'

17 Wia si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pila ŋii
bua-la lɛ la si ku laa Yesu Kirisito
wiaa dii, ŋii nɛ u joŋo dii zile ba
ma lɛ. Kubɛɛ nɛ saa kami di mi tɔ
Wia duu síba lɛ pɛ?" 18 Ba si nii
wialiŋ deeŋba, ba bira bi wii-kala
wuo bul. Ba dɛnnɛ Wia a bul, "Wia
paala pi nialiŋ ma si bi Ju̱u tiŋŋaa

ŋaa woŋbiiŋ di ba wuo birima lii ba
haachɛba lɛ aŋ kɛŋ miisiŋ.”

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Aŋtiɔk lɛ

19 Bua-la lɛ ba fa si to naasiŋ
dudɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
a tiŋ Sitiiviŋ wiaa, ba pisɛ. Ba
si pisɛ ŋii, ba mu yi Fɔniisia ari
Saapɔs tiŋteeŋ ari taŋ-la ba síi yirɛ
Aŋtiɔk, a bul Wia niiŋ wiaa pipi
Ju̱u tiŋŋaa duŋduŋa dimɛ. 20 Ama
nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a
lii Saapɔs ari Sariini sii mu Aŋtiɔk,
a bul la Tiina Yesu wiaa a pi nialiŋ
si bul Giriik wu-buluŋ maa. 21 Wia
pɛba lɛ a chiŋ ba hariŋ. Niaa yuga a
laa Yesu wiaa dii a birima tutou.

22 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi Jerusalɛm lɛ nii wiiŋ deeŋ. Ba
tiŋ Banabas duu mu Aŋtiɔk. 23 U si
mua, u na ŋii Wia si pɛ nialiŋ lɛ.
U tuɔŋ tɔrɛ. U chagilɛba woruŋ a
bul di ba chiŋ la Tiina Yesu yarida
lɛ ari ba tuɔŋ kala, a sí joŋo ta.
24 Banabas fa ŋaa ni-pula nɛ a kɛŋ
yarida woruŋ. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma
hɛu lɛ woruŋ. Niaa yuga a laa la
Tiina Yesu wiaa dii a ku tutou. 25 Ŋii
nɛ Banabas sii mu Taasis duu chɛ
Sɔɔl leriŋ. 26 U si nau, u kɛnu ba
kɔ Aŋtiɔk. Ba di nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii, ba yie hilimi. Ba hɔŋ dimɛ
ji-piliŋ a dagɛ Wia wiaa pi niaa yugɛ.
Aŋtiɔk lɛ nɛ ba suomo kɛŋ Yesu
haritooro-la kaa yiyirɛ Kirisitiaŋba.

27 Bua-la lɛ nɛ nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋsuŋ lii
Jerusalɛm a kɔ Aŋtiɔk. 28 Ba dɔŋɔ
yiriŋ nɛ Agabɔs. U sii chiŋ a bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bul
di losuŋ jaŋ juu dunia kala. Losu-la
ku juu di Kulɔɔdiɔs nɛ fa ŋaa kuori-
baliŋ. 29 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la
vuurɛ a sɛi di ba jaŋ joŋ moribiee
tiŋ, di ba kaa mu pɛ ba naaŋbiiri-
la si hɛ Judiya lɛ, di nuu-kala tia
magɛ ŋii kala u si kɛnɛ. 30 Ba kaa
kɔ. Ba joŋo tiŋ Banabas ari Sɔɔl, di
ba kaa mu pi nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii kuhiasiŋ Judiya lɛ.

12

Ba wasa to naasiŋ dɔgisɛ Yesu naŋzɔɔba

1 Kuoro kubala nɛ hɛ dimɛ a bibeŋ
Ju̱u tiŋŋaa tiŋteeŋ. U yiriŋ nɛ fa
Hɛrɔd. Bua deeŋ lɛ u suomo to
naasiŋ dudɔgisɛ nialiŋ dɔŋsuŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi. 2 U ŋaa
ba joŋ tokobii a kpu Jɔɔŋ naaŋbie
Jeems. 3 U si na di Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ
tɔrɔ wii-la u si ŋaa lɛ, u ŋaa ba
kɛŋ Piita ma tɔ dia. (Wiiŋ deeŋ
ŋaa ba gbieli-bal-la lɛ nɛ ba si yie
dii boroboro si bi si-buruŋ kɛnɛ.)
4 Ba si kɛŋ Piita, ba kɛnu kaa mu tɔ
dia. Dimɛ nɛ ba ŋaa laali-yuoroo fii
ari balidu bibenu. Banɛsɛ yie benu
mua, banɛsɛ ma bira ku laaba lɛ.
Hɛrɔd fa biina di diisiŋ kieliŋ gbiele-
la nɛ bal, ka u kɛnu lii pi nialiŋ di
ba dii u sariya. 5 Piita fa si hɛ sarika
lɛ ŋii, nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi chuɔlɛ Wia pupu ari siifiɛsiŋ.

Ba liisɛ Piita sarika lɛ

6 Titaŋ kubala Piita fa piŋ doŋ
laali-yuoro-la baliamiŋ síi benu
pɛgɛ. Ba fa kɛŋ chɔrumɔɔ balia nɛ
a kaa vɔɔ u nisaa lɛ, ka laali-yuoroo
balia ma chiŋ sarika-la boiŋniiŋ a
pɔ. U taŋ níi pul di Hɛrɔd fa kɛnu
kaa lii nialiŋ tuɔŋ di ba dii u sariya.
7 Piita hɛ dimɛ ŋii di Wia tiŋdaara
kubala nɛ chiŋ dimɛ ŋii. Pulumuŋ
chaanɛ sarika-la tuɔŋ. Wia tiŋdaari-
la ku pɛɛsɛ Piita vaaŋ pɛ a chisu, a
bula pu duu sii lima. Chɔrumɔ-la
guu lii Piita nisaa lɛ tuu tel. 8 Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la bula pu duu paa u
kiaa laalɛ a hɛ u nɛŋtɛŋŋɛɛ. Piita
ŋaa ŋii Wia tiŋdaari-la si bula pu.
U bira bula pu duu joŋ u gɛri-bɔsɔ
baagɛ a to u hariŋ. 9 U to u hariŋ
a lii sarika-la tuɔŋ. U síi to Wia
tiŋdaari-la hariŋ ŋii, u fa ha bi jiŋ
ari wii-la Wia tiŋdaari-la síi ŋaa,
ŋaa wutitii. U biina u na ari duosoo
tuɔŋ nɛ. 10 Ba mu kieli laali-yuoro-
la si chiŋ sipaaŋ a bibeŋ sarika-la, a
bira mu kieli laali-yuoro-la dɔŋsuŋ
ma si chiŋ hariŋ a ma ha bibeŋ
sarika-la, a mu yi hɔɔŋ boro-la si tɔ

boiŋnii-baaliŋ a jujuu taŋ-la. Boi-la
suri u titia lɛ, ba lii. Ba lii joŋ woŋbii
kubala aa vɛŋ. Ba si mu mua, Wia
tiŋdaari-la joŋ Piita ta. 11 Ŋii nɛ Piita
sisɛlɛ ku jiŋ ari wii-la si ŋaau lɛ ŋaa
wutitii nɛ. U bul, "Mi lɛɛlɛ jima ari
Wia nɛ tiŋ u tiŋdaara u ku laami
ta Hɛrɔd nisiŋ lɛ ari wialiŋ kala J̱uu
tiŋŋaa fa si biina ba ŋaami lɛ."
12 Piita si jiŋ wiiŋ deeŋ lɛ, u mu
Jɔɔŋ Maak naaŋ Mɛɛri dia. U mu
dimɛ, di niaa fa yuga a hilimee
chuɔlɛ Wia. 13 Piita ŋmoo boro. Toli-
bie kubala baa yirɛ Roda, u fa ŋaa
ketii nɛ dia-la lɛ. U kɔ duu na. 14 U
ku nii Piita yiikoro a wuo jiŋ di Piita
nɛ. U tuɔŋ tɔrɛ woruŋ. U bi boi-la
suro aŋ miira fá juu bula pi niaa di
Piita nɛ chiŋ di-jaliŋ. 15 Ba si toli-
bie-la nyuŋ tuo. Ka u-na ha bul di
wutitii nɛ. Ŋii nɛ ba bira bul, u ni-
dima nɛ u na. 16 Ka Piita ma ha
chiŋ a ŋmuŋmoo boro. Ŋii nɛ ba
ku kɛŋ boro-la suri a nau. U ŋaaba
wu-kpuŋkpere. 17 Ŋii nɛ Piita kɛŋ
u nisiŋ vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ bula
piba ŋii Wia si kɛnu kaa lii sarika-la
tuɔŋ. U si di ba bul wiiŋ deeŋ a pi
Jeems ari u naaŋbiiri-la ma dɔŋsuŋ
si laa Yesu wiaa dii. U si bul ŋii dɛrɛ,
u lii to lee dɔŋ mu.
18 Taŋ si pula, laali-yuoro-la si pɔ
sarika-la bi Piita na. Ba tuɔbiinaa
kala vugimɛ. Ba pipiɛsɛ dɔŋɔ di bɛɛ
nɛ ŋaa Piita lɛɛ? 19 Ŋii nɛ Hɛrɔd
bul di ba chɛ kɛnu kaa kɔ. Ba chɛu
lɔl. Hɛrɔd piɛsɛ laali-yuoro-la duu
na wii-la kala si ŋaa, aŋ ŋaa ba
kpuba. Ŋii nɛ Hɛrɔd sii lii Judiya
tiŋteeŋ, a mu Sizariya a hɔŋ dimɛ.

Kuoro Hɛrɔd suba

20 Bua deeŋ lɛ Hɛrɔd fa na baaniŋ
woruŋ Taya ari Saadɔŋ niaa nyuŋ.
Ba síi hilime mu di ba na Hɛrɔd, ba
laa sipaaŋ a na Bilasitas, nii-la síi
beŋ kuoro dia nɛ, duu pɛba lɛ. U
pɛba lɛ. Ŋii nɛ ba mu Hɛrɔd teeŋ
a sulu duu leŋ di ba siŋ. Ba taŋ
niaa kudiilee lii kuoro tiŋteeŋ nɛ.
Ŋii nɛ tii baa sulu ŋii. 21 Hɛrɔd hɛ
tapulii nɛ di ba kɔ. Tapulii-la si yie,
Hɛrɔd sii laalɛ u kuori-gɛnniŋ a hɔŋ
u kuori-kpasa nyuŋ, a bul wiaa pipi
nialiŋ. 22 Ŋii nɛ nialiŋ faasa ŋiŋaa
goŋ a bul, "U bi naga nuhuobiine níi
bul wiaa deeŋba, Wia nɛ." 23 Ba si
bul ŋii, Hɛrɔd bi Wia zile pa. Ŋii nɛ
tii Wia tiŋdaara ku tuu ŋmoo Hɛrɔd
lo lima lima u suu, naŋchuɔlaa diiu.
24 Ka Wia niiŋ wiaa ha teeli
leriŋ. Niaa yuga a nii a laa dii.
25 Banabas ari Sɔɔl si tiŋ tiŋtimii-la
dɛrɛ, tiŋtimii-la ba si si di ba mu tiŋ
Jerusalɛm lɛ, ba miira mu Aŋtiɔk, a
pɛ kɛŋ Jɔɔŋ Maak ma pɛba lɛ mu.

13

Ba liisɛ Banabas ari Sɔɔl a tiŋba di ba mu leree dɔŋsuŋ a bul Wia wiaa.

1 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ ari kerichiba dɔŋsuŋ
fa hɛ Aŋtiɔk lɛ, nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi teeŋ. Ba yiriŋ nɛ
Banabas, ari Simiaŋ ba síi yirɛ ni-
bine, ari Lusias si lii Sariini, ari Sɔɔl
ari Maneyaŋ. (Tiŋteeŋ kuoro Hɛrɔd
nɛ diɛsɛ Maneyaŋ.) 2 Niaa deeŋba
tiŋ tiŋtiŋŋaa pipi Wia a vuvɔɔ niiŋ.
Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la bula piba a
bul, "Má liisɛ Banabas ari Sɔɔl pimi
di ba tiŋ tiŋtimii-la mi si joŋo piba di
ba ŋaa." 3 Ba chuɔlɛ Wia a vɔɔ niiŋ,
a joŋ ba nisaa daŋba lɛ, aŋ taba.

Banabas ari Pɔɔl hɛ Saapɔs lɛ

4 Wia Diŋ-zɔŋ-la si tiŋba ŋii, ba
sii mu Selusia, a lii dimɛ a juu liiŋ
daboro, a mu tiŋtee kubala liiŋ si
gollo chu baa yirɛ Saapɔs. 5 Ba si
yi dimɛ, ba mu Saapɔs taŋ dɔŋɔ baa
yirɛ Salamis. Ba bul Wia niiŋ wiaa
J̱uu tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ dimɛ.
Ba kɛŋ Jɔɔŋ Maak ma pɛ kɔ duu pɛ
tiŋ tiŋtimii-la. 6 Ba gɔllɛ tiŋtee-la
kala liiŋ si gollo chu, a mu yi taŋ
kubala baa yirɛ Paafɔs. Dimɛ nɛ ba
na daalusuŋ tiina kubala baa yirɛ
Baa-Yesu. U fa ŋaa J̱uu tiina nɛ aŋ
nyia wiaa bul duu-na bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 7 U fa hɛ ba
taŋ kuoro dia lɛ nɛ, baa yirɛ Saajas
Pɔɔlɔs. Kuoru-la fa ŋaa wu-jinnu nɛ.
U yirɛ Banabas ari Sɔɔl u sipaaŋ.

U faa chɛ di ba bul Wia niiŋ wiaa
pu nɛ. 8 Daalusuŋ tiina Ɛlimas lii
ba hariŋ aa walimɛ di kuoru-la sí
Yesu wialaa laa dii. (Giriik lɛ ba kɛŋ
Baa-Yesu yiyirɛ Ɛlimas nɛ.) 9 Ŋii nɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ Sɔɔl lɛ. (Ba
fa kɛnu kaa yiyirɛ Pɔɔl ma nɛ.) U
chaarɛ siaa pɛ daalusuŋ tiina-la lɛ
10 a bula pu, "Ŋ-na Sitaani bie deeŋ,
ŋ ŋaa ku-zɔŋ kala diŋdɔŋ nɛ. Ŋ ŋaa
zɛŋbɛ tiina maa a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
kiŋkɛŋ. Wia wɔŋbii-titiiba-la ŋ kaa
golibi nɛ. 11 Bee na, Wia jaŋ ku tuuŋ
lɛ, ŋ jaŋ nyulimɛ, a magɛ magina
kubala ŋ bi jaŋ na pulumuŋ." U si
bul ŋii, kuŋ guu tɔ u siaa, u bira bi
na. U gɔllɔ chichɛ nuu duu kɛŋ u
daaŋ lɛ. 12 Kuoru-la si na wii-la si
ŋaa, u laa Yesu wiaa dii. Wialiŋ u
si gunna a tigɛ la Tiina Yesu lɛ ŋaau
wu-kpuŋkpere.

Banabas ari Pɔɔl hɛ Aŋtiɔk lɛ, Pisiidia tiŋteeŋ lɛ

13 Pɔɔl ari u naŋdɔŋsuŋ sii juu liiŋ
daboro a lii Paafɔs, a kiele mu taŋ
kubala baa yirɛ Pɛɛga a hɛ Paŋfiilia
tiŋteeŋ lɛ. Jɔɔŋ Maak taba dimɛ aŋ
miira mu Jerusalɛm. 14 Ba ma sii
dimɛ a mu Aŋtiɔk, Pisiidia tiŋteeŋ
lɛ. Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ba mu juu
Wii-chuɔlɛ dia a hɔŋ. 15 Ba si hɔŋ
ŋii, nuu karimɛ wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ari Wia
tenni-la nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa. Ba
si karima dɛrɛ, Wii-chuɔlɛ dia-la
kuhiasiŋ tiŋ di ba bula piba a bul,
"Mi naaŋbiiriŋ, di ma nɛ kɛŋ wii
si jaŋ wuo pɛ niaa deeŋba lɛ di ba
nyuŋ nyaasɛ, má bul."

16 Ŋii nɛ Pɔɔl sii chiŋ a kɛŋ u nisiŋ
vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ suomo bubul,
"Mi naaŋbiiriŋ Iziral timma ari ma
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa a hɛ daha
a fifá Wia, má jegile nii mi teeŋ.
17 Wia-la ma Iziral tiŋŋaa deeŋba
síi to, u nɛ tuɔsɛ la naabalimaba a
ŋaa ba puŋ a yugɛ, bua-la lɛ ba fa
si ŋaa nuhuɔraa Ijipiti tiŋteeŋ lɛ. U
doluŋ lɛ nɛ u kɛŋba kaa lii Ijipiti lɛ.
18 U beŋba ari kenyiri jisiŋ mahiŋ
balia giri-bine tuɔŋ. 19 U leŋe ba yuo
ta-geŋtisiŋ balipɛ Keenaŋ tiŋteeŋ lɛ
a laa tiŋtee-la a dii. Ba hɔŋ dimɛ
jisiŋ zɔ-banɛsɛ ari mahiŋ balia ari
fii. 20 Ba si hɔŋ lee-la, Wia liisɛ ba
tuɔŋ nihiaŋ duu bibeŋ ba tiŋteeŋ.
Ba vɛnɛɛ ŋaa ŋii nɛ, ka Samuɛl-na
kɔ. U fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ. 21 Ŋii
nɛ ba sul Wia duu piba kuoro. Wia
sɛi a liisɛ Sɔɔl piba. Sɔɔl fa ŋaa Kis
bie nɛ a lii Bɛŋjamiŋ doho niaa tuɔŋ.
U dii kuoruŋ jisiŋ mahiŋ balia. 22 Ŋii
nɛ Wia kiru kuoruŋ lɛ aŋ ŋaa Devit
dii kuoruŋ. U bul wiaa a tigɛ Devit
lɛ a bul, 'Jɛsi bie Devit nɛ ŋaa mi
tuɔtɔru nia. U jaŋ ŋaa wii-kala mi
síi chɛ duu ŋaa.' 23 Devit doho niaa
tuɔŋ nɛ Yesu lii. Wia ŋaa u ku ŋaa
Iziral niaa Laataara, ari u fa si bul
ŋii. 24 Ka di Yesu-na kɔ, Jɔɔŋ bul
Wia wiaa pi Iziral tiŋŋaa kala, a bul
di ba birima lii ba haachɛ lɛ aŋ fo
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 25 Jɔɔŋ tiŋtiŋŋaa si
kpagɛ dɛriŋ, u piɛsɛ niaa, 'Kubɛɛ nɛ
ma biinɛ di mi ŋaa? Mi dee nii-la ma
síi gbɛru duu kɔ. U jaŋ kɔ mi hariŋ.
Nii-la-na mi paala bi maga di mi kɛŋ
u nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋmɛniŋ a puri!'

26 Mi naaŋbiiriŋ Abiraham doho
niaa ari ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa a hɛ daha a fifá Wia, la wiaa nɛ
ba tiŋ di ba bul wialiŋ deeŋba si jaŋ
wuo laala ta. 27 Yesu si kɔ, nialiŋ si
hɛ Jerusalɛm lɛ ari ba kuhiasiŋ fa bi
jiŋ ari u nɛ ŋaa la Laataara. Ba ma
bi nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ wu-bulii-la bubuɔŋ
jiŋ, wialiŋ ba si yie karimɛ chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ kala. Ama ba ha leŋ
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ niiŋ wialiŋ ku ŋaa wutitii,
a kpu Yesu. 28 Ba paala bi wii-kala
na u si ŋaa chei a magɛ di ba kpuu,
ka ba sul Paalit duu leŋ di ba kpuu.
29 Ba si ŋaa wialiŋ kala dɛrɛ ba si
laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ
a mu tigɛ Yesu lɛ, ba soru daa-gɛsɛɛ
nyuŋ a joŋu hugi. 30 Ama Wia chisu
suuŋ lɛ. 31 U si sii suuŋ lɛ, u kɛŋ
u titia ku dagɛ ba di nialiŋ fa si lii

Galilii a mu Jerusalɛm. Ba nau yugɛ.
Ba nɛ lɛɛlɛ saa bul u wiaa pipi Iziral
tiŋŋaa. 32 La ma saa kɔ di la bul Wia
wu-zɔmɔ-la pima. Wii-la Wia fa si
bula pi la naabalimaba duu jaŋ ŋaa,
33 lɛɛlɛ u ŋaa pila, la nialiŋ si ŋaa ba
doho niaa. Wia chisɛ Yesu suuŋ lɛ u
kɛŋ miisiŋ. Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia
teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ lɛ ba síi yirɛ Saams.
Ba ŋmuŋsa a tigɛ Yesu lɛ a bul,

'Ŋ ŋaa mi Bii nɛ.
Mi nɛ luluŋ jiniŋ.'

34 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ
ma a tigɛu lɛ ari Wia si,

'Mi jaŋ sɛnɛ tou lɛ a pɛma lɛ woruŋ
ari mi fa si bul ŋii a pi Devit.'

U bul ŋii nɛ aŋ chisɛ Yesu suuŋ lɛ,
duu bira bi jaŋ suu a pua. 35 Wia
teniŋ baa yirɛ Saams sɛmɛ dɔŋɔ maa
ba bira ŋmuŋsa,

'Ŋ bi jaŋ leŋ di ŋ Tuɔ-pul Tiina suu
a pua.'

36 Devit fa ŋaa wialiŋ Wia síi chɛ duu
ŋaa. U ŋaa ŋii u miisiŋ lɛ aŋ suu.
Ba joŋu hugi u naabalima sɛmɛ, u
pua. 37 Ama nii-la Wia si chisɛ suuŋ
lɛ, u-na bi pua. 38 Mi naaŋbiiriŋ, u
maga di ma kala jiŋ woruŋ di baala
deeŋ wiaa nɛ ŋaa la wuo bubul di
Wia jaŋ joŋ ma haachɛba chɛma.
39 Nuu-kala si laa u wiaa dii, u laa
u haachɛba kala ta nɛ, haachɛba-
la kala wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto fa si bi wuo laa ta.
40 Má fiɛlɛ ma siaa di wialiŋ nialiŋ
síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, sí
ma lɛ ŋaa. Ba si,

41 'Ma nialiŋ síi mɔŋ Wia,
má bee na tiŋtimii-la mi si jaŋ
tiŋ ma miisiŋ tapuluŋ lɛ.
Di nuu nɛ bula pima, ma bi jaŋ laa
dii duu sɛnɛ ŋaa wutitii.
U jaŋ ŋaama wu-kpuŋkpere a
leŋ di ma suu.' "

42 Pɔɔl ari Banabas si bul wiaa
deeŋba kala dɛrɛ, ba sii lii Wii-
chuɔlɛ dia lɛ. Ba síi mu, nialiŋ sulba
di ba miira kɔ hariŋ chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ, a bira bul wiaa deeŋba piba.
43 Ŋii nɛ nialiŋ kala lii Wii-chuɔlɛ
dia lɛ. Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ tuto Ju̱u tiŋŋaa,
ba yuga a to Pɔɔl ari Banabas hariŋ.
Pɔɔl ari Banabas bul wiaa piba a
susulba di ba chiŋ Wia wu-zɔmɔ-la
lɛ a sí joŋo ta.

44 Hariŋ chɛ-wiesii-la si yie, niaa
jesiŋ kala si hɛ taŋ-la lɛ nɛ mu Wii-
chuɔlɛ dia di ba jegile nii Wia niiŋ
wiaa. 45 Ju̱u tiŋŋaa fa si na ni-daŋ-
la si hilime ŋii, ba didii hadɔruŋ. Ba
jujuu Pɔɔl lɛ ari wialiŋ u síi bul a
tutuusu. 46 Ka Pɔɔl ari Banabas bul
wiaa ari nyu-duoŋ a bul, "U fa maga
di la laa sipaaŋ bul Wia niiŋ wiaa
pi ma Ju̱u tiŋŋaa nɛ, ka ma viaba
ta aŋ bibiinɛ ma bi maga di ma kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ. La jaŋ leŋma aŋ
mu nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ.
47 Wia nɛ bula pila di la ŋaa ŋii. U
bul wiiŋ deeŋ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ.
U si,

'Mi nɛ liisiŋ di ŋ ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa pulumuŋ.
Ŋ jaŋ bul Wia niiŋ wiaa dunia
sɛmɛ-na kala, di Wia laa
nialaa ta.' "

48 Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa si
nii wiiŋ deeŋ, ba tuɔŋ kala tɔrɛ, ba
bul di Wia niiŋ wiaa sima kiŋkɛŋ.
Nialiŋ Wia si liisa di ba kɛŋ miisi-
la si bi dɛrɛ, ba laa wialiŋ dii. 49 La
Tiina Yesu niiŋ wiaa teeli lee-la kala.
50 Ama Ju̱u tiŋŋaa nyisɛ taŋ-la nihi-
asiŋ ari haala-la si ŋaa ni-balaa a fifá
Wia a hɛ. Ba di Ju̱u tiŋŋaa suomo to
naasiŋ dudɔgisɛ Pɔɔl ari Banabas, a
ŋaa ba lii ba tiŋteeŋ lɛ. 51 Pɔɔl ari
Banabas kpesi ba nɛŋtɛŋŋɛɛ hagila
hɛba lɛ, a dagɛba ŋii di ba wii dee,
aŋ lii mu Ikooniam. 52 Ka nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii Aŋtiɔk lɛ, ba tuɔŋ
kala tɔrɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma hɛba
lɛ woruŋ.

14

Banabas ari Pɔɔl mu Ikooniam

1 Pɔɔl ari Banabas si hɛ Ikooniam
lɛ, ba juu Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia
a bul Wia wiaa. Ba si chaasa bul
Wia wiaa ŋii, ni-daŋ ku laa Yesu
wiaa dii, Ju̱u tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa
kala. 2 Ama Ju̱u tiŋŋaa si bi Yesu
wiaa laa dii, ba nyisɛ nialiŋ si bi Ju̱u

tiŋŋaa ŋaa hɛ. Ba tuɔbiinaa bira
bi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii teeŋ
mua. 3 Pɔɔl ari Banabas hɔŋ lee-la
a dieni. Ba bul la Tiina Yesu wiaa
ari nyu-duoŋ. U ma pɛba lɛ a piba
doluŋ ba ŋiŋaa wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ. Niaa ku jiŋ ari la
Tiina Yesu zile wiaa nɛ ba sɛnɛɛ bul.
4 Nialiŋ fa si hɛ taŋ-la lɛ kɛŋ ba titia
kpaa balia. Dɔŋsuŋ tuto J̱u̱u tiŋŋaa,
dɔŋsuŋ ma tuto Yesu naŋzɔɔba-la.
5 Ŋii nɛ nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa ari
J̱u̱u tiŋŋaa ari ba kuhiasiŋ wiwalimɛ
di ba dɔgisɛ Pɔɔl ari Banabas aa chɛ
di ba paa tabiaa yiyagɛba. 6 Ba ku
jiŋ a sii fá mu Lisita, a lii dimɛ a
mu Dɛɛbi. Ba kala ŋaa ta-biisiŋ nɛ
Lakoonia tiŋteeŋ lɛ. Ba ma mu ta-
biisi-la si golli Lakoonia tiŋteeŋ chu.
7 Dimɛ kala nɛ ba bul Yesu wu-zɔmɔ-
la wiaa.

Banabas ari Pɔɔl mu Lisita ari Dɛɛbi.

8 Ba fa si mu Lisita ŋii di baal
kubala gbɛrikɛ hɔŋ dimɛ. Ba lulu
duu gbɛrikɛ nɛ. U ha bi vɛnɛ na.
9 U hɔnɔ jegile nii Pɔɔl fa síi bul
wialiŋ. Pɔɔl chaarɛ siaa benu, a
na duu laa dii ari Yesu jaŋ wuo a
vaaru. 10 U faasa bula pu, “Sii chiŋ
ŋ naasiŋ nyuŋ.” U pura sii chiŋ u
naasiŋ nyuŋ aa vɛŋ. 11 Nialiŋ fa si
hilime a na wii-la Pɔɔl fa si ŋaa,
ba suomo kpikpia goŋ aa bul ari ba
yiikoro lɛ a bul, “Vesiŋ nɛ birimɛ
nuhuobiine ku tuu la tuɔŋ.” 12 Ŋii
nɛ ba kɛŋ Banabas yiyirɛ Zuus. Zuus
nɛ fa ŋaa ba veŋ-hiaŋ. Pɔɔl nɛ fa
nii-la síi bul wiaa, ŋii nɛ tii ba yiru
Hɛɛmis maa, ba veŋ-hiaŋ naŋzɔɔ
yiriŋ nɛ ŋii. 13 Ba vene Zuus dia ba
fa si juu kpikpaarɛ, fa chiŋ ba taŋ
sipaaŋ. Vene tiina kɛŋ nɛ-belliŋ ari
tii-fiilaa ba si kaa guori kaa kɔ dia-la
boiŋniiŋ. Ba di nialiŋ fa si hilime ka
chɛ di ba kpaarɛ Yesu naŋzɔɔba-la
nɛ. 14 Banabas ari Pɔɔl si nii wii-la
ba síi chɛ ba ŋaa, ba kɛŋ ba gɛnniŋ
kiɛsɛ, a dagɛba ŋii ari ba bi sɛyɛ, aŋ
fá juu nialiŋ tuɔŋ a faasa bul, 15 “La
naŋdɔŋsuŋ, bɛɛ nɛ tii maa ŋaa ŋla?
La ma ŋaa nuhuobiinee nɛ. La kɔ di
la bul la Tiina Yesu wu-zɔmɔ-la nɛ
pima, di ma wuo leŋ ma vui-tɔɔnu-
la aŋ birima to Wia-la si weye. U
nɛ ŋaa wia nyuŋ, ari tiŋteeŋ, mugi-
balaa ari fuonuŋ, ari kuŋ-kala si hɛ
dunia lɛ. 16 Buŋbuŋ Wia leŋe la
naabalimaba tuto ba titia woŋbiiŋ
nɛ. 17 U fa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ pipi niaa,
a didagɛba ŋii ari u hɛ dimɛ. U
ŋaa duonuŋ ninii a ŋaa baga kiaa
wiwasɛ, ma didii kiaa a vuvɔgɛ a
kala kɛŋ tuɔtɔruŋ.” 18 Banabas ari
Pɔɔl bul wiaa deeŋba kala nɛ, ka
nialiŋ ha bi sɛyɛ aŋ chichɛ di ba
kpaarɛba. Ba na hɛɛŋ nɛ, ka nialiŋ-
na leŋ.
19 Di J̱u̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ lii Aŋtiɔk,
Pisiidia tiŋteeŋ lɛ, a ma kɔ. Dɔŋsuŋ
ma lii Ikooniam a kɔ. Ba ku kɛsɛ
nialiŋ pɛ ba titia lɛ a yagɛ Pɔɔl ari
tabiaa, a kɛnu lɛrɛ lii ba taŋ tuɔŋ. Ba
biina u fa suba nɛ. 20 Yesu haritooro-
la mu a gollu. Ŋii nɛ u sii a miira
juu taŋ tuɔŋ. U taŋ si pula, ba di
Banabas sii mu Dɛɛbi.

Ba miira lii Siiria a mu Aŋtiɔk

21 Pɔɔl ari Banabas bul Yesu wu-
zɔmɔ-la wiaa lee-la ma lɛ. Ba si bul
ŋii, niaa yuga a laa Yesu wialiŋ dii
a tuto ba hariŋ. Ŋii nɛ ba miira
mu Lisita, a sii dimɛ a mu Ikooniam,
a bira sii dimɛ a miira mu Aŋtiɔk
Pisiidia tiŋteeŋ lɛ. 22 Leree deeŋba
kala ba yie bul wiaa pi nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii di ba wasa kɛŋ yarida
aa ŋaa di ba nyuŋ nyaasɛ di ba chiŋ
ba yarida lɛ, a sí joŋo ta. Ba ma bula
piba di nialiŋ si laa Yesu wialiŋ dii,
di ba jaŋ na hɛɛŋ kiŋkɛŋ, ka di ba-
na juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 23 Lee-na
kala nialiŋ si laa Yesu wialiŋ dii aa
hilimi, ba ma liisɛ niaa ba tuɔŋ di ba
ŋaa ba kuhiasiŋ. Ba nɛ ŋaa ŋii, ba
yie chuɔlɛ Wia piba aa vɔɔ niiŋ, aŋ
joŋba hɛ la Tiina Yesu nisiŋ lɛ. U-na
la Tiina Yesu wiaa nɛ ba laa dii.
24 Ŋii nɛ ba gollɛ Pisiidia tiŋteeŋ
kala dɛrɛ aŋ lii mu Paŋfiilia tiŋteeŋ.
25 Dimɛ ba bul Wia niiŋ wiaa taŋ
kubala baa yirɛ Pɛɛga, a bira lii dimɛ
a mu taŋ kubala baa yirɛ Atalia.
26 Ba lii dimɛ a juu liiŋ daboro, a

bira miira mu Aŋtiɔk. Dimɛ nɛ ba
fa joŋba hɛ Wia nisiŋ ari u lahɔrimɔ
lɛ di ba wuo tiŋ ba tiŋtiŋŋaa. Lɛɛlɛ
ba tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ. 27 Ba si miira
ku yi Aŋtiɔk, ba yirɛ nialiŋ kala si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi, a bula
piba wu-zɔmɔ-la kala Wia si toba lɛ
a ŋaa, a dagɛba ŋii Wia si wuo suri
woŋbiiŋ a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa, ba ma wuo laa Yesu wiaa dii.
28 Ba hɔŋ dimɛ, ba di nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii teeŋ, a dieni.

15

Yesu naŋzɔɔba ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ hilime Jerusalɛm lɛ

1 Baalaa dɔŋsuŋ ma lii Judiya
a kɔ Aŋtiɔk, a suomo didagɛ ba
naaŋbiiri-la si laa Yesu wiaa dii a
bul, “Wia bi jaŋ wuo laama ta, see
ma keri ma penee, ari Moosis fa si
bil niiŋ pima ŋii.” 2 Ŋii nɛ Pɔɔl ari
Banabas kɛŋ nii-doluŋ woruŋ. Ba di
nialiŋ si lii Judiya kɛŋ wii-la lilɛrɛ.
Ba vuurɛ di Pɔɔl ari Banabas ari
nialiŋ dɔŋsuŋ si lii Aŋtiɔk, di ba mu
Jerusalɛm a na Yesu naŋzɔɔba-la ari
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
kuhiasiŋ dimɛ, a mu tigɛ wiiŋ deeŋ
lɛ. 3 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi kɛŋba lii hɛ wɛniŋ lɛ. Ba síi
mu ŋii, ba to Fɔniisia ari Samaria
tiŋteeŋ a bula pi nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii dimɛ ŋii nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa si birima tuto Wia. Ba si
bul wu-zɔmuŋ deeŋ ŋii, nialiŋ tuɔŋ
tɔrɛ kiŋkɛŋ. 4 Ba si mu yi Jerusalɛm,
Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ kala si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi ari ba
kuhiasiŋ, ba kɛŋba woruŋ. Ba bula
piba wialiŋ kala Wia si ŋaaba lɛ.
5 Ama nialiŋ dɔŋsuŋ ma si laa Yesu
wiaa dii aa to nialiŋ ba síi yirɛ Farisii
tiŋŋaa, ba sii chiŋ a bula piba a bul,
“U maga di ba keri ba penee aŋ tuto
wialiŋ Moosis fa si bile di maa to.”

6 Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii kuhiasiŋ bira hilimi
di ba bira biinɛ wiiŋ deeŋ wiaa.
7 Ba hɔnɔ kɛŋ wii-la a lɛrɛ dieni.
Ŋii nɛ Piita sii chiŋ aŋ bul, “Mi
naaŋbiiriŋ, ma jima ari faafaa kala
nɛ Wia liisɛmi ma tuɔŋ di mi bul
Wia wu-zɔmɔ-la wiaa a pi nialiŋ si
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba ma wuo laa
Yesu wiaa dii. 8 Mi mu bula piba.
Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛba lɛ ari u fa
si joŋo hɛla lɛ ŋii, a dagɛ ŋii ari u
maga di ba ma laa Yesu wiaa dii. U
saa jiŋ nuu-kala tuɔŋ. 9 U bi nialiŋ
si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa kaa pɔrɛ. Nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa ma laa Yesu wiaa dii, ŋii
nɛ tii u joŋ ba ma haachɛba chɛba.
10 Bɛɛ nɛ tii ma joŋ chugi-baliŋ aa
chuŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ
laa Yesu wiaa dii, aa magisɛ Wia ŋii?
La di la naabalimaba kala, la fa bi
chuga deeŋ wuo chuŋ. 11 La laa dii
ari la Tiina Yesu duŋduŋa lahɔrimɔ
lɛ nɛ Wia jaŋ laala kala ta ari u si
laaba ta ŋii.”

12 Piita si bul wii-la dɛrɛ, nialiŋ
kala fa si hilime ŋaa fuii, a jegile
nii Banabas ari Pɔɔl teeŋ. Ba bul
wu-magila-la ari wu-kpuŋkperisi-la
Wia si toba lɛ ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa lɛ. 13 Ba si bul wialiŋ
dɛrɛ, Jeems ma bul, “Mi naaŋbiiriŋ,
má jegile nii mi teeŋ. 14 Saamɔŋ
Piita bula pima Wia si laa sipaaŋ
cho nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ŋii, a
tuɔsɛ niaa ba tuɔŋ di ba ŋaa u niaa.
15 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ ma fa bul wiiŋ deeŋ Wia
teniŋ tuɔŋ. Ba si, Wia bula a bul,

16 ‘Mi jaŋ miira kɔ a chuulɛ Devit
dia-la si tele.
Mi jaŋ wasa taasɛ je-kiɛri-la duu
chiŋ woruŋ.

17 Mi jaŋ ŋaa ŋii di dunia niaa ni-
kaanaa ma ku chɛ Wia a tou.
Nialiŋ mi si tuɔsa nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ di ba ŋaa mi
niaa,
ba ma jaŋ ku chɛmi a tomi.’

18 Wia bul ŋii faafaa kala nɛ di niaa
jiŋ.” 19 Ŋii nɛ Jeems bul, “Mi biina
u bi maga di la walimɛ nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ birima tuto Wia.
20 Ama má leŋ di la ŋmuŋsɛ teniŋ
piba a bula piba di ba bira sí vuiŋ

kaa tiŋ a birisi ba titia, di ba leŋ ba-
chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, a
sí pusuŋ si suu pimee dii, a sí pusuŋ
chaliŋ ma dii. 21 Bɛɛ wiaa ba yie
dagɛ wialiŋ Moosis fa si bile di la
tuto ta-biisi-la kala lɛ nɛ. Ba ŋaa ŋii
faafaa kala nɛ a kaa kɔ jiniŋ. Ba ma
yie karimɛ wialiŋ Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ chɛ-wiesii-la-na kala chɛɛŋ."

Ba ŋmuŋsɛ teniŋ pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii.

22 Yesu naŋzɔɔba-la ari kuhiasi-la
ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi, ba vuurɛ a liisɛ ba tuɔŋ niaa,
a tiŋba di ba di Pɔɔl ari Banabas
mu Aŋtiɔk. Ba liisɛ Judas ba síi yirɛ
Basabas ari Saalas. Niaa deeŋba
balia nɛ fa ŋaa ba tuɔŋ sipaa-laaraa.
23 Ba joŋ teniŋ piba a tiŋba. Teŋ-la
lɛ ba fa ŋmuŋsɛ ŋla nɛ, "La nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii a ma ŋaa Yesu
naŋzɔɔba, ari nialiŋ si ŋaa kuhiasiŋ
la tuɔŋ, laa chuɔlɛma, ma nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aŋ bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa a hɛ Aŋtiɔk ari Siiria ari Siliisia
lɛ. 24 La nia ari la niaa dɔŋsuŋ
kɔ ma teeŋ a walimɛma, a kɛŋ ma
tuɔbiinaa vugimɛ. La bi bula piba
di ba ŋaa ŋii. 25 Ŋii wiaa la hilime
nɛ a vuurɛ. U zɔmɔ pila di la liisɛ
niaa a tiŋba ma teeŋ, di ba di la
naŋdɔŋsuŋ Banabas ari Pɔɔl nɛ jaŋ
kɔ. 26 Niaa deeŋba joŋ ba miisiŋ
a yɔɔ suuŋ ba fa síi tiŋ la Tiina
Yesu Kirisito tiŋtiŋŋaa. 27 La saa
tiŋ Judas ari Saalas. Ba ma jaŋ
bula pima wialiŋ titia la si ŋmuŋsa
pima. 28 Wia Diŋ-zɔŋ-la ari la kala
kɛŋ nii-bala ari la bi jaŋ joŋ chugi-
yuŋi kala chuŋma. Ama u maga di
ma to kisinniŋ deeŋba la síi dagɛma
nɛ. Ba nɛ ŋla: 29 Ma sí vuiŋ namia
chaŋ, ma sí kuŋ-kala chaliŋ dii, ma
sí puna-la kala si suu pimee chaŋ,
a sí ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-
ŋaalaa ŋiŋaa. Di ma nɛ wuo liisɛ ma
titia wiaa deeŋba lɛ, ma hɛ doluŋ.
Ma jaŋ hɔŋ woruŋ."

30 Ŋii nɛ ba ta nialiŋ ba si liisa. Ba
sii mu Aŋtiɔk. Ba si mu dimɛ, ba
yirɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi, a joŋ teŋ-la piba. 31 Ba si
karimɛ teŋ-la, wialiŋ ba si ŋmuŋsa
ŋaa ba kɛŋ tuɔtɔruŋ. Ba nyuŋ kala
nyaasɛ. 32 Judas ari Saalas fa ŋaa
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. Ba bul wiaa yugɛ piba
kiŋkɛŋ. Ba si ŋaa ŋii, ba nyuŋ
nyaasɛ, ba wasa chiŋ ba yarida lɛ.
33 Nialiŋ dieni mua Aŋtiɔk lɛ. Ŋii
nɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Aŋtiɔk
lɛ taba ari yarifiɛlaa, ba miira mu
nialiŋ si tiŋba teeŋ.[34 Ama u ŋaa
wu-zɔŋ nɛ a pi Saalas duu dieni
Aŋtiɔk lɛ.] 35 Pɔɔl ari Banabas ma
ka Aŋtiɔk lɛ. Niaa dɔŋsuŋ yuga a
pɛba lɛ a bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa
a pi niaa.

Pɔɔl ari Banabas pɔrɛ dɔŋɔ lɛ.

36 U ŋii hariŋ nɛ Pɔɔl bula pi
Banabas a bul, "Leŋ la miira mu, a
na nialiŋ si laa Yesu wiaa dii taŋ kala
lɛ la si bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa, a
na ba síi ŋaa ŋii." 37 Banabas faa
chɛ duu kɛŋ Jɔɔŋ ba síi yirɛ Maak
kaa pɛ mu. 38 Ŋii nɛ Pɔɔl biinɛ duu
woŋbiiŋ dee di ba kɛnu pɛ ba titia
lɛ, bɛɛ wiaa u via duu pɛba lɛ a
tiŋ tiŋtiŋŋaa Paŋfiilia lɛ, lee-la ba
fa si laa sipaaŋ mu di ba tiŋ, ka u
miirɛ. 39 Ba faasa kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa
lɛrɛ kiŋkɛŋ, ba pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. Ŋii nɛ
Banabas kɛŋ Jɔɔŋ Maak. Ba juu liiŋ
daboro a duoro mu Saapɔs. 40 Ka
Pɔɔl ma liisɛ Saalas. Nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii joŋba hɛ Wia nisiŋ lɛ
duu bibeŋba. 41 Ŋii nɛ ba sii mumu
a mu yi Siiria ari Siliisia tiŋteeŋ. Ba
wasa bul wiaa pi nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi dimɛ, di ba wasa
chiŋ ba yarida lɛ.

16

Timoti to Pɔɔl ari Saalas hariŋ

1 Ŋii nɛ Pɔɔl sii mu Dɛɛbi, a lii
dimɛ a mu Lisita. U mu dimɛ ŋii
di Yesu haritooroo kubala hɛ dimɛ,
baa yirɛ Timoti. U naaŋ fa ŋaa Ju̱u
tiina nɛ a ma fa laa Yesu wiaa dii,
aŋ ka u nyimma fa ŋaa Giriik tiina.
2 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Lisita
ari Ikooniam kala lɛ bibɛsɛ baal-la

lɛ. 3 Pɔɔl faa chɛ di Timoti to u
hariŋ. A tiŋ Ju̱u tiŋŋaa si hɛ lere-
la lɛ wiaa Pɔɔl kɛnu keri u peniŋ,
bɛɛ wiaa ba kala jima ari u nyimma
ŋaa Giriik tiina nɛ. 4 Ba síi mu tasi-
la ŋii, ba bul wiaa a pi nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii dimɛ. Ba bula piba
wialiŋ Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ Jerusalɛm
lɛ si bile piba di ba tuto. 5 Ŋii nɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
wasa kɛŋ yarida. Ba ku puŋaa pɛ
tapulii kala.

Pɔɔl na wiaa ari duosoo tuɔŋ Turɔwas lɛ

6 Pɔɔl ari Saalas gɔllɛ ŋii halii a to
Firijia ari Galiisia tiŋteeŋ, bɛɛ wiaa
Wia Diŋ-zɔŋ-la biba woŋbiiŋ pa di
ba bul Wia niiŋ wiaa Esia tiŋteeŋ
lɛ. 7 Ka ba joŋ ba woŋbiiŋ a mu
yi Maasiya. Dimɛ nɛ ba walimɛ di
ba juu Bitiinia tiŋteeŋ, ama Yesu
Diŋ-zɔŋ-la biba woŋbiiŋ pa. 8 Ŋii
nɛ ba to Maasiya tiŋteeŋ a mu yi
Turɔwas. 9 Dimɛ, titaŋiŋ Pɔɔl na
ari duosoo tuɔŋ di baal kubala a
lii Masidoonia, duu china aa sulu
duu kɔ Masidoonia tiŋteeŋ a pɛba
lɛ. 10 Pɔɔl si na ŋii dɛrɛ, la duu ŋaa
siri di la mu Masidoonia, bɛɛ wiaa
la jima ari Wia sɛnɛ dagɛla di la mu
bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si hɛ
lee-la nɛ.

Haal kubala baa yirɛ Lidia laa Yesu wiaa dii Filipa lɛ.

11 Ba bira sii dimɛ a sii juu liiŋ
daboro, a duoro chol tegi tegi a mu
Saamɔtas. U taŋ si pula la bira sii a
mu Niyapɔlis. 12 La bira lii dimɛ a
vɛnɛ mu Filipa. U fa ŋaa ta-bal nɛ
Masidoonia sɛmɛ dɔŋɔ a tuto Rom.
La hɔŋ taŋ-la lɛ tapulaa baŋmɛnɛ.
13 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ si yie, la lii taŋ-
la tuɔŋ a mu fuoŋ niiŋ. La fa biina
la jaŋ na Wia di-chuɔluŋ dimɛ. La
si mu dimɛ, la tuu hɔŋ a bul wiaa
pipi haala-la fa si hilime dimɛ di ba
chuɔlɛ Wia. 14 Haala-la si jegile nii la
wialiŋ, ba tuɔŋ haal kubala nɛ fa hɛ
dimɛ, baa yirɛ Lidia. U fa lii Taataya
tiŋteeŋ nɛ. U fa biri gɛnniŋ nɛ a
yiyallɛ. U faa chuɔlɛ Wia nɛ. U si
jegile nii wialiŋ Pɔɔl fa síi bul, Wia
pullɛ u tuɔŋ, u laa wialiŋ dii. 15 Ba
fo ba di u dia niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ.
Ŋii nɛ haal-la sulla a bul, “Di ma nɛ
biina di mi sɛnɛ laa Yesu wiaa dii nɛ,
má ku juu chua mi dia lɛ.” U si sulla
dieni ŋii, la mu chua.

Ba kɛŋ Pɔɔl ari Saalas tɔ dia Filipa lɛ

16 Chɛɛ kubala la bira mu Wia di-
chuɔluŋ. Yomo toli-bie ku cheŋla.
Jima nɛ kɛnu, u vuga pipi niaa. U
vuga na moribiee yugɛ a pi nialiŋ
si tiiu. 17 U to la di Pɔɔl hariŋ
a yie faasaa bul, “Niaa deeŋba tiŋ
tiŋtiŋŋaa a pi Wii-baliŋ si yuga a
kii kuŋ-kuŋ-kala. Ba bulaa pima
ŋii ma si jaŋ ŋaa di Wia laama ta.”
18 U yie ŋaa ŋii tapulii kala. Ŋii
nɛ Pɔɔl baaniŋ sii. U miira birima
chaasɛ tolo-la, aŋ bula pi jima-la a
bul, “Yesu Kirisito doluŋ lɛ mi si, ŋŋ
lii aŋ leŋ tolo-la.” Jima-la guu lii tolo-
la lɛ.
19 Tolo-la tiŋŋaa si na ari ba bira
bi moribie-la ka na, ba kɛŋ Pɔɔl
ari Saalas a lɛrɛ mu ba taŋ kuhi-
asiŋ teeŋ ba si yie hihilimi lee-
la. 20 Ba kɛŋba kaa mu ba Rom
kuhiasiŋ teeŋ, a bula piba a bul,
“Niaa deeŋba ŋaa Ju̱u tiŋŋaa nɛ aŋ
wiwalimɛ niaa la taŋ tuɔŋ. 21 Baa
dagɛla di laa ŋaa wialaa la Rom
tiŋŋaa síi kisu.” 22 Ni-daŋ-la kala fa
si hilime, ba sii pɛ ba nihiasi-la lɛ
a kɛŋ Pɔɔl ari Saalas. Ŋii nɛ Rom
tiŋŋaa kuhiasiŋ kɛŋ ba gɛnniŋ wuri
aŋ bul di ba viirɛba. 23 Ba faasa
viirɛba aŋ kɛŋba tɔ dia, aŋ bula pi
sarika bibenni-la duu tɔba woruŋ di
ba sí wuo lii. 24 U nii ba niiŋ a kɛŋ
Pɔɔl ari Saalas a kaa kiele juu sipaaŋ
dia tuɔŋ, a kɛŋ ba naasiŋ baliamiŋ
kala hɛ kuruŋ.
25 Ari tita-siesee Pɔɔl ari Saalas
chuchuɔlɛ Wia a yii yiilaa a didɛnnɛ
Wia. Nialiŋ ba si kaa tɔ dia ku-
kaanaa ma jijegili aa nii. 26 Ŋii nɛ
tiŋteeŋ guu zigili a kɛŋ sarika dia-
la ma kala kaa zigili. Borusuŋ kala
guu suri. Nuu-kala kuruŋ ma lii tel.

27 Sarika bibenni-la hirike sii doŋ lɛ
a na di sarika-la borusuŋ kala suro.
U biina nialiŋ kala ba si kaa tɔ dia,
ba lii fá viiri nɛ. U liisɛ u tokobii duu
kpu u titia. 28 Ŋii nɛ Pɔɔl faasa kpia
a bula pu a bul, "Sí ŋ titia kpu. La
kala nɛ hɛ daha." 29 Sarika bibenni-
la ŋaa ba kɛŋ chaaniŋ kaa kɔ. U
laa fá juu, a tuu tel Pɔɔl ari Saalas
naasiŋ lɛ a chichel. 30 U kɛŋba kaa
lii a piɛsɛba a bul, "Mi naŋdɔŋsuŋ,
ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa di Wia laami ta?"
31 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Laa la
Tiina Yesu wiaa dii, di Wia laa ma
ari ŋ dia niaa kala ta." 32 Ŋii nɛ ba
bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa pi ba di
u dia niaa kala. 33 Titaŋ-la titia nɛ
sarika bibenni-la kɛŋba a chɛsɛ ba
yaraa naawiilaa, ka ba fo ba di u dia
niaa kala Wii-chuɔlɛ liiŋ. 34 Sarika
bibenni-la kɛŋ Pɔɔl ari Saalas a kaa
mu u dia, a piba kudiilee ba dii. Ba
di u dia niaa kala ŋaa tuɔtɔru ari ba
si laa Wia wiaa dii.
35 Taŋ si pula, Rom nihiasiŋ tiŋ
di ba mu bula pi porisiba kuhiasiŋ
di ba bula pi sarika bibenni-la duu
liisɛ Pɔɔl ari Saalas. 36 Ŋii nɛ
sarika bibenni-la bula pi Pɔɔl di Rom
nihiasi-la tima di ba bula pu duu
liisɛ ba di Saalas. Ŋii wiaa ba jaŋ
wuo mu ari yarifiɛlaa. 37 Ŋii nɛ Pɔɔl
bula pi porisi kuhiasi-la a bul, "Ba
viirɛla niaa tuɔŋ, aŋ bi la sariya die
a dagɛla wu-cheyiŋ, aŋ ka la ma ŋaa
Rom tiŋŋaa. Ŋii nɛ ba kɛŋla tɔ dia.
Ka lɛɛlɛ baa chɛ di la luɔra viiri. Ai,
la bi sɛi. U maga di Rom nihiasi-
la titia kɔ daha nɛ a ku liisɛla."
38 Ŋii nɛ porisi kuhiasi-la mu bula
pi Rom nihiasi-la ari Pɔɔl ari Saalas
ma ŋaa Rom timma nɛ. Ba si nii
ŋii, fawulluŋ kɛŋba. 39 Ŋii nɛ ba sii
mu sulba ari ba cheye nɛ aŋ liisɛba
sarika lɛ, aŋ bula piba di ba lii ba
taŋ lɛ. 40 Ba lii sarika lɛ a mu Lidia
dia. Dimɛ nɛ ba na nialiŋ dɔŋsuŋ si
laa Yesu wiaa dii. Ba bul wiaa piba
a ŋaa ba nyuŋ nyaasɛ, aŋ viiri.

17

Pɔɔl ari Saalas mu Tɛsalonaaka tiŋteeŋ

1 Ba síi viiri ŋii, ba mu to taŋ
kubala baa yirɛ Aŋfiipolis, a bira
sii dimɛ a to taŋ dɔŋɔ maa baa
yirɛ Apoloonia, a lii dimɛ a mu taŋ
kubala baa yirɛ Tɛsalonaaka. J̱uu
tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia fa hɛ dimɛ.
2 Pɔɔl mu juu Wii-chuɔlɛ dia ari u
si vɛnɛɛ ŋaa ŋii lee-na kala. Chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ yɔsuŋ batori pɛgɛ,
ba di niaa vuvuurɛ Wia wiaa. 3 U
karimɛ Wia teniŋ piba a dagɛba ŋii
ari u si maga di Yesu na hɛɛŋ a suu
aŋ bira sii suuŋ lɛ, a bira bula piba
ari Yesu deeŋ u si bul u wiaa piba
nɛ ŋaa Kirisito. 4 Nialiŋ dɔŋsuŋ laa
wialiŋ dii a pɛ Pɔɔl ari Saalas lɛ.
Ba tuɔŋ Giriik tiŋŋaa ari haala-la si
ŋaa ni-balaa ba taŋ lɛ ma yuga a
laa wialiŋ dii a pɛba lɛ. 5 Ŋii nɛ
J̱uu tiŋŋaa yaraa bibieri. Ba chɛ
kɛsɛ nyu-duo tiŋŋaa si yie bibaarɛ
woŋbiee ari yɔsuŋ tuɔŋ a pɛ ba titia
lɛ. Ba bira chɛ kɛsɛ niaa dɔŋsuŋ,
ba kala hilimi di ba kɛŋ taŋ-la kala
a vugimɛ. Ba mu juu Jeesiŋ dia di
ba chɛ Pɔɔl ari Saalas di ba kɛŋba
kaa ku lii niaa tuɔŋ. 6 Ba biba naa
aŋ kɛŋ Jeesiŋ ari nialiŋ dɔŋsuŋ si
laa Yesu wiaa dii a lɛrɛba lii ba taŋ
kuhiasiŋ teeŋ, aŋ ŋiŋaa goŋ a bul,
"Niaa deeŋba chei lee kala nɛ aŋ
lɛɛlɛ kɔ la jaŋ. 7 Ka Jeesiŋ laaba bil
u dia lɛ. Ba kala chei wii-la la kuori-
baliŋ si bile nɛ aŋ bul di kuori dɔŋ
nɛ hɛ dimɛ, baa yirɛ Yesu." 8 Wiaa
deeŋba ba si bula ŋaa nialiŋ ari ba
taŋ kuhiasiŋ kala bi jiŋ wii-la kala ba
si jaŋ ŋaa. 9 Ŋii nɛ taŋ kuhiasiŋ ŋaa
Jeesiŋ ari u naŋdɔŋsuŋ liisɛ ta-time,
aŋ ka ba leŋba.

Pɔɔl ari Saalas mu Biriya tiŋteeŋ

10 Taŋ si bire, nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii ŋaa Pɔɔl ari Saalas lii mu
Biriya. Ba si yi Biriya, ba mu juu
J̱uu tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia. 11 Lee-
la J̱uu timma-la kpia J̱uu timma-
la si hɛ Tɛsalonaaka lɛ. Ba chaga
laa Wia niiŋ wialiŋ ari na-kpariŋ
a kikarimɛ Wia teniŋ ari siifiɛsiŋ
tapulii-na kala, di ba na di wialiŋ

sɛnɛ ŋaa wutitiiba nɛ. 12 Ba tuɔŋ
niaa yuga nɛ laa Yesu wiaa dii.
Giriik tiŋŋaa haalaa si ŋaa ni-balaa
ari ba baalaa kala laa Yesu wialiŋ
dii.
13 Ju̱u timma-la si hɛ Tɛsalonaaka
lɛ nia di Pɔɔl bira bul Wia wiaa
Biriya ma lɛ. Ba sii mu dimɛ maa
a nyisɛ ni-daŋ-la hɛ. 14 Ŋii nɛ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii ŋaa Pɔɔl lii a mu
mugi-baliŋ niiŋ, ka Saalas ari Timoti
bi mua aŋ hɛ Biriya lɛ. 15 Niaa
dɔŋsuŋ lii Biriya a to Pɔɔl hariŋ, a
kɛnu kaa mu Atɛŋ. Pɔɔl miira tiŋba
di ba mu bula pi Saalas ari Timoti di
ba ku chemu lima.

Pɔɔl mu Atɛŋ tiŋteeŋ

16 Pɔɔl si hɔŋ Atɛŋ lɛ a gbigbɛrɛ
Saalas ari Timoti, u na di daalusuŋ
su̱ taŋ-la kala lɛ. U tuɔŋ faasa
viisi. 17 Ŋii nɛ Pɔɔl mu Ju̱u tiŋŋaa
Wii-chuɔlɛ dia. U bul Wia wiaa
pi Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ síi fá Wia,
ba kaa lɛrɛ. U yie juu yɔbɔ maa
chɛɛ-na kala a bul Wia wiaa a pi
nialiŋ si yie kɔ dimɛ. 18 Kerichiba-
la dɔŋsuŋ síi to Epikuuras woŋbiiŋ
ari Sitɔik kerichiba dɔŋsuŋ ma ku
nau. Niaa dɔŋsuŋ ma piɛsɛ, “Bɛɛ
kiaa nɛ ni-yaariŋ deeŋ ma chinaa
bul?” Dɔŋsuŋ ma si, “U naga veŋ-
falii wiaa nɛ u bubul.” Pɔɔl si yie
bul Yesu wiaa ari u si sii suuŋ lɛ
nɛ tii ba bul ŋii. 19 Ŋii nɛ ba kɛnu
kaa mu ba si yie hilimi dia-la lɛ baa
yirɛ Ariyɔpagis a bul, “La cho di la
nii wu-faliŋ deeŋ wiaa ŋ síi dagu
nɛ. 20 Wialiŋ dɔŋsuŋ ŋ síi bul ŋaa
wu-kpuŋkperisiŋ nɛ la teeŋ. La saa
cho di la nii ba bubuɔŋ nɛ woruŋ.”
21 Atɛŋ niaa ari ba nuhuɔraa kala bi
wii-kala kaa pɛ, see di ba bul wu-
falia-la ba si nia a pi niaa, a ma cho
di ba jegile nii wu-falaa niaa teeŋ.
Ba wiiŋ kala nɛ ŋii.
22 Ŋii nɛ Pɔɔl sii chiŋ nialiŋ fa
si hilime tutuɔbaaniŋ a bula piba a
bul, “Mi si kɔ daha, mi na ari ma
cho vuiaa kpaariŋ nɛ woruŋ. 23 Mi
síi gɔllɛ ma taŋ lɛ, mi na ma vesiŋ.
Mi bira na koruŋ maa ma si saa. Ŋla
nɛ ma tuuro hɛu lɛ, ‘Wia-la la si bi
jiŋ di-kpaariŋ lɛ ŋla.’ ” Ŋii nɛ Pɔɔl
bira bul, “Wia-la ma síi chuɔlɛ aŋ
buu jiŋ, u wiaa nɛ mi bulaa pima
ŋii. 24 Wia-la si ŋaa dunia ari kuŋ-
kala si hɛ dimɛ, a ŋaa wia nyuŋ
ari tiŋteeŋ kala Tiina, u bi lee-la
nuhuobiine si saa aa kpaarɛ vuiaa
ka juu. 25 U bi naga u si chɛ kuŋ
ka nɛ tii uu chɛ nuhuobiinee tima
pu. U nɛ pi nuhuobiinee miisiŋ ari
wiese ari kuŋ-kuŋ-kala. 26 Wia fa
ŋaa ni-bala nɛ buŋbuŋ-la. Ni-bala-
la lɛ nɛ dunia niaa ta-geŋtisiŋ kala to
kɔ. Ba hɔŋ dunia sɛmɛ kala. Ka di u
ŋaaba, u nɛ dagɛ bua-la ba si jaŋ kɛŋ
miisiŋ, ari lere-la kala ba si jaŋ hɔŋ.
27 U ŋaaba ŋii di ba wuo bee chɛu a
lilaarɛ lee-kala di ba nau. Ama Wia
saa bi di-bolii hɛ. U kpagɛla kuŋ-
kala nɛ. 28 Nuu kubala nɛ bula ari
u doluŋ lɛ nɛ la kɛŋ miisiŋ aa vɛŋ a
hɛ dimɛ. U saa ŋaa wutitii. Ma gɔgɔ
diŋdɛnnɛɛ dɔŋsuŋ ma fa bul ŋii a
bul ari la ŋaa u biiriŋ nɛ. 29 La saa
si ŋaa u biiriŋ, u bi maga di la biinɛ
Wia nagɛ kialiŋ nuhuobiine si kɛŋ
sɛlimɛ kaa mɛ, koo ku-la ba si kɛŋ
hɔɔŋ koo tabiiŋ kaa ŋaa nɛ. U bi
naga kiaa deeŋba nuhuobiine si kɛŋ
u wu-jimiŋ kaa ŋaa nɛ. 30 Bua-la lɛ
nuhuobiinee si buu jiŋ, u fa tɔrikɔ
nɛ ba nyuŋ. Ama lɛɛlɛ u bula pipi
nuu-kala lee-na kala di ba birima
lii ba haachɛba lɛ, 31 bɛɛ wiaa u hɛ
tapulii nɛ u si jaŋ dii dunia niaa
kala sariya ari tuɔ-bala. U jaŋ to
nuhuobiiŋ-la lɛ u si liisa nɛ a dii
sariya-la. Nii-la si suba, u chisu suuŋ
lɛ, di nuu-kala wuo jiŋ ari wutitii
nɛ.”

32 Nialiŋ si nia ari Pɔɔl bul suuŋ
siiniŋ lɛ wiaa, ba dɔŋsuŋ mumɔmu,
ama dɔŋsuŋ ma si di ba cho duu
maachie bira bul wii-la di ba nii.
33 Ŋii nɛ Pɔɔl sii a lii lee-la ba si
hilime. 34 Niaa dɔŋsuŋ laa wialiŋ dii
a to u hariŋ. Ba tuɔŋ dɔŋɔ baa yirɛ
Dayɔnaasias. U fa hɛ nialiŋ síi hilimi
Ariyɔpagis dia-la tuɔŋ dɔŋɔ nɛ. Haal
kubala maa baa yirɛ Damaris ari
niaa ma dɔŋsuŋ laa wialiŋ dii.

18

Pɔɔl mu Kɔriŋti tiŋteeŋ

1 Ŋii nɛ Pɔɔl sii Atɛŋ lɛ a mu taŋ
dɔŋɔ baa yirɛ Kɔriŋti. 2 U na baal
kubala a lii Pɔŋtɔs, Rom tiŋteeŋ taŋ
nɛ, baa yirɛ Akuila. U fa ŋaa Ju̱u
tiina nɛ. Ba di u haala Pirisila si
lii Rom kɔ, u bi diene. Kuori-baliŋ
ba síi yirɛ Kulɔɔdiɔs fa bula pi Ju̱u
tiŋŋaa kala di ba lii Rom lɛ. Ŋii
nɛ tii ba sii kɔ. Pɔɔl mu ba dia
duu chuɔlɛba. 3 U mu juu ba dia
a chuchua dimɛ, bɛɛ wiaa ba kala
tiŋ tiŋtiŋ-bala nɛ. Ba fa kɛŋ tenniŋ
yiyɛrɛ lɛŋŋɛɛ nɛ aa yallɛ moribiee.
4 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kala u yie mu
ba Wii-chuɔlɛ dia. Ba di Ju̱u tiŋŋaa
ari Giriik tiŋŋaa kɛŋ wiaa lilɛrɛ. U
wiwalimɛ di ba sɛi wii-la.

5 Ŋii nɛ Saalas ari Timoti lii Masi-
doonia kɔ. Bua-la lɛ ba si kɔ, Pɔɔl
joŋ u nyuŋ kala hɛ aa bul Wia wiaa,
a dagɛ woruŋ a pi Ju̱u tiŋŋaa ari
Yesu nɛ ŋaa Kirisito. 6 Ŋii nɛ ba lii
u hariŋ aŋ tuusu. Ba si ŋaa ŋii, u
kpesi u gɛnniŋ kuŋ-kɔlluŋ hɛba lɛ
aŋ bula piba a bul, “Ma wu-bɔŋŋɔɔ
jaŋ nyua ma nyuŋ lɛ. Mi wii dee. A
lii jiniŋ mi jaŋ mu a bul Wia wiaa
pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa.” 7 U
bul ŋii aŋ sii mu juu baal kubala dia,
baa yirɛ Taatis Jasitis. U faa chuɔlɛ
Wia nɛ. U dia kpagɛ Wii-chuɔlɛ dia.
8 Baal kubala baa yirɛ Kirisipas nɛ
fa ŋaa Wii-chuɔlɛ dia-la kuhiaŋ. Ba
di u dia niaa kala laa la Tiina Yesu
wiaa dii. Niaa ma yuga Kɔriŋti lɛ a
nii Wia wialaa a laaba dii. Ba foba
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 9 Titaŋ kubala Pɔɔl
na ari duosoo tuɔŋ di Wia bula pu a
bul, “Sí fawulluŋ fá. Haa bul wiaa
pipi niaa a sí leŋ. 10 Mi chiŋ ŋ hariŋ.
Nuu-kala bi jaŋ wuo kɛniŋ a ŋaaŋ
wu-bɔŋ kala, bɛɛ wiaa mi niaa yuga
taŋ deeŋ lɛ.” 11 Pɔɔl hɔŋ dimɛ ŋii
jina ari lebi a didagɛ Wia wiaa pipi
niaa.

12 Bua-la lɛ baal kubala baa yirɛ
Galiɔ nɛ fa ŋaa Giriik kuoro. U fa
si dii kuoruŋ ŋii, Ju̱u tiŋŋaa sii hɛ
dɔŋɔ lɛ a kɛŋ Pɔɔl, a kɛnu kaa mu
ba sariya didiiliŋ. 13 Ba bul, “Baala
deeŋ walimɛ di niaa sɛi a chuchuɔlɛ
Wia woŋbii-la si jaŋ chei la kisiŋ lɛ
nɛ.” 14 Pɔɔl si ŋaa duu bul wiaa,
ŋii nɛ Galiɔ bula pi Ju̱u timma-la a
bul, “Ju̱u timma, di baala deeŋ nɛ
fa ŋaa wii chei, u fa jaŋ kɛŋ woŋbii
di mi kɛŋ kenyiri a jegile nii ma
teeŋ. 15 Ama u si ŋaa wu-bulii nɛ
ma kaa lɛrɛ ari yiraa wiaa, ari ma
titia kisinniŋ wiaa, u maga di ma
titia kaa mu bula wasɛ nɛ dia lɛ. Mi
bi jaŋ wuo laa wiiŋ deeŋ jiŋ.” 16 U
kiriba ta ba lii sariya didiiliŋ. 17 Ba
kala lii gollo kɛŋ Sɔsitɛnis, nii-la fa
si ŋaa Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ dɔŋɔ,
a ŋmobu sariya didilliŋ boiŋniiŋ.
Ama Galiɔ sipaa kala fa tuo dimɛ.

Pɔɔl miira mu Aŋtiɔk tiŋteeŋ

18 Pɔɔl hɛ Kɔriŋti lɛ a dieni. Ŋii nɛ
u sii a chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii Kɔriŋti lɛ aŋ lii. Ba di Pirisila ari
Akuila kala sii mu a juu liiŋ daboro
di ba mu Siiria tiŋteeŋ. Ka di ba-na
juu liiŋ daboro-la, Pɔɔl ta niiŋ Wia
teeŋ taŋ kubala baa yirɛ Kɛŋkiriya
lɛ aŋ fuŋ u nyuŋ, aŋ-na juu daboro-
la. 19 Ba mu yi taŋ kubala baa yirɛ
Ɛfɛsis. Dimɛ Pɔɔl leŋ Pirisila ari
Akuila aŋ mu juu Wii-chuɔlɛ dia.
Ba di Ju̱u tiŋŋaa kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ.
20 Nialiŋ dɔŋsuŋ bul duu hɔŋ ba teeŋ
dieni, ka u bi sɛyɛ. 21 U si sii dimɛ,
u bula piba a bul, “Di Wia nɛ pimi
woŋbiiŋ, mi jaŋ miira kɔ ma teeŋ.”

Ŋii nɛ u sii mu juu liiŋ daboro a lii
Ɛfɛsis lɛ, 22 a mu yi taŋ kubala niiŋ
baa yirɛ Sizariya. U sii dimɛ a mu
Jerusalɛm, a mu chuɔlɛ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi dimɛ. U bira
sii dimɛ a mu Aŋtiɔk. 23 U hɔŋ dimɛ
a dieni mua a bira sii, a to Galiisia
ari Firijia tiŋteeŋ, a bul wiaa pipi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ di
ba wasa kɛŋ yarida.

Apɔlɔs mu Ɛfɛsis ari Kɔriŋti tiŋteeŋ

24 Ju̱u tiina ma nɛ fa hɛ dimɛ, baa
yirɛ Apɔlɔs. U lii Alɛkizaŋdia nɛ. U
ma sii kɔ Ɛfɛsis. U fa jiŋ wiaa buluŋ
woruŋ a jiŋ Wia teniŋ ma woruŋ.

25 Ba fa dagu la Tiina Yesu woŋbii-
la tonuŋ woruŋ. Uu dagɛ Yesu wiaa
woruŋ ari siifiaŋ. Wialiŋ kala u si
bula aa tigɛ Yesu lɛ ŋaa wutitiiba
nɛ. Ari ŋii kala, duu níi bul Wii-
chuɔlɛ liiŋ fonuŋ wiaa, Jɔɔŋ Wia lii-
foori-la síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ
duŋduŋa wiaa nɛ u jiŋ. 26 U si hɛ
Ɛfɛsis lɛ, u bul Wia wiaa ari nyu-
duoŋ Wii-chuɔlɛ dia lɛ. Pirisila ari
Akuila hɛ dimɛ a nii wialiŋ u síi bul.
Ŋii nɛ ba kɛnu kaa mu ba dia a wasa
dagu Wia woŋbii-la woruŋ. 27 Ŋii nɛ
Apɔlɔs chichɛ duu mu Giriis tiŋteeŋ.
Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Ɛfɛsis lɛ
pɛu lɛ a ŋmuŋsɛ teniŋ a pi nialiŋ
síi laa Yesu wiaa dii Giriis lɛ, a bula
piba di u kɔ ba kɛnu woruŋ. U si
mu dimɛ, u puu nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii, Wia lahɔrimɔ lɛ. U pɛba
lɛ woruŋ. 28 U di Ju̱u tiŋŋaa faasa
kɛŋ wiaa lilɛrɛ niaa tuɔŋ. U yie kɛŋ
nii-doluŋ a joŋ Wia teniŋ dagɛba ari
Yesu nɛ ŋaa Kirisito. U bul ŋii a wuo
loba.

19

Pɔɔl mu Ɛfɛsis tiŋteeŋ

1 Apɔlɔs fa si hɛ Kɔriŋti lɛ ŋii, Pɔɔl
bira golli ŋii a bira kɔ Ɛfɛsis. U si kɔ
dimɛ, u na nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu
wiaa dii. 2 Ŋii nɛ Pɔɔl piɛsɛba, "Wia
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ nɛɛ bua-la
lɛ ma si laa Yesu wiaa dii?" Ŋii nɛ
ba si, "Ai, la ha bi Wia Diŋ-zɔŋ-la
wiaa nia." 3 Ŋii nɛ Pɔɔl bira piɛsɛba,
"Ni-bɛɛ nɛ ma to ka ba foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ?" Ŋii nɛ ba bul, "La to
wialiŋ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la si dagɛla
nɛ." 4 Ŋii nɛ Pɔɔl bira si, "Nialiŋ si
birima lii ba haachɛba lɛ nɛ, Jɔɔŋ
fufo Wii-chuɔlɛ liiŋ. U fa bula piba
ari nuu jaŋ kɔ u hariŋ, u yiriŋ nɛ
Yesu, duu kɔ di ba laa u wiaa dii."
5 Ba si nii wiiŋ deeŋ Pɔɔl si bula, ba
ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ la Tiina
Yesu doluŋ lɛ. 6 Ŋii nɛ Pɔɔl joŋ u
nisaa daŋba lɛ. U si ŋaa ŋii, Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛba lɛ. Ba suomo
bubul yiikori-yiriba ba si bi jiŋ, a bul
Wia wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
maa. 7 Niaa deeŋba kala fa ŋaa ari
baalaa fii ari balia nɛ.
8 Pɔɔl si hɛ Ɛfɛsis lɛ, u vɛnɛɛ
juu Wii-chuɔlɛ dia chɛŋsiŋ batori,
a chaasa bubul Wia kuorii-la wiaa
ari nyu-duoŋ. Ba di niaa kɛŋ wialiŋ
lilɛrɛ, u wiwalimɛ di ba sɛi wii-la.
9 Ama nialiŋ dɔŋsuŋ nyuŋ si dolie,
ba bi wii-la laa dii, aŋ bubul wu-
bɔŋŋɔɔ a tigɛ la Tiina Yesu woŋbii-la
tonuŋ wiaa. Nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi tuɔŋ nɛ ba bul ŋii. Pɔɔl
leŋba aŋ kɛŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii kaa mu. Ba mu juu baal kubala
dii-bal baa yirɛ Tiranis. Pɔɔl ari niaa
yie kɛŋ wiaa lilɛrɛ dimɛ tapulii-na
kala. 10 U vɛnɛɛ ŋaa ŋii a yi jisiŋ
balia nɛ. Ju̱u tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa
kala si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ wuo nii la
Tiina Yesu wiaa.

Sikiiva biiriŋ gɔllɔ kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ

11 Wia fa joŋ dol-bal kubala nɛ a
pi Pɔɔl, u ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ.
12 Pɔɔl yaraa gɛri-kɔsumɔɔ ma paala
ba yie paa kaa mu pi nyanyal tiŋŋaa
ba duduori. Di jiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ kɛŋ
nuu maa, ba lii tiina lɛ. 13 Ju̱u
tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ a ma
fa gɔllɛ aa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Ba
wiwalimɛ di ba ŋaa ŋii la Tiina Yesu
doluŋ lɛ nɛ. Ba bula pi jiŋ-bɔŋŋɔ-la
a bul, "Mi si, má lii Yesu doluŋ lɛ, nii-
la wiaa Pɔɔl síi bul." 14 Baalaa balipɛ
nɛ faa ŋaa ŋii. Ba nyimma yiriŋ nɛ
Sikiiva. U fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dɔŋɔ nɛ.
15 Ŋii nɛ jiŋ-bɔŋ-la bula piba a bul,
"Mi jiŋ Yesu a jiŋ Pɔɔl maa, aŋ ka
ma ma ŋaa kubɛɛba nɛ?" 16 Ŋii nɛ
jiŋsiŋ si kɛŋ baal-la wuoba. U sii a
kɛŋba a ŋmooba woruŋ a pirɛba. Ba
gɛnniŋ kala kiɛsɛ. Ba kala fá lii dia-
la tuɔŋ ari yaribiree. 17 Ju̱u timma-la
ari Giriik timma-la ari nialiŋ kala si
hɛ Ɛfɛsis lɛ nii wiiŋ deeŋ. Fawulluŋ
kɛŋba kala. Ba dɛnnɛ la Tiina Yesu
woruŋ. 18 Nialiŋ ma dɔŋsuŋ si laa
Yesu wiaa dii yuga kɔ, a ku dagɛ ba
wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa a pi Pɔɔl, niaa
tuɔŋ. 19 Ba tuɔŋ niaa yuga a faa ŋaa
daalusuŋ. Ba kala paa tenni-la ba
fa si karima aa ŋaa daalusu-la. Ba

paa nyigɛ nuu-kala siaa lɛ. Ba si kɛŋ
tenni-la kala yaliŋ pɛ dɔŋɔ lɛ, u ŋaa
siidi bui bui bui nɛ. 20 La Tiina niiŋ
wiaa teeli leriŋ kala a dol woruŋ.

Niaa ŋaa taawɛi Ɛfɛsis lɛ

21 Ŋii nɛ Pɔɔl biinɛ ari u jaŋ
to Masidoonia tiŋteeŋ ari Giriis
tiŋteeŋ a mu Jerusalɛm. Ŋii nɛ u
bul, "Di mi nɛ mu dimɛ, u maga di
mi mu Rom maa." 22 Ŋii nɛ Pɔɔl tiŋ
nialiŋ fa si pɛu lɛ ba tuɔŋ balia di ba
mu Masidoonia. Timoti ari Irasitas
nɛ u tiŋ. Aŋ ka u titia hɔŋ Ɛfɛsis lɛ
Esia tiŋteeŋ a dieni mua.

23 Bua-la lɛ yuosuŋ fa juu Ɛfɛsis lɛ
siifiɛsiŋ a tigɛ la Tiina Yesu woŋbii-
la tonuŋ wiaa. 24 Libiri kubala nɛ
fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ fa Dɛmiitias.
U fa kɛŋ sɛlimɛ nɛ a kaa lilibi kiaa,
ba nagɛ ba taŋ veŋ-baliŋ Atɛmis.
Tiŋtimiŋ deeŋ lɛ ba di u tiŋtinnaa
na moribiee kiŋkɛŋ. 25 Chɛɛ kubala
u yirɛ u tiŋtinnaa ari u tiŋtinni-
dɔŋsuŋ a bula piba a bul, "Mi
naŋdɔŋsuŋ, ma jima ari tiŋtimiŋ
deeŋ nɛ ŋaa la kuori. 26 Ma titia
nia a nina maa wialiŋ Pɔɔl síi bul.
U si, vuia-la nuhuobiinee síi libi, ba
bi wia ŋaa. U saa wuo kɛŋ ni-daŋ
nyusuŋ birimɛ ba sɛi wii-la. U ŋaa
ŋii Ɛfɛsis deeŋ lɛ ari Esia tiŋteeŋ
jesiŋ kala lɛ nɛ. 27 Wii-la la síi fá
nɛ ŋla: Niaa jaŋ chei la tiŋtimiŋ
deeŋ yiriŋ. La biraa fá ari la veŋ-
baliŋ Atɛmis jaŋ ku ŋaa ku-tɔɔ. Niaa
bira bi jaŋ zizilu. Lɛɛlɛ Esia niaa ari
dunia nuu-kala níi zilu."

28 Nialiŋ si nii wii-la, ba baaniŋ sii.
Ba ŋaa goŋ a bubul, "La veŋ-baliŋ
Atɛmis si hɛ Ɛfɛsis lɛ nɛ kɛŋ doluŋ."
29 Ŋii nɛ ba kɛŋ taŋ kala vugimɛ. Ni-
daŋ-la kɛŋ Gayas ari Arisitaakis si
lii Masidoonia a tuto Pɔɔl hariŋ. Ba
lɛrɛba kaa mu lee-la taŋ-la niaa si
yie hihilimi. 30 Ba si kɛŋba kaa mu
dimɛ, Pɔɔl fa cho duu mu juu nialiŋ
tuɔŋ, ama nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii bi sɛyɛ. 31 Esia tiŋteeŋ kuhiasiŋ
dɔŋsuŋ si dii Pɔɔl naŋdɔŋsuŋ tiŋ
di ba sulu duu sí nialiŋ tuɔŋ juu.
32 Nialiŋ kala si hilime bi jiŋ wii-la
síi ŋaa. Dɔŋsuŋ ŋaa goŋ a bul ŋla
nɛ, dɔŋsuŋ ma si wiiŋ deeŋ nɛ. Ba
kala jesiŋ paala fa bi jiŋ wii-la si tii
ba ku hilimi dɔŋɔ lɛ. 33 Ju̱u tiina
kubala nɛ fa hɛ nialiŋ tuɔŋ. Baa
yirɛ Alɛkizaŋda. Ju̱u tiŋŋaa leŋe u
lii chiŋ ba sipaaŋ nɛ. Ŋii nɛ tii nialiŋ
dɔŋsuŋ biinɛ duu ŋaa wii-la tuɔŋ ni-
bal nɛ. Ŋii nɛ Alɛkizaŋda kɛŋ u nisiŋ
vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ wiwalimɛ duu
bula pi nialiŋ di ba di u naŋdɔŋsuŋ
bi wii cheye. 34 U síi ŋaa ŋii, ba
bene duu ŋaa Ju̱u tiina. Ŋii nɛ ba
kala bira ŋaa goŋ a hɛ dɔŋɔ lɛ a yi
hawaba balia aa bul, "La veŋ-baliŋ
Atɛmis si hɛ Ɛfɛsis lɛ nɛ kɛŋ doluŋ."
35 Ŋii nɛ ba taŋ kerichi-hiaŋ dɔŋɔ ku
lii a wuo ŋaa ba kɛŋ goŋ. U bula
piba a bul, "Ɛfɛsis niaa, nuu-kala nɛ
jima ari la taŋ Ɛfɛsis nɛ tii la veŋ-
baliŋ Atɛmis ari u di-kpaariŋ kala,
a pɛ tabii-la sí lii wia nyuŋ ku tuu
tel, la kpikpaarɛ lɛ. 36 Nuu-kala bi
jaŋ wuo kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa lɛrɛ. Ŋii
wiaa, má leŋ goŋ aŋ sí wii-la si bi
bubuɔ kɛnɛ ŋaa. 37 Niaa deeŋba bi
kuŋ gaa joŋ la veŋ-baliŋ di-kpaariŋ,
ba bira bi wii bula chei la veŋ-baliŋ
yiriŋ maa, ka ma kɛŋba kaa kɔ daha.
38 Di Dɛmiitias ari u tiŋtinnaa nɛ kɛŋ
wii ari nuu, sariya kɛŋ u tapul-diilie
nɛ, ma taŋ kuhiasiŋ ma hɛ dimɛ di
ba dii sariya. Má leŋ di ba mu dimɛ
a nyaŋ dɔŋɔ. 39 Ama di wii dɔŋ ma
nɛ hɛ dimɛ maa chɛ di ma bul, má
leŋ bua-la taŋ kuhiasi-la si yie kɔ a
hilimi di ba bula wasɛ. 40 Di ba nɛ
piɛsɛla, la bi wii-kala jaŋ wuo bul a
tigɛ taawɛi deeŋ wiaa si ŋaa jiniŋ.
Wii-la mi síi fá nɛ ŋla, ba jaŋ bul di
la nɛ hɛ taawɛi-la." 41 U si bul ŋii
dɛrɛ, u ŋaa nialiŋ fa si hilime sii a
viiri.

20

Pɔɔl mu Masidoonia ari Giriis tiŋteeŋ

1 Ŋii nɛ taawɛi-la dɛrɛ. Ka Pɔɔl
yirɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Ɛfɛsis
lɛ a bul wiaa piba di ba nyuŋ nyaasɛ.
U si bul wialiŋ dɛrɛ, u taba aŋ sii
mu Masidoonia tiŋteeŋ. 2 U gɔllɛ

Masidoonia tiŋteeŋ kala a bul wiaa
yugɛ piba di ba nyuŋ nyaasɛ. Ŋii nɛ
ka u lii dimɛ a mu Giriis tiŋteeŋ. [3] U
hɛ Giriis tiŋteeŋ lɛ chɛŋsiŋ batori.
Ŋii nɛ u ŋaa siri duu juu liiŋ daboro
a mu Siiria tiŋteeŋ. U si ŋaa siri
ŋii, u nia ari J̱uu tiŋŋaa vuurɛ u
wiaa di ba kpuu. Ŋii nɛ u kɛŋ
u tuɔbiinaa birimɛ a miira sii to
Masidoonia. [4] Baal kubala nɛ fa
to u hariŋ. Baa yirɛ Sopata a lii
Biriya. U fa ŋaa Piras bie nɛ. Ka niaa
deeŋba: Arisitaakis ari Sɛkuŋdas
a lii Tɛsalonaaka, baal kubala maa
baa yirɛ Gayas a lii Dɛɛbi, ari Timoti.
Niaa balia ma hɛ dimɛ a lii Esia.
Baa yirɛ Tikikas ari Turɔfimɔs. [5] Ba
nɛ laa sipaaŋ a mu gbɛrɛla Turɔwas
lɛ. [6] La hɛ dimɛ bua-la lɛ ba si yie
dii boroboro si bi si-buruŋ kɛnɛ. U
kieli, ka la sii Filipa lɛ a juu liiŋ
daboro, a vɛŋ tapulaa banɔŋ aŋ-na
yi Turɔwas. La hɛ dimɛ tapulaa
balipɛ.

Pɔɔl mu Turɔwas tiŋteeŋ

[7] Lahadi chɛɛŋ la kala hɛ dɔŋɔ lɛ
a dii kudiile-la Kirisito fa si si di la
didii a liliisi u wiaa. U taŋ níi pul
di Pɔɔl sii viiri. Ŋii nɛ u bul wiaa
deeŋ deeŋ taŋ siesi. [8] La hɔŋ lusuŋ
nyuŋ dia lɛ nɛ a nyigɛ chaanaa yugɛ.
[9] Bapuɔsi-bie kubala ma hɛ dimɛ.
Baa yirɛ Yutikas. U fa hɔŋ tokoro
niiŋ nɛ. Pɔɔl si bul wiaa didieni ŋii,
u hɔnɔ didiɛgɛ doŋ a joŋo piŋ doŋ, a
foro lii lusuŋ nyuŋ dia-la nyuŋ a tuu
tel. Ba tuu joŋu duu suba. [10] Ŋii nɛ
Pɔɔl ma sii tuu a ṯiŋ a guoru, aŋ bula
pi nialiŋ a bul, "Ma sí leŋe duu ŋaa
wii, u weye nɛ." [11] Ŋii nɛ ka Pɔɔl
bira jil lusuŋ nyuŋ dia-la ba didii
kudiile-la Kirisito fa si si ba didii a
liliisi u wiaa. U si dii dɛrɛ, ba bira
kɛŋ ba wu-buluŋ halii taŋ-pul. Ŋii
nɛ u viiri. [12] Ba kɛŋ bapuɔsi-bie-
la kaa mu dia duu weye. U ŋaaba
tuɔtɔruŋ.

Pɔɔl sii Turɔwas lɛ a mu Miliitas

[13] Ŋii nɛ la sii a mu juu liiŋ daboro
a duoro mu Asɔs. Pɔɔl fa bula pila
ari la juu liiŋ daboro a duoro mu
Asɔs, ka duu vɛŋ naasiŋ lɛ kɔ a juu
liiŋ daboro Asɔs lɛ. Ŋii nɛ la juu liiŋ
daboro a mu Asɔs. Dimɛ nɛ la fá mu
di la joŋ Pɔɔl. [14] Pɔɔl si ku puula
Asɔs lɛ, la joŋu ari liiŋ daboro a mu
to Mitilini. [15] La bira sii dimɛ. U taŋ
si pula, la ku yi Kiyɔs. Taŋ dɔŋɔ bira
si pula, la ku yi Samɔs. U taŋ si pula,
la ku yi Miliitas. [16] La bira sii Miliitas
lɛ. Pɔɔl si duu bi jaŋ chiŋ Ɛfɛsis lɛ.
U si, u bi chɛ duu dieni Esia tiŋteeŋ,
duu faa chɛ duu mu Jerusalɛm lima
lima nɛ a puu Pɛŋtikɔs chɛ-gbielii-la
dimɛ.

Pɔɔl bul wiaa a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi kuhiasiŋ Ɛfɛsis lɛ

[17] Ŋii nɛ la kiele kɔ Miliitas. Pɔɔl
tima yirɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi kuhiasiŋ Ɛfɛsis lɛ di ba kɔ.
[18] Ba si kɔ, u bula piba a bul, "Ma
ma jiŋ ŋii mi si naga nɛ, a chiŋ bua-
la lɛ mi si bumo kɔ Esia tiŋteeŋ nɛ
a kukɔ jiniŋ. [19] Mi si tiŋ tiŋtiŋŋaa
pi la Tiina Wia ŋii, mi kɛŋ mi titia
muuri nɛ kiŋkɛŋ. Mi ma yel sii-liiriŋ
a tiŋ ma wiaa. Mi na hɛɛŋ maa J̱uu
tiŋŋaa teeŋ, ba si yie vuvuurɛ di ba
kpumi. [20] Mi dagɛma wii-na kala si
jaŋ pɛma lɛ, mi bi kaa faama. Mi
dagɛma Wia wiaa, niaa tuɔŋ ari ma
diisiŋ kala ma lɛ. [21] Mi bula pi J̱uu
tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kala siifiɛsiŋ
di ba birima lii ba haachɛba lɛ aŋ ku
to Wia, a laa la Tiina Yesu wiaa dii.
[22] Wia Diŋ-zɔŋ-la dagɛmi di mi mu
Jerusalɛm. U niiŋ lɛ nɛ mi lɛɛlɛ to
aa mu ŋla. Mi bi jiŋ wii-la kala si jaŋ
ŋaami lɛ dimɛ. [23] Mi ta jiŋ nɛ ari taŋ-
na kala lɛ mi si mua, Wia Diŋ-zɔŋ-
la yie bula pimi siifiɛsiŋ ari wiaa
jaŋ juumi, di ba kɛŋmi tɔ dia maa.
[24] Ama mi si yie beŋ mi miisiŋ, u bi
kuŋ-kala ŋaa mi teeŋ. Mi taa chɛ di
mi tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ mi Tiina Yesu
si si mi tiŋ nɛ. U nɛ si di mi bul Wia
wu-zɔmɔ-la a pi niaa, a bula piba
ŋii u si jaŋ fába nennige. [25] Lɛɛlɛ
mi jima ari ma niaa deeŋba mi si
yie gɔllɛ ma tuɔŋ a bul Wia kuorii-la
wiaa pima, ma bira bi jaŋ kɔ di ma
nami. [26-27] Mi si bul Wia wialiŋ pima

ŋii, mi bi wialiŋ kala Wia si ŋaa kaa
faama. Mi saa bulaa pima siifiɛsiŋ
jiniŋ tapuluŋ deeŋ di ma nuu-kala
kɔ duu lɛlɛ, mi bi wii cheye. Ma wu-
bɔŋŋɔɔ jaŋ nyua ma nyuŋ lɛ. 28 Má
beŋ ma titia nyuŋ woruŋ, aŋ pɛ beŋ
nialiŋ maa u Diŋ-zɔŋ-la si joŋo hɛ
ma nisiŋ lɛ. Má beŋ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii a hihilimi nyuŋ, ari
pie-daara si yie beŋ u piesee nyuŋ
ŋii. Wia nɛ joŋ u titia bie chaliŋ
yɔɔba. 29 Mi jima, di mi nɛ leŋma,
ni-bɔŋŋɔɔ jaŋ ku juu ma tuɔŋ, ari
guŋgurusuŋ si yie juu pusuŋ tuɔŋ
ŋii. Ni-bɔmɔ-la bi jaŋ leŋma, ba jaŋ
walimɛma. 30 Niaa jaŋ lii ma tuɔŋ
maa a kɛŋ wialiŋ kaa birimɛ, a nyisɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di ba miirɛ
hariŋ a toba. 31 Ŋii nɛ tii mi si, má
beŋ ma titia nyuŋ ŋii. Máa liisi ari
mi dagɛma nuu-kala jisiŋ batori nɛ
ŋla wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala, a yel sii-
liiriŋ ma woruŋ ma wiaa. 32 Mi lɛɛlɛ
joŋma hɛ Wia nisiŋ lɛ nɛ. Wia wu-
zɔmɔ-la lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛma lɛ.
U jaŋ wuo pɛma lɛ di ma kɛŋ doluŋ
a chiŋ ma yarida lɛ. U jaŋ leŋ di
ma wuo dii kialiŋ u si ŋaa bil ma
sipaaŋ Wia kuorii-la lɛ a gbigbɛrɛ
nialiŋ si laa u wiaa dii lɛ. 33 Mi ha
bi ma kuŋ-kala moribiee koo gɛnniŋ
biina di mi kaa laa. 34 Ma titia jima
di mi tima woruŋ, a na kialiŋ kala
la di mi naŋdɔŋsuŋ síi chɛ. 35 Mi
ŋaa ŋii di mi wuo dagɛma di ma
faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa ŋii, ma jaŋ wuo
pɛ puwuoloo lɛ aa liisi ari la Tiina
Yesu fa si bul ŋii. U si,

'Ŋ si joŋ kua pi nia,
u nɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ
a kii ŋ si laa kua nia teeŋ.' "

36 Pɔɔl si bul wiaa dɛrɛ, u tuu
kpirimi a chuɔlɛ Wia a piba kala.
37 Ba guoru a yel sii-liiriŋ. 38 Ba tuɔŋ
chei woruŋ, bɛɛ wiaa u fa bula piba
ari ba bira bi jaŋ nau. Ŋii nɛ ba kɛnu
kaa mu liiŋ daboro leriŋ.

21

Pɔɔl mu Jerusalɛm

1 La ta dɔŋɔ aŋ juu liiŋ daboro. La
vɛŋ tegi tegi a mu lee kubala baa yirɛ
Kɔs, a bira sii dimɛ. Taŋ si pula la
mu lee kubala baa yirɛ Roodis, a bira
lii dimɛ a mu Patara. 2 Dimɛ nɛ la na
liiŋ daboro duu mu Fɔniisia. La juu
mu. 3 La síi mu ŋii, la na lee kubala
la na-gua, baa yirɛ Saapɔs. La kieli
dimɛ a mu yi Siiria tiŋteeŋ. La mu
chiŋ taŋ kubala lɛ baa yirɛ Taya.
Dimɛ nɛ liiŋ daboro-la chɛ duu chiŋ
di ba chaarɛ kiaa si hɛ liiŋ daboro-
la lɛ. 4 La chɛ mu na nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii dimɛ. La hɔŋ ba teeŋ
tapulaa balipɛ. Ba bula pi Pɔɔl Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ duu sí Jerusalɛm
mu. 5 La si hɔŋ dimɛ tapulaa balipɛ
ŋii, la bira lii dimɛ a joŋ la woŋbiiŋ.
Baalaa ari ba haalaa ari ba biiriŋ
kɛŋla kaa lii taŋ-la tuɔŋ. La kala tuu
kpirimi liiŋ niiŋ a chuɔlɛ Wia. 6 La
ta dɔŋɔ dimɛ aŋ juu liiŋ daboro, ka
ba ma miira mu dia.

7 La lii Taya lɛ a joŋ la woŋbiiŋ a
mu taŋ kubala baa yirɛ Pitolimiiyas.
La mu chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii dimɛ aŋ chua. 8 U taŋ si pula,
la sii a mu Sizariya, a mu juu baal
kubala dia baa yirɛ Filip. U fa gɔllɔ
bul Wia wiaa nɛ aa pi niaa. U fa
ŋaa nialiŋ balipɛ dɔŋɔ nɛ ba fa si
liisa Jerusalɛm lɛ. 9 U fa kɛŋ toloo
banɛsɛ nɛ. Ba fa bi balaba jaa aŋ
fa bubul Wia wiaa Wia doluŋ lɛ.
10 La hɛ dimɛ ŋii tapulaa baŋmɛnɛ,
di baal kubala lii Judiya tiŋteeŋ a
ma kɔ, baa yirɛ Agabɔs. U fa ŋaa
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. 11 U kɔ la teeŋ a laa Pɔɔl
damɛrɛ a kaa vɔɔ u titia naasiŋ ari
u nisaa aŋ bul, "Ŋla nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-
la bul, 'Ju̱u tiŋŋaa jaŋ kɛŋ damɛrɛ
deeŋ tiina a vɔbu ŋla Jerusalɛm lɛ,
a joŋu hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
nisiŋ lɛ.' "

12 La si nii wiiŋ deeŋ, la di nialiŋ fa
si hɛ dimɛ sul Pɔɔl duu sí Jerusalɛm
mu. 13 Ŋii nɛ Pɔɔl bula piba a
bul, "Bɛɛ nɛ tii ma yiyel ŋla a ŋaa
mi tuɔŋ chei ŋla? Di ba nɛ jaŋ
kɛŋmi vɔɔ, koo di ba nɛ kpumi maa
Jerusalɛm lɛ a tiŋ mi Tiina Yesu

wiaa, mi sɛyɛ nɛ.” 14 U si bul ŋii,
la na ari la buu wuo nyagaa bil. Ŋii
nɛ la leŋ aŋ bul, “Wia jaŋ leŋ di wii-
kala u síi chɛ u ŋaa duu ŋaa.”
15 Ŋii nɛ aŋ ka la ŋaa siri a sii mu
Jerusalɛm. 16 Nialiŋ dɔŋsuŋ si laa
Yesu wiaa dii a lii Sizariya ma to la
hariŋ a mu, a kɛŋla kaa mu juu baal
kubala dia baa yirɛ Mineesiŋ. U lii
Saapɔs nɛ. U laa Yesu wiaa dii bua-
la lɛ ba fa si suomo bubul Yesu wiaa
pipi niaa nɛ.

Pɔɔl mua duu na Jeems

17 La si yi Jerusalɛm, nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii dimɛ kɛŋla woruŋ.
18 Taŋ si pula, la di Pɔɔl mu di la na
Jeems. La mua di nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii kuhiasiŋ kala hɛ dimɛ.
19 Ŋii nɛ Pɔɔl chuɔlɛba aŋ bula piba
ŋii kala Wia si pɛu lɛ u tiŋ tiŋtiŋŋaa
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.
20 Ba si nii wiiŋ deeŋ, ba lɔllɛ Wia
aŋ bula pi Pɔɔl a bul, “La naaŋbii,
bee na Ju̱u tiŋŋaa yuga si laa Yesu
wiaa dii. Ba yi niaa bui bui bui a
kala tuto wialiŋ woruŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto. 21 Ba nii
ŋ wiaa. Ba si ŋ dagɛ Ju̱u tiŋŋaa
kala si hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
tuɔŋ di ba via wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, a bira bul
di ŋ si di ba sí ba biiriŋ penee keru
a sí Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba wiaa to.
22 Ba jaŋ nii ari ŋ kɔ. Bɛɛ nɛ saa
la jaŋ ŋaa? 23 Saa to la niiŋ wii-la
la si si ŋŋ ŋaa. Baalaa banɛsɛ nɛ
hɛ daha. Ba ta niiŋ nɛ Wia teeŋ,
baa chɛ di ba liisɛ niiŋ deeŋ Wia
teeŋ. 24 Kɛŋ baalaa deeŋba a ma
toba lɛ, a ma piisɛ ŋ disinniŋ ta, a ṯiŋ
moribiee di ba ma piisɛ ba disinniŋ
ta aŋ fuŋ ba nyusuŋ maa. Ŋ ŋaa
ŋii nuu-kala jaŋ wuo to ŋii lɛ jiŋ ari
wialiŋ kala ba si bula a tigɛŋ lɛ bi
wutitii ŋaa. Ba jaŋ na ari ŋ ma titia
ka to wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto nɛ. 25 Ama nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aŋ bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa, la ŋmuŋsɛ teniŋ a bula piba
di ba sɛyɛ di ba bira sí vuiŋ namia
chaŋ, di ba bira sí pusuŋ chaliŋ ma
dii, a sí pusuŋ si suu pimee dii, a
liisɛ ba titia ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ
wu-ŋaalaa lɛ.” 26 Pɔɔl naŋdɔŋsuŋ si
bul ŋii, u taŋ-pul, Pɔɔl kɛŋ baala-
la banɛsɛmiŋ mu, ba kala piisɛ ba
disinniŋ ta aŋ juu Wia-dia. U dagɛ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia tapulaa
magɛ ŋii ba si jaŋ piisɛ ba disinniŋ
ta, ka di ba kuŋ-kala-na kpu pusuŋ
pi Wia. Tapulaa balipɛ nɛ u dagɛ.

Ba kɛŋ Pɔɔl Wia-dia lɛ

27 Tapulaa balipɛ-la síi yi, Ju̱u
tiŋŋaa dɔŋsuŋ si lii Esia na Pɔɔl
duu hɛ Wia-dia lɛ. Ba nyisɛ ni-daŋ
hɛ ba kɛŋ Pɔɔl. 28 Ba faasa kpia
a bul, “Iziral timma, má ku pɛla
lɛ. Baal-la si gɔllɛ lee kala a didagɛ
wiaa lee-na kala a chichei la niaa
síi to woŋbii-la, aa chei Moosis fa si
ŋmuŋsɛ wialiŋ bil di niaa tuto maa,
a bul wu-bɔŋŋɔɔ a tigɛ Wia-dia deeŋ
ma lɛ, u níi kɔ daha ŋii. U paala kɛŋ
Giriik tiŋŋaa kaa ku juu Wia-dia-la,
a ŋaa leriŋ deeŋ kɛŋ disinniŋ.” Wii-
la si tii ba bul ŋla: 29 Ba fa na baal
kubala duu to Pɔɔl hariŋ taŋ-la lɛ. U
yiriŋ nɛ Turɔfimɔs a lii Ɛfɛsis. Ba fa
biina Pɔɔl kɛnu kaa juu Wia-dia-la
nɛ. 30 Ŋii nɛ taawɛi sii taŋ-la kala lɛ,
nialiŋ kala to dɔŋɔ a kɛŋ Pɔɔl a kɛnu
kaa lɛrɛ lii Wia-dia-la lɛ. Ŋii nɛ aŋ
ka ba guu kɛŋ Wia-dia-la boiŋniiree
tɔ. 31 Ba síi walimɛ di ba kpuu, Rom
laali-yuoroo kuhiaŋ nii ari taawɛi sii
Jerusalɛm kala lɛ. 32 U si nii ŋii, u
sii a guu liisɛ laali-yuoroo dɔŋsuŋ
ari ba kuhiasiŋ, ba fá mu taawɛi-la
leriŋ. Nialiŋ si nau ari laali-yuoro-
la, ba bira bi Pɔɔl ŋmobo. 33 Laali-
yuoroo kuhiaŋ-la mu kɛŋ Pɔɔl, a ŋaa
ba kɛŋ chɔrumɔɔ balia kaa vɔbu.
Ŋii nɛ u piɛsɛ nialiŋ a bul, “Kubɛɛ nɛ
nia deeŋ? Bɛɛ nɛ u ŋaa chei?” 34 Ba
kala ŋaa goŋ. Dɔŋsuŋ bubul wiiŋ
deeŋ, dɔŋsuŋ ma bul wiiŋ deeŋ.
Niaa fa síi ŋaa goŋ ŋii, laali-yuoroo
kuhiaŋ-la bi wii-la si paala ŋaa wuo
jiŋ. Ŋii nɛ u ŋaa u niaa kɛŋ Pɔɔl kaa
mu laali-yuoroo dii-duoŋ. 35 Ba si yi
dia-la lusuŋ choluŋ, nialiŋ kɛŋ Pɔɔl
lilɛrɛ a wiwalimɛ di ba kpuu, ŋii nɛ

laali-yuoro-la joŋu chuŋ. 36 Nialiŋ
kala to u hariŋ a ŋaa goŋ a bubul,
“Má kpuu.”

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia

37 Ba si jil lusuŋ chol-la a chichɛ
di ba juu dia-la, ŋii nɛ Pɔɔl sul laali-
yuoroo kuhiaŋ-la duu leŋ duu bul
wii pu. Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la
piɛsɛ Pɔɔl a bul, “Ŋii-na ŋ nii Giriik
wu-buluŋ nɛɛ? 38 Ŋ dee bi Ijipiti
tiŋŋaa baal-la ŋaa, baal-la si suomo
ŋaa taawɛi aŋ kɛŋ niaa bui banɛsɛ-
la si kpu niaa a kaa mu giri-bine
tuɔŋ?” 39 Pɔɔl si, “Ai, mi ŋaa Ju̱u
tiina nɛ a lii Taasis, Siliisia tiŋteeŋ
ta-baliŋ. Mii suluŋ di ŋ leŋ di mi
bul wiaa pi nialiŋ.” 40 Ŋii nɛ u pu
woŋbiiŋ. Pɔɔl si chiŋ lusuŋ chol-la
lɛ ŋii, u kɛŋ u nisiŋ vigi di nialiŋ
kɛŋ goŋ. Ŋii nɛ ba kala ŋaa fuii.
Pɔɔl suomo bubul wiaa Ju̱u tiŋŋaa
yiikoro lɛ.

22

1 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Mi
nyimmaba ari mi naaŋbiiriŋ, má
jegile nii wii-la mi si kɛnɛ di mi bula
laa mi titia.” 2 Ba si nia duu bul wiaa
ari ba yiikoro, ba kala ŋaa fuii. Ŋii
nɛ Pɔɔl bul, 3 “Mi ŋaa Ju̱u tiina nɛ.
Ba lulmi Taasis lɛ, Siliisia tiŋteeŋ.
Mi haŋbiiriŋ lɛ nɛ ba kɛŋmi kaa kɔ
daha a beŋmi. Gamiilial nɛ dagɛmi.
U dagɛmi la naabalimaba woŋbii-la
ba síi to ari siifiɛsiŋ. Mi tou woruŋ
a joŋ mi titia pi Wia, ari ma ma
si hɛ daha jiniŋ si ŋaa ŋii. 4 Mi
ma to a dɔgisɛ nialiŋ fa síi to Yesu
woŋbii-la a chichɛ di mi kpuba. Mi
ŋaa ba kɛsɛba vɔɔba a kɛŋba tɔ dia,
baalaa ari haalaa kala. 5 Nialiŋ si
kpu pusuŋ a pipi Wia kuhiaŋ, ari
kuhiasi-la kala si yie hilime vuvuurɛ
wiaa ma jaŋ wuo bula pima ari wiiŋ
deeŋ mi si bula ŋaa wutitii nɛ. Ba
ŋmuŋsɛ tenniŋ pimi di mi kaa mu
Damaasikas a joŋo pi Ju̱u timma-
la si hɛ dimɛ. Ba ŋaa ŋii di mi
wuo kɛsɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
dimɛ a vɔɔba, a kaa kɔ Jerusalɛm a
dɔgisɛba daha.”

6 Ŋii nɛ Pɔɔl bira bul, “Mi si lii
joŋ woŋbiiŋ aa mu Damaasikas a
mu kpagɛ taŋ-la ari wiihɛi-siesee,
pulumuŋ guu lii wia nyuŋ a faasa
chaana hɛmi lɛ. 7 Mi tuu tel tiŋteeŋ
aŋ nii nii-la yiikoro duu bul mi teeŋ
a bul, ‘Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to mi
naasiŋ a dudɔgisɛmi ŋla?’ 8 Ŋii nɛ
mi piɛsɛ, ‘Kubɛɛ nɛ, tiina?’ Yiikori-
la bul, ‘Mi-na Yesu si lii Nazarɛt, nii-
la ŋ síi to u naasiŋ a dudɔgisɛ.’ 9 La
di nialiŋ fa síi vɛŋ, ba na puluŋ-la,
aŋ bi nii-la fa síi bul wiaa mi teeŋ
yiikoro nia. 10 Ŋii nɛ mi piɛsɛ, ‘Mi
ŋii mi Tiina?’ Mi Tiina bira bul, ‘Sii
juu Damaasikas. Dimɛ ba jaŋ dagiŋ
wii-la kala mi si liisiŋ di ŋ ŋaa.’
11 Puluŋ-la chuulɛ mi siaa, mi bira bi
naa, ŋii nɛ la di nialiŋ fa síi vɛŋ kɛŋ
mi nisiŋ lɛ a lɛrɛ juu Damaasikas.

12 Baal kubala fa hɛ dimɛ, baa yirɛ
Ananayas. U faa fá Wia nɛ a tuto
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto. Ju̱u timma-la kala fa si hɛ
Damaasikas lɛ zizilu. 13 U kɔ mi teeŋ
a chiŋ mi sɛmɛ a bula pimi a bul, ‘Mi
naaŋbii Sɔɔl, kɛŋ ŋ siaa suri.’ Bua-
la titia lɛ mi siaa suri, mi bee nau.
14 Ŋii nɛ Ananayas bula pimi a bul,
‘Wia-la la di la naabalimaba síi to
nɛ liisiŋ di ŋ jiŋ wii-la u síi chɛ di
ŋ ŋaa. U leŋ ŋ na Wia Tuɔ-pul Tiina
a nii u yiikoro maa u si bul wiaa piŋ.
15 Ŋ jaŋ ŋaa u siada tiina, a bula pi
niaa wii-la ŋ si nia aŋ pɛ naa. 16 Bɛɛ
nɛ saa tii ŋ hɔnɔ dieni? Sii mu a
leŋ di ba foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ a fo ŋ
haachɛba ta Yesu doluŋ lɛ.’

Wia yirɛ Pɔɔl duu bul Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa

17 Ŋii nɛ mi miira mu Jerusalɛm
a juu Wia-dia a chuchuɔlɛ Wia. Mi
síi chuɔlɛ Wia ŋii, 18 mi na la Tiina
Yesu ari duosoo tuɔŋ. U bula pimi
a bul, ‘Sii lii Jerusalɛm lɛ lima, bɛɛ
wiaa nialiŋ si hɛ daha bi jaŋ sɛi mi
wialiŋ ŋ si jaŋ bula piba.’ 19 Ŋii
nɛ mi bula pi Yesu a bul, ‘Mi Tiina,
ba jima woruŋ di lee-na kala mi si
mua, mi yie juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ a
kɛsɛ nialiŋ si laa ŋ wiaa dii dimɛ, a

ŋmooba aŋ kɛŋba tɔ dia. [20] Bua-la
lɛ ba si kpu Sitiiviŋ, nii-la fa si ŋaa
ŋ siada tiina a bul ŋ wiaa pipi niaa,
mi-na Pɔɔl ma fa hɛ dimɛ a sɛi di ba
kpuu. Ba síi kpuu, mi nɛ fa pɔ niaa
deeŋba gɛnniŋ ba si wuro, aŋ ka ba
kpuu.' [21] Ŋii nɛ mi Tiina bula pimi a
bul, 'Sii daha, mi jaŋ timiŋ di ŋ mu
di-bolii, nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa
leriŋ.' "

[22] Pɔɔl fa síi bul wiaa ŋii, nialiŋ
kala fa jegile nii. Ama u si bul wiiŋ
deeŋ, ba bira suomo ŋaa goŋ a bul,
"Má kpu ni-tɔɔŋ deeŋ, u bi maga
duu hɛ dunia lɛ." [23] Ba ŋiŋaa goŋ,
aŋ kɛŋ ba gɛnniŋ kpikpesi a ŋaa
hagila yuyuo. [24] Ŋii nɛ Rom laali-
yuoroo kuhiaŋ-la bul di laali-yuoro-
la kɛŋ Pɔɔl kaa juu laali-yuoroo dii-
duo-la. U si di ba viiru aŋ piɛsa na
wii-la si tii ba kala lii u hariŋ aŋ
ŋiŋaa goŋ ŋla. [25] Ŋii nɛ ba vɔbu
di ba viiru. Ba síi chɛ di ba viiru,
Pɔɔl piɛsɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la fa
si chiŋ dimɛ a bul, "U maga di ba
viirɛ nuu si ŋaa Rom tiina aŋ bi
u sariya die, a dagu u wu-cheeliŋ
koo?" [26] U si nii wii-la Pɔɔl si bula, u
ma bira mu u kuhiaŋ teeŋ a bula pu
a bul, "Bee na ŋ síi chɛ di ŋ ŋaa wii-
la, baal-la ŋaa Rom tiina nɛ." [27] Ŋii
nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la titia sii kɔ
Pɔɔl teeŋ a piɛsu, "Ŋ ŋaa Rom tiina
nɛɛ? Bula pimi." Ŋii nɛ Pɔɔl si,
"Oo." [28] Laali-yuoroo kuhiaŋ-la ma
bul, "Mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Mi ta ti̱ŋ
moribiee yugɛ nɛ aŋ-na ku ŋaa Rom
tiina." Ŋii nɛ Pɔɔl si, "Ba paala lulmi
di mi ŋaa Rom tiina nɛ." [29] Ŋii nɛ
nialiŋ fa síi chɛ di ba viirɛ Pɔɔl aŋ
piɛsu, ba suusa lii u teeŋ lima lima.
Laali-yuoroo kuhiaŋ-la si ku jiŋ ari
Pɔɔl ŋaa Rom tiina nɛ, ka u ŋaa ba
kɛŋ chɔrumɔɔ kaa vɔbu, fawulluŋ
kɛnu maa.

Pɔɔl chiŋ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ

[30] Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la
chichɛ duu sɛnɛ jiŋ wii-la si tii
J̱u̱u tiŋŋaa bubul Pɔɔl teeŋ ŋii. U
taŋ si pula u ŋaa ba kɛnu puri, a
ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari kuhiasi-la si yie hilimi a
vuvuurɛ wiaa ku hilimi. Ba si hilimi
ŋii, u kɛŋ Pɔɔl kaa lii a ŋaa u chiŋ
ba sipaaŋ.

23

[1] Pɔɔl fa si chiŋ ŋii, u chaarɛ u siaa
pɛ nialiŋ fa si yie hilime vuvuurɛ
wiaa lɛ aŋ bula piba a bul, "Mi
naaŋbiiriŋ, mi to Wia mi miisiŋ kala
lɛ nɛ. Mi si tou, mi tuɔbiinaa kala
yie chesi nɛ a kaa kɔ tapuluŋ deeŋ."
[2] Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ dɔŋɔ, baa yirɛ Ananayas,
bula pi nialiŋ si china kpagɛ Pɔɔl di
ba ŋmoo u niiŋ lɛ. [3] Ba si ŋmobu
ŋii, Pɔɔl ma bula pu a bul, "Ŋ lɔrɔ
nagɛ jeeŋ si yɛrɛ, ka ba ŋaa tuɔruŋ
bugɛ nɛ di niaa sí na. Wia ma
jaŋ ŋmobuŋ ŋii. Ŋ hɔnɔ di ŋ to
wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil di la tuto
nɛ a didii mi sariya, aŋ ka ŋ bul
di ba ŋmoomi a chei wialiŋ ŋii."
[4] Nialiŋ si china kpagɛ Pɔɔl piɛsu a
bul, "Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ nɛ ŋ tuusɛ ŋii?" [5] Ŋii nɛ Pɔɔl
bira bul, "Mi naaŋbiiriŋ, ma kiaa
sima. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari
u bi maga di la bul wu-bɔŋŋɔɔ a pi
nii-la síi beŋ niaa. Mi bi jiŋ ari u
nɛ ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ."

[6] Pɔɔl si bene nialiŋ si yie hilime
vuvuurɛ wiaa tuɔŋ, u na ari dɔŋsuŋ
ŋaa nialiŋ ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa,
dɔŋsuŋ ma ŋaa Farisii tiŋŋaa. Ŋii
nɛ u faasa bul nialiŋ si yie hilime
vuvuurɛ wiaa teeŋ a bul, "Mi
naaŋbiiriŋ, mi ma ŋaa Farisii tiina
nɛ, nii-la si lulmi ma ŋaa Farisii tiina
nɛ. Mi laa dii ari nialiŋ si suba jaŋ sii
suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. Ŋii nɛ tii baa
dii mi sariya." [7] U si bul wiiŋ deeŋ,
Farisii timma-la ari Sadusii timma-la
bira bi nii-bala kɛnɛ. Ba pɔrɛ dɔŋɔ
lɛ. [8] Sadusii tiŋŋaa si di nuu nɛ suba,
u bira bi jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ,
a bira bul di Wia tiŋdaaraa ma tuo,
di ni-diŋsiŋ ma tuo, ka Farisii tiŋŋaa
si di ba kala hɛ dimɛ, di nuu ma nɛ
suba, u jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ.

9 Ŋii nɛ nialiŋ sii a faasa ŋiŋaa goŋ.
Wia teniŋ kerichiba-la dɔŋsuŋ si hɛ
Farisii niaa paati-la tuɔŋ sii a faasa
kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ a bul, "La bi na
baala deeŋ si ŋaa wii-la chei. U naga
ari ni-dima nɛ koo Wia tiŋdaara nɛ
sɛnɛ bul wiaa pupu, la bi u-na jiŋ."
10 Ŋii nɛ ba kɛŋ wii-la faasa lɛrɛ,
leriŋ kala hosi. Fawulluŋ kɛŋ laali-
yuoroo kuhiaŋ-la ari ba jaŋ kɛŋ Pɔɔl
lɛrɛ puɔsɛ. Ŋii nɛ u ŋaa u laali-
yuoroo juu nialiŋ tuɔŋ a loriko laau
nialiŋ teeŋ, a kɛnu kaa mu laali-
yuoroo dii-duo-la.
11 U taŋ si bire, titaŋ-la titia la
Tiina Yesu kɔ Pɔɔl teeŋ, a chiŋ u
sɛmɛ, a bula pu a bul, "Nyirɛ ŋ bɔyɛ.
U maga di ŋ dii mi siada a bul mi
wiaa Rom lɛ ari ŋ si bul mi wiaa ŋii
Jerusalɛm lɛ."

Ju̱u tiŋŋaa ka vuurɛ di ba kpu Pɔɔl

12 U taŋ si pula, Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ
hilimi dɔŋɔ lɛ a vuurɛ di ba kpu
Pɔɔl. Ba ta niiŋ nɛ ari ba nɛ buu
kpua, ba bi jaŋ dii kiaa. Ba bi
jaŋ nyua liiŋ maa. 13 Nialiŋ fa
si vuurɛ wiiŋ deeŋ kii niaa mahiŋ
balia. 14 Ŋii nɛ ba mu nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari nialiŋ
kuhiasiŋ teeŋ a bula piba a bul, "La
ta niiŋ nɛ di la nɛ bi Pɔɔl kpua, la bi
jaŋ dii kiaa. 15 Ma di nialiŋ si yie
hilime vuvuurɛ wiaa kuhiasiŋ saa
tiŋ di ba bula pi Rom laali-yuoroo
kuhiaŋ-la duu leŋ di Pɔɔl kɔ ma
teeŋ. Ma fugi ari maa chɛ di ma
wasa dii u sariya nɛ. La jaŋ ŋaa siri
duu nɛ leŋe u kukɔ, u bi jaŋ yima,
ka di la kpuu."
16 Pɔɔl dihaala bie ma nii ba síi
vuurɛ ŋii, a mu juu laali-yuoroo dii-
duo-la a bul wii-la pi Pɔɔl. 17 Ŋii nɛ
Pɔɔl yirɛ laali-yuoroo kuhiaŋ dɔŋɔ
a bula pu a bul, "Kɛŋ bapuɔsi-bie
deeŋ kaa mu ma kuhiaŋ teeŋ, u kɛŋ
wii nɛ duu bula pu." 18 Ŋii nɛ u
kɛnu kaa mu ba kuhiaŋ teeŋ a bula
pu a bul, "Pɔɔl, nii-la ba si kaa tɔ
dia nɛ yirɛmi a bula pimi di mi kɛŋ
bapuɔsi-bie deeŋ kaa kɔ ŋ teeŋ, duu
kɛŋ wii nɛ duu bula piŋ." 19 Ŋii nɛ
kuhiaŋ-la kɛŋ bile nisiŋ lɛ a kɛnu lii
mua, a fiɛla piɛsu di wu-bɛɛ nɛ u
kɛŋ di u bula pu? 20 Ŋii nɛ u bul,
"Ju̱u tiŋŋaa vuurɛ nɛ di ba bula piŋ
di ŋ chie leŋ di Pɔɔl kɔ nialiŋ si yie
hilime vuvuurɛ wiaa kuhiasiŋ teeŋ.
Baa fugi ari baa chɛ di ba wasa dii
u sariya nɛ. 21 Saa sí sɛi, bɛɛ wiaa
nialiŋ dɔŋsuŋ jaŋ faa woŋbiiŋ lɛ a
gbɛru. Ba kii niaa mahiŋ balia. Ba
ta niiŋ nɛ di ba bi Pɔɔl kpua, ba
bira bi jaŋ dii kiaa, ba bi jaŋ nyua
liiŋ maa. Ba ŋaa siri nɛ di ŋ nɛ pu
woŋbiiŋ duu kukɔ." 22 U si bul ŋii
dɛrɛ, kuhiaŋ-la bula pi bapuɔsi-bie-
la a bul, "Sí bula pi nuu-kala ari ŋ
bul wiiŋ deeŋ pimi," aŋ ŋaa u viiri.

Ba kɛŋ Pɔɔl mu tiŋteeŋ kuoro Fiilis teeŋ

23 Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la
yirɛ u laali-yuoroo kuhiasiŋ balia
a bula piba a bul, "Má liisɛ laali-
yuoroo zɔ-balia di ba ŋaa siri di ba
di Pɔɔl mu Sizariya, a pɛ ja-jillaa
mahiŋ batori ari fii lɛ, ari nialaa ma
si kɛŋ tiŋŋee zɔ-balia. Leŋ di ba ŋaa
siri di ba lii titaŋiŋ deeŋ kerifi nibi
lɛ. 24 Má chɛ janiŋ a liisa pi Pɔɔl
duu ma jil, a kɛnu woruŋ a kaa mu
Sizariya, a kɛnu kaa mu hɛ tiŋtee-
la kuoro Fiilis nisiŋ lɛ." 25 Ŋii nɛ
ka laali-yuoroo kuhiaŋ-la ŋmuŋsɛ
teniŋ a piba di ba kaa mu pi kuoru-
la a tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa. Ŋla nɛ u bul
teŋ-la lɛ:
26 "Mi-na Kulɔɔdiɔs Lisias nɛ
ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi mi ny-
imma kuoro Fiilis. Mii chuɔluŋ
woruŋ. 27 Baala deeŋ mi si ŋaa ba
kaa kɔ ŋ leriŋ, Ju̱u tiŋŋaa nɛ fa kɛnu
di ba kpuu. Ba síi chɛ di ba ŋaa ŋii,
mi nii ari u ŋaa Rom tiina nɛ. Ŋii nɛ
mi kɛŋ mi laali-yuoroo mu, la loriko
laau ba nisiŋ lɛ. 28 Mi faa chɛ di mi
nii wii-la si tii ba bubul u teeŋ. Ŋii
nɛ mi kɛnu kaa mu ba nihiasiŋ si
yie hɔnɔ vuvuurɛ wiaa teeŋ. 29 Ba
si piɛsu wiaa, mi na ari u bi wii-kala
cheye a magɛ di ba kpuu koo di ba
kɛnu tɔ dia. Wii-la si tii ba bubul u
teeŋ tigɛ ba titia kisinniŋ lɛ nɛ. 30 Ba

si bula pimi ari Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ
vuura nɛ di ba kpuu, ŋii nɛ mi si di
ba kɛnu kaa ku piŋ lima lima. Mi
saa bula pi nialiŋ síi bul u teeŋ nɛ di
ba kɔ ŋ teeŋ, a ma dagɛ wii-la u si
ŋaa chei a piŋ."

31 U si ŋmuŋsɛ teŋ-la dɛrɛ, laali-
yuoro-la ŋaa ŋii u si bula piba.
Titaŋ-la ba kɛŋ Pɔɔl kaa mu yi taŋ
kubala baa yirɛ Aŋtipatis. 32 U taŋ
si pula, laali-yuoro-la síi vɛŋ naasiŋ
lɛ nɛ miira kɔ ba dii-duo-la, aŋ ka
janiŋ tiŋŋaa kɛnu mu Sizariya. 33 Ba
si yi dimɛ, ba joŋ Pɔɔl pi ba tiŋteeŋ
kuoro, a joŋ teŋ-la ma pɛ. 34 Ŋii nɛ
kuoru-la karimɛ teŋ-la aŋ piɛsɛ Pɔɔl
lee-la u si lia. U bul duu lii Siliisia nɛ.
U si nii ŋii, 35 u bula pu a bul, "Bua-la
lɛ nialiŋ síi bul ŋ teeŋ nɛ kɔ, mi jaŋ
nii wii-la ŋ si kɛnɛ di ŋ bul, aŋ ka
di mi-na dii ŋ sariya." Ŋii nɛ u ŋaa
ba kɛŋ Pɔɔl mu hɛ dii-bal-la Hɛrɔd si
saa, a ŋaa laali-yuoroo pupɔu dimɛ.

24

Ju̱u tiŋŋaa bul Pɔɔl teeŋ

1 Tapulaa banɔŋ si kiele, nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ baa
yirɛ Ananayas sii mu Sizariya, kuoro
Fiilis teeŋ. Ba di nialiŋ kuhiasiŋ
dɔŋsuŋ ari sariya didiire kubala baa
yirɛ Tatulas, ba kala nɛ mua. Ba si
mu u teeŋ, ba suomo bubul wii-la
si tii ba bubul Pɔɔl teeŋ. 2 Tatulas
nɛ ba laa sipaaŋ yirɛ duu dagɛ wii-la
Pɔɔl si ŋaa chei. Ŋla nɛ u suomi, "Mi
nyimma, ŋ nɛ wuo bibeŋla woruŋ a
leŋ la hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ŋ si wuo
bibeŋla ŋii, ŋ wasɛ wiaa yugɛ a pila
ba zɔmɔ la tiŋteeŋ deeŋ lɛ. 3 La
taŋ sɛmɛ-na kala la tuɔŋ tɔrɔ woruŋ
wiiŋ deeŋ lɛ bua-na kala lɛ nɛ. La
saa lɔlluŋ kiŋkɛŋ. 4 Mi bi chɛ di mi
bul wiaa dieni. Mi saa suluŋ di ŋ
kɛŋ kenyiri aŋ jegile nii wii-la la si
kɛnɛ di la bul. La jaŋ keri wii-la
la si jaŋ bul kuii. 5 La na di baala
deeŋ ŋaa wu-hɛɛru nɛ. Ju̱u tiŋŋaa
si hɛ dunia sɛmɛ-na kala lɛ, u yie
mu lee-la a ŋaa taawɛi. U nɛ ŋaa
Nazarɛt niaa paati kuhiaŋ maa. 6 U
faa chɛ duu ma ŋaa disinniŋ nɛ Wia-
dia lɛ. Ŋii nɛ la kɛnu [a faa chɛ di la
dii u sariya la naabalima woŋbii-la
lɛ la síi to ŋii. 7 Ŋii nɛ laali-yuoroo
kuhiaŋ ba síi yirɛ Lisias ku hosi a
kɛnu loriko laa la teeŋ. 8 U nɛ bula
pi la nialiŋ kala síi bul Pɔɔl teeŋ di
la kɔ ŋ teeŋ a bula piŋ wii-la si tii la
bubul u teeŋ.] Di ŋ nɛ piɛsɛ baala
deeŋ, ŋ titia jaŋ jiŋ ari wialiŋ kala
la si bula a tigɛu lɛ ŋaa wutitii nɛ."
9 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa ma sii pɛ a bul di
wii-la kala u si bula ŋaa wutitii nɛ.

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia kuoro Fiilis sipaaŋ

10 Ŋii nɛ tiŋteeŋ kuoru-la liisi Pɔɔl
duu bul wii-la u ma si kɛnɛ duu bul.
Ŋii nɛ u bul, "Mi jima ari ŋ dii sariya
tiŋteeŋ deeŋ lɛ u jisiŋ bolie. Mi tuɔŋ
saa tɔrɔ mi si jaŋ bul wiaa a laa mi
titia ŋ sipaaŋ. 11 Ŋ jaŋ wuo piɛsa nii
ŋ titia lɛ ari bua-la lɛ mi si ku mu
Jerusalɛm di mi chuɔlɛ Wia Wia-dia
lɛ, u bi tapulaa fii ari balia kii. 12 Ju̱u
tiŋŋaa bimi naa di la di nuu-kala kɛŋ
wii lilɛrɛ Wia-dia lɛ, mi bi taawɛi
ma ŋaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ koo lee
kala taŋ-la lɛ. 13 Ba bira bi jaŋ wuo
dagɛ ari wialiŋ ba si si mi ŋaa chei
ŋaa wutitiiba nɛ. 14 Wii-la mi si jaŋ
bula piŋ ari u ŋaa wutitii nɛ ŋla:
Ba wialiŋ kala tuɔŋ mii to woŋbii-
la ba síi chei nɛ. Woŋbii-la mi síi
to, mi maa to la naabalimaba Wia
nɛ. Mi ma ŋaa wialiŋ kala Moosis
si ŋmuŋsa bil di la to yarida, aa to
tenni-la nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ si ŋmuŋsa kala maa.
15 Mi ma laa dii ari Wia jaŋ chisɛ
ni-zɔŋŋɔɔ ari ni-bɔŋŋɔɔ kala suuŋ
lɛ. Niaa deeŋba kala si chiŋ ŋii, ma
laa wiaa deeŋba kala dii nɛ. 16 Mi
yie wiwalimɛ woruŋ di mi tuɔbiinaa
kala chesi Wia ari nuhuobiinee kala
sipaaŋ. 17 Mi si lii Jerusalɛm lɛ
diene, a yi jisi ari jisi. Lɛɛlɛ nɛ mi
kɔ a kɛŋ moribiiŋ kaa kɔ di mi pi
mi tiŋteeŋ niaa aŋ pɛ kpu pusuŋ pi
Wia. 18 Ŋii lɛ ba nami Wia-dia lɛ.
Bua-la lɛ ba síi nami, di mi piisɛ mi
disinniŋ dɛrɛ. Ni-daŋ kala tuo mi
teeŋ. Mi bi taawɛi ma kala ŋaa. Ju̱u

tiŋŋaa dɔŋsuŋ si lii Esia tiŋteeŋ ma
nɛ fa hɛ dimɛ. [19] Di ba nɛ fa kɛŋ
wii-kala a tigɛmi lɛ, u fa maga di
ba titia nɛ kɔ daha a ku bul. [20] Ŋii
ma dee, leŋ di niaa deeŋba si hɛ
daha bul wii-la ba si na di mi ŋaa
chei bua-la lɛ mi si chiŋ nialiŋ si yie
hɔnɔ vuvuurɛ wiaa sipaaŋ. [21] Wii-
la duŋduŋa mi si ŋaa nɛ ŋla: Mi fa
chiŋ ba sipaaŋ a faasa bula piba a
bul, 'Jiniŋ maa dii mi sariya a tiŋ mi
si laa dii ari ni-suunuŋ jaŋ sii suuŋ
lɛ a kɛŋ miisiŋ.' "

[22] Fiilis si nii ŋii, u jiŋ woŋbii-la
Pɔɔl síi to wiaa woruŋ. Ŋii nɛ tii
u bul di ba sii. Ka u bula piba a
bul, "Má leŋ di laali-yuoroo kuhiaŋ
Lisias nɛ kɔ. Ŋii-na mi jaŋ dii ma
sariya." [23] U ŋaa laali-yuoru kubala
bibeŋ Pɔɔl, aŋ bula pu duu kɛnu
tɔ aŋ leŋ duu nina wiese, duu pi u
naŋdɔŋsuŋ woŋbiiŋ di ba ku ninau
di ba bubul wiaa. Duu níi chɛ kuŋ
maa, di ba pɛu lɛ.

Pɔɔl chiŋ Fiilis ari Dusila sipaaŋ

[24] U bi diene di Fiilis kɛŋ u haala
kaa kɔ. U yiriŋ nɛ Dusila. U fa ŋaa
Ju̱u tiina nɛ. Ŋii nɛ Fiilis tima yirɛ
Pɔɔl duu kɔ. U sí kɔ, u ŋaa u bul
wiaa pu u jijegili. U bul Yesu Kirisito
wiaa pu a bula pu duu laa u wiaa dii.
[25] Ama Pɔɔl si mu bul wiaa a tigɛ wu-
zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ ari ŋ si wuo kɛŋ ŋ
titia lɛ, a bira bul tapulii-la Wia si
jaŋ dii dunia niaa sariya wiaa maa,
fawulluŋ kɛŋ Fiilis. Ŋii nɛ u bul duu
mu, ka duu nina chiniŋ u jaŋ bira
yiru. [26] Ŋii kala lɛ u faa biinɛ ari Pɔɔl
jaŋ pu moribiiŋ. Ŋii wiaa nɛ tii u
yie yiyiru tɛtɛ tɛtɛ ba yie bubul wiaa.
[27] Jisiŋ balia si kiele, baal kubala baa
yirɛ Pɔɔkɔs Fɛsitis nɛ fa laa tiŋteeŋ
kuoro Fiilis leriŋ. Fiilis faa chɛ di
Ju̱u tiŋŋaa chou, ŋii nɛ tii u ŋaa ba
ha kɛŋ Pɔɔl tɔ dia.

25

Pɔɔl sul di ba kɛnu mu tiŋteeŋ kuori-baliŋ teeŋ

[1] Fɛsitis si ku laa tiŋteeŋ, u hɔŋ
Sizariya lɛ tapulaa batori aŋ sii mu
Jerusalɛm. [2] U si mu Jerusalɛm
ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ ku
bul wii-la Pɔɔl si ŋaa cheiba pu, aŋ
sulu [3] duu pɛba lɛ a ŋaa di Pɔɔl kɔ
Jerusalɛm. Ba vuura nɛ di ba cheme
kpuu woŋbiiŋ lɛ. Ŋii nɛ tii ba bul
ŋii. [4] Ŋii nɛ Fɛsitis bul di ba kɛnu
tɔ dia nɛ Sizariya tiŋteeŋ lɛ, duu sí
lee-la lii, duu ma jaŋ miira mu dimɛ
sisɛlɛ. [5] Ŋii nɛ u bul di ba leŋ di ba
kuhiasiŋ to u hariŋ mu Sizariya, di
u nɛ ŋaa wii cheiba lɛ, di ba bul u
teeŋ dimɛ duu nii.

[6] Fɛsitis chua Jerusalɛm lɛ ari
tapulaa chori koo fii aŋ-na miira mu
Sizariya. U taŋ si pula, u mu hɔŋ
sariya didilliŋ aŋ ŋaa ba kɛŋ Pɔɔl
kaa kɔ. [7] Pɔɔl si kɔ, Ju̱u timma-
la si lii Jerusalɛm kɔ, ba ku gollu
chu a bul di wialiŋ Pɔɔl si cheye
yuga nɛ siifiɛsɛ, ama ba bi wuo dagɛ
ari wialiŋ ba si bula a tigɛu lɛ ŋaa
wutitiiba. [8] Ŋii nɛ Pɔɔl ma bul wiaa
duu laa u titia a bul, "Mi bi Ju̱u
tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la ba síi
to wii-kala cheye, mi bira bi wii ma
kala cheye a tigɛ Wia-dia lɛ koo Rom
kuori-baliŋ ma lɛ." [9] Fɛsitis ma faa
chɛ di Ju̱u tiŋŋaa chou nɛ, ŋii nɛ
u piɛsɛ Pɔɔl ari u jaŋ cho duu mu
Jerusalɛm duu dii u sariya dimɛ a
tiŋ wiaa deeŋba ba si bula a tigɛu lɛ
koo? [10] Ŋii nɛ Pɔɔl si, "Ai, mi jaŋ cho
di mi mu kuori-baliŋ teeŋ. U maga
di u nɛ dii mi sariya. Ŋ titia jima
woruŋ ari mi bi wii ŋaa chei Ju̱u
tiŋŋaa lɛ. [11] Di mi nɛ fa ŋaa wii chei
a magɛ di ba kpumi, mi faa sɛi nɛ,
ama di wialiŋ kala ba síi bul ŋaa wu-
nyiariŋ nɛ, nuu-kala tuo duu wuo
joŋmi hɛ ba nisiŋ lɛ di ba kpumi. Mii
suluŋ di ŋ leŋ di mi mu kuori-baliŋ
teeŋ duu nɛ dii mi sariya." [12] Ŋii
nɛ Fɛsitis ari u nihiasiŋ vuurɛ wiaa.
Ka u bula pi Pɔɔl a bul, "Na ŋ si ŋ
jaŋ mu kuori-baliŋ teeŋ duu nɛ dii ŋ
sariya. Ŋ saa jaŋ mu."

Pɔɔl chiŋ Agiripa ari Bɛɛnis sipaaŋ

13 U bi diene di kuoro kubala ba
síi yirɛ Agiripa ari u dihaala ba síi
yirɛ Bɛɛnis kɔ di ba chuɔlɛ Fɛsitis
Sizariya lɛ. 14 Ba si mu dimɛ tapulaa
baŋmɛnɛ, Fɛsitis bul Pɔɔl wiaa kala
a piba a bul, “Baal kubala nɛ hɛ
daha. Fiilis nɛ fa kɛnu kaa tɔ dia. U
ha hɛ dimɛ. 15 Mi si mu Jerusalɛm,
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhi-
asiŋ ari ba nihiasiŋ J̱uu tiŋŋaa tuɔŋ
ku bul wialiŋ u si ŋaa cheiba lɛ, aŋ
bul di mi dii u sariya a joŋ cheeriŋ
pu. 16 Ŋii nɛ mi bula piba ari Rom
tiŋŋaa bi sɛi di ba bul duu cheye nɛ
aŋ joŋ tiina hɛ u diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ,
see di ba kala hɔnɔ, di dɔŋɔ bul u
wiaa, dɔŋɔ ma bul u wiaa. 17 Ŋii
nɛ ba kɔ daha. Ba si kɔ, mi bi kaa
dieni. U taŋ si pula, mi mu sariya
didilliŋ aŋ ŋaa ba kɛŋ baal-la kaa kɔ.
18 Nialiŋ fa síi bul Pɔɔl teeŋ sii chiŋ
a bul wialiŋ Pɔɔl si ŋaa chei. Mi fa
biina di ba jaŋ dagɛ wu-bɔmɔ-la u si
ŋaa. Ama ba bi wuo dagɛ. 19 Wii-la
ba si bula nɛ ŋaa wu-kaa-lɛrii nɛ ba
kaa lɛrɛ a mu tigɛ ba Wii-chuɔluŋ
lɛ ari baal kubala si suba, baa yirɛ
Yesu. Pɔɔl yie bubul ari Yesu sii
suuŋ lɛ a hɛ u miisiŋ lɛ. 20 Mi fa bi
jiŋ ŋii mi si jaŋ to a jiŋ wiiŋ deeŋ
tuɔŋ. Ŋii nɛ mi piɛsɛ Pɔɔl ari u jaŋ
sɛi a mu Jerusalɛm di ba dii u sariya
dimɛɛ? 21 Pɔɔl bi sɛyɛ. U sulmi di
mi leŋ di ba benu a kɛnu kaa mu
kuori-baliŋ teeŋ di u dii u sariya. Ŋii
nɛ mi ŋaa ba bibenu. Mi nɛ ku na
woŋbiiŋ, mi jaŋ leŋ di ba kɛnu mu
kuori-baliŋ teeŋ di u dii u sariya.”
22 Ŋii nɛ Agiripa bula pi Fɛsitis ari u
titia cho duu ma nii baal-la niiŋ nɛ.
Ŋii nɛ Fɛsitis bula pu ari u chie jaŋ
nii u wu-buluŋ.

23 U taŋ si pula, Agiripa ari Bɛɛnis
mu sariya didiiliŋ. Ba kpiɛrɛ ba
titia woruŋ a mu juu dii-bal-la. Niaa
zilba kiŋkɛŋ. Ba di laali-yuoroo
nihiasiŋ ari ni-balaa taŋ-la lɛ, ba
kala ku juu a hɔŋ dɔŋɔ lɛ. Ba kala
si hɔŋ ŋii, Fɛsitis ŋaa ba kɛŋ Pɔɔl
ku juu. 24 Ŋii nɛ Fɛsitis bul, “Kuoro
Agiripa, ma di nialiŋ kala si hɛ daha,
ma na baala deeŋ. U wiaa nɛ tii J̱uu
timma-la si hɛ daha ari J̱uu timma-la
si lii Jerusalɛm kala ku wiwalimɛmi.
Baa ŋaa goŋ a bul di u bi maga di
u kɛŋ miisiŋ. 25 Mi-na bi na ari u si
ŋaa wii-la chei a magɛ di ba kpuu.
Ama u titia nɛ sulmi ari u jaŋ mu
kuori-baliŋ teeŋ duu dii u sariya. Mi
saa jaŋ leŋ duu mu. 26 Ama mi paala
bi chaasa jiŋ wii-la kala mi si jaŋ
ŋmuŋsa pi kuori-baliŋ a mu tigɛu lɛ.
Ŋii nɛ tii mi kɛnu kaa kɔ ma teeŋ di
ma nii u wiaa. Ŋ-na kuoro Agiripa
teeŋ nɛ mi saa paala kɛnu kaa kɔ.
Mi biina ari ŋ ma nɛ juu wii-la tuɔŋ,
ŋ jaŋ wuo na wii di mi wuo ŋmuŋsɛ
teniŋ pi kuori-baliŋ. 27 U bi woŋbii
kɛnɛ mi teeŋ di mi nɛ leŋe di ba kɛŋ
daŋsarika kaa mu kuori-baliŋ teeŋ,
aŋ bi chaasa bul wii-la kala u si ŋaa
chei.”

26

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia Agiripa sipaaŋ

1 Ŋii nɛ Agiripa bula pi Pɔɔl a bul,
“Woŋbiiŋ hɛ dimɛ di ŋ bul wiaa a laa
ŋ titia.” Ŋii nɛ Pɔɔl suomo bul wiaa
a jijaakɛ u nisaa a bul, 2 “Kuoro, mi
jaŋ bul di mi nyuŋ sima jiniŋ mi
si jaŋ wuo bul wiaa a laa mi titia
ŋ sipaaŋ wiaa deeŋba kala lɛ J̱uu
tiŋŋaa síi bul mi teeŋ, 3 bɛɛ wiaa
ŋ-na paala chaasa jiŋ J̱uu tiŋŋaa
kisinniŋ kala nɛ ari ba wu-kaa-lɛriŋ.
Mi saa suluŋ di ŋ kɛŋ kenyiri aŋ
jegile nii mi teeŋ.

4 J̱uu tiŋŋaa kala jiŋ mi fa si nagɛ
ŋii nɛ a suomi mi haŋbiiriŋ kala lɛ.
Mi fa yie hɛ mi tiŋteeŋ ari Jerusalɛm
duŋduŋa lɛ nɛ a ku waa. 5 A lii
buŋbuŋ kala a kaa kɔ mi faa to
Farisii tiŋŋaa paati-la síi to woŋbii-
duo-la nɛ la Wii-chuɔluŋ lɛ. Di ba
nɛ sɛyɛ, ba jaŋ wuo bul ari ba jiŋ ŋii
niiŋ lɛ faafaa kala nɛ. 6 Ka lɛɛlɛ ba
leŋ mi chiŋ daha di ba dii mi sariya a
tiŋ mi síi yiɛlɛ wii-la Wia si si u jaŋ
ŋaa pi la naabalimaba. 7 La Iziral
tiŋŋaa ta-geŋtisiŋ fii ari balia-la, la
kala yiɛlɛ wiiŋ deeŋ nɛ, ŋii wiaa
nɛ tii la fiɛsɛ siiŋ a chuchuɔlɛ Wia

wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala ŋii. Mi síi
yiɛlɛ wiaa deeŋba nɛ tii, J̱u̱u tiŋŋaa
bubul mi teeŋ ŋii, mi nyina. 8 Bɛɛ nɛ
tii ma J̱u̱u tiŋŋaa bi wuo laa dii ari
Wia jaŋ wuo chisɛ nialiŋ si suba, di
ba bira sii suuŋ lɛ?

9 Mi ma titia fa laa dii ari u maga
di mi ŋaa wii-la kala mi si wuo ŋaa
a chei Yesu si lii Nazarɛt yiriŋ. 10 Ŋii
nɛ mi ŋaa Jerusalɛm lɛ. Mi laa
doluŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
nihiasiŋ teeŋ, aŋ kɛŋ Wia niaa yugɛ
a tɔ dia. Di ba nɛ si di ba kpuba
maa, mi yie sɛi nɛ, ka ba kpuba.
11 Mi vɛnɛ dɔgisɛba yugɛ Wii-chuɔlɛ
diisiŋ kala lɛ, aa walimɛ di ba bul ari
ba bi Yesu jiŋ aŋ via u woŋbii-la. Mi
baaniŋ sii kiŋkɛŋ ba nyuŋ. Mi paala
mu tasiŋ dɔŋsuŋ si tuo J̱u̱u tiŋteeŋ
lɛ, a to ba naasiŋ a dɔgisɛba dimɛ.

Pɔɔl to ŋii u si ŋaa a ku laa Yesu wiaa dii

12 Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii mi sii
mu Damaasikas. Nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋmi a
pimi doluŋ. 13 Mi síi mu woŋbiiŋ
lɛ mi nyina, ari wiihɛi-siesee mi na
pulumuŋ duu lii wia nyuŋ a chaana
hɛ la di nialiŋ fa síi vɛŋ lɛ. U pulla
kii wii-pɔsuŋ. 14 La kala tuu tel
tiŋteeŋ. Ka mi nii nuu yiikoro duu
bula pimi Hiiburu yiikoro lɛ a bul,
'Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to mi naasiŋ
a dudɔgisɛmi ŋla? Ŋ nagɛ nɛɛŋ nɛ
ba si vɔbɔ aŋ ŋmuŋmoo duu vɛŋ. U
bi sɛi duu vɛŋ aŋ dudɔgisɛ u titia nɛ.'
15 Ŋii nɛ mi piɛsɛ, 'Kubɛɛ nɛ, Tiina?'
Ŋii nɛ Tiina bul, 'Mi nɛ ŋaa Yesu, nii-
la ŋ si to naasiŋ a dudɔgisɛ. 16 Ama
sii chiŋ. Mi kɛŋ mi titia ku dagiŋ di
mi liisiŋ di ŋ tiŋ tiŋtiŋŋaa pimi nɛ,
a ŋaa mi siada tiina, a bula pi niaa
ŋ si nami ŋii jiniŋ, ari ŋii ŋ si jaŋ
bira nami maachie. 17 Mi jaŋ timiŋ
di ŋ mu Iziral tiŋŋaa teeŋ ari nialiŋ
si bi J̱u̱u timma ŋaa kala teeŋ. Di ba
níi walimiŋ, mi jaŋ laaŋ ta ba nisiŋ
lɛ. 18 Mi jaŋ timiŋ di ŋ mu ŋaa di
ba siaa suri, a kɛŋba di ba birima
lii birimiŋ tuɔŋ a ku juu pulumuŋ
tuɔŋ, a ŋaa di ba lii Sitaani nisiŋ lɛ a
kɔ Wia teeŋ. Di ba nɛ ŋaa ŋii aŋ laa
mi wiaa dii, Wia jaŋ joŋ ba haachɛba
chɛba. Ba jaŋ wuo na leriŋ Wia si
tuɔsa nialiŋ tuɔŋ.'

Pɔɔl to u tiŋtiŋŋaa naasiŋ

19 Ŋii wiaa kuoro, mi bi yiikori-la
si lii wia nyuŋ wiaa via. 20 Ŋii nɛ
mi suomo bul Wia wiaa Damaasikas
lɛ ari Jerusalɛm lɛ a kaa mu Judiya
tiŋteeŋ kala, ari nialiŋ si bi J̱u̱u
timma ŋaa tuɔŋ. Mi bula piba di ba
birima lii ba haachɛba lɛ aŋ birima
to Wia, aŋ ŋiŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ
ari ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ.
21 Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii J̱u̱u tiŋŋaa
kɛŋmi Wia-dia lɛ aa chɛ di ba kpumi.
22 Ama ari jiniŋ kala Wia haa pɛmi
lɛ nɛ, ŋii nɛ tii mi chiŋ daha aa bul
wiaa deeŋba kala mi si ŋaa siada a
pima, ma ni-balaa ari ma ni-biisiŋ
kala. Wiiŋ deeŋ mi síi bul, u titia
nɛ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ ari Moosis kala fa
bul ari wii-la jaŋ ŋaa. 23 Ba fa bula
ari Kirisito jaŋ na hɛɛŋ a suu, a laa
sipaaŋ a sii suuŋ lɛ nialiŋ si suba
kala tuɔŋ. Ba bira bula pi J̱u̱u tiŋŋaa
ari nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ma ŋaa ba
si jaŋ ŋaa ŋii a na pulumuŋ."

24 Pɔɔl si bul wiaa duu laa u titia
ŋii, Fɛsitis kpiau lɛ a bula pu a
bul, "Pɔɔl, ŋŋ nyaasɛ nɛ. Ŋ wu-jiŋ
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ kɛniŋ nyinyaasɛ nɛ."
25 Ŋii nɛ Pɔɔl bul, "Mi bi nyaasɛ mi
nyina. Wutitii nɛ mii bul. Mi siaa
kala nɛ fiɛla. 26 Kuoro Agiripa, ŋ
jiŋ wiaa deeŋba kala nɛ. Ŋii nɛ tii
mi wuo bubulba ari nyu-duoŋ. Mi
jima ari wiaa deeŋba kuŋ-kala tuo
ŋ si bi jiŋ. Wiaa deeŋba kala si ŋaa,
ba bi wu-faalia ŋaa. 27 Kuoro, ŋ laa
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ wiaa dii nɛɛ? Mi jima ŋ
laa dii nɛ." 28 Ŋii nɛ kuoro Agiripa
piɛsɛ Pɔɔl a bul, "Ŋ biina lɛɛlɛ-bie
deeŋ ŋ jaŋ wuo leŋ di mi laa Yesu
wiaa dii a tutou koo?" 29 Ŋii nɛ Pɔɔl
bul, "U ŋaa lɛɛlɛ-bie koo u bi lɛɛlɛ-
bie ŋaa, mii chuɔlɛ Wia nɛ di ma di
ni-kaana-la kala síi jegile nii mi teeŋ
jiniŋ deeŋ, di ma ku nagɛmi ari mi si

laa Yesu wiaa dii ŋii. Ama mi bí chɛ
di ma nagɛmi ari ba si kɛŋmi vɔɔ ari
chɔrumɔɔ ŋla.”
30 Pɔɔl si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
ŋii nɛ tiŋteeŋ kuoro ari nii-la si
chiŋ kuori-baliŋ nyuŋ ari Bɛɛnis ari
nialiŋ kala fa si hɔnɔ, ba sii di ba
viiri. 31 Ba si lii di-jaliŋ ŋii, ba bula
pipi dɔŋɔ a bul, “Baala deeŋ bi wii-
kala cheye a magɛ di ba kpuu koo
di ba kɛnu tɔ dia.” 32 Ŋii nɛ Agiripa
bula pi Fɛsitis a bul, “Di baala deeŋ
fa bi woŋbiiŋ sula ari u jaŋ mu
kuori-baliŋ teeŋ duu dii u sariya, mi
fa jaŋ bul di ŋ joŋu ta.”

27

Pɔɔl juu liiŋ daboro a duoro mu Rom

1 Ŋii nɛ ba vuurɛ di la juu liiŋ
daboro a mu Itali. Ba joŋ Pɔɔl hɛ
laali-yuoroo kuhiaŋ kubala nisiŋ lɛ a
pɛ daŋsarikaba dɔŋsuŋ lɛ. U lii Rom
nɛ a fa ŋaa kuhiaŋ Rom kuori-baliŋ
laali-yuoroo tuɔŋ. Baa yiru Julias.
2 La mu juu liiŋ daboro si lii taŋ
kubala baa yirɛ Adamiitam a ŋaa
siri duu mu tasi-la si hɛ mugi-baliŋ
niiŋ Esia tiŋteeŋ lɛ. Baal kubala
baa yirɛ Arisitaakis ma fa hɛ la tuɔŋ
nɛ. U fa ŋaa Masidoonia tiina nɛ
a lii Tɛsalonaaka. La si mu ŋii, 3 u
taŋ si pula la mu yi taŋ kubala baa
yirɛ Saadɔŋ. Julias fa kɛŋ zile Pɔɔl
teeŋ a pu woŋbiiŋ duu mu na u
naŋdɔŋsuŋ, di u níí chɛ kuŋ maa,
di ba pɛu lɛ. 4 La bira sii dimɛ.
La síí mu, di peliŋ lu lii lee-la la fa
si chaasa. La miira mu to tiŋteeŋ
kubala liiŋ si gollo chu, baa yirɛ
Saapɔs. La to sɛmɛ-la si kɛrɛ peliŋ.
5 La kpɛrɛ to Siliisia ari Paŋfiilia
tiŋteeŋ niiŋ, a mu yi lee kubala
baa yirɛ Maara. U fa hɛ Laasa
tiŋteeŋ nɛ. 6 Dimɛ nɛ laali-yuoroo
kuhiaŋ-la na liiŋ daboro dɔŋɔ duu
lii Alɛkizaŋdia aa mu Itali. U ŋaa la
juu. 7 La fiɛla duori ŋii deeŋ deeŋ
tapulaa baŋmɛnɛ a na hɛɛŋ kiŋkɛŋ,
aŋ sisɛlɛ ku kpagɛ taŋ kubala baa
yirɛ Sinaadas. Pel-la bi sɛyɛ di la
to dimɛ. Ŋii nɛ la bira kpɛrɛ to
tiŋteeŋ kubala liiŋ si gollo chu, baa
yirɛ Kiriiti, a ku yi lee kubala baa
yirɛ Salimooni. La kpɛrɛ to tiŋtee-la
sɛmɛ-la si kɛrɛ peliŋ. 8 La si kpɛrɛ
to lii-la niiŋ ŋii, la na hɛɛŋ woruŋ
aŋ-na ku yi lee kubala baa yirɛ Fɛɛ
Heeviŋs. U fa kpagɛ taŋ kubala baa
yirɛ Lasiya.
9 La hɔŋ dimɛ a dieni, J̱ṵu tiŋŋaa
tapul-bal-la ba si yie kpu pusuŋ pi
Wia, duu joŋ ba haachɛba chɛba, ku
kieli. Bua-la lɛ liiŋ duoruŋ yie hɛi nɛ.
Ŋii nɛ Pɔɔl bul wiiŋ deeŋ chagilɛba
a bul, 10 “Mi naaŋbiiriŋ, mi na ari
la woŋbii-la vɛniŋ jaŋ kperila. Má
leŋ di la hɔŋ daha. Di la nɛ si la
mu, la liiŋ daboro ari la chugusuŋ
jaŋ chei, la dɔŋsuŋ ma jaŋ suu.”
11 Ama laali-yuoroo kuhiaŋ-la fa bi
Pɔɔl teeŋ jegile nii, aŋ jegilee nii
liiŋ daboro-la kuhiaŋ ari liiŋ daboro-
la tiina teeŋ. 12 Ba si lee-la bi zɔŋ
ari ba si jaŋ hɛ dimɛ yibiiniŋ lɛ.
Ba tuɔŋ jesiŋ kala fa cho di ba juu
liiŋ daboro-la, a wiwalimɛ di ba nɛ
wuolo, di ba mu yi taŋ kubala baa
yirɛ Fiinis a hɛ dimɛ yibiiniŋ. Fiinis
nɛ fa ŋaa lee-la liiŋ daborusuŋ si yie
chiŋ a hɛ Kiriiti tiŋteeŋ. U fa hɛ taŋ
sɛmɛ ari taŋ bubuɔŋ pɛgɛ, a bira piŋ
taŋ sɛmɛ ari taŋ nyuŋ pɛgɛ maa a
kɛrɛ peliŋ.

Lii-peliŋ lu mugi-baliŋ lɛ

13 Ŋii nɛ peliŋ fiɛla lu a lii taŋ
bubuɔŋ a kukɔ. Nialiŋ biina ari
ba jaŋ na woŋbiiŋ a vɛŋ ari ba fa
si biina ŋii ba tuɔŋ lɛ. Ŋii nɛ ba
kɛŋ hɔɔ-bal-la ba si yie kaa chagɛ
liiŋ daboro-la a kaa liisɛ a hɛ liiŋ
daboro-la tuɔŋ, aŋ duoro kpɛrɛ to
Kiriiti tiŋteeŋ niiŋ ŋii. 14 U bi diene
di peli-duoŋ faasa lu a lii taŋ nyuŋ
ari wii-pɔsuŋ pɛgɛ. U lii tiŋteeŋ
liiŋ si gollo chu nɛ a kukɔ. 15 U
ku ŋmoo liiŋ daboro-la, la bi pel-
la wuo chaasɛ. La bi wii-kala wuo
ŋaa. Ŋii wiaa la leŋ pel-la kɛŋ liiŋ
daboro-la mu lee-la u si lu mumu.
16 Ŋii nɛ la to lee kubala liiŋ si
gollo chu baa yirɛ Kaada, a to u taŋ

sɛmɛ. U kɛrɛ pel-la mua. Dimɛ
la na hɛɛŋ woruŋ aŋ-na wuo kɛŋ
liiŋ dabori-bie-la la fa si joŋo vɔɔ
liiŋ daboro-la hariŋ. 17 Ba lɛrɛ liiŋ
dabori-bie-la ku juu liiŋ daboro-la
tuɔŋ a kɛŋ ŋmɛsiŋ vɔbu, aŋ vɔɔ liiŋ
daboro-la kala kpaŋ kpaŋ. Fawul-
luŋ fa kɛŋba ari ba jaŋ vɛnɛ mu
juu hagili-buŋbugulo-la tuɔŋ si golli
Liibia tiŋteeŋ a pɛ dimɛ. Ŋii nɛ ba
kɛŋ gɛnni-la ba fa si joŋo vɔɔ liiŋ
daboro-la nyuŋ di peliŋ kaa vɛŋ a
kaa ta ba suusa tuu, aŋ leŋ pel-la kɛŋ
liiŋ daboro-la aa vɛŋ. 18 Pel-la faasa
lu ŋii nɛ deeŋ deeŋ. Taŋ si pula ba
suomo chaarɛ chugusu-la si hɛ liiŋ
daboro-la tuɔŋ a yuo tita. 19 Taŋ
si pula, la titia chaarɛ liiŋ daboro-
la kiaa ba si kaa wasɛ liiŋ daboro-la
dɔŋsuŋ a yuo ta. 20 La tapulaa yuga
wia si bi pɔsɔ, chɛŋwulaa ma bi lia.
Ka pel-la ha faasa lu kiŋkɛŋ. Pel-la
si faasa lu ŋii, la bira bi yiɛla ari la
jaŋ kɛŋ miisiŋ.

21 Nialiŋ diene ba bi kiaa die. Ba
si diene ba bi kiaa die ŋii, Pɔɔl sii
chiŋ ba sipaaŋ a bula piba a bul, “Mi
naaŋbiiriŋ, u fa maga di ma jegile
nii mi teeŋ. Di ma nɛ fa jegile nii
mi teeŋ, la nɛ fa bi Kiriiti lɛ lia, la
kiaa deeŋba kala si cheye, ba fa bi
chei. Kialiŋ kala si lɛlɛ ma fa bi lɛl.
22 Ama mii sulma, má nyirɛ bɔyɛ.
Liiŋ daboro duŋduŋa nɛ jaŋ lɛl, ama
ma kuŋ-kala bi jaŋ suu. 23 Wia-la
si tiimi, mi maa chuɔlu. U tiŋdaara
dia kɔ mi teeŋ titaŋiŋ 24 a bula pimi
a bul, ‘Pɔɔl, sí fawulluŋ fá. Ŋ jaŋ
mu chiŋ kuori-baliŋ sipaaŋ. Wia tiŋ
ŋ wiaa nɛ a leŋ ma di nialiŋ kala si
hɛ liiŋ daboro tuɔŋ, ma kala jaŋ kɛŋ
miisiŋ.’ 25 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ,
má nyirɛ bɔyɛ. Mi ŋaa Wia yarida
ari wii-la kala u si bula, u jaŋ chaasa
ŋaa. 26 Ama la ta jaŋ mu chiŋ
duŋdoli-bie kubala lɛ nɛ liiŋ si gollo
chu.”

27 Pel-la kɛŋla kaa vɛŋ ŋii nɛ tapu-
laa fii ari banɛsɛ mugi-bal-la ba síi
yirɛ Adira tuɔŋ. U titaŋ-la ari tita-
siesee nialiŋ síi duori liiŋ daboro-la,
ba biinɛ ari baa mu duŋdolo niiŋ
nɛ. 28 Ŋii nɛ ba joŋ kuŋ hɛ lii-la lɛ
di ba magisɛ a na u luŋuŋ. Ba na
duu luŋie a magɛ naakieliŋ mahiŋ
balia. Muapilii ba bira magisɛ a
na duu ŋaa naakieliŋ mara ari fii.
29 Fawulluŋ fa kɛŋba ari ba jaŋ
mu ŋmoo buŋ. Ŋii nɛ ba chaarɛ
hɔɔnu-la ba si yie kaa chichagɛ liiŋ
daboro-la a kikii. Ba banɛsɛ nɛ ba
chaarɛ liiŋ daboro-la hariŋ a chagu
kii, aŋ susul Wia di taŋ-pul di ba na
pulumuŋ. 30 Ŋii nɛ nialiŋ fa síi duori
liiŋ daboro-la lii a chichɛ di ba fá,
aŋ ka liiŋ daboro-la ari ni-kaanaa.
Ba liisɛ liiŋ dabori-bie-la a hɛ liiŋ
tuɔŋ, a fufugi ari baa chɛ di ba lii
liisɛ hɔɔ-la ba si kaa chichagɛ liiŋ
daboro-la sipaaŋ nɛ. 31 Ŋii nɛ Pɔɔl
jiŋ a bula pi laali-yuoroo kuhiaŋ-
la ari laali-yuoro-la a bul, “Ma bi
jaŋ kɛŋ miisiŋ, see nialiŋ síi duori
liiŋ daboro-la hɛ liiŋ daboro tuɔŋ.”
32 Pɔɔl si bul ŋii, laali-yuoro-la keri
ŋmɛsi-la ba fa si kaa vɔɔ liiŋ dabori-
bie-la, a leŋ liiŋ joŋo viiri.

33 Taŋ si kpagɛ puluŋ, Pɔɔl sul
nialiŋ kala si hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ
di ba dii kiaa a bul, “Tapulaa fii ari
banɛsɛ nɛ ŋla ma síi gbɛrɛ wii-la
si jaŋ ŋaama. Ma bi kuŋ-kala die.
34 Ŋii wiaa mii sulma di ma dii kiaa.
Di ma nɛ dii kiaa, ma jaŋ kɛŋ doluŋ
a wuo laa ma titia a kɛŋ miisiŋ. Ma
kuŋ nyu-puŋ ma bi jaŋ wii.” 35 Pɔɔl
si bul ŋii dɛrɛ, u joŋ boroboro, a
chuɔlɛ Wia ba kala sipaaŋ, aŋ chɔgɛ
didii. 36 Ba nyirɛ bɔyɛ, ba kuŋ-kala
ma dii kudiilee. 37 La nialiŋ kala fa si
hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ fa ŋaa zɔ-balia
ari mahiŋ batori ari fii ari balidu nɛ.
38 Ba kala si dii kiaa vɔgɛ, ba chaarɛ
mia-la fa si hɛ liiŋ daboro-la lɛ a ta,
di liiŋ daboro-la sí faasa yuŋ.

Liiŋ daboro ka chei nɛ

39 Taŋ si pula, nialiŋ síi duori
liiŋ daboro-la bi wuo jiŋ di ba yi
duŋdolo-la niiŋ nɛ, ka ba yi. Ba na
di tiŋteeŋ nɛ golli lii-la chu, lii-la bi
jal. Lee-la kala taalɛ. Ba biina ba
jaŋ wuo kɛŋ liiŋ daboro-la a lii lii-
la niiŋ. 40 Ŋii nɛ ba keri hɔɔ-bala-la

ba fa si yie kaa chichagɛ liiŋ daboro-
la a lo hɛ liiŋ lɛ. Ba kɛŋ ŋmɛŋ-la
ma puri ba si kaa vɔɔ danyine-la ba
fa si kaa kukuosi liiŋ, a didagɛ liiŋ
daboro-la woŋbiiŋ. Ba bira wasa
kɛŋ gɛnni-la maa ba si kaa vɔɔ liiŋ
daboro-la sipaaŋ, di peliŋ kɛŋ liiŋ
daboro-la vivɛŋ. Ba wasa kaa ta ba
jil a vɔɔ, di peliŋ kaa vɛnɛ mu lii-
la niiŋ. 41 Ama liiŋ daboro-la fá mu
juu hagili-buŋbugulo tuɔŋ fuo-balaa
balia si ku cheŋ dɔŋɔ a kuro bil.
Daboro-la sipaaŋ muurɛ, u bi wuo
vɛŋ, aŋ ka pel-bal-la ŋaa lii-peliŋ
ku ŋmoo liiŋ daboro-la, a ŋaa u
hariŋ kala bori. 42 Ŋii nɛ laali-yuoro-
la vuurɛ di ba kpu daŋsarikaba-
la kala, di ba kuŋ-kala sí wuo lii
a duori lii-la a fá lɛl. 43 Ka laali-
yuoroo kuhiaŋ-la faa chɛ duu laa
Pɔɔl ta, ŋii nɛ u bula piba di ba sí
ŋii ŋaa. U ta bula piba ari nialiŋ
kala sí jiŋ liiŋ a hɛ liiŋ daboro-la
tuɔŋ, di ba laa sipaaŋ fula tuu a
duoro mu lii-la niiŋ, 44 aŋ ka di
ni-kaana-la ma tuu, di dɔŋsuŋ paa
daa-borusuŋ, di dɔŋsuŋ ma paa liiŋ
daboro-la dabori-yɛrie-la, a ma kaa
duori liiŋ lii. Ŋla nɛ la kala ŋaa a lii
lii-la niiŋ.

28

Pɔɔl hɛ Malita lɛ

1 La si lii liiŋ niiŋ a laa la miisiŋ
ŋii, la na ari tiŋteeŋ nɛ liiŋ gollo
chu ŋii. Nialiŋ si hɛ lee-la bula pila
ari tiŋtee-la yiriŋ nɛ Malita. 2 Nialiŋ
kɛŋla woruŋ lee-la, a pɛla lɛ kiŋkɛŋ.
La si hɛ dimɛ ŋii, duonuŋ suomo
ninii. Leriŋ fiɛla woruŋ. Ba hɛ
nyiniŋ pila la wiwieni. 3 Pɔɔl mu
jaa daasiŋ a kaa ku hɛ nyiniŋ lɛ, di
dimiŋ hɛ daasi-la lɛ. Wulimiŋ kɛŋ
diŋ-la u ku lii a dima pɛ Pɔɔl nisiŋ
lɛ. 4 Nialiŋ si hɛ lee-la na di diŋ-la
dima pɛ Pɔɔl nisiŋ lɛ ŋii. Ba bula
pipi dɔŋɔ a bul, “U naga baala deeŋ
ka kpu niaa nɛ. U wuo lii liiŋ tuɔŋ
a kɛŋ miisiŋ, ama Wia bi sɛyɛ duu
kɛŋ miisiŋ.” 5 Ŋii nɛ Pɔɔl kɛŋ diŋ-la
kpesi u tel nyiŋ-la tuɔŋ, ama diŋ-la
si dimu ŋii, u buu wii-kala ŋaa. 6 Ba
faa gbɛrɛ diŋ-la si diŋ Pɔɔl ŋii duu
ŋmɛrɛ, koo duu guu tele suu, di ba
na. Ba gbɛrɛ a dieni. Ba si gbɛrɛ a
dieni ŋii, ba bi na ari wii-kala ŋaau
lɛ. Ba kɛŋ ba tuɔbiinaa birimɛ a bul
duu ŋaa vene nɛ.

7 Tiŋtee-la kuoro yiriŋ nɛ fa Pu-
bilias. U bagisiŋ ma fa kpagɛ lee-la
nɛ. U kɛŋla kaa mu u leriŋ, a kɛŋla
woruŋ tapulaa batori. 8 Kuoru-la
nyimma faa wiilɛ nɛ a piŋ dia lɛ. U
yaraa fa lima nɛ, aŋ ka u ninigilɛ.
Ŋii nɛ Pɔɔl juu nau u dia lɛ a joŋ
u nisiŋ daŋu lɛ a chuɔlɛ Wia pu, u
duori. 9 Pɔɔl fa si ŋaa ŋii, puwuolo-
la kala fa si hɛ lee-la kɔ Pɔɔl teeŋ. U
ŋaa ba duori. 10 Ba pila chɔgitaba
yugɛ. Bua-la lɛ la síi chɛ di la sii
juu liiŋ daboro a duoro viiri, ba joŋ
kialiŋ kala la síi chɛ a hɛ liiŋ daboro-
la lɛ di la kaa joŋ woŋbiiŋ.

Pɔɔl lii Malita lɛ a mu Rom tiŋteeŋ

11 La hɛ dimɛ chɛŋsiŋ batori
nɛ aŋ sii juu liiŋ daboro a lii
Alɛkizaŋdia. Liiŋ daboro-la yiriŋ nɛ
veŋ-daaliɛriŋ. Yibiiniŋ fa si suomo,
ba fa vɔɔ liiŋ daboro-la a bil nɛ liiŋ
niiŋ. 12 La síi mu ŋii, la mu yi taŋ
kubala baa yirɛ Sirakas, a chua dimɛ
tapulaa batori. 13 La bira lii dimɛ
a juu liiŋ daboro, a duoro mu taŋ
kubala baa yirɛ Riigiam. U taŋ si
pula, peliŋ bira suomo lu a lii taŋ
bubuɔŋ. U tapulaa balia chɛɛŋ nɛ
la ku yi taŋ kubala baa yirɛ Putooli.
14 La na nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu
wiaa dii dimɛ. Ba si, di la chua ba
teeŋ tapulaa balipɛ. La chua. Ŋii
nɛ la bira lii dimɛ a mumu Rom.
15 La naaŋbiiri-la si laa Yesu wiaa
dii Rom lɛ nii la wiaa ari laa kɔ nɛ.
Ba ku cheŋla di-bolii. Ba dɔŋsuŋ
cheŋla lee kubala baa yirɛ Apias
Yɔbɔ. Dɔŋsuŋ ma cheŋla lee-la ba síi
yirɛ Diisiŋ batori Nuhuɔraa síi chua
dimɛ. Pɔɔl si naba, u lɔllɛ Wia aŋ
nyirɛ u bɔyɛ.

Pɔɔl hɛ Rom lɛ

16 La si yi Rom, ba pi Pɔɔl woŋbiiŋ
duu jujuu u duŋduŋa dia, ka ba ŋaa
laali-yuoro kubala bibenu. 17 U tapu-
laa batori chɛɛŋ Pɔɔl yirɛ Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ taŋ-la lɛ ba ku hilimi. Ba
si ku hilimi ŋii, u bula piba a bul,
“Mi naaŋbiiriŋ, mi bi wii-kala ŋaa
chei la niaa lɛ, mi bi la naabalimaba
kisinniŋ ma cheye. Ama ba kɛŋmi
a tɔ dia Jerusalɛm lɛ, aŋ bira joŋmi
a hɛ Rom tiŋŋaa nisiŋ lɛ ŋla. 18 Ba
piɛsɛmi a na ari mi bi wii-kala cheye
a magɛ di ba kpumi. Ŋii nɛ tii ba
chichɛ di ba joŋmi ta. 19 Ama Ju̱u
tiŋŋaa bi sɛyɛ di ba joŋmi ta, ŋii nɛ
fugɛmi mi sul woŋbiiŋ di ba kɛŋmi
kaa kɔ kuori-baliŋ teeŋ duu dii mi
sariya. Ama mi-na bi wu-bɔŋ kala
kɛnɛ di mi bul a mu tigɛ mi niaa
Ju̱u tiŋŋaa lɛ. Ba nɛ fugɛmi mi kɔ
kuori-baliŋ teeŋ. 20 Ŋla nɛ tii mi si
mi jaŋ nama di la bul wiaa. Ba kɛŋ
chɔrumɔɔ deeŋba vɔɔmi a tiŋ nii-la
wiaa ma Iziral tiŋŋaa síi yiɛlɛ ari u
jaŋ kɔ lɛ nɛ.” 21 Pɔɔl si bul ŋii, ba
bula pu a bul, “La bi teŋ kala laa a lii
Judiya a mu tigɛ ŋ lɛ. La naaŋbiiriŋ
kubala ma bi lee-la lii kɔ a ku bul
wu-bɔŋ a tigɛ ŋ lɛ. 22 Ama la jima
ari lee-na kala niaa yie bubul wu-
bɔŋŋɔɔ a mu tigɛ paati-la ŋ síi to nɛ.
Ŋii nɛ tii la chichɛ di la nii wialiŋ ŋ
si laa dii.”

23 Ŋii nɛ ba hɛ tapuluŋ pi Pɔɔl.
Tapulii-la si yie, niaa yuga a kɔ lee-
la Pɔɔl síi juu. Pɔɔl bul Wia kuorii-la
wiaa a pipiba siifiɛsiŋ a lii chichuɔŋ
kala a kaa mumu didaaniŋ. U
karimɛ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto, ari nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa
si ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ. U
dagɛba ŋii a bul Yesu wiaa piba, a
wiwalimɛ di ba laa Yesu wiaa dii.
24 Nialiŋ si nii wialiŋ u si bula, ba
dɔŋsuŋ laa dii, dɔŋsuŋ ma bi laa dii.
25 Wiaa deeŋba nɛ Pɔɔl bul, ka ba
kɛŋ wiaa lɛrɛ dɔŋɔ lɛ a sii viiri. U
bula piba a bul, “Wialiŋ Wia Diŋ-
zɔŋ-la si to Azaaya lɛ ŋii a ŋaa u bula
pi ma naabalimaba, ba ŋaa wutitii.
Azaaya fa ŋaa nii-la fa síi bul wiaa
u doluŋ lɛ nɛ. 26 U fa bula a bul,
‘Mu niaa deeŋba teeŋ a bula piba a
bul,
Ma jaŋ jegile nii wiaa aŋ bi ba
bubuɔŋ jiŋ.
Ma jaŋ chaarɛ ma siaa kala aŋ
bi kuŋ-kala jaŋ na,
27 bɛɛ wiaa niaa deeŋba nyuŋ dolie,
ba tɔ ba digilaa di ba sí wii nii.
Ba kɛŋ ba siaa ma tɔ di ba sí
kuŋ-kala na.
Wia si, di ŋii dee ba siaa fa jaŋ nina,
ba digilaa ma fa jaŋ ninii wiaa.
Ba nyusuŋ ma fa jaŋ jijiŋ wiaa
bubuɔsaa.
Ba fa jaŋ birima tomi
di mi ŋaa di ba duori.’ ”
28 Ŋii nɛ Pɔɔl bira bula piba a bul, “U
maga di ma jiŋ ari baa bul Wia wu-
zɔmɔ-la si laa niaa tita a pi nialiŋ si
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. Ba jaŋ jegile
nii.” 29 Pɔɔl si bul wiaa deeŋba dɛrɛ,
Ju̱u timma-la kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ dɔŋɔ
lɛ siifiɛsiŋ, a sii viiri.

30 Pɔɔl hɔŋ Rom lɛ jisiŋ balia, a yɔɔ
u dia u titia lɛ a jujuu. Nuu-na kala
si kɔ duu nau, u yie kɛnu woruŋ nɛ.
31 U bul Wia kuorii-la wiaa a pi niaa,
a dagɛ la Tiina Yesu Kirisito ma wiaa
ari nyu-duoŋ. Nuu-kala buu tɔ ari u
sí ŋii ŋaa.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI

ROM TIŊŊAA

1 Mi-na Pɔɔl, si ŋaa Yesu Kirisito
tiŋtinna, mi níi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
a pipi ma Rom tiŋŋaa. Wia nɛ
yirɛmi mi ŋaa u naŋzɔɔ. U liisɛmi
di mi bul u wu-zɔmɔ-la a pi niaa
nɛ. 2 Wia to nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ faafaa kala a
bula piba di u jaŋ leŋ di ba bul u
wu-zɔmɔ-la a pi niaa. Ba ŋmuŋsɛ
ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. 3 Wu-zɔŋŋɔɔ
deeŋba tigɛ la Tiina Yesu Kirisito
lɛ nɛ. U ŋaa Wia Bii nɛ a ŋaa
nuhuobiiŋ maa. U ŋaa la naabalima
kuoro Devit nihii nɛ. 4 Ama Wia si
chisu suuŋ lɛ ŋii, u ŋii wuo dagɛ ari
u ŋaa Wia Bii nɛ, a kɛŋ doluŋ a kɛŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la si kɛŋ tuɔ-pula maa.
5 U lahɔrimɔ lɛ Wia leŋe mi ŋaa u
naŋzɔɔ a bul u wu-zɔmɔ-la wiaa a
pi dunia niaa kala, di ba laa dii a to
Yesu niiŋ a wuo zil u yiriŋ.

6 Ma ma Rom tiŋŋaa hɛ niaa
deeŋba tuɔŋ nɛ. Wia liisɛma nɛ di
Yesu Kirisito tiima. 7 Ŋii wiaa mi
ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma nialiŋ
kala si hɛ Rom lɛ, ma nialiŋ Wia
si cho a liisɛma di ma ŋaa tuɔ-pul
tiŋŋaa. La Nyimma Wia ari la Tiina
Yesu lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ pɛma lɛ di
ma hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl sul Wia, Rom tiŋŋaa wiaa

8 Wii-la mi si kɛnɛ di mi laa sipaaŋ
bul nɛ ŋla: Mi to Yesu Kirisito lɛ
aa lɔllɛ Wia ma kala wiaa, bɛɛ wiaa
dunia nuu-kala nii ma yarida wiaa
nɛ. 9 Wia-la mi si timaa pa ari mi
tuɔ-bala aa bul u Bie wu-zɔmɔ-la
wiaa, u nɛ ŋaa mi siada tiina ari
bua-na kala lɛ di mi níi chuɔlu, mi
yie liliisi ma wiaa nɛ. 10 Mi yie sulu a
chichɛ woŋbiiŋ di mi ku nama. Duu
nɛ sɛyɛ, mi jaŋ ku nama lɛɛlɛ. 11 Mi
cho di mi ku nama nɛ ari siifiɛsiŋ, a
pɛma lɛ ari kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la síi
chɛ duu joŋo pima di ma dol. 12 Wii-
la mi si bul nɛ ŋla: La jaŋ pipɛ dɔŋɔ
lɛ. Mi si ŋaa yarida ŋii jaŋ leŋ di ma
nyuŋ nyaasɛ. Ma ma si ŋaa yarida
ŋii jaŋ leŋ di mi ma nyuŋ nyaasɛ.
13 Mi naaŋbiiriŋ, mi cho di ma
jiŋ, ari mi walima walima di mi ku
nama nɛ, ama wii nɛ yie tii mi bi
kɔ. Mi cho di mi ŋaa di niaa lii ma
tuɔŋ nɛ a ku to Wia, ari mi si ŋaa
ŋii nialiŋ dɔŋsuŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa lɛ. 14 U maga di mi tiŋ Wia
tiŋtiŋŋaa niaa tuɔŋ. Giriik tiŋŋaa
ari nialiŋ kala si bi Giriik tiŋŋaa
ŋaa, wu-jinnaa ari nialiŋ si bi wiaa
jiŋ, ba kala tuɔŋ nɛ u maga di mi tiŋ
Wia tiŋtiŋŋaa. 15 Ŋii nɛ tii mi cho
di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi ma
nialiŋ si hɛ Rom tiŋteeŋ lɛ.

Wia wu-zɔmɔ-la kɛŋ doluŋ

16 Mi bi hiisiŋ ka fa di mi bul Wia
wu-zɔmɔ-la, bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa Wia
doluŋ. Nialiŋ si ŋaaba yarida, Ju̱u
tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
kala, Wia jaŋ laaba ta. 17 Wia wu-
zɔmɔ-la dagɛ ŋii Wia si ŋaa niaa
wuo kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U daga
ari nialiŋ si kɛŋ yarida, ba kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ, di ba wuo chiŋ
ba yarida naaŋ lɛ a mu dɛrɛ. Ba
ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Nii-la kala si ŋaa Wia yarida, u
tiina ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ Wia
sipaaŋ,
u jaŋ kɛŋ miisiŋ.”

Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ lɛ

18 Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ ari
nialiŋ si bi u niiŋ wiaa ka to lɛ
nɛ, bɛɛ wiaa ba wu-ŋaalaa nyagɛ
wutitii-la bil nɛ. 19 Wialiŋ niaa si
maga di ba jiŋ a tigɛ Wia lɛ, ba
woŋbiiŋ chaasa piŋ nɛ. Wia nɛ
dagɛba. 20 La bi Wia nagisiŋ wuo
jiŋ. Ama la wuo chaasa na ŋii
u si kɛŋ dol-la si bi dɛrɛ. U bi
nuhuobiine naga. U dagɛla wiaa
deeŋba, a suomi bua-la lɛ u si ŋaa
dunia a kaa kukɔ jiniŋ. Kialiŋ kala
u si ŋaa dagɛla ŋii. Ŋii wiaa ni-
bɔŋŋɔɔ deeŋba bi jaŋ wuo bul ari
ba bi jiŋ. 21 Ba jiŋ Wia nɛ, ama ba

buu zil ari u ŋaa Wia. Ba buu ka
lɔllɛ. Ba tuɔbiinaa kala birima nɛ ba
ŋiŋaa wu-liiliŋ. Ba tuɔbiiŋ-lɔrunu-
la kɛŋba kaa mu hɛ birimiŋ tuɔŋ.
22 Ba to ba yaariŋ lɛ a bul ari ba
kɛŋ wu-jimiŋ nɛ. 23 U fa maga di ba
chuchuɔlɛ Wia-la si kɛŋ yiriŋ aŋ bi
suu. Ka ba via aŋ miira mɛ kiaa si
nagɛ nuhuobiinee a susuu, a bira mɛ
kialiŋ si nagɛ diibiisiŋ ari pusuŋ ari
kialiŋ síi tuuri tiŋteeŋ, a chuchuɔlɛ.

24 Ŋii wiaa Wia joŋba ta ba tuto ba
titia tuɔbiiŋ-lɔrunu-la ba síi cho, a
ŋiŋaa wu-liiliŋ dɔŋɔ lɛ. 25 Wutitii-la
ba si jima a tigɛ Wia lɛ, ba joŋu lenni
wu-nyiariŋ, a miira chuchuɔlɛ kialiŋ
u si ŋaa, aŋ via di ba chuchuɔlɛ Nii-
la si ŋaaba. U maga di la didɛnnu a
kaa mu wuu. Ami.

26 A tiŋ ŋii wiaa, Wia joŋba ta nɛ
di baa ŋaa wu-liiliŋ a hihiisɛ ba titia.
Haalaa ma via di ba di ba balaba
pipiŋ, aŋ pipiŋ ba ha-dɔŋsuŋ teeŋ.
27 Ŋii titia nɛ baalaa ma via di ba
jaa haalaa ari Wia si si ba ŋaa ŋii,
aŋ miira kɛŋ ba ba-dɔŋsuŋ pipiŋ
a hihiɛnɛ dɔŋɔ, a ŋiŋaa hiisi wiaa
dɔŋɔ lɛ. Ba síi ŋaa ŋii, baa dɔgisɛ
ba titia nɛ ŋii. Dɔgisunu-la magɛ ba
yaraa lɛ.

28 Niaa deeŋba bi sɛi di ba jiŋ
Wia. Ŋii nɛ tii Wia leŋba ta ba tuto
ba tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔ-la hariŋ a ŋiŋaa
wialiŋ si bi maga di baa ŋaa. 29 Baa
ŋaa wu-bɔŋ yiri-yiri-na kala nɛ. Ba
kɛŋ niaa kiaa lilaa, aa ŋaa wu-
lɔrunuŋ, a kɛŋ yaribieriŋ, a kpukpu
niaa, a yuyuo yuosuŋ, a gigirimɛ
niaa, a ŋaa wiaa jujuu niaa lɛ, a
bubul niaa wiaa. 30 Ba ŋaa yiri-
cheeree ma nɛ, a bɛrɛ Wia, a ŋaa
nii-jigi timma. Ba maa dagɛ ba titia
a bibigisi ba titia lɛ. Ba yie chichɛ
woŋbii-la ba si jaŋ to a ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ. Ba bi ba nyimmaba ari ba
naaŋba niiŋ ka to. 31 Ba bi wu-jimiŋ
kɛnɛ, a bi wutitii ma kɛnɛ. Ba bi
niaa cho, a bi dɔŋɔ ma nennige ka
fá.

32 Ba jiŋ wialiŋ Wia si bula a tigɛ
wu-ŋaalaa deeŋba lɛ nɛ. U bula
ari nialiŋ síi ŋaa wiaa deeŋba, ba
maga di ba suu nɛ, aŋ ka ba via aŋ
ŋiŋaa. Ŋii ma duŋduŋa dee. Ba
paala bibɛsɛ nialiŋ ma síi ŋaa wialiŋ
lɛ nɛ.

2

Wia sariya chɛ-diiliŋ

1 Ma bi woruŋ ka ŋaa ma si joŋ
cheeriŋ pipi ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa, ka
ma nialiŋ síi bul niaa teeŋ a bul di
ba cheye nɛ, ma ŋiŋaa wu-bɔmɔ-
la titia. Nii-la-na kala ma si ŋaa,
di ma níi ŋaa wu-bɔmɔ-la, ma bira
bi wii-kala kɛnɛ di ma bul. Ma síi
ŋaa ŋii, ma titia laa cheeriŋ nɛ ŋii
lɛ. 2 Wia si joŋ cheeriŋ pi ma nialiŋ
síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba, la jima
ari u kɛŋ wutitii nɛ. 3 Ama ma-na
si joŋ cheeriŋ pi niaa aŋ ŋiŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ deeŋba ma titia lɛ, ma biina
ari ma jaŋ wuo fá lɛl Wia nisiŋ lɛ
duu sí ma sariya dii koo? 4 Wia si
kɛŋ zile kiŋkɛŋ a kɛŋ kenyiri ŋii,
ma bene ari u bi kuŋ ŋaa? Ma
bi jiŋ ari Wia si kɛŋ zile ŋii, duu
chɛ di ma birima lii ma haachɛba
lɛ nɛɛ? 5 Ma tuɔŋ dolie. Ma via
di ma birima lii ma haachɛba lɛ.
Ma wasa ŋaa Wia baaniŋ faasa sisii
nɛ. Tapulii-la u si jaŋ dii dunia niaa
sariya, u jaŋ dii sariya ari wutitii
di niaa na. Bua-la lɛ u baaniŋ jaŋ
sii ma nyuŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 6 U jaŋ
ti̱ŋ nuu-kala u time a magɛ ŋii u
si tiŋ u tiŋtiŋŋaa magɛ. 7 Nialiŋ
si kɛŋ kenyiri aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, a
ŋaa ŋii a chichɛ di ba na pulumuŋ a
laa yiriŋ Wia sipaaŋ, a chichɛ miisi-
la si bi dɛrɛ, Wia jaŋ joŋo piba.
8 Ama nialiŋ síi to ba titia tuɔtɔruŋ lɛ
aŋ via wutitii-la, aŋ tuto wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ lɛ, Wia jaŋ na baaniŋ ba
nyuŋ kiŋkɛŋ di ba na hɛɛŋ. 9 Nuu-
na kala síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, hɛɛŋ jaŋ
kɛnu. Hɛɛ-la jaŋ laa sipaaŋ kɛŋ Ju̱u
tiŋŋaa nɛ, aŋ-na ku kɛŋ nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa maa. 10 Ama nuu-
na kala síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, u jaŋ na
pulumuŋ Wia sipaaŋ, a laa yiriŋ, a
hɔŋ ari yarifiɛlaa, Ju̱u tiŋŋaa nɛ jaŋ
laa sipaaŋ, aŋ ka nialiŋ si bi Ju̱u

tiŋŋaa ŋaa tuto, 11 bɛɛ wiaa Wia bi
niaa kaa pɔrɛ.
12 Wiaa nɛ Moosis fa ŋmuŋsa bil
di niaa tuto. Nialiŋ si biba jiŋ aŋ
ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ba jaŋ suu. Di ba
nɛ suba, wialiŋ dee Wia jaŋ kaa dii
ba sariya. Nialiŋ ma si jiŋ wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, di ba ma nɛ
suba, Wia jaŋ to wialiŋ lɛ nɛ a dii ba
sariya. 13 Nialiŋ si nii wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, u ŋii bi
jaŋ ŋaa di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ.
Ama nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba nɛ jaŋ
kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 14 Nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ba bi wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto jiŋ.
Ama di ba tuɔbiinaa nɛ daga di ba
ŋaa wialiŋ titia Moosis fa si daga di
niaa tuto, ba bil niiŋ nɛ ŋii ba titia lɛ,
ari ba si bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto jiŋ kala. 15 Ŋii daga
ari wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto, ba hɛ ba tuɔbiinaa tuɔŋ
nɛ. Ba tuɔbiinaa nɛ dagɛ ŋii. Di ba
nɛ cheye, ba tuɔbiinaa yie dagɛba
nɛ. Di ba nɛ bira bi cheye maa, ba
tuɔbiinaa bira yie dagɛba nɛ. 16 U
jaŋ nagɛ ŋii tapulii-la Wia si jaŋ dii
niaa sariya. Ba dagɛ ŋii nɛ Wia wu-
zɔmɔ-la tuɔŋ mi si bula pima. Chɛɛ-
la Wia jaŋ kɛŋ wialiŋ niaa si kaa faa
a kaa ku lii pulumuŋ tuɔŋ, a to Yesu
Kirisito lɛ a dii ba sariya.

Ju̱u tiŋŋaa nɛ jiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto

17 Ka ŋ-na nii-la si kɛŋ ŋ titia yiyirɛ
Ju̱u tiina a jijegili wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, a bibigisi ŋ
titia lɛ ari ŋ jiŋ Wia nɛ, 18 ŋ jiŋ wii-la
Wia si cho di ŋ ŋiŋaa nɛ. Ba dagiŋ
wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil nɛ, ŋii
nɛ tii ŋ jaŋ wuo jiŋ wii-la si zɔmɔ.
19 Ŋ jima ari ŋ nɛ ŋaa nyulimaa daa-
kɛnnɛ a wuo pipi nialiŋ ma si hɛ
birimiŋ tuɔŋ pulumuŋ. 20 Ŋ nɛ ŋaa
nii-la síi dagɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ, aa
dagɛ haŋbiisiŋ maa. Wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ŋaa ŋ kɛŋ
wu-jimiŋ nɛ a jiŋ wutitii.
21 Ŋ-na nii-la síi dagɛ niaa, ŋ bi ŋ
titia ka dagɛɛ? Ŋŋ dagɛ niaa di ba
sí gaa, aŋ titia gigaa. 22 Ŋ-na nii-
la si si di niaa sí ba dɔŋsuŋ haalaa
chɛ, aŋ titia chichɛ niaa haalaa. Ŋ
si ŋ bɛrɛ vuiaa nɛ, aŋ mu gigaa kiaa
vuiaa diisiŋ lɛ. 23 Ŋ-na bigisi ŋ titia
lɛ ari ŋ jiŋ wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto nɛ, aŋ chichei wialiŋ
a hihiisɛ Wia. 24 Wia teniŋ tuɔŋ ba
ŋmuŋsɛ ŋii nɛ a bul, "A tiŋ ma Ju̱u
tiŋŋaa wiaa, nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa tuusɛ Wia joŋŋoo."
25 Di ma níi keri ma penee aŋ
tuto wialiŋ kala Moosis si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto, ma penee keriŋ
kɛŋ bubuɔŋ nɛ, ama di ma níi chei
wialiŋ Moosis si bile, u naga ari ma
bi ma penee kere. 26 Di nii-la si bi
u peniŋ kere níi to wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ma bi jiŋ ari
Wia jaŋ benu ari u keri u peniŋ nɛɛ?
27 Ŋii wiaa nialiŋ si bi ba penee keri
aŋ tuto wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto, ba jaŋ joŋ cheeriŋ pima.
Ma niaa deeŋba jiŋ wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil nɛ a kikeri ma penee
maa, aŋ ka ma chichei wialiŋ. 28 Ŋ
yaraa wu-ŋaalaa dee bi ŋaa ŋ ŋaa
Ju̱u tiina. Ŋ si keri ŋ namia ma ta
dee bi tii. 29 Ama nii-la si ŋaa Ju̱u-
titii, u tuɔŋ wu-ŋaalaa lɛ nɛ tii u ŋaa
Ju̱u tiina. Nii-la si kɛŋ tuɔ-pula, u nɛ
nii-la si keri u peniŋ. Wia Diŋ-zɔŋ-
la nɛ jaŋ wuo ŋaa ŋii piŋ, ŋ si keri
ŋ yaraa namia ta dee. Wia nɛ jaŋ
bɛsɛ u tiina lɛ, nuhuobiine dee bi jaŋ
bɛsɛu lɛ.

3

1 Bɛɛ nɛ saa Ju̱u tiŋŋaa kaa kii
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa? Ba síi
keri ba pene-la maa, u bubuɔŋ nɛ
bɛɛ? 2 Wiaa yuga nɛ Ju̱u tiŋŋaa
kaa kii nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa.
Wialiŋ kala tuɔŋ wu-baliŋ nɛ ŋla:
Ju̱u tiŋŋaa nɛ Wia joŋ u niiŋ wiaa
pa. 3 Ka di Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ nɛ
bi Wia niiŋ wialiŋ yarida ŋaa, u jaŋ
wuo leŋ di Wia sí wutitii kɛŋ koo?
4 Ai. Di niaa kala nɛ paala ŋaa wu-
nyiaraa maa, Wia-na jaŋ kɛŋ wutitii.

Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a
tigɛ Wia lɛ. Ba si,

"U maga di ba na di wialiŋ ŋ síi bul
ŋaa wutitii nɛ,
di ba nɛ joŋ cheeriŋ pipiŋ maa,
di ŋ kiaa ha siŋ."

5 Ka di la wu-bɔmɔ-la la síi ŋaa, di ba
níi chɛ di ba dagɛ di Wia kɛŋ wutitii,
bɛɛ nɛ laa chɛ di la bul? Mii chɛ
di mi bul nuhuobiine tuɔbiinaa wiaa
nɛ a piɛsɛ: Di Wia nɛ dɔgisɛla a tiŋ
la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, u kiaa bi siŋ u si
ŋaa ŋii, koo? 6 Ŋii dee. Di Wia nɛ fa
bi wutitii kɛnɛ, ɛɛ nɛ u fa jaŋ wuo dii
dunia niaa sariya? 7 Ama di mi wu-
nyiari-la nɛ wuo leŋ di Wia wutitii-la
chaasa chiŋ a laa yiriŋ puu, bɛɛ nɛ
tii saa u jaŋ dii mi sariya a bul di mi
ŋaa haachɛ tiina nɛ, a joŋ cheeriŋ
pimi? 8 Di ŋii nɛ fa, mi fa jaŋ bul di
má leŋ di la ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a na wu-
zɔŋŋɔɔ. Niaa dɔŋsuŋ paala tuusɛla
nɛ aŋ bul di la dagɛ di nuu ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, u jaŋ na wu-zɔŋŋɔɔ. Wia
jaŋ joŋ cheeriŋ pi niaa deeŋba. U
nɛ ŋaa ŋii, u kiaa jaŋ siŋ.

Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia sipaaŋ

9 Ɛɛ nɛ saa? Ma biina la J̱u̱u tiŋŋaa
kpia nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa nɛɛ?
Ai, la biba kpia. Mi laa sipaaŋ bul
ari nialiŋ si ŋaa J̱u̱u tiŋŋaa ari nialiŋ
si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa kala, ba ŋaa
haachɛ timma nɛ. 10 Ba ŋmuŋsɛ ŋii
nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

"Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia
sipaaŋ, ni-bala ma bi tuɔ-pul
tiina ŋaa.
11 Nuu-kala siaa bi suro duu jiŋ
Wia wialiŋ bubuɔŋ, nuu-kala
ma bi Wia bee chichɛ.
12 Nuu-kala joŋ hariŋ yia Wia nɛ a
kala ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.
Nuu-kala bi wu-zɔŋ ka ŋaa. Ni-
bala ma tuo.
13 Ba niiŋ wu-bulaa nagɛ buɔ-suruŋ
síi suɔrɛ ŋii nɛ.
Ba bul wiaa nyinyisɛ niaa.
Wii-kala ba si yie bul kɛŋ huoŋ
nɛ a nagɛ dimiŋ huoŋ."
14 "Ba yie ŋmiɛsa hihɛ niaa
lɛ, a nina baaniŋ niaa nyuŋ
kiŋkɛŋ."
15 "Ba baaniŋ bi diene aŋ sisii. Di ba
baaniŋ nɛ sie, ba yie fá lima
lima a mu kpukpu niaa.
16 Di ba nɛ mu lee-na kala, ba
yie chei lee-la nɛ a ŋaa niaa
tuɔsaa chei.
17 Ba bi jiŋ ba si jaŋ ŋaa ŋii di ba di
niaa siŋ."
18 "Ba bi Wia ma ka fá."

19 La jima ari wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, duu nɛ dagɛ
wii-kala, nialiŋ síi to wialiŋ nɛ u
daga pipa. Ŋii wiaa nuu-kala bira bi
jaŋ wuo bul wii-kala, dunia nuu-kala
jaŋ laa cheeriŋ Wia sipaaŋ. 20 Nuu-
kala bi jaŋ wuo to wialiŋ Moosis
si bile lɛ a wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ. Wialiŋ Moosis si bile di niaa
tuto nɛ dagɛla la jiŋ ari nuu-kalaa
ŋaa haachɛ nɛ.

Nuu-kala si laa Yesu wiaa dii kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

21 Ama lɛɛlɛ Wia suri woŋbiiŋ nɛ
di niaa to a kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.
U woŋbii-la bi wialiŋ Moosis si bile
lɛ lia. Ama wialiŋ Moosis si bile ari
wialiŋ nialiŋ fa si bula, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, ba kala fa bul woŋbii-la
wiaa nɛ. 22 Nialiŋ si laa Yesu Kirisito
wiaa dii, nialiŋ si ŋaa J̱u̱u tiŋŋaa
koo nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa kala,
ba nɛ jaŋ kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U
biba kaa pɔrɛ, 23 bɛɛ wiaa nuu-kala
kɛŋ haachɛ nɛ a bi Wia wuo china
kpikpagɛ. 24 Ama Wia lahɔrimɔ lɛ
ba kɛŋ tuɔ-pula nɛ u sipaaŋ. Yesu
Kirisito nɛ laaba ta a ŋaa ba ŋaa tuɔ-
pul timma Wia sipaaŋ. U ŋaa ŋii
chɔgita nɛ. 25 Wia leŋe Yesu Kirisito
suu a joŋ u chaliŋ jaasɛ, di Wia joŋ u
baaniŋ ta, baaŋ-la u fa si na a tiŋ la
haachɛba wiaa, aŋ joŋ la haachɛba a
chɛla. Nii-la kala si laa Yesu Kirisito
wiaa dii jaŋ laa chɔgita deeŋ. Wia
kɛŋ wutitii a dagɛ ŋii ari u fa kɛŋ
kenyiri nɛ, a bee kieli nuhuobiinee
haachɛ. 26 Lɛɛlɛ Wia bira bi ŋii ka
ŋaa. U dagɛ niaa kala haachɛba
a piba nɛ. Ama u dagɛ duu kɛŋ

wutitii, bɛɛ wiaa di nuu-kala nɛ laa
Yesu wiaa dii, u jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ.
27 Wu-bɛɛ nɛ saa la jaŋ kaa bigisi
la titia lɛ? Wii-kala tuo. Bɛɛ nɛ tii?
Wu-zɔmɔ-la la si ŋaa nɛ tii? Ai, ama
la yarida nɛ tii la bira bi wii-kala
kɛnɛ di la bigisi la titia lɛ. 28 La
ŋaa yarida ari nuu jaŋ wuo na tuɔ-
pula Wia sipaaŋ a tiŋ u si laa Yesu
dii lɛ. Di la níi to wialiŋ Moosis si
bile, la bi jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula deeŋ
Wia sipaaŋ. 29 Ma biina ari nialiŋ
si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa duŋduŋa nɛ jaŋ
wuo to Wia? Ai. Nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa ma jaŋ wuo tou. 30 Wia
si ŋaa kubala, u jaŋ leŋ di nialiŋ síi
keri ba penee kɛŋ tuɔ-pula a tiŋ ba
si laa Yesu wiaa dii wiaa. Nialiŋ ma
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, u jaŋ leŋ di ba
ma kɛŋ tuɔ-pula a tiŋ ba ma si laa
Yesu wiaa dii wiaa. 31 La saa jaŋ wuo
joŋ wialiŋ Moosis si bile a ta, a tiŋ
la yarida wiaa koo? Ai, la yarida-la
leŋe Moosis si bil wialiŋ wasa zɔŋ
nɛ.

4

Abiraham si laa Wia dii nɛ tii u kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

1 Wu-bɛɛ nɛ saa la kɛŋ di la bul a
tigɛ la naabalima Abiraham lɛ, nii-
la lɛ la kala si to a ku ŋaa u nihee?
2 Di Wia nɛ fa leŋe u kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ a tiŋ u wu-zɔmɔ-la u si
ŋaa lɛ, u fa jaŋ wuo bibigisi u titia
lɛ, ama Wia teeŋ dee. 3 Wia teniŋ
tuɔŋ ba bula ari Abiraham laa Wia
dii nɛ. U yarida-la nɛ tii Wia ŋaa
u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 4 Di nuu
nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa, u maga di ba ti̱mu
nɛ. Ku-la ba si joŋo ti̱mu, u bi naga
ari chɔgita nɛ ba joŋo pu. U tima nɛ
a laa. 5 Ama nii-la si bi wu-zɔŋŋɔɔ
ka ŋaa aŋ ŋaa Wia yarida, a laa dii
ari Wia jaŋ wuo ŋaa di nii-la si ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ na tuɔ-pula u sipaaŋ, u
yarida-la jaŋ ŋaa duu kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ. 6 La naabalima Devit
ma fa bul ŋii nɛ. U si di Wia nɛ leŋe
di nuu kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u
bi ŋii ŋaa a tiŋ u tiina wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ lɛ, u tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Ŋla
nɛ Devit bul:

7 “Nialiŋ wu-bɔŋŋɔɔ Wia si joŋo
chɛba a kɛŋ ba haachɛba faa,
nuu-kala bira bi na a kaa mu
wuu, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.
8 Nii-la ma Wia si bi u haachɛbaa
beŋ, u ma tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.”

9 Tuɔtɔruŋ deeŋ wiaa saa Devit si
bula, u ŋaa nialiŋ síi keri ba penee
duŋduŋa kuŋ nɛɛ? Ai, nialiŋ ma
si bi ba penee keri, ba ma tiiu nɛ.
La laa sipaaŋ bul ari yarida nɛ tii
Abiraham kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
10 Bua bɛɛ lɛ nɛ Wia ŋaa wiiŋ deeŋ
Abiraham lɛ? U ŋaa ŋii bua-la lɛ
duu keri u peniŋ nɛ koo duu ha bi
u peniŋ kere nɛɛ? U ŋaa ŋii duu
ha bi u peniŋ kere. 11 Abiraham si
keri u peniŋ ŋii ŋaa magil nɛ. Uu
dagɛ ari u si ŋaa Wia yarida nɛ tii u
kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u ha bi u
peniŋ kere. U ŋii ŋaa Abiraham ku
ŋaa nialiŋ kala si bi ba penee kere
naabalima. Nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ a tiŋ ba yarida wiaa, Wia
leŋe ba ma ŋaa Abiraham nihee.
12 U nɛ ŋaa nialiŋ si keri ba penee
ma nyimma. Ama u bi naga ba si
keri ba penee duŋduŋa wiaa nɛ tii u
ŋaa ba nyimma. Ba kɛŋ yarida a pɛ
ba penee keriŋ lɛ nɛ, ari Abiraham
ma fa si kɛŋ yarida ŋii, aŋ-na keri u
peniŋ.

A tiŋ la yarida wiaa, la ma jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

13 Abiraham ari u doho niaa nɛ
Wia fa bula pa di ba jaŋ dii dunia.
U bi naga Abiraham fa si to wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto nɛ tii
Wia bul ŋii. Ama Abiraham fa si
ŋaa Wia yarida nɛ tii Wia leŋ u kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ. 14 Di nialiŋ síi
to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa
tuto, di ba duŋduŋa nɛ fa jaŋ dii
dunia, ŋii-na niaa yarida fa ŋaa pɛi
nɛ. Wialiŋ Wia si bula ma fa ŋaa pɛi.
15 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa
tuto ŋaa Wia baaniŋ sisii niaa nyuŋ
nɛ, bɛɛ wiaa ba bi baa to. Di wialiŋ
Moosis fa si bile nɛ fa tuo, niaa fa bi
wialiŋ ka chei.

16 Wii-la Wia fa si bula ari u jaŋ
ŋaa a pi Abiraham ari u doho niaa,
u jaŋ joŋo piba chɔgita a tiŋ u síi
fába nennige ŋii. Ba yarida wiaa nɛ
tii u jaŋ joŋo piba. U bi naga ari u
joŋo pi nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si
bile duŋduŋa nɛ, ama ba di nialiŋ
kala si ŋaa yarida ari Abiraham fa
si ŋaa yarida ŋii, ba kala nɛ u joŋo
pa, nialiŋ si keri ba penee ari nialiŋ
si bi ba penee kere kala, bɛɛ wiaa
Abiraham nɛ ŋaa la kala nyimma
Wia sipaaŋ. 17 Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii
nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Wia bula a tigɛ
Abiraham lɛ a bul,
"Mi leŋe ŋ ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ
nyimma nɛ."
Wia-la si wuo leŋ kialiŋ kala si suba,
di ba sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ, aŋ bira
wuo dagɛ wialiŋ si jaŋ ŋaa aŋ ha bi
ŋaa, Wia deeŋ nɛ Abiraham laa dii.
18 Wia fa bula pi Abiraham ari u jaŋ
ku ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma. U
fa bi maga di Abiraham yiyiɛlɛ wiiŋ
deeŋ, aŋ ka u via aŋ haa yiɛlɛ. Ŋii
wiaa u sɛnɛ ku ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ
nyimma ari Wia fa si bul ŋii pu. Wia
fa bula pu a bul di u doho niaa jaŋ
yugɛ a magɛ chɛŋwulaa. 19 Bua-la
lɛ Wia fa si bul ŋii pi Abiraham, di
Abiraham ka mua ka duu yi jisiŋ
zɔlɔ. U jima ari u hiɛsa nɛ, u yaraa
bira bi doluŋ kɛnɛ. U haala Saara
ma ta ŋaa ha-piri nɛ a ma hiɛsɛ, a bi
bii wuo lul. Ari u si hiɛsa ŋii kala,
u ha kɛŋ yarida. 20 Wia si bul ŋii
pu, u bi u titia kaa bibegili a leŋ
u yarida. U chiŋ u yarida-la lɛ nɛ
a kɛŋ doluŋ, a didɛnnɛ Wia. 21 U
paala chaasa kɛŋ yarida nɛ woruŋ
ari Wia si si u jaŋ ŋaa wii-la, u jaŋ
sɛnɛ ŋaa. 22 A tiŋ u si kɛŋ yarida
ŋii wiaa, Wia leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ. 23 Ba fa si ŋmuŋsa a bul di
Wia nɛ leŋ Abiraham kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ, Abiraham duŋduŋa wiaa
dee ba ŋmuŋsɛ ŋii. 24 Ba ŋmuŋsɛ
ŋii la ma wiaa nɛ, la nialiŋ si laa dii
ari Wia chisɛ la Tiina Yesu suuŋ lɛ.
U jaŋ leŋ di la ma kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ, 25 bɛɛ wiaa u leŋ Yesu suu
a tiŋ la haachɛba wiaa nɛ, a bira
leŋ u sii suuŋ lɛ di la kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ.

5

A tiŋ Yesu Kirisito wiaa la di Wia ŋaa sima

1 La si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a
tiŋ la yarida wiaa, Wia to la Tiina
Yesu Kirisito lɛ nɛ a leŋ la ŋaa sima.
2 A tiŋ u wiaa, la kɛŋ woŋbiiŋ di
la mu Wia teeŋ, duu fála nennige a
pɛla lɛ. Dimɛ nɛ la hɛ lɛɛlɛ aa juɔsɛ,
a kɛŋ yiɛlaa ari la si jaŋ kpaa Wia
yiri-la chɛɛ dɔŋ. 3 Ŋii ma duŋduŋa
dee, la haa juɔsɛ nɛ ari hɛɛ-la kala la
ha síi na a tiŋ Kirisito wiaa, bɛɛ wiaa
hɛɛ-la jaŋ leŋ di la wuo kɛŋ kenyiri.
4 Di la nɛ kɛŋ kenyiri, u jaŋ wuo
leŋ di la wuo chiŋ la yarida naaŋ lɛ
kpaŋ kpaŋ. Di la nɛ chiŋ la yarida
naaŋ lɛ kpaŋ kpaŋ, la jaŋ kɛŋ yiɛlaa.
5 La si kɛŋ yiɛlaa ŋii, la bi jaŋ kɔ di
la dii hiisiŋ, bɛɛ wiaa Wia chola nɛ
kiŋkɛŋ. U joŋ chonu-la a hɛ la tuɔŋ
lɛ nɛ. U ŋaa ŋii u Diŋ-zɔŋ-la u si joŋo
pila doluŋ lɛ nɛ.

6 Bua-la lɛ la fa si bi doluŋ kɛnɛ di
la wuo pɛ la titia lɛ, Kirisito laa la
haachɛ tiŋŋaa nyuŋ suu nɛ. 7 U ŋaa
wu-haa nɛ ari nuu si jaŋ laa tuɔ-pul
tiina nyuŋ suu. Ari ŋii kala, ŋ bi pɔɔ
nuu jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a wuo laa ni-
pula nyuŋ suu. 8 Ama Kirisito suu la
wiaa nɛ bua-la lɛ la ha si ŋaa haachɛ
tiŋŋaa. Wia dagɛla ŋii ari u chola nɛ
kiŋkɛŋ. 9 Kirisito si suu ŋii a leŋ la
kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ, u jaŋ bira laala
tapulii-la u si jaŋ na baaniŋ dunia
niaa nyuŋ. 10 La di Wia faa yuo dɔŋɔ
nɛ. Ama Wia leŋe la ŋaa sima a tiŋ
u Bie si suba wiaa. Lɛɛlɛ Kirisito
weye nɛ. Kirisito si weye ŋla, la duu
ŋaa sima nɛ, u jaŋ wuo faasa pɛla
lɛ, a wuo laala ta tapulii-la lɛ Wia
si jaŋ dii dunia niaa sariya. 11 Ŋii
ma duŋduŋa dee, la to la Tiina Yesu
Kirisito lɛ nɛ a na Wia si nagɛ ŋii
kala. Ŋii wiaa la tuɔŋ tɔrɛ Wia nyuŋ
nɛ. La Tiina Yesu Kirisito nɛ ŋaa la
di Wia siŋ.

Adam kɛŋ suuŋ kɔ, Yesu Kirisito nɛ kɛŋ miisiŋ kɔ

12 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ a ku
juu dunia. Haachɛ-la nɛ tii suuŋ
juu dunia. Nuu-kala saa si ku ŋaa
haachɛ tiina, ŋii nɛ tii suuŋ juu
dunia niaa kala a tiŋ haachɛ-la wiaa.
13 Haachɛ fa hɛ dunia lɛ, di Wia ha
bi wialiŋ joŋo pi Moosis di niaa tuto,
ama bua-la lɛ ba fa bi cheeriŋ joŋo pi
nialiŋ si bi Moosis ni̱i-la jiŋ. 14 A chiŋ
Adam bua-la lɛ a kaa kukɔ Moosis
ma miisiŋ lɛ, suuŋ nɛ laa dunia
kala. Niaa dɔŋsuŋ fa hɛ dimɛ, ba
haachɛba bi Adam haachɛ-la naga,
ama suuŋ laaba maa. Adam nɛ fa
ŋaa nii-la si jaŋ kɔ mimaariŋ.

15 Ama Wia zile ku-la kii Adam
haachɛ-la. Niaa yuga nɛ a suu
a tiŋ ni-bala haachɛ wiaa. Ama
Wia fála nennige a joŋ u zile ku-la
pila, u nɛ paala yuga kii haachɛ-la.
Yesu Kirisito nɛ ŋaa zile ku-la. U
lahɔrimɔ lɛ u pɛ niaa lɛ yugɛ kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ. 16 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ
a juu dunia. Wia zile ku-la ma to
ni-bala lɛ nɛ a juu dunia. Ama ba
balia kala bi kubala ŋaa. A tiŋ ni-
bala haachɛ-la wiaa Wia dii la sariya
a joŋ cheeriŋ pila. Ama niaa si
yuga a ŋaa haachɛ-la wiaa, Wia joŋ
u zile ku-la pila a joŋ la haachɛba
chɛla, a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.
17 Ni-bala haachɛ wiaa nɛ leŋ suuŋ
laa dunia tii. Wialiŋ Yesu Kirisito
duŋduŋa si ŋaa pila, ba ha yuga kii
ni-bala-la haachɛ-la t̠imiŋ. Wia to
Yesu lɛ nɛ a fála nennige woruŋ, a
leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ chɔgita.
Nialiŋ si laa kiaa deeŋba, ba jaŋ kɛŋ
miisiŋ (a dii dunia) a tiŋ Yesu Kirisito
wiaa.

18 Ni-bala haachɛ si wuo leŋ nuu-
kala laa cheeriŋ Wia teeŋ ŋii, ŋii
nɛ ni-bala tuɔ-pula wu-ŋaalaa ma
jaŋ wuo leŋ di nuu-kala kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ a kɛŋ miisiŋ. 19 Ni-
bala si via Wia niiŋ nɛ ŋaa niaa
yugɛ a ŋaa haachɛ tiŋŋaa. Ŋii titia
nɛ ni-bala si to Wia niiŋ nɛ wuo
ŋaa niaa yugɛ a kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ. 20 Wialiŋ Moosis fa si bile
di niaa tuto nɛ ku wasa leŋ haachɛ
purikɛ dunia lɛ. Ama haachɛ-la si
ku wasa purikɛ, ŋii nɛ Wia ma faasa
fála nennige a wasa pɛla lɛ woruŋ.
21 Haachɛ si kɛŋ doluŋ a laa dunia
dii, ŋii nɛ kɛŋ suuŋ kaa kɔ. Wia ma
saa kɛŋ la miisiŋ doluŋ a fá dunia
niaa nennige a kieli, a pɛba lɛ. U
to la Tiina Yesu Kirisito tuɔ-pul wu-
ŋaalaa lɛ nɛ a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ, a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

6

Wii-chuɔlɛ liiŋ fonuŋ bubuɔŋ

1 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La haa
ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ di Wia faasa fifála
nennige a pɛla lɛ koo? 2 Ai, la si
liisɛ la titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ ŋii,
ɛɛ nɛ la jaŋ bira ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ?
3 Ma kala jima ari ba si foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ Yesu Kirisito doluŋ lɛ ŋii,
u si suu ŋii, ma ma suba nɛ. 4 Ba
si fola Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, u naga la
duu kala suba nɛ ba joŋo hugi. Ba
ŋaa ŋii di la wuo jiŋ ari Kirisito si
sii suuŋ lɛ ŋii u Nyimma doluŋ lɛ, la
ma wuo kɛŋ mii-faliŋ a tuto woŋbii
dɔŋ.

5 La duu kala si suba ŋii, la kala
ma jaŋ bira sii suuŋ lɛ. 6 La jima ari
ba si kɛŋ Kirisito kpaasɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ ŋii u suu, ba kpaasu ari la wu-
bɔŋŋɔɔ kala nɛ. U ŋaa ŋii a wuo yuo
dii dol-la la fa si kɛnɛ a ŋiŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ nɛ, di la bira sí haachɛ yosuŋ
ŋaa. 7 Di nuu-kala nɛ suba, Wia liisu
u haachɛ lɛ nɛ. Nuu-kala bira bi jaŋ
joŋ cheeriŋ pu. 8 La laa dii ari la di
Kirisito kala si suba ŋii, la duu kala
jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. 9 La
jima ari Wia si chisɛ Kirisito suuŋ lɛ
ŋii, u bira bi jaŋ suu, ŋii wiaa suuŋ
bira buu wuo. 10 U si suu ŋii, bala
duŋduŋ nɛ u suu. U suba duu kɛŋ
haachɛ doluŋ nɛ chei. U si sii suuŋ
lɛ a kɛŋ miisiŋ ŋii, u joŋ u miisiŋ
a pi Wia nɛ. 11 Ŋii wiaa u maga di
ma biinɛ ma titia lɛ ari ma ma suu
haachɛ wiaa nɛ, a joŋ ma miisiŋ a
pi Wia, bɛɛ wiaa ma di Kirisito kala
ŋaa kubala nɛ.

[12] Ma saa sí leŋe di haachɛ tii ma
yaraa, di ma to u niiŋ lɛ a ŋiŋaa
ma titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa. [13] U bi
maga di ma joŋ ma yaraa naŋdaasiŋ
dɔŋsuŋ pi haachɛ a kaa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ. Ama má joŋ ma titia pi
Wia. Ma-na nagɛ nialiŋ si sii suuŋ
lɛ a kɛŋ miisiŋ nɛ. Má saa joŋ ma
yaraa naŋdaasiŋ kala a pi Wia duu
wuo leŋ di ma ŋaa tuɔ-pul wiaa.
[14] Haachɛ bira bima wuo, bɛɛ wiaa
Wia lahɔrimɔ lɛ nɛ ma kɛŋ miisiŋ,
wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto
dee.

La ŋaa Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ

[15] La si kɛŋ miisiŋ Wia lahɔrimɔ
lɛ, wialiŋ Moosis fa si bile di niaa
tuto lɛ dee, u ŋii wiaa saa la ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ koo? Ai, u bi woŋbii
ŋaa. [16] Ma jima di ma nɛ joŋ ma titia
a pi nuu a tuto u niiŋ lɛ, ma ŋaa nii-
la ma síi to yosuŋ nɛ. Di ma nɛ joŋ
ma titia a hɛ haachɛ nisiŋ lɛ, ma jaŋ
suu. Di ma nɛ biraa to Wia niiŋ ma
lɛ, ma jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
[17] Ama laa lɔllɛ Wia ari ma nialiŋ
fa si ŋaa haachɛ yosuŋ, ma lɛɛlɛ joŋ
ma tuɔŋ kala aa to Wia wialiŋ ba si
dagɛma di maa to. [18] Wia si liisɛma
haachɛ nisiŋ lɛ ŋii, ma miira ku kɛŋ
ma titia a kaa ŋaa tuɔ-pul kɛnnɛ
yosuŋ nɛ. [19] Mi si bul yosuŋ wiaa ŋii,
u ŋaa wu-kaa-magisii nɛ mi magisɛ,
di ŋii dee ma bi u bubuɔŋ wuo jiŋ.
Ma fa si joŋ ma titia a hɛ disinniŋ ari
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, ŋii titia nɛ ma
maga di ma lɛɛlɛ joŋ ma naŋdaasiŋ
kala a hɛ tuɔ-pul wu-ŋaalaa lɛ, di ma
bira sí disinniŋ kɛŋ aŋ kɛŋ tuɔ-pula.
[20] Bua-la lɛ ma fa si joŋ ma titia
hɛ haachɛ nisiŋ lɛ a ŋaa u yosuŋ,
ma fa laa ma titia nɛ tuɔ-pul wiaa
ŋaaniŋ lɛ. [21] Wiaa deeŋba ma fa síi
ŋaa, nyuuru bɛɛ nɛ ma na? Wialiŋ
miira ŋaa hiisiŋ kɛŋma nɛ lɛɛlɛ. Ba
didɛriŋ nɛ saa ŋaa suuŋ. [22] Ama
lɛɛlɛ Wia laama ta nɛ haachɛ nisiŋ
lɛ. Ma ŋaa Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ. Ma
nyuuruŋ nɛ, ma bira si bi disiŋ kala
kɛnɛ, ma saa jaŋ kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. [23] Time-la ba si yie joŋo ti̱ŋ
haachɛ nɛ ŋaa suuŋ. Ama Wia zile
ku-la u si joŋo pila nɛ ŋaa miisi-la
si bi dɛrɛ, a tiŋ la Tiina Yesu Kirisito
wiaa.

7

Wia Diŋ-zɔŋ-la pila doluŋ di la ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ

[1] Mi naaŋbiiriŋ, ma ŋaa nialiŋ si
jiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto nɛ. Ma jima ari nuhuo-
biine yie magɛ duu tuto wialiŋ ba si
bile nɛ duu nɛ hɛ u miisiŋ lɛ, see duu
suba. [2] Di haala nɛ kɛŋ bala, u bala
nɛ tiiu. U yie magɛ duu tuto u bala
niiŋ nɛ, bua-la lɛ u bala si hɛ u miisiŋ
lɛ. Di u bala-la nɛ suba, haal-la laa
u titia nɛ u bala nisiŋ lɛ. U bira bi u
bala niiŋ to. [3] Di u bala nɛ ha hɛ u
miisiŋ lɛ, ka u viau aŋ mu jaa baal
dɔŋ, u juu baal-la u si via haachɛ lɛ
nɛ. Ama di u bala nɛ suba, u laa u
titia nɛ u bala-la si suba nisiŋ lɛ. Di
u nɛ jaa baal dɔŋ maa, u bira bi u
bala-la si suba haachɛ lɛ jua.
[4] Mi naaŋbiiriŋ, ŋii titia nɛ ma ma
nagɛ. Ma suu wialiŋ ba si bile di
niaa tuto tuɔŋ nɛ, bɛɛ wiaa Kirisito
si suu ŋii, ma duu kala nɛ suba.
Lɛɛlɛ nuu dɔŋ nɛ tiima, nii-la si sii
suuŋ lɛ. U ŋaa ŋii di la wuo tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ a pi Wia nɛ. [5] Bua-la
la síi to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ,
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto nɛ fa ŋaa di sima kɛŋla
di la kɛŋ la yaraa ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
wialiŋ si jaŋ kɛŋla mu hɛ suuŋ bua
lɛ. [6] Ama lɛɛlɛ Wia liisɛla wialiŋ
Moosis fa si bile lɛ di niaa tuto.
La tuɔtɔrɛ wu-ŋaala-la fa kɛŋla kaa
ŋaa yosuŋ nɛ. Ba lɛ nɛ la suu. Lɛɛlɛ
la wuo tuto woŋbii dɔŋ nɛ, a tiŋ
tiŋtiŋŋaa aa pi Wia. Wia Diŋ-zɔŋ-
la nɛ dagɛla ŋii, wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto dee.

Wialiŋ Moosis fa si bile nɛ dagɛ haachɛ si nagɛ ŋii

[7] Bɛɛ nɛ saa laa chɛ di la bul?
Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto ŋaa haachɛ wiaa nɛɛ? Ai,
ŋii dee. Ama wialiŋ Moosis fa si

bile nɛ leŋe mi jiŋ haachɛ si nagɛ
ŋii. Di wialiŋ Moosis si bile nɛ fa
bi daga a bul di la sí wialiŋ ba síi
kisu hiɛnu, mi fa bi jaŋ jiŋ ari u
ŋaa haachɛ nɛ. 8 Ama wialiŋ Moosis
fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto si hɛ
dimɛ ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ duu
nyisɛmi hɛ di mi hihiɛnɛ wialiŋ ba
síi kisu. Di wialiŋ Moosis fa si bile
wiaa dee, haachɛ-na fa ŋaa ku-suu
nɛ. U fa bi dol kɛnɛ. 9 Bua-la lɛ mi
fa ha si bi wialiŋ Moosis fa si bile
jiŋ, mi fa hɔnɔ nɛ ari yarifiɛlaa. Ŋii
nɛ mi ku jiŋ wialiŋ Moosis fa si bile
di niaa tuto. Mi si ku jiŋ wialiŋ ŋii,
haachɛ fa si nagɛ ni-suuŋ mi teeŋ, u
miira ku kɛŋ doluŋ a ŋaa mi miira
nagɛ ni-suu. 10 Wialiŋ Moosis fa si
bile fa maga di ba leŋ di mi hɔŋ
ari yarifiɛlaa, ama ba miira ŋaa mi
nagɛ ni-suu nɛ. 11 Wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto si hɛ dimɛ
ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ duu nyisɛmi
a hɛ suuŋ bua lɛ. 12 Wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto saa bi disinniŋ
kɛnɛ, wii-la kala si hɛ wialiŋ tuɔŋ
ma bi disinniŋ kɛnɛ. Ba kala ŋaa
wutitii nɛ a zɔŋ. 13 Wii-la si ŋaa wu-
zɔŋ nɛ saa ŋaa mi suu koo? Ai, ŋii
dee. Haachɛ nɛ ŋaa mi suu. U kɛŋ
wialiŋ si zɔmɔ nɛ a kaa ŋaa mi suu.
U ŋaa ŋii di la wuo jiŋ haachɛ si nagɛ
ŋii. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa di
niaa tuto, ŋaa la jiŋ ari haachɛ bɔmɔ
nɛ kiŋkɛŋ.

Wia nɛ laala haachɛ nisiŋ lɛ a tiŋ Yesu wiaa

14 La jima ari wialiŋ Moosis fa si
bile ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa
nɛ. Ama mi-na ŋaa nuhuobiiŋ nɛ,
nii-la yaraa si jaŋ pua. Haachɛ
kɛŋmi nɛ mi ŋaa u yoŋ. 15 Mi bi jiŋ
wii-la kala si kɛŋmi, bɛɛ wiaa mi bi
wii-la mi si cho di mi ŋaa ka ŋaa,
ama wii-la mi si bi cho nɛ mii ŋaa.
16 Mi síi ŋaa wii-la mi si bi cho di mi
ŋaa, u daga ari mi sɛyɛ ari wialiŋ
Moosis fa si bile zɔmɔ nɛ. 17 Ŋii wiaa
mi titia dee bi wii-la ka ŋaa. Haachɛ-
la si hɛmi lɛ nɛ níi ŋaa. 18 Mi si
kɛŋ nuhuobiine yaraa ŋii, mi jima
ari wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ bimi lɛ hɛ. Mi
fa cho di mii ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ, a
ŋaa lulɔl. 19 Wu-zɔmɔ-la mi si cho
di mii ŋaa, mi bibaa ŋaa, ama wu-
bɔmɔ-la mi si bi cho di mii ŋaa, ba
nɛ mii ŋaa. 20 Mi si ŋaa wii-la mi si
bi cho di mii ŋaa, u naga ari mi dee
bi ŋaa, ama haachɛ-la si hɛmi lɛ nɛ
ŋaa.

21 Mi lɛɛlɛ na ari mi nagisiŋ nɛ ŋii.
Di mi níi chɛ mi ŋaa wii-la si zɔmɔ,
wii-la si bi zɔŋ yie hɛ mi nyuŋ lɛ. U
nɛ saa mi yie ŋaa. 22 Mi cho wialiŋ
Wia si daga nɛ mi tuɔŋ lɛ, a cho di
mii ŋaaba. 23 Ama mi na ari wu-
tanii nɛ miira hɛmi lɛ aa tiŋ, a kɛŋ
mi tuɔbiiŋ-zɔmɔ-la baa yuo dɔŋɔ.
Wiiŋ deeŋ leŋe mi ŋaa haachɛ-la si
hɛmi lɛ yoŋ nɛ a tuto u niiŋ wiaa lɛ.
24 Mi lɛlɛ nɛ. Wialiŋ si hɛmi lɛ kɛŋmi
kaa mu suuŋ bua nɛ. Kubɛɛ nɛ jaŋ
laami ba lɛ? Wia nɛ jaŋ wuo laami
wiaa deeŋba lɛ a tiŋ la Tiina Yesu
Kirisito wiaa. 25 Mii lɔllu woruŋ. Mi
titia doluŋ lɛ, mi jaŋ to Wia niiŋ wiaa
ari mi tuɔbiinaa duŋduŋa, ka di mi
yaraa maa to haachɛ niiŋ.

8

Má leŋ la joŋ la nyuŋ hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la wiaa lɛ

1 Di la di Kirisito kala nɛ ŋaa
kubala, Wia bira bi jaŋ dii la sariya a
joŋ cheeriŋ pila. 2 La di Yesu Kirisito
si ŋaa kubala ŋii, u Diŋ-zɔŋ-la joŋ
miisiŋ pila. U laala ta nɛ haachɛ
ari suuŋ nisiŋ lɛ. 3 Wialiŋ Moosis
fa si bile, bila lɛ wuo pɛ, bɛɛ wiaa
la yaraa bi doluŋ kɛnɛ. Ama wialiŋ
ba si bi wuo ŋaa, Wia wuo ŋaaba
nɛ. Ba nɛ ŋla: U si chɛ u liisɛ
nuhuobiine haachɛ lɛ, u ta u titia
Bie u ku tuu. U yaraa nagɛ la yaraa,
duu laa la haachɛba ta. U si ŋaa ŋii,
Wia wuo dɔgisɛ haachɛ. 4 U ŋaa ŋii
di la wuo kɛŋ doluŋ a ŋiŋaa wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto. La
nialiŋ si bi la yaraa doluŋ lɛ ka to aŋ
tuto Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, la wuo
ŋaa wutitiiba-la Moosis fa si bile di
laa ŋaa. 5 Nialiŋ kala síi to ba yaraa

doluŋ lɛ, ba joŋ ba nyuŋ kala a hɛ ba
yaraa wu-ŋaalaa lɛ nɛ, ama nialiŋ
kala ma síi to Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, ba ma joŋ ba nyuŋ kala a hɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la si cho wialiŋ lɛ nɛ. 6 Di
la nɛ joŋ la nyuŋ a hɛ la yaraa wu-
ŋaalaa lɛ, la jaŋ suu, ama di la nɛ
joŋ la nyuŋ a hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-
ŋaalaa lɛ, la jaŋ kɛŋ miisiŋ a hɔŋ ari
yarifiɛlaa, 7 bɛɛ wiaa di nuu nɛ joŋ
u nyuŋ kala a hɛ u yaraa doluŋ lɛ,
u ŋaa Wia diŋdɔŋ nɛ. U bi chɛ duu
to wialiŋ Wia si daga, u paala bi wuo
to. 8 Nialiŋ síi to ba yaraa wu-ŋaalaa
lɛ, ba bi wialiŋ Wia si cho wuo ŋaa.

9 Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ
ŋii, ma-na bi ma yaraa wu-ŋaalaa
lɛ ka to, maa to wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-
la si daga nɛ. Di Wia Diŋ-zɔŋ-la tuo
nuu-kala lɛ, u bi Kirisito kuŋ ŋaa.
10 Di Kirisito nɛ hɛma lɛ, ma yaraa
namia ha jaŋ suu a tiŋ ma haachɛba
wiaa. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma
lɛ, u nɛ pima miisiŋ, bɛɛ wiaa ma
kɛŋ tuɔ-pula nɛ Wia sipaaŋ. 11 Wia
nɛ chisɛ Yesu suuŋ lɛ. Di u Diŋ-zɔŋ-
la nɛ hɛma lɛ, u jaŋ chisɛ ma yara-la
si jaŋ pua suuŋ lɛ di ma kɛŋ miisiŋ,
ari u si chisɛ Yesu suuŋ lɛ ŋii. U jaŋ
to u Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ nɛ a ŋaa
ŋii.

12 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, u bi
maga di nuu-kala fugɛla di la tuto
la yaraa wu-ŋaalaa lɛ. 13 Di ma nɛ
to ma yaraa wu-ŋaalaa lɛ, ma jaŋ
suu. Ama di ma nɛ via ma yaraa
wu-ŋaalaa, ma jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 14 Nialiŋ kala síi
to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa, ba ŋaa
Wia biiriŋ nɛ. 15 Wia bi ŋaa di ma
nagɛ yosuŋ a bira fifá fawulluŋ, ama
u Diŋ-zɔŋ-la leŋe ma ŋaa u biiriŋ
nɛ. Di la níi yiru, la wuo kɛnu yirɛ
“la Nyimma”. 16 Wia Diŋ-zɔŋ-la ari
la tuɔbiinaa kala yie dagɛ ari la ŋaa
Wia biiriŋ nɛ. 17 La si ŋaa Wia biiriŋ
ŋii, Wia joŋ kiaa nɛ a billa lɛ, kialiŋ
kala Wia si joŋo bil Kirisito lɛ, la ma
jaŋ tiiba. Di la di Kirisito kala nɛ na
hɛɛŋ, la ma jaŋ laa yiri-la Kirisito si
jaŋ laa.

Yiri-la la si jaŋ laa Wia teeŋ

18 Mi bee na ari hɛɛŋ deeŋ mi síi
na bi jaŋ wuo kaa magisɛ yiri-la la si
jaŋ laa. 19 Dunia kuŋ-kala níi gbɛru
a kpil digilaa di ba na bua-la lɛ Wia
biiriŋ si jaŋ laa yiriŋ. 20 Tiŋtimii-la
dunia kiaa si maga di ba tiŋ, ba tima
lɔl nɛ. Ba titia tuɔtɔruŋ lɛ dee ba
lɔl ŋii, ama Wia nɛ ŋaa ba lɔl. Ari
ŋii kala Wia ha leŋe ba kɛŋ yiɛlaa,
21 bɛɛ wiaa Wia jaŋ laaba ta a liisɛba
suuŋ bua lɛ. Wia biiriŋ si jaŋ kɔ a
laa yiriŋ ŋii a tii ba titia, ba ma jaŋ
tii ba titia ŋii a ma kɛŋ yiriŋ. 22 La
jima ari dunia kiaa kala haa huuni
nɛ, ari haala síi chɛ duu lul aa huuni
ŋii. 23 Dunia kiaa duŋduŋa dee, ama
la ma nialiŋ Wia si laa sipaaŋ joŋ u
Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ, la maa huuni nɛ
la tuɔŋ lɛ duu kɛŋ la yaraa birimɛ [di
la chaasa ŋaa u biiriŋ] a laa yiriŋ.

24 Wia si laala ta ŋii, la kɛŋ yiɛlaa.
Di la nɛ na wialiŋ la síi yiɛlu, u bira
bi maga di la yiyiɛlɛ wii. Di nuu nɛ
yiɛlɛ kuŋ, di u nɛ nau, u jaŋ bira
yiyiɛlɛ ku-la wiaa? Ai. 25 Ama di la
níi yiɛlɛ wialiŋ la ha si bi na, la kɛŋ
kenyiri a gbigbɛrɛ.

La si yie kɛŋ yiɛlaa ŋii a kɛŋ
kenyiri, 26 ŋii titia nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-
la ma yie kɔ a pɛla lɛ a tiŋ la si bi
doluŋ kɛnɛ di la pɛ la titia lɛ. La
paala bi jiŋ ŋii u si maga di la chuɔlɛ
Wia. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la titia sul
Wia a pipila. U si yie susul Wia ŋii
aa huuni ŋii, la bi jaŋ wuo kɛŋ niiŋ
a dagɛ, ama 27 Wia na nuhuobiine
tuɔŋ kala nɛ a ma jiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la
síi huuni ŋii bubuɔŋ, bɛɛ wiaa Wia
Diŋ-zɔŋ-la síi sul Wia a pi Wia niaa
ŋii, Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u yie susul
ŋii.

28 Nialiŋ Wia si tuɔsa di ba ŋaa u
niaa, ba chou nɛ. Niaa deeŋba teeŋ
Wia ŋaa wii-kala birimɛ wu-zɔŋ nɛ
a piba. 29 Nialiŋ Wia si laa sipaaŋ
liisɛ, u liisɛba duu kɛŋba birimɛ di
ba nagɛ u titia Bie nɛ, a leŋ u Bie ŋaa
ba kala kuhiaŋ. 30 Wia yirɛ nialiŋ u
fa si laa sipaaŋ liisɛ di ba ŋaa u niaa
nɛ. U si yirɛba ŋii, ba kɔ u teeŋ. Ba

si kɔ ŋii, u leŋe ba kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ. Nialiŋ ma si kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ, u leŋe ba ma pɛ laa u yiriŋ.

Kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii Kirisito si chomi lɛ

31 Di la nɛ jiŋ wiaa deeŋba kala,
bɛɛ nɛ bira ka di la bul? Di Wia nɛ
chiŋ la hariŋ, kubɛɛ ma nɛ bira kɛŋ
doluŋ a kiila? 32 Wia paala bi u titia
Bie kaa laa niaa teeŋ. U joŋu hɛ niaa
nisiŋ lɛ nɛ di ba kpuu a tiŋ la wiaa.
U si wuo ŋaa ŋla, ma bi jiŋ ari u
jaŋ wuo chaasa joŋ kuŋ-kala ma pɛ
pila koo? 33 Kubɛɛ nɛ saa jaŋ bira
joŋ cheeriŋ a pi nialiŋ Wia si liisa?
Nuu tuo, bɛɛ wiaa Wia titia nɛ leŋe
ba kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 34 Kubɛɛ
ma nɛ bira jaŋ wuo dii ba sariya a
dɔgisɛba? Nuu tuo, bɛɛ wiaa Kirisito
suba nɛ, aŋ bira sii suuŋ lɛ a kɛŋ
miisiŋ a hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-
hɔnuŋ, a sul Wia pipila duu pɛla lɛ.
35 Kirisito si chola ŋii, bɛɛ kuŋ nɛ jaŋ
bira ŋaa di Kirisito síla cho? Wahala
koo wu-juulaa, koo di ba to la naasiŋ
dudɔgisɛla, koo di losuŋ kpula, koo
di la bi gɛnniŋ kɛnɛ di la laalɛ, koo
di wu-bɔŋ nɛ gbɛrɛla, koo di la nɛ
jaŋ suu? Wiaa deeŋba kuŋ-kala bi
jaŋ wuo ŋaa di Kirisito bira síla cho.
36 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul
ŋla nɛ:

“A tiŋ ŋ wiaa, laa gbɛrɛ suuŋ nɛ
tapulii-na kala.
Ba yie beŋla ari la nagɛ piesee nɛ ba
si kaa lii di ba kpu.”

37 Ari ŋii kala, di wiaa deeŋba kuŋ-
kala nɛ ku juula, la yie wuo yuo
dii nɛ a tiŋ nii-la si chola wiaa.
38-39 Wiiŋ deeŋ tuo kaa lɛrɛ, mi jima
kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii
Kirisito si chomi lɛ. Suuŋ, koo
miisiŋ, koo Wia tiŋdaaraa, koo Wia
bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia bii-bɔŋŋɔɔ, koo
kialiŋ kala si hɛ dimɛ lɛɛlɛ, koo
kialiŋ si jaŋ to hariŋ kɔ, kialiŋ si hɛ
wia nyuŋ a kɛŋ doluŋ, koo kialiŋ si
kɛŋ doluŋ a hɛ tiŋteeŋ lɛ. Wia si to
la Tiina Yesu Kirisito lɛ a chola ŋii,
dunia kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛla
chonu-la lɛ.

9

Wia fa liisɛ Iziral tiŋŋaa di ba ŋaa u niaa

1 Mi síi chɛ di mi bul wii-la ŋaa
wutitii nɛ. Mi si ŋaa Kirisito nuu
ŋii, mi bi wiaa nyia. Wia Diŋ-zɔŋ-la
síi beŋ mi tuɔbiinaa ŋii, u ma leŋe
mi jiŋ ari mi bi wiaa ka nyia. 2 Mi
tuɔŋ faasa chei nɛ a tiŋ mi titia niaa
wiaa. Uu walimɛmi kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
3 Mi fa cho di Wia ŋmiɛsa hɛmi lɛ
nɛ a kɛŋmi pɔrɛ Kirisito teeŋ, aŋ
laa mi naaŋbiiriŋ ari mi doho niaa
kala ta. 4 Niaa deeŋba nɛ ŋaa Iziral
tiŋŋaa, nialiŋ Wia si liisa. U leŋe
ba nɛ ŋaa u biiriŋ a laa u yiriŋ. Ba
di Wia bil niiŋ a pi dɔŋɔ, Wia leŋ
Moosis ŋmuŋsɛ wiaa piba di ba tuto,
a dagɛba Wia chuɔluŋ woŋbiiŋ, a
bul duu jaŋ ŋaa wiaa pipiba. 5 Ba nɛ
ŋaa la naabalimaba doho niaa Wia
si liisa. Ba si lul Kirisito maa, u ma
fa ŋaa la naabalimaba doho nuu nɛ.
U-na Kirisito nɛ kii kuŋ-kala. Má leŋ
di la dɛnnɛ Wia bua-na kala lɛ a kaa
mu wuu. Ami.
6 Ama u bi naga ari Wia si si u
jaŋ ŋaa wii-la u via nɛ, bɛɛ wiaa
Iziral doho niaa kala dee Wia leŋ ba
ŋaa u niaa. 7 Abiraham doho niaa
ma kala dee bi Wia niaa ŋaa, ama
Aizik doho niaa duŋduŋa nɛ ŋaa
Abiraham doho niaa titia. 8 Wiiŋ
deeŋ daga ari nuu-kala doho bi Wia
niaa doho ŋaa, see biiri-la Wia si
bula di ba lul, ba nɛ u beŋ ba ŋaa
u doho niaa titia. 9 U fa si bul wiaa
a tigɛ bile ba si jaŋ lul lɛ, ŋla nɛ u fa
bul:

“Mi jaŋ miira kɔ bua deeŋ titia lɛ
hariŋ jina,
di ŋ haala Saara lul baal.”

10 Ŋii ma duŋduŋa dee. Ribɛka ma
si lul biiriŋ balia-la, ba nyimma ŋaa
kubala nɛ, u nɛ la naabalima Aizik.
11-12 Ka di Ribɛka-na lul daaliɛri-la,
biiri-la ha bi wu-zɔŋ koo wu-bɔŋ
kala ŋaa, ka Wia bula pu a bul,

“Ŋ si jaŋ lul biiri-la, kuhiaŋ jaŋ tima
pipi ku-bie.”

Ŋii daga ari Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u
yirɛ u niaa a tuɔsɛba, u bi naga ari

ba si ŋaa wialiŋ nɛ tii u tuɔsɛba. U
si yirɛba nɛ tii ba ŋaa u niaa. 13 Ba
bira ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul
ŋla nɛ:
"Mi cho Jekɔb aŋ bɛrɛ Isɔ."

Wia kɛŋ wutitii nɛ

14 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La jaŋ
wuo bul di Wia bi wutitii kɛnɛɛ? Ai.
15 Wia fa bula pi Moosis a bul,
"Nialiŋ mi si liisa di mi pɛba lɛ, mi
jaŋ pɛba lɛ.
Nialiŋ ma mi si liisa di mi fába nen-
nige, mi jaŋ fába nennige."
16 Wiiŋ deeŋ saa bi naga nuhuobiine
si cho wialiŋ a wiwalimɛ duu ŋaaba
nɛ tii, ama Wia si fála nennige nɛ
tii, 17 bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛ Feero lɛ ari Wia bula pu
a bul,
"Wii-la si tii mi leŋ ŋ dii kuoruŋ nɛ
ŋla:
mi ŋaa ŋii di mi wuo toŋ lɛ nɛ a
dagɛ mi doluŋ,
di ba yirɛ mi yiriŋ dunia kala
lɛ."
18 Nialiŋ saa Wia si liisa duu fába
nennige, uu fába nennige nɛ. Nialiŋ
ma u si liisa di ba kɛŋ nyu-duoŋ a
tiŋ ba haachɛba wiaa, u leŋe ba ma
kɛŋ nyu-duoŋ nɛ.
19 Ma dɔŋɔ saa jaŋ wuo piɛsɛ a bul,
"Di Wia níi ŋaa ŋii, ɛɛ nɛ saa u jaŋ
wuo joŋ cheeriŋ a pi niaa? Kubɛɛ nɛ
saa jaŋ wuo kɛŋ kenyiri di Wia kɛnu
birimɛ?"
20 Kubɛɛ nɛ kaŋ, ŋ-na nuhuobiine
di ŋ laa wiaa bul Wia niiŋ lɛ? Ku-
la ba si ŋaa, u jaŋ wuo piɛsɛ nii-la
si ŋaau a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ ŋaami
mi nagɛ ŋla?" 21 Pupoi-mɛɛrɛ jaŋ
wuo lɔgɛ churuŋ a kaa mɛ pupoi-
zɔmuŋ, a bira wuo lɔgɛ a mɛ pupoi-
lɔruŋ. Di pupoi-mɛɛrɛ nɛ cho ŋii, u
jaŋ wuo ŋaa. 22 Ŋii titia nɛ Wia ma
jaŋ wuo ŋaa niaa lɛ. Niaa dɔŋsuŋ hɛ
dimɛ a nagɛ pupoi-kpaaniŋ si maga
di ba ŋmoo yɛrɛ, ka Wia kɛŋ kenyiri
a nyalimɛ ŋii kala halii. U fa jaŋ
wuo na baaniŋ ba nyuŋ a dagɛ u
doluŋ, ka u wuo nyalimɛ 23 a tiŋ
nialiŋ si nagɛ pupoi-zɔŋŋɔɔ wiaa,
niaa deeŋba nennige nɛ u fifá. U laa
sipaaŋ liisɛba di ba dii u yiri-bal-la.
Ba nɛ u dagɛ u yiri-baliŋ pa. 24 La
nɛ nialiŋ u si liisa, la kala dee bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa, la dɔŋsuŋ ma ŋaa nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. 25 Ba bul ŋla
nɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ
Hoziya a bul,
"Nialiŋ si bi mi niaa ŋaa,
mi jaŋ yirɛba mi niaa.
Nialiŋ ma mi fa si bi cho,
mi jaŋ yirɛba mi ni-chooloo.
26 Lee-la titia ba fa si bula pi niaa ari
ba bi Wia niaa ŋaa,
lee-la nɛ ba jaŋ yirɛba Wii-titii
biiriŋ."
27 Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U ma
fa heele bul a tigɛ Iziral niaa lɛ
a bul, "Di Iziral tiŋŋaa nɛ paala
faasa yuga a nagɛ hagili-buŋbugulo
si piŋ mugi-baliŋ niiŋ, ba tuɔŋ niaa
baŋmɛnɛ duŋduŋa nɛ Wia jaŋ laa
ta, 28 bɛɛ wiaa chɛɛ dɔŋ la Tiina Wia
jaŋ ŋaa ŋii u fa si bula pila. U bi jaŋ
dieni ka di u chei dunia niaa." 29 Ŋla
nɛ Azaaya ma fa bira bul di Wia jaŋ
ŋaa maachie. U fa si,
"Di Wia nɛ fa bi la naabalima doho
niaa baŋmɛnɛ leŋe,
la kala fa jaŋ suu,
a nagɛ Sɔdɔm ari Gɔmɔra niaa
kala si suu ŋii."

Iziral tiŋŋaa dɔŋsuŋ bi tuɔ-pula kɛnɛ Wia sipaaŋ

30 Wii-la dideriŋ nɛ ŋla: Nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa fa bi chɛ di
ba kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Ba nɛ
miira ku kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ
a tiŋ ba yarida wiaa. 31 Ka Iziral
niaa fa faasaa chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ aa to wialiŋ Moosis fa si
bile di niaa tuto. Ama ba bi wialiŋ
wuo tuto di ba kɛŋ tuɔ-pula-la Wia
sipaaŋ. 32 Bɛɛ nɛ tii ba bi tuɔ-pula-la
na? Ba bi yarida kɛnɛ di ba na tuɔ-
pula-la Wia sipaaŋ, bɛɛ wiaa ba faa
chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ
a tiŋ wialiŋ ba síi to nɛ. Ba joŋ ba
naasiŋ a ŋmoo tabii-la si ŋaa niaa
sisiɛru nɛ. 33 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛ tabii-la lɛ nɛ a bul,

“Bee na, mi joŋ tabii-la si jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ
a bil lee-la ba síi yirɛ Zaayɔŋ.
Tabii-la ŋaa buŋ nɛ.
U jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ titel.
Ama nuu-na kala si laa nii-la la síi yirɛ buŋ-la, wiaa dii, u bi jaŋ hiisɛ u titia.”

10

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi tuɔŋ lɛ mi
faasa cho di Wia laa Ju̱u tiŋŋaa ta nɛ.
Mi yie chuɔlɛ Wia piba ari siifiɛsiŋ
nɛ. 2 Mi jima ari ba joŋ ba nyuŋ
kala hɛ Wia lɛ nɛ, ama ba bi Wia
woŋbii-titii-la jiŋ. 3 Ba bi jiŋ woŋbii-
la Wia si yie leŋ ba to a kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ, aŋ chichɛ di ba to ba titia
woŋbiee. Ŋii nɛ tii ba bi ba titia joŋo
hɛ woŋbii-la Wia si yie to a leŋ niaa
kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 4 Kirisito nɛ
ŋaa wialiŋ kala Moosis fa si ŋmuŋsa
di niaa tuto didɛriŋ. Nii-la kala si
laa u wiaa dii jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ.

Nuu-na kala si yirɛ Wia, u jaŋ laau ta

5 Moosis fa ŋmuŋsa a tigɛ nialiŋ
síi to wialiŋ u si bile di niaa to a kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ, di ba nɛ wuo to
wialiŋ, ba jaŋ kɛŋ miisiŋ. 6 Wialiŋ
ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ
nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a
tiŋ ba yarida wiaa nɛ ŋla: Ba si, “Ma
sí ma tuɔŋ lɛ biinu a piɛsɛ, ‘Kubɛɛ
nɛ jaŋ jil Wia-jaŋ (a kɛŋ Kirisito kaa
ku tuu)?’ 7 Koo ma bira sí piɛsu a
bul di kubɛɛ nɛ jaŋ mu lɛliŋ (a kɛŋ
Kirisito kaa kɔ)?” 8 Ba si di Wia wu-
zɔmɔ-la kpagɛma nɛ. U hɛ ma niiŋ
lɛ a hɛ ma tuɔŋ maa. Wia wu-zɔmɔ-
la la síi bul nɛ ŋaa wu-zɔmɔ-la si
tigɛ nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii a
kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 9 Di ŋ nɛ
jaŋ wuo suri ŋ niiŋ a bul ari Yesu
nɛ ŋaa ŋ Tiina, a laa dii ari ŋ tuɔŋ
ari Wia chisu suuŋ lɛ, Wia jaŋ laaŋ
ta, 10 bɛɛ wiaa di la nɛ kɛŋ la tuɔŋ
a laa Yesu wiaa dii, la jaŋ kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ. Di la nɛ kɛŋ la niiŋ
ma bul di la laa u wiaa dii, Wia jaŋ
laala ta. 11 Wia teniŋ tuɔŋ, ŋla nɛ ba
bul: “Nuu-na kala si laa u wiaa dii,
Wia bi jaŋ hiisu.” 12 Ju̱u tiŋŋaa ari
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ba kala
ŋaa kubala nɛ u teeŋ. U bi ba kaa
pɔrɛ. U ŋaa nuu-kala Tiina nɛ. Di
nuu-kala nɛ yiru, u jaŋ pɛ u tiina lɛ
woruŋ. 13 Ŋla nɛ ba bul Wia teniŋ
tuɔŋ: “Nuu-na kala si yirɛ la Tiina
Wia yiriŋ duu laau ta, u jaŋ laau ta.”

14 Ama di ba nɛ bi u wiaa laa dii,
ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa a yirɛ u yiriŋ duu
laaba ta? Di ba nɛ bira bi u wiaa
nia, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa di ba laa u
wiaa dii? Di nuu ma nɛ saa bi u
wiaa bula piba, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo
ŋaa nii? 15 Di Wia nɛ bi niaa tima
di ba bul u wiaa, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo
ŋaa bul u wiaa? Ba fa ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ a bul, “Nialiŋ síi kɔ di ba
bul Wia wu-zɔmɔ-la, ba kɔ woruŋ
nɛ.” 16 Nialiŋ kɔ nɛ a bul Wia wu-
zɔmɔ-la maa, ama nialiŋ si kɔ jegile
nii wialiŋ, ba dɔŋsuŋ bi wialiŋ to.
Azaaya fa bira bul wiiŋ deeŋ a bul,
“La Tiina Wia, kubɛɛ nɛ hɛ dimɛ si
laa wialiŋ la si bula piba dii?” 17 Ŋ
yie nii wii nɛ a laa dii. Ba nɛ ŋaa
wialiŋ si tigɛ Kirisito lɛ.

18 Ama mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba
bi Wia wu-zɔmɔ-la niaa? Ba nia nɛ.
Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ
Wia wu-zɔmɔ-la lɛ a bul,

“Ba bul wiaa deeŋba dunia lee-kala nɛ.
Dunia nuu-kala nɛ nii wiaa deeŋba.”

19 Mi saa jaŋ bira piɛsɛ wiiŋ deeŋ:
“Iziral tiŋŋaa si nii wialiŋ, ba bi
ba bubuɔŋ jiŋ?” Moosis nɛ fa laa
sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ a bul di Wia
si,

“Mi jaŋ leŋ di niaa yaraa bieri nialiŋ si bi mi niaa ŋaa wiaa.
Mi jaŋ bira leŋ di ma baaniŋ sii nialiŋ si bi wiaa jiŋ wiaa.”

20 Azaaya fa chaasa bul wiiŋ deeŋ a
bul, Wia si,

“Nialiŋ si bi mii chɛ, ba nami nɛ.
Nialiŋ ma si bi mi wiaa piɛsɛ, mi kɛŋ mi titia dagɛba nɛ.”

21 Ama u bul ŋla nɛ a tigɛ Iziral
tiŋŋaa lɛ:

"Mi kɛŋ mi nisaa chagɛ nɛ a dieni aa
yirɛba di ba kɔ mi teeŋ,
ama ba bi sɛyɛ.
Ba viami nɛ. Ba bi sɛi di ba to mi
niiŋ."

11

Wia jaŋ fá Iziral tiŋŋaa nennige

1 Ŋii-na saa Wia via u niaa nɛ
koo? Ai, mi ma titia ŋaa Iziral tiina
nɛ, a ŋaa Abiraham doho nuu a lii
Bɛŋjamiŋ jaŋ niaa tuɔŋ. 2 Wia bi u
niaa via, nialiŋ u si laa sipaaŋ liisɛ.
Ma bi wialiŋ ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ ka liisii? Wialiŋ ba si ŋmuŋsa a
tigɛ Ilaaja lɛɛ? Ba ŋmuŋsa ari Ilaaja
fa bul Iziral tiŋŋaa wiaa pi Wia a tiŋ
ba haachɛba wiaa. 3 U fa si,
"Mi Tiina Wia, ba kpu ŋ nialiŋ síi bul
wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
a ŋmoo korunu-la ba si saa piŋ
a lo.
Mi duŋduŋa nɛ ka,
ba saa walimɛ di ba kpumi ma
nɛ."
4 Ilaaja si bul ŋii, bɛɛ nɛ Wia bira
bula pu? U si,
"Niaa bui balipɛ nɛ mi tii.
Niaa deeŋba kuŋ-kala bi vene-
la ba síi yirɛ Baal kpaara."
5 Ŋii titia nɛ u nagɛ Iziral tiŋŋaa lɛ
bua deeŋ lɛ. Iziral tiŋŋaa baŋmɛnɛ
Wia liisɛ a fába nennige a pɛba lɛ.
6 U si liisɛba a fába nennige a pɛba lɛ
ŋii, u bi naga ba tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ ba si
tima wiaa nɛ tii. Di u nɛ tiŋ niaa wu-
zɔŋŋɔɔ wiaa aa fába nennige, ŋii-na
niaa nennige dee uu fá ŋii.
7 Bɛɛ nɛ saa? Iziral tiŋŋaa fa síi
chɛ kialiŋ, ba biba naa. Ama nialiŋ
mua Wia si liisa ba tuɔŋ nɛ naba.
Ku-kaanaa tuɔŋ dolie. Wia si yirɛba,
ba via nɛ. 8 Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a bul,
"Wia leŋe ba siaa chuulɛ nɛ.
Ba bi kuŋ-kalaa na,
ba bi wii-kala maa nii a kaa kɔ
ari jiniŋ."
9 Devit ma fa bula a bul,
"Bua-la lɛ ba tuɔŋ si tɔrɔ, ba ku
hilimi di ba dii kiaa,
leŋ di wiaa juuba di ba tel, a
nagɛ ba si hɛ bɛrɛ u kɛŋ kua
u tel ŋii. Leŋ di ba tel ŋii a ti̱ŋ
ŋii chimiŋ.
10 Leŋ di ba siaa tɔ di ba sí kuŋ-kala
wuo na,
leŋ di wiaa nyagɛba di ba dudu-
uri wuu."
11 Mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba si
siɛra tel ŋii, ba tele ŋii di ba wii-wii-
kala dɛrɛ nɛ koo? Ai. Ama a tiŋ ba
haachɛ wu-ŋaalaa lɛ, Wia laa nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ta nɛ. U ŋaa ŋii
di Ju̱u tiŋŋaa yaraa bieri, di ba na
baaniŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
nyuŋ. 12 Ju̱u tiŋŋaa haachɛba leŋe
dunia niaa ŋmoo naa-simiŋ nɛ. Ba
si tele ŋii ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa ŋmoo naa-simiŋ nɛ. Di u nɛ
nagɛ ŋla saa, bua-la lɛ Ju̱u tiŋŋaa
si jaŋ ku laa Wia wiaa dii, dunia
nuu-kala jaŋ paala nii sima kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ.

Wii-la si tii Wia laa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ta

13 Ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
nɛ mi lɛɛlɛ chichɛ di mi bul wiaa
pa. Wia nɛ tiŋmi di mi ŋaa nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa naŋzɔɔ. Mi joŋ
tiŋtimiŋ deeŋ u ŋaa tiŋtiŋ-fiaŋ nɛ.
14 Mi síi tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ, ŋ bi pɔ
u jaŋ wuo leŋ di mi naaŋbiiriŋ Ju̱u
tiŋŋaa yaraa bibieri, a wuo leŋ di ba
dɔŋsuŋ ma laa Wia wiaa dii, di Wia
laaba ta. 15 Ju̱u tiŋŋaa si via Wia
wiaa ŋii leŋe dunia ni-kaanaa wuo
siŋ nɛ Wia teeŋ. Di Ju̱u tiŋŋaa nɛ
bira ku laa Wia wiaa dii, ɛɛ nɛ saa u
jaŋ nagɛ? U jaŋ nagɛ ni-suunuŋ si sii
suuŋ lɛ nɛ. 16 Di ŋ nɛ bu̱u boroboro
munuŋ a laa sipaaŋ lɔgɛ mua a pi
Wia, duu nɛ bi disinniŋ kɛnɛ, ku-
kaaniŋ ma si ka ma bira bi disinniŋ
kɛnɛ. Di tia naapoloo ma nɛ zɔmɔ,
u naakelee ma zɔmɔ nɛ.
17 Ju̱u tiŋŋaa saa nagɛ tia-la ba
síi yirɛ Oliv nɛ. Ba kɛŋ u nɛnɛɛ a
kaa tutugi nuuŋ nɛ. Wia ŋaa u zɔŋ.
Ŋii nɛ Wia keri u naakelee dɔŋsuŋ,
aŋ kɛŋma kaa mɛrɛ ba leree, ma
nialiŋ si nagɛ giriŋ tii-naakelee. U

ŋaa ŋii di ma ma pɛ nii Oliv tii-zɔŋ-
la naakelee sima nɛ. 18 Ma sí ma titia
lɛ bigisu ari ma kpia tia-la naakelee
ba si kere ta lɛ. Ma dee bi tia-la
naapoloo chaga bil. Tia-la naapoloo
nɛ chagɛma bil.

19 Ma jaŋ wuo bul ari Wia keri tia-
la naakelee, ka di u kɛŋma nɛ mɛrɛ
dimɛ. 20 Wutitii nɛ, Wia keri J̱uu
tiŋŋaa ta a tiŋ ba si bi Wia wiaa
laa dii wiaa nɛ. Ama ma-na nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma si laa Wia
wiaa dii duŋduŋa wiaa nɛ tii ma
chiŋ kpaŋ kpaŋ. Ŋii wiaa ma sí
ma titia lɛ bigisu, aŋ kɛŋ ma titia
woruŋ. 21 Wia si bi tia-la naakelee
titia nennige fá aŋ keriba ta ŋii, di
ma ma nɛ bi ma siaa fiɛla, u jaŋ
kerima ma ta ŋii titia. 22 Ma na ŋii
Wia si kɛŋ zile aŋ bira tɛrɛ. U tɛrɛ
nialiŋ si miiru hariŋ nyuŋ nɛ. Ama
u kɛŋ zile ma-na teeŋ, di ma nɛ sɛyɛ
di ma tuto u zile-la lɛ ari ma si suomi
ŋii. Ŋii dee u jaŋ kerima ma ta.
23 Di J̱uu tiŋŋaa nɛ paala birima to
Wia, Wia jaŋ bira kɛŋba kaa mɛrɛ
tii-zɔŋ-la lɛ, bɛɛ wiaa Wia kɛŋ doluŋ
duu ŋaa ŋii. 24 Ma nialiŋ si paala bi
tii-zɔŋ-la naakelee ŋaa aŋ ŋaa giriŋ
tuɔŋ tii-naakelee, ka Wia kɛŋma a
kaa mɛrɛ tii-zɔŋ-la lɛ, u jaŋ wuo kɛŋ
tia-la titia naakelee u si kere ta a kaa
mɛrɛ.

Wia ma jaŋ laa Iziral tiŋŋaa ta

25 Mi naaŋbiiriŋ, wiaa nɛ hɛ dimɛ
Wia fa joŋo faama, mii chɛ di ma
jiŋ. Wii-la jaŋ ŋaa di ma sí biina
bul ari ma kɛŋ wu-jimiŋ a bibigisi
ma titia lɛ. Wii-la nɛ ŋla: Iziral
tiŋŋaa si kɛŋ nyu-duo-la, ba bi jaŋ
kɛnu wuu. Bua-la lɛ di nialiŋ si bi
J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛ ku yugɛ a laa Wia
wiaa dii, Iziral tiŋŋaa nyu-duo-la jaŋ
dɛrɛ. 26 Ŋla lɛ nɛ Wia jaŋ to a laa
Iziral tiŋŋaa kala ta. Ba ŋmuŋsɛ ŋii
Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,
"La Laataara jaŋ lii Zaayɔŋ.
U jaŋ kiri wu-bɔŋŋɔɔ kala Jekɔb
doho niaa tuɔŋ."
27 Ba bira ŋmuŋsa a bul,
"La di ba jaŋ bil niiŋ a pi dɔŋɔ
di mi laa ba haachɛba ta."

28 A tiŋ J̱uu tiŋŋaa si via Wia wu-
zɔmɔ-la wiaa nɛ tii ba ŋaa Wia
diŋdɔmɔ, ma nialiŋ saa si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa wiaa nɛ tii. Ama a tiŋ
u si liisɛba wiaa nɛ tii ba ŋaa u ni-
chooloo, a tiŋ ba naabalimaba wiaa,
29 bɛɛ wiaa kialiŋ kala Wia si joŋo
piba ari u si liisɛba ŋii, u bira bi
jaŋ wuo vɔŋba. 30 Ama, ma-na
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma fa via
Wia niiŋ wiaa, ama lɛɛlɛ Wia fáma
nennige nɛ a tiŋ Iziral tiŋŋaa ma si
via Wia niiŋ wiaa ŋii. 31 Ŋii titia nɛ
Iziral tiŋŋaa ma si bi Wia niiŋ ka to
lɛɛlɛ, Wia jaŋ fába ma nennige, ari
u si fáma ma nennige ŋii. 32 Nialiŋ
kala si bi Wia niiŋ wiaa ka to, ba
haachɛba nyagɛba bil nɛ, ŋii nɛ Wia
wuo fába nennige.

33 Wia síi fála nennige ŋii ari ŋii u
si kɛŋ wu-jimiŋ ari ŋii u si jiŋ wiaa
bubuɔŋ, u bi maga kɛnɛ. Kubɛɛ nɛ
jiŋ ŋii Wia síi ŋaa wiaa? Nuu-kala
bi Wia wu-ŋaalaa jiŋ.
34 Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo jiŋ Wia
tuɔbiinaa?
Kubɛɛ ma nɛ jaŋ wuo dagɛ Wia?
35 Kubɛɛ nɛ ha joŋ kuŋ pi Wia aŋ
gbɛrɛ di Wia miira joŋ ku-la
pu?
36 Bɛɛ wiaa Wia nɛ ŋaa kuŋ-kala. U
doluŋ lɛ nɛ kuŋ-kala ma hɛ dimɛ. U
nɛ tii kuŋ-kala. Má leŋ di Wia yiriŋ
yirɛ wuu. Ami.

12

Wii-chuɔluŋ woŋbii titii-la

1 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, a tiŋ
Wia si faasa fála nennige wiaa, mii
sulma di ma joŋ ma miisiŋ kala a pi
Wia, ari ba fa si yie kpu pusuŋ a ŋaa
sarika a pi Wia ŋii. Ma si joŋ ma titia
a pi Wia ŋii, ma bira sí disinniŋ kɛŋ,
di Wia wuo laama. Wii-chuɔluŋ
woŋbiiŋ titia nɛ ŋii. 2 Ma sí sɛi a
joŋ ma tuɔŋ kala a hɛ dunia wu-
ŋaalaa lɛ. Ama má leŋ di Wia kɛŋ
ma tuɔbiinaa birimɛ di ba kala zɔŋ.
Ŋii nɛ ma jaŋ wuo jiŋ Wia tuɔtɔruŋ.
Ma jaŋ wuo jiŋ wii-la si zɔmɔ aa tɔrɛ
Wia tuɔŋ aŋ pɛ zɔŋ ma woruŋ.

[3] Wia si kɛŋ zile mi teeŋ a pɛmi lɛ
ŋii, mii sulma kuŋ-kala di ma sí ma
titia kaa yugɛ a kii ŋii ma si maga.
Má leŋ di ma siaa fiɛlɛ. Wia pi nuu-
kala yarida nɛ. Ama ba kii dɔŋɔ nɛ.
Nuu-kala maga duu biinɛ u nyuŋ lɛ
a magɛ ŋii Wia si joŋ yarida-la pu
nɛ. [4] Nuhuobiine yaraa ŋaa kubala
nɛ, ka u naŋdaasiŋ yugɛ. Naŋdaasi-
la kala kɛŋ ba tiŋtimia nɛ. Ba bi
tiŋtiŋ-bala ka tiŋ. [5] Ŋii titia nɛ la ma
nagɛ. La yuga nɛ, aŋ ka la kala mɛrɛ
Kirisito lɛ a ŋaa kubala. La ŋaa ni-
yiri-yiriba nɛ a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa
yari-bala. [6] Wia pila kuŋ-kala doluŋ
nɛ di la kaa tiŋ tiŋtiŋ-yiri-yiriba. U
saa lii ŋii lɛ Wia si fála nennige nɛ
a pɛla lɛ. U si joŋ dol-la pila ŋii,
má leŋ di la kɛnu kaa tiŋ. Di la nɛ
wuo wiaa bula pipi niaa Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, má leŋ duu magɛ
ŋii yarida-la Wia si joŋo pila. [7] Duu
nɛ joŋ doluŋ piŋ di ŋ tima pipi niaa,
ŋiŋaa ŋii. Duu nɛ joŋ doluŋ piŋ maa
di ŋ didagɛ niaa, ŋ ma ŋiŋaa ŋii. [8] Di
ŋ nɛ kɛŋ doluŋ di ŋ wuo didagɛ niaa
a leŋ di ba nyuŋ nyinyaasɛ, ŋ ma
ŋiŋaa ŋii. Di nuu nɛ kɛŋ zile a pipɛ
niaa lɛ, u ma ŋiŋaa ŋii ari tuɔ-bala.
Nii-la kala si kɛŋ doluŋ a pipɛ niaa
lɛ, u ŋiŋaa ŋii ari siifiɛsiŋ.

Má cho dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ

[9] Nii-la si kɛŋ zile a fifá niaa
nennige, aa pɛ nennige tiŋŋaa lɛ,
u ŋiŋaa ŋii ari tuɔtɔruŋ. Má cho
dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ. Má bɛrɛ wu-
bɔŋŋɔɔ, a joŋ ma titia a hɛ wu-
zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. [10] Má cho ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Wia wiaa dii
woruŋ ari naaŋbiiriŋ si cho dɔŋɔ
ŋii, a fiɛsɛ siiŋ pipi ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa jirima. [11] Ma sí yariwiiŋ kɛŋ,
ama má faasa joŋ ma nyuŋ kala
hɛ Wia tiŋtiŋŋaa lɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ. [12] Má jujuɔsɛ a tiŋ wialiŋ
ma síi yiɛlu lɛ. Di ma níi na hɛɛŋ,
má dii kenyiri. Má pɛsɛ a chuchuɔlɛ
Wia. [13] Má pɛ ma naaŋbiiriŋ si laa
Wia wiaa dii lɛ ari kialiŋ ba síi chɛ,
aa kɛŋ nuhuɔraa woruŋ.

[14] Má sul Wia duu pɛ nialiŋ si to
naasiŋ dudɔgisɛma lɛ, aŋ sí kaliba
hɛba lɛ. [15] Di niaa tuɔŋ nɛ tɔrɔ, má
ma pɛba lɛ di ma tuɔŋ tɔrɛ. Di niaa
tuɔŋ nɛ cheye, má pɛba lɛ di ma
tuɔŋ chei. [16] Má kala kɛŋ nii-bala,
ma sí ma titia kaa yugɛ. Má kɛŋ ma
titia mɛrɛ nialiŋ si kɛŋ ba titia muuri
lɛ. Ma sí biina ari ma kɛŋ wu-jimiŋ.
[17] Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, ma-
na sí wu-bɔmuŋ joŋo ṯimu. Ama má-
na ŋaa wii-la si zɔmɔ, di nuu-kala
jiŋ. [18] Di ma nɛ wuolo, má leŋ di ma
di nuu-kala siŋ. [19] Mi bii-chooloo, di
niaa nɛ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ma lɛ, ma
sí ba chimiŋ ṯiŋ. Wia na baaniŋ ba
nyuŋ nɛ, u nɛ jaŋ ṯiŋ ba chimiŋ. Ba
ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
Wia si,
“Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, mi nɛ
jaŋ ṯiŋ u chimiŋ.
Mi nɛ kɛŋ doluŋ mi si jaŋ wuo
ŋaa ŋii.”
[20] “Ama di losuŋ nɛ kɛŋ ŋ diŋdɔmɔ,
ŋaa kudiilee pu.
Di lii-nyuasuŋ ma nɛ kɛnu, ŋaa liiŋ
pu duu nyua.
Di ŋ nɛ wuo ŋaa ŋii, hiisiŋ jaŋ
kɛnu kiŋkɛŋ.”
[21] Ma sí leŋe di wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ
wuoma. Ama má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ di
ba wuo wu-bɔŋŋɔɔ.

13

Má tuto ma tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ

[1] Nuu-kala maga duu tuto u
tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ nɛ. Nuu-kala bi
tiŋteeŋ wuo beŋ, see di Wia liisu a
pu doluŋ. Nialiŋ síi beŋ ma tiŋteeŋ
ŋaa Wia nɛ liisɛba. [2] Ŋii wiaa nii-la
kala si via u tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ, u
tiina ma via Wia niiŋ wiaa nɛ. Nii-la
kala si ŋaa ŋii, u jaŋ leŋ di Wia dii
u sariya a joŋ cheeriŋ pu. [3] Nialiŋ
síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ bi fawulluŋ ka fá
ba tiŋteeŋ nihiasiŋ teeŋ, see nialiŋ
síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Di ŋ nɛ bi chɛ di
ŋ fifá fawulluŋ tiŋteeŋ nihiaŋ teeŋ,
ŋiŋaa wialiŋ si zɔmɔ, duu bibɛsiŋ
lɛ. [4] U ŋaa Wia tiŋtinnu nɛ duu
pɛŋ lɛ. Ama di ŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ,

fifá u fawulluŋ, bɛɛ wiaa dol-la u
si kɛnɛ, u bi dol- pɛi ŋaa. U ŋaa
Wia tiŋtinnu nɛ. Nuu-kala si ŋaa
wu-bɔmuŋ, Wia na baaniŋ u nyuŋ
nɛ. Ŋii nɛ tii nii-la síi beŋ tiŋteeŋ
jaŋ wuo dɔgisɛ tiina. [5] A tiŋ ŋii
wiaa, máa to ma tiŋteeŋ kuhiasiŋ
niiŋ. Ma sí ŋii ŋaa a tiŋ Wia si
jaŋ na baaniŋ ma nyuŋ duŋduŋa
wiaa. Ama má ma ŋaa ŋii di ma
tuɔbiinaa kala su̲ Wia sipaaŋ. [6] Wia
si liisɛ tiŋteeŋ nihiasiŋ, ŋii wiaa u
ma maga di ma t̲iŋ laŋpoo. Laŋpoo
lilaaraa ma ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ a
maa tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ a pipi Wia.
[7] Má t̲iŋ nuu-kala chimiŋ ma si kɛnɛ.
Má t̲iŋ laŋpoo a pi laŋpoo lilaaraa.
Di ma nɛ yɔɔ kuŋ a kaa lii di-bolii
kaa kɔ di ma kaa juu ma tiŋteeŋ, má
t̲iŋ ŋii ma si maga di ma t̲iŋ aŋ kaa
juu. Má fa nialiŋ si maga di ma fá,
a pi jirima nialiŋ si maga di ma pi
jirima.

Má cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa a kaa mu wuu

[8] Sí nuu-kala chiŋ dii. Chiŋ-la
duŋduŋa si maga di ŋ dii, ŋ bi jaŋ
time dɛrɛ nɛ ŋla: Cho ŋ dɔŋɔ tiina.
Nii-la kala si cho u dɔŋɔ tiina ŋaa
wialiŋ kala Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto nɛ. [9] Wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto dɔŋsuŋ
nɛ ŋla: "Sí ŋ dɔŋɔ tiina haala chɛ, sí
niaa kpu, sí gaa, sí nuu kuŋ kaa laa."
Wiaa deeŋba kala ari wialiŋ dɔŋsuŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba
kala ŋaa wu-bala nɛ. U nɛ ŋla: "Cho
ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii."
[10] Di ŋ nɛ cho ŋ dɔŋɔ tiina, ŋ bi wu-
bɔŋ kala jaŋ ŋaau lɛ. Ŋii wiaa di ŋ
nɛ cho ŋ dɔŋɔ tiina, ŋŋ to wialiŋ kala
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
nɛ.

[11] Má ŋaa wiaa deeŋba. Ma paala
jiŋ bua deeŋ lɛ la si hɛ si nagɛ ŋii
nɛ. Bua-la lɛ ma si jaŋ sii doŋ lɛ
yie nɛ. Bua-la lɛ Wia si jaŋ laala ta
dunia deeŋ lɛ faasa kpagɛ nɛ. U nɛ
kpaga kii bua-la lɛ la si laa sipaaŋ
laa Yesu wiaa dii. [12] Taŋ kpaga
puluŋ nɛ. Mua nɛ ka, ka di wia
pɔsɛ. Má saa leŋ di la leŋ birimiŋ
tuɔŋ wu-ŋaalaa, aŋ paa laali-yuori
gɛnniŋ laalɛ a yuo laaliŋ pi Wia,
pulumuŋ tuɔŋ. [13] Má leŋ di la kɛŋ la
titia woruŋ ari nialiŋ si hɛ pulumuŋ
tuɔŋ. Ma sí leŋe di la faasa gbieli
gbieli-tɔɔnuŋ a bubugi, a ŋiŋaa wu-
liiliŋ aŋ pɛ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ma sí
dɔŋɔ yuo, ma ma sí leŋe di ma yaraa
bibieri dɔŋɔ nyuŋ. [14] Má leŋ di Yesu
Kirisito nɛ ŋaa ma laali-yuori gɛriŋ,
aŋ sí ma yaraa tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ
hariŋ to. Má joŋ hariŋ yiaba.

14

Ma sí ma naaŋbiiriŋ si laa Yesu wiaa dii wiaa laa jiŋ

[1] Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a laa Yesu
wiaa dii aŋ bi faasa chiŋ u yarida
naaŋ lɛ, duu níi chɛ u juu ma tuɔŋ,
má leŋ duu juu di ma kɛnu woruŋ.
Ama ma sí ma tuɔbiinaa wiaa kaa
lɛrɛ. [2] Ma tuɔŋ dɔŋɔ tuɔbiinaa yie
ŋaa u didii kuŋ-kala nɛ, ama dɔŋɔ
ma hɛ dimɛ, u bi u yarida naaŋ
lɛ china woruŋ a ma didii pipaariŋ
duŋduŋa. [3] Ma sí leŋe di nii-la síi
dii kuŋ-kala mumɔŋ nii-la síi kisɛ
kialiŋ lɛ. Ma ma sí leŋe di nii-la
síi kisɛ lɛ, duu bul nii-la síi dii kuŋ-
kala teeŋ ari u bi woruŋ ŋaa, bɛɛ
wiaa Wia cho tiina nɛ a leŋ u ŋaa
u bii. [4] Kubɛɛ nɛ kaŋ di ŋ wuo bul
di nuu tiŋtinnu cheye nɛɛ? Tiŋtinni-
la kuhiaŋ nɛ jaŋ wuo bul duu cheye
nɛ koo duu bi cheye. La Kuhiaŋ Yesu
jaŋ wuo pɛu lɛ duu chiŋ. U saa jaŋ
chiŋ.

[5] Nia dɔŋɔ yie biinɛ ari tapuluŋ
dɔŋɔ nɛ kii tapulaa kala. Dɔŋɔ ma
biinɛ ari tapulaa kala ŋaa kubala
nɛ. U saa maga di nuu-kala chiŋ u
tuɔbiinaa lɛ nɛ. [6] Nii-la si biina ari
tapuluŋ dɔŋɔ nɛ kii tapulaa kala, u
liisɛ tapulii-la duu zizil la Tiina Yesu
nɛ. Nii-la ma síi dii kuŋ-kala, u ma
ŋaa ŋii a zizil la Tiina Yesu nɛ, bɛɛ
wiaa u síi dii kialiŋ, u yie lɔllɛ Wia
nɛ. Nii-la ma síi kisɛ kialiŋ dɔŋsuŋ,
u ma ŋaa ŋii aa zil la Tiina Yesu nɛ,
bɛɛ wiaa u ma síi dii kialiŋ u si bi
kisɛ, u ma yie lulɔllɛ Wia nɛ. [7] La

tuɔŋ kuŋ-kala bi la titia tii. Di la nɛ
hɛ la miisiŋ lɛ, la bi la titia tii. Di la
nɛ suba maa, la bi la titia tii. 8 La
si hɛ miisiŋ deeŋ lɛ, la joŋ la miisiŋ
a hɛ la Tiina Yesu nisiŋ lɛ nɛ. Di la
níi chɛ di la suu maa, la joŋ la titia
ma a hɛ la Tiina Yesu nisiŋ lɛ nɛ. Di
la nɛ weye koo di la nɛ suba, la hɛ
la Tiina Yesu nisiŋ lɛ nɛ, 9 bɛɛ wiaa
Kirisito suba aŋ bira sii suuŋ lɛ duu
tii ni-weyee ari ni-suunuŋ kala nɛ, a
ŋaa ba kala kuhiaŋ. 10 Bɛɛ nɛ saa
tii ma tuɔŋ dɔŋɔ bubul u naaŋbie si
laa Yesu wiaa dii teeŋ a bul duu bi
woruŋ ŋaa? Dɔŋɔ ma bee guguunɛ
u naaŋbie si laa Yesu wiaa dii lɛ. La
kala jaŋ chiŋ Wia sipaaŋ duu dii la
sariya. 11 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ
a bul ŋla nɛ: Wia si,

"Mi si hɛ dimɛ ŋii,
nuu-kala jaŋ kpirimi mi sipaaŋ
a suri u niiŋ a bul ari mi nɛ sɛnɛ
ŋaa Wia."

12 Bua-la lɛ la tuɔŋ kuŋ-kala jaŋ dagɛ
wialiŋ kala u si ŋaa a pu.

Ma sí wialiŋ si jaŋ leŋ di ma naaŋbie juu haachɛ ŋaa

13 Ŋii wiaa, ma bira sí leŋe di la
bubul la dɔŋsuŋ tiŋŋaa teeŋ a bul di
ba bi woruŋ ŋaa, ama u maga di ma
biina joŋ wiiŋ deeŋ nɛ: Má pupɔ ma
sí wii-la si jaŋ bɛrɛ kɛŋ ma naaŋbie
hɛ haachɛ lɛ ŋaa. 14 La Tiina Yesu
leŋe mi jiŋ ari kudiil kala tuo si kɛŋ
disinniŋ. Ama niaa dɔŋsuŋ biina
ari kudiilee dɔŋsuŋ kɛŋ disinniŋ nɛ
ba kikisɛ. Di ba nɛ dii kialiŋ, ba
jaŋ chei ba kisiŋ lɛ. 15 Di kialiŋ ŋ
síi dii wiaa nɛ ŋaa ŋ naaŋbie tuɔŋ
chei, ŋ bira buu cho. Kirisito suu u
wiaa nɛ, ŋii wiaa, sí leŋe di kudiile-
la ŋ síi dii wiaa cheiu. 16 Wii-la ŋ
si jima duu zɔmɔ, sí leŋe di niaa
kaa birimɛ wu-bɔŋ aa bul u wiaa.
17 Kudiile-la la síi dii ari kialiŋ la síi
nyua bi siifiaŋ wii ŋaa Wia kuorii-la
tuɔŋ. Wialiŋ si ŋaa siifiaŋ wiaa Wia
kuorii-la tuɔŋ nɛ ŋla: Di la kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ, a kɛŋ nii-bala, aŋ
pɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ maa Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ. 18 Nuu-kala si to woŋbiiŋ
deeŋ lɛ a tima pi Kirisito, Wia tuɔŋ
jaŋ tɔrɛ u nyuŋ, niaa ma tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ u nyuŋ.
19 Má saa leŋ di la bibiinɛ wialiŋ
si jaŋ leŋ di la kɛŋ nii-bala, a wuo
pipɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ doluŋ. 20 Ma sí
kialiŋ ma síi dii wiaa tima chei Wia
tiŋtiŋŋaa. Kudiil kala zɔmɔ nɛ, u bi
disinniŋ kɛnɛ di maa kisɛ. Ama di
kudiile-la dɔŋsuŋ ma síi dii nɛ jaŋ
leŋ di nuu juu haachɛ lɛ, u bi maga
di ma diiba. 21 Wii-la si zɔmɔ nɛ ŋla:
U bi maga di maa chaŋ namia, koo
di ma nyua siniŋ, koo di maa ŋaa
wii-na kala si jaŋ leŋ di ma naaŋbie
yeŋŋi u woŋbiiŋ. 22 Di ŋ nɛ laa dii
ari wii nɛ zɔmɔ di ŋ ŋaa, leŋ duu
hɛ ma di Wia duŋduŋa pɛgɛ. Di nuu
nɛ ŋaa wii-la u si laa dii ari u zɔmɔ,
di u tuɔbiinaa nɛ buu walimɛ ari u
síi ŋaa ŋii, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 23 Ama
di nuu níi dii kiaa aŋ biinɛ ari u bi
maga duu dii, duu nɛ diiba, Wia jaŋ
joŋ cheeriŋ pu, bɛɛ wiaa u bi wialiŋ
u si laa dii ari ba ŋaa wu-zɔmɔ ka to.
Wii-na kala nɛ ŋ ŋiŋaa aŋ bi laa dii
ari u maga di ŋ ŋaa, u ŋaa haachɛ
nɛ.

15

Má sí ma titia tuɔtɔrɛ wiaa hariŋ to

1 La nialiŋ si faasa chiŋ la yarida
naaŋ lɛ, u maga di la pɛ nialiŋ yarida
si bi yugɛ lɛ ari wialiŋ ba si bi ba
doluŋ kɛnɛ lɛ. U bi maga di la ŋiŋaa
la titia tuɔtɔrɛ wiaa. 2 Má leŋ di la
kuŋ-kala ŋaa di u dɔŋɔ tiina tuɔŋ
tɔrɛ, di la pɛu lɛ ŋii duu kɛŋ doluŋ
a chiŋ u yarida lɛ. 3 Kirisito ma bi u
titia tuɔtɔrɛ wiaa ŋaa. Ba fa ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ a tigɛu
lɛ:

"Jomo-la kala nialiŋ si tuusɛ ŋ-na
Wia,
ba nɛ ba joŋoo tuusɛmi."

4 Wialiŋ kala ba fa si ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ, ba ŋmuŋsa di ba dagɛla
nɛ, Wia teŋ-la nɛ dagɛla ŋii la si jaŋ
ŋaa a kɛŋ kenyiri, a ŋaa la nyuŋ
nyaasɛ, di la wuo yiyiɛlɛ kialiŋ si hɛ
la sipaaŋ. 5 Wia nɛ pi niaa kenyiri

a wuo ŋaa la nyuŋ nyaasɛ. U jaŋ
wuo pɛma lɛ di ma kɛŋ nii-bala a
wuo tuto Yesu Kirisito naa-buasuŋ,
6 di ma kala wuo dɛnnɛ Wia ari nii-
bala. U nɛ ŋaa la Tiina Yesu Kirisito
Nyimma.

U maga di nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia wiaa

7 Ŋii wiaa, má sɛi a kɛŋ dɔŋɔ
woruŋ, ari Kirisito ma si kɛŋma
woruŋ ŋii, di Wia yiriŋ yirɛ. 8 Mi
jaŋ bula pima ari Kirisito ku tiŋ
tiŋtiŋŋaa a pi Ju̱u tiŋŋaa, a dagɛ ŋii
Wia si kɛŋ wutitii a ŋaa wialiŋ kala
u fa si bula pi la naabalimaba ari u
jaŋ ŋaa, 9 a wuo leŋ di nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba dɛnnɛ Wia a
tiŋ u si fába nennige ŋii. Ba ŋmuŋsɛ
ŋla nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Mi jaŋ dɛnniŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.
Mi ma jaŋ yii yiilaa a dɛnniŋ.”
10 Ba bira ŋmuŋsa a bul ŋla nɛ:
“Ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ma di nialiŋ kala Wia si liisa, má juɔsɛ.”
11 Ba bira bul ŋla nɛ:
“Ma nialiŋ kala si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
má dɛnnɛ ma Tiina Wia, a leŋ di niaa kala ma dɛnnu.”
12 Azaaya bira bul ŋla nɛ:
“Jɛsi doho niaa dɔŋɔ jaŋ kɔ.
U nɛ jaŋ sii a beŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa.
Ba jaŋ joŋ ba yiɛlaa kala hɛu lɛ.”
13 Wia nɛ leŋe la kɛŋ yiɛlaa. Mii
chɛ duu leŋ di ma yarida wuo ŋaa
di ma tuɔŋ tɔrɛ, di ma hɔŋ ari
yarifiɛlaa, a bira leŋ duu Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ma yiɛlaa yugɛ.

Wii-la si tii Pɔɔl tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ

14 Mi naaŋbiiriŋ, mi chaasa ŋaa
yarida ari maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
woruŋ, a jiŋ wiaa ma woruŋ, a wuo
didagɛ dɔŋɔ. 15 Ama teniŋ deeŋ
tuɔŋ mi kɛŋ nyu-duoŋ nɛ di mi wuo
liisima wiaa dɔŋsuŋ lɛ a tiŋ dol-la
Wia si pimi wiaa, 16 di mi tiŋ Yesu
Kirisito tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Mi tiŋ ba tuɔŋ a
nagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia nɛ,
a bul Wia wu-zɔmɔ-la piba. Mi ŋaa
ŋii di Wia wuo laa nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa, ari u si laa pusu-la ba si
yie kpu a liisɛ sarika a pu. Wia Diŋ-
zɔŋ-la jaŋ piisɛ ba disinniŋ ta di Wia
laaba. 17 Yesu Kirisito doluŋ lɛ mi
kɛŋ woŋbiiŋ di mi dagɛ mi titia a tiŋ
tiŋtimii-la mi si tima pi Wia. 18 Mi
bi nyu-duoŋ kɛnɛ di mi bul wii dɔŋ
kala, see tiŋtimii-la Kirisito si pɛmi
lɛ mi tiŋ, a wuo leŋ di nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa ku to Wia niiŋ. Wialiŋ
mi si bula ari wialiŋ mi si ŋaa, 19 wu-
kpuŋkperisi-la ari wu-magila-la mi
si ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ pɛ
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ ba ku to
Wia niiŋ ŋii. Mi chaasa bul Kirisito
wu-zɔmɔ-la, a suomi Jerusalɛm lɛ a
gɔllɛ ŋii kala a mu yi Iliirikam. 20 Mi
hɛ doluŋ aŋ bul Wia wu-zɔmɔ-la lee-
na kala niaa ha si bi Kirisito wiaa
nia. Mi bi chɛ di mi mu lee-la niaa
si laa sipaaŋ mu a bul Wia wiaa, ŋii
nɛ tii mi ŋaa ŋii. 21 Ba ŋmuŋsɛ ŋla
Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Nialiŋ ha si bi u wiaa nia, ba jaŋ nii.
Ba jaŋ nii a jiŋ wialiŋ bubuɔŋ.”

Pɔɔl chɛ duu mu na Rom tiŋŋaa

22 Mi síi bul Wia wiaa leree
dɔŋsuŋ nɛ tii mi bi ma leriŋ wuo kɔ.
Mi walima walima di mi kɔ nɛ aŋ lɔl,
23 ama lɛɛlɛ mi bira bi tiŋtimii kɛnɛ
tasiŋ deeŋba lɛ di mi tiŋ, ka mi ma
paala cho di mi kɔ nama faafaa kala.
24 Mii chɛ di mi ku nama bua-la lɛ di
mi níi mu Sipeeŋ tiŋteeŋ. Di mi nɛ
hɔŋ ma teeŋ a dieni mua, mii chɛ
di ma pɛmi lɛ di mi vɛŋ mi woŋbiiŋ.
25 Ama lɛɛlɛ-na mii mu Jerusalɛm nɛ
di mi pɛ Wia niaa lɛ dimɛ. 26 Nialiŋ
si laa Wia wiaa dii Masidoonia ari
Akaaya tiŋteeŋ lɛ, ba tuɔŋ tɔrɛ nɛ
ba si kiɛsɛ moribiee di ba pɛ summo-
la si hɛ Wia niaa tuɔŋ Jerusalɛm lɛ.
27 Ba titia tuɔŋ nɛ tɔrɔ ba ŋaa ŋii.
Ba faa biinɛ di ba pɛba lɛ nɛ a laa
ba chimiŋ. Wutitii, Ju̱u tiŋŋaa nɛ
leŋe nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma
nii Wia wiaa. Ŋii wiaa u maga di
ba ma pɛ Ju̱u tiŋŋaa lɛ ari ba ma

ku-chɛɛlɛɛ. 28 Di mi nɛ tiŋ tiŋtimiŋ
deeŋ dɛrɛ, a kɛŋ moribie-la kala ba
si kiɛsa a kaa mu piba, mi jaŋ sii
dimɛ a mu Sipeeŋ tiŋteeŋ. Di mi níi
mu dimɛ, mi jaŋ ku to nama. 29 Mi
jima, di mi nɛ kɔ, mi jaŋ wuo pɛma
lɛ woruŋ, ari Kirisito si pɛmi lɛ ŋii.

30 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma la
Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, ari dol-
la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila di la
cho dɔŋɔ, di ma pɛmi lɛ a chuɔlɛ
Wia pimi, 31 di Wia liisɛmi nialiŋ si
via Wia wiaa nisiŋ lɛ a hɛ Judiya
tiŋteeŋ lɛ. Má bira sul Wia di u
nialiŋ si hɛ Jerusalɛm lɛ, di ba tuɔŋ
tɔrɛ ari kialiŋ mi si jaŋ kaa mu piba
nyuŋ. 32 Ka di Wia nɛ sɛyɛ, mi jaŋ
kɔ ma teeŋ ari tuɔtɔruŋ, a ku wiesi
mua ma teeŋ. 33 Wia si wuo ŋaa
nuhuobiine kɛŋ yarifiɛlaa, u jaŋ leŋ
di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ami.

16

Pɔɔl chuɔlɛ niaa

1 Mii chɛ mi kɛŋ la dihaala Fiibi
dagɛma nɛ. U nɛ ŋaa nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi sipaa-laara,
a hɛ Kɛŋkiriya lɛ. 2 Má kɛnu woruŋ
la Tiina Yesu doluŋ lɛ, ari u si maga
di Wia niaa kɛŋ dɔŋɔ ŋii, a pɛu lɛ
ari kuŋ-kala u síi chɛ ma teeŋ. U pɛ
niaa lɛ yugɛ, a pɛmi ma lɛ.

3 Má chuɔlɛ Pirisila ari Akuila. La
di ba kala nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa aa pi
Yesu Kirisito. 4 Ba joŋ ba miisiŋ
a yɔɔ suuŋ nɛ mi wiaa. Ŋii wiaa
mii lɔllɛba. Mi duŋduŋa saa dee, la
di nialiŋ kala si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa
aŋ laa Yesu wiaa dii aa hilimi, la
kala níi lɔllɛba. 5 Má chuɔlɛ nialiŋ
ma si laa Yesu wiaa dii a hilimee
chuɔlɛ Wia ba diisiŋ lɛ. Má chuɔlɛ
mi naŋdɔŋ-chooluŋ Ɛpaniitis maa.
U nɛ laa sipaaŋ laa Kirisito wiaa
dii Esia tiŋteeŋ lɛ. 6 Má chuɔlɛ
Mɛɛri maa. U faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa
woruŋ nɛ ma teeŋ. 7 Má chuɔlɛ
Aŋdɔnikas ari Junias maa. Ba ma
ŋaa J̱u̱u timma nɛ. Ba di la kala hɛ
sarika lɛ. Wia naŋzɔɔba-la tuɔŋ ba
nɛ paala faasa chiŋ woruŋ. Ba nɛ
laa sipaaŋ laa Kirisito wiaa dii mi lɛ.
8 Má chuɔlɛ Aŋpilaatis maa. U ŋaa
mi naŋdɔŋ-choolii nɛ la Tiina Yesu
wiaa. 9 Má chuɔlɛ Abaanis maa,
la tiŋtinni-dɔŋɔ Kirisito tiŋtiŋŋaa
lɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ
Sitakis maa. 10 Má chuɔlɛ Apɛlɛs
maa, u faasa chiŋ Kirisito wiaa lɛ nɛ
woruŋ. Má chuɔlɛ Arisitobalas dia
niaa maa. 11 Má chuɔlɛ Hɛrɔdiaŋ
maa. U ma ŋaa J̱u̱u tiina nɛ. Má
chuɔlɛ Nasisas dia nialiŋ maa si laa
la Tiina Yesu wiaa dii. 12 Má chuɔlɛ
Tafiina ari Tifoosa. Ba maa tiŋ la
Tiina Yesu tiŋtiŋŋaa nɛ. Má chuɔlɛ
mi naŋdɔŋ-chooluŋ Pɛsis. U ma
faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi la Tiina Yesu
nɛ. 13 Má chuɔlɛ Rufas maa. U faasa
chiŋ la Tiina Yesu wiaa lɛ woruŋ nɛ.
Má chuɔlɛ la duu kala naaŋ. 14 Má
chuɔlɛ Asiŋkitas, Filɛgɔŋ, Hɛɛmis,
Patɔbas, ari Hɛɛmas ari la naaŋbiiri-
la kala si hɛ ba teeŋ. 15 Má chuɔlɛ
Filɔɔlɔgis, Julia, Niirias ari u dihaala.
Má chuɔlɛ Ɔliŋpas maa ari Wia
nialiŋ kala si hɛ ba teeŋ. 16 Má guori
dɔŋɔ a hɔŋ woruŋ la Tiina Yesu
doluŋ lɛ. Nialiŋ kala si laa Kirisito
wiaa dii aa hilimi lee-na kala, ba
maa chuɔlɛma.

17 Mii sulma nɛ di ma kɛŋ ma titia
ari nialiŋ si yie kɛŋ niaa pupɔrɛ lɛ a
leŋ ba yiyeŋŋi ba woŋbiiŋ ba síi to
lɛ. Má liisɛ ma titia ba lɛ. 18 Niaa
deeŋba bi la Tiina Kirisito tiŋtiŋŋaa
ka tiŋ, ama ba titia wu-chooloo nɛ
baa ŋaa. Ba yie kɛŋ nii-sima a nyisɛ
nialiŋ si bi wiaa jiŋ. 19 Nuu-kala nɛ
nia ari ma síi to Wia niiŋ wiaa ŋii.
U ŋii ŋaa mi tuɔtɔru nɛ, mii juɔsɛ
ma wiaa. Mii chɛ di ma paala jiŋ
wialiŋ si zɔmɔ aa ŋaaba, aŋ liisɛ ma
titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 20 Di ma
níi ŋaa ŋii, Wia-la si leŋe niaa kɛŋ
yarifiɛlaa, u bi jaŋ dieni, ka di u kɛŋ
Sitaani nyaga bil ma naasiŋ bubuɔŋ
di ma nuɔsɛ. La Tiina Yesu Kirisito
jaŋ fáma nennige a pɛma lɛ.

21 Timoti mi tiŋtinni-dɔŋɔ, uu
chuɔlɛma. Lusias ari Jeesiŋ ari
Sɔsiipata maa chuɔlɛma. Ba ma ŋaa
J̱u̱u timma nɛ.

22 Mi-na Tɛɛtias si ŋmuŋsɛ teniŋ

deeŋ, mi maa chuɔlɛma la Tiina
Yesu doluŋ lɛ.
23 Gayas ŋaa mi dia tiina nɛ, u dia
lɛ nɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa
dii maa hilimi. U maa chuɔlɛma.
Irasitas, nii-la síi beŋ moribiee taŋ-
la lɛ ari la naaŋbie Kɔɔtɔs, ba maa
chuɔlɛma.
[24 La Tiina Yesu Kirisito jaŋ fáma
nennige a pɛma kala lɛ. Ami.]

Ma leŋ di la dɛnnɛ Wia

25 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ
wuo leŋ di ma wasa kɛŋ yarida a tiŋ
Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima a
tigɛ Yesu Kirisito lɛ. Wia nɛ ŋaa nii-
la si bi suu. U fa joŋ u wu-zɔmɔ-la
26 faa, faafaa kala nɛ aŋ lɛɛlɛ kaa ku
lii pulumuŋ tuɔŋ. Lɛɛlɛ Wia leŋe ba
bula pi dunia kala nɛ di ba laa wialiŋ
dii a tutoba. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa ŋmuŋsɛ
wiaa a tigɛ wiaa deeŋba lɛ nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ.
27 Má leŋ la to Yesu Kirisito lɛ a
dɛnnɛ Wia wuu. U duŋduŋa nɛ kɛŋ
wu-jimiŋ. Ami.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
KƆRIŊTI NIAA

1 Mi-na Pɔɔl, ari la naaŋbie
Sɔsitɛnis nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pip-
ima. Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di
mi ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ.
2 La ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Kɔriŋti taŋ-la lɛ nɛ. Wia nɛ liisɛma
di ma to Yesu Kirisito lɛ, a ŋaa tuɔ-
pul timma u sipaaŋ. U nɛ yirɛma ari
nialiŋ kala síi chuɔlɛ Yesu Kirisito a
hɛ dunia sɛmɛ-na kala, di ma ŋaa
tuɔ-pul timma u teeŋ, di Yesu ŋaa
la di ma kala Tiina.
3 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Wia to Kirisito lɛ nɛ a pɛla lɛ

4 Mi yie lɔllɛ Wia woruŋ a tiŋ ma
wiaa, bɛɛ wiaa u to u lahɔrimɔ lɛ
nɛ a joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pima. Kirisito
Yesu lɛ nɛ u to a ŋaa ŋii. 5 Wii-na
kala lɛ, Wia to Yesu lɛ nɛ a pɛma lɛ
woruŋ, ma wuo jiŋ ŋii ma si jaŋ wuo
bubul wiaa aŋ pɛ jiŋ ba bubuɔsaa
maa. 6 Wii-la chaasa chiŋ nɛ, bɛɛ
wiaa wu-zɔmɔ-la ba si bula a tigɛ
Kirisito lɛ hɛ ma tuɔŋ nɛ woruŋ.
7 Ŋii wiaa nɛ tii Wia chaasa pɛma
lɛ woruŋ. Ma síi gbɛrɛ la Tiina Yesu
Kirisito duu miira kɔ ŋii, u joŋ kialiŋ
kala si lii u Diŋ-zɔŋ-la teeŋ a dii
zile ma lɛ nɛ. 8 Wia ma jaŋ chaasa
kɛŋma woruŋ, a kaa mu yi tapulii-la
la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ.
U jaŋ kɛŋma di ma sí wu-bɔŋ ŋaa a
mu yi Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ
tapulii-la. 9 Wia kɛŋ wutitii nɛ. U nɛ
yirɛma di ma di u Bie Yesu Kirisito
ku ŋaa kubala. U nɛ ŋaa la Tiina.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii síi yuo dɔŋɔ

10 Mi naaŋbiiriŋ, mii sul ma kala
la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di ma
kɛŋ nii-bala a sí dɔŋɔ lɛ pɔru. Mii
sulma di ma kɛŋ tuɔ-bala a chiŋ wu-
bala lɛ. 11 Mi naaŋbiiriŋ, mi nia di
maa yuo dɔŋɔ nɛ. La naaŋbie ba
síi yirɛ Kuluuwi, u dia niaa nɛ bula
pimi. 12 Mii chɛ di mi bul ari ma
kuŋ-kala bi woŋbii-bala ka to. Ma
dɔŋɔ yie bul duu to Pɔɔl hariŋ nɛ,
ka dɔŋɔ ma si duu to Apɔlɔs hariŋ
nɛ. Dɔŋɔ ma si u to Piita hariŋ nɛ,
ka dɔŋɔ ma si u to Kirisito hariŋ
nɛ. 13 Má leŋ di mi piɛsɛma wiiŋ
deeŋ. Ni-bala nɛ tii Kirisitoo? Ba
kpaasɛ Pɔɔl mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ
duu laama ta nɛɛ? Ba foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ Pɔɔl yiriŋ lɛ nɛɛ? 14 Mii
lɔllɛ Wia ari mi si bi ma kuŋ-kala
Wii-chuɔlɛ liiŋ fo, see la naaŋbie
Kirisipas ari Gayas duŋduŋa. 15 Ŋii
wiaa nuu ma saa bi jaŋ wuo bul ari
mi fou Wii-chuɔlɛ liiŋ di u ŋaa mi
haritooru. 16 Mi liise yi ari mi fo
la naaŋbie Sitɛfinis ari u dia niaa
ma Wii-chuɔlɛ liiŋ. 17 Mi biina mi
bira bi niaa dɔŋsuŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ
fo, bɛɛ wiaa Kirisito bimi tima di
mi ku fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. U
tiŋmi nɛ di mi ku bul Wia wu-zɔmɔ-
la. Nuhuobiine wu-jimiŋ dee u joŋo
pimi mi kaa bubul wialiŋ. U ŋaa ŋii
di dol-la si lii Kirisito lɛ, a tiŋ u si suu
daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii, sí pɛi ŋaa nɛ.

Kirisito nɛ kɛŋ Wia doluŋ ari u wu-jimiŋ

18 La si si ari Kirisito suu daa-gɛsɛɛ
nyuŋ bi bubuɔ kɛnɛ nialiŋ si lɛlɛ
teeŋ. Ama la nialiŋ Wia si laa ta,
wialiŋ la síi bul lii u teeŋ nɛ a kɛŋ
doluŋ la teeŋ. 19 Wia teniŋ tuɔŋ ba
bula di Wia si u jaŋ leŋ di wu-jinnaa
wu-jimii-la ŋaa pɛi, ka wu-jiŋ kiŋkɛŋ
tiŋŋaa wu-jimiŋ ma ŋaa pɛi.
20 Di ŋii nɛ ŋaa, nii nɛ wu-jinna-
la jaŋ hɛ? Wu-jiŋ kiŋkɛŋ timma-la,
nii nɛ ba jaŋ hɛ? Nialiŋ si kɛŋ wiaa
kaa lilɛrɛ dunia deeŋ lɛ, ba ma jaŋ
hɛ nii? Wia daga ari dunia deeŋ
wu-jimiŋ ŋaa ni-yaari wu-jimii nɛ.
21 Wia si kɛŋ wu-jimiŋ, ŋii nɛ tii u
wuo ŋaa di nuhuobiine sí u titia wu-
jimiŋ lɛ to a jiŋ u-na Wia. Niaa si di

Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul ŋaa wu-
tɔɔnu nɛ. Ama nialiŋ si laa wialiŋ
dii, Wia jaŋ laaba ta. 22 Ju̱u tiŋŋaa
cho di Wia ŋaa wu-magil nɛ di ba
na, ka Giriik tiŋŋaa ma cho di Wia
dagɛ u wu-jimiŋ di ba na. 23 Ama
Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ wiaa
nɛ la bubul. Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ
nyuŋ leŋ Ju̱u tiŋŋaa baaniŋ sisii, aŋ
ka nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ u
ŋaa wu-pɛi nɛ. 24 Ama nialiŋ Wia si
yira kala teeŋ, Ju̱u tiŋŋaa ari Giriik
tiŋŋaa kala, Kirisito lɛ nɛ Wia doluŋ
ari u wu-jimiŋ kala hɛ. 25 U maga
di ma jiŋ ari wii-la si lii Wia teeŋ,
niaa si u ŋaa ni-yaari wii nɛ, u paala
kpia nuhuobiine wu-jimiŋ, ka ba bi
jiŋ. Wii-la ma si lii Wia teeŋ, ka
nuhuobiine si u ŋaa wu-puguŋ, u
kɛŋ doluŋ a kii nuhuobiine.
26 Mi naaŋbiiriŋ, má liise yi ŋii
ma fa si naga bua-la lɛ Wia si
yirɛma. Ma tuɔŋ niaa baŋmɛɛ nɛ
fa kɛŋ wu-jimiŋ, koo ma tuɔŋ niaa
baŋmɛɛ nɛ faa dii doluŋ niaa lɛ? Ma
niaa baŋmɛɛ ma nɛ fa ŋaa ni-balaa
nuhuobiinee teeŋ? 27 Wia paala
chaasa liisɛ nialiŋ dunia niaa si si ba
ŋaa ni-yaari nɛ, duu wuo hɛ dunia
niaa wu-jinnaa hiisiŋ lɛ. Wia bira
liisɛ nialiŋ ma dunia niaa si si ba
ŋaa ni-pugunuŋ nɛ, duu wuo hɛ ni-
duoruŋ hiisiŋ lɛ. 28 Wia liisɛ nialiŋ
dunia niaa si bee guguunɛ ari nialiŋ
si bi lee kɛnɛ dunia lɛ, duu wuo chei
nialiŋ dunia niaa si biina ari ba ŋaa
nia. 29 Wia ŋaa ŋii di nuu-kala sí u
doluŋ lɛ wuo to a bigisi u titia lɛ Wia
teeŋ. 30 Ama Wia leŋe ma to Kirisito
Yesu lɛ a kɛŋ miisiŋ. Wia saa leŋe
Kirisito nɛ ŋaa la wu-jimiŋ. A tiŋ u
wiaa Wia laala ta nɛ, la ku ŋaa tuɔ-
pul timma u teeŋ, a ŋaa nialiŋ si bi
disinniŋ kɛnɛ. 31 Wia teniŋ tuɔŋ ba
bula, "Di nuu-kala níi chɛ duu bigisi
u titia lɛ, u tiina maga duu bigisi u
titia a mu tigɛ wii-la la Tiina si ŋaa
pu lɛ nɛ."

2

*Pɔɔl bul wiaa a mu tigɛ Kirisito si
suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ*

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi si kɔ ma teeŋ
di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima,
mi bi wu-duduosi bula a nagɛ di mi
kɛŋ wu-jimiŋ. 2 Mi si kɔ ma teeŋ,
mi naga ari mi bi wii-kala jiŋ nɛ, see
Yesu Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ
duŋduŋa wiaa. 3 Ŋii wiaa, mi si
hɛ ma teeŋ, mi fa nagɛ ni-pugu nɛ.
Fawulluŋ fa kɛŋmi, mi bɔyɛ jujoŋ.
4 Nuhuobiine wu-jimiŋ dee mi kaa
bubul Wia wu-zɔmɔ-la, aŋ pɛ didagɛ
ma maa. Ama ŋii mi síi bul wiaa
daga ari Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ hɛmi
lɛ nɛ. 5 Wia ŋaa ŋii mi lɛ di ma
na u doluŋ a laa u wiaa dii, a sí
nuhuobiine wu-jimiŋ lɛ to.

*Wia wu-jimiŋ kii nuhuobiine wu-
jimiŋ*

6 Ama nialiŋ si waa Wia wiaa lɛ,
la yie didagɛba wu-jimiŋ nɛ. Wu-
jimiŋ deeŋ la síi dagu tuo dunia
deeŋ niaa wu-jimiŋ, dunia deeŋ ni-
duoruŋ wu-jimiŋ ma dee. Ni-duoruŋ
deeŋba wu-jimiŋ jaŋ dɛrɛ. 7 Wu-
jimii-la wiaa mi síi bul, u lii Wia teeŋ
nɛ a ŋaa wu-faali niaa teeŋ. Wu-
jimii-la faa nɛ Wia teeŋ nɛ, ka dunia-
na suomi. Wia liisɛla di la kɛŋ wu-
jimiŋ deeŋ nɛ a wuo kɛŋ tula u teeŋ.
8 Nialiŋ kala síi beŋ dunia deeŋ bi
wiaa deeŋba bubuɔŋ jiŋ. Di ba nɛ fa
jiŋba, ba fa bi jaŋ kpaasɛ la Tiina-la
si kɛŋ tula a mɛrɛ daa-gɛsɛ-la nyuŋ.
9 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari ku-
la nuhuobiine ha si bi na, ari ku-la u
ha si bi u wiaa ma nia, ari ku-la ha si
bi nuhuobiine tuɔbiinaa jua, kialiŋ
titia nɛ Wia wasa bil nialiŋ si chou
lɛ.
10 Ama Wia to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ
a leŋ la-na jiŋ wiaa deeŋba fa si
faa. Wia Diŋ-zɔŋ-la yie gbilli wii-
kala nɛ, a paala jiŋ Wia wii-wii-kala.
11 Nuhuobiiŋ bɛɛ nɛ jaŋ wuo jiŋ wii-
la u dɔŋɔ síi biinu? Nuu-kala bi wuo
jiŋ, see u tiina titia síi biinu wii-la.
Ŋii titia nɛ nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ
wialiŋ Wia síi biinu, see Wia Diŋ-
zɔŋ-la duŋduŋa. 12 La laa Wia Diŋ-
zɔŋ-la nɛ. U tuo dunia deeŋ kuŋ.

Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pila nɛ di
la wuo jiŋ kialiŋ kala u si joŋo dii
zile la lɛ. [13] La yie bul kiaa deeŋba
wiaa a pi niaa nɛ. Dunia deeŋ wu-
jimiŋ dee la kaa bubul wiaa. Ama
Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ dagɛla ŋii la si jaŋ
bul wialiŋ. U yie dagɛ u titia wiaa
bubuɔsaa a pi nialiŋ lɛ u si hɛ, di ba
ma jiŋ ba bubuɔsaa.

[14] Nii-la kala si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la
kɛnɛ bi jaŋ laa kialiŋ Wia si joŋo pi
nialiŋ si kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la. U tiina
bi jaŋ wuo jiŋba. Ba yie ŋaa wu-
pɛiba nɛ u teeŋ, bɛɛ wiaa nuu bi
jaŋ wuo jiŋba, see duu kɛŋ Wia Diŋ-
zɔŋ-la. [15] Nii-la si kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-
la nɛ jaŋ wuo chagilɛ nuu-kala. Ama
nii-la si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnɛ bi jaŋ
wuo chagilɛ nii-la si kɛŋ Wia Diŋ-
zɔŋ-la. [16] Wia teniŋ tuɔŋ ŋla nɛ ba
ŋmuŋsɛ a piɛsɛ, "Kubɛɛ nɛ jiŋ la
Tiina Wia tuɔbiinaa? Kubɛɛ nɛ jaŋ
wuo bul wiaa a chagilu?" Ama la-na
jiŋ Kirisito tuɔbiinaa nɛ.

3

U maga di Wia tiŋtinnaa pɛ dɔŋɔ lɛ a tiŋ u tiŋtiŋŋaa

[1] Mi naaŋbiiriŋ, mi bi wuo bul
wiaa ma teeŋ ari ma ŋaa nialiŋ síi to
wialiŋ síi tɔrɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la tuɔŋ
nɛ. Ama mi bul wiaa ma teeŋ ari
nialiŋ síi to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ
nɛ. Ma ha ŋaa haŋbiisiŋ nɛ Kirisito
wiaa lɛ. [2] Wialiŋ mi si bula ma teeŋ,
ba naga yiliŋ nɛ mi leŋ ma wasɛ. Mi
bi wu-yuŋi kala bula pima. Bua-la lɛ,
ma ha bi siri ŋaa di ma nii wu-yuŋi.
Ari lɛɛlɛ kala ma ha bi wu-yuŋi kala
wuo nii. [3] Wii-la si tii ma haa to
ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ: Ma si
kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ ŋii a yuyuo
dɔŋɔ ŋii daga ari maa to ma tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa lɛ nɛ, a ŋiŋaa wii-kala ari
nialiŋ si bi Wia jiŋ síi ŋaa ŋii. [4] Ma
yie pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. Dɔŋɔ si duu to
Pɔɔl hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma si duu
to Apɔlɔs hariŋ nɛ. Ma síi bul ŋii,
dunia niaa wu-bulaa dee ma bubul
ŋii?

[5] Kubɛɛ nɛ Apɔlɔs? Kubɛɛ nɛ Pɔɔl?
La ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. La nɛ bul
Wia wiaa pima ma laa dii. La kuŋ-
kala tiŋ tiŋtimii-la la Tiina Wia si
joŋo pila di la titiŋ nɛ. [6] Wia wialiŋ
la si bula pima nagɛ tii-bie nɛ la
chɔŋsɛ. Mi nɛ chɔŋsɛ tia-la, Apɔlɔs
ma nɛ ŋaa liiŋ a misɛ, ama Wia nɛ
leŋe tia-la waa. [7] Nii-la si chɔŋsɛ tia-
la ari nii-la si ŋaa liiŋ misɛ tia-la kala
bi siifia wii ŋaa. Wia nɛ kii ba kala,
bɛɛ wiaa u nɛ leŋe tia-la waa. [8] Nii-
la si chɔŋsɛ tia-la ari nii-la si ŋaa liiŋ
misɛ tia-la, ba kala tima magɛ dɔŋɔ
nɛ. Wia jaŋ ṯi̠ŋ nuu-kala a magɛ ŋii
u si tiŋ u tiŋtimii-la magɛ. [9] La kala
ŋaa tiŋtinni dɔŋsɛ nɛ a pɛ Wia lɛ laa
tiŋ. Ma saa nagɛ Wia baga nɛ la pɛrɛ
hihɛ. Ma bira nagɛ dia-la Wia titia si
saa nɛ.

[10] Tiŋtimii-la mi síi tiŋ, Wia nɛ joŋ
doluŋ pimi. Mi nagɛ dii-sara-la si jiŋ
dia saaniŋ woruŋ nɛ a bil Wia-dia-la
geŋtine. Nuu ma dɔŋ nɛ saa dia-la
u jil. Nuu-kala saa fiɛlɛ u siaa a saa
dia-la duu jil. [11] Wia laa sipaaŋ nɛ
a joŋ Yesu Kirisito duu ŋaa u dia-la
geŋtine. Nuu-kala bira bi jaŋ wuo
bil dia-la geŋtine yiri. [12] Di nuu nɛ
joŋ sɛlimɛ kaa saa dia-la duu jil, koo
hɔɔŋ, koo tabiiŋ, koo daa-borusuŋ,
koo tutɔ, koo kaha, [13] di Kirisito nɛ
miira kɔ tapulii-la, kialiŋ nuu-kala
si joŋo saa dia-la u jil, ba jaŋ nau.
Nyiniŋ nɛ jaŋ dagɛ ku-la ba si kaa
saa nagisiŋ. Ba jaŋ to ŋii lɛ a jiŋ
tiŋtimii-la nuu-kala si tima. [14] Di
nyiŋ-la nɛ kɔ aŋ bi wuo dii kialiŋ
nuu-kala si kaa saa dia-la, u tiina jaŋ
laa u time. [15] Ama di nyiŋ-la nɛ wuo
dii kialiŋ nuu-kala si kaa saa dia-la,
u tiina jaŋ tel. Ama u-na titia Wia
jaŋ laau ta. U jaŋ naga ari nyiŋ-la
faa chɛ duu dii u tiina nɛ, aŋ ka Wia
liisu nyiŋ-la lɛ.

[16] Ma bi jiŋ ari ma ŋaa Wia-dia nɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la jujuu? [17] Ŋii wiaa, di
nuu-kala nɛ chei Wia-dia-la, Wia ma
jaŋ chei u tiina. Wia-dia bi disinniŋ
kɛnɛ. Ma titia nɛ ŋaa dia-la.

[18] Nuu-kala sí u titia nyisu. Di nuu
nɛ hɛ ma tuɔŋ a biinɛ ari u kɛŋ wu-
jimiŋ dunia deeŋ lɛ nɛ, u maga duu

birimɛ ni-yaari nɛ a wuo kɛŋ wu-
jimii-la si lii Wia teeŋ. 19 Dunia niaa
wu-jimiŋ ŋaa pɛi nɛ Wia teeŋ. Wia
teniŋ tuɔŋ ba bula ari

“Wia to dunia niaa wu-jimiŋ lɛ nɛ
a bɛrɛ kɛsɛba.”

20 Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ma ba
ŋmuŋsa ari wu-jinnaa tuɔbiinaa
kala ŋaa pɛi nɛ. 21 Ŋii wiaa nuu-
kala saa sí u bɔyɛ lɛ ŋmoo a dagɛ
wii-la nuhuobiine si jaŋ wuo ŋaa.
Wutitii, ma nɛ tii kuŋ-kala. 22 Ma
nɛ tii Pɔɔl, a tii Apɔlɔs, a tii Piita, a
tii dunia, a tii miisiŋ, a tii suuŋ ma,
a tii lɛɛlɛ ari maachie. Ma nɛ tii ba
kala. 23 Kirisito nɛ tiima, Wia ma nɛ
tii Kirisito.

4

Yesu naŋzɔɔba si nagɛ ŋii

1 Ma síi beŋla ŋii, u maga di nuu-
kala jiŋ ari la ŋaa Kirisito tiŋtinnaa
nɛ. La nagɛ nialiŋ síi beŋ Wia kiaa
pupu nɛ. U nɛ leŋe la bubul u
wu-kpuŋkperisi-la fa si faa a pipi
niaa. 2 Ama u maga di tiŋtinni kala
kɛŋ wutitii a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. 3 Mi
sipaa tuo di ma níi bul mi teeŋ a
mu tigɛ wialiŋ mi síi dagɛ lɛ. Mi
paala bi cheeriŋ joŋo pi mi titia,
ŋii wiaa nuu-kala bi jaŋ joŋ cheeriŋ
pimi a mu tigɛ mi wu-ŋaalaa lɛ. 4 Mi
tuɔbiinaa kala chese nɛ. Ama mi
saa bi jaŋ wuo dagɛ ari mi bi wii
cheye. La Tiina Wia nɛ jaŋ dii mi
sariya a jiŋ ari mi cheye nɛ koo mi
bi cheye. 5 Ŋii wiaa, ma sí cheeriŋ
joŋo pi nuu-kala, see di tapulii-la la
Tiina si jaŋ kɔ a dii la sariya. Duu
nɛ miira kɔ, wu-bɔmɔ-la kala niaa
si ŋaa birimiŋ tuɔŋ, ba kala jaŋ ku
lii pulumuŋ. Niaa tuɔbiiŋ-lɔrunu-la
kala ba si kɛnɛ jaŋ ku lii pulumuŋ lɛ.
Nuu-kala si kɛŋ time magɛ ŋii Wia
teeŋ, u jaŋ laa.

6 A tiŋ ma wiaa, mi naaŋbiiriŋ, mi
joŋ wiaa deeŋba mi si bula, a kaa
dagɛ la di Apɔlɔs si nagɛ ŋii nɛ. Mi
ŋaa ŋii di ma wuo gunnɛ a wuo tuto
Wia niiŋ wialiŋ ari la síi to ŋii, di ma
sí dɔŋɔ lɛ pɔru a cho dɔŋsuŋ aŋ bɛrɛ
dɔŋsuŋ. 7 Kubɛɛ nɛ ŋaa ma yuga kii
ma dɔŋsuŋ? Wia dee bi kialiŋ ma
si kɛnɛ joŋo pimaa? Bɛɛ nɛ tii ma
bibigisi ma titia lɛ a nagɛ kialiŋ ma
si kɛnɛ, Wia dee bi joŋo pima?

8 Ma paala kɛŋ kuŋ-kala ma síi
chɛ nɛ. Ma paala kiila nɛ aŋ lɛɛlɛ
dii kuoruŋ. Wutitii, la fa cho di ma
dii kuoruŋ, di la di ma kala bibeŋ
kuŋ-kala nɛ. 9 U naga ari Wia joŋ
la nialiŋ si ŋaa u naŋzɔɔba di la
ŋaa ni-pɛiba nɛ dunia deeŋ lɛ. U
naga ba liisɛla niaa tuɔŋ di ba kpula
nɛ. Ba tuɔsɛla a kaa ku lii, di dunia
niaa kala ari Wia tiŋdaaraa nala a
huurila nɛ. 10 A tiŋ Kirisito wiaa,
la ŋaa ni-yaara nɛ, ka ma-na kɛŋ
wu-jimiŋ Kirisito teeŋ. La-na ŋaa
puwuoloo nɛ, aŋ ka ma-na ŋaa ni-
duori. Niaa mumɔŋla lɛ aŋ zizilma.
11 Naa-buasuŋ deeŋba lɛ losuŋ ari
lii-nyuasuŋ kɛŋla nɛ, la laalɛ gɛri-
kɔsumɔɔ, ba ŋmuŋmoola, la gɔllɔ
bibaarɛ. 12 La faasa titiŋ nɛ di la pɛ
la titia lɛ. Di niaa nɛ ŋmiɛsa hɛla lɛ,
la-na yie sul Wia piba nɛ, di ba nɛ
to naasiŋ dudɔgisɛla, la yie nyalimɛ
nɛ. 13 Di ba nɛ chei la yiriŋ, la-na yie
bubul wu-zɔŋŋɔɔ nɛ ba teeŋ. Naa-
buasuŋ deeŋba lɛ, dunia nisuruŋ
paala kpiala nɛ.

14 Ma nagɛ mi bii-choolie nɛ. Ŋii
wiaa, mi bi wiaa deeŋba ŋmuŋsa
pima di hiisiŋ kɛŋma, ama mii chɛ
di mi chagilɛma nɛ. 15 Di ma nɛ
kɛŋ sipaa-laaraa síi dagɛma Kirisito
wiaa, di ba nɛ ŋaa bui fii maa, ma
bi nyimmaba kɛnɛ. Mi nɛ ŋaa ma
nyimma Yesu Kirisito lɛ, bɛɛ wiaa mi
nɛ bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima. 16 Ŋii
wiaa mii sulma di ma to mi hariŋ a
ŋiŋaa wialiŋ mi síi ŋaa. 17 Ŋii nɛ tii
mi tiŋ Timoti duu kɔ ma teeŋ ŋii. U
nagɛ mi bii-choolii nɛ, a kɛŋ wutitii
maa la Tiina Kirisito wiaa lɛ. U jaŋ
liliisima ŋii mi síi to Kirisito wiaa,
ari ŋii mi si yie dagɛba lee-na kala
niaa si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
tuɔŋ. 18 Ma dɔŋsuŋ kɛŋ nyu-duoŋ
nɛ a bibiinɛ ari mi bi jaŋ ku nama.
19 Di Wia nɛ sɛyɛ, mi bi jaŋ dieni aŋ
ku nama. Di mi nɛ kɔ, mi bi chɛ di
mi nii nyu-duo tiŋŋaa deeŋba wu-

bulaa duŋduŋa, ama mi jaŋ chichɛ
di mi jiŋ lee-la ba doluŋ si hɛ. 20 Wia
kuorii-la bi nuhuobiine wu-bulaa lɛ
china, ama Wia doluŋ lɛ nɛ u chiŋ.
21 Wu-bɛɛ nɛ ma cho? Mi kori chiba
ku viirɛmaa, koo mi kɛŋ chonuŋ ari
siifiɛlaa kɔɔ?

5

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dɔŋsuŋ nɛ ŋaa wu-liiliŋ

1 Ba vɛnɛɛ bul, mi nii ari nuu nɛ hɛ
ma tuɔŋ a ŋaa disinniŋ. U ŋii lɔrɔ.
Nialiŋ si bi Wia jiŋ ma paala bi ŋii
ka ŋaa. Ba bula pimi ari nuu nɛ hɛ
ma tuɔŋ a laa u nyimma haala jaa.
2 Ɛɛ nɛ saa ma jaŋ wuo ŋaa a bigisi
ma titia lɛ? U maga di ma tuɔŋ chei
nɛ, ka di ma liisɛ nii-la si ŋaa ŋii a
ta ma tuɔŋ.

3 Mi-na, mi paala hɛ di-bolii nɛ,
ama mi dima guoli ma tuɔŋ nɛ. La
Tiina Yesu doluŋ lɛ, mi paala joŋ
cheeriŋ pi nii-la si ŋaa wu-lɔruŋ
deeŋ nɛ. 4 Mi joŋ cheeriŋ pi tiina nɛ.
La Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di ma
nɛ ku hilimi, ka mi dima hɛ ma tuɔŋ,
5 má joŋ baala deeŋ hɛ Sitaani nisiŋ
lɛ, di u to u tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ a
dɔgisɛ u yaraa, ka di Wia laa u dima
ta tapulii-la la Tiina si jaŋ miira kɔ.

6 Ma síi bigisi ma titia lɛ ŋii, u ŋaa
pɛi nɛ. Ma bi jiŋ ari si-buruŋ mua
nɛ ba yie joŋo hɛ boroboro munuŋ
lɛ, ka u sii puɔrɛ a yugɛɛ? 7 Má joŋ
si-buru-binii-la ta. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
ma jaŋ wuo ŋaa tuɔ-pul timma, a
wuo nagɛ boroboro muŋ-falii-la ba
ha si bi si-buruŋ hɛ. Ma saa jima ari
ma bi haachɛ kɛnɛ. La ŋaa siri di la
gbieli diisiŋ gbieli-bal-la nɛ. Kirisito
nɛ ŋaa Pie-bie-la ba si kpua di la kaa
dii la diisiŋ gbieli-bal-la. 8 Ŋii wiaa,
má leŋ di la gbieli la diisiŋ gbieli-
bal-la. Má leŋ di la joŋ boroboro
binii-la si kɛŋ si-buruŋ ta. Si-buru-la
nagɛ haachɛ ari tuɔ-bɔmuŋ nɛ. Má
leŋ di la gbieli ari boroboro-la si bi
si-buruŋ kɛnɛ. Boroboro deeŋ nagɛ
wutitii ari tuɔ-pula nɛ.

9 Teŋ-la mi si ŋmuŋsa pima, mi
bula pima di ma liisɛ ma titia nialiŋ
síi ŋaa disinniŋ tuɔŋ nɛ. 10 Mi saa
bi bula ari ma sí dunia niaa si ŋaa
disiŋ tiŋŋaa, koo nialiŋ si kɛŋ tuɔ-
luŋuŋ, koo gaaraa, koo vui-kpaaraa
tuɔŋ guolu. Di ma níi chɛ di ma sí
ba tuɔŋ guolu, ŋii-na ma bi jaŋ hɛ
dunia lɛ. 11 Ama wii-la mi síi bul nɛ
ŋla: Ma sí ma titia kaa mu mɛrɛ nii-
la si si u ŋaa nialiŋ si laa Wia wiaa
dii dɔŋɔ nɛ aŋ ŋiŋaa disinniŋ, koo u
kɛŋ tuɔ-luŋuŋ, koo u kpaarɛ vuiaa,
koo u gɔllɔ chichei niaa yiriŋ, koo
u ŋaa si-nyuaru, koo u ŋaa gaaru.
Ma paala sí leŋe di ma di tiina hɔŋ
a dii kudiilee maa. 12 Mi tiŋtimiŋ
dee di mi dii nialiŋ si bi Yesu jiŋ
sariya. Ama ma-na saa maga di ma
dii dɔŋɔba sariya nɛ. 13 Nialiŋ si bi
Yesu jiŋ-na, Wia nɛ jaŋ dii ba sariya.
Wia teniŋ tuɔŋ ba bula, "Má liisɛ ni-
bɔmuŋ ma tuɔŋ."

6

Ŋii si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii bul wiaa wasɛ

1 Ma nialiŋ si ŋaa Wia niaa, di wii
nɛ ku hɛ ma balia pɛgɛ, dɔŋɔ yie
kɛŋ wii-la kaa mu nialiŋ si bi Wia
ka chuɔlɛ teeŋ nɛ, di ba bul wii-la a
wasɛ. Bɛɛ nɛ tii ma ŋaa ŋla? Bɛɛ nɛ
tii ma yie bi leŋe Wia niaa bul wii-la
wiwasɛ? 2 Ma bi jiŋ ari Wia niaa nɛ
jaŋ dii dunia niaa sariya? Di ma nɛ
jaŋ dii dunia niaa sariya, ma bi wu-
biisiŋ deeŋba wuo bula wiwasɛɛ?
3 Ma bi jiŋ ari la Wia niaa nɛ jaŋ dii
Wia tiŋdaaraa ma sariya? A saa ku
bibeŋ wialiŋ si ŋaa dunia lɛɛ? 4 Ŋii-
na saa, di wii ku hɛ ma balia pɛgɛ,
bɛɛ nɛ tii ma yie mu nialiŋ si bi Wia
ka chuɔlɛ teeŋ, nialiŋ si bi di-chinii
kɛnɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi sipaaŋ di ba bula wasɛ pima?
5 Ma hiisi nɛ. Ni-bala paala tuo ma
tuɔŋ si kɛŋ wu-jimiŋ, di wii nɛ ku hɛ
Wia niaa balia pɛgɛ, duu wuo bul a
wasɛɛ? 6 Ama di Wia niaa balia nɛ
kɛŋ wii, dɔŋɔ yie kɛŋ u dɔŋɔ tiina
mu nialiŋ si bi Wia ka chuɔlɛ teeŋ
nɛ ba bul wii-la wasɛ piba.

7 Ma si vɛnɛɛ kɛŋ dɔŋɔ mumu niaa
deeŋba teeŋ di ba dii ma wu-buluŋ

pima, daga ari ma kala tele nɛ Wia
woŋbiiŋ lɛ. Di nuu nɛ ŋaa wii chei u
dɔŋɔ, bɛɛ nɛ tii u bi tɔrɛ? Di nuu nɛ
gura laa u dɔŋɔ kiaa, bɛɛ nɛ tii u bi
leŋe tiina kikɛŋ kialiŋ? 8 Ama ma
titia yie ŋaa wiaa chichei dɔŋɔ aŋ
girima lilaa ma naaŋbiiriŋ ma kiaa.

9 Ma bi jiŋ ari tuɔ-bɔŋ tiŋŋaa bi
jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ? Ma
sí ma titia nyisu. Nialiŋ si ŋaa
disinniŋ ari nialiŋ síi kpaarɛ vuiaa,
ari nialiŋ si gɔllɔ chichɛ niaa haalaa,
ari baalaa koo haalaa balia si jaa
dɔŋɔ, ari baala-la koo haala-la si
gɔllɛ lee-kala aa ŋaa ba-liili koo ha-
liili wiaa, 10 ari gaaraa ari tuɔ-luŋ
tiŋŋaa, ari si-nyuaraa, ari nialiŋ síi
chei niaa yiriŋ, ari nialiŋ síi girima
lilaa dɔŋɔba kiaa, niaa deeŋba kuŋ-
kala bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-
la tuɔŋ. 11 Ma dɔŋsuŋ faa ŋaa
wiaa deeŋba nɛ. Ama Wia fo ma
haachɛba ta nɛ. Wia nɛ tiima. A tiŋ
la Tiina Kirisito Yesu wiaa ari Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma ŋaa tuɔ-pul
timma nɛ Wia teeŋ.

U maga di la leŋ disiŋ wu-ŋaalaa

12 Mi jaŋ wuo bul ari di mi nɛ
cho, mi jaŋ ŋaa wii-na kala mi síi
chɛ. Wutitii nɛ, ama wii-na kala
bi jaŋ ŋaa wu-zɔŋ a pimi. Mi jaŋ
wuo bira bul ari mi nɛ cho, mi
jaŋ wuo ŋaa wii-kala, ama mi bi
jaŋ sɛi di kuŋ-kala kɛŋ doluŋ mi
lɛ. 13 Nuu ma hɛ dimɛ a ma jaŋ
bul, Wia nɛ ŋaa kudiilee ba dii hihɛ
luoruŋ lɛ, ka luoruŋ ma laa kudiile-
la bibil. Wutitii nɛ, ama Wia jaŋ
leŋ di kudiilee ari luoru-la kala pua.
Wia bi nuhuobiine ŋaa duu kɛŋ u
yaraa ŋiŋaa disinniŋ, ama duu kɛŋ
u yaraa tima pupu. Wia nɛ tii yara-
la maa. 14 Wia doluŋ lɛ nɛ u chisɛ la
Tiina Kirisito suuŋ lɛ. U jaŋ chisɛla
ma suuŋ lɛ. 15 Ma bi jiŋ ari ma
yaraa ŋaa Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ
nɛɛ? Ma bira biina ari mi jaŋ wuo
joŋ Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ a mɛrɛ
ha-chɔrumuŋ yaraa lɛ? Ai, mi bi
jaŋ ŋaa ŋii. 16 Koo ma bi jiŋ di
baala nɛ kɛŋ ha-chɔruŋ-la piŋ, ba
kala ŋaa kubala nɛɛ? Wia teniŋ tuɔŋ
ba chaasa bul, “Baala ari u haala
jaŋ mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa kubala.”
17 Ŋii titia nɛ nii-la si kɛŋ u titia
mu mɛrɛ la Tiina Kirisito lɛ, ba duu
ŋaa kubala nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ. 18 Má liisɛ ma titia disinniŋ lɛ.
Haachɛ-dɔŋ-na kala nuhuobiine si
ŋaa bi u yaraa ka chei, ama baal-la
si ŋaa disinniŋ yie chei u yaraa kala
nɛ. 19 Ma bi jiŋ ari ma yaraa ŋaa Wia
Diŋ-zɔŋ-la u si joŋo pima dia nɛɛ?
Ma dee bi ma titia tii. Wia nɛ tiima.
20 Wia joŋ u chaliŋ nɛ yɔɔma. Ŋii
wiaa, má kɛŋ ma yaaraa tiŋ tiŋtimii-
la síi tɔrɛ Wia tuɔŋ.

7

Pɔɔl bul ha-jaari wiaa

1 Teŋ-la ma si ŋmuŋsa pimi tuɔŋ
ma piɛsɛmi wiaa dɔŋsuŋ. Mii chɛ di
mi bul wiaa a tigɛ wialiŋ lɛ nɛ. U
ŋaa wu-zɔŋ nɛ di baala nɛ bi haala
jaa. 2 Ama a tiŋ wu-liiliŋ wiaa, baal
kala jaa u haala, di haal ma kala
jaa u bala. 3 U maga di baala ari
u haala joŋ ba titia a pipi dɔŋɔ, a
ŋiŋaa dɔŋɔba tuɔtɔrɛ wiaa. 4 Haala
bi u titia tii, u bala nɛ tiiu, baala ma
bi u titia tii, u haala nɛ tiiu. 5 Di
baala níi chɛ u haala, u bi maga
di haala via, di haala ma níi chɛ u
bala, u bi maga di u bala ma via,
see di ba kala sɛyɛ ari ba bi jaŋ jiŋ
dɔŋɔ a magɛ tapulaa baŋmɛnɛ, aŋ
joŋ ba titia kala hɛ Wii-chuɔluŋ lɛ.
Ama di ma nɛ chuɔlɛ Wia dɛrɛ, má
bira suomo jiŋ dɔŋɔ. Di ma níi ŋaa
ŋii, Sitaani bi jaŋ wuo na woŋbiiŋ
a joŋma hɛ haachɛ lɛ a tiŋ ma si bi
ma titia kɛniŋ jiŋ wiaa. 6 Mi síi bul
wiiŋ deeŋ a pipima, u bi naga ari mii
chɛ di mi bil wii nɛ pima di ma tuto.
7 Wutitii nɛ, mi fa jaŋ cho di ma kuŋ-
kala nagɛmi a bi haala jaa. Ama nuu
ma kala ari u wii Wia si joŋo pu nɛ.
Wia yie joŋ wiiŋ deeŋ a pi kubala a
joŋ wii dɔŋ a pi nuu dɔŋ maa.

8 Mii chɛ di mi bul boŋjoŋŋoo
ari ha-boŋjoŋŋoo ari ma yo-haalaa
wiaa nɛ. U jaŋ ŋaa wu-zɔŋ di ma
ma nɛ nagɛmi a bi baala koo haala

jaa. 9 Ama di ma nɛ bi ma titia wuo
kikɛŋ, má mu jaa balaba ari haalaa.
U nɛ kpia ma si jaŋ joŋ baalaa koo
haalaa wiaa a hɛ ma nyuŋ lɛ.

10 Baala-la si kɛŋ haalaa ari haala-
la si kɛŋ balaba, mii chɛ di mi bul
wiiŋ deeŋ pima nɛ. Mi titia dee bi
bul, ama la Tiina níi bul wii-la. U
nɛ ŋla: ari haala bi maga duu via
u bala, 11 ama di haal nɛ via u bala,
u maga duu bira sí baal dɔŋ jaa nɛ,
aŋ hɔŋ a ŋaa ha-boŋjoŋ. Duu nɛ na
duu bi boŋjoruŋ wuo hɔŋ, u maga
duu miira mu u bala teeŋ. Baala ma
bi maga duu via u haala.

12 Ma ni-kaanaa maa, mi-na Pɔɔl
nɛ bul wiiŋ deeŋ pipima, la Tiina
Wia dee. Di baal-la si laa Wia wiaa
dii nɛ kɛŋ haal-la si bi Wia wiaa laa
dii, di haal-la nɛ sɛyɛ di ba hɔŋ, baal-
la bi maga di u viau. 13 Di haal-la si
laa Wia wiaa dii nɛ kɛŋ baal-la si bi
Wia wiaa laa dii, duu nɛ sɛyɛ di ba
duu hɔŋ, u bi maga di haal-la viau.
14 Wii-la si tii nɛ ŋla: Di haala nɛ
laa Wia wiaa dii aŋ ka u bala bi laa
dii, a tiŋ haal-la wiaa, Wia yie joŋ
ari baal-la ma bi disinniŋ kɛnɛ. Ŋii
titia nɛ, di baal nɛ laa Wia wiaa dii
aŋ ka u haala bi laa dii, a tiŋ baal-
la wiaa, Wia yie joŋ ari haal-la ma
bi disinniŋ kɛnɛ. Di ŋii fa dee, ba
biiriŋ fa jaŋ nagɛ nialiŋ si bi Wia ka
chuɔlɛ biiriŋ a kɛŋ disinniŋ. Ama
ba biiriŋ bi disinniŋ kɛnɛ Wia teeŋ.
15 Baal koo haal, di ba tuɔŋ nii-la si
bi Wia ka chuɔlɛ níi chɛ di nii-la u
si jaa viiri, u maga duu viiri. Duu nɛ
viire, nii-la síi chuɔlɛ Wia bi wii ŋaa
chei. Wia yie chichɛ di ma hɔŋ sɔm
nɛ. 16 Haal-la si laa Wia wiaa dii, aŋ
ka u bala bi Wia wiaa laa dii, ɛɛ nɛ
ŋ jaŋ wuo ŋaa jiŋ ari ŋ bala ma jaŋ
ku laa Wia wiaa dii? Baal-la ma si
laa Wia wiaa dii, ka u haala bi Wia
ka chuɔlɛ, ɛɛ nɛ ŋ ma jaŋ wuo ŋaa
jiŋ ari ŋ haala jaŋ ku laa Wia wiaa
dii?

17 Ku-la kala Wia si joŋo piŋ, ari
ŋii ŋ fa si naga ka Wia yiriŋ, u maga
di ŋ kɛnu nɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ mi
didagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi lee-na kala. 18 Di nuu nɛ fa
keri u peniŋ ka Wia yiru, u bi maga
duu biinɛ ari u ŋaa wu-bɔŋ nɛ. Di
nuu ma nɛ bi u peniŋ kere aŋ ka
Wia yiru, u tiina bi maga duu keri u
peniŋ. 19 Di ŋ keri ŋ peniŋ koo di ŋ
bi kere, u bi wii kɛnɛ Wia teeŋ. Wii-
la si ŋaa siifiaŋ wii nɛ, di ma tuto
Wia niiŋ wialiŋ u si bula. 20 Nuu-
kala si nagɛ ŋii aŋ ka Wia yiru, ú
nagɛ ŋii. 21 Di ŋ nɛ fa ŋaa yoŋ aŋ
ka Wia yiriŋ, sí leŋe duu ŋaa wii-
kala. Ama di ŋ nɛ na woŋbiiŋ ŋ si
jaŋ wuo tii ŋ titia, u maga di ŋ tii
ŋ titia nɛ. 22 Yoŋ-na kala la Tiina
Kirisito si yira, u tiina tii u titia nɛ
Kirisito teeŋ. Ŋii titia nɛ nii-la si tii u
titia aŋ ka Kirisito yiru, ŋaa Kirisito
yoŋ nɛ. 23 Kirisito nɛ joŋ u chaliŋ
yɔɔma. Ŋii wiaa, ma sí nuhuobiinee
yosuŋ ŋaa. 24 Mi naaŋbiiriŋ, nuu-
kala si nagɛ ŋii aŋ ka Wia yiru, u
maga duu nagɛ ŋii titia nɛ.

Boŋjoŋŋoo, ha-boŋjoŋŋoo ari yo-haalaa wiaa

25 Ma si piɛsɛmi wii-la a mu tigɛ
ha-toloo lɛ, Wia bi wii-kala bula pila
a mu tigɛba lɛ, ama Wia si fámi
nennige ŋii, u leŋe mi ŋaa ni-titii,
ŋii wiaa mii chɛ di mi bul wii nɛ a
tigɛ ha-toloo lɛ. 26 A tiŋ lɛɛlɛ tiŋteeŋ
si dolie wiaa, u jaŋ zɔŋ di baal nɛ
bi haala kɛnɛ. 27 Ŋ jaa haala nɛɛ?
Pupɔ ŋ síu via. Ŋ bi haala jaa? Ŋii-
na bira sí haal chɛ. 28 Ama di ŋ nɛ
jaa haala, ŋ bi haachɛ wii ŋaa. Di
ha-tolo ma ha si bi bala jaa, duu nɛ
jaa bala, u bi haachɛ wii ŋaa. Ama
nialiŋ si jaa haala koo baala, ba yie
juu wiwalimaa tuɔŋ nɛ. Mi bi chɛ di
ma juu wiwalimaa deeŋba. Ŋii nɛ
tii mi si ma sí baala koo haala kɛŋ.
29 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la mi síi bul nɛ
ŋla: La bi jaŋ dieni dunia deeŋ lɛ.
Ŋii wiaa, nialiŋ si kɛŋ haalaa, maga
di ba nagɛ ari ba bi haalaa kɛnɛ nɛ.
30 Nialiŋ síi yel maga di ba nagɛ ari
ba tuɔŋ bi cheye, ka nialiŋ síi mɔŋ
maga di ba naga ari ba tuɔŋ bi tɔrɔ.
Nialiŋ síi yɔɔ kiaa maga di ba nagɛ
ari ba bi kuŋ-kala ka yɔɔ. 31 Bayalaa
ma maga di ba nagɛ ari ba bi kiaa

yallɛ. Dunia deeŋ nagiŋ, u bi jaŋ
dieni kiŋkɛŋ.
32 Mi bi chɛ di wiaa walimɛma.
Baal-la si bi haala kɛnɛ yie joŋ u
nyuŋ kala hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ nɛ.
U yie chichɛ duu tima pi u Tiina duu
tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 33 Ama baal-la si kɛŋ
haala yie bibiinɛ dunia wu-ŋaalaa
wiaa nɛ, bɛɛ wiaa u yie chichɛ duu
ŋaa wiaa duu haala tuɔŋ tɔrɛ nɛ.
34 Ŋii wiaa, u yie kɛŋ tuɔbiinaa balia
nɛ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. Haal-la koo
ha-tolo-la si bi bala kɛnɛ yie joŋ u
titia kala a hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ
nɛ. U yie chichɛ duu yaraa ari u tuɔŋ
kala pullɛ Wia teeŋ nɛ. Ama haal-
la si kɛŋ bala yie joŋ u titia kala hɛ
dunia wu-ŋaalaa lɛ nɛ, bɛɛ wiaa u
yie chichɛ duu ŋaa wiaa duu bala
tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 35 Mii chɛ di ma pɛ ma
titia lɛ nɛ, ŋii nɛ tii mi bubul wiiŋ
deeŋ. Mi bi chɛ di mi kirima ma
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ. Ama mii chɛ
di ma ŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ lɛ nɛ,
a joŋ ma titia ari ma wii-wii-kala a
hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ.

36 Baala si sugɛ ha-tolo duu jaa, di
haal-la ma nɛ sɛyɛ di ba jaa dɔŋɔ,
aŋ ka a tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa wiaa ba
hɔnɔ aŋ bi dɔŋɔ lɛ hɛ, di baal-la nɛ
bene ari u bi u titia wuo kɛŋ, duu
chɛ siifiɛsiŋ duu jiŋ haal-la, u maga
duu jaau a kɛnu. U ŋii bi haachɛ
kɛnɛ. 37 Ama di baal nɛ hɛ dimɛ a
jiŋ u tuɔŋ lɛ ari u jaŋ hɔŋ aŋ bi haal
jiŋ, a biinɛ wii-la lɛ a mu dɛrɛ, a wuo
kɛŋ u titia woruŋ haalaa wiaa lɛ, a
wuo jiŋ ari u bi jaŋ jaa ha-tolo-la u si
suga, ama ba duu hɔŋ aŋ bi dɔŋɔ jiŋ,
u tiina ŋaa wu-zɔŋ nɛ. 38 Ŋii wiaa,
di baal-la nɛ jaa haala u ŋaa kukeri
nɛ, ama nii-la si bi haala jaa nɛ paala
kpiau.

39 Haala si kɛŋ bala, di u bala nɛ hɛ
u miisiŋ lɛ, u bala-la nɛ tiiu. Ama di
u bala nɛ suba, u kɛŋ woŋbiiŋ duu
bira jaa baal dɔŋ u si cho. Ama u
maga duu jaa nii-la si cho la Tiina
nɛ. 40 Duu nɛ bi bala jaa, u jaŋ na
tuɔtɔruŋ. Mi tuɔbiinaa nɛ ŋii. Mi
bul wiiŋ deeŋ, bɛɛ wiaa ma jima ari
Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ.

8

Vuiaa kiaa diiniŋ wiaa

1 Ma si piɛsɛmi wiaa dɔŋsuŋ a mu
tigɛ vuiŋ kudiilee lɛ, mii chɛ di mi
bul wiaa a mu tigɛba lɛ nɛ. U ŋaa
wutitii nɛ ari la kala jiŋ wiaa nɛ.
Wu-jimiŋ saa yie kɛŋ u tiina bibigisi
u titia lɛ nɛ. Ama nialiŋ si cho niaa
yie pɛba lɛ nɛ di ba chiŋ wialiŋ ba
si laa dii lɛ woruŋ. 2 Nii-la si biina
duu jiŋ wiaa nɛ, u bi wii-kala jiŋ ari
u si maga duu jiŋ ŋii. 3 Ama di nuu
nɛ cho Wia, Wia jiŋ u tiina nɛ.

4 Ŋii wiaa aŋ ka vuiŋ kudiile-
la wiaa. La jima ari vuiŋ bi ku-
wei ŋaa. La bira jima ari Wii-bala
duŋduŋ nɛ hɛ dimɛ. 5 Di vuiaa ma
nɛ hɛ dimɛ, di ba nɛ hɛ wia nyuŋ koo
tiŋteeŋ, di ba nɛ kɛŋ doluŋ niaa lɛ
maa a yugɛ, 6 la-na jiŋ Wii-bala nɛ.
U nɛ ŋaa la Nyimma. U nɛ ta kuŋ-
kala si hɛ dimɛ. U nɛ tiila. U lɛ nɛ la
to a kɛŋ miisiŋ. La Tiina ŋaa kubala
nɛ. U nɛ Yesu Kirisito. U lɛ nɛ Wia
to a ta kuŋ-kala. U lɛ nɛ la to a kɛŋ
miisiŋ maa.

7 Ama niaa kala dee bi wiiŋ deeŋ
jiŋ. Niaa dɔŋsuŋ fa kpaarɛ vuiaa a
mal nɛ kiŋkɛŋ, ari jiniŋ kala di ba níi
dii vuiaa kudiilee, ba yie biinɛ ari ba
pɛ nialiŋ síi kpaarɛ vuiaa lɛ nɛ. Ba
yie bibiinɛ ba tuɔbiinaa lɛ ari ba ŋaa
wii nɛ a chei. 8 Kudiilee bi jaŋ wuo
leŋ di Wia ari nuhuobiinee pɛgɛ zɔŋ.
Di ŋ nɛ dii kudiilee dɔŋsuŋ aŋ vivia
dɔŋsuŋ, u tuo wii-kala Wia teeŋ.
9 Ma nialiŋ si laa Wia wiaa dii a
jiŋ ari ma jaŋ wuo dii kuŋ-kala, má
fiɛlɛ ma siaa, di ŋii dee ma jaŋ leŋ di
nialiŋ ma si laa Wia wiaa dii aŋ bi ba
lɛ china woruŋ juu haachɛ lɛ. 10 Ma
nialiŋ si waa Wia wiaa lɛ, di ma
dɔŋsuŋ nɛ juu vuiŋ dia a hɔnɔ didii
kiaa, di nialiŋ si bi waa Wia wiaa lɛ
nɛ nama di ma dii kudiilee deeŋba,
ma bi jiŋ ari ba ma jaŋ to ma hariŋ
a didii kiaa deeŋba? Ba si ŋaa ŋii,
ba jaŋ biinɛ ari ba ŋaa wii nɛ a
chei. 11 A tiŋ ma wu-jimiŋ deeŋ, ma
naaŋbie tele nɛ, nii-la wiaa Kirisito
si suba. 12 Ŋii wiaa, di kudiile-la ma

síi dii nɛ leŋe di ma naaŋbiiriŋ to a
juu haachɛ lɛ, maa chei u tuɔbiinaa
nɛ ŋii. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma juu
Kirisito haachɛ lɛ nɛ. 13 Ŋii wiaa,
di mi nɛ jima ari di mi nɛ dii kudiil
dɔŋ, mi naaŋbie jaŋ tel, ŋii-na mi bi
jaŋ dii.

9

Wialiŋ Yesu naŋzɔɔba si jaŋ wuo ŋaa

1 Ma si nami ŋii, mi bi mi titia tii?
Mi bi Wia naŋzɔɔ ŋaa? Mi ha bi
Yesu la Tiina naa? Ma si laa wialiŋ
dii bi daga ari mi tima pi la Tiina
nɛɛ? 2 Di niaa dɔŋsuŋ nɛ paala bi
laa dii ari mi ŋaa Wia naŋzɔɔ, ma-
na teeŋ mi ŋaa nɛ. Miisi-la ma si
kɛnɛ la Tiina Kirisito teeŋ daga ari
mi ŋaa u naŋzɔɔ nɛ a tima pupu.

3 Di niaa níi bul mi teeŋ, ŋla nɛ mi
yie bul a laa mi titia: 4 U bi woŋbiiŋ
kɛnɛ la síi bul Wia wiaa a pipima,
di ma ma pila kudiilee ari liiŋ la
nyunyua, koo? 5 U bi woŋbiiŋ kɛnɛ
di la ma jaa haalaa, di ba to la hariŋ
a mumu lere-la la síi bul Wia wiaa,
koo? Wia naŋzɔɔba dɔŋsuŋ ari la
Tiina Yesu ŋaanaa ari Piita ba síi
yirɛ Kiifas yie ŋaa ŋii nɛ. 6 Koo la di
Banabas duŋduŋa nɛ maga di la bul
Wia wiaa aŋ pɛ tima pɛ la titia lɛɛ?
7 Laali-yuori bɛɛ nɛ yie chichɛ u titia
kiaa u tiŋtiŋŋaa lɛ? Paari bɛɛ nɛ bi
u titia baga kiaa ka dii? Na-daari bɛɛ
nɛ bi u titia na-yiliŋ ka chagɛ?

8 Ma biina mi kɛŋ wialiŋ dunia
niaa síi ŋaa tapulii-na kala nɛ la
kaa mimagisɛɛ? Wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba bi ŋii
titia bula ba lɛɛ? 9 Wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil tuɔŋ, ba bula ari
“Ba bi muŋ-nɔnnu chaŋkpaŋŋaa ka
chagisɛ.” Wia sipaaŋ tuo muŋ-
nɔnnu-la lɛ. 10 Wia si bul wiiŋ deeŋ,
la wiaa nɛ u bubul ŋii. La nialiŋ
síi bul Wia wiaa nɛ ba ŋmuŋsɛ wiiŋ
deeŋ pa. Paaraa ari nialiŋ síi kuŋ
baga kiaa kala yie yiyiɛlɛ ari ba kɛŋ
toruŋ nɛ kialiŋ lɛ. 11 Ŋii titia nɛ Wia
wialiŋ la si bula pima nagɛ ku-doho
nɛ la du̱u ma teeŋ. Ŋii-na di ma níi
pɛla lɛ ari dunia kiaa, ma sí biina ari
maa ŋaa kikieli nɛ. 12 Di ma níi pi
niaa dɔŋsuŋ kiaa deeŋba, u bi maga
di ma faasa pila a kiiba? Ama la
ha bi kuŋ laa ma teeŋ, di la sí wii-
kala ŋaa kɛrɛ Wia wu-zɔmɔ-la si tigɛ
Kirisito woŋbiiŋ lɛ. 13 Nuu-kala dii u
tiŋtiŋŋaa leriŋ nɛ. Ma jima nii-la síi
tiŋ Wia-dia lɛ ka dii Wia-dia lɛ nɛ,
ka nialiŋ ma si kpu pusuŋ pipi Wia
ma yie didii namia-la nɛ. 14 Ŋii titia
nɛ la Tiina bul di nialiŋ síi bul Wia
wu-zɔmɔ-la, di ba ma to dimɛ a ma
didii ba kudiilee.

15 Ama mi ha bi woŋbiiŋ deeŋ to
a chichɛ mi ku-chɛɛlɛɛ. Mi saa bi
teniŋ deeŋ ŋmuŋsa pima, di mi laa
kiaa ma teeŋ. Mi bi jaŋ sɛi di nuu-
kala joŋ kuŋ pimi, di mi sí wuo bigisi
mi titia lɛ woŋbii-la mi síi to lɛ. Mi si
jaŋ suu nɛ kpia nuu-kala si jaŋ ŋaa
ŋii mi lɛ. 16 Mi bi woŋbii kɛnɛ di
mi bigisi mi titia lɛ a tiŋ mi síi bul
Wia wu-zɔmɔ-la wiaa. Ba tiŋmi nɛ
di mi bulba. U saa fa jaŋ lɔrɛ pimi
di mi nɛ bi Wia wu-zɔmɔ-la bula.
17 Di mi nɛ fa bul Wia wu-zɔmɔ-la
mi titia tuɔtɔruŋ lɛ, ŋii nɛ mi fa jaŋ
chichɛ di mi laa time. Ama tiŋtimii
deeŋ mi síi tiŋ, mi titia tuɔtɔruŋ lɛ
dee mi titiŋ, ama Wia nɛ si mi titiŋ.
18 Ŋii wiaa saa, bɛɛ kuŋ time nɛ ba
jaŋ joŋo ti̱ŋmi? Mi bi kuŋ-kala ka
chɛ. Mi tiŋtimiŋ nɛ di mi bul Wia
wu-zɔmɔ-la a pima, a sí kuŋ-kala laa
nuu-kala teeŋ. Mi bi jaŋ laa ku-la si
maga di mi na a tiŋ mi síi bul Wia
wu-zɔmɔ-la wiaa.

19 Mi nɛ tii mi titia, mi tuo nuu-
kala yoŋ. Ama mi kɛŋ mi titia ŋaa
nuu-kala yoŋ nɛ di mi na niaa yugɛ
di ba ku to Wia. 20 Di mi nɛ mu
Ju̱u tiŋŋaa teeŋ, mi yie kɛŋ mi titia
a nagɛ ari mi ŋaa Ju̱u tiina nɛ, di mi
wuo bul Wia wiaa piba, di ba wuo
ku to Wia. Di mi nɛ mu nialiŋ síi
to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto teeŋ, mi yie kɛŋ mi titia
a nagɛ ba tuɔŋ dɔŋɔ nɛ, ama mi bi
ba woŋbii-la-na ka to. Mi yie ŋaa ŋii
di mi wuo na di ba dɔŋsuŋ ku tuto
Wia nɛ. 21 Ŋii titia nɛ, di la di nialiŋ

si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ hɔnɔ, mi yie
kɛŋ mi titia birimɛ ba dɔŋɔ nɛ, di mi
wuo na di dɔŋsuŋ ku tuto Wia. Wiiŋ
deeŋ bi naga ari mi bi wialiŋ Wia si
bula di la to ka to. Ama mi sɛnɛ tuto
wialiŋ Kirisito si bula nɛ. 22 Di mi nɛ
mu nialiŋ si bi waa Wia wiaa lɛ teeŋ,
mi yie kɛŋ mi titia a nagɛ ba dɔŋɔ nɛ,
di mi wuo leŋ di ba ku to Wia. Mi yie
kɛŋ mi titia birimɛ a nagɛ nuu-kala
nɛ di mi wuo laa dɔŋsuŋ ta, di mi nɛ
wuolo. 23 Wiaa deeŋba kala mi síi
ŋaa, mii ŋaaba a tiŋ Wia wu-zɔmɔ-
la wiaa nɛ. Mi ŋaa ŋii di mi ma wuo
na ku-zɔmɔ-la nialiŋ si laa Wia wu-
zɔmɔ-la dii si jaŋ na Wia teeŋ nɛ.

24 Ma kala jima ari di ba níi fá,
fifaara-la kala yie fá nɛ. Ama ba
tuɔŋ ni-bala nɛ yie dii. Ŋii wiaa,
má faasa fá a wuo dii a laa kiaa.
25 Fifaari-na kala ba síi dagu yie wuo
kɛŋ u titia wii-na kala lɛ nɛ duu wuo
fá a dii. Ama u si yie fá a dii ku-la, u
bi dieni aŋ ka u chei. Ama la-na yie
fá a dii ku-la si bi chei nɛ. U jaŋ hɛ
dimɛ deeŋ deeŋ. 26 Ŋii nɛ tii mii fá
tegi tegi a mumu didɛriŋ ŋii. Bira ŋii
nɛ tii mi nagɛ chɔria ŋmuŋmooro
ŋii. Mi bi mi nisiŋ viise tita pɛi. 27 Mi
kɛŋ mi titia kala a ŋaa mi yaraa diri
nɛ ari ŋmobuŋ lɛ. Mi ŋaa ŋii di mi
wuo kɛŋ mi titia hɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. Di
ŋii dee, di mi nɛ bul Wia wu-zɔmɔ-
la a dɛrɛ, ba jaŋ bula pimi ari mi bi
toru kɛnɛ Wia kuorii-la tuɔŋ.

10

Má sí vuiaa kpaaru

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma liise
mu yi wii-la si ŋaa la naabalimaba
fa síi to Moosis hariŋ lɛ. Wia leŋ
duoŋbiliŋbaaniŋ nɛ ku kiese tɔ ba
kala lɛ, a beŋ ba nyuŋ woruŋ ba
kala kieli mugi-bal-la ba síi yirɛ
Mugi-fiaŋ. 2 Duoŋbiliŋbaaŋ-la si
kiese tɔba lɛ ŋii leŋ ba wuo kieli
muga-la. U ŋii nagɛ ari ba kala fa
fo Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ a ŋaa Moosis
haritooroo. 3 Ba kala ma dii kudiile-
la Wia si joŋo lo a piba. 4 Ba kala ma
nɛ nyua lii-la si lii Wia teeŋ. Lii-la
Wia si piba di ba nyua lii buŋ lɛ nɛ.
Kirisito titia nɛ saa ŋaa Buŋ-la, ka u
to ba hariŋ. 5 Ari ŋii kala, Wia tuɔŋ
fa bi ba jesiŋ nyuŋ tɔrɔ, ŋii wiaa nɛ
tii Wia kpuba giri-bine tuɔŋ.

6 Wiaa deeŋba kala ŋaa wu-
magilaa nɛ. Baa dagɛla di la sí
wu-bɔŋŋɔɔ cho ari niaa deeŋba fa
si choba ŋii nɛ. 7 Ma sí vuiaa
kpaaru ari la naabalimaba tuɔŋ niaa
dɔŋsuŋ fa síi kpaaru ŋii. Wia teniŋ
tuɔŋ ba si, “Nialiŋ hɔnɔ di ba dii
kudiilee, aŋ sii gua a ŋaa wu-liiliŋ.”
8 Bira u bi maga di la ŋaa wu-
liiliŋ, ari la naabalimaba tuɔŋ niaa
dɔŋsuŋ fa síi ŋaa ŋii. Ŋii wiaa nɛ tii
Wia leŋ ba niaa bui mara ari batori
sii suu chɛ-bala. 9 Ba tuɔŋ dɔŋsuŋ
ma fa magisɛ la Tiina Wia nɛ. Ŋii
nɛ u leŋ diŋŋaa diŋba a kpu. U bi
maga di la ma magisu. 10 Ba tuɔŋ
dɔŋsuŋ ma fa gugurimɛ wiaa Wia
teeŋ. Ŋii nɛ u leŋ u tiŋdaara ku
kpuba. 11 Wia ŋaa wiaa deeŋba kala
ba lɛ duu chagilɛba nɛ. Ama ba saa
ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba bil nɛ a pila di
ba didagɛla wiaa nɛ. La hɛ bua-la
lɛ dunia si kpagɛ didɛriŋ nɛ. 12 Ŋii
wiaa nuu-kala sí biina ari u chiŋ
woruŋ nɛ wialiŋ u si laa dii lɛ. U
maga duu fiɛlɛ u siaa nɛ, di ŋii dee
u jaŋ tel. 13 Di Sitaani nɛ ku magisɛ
nuu, u maga duu jiŋ ari ŋii titia nɛ
Sitaani yie mimagisɛ nuhuobiinee
kala. Ama Wia kɛŋ wutitii nɛ. U bi
jaŋ sɛi di Sitaani magisɛma a kieli
ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa, a chiŋ wialiŋ
ma si laa dii lɛ. Bua-la Sitaani síi
magisɛma maa, Wia jaŋ pima doluŋ
di ma wuo nyalimɛ. U jaŋ dagɛma
woŋbii-la ma si jaŋ to a lii wii-la lɛ.

14 Ŋii wiaa, mi naŋdɔŋ-choolie,
má liisɛ ma titia vuiaa kpaariŋ lɛ.
15 Mi jima di ma kɛŋ wu-jimiŋ nɛ,
ŋii nɛ tii mi bul wiiŋ deeŋ pipima.
Má biinɛ wiiŋ deeŋ woruŋ. 16 Di la
níi dii kudiile-la Kirisito si si di la dii
a liliisi u wiaa, la yie sul Wia nɛ, aŋ
ka la joŋ nyunyuala-la a nyua u tuɔŋ
kiaa. La si ŋaa ŋii yie dagɛ ari a
tiŋ Kirisito chaliŋ wiaa la ŋaa kubala
nɛ. Di la nɛ dii boroboro-la maa, u
ŋii daga ari a tiŋ Kirisito yaraa wiaa

la kala ŋaa kubala nɛ. 17 Boroboro
bala nɛ la yie didii. Ŋii wiaa la kala
ŋaa kubala nɛ, bɛɛ wiaa la kala kɛŋ
boroboro bala nɛ a kaa kpaa dɔŋɔ.
18 Má biinɛ mu yi Iziral tiŋŋaa lɛ, ba
nialiŋ fa si yie kpu pusuŋ a nyigɛ
a pipi Wia. Di ba nɛ kpu puna-na
kala, ba ma yie chaŋ ba toruŋ nɛ. Ŋii
daga ari ba di Wia kala ŋaa kubala
nɛ a tiŋ ba kala si dii puna-la ba si
kpu pi Wia. 19 Wiiŋ deeŋ mi si bula,
u bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Ma biina mi si
di vuiaa ari vuiaa kudiilee ŋaa kiaa
nɛɛ? 20 Ai, wii-la mi si bula nɛ ŋla:
Di vui-kpaaraa nɛ kpaarɛ vuiŋ, kuŋ-
na kala ba si kpua, ba yie kpu pi
jiŋsiŋ nɛ. Wia dee ba kpu pa. Mi
saa bi chɛ di ma di jiŋsiŋ ku ŋaa
kubala. 21 Ma di Wia bi jaŋ wuo pɛ
nyunyuala, aŋ ka ma di jiŋsiŋ ma pɛ
nyunyuala. Ma bira bi jaŋ wuo didii
kiaa Wia teeŋ aŋ bira mu didii jiŋsiŋ
ma teeŋ. 22 Koo laa chɛ di la ŋaa di
Wia baaniŋ sii nɛɛ? Koo la biina la
nɛ dolie kii Wia?

23 Mi jaŋ wuo ŋaa wii-kala, ama
ba kala bi jaŋ wuo pɛmi lɛ. Ba
kala bi jaŋ wuo ŋaa di mi waa Wia
wiaa lɛ. 24 Nuu-kala bi maga duu
ŋaa u tuɔtɔrɛ wiaa, ama u maga
duu ŋiŋaa u dɔŋɔ tiina tuɔtɔrɛ wiaa
nɛ. 25 Ma jaŋ wuo dii namia-na kala
ba síi yallu yɔbɔ lɛ. Ma sí leŋe di
ma tuɔbiinaa walimɛma a mu tigɛ
namia-la lɛ, ari ma jaŋ wuo dii koo
ma bi jaŋ wuo dii. 26 Wia teniŋ wiaa
tuɔŋ ba si, "Dunia ari kuŋ-kala si hɛ
u tuɔŋ, la Tiina Wia nɛ tiiba." 27 Di
nii-la si bi Wia ka chuɔlɛ nɛ yiriŋ di
ŋ ku dii kiaa, di ŋ nɛ cho di ŋ mua,
mu a dii, ama sí leŋe di ŋ tuɔbiinaa
walimiŋ a mu tigɛ kudiile-la lɛ, ari
u maga di ŋ dii koo u bi maga di ŋ
dii. 28 Ama di nuu nɛ bula piŋ ari
kialiŋ ŋ síi dii ŋaa vuiŋ kiaa nɛ, u
naga ari nii-la si bula piŋ tuɔbiinaa
ka walimu nɛ a mu tigɛ kudiile-la lɛ.
Ŋii wiaa sí dii. 29 Sí ŋ tuɔbiinaa lɛ to
a dii, to nii-la si bula piŋ tuɔbiinaa
lɛ a sí dii. Di mi nɛ jima ari mi kɛŋ
woŋbiiŋ di mi ŋaa wii, bɛɛ nɛ saa tii
nuu dɔŋ tuɔbiinaa jaŋ wuo pɔ di mi
sí wii-la ŋaa? 30 Di mi nɛ lɔllɛ Wia
aŋ-na dii kudiil-na kala, ɛɛ nɛ saa
nuu dɔŋ jaŋ wuo bul ari mi cheye
nɛ a tiŋ kudiile-la mi si die wiaa?

31 Ŋii wiaa kuŋ-na kala ma síi dii
ari kuŋ-na kala ma síi nyua, wii-na
kala ma síi ŋaa, má ŋaa ba kala di
Wia yiriŋ yirɛ. 32 Wii-na kala ma
síi ŋaa lɛ, má pɔ ma titia lɛ. Ma sí
leŋe di J̱uu tiŋŋaa koo nialiŋ si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa via Wia woŋbiiŋ. Ma sí
leŋe di nialiŋ ma si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi, di ba dɔŋɔ ma tel. 33 Má
ŋiŋaa ŋii mi síi ŋaa. Wii-na kala mi
síi ŋaa, mi yie chichɛ di mi pɛ nuu lɛ
nɛ. Mi bi chɛ di mi ŋaa wiaa a pɛ mi
titia lɛ. Ama mii chɛ di mi pɛ ni-daŋ
lɛ nɛ, di Wia wuo laaba ta.

11

Ŋii si maga di haalaa chuɔlɛ Wia

1 Má chesimi ari mi síi chesi
Kirisito ŋii. 2 Ma ŋaa kukeri nɛ ma si
liisi mi wiaa wii-kala lɛ a tuto wialiŋ
mi si dagɛma. 3 Ama mii chɛ di
ma jiŋ ari Kirisito nɛ ŋaa baal-na
kala sipaa-laara, ka baala ma nɛ ŋaa
haala sipaa-laara, ka Wia ma nɛ laa
Kirisito sipaaŋ. 4 Ŋii wiaa di baal
níi chuɔlɛ Wia, koo duu níi bul Wia
wiaa niaa tuɔŋ, duu nɛ joŋ kuŋ tɔ u
nyuŋ, uu hiisɛ Kirisito nɛ. 5 Di haal
ma kala níi chuɔlɛ Wia koo duu níi
bul Wia wiaa, aŋ bi kuŋ joŋo tɔ u
nyuŋ, uu hiisɛ u bala nɛ. Di haal nɛ
bi kuŋ joŋo tɔ u nyuŋ, u naga ari u
fuŋ u nyuŋ nɛ. 6 Di haal nɛ bi chɛ
duu joŋ kua tɔ u nyuŋ, u maga di u
fuŋ u nyuŋ nɛ. U si ŋaa hiisi wii ŋii
di haala nɛ fuŋ u nyuŋ koo duu kɛ u
nyuŋ ŋii, u maga di haala joŋ kuŋ nɛ
a tɔ u nyuŋ. 7 Baala-na bi maga duu
joŋ kuŋ a chu tɔ u nyuŋ, bɛɛ wiaa
ŋii Wia si naga, ŋii titia nɛ u ŋaa
baala. Baala tula ma lii Wia teeŋ nɛ,
ka haala ma tula lii baala teeŋ, 8 bɛɛ
wiaa haala lɛ dee Wia to a ŋaa baala,
ama u to baala lɛ nɛ a ŋaa haala.
9 Bira, Wia bi baala ŋaa a tiŋ haala
wiaa, ama u ŋaa haala nɛ a tiŋ baala
wiaa. 10 A tiŋ Wia tiŋdaaraa wiaa
haala maga duu joŋ kuŋ nɛ a vɔɔ tɔ

u nyuŋ. 11 Nialiŋ si laa Kirisito wiaa
dii lɛ, baala bi u titia tii, haala ma bi
u titia tii, ba kala tii dɔŋɔ. 12 Wia
si to baala lɛ a ŋaa haala ŋii, ŋii
titia nɛ haala ma lulul baala. Wia
nɛ ŋaa ba kala. 13 Má titia biinɛ
wiiŋ deeŋ woruŋ, a na di haal níi
chuɔlɛ Wia lee-la nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii síi hilimu aŋ bi kuŋ joŋo
tɔ u nyuŋ, u zɔmɔ nɛɛ? 14 Wia si
ŋaa baala, u daga ari baala ari nyu-
puŋ-duduosuŋ kɛŋ hiisiŋ nɛ, 15 ama
haala-na tuɔŋ jaŋ wuo tɔrɛ a tiŋ u
nyu-puŋ-duduosu-la. Wia joŋ nyu-
puŋ-duduosuŋ pi haala di u kaa tɔ
u nyuŋ nɛ. 16 Di nuu nɛ saa chɛ duu
kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa lɛrɛ, mi jaŋ bul
ari wii-la nɛ la tuto. Wii dɔŋ kala
tuo. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi ma ka to ŋii nɛ.

Ŋii si maga di la dii kialiŋ a liliisi Yesu wiaa

Mat. 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Mii chɛ di mi dagɛma wiaa
baŋmɛnɛ nɛ. Di ma nɛ hilime di ma
chuɔlɛ Wia, ma yie bi dɔŋɔ lɛ pɛ.
Ma yie chichei dɔŋɔ nɛ. Ma ha bi
woruŋ ŋaa. 18 Wii-la mi síi chɛ di
mi bul nɛ ŋla: Mi nia ari di ma nɛ
ku hilimi di ma chuɔlɛ Wia, ma bi
nii-bala ka kɛŋ. Mi saa laa dii a nagɛ
wutitii mua hɛ wiiŋ deeŋ mi si nia lɛ.
19 U paala maga di ma pɔrɛ dɔŋɔ lɛ
nɛ, di ba to ŋii lɛ a na nialiŋ si ŋaa
ni-titiiba. 20 Di ma nɛ ku hilimi, di
ma dii kudiile-la la Tiina Kirisito si si
di la didii a liliisi u wiaa, u dee ma
didii ŋii. 21 Di ma níi dii, nuu-kala
yie didii u kudiilee nɛ. Dɔŋsuŋ kɛŋ
losuŋ, ka dɔŋsuŋ ma bugi. 22 Bɛɛ ba!
Ma bi diisiŋ kɛnɛ ma si jaŋ wuo hɔŋ
dimɛ a dii kudiilee aŋ pɛ nyunyua?
Koo maa chɛ di ma mɔŋ nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi, aŋ leŋ
di nialiŋ si bi kuŋ kɛnɛ ba tuɔŋ dii
hiisiŋ nɛɛ? Bɛɛ nɛ maa chɛ di mi
bula pima a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ? Mi
bibɛsɛma lɛɛ? Ai, mi bi jaŋ bɛsɛma
lɛ.

23 La Tiina Kirisito teeŋ nɛ mi laa
wialiŋ mi si dagɛma. Titaŋ-la ba
si joŋ la Tiina Yesu yallɛ nɛ, u joŋ
boroboro 24 a lɔllɛ Wia, aŋ kaa chɔgɛ
aŋ bul, “Mi yaraa nɛ ŋla mi chɔgɔ
pima, má laa dii. Má ma chɔgɛ
boroboro a didii, a liliisi mi wiaa.”
25 Ŋii nɛ ba si dii boroboro-la dɛrɛ,
u bira joŋ nyunyuala ari si-huoŋ aŋ
bul, “Nyunyuala deeŋ nɛ Wia joŋo a
tita ŋ̱ii-falii-la ma teeŋ. Mi jaŋ suu
di mi chaliŋ jaasɛ. Bua-na kala lɛ
di ma níi nyuau, má nyua a liliisi
mi wiaa.” 26 Ka di la Tiina-na kɔ,
má dii boroboro deeŋ aŋ nyunyua
nyunyuala tuɔŋ. Di ma níi ŋaa ŋii,
ma yie didii daŋsia nɛ ari la Tiina
Kirisito suu ma wiaa nɛ.

27 Ŋii nɛ tii di nuu-kala nɛ dii
boroboro deeŋ, koo duu nɛ nyua
nyunyuala-la tuɔŋ, a bi ŋii ŋaa di
la Tiina yiriŋ yirɛ, uu tuusɛ la Tiina
joŋŋoo nɛ ŋii. U tiina ŋaa chei nɛ.
U bi la Tiina yaraa ari u chal-la joŋo
ari ba ŋaa siifiaŋ kiaa. 28 Ŋii wiaa
nuu-kala maga duu laa sipaaŋ a beŋ
u titia lɛ woruŋ aŋ-na dii boroboro-
la, a nyua nyunyuala-la tuɔŋ maa.
29 Di nuu nɛ bi u titia lɛ bene woruŋ
ari boroboro-la u síi dii ŋaa Kirisito
yaraa nɛ, si-huo-la ma ŋaa u chaliŋ,
u kɛŋ u titia baŋŋaa hɛ ŋmɛniŋ nɛ
ŋii. 30 Ma dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a bi ba
titia lɛ bene aŋ-na didii boroboro-
la, aŋ pɛ nyua nyunyuala-la tuɔŋ.
Ŋii nɛ tii ma dɔŋsuŋ wiwiilɛ ŋii, ka
dɔŋsuŋ ma pugimɛ, ka dɔŋsuŋ ma
suu. 31 Di la nɛ laa sipaaŋ beŋ la titia
lɛ, la bi jaŋ kɛŋ la titia baŋŋaa kaa
hɛ ŋmɛniŋ lɛ Wia teeŋ. 32 Ama di
Wia nɛ na di la cheye, u yie dɔgisɛla
nɛ. U yie ŋaa ŋii duu síla joŋo pɛ
dunia niaa lɛ a dii la sariya, a joŋ
cheeriŋ pila.

33 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, di ma nɛ
hilime di ma dii kudiile-la la Tiina si
si la didii a liliisi u wiaa, má gbɛrɛ
dɔŋɔ. 34 Di losuŋ nɛ kɛŋ ma dɔŋɔ, u
maga duu dii kiaa u dia lɛ nɛ aŋ-na
kɔ. Di ma nɛ ŋaa ŋii aŋ hilimi, Wia
bi jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Wu-kaana-
la-na, di mi nɛ kɔ, mi jaŋ dagɛma ba
woŋbiiŋ.

12

Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ

1 Lɛɛlɛ, má leŋ di la bul kialiŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ wiaa.
Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma jiŋ kiaa
deeŋba nɛ. 2 Ma jima bua-la lɛ ma fa
si bi Wia ka chuɔlɛ, ma faa to Sitaani
hariŋ nɛ, a faa kpaarɛ vuiaa maa.
Vuiaa deeŋba fa bi wiaa wuo bubul.
Ba leŋe ma yeŋŋi nɛ. 3 Mii chɛ di ma
jiŋ ari di nuu nɛ kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la,
u bi jaŋ wuo kaliba hɛ Yesu lɛ. Nuu-
na kala bi jaŋ wuo bul di Yesu nɛ
ŋaa la Tiina, see di Wia Diŋ-zɔŋ-la
hɛu lɛ.
4 Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋ kialiŋ dii
zile la lɛ, ba yuga nɛ, ama ba kala
lii u duŋduŋa teeŋ nɛ. 5 Woŋbiee
yuga nɛ la si jaŋ wuo to a tima pipi
Wia, ama Wii-bala nɛ la tima pipa.
6 Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii
zile la lɛ yie tiŋ tiŋtiŋ-yiriba nɛ u
niaa lɛ, ama Wia nɛ toba lɛ a titiŋ
tiŋtimia-la kala. 7 Nuu-kala kɛŋ u
wii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile
u lɛ, duu kaa pipɛ u naaŋbiiriŋ lɛ.
8 Wia Diŋ-zɔŋ-la yie joŋ wu-jimiŋ a
pi nuu u wuo bubul Wia wiaa pipi
niaa. U yie joŋ wii pi nuu dɔŋ u
wuo jiŋ Wia wiaa bubuɔŋ a wuo
didagɛba woruŋ. 9 Wia Diŋ-zɔŋ-
la yie ŋaa nuu dɔŋ ma kɛŋ yarida,
ka dɔŋɔ ma kɛŋ doluŋ a ma wuo
vivaarɛ niaa, 10 ka dɔŋɔ ma kɛŋ
doluŋ a kaa ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ,
ka dɔŋɔ ma kɛŋ doluŋ a wuo bubul
Wia wiaa, ka dɔŋɔ ma bira kɛŋ wu-
jimiŋ u yie jiŋ diŋsi-la si lii Wia teeŋ
ari diŋsi-la si bi u teeŋ lia pɛgɛ. Wia
Diŋ-zɔŋ-la yie pi nuu dɔŋ ma doluŋ
u wuo bubul wiaa, yiikori-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul, ka
u pi dɔŋɔ ma wu-jimiŋ u wuo dagɛ
wialiŋ ba si bula bubuɔŋ. 11 Tiŋtiŋ-
yiri deeŋba kala lii Wia Diŋ-zɔŋ-la
teeŋ nɛ. U titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u to a
joŋ ku-yiri-yiri deeŋba a pi nuu-kala
ari ŋii Wia si cho.
12 Nuhuobiine yaraa ŋaa kubala
nɛ, ama u naŋdaasiŋ yuga nɛ. La
yaraa naŋdaasiŋ si yuga ŋii, ba kala
pɛ dɔŋɔ lɛ nɛ a ŋaa yari-bala. Ŋii
titia nɛ Kirisito ma nagɛ. 13 La nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii, la nagɛ ŋla
nɛ. La yuga nɛ, ama la ŋaa kubala
nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ ba
fola Wii-chuɔlɛ liiŋ, nialiŋ si ŋaa
J̱uu tiŋŋaa ari nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa
ŋaa, nialiŋ si ŋaa yosu ari nialiŋ si
tii ba titia. Wia leŋe la laa u Diŋ-zɔŋ-
la a hɛ la tuɔŋ nɛ.

14 Nuhuobiine bi naŋdaa-bala
kɛnɛ, u naŋdaasiŋ yuga nɛ. 15 Di
nuhuobiine naaŋ nɛ bula ari u si bi
nisiŋ ŋaa, ŋii wiaa u bi nuhuobiine
naŋdaaŋ ŋaa, u si bul wii-la bi jaŋ
leŋ di u sí nuhuobiine sɛmɛ dɔŋ
ŋaa. 16 Di nuhuobiine digiliŋ ma
nɛ si u bi siiŋ ŋaa, ŋii wiaa u bi
nuhuobiine yaraa sɛmɛ dɔŋɔ ŋaa,
u ŋii bi jaŋ leŋ di u sí nuhuobiine
sɛmɛ dɔŋ ŋaa. 17 Di nuhuobiine
yaraa kala nɛ fa ŋaa siaa, ɛɛ nɛ
nuhuobiine fa jaŋ ŋaa a ninii wiaa?
Di nuhuobiine yaraa kala ma nɛ fa
ŋaa digilaa, ɛɛ nɛ u fa jaŋ ŋaa a ninii
suɔraa? 18 U si nagɛ ŋii, Wia ŋaa
nuhuobiine naŋdaaŋ kala, kuŋ-kala
ari u tiŋtimii, ari ŋii u si cho nɛ. 19 Di
nuhuobiine fa kɛŋ naŋdaa-bala, nii
nɛ u yara-la fa jaŋ hɛ? 20 U si nagɛ
ŋii, nuhuobiine naŋdaasiŋ yuga nɛ
a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yari-bala. 21 Ŋii
wiaa siaa bi jaŋ wuo bula pi nisiŋ
ari u buu chɛ, ŋii titia nɛ nyuŋ ma
bi jaŋ wuo bula pi naasiŋ ari u biba
ka chɛ. 22 Di la nɛ bene, la jaŋ na
ari nuhuobiine bi jaŋ kɛŋ doluŋ di
u naŋdaasi-la si paala bi siifiaŋ kiaa
ŋaa nɛ tuo u lɛ. 23 La biina ari la
naŋdaasi-la dɔŋsuŋ bi siifiaŋ kiaa
ŋaa, ama ba nyuŋ nɛ la yie bibeŋ
woruŋ. La bi naŋdaasi-la niaa síi na
nyuŋ ka beŋ woruŋ. 24 Wia nɛ joŋ
nuhuobiine naŋdaasi-la kala a mɛrɛ
dɔŋɔ lɛ, a ŋaa u bibeŋ u naŋdaasi-
la si bi siifiaŋ kiaa ŋaa nyuŋ woruŋ.
25 Wia ŋaa ŋii di nuhuobiine yaraa
ŋaa kubala nɛ a kala tima pipɛ dɔŋɔ
lɛ. 26 Di nuhuobiine sɛmɛ dɔŋɔ níi
wii, u yaraa kala níi wii ŋii, di ba nɛ

bira bɛsɛ nuhuobiine sɛmɛ dɔŋɔ lɛ,
u naŋdaasi-la kala lɛ nɛ ba bɛsɛ ŋii.
27 Ma kala si laa Yesu wiaa dii,
ma ŋaa Yesu yaraa nɛ, ma kuŋ-kala
nɛ pɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yaraa kubala.
28 Ŋii nɛ tii nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi tuɔŋ, Wia joŋ ma kala
hɛ leree nɛ, nialiŋ si laa sipaaŋ nɛ
Wia naŋzɔɔba, nialiŋ síi tigɛba lɛ
nɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, nialiŋ síi to nɛ ŋaa
nialiŋ síi dagɛ Wia wiaa, ari nialiŋ
ma síi ŋaa wu-magilaa ari nialiŋ ma
Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋ doluŋ pa ba
vivaarɛ niaa, ari nialiŋ síi pɛ niaa
lɛ, ari nialiŋ síi beŋ niaa, ari nialiŋ
síi bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-
la si pɛba lɛ ba bubul. 29 Wia niaa
kala bi Wia naŋzɔɔba ŋaa, ba kala
tuo nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, koo nialiŋ síi dagɛ Wia
wiaa. Ba kala dee bi doluŋ kɛnɛ di
ba ŋiŋaa wu-magilaa. 30 Ba kala dee
bi doluŋ kɛnɛ di ba vivaarɛ niaa. Ba
kala dee bi yie bubul wiaa yiikori-
yiriba-la, Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa
lɛ ba bubul lɛ. Ba kala dee bi wialiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula bubuɔŋ ka
dagɛ. 31 Ŋii wiaa, má joŋ ma nyuŋ
kala hɛ siifiaŋ kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la
si joŋo dii zile ma lɛ. Mi jaŋ dagɛma
woŋbii-la si kii woŋbiee kala di ma
tuto.

13

Chonuŋ nɛ kii kuŋ-kala

1 Di mi nɛ wuo ninii yiikoro-na
kala a wuo ninii Wia tiŋdaaraa ma
wu-buluŋ, aŋ bi niaa cho, u nagɛ
biŋbelimiŋ nɛ mi ŋmuŋmoo ŋii a
ŋiŋaa goŋ pɛi. 2 Di Wia Diŋ-zɔŋ-
la nɛ pimi doluŋ di mi wuo bubul
Wia wiaa, a wuo jiŋ wu-faali kala
bubuɔŋ, a kɛŋ wu-jimiŋ kala, aŋ pɛ
kɛŋ yarida si jaŋ wuo ŋaa di peelee
churo mumu leree dɔŋsuŋ, aŋ bi
niaa cho, u ŋaa wu-pɛi nɛ. 3 Di mi nɛ
joŋ mi kiaa kala a pi summoo, a joŋ
mi titia a pi niaa di ba nyigɛ nyiniŋ
di u diimi kpu, aŋ bi niaa cho, u bi
nyuuruŋ kala kɛnɛ.
4 Di ŋ nɛ cho niaa, ŋ jaŋ kɛŋ
kenyiri ba teeŋ a kɛŋ zile maa, ŋ bi
jaŋ kɛŋ yaribieriŋ niaa teeŋ, ŋ bi jaŋ
bigisi ŋ titia lɛ ba teeŋ, ŋ bi jaŋ ŋiŋaa
siiduoŋ ma ba teeŋ. 5 Di ŋ nɛ cho
niaa, ŋ bi ŋ titia ka dagɛ ba teeŋ, ŋ
bira bi jaŋ to ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ, ŋ bi
jaŋ leŋ di ŋ baaniŋ sisii lima lima,
ŋ bira bi jaŋ laa wiaa hihɛ ŋ tuɔŋ.
6 Di ŋ nɛ cho niaa, ŋ tuɔŋ bi jaŋ tɔrɛ
di wu-bɔŋ nɛ juuba, ama ŋ tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ di ba nɛ na wu-zɔŋ. 7 Di ŋ nɛ
cho niaa, u maga di ŋ nyalimɛ wii-
kala lɛ nɛ, a ŋaa nuu-kala yarida
maa. Di ŋ nɛ cho niaa, u maga di
ŋ kɛŋ yiɛlaa ba lɛ, a dii kenyiri wii-
kala lɛ.
8 Di ŋ nɛ cho niaa, chonu-la ŋ si
kɛnɛ, u bi jaŋ kɔ duu dɛrɛ. Dol-la
Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila la wuo
bubul Wia wiaa, koo la wuo ninii
yiikori-yiriba kala aŋ pɛ wu-jimiŋ
ma, ba kala jaŋ lɛl. 9 La wu-jimii-la
la si kɛnɛ, u bi yugɛ. Wia wialiŋ la
síi bul, la bi jaŋ wuo bula dɛrɛ. La
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ ŋii, la bi jaŋ wuo bula dɛrɛ, mua
mua nɛ la bubul. 10 Ama di ku-la si
ŋaa ku-piliŋ nɛ kɔ, ku-la si bi ku-
piliŋ ŋaa jaŋ lɛl. 11 Mi fa si ŋaa
haŋbie, mi bul haŋbii wiaa nɛ aa
biinɛ wiaa ari haŋbie, a fa ŋiŋaa
wiaa ari haŋbie. Ama mi si ku waa
dɛrɛ, mi joŋ haŋbii wialiŋ ta nɛ.
12 Lɛɛlɛ la si hɛ dunia deeŋ lɛ, u naga
ari la beŋ Kirisito, ari niaa si yie
beŋ ba titia beenaŋtirɛ lɛ ŋii nɛ. La
bi Kirisito chaasa nina woruŋ, ama
maachie la jaŋ nau woruŋ. Lɛɛlɛ mi
jimu mua nɛ, ama maachie mi jaŋ
chaasa jimu woruŋ, ari Wia si jiŋmi
ŋii. 13 Ŋii-na wii-la didɛriŋ, wiaa
batori nɛ hɛ dimɛ. Ba nɛ ŋla: Ŋ si
ŋaa Wia yarida, a kɛŋ yiɛlaa, a cho
niaa. Ama wiaa deeŋba batorimuŋ
tuɔŋ ba siifiaŋ wiiŋ nɛ, ŋ si cho niaa.

14

Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ ku-kaaniŋ

1 Má kuŋ-kala fiɛsɛ sii nɛ a chichɛ
ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a cho niaa,

a fiɛsɛ sii ma a chichɛ kialiŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma lɛ, a
wasanyaŋ ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a
bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ. 2 Di nuu níí bul wiaa yiikori-
la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba
bubul, u tiina bul wiaa a pipi Wia
nɛ. U síí bul wialiŋ niaa si bi nii,
nuu-kala bi wialiŋ bubuɔŋ ma wuo
jiŋ, ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛu lɛ
nɛ tii u wuo bubul wu-kpuŋkperisiŋ
deeŋba. 3 Ama nii-la síí bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u bul wiaa
pipi niaa nɛ. U yie pɛ niaa lɛ a leŋ
ba yarida yugɛ nɛ, a leŋ di ba nyuŋ
nyaasɛ Wia wiaa lɛ, a leŋ ba tuɔŋ ma
tɔrɛ. 4 Di nuu níí bul wiaa yiikori-
la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba
bubul, u tiina bula pipɛ u titia lɛ nɛ.
Ama nii-la síí bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ ka pɛ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii a hihilimi lɛ nɛ. 5 Ŋii wiaa
mi fa cho di ma kala bubul wiaa
yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la sí pɛ niaa
lɛ ba bubul lɛ nɛ, ama mi fa paala
cho di ma wuo bubul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ ma lɛ nɛ. Nii-la síí bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ kii
nii-la síí bul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-
zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ. Di
nuu nɛ hɛ dimɛ si jaŋ dagɛ wii-la u
síí bul bubuɔŋ a pi nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi lɛ, uu pɛba lɛ
nɛ.

6 Mi naaŋbiiriŋ, di mi nɛ kɔ ma
teeŋ a bubul wiaa yiikoro-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ,
ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a pɛma lɛ? Mi bi
jaŋ wuo pɛma lɛ, see di mi bul wii-la
Wia si joŋo dagɛmi a pima, koo di mi
jiŋ wii a kaa kɔ dagɛma Wia doluŋ
lɛ, koo di mi nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, koo di mi joŋ Wia
wii dɔŋ a dagɛma u doluŋ lɛ. 7 Di
kialiŋ ba si kaa gbigbieli, ŋmuluŋ ari
cheŋ, di ba nɛ bi woruŋ du̱ hɛ dɔŋɔ
lɛ, kialiŋ bi digiliŋ ka kɛŋ. 8 Di ba níí
du̱ pam pam tua, di ba nɛ bi u du̱nuŋ
duo, nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ ari wii
nɛ ŋaa ba yiyirɛ niaa. 9 Ŋii titia nɛ
ma nagɛ. Di ŋ nɛ bul wii-la niaa si
bi nii, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo jiŋ wii-la ŋ si
bula bubuɔŋ? Ŋ jaŋ ta ŋiŋaa goŋ nɛ.
10 Yiikorusuŋ yuga nɛ dunia lɛ, ba
kuŋ-kala ma kɛŋ u bubuɔŋ nɛ. 11 Di
nuu níí bul wiaa yiikori-la lɛ mi si bi
nii, mi jaŋ nagɛ nuhuɔru nɛ u teeŋ,
ka nii-la ma síí bul wiaa mi teeŋ ma
jaŋ nagɛ nuhuɔru mi teeŋ. 12 Ŋii
wiaa, ma si cho di ma kɛŋ kialiŋ kala
Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma lɛ
ŋii, má hɛ doluŋ aŋ pɛ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi lɛ, di ba chiŋ
wialiŋ ba si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ.

13 Ŋii wiaa nii-la síí bul wiaa
yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa
lɛ ba bubul, u tiina maga duu sul
Wia duu wuo leŋ duu wuo didagɛ
wialiŋ bubuɔŋ ma nɛ. 14 Di mi níí
chuɔlɛ Wia yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-
la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, mi dima
nɛ yie chuchuɔlɛ, ama mi tuɔbiinaa
lɛ mi bi wii-la mi síí bul bubuɔŋ
jiŋ. 15 Ŋii nɛ tii mi jaŋ kɛŋ mi dima
ari mi tuɔbiinaa kala kaa chuchuɔlɛ
Wia, aŋ kɛŋ ba kala ma kaa yiyii
yiilaa. 16 Di ma nɛ ku hilimi, aŋ
ka di nuu kɛŋ yiikori-la Wia Diŋ-
zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ a
didɛnnɛ Wia, nialiŋ si hɔŋ dia-la lɛ
si bi wii-la ŋ síí bul nia, di ŋ nɛ
chuɔlɛ dɛrɛ, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa jiŋ wii-
la bubuɔŋ a bul di Ami? 17 U ŋaa
wutitii nɛ, nuu jaŋ wuo dɛnnɛ Wia
woruŋ ari yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la
si pɛ niaa lɛ ba bubul, ama di nuu
nɛ ŋaa ŋii, u bi nialiŋ si hilimi lee-la
wuo pipɛ. 18 Mii lɔllɛ Wia ari mi si
wuo bubul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-
zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul a kii
nuu-kala, 19 ama di la nɛ ku hilimi
a chuchuɔlɛ Wia, mi jaŋ cho di mi
kɛŋ mi tuɔbiinaa bul wiaa baŋmɛnɛ
di niaa jiŋ ba bubuɔŋ, a kii mi si jaŋ
bul wiaa yugɛ yiikori-la niaa si bi nii
lɛ.

20 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí wiaa biinu
a nagɛ haŋbiisiŋ síí biinɛ ŋii. Ma
wu-ŋaalaa lɛ, má nagɛ bii-mulluŋ si
bi wu-bɔŋŋɔɔ jiŋ, ama má bibiinɛ
wiaa a nagɛ kuhiasiŋ síí biinɛ ŋii.
21 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari Wia
si u jaŋ to nialiŋ síí bul yiikori-tania
ari nuhuɔraa lɛ a bul wiaa pi u niaa,

ari ŋii ma kala ba bi jaŋ jegile nii u
teeŋ. 22 Ŋii wiaa, Wia leŋe u Diŋ-
zɔŋ-la pɛ niaa lɛ ba wuo bubul wiaa
yiikorusuŋ dɔŋsuŋ lɛ, duu wuo ŋaa
wu-magil a pi nialiŋ si bi Wia wiaa
laa dii teeŋ. Nialiŋ si laa Wia wiaa
dii, wiiŋ deeŋ biba lɛ pɛ. Di nuu ma
nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, u bul wiaa pipɛ nialiŋ si laa Wia
wiaa dii lɛ nɛ. U bi nialiŋ si bi Wia
wiaa laa dii lɛ ka pɛ. 23 Ŋii wiaa,
di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii nɛ ku
hilimi, di ba kuŋ-kala bubul wiaa
yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pɛu
lɛ u bubul, di ni-wogusuŋ koo nialiŋ
si bi Wia wiaa laa dii nɛ hɛ ba tuɔŋ,
ba jaŋ biinɛ ari ma nyuŋ tuo. 24 Ama
di ma kala nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, di nii-la si bi Wia wiaa
laa dii koo di ni-wogo nɛ hɛ ma tuɔŋ,
u jaŋ sɛnɛ jiŋ ari u ŋaa haachɛ tiina
nɛ. Wialiŋ ma ma si bula jaŋ juu-u lɛ
duu na duu cheye nɛ. 25 U tuɔbiinaa
kala jaŋ ku lii pulumuŋ Wia sipaaŋ.
Ŋii nɛ u jaŋ tuu kpirimi Wia sipaaŋ
a chuɔlu, a bul ari wutitii, Wia hɛ
ma teeŋ nɛ.

Woŋbii-la si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii to chuɔlɛ Wia

26 Wialiŋ mi si bula, ba bubuɔŋ nɛ
bɛɛ? Di ma nɛ ku hilimi-na kala, di
dɔŋɔ nɛ kɛŋ yiiliŋ duu yii, di dɔŋɔ
ma kɛŋ wii duu dagɛ niaa, koo nuu
níi chɛ duu bul wii-la Wia si joŋo
dagu u doluŋ lɛ, dɔŋɔ maa chɛ duu
bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la síi
pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, dɔŋɔ maa chɛ
duu dagɛ wii-la ba si bula bubuɔŋ,
má ŋaa wiaa deeŋba kala a pipɛ
dɔŋɔ lɛ. 27 Di niaa dɔŋsuŋ níi chɛ di
ba bul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-
la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, u maga
di ba ŋaa balia koo batori a bul kuŋ
kuŋ, ka di nuu ma hɛ dimɛ aa dagɛ
wialiŋ ba si bula bubuɔŋ. 28 Ama
di nuu nɛ tuo duu laa wialiŋ bul aŋ
dagɛ ba bubuɔŋ, u maga di nii-la si
bul wialiŋ yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la
si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, duu tɔrɛ nɛ.
Má leŋ duu chuɔlɛ Wia u tuɔŋ lɛ, a
sí u niiŋ suro bubul, a kɛŋ u tuɔŋ
a bul wiaa a pi Wia ari u titia. 29 Di
niaa nɛ hɛ ma tuɔŋ aa bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, má leŋ di ba ŋaa
balia koo batori a bubul wialiŋ, aŋ
ka di ma ku-kaanaa ma kɛŋ wialiŋ
ba si bula kaa chɔ naa. 30 Di Wia
nɛ joŋ wii dagɛ ma tuɔŋ dɔŋɔ duu
bula pima, má leŋ di nuu-kala kɛŋ
goŋ, ka duu bul. 31 Ma kuŋ-kala jaŋ
wuo bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, a wuo gunnɛ a pipɛ dɔŋɔ lɛ maa.
32 Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ maga duu bibeŋ kialiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo puu. 33 Wia
bi cho di ma ŋiŋaa taawɛi, ama u
cho di ma hɔŋ sɔm nɛ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
tuɔŋ lee-na kala, 34 u bi maga di
haalaa bubul Wia wiaa a pipiba. U
maga di ba tɔrɛ ba niiŋ aŋ tuto
baalaa niiŋ nɛ, ari ba si bul ŋii Wia
teniŋ tuɔŋ. 35 Di wii ma nɛ hɛ dimɛ
a maga di ba jiŋ, u maga di ba piɛsɛ
ba balaba nɛ dia lɛ. U ŋaa hiisiŋ nɛ
di Wia niaa nɛ hilime, di haalaa laa
wiaa bul a pipiba. 36 Bɛɛ nɛ? Ma nɛ
suomo bul Wia niiŋ wiaa? Koo ma
duŋduŋa nɛ ba bul Wia wiaa pa?

37 Di nuu nɛ biina ari Wia Diŋ-
zɔŋ-la pu doluŋ duu bul Wia wiaa
koo duu kɛŋ wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la
si kɛnɛ doluŋ, u maga di u tiina jiŋ
ari wiiŋ deeŋ mi si bul lii Wia teeŋ
nɛ. 38 Di nuu nɛ bi chɛ duu sɛi wiiŋ
deeŋ a tiŋ u si bila jiŋ wiaa, la ma bi
u tiina jiŋ. 39 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ,
má fiɛsɛ siiŋ a chichɛ di ma wuo
bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
aŋ sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa kiru di ba sí
wiaa bul yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si
pɛ niaa lɛ ba bubul. 40 U maga di ma
ŋaa wii-kala u bua lɛ, duu ŋaa dee
dee nɛ.

15

Yesu sí sii suuŋ lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di mi
liliisima a mu tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la
mi si bula pima. Ma laaba dii nɛ a
chiŋ ba nyuŋ lɛ. 2 Wia wu-zɔmɔ-la
nɛ laama tita, di ma nɛ kɛnu woruŋ.

Ma sí leŋe duu nagɛ ari wialiŋ ma si
laa dii bi bubuɔŋ kala kɛnɛ.

3 Wialiŋ mi si nia, u nɛ mi bula
pipima. Wii-la wu-nyuŋ nɛ ŋla, ari
Yesu suu la haachɛba wiaa nɛ, ari
ba si ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ.
4 U si suu ŋii, ba joŋu hugi, ka u
sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ, ari
ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ŋii.
5 Ŋii nɛ u laa sipaaŋ kɛŋ u titia ku
dagɛ Piita, aŋ-na kɛŋ u titia ku dagɛ
u naŋzɔɔba-la fii ari balia. 6 U ŋii
hariŋ lɛ bua kubala u kɛŋ u titia
ku dagɛ u haritooroo zɔ-banɔŋ ari
daŋia. Niaa deeŋba dɔŋsuŋ ha hɛ
ba miisiŋ lɛ, ka dɔŋsuŋ ma suu. 7 Ŋii
hariŋ lɛ u kɛŋ u titia ku dagɛ Jeems,
a kɛŋ u titia ku dagɛ u naŋzɔɔba-la
kala maa. 8 Ba kala hariŋ lɛ nɛ u kɛŋ
u titia ku dagɛmi maa. Mi-na paala
nagɛ nii-la ba si lula, aŋ ka u lulluŋ
ha bi yie nɛ. 9 Yesu naŋzɔɔba-la kala,
mi nɛ paala ŋaa ba tuɔŋ ku-bie. U
paala bi maga di ba kɛŋmi kaa yirɛ
Wia naŋzɔɔ, bɛɛ wiaa mi to naasiŋ
dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi nɛ. 10 Ama Wia dii zile mi lɛ
woruŋ. U nɛ leŋe mi ŋaa nuu lɛɛlɛ,
u zile ma bi pɛi ŋaa (u naŋzɔɔba-
la tuɔŋ, mi nɛ ŋaa ba tuɔŋ ku-bie),
ama mi nɛ faasa tiŋ kiŋkɛŋ, a kii ba
kala. Mi titia doluŋ lɛ dee mi wuo
titiŋ, ama Wia dol-la u si joŋo pimi
nɛ tii. 11 Wii-la si maga nɛ, Wia wu-
zɔmɔ-la la síi bul. Wu-zɔmɔ-la ba síi
bul nɛ, mi ma bubul, u nɛ ma laa dii.

Ŋii Wia si jaŋ ŋaa a chisɛ niaa suuŋ lɛ

12 Di la nɛ bul Kirisito wiaa ari u si
sii suuŋ lɛ nɛ, bɛɛ nɛ tii ma dɔŋsuŋ
si di nuhuobiinee bi jaŋ suu aŋ sii
suuŋ lɛ? 13 Di niaa nɛ bi jaŋ suu aŋ
sii suuŋ lɛ, ŋii-na Kirisito bi suuŋ lɛ
sie. 14 Di Kirisito nɛ bi suuŋ lɛ sie,
wii-la la si bula pima ŋaa wu-pɛiba
nɛ, ka ma si laa wialiŋ dii ma ŋaa pɛi
nɛ. 15 U jaŋ nagɛ ari laa nyia wiaa
pipi Wia nɛ, bɛɛ wiaa la bula ari u
chisɛ Kirisito suuŋ lɛ nɛ. Di niaa nɛ
bi jaŋ suu aŋ wuo sii suuŋ lɛ, ŋii-na
Wia bi Kirisito chisa. 16 Di niaa nɛ bi
jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ, ŋii-na Kirisito
bi suuŋ lɛ sie. 17 Di Kirisito nɛ bi
suuŋ lɛ sie, ŋii-na wii-la ma si laa dii
ŋaa pɛi nɛ, ma ha hɛ ma haachɛba
lɛ. 18 U ŋii saa jaŋ dagɛ ari nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aŋ suu ma lɛlɛ
nɛ. 19 Di la yiɛlaa si hɛ Kirisito teeŋ
jaŋ dɛrɛ dunia deeŋ lɛ, ŋii-na dunia
niaa maga di ba mumɔŋla nɛ.

20 Ama wutitii nɛ, Kirisito sii suuŋ
lɛ nɛ. U nɛ laa nialiŋ kala si suba
sipaaŋ a sii suuŋ lɛ. Ba ma jaŋ to u
hariŋ a sii suuŋ lɛ. 21 Ni-bala lɛ nɛ
suuŋ to a kɛŋ nuu-kala. Ŋii titia nɛ
ni-bala ma lɛ nɛ niaa jaŋ to a sii suuŋ
lɛ. 22 Adam wiaa nɛ tii niaa susuu.
Ŋii titia nɛ a tiŋ Kirisito ma wiaa,
niaa jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ.
23 Nialiŋ si jaŋ sii suuŋ lɛ jaŋ tuto
dɔŋɔba hariŋ. Kirisito nɛ jaŋ laa ba
sipaaŋ. Di u nɛ miira kɔ, nialiŋ si
laa u wiaa dii, ba ma jaŋ to hariŋ
a sii suuŋ lɛ. 24 Ŋii hariŋ nɛ dunia
didɛriŋ jaŋ yi. Kirisito jaŋ yuo dii
dunia kuoroo ari ni-balaa ari nialiŋ
síi dii doluŋ dunia deeŋ lɛ. U jaŋ
joŋ kuorii-la a hɛ u Nyimma nisiŋ lɛ.
25 Ama u maga di Kirisito dii kuoruŋ,
aŋ-na yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala, a
kɛŋba kaa ku hɛ u naasiŋ bubuɔŋ.
26 U diŋdɔŋ-la u si jaŋ to hariŋ yuo
dii nɛ ŋaa suuŋ. 27 Wia teniŋ tuɔŋ
ba bula ari Wia joŋ kuŋ-kala a hɛ
Kirisito nisiŋ lɛ nɛ. Di ba nɛ bul
Wia teniŋ tuɔŋ di Wia joŋ kuŋ-kala
a hɛ Kirisito nisiŋ lɛ nɛ, u bi naga
ari la Nyimma Wia ma hɛ u nisiŋ
lɛ nɛ. 28 Di Wia nɛ joŋ kuŋ-kala a
hɛ Kirisito nisiŋ lɛ, u ŋii hariŋ lɛ,
Kirisito ma jaŋ joŋ u titia a hɛ Wia
nisiŋ lɛ, nii-la si joŋ kuŋ-kala hɛ u
nisiŋ lɛ di Wia kɛŋ kuŋ-kala doluŋ.

29 Di niaa nɛ suba aŋ bi jaŋ sii
suuŋ lɛ, ŋii-na, bɛɛ nɛ tii niaa yie
leŋ ba chiŋ ba naaŋbiiri-la si suba
nyuŋ lɛ a ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ
liiŋ? Bɛɛ nɛ tii ma yie leŋ ba foba
Wii-chuɔlɛ liiŋ? 30 Ŋii-na, bɛɛ nɛ tii
la nina hɛɛŋ bua-na kala lɛ? 31 Bua-
na kala lɛ mi ŋaa siri di mi suu nɛ.
La kala si kɛŋ miisiŋ Kirisito Yesu
teeŋ ŋii, mi jaŋ wuo bigisi mi titia

lɛ a tiŋ ma wiaa. 32 La si mu Ɛfɛsis,
niaa hoso ari baga kiaa si hoso ŋii
nɛ, a faa chɛ di ba kpumi. Di mi nɛ
fa yuo yuosuŋ deeŋ di mi laa yiriŋ
koo kiaa, niaa teeŋ, u bubuɔŋ nɛ
bɛɛ? Di nuu nɛ suba, ka u bi jaŋ
sii suuŋ lɛ, ŋii-na má leŋ di la to la
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ dunia deeŋ lɛ.
Niaa dɔŋsuŋ bul ŋla nɛ. Ba si, "Má
leŋ di la dii kiaa a nyua siniŋ, bɛɛ
wiaa maachie la jaŋ suu." 33 Ama
ma sí ma titia nyisu. Di ŋ nɛ ŋaa ni-
zɔŋ aŋ tuto ni-bɔŋŋɔɔ hariŋ, ŋ ma
jaŋ ku ŋaa ni-bɔŋ. 34 Má leŋ wu-
yaayasiŋ ari ma haachɛba woŋbie-
la. Ma dɔŋsuŋ wu-ŋaalaa naga ari
ma bi Wia jiŋ. Ma dii hiisiŋ.

Yari-zɔmɔ-la la si kaa sii suuŋ lɛ

35 Nia dɔŋɔ jaŋ piɛsɛ, di ɛɛ nɛ
nialiŋ si suba jaŋ wuo ŋaa a sii suuŋ
lɛ? Di yari bɛɛba nɛ ba jaŋ kɛŋ?
36 Nii-la si piɛsɛ wiiŋ deeŋ ŋaa ni-
tɔɔ nɛ. La jima ari di ŋ nɛ joŋ ku-
doho a du̠u, ba bi jaŋ nyu ku-faliŋ,
see ku-la ŋ si joŋo du̠u, laa sipaaŋ
pua. 37 Di ŋ nɛ joŋ kuorimiiŋ koo
mii-biiŋ a du̠u, nyuulii-la bi bii-la ŋ
si joŋo du̠u wuo nagɛ. 38 Di ŋ nɛ du̠u
kuŋ, Wia yie leŋ u nyu a nagɛ ŋii
u síi chɛ nɛ. Kuŋ-na kala yie nyu a
nagɛ u nagisiŋ nɛ. 39 Kialiŋ kala si
hɛ dunia lɛ a kɛŋ miisiŋ, ba namia bi
kubala ŋaa. Nuhuobiinee ari pusuŋ
ari diibiisiŋ ari cheŋfilee namia bi
kubala ŋaa. 40 Nialiŋ kala si hɛ Wia-
jaŋ ari nialiŋ kala si hɛ tiŋteeŋ, ba
yaraa bi dɔŋɔ naga. Kialiŋ si hɛ
wia nyuŋ ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ, ba
zɔmuŋ bi dɔŋɔ naga. 41 Wii-pɔsuŋ
kɛŋ u pulumuŋ nɛ, chɛnɛ ma kɛŋ
u pulumuŋ, ka chɛŋwulaa ma kɛŋ
ba pulumuŋ. Chɛŋwulaa ma tuɔŋ,
dɔŋsuŋ ma pulla nɛ a kii dɔŋsuŋ.
42 Ŋii titia nɛ u nagɛ di niaa nɛ
sii suuŋ lɛ. Ku-la ba si joŋo hugi
jaŋ pua, ka ku-la si jaŋ sii suuŋ lɛ
bi jaŋ kɔ duu pua. 43 Ku-la ba si
jaŋ joŋo hugi lɔrɔ nɛ. Duu nɛ sii
suuŋ lɛ, u jaŋ kɛŋ tula. Ku-la ba si
joŋo hugi pugima nɛ, duu nɛ sii suuŋ
lɛ, u jaŋ kɛŋ doluŋ. 44 Yara-la ba si
jaŋ joŋo hugi nɛ la kɛŋ dunia lɛ ŋii.
Ama yara-la si jaŋ sii suuŋ lɛ ŋaa
yara-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si jaŋ joŋo
pila nɛ. Di la nɛ kɛŋ yaraa dunia
deeŋ lɛ, u maga di la kɛŋ yaraa
Wia teeŋ ma nɛ. 45 Wia teniŋ tuɔŋ
ba ŋmuŋsa, "Nuhuobiiŋ-la Wia si
bumo ŋaa yiriŋ nɛ Adam. Ŋii nɛ
Wia wiese hɛu lɛ u kɛŋ miisiŋ."
Nuhuobiiŋ-la si to hariŋ kɔ nɛ ŋaa
Kirisito. U níi to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ a
pi niaa miisiŋ. 46 U bi naga miisi-
la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila nɛ laa
sipaaŋ kɔ, ama miisi-la la si kɛnɛ
dunia deeŋ lɛ nɛ laa sipaaŋ kɔ, ka
miisi-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila
ma to hariŋ kɔ. 47 Nuhuobiiŋ-la si
laa sipaaŋ kɔ dunia, tiariŋ nɛ Wia
joŋo mɛu. Nii-la si to hariŋ kɔ-na lii
Wia-jaŋ nɛ a kɔ. 48 Ba si kɛŋ tiariŋ nɛ
mɛ Adam ŋii, ŋii titia nɛ nialiŋ kala
ma miisiŋ si lii Adam teeŋ ŋaa tiariŋ
nɛ. Kirisito si lii Wia-jaŋ ku tuu
ŋii, ŋii titia nɛ nialiŋ si kɛŋ miisiŋ
u teeŋ ma kɛŋ miisi-la si lii Wia-jaŋ.
49 La si kɛŋ nii-la ba si kɛŋ tiariŋ mɛ
nagisiŋ ŋii, ŋii titia nɛ la jaŋ kɛŋ nii-
la si lii Wia-jaŋ ma nagisiŋ. 50 Mi
naaŋbiiriŋ, wii-la mi síi chɛ di mi
bul nɛ ŋla: Nialiŋ ba si kɛŋ tiariŋ mɛ
bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.
Ku-la ma síi pua bi jaŋ wuo hɛ dimɛ
deeŋ deeŋ a nagɛ ku-la si bi pua.

51 Má bee na, mi jaŋ bul wu-
kpuŋkperisiŋ pima. La kala bi jaŋ
suu. Ama bua kubala jaŋ kɔ di Wia
kɛŋ la yaraa kala birimɛ. 52 Wiiŋ
deeŋ jaŋ guu ŋaa nɛ. Di bua-la nɛ
yie, Wia tiŋdaara jaŋ ŋmuu u nyile.
Di u nɛ ŋmuu nyile-la, nialiŋ kala
si laa Yesu wiaa dii aŋ suu jaŋ sii a
wei. Ba bira bi jaŋ suu. La nialiŋ si
hɛ la miisiŋ deeŋ lɛ aŋ bi suba maa,
Wia jaŋ kɛŋla birimɛ. 53 Wia jaŋ kɛŋ
yara-la síi pua kaa birimɛ di ba bira
sí pua. Ŋii titia nɛ la yara-la ma síi
suu, u jaŋ kɛŋba kaa birimɛ, di ba sí
suu. 54 Bua kubala jaŋ yi la yaara-la
síi pua bira bi jaŋ pua, la yara-la ma
síi suu bira bi suu. Di bua-la nɛ yie,
ba si bul wialiŋ Wia teniŋ tuɔŋ jaŋ

ku ŋaa wutitii. Ba bula ari,
“La yuo dii suuŋ nɛ. 55 La bira bi
jaŋ suu. Suuŋ, ŋ doluŋ hɛ nii?
Suuŋ, nii nɛ ŋ huoŋ hɛ duu
wuo juu niaa lɛ?”
56 Suuŋ huoŋ nɛ ŋaa haachɛ.
Haachɛ ma doluŋ lii wialiŋ Wia si
joŋo billa lɛ di la tuto, ka la biba
wuo tuto. 57 Ama má leŋ la lɔllɛ
la Nyimma Wia, nii-la si to la Tiina
Yesu Kirisito lɛ a pila doluŋ la wuo
yuo dii suuŋ.
58 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, má chiŋ
wialiŋ ma si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ, a
sí begilu. Má fiɛsɛ siiŋ a tiŋ la Tiina
tiŋtiŋŋaa woruŋ. Ma jima ari Wia
tiŋtimii-la ma síi tiŋ bi jaŋ kɔ duu
ŋaa pɛi.

16

Kialiŋ la si jaŋ joŋo pi la dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii

1 Lɛɛlɛ mii chɛ di mi bul wiaa a
mu tigɛ moribie-la ma síi chɛ di ma
kiɛsɛ, di ba kaa mu pi Wia nialiŋ si
hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Mi laa sipaaŋ
dagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi a hɛ Galiisia tiŋteeŋ lɛ, ŋii ba
si jaŋ ŋaa a kiɛsɛ moribie-la. Ma
ma jaŋ ŋaa ŋii titia. 2 Yɔbɔ-na kala
Lahadi chɛɛŋ, moribie-la ma si tima
a na, nuu-kala liisɛ magɛ ŋii ŋ síi chɛ
di ŋ joŋo bil. Di mi nɛ kɔ, ma bira bi
jaŋ kikiɛsɛ moribiee. 3 Di mi nɛ kɔ,
mi jaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ pi nialiŋ ma
si liisa, di ba kɛŋ moribie-la ma si
kiɛsa pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a
hɛ Jerusalɛm lɛ, di ba kaa mu piba.
4 Di u nɛ maga di mi ma mu, la kala
jaŋ to dɔŋɔ mu.

Wialiŋ Pɔɔl síi chɛ duu ŋaa

5 Mii chɛ di mi ku to Masidoonia
tiŋteeŋ nɛ a mu lee. Di mi nɛ ku
to lee-la, mi jaŋ ku nama. 6 Di mi
nɛ kɔ kapoo, mi jaŋ hɛ ma teeŋ a
dieni di waariŋ chɛŋsiŋ lii. Mi jaŋ
hɛ ma leriŋ a mu yi bua-la mi si jaŋ
joŋ woŋbiiŋ, di ma wuo tami lee-na
kala mi sí chɛ di mi mu. 7 Mi bi chɛ
di mi nama lima lima aŋ kiele mu
lee-la mi síi mu. Di Wia nɛ sɛyɛ, mi
cho di mi dieni nɛ ma teeŋ. 8 Ama mi
jaŋ hɔŋ Ɛfɛsis lɛ a mu yi gbieli-bal-
la ba síi yirɛ Pɛŋtikɔs chɛɛŋ. 9 Wia
pimi woŋbii-bal nɛ di mi tiŋ tiŋtiŋ-
zɔŋ daha, ka nialiŋ si bi chɛ di mi tiŋ
tiŋtiŋŋaa daha yuga nɛ. 10 Di Timoti
nɛ kɔ ma teeŋ, má kɛnu woruŋ,
duu sí wii-kala fá. La duu kala níi
tiŋ Wia tiŋtimia-la. 11 Ma sí leŋe
di nuu-kala bee guunu. Má pɛu lɛ
duu vɛŋ woŋbiiŋ ari yarifiɛlaa, aŋ
miira kɔ mi teeŋ. Mii gbɛru ari la
naaŋbiiri-la.
12 Ma jiŋ la naaŋbie ba síi yirɛ
Apɔlɔs nɛ. Mi bula pu woruŋ ari ba
di la naaŋbiiri-la ku nama. Ama u bi
biina ari u jaŋ na woŋbiiŋ kɔ lɛɛlɛ.
Di bua-la si maga nɛ yie, u jaŋ ku
nama.

Wu-kaanaa

13 Má pɔ, a chiŋ wialiŋ ma si laa
dii lɛ kpaŋ kpaŋ. Má kɛŋ bɔi-duoŋ a
kɛŋ doluŋ Wia teeŋ. 14 Wii-kala ma
síi ŋaa, má ma ŋaa di niaa na ari ma
choba nɛ.
15 Mi naaŋbiiriŋ, ma jiŋ baal
kubala ba síi yirɛ Sitɛfinis nɛ. Ba
di u dia niaa nɛ laa sipaaŋ laa Wia
wiaa dii Akaaya tiŋteeŋ lɛ. Ba pɛ
Wia niaa lɛ nɛ woruŋ, a joŋ ba
titia kala a hɛ ŋii lɛ. 16 Mii sulma,
mi naaŋbiiriŋ, di ma tuto ni-yiri
deeŋba niiŋ. Má tuto Wia tiŋtinnu-
na kala, ari nialiŋ síi pɛla lɛ la titiŋ
ma niiŋ lɛ. 17 Mi tuɔŋ tɔrɛ woruŋ ari
Sitɛfinis ari Fɔtunaatis ari Akaakis
kɔ mi teeŋ nɛ. Ba nɛ laa ma nyuŋ
daha. 18 Ba leŋe mi tuɔŋ piŋ di-
bala nɛ. Ba jaŋ leŋ di ma ma tuɔŋ
piŋ di-bala. U maga di ma zizil niaa
deeŋba nɛ.
19 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi a hɛ Esia tiŋteeŋ, ba kala ka
chuɔlɛma. Baal-la ba síi yirɛ Akuila
ari u haala Pirisila, ari nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi ba dia lɛ, baa
chuɔlɛma woruŋ la Tiina Yesu doluŋ
lɛ. 20 Nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii
a hɛ daha maa chuɔlɛma. Má guori
dɔŋɔ aŋ chuɔlɛ dɔŋɔ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
21 Lɛɛlɛ, mi-na Pɔɔl, mi titia níi
ŋmuŋsɛ aa chuɔlɛma. 22 Di nuu-kala

nɛ bi la Tiina Kirisito cho, Wia jaŋ
kaliba hɛu lɛ. Maranata! U bubuɔŋ
nɛ, la Tiina Kirisito kɔ! 23 La Tiina
Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ Wia jaŋ
pɛma lɛ. 24 Yesu Kirisito doluŋ lɛ, mi
cho ma kala nɛ. Ami.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI KƆRIŊTI NIAA

Pɔɔl lɔllɛ Wia

1 Mi-na Pɔɔl ari la naaŋbie Timoti
nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipima.
Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di
mi ŋaa Kirisito Yesu naŋzɔɔ. La
ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ
Kɔriŋti taŋ-la lɛ nɛ, ari nialiŋ si
bi haachɛ kɛnɛ Wia sipaaŋ Akaaya
tiŋteeŋ lɛ.

2 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

3 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ
ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma,
aa fá niaa nennige. U nɛ yie leŋ
nialiŋ tuɔŋ si cheye tuɔŋ bira tɔrɛ.
4 Di la níi na hɛɛŋ ma, u nɛ yie leŋ la
tuɔŋ tɔrɛ. U si yie ŋaa la tuɔŋ tɔrɛ
ŋii, la ma yie ŋaa la naaŋbiiriŋ ma
síi na hɛɛŋ, ba ma tuɔŋ tɔrɛ ŋii nɛ.
Wia joŋ tuɔtɔruŋ nɛ pila, ŋii nɛ tii la
ma pɛ la naaŋbiiriŋ lɛ di ba ma na
tuɔtɔru-la yiri. 5 Kirisito na hɛɛŋ nɛ
woruŋ. Hɛɛ-la u fa si na, u titia nɛ la
ma nina. A tiŋ ŋii wiaa Kirisito ma
leŋ la tuɔŋ faasa tɔrɛ nɛ. 6 La si kɔ
di la bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima di
Wia laama ta, la na hɛɛŋ nɛ woruŋ.
La na hɛɛŋ di ma na tuɔtɔruŋ nɛ. Di
ma nɛ na hɛɛ-la yiri la si na aŋ wuo
nyalimɛ, ma jaŋ na tuɔtɔru-la yiri la
si na. 7 Laa yiɛlɛma nɛ. La yiɛla-la
saa bibegili. La jima ari hɛɛ-la la si
na, ma ma na u titia nɛ. Ŋii titia nɛ
tuɔtɔru-la la si kɛnɛ, ma ma kɛnu nɛ.

8 La naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ
ŋii la si na hɛɛŋ Esia tiŋteeŋ lɛ nɛ.
Wialiŋ si juula lɛ fa yuŋie nɛ kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ a pila. La paala bi biina ari
taŋ jaŋ pulla. 9 Wutitii, la fa biina
ari la suba dɛrɛ nɛ. Ama ŋii pɛla lɛ
di la sí la titia doluŋ lɛ beŋ, ama di
la joŋ la yiɛlaa kala a hɛ Wia lɛ, nii-
la síi chisɛ niaa suuŋ lɛ. 10 Wia nɛ
liisɛla suuŋ deeŋ nisiŋ lɛ. Maachie
di wiaa nɛ juula lɛ, u jaŋ liisɛla ba
lɛ. U lɛ nɛ laa yiɛlɛ ari maachie u jaŋ
bira liisɛla di hɛɛŋ nɛ juula. 11 Má
ma pɛ sul Wia pila. Niaa yuga nɛ aa
sul Wia a pipila duu pɛla lɛ. Di Wia
nɛ laa ba Wii-sula, ba kala jaŋ wuo
dɛnnu.

Pɔɔl kɛŋ u wiaa birimɛ

12 Lɛɛlɛ la jaŋ wuo bigisi la titia
lɛ, bɛɛ wiaa la tuɔbiinaa daga ari
la wu-ŋaalaa kala zɔmɔ nuu-kala
teeŋ dunia deeŋ lɛ. Wii-kala la si
ŋaa ma teeŋ, la ŋaa wialiŋ síi to
Wia woŋbiiŋ nɛ aŋ pɛ ŋaa wutitii-
la Wia síi chɛ. Nuhuobiine wu-jimiŋ
lɛ dee la to a ŋiŋaa wialiŋ, ama Wia
doluŋ lɛ nɛ la ŋaaba. 13 La bi wu-
tanii ŋmuŋsa pima, ama wialiŋ la si
ŋmuŋsa, ma jaŋ wuo karimɛ, a jiŋ
ba bubuɔsaa maa. La saa laa dii ari
ma jaŋ jiŋ wiaa deeŋba bubuɔsaa a
mu dɛrɛ, 14 ari ma si jiŋba mua ŋii.
Ma jima ari tapulii-la, la Tiina Yesu
nɛ miira kɔ, ma jaŋ bigisi ma titia lɛ
a tiŋ la wiaa, ka di la ma bibigisi la
titia lɛ a tiŋ ma wiaa.

15 Mi fa jima di la jiŋ dɔŋɔ nɛ
woruŋ, u ŋii wiaa nɛ tii mi faa chɛ
di mi kɔ ma teeŋ, di ma wuo nii
sima bulia. 16 Mi faa chɛ di mi
ku to ma leriŋ a nama, aŋ-na mu
Masidoonia tiŋteeŋ. Di mi nɛ fa bira
lii Masidoonia kukɔ, di mi bira ku to
ma teeŋ, di ma hɛmi woŋbiiŋ lɛ di
mi mu Judiya tiŋteeŋ. 17 Ma biina
ari di mi níi chɛ di mi ŋaa wii, mi
bi jaŋ biinɛ aŋ-na ŋaa? Ma bira
biina mii ŋaa mi wiaa ari dunia niaa
síi ŋaa nɛɛ, di mi sɛi wiiŋ aŋ bira
bul di mi bi wii-la sɛyɛ naa-buasu-
la titia lɛɛ? 18 Ma jima woruŋ ari
Wia kɛŋ wutitii. Ŋii wiaa wialiŋ kala
la si bula pima ŋaa wutitii nɛ. La
bi wiaa bula ari tuɔbiinaa balia nɛ.
19 Ma bira jima ari mi-na Pɔɔl, la di
la naaŋbiiriŋ Silivaanas ari Timoti
nɛ bul Yesu Kirisito wiaa pima. Yesu
wii-wii-kala ŋaa wutitii nɛ. Wu-
nyiari kala tuo ba lɛ. U yie sɛi wutitii

nɛ bua-na kala. [20] Wia bula ari u jaŋ
ŋaa wiaa yugɛ a pila. U jaŋ to Yesu lɛ
nɛ a leŋ di wialiŋ ku ŋaa wutitii. Ŋii
wiaa nɛ tii, di la nɛ chuɔlɛ Wia dɛrɛ-
na kala, la yie bul "ami" u doluŋ lɛ.
La yie bul ŋii di Wia yiriŋ wuo yirɛ
nɛ. [21] Ama Wia titia nɛ bula ari la di
ma kala kɛŋ miisiŋ Kirisito lɛ nɛ. U
nɛ liisɛla di la tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ maa.
[22] U magilɛla nɛ. U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a
hɛla lɛ nɛ, di la wuo jiŋ ari maachie
u jaŋ joŋ ku-daŋ ma pila.
[23] Ari Wia, wialiŋ kala mi si bula
ŋaa wutitii nɛ. Mi bi ma teeŋ kɔ
Kɔriŋti lɛ, bɛɛ wiaa mi fa bi chɛ di
mi walimɛma. [24] U bi naga ari ma
si laa wialiŋ dii nɛ tii la chichɛ di la
fugɛma, ama laa chɛ di la pɛma lɛ di
ma kɛŋ tuɔtɔruŋ. Ma laa Yesu wiaa
dii nɛ a chiŋba lɛ kpaŋ kpaŋ.

2

[1] Ŋla wiaa nɛ tii mi bi ma teeŋ
kɔ. Di mi nɛ fa kɔ, ma tuɔŋ fa jaŋ
chei. [2] Di mi nɛ ŋaa di ma tuɔŋ chei,
kubɛɛ nɛ hɛ dimɛ si jaŋ leŋ di mi
tuɔŋ tɔrɛ? Nuu-kala tuo, see nialiŋ
titia mi si ŋaa ba tuɔŋ chei. [3] Di mi
nɛ fa kɔ ma teeŋ, ma nɛ fa jaŋ ŋaa
di mi tuɔŋ tɔrɛ. Ŋii wiaa, di mi nɛ
leŋe ma tuɔŋ chei, ma bira bi jaŋ leŋ
di mi ma tuɔŋ tɔrɛ, ŋii nɛ tii teŋ-la
mi si ŋmuŋsa pima mi bul wialiŋ ŋii
pipima. Mi ŋaa ma kala yarida nɛ.
Mi jima ari tuɔtɔru-la mi si na, ma
ma nau nɛ. [4] Bua-la lɛ mi si ŋmuŋsɛ
teŋ-la di mi pima, mi tuɔŋ faasa chei
nɛ woruŋ. Mi paala yel nɛ a tiŋ ma
wiaa. Mi bi teŋ-la ŋmuŋsa di mi
chei ma tuɔŋ, ama di mi leŋ di ma
jiŋ ari mi faasa choma nɛ.

U maga di la joŋo chɛ nii-la si ŋaa wii chei

[5] Di nuu nɛ ŋaa ma tuɔŋ chei, ma
duŋduŋa saa dee, mi ma tuɔŋ cheye
nɛ, ama mi bi chɛ di mi bul wiiŋ
deeŋ yugɛ. [6] Nii-la si ŋaa ŋii, ma
dɔgisu nɛ, ŋii wiaa má leŋ wii-la ta.
[7] Lɛɛlɛ-na u maga di ma joŋ wii-la
kala chɛu, a pɛu lɛ di u tuɔŋ tɔrɛ. Di
ŋii dee, u tuɔŋ jaŋ faasa chei a kieli
duu pugimɛ. [8] Ŋii wiaa mii sulma di
ma wasa kɛnu woruŋ a chou. [9] Ŋla
wiaa nɛ tii mi ŋmuŋsɛ teniŋ pima,
di mi na di ma jaŋ wuo to wii-kala
mi si bula pima. [10] Di ma nɛ joŋ wii
chɛ nuu, mi ma joŋo chɛu nɛ. Di mi
nɛ fa maga di mi joŋ wii chɛ nuu, mi
joŋo chɛu nɛ, a tiŋ ma wiaa. Kirisito
sipaaŋ nɛ mi ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa [11] mi
bi chɛ di Sitaani wuola. La jiŋ u wu-
kɛniŋ nɛ.

Pɔɔl tuɔŋ bi di-bala pina Turɔwas tiŋteeŋ

[12] Mi si kɔ Turɔwas tiŋteeŋ di mi
bul Kirisito wu-zɔmɔ-la a piba, la
Tiina suri woŋbiiŋ pimi nɛ, [13] ama
mi tuɔŋ bi di-bala pina, bɛɛ wiaa
mi naaŋbie Taatis fa tuo dimɛ. Ŋii
nɛ mi sii lee-la a mu Masidoonia
tiŋteeŋ.

Kirisito doluŋ lɛ la yuo dii Sitaani

[14] Ari ŋii kala, mi haa lɔllɛ Wia nɛ.
Bua-na kala, u yie to Kirisito lɛ nɛ a
pɛla lɛ la wuo yuo dii Sitaani. U yie
pɛla lɛ la wuo bul Kirisito wiaa lee-
na kala. Kirisito wu-zɔmɔ-la nagɛ
tulaali síi suɔrɛ, u suɔraa laa leriŋ
kala. [15] La titia nagɛ tulaali-zɔŋ-la
nɛ Kirisito joŋo pi Wia. Wia joŋla
gaarɛ nialiŋ u si laa ta ari nialiŋ síi
lɛl tuɔŋ nɛ. [16] Nialiŋ síi lɛlɛ teeŋ
tulaalii-la suɔraa kpuba nɛ. Ama
nialiŋ Wia síi laa ta teeŋ, tulaalii-
la suɔraa piba miisiŋ nɛ. Kubɛɛ
nɛ saa maga duu tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ?
[17] Niaa yuga nɛ a gɔllɔ bubul Wia
niiŋ wiaa a lilaa moribiee, ama la-
na bi ŋii ŋaa. La-na ŋaa ni-titiiba
nɛ. Wia nɛ liisɛla di la tiŋ tiŋtimiŋ
deeŋ. Kirisito doluŋ lɛ nɛ la to aa
bul Wia wiaa.

3

Ŋi̱i-falii-la doluŋ wiaa

[1] Ma biina wialiŋ la si bula, laa
dagɛ la titia ŋii la si naga nɛɛ? Niaa
dɔŋsuŋ cho di ba ŋmuŋsɛ tenniŋ
a dagɛ ba si nagɛ ŋii nɛ di ba kaa
kɔ pima. Dɔŋsuŋ ma cho di ba laa
tenniŋ ma teeŋ a dagɛ ba si nagɛ
ŋii a pi niaa, ama la-na bi chɛ di la

ŋiŋaa ŋii. 2 Ma-na, ma nɛ saa ŋaa
teŋ-la la si ŋmuŋsa, di niaa karimɛ
a jiŋ ŋii la si naga. Ba ŋmuŋsa hɛ
la tuɔŋ nɛ. 3 Ma nɛ saa chaasa daga
ari ma ŋaa teŋ-la Kirisito si leŋe la
ŋmuŋsɛ. Teniŋ deeŋ, u bi naga ku-
la niaa si kaa ŋmuŋsɛ tenniŋ nɛ.
Wia si weye joŋ u Diŋ-zɔŋ-la nɛ kaa
ŋmuŋsɛ kialiŋ ma tuɔŋ. Ba saa bira
bi ŋmuŋsa nɛ tabii-taala lɛ, ama ba
ŋmuŋsa hɛ nuhuobiinee tuɔsaa lɛ
nɛ.

4 La to Kirisito lɛ nɛ a ŋaa Wia
yarida, ŋii nɛ tii la kɛŋ nyu-duoŋ a
bubul u wiaa ŋii. 5 U ŋii bi naga
ari tiŋtimii-la la síi tiŋ, la titia kɛŋ
u doluŋ nɛ. Wia nɛ pila doluŋ la
titiŋ. 6 Wia titia nɛ pila tiŋtimiŋ
deeŋ doluŋ. Kirisito si joŋ u chaliŋ
a ta ni̱i-falii-la u niaa teeŋ, u wiaa
nɛ la bubul. Ba bi wialiŋ ŋmuŋsa
hɛ tabii-taala-la lɛ. Ni̱i-falii-la doluŋ
lii Wia Diŋ-zɔŋ-la wialiŋ nɛ. Wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto bi
niaa miisiŋ wuo pa, ama Wia wu-
zɔmɔ-la si lii u Diŋ-zɔŋ-la teeŋ nɛ
wuo niaa miisiŋ pipa.

7 Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto, ba ŋmuŋsa hɛ tabii-taala
lɛ nɛ. Wialiŋ fa bi niaa miisiŋ wuo
pa. Bua-la lɛ Wia si joŋba pipi
Moosis, Wia dagɛ u tula pu nɛ. Ŋii
nɛ Moosis siaa kala tutul. Ba síi
tul ŋii, tula-la fa jaŋ lɛl, ama Iziral
tiŋŋaa bi u siaa wuo bibeŋ. 8 Ama
Wia wu-zɔmɔ-la lii Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ
nɛ. U tutul a kii ŋii nɛ. Tula-la-na bi
jaŋ lɛl. 9 Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto nɛ fa kɛŋ tula. Ama
ba fa joŋ cheeriŋ pi nialiŋ fa síi toba
nɛ. Ŋii-na wialiŋ si leŋe niaa kɛŋ
tuɔ-pula Wia teeŋ jaŋ paala kɛŋ tula
a kii ŋii. 10 Ŋii-na buŋbuŋ ku-la fa
síi tul bira bi tula kɛnɛ. U tula-la
lɛlɛ nɛ, bɛɛ wiaa kuŋ dɔŋ níi tul a
kii ŋii. 11 Di ku-la fa si bi jaŋ dieni
nɛ kɔ a tutul, ŋii-na ku-la si jaŋ hɛ
dimɛ deeŋ deeŋ nɛ jaŋ tutul a kiiu.

12 Laa yiɛlɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ nɛ.
Ŋii nɛ tii la chaasa kɛŋ nyu-duoŋ aa
tiŋ. 13 Ama la bi Moosis naga. Bua-
la lɛ u si na Wia tula, tula-la juu u
siaa nɛ. Tula-la haa chɛ duu lii nɛ.
Ŋii nɛ u joŋ gɛriŋ a tɔ u siaa, di tula-
la si lii, di Iziral tiŋŋaa síu na. La
bi kuŋ joŋo tɔ la siaa. 14 Ama Iziral
tiŋŋaa fa kɛŋ nyu-duoŋ nɛ. Ba bi
Wia wialiŋ laa dii. Ŋii wiaa ari jiniŋ
kala, di ba nɛ karimɛ wialiŋ Wia fa
si joŋo pi Moosis buŋbuŋ-la di niaa
tuto, ba biba laa didii. U naga ari
gɛri-la Moosis fa si joŋo tɔ u siaa di
Iziral tiŋŋaa sí u siaa na, ku-la ha tɔ
ba siaa nɛ di ba sí Wia tula na. Ama
Yesu Kirisito nɛ jaŋ wuo kɛŋ gɛri-la
suri, di ba wuo na Wia tula. 15 Ari
jiniŋ kala, di ba nɛ karimɛ wialiŋ
Wia fa si joŋo pi Moosis di niaa tuto-
na kala, u yie nagɛ ari kuŋ nɛ tɔ ba
wu-jimiŋ, di ba sí wialiŋ bubuɔŋ jiŋ.
16 Ama di nuu nɛ birima a to la Tiina
Yesu, Wia jaŋ kɛŋ ku-la si kɛrɛ ba
wu-jimiŋ kaa joŋ. 17 La Tiina Kirisito
ari Wia Diŋ-zɔŋ-la kala ŋaa kubala
nɛ. Lee-la kala saa la Tiina Kirisito
Diŋ-zɔŋ-la si hɛ, lee-la niaa bi kuŋ-
kala yosu ŋaa. 18 La nialiŋ kala si
laa Yesu wiaa dii, gɛri-la fa si tɔ la
siaa, Wia kaa suri nɛ. Kirisito tula
juu la siaa nɛ la tutul ari u síi tul ŋii.
U kɛŋla kaa bibirimɛ di la wasa tutul
halii, la ku nagu u wii-wii-kala lɛ. La
Tiina Kirisito ari Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ
ŋaa ŋii la lɛ.

4

*La nagɛ pupoyee nɛ, Wia joŋ ku-
zɔŋ-la a tuɔlɛ la tuɔŋ*

1 Wia nɛ fála nennige a joŋ
tiŋtimiŋ deeŋ pila di la titiŋ, ŋii
wiaa la naŋdaasiŋ bi yuɔrɛ. 2 Hiisi
wialiŋ ari wu-kaa-faali-la niaa si
luɔra ŋiŋaa, la-na viaba ta nɛ faafaa
kala. La bira bi nuu nyisɛ. La
bi wiaa nyia pipɛ Wia niiŋ wialiŋ
lɛ. Ama Wia sipaaŋ la chaasa bul
wiaa, di nuu-kala tuɔbiinaa jiŋ ari
wutitii nɛ la bubul. 3 Ama di Wia
wu-zɔmɔ-la la síi bul faa, nialiŋ si
lɛlɛ teeŋ nɛ ba faa. 4 Niaa deeŋba
Sitaani nɛ tɔ ba wu-jimiŋ di ba sí
wuo na pulumuŋ. Wia wu-zɔmɔ-la

la síi bul níi dagɛ puluŋ-la. Wia wu-
zɔmɔ-la ma didagɛ Kirisito tula, nii-
la si nagɛ Wia. 5 Wialiŋ la síi bul,
u bi naga la titia wiaa nɛ la bubul,
ama Yesu Kirisito wiaa nɛ la bubul,
nii-la si tii nuu-kala. U wiaa nɛ tii
la tima pipima. 6 Buŋbuŋ Wia si
ŋaa dunia, u leŋe pulumuŋ chaanɛ
birimiŋ tuɔŋ nɛ. Ŋii titia nɛ lɛɛlɛ u
leŋ pulumuŋ ku juu la tuɔŋ. Puluŋ-
la nɛ leŋe la kɛŋ wu-jimiŋ a wuo jiŋ
ŋii Wia síi tul. Wia dagɛ ŋii u síi tul
Kirisito siaa lɛ nɛ.

7 La nagɛ pupoyee nɛ, Wia joŋ ku-
zɔmuŋ deeŋ a tuɔlɛ la tuɔŋ. Ŋla
saa daga ari dol-bal-la ŋaa Wia kuŋ
nɛ. La dee buu tii. 8 La na hɛɛŋ nɛ
woruŋ lee-na kala, ama hɛɛ-la bila
wuo. Bua dɔŋɔ lɛ la yie bi jiŋ wii-la
kala lɛ la si hɛ, ama la ha kɛŋ yiɛlaa.
9 Ba yie to naasiŋ a dudɔgisɛla, ama
Wia bila via ta. Niaa yie ŋmoola lo,
ama la bi suu. 10 Kirisito si suu ŋii,
ŋii titia nɛ la yie na la miisiŋ lɛ ari la
ma suba. U ŋii leŋe di miisi-la Yesu
si kɛnɛ, di la ma kɛŋ miisi-la titia.
11 A tiŋ Yesu wiaa, la si hɛ miisiŋ
deeŋ lɛ, niaa yie kɛŋla di ba kpula
nɛ. U ŋii ŋaa di miisi-la Yesu si kɛnɛ,
di la ma kɛnu nɛ. 12 Ŋii wiaa Wia leŋ
la suu nɛ di ma-na kɛŋ miisiŋ.

13 Nuu nɛ ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ a bul,
‘Mi laa Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii mii
bulba.’ La ma kɛŋ yarida-la titia nɛ.
Ŋii nɛ tii la ma laa u wiaa dii a ma
bubulba. 14 La jima ari Wia nɛ chisɛ
la Tiina Yesu suuŋ lɛ, u jaŋ chisɛla
maa, di la di Yesu kala kɛŋ miisiŋ.
U jaŋ kɛŋla ari ma kala a kaa mu u
teeŋ. 15 Ma wiaa nɛ tii wiaa deeŋba
kala ŋaa, di niaa wuo yugɛ a juu Wia
lahɔrimɔ-la lɛ. Ŋii jaŋ leŋ di niaa
yuga a dɛnnɛ Wia, di u yiriŋ yirɛ.

16 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa la
naŋdaasiŋ bi yuɔrɛ. Yara-la la si
kɛnɛ la miisiŋ deeŋ lɛ, uu hiɛsɛ nɛ,
ama la diŋsiŋ-na wasa zuzɔŋ tapulii
kala nɛ. 17 La teeŋ hɛɛ-la la síi na bi
yugɛ aŋ bira bi jaŋ dieni maa. Hɛɛ-
la dagɛla woŋbii-la la si jaŋ to a laa
yiriŋ nɛ Wia teeŋ. Yiri-la jaŋ ŋaa
yiri-bal. Yiri-bal-la la si jaŋ laa jaŋ
kii hɛɛ-la la síi na. La jaŋ kɛŋ yiri-
baliŋ deeŋ deeŋ. 18 Ŋii wiaa kialiŋ
la síi na dunia deeŋ lɛ, la bibaa beŋ
ari ba ŋaa kiaa. La miiraa beŋ kialiŋ
la si bi na nɛ, bɛɛ wiaa kialiŋ si hɛ
dunia deeŋ lɛ niaa nina, ba jaŋ lɛl,
ama kialiŋ niaa si bi na a hɛ Wia
teeŋ, ba-na jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu
wuu.

5

La jaŋ kɛŋ yari-falaa Wia teeŋ

1 La jima la yaaraa deeŋba la si
kɛnɛ la miisiŋ deeŋ lɛ, di la nɛ suba
a mu Wia teeŋ, u jaŋ pila yari-falaa.
Yari-falii-la bi dunia deeŋ lia. U lii
Wia teeŋ nɛ. La jaŋ kɛŋba a hɛ Wia
jaŋ lɛ deeŋ deeŋ. 2 La si hɛ la miisiŋ
deeŋ lɛ, la faasa yel nɛ. La fa cho
di la kɛŋ yara-la Wia si jaŋ joŋo pila
nɛ. 3 Di Wia nɛ fa joŋ yara-la pila,
la fa bi jaŋ kɛŋ yaribiree. 4 Yara-la
la si kɛnɛ la miisiŋ deeŋ lɛ bi leŋe la
tuɔŋ tɔrɛ. U bi naga ari la cho di la
suba nɛ, ama la cho di la kɛŋ miisiŋ
Wia teeŋ nɛ. U ŋii wiaa Wia jaŋ joŋ
yara-la si bi jaŋ suu, a lenni la yaraa
deeŋba si jaŋ suu. 5 Wia ŋaa nii-la
si joŋ yari-falaa deeŋba nɛ a pila. U
nɛ saa joŋ u Diŋ-zɔŋ-la ma hɛla lɛ di
la wuo jiŋ ari la jaŋ kɛŋ yari-falaa
deeŋba u teeŋ.

6 Ŋii wiaa bua-na kala lɛ la nyuŋ
yie nyaasɛ nɛ. La si kɛŋ yaraa
deeŋba la miisiŋ lɛ, la bi la Tiina
Yesu kpaga. 7 La bi Kirisito ka na,
ama la laa u wiaa dii a tutou. 8 La
nyuŋ nyaasa nɛ, la saa cho di la lii
dunia deeŋ lɛ a mu la Tiina Yesu
teeŋ. 9 Ŋii wiaa, di la nɛ hɛ dunia
deeŋ lɛ, la cho di la ŋaa wiaa di u
tuɔŋ tutɔrɛ nɛ. Di la nɛ mu u teeŋ
maa, ŋii titia nɛ la jaŋ ŋiŋaa, 10 bɛɛ
wiaa la kala jaŋ mu chiŋ Kirisito
sipaaŋ duu dii la sariya. Kirisito jaŋ
t̠iŋ nuu-kala magɛ ŋii u si tima magɛ
dunia deeŋ lɛ. Di ŋ nɛ faa ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ, u jaŋ joŋ wu-zɔŋŋɔɔ t̠imiŋ.
Di ŋ nɛ fa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ maa, u jaŋ
joŋ wu-bɔŋŋɔɔ t̠imiŋ.

A tiŋ Kirisito wiaa, la di Wia dii naŋdɔŋsuŋ

11 Laa fá Wia nɛ. Ŋii nɛ tii la bul
u wiaa pipi niaa, di ba birima lii ba
haachɛba lɛ a ku to Wia. Wia nɛ jiŋ
ŋii la si naga. Mi saa jima ari ma
tuɔbiinaa lɛ ma jiŋ ŋii la si naga nɛ.
12 Ŋii nɛ tii la bi chɛ di la dagɛ la
titia ma teeŋ, ama laa chɛ di ma bul
wutitii-la ma si jima a mu tigɛla lɛ.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo bul
wiaa a pi nialiŋ si si baa to Wia aŋ
kɛŋ tuɔ-bɔmuŋ. 13 Ma biina ari laa
nyaasɛ nɛ ari la síi bul wialiŋ? Di
la níi nyaasu, Wia wiaa nɛ tii, ama
di la nyuŋ níi tiŋ maa, ma wiaa nɛ
tii. 14 Kirisito chola nɛ, u chonu-la
nɛ kɛŋla kaa titiŋ. La saa sɛyɛ ari
nuu-kala wiaa nɛ ni-bala suu, a tiŋ
ŋii wiaa u nagɛ nuu-kala suba nɛ.
15 Nuu-kala wiaa nɛ tii Kirisito suu.
U si suba ŋii, nialiŋ si tou lɛ a kɛŋ
miisiŋ, u maga di ba ŋiŋaa wialiŋ
síi tɔrɛ u tuɔŋ, aŋ sí ba titia tuɔtɔrɛ
wiaa ŋaa, a tiŋ u si suu ba wiaa aŋ
sii suuŋ lɛ.

16 Ŋii wiaa, a lii jiniŋ kaa mumu
la bi chɛ la beŋ niaa ari dunia niaa
síi beŋ niaa ŋii. Bua dɔŋɔ lɛ, la faa
beŋ Kirisito ari niaa síi beŋ dɔŋɔ
ŋii, ama lɛɛlɛ la bira buu beŋ ari la
fa síi benu ŋii. 17 Ŋii wiaa di nuu-
kala nɛ laa Kirisito wiaa dii, ba di
Kirisito ŋaa kubala nɛ. Wia kɛnu
birimɛ ni-falii nɛ. Wu-binia-la kala
bálá nɛ. Wu-falaa nɛ suomi u miisiŋ
lɛ. 18 Wu-falaa deeŋba kala lii Wia
teeŋ nɛ. Wia to Kirisito lɛ nɛ a
leŋ ba di niaa siŋ. Tiŋtimii-la Wia
si joŋo pila nɛ ŋla: di la mu bula
pi niaa di ba kɔ, di ba di Wia siŋ.
19 Wia to Kirisito lɛ nɛ a wuo ŋaa
ba di dunia niaa kala siŋ. Wia na
dunia ari ba kɛŋ haachɛ nɛ, ama u
fába nennige a joŋ ba haachɛba-la a
chɛba. Wia nɛ si la bula pi niaa ari la
di Wia sima nɛ lɛɛlɛ. 20 A tiŋ ŋii wiaa
Kirisito naasiŋ lɛ nɛ la chiŋ a bubul
wiaa deeŋba a pipi niaa. Wia tola
lɛ nɛ a bula pima di ma kɔ u teeŋ.
A tiŋ Kirisito wiaa laa sulma di ma
kɔ, di ma di Wia siŋ. 21 Kirisito fa bi
haachɛ kɛnɛ, ama a tiŋ la wiaa, Wia
leŋe u suu a nagɛ haachɛ tiina. Wia
ŋaa ŋii di la wuo to Kirisito lɛ a kɛŋ
tuɔ-pula u teeŋ.

6

1 Tiŋtimii-la la síi tiŋ, la di Wia
kala níi tiŋ. Ŋii wiaa laa sulma, ma
sí leŋe di Wia lahɔrimɔ-la u si kɛnɛ
ma teeŋ ŋaa wu-pɛiba. 2 Wia titia
bul wiiŋ deeŋ u teniŋ tuɔŋ. U si,

“Bua-la lɛ mi si cho nɛ mi jegile nii
ma teeŋ.
Mi pɛma lɛ nɛ.

Tapulii-la maa mi si cho,
mi laama ta nɛ.”

Má bee na, jiniŋ nɛ ŋaa tapulii-la
Wia síi chɛ duu laama ta. 3 La bi
chɛ di la joŋ kuŋ-kala gɛrɛ nuu-
kala woŋbiiŋ lɛ di ba sí wu-bɔŋ kala
biinu a mu tigɛ tiŋtimii-la la síi tiŋ
lɛ. La ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. 4 Ŋii
wiaa wii-na kala la síi ŋaa lɛ, la yie
dagɛ ari la ŋaa ni-titiiba nɛ. La yie
nina hɛɛŋ nɛ a na wu-yiriba kala ma
lɛ, ama la yie faasa nyalimɛ nɛ. 5 Ba
yie ŋmoola a kɛŋla tɔ dia, niaa ŋaa
taawɛi la nyuŋ, la yie faasa titiŋ nɛ,
la bi doŋ piŋ, losuŋ ma kɛŋla. 6 La
yie dagɛ ari la ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ,
bɛɛ wiaa la bi disinniŋ kɛnɛ. La jiŋ
wiaa nɛ, a kɛŋ kenyiri, a kɛŋ zile, a
kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la maa, a cho niaa
ari Wia si chola ŋii. 7 La yie bul
wutitii nɛ a kɛŋ dol-la Wia si pila
a kaa titiŋ, a kɛŋ tuɔ-pula ma Wia
sipaaŋ. Tuɔ-pula-la nagɛ huonuŋ nɛ
la si vɔɔ laalɛ la na-diiŋ ari la na-gua
nisaa lɛ a kaa ŋaa siri di la pɔ la titia
lɛ. 8 Niaa dɔŋsuŋ ka pila jirima, ka
dɔŋsuŋ ma tutuusɛla. La hariŋ niaa
dɔŋsuŋ bibɛsɛla lɛ, ka dɔŋsuŋ ma
bul wu-bɔŋŋɔɔ a titigɛla lɛ. Ba biina
ari laa nyisɛ niaa nɛ, ama wutitii
nɛ la bubul. 9 Nuhuobiinee bila jiŋ,
ama Wia-na jiŋla nɛ. Niaa biina ari
la suba nɛ, ama Wia teeŋ la weye
nɛ. Baa dɔgisɛla nɛ, ama ba bila
kpua. 10 La tuɔŋ yie chei nɛ, aŋ ka
la jujuɔsɛ. La ŋaa summoo nɛ, ama
la yie pɛ niaa lɛ di ba ma kuori Wia

teeŋ. La bi kuŋ-kala kɛnɛ, ama la nɛ
tii kuŋ-kala.
11 Ma Kɔriŋti niaa, la chaasa bul
wutitii nɛ a pima. La bi wii-kala kaa
fifaama. 12 La choma nɛ, ma nɛ bila
cho, ŋii nɛ tii ma bi chɛ di la mal
dɔŋɔ. 13 Ma nagɛ mi biiriŋ nɛ. Ŋii
nɛ tii mii bul wiaa ŋla a pipima. Má
leŋ ma tuɔŋ pullɛ a chola.

Pɔɔl chagilɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a mu tigɛ nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii lɛ

14 Ma sí ma titia kaa mɛrɛ nialiŋ si
bi Yesu wiaa laa dii lɛ. Ni-zɔŋŋɔɔ ari
ni-bɔŋŋɔɔ bi maga di ba mɛrɛ dɔŋɔ
lɛ. Pulumuŋ ari birimiŋ bi jaŋ wuo
guoli dɔŋɔ lɛ. 15 Kirisito ari Sitaani
bi jaŋ wuo kɛŋ nii-bala, ŋii titia nɛ
nii-la ma si laa Yesu wiaa dii ari nii-
la si bi u wiaa laa dii, ma bi jaŋ wuo
tuto dɔŋɔ. 16 La ŋaa Wia-la si weye
dia nɛ, u hɛla lɛ. Ŋ bi jaŋ wuo juu
Wia-dia a kpaarɛ vuiaa dimɛ. Ŋla nɛ
Wia titia bul u teniŋ tuɔŋ. U si,

“Mi jaŋ hɛba lɛ
a vivilli ba tuɔŋ.
Mi nɛ jaŋ ŋaa ba Wia,
di ba ma ŋaa mi niaa.
17 Ŋii wiaa má liisɛ ma titia nialiŋ si
bi Yesu wiaa laa dii tuɔŋ,
a hɔŋ ma duŋduŋ.
Ma sí kialiŋ si kɛŋ disinniŋ didigu.
Ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo kɔ
mi teeŋ.
18 Mi jaŋ ŋaa ma Nyimma
di ma ma ŋaa mi nanualaa ari
mi toloo.”
Wii-jaribakɔ nɛ bul ŋii.

7

1 Mi naaŋbii-kpianaba, Wia si folo
bul di u jaŋ ŋaa wiaa deeŋba kala
pila, má leŋ di la liisɛ la titia disiŋ-
na kala lɛ. Di la nɛ bi disiŋ kala ŋaa,
ŋii jaŋ dagɛ ari wutitii, la sɛnɛ fifá
Wia nɛ.

Wialiŋ si ŋaa Pɔɔl tuɔŋ tɔrɛ

2 Má chaasa pullɛ ma tuɔŋ pila. La
bi wii ŋaa cheima, la bi ma nyuŋ ma
cheye, la bira bima gura maa. 3 Mi
si bul wiiŋ deeŋ, u bi naga ari mi
si di ma cheye nɛ, bɛɛ wiaa mi laa
sipaaŋ bula pima ari la choma nɛ.
Ŋii wiaa, di miisiŋ nɛ, la kala jaŋ
kɛnu, di suuŋ ma nɛ, la kala jaŋ suu.
4 La nyuŋ nyaasa ma wiaa nɛ. A tiŋ
ma wiaa nɛ tii la bibigisi la titia lɛ.
Mi kala nɛ ŋaa tuɔtɔru. La na hɛɛŋ
nɛ kiŋkɛŋ, ama mi tuɔŋ faasa tɔrɛ
nɛ.

5 La si paala ku juu Masidoonia
tiŋteeŋ, la bi wiesee na. Wiaa juula
woruŋ. La yaraa lɛ la na hɛɛŋ,
la tuɔbiinaa lɛ wiaa wiwalimɛla
woruŋ. 6 Ŋii nɛ la naaŋbie kubala
baa yirɛ Taatis kɔ la teeŋ. U si kɔ ŋii,
la tuɔŋ tɔrɛ nɛ woruŋ. Wia nɛ pila
tuɔtɔruŋ deeŋ. U nɛ yie ŋaa nialiŋ
tuɔŋ si cheye na tuɔtɔruŋ. 7 U si kɔ
ŋii duŋduŋa dee bi leŋe la tuɔŋ tɔrɛ.
U bula pila ari ma kɛnu woruŋ, u
ma tuɔŋ tɔrɛ. U bira bula pila ari
ma cho di ma nami, a bira bula pila
ari wii-la mi si bula pima ŋaa ma
tuɔŋ faasa chei nɛ, a bira bula pila
ari ma cho mi wiaa nɛ. Ŋii wiaa mi
tuɔ-chei-la miira birimɛ tuɔtɔruŋ nɛ.
8 Teŋ-la mi si ŋmuŋsa pima leŋe ma
tuɔŋ cheye nɛ. Di ma tuɔŋ nɛ cheye
maa, mi-na tuɔŋ bi cheye. Di ma
tuɔŋ nɛ fa cheye a tiŋ teŋ-la wiaa, mi
jima ari ma tuɔŋ bi jaŋ chei a dieni.
9 Ama lɛɛlɛ mi tuɔŋ tɔrɔ nɛ, bɛɛ wiaa
ma birima lii ma haachɛba lɛ. Ma síi
to Wia nɛ tii ma tuɔŋ chei ŋii, ama
ma saa bi tele. 10 Di Wia nɛ leŋe nuu
tuɔŋ chei a tiŋ u haachɛba wiaa, u
tiina yie birima lii u haachɛba-la lɛ
nɛ. Di u nɛ ŋaa ŋii, Wia laau ta.
Ama di nuu tuɔŋ nɛ cheye ari dunia
niaa tuɔŋ si cheye ŋii, u tiina bi jaŋ
kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ. 11 Má bee na
hɛɛ-la ma si na a tiŋ ma síi chɛ di
ma to Wia woŋbii-la wiaa. Lɛɛlɛ ma
fiɛsɛ siiŋ nɛ a didagɛ ari ma bi wii
cheye. Ma na baaniŋ nɛ a tiŋ wu-
bɔmɔ-la ma si ŋaa wiaa. Fawulluŋ
kɛŋma. Ma chomi nɛ a fiɛsɛ siiŋ di
ma nami. Ma ŋaa siri di ma dɔgisɛ
nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ma tuɔŋ.
Ma daga ari ma bi wii-kala cheye.
12 Ŋii wiaa teŋ-la mi si ŋmuŋsa, u
bi naga ari nii-la si ŋaa wiaa chei nɛ

tii mi ŋmuŋsɛ. Mi bira bi ŋmuŋsa
pi nii-la si na hɛɛŋ a tiŋ ba si ŋaa
wii-la cheiu lɛ. Ama mi ŋmuŋsa nɛ
di ma dagɛ Wia sipaaŋ ari ma chola
nɛ. 13 Ŋii wiaa la tuɔŋ piŋ di-bala
nɛ. Taatis si kɔ ma teeŋ, ma leŋe
u tuɔŋ tɔrɛ nɛ woruŋ. U tuɔbiinaa
ma piŋ di-bala. Ŋii nɛ leŋe la ma
tuɔŋ tɔrɛ. 14 Mi bigisi mi titia lɛ nɛ
u sipaaŋ a tiŋ ma wiaa. Ama ma
bi leŋe hiisiŋ diimi. Ŋii nɛ wialiŋ
kala la si bula pi Taatis a tigɛma
lɛ ma ku ŋaa wutitii. Wialiŋ kala
la si bula pima sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ.
15 Taatis titia choma nɛ woruŋ. U
na ŋii ma síi to Wia niiŋ wialiŋ. Ma
fá fawulluŋ aŋ kɛnu woruŋ, a zizilu
woruŋ. 16 Mi tuɔŋ tɔrɛ nɛ, bɛɛ wiaa
mi ŋaa ma yarida nɛ kiŋkɛŋ.

8

Wia niaa maga di ba pɛ nialiŋ sii to Wia lɛ

1 La naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ
Wia si pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi Masidoonia tiŋteeŋ kala
lɛ ŋii. Wia doluŋ lɛ, niaa deeŋba
tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ. 2 Ba faasa na
hɛɛŋ nɛ woruŋ. Hɛɛ-la magisɛba
nɛ woruŋ. Niaa deeŋba fa ŋaa
summoo nɛ, ama a tiŋ tuɔtɔru-la
wiaa ba si kɛnɛ, kialiŋ mua ba si
kɛnɛ, ba joŋo dii zile niaa lɛ. Ba
joŋba kpikpaa nialiŋ si bi kɛnɛ biri
biri. 3 Mi jaŋ wuo bula pima ari niaa
deeŋba, ba joŋ ku-daŋ nɛ pila di la
joŋo pi nialiŋ si ŋaa summoo a guoli
Wia niaa tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. Ba bira
wasa joŋ a kii ŋii nɛ a pɛ pila, aŋ
hɔŋ ari na-hilliŋ. 4 Ba chaasa faasa
sulla nɛ woruŋ di la piba woŋbiiŋ di
ba ma wuo joŋ kiaa pipɛ Wia nialiŋ
lɛ. 5 La fa bi yiɛla di ba jaŋ wuo pa a
magɛ ŋla. Ba laa sipaaŋ joŋ ba titia a
pi Wia nɛ. U ŋii hariŋ lɛ nɛ ba sɛi la
ma niiŋ wiaa. Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ba
ŋaa ŋii. 6 Taatis nɛ suomo laa kiaa
deeŋba ma teeŋ. Ŋii wiaa laa sulu, u
si suomo ŋii, duu wuo kaa mu dɛrɛ
ma teeŋ. 7 Ma bi kuŋ-kala chɛ kika.
Ma faasa kɛŋ yarida. Ma wuo Wia
wiaa bubul nɛ woruŋ. Ma faasa kɛŋ
wu-jimiŋ, a fiɛsɛ siiŋ di ma pɛ niaa
lɛ, aŋ faasa chola maa. Laa chɛ di
ma faasa kɛŋ zile nɛ a pɛ Wia nialiŋ
lɛ.
8 Mi bima fuga di ma joŋ kiaa pipi
niaa. Niaa dɔŋsuŋ fiɛsɛ siiŋ nɛ a cho
di ba ŋaa kiaa kpikpaa niaa. Ŋii nɛ
tii mii chɛ di ma ma dagɛ ari wutitii,
ma sɛnɛ cho niaa nɛ. 9 Ma jima,
la Tiina Yesu fa kɛŋ zile nɛ. Aŋ ka
duu ku tuu dunia, u fa kɛŋ kiaa nɛ
woruŋ Wia-jaŋ lɛ, ama a tiŋ ma wiaa
u kɛŋ u titia kaa ŋaa summu dunia
lɛ. U ŋaa ŋii di ma wuo tou lɛ nɛ
a kuori. 10 Mi kɛŋ wii nɛ di mi bul
a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. Diimiŋ nɛ ma
suomi di ma kiɛsɛ kiaa pipi nialiŋ
si ŋaa summoo a guguoli Wia niaa
tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. Ma nɛ laa sipaaŋ
a kiɛsɛ kiaa di ba kaa mu pi Wia
nialiŋ. Ŋii wiaa má ŋaa mu na u
didɛriŋ. 11 Ma fa ŋaa siri nɛ di ma
kiɛsɛ kiaa pipi nialiŋ si hɛ Jerusalɛm
lɛ. Lɛɛlɛ kialiŋ ma si kiɛsa, má joŋo
piba di la jiŋ ari ma ŋaa wii-la ma
fa síi chɛ di ma ŋaa nɛ. Má piba a
magɛ ŋii kala ma si kɛnɛ. 12 Di nuu
nɛ ŋaa siri duu joŋ kuŋ pi nuu, nii-la
u si chɛ duu joŋ ku-la pa jaŋ laa ku-
la kala u si joŋo pu, ama u bi jaŋ laa
a kii ŋii. 13 Ma si joŋ kialiŋ pi nialiŋ,
mi bi si di ba nɛ miira kɛŋ kiaa a
yugɛ a ninii sima, aŋ ka di ma nɛ
miira nina hɛɛŋ. 14 Wii-la mi síi chɛ
nɛ ŋla, di ma kɛŋ kiaa magɛ dɔŋɔ.
Bua deeŋ lɛ ma kɛŋ kiaa yugɛ nɛ, aŋ
ka ba bi kuŋ kɛnɛ. Ŋii wiaa, má pɛba
lɛ di ba na kialiŋ ba síi chɛ. U hariŋ
lɛ, di nialiŋ ma nɛ ku kɛŋ kuŋ, ba ma
jaŋ pɛma lɛ di ma kɛŋ kialiŋ ma síi
chɛ. 15 Ŋla nɛ ba bul Wia teniŋ tuɔŋ.
Ba bula ari nialiŋ kala si faasa paa
boroboro-la si lii Wia-jaŋ ku tuu, ari
nialiŋ kala si paa mua mua, ba kala
yie kaa kpaa a magɛ dɔŋɔ nɛ.

Pɔɔl tiŋ Taatis duu mu na Kɔriŋti niaa

16 Mii lɔllɛ Wia nɛ kiŋkɛŋ ari u
si leŋe Taatis choma ari mi ma si
choma ŋii. 17 U bi naga ari la si tiŋ

Taatis duu ku laa kialiŋ ma teeŋ nɛ
tii u kɔ. U ma fa paala cho duu kɔ
ma teeŋ nɛ. 18 La naaŋbii dɔŋ ma
nɛ to Taatis hariŋ kukɔ. Nialiŋ kala
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi jimu
nɛ a tiŋ u síi bul Wia wu-zɔmɔ-la
wiaa. 19 Ŋii ma duŋduŋa dee. Nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasi-
la kala lɛ nɛ liisu duu pɛla lɛ di la
lilaa kialiŋ a pipɛ Wia niaa lɛ. Ŋii
daga ari la ŋaa siri nɛ di la pɛba lɛ,
di Wia yiriŋ yirɛ. 20 Ŋii wiaa la bi
chɛ di nuu-kala wuo na wu-bɔŋ kala
a bul, a mu tigɛ kialiŋ la síi chɛ di
la kaa kpaa Wia niaa lɛ, bɛɛ wiaa
kialiŋ ŋaa ku-daŋ nɛ. 21 La bul ŋii,
bɛɛ wiaa wii-na kala la síi ŋaa lɛ,
laa chɛ duu ŋaa wu-zɔŋ nɛ Wia ari
nuhuobiinee pɛgɛ. 22 La naaŋbii dɔŋ
ma nɛ to ba hariŋ kukɔ. Wii-kala lɛ
la magisu nɛ a na ari u kɛŋ wutitii.
Lɛɛlɛ u paala chaasa fiɛsɛ siiŋ nɛ
woruŋ, bɛɛ wiaa u kɛŋ yarida ma lɛ
woruŋ. 23 Taatis-na ŋaa mi tiŋtinni
dɔŋ nɛ. La duu kala nɛ tima pipima.
Ka la naaŋbiiri-la-na, baa ŋaa nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasi-la
kala lɛ tiŋdaaraa nɛ. Baa tiŋ Kirisito
tiŋtiŋŋaa nɛ duu yiriŋ yirɛ. 24 La laa
sipaaŋ bul ma wiaa piba nɛ, a bigisi
la titia lɛ a tiŋ ma wiaa. Ma dagɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
tasi-la lɛ ari wialiŋ la si bula a tigɛma
lɛ ŋaa wutitii nɛ. Ma pɛ leŋ di ba jiŋ
ari ma choba nɛ.

9

1 U bi maga di mi bul di ma joŋ
kiaa pipi Wia niaa si hɛ Jerusalɛm
lɛ, 2 bɛɛ wiaa mi paala jiŋ ari ma ŋaa
siri nɛ di ma ŋaa ŋii. Ŋii wiaa nɛ tii
mi bibigisi ma wiaa a pi Wia nialiŋ
si hɛ Masidoonia tiŋteeŋ lɛ. Mi bula
piba ari nialiŋ si hɛ Akaaya tiŋteeŋ
lɛ ŋaa siri hariŋ jina-la di ba pɛ Wia
niaa lɛ. Ma si fiɛsɛ siiŋ ŋii, ma leŋe
niaa yugɛ nɛ a ma cho di ba pɛ joŋ
kiaa pipi nialiŋ. 3 Mi laa sipaaŋ titiŋ
mi naaŋbiiriŋ deeŋba di ba kɔ ma
teeŋ, di ma wasa kɛŋ ma titia ari
kialiŋ ma síi chɛ di ma paa, ari mi
si bul ma wiaa ŋii piba, di wialiŋ mi
si bula a tigɛma lɛ sí pɛi ŋaa. La laa
ma wiaa dii woruŋ a bula piba ari
ma jaŋ chɛ kialiŋ bil. 4 Di ba nɛ to
kɔ a na di ma bi kialiŋ chɛ bil, hiisiŋ
jaŋ diila, a diima maa a tiŋ ŋii wiaa.
5 Ŋii nɛ tii mi biinɛ duu maga di mi
tiŋ mi naaŋbiiriŋ deeŋba di ba laa
sipaaŋ kɔ mi lɛ, di kialiŋ ma si bula
ari ma jaŋ joŋo pɛ Wia niaa lɛ, di ma
joŋo hɛ dɔŋɔ lɛ, ka di mi-na kɔ. Ŋii
jaŋ dagɛ ari ma titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
ma ŋaa ŋii. Mi bi maa fugɛ di ma
ŋaa ŋii.

6 Ma sí wiiŋ deeŋ yu. Di ŋ nɛ joŋ
ku-doho mua dṵu, kialiŋ ŋ si jaŋ kuŋ
bi jaŋ yugɛ, ama di ŋ ku-doho nɛ
yuga di ŋ joŋo dṵu, ŋ jaŋ kuŋ kiaa
yugɛ. 7 Nuu-kala doluŋ si magɛ ŋii,
u maga duu tia a magɛ ŋii nɛ. U
maga duu pullɛ u tuɔŋ a pi kialiŋ,
aŋ sí saka saka ŋaa. U bi maga duu
biinɛ ari baa fugu nɛ duu pi kialiŋ.
Nuu-kala maga duu tia kiaa ari u
tuɔtɔruŋ lɛ, bɛɛ wiaa Wia cho nii-
la síi pa ari tuɔtɔruŋ nɛ. 8 Ma sí
yu ari Wia kɛŋ doluŋ. U jaŋ wuo
faasa pima kuŋ-kala ma síi chɛ. U
jaŋ paala faasa pima di ma kaa wasɛ
ma titia aŋ ka, a kɛŋ ku-kaanaa ma
pɛ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. 9 Ŋla nɛ ba
bul Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,

“Zile tiina yie joŋ kiaa jaasɛ nɛ a pi
summoo. U zile bi dɛrɛ.”

10 Wia nɛ yie joŋ ku-doho a pi paara.
U nɛ pi niaa kudiilee maa. Ŋii wiaa
u jaŋ pima kiaa a leŋ di ba puŋa
pɛ bua-na kala lɛ. U si leŋe ma
kiaa puŋa pipɛ ŋii, u jaŋ leŋ di ma
ma kɛŋ zile kiŋkɛŋ. 11 Wia jaŋ leŋ
di ma faasa kɛŋ kiaa. Di ma nɛ
kɛŋ kiaa woruŋ, ma ma jaŋ faasa
kɛŋ zile kiŋkɛŋ. Di ba nɛ laa kialiŋ
ma si joŋo piba, ba jaŋ dɛnnɛ Wia.
12 Kialiŋ ma si joŋo pi Wia nialiŋ,
ma piba ba ku-chɛɛlɛɛ nɛ ŋii. Ŋii
wuo leŋ niaa yugɛ a dɛnnɛ Wia duu
yiriŋ yirɛ. 13 Kialiŋ ma si joŋo piba
daga ŋii ma si naga nɛ. A tiŋ ma
wiaa, niaa jaŋ yugɛ a dɛnnɛ Wia,
bɛɛ wiaa ma nii Wia wu-zɔmɔ-la si
tigɛ Kirisito lɛ a tutoba maa. Ŋii
duŋduŋa ma dee. Ba jaŋ dɛnnɛ Wia

a tiŋ kialiŋ ma si joŋo dii zile, ba
di nialiŋ kala lɛ. 14 Ba yie sul Wia
pipima nɛ a cho di ba nama, bɛɛ
wiaa tiŋtiŋ-zɔŋ nɛ Wia tiŋ ma teeŋ.
15 Laa lɔllɛ Wia a tiŋ wu-bal-bal-la u
si joŋo pila pɛi.

10

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ tiŋtiŋŋaa u si timaa pi Wia

1 Mi-na Pɔɔl titia níi chɛ di mi bul
wii pima. Mii sulma a tiŋ Kirisito
wiaa. U siaa nɛ fiɛla, ka u bira kɛŋ
kenyiri maa. Ama niaa dɔŋsuŋ si, di
mi nɛ hɛ ma teeŋ, mi yie pui nɛ gbɛlɛ
gbɛlɛ, ama di mi tuo ma teeŋ, mi
nyuŋ yie duori nɛ weŋgem. 2 Di mi
nɛ kɔ ma teeŋ, ma sí leŋe di mi dagɛ
wu-duoruŋ, bɛɛ wiaa mi ŋaa yarida
ari mi fa jaŋ wuo dagɛ wu-duoruŋ a
pi nialiŋ si biina ari la ŋaa wiaa a
ninagɛ dunia niaa síi ŋaa ŋii. 3 La
hɛ dunia ma lɛ nɛ a yuyuo laaliŋ,
ama la bi yuo a ninagɛ ŋii dunia
niaa síi yuo laaliŋ. 4 La laali-yuori
kiaa bi dunia kiaa ŋaa, ama ba lii
Wia teeŋ nɛ a faasa kɛŋ doluŋ, a
wuo yigi dii-duoruŋ a lulo. 5 Nialiŋ
si kɛŋ ŋ̱ii-doluŋ a kɛŋ wiaa kaa lɛrɛ,
a kɛŋ ba titia ma kaa yuyugɛ, ba bi
la sipaaŋ wuo chiŋ. La yie kɛsɛba
di ba ku jiŋ Wia. La bira leŋ ba kɛŋ
ba tuɔbiinaa kala a to Kirisito niiŋ
wiaa. 6 Di ma nɛ sɛnɛ tuto Kirisito
niiŋ wiaa woruŋ, ŋii-na la jaŋ ŋaa
siri a dɔgisɛ nialiŋ si bi u niiŋ wiaa
ka to.

7 Má suri ma siaa woruŋ. Di nuu
nɛ biina ari u ŋaa Kirisito nuu nɛ,
u tiina maga duu jiŋ ari la ma ŋaa
Kirisito niaa nɛ. 8 Di mi nɛ faasa
bigisi mi titia lɛ mua a mu tigɛ dol-la
Wia si joŋo pila, la bi wii cheye, bɛɛ
wiaa Wia joŋo pila di la kaa wasɛma
nɛ. U bi si di la kaa cheima. Ŋii
wiaa hiisiŋ bi jaŋ wuo kɛŋmi. 9 Mi
bi chɛ di ma biinɛ ari mi yie ŋmuŋsɛ
tenniŋ pipima di mi joŋ fawulluŋ a
hɛma lɛ. 10 Mi jima ari ma dɔŋsuŋ
yie bul di wialiŋ mi si yie ŋmuŋsɛ
mi tenniŋ tuɔŋ a piba, ba dolie nɛ
aŋ pɛ hɛi, ka mi titia ŋaa ni-pugu.
Di mi níi bul Wia wiaa maa, mi yie
nagɛ ari mi bi wu-buluŋ jiŋ. 11 U
maga di ni-yiriba-la jiŋ ari wialiŋ la
si yie bul tenniŋ tuɔŋ, di la nɛ bi
kpaga, di la nɛ kpaga maa, wialiŋ
titia nɛ la jaŋ bul. 12 La bi chɛ di
la biinɛ ari la di niaa dɔŋsuŋ magɛ
dɔŋɔ nɛ. La bira bi chɛ di la kɛŋ
la titia mimagisɛ nialiŋ síi dagɛ ba
titia. Di niaa deeŋba níi pagisɛ dɔŋɔ
a kɛŋ ba titia mimagisɛ dɔŋɔ, ba bi
wu-jimiŋ kɛnɛ.

13 La bi jaŋ faasa bigisi la titia lɛ
a kieli, ama la jaŋ bigisi magɛ ŋii
Wia si joŋo pila, u nɛ leŋe la ku
bul u wiaa pima. 14 Ŋii wiaa, di la
nɛ ku bul Wia wiaa pima, la bi ŋaa
kikieli, bɛɛ wiaa la nɛ ŋaa nialiŋ si
laa sipaaŋ kɛŋ Kirisito wu-zɔmɔ-la
kaa kɔ bula pima. Di la nɛ fa bi ma
teeŋ kɔ, aŋ bibigisi la titia lɛ ŋii, la fa
naga la bigisi la titia lɛ a kikieli nɛ.
15 La bi la titia lɛ bigisi a kikieli a tiŋ
tiŋtimii-la niaa dɔŋsuŋ síi tiŋ. Ama
la laa dii ari ma si waa ma yarida lɛ
ŋii, tiŋtimii-la la si jaŋ tiŋ ma teeŋ
ma jaŋ puŋa pɛ. 16 Di ŋii nɛ china,
la jaŋ wuo bul Wia wu-zɔmɔ-la lere-
la si paala kielima mu sipaaŋ. La
bi chɛ di la bibigisi la titia lɛ lee-la
nuu dɔŋ síi tiŋ u tiŋtiŋŋaa. 17 Wia
teniŋ wiaa tuɔŋ ba si, nii-la kala síi
bigisi u titia lɛ, u maga duu bibigisi
a mu titigɛ Wia doluŋ lɛ nɛ. 18 Nii-la
síi biinu ari u maga di Wia liisu duu
tima pupu, Wia bi jaŋ liisɛ tiina, ama
Wia titia yie liisɛ nii-la kala u síi chɛ
duu tima puu nɛ.

11

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ nialiŋ si nyia wiaa bul ari ba nɛ ŋaa Yesu naŋzɔɔba

1 Mii sulma di ma kɛŋ kenyiri a
nii mi teeŋ. Di mii bul wu-tɔɔ maa,
má jegile nii mi teeŋ. 2 Wia tuɔŋ
síi wiima lɛ ŋii, ŋii titia nɛ mi ma
tuɔŋ wiwiima lɛ. Ma nagɛ ha-tolo-
la si bi disinniŋ kɛnɛ nɛ mi joŋo
pipi bala. Ma bala nɛ ŋaa Kirisito.
3 Ama fawulluŋ kɛŋmi nɛ, bɛɛ wiaa

ma bi jaŋ wuo to Kirisito ari tuɔ-
bala. Ari dimiŋ si nyisɛ Hawa ari u
wu-jimiŋ ŋii, ŋii titia nɛ baa nyisɛma
maa di ma sí Kirisito to ari tuɔ-bala
ari wutitii. 4 Mii bul ŋla, bɛɛ wiaa di
nuu dɔŋ nɛ bira kɔ ma teeŋ a bira
bul wu-tanii a mu tigɛ Yesu lɛ, koo di
ma nɛ bira na diŋ-wogo aŋ leŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la ta, koo di ma nɛ bira nii
wu-wogo maa, ma yie via Wia wu-
zɔmɔ-la ta nɛ aŋ sɛi wu-wogusu-la
lima lima. 5 Mi biina naŋzɔɔ deeŋba
si joŋ ba titia ari ba nɛ kii nuu-kala,
ba bimi lɛ kpia. 6 Ama di mi nɛ paala
bi wiaa wuo bul maa, mi jiŋ wiaa nɛ.
La chaasa bul wiaa deeŋba pima nɛ.

7 Bua-la lɛ mi si bul Wia wu-zɔmɔ-
la pima, mi bi kuŋ-kala laa ma teeŋ.
Mi kɛŋ mi titia muuri nɛ di ma wuo
yugɛ. Ma biina mi si ŋaa ŋii, u
ŋaa wu-bɔŋ nɛɛ? 8 Nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ tasiŋ
dɔŋsuŋ lɛ nɛ faa pimi kialiŋ mi fa
síi chɛ bua-la lɛ mi si hɛ ma teeŋ
a titiŋ. 9 Bua-la lɛ mi fa si hɛ ma
teeŋ, di mi níi chɛ kuŋ-kala, mi ha
bi bula pima kuŋ-kala di ma pɛmi lɛ.
La naaŋbiiri-la fa si hɛ Masidoonia
tiŋteeŋ lɛ nɛ faa pimi kialiŋ kala mi
fa síi chɛ. Mi fa bi cho di mi laa kuŋ-
kala ma teeŋ. Mi saa bi chɛ di mi laa
kuŋ-kala ma teeŋ. 10 Mi kɛŋ Kirisito
wutitii-la nɛ. Ama mi jaŋ bigisi mi
titia lɛ a leŋ di Akaaya tiŋteeŋ kala
nii wii-la. 11 Bɛɛ nɛ tii mi bul ŋii?
Ma biina ari mi bima cho nɛɛ? Ai,
Wia titia jima ari mi choma nɛ.

12 Mi síi tiŋ mi tiŋtiŋŋaa aŋ bi
kuŋ-kala ka chɛ ma teeŋ ŋii, mi
ha jaŋ ŋiŋaa ŋii. Niaa dɔŋsuŋ hɛ
dimɛ a bibigisi ba titia lɛ ari la di
ba nɛ to wɛŋ-bala a titiŋ tiŋtiŋŋaa.
Mii chɛ di mi ŋaa ŋii, di ba sí
wuo na woŋbiiŋ a bul ŋii. 13 Niaa
deeŋba nyia wiaa nɛ ari ba ŋaa
Kirisito naŋzɔɔba nɛ. Ba bira nyisɛ
niaa nɛ ba tiŋtiŋŋaa lɛ. Ba yie
fugi a kɛŋ ba titia birimɛ ari ba
ŋaa Kirisito naŋzɔɔba nɛ. 14 U ŋii
saa bi wu-kpuŋkpere wii ŋaa, bɛɛ
wiaa Sitaani ma kɛŋ u titia a nagɛ
duu ŋaa Wia tiŋdaaru nɛ si kɛŋ
pulumuŋ kɔ dunia. 15 U saa bira
bi wu-kpuŋkpere wii ŋaa di Sitaani
tiŋtinnaa nɛ kɛŋ ba titia ŋaa a nagɛ
nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula a tima pipi
Wia. Ba si tima magɛ ŋii, ŋii nɛ Wia
jaŋ dɔgisɛba a magɛ.

Pɔɔl si na hɛɛŋ ŋii a tiŋ u si ŋaa Yesu naŋzɔɔ

16 Má leŋ di mi bira bula pima
ari nuu-kala sí biina ari mi ŋaa ni-
yaari nɛ. Ama di ma níi chɛ di
ma joŋmi ari mi ŋaa ni-yaari, mi
jaŋ wuo bigisi mi titia lɛ muapilii.
17 Wialiŋ mi síi bul, ni-yaari wiaa nɛ
mii bul. Mii bigisi mi titia lɛ nɛ. Mi
jima Kirisito bi jaŋ bigisi u titia lɛ ŋii.
18 Niaa yuga a bibigisi ba titia lɛ a tiŋ
dunia kiaa wiaa. Ŋii wiaa mi ma jaŋ
bigisi mi titia lɛ. 19 Ma kɛŋ wu-jimiŋ
nɛ a wuo sisɛi wialiŋ ni-yaaraa síi
bul. 20 Di nuu ma nɛ kɛŋma birimɛ
u yosuŋ, koo di u nɛ kɛŋ ma kiaa
kala lilaa, koo di u níi gurɛma, koo
di u nɛ leŋe ma ŋiŋaa wialiŋ u síi
chɛ, koo u nɛ fallɛma, ma yie tɔrɛ ma
niiŋ nɛ. 21 Hiisiŋ kɛŋmi nɛ a tiŋ wiiŋ
deeŋ mi síi chɛ di mi bul lɛ. La-na fa
bi doluŋ kɛnɛ di la ŋaa wiaa deeŋba
ma lɛ. Ama di nuu níi bigisi u titia
lɛ a tiŋ wii wiaa, mi ma jaŋ wuo
bigisi mi titia lɛ a tiŋ wii-la wiaa.
Ama mi haa bul wiaa ari ni-yaari
nɛ. 22 Ba ŋaa Hiiburu timma nɛɛ?
Mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Ba ŋaa Iziral
timma nɛɛ? Mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Ba
ŋaa Abiraham doho niaa maa, mi
ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. 23 Ba ŋaa Kirisito
tiŋtinnaa maa, mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ.
Mi nɛ paala kiiba. Mi nɛ paala fiɛsɛ
siiŋ a tiŋ kiŋkɛŋ. Ba kɛŋmi kaa tɔ
dia a yugɛ nɛ. Ba si ŋmoomi, mi bi u
niiŋ jiŋ. Mi fa si ka mua di mi suba
maa, mi biba ma niiŋ jiŋ. Mii bul
wiaa deeŋba kala ari mi nyuŋ tuo.
24 Naaŋsiiŋ bunɔŋ nɛ J̱uu tiŋŋaa
kɛŋmi a viirɛ ari kpaasa naaŋsiiŋ
mara ari fii ari nibi. 25 Naaŋsiiŋ
butori nɛ ba joŋ chiba a viirɛmi. Bua
kubala lɛ ba yagɛmi ari tabiaa. Mi
si juu liiŋ daborusuŋ a vivɛŋ, butori
nɛ liiŋ daborusu-la chei liiŋ tuɔŋ,

chɛɛ dɔŋ mi hɛ liiŋ tuɔŋ wiihɛyɛ
ari titaŋiŋ kala a ninɛrikɛ di mi lii.
26 Mi si vɛnɛɛ vɛŋ woŋbiiŋ ŋii, mi
na hɛɛŋ nɛ woruŋ. Mi na hɛɛŋ
lii-libisiŋ tuɔŋ. Mi na hɛɛŋ gaaraa
ma nisiŋ lɛ. Mi na hɛɛŋ mi titia
niaa nisiŋ lɛ, mi na hɛɛŋ nialiŋ si
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ, mi na
hɛɛŋ ta-balaa lɛ, mi na hɛɛŋ giri-
bine ma tuɔŋ, mi na hɛɛŋ mugi-
baliŋ tuɔŋ, mi na hɛɛŋ nialiŋ si nyia
wiaa ari ba ŋaa la naaŋbiiriŋ nisiŋ
lɛ. 27 Mi tima nɛ a faasa tiŋ woruŋ
a na hɛɛŋ. Tapulaa yuga mi si bi
doŋ pina, losuŋ ari lii-nyuasuŋ ma
kɛŋmi, mi paala bi kudiilee kɛnɛ
di mi dii, a kɛŋ yaribiree, waariŋ
kpumi. 28 Di mi nɛ paala leŋ wiaa
deeŋba kala ta, mi yie bibiinɛ wiaa
dɔŋsuŋ nɛ. Tapulii-na kala nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi leree kala,
ba wiaa nɛ mi yie bibiinɛ. 29 Di nuu
nɛ bi doluŋ kɛnɛ, mi ma bi doluŋ
kɛnɛ. Di ba nyisɛ nuu duu ŋaa wu-
bɔŋ maa, mi tuɔŋ yie faasa chei nɛ.

30 Di mi níi chɛ di mi bigisi mi
titia lɛ maa, mi jaŋ bigisi mi titia lɛ
a tiŋ kialiŋ si daga ari mi bi doluŋ
kɛnɛ. 31 Wia si ŋaa la Tiina Yesu
Nyimma, u yiriŋ jaŋ yirɛ deeŋ deeŋ.
U jima ari mi bi wiaa nyia. 32 Mi fa
si hɛ Damaasikas lɛ, bua-la lɛ di baal
kubala baa yiyirɛ Ariitas nɛ dii ba
kuoruŋ. Ŋii nɛ kuoro Ariitas pi nii-
la si chiŋ tiŋtee-la kuori-baliŋ nyuŋ
woŋbiiŋ di ba pɔ taŋ-la boiŋniiŋ a
kɛŋmi. 33 Ama ba joŋmi a hɛ sim-
baliŋ tuɔŋ, a joŋmi to tokoro ta jeeŋ
hariŋ. Ŋii nɛ mi wuo lɛl u nisiŋ lɛ, u
chɛmi ka.

12

Pɔɔl na wiaa ari duosoo tuɔŋ

1 Mi si bigisi mi titia lɛ, ŋii bi jaŋ
pɛmi lɛ, ama mi ha jaŋ bigisi mi
titia lɛ a bul wialiŋ Wia si leŋe mi
na ari duosoo tuɔŋ, ari wialiŋ u si
joŋo dagɛmi. 2 Mi jiŋ baal kubala
fa si laa Kirisito wiaa dii. U jisiŋ fii
ari banɛsɛ nɛ ŋla Wia si guu joŋu
kaa jil u jaŋ di-bolii-la, a dagu wiaa
yugɛ, aŋ miira kɛnu kaa ku tuu ta.
Di Wia joŋ u dima nɛ koo u yaraa
kala ma nɛ, mi bi jiŋ. Wia nɛ jima.
3 Mi jima ari baala deeŋ Wia guu
joŋu kaa jil Wia-jaŋ di-zɔŋ-la ba síi
yirɛ Paradaas nɛ. Di Wia joŋ u
dima nɛ koo u yaraa kala nɛ, mi bi
jiŋ. Wia nɛ jima. 4 Wialiŋ u si nia,
nuhuobiinee paala bi jaŋ wuo bulba.
U bi maga di ba bulba maa. 5 Mi
jaŋ bigisi baala deeŋ lɛ, mi-na bi mi
titia lɛ wuo bigisi. Ama di mi níi
bigisi mi titia ma lɛ, mi jaŋ bigisi
mi titia lɛ a mu tigɛ kialiŋ si daga
ari mi bi doluŋ kɛnɛ lɛ. 6 Di mi níi
chɛ di mi bigisi mi titia lɛ maa, mi
bi jaŋ bul wu-yaayasiŋ. Mi jaŋ bul
wutitiiba. Ama mi bi jaŋ wuo bigisi
mi titia lɛ, di nuu-kala sí wuo na
woŋbiiŋ a biinɛ ari mi kii ŋii mi si
maga a tiŋ wialiŋ ba si na mi teeŋ,
koo a tiŋ wialiŋ ba si nia di mii bul
lɛ. 7 Wu-kpuŋkperisi-la kala Wia si
joŋo dagɛmi fa jaŋ wuo ŋaa di mi
bigisi mi titia lɛ. Di mi sí wuo na
woŋbiiŋ a bigisi mi titia lɛ, u naga
kuŋ nɛ ba joŋo tɔmi. U wiwii ari
sɔɔŋ si tɔ niaa u wiwii ŋii. U fa naga
Sitaani nɛ tiŋ ku-la duu kɔ mi teeŋ a
walimɛmi di mi sí wuo na woŋbiiŋ
a bigisi mi titia lɛ. 8 Mi yaraa síi wii
ŋii, ŋii nɛ mi sul Wia naaŋsiiŋ butori
duu leŋ di mi yaraa fiɛlɛ. 9 Ŋii nɛ
Wia bula pimi a bul, “Mi zile yuga
kiŋkɛŋ ŋ teeŋ, ŋii wiaa nialiŋ si bi
doluŋ kɛnɛ ba titia lɛ, mi yie joŋ
doluŋ piba ba kaa titiŋ mi tiŋtiŋŋaa
a dɛrɛ.” Ŋii wiaa mi tuɔŋ tɔrɔ ari
mi si bi doluŋ kɛnɛ mi titia lɛ. Mi
saa jaŋ bigisi mi titia lɛ a tiŋ mi si
bi doluŋ kɛnɛ wiaa, di Kirisito dol-
la wuo hɛmi lɛ a titiŋ. 10 Ŋii-na a
tiŋ Kirisito wiaa mi tuɔŋ tɔrɔ ari mi
si bi doluŋ kɛnɛ mi titia lɛ. Ba yie
tutuusɛla. La yie nina hɛɛŋ nɛ. Ba
yie to naasiŋ dudɔgisɛla. La yie nina
wu-yiriba kala ma lɛ. Di mi bi doluŋ
kɛnɛ, Wia pimi u doluŋ.

Kɔriŋti niaa wiaa wii Pɔɔl

11 Mii bul wiaa ari mi ŋaa ni-yaari
nɛ. Ma nɛ saa fugɛmi hɛ ŋii lɛ.

Ma nɛ fa maga di ma bibɛsɛmi lɛ.
Mi jima ari mi bi nuu ŋaa, ama
naŋzɔɔba-la si joŋ ba titia ari ba nɛ
kii nuu-kala, ba bimi kpia. [12] Mi
nyalima nɛ woruŋ a wuo tiŋ ma
teeŋ. Wialiŋ kala mi si ŋaa, wu-
magilaa ari wu-kpuŋkperisi-la ari
wialiŋ kala mi si ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ daga ari mi sɛnɛ ŋaa
Kirisito naŋzɔɔ-titii nɛ. [13] Wialiŋ mi
si ŋaama lɛ, ba titia nɛ mi ŋaa nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lee-kala
lɛ. Wii-la duŋduŋa mi si bi ŋaama lɛ
nɛ ŋla: Mi bima walima di ma pimi
kialiŋ mi síi chɛ. Mi saa sulma di ma
joŋ wiiŋ deeŋ chɛmi.

[14] Tori nɛ ŋla mi si ŋaa siri nɛ di
mi ku nama. Di mi nɛ kɔ, mi bi
jaŋ walimɛma di ma pimi kuŋ-kala.
Mi bi ma kuŋ-kala ka chɛ. Ma titia
nɛ mi chichɛ, bɛɛ wiaa haŋbiisiŋ bi
jaŋ wuo chɛ kiaa bil ba nyimmaba
ari ba naaŋba lɛ. Ama haŋbiisiŋ
nyimmaba ari ba naaŋba nɛ maga
di ba chɛ kiaa a bil ba biiriŋ lɛ. [15] A
tiŋ ma wiaa mi paala faasa cho nɛ
di mi kɛŋ kuŋ-kala mi si kɛnɛ ari
mi doluŋ a tima pima. Ŋii wiaa,
di mi nɛ choma kiŋkɛŋ, u maga di
ma ma chomi nɛ, ama ma bimi cho
kiŋkɛŋ. [16] U ŋaa wutitii nɛ ari mi
bima walima di ma pimi kuŋ-kala,
ama ma bula ari mi nyisɛma laa ma
kiaa nɛ. [17] Mi tiŋ niaa nɛ ba kɔ ma
teeŋ. Ma biina ari mi tiŋba di ba ku
laa ma kiaa nɛɛ? [18] Mi nɛ tiŋ Taatis
duu kɔ ma teeŋ. La naaŋbie dɔŋɔ
ma nɛ to u hariŋ kukɔ. Taatis si kɔ
ma teeŋ, u girima laa ma kuŋ nɛɛ?
Wii-kala la síi ŋaa lɛ, la di Taatis niiŋ
ŋaa kubala nɛ. La kala ka to wɛŋ-
bala nɛ.

[19] Wialiŋ kala la síi bul, ma jaŋ
biinɛ ari laa bul ŋii di la laa la titia
ma teeŋ nɛ. Ŋii dee. La hɛ Kirisito
lɛ nɛ aa bul wialiŋ Wia sipaaŋ.
Mi naaŋbii-kpianaba, laa bul wiaa
deeŋba kala di la wuo pɛma lɛ di
ma waa wialiŋ ma si laa dii lɛ.
[20] Fawulluŋ kɛŋmi nɛ di ŋ bi pɔɔ
mi jaŋ ku nama, di mi si cho di ma
nagɛ ŋii, di ma bi ŋii naga, ma ma
jaŋ na di mi ma bi ŋii ma si cho
naga. Mi bɔyɛ ka joŋ ari mi nɛ kɔ,
mi jaŋ nama di maa yuo yuosuŋ, a
kɛŋ yaribieriŋ, a nina baaniŋ dɔŋɔ
nyuŋ, a to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa, a
chichei dɔŋɔba yiriŋ, a gigaa dɔŋɔ
hariŋ, a kɛŋ siiduoŋ, a bi nii-bala
kɛnɛ. [21] Mi fá fawulluŋ di mi nɛ bira
kɔ ma teeŋ, Wia jaŋ leŋ di mi tuɔŋ
chei ma nyuŋ a tiŋ ma haachɛba
wiaa. Ma ha bi birima liiba lɛ. Niaa
yuga a hɛ ma tuɔŋ a ŋaa haachɛ
wiaa, aa ŋaa disinniŋ, aa ŋaa wu-
liiliŋ, a gɔllɔ chichɛ niaa haalaa, a
bi birima liiba lɛ. Di mi nɛ kɔ ma
teeŋ, mi jaŋ yel a tiŋ ma haachɛba
wiaa.

13

Pɔɔl bira chagilɛ Kɔriŋti niaa a chuɔlɛba

[1] Naaŋsiiŋ butori nɛ ŋla mi sii kɔ
ma teeŋ di mi nama. Di mi nɛ kɔ,
di ma kuŋ-kala nɛ biina ari u dɔŋɔ
tiina ŋaa wii chei u chichɛ u bul u
teeŋ, u maga di u kɛŋ siada tiŋŋaa
balia koo batori. [2] Mi si kɔ ma teeŋ
liamiŋ lɛ, mi kpurisɛ nialiŋ si ŋaa
haachɛ digilaa nɛ. Mii chɛ di mi bira
kɔ ma teeŋ torimuŋ lɛ ŋla, ŋii nɛ mi
chichɛ di mi bira kpurisɛ ba digilaa,
ari di mi nɛ kɔ, mi bi jaŋ taba. [3] Maa
chɛ di ma jiŋ ari Kirisito hɛmi lɛ nɛ
a bubul wiaa. Ma ma jaŋ na di u
kɛŋ doluŋ nɛ ma teeŋ, a wuoma maa
wii-kala lɛ. [4] Ba kpaasu mɛrɛ daa-
gɛsɛɛ nyuŋ a nagɛ ari u fa bi doluŋ
kɛnɛ. Ama Wia doluŋ lɛ u sie a kɛŋ
miisiŋ. La hɛ Kirisito lɛ nɛ. Ŋii wiaa
la bi doluŋ kɛnɛ la titia lɛ. Kirisito si
weye ŋii a kɛŋ miisiŋ Wia doluŋ lɛ,
ŋii titia nɛ la ma jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia
doluŋ lɛ a titiŋ ma teeŋ.

[5] Má beŋ ma titia lɛ a pɛ mimagisɛ
ma titia, a na di ma nɛ chiŋ ma
yarida naaŋ lɛ. Ma bi jiŋ ari Yesu
Kirisito hɛma lɛ nɛɛ? Di ma nɛ bi
jiŋ duu hɛma lɛ, ŋii-na ma tele nɛ
ŋii. [6] Mi kɛŋ yiɛlaa ari ma jaŋ na
di la-na bi tele. [7] La sul Wia pipima
di ma sí wii-kala ŋaa chei. U bi
naga ari laa chɛ di la dagɛ ari la-na

ŋaa woruŋ nɛ, ama di ma nɛ paala
biinɛ ari la tele maa, laa chɛ di ma
wuo ŋiŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ nɛ,
8 bɛɛ wiaa la bi jaŋ wuo lii wutitii-
la hariŋ. Ama la chiŋ wutitii-la lɛ
nɛ. 9 Di la nɛ bi doluŋ kɛnɛ maa, la
yie jujuɔsɛ nɛ a tiŋ dol-la ma si kɛnɛ
wiaa. Wii-la la si sul Wia chichɛ nɛ,
di ma yarida wasa dol Kirisito wiaa
lɛ. 10 Lɛɛlɛ mi tuo ma teeŋ, ŋii nɛ tii
mi ŋmuŋsɛ teniŋ pipima. Di mi nɛ
kɔ ma teeŋ, mi chɛ di mii dagɛ dol-
la la Tiina Wia si joŋo pimi ma teeŋ.
U joŋ dol-la pimi di mi kaa pɛma lɛ
nɛ di ma wasa dol. U bi si di mi kaa
cheima.

11 Mi naaŋbiiriŋ, mi teniŋ didɛriŋ
nɛ ŋla. Ma jaŋ hɔŋ woruŋ. Má kɛŋ
ma titia woruŋ, má jegili wii-la mi si
bula pima, má kɛŋ nii-bala dɔŋɔ lɛ,
má ŋaa sima dɔŋɔ teeŋ. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, Wia-la si cho niaa jaŋ hɛ ma
teeŋ a leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa.
12 Má kɛŋ tuɔ-bala a guori dɔŋɔ a
chuchuɔlɛ dɔŋɔ. 13 Wia niaa kala
chuɔlɛma.

14 Laa sul la Tiina Yesu Kirisito duu
lahɔrimɔ hɛma lɛ, di la Nyimma Wia
ma choma, ka di Wia Diŋ-zɔŋ-la ma
leŋ di ma ŋaa kubala. Ami.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI GALIISIA NIAA

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
aa pi ma nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi Galiisia tiŋteeŋ lɛ. La
Nyimma Wia nɛ chisɛ Yesu Kirisito
suuŋ lɛ. Ba nɛ liisɛmi di mi ŋaa ba
naŋzɔɔ. Nuhuobiinee dee bimi liisa.
2 La di la naaŋbiiri-la si hɛ daha níi
chuɔlɛma.
3 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa. 4 Kirisito Yesu suu la
wu-bɔŋŋɔɔ wiaa nɛ, duu liisɛla wu-
bɔmɔ-la si hɛ dunia lɛ lɛɛlɛ. U to la
Nyimma Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a ŋaa
ŋii pila. 5 Wia yiriŋ jaŋ yirɛ lɛɛlɛ a
kaa mu wuu. Ami.

Wia woŋbii-wogo tuo

6 Ma bi diene aŋ via nii-la si
yirɛma Kirisito lahɔrimɔ lɛ, a bira
tuto Wia woŋbii-wogo. Wii-la ŋaa
wu-kpuŋkpere mi lɛ. 7 Wutitii nɛ,
Wia woŋbii-wogo kala bira tuo. Mi
bul wiiŋ deeŋ, bɛɛ wiaa niaa yuga
a hɛ dimɛ aa walimɛma a chichɛ
di ba kɛŋ Kirisito wu-zɔmɔ-la kaa
birimɛ. 8 Ama di la nɛ ku bul wu-
wogusu, koo Wia tiŋdaara nɛ lii wia
nyuŋ a ku bul wu-wogusu, a kɛŋ
Kirisito wu-zɔmɔ-la la si bula pima
kaa birimɛ, Wia jaŋ kalibɛ hɛba lɛ.
9 La laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ nɛ, aŋ
bira bubul u titia lɛɛlɛ ŋla. Di nuu-
kala nɛ bul Wia woŋbii-wogo pima,
ba di wialiŋ la si bula pima bi kubala
ŋaa, u maga di Wia kalibɛ hɛu lɛ.
10 Ma biina ari mi bul wiiŋ deeŋ
a chichɛ di mi laa yiriŋ Wia teeŋ
koo niaa teeŋ nɛɛ? Ma biina ari mii
chɛ di niaa zizilmii? Di mi níi chɛ
niaa zizilmi, mi fa bi jaŋ ŋaa Kirisito
tiŋtinna.

Pɔɔl daga ŋii Yesu Kirisito si yiru duu ku ŋaa u naŋzɔɔ.

11 Mi naaŋbiiriŋ, má leŋ di mi
bul wiiŋ deeŋ pima. Wia wu-zɔmɔ-
la mi si bula pima bi nuhuobiine
teeŋ lia. 12 Nuhuobiinee dee bi bula
pimi, nuhuobiinee dee bimi daga.
Ama Yesu Kirisito nɛ joŋo dagɛmi.
13 Nialiŋ bula pima ŋii mi fa si naga
bua-la lɛ mi fa síi to Ju̱u tiŋŋaa Wii-
chuɔluŋ woŋbiiŋ. Ma jiŋ ŋii mi fa si
to naasiŋ a dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi. Mi ŋaa mi kukeri
kala di mi chei ba tiŋtiŋŋaa. 14 La
Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔluŋ woŋbiiŋ lɛ,
mi nɛ fa jiŋ wiaa kii mi dɔŋsuŋ
tiŋŋaa jesiŋ kala. Mi fa joŋ mi nyuŋ
kala a hɛ wialiŋ kala la naabalimaba
si dagɛla nɛ. 15 Ama ka ba-na
lulmi, Wia liisɛmi di mi tima pu. U
lahɔrimɔ lɛ nɛ u ŋaa ŋii mi lɛ. 16 U
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u dagɛmi u Bie Yesu
Kirisito, di mi wuo bul u wu-zɔmɔ-
la a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa. U
si ŋaa ŋii, mi bi nuu-kala teeŋ mua
duu dagɛmi. 17 Bira mi bi Jerusalɛm
mua di mi na nialiŋ si laa sipaaŋ ŋaa
Wia naŋzɔɔba mi lɛ. Ama mi mu
tiŋtee-la ba síi yirɛ Ariibia nɛ, a lii
dimɛ a miira mu ta-bal-la ba síi yirɛ
Damaasikas.
18 Jisiŋ batori nɛ kiele, ka mi-na
mu Jerusalɛm di mi na Piita, nii-
la ba si kaa yirɛ Kiifas. Mi si mu
dimɛ, mi hɔŋ u teeŋ tapulaa fii ari
banɔŋ nɛ. 19 Mi si hɔŋ dimɛ, mi
bi Yesu naŋzɔɔ kala na see Jeems,
la Tiina Yesu ŋaana. 20 Wialiŋ mi
si ŋmuŋsaa pima, Wia teeŋ ba ŋaa
wutitiiba nɛ. Mi bi nyia. 21 Ŋii nɛ
mi sii dimɛ, a mu Siiria ari Siliisia
tiŋteeŋ. 22 Bua deeŋ kala lɛ nialiŋ
kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Judiya tiŋteeŋ lɛ, ba ha bimi jiŋ.
23 Ba ta nii niaa síi bul mi wiaa nɛ
a bul a tigɛmi lɛ, “Nii-la fa si to
naasiŋ a dudɔgisɛla nɛ lɛɛlɛ bul Wia
wu-zɔmɔ-la wiaa u fa síi chɛ duu
chei.” 24 Ba dɛnnɛ Wia woruŋ a tiŋ
mi wiaa.

2

Yesu naŋzɔɔba-la sɛi Pɔɔl si bul Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa

ŋaa teeŋ

1 Jisiŋ fii ari banɛsɛ si kiele, la di
Banabas bira miira mu Jerusalɛm.
La kɛŋ la naaŋbie Taatis to la hariŋ
mu. 2 Mi si mu lee-la, Wia nɛ dagɛmi
mi mu. La si mua, la di nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ hilime.
Ŋii nɛ mi bula piba wialiŋ mi fa si
bula pipi nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa
a tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la. Mi bul ŋii
piba di tiŋtimii-la mi fa si tima aŋ
haa tiŋ sí pɛi ŋaa. 3 Taatis, sii to
mi hariŋ. U fa ŋaa Giriik tiina nɛ,
ama ba buu fuga duu keri u peniŋ.
4 Ari ŋii kala, niaa dɔŋsuŋ fa bula di
ba keri Taatis peniŋ. Niaa deeŋba
fa fugo ari ba ma laa Yesu wiaa dii
nɛ a ŋaa la naaŋbiiriŋ. Ba fa ku
guoli la tuɔŋ di ba na ari laa to Ju̠u
tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la nɛ
koo la biba to. La si laa Yesu Kirisito
wiaa dii ŋii, ba faa chɛ ba na di la
liisɛ la titia Ju̠u tiŋŋaa naabalimaba
woŋbiiŋ lɛ. Ba fa cho di la to Ju̠u
tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la nɛ a
ŋaa yosi u lɛ. 5 La bi sɛyɛ muapilii
maa, di wutitii-la Wia wu-zɔmɔ-la si
daga sí chei ma teeŋ. 6 Mi jaŋ bul
ari nialiŋ si ŋaa nihiasiŋ Wia niaa
tuɔŋ bi wii bula di mi dagɛ a pɛ Wia
wu-zɔmɔ-la lɛ mi si jima. Ama niaa
deeŋba di-chiniŋ bi wii ŋaa mi teeŋ.
Wia bi niaa kaa pɔrɛ. 7 Nihiasiŋ
deeŋba na ari Wia liisɛmi di mi bul
u wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si bi Ju̠u
tiŋŋaa ŋaa, ka di Piita ma bul wu-
zɔmɔ-la a pi Ju̠u tiŋŋaa. 8 Wia nɛ
liisɛ Piita a pu doluŋ duu bul wu-
zɔmɔ-la a pi Ju̠u tiŋŋaa. Ŋii titia nɛ
u yirɛmi ma di mi bul u wiaa a pi
nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa. 9 Jeems
ari Piita ari Jɔɔŋ si ŋaa Wia niaa
tuɔŋ nihiasi-la na ari wutitii, Wia nɛ
liisɛmi di mi tiŋ tiŋtiŋ-fiɛmiŋ deeŋ.
Ŋii nɛ ba kɛŋ la di Banabas hɛ ba
tuɔŋ, la kala kɛŋ nii-bala. Ba bula
ari la di Banabas jaŋ mu bul Wia wu-
zɔmɔ-la nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa
teeŋ, ka ba ma bul wu-zɔmɔ-la Ju̠u
tiŋŋaa teeŋ. 10 Wii-la ba si bula pila
duŋduŋa nɛ, di la sí summo-la si hɛ
ba tuɔŋ wiaa yu. Mi ma sɛyɛ ari mi
jaŋ liliisi ba wiaa.

Pɔɔl kpurisɛ Piita digilaa

11 Ama bua kubala Piita sii kɔ
Aŋtiɔk. Mi lii u hariŋ a chaasa bul u
teeŋ niaa tuɔŋ ari u cheye nɛ. Wii-la
si tii mi bul u cheye nɛ ŋla: 12 U si
hɛ Aŋtiɔk lɛ, Jeems tiŋ niaa ba ma
kɔ Aŋtiɔk. Ba si kɔ, ba na ari Piita
ari nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa
Yesu wiaa dii, di ba kala nɛ pɛ dɔŋɔ
lɛ didii kiaa. Piita si na nialiŋ Jeems
si tima, u liisɛ u nisiŋ nialiŋ si bi Ju̠u
tiŋŋaa ŋaa lɛ, ba di ba bira bi kiaa
ka dii. Piita fifá nialiŋ si si u maga
di ba keri nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa
aŋ laa Yesu wiaa dii penee nɛ. Ŋii
nɛ tii u ŋaa ŋii. 13 Ŋii nɛ Ju̠u timma-
la ku-kaana-la ma paala to ba fawul
wiaa, ari Piita si ŋaa ŋii. Banabas
ma paala to ba fawul wu-ŋaala-la lɛ.
14 Mi si na ari ba bi wutitii-la Wia
wu-zɔmɔ-la si daga ka to, ŋii nɛ mi
bula pi Piita ba kala sipaaŋ a bul, "Ŋ
ŋaa Ju̠u tiina nɛ, aŋ ka ŋ wu-ŋaalaa
nagɛ nii-la si bi Ju̠u tiina ŋaa. Ɛɛ nɛ
saa ŋ jaŋ wuo ŋaa a fugɛ nialiŋ si bi
Ju̠u tiŋŋaa ŋaa di ba ŋaa wialiŋ Ju̠u
tiŋŋaa síi ŋaa?"

Yarida duŋduŋa nɛ jaŋ tii di la kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ

15 Wutitii nɛ, ba si lulla, la ŋaa Ju̠u
tiŋŋaa nɛ. Nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa
ŋaa si ŋaa wu-bɔmɔ-la, la bi baa
ŋaa. 16 Ama la jima ari nuu níi to
wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto,
u ŋii bi jaŋ wuo leŋ di tiina ŋaa tuɔ-
pul tiina Wia sipaaŋ. Ama di nuu nɛ
laa Yesu Kirisito wiaa dii, u duŋduŋa
nɛ jaŋ wuo leŋ duu tiina ŋaa tuɔ-pul
tiina Wia teeŋ. Ŋii titia nɛ la ma laa
Yesu Kirisito wiaa dii, di Wia leŋ di
la ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa u teeŋ, a tiŋ
yarida-la la si kɛnɛ Kirisito lɛ. Di
nuu níi to wialiŋ Moosis si bile, u ŋii
bi jaŋ wuo leŋ di u kɛŋ tuɔ-pula Wia
teeŋ. 17 La síi chɛ di la to Kirisito lɛ
di Wia leŋ di la ŋaa tuɔ-pul timma,
la na ari la nagɛ haachɛ timma nɛ
si bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil ka
to. Ma saa biina ari Kirisito nɛ leŋe
la ŋiŋaa haachɛɛ? Ai, u dee!

18 Wialiŋ Moosis fa si bile di la
tuto, di mi nɛ viaba ta aŋ bira suomi
tutoba, u ŋii daga ari mi ŋaa haachɛ
diire nɛ. 19 Wialiŋ Moosis fa si bile di
la tuto, u titia nɛ leŋe mi suu. Ama
u ŋii ŋaa mi suu Moosis wialiŋ lɛ a
wuo kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ. 20 Mi si
kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ ŋii, la di Kirisito
kala nɛ ba kpaasa mɛrɛ u daa-gɛsɛɛ
nyuŋ ŋii. Ama miisi-la mi si kɛnɛ,
u bi mi teeŋ lia, u lii Kirisito teeŋ
nɛ. Mi si laa Wia Bie wiaa dii nɛ tii
mi wuo kɛŋ miisiŋ deeŋ mi si kɛnɛ
dunia deeŋ lɛ. Mi bi lahɔrimɔ-la Wia
si kɛnɛ la teeŋ via. 21 Wia Bie Yesu
nɛ chomi, a joŋ u miisiŋ a yɔɔ suuŋ
mi wiaa. Ama di nuu nɛ jaŋ wuo to
wialiŋ Moosis fa si bile lɛ a kɛŋ tuɔ-
pula u teeŋ, suu-la Kirisito si suba
ŋaa pɛi nɛ.

3

Yarida koo wialiŋ Moosis si bile

1 Ma Galiisia ni-yaaraa deeŋba!
Kubɛɛ nɛ nyisɛma? La si kɔ ma teeŋ,
la dagɛma woruŋ ŋii Yesu si suu daa-
gɛsɛɛ nyuŋ, ma jiŋ u bubuɔŋ. 2 Má
leŋ di mi piɛsɛma wiiŋ deeŋ: Wia
si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la dii zile ma lɛ, u
ŋaa ŋii a tiŋ ma síi to wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto, koo a tiŋ ma
si nii Wia wu-zɔmɔ-la a laaba dii nɛ
tii? 3 Bɛɛ nɛ tii ma yaarɛ kiŋkɛŋ ŋla?
Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ ma suomi a kɛŋ
miisiŋ deeŋ Kirisito lɛ. Ma saa chɛ
di ma na u didɛriŋ nɛ ma titia doluŋ
lɛɛ? 4 Ma na wiaa yugɛ, aŋ ka ba
kala ŋaa pɛi ma teeŋ koo? Ai, mi
biina ba bi pɛi ŋaa. 5 Wia joŋ u Diŋ-
zɔŋ-la a dii zile ma lɛ, aŋ pɛ ŋiŋaa
wu-kpuŋkperisiŋ ma teeŋ. Ma biina
ma síi to wialiŋ Moosis si bile nɛ tii
u wuo ŋiŋaa ŋii, koo ma si nii Wia
wu-zɔmɔ-la a laaba dii nɛ tii u ŋiŋaa
ŋii?

6 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Abi-
raham ŋaa Wia yarida nɛ, ŋii nɛ tii
Wia leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ. 7 Ŋii
wiaa nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii
ŋaa Abiraham biiriŋ nɛ. 8 Wia teniŋ
tuɔŋ ba na wiiŋ deeŋ faafaa kala nɛ
a bul di nialiŋ si bi Jṳu tiŋŋaa ŋaa, di
ba nɛ ŋaa Wia yarida, u jaŋ leŋ di ba
ma kɛŋ tuɔ-pula. Wia na wiiŋ deeŋ
nɛ, a bula pi Abiraham faafaa kala
a bul, “Ŋ lɛ nɛ mi jaŋ to a pɛ dunia
niaa kala lɛ.” 9 Abiraham nii wiiŋ
deeŋ a laa dii. Ŋii nɛ Wia pɛu lɛ.
Nialiŋ ma kala si laa wiiŋ deeŋ dii,
Wia pɛba ma lɛ ari u si pɛ Abiraham
lɛ ŋii.

10 Nialiŋ síi chɛ di ba to wialiŋ
Moosis si bile a kɛŋ tuɔ-pula, Wia
kaliba hɛba lɛ nɛ, bɛɛ wiaa Wia
teniŋ tuɔŋ ba bula ari nii-la kala si
bi wialiŋ kala Moosis si ŋmuŋsa bil
ka to, Wia kaliba hɛu lɛ nɛ. 11 Ama
lɛɛlɛ Wia chaasa dagɛ nii-la kala síi
to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil bi
jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ,
bɛɛ wiaa Wia teniŋ tuɔŋ ba bula a
bul, “Di nuu nɛ laa Wia wiaa dii, u
jaŋ ŋaa tuɔ-pul tiina a kɛŋ miisiŋ
Wia teeŋ.” 12 Yarida dee ba kaa
tuto wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto. Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ. Ba si, “Di nuu nɛ to wialiŋ
kala Moosis si ŋmuŋsa bil, wialiŋ u
síi to jaŋ ŋaa u kɛŋ miisiŋ.” 13 Ama
Wia si kaliba hɛ nialiŋ si nii wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil aŋ biba wuo
tuto, Kirisito liisɛla wiaa deeŋba lɛ.
Ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Ba
si ŋaa ŋii, Wia kaliba hɛu lɛ a tiŋ la
wiaa nɛ, bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ ari nii-la kala ba si kpaasa
mɛrɛ daaŋ nyuŋ, Wia kaliba hɛu lɛ
nɛ. 14 Wia fa si duu jaŋ to Abiraham
lɛ nɛ a pɛ nialiŋ si bi Jṳu tiŋŋaa ŋaa
ma lɛ, a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la piba. U
to Kirisito lɛ nɛ a ŋaa wialiŋ u fa si
bula pi Abiraham duu jaŋ ŋaa. Di
la nɛ laa Kirisito wiaa dii, u jaŋ to la
yarida lɛ a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pila.

Moosis nṳi-la bi wialiŋ Wia fa si bula pi Abiraham wuo chei

15 Mi naaŋbiiriŋ, wu-magisii nɛ
mii chɛ di mi dagɛ. Di niaa balia
nɛ vuura di ba ŋaa wii a ŋmiɛsa pi
dɔŋɔ, nuu-kala bi jaŋ wuo chei wii-
la. Nuu-kala bi jaŋ wuo ŋaa wii pɛ
wialiŋ ba si vuura bil lɛ. 16 Wia ma

bil u niiŋ nɛ a pi Abiraham ari u doho nuu. U bi u doho niaa kala daga. Ni-bala nɛ u dagɛ. Nii-la u
si dagɛ nɛ ŋaa Kirisito. 17 Wii-la mi
si bula nɛ ŋla: Wia si bil ŋi̱i-la a pi Abiraham, u ŋaa jisiŋ zɔ-banɛsɛ ari mara ari fii nɛ, aŋ ka Moosis-na bil wialiŋ di niaa tuto. Ŋii wiaa Moosis si bil wialiŋ bi jaŋ wuo chei wialiŋ
Wia si laa sipaaŋ bul. 18 Wii-la Wia si
si u jaŋ joŋo pi Abiraham, u bi wialiŋ Moosis si bile lɛ lia. Duu nɛ lii wialiŋ Moosis si bile lɛ, u naga ari Wia bi u niiŋ bile pi Abiraham. Ama Wia nɛ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pila a tiŋ wialiŋ u fa si bula pi Abiraham.

19 Ŋii nɛ saa wialiŋ Moosis si bile di niaa tuto bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Moosis si bil wialiŋ di niaa tuto pɛ dagɛ ŋii haachɛ si naga nɛ. Wialiŋ hɛ dimɛ ŋii a mu yi bua-la lɛ Abiraham doho nii-la si kɔ. U lɛ nɛ Wia si u jaŋ to a pɛ niaa lɛ. Wialiŋ Moosis fa si bile, Wia tiŋdaaraa nɛ kaa ku tuu pu. Moosis nɛ saa ŋaa Wia ari niaa
sipaa-tooro ŋii. 20 Di ni-wogusuŋ
balia níi chɛ di ba bil niiŋ a ŋaa wii, see sipaa-tooru hɛ ba pɛgɛ. Ama Wia si ŋaa ni-bala, u bi maga duu kɛŋ sipaa-tooru.

Wii-la si tii Moosis bil ŋi̱i-la pila

21 Wialiŋ Moosis si bile, ba saa kɛŋ wii-la Wia si si u jaŋ ŋaa pi Abiraham chei nɛɛ? Ai, di wialiŋ Moosis si bile nɛ faa pi niaa miisiŋ, ŋii-na u fa maga di nialiŋ síi toba
kɛŋ tuɔ-pula nɛ. 22 Ama Wia teniŋ
tuɔŋ ba bula ari dunia niaa kala ŋaa haachɛ timma nɛ. Wia bul ŋii duu wuo joŋ ku-la wiaa u fa si bula a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a tiŋ ba yarida-la wiaa.

23 Ka di bua-la-na yi di la wuo ŋaa Yesu Kirisito yarida, wialiŋ Moosis
fa si bile nyagɛla bil nɛ. 24 Ŋii wiaa
wialiŋ Moosis fa si bile nɛ faa pɔla, a wuo ku yi bua-la lɛ Kirisito si kɔ, di la wuo ŋaau yarida a kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ. 25 Lɛɛlɛ Kirisito si kɔ
ŋii, wialiŋ Moosis fa si bile bira bila
wuo nyaga bibil. 26 A tiŋ yarida-la
ma si kɛnɛ Yesu Kirisito lɛ nɛ tii, ma
kala ŋaa Wia biiriŋ ŋii. 27 Ma nialiŋ
kala ba si fo Wii-chuɔlɛ liiŋ Kirisito doluŋ lɛ, ma kala nagɛ Kirisito nɛ.
28 Lɛɛlɛ, la bira bi niaa kaa pupɔrɛ.
Di ŋ ŋaa Ju̱u tiina koo di ŋ bi ŋaa, di ŋ ŋaa yoŋ koo di ŋ tii ŋ titia, di ŋ ŋaa haal koo baal, ma kala ŋaa
kubala nɛ Kirisito Yesu teeŋ. 29 Di
ma di Kirisito nɛ ŋaa kubala, ŋii-na ma ŋaa Abiraham doho nuu nɛ. Ŋii-na Wia si si u jaŋ ŋaa wii-la a pi Kirisito, Abiraham doho nii-la, u jaŋ ŋaa pima maa.

4

1 Wii-la mi si jaŋ bul nɛ ŋla: Bile si jaŋ dii dia duu nyimma nɛ suba, di bile nɛ muuro, ba yie ŋiŋaa wiaa bile lɛ ari u ŋaa yoŋ nɛ, ka u nɛ
paala tii kialiŋ kala maa. 2 Niaa nɛ
yie bibenu a didagu wiaa deeŋ deeŋ, u ku waa a mu yi bua-la lɛ u si jaŋ
dii u nyimma dia. 3 Ŋii nɛ la ma fa
nagɛ. La fa si bi Yesu yarida ŋaa, la faa to wialiŋ buŋbuŋ nialiŋ síi
to. 4 Ama bua-la titia si yie, Wia
tiŋ u bie. Haal nɛ lulu. U ma faa to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-
la nɛ. 5 U ŋaa ŋii duu wuo laa nialiŋ
fa síi to Ju̱u tiŋŋaa woŋbii-la a ta nɛ, di ba di la kala wuo ŋaa Wia biiriŋ.
6 A tiŋ la si ŋaa Wia biiriŋ nɛ tii u joŋ
u Bie Diŋ-zɔŋ-la ku hɛla lɛ. Diŋ-zɔŋ-la si hɛ la tuɔŋ, u yie ŋaa la kɛŋ Wia
kaa yirɛ "la Nyimma". 7 Ŋii wiaa ma
kuŋ-kala bira bi yoŋ ŋaa. Ma ŋaa Wia biiriŋ nɛ. Ma saa si ŋaa u biiriŋ ŋii, Wia jaŋ joŋ kuŋ-kala u si kɛnɛ a pima.

Pɔɔl si chil Galiisia niaa wiaa ŋii

8 Ama bua dɔŋɔ, ma fa bi Wia jiŋ.
Ma faa to vuiaa nɛ a ŋaa ba yosuŋ.
9 Ama lɛɛlɛ ma si ku jiŋ Wia ŋii, koo
mi jaŋ bul ari Wia ku jiŋma nɛ, bɛɛ nɛ saa tii ma cho di ma birimɛ a bira tuto wialiŋ buŋbuŋ nialiŋ fa síi to, wialiŋ si bi doluŋ kɛnɛ di ba wuo laama ta? Bɛɛ nɛ tii ma saa cho di ma bira tutoba a ŋaa ba yosuŋ?
10 Ma yie beŋ ari tapulaa kii dɔŋɔ,

chɛŋsiŋ ma kii dɔŋɔ, bua dɔŋɔ kii
dɔŋɔ, jisiŋ ma kii dɔŋɔ. 11 Ma leŋe
fawulluŋ kɛŋmi nɛ ari tiŋtimii-la mi
si tiŋ ma teeŋ ŋaa pɛi nɛ.

12 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma, má
nagɛmi. Mi si nagɛma ŋii, má ma
nagɛmi. Ma bi wii-kala ŋaa cheimi.
13 Ma jima, bua-la lɛ mi si bul Wia
wu-zɔmɔ-la pima, mi faa wiilɛ nɛ.
14 Ari mi si ŋaa puwuol ma kala,
ma bimi via, a bimi bee guunɛ maa.
Ama ma kɛŋmi woruŋ ari mi ŋaa
Wia tiŋdaari nɛ. Ma kɛŋmi woruŋ
ari Yesu Kirisito nɛ. 15 Ma si sɛi Wia
wu-zɔmɔ-la, ma tuɔŋ tɔrɔ nɛ woruŋ.
Tuɔtɔruŋ deeŋ saa ŋaa pɛi nɛɛ? Mi
titia jaŋ wuo bul wiiŋ deeŋ. Di ma
nɛ si wuo, ma fa jaŋ wuo chaarɛ ma
siaa pimi. 16 Mi saa ŋaa ma diŋdɔŋ
nɛ a tiŋ mi si bul wutitii-la pimaa?
17 Nialiŋ síi dagɛ Ju̱u tiŋŋaa woŋbii-
la, ba tuɔŋ wiima lɛ nɛ woruŋ, ama
ba tuɔbiinaa bi zɔŋ. Ba tuɔbiinaa
kala nɛ di ba kɛŋ ma di mi pɔrɛ dɔŋɔ
lɛ, di ma tuɔŋ wiiba lɛ ari ba tuɔŋ síi
wiima lɛ ŋii. 18 U ŋaa wu-zɔŋ nɛ di
la tuɔsaa níi wii dɔŋɔ lɛ di mi nɛ hɛ
ma teeŋ koo lee-na kala, ama u maga
di ba ŋaa tuɔ-wii-zɔmɔ nɛ. 19 Mi
biiriŋ, ma wiaa wiimi nɛ woruŋ, ari
haala si yie chichɛ duu lul u luoruŋ
wiwii ŋii. Ma wiaa jaŋ wiwiimi lɛ
ŋii, see di ma birimɛ a nagɛ Kirisito
si nagɛ ŋii. 20 Mi fa cho di mi hɛ
ma teeŋ nɛ lɛɛlɛ, a wuo jiŋ wii-la mi
si jaŋ bul nuu-kala teeŋ. Ma wiaa
kperimi nɛ woruŋ.

Pɔɔl bul Heega ari Saara wiaa

21 Má dagɛmi, ma nialiŋ si cho di
ma ha to wialiŋ Moosis si bile lɛ, ma
bi ba bubuɔŋ jiŋ? 22 Wia teniŋ tuɔŋ
ba bula ari Abiraham fa lul biiriŋ
balia nɛ. Dɔŋɔ ŋaa u haala titia
bii nɛ, dɔŋɔ ma fa ŋaa Abiraham
ha-yomo bii. 23 Abiraham ha-yoŋ-
la si lul bile, nuhuobiine woŋbiiŋ
lɛ nɛ ba to a lulu. Bile Abiraham
haala titia si lula, Wia nɛ bula ari
ba jaŋ lulu. 24 Wiiŋ deeŋ nagɛ niiriŋ
balia nɛ Wia bil. Yoŋ-la yiriŋ nɛ fa
Heega. U biiriŋ ŋaa yosi nɛ. Heega
nagɛ wialiŋ Wia si joŋo pi Moosis
nɛ, peel-la nyuŋ ba síi yirɛ Saana nɛ.
25 Heega nagɛ Saana peel-la nɛ. Peel-
la hɛ Ariibia tiŋteeŋ lɛ nɛ. Heega
nagɛ taŋ-la ba si kaa yirɛ Jerusalɛm
lɛɛlɛ. U tuɔŋ niaa ŋaa yosi nɛ.
26 Ama Jerusalɛm dɔŋɔ nɛ Wia-jaŋ
lɛ. U nɛ tii u titia. U nɛ ŋaa la naaŋ.
27 Wia teniŋ tuɔŋ ba si,
“Má leŋ di ha-piriŋ jujuɔsɛ.
Ŋ-na nii-la luoruŋ ha si bi wii
na, chiesi ari tuɔtɔruŋ,
bɛɛ wiaa ha-piriŋ jaŋ lul biiriŋ
kii haal-la síi lul.”
28 Mi naaŋbiiriŋ, la-na nagɛ Abira-
ham bie Aizik nɛ. Wia fa si leŋe
ba lul Aizik ŋii, ŋii titia nɛ Wia leŋ
ba lulla maa. 29 Abiraham biiriŋ
balia tuɔŋ ku-la ba si to nuhuobi-
ine woŋbiiŋ a lul dɔgisɛ bile ba si
lula Wia doluŋ lɛ. Ŋii titia nɛ ba
dudɔgisɛla ma lɛɛlɛ. 30 Bɛɛ nɛ ba
bul Wia teniŋ tuɔŋ? Ba bula, “Kiri
yoŋ-la ari u bie ta, di ba lii ŋ dia
lɛ, bɛɛ wiaa yomo bie bi jaŋ wuo pɛ
haal-la si tii u titia bie lɛ di ba dii
ba nyimma dia, duu nɛ suba.” 31 Ŋii
wiaa mi naaŋbiiriŋ, la bi ha-yoŋ-la
biiriŋ ŋaa. La ŋaa haal-la si tii u titia
biiriŋ nɛ.

5

Kirisito laala ta nɛ di la tii la titia

1 Kirisito laala ta nɛ di la tii la
titia. Má saa chiŋ kpaŋ kpaŋ, a pɔ
di nuu-kala bira sí ma kaa ŋaa yosi.
2 Má jegile nii. Mi-na Pɔɔl nɛ bul
wiiŋ deeŋ pipima. Di ma nɛ leŋe
di ba keri ma penee, wii-la Kirisito
si ŋaa pima ŋaa wu-pɛi nɛ. 3 Mi
jaŋ bira bul, di nuu-kala nɛ sɛyɛ di
ba keri u peniŋ, u maga di tiina
tuto wialiŋ kala Moosis fa si bile nɛ.
4 Ma nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si
bile aa walimɛ di ma kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ, ma keri ma titia ta nɛ
Kirisito teeŋ. La Tiina Yesu zile-la
nɛ ma via ŋii. 5 Ama Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, la-na laa dii a kɛŋ yiɛlaa
ari la jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
6 Di la di Kirisito nɛ ŋaa kubala, di
la keri la penee koo di la bi kere, u

bi wii kɛnɛ. Wii-la si ŋaa siifiaŋ wii
nɛ, ma si laa Wia wiaa dii a cho niaa
maa. [7] Ma faa ŋaa woruŋ nɛ. Kubɛɛ
nɛ saa nyisɛma di ma sí wutitii-la to?
[8] Wia nɛ yirɛma, u bima nyisa di ma
leŋ wutitii-la. [9] Si-buruŋ muapilii nɛ
ba yie joŋo hɛ boroboro munuŋ si
yuga lɛ, aŋ ka u sii puɔrɛ. [10] Mi ha
kɛŋ yarida nɛ ma lɛ. La di ma kala
ŋaa kubala nɛ Wia teeŋ. Ŋii wiaa mi
jima ari ma bi jaŋ to woŋbii-tanii.
Mi saa laa dii ari Wia jaŋ dɔgisɛ nii-
la yiri-na kala síi walimɛma. [11] Mi
naaŋbiiriŋ, di mi nɛ haa bul ari u
maga di ma keri ma penee nɛ, aŋ ka
di Wia-na laama ta, bɛɛ nɛ tii ba haa
to naasiŋ dudɔgisɛmi? Di mi nɛ fa si
di nuu-kala maga duu keri u peniŋ,
ŋii-na mi fa bi jaŋ na hɛɛŋ a tiŋ mi
síi bul Yesu si suu daa-gɛsɛ-la nyuŋ
wiaa. [12] Nialiŋ kala síi walimɛma,
mi fa cho di ba lii ma tuɔŋ nɛ a mu
feri ba titia.

[13] Ka ma-na mi naaŋbiiriŋ, Wia
yirɛma nɛ di ma tii ma titia. Ma saa
si tii ma titia ŋii, ma sí leŋe di ma joŋ
ŋii a to ma titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ. Ama má cho dɔŋɔ a tima pipa
dɔŋɔ. [14] Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto, ba tuɔŋ
wu-nyuŋ nɛ ŋla: “Cho ŋ dɔŋɔ tiina
ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.” [15] Ama di ma
wu-ŋaalaa nɛ nagɛ baga kiaa di ma
gura kɛŋ dɔŋɔ didii, má pɔ ma titia
lɛ, di ŋii dee ma jaŋ kpu dɔŋɔ dɛrɛ.

Má to Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ a kɛŋ miisiŋ

[16] Ama wii-la mi síi chɛ di mi bula
pima nɛ ŋla: Má to Wia Diŋ-zɔŋ-la
niiŋ lɛ aŋ via ma titia tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa, [17] bɛɛ wiaa la titia tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa bi Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-
ŋaalaa cho. Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-
ŋaalaa ma bi la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
cho. La tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ari Wia
Diŋ-zɔŋ-la saa ŋaa diŋdɔmɔ nɛ, ŋii
wiaa, wii-la la síi chɛ la ŋaa, la
buu wuo ŋaa. [18] Ama di ma níi to
Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ lɛ, Ju̱u tiŋŋaa
naabalimaba fa síi to wialiŋ bira
bima wuo. [19] La tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
chaasa chiŋ nɛ. Di nuu nɛ toba, u yie
chichɛ haŋtolibiisiŋ, aa ŋaa disin-
niŋ, aa ŋaa wu-liiliŋ, [20] aa kpaarɛ
vuiaa, aa ŋaa hil wiaa, aa bɛrɛ niaa,
aa hihɛ yuosuŋ, aa kɛŋ yaribieriŋ, a
kɛŋ baaniŋ, a chil u duŋduŋa wiaa,
a kɛŋ dɔŋɔ pupɔrɛ, a lilii dɔŋɔ hariŋ,
[21] a kɛŋ hadɔruŋ, a nyua siniŋ a
bubugi, a gɔllɔɔ nyua siniŋ vuiaa
yiriŋ lɛ. Mi laa sipaaŋ kpurisɛ ma
digilaa nɛ. Mi saa bira kpurisɛ ma
digilaa nɛ ari nialiŋ síi ŋaa wiaa
deeŋba bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-
la tuɔŋ. [22] Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la yie
ŋaa la cho niaa nɛ, a kɛŋ tuɔtɔruŋ,
a fiɛla hɔŋ sɔm, a kɛŋ kenyiri, a kɛŋ
zile, a ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, a chiŋ la
yarida lɛ, [23] a fiɛlɛ la siaa, a kɛŋ la
titia woruŋ. Kisiŋ dɔŋ bira tuo si jaŋ
wuo bul di ŋ leŋ wiaa deeŋba. [24] Ŋii
wiaa, nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii,
ba titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ba suu. Ba
bira bi ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ ka
to. [25] Di Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ hɛla lɛ, u
maga di la tuto u niiŋ lɛ nɛ. [26] Ma
sí leŋe di la cho di la bibigisi la titia
lɛ, a sí leŋe di la ŋaa di la dɔŋsuŋ
tiŋŋaa baaniŋ sisii, a sí yaribieriŋ
kɛŋ dɔŋɔ lɛ.

6

Má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a pi nuu-kala

[1] Mi naaŋbiiriŋ, di ma dɔŋɔ nɛ juu
haachɛ lɛ, ma nialiŋ síi to Wia Diŋ-
zɔŋ-la niiŋ lɛ, má dagu ŋii u si jaŋ
to a miira lii u haachɛba lɛ. Má
chagilu, a sí u lɛ kpia. Ma si ŋaa
ŋii, má beŋ ma titia nyuŋ woruŋ, di
Sitaani sí wuo nyisɛma maa, di ma
juu haachɛ. [2] Di ma kuŋ nɛ juu wii,
má pɛu lɛ. Di ma níi ŋaa ŋii, maa
to Kirisito niiŋ nɛ. [3] Di nuu nɛ biina
ari u ŋaa nuu nɛ, u bi nuu-kala ŋaa,
uu nyisɛ u titia nɛ. [4] Má leŋ di nuu-
kala beŋ u titia wu-ŋaalaa lɛ a na
duu to woŋbiiŋ nɛ koo u bi woŋbiiŋ
to. Duu to woŋbiiŋ, u jaŋ wuo bigisi
u titia lɛ a tiŋ u wu-ŋaalaa lɛ a sí
u titia kaa magisɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa,
[5] bɛɛ wiaa nuu-kala maga duu chuŋ
u titia chuga nɛ.

6 Nii-la ba síi dagɛ Wia niiŋ wiaa,
duu nɛ kɛŋ kuŋ-kala, u maga duu
ŋaa pi nii-la síi dagu nɛ.

7 Ma sí ma titia nyisu. Nuu-kala
bi Wia wuo mɔŋ. Ku-la ŋ si duo,
u titia nɛ ŋ jaŋ kuŋ. 8 Di nuu-kala
nɛ to u tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ, u
wu-ŋaalaa lɛ nɛ Wia jaŋ to a dɔgisu.
Ama di nuu nɛ to Wia Diŋ-zɔŋ-la
niiŋ, Wia jaŋ joŋ miisi-la si bi dɛrɛ
a t̠imu. 9 Ŋii wiaa, ma sí leŋe di la
lɔl wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. Di la nɛ
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a lɔl aŋ nyalimɛ, di
bua-la nɛ yie, Wia jaŋ t̠iŋla. 10 Ŋii
wiaa, di la nɛ wuolo, la ŋiŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ nuu-kala lɛ, a wasa nyaŋ la
di nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii a
ŋaa kubala.

Chagiliŋ ari Chuɔlaa

11 Ma na mi ŋmuŋsuŋ si barima
ŋii. Mi titia nisiŋ nɛ mi kaa ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ a pipima. 12 Nialiŋ síi chɛ
di ba dagɛ ba titia lɛ ari baa to Ju̠u
tiŋŋaa woŋbiiŋ, ba níi fugɛma di ma
keri ma penee. Ba laa dii ari Kirisito
suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ba wiaa nɛ. Ba
saa jima ari ba si laa dii ŋii, niaa
jaŋ to naasiŋ dɔgisɛba. Ba saa bi ŋii
cho, ŋii nɛ tii ba fugɛma di ma keri
ma penee. 13 Nialiŋ titia si keri ba
penee, ba bi wialiŋ Moosis fa si bile
ka to. Baa chɛ di ma keri ma penee
di ba wuo bibigisi ba titia lɛ ari ma
maa to Ju̠u tiŋŋaa woŋbii-la nɛ.

14 Ama mi-na, mi jaŋ bigisi mi titia
lɛ ari la Tiina Yesu Kirisito si suu
daa-gɛsɛ-la nyuŋ duŋduŋa wiaa. A
tiŋ u si suu ŋii, u nagɛ ari la duu kala
nɛ suba. Ŋii wiaa, mi ta jia nɛ dunia
kiaa lɛ. Dunia kiaa ma ta jiami lɛ.
15 U bi wii kɛnɛ di la keri la penee
koo di la bi kere. Wii-la si ŋaa siifiaŋ
wii nɛ, di la birimɛ a kɛŋ mii-falii-la.

16 Nialiŋ kala si to wiiŋ deeŋ, Wia
jaŋ fába nennige a leŋ di ba hɔŋ ari
yarifiɛlaa, ba di Wia niaa kala. Ba
nɛ ŋaa Iziral tiŋŋaa titia Wia teeŋ.
17 A lii jiniŋ a kaa mumu, nuu-kala
bira sími walimu. Fufuunu-la mi si
kɛnɛ mi yaraa lɛ, ba níi dagu ari mi
ŋaa Yesu nuu nɛ.

18 Mi naaŋbiiriŋ, la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa. Ami.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI ƐFƐSIS NIAA

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
a pipi ma Wia nialiŋ si hɛ Ɛfɛsis lɛ
a chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ a mu
tigɛ Kirisito Yesu lɛ. Wia tuɔtɔruŋ lɛ
nɛ u liisɛmi di mi ŋaa Kirisito Yesu
naŋzɔɔ.
2 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Wia si to Kirisito lɛ a pɛla lɛ

3 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ ŋaa
la Tiina Yesu Kirisito Nyimma. U to
Kirisito lɛ nɛ a pɛla lɛ wii-na kala lɛ u
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Wii-na kala u si
kaa pɛla lɛ lii u jaŋ nɛ. 4 U to Kirisito
lɛ a liisɛla nɛ, ka u-na suomo ŋaa
dunia. U liisɛla di la wuo kɛŋ tuɔ-
pula u sipaaŋ, di ba sí cheeriŋ kala
joŋo pila. 5 Ka di u-na ŋaa dunia, u
laa sipaaŋ biina jiŋ ari u jaŋ to Yesu
Kirisito lɛ nɛ a leŋ di la ŋaa u biiriŋ.
U si chola ŋii, ŋii nɛ tii u fa biinɛ ŋii.
U tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u ŋaa ŋii. 6 U ŋaa
ŋii di la wuo dɛnnu, a leŋ di u yiriŋ
yirɛ, a tiŋ u si fála nennige. U Bii-
chooluŋ lɛ nɛ u to a pɛla lɛ. 7 La si
mɛrɛ Kirisito lɛ ŋii, u joŋ u chaliŋ
jaasɛ a ṯiŋ la wu-bɔŋŋɔɔ chimiŋ, di
Wia joŋ la wu-bɔŋŋɔɔ chɛla. Wia
zile yuga nɛ kiŋkɛŋ la teeŋ. 8 Ŋii
nɛ tii u ŋaa ŋii pila. U fála nennige.
9 Wia pila wu-jimii-na kala di la wuo
jiŋ wialiŋ kala u si biina ari u jaŋ
ŋaa pila bubuɔŋ. Wiaa deeŋba fa
faa nɛ. Nuu-kala fa biba jiŋ. Ka u
lɛɛlɛ leŋ la jiŋ wialiŋ. Kirisito lɛ nɛ u
to a ŋaa ŋii. 10 U ŋaa ŋii di bua-la nɛ
yie, duu to Kirisito lɛ a kɛŋ kuŋ-kala
hɛ dɔŋɔ lɛ nɛ, kialiŋ si hɛ Wia-jaŋ
ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ kala.
11 U to Kirisito ma lɛ nɛ a joŋ kiaa
billa lɛ di la tiiba. Faafaa kala nɛ
u biinɛ ŋii. U yie ŋaa wii-kala u
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ. 12 U ŋaa ŋii di la
nialiŋ si laa sipaaŋ joŋ la yiɛlaa hɛ
Kirisito lɛ, di la wuo leŋ di u yiriŋ
yirɛ. 13 Ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa, ma ma nii Wia wialiŋ si ŋaa
wutitiiba nɛ. Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa
nɛ ŋii. Ba nɛ wuo laala ta. Ma ma
laa u wiaa dii nɛ. Ma si laa u wiaa
dii ŋii, Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ
nɛ, ku-la u fa si si u jaŋ joŋo pi nialiŋ
si laa u wiaa dii. U magiliŋ nɛ ŋii.
14 Wia Diŋ-zɔŋ-la u si joŋo hɛla lɛ
sɛnɛ daga ari wutitii, maachie la jaŋ
dii ku-daŋ-daŋ-la Wia si ŋaa billa lɛ.
Ŋla ŋaa di la wuo leŋ duu yiriŋ yirɛ
nɛ.

Pɔɔl chuɔlɛ Wia a pi Ɛfɛsis niaa

15 Mi nii ŋii ma si laa la Tiina
Yesu wiaa dii ari ŋii ma si cho Wia
niaa maa. 16 Ŋii wiaa nɛ tii, di
mi níi chuɔlɛ Wia-na kala, mi bi
ma wiaa yu. Mi yie liisi ma wiaa
ma nɛ a chuɔlɛ Wia pipima bua-na
kala. 17 Mi yie sul Wia, la Tiina Yesu
Kirisito Nyimma, nii-la si kɛŋ yiriŋ
maa, duu pima wu-jimiŋ, a bira kɛŋ
u titia ma kaa dagɛma u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ di ma wuo jimu. 18 Wia
si yirɛma di ma wuo juu u kuorii-la
tuɔŋ ŋii, mii sulu duu wuo pullɛ ma
tuɔŋ di ma wuo jiŋ ku-la ma síi yiɛlu
nagisiŋ, a bira jiŋ kialiŋ ma di Wia
niaa kala si jaŋ dii ba zɔmuŋ. 19 Mi
biraa sulu di u wuo leŋ di ma jiŋ u
doluŋ si yuga magɛ ŋii, nialiŋ si laa
u wiaa dii teeŋ. U yie to u dol-bal-la
lɛ nɛ a tiŋ u tiŋtiŋŋaa. 20 Dol-la titia
nɛ u kaa chisɛ Kirisito suuŋ lɛ a leŋ
u hɔŋ Wia sɛmɛ Wia-jaŋ lɛ, ni-duoŋ
di-hɔnuŋ. 21 U nɛ kii nuu-kala si kɛŋ
doluŋ a bibeŋ niaa dunia deeŋ lɛ. U
nɛ kɛŋ yiriŋ a kii nuu-na kala si kɛŋ
yiriŋ dunia deeŋ lɛ ari dunia-la si jaŋ
bira kɔ lɛ. 22 Wia joŋ kuŋ-kuŋ-kala
doluŋ a hɛ Kirisito nisiŋ lɛ nɛ, a bira
leŋ u ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi kuhiaŋ maa. 23 Nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi nɛ ŋaa Yesu
yaraa. Kirisito nɛ bira ŋaa nii-la si
joŋ u doluŋ hɛ dunia lee-na kala.

2

Wia to Kirisito lɛ a leŋ la kɛŋ

miisiŋ
1 Ma fa naga ari ma suba nɛ a
tiŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ ari ma haachɛba
wiaa. 2 Ma faa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ
a ŋiŋaa ma tuɔtɔrɛ wiaa, bua-la lɛ
ma fa síi to Sitaani dunia deeŋ lɛ.
Sitaani nɛ leŋe nialiŋ si bi Wia niiŋ
wiaa ka to ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. 3 La
kala kala nɛ faa to la tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa hariŋ a ŋiŋaa wu-lɔrunuŋ,
a bira bibiinɛ wu-bɔŋŋɔɔ. La fa síi
ŋaa wiaa deeŋba, Wia fa na baaniŋ
nɛ la nyuŋ, ari u fa si na baaniŋ
dunia niaa nyuŋ ŋii. 4 Ama Wia
chola nɛ kiŋkɛŋ a fifála nennige, ŋii
nɛ tii u leŋ la di Kirisito kala kɛŋ
miisiŋ. [U si fála nennige nɛ tii u
laala ta.] 5 Bua-la lɛ la fa si ŋaa
haachɛba nɛ a fa bi miisiŋ kɛnɛ a tiŋ
la haachɛba-la wiaa, u laala ta. A tiŋ
u si chola nɛ tii u ŋaa ŋii. 6 U bira
chisɛ la di Kirisito Yesu kala suuŋ lɛ
nɛ, a leŋ di la di Kirisito Yesu kala
ŋaa kubala a hɔŋ Wia-jaŋ lɛ. 7 U to
Kirisito lɛ nɛ a leŋ la kɛŋ miisiŋ, duu
wuo dagɛla maachie ŋii u si chola
ari ŋii u si faasa fála nennige. 8 Wia
lahɔrimɔ nɛ tii u laama ta, a tiŋ ma
si laa u wiaa dii. U bi naga ma titia
si kɛŋ doluŋ nɛ tii Wia laama ta, u
ŋaa ŋii pima chɔgita nɛ. 9 U bi naga
ma tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ wiaa nɛ tii u laama
ta. Ŋii wiaa nuu-kala bi maga duu
bibigisi u titia lɛ. 10 Wia nɛ ŋaala.
U ŋaala di la to Kirisito Yesu lɛ nɛ
a ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. U ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
deeŋba billa lɛ di la ŋiŋaaba.

Nuhuobiinee kala ŋaa kubala nɛ Kirisito teeŋ

11 Ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
ma sí yu ari Ju̱u timma-la fa si keri
ba penee ka yirɛ ma nialiŋ si kɛŋ
peŋ-puruŋ nɛ. Nialiŋ si keri ba
penee fa keri ba yaraa sɛmɛ dɔŋɔ nɛ
a ta. 12 Ma bira sí yu ari bua kubala
lɛ ma fa bi Kirisito jiŋ. Ma di Iziral
tiŋŋaa fa bi kubala ŋaa. Wialiŋ Wia
fa si bula ari u jaŋ ŋaa pi u niaa,
ma-na fa bi jaŋ naba. Ma fa bi kuŋ-
kala ka yiɛlɛ, ma bira bi Wia ma
kɛnɛ dunia lɛ. 13 Ma di Wia pɛgɛ
fa bolie nɛ, ama lɛɛlɛ Kirisito joŋ u
chaliŋ jaasɛ la wiaa nɛ, di la di Wia
kpagɛ dɔŋɔ. 14 U nɛ kɛŋ nialiŋ si ŋaa
Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ kala si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa hɛ dɔŋɔ lɛ ba siŋ a ku
ŋaa kubala. U nɛ kɛŋla hɛ dɔŋɔ lɛ
la bira bi diŋdɔmɔ ŋaa. 15 U si suba
ŋii, u leŋe wialiŋ Moosis fa si bile di
niaa tuto, ba bira bi doluŋ kɛnɛ. U
ŋaa ŋii di nialiŋ si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa ari
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kala tou
lɛ nɛ a wuo siŋ, a ŋaa kubala maa. U
nɛ leŋe ba siŋ. 16 Kirisito si suu daa-
gɛsɛɛ nyuŋ ŋii, u leŋe ba diŋdɔnnu-
la dɛrɛ nɛ. U si ŋaa ŋii, u leŋe ba
kala balia tou lɛ a ŋaa kubala nɛ,
a kɛŋ ba di Wia hɛ dɔŋɔ lɛ ba siŋ.
17 Kirisito nɛ kɔ a bul Wia wu-zɔmɔ-
la a pi nialiŋ pɛgɛ fa si bolie ari Wia,
ari nialiŋ ma fa si kpagɛ Wia kala,
a bula piba di ba siŋ a kɛŋ nii-bala.
18 La kala kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la nɛ. U
doluŋ lɛ nɛ la kala jaŋ to a mu Wia
teeŋ.
19 Ma saa bira bi nuhuɔraa ŋaa,
a bi duura bibaarɛ maa. Ma di Wia
niaa kala ŋaa kubala nɛ a hɛ Wia dia
lɛ. 20 Ma nagɛ dia-la Wia si saa nɛ.
Wia naŋzɔɔba ari nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba nɛ ŋaa
dia-la geŋtine. Kirisito Yesu titia nɛ
ŋaa tiebii-duo-la ba si kaa bil dia-la
geŋtine. 21 U nɛ chagɛ dia-la kala bil
u ku ŋaa Wia-dia, la Tiina Yesu dia-
la. 22 Ma di Kirisito si ŋaa kubala ŋii,
ma di Wia niaa dɔŋsuŋ kala nɛ u kaa
saa Wia-dia deeŋ, dimɛ nɛ Wia leŋ
u Diŋ-zɔŋ-la jujuu.

3

Pɔɔl bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa

1 Ba kɛŋ mi-na Pɔɔl tɔ dia a tiŋ
Kirisito Yesu wiaa nɛ. Mi bira hɛ
sarika lɛ a tiŋ ma ma nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa wiaa nɛ. Ŋii wiaa
nɛ tii mi yie sul Wia pipima. 2 Mi
jima ari ma ma nii ŋii Wia si fámi
nennige a liisɛmi di mi tiŋ tiŋtimiŋ
deeŋ ma teeŋ. 3 Teŋ-la mi fa si
ŋmuŋsa pipima mi bul wiaa mua, a
dagɛ ŋii Wia si kɛŋ wialiŋ fa si faa

a kaa dagɛmi. 4 Di ma nɛ karimɛ
tɛŋ-la, ma jaŋ na ŋii Wia si leŋe
mi jiŋ wialiŋ fa si faa a tigɛ Kirisito
lɛ. 5 Wia fa bi leŋe di nuu-kala jiŋ
wiaa deeŋba, ama lɛɛlɛ u joŋo dagɛ
u naŋzɔɔba-la si kɛŋ tuɔ-pula, ari
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ. U leŋe u Diŋ-zɔŋ-la nɛ joŋ
wialiŋ dagɛba. 6 Wialiŋ nɛ ŋla: Wia
to Kirisito Yesu wu-zɔmɔ-la lɛ nɛ a
leŋ Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ ma si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kala kɛŋ toruŋ kialiŋ
Wia si ŋaa billa lɛ. Lɛɛlɛ ba kala
ŋaa Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ nɛ a
tiŋ Wia wu-zɔmɔ-la wiaa. Ba ma jaŋ
pɛ dii kialiŋ Wia si to Kirisito Yesu lɛ
a bul di u jaŋ joŋo pila.

7 Wia leŋe mi ŋaa u tiŋtinnu nɛ, di
mi bul Yesu wu-zɔmɔ-la a pi niaa. U
lahɔrimɔ lɛ nɛ u dii zile mi lɛ a joŋ u
doluŋ pimi mi kaa titiŋ. 8 Wia niaa
tuɔŋ kala, mi nɛ ŋaa ba ku-bie, aŋ
ka u fámi nennige a liisɛmi di mi bul
Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa, di ba wuo jiŋ ari Kirisito kɛŋ
kiaa nɛ woruŋ. Nuu-kala bi ba niiŋ
wuo jiŋ. 9 Wia nɛ nii-la si ta kuŋ-
kala. U nɛ leŋe mi bul wiaa deeŋba
kala a pi niaa, di ba wuo jiŋ wialiŋ u
síi chɛ duu ŋaa a mu tigɛ kialiŋ kala
u si joŋo faa faafaa kala lɛ. 10 Wia
ka chɛ duu to nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi lɛ, a leŋ Wia bii-zɔŋŋɔɔ
ari Wia bii-bɔŋŋɔɔ kala si hɛ wia
nyuŋ lɛ ku jiŋ Wia si kɛŋ wu-jimiŋ
ŋii kiŋkɛŋ. 11 Wia fa biinɛ faafaa
kala nɛ duu ŋaa wiaa deeŋba. Ama
lɛɛlɛ u to la Tiina Yesu Kirisito lɛ nɛ
a leŋ di wialiŋ sɛnɛ ku ŋaa wutitii.
12 La si laa u wiaa dii ŋii, la bi jaŋ
fifá fawulluŋ. La jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ
a mu u sipaaŋ. 13 Mi saa sulma di
ma sí leŋe di ma tuɔŋ chei a tiŋ mi
síi na hɛɛŋ ŋii wiaa. Mi síi na hɛɛ-la
jaŋ leŋ di ma laa yiriŋ.

Pɔɔl bira sul Wia a pi Ɛfɛsis niaa

14 Di mi nɛ biinɛ wialiŋ Wia si ŋaa
pila, mi yie tuu kpirimi la Nyimma
Wia sipaaŋ nɛ. 15 U nɛ hɛ doho kala
yiriŋ, kialiŋ kala si hɛ Wia-jaŋ ari
kialiŋ kala si hɛ tiŋteeŋ lɛ. 16 U si
kɛŋ yiriŋ kiŋkɛŋ ŋii, mii sulu duu
leŋ di u Diŋ-zɔŋ-la pima doluŋ ma
tuɔsaa lɛ. 17 Mi bira sulu di ma wuo
laa Kirisito wiaa dii woruŋ, duu wuo
hɛ ma tuɔsaa lɛ a leŋ di ma chiŋ
kpaŋ kpaŋ a cho niaa. 18 Mi bira sulu
duu pima doluŋ, di ma di u niaa kala
wuo jiŋ ŋii Kirisito si faasa choma
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ, di ma ku jiŋ chonu-
la jaliŋ ari u luŋuŋ ari u duomuŋ
kala. 19 Ama nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ
Kirisito chonu-la si magɛ ŋii. U nɛ
kii wialiŋ kala la si wuo jiŋ. Mii sul
Wia duu leŋ di ma ma kɛŋ ku-zɔmɔ-
la kala u si kɛnɛ.

20 U dol-la u si kaa titiŋla lɛ, mii
sulu duu leŋ di dol-la faasa titiŋ la
tuɔsaa lɛ. U nɛ jaŋ wuo ŋaa kiaa
yuga kii kialiŋ kala la si sulu chichɛ
ari wialiŋ kala la síi biinu. 21 Má leŋ
di la nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi to Kirisito Yesu lɛ, a leŋ di
u yiriŋ yirɛ a lii lɛɛlɛ a kaa mu wuu.

4

Kirisito pila doluŋ di la ŋaa kubala u teeŋ

1 Ba kɛŋ mi-na Pɔɔl tɔ dia a tiŋ
la Tiina Yesu wiaa. Ma nialiŋ Wia
si yira, mii sulma di ma leŋ di ma
wu-ŋaalaa joŋ woŋbiiŋ ari Wia síi
chɛ ŋii. 2 Má leŋ di ma siaa tuu
tiŋteeŋ, a pɛ kɛŋ ma titia muuri, a
kɛŋ kenyiri, a joŋ wiaa chichɛ dɔŋɔ,
a tiŋ ma si cho dɔŋɔ wiaa. Má leŋ
ma ŋaa kubala 3 Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ.
Ma sí leŋe di kuŋ-kala kɛŋma pɔrɛ
dɔŋɔ lɛ. Má kɛŋ dɔŋɔ woruŋ a fiɛla
hɔŋ sɔm. 4 A tiŋ Kirisito wiaa, la
kala ŋaa kubala nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la
si hɛla lɛ, ma ŋaa kubala nɛ. Wia
si yirɛla ŋii, la kala yiɛlɛ wu-bala
nɛ. 5 La kala Tiina ŋaa kubala nɛ.
Wialiŋ la si laa dii ma ŋaa kubala
nɛ. Wii-chuɔlɛ lii-bala nɛ la kala fo.
6 La kala Wia ari la kala Nyimma
ŋaa kubala nɛ. U nɛ kii kuŋ-kuŋ
kala. U hɛ kuŋ-kala lɛ nɛ a titiŋ, a
hɛ ma ma tuɔsaa lɛ. 7 Kirisito pɛla
kuŋ-kala lɛ nɛ a joŋ kiaa pila ari u
síi chɛ ŋii. 8 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
sɛmɛ dɔŋɔ a bul,

"U si yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ dɛrɛ, u jil Wia-jaŋ
aŋ joŋ doluŋ pi niaa di ba kaa titiŋ."
9 Di la nɛ si ari u jil Wia-jaŋ nɛ, ŋii
daga ari u laa sipaaŋ lii Wia-jaŋ nɛ
a ku tuu tiŋteeŋ. 10 Nii-la titia si ku
tuu tiŋteeŋ, u nɛ bira jil Wia-jaŋ ŋii
a kieli lere-la kala si hɛ wia nyuŋ,
duu kɛŋ kuŋ-na kala doluŋ. 11 Dol-la
u si joŋo pi niaa, u nɛ ŋla: U pi niaa
dɔŋsuŋ doluŋ di ba wuo ŋaa Yesu
naŋzɔɔba, a leŋ dɔŋsuŋ ma ba wuo
bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
a leŋ dɔŋsuŋ maa di ba wuo gɔllɔ
bubul Wia wiaa a pi niaa. Dɔŋsuŋ
ma bibeŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii,
ka dɔŋsuŋ ma didagɛ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii. 12 U pila doluŋ deeŋ di
Wia niaa wuo kaa tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa,
a wuo pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi lɛ di ba waa wialiŋ ba si
laa dii Kirisito teeŋ. 13 U pɛla lɛ ŋii
a kaa mu yi bua-la lɛ la kala si jaŋ
wuo ku chiŋ wialiŋ la si laa dii lɛ, a
wuo ku jiŋ Wia Bie si nagɛ ŋii, a ku
ŋaa ni-duoru Wia wiaa lɛ, a wuo ku
nagɛ Kirisito si nagɛ ŋii wii-kala lɛ.
14 Ŋii-na la bira bi jaŋ ŋaa haŋbiisi
Wia wiaa lɛ. La bi jaŋ mu sipaaŋ
aŋ miirɛ hariŋ maa a tiŋ wu-wogo-
la la si nia a tigɛ Wia wiaa lɛ. La
bi jaŋ to nialiŋ síi nyia wiaa aŋ pɛ
nyinyisɛ niaa, di ba joŋ wialiŋ ba si
laa dii ta. 15 Ama u maga di la cho
dɔŋɔ a bul wutitii bua-na kala. Di
la nɛ ŋaa ŋii, la jaŋ wuo waa Wia
wiaa lɛ a ku nagɛ Kirisito si nagɛ
ŋii. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi nagɛ nuhuobiine naŋdaasiŋ
nɛ. Kirisito nɛ ŋaa nyuŋ. 16 U si ŋaa
la kala nyuŋ ŋii, di naŋdaasi-la kala
nɛ mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a titiŋ ba tiŋtiŋŋaa
woruŋ, yara-la jaŋ waa. La wasa
kɛŋ yarida aa cho dɔŋɔ woruŋ.

Mii-falii-la la si kɛnɛ Kirisito teeŋ

17 Wia doluŋ lɛ mii chɛ di mi bul
wii nɛ pima ari siifiɛsiŋ. Wialiŋ
nialiŋ si bi Wia jiŋ síi ŋaa aŋ bibiinɛ,
ba ŋaa wu-pɛiba nɛ. Ma-na bira sí
wialiŋ ŋaa. 18 Birimiŋ tɔ ba wu-
jimiŋ nɛ. Ba bi jaŋ wuo na miisi-la
Wia si joŋo pi niaa, bɛɛ wiaa ba bi
wii-kala jiŋ, aŋ kɛŋ tuɔ-hɛɛŋ maa.
19 Ba joŋ hiisiŋ chɔmɔ nyua nɛ, aŋ
joŋ ba titia hɛ wu-liiliŋ ŋaaniŋ lɛ, aa
hihiɛnɛ di ba gɔllɔ ŋaa disiŋ-na kala.
20 Ŋii dee Kirisito dagɛma. 21 Ma nii
Yesu wiaa nɛ. Ba dagɛma u wiaa ma
nɛ. Wialiŋ kala saa ŋaa wutitiiba nɛ.
22 Ma fa si nagɛ ŋii buŋbuŋ-la, má
joŋu ta. Ba fa nyisɛma a cheima nɛ.
23 Má leŋ di Wia kɛŋ ma tuɔbiinaa
kala birimɛ di ba ŋaa ku-falia. 24 Ma
tuɔbiiŋ-falia-la nagɛ Wia si nagɛ ŋii
nɛ. Wia nɛ joŋo pima. Ŋii wiaa,
má to ma tuɔbiinaa deeŋba hariŋ,
di ma sɛnɛ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ
a sí disinniŋ ma kɛŋ.

25 Ŋii wiaa, ma bira sí wiaa
nyinyia. Má leŋ di nuu-kala bul
wutitii a pi u dɔŋɔ tiina, bɛɛ wiaa la
kala nagɛ naŋdaasiŋ nɛ a ku mɛrɛ
dɔŋɔ lɛ a ŋaa kubala. 26 Di ma nɛ
na baaniŋ, ma sí leŋe di ma baaŋ-la
leŋ di ma juu haachɛ lɛ. Ma bira sí
leŋe di ma na baaniŋ di wia tuu juu.
27 Ma sí leŋe di Sitaani na woŋbiiŋ a
nyisɛma di ma ŋaa haachɛ. 28 Nii-
la kala fa síi gaa, u maga duu leŋ
gaariŋ, aŋ kɛŋ u nisaa faasa tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ a wuo na ku-la kala u
síi chɛ u titia lɛ, aŋ wuo pɛ summoo
ma lɛ. 29 Ma sí leŋe di wu-bɔŋ kala
lii ma niiŋ lɛ. Má bul wu-zɔmɔ-la
síi juu niaa digilaa bua-la lɛ si maga,
a leŋ di wialiŋ ma síi bul pɛ nialiŋ
lɛ síi jegili wialiŋ. 30 Ma sí leŋe di
Wia Diŋ-zɔŋ-la tuɔŋ chei. U nɛ Wia
joŋo hɛma lɛ. U ŋaa magiliŋ ma lɛ
a dagɛ ari Wia jaŋ laama ta tapulii-
la Kirisito sí jaŋ miira kɔ. 31 Má joŋ
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ kala ta. Di nuu
nɛ ŋaa wii juuma lɛ, ma sí joŋo hɛ
ma tuɔŋ lɛ. Ma sí tɛru, ma sí baaniŋ
na. Ma sí goŋ ŋaa niaa nyuŋ. Ma
sí niaa yiriŋ chichei. Ma bira sí wu-
bɔŋ kala kala ŋaa. 32 Ama má kɛŋ
zile dɔŋɔ lɛ, a fifá dɔŋɔ nennige. Má
joŋ wiaa chichɛ dɔŋɔ, ari Wia si to
Kirisito lɛ a joŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ kala

chɛma ŋii.

5

Ma hɛ Kirisito pulumuŋ tuɔŋ

1 Ma ŋaa Wia bii-chooloo nɛ. Ŋii
wiaa, má chichesi Wia wu-ŋaalaa.
2 Má cho dɔŋɔ ari Kirisito si chola
ŋii a suu la wiaa. U joŋ u titia a pi
Wia. Ba kpuu ari ba si yie kpu pusuŋ
a nyiga pi Wia ŋii, u suɔra siŋ.

3 Ma si ŋaa Wia niaa ŋii, u maga
di ma liisɛ ma titia ha-chɔruŋ ari
ba-chɔruŋ wu-ŋaalaa lɛ, a bira liisɛ
ma titia disinniŋ kala lɛ, a sí niaa
kiaa lilaa. 4 Ma sí wu-liiliŋ ari wu-
tɔɔnuŋ ma bubul. Ma sí sisii-tɔɔnuŋ
ma sii. U bi maga di Wia niaa ŋiŋaa
wiaa deeŋba. Ama u maga di ma
lulɔllɛ Wia nɛ bua-na kala lɛ. 5 U
maga di ma jiŋ woruŋ, ari nialiŋ síi
ŋaa ha-chɔruŋ ari ba-chɔruŋ wiaa
ari nialiŋ síi ŋaa disinniŋ, ari nialiŋ
si kɛŋ niaa kiaa lilaa, niaa deeŋba
kala bi jaŋ dii kialiŋ Wia si ŋaa
bil u niaa lɛ, u-na Wia ari Kirisito
kuorii-la tuɔŋ. 6 Ma sí leŋe di nuu-
kala bul wu-tɔɔnuŋ a nyisɛma. Wiaa
deeŋba nɛ leŋe Wia baaniŋ sisii
nialiŋ si bi u niiŋ ka to nyuŋ. 7 Ŋii
wiaa, má liisɛ ma titia ni-yiri deeŋba
lɛ. 8 Bua kubala lɛ ma ma fa hɛ
birimiŋ tuɔŋ nɛ, ama la Tiina Yesu
leŋe ma lɛɛlɛ hɛ pulumuŋ tuɔŋ nɛ.
Ŋii wiaa, má leŋ di ma wu-ŋaalaa
nagɛ nialiŋ si hɛ pulumuŋ tuɔŋ síi
ŋaa ŋii. 9 Pulumuŋ tuɔŋ wu-ŋaalaa
zɔmɔ nɛ a pɛ ŋaa wutitiiba, aa to
Wia woŋbiiŋ. 10 U maga di ma
gunnɛ wialiŋ ma si jaŋ ŋaa di la
Tiina Yesu tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 11 Birimiŋ
tuɔŋ wu-ŋaala-la niaa síi ŋaa, má
liisɛ ma titia ba lɛ. Niaa dɔŋsuŋ hɛ
birimiŋ tuɔŋ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ.
Ama má joŋ ba bubuɔŋ ta a leŋ niaa
jiŋ wialiŋ ba síi ŋaa bi zɔŋ. 12 U
paala kɛŋ hiisiŋ nɛ di la bul wialiŋ
ba si luɔraa ŋaa. 13 Kuŋ-na kala nɛ
hɛ pulumuŋ tuɔŋ, ba yie nau nɛ.
Kuŋ-kala síi chaanɛ kɛŋ pulumuŋ
nɛ. 14 Ŋii wiaa nɛ tii ba bul, "Ma
nialiŋ si piŋ doŋ a nagɛ ma suba, má
sii doŋ lɛ. Kirisito jaŋ chaana hɛma
lɛ."

15 Ŋii wiaa, má pɔ ma titia lɛ
ari ma wu-ŋaalaa lɛ. Ma sí ni-
yaaraa nagu. Má ŋaa wiaa a nagɛ
nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ. 16 Tapulaa
deeŋba niaa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ. Ŋii
wiaa bua-na kala lɛ di ma nɛ na
woŋbiiŋ, má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ aa bul
wu-zɔŋŋɔɔ. 17 Ma sí yaaru, u maga
di ma jiŋ wii-la síi tɔrɛ la Tiina Wia
tuɔŋ aa ŋaaba. 18 Ma sí siniŋ nyua
bubugi. Di niaa nɛ nyua siniŋ bugi,
ba yie ŋiŋaa wu-liiliŋ nɛ. U jaŋ
cheima. Ama má leŋ di Wia Diŋ-
zɔŋ-la hɛma lɛ a titiŋ. 19 Di ma
nɛ ku hilimi a bul wiaa pipi dɔŋɔ,
má yiyii yiilaa ba síi yirɛ Saams a
didɛnnɛ Wia, a yii yiila-la dɔŋsuŋ
maa síi dagɛ Kirisito wiaa. Ma tuɔŋ
ma lɛ má yii yiilaa a didɛnnɛ la Tiina
Kirisito. 20 Bua-na kala lɛ ari wii-na
kala lɛ, má lɔllɛ la Nyimma Wia. Má
to la Tiina Yesu Kirisito lɛ a ŋaa ŋii.

Haalaa ari baalaa mɛlɛ si maga duu nagɛ ŋii

21 La síi fá la Tiina Kirisito wiaa
ŋii, u maga di la tuto dɔŋɔba niiŋ
wiaa nɛ. 22 Haalaa, má tuto ma
balaba niiŋ ari ma síi to Kirisito
ŋii. 23 Haalaa maga di ba ŋaa ŋii
nɛ, bɛɛ wiaa baalaa nɛ kɛŋ doluŋ
haalaa nyuŋ ari Kirisito si kɛŋ doluŋ
ŋii nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi
nyuŋ, ka ba ŋaa u yaraa. U nɛ saa
bira ŋaa ba Laataara. 24 Nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi síi to
Kirisito niiŋ wiaa ŋii, ŋii titia nɛ
haalaa ma maga di ba tuto ba balaba
niiŋ wiaa. 25 Baalaa, má cho ma
haalaa, ari Kirisito si cho nialiŋ si
laa Wia wiaa dii aa hilimi ŋii, u
suu ba wiaa, 26 a piisɛ ba disinniŋ
ta, a fo ba wu-bɔŋŋɔɔ kala ma ta
ari liiŋ, a tiŋ Wia niiŋ wialiŋ ba si
nia wiaa. 27 U ŋaa ŋii di nialiŋ si
laa u wiaa dii aa hilimi, di ba wuo
zɔŋ kiŋkɛŋ, a tutul u teeŋ, a sí wu-
bɔŋ kala kɛŋ muapilii maa, a bira
sí ŋmaamu muapilii maa, a sí wu-
bɔŋ kala yiri ma ŋaa, a ŋaa nialiŋ si

bi disinniŋ kɛnɛ Wia sipaaŋ a sí wii-
kala ŋaa chei. 28 Yesu si cho nialiŋ si
laa u wiaa dii aa hilimi ŋii, ŋii titia
nɛ u maga di baalaa cho ba haalaa,
ari ba si cho ba titia ŋii. Baal-la
kala si cho u haala, u cho u titia
nɛ. 29 Nuu-kala bi u titia bɛrɛ, ama
u cho u titia a bibeŋ u titia nyuŋ
woruŋ, ari Kirisito síi beŋ nialiŋ si
laa u wiaa dii aa hilimi nyuŋ ŋii.
30 Kirisito yie ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa la ma
ŋaa u naŋdaasiŋ nɛ a mɛrɛ u yaraa
lɛ. 31 Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii baala yie
leŋ u nyimma ari u naaŋ, ka ba di u
haala mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ chal-bala.
32 Wu-kpuŋkpere deeŋ ŋaa wu-bal
nɛ a faa. Kirisito ari nialiŋ si laa u
wiaa dii aa hilimi wiaa nɛ mi bubul
ŋii. 33 U saa nagɛ ŋii nɛ ma ma lɛ. U
maga di nuu-kala cho u haala ari u
si cho u titia ŋii, u maga di haala ma
pi u bala jirima nɛ.

6

*Pɔɔl bul haŋbiisiŋ ari ba ny-
immaba ari ba naaŋba wiaa*

1 Haŋbiisiŋ, u maga di ma tuto
ma nyimmaba ari ma naaŋba niiŋ.
Ŋii níi to Wia woŋbiiŋ. 2 Má zizil
ma nyimmaba ari ma naaŋba ari ba
si bul ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. Wialiŋ
Wia si dagɛ niaa di ba tuto, ba tuɔŋ
deeŋ nɛ kɛŋ time. 3 Di ma níi zil
ma naaŋba ari ma nyimmaba, Wia
jaŋ pɛma lɛ di ma na di-zɔmuŋ, a
kɛŋ mii-duduoŋ dunia deeŋ lɛ. 4 Ma
nyimmaba, ma sí ma biiriŋ walimu
kiŋkɛŋ di ba baaniŋ sisii ma nyuŋ.
Má beŋba a dagɛba woruŋ, duu
nagɛ ari Wia titia nɛ dagɛba woŋbiiŋ
ba tuto.

Pɔɔl bul yosuŋ ari ba tiŋŋaa wiaa

5 Ma yosuŋ, má tuto nialiŋ si tiima
niiŋ dunia deeŋ lɛ. Má zizilba a
fifába. Má kɛŋ wutitii a tutoba ari
Kirisito nɛ ma tuto. 6 Má si leŋe
di ma tiŋŋaa beŋma aŋ ka ma-na
titiŋ woruŋ, a sí chɛ di ma tiŋ di
ba bɛsɛma lɛ. Ama má tiŋ ari ma
timaa pi Kirisito nɛ a kɛŋ tuɔ-bala,
aa ŋaa wialiŋ Wia si cho. 7 Má kɛŋ
tuɔtɔruŋ titiŋ ma tiŋtiŋŋaa, ari ma
tima pipi Kirisito nɛ, nuhuobiine dee
ma timaa pa. 8 Ma jiŋ di nuu nɛ tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋ, la Tiina Wia jaŋ joŋ ku-
zɔŋ a ti̱mu, di tiina ŋaa yomo koo u
tii u titia nɛ. 9 Ma nialiŋ ma si kɛŋ
yosuŋ, má kɛŋba woruŋ, ma síba
walimu. Ma jiŋ ari ma kala tiina ŋaa
kubala nɛ a hɛ Wia-jaŋ. La kala ŋaa
kubala nɛ u teeŋ. U bila kaa pɔrɛ.

*Kialiŋ Wia si joŋo pila di la kaa
yuo Sitaani*

10 Wii-la mi síi chɛ mi bul, u wu-
kaaniŋ nɛ ŋla: Mii chɛ di ma kɛŋ
doluŋ la Tiina Wia teeŋ a wasa kɛnu
woruŋ. U jaŋ wuo pima doluŋ deeŋ.
11 Sitaani kɛŋ wu-jimiŋ kiŋkɛŋ aa
nyisɛ niaa. Ama má kɛŋ ma titia
woruŋ a yuo laa ma titia Sitaani
teeŋ. Ma nagɛ laali-yuoroo nɛ. Má
laalɛ laali-yuori gɛnni-la kala Wia si
joŋo pima. 12 Ama la bi naga nialiŋ
síi yuo nuhuobiinee. Laa yuo Sitaani
ari u haritooroo nɛ, ari kuŋ-kala si
kɛŋ doluŋ nialiŋ si hɛ birimiŋ tuɔŋ
teeŋ. Dunia deeŋ ari dol-bɔmɔ-la
kala si hɛ wia nyuŋ, ba nɛ laa yuo.
13 Ŋii wiaa, má laalɛ laali-yuori kiaa
Wia si joŋo pima, di tapulii-la wu-
bɔŋŋɔɔ síi chɛ di ba ŋaama lɛ, di ma
wuo ŋaa siri a china gbɛrɛ. 14 Má
chiŋ kpaŋ kpaŋ, má leŋ di wutitii-
la ma si nia nagɛ ma laali-yuori
damɛrɛ a vɔɔ ma tiŋa lɛ, a leŋ di
tuɔ-pula nagɛ ma hɔɔ-gɛriŋ a tɔ ma
hariŋ ari ma sipaaŋ kala, 15 a leŋ di
Yesu wu-zɔmɔ-la ŋaa ma laali-yuori
nɛŋtɛŋŋɛɛ. Yesu wu-zɔmɔ-la pɛ niaa
lɛ ba hɔŋ ari yarifiɛlaa. 16 U ŋii hariŋ
lɛ nɛ má leŋ di ma yarida dol a nagɛ
hɔɔ-la laali-yuoroo si joŋo kɛrɛ ba
bɔyɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo
kɛrɛ laa ma diŋdɔŋ hɛŋŋɛɛ kala u si
joŋo a yuoma. Hɛŋŋɛɛ deeŋba bieru
a nagɛ nyiniŋ síi bieru ŋii nɛ. 17 Wia
si laama ta ŋii, u maga duu nagɛ
nyuŋ-chuulo nɛ di ma joŋo chu, aŋ
joŋ tokobii-la si hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la
teeŋ a kori a yuo laaliŋ. Tokobii-la
nɛ ŋaa Wia wiaa. 18 Má leŋ di Wia
Diŋ-zɔŋ-la pima doluŋ di ma chuɔlɛ

Wia bua-na kala lɛ a sulu wii-wii-
kala. Ma síi ŋaa ŋii, má pɔ woruŋ a
sí doŋ diɛgu, aŋ pɛsɛ, aa chuɔlɛ Wia
pipi Wia niaa maa. 19 Má sul Wia
pimi maa di Wia pimi nyu-duoŋ, a
wuo dagɛmi ŋii mi si jaŋ to a bul
Yesu wu-zɔmɔ-la fa si faa a pi niaa.
20 Mi síi bul Kirisito wu-zɔmɔ-la aa
pi niaa ŋii, ŋii nɛ tii ba kɛŋmi kaa
hɛ chɔrumɔɔ. Má sul Wia pimi di
mi wuo bul Wia wiaa ari nyu-duoŋ,
ari mi si maga di mi bul ŋii.

Wu-kaaniŋ

21 Mii chɛ di ma jiŋ mi si nagɛ ŋii
nɛ, a bira jiŋ tiŋtimii-la mi síi tiŋ.
Mi naaŋbii-chooluŋ Tikikas si ŋaa
la Tiina Yesu tiŋtinni-titii, u jaŋ bul
mi wiaa kala, 22 di ba wuo leŋ di ma
nyuŋ nyaasɛ. Ŋii nɛ tii mi timu ma
teeŋ.

23 La Nyimma Wia ari la Tiina
Yesu Kirisito jaŋ leŋ di la naaŋbiiri-
la kala si laa Yesu wiaa dii hɔŋ ari
yarifiɛlaa, a kɛŋ yarida, a cho dɔŋɔ.
24 Nialiŋ si cho la Tiina Yesu Kirisito
a kaa mu deeŋ deeŋ, Wia jaŋ fá niaa
deeŋba kala nennige.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI FILIPA NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Timoti nɛ ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ aa pi Wia niaa kala si
hɛ Filipa lɛ a laa Yesu Kirisito wiaa
dii. La ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinnaa
nɛ. 2 Laa ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
nihiasiŋ ari nialiŋ si pɛ nihiasi-la lɛ.
La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl chuɔlɛ Wia pipi Filipa niaa

3-4 Bua-na kala lɛ di mi nɛ liisi ma
wiaa, mi yie chuɔlɛ Wia pipima nɛ.
Mi yie lɔllu a mu tigɛ ma wiaa ari
tuɔtɔruŋ nɛ. 5 Mi yie lɔllɛ Wia a tiŋ
ŋii ma si pɛmi lɛ mi bul Wia wu-
zɔmɔ-la a pi niaa. Ma pɛmi lɛ a lii
tapulii-la ma si nii Wia wu-zɔmɔ-la
a kaa kɔ jiniŋ. 6 Mi laa dii ari Wia si
pɛma lɛ ma tiŋ tiŋtiŋ-zɔmɔ-la ŋii, u
jaŋ pɛma lɛ di ma tima mu yi tapulii-
la la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ kɔ.
7 Mii biinɛ ma wiaa nɛ woruŋ. U ŋaa
woŋbii nɛ di mi ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa
Wia fá la di ma kala nennige. A tiŋ
Wia wu-zɔmɔ-la wiaa nɛ ba kɛŋmi
kaa tɔ dia. Bua deeŋ lɛ la kala dii
daŋsia a mu tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ
duu ŋaa wutitii, a leŋ u chiŋ kpaŋ
kpaŋ. Wiaa deeŋba kala lɛ ma pɛmi
lɛ nɛ woruŋ. 8 Mii biinɛ ma wiaa nɛ
woruŋ. Wia nɛ ŋaa mi daŋsia ari
wiiŋ deeŋ lɛ. Chonu-la mi si choma
lii Kirisito Yesu teeŋ nɛ. 9 Mii sul Wia
duu leŋ di ma cho dɔŋɔ, di chonu-la
wasa yugɛ kiŋkɛŋ, a biraa sulu duu
pima wu-jimiŋ di ma wuo jiŋ wii-na
kala ma síi ŋaa bubuɔŋ. 10 Wu-jimii-
la jaŋ leŋ di ma liisɛ wu-zɔŋŋɔɔ a
pi ma titia. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma
jaŋ wuo liisɛ ma titia disinniŋ lɛ, a sí
wii-kala ŋaa chei a mu yi tapulii-la
Kirisito si jaŋ kɔ. 11 Ma si kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ ŋii, ma jaŋ wuo to
Yesu Kirisito lɛ a wasa ŋaa tuɔ-pul
wu-ŋaalaa. Di ma nɛ ŋaa ŋii, niaa
jaŋ dɛnnɛ Wia duu yiriŋ yirɛ.

Pɔɔl si duu jaŋ joŋ u titia bil a mu tigɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa wiaa

12 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma
jiŋ ari wialiŋ si ŋaami lɛ leŋe wu-
zɔmɔ-la mi síi bul wasa mu sipaaŋ
nɛ. 13 Nialiŋ síi beŋ nialiŋ ba si kaa
tɔ dia ari nuu-kala jima ari Kirisito
wiaa nɛ tii ba kɛŋmi kaa tɔ dia.
14 Mi si hɛ dia-la lɛ pɛ la naaŋbiiriŋ
dɔŋsuŋ lɛ ba wasa chiŋ la Tiina Yesu
wialiŋ ba si laa dii lɛ woruŋ. Ba bira
kɛŋ nyu-duoŋ a bubul Wia wiaa, aŋ
bi fawulluŋ ka fá.
15 Mi jima ari niaa dɔŋsuŋ ka bul
Kirisito wiaa a pipagisɛ nɛ ari yari-
bieriŋ, aŋ pɛ ŋaa yuo-hɛɛrɛɛ. Ama
dɔŋsuŋ ma kɛŋ ba tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ a
bubul Kirisito wiaa. 16 Nialiŋ síi to
ba tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ lɛ a bubul Kirisito
wiaa chomi nɛ. Ba jima ari Wia nɛ
liisɛmi di mi bul u wu-zɔmɔ-la a pi
niaa. 17 Nialiŋ si bul Kirisito wiaa
a pipagisɛ yie to ba titia tuɔtɔruŋ lɛ
nɛ. Ba bi wutitii kɛnɛ. Mi si hɛ dia lɛ
ŋii, ba chichɛ di mi na hɛɛŋ a yugɛ.
18 Ama mi-na teeŋ u bi wii-kala kɛnɛ.
Di tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ koo di tuɔbiiŋ-
bɔŋŋɔɔ nɛ ba kaa bul, mi tuɔŋ tɔrɔ
nɛ ari ba síi bul Kirisito wiaa.
19 Mi tuɔŋ ma jaŋ tɔrɛ a mumu.
Mi jima ari ma chuɔlɛ Wia pipimi
nɛ. Ŋii wiaa a tiŋ ma Wii-sula ari
Yesu Kirisito Diŋ-zɔŋ-la lɛ, mi jima
ba jaŋ liisɛmi ta. 20 Wii-la mi síi chɛ
kiŋkɛŋ ari wii-la mi síi yiɛlɛ nɛ ŋla:
Mi bi jaŋ kɔ di mi ŋaa wii a mu tigɛ
tiŋtimii-la mi síi tiŋ di hiisiŋ diimi,
ama a suomi jiniŋ a kaa mu, bua-
na kala lɛ, mi jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a
bul Wia wiaa. Di mi nɛ weye koo di
mi nɛ suba, mi jaŋ joŋ mi titia bil
a mu tigɛ Kirisito tiŋtimii-la wiaa,
duu yiriŋ yirɛ. 21 Mi-na teeŋ, di mi
nɛ kɛŋ miisiŋ, mi kɛnu Kirisito teeŋ
nɛ. Di mi nɛ suba maa, mi jaŋ na
nyuuruŋ u teeŋ. 22 Di mi nɛ hɛ mi
miisiŋ lɛ, mi jaŋ faasa tiŋ, di ni-daŋ
nii Wia niiŋ wiaa. Di mi nɛ bira suba
maa, mi jaŋ na nyuuruŋ. Mi bi jiŋ

ba ku-la mi si jaŋ liisɛ. 23 Mi hɛ wiaa
deeŋba balia pɛgɛ nɛ. Mi fa cho nɛ
woruŋ di mi sii dunia deeŋ lɛ a mu
Kirisito teeŋ. U nɛ kpia mi si jaŋ hɛ
dunia deeŋ lɛ. 24 Ama u jaŋ ŋaa wu-
zɔŋ a pima di mi nɛ hɛ mi miisiŋ lɛ.
25 Mi laa wiiŋ deeŋ dii nɛ ari mi jaŋ
hɛ ma teeŋ dunia deeŋ lɛ, di mi wuo
pɛma lɛ di ma waa a mu tigɛ wialiŋ
ma si laa dii lɛ, aŋ pɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ
ba lɛ. 26 Ŋii wiaa, di mi nɛ miira kɔ
ma teeŋ, ma jaŋ na woŋbiiŋ a dɛnnɛ
Yesu Kirisito a tiŋ mi wiaa.

27 Má leŋ di ma wu-ŋaalaa tuto
Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima a
tigɛ Kirisito lɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, di
mi nɛ hɛ ma teeŋ koo di mi nɛ tuo,
mi jaŋ wuo nii ari ma faasa chiŋ nɛ
kpaŋ kpaŋ a kɛŋ nii-bala, a leŋ di ma
tuɔbiinaa ku pɛ dɔŋɔ lɛ, a faasa hɛ
doluŋ a pipɛ dɔŋɔ lɛ a mu tigɛ Wia
wu-zɔmɔ-la ma si laa dii lɛ. 28 Ma
sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma a mu tigɛ
ma diŋdɔŋŋɔɔ lɛ. Wiiŋ deeŋ chaasa
dagɛba ari ba jaŋ lɛl, ama Wia jaŋ
laa ma-na ta. 29 Ma-na, Wia nɛ pima
woŋbiiŋ di ma laa Kirisito wiaa dii
aŋ pɛ na hɛɛŋ a tiŋ u wiaa. 30 Laal-la
ma si na di mii yuo buŋbuŋ, a bira
nii di mi haa yuo, ma ma jaŋ wuo
yuou.

2

Kirisito si kɛŋ u titia muuri, Wia joŋ yiri-baliŋ pu

1 Di Kirisito pɛma lɛ ma miisiŋ lɛ,
a pɛma lɛ di ma dɔŋsuŋ ma nyusuŋ
nyaasɛ, a pɛma lɛ ma cho dɔŋɔ di
ma tuɔsaa piŋ di-bala, a leŋ di Wia
Diŋ-zɔŋ-la hɛ ma tuɔsaa lɛ a titiŋ, a
pɛma lɛ di ma fifá ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa
nennige, 2 ŋii wiaa má kɛŋ tuɔ-bala,
a wasa cho dɔŋɔ, a kɛŋ nii-bala, ŋii
jaŋ wuo leŋ di mi tuɔŋ faasa tɔrɛ.
3 Wii-na kala ma síi ŋaa lɛ, ma sí
ma titia tuɔtɔruŋ to, a ma sí ma titia
ma lɛ bibigisu. Ama má leŋ di ma
siaa fiɛlɛ dɔŋɔ nyuŋ, a beŋ di niaa
dɔŋsuŋ yuga kiima. 4 Di nuu níi ŋaa
wii, u sí ŋaa chichɛ duu pɛ u duŋduŋ
lɛ. Ama ú ŋaa chichɛ duu pɛ nuu-
kala lɛ nɛ. 5 Ma maga ma nagɛ ŋii
Yesu Kirisito si naga nɛ ma tuɔbiinaa
lɛ. 6 U fa kɛŋ Wia nagisiŋ nɛ, ama
u fa bi biina duu fugɛ u titia duu
di Wia magɛ dɔŋɔ. 7 Ama u titia
tuɔtɔruŋ lɛ, u joŋ u Wia nagisiŋ ta
aŋ ku tima pi Wia. Ba si lulu, u
ku nagɛ nuhuobiine, 8 a kɛŋ u titia
muuri, a to Wia niiŋ a mu yi bua-la
lɛ u síi suu. Ba paala kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ u suu. 9 A tiŋ
wiiŋ deeŋ lɛ Wia chisu a kɛnu kaa
jil Wia-jaŋ, a pu yiri-la si yuga kii
yiri-na kala. 10 Ŋii wiaa Yesu doluŋ
lɛ, kialiŋ kala si hɛ Wia-jaŋ ari kialiŋ
si hɛ tiŋteeŋ ari lɛlɛɛ-jaŋ, ba kala
jaŋ tuu kpirimi u sipaaŋ a chuɔlu.
11 Nuu-kala jaŋ suri u niiŋ a bul ari
Yesu Kirisito nɛ ŋaa u Tiina. Di wiiŋ
deeŋ nɛ ŋaa, la Nyimma Wia yiriŋ
jaŋ yirɛ.

Má chaanɛ a nagɛ chɛŋwulaa dunia lɛ

12 Ŋii wiaa mi naaŋbii-chooloo,
má tuto mi niiŋ ari ma fa síi to ŋii
bua-la lɛ mi fa si hɛ ma teeŋ. Lɛɛlɛ
mi tuo ma teeŋ, ari ŋii kala ma ha to
mi niiŋ. Wia laama ta nɛ, ama má
fá fawulluŋ, aŋ kɛŋ ma titia muuri, a
titiŋ, aŋ na ku-la Wia si si u jaŋ joŋo
pima. 13 Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa, Wia
hɛ ma teeŋ bua-na kala lɛ a kɛŋma
a titiŋ nɛ. U jaŋ ŋaa ma tuɔtɔrɛ wii
di ma níi ŋaa wialiŋ u síi chɛ.
14 Di ba nɛ si di ma ŋaa wii, ma
sí kaa lɛrɛ, di ma níi ŋaa, ma sí
wiaa gurimu. 15-16 Di ma nɛ tiŋ ma
tiŋtiŋŋaa woruŋ, ma jaŋ ŋaa tuɔ-pul
timma a sí wii-kala chei. Ma jaŋ bira
ŋaa Wia biiriŋ a hɛ haachɛ diiree
ari ni-bɔŋŋɔɔ tuɔŋ dunia deeŋ lɛ.
Ŋii wiaa, u maga di ma tuto Wia
niiŋ wialiŋ si pima miisiŋ, di ma
wuo chaanɛ niaa deeŋba tuɔŋ, ari
chɛŋwulaa si chaanɛ ŋii wia nyuŋ.
Di ma nɛ ŋaa ŋla, mi jaŋ wuo bɛsɛ
mi titia lɛ a mu tigɛ mi tiŋtimii-la
kala mi si tima, tapulii-la la Tiina
Yesu Kirisito si jaŋ kɔ. Ŋla nɛ jaŋ
dagɛ ari tiŋtimii-la kala mi si tima

bi pɛi ŋaa. 17-18 A tiŋ ma si laa
Wia wiaa dii, ma nagɛ puna-la ba si yie kpu a pi Wia. Di ba paala kpumi a tiŋ wu-zɔŋŋɔɔ ma si ŋaa Wia sipaaŋ, mi ŋaa siri nɛ di mi suu. Ŋii leŋe mi tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ ŋii. Má leŋ ma ma tuɔŋ tɔrɛ mi nyuŋ.

Pɔɔl bul Timoti ari Ɛpafodaatis wiaa

19 Mii yiɛlɛ ari la Tiina Yesu doluŋ lɛ mi jaŋ tiŋ Timoti duu kɔ ma teeŋ lɛɛlɛ. Duu nɛ kɔ ma teeŋ aŋ miira ku bul ma wiaa pimi, mi tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.
20 U duŋduŋ nɛ nii-la si chil ma wiaa
ari mi ma si chil ma wiaa ŋii. 21 Niaa
dɔŋsuŋ chil ba titia wiaa nɛ. Ba bi
Yesu Kirisito wiaa chila. 22 Ma ma
titia jiŋ ŋii Timoti si naga nɛ. U pɛmi lɛ bubul Wia wu-zɔmɔ-la a nagɛ bie si yie pɛ u nyimma lɛ ba titiŋ ŋii nɛ.
23 Di mi nɛ ku jiŋ ŋii wialiŋ si nagɛ mi teeŋ, mi jaŋ timu duu kɔ ma teeŋ.
24 Ama mi wii-wii-kala hɛ Wia teeŋ nɛ. Mi jima u bi jaŋ dieni ka di mi titia kɔ ma teeŋ.

25 Mi bee na ari u maga di mi tiŋ la naaŋbie Ɛpafodaatis duu kɔ ma teeŋ nɛ. U ŋaa mi tiŋtinni dɔŋ nɛ aŋ pɛ ŋaa mi laali-yuori dɔŋ ma. Ma nɛ timu u kɔ mi teeŋ a pɛmi
lɛ ari wii-la mi síi chɛ. 26 U faa
biinɛ ma wiaa nɛ di u ku nama, ama u tuɔŋ cheye a tiŋ ma si nia
ari u bi yarifiɛlaa kɛnɛ. 27 Wutitii,
u wiila nɛ, a fa ka mua duu suba, ama Wia fáu nennige a leŋ u duori. Di Ɛpafodaatis nɛ fa suba, mi tuɔŋ fa jaŋ faasa chei. Ama Wia fámi
nennige a bi leŋe u suu. 28 Ŋii wiaa
mi siiŋ faasa fiɛsɛ nɛ kiŋkɛŋ duu kɔ ma teeŋ nɛ, di ma nau di ma tuɔŋ bira tɔrɛ, di mi ma tuɔŋ bira tɔrɔ.
29 Ŋii wiaa, la Tiina Yesu doluŋ lɛ, má laau woruŋ ari tuɔtɔruŋ. Má
pipi ni-yiri deeŋba jirima. 30 A mu
tigɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa wiaa, u joŋ u miisiŋ bil, u fa ka mua duu suba. U ŋaa ŋii duu wuo pɛmi lɛ, bɛɛ wiaa ma titia faa chɛ di ma pɛmi lɛ nɛ aŋ bi wuo pɛ.

3

Pɔɔl bi u nyuŋ joŋo hɛ wialiŋ nuhuobiinee síi ŋaa ba yaraa lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la wu-kaaniŋ mi síi chɛ mi bula pima nɛ ŋla: Má jujuɔsɛ la Tiina Wia sipaaŋ. Mi laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ nɛ pima nɛ, aŋ bira chichɛ di mi bul u titia ŋla. Mi bi jaŋ kɔ di mi lɔlɔ ari wii-la buluŋ. Wialiŋ jaŋ pɛma lɛ di ma sí wu-bɔŋ kala juu.

2 Má pɔ ma titia lɛ ari nialiŋ si ŋaa wiaa ari vahiŋ síi ŋaa ŋii, a pɔ ma titia ni-bɔŋ wu-ŋaalaa lɛ. Má kɛŋ ma titia ari nialiŋ si pɛsɛma lɛ di
ma keri ma penee. 3 La nɛ paala
chaasa ŋaa nialiŋ si sɛnɛ keri ba penee, bɛɛ wiaa la-na to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ lɛ nɛ aa chuɔlɛ Wia. Ŋii wiaa, laa juɔsɛ Kirisito Yesu teeŋ nɛ. La-na sipaa tuo wialiŋ niaa síi ŋaa
ba yaraa lɛ. 4 Mi-na nɛ paala maga
di mi kɛŋ nyu-duoŋ a tiŋ wialiŋ niaa síi ŋaa ba yaraa lɛ. Di nuu-kala nɛ biina ari u jaŋ wuo joŋ u nyuŋ a hɛ wialiŋ nuhuobiinee síi ŋaa ba yaraa lɛ, mi-na jaŋ paala wuo bul
ari mi kii tiina nɛ. 5 Ba si lulmi,
tapul-chorimuŋ chɛɛŋ nɛ ba keri mi peniŋ. Mi ŋaa Iziral tiina titii nɛ, a lii Bɛŋjamiŋ doho. Mi naaŋ ari mi nyimma ŋaa Hiiburu timma nɛ. Di Ju̱u tiŋŋaa naabalima woŋbii-la nɛ maa to, mi ŋaa Farisii tiina nɛ.
6 Mi faa to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la nɛ ari siifiɛsiŋ, a to naasiŋ dudɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi. Di nuhuobiine nɛ fa jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula a tiŋ u síi to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la, mi jaŋ bul ari mi ŋaa ni-pula nɛ. Mi fa síi to woŋbii-la, mi bi wii ŋaa
chei. 7 Mi fa biina, wiaa deeŋba kala
mi fa si to jaŋ kɛŋ nyuuruŋ, ama a tiŋ Kirisito wiaa mi bene ba ŋaa
pɛi nɛ. 8 Mi si ku jiŋ mi Tiina Yesu
Kirisito, mi bene ari mi tele nɛ wiaa deeŋba lɛ. Mi chaasa jiŋ ari u nɛ kɛŋ nyuuruŋ a kii wiaa deeŋba kala mi fa síi to. A tiŋ Yesu wiaa mi joŋ wii-kala yuo ta nɛ. Mi bene ari ba kala

nagɛ nisuruŋ nɛ. Mi ŋaa ŋii di mi
wuo na nyuuruŋ nɛ Kirisito teeŋ, aŋ
pɛ kɛŋ u tuɔ-pula-la, 9 di la di Kirisito
kala ŋaa kubala. Tuɔ-pula-la mi si
kɛnɛ, u bi mi titia lɛ lia, u saa bira bi
wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto ma lɛ lia. Ama lɛɛlɛ mi si laa
Kirisito wiaa dii, ŋii nɛ tii mi kɛŋ
tuɔ-pula u teeŋ. Tuɔ-pula deeŋ-na
lii Wia teeŋ nɛ. Wia joŋo pi nuu-kala
si laa u wiaa dii nɛ. 10 Wii-la kala mi
síi chɛ nɛ ŋla, di mi jiŋ Yesu Kirisito,
a wuo jiŋ u dol-la si lii u teeŋ a tiŋ u
si sii suuŋ lɛ, a wuo na hɛɛ-la yiri u
si na a suu. 11 Ŋii lɛ nɛ mi ma titia
jiŋ ari mi jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ.

U maga di la hɛ la nyuŋ kala wialiŋ si hɛ la sipaaŋ

12 Wiaa deeŋba mi si bula, mi ha
biba na dɛrɛ, mi ha bi ni-pula ma
ŋaa. Mi ha hɛ dimɛ nɛ a yuyuo di mi
dii ku-la mi si jaŋ na Yesu teeŋ. Yesu
Kirisito paala laa sipaaŋ yuo diimi
nɛ a tiimi. 13 Mi naaŋbiiriŋ, mi paala
biina ari mi ha bi ku-la na, ama mi
joŋ mi nyuŋ kala hɛ wu-bala lɛ nɛ di
mi ŋaa. Mi yu wialiŋ si hɛ hariŋ, aŋ
hɛ mi doluŋ kala di mi na wialiŋ si
hɛ mi sipaaŋ. 14 Ŋii wiaa mi fa joŋ
mi sipaaŋ tuulɛ nɛ a mumu di mi
na ku-la Wia si jaŋ to Yesu Kirisito
lɛ a joŋo pimi u jaŋ lɛ. 15 U maga
di nialiŋ kala si waa Kirisito wiaa
lɛ bibiinɛ wiiŋ deeŋ. Di ma dɔŋsuŋ
ma níi sɛi wii dɔŋ, Wia jaŋ dagɛma
wutitii-la. 16 Wii-la si maga di la ŋaa
nɛ ŋla, má leŋ di la mu sipaaŋ a tuto
wialiŋ titia la fa síi to a ku yi lɛɛlɛ.

17 Mi naaŋbiiriŋ, má kala chich-
esi mi wu-ŋaalaa. Naa-buasu-la si
maga di ma tuto nɛ laa dagɛma.
Ŋii wiaa, má tuto nialiŋ si laa ma
sipaaŋ. 18 Mi laa sipaaŋ bul wiaa
pima a tigɛ nialiŋ dɔŋsuŋ lɛ, aŋ ka
lɛɛlɛ-na sii-liiriŋ paala yuori mi siaa
lɛ nɛ ka mii bul. Kirisito suu daa-
gɛsɛɛ nyuŋ ba wiaa, ama nialiŋ wu-
ŋaalaa daga ari ba bi wii-la u si ŋaa
kaa titiŋ. A tiŋ ŋii wiaa ba di Kirisito
ŋaa diŋdɔŋ nɛ. 19 U didɛriŋ ba jaŋ
mu juu Wia nyiniŋ. Ba tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa lɛ nɛ baa to. Ba siiŋ yie fiɛsɛ
hiisi wiaa lɛ nɛ. Ba yie bibiinɛ dunia
kiaa duŋduŋa wiaa nɛ. 20 Ama la-
na ŋaa Wia-jaŋ niaa nɛ. La hɔnɔ
gbɛrɛ la Tiina Yesu Kirisito duu lii
Wia-jaŋ kɔ nɛ. U nɛ ŋaa la Laataara.
21 Duu nɛ kɔ, u jaŋ kɛŋ u dol-la a kaa
birimɛ la yaraa deeŋba si jaŋ pua,
di ba nagɛ u titia yara-la si bi pua.
Dol-la nɛ u kaa bibeŋ kuŋ-kala. U
jaŋ joŋ u doluŋ a ŋaa wiiŋ deeŋ, a
joŋ kuŋ-kala a hɛ u naasiŋ bubuɔŋ
a bibeŋ.

4

Pɔɔl chagilɛ Filipa niaa

1 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, mi
choma nɛ kiŋkɛŋ, mi yie bibiinɛ ma
wiaa nɛ. A tiŋ ma wiaa, mi tuɔŋ tɔrɔ
woruŋ, mi nyuŋ duori. Ŋii-na, mi
naaŋbii-kpianaba, má chiŋ la Tiina
hariŋ kpaŋ kpaŋ.

2 La dihaalaa Yuoodia ari Siŋtiki,
mii sulma jaŋ-jaŋ di ma siŋ a tiŋ la
Tiina Yesu wiaa. 3 Ŋ-na mi tiŋtinni
dɔŋ, mii chɛ di ŋ pɛ haalaa deeŋba
lɛ, ka di Kilɛmɛŋt ari mi tiŋtinni
dɔŋsuŋ kala ma pɛmi lɛ di la hɛ
la doluŋ kala a mu tigɛ Wia wu-
zɔmɔ-la wiaa di ba mu sipaaŋ. Niaa
deeŋba kala yiraa nɛ hɛ miisiŋ teŋ-
la tuɔŋ Wia si bile.

4 Má jujuɔsɛ Wia sipaaŋ bua-na
kala. Mi jaŋ bira bula pima di ma
jujuɔsɛ Wia sipaaŋ. 5 Má leŋ di ma
siaa fiɛlɛ nuu-kala teeŋ. Má ŋiŋaa
ŋii, bɛɛ wiaa bua-la lɛ la Tiina Yesu
si jaŋ miira kɔ kpaga nɛ. 6 Ma sí
leŋe di kuŋ-kala wiaa wiwalimɛma,
ama di ma níi chuɔlɛ Wia, má sulu
a chichɛ ku-la kala ma síi chɛ, aŋ pɛ
lɔllu. 7 Di ma níi ŋaa ŋla, Wia jaŋ
pima yarifiɛlaa. Yarifiɛla-la jaŋ leŋ
di ma tuɔŋ ari ma tuɔbiinaa kala piŋ
di-bala, Yesu Kirisito doluŋ lɛ.

8 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la didɛriŋ nɛ
ŋla: Má ŋiŋaa wialiŋ si ŋaa wu-
titiiba, wialiŋ si kɛŋ yiriŋ, wialiŋ
síi to woŋbiiŋ, wialiŋ si bi wii-wii-
kala kɛnɛ, wialiŋ si dagɛ di ma
cho niaa, ari wialiŋ si zɔmɔ niaa
sipaaŋ. Má joŋ ma nyuŋ kala hɛ

wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, aa ŋaa wiaa
di niaa bibɛsɛma lɛ. 9 Wialiŋ kala
mi si bula pima, ari wialiŋ kala mi
si dagɛma, ari wialiŋ kala ma si nia
di mii bul, ari wialiŋ kala ma si
gunna mi teeŋ, má kɛŋba kaa tiŋ
tiŋtiŋŋaa. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia-
la síi pi niaa yarifiɛlaa jaŋ leŋ di ma
hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Filipa niaa ari ba si pɛu lɛ ŋii

10 Mii juɔsɛ nɛ kiŋkɛŋ Wia teeŋ,
bɛɛ wiaa lɛɛlɛ ma daga ari ma faa
biinɛ mi wiaa nɛ. Faafaa-la kala ma
faa biinɛ mi wiaa nɛ. Ama woŋbiiŋ
nɛ ma bi na di ma wuo dagɛ chonu-
la ma si kɛnɛ a pimi. 11 U bi naga
ari mi chɛ kuŋ ka nɛ tii mii bul wiiŋ
deeŋ, bɛɛ wiaa mi gunnɛ wiaa yugɛ
nɛ mi miisiŋ lɛ. Di mi kɛŋ kuŋ koo di
mi bi kuŋ kɛnɛ, mi tuɔŋ yie tɔrɔ nɛ.
12 Mi jiŋ ŋii u si naga a pimi nɛ, di mi
nɛ kɛŋ kuŋ koo di mi nɛ bi kɛnɛ. Mi
gunnɛ wiiŋ deeŋ nɛ bua-na kala koo
lee-na kala. Di mi vɔgɔ koo di losuŋ
kɛŋmi, di mi kɛŋ kiaa yugɛ koo di mi
nɛ kɛŋ mua, mi sipaa tuo. 13 Mi jaŋ
wuo kɛŋ mi titia woruŋ wiaa deeŋba
kala lɛ, bɛɛ wiaa Kirisito nɛ pimi dol-
la.
14 Ama u ŋaa wu-zɔŋ nɛ ma síi
pɛmi lɛ. Bua-la lɛ wiaa si juumi, ma
pɛmi lɛ nɛ. 15 Ma Filipa niaa, ma titia
jima woruŋ ari mi si suomo bubul
Wia wu-zɔmɔ-la ma teeŋ, ma pɛmi
lɛ nɛ. Mi si lii Masidoonia tiŋteeŋ
maa, ma ha pɛmi lɛ nɛ. Nialiŋ kala
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, ba kuŋ-
kala bimi lɛ pɛ, see ma duŋduŋa
nɛ pɛmi lɛ ari moribiee. 16 Mi fa si
hɛ Tɛsalonaaka taŋ-la lɛ, ma pɛmi
lɛ yugɛ nɛ. 17 U bi naga ari mi yie
chichɛ di mi laa kiaa nɛ ma teeŋ,
ama mi cho di mi na ari ma time
wasa yugɛ Wia teeŋ nɛ. 18 Ma si tiŋ
Ɛpafodaatis, u kɛŋ kialiŋ ku pimi,
lɛɛlɛ mi kɛŋ kuŋ-kala mi síi chɛ nɛ.
Kialiŋ paala yugɛ nɛ. Kialiŋ ma si
joŋo pimi, ba nagɛ kiaa ba si yie
kpu pi Wia, u laaba, ka u tuɔŋ tɔrɛ
ba nyuŋ nɛ. 19 Wia-la mi si timaa
pa kɛŋ kuŋ-kala nɛ, u jaŋ to Yesu
Kirisito lɛ a pima kuŋ-kala ma síi
chɛ a yugɛ. 20 La Nyimma Wia yiriŋ
jaŋ yirɛ bua-na kala lɛ a kaa mu
wuu. Ami.

Chuɔlaa

21 Mii chuɔlɛ nialiŋ kala si to Yesu
Kirisito lɛ a ŋaa Wia niaa. La
naaŋbiiri-la kala ma si laa Yesu wiaa
dii a hɛ daha, ba maa chuɔlɛma.
22 Wia niaa kala si hɛ daha ka
chuɔlɛma. Nialiŋ ma si laa Yesu
wiaa dii a hɛ kuori-bal-la ba síi yirɛ
Siiza dia lɛ ka chuɔlɛma.
23 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ
lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI KƆLƆSI NIAA

1 Mi-na Pɔɔl si ŋaa Yesu Kirisito
naŋzɔɔ Wia si liisa, ari Timoti, la
kala naaŋbie, laa chuɔlɛ ma Kɔlɔsi
niaa.
2 Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ma-
na Wia niaa si ŋaa naaŋbii-titiiba-
la Kirisito teeŋ. La Nyimma Wia
lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛma lɛ a leŋ di
ma hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia Kɔlɔsi niaa wiaa

3 Bua-na kala la níi chuɔlɛ Wia
aa pima, la yie lɔllu, u-na, la Tiina
Yesu Kirisito Nyimma, 4 bɛɛ wiaa la
nia ari ma sɛi Kirisito Yesu niiŋ a
cho Wia niaa kala nɛ. 5 Maa ŋaa
ŋii a tiŋ ma síi yiɛlɛ kialiŋ si piŋ
ma sipaaŋ Wia-jaŋ lɛ. 6 Ma nii wiiŋ
deeŋ bua-la ma si nii Wia wu-zɔmɔ-
la si ŋaa wutitii. Ɛpafiras nɛ bula
pima. Wia wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ leree yugɛ dunia lɛ.
Niaa yuga laaba dii, ba puŋ lere-la
ari ba si puŋ ŋii ma lɛ. Ba puŋ ŋii
ma lɛ a suomi bua-la lɛ ma si jegile
nii wu-zɔmɔ-la a sɛnɛ jiŋ ŋii Wia si
pɛma lɛ u lahɔrimɔ lɛ. 7 Ma gunnɛ
wiaa deeŋba Ɛpafiras teeŋ nɛ, la ni-
choolii-la si ŋaa la tiŋtinni dɔŋɔ Wia
tiŋtiŋŋaa lɛ. U ŋaa Kirisito tiŋtinni-
titii nɛ la nyuŋ. 8 U nɛ bula pila ari
ma si cho dɔŋɔ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ.
9 A lii tapulii-la la si nii wiiŋ deeŋ,
la chuɔlɛ Wia pipima a bi leŋ. Laa
sul Wia aa pima duu leŋ di ma sɛnɛ
jiŋ wii-la u síi chɛ di ma ŋaa, a kɛŋ
wu-jimiŋ ari digiliŋ jegilee Wia Diŋ-
zɔŋ-la si pima. 10 U jaŋ leŋ di ma
wu-ŋaalaa kala chiŋ Wia woŋbiiŋ
lɛ, duu tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ a leŋ di
ma tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ, tiŋtiŋ-yiriba
kala lɛ, duu kɛŋ doho, di ma ku jiŋ
Wia woruŋ a waa pɛ. 11 Wia jaŋ
pima doluŋ a magɛ ŋii u si dolie,
di ma wuo kɛŋ piina ari kenyiri ma
tuɔtɔruŋ lɛ. 12 Má lɔllɛ Wia ari u si
leŋe di maachie ma ma si jaŋ wuo
pɛ dii kialiŋ u si ŋaa bil u niaa lɛ
Wia kuorii-la tuɔŋ. 13 U laala Sitaani
nisiŋ lɛ, a kɛŋla kaa mu hɛ u bii-
chooluŋ kuorii-la lɛ di u bibeŋla.
14 U nɛ Wia joŋo ṯiŋ la haachɛba
chimiŋ a joŋ la haachɛba chɛla.

Kirisito kɛŋ doluŋ wii-kala lɛ

15 Kirisito nɛ nagɛ Wia-la nagisiŋ
kala kala, nii-la la si bi na. U nɛ kii
kuŋ-kala u si ŋaa. 16 U lɛ nɛ Wia to
a ŋaa kuŋ-kuŋ-kala si hɛ wia nyuŋ
ari tiŋteeŋ, kialiŋ la síi na ari kialiŋ
la si bi na kala, a pɛ Wia bii-zɔŋŋɔɔ
ari bii-bɔŋŋɔɔ kala lɛ. U lɛ nɛ u to a
ŋaa kiaa kala. Ba hɛ dimɛ u yiriŋ lɛ.
17 U nɛ laa sipaaŋ hɛ dimɛ, ka kuŋ-
kala-na hɛ dimɛ. U níi beŋ kiaa kala
ba chiŋ ba di-chinaa. 18 U nɛ ŋaa
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
kuhiaŋ aa beŋba. Ba nagɛ u yaraa,
u nɛ ŋaa ba nyuŋ. U nɛ suomo bil
Wia niaa geŋtine, bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa
buŋbuŋ nii-la si laa sipaaŋ sii suuŋ
lɛ nialaa kala si suba lɛ. Ŋii wiaa
u nɛ kɛŋ doluŋ wii-kala lɛ. 19 Wia
cho di Yesu nagɛ u-na Wia nagisiŋ
kala kala. 20 U lɛ nɛ Wia to ba di
kuŋ-kala siŋ, kialiŋ si hɛ wia nyuŋ
ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ lɛ kala. Bua-
la u si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ, u chaliŋ
jaasɛ. U chal-la jaasiŋ nɛ leŋe Wia
ari kialaa kala si hɛ dimɛ tuɔsaa fiɛlɛ
dɔŋɔ nyuŋ.
21 Ma di Wia siaa fa bi dɔŋɔ na
a tiŋ ma wu-bɔmɔ-la ŋaaniŋ ari ma
tuɔbiiŋ lɔrunu-la wiaa. 22 Ama lɛɛlɛ
Wia ŋaa ma duu siŋ a tiŋ Kirisito
suuŋ lɛ, duu kɛŋma kaa kɔ Wia
sipaaŋ ari tuɔ-pula, duu sima nyaŋ.
23 Kirisito jaŋ ŋaa ŋla pima, di ma
kɛŋ yarida-la naaŋ lɛ a chiŋ kpaŋ
kpaŋ, aa yiɛlɛ wialiŋ ba si ŋmuŋsa
Wia teniŋ tuɔŋ. Ma nii Wia wu-
zɔŋŋɔɔ deeŋba ba si bula pi niaa
leree yuga nɛ. Mi-na Pɔɔl ma ku ŋaa
Wia tiŋtinnaa dɔŋɔ aa bul Wia wiaa.

Tiŋtimii-la Pɔɔl si tima pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi

24 Lɛɛlɛ mi tuɔŋ tɔrɔ hɛɛ-la lɛ mi
si na a pima. Hɛɛ-la jaŋ pɛ dɛrɛ,
ari Kirisito si si mi jaŋ na hɛɛŋ pi
naliŋ si laa u wiaa dii aa hilimi. U
niaa ŋaa kubala nɛ, a nagɛ u yaraa
si ŋaa kubala ŋii. 25 Mi ku ŋaa ba
tiŋtinnu dɔŋ. Wia nɛ liisɛmi di mi
tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ a pima, di mi bul
Wia niiŋ wiaa kala a pima. 26 Wia
niiŋ wiaa fa fáa nɛ. Wia joŋo faa la
naabalimaba tiŋteeŋ lɛ faafaa kala
a ku yi bua deeŋ lɛ. Ama lɛɛlɛ Wia
joŋo dagɛ u niaa nɛ. 27 Ba nɛ Wia
liisɛ di ba jiŋ wialaa si zɔmɔ ŋii
kiŋkɛŋ, ka u fa joŋo faa. Lɛɛlɛ u
dagɛ ba si magɛ ŋii nialaa si bi J̱u̱u
tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Wialiŋ nɛ daga ari
Kirisito hɛ ma tuɔŋ lɛ. Ŋii wiaa maa
yiɛlɛ di ma kpaa u yiri-bal-la Wia-
jaŋ lɛ. 28 U wiaa nɛ la bula pipi
niaa. Laa kpurisɛ nuu-kala digilaa,
aa dagɛ nuu-na kala ari wu-jimii-
na kala, di la wuo ŋaa ba waa dɛrɛ
Kirisito wiaa lɛ. 29 Ŋii wiaa mi faasa
hɛ mi doluŋ kala a titiŋ, ari Wia si
joŋ u dol-bal-la pimi di mi kaa titiŋ
ŋii.

2

1 Mii chɛ di ma jiŋ ŋii mi si hɛ
doluŋ a faasa tima pima a pɛ Wia
nialaa si hɛ Laadisiya lɛ, ari Wia
nialaa dɔŋsuŋ kala ha si bimi naa.
2 Mii chɛ di ba kɛŋ bɔi-duoŋ a tiŋ
chonuŋ si wuo kɛŋba hɛ dɔŋɔ, di ba
wuo jiŋ wu-faali-la kala kala woruŋ
a dɛrɛ si tigɛ Kirisito lɛ a laa dii.
3 Wu-jimiŋ kala hɛ u teeŋ nɛ. U
duŋduŋa nɛ wuo ŋaa la sɛnɛ ku jiŋ
wiaa a kɛŋ wu-jimiŋ.

4 Mi bul ŋii pipima di nuu-kala sí
wuo nyisɛma ari nii-sima. 5 Mi tuo
ma teeŋ, ama mii biinɛ ma wiaa ari
mi hɛ ma teeŋ, aa juɔsɛ ma si ŋaa
Yesu yarida a chiŋ kpaŋ kpaŋ, a fiɛlɛ
ma yaraa.

Mii-zɔŋ-la la si kɛnɛ Kirisito teeŋ

6 Ma si sɛyɛ ari Yesu Kirisito nɛ
ŋaa ma Tiina, má leŋ di wii-na kala
ma síi ŋaa lɛ, duu nagɛ ma duu
ŋaa kubala nɛ. 7 Má leŋ di ma
naapoloo suusa juu-u woruŋ, di ma
wuo gunnɛ u wiaa woruŋ a wuo
chiŋ ma yarida lɛ, ari ma si gunnɛ
ŋii di ma ŋaa. Má ma pɛ a faasa lɔllɛ
Wia woruŋ.

8 Ma sí leŋe di nuu-kala yuo diima
di ma tou. Baa dagɛma nuhuobiine
wu-jimiŋ, a nyisɛma ari wialaa si bi
bubuɔsaa kɛnɛ. Ba to nuhuobiinee
naabalima wɛniŋ a dagɛ di-suomuŋ
wiaa naliŋ síi to. Wiaa deeŋba bi
Kirisito teeŋ lia. 9 Wia nagisiŋ kala
kala hɛ Yesu nuhuobiine yara-la lɛ
nɛ. 10 Ma duu si ŋaa kubala, ma bi
kuŋ-kala chɛɛ ka. U nɛ kii Wia bii-
bɔŋŋɔɔ ari Wia bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia
tiŋdaaraa kala. U nɛ kɛŋba doluŋ
aa beŋba. 11 Ma di Kirisito si ŋaa
kubala, u naga ari u keri ma penee
nɛ. U bi naga nuhuobiinee keriŋ. U
nɛ ŋaa ma wuo leŋ ma faafaa wu-
kɛnɛ-la si bɔmɔ a ta. 12 Wii-chuɔlɛ
liiŋ ba si foma, u naga ma di Kirisito
kala nɛ ba joŋo hugi. Wia dol-bal-
la wuo chisɛ Yesu suuŋ lɛ. A tiŋ ma
si laa wiiŋ deeŋ dii, ma duu kala nɛ
sii suuŋ lɛ. 13 Ma faafaa wu-kɛnɛɛ
ari ma haachɛba nɛ leŋe ma naga
ari ma suba. Ama Wia si leŋe Yesu
sii suuŋ lɛ, ma ma kɛŋ miisiŋ. U
joŋ la haachɛba kala a chɛla. 14 La
chei u niiŋ wialaa kala u si ŋmuŋsa,
ka u bi leŋe la tel. Kirisito si suu
daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ kpu wialaa la si
ŋaa ta. 15 U liisɛ Sitaani ari Wia bii-
bɔŋŋɔɔ kala doluŋ. U kɛŋba muuri
ni-daŋ tuɔŋ. U si suu daa-gɛsɛ-la
nyuŋ ŋaa u juɔsɛ ba nyuŋ, ari nii-
la síi juɔsɛ u ni-yuo-diilee nyuŋ ŋii.

16 Ma sí leŋe di ba bil kisinniŋ
pima a tiŋ kudiilee koo ku-nyualaa
koo tapulaa lɛ a joŋ cheeriŋ pima.
17 Kisinniŋ deeŋba naga ku-la si jaŋ
kɔ daaliimiŋ nɛ. Ku-la titia nɛ ŋaa
Kirisito. 18 Ma sí leŋe di nuu-kala
joŋ cheeriŋ pima a pɛsɛma lɛ di ma
kɛŋ ma titia a muuri, a chuchuɔlɛ
Wia tiŋdaaraa. Niaa deeŋba kɛŋ
wialiŋ ba si na a nagɛ duosoo tuɔŋ
a kaa lɛrɛ. Ba bi wii-kala ŋaa aŋ
bibigisi ba titia lɛ. Ba yie ŋaa ŋii
a tiŋ ba si yie biinɛ ba yaraa wiaa

nɛ. 19 Ba bi Kirisito lɛ mɛrɛ, nii-la
si ŋaa la nyuŋ. U nɛ ŋaa Wia niaa
waau lɛ ari Wia síi chɛ ŋii. Ba waau
lɛ ari nuhuobiine yaraa haŋgbeli-
susugusuŋ ari poloo si mɛrɛ dɔŋɔ lɛ
a waa ŋii, aŋ ka nyuŋ ŋaa ba doluŋ
tiina.
20 Ma di Kirisito si suba ŋii, u
maga di ma liisɛ ma titia di-suomuŋ
wiaa, niaa fa síi to. Ŋii wiaa, ma
sí ma titia joŋo to kisinniŋ lɛ a
nagɛ ari ma haa to dunia woŋbiiŋ
nɛ. Kisinni-la nɛ ŋla: 21 Ma sí kiaa
dɔŋsuŋ kpagu, ma sí kiaa dɔŋsuŋ
dii, ma sí kiaa dɔŋsuŋ digu. 22 Ma
sí kudiile-la kisinni-la to. Kudiile-
la ma síi dii, ba jaŋ dɛrɛ ma yaraa
lɛ. Nuhuobiinee nɛ dagɛ kisinniŋ
deeŋba. 23 Ba daginniŋ deeŋba yie
nagɛ ba kɛŋ wu-jimiŋ. Ba yie dagɛ di
niaa to ba-na Wii-chuɔlɛ woŋbiiŋ, a
bul di ba muuri ba titia, aa dɔgisɛ ba
yaraa. Daginniŋ deeŋba bi jaŋ wuo
ŋaa di niaa leŋ ba yaraa wu-chooloo
a ta.

3

1 Ma di Kirisito kala si sii suuŋ lɛ
nɛ ŋii, máa chɛ wialaa si hɛ Wia-jaŋ,
lee-la Kirisito si hɔŋ u kuori-kpasa
lɛ Wia sɛmɛ. 2 Má joŋ ma nyuŋ
kala hɛ wialiŋ si hɛ Wia-jaŋ lɛ, aŋ
sí ma nyuŋ joŋo hɛ dunia wiaa lɛ,
3 bɛɛ wiaa u naga ma suba nɛ. Ka
ma miisiŋ faa Kirisito lɛ. U nɛ hɛ
Wia teeŋ. 4 Kirisito nɛ ŋaa la miisiŋ.
Bua-la lɛ u si jaŋ miira kɔ, niaa jaŋ
na ma duu kala di maa kpaa u yiri-
bal-la.

Má kpu dunia wialaa si hɛma lɛ a ta

5 U maga di ma kpu dunia wialaa
kala si hɛma lɛ a ta nɛ. Ba nɛ
ŋla: Ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-
ŋaalaa, disinniŋ ŋaaniŋ, wu-liiliŋ
ŋaaniŋ, wu-bɔŋŋɔɔ biiniŋ, tuɔ-luŋ
wuŋaalaa. Tuɔ-luŋ wuŋaalaa-na
paala nagɛ vuiaa kpaariŋ nɛ. 6 Wia
jaŋ dɔgisɛ nialaa [si bi u niiŋ sɛyɛ]
aŋ ŋiŋaa wiaa deeŋba. 7 Ma ma fa
hɛ nialaa tuɔŋ nɛ a vɛnɛɛ ŋaa wiaa
deeŋba. 8 Ama lɛɛlɛ u maga di ma
joŋ wiaa deeŋba kala ta. Ba nɛ ŋla:
Baaniŋ naniŋ, baaniŋ fiisiŋ, wu-
bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ niaa lɛ, hari-gaariŋ,
wu-liiliŋ buluŋ. 9 Ma sí wiaa nyia a
pi dɔŋɔ, bɛɛ wiaa ma joŋ ma faafaa
wu-bɔmɔ-la ma fa síi ŋaa ta nɛ 10 aŋ
lɛɛlɛ tuto wu-kɛnɛ-la si zɔmɔ. Wia
ŋaa ma waa wu-kɛnɛɛ deeŋba tuɔŋ
di ma wuo jiŋ u wiaa woruŋ a ku
nagɛ u titia nagisiŋ. 11 Niaa deeŋba
tuɔŋ u bi wii kɛnɛ di ma ŋaa Ju̱u
tiŋŋaa koo ma bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
di ma keri ma penee koo ma bi ma
penee kere, di ma ŋaa nuhuɔraa koo
ni-gɔllɔ baaraa, di ma ŋaa yosuŋ koo
di ma tii ma titia, Wia niaa tuɔŋ wu-
nyuŋ nɛ ŋaa Kirisito.
12 Wia liisɛma a leŋ ma ŋaa u niaa.
U choma. Ŋii wiaa, má leŋ di maa
fá niaa nennige a kɛŋ zile, a kɛŋ
ma titia muuri, a ŋaa chim, a kɛŋ
kenyiri. 13 Má kɛŋ piina ari kenyiri
ma dɔŋsuŋ teeŋ. Di ma kɛŋ wii ari
dɔŋɔ maa, má joŋo chɛ dɔŋɔ. La
Tiina si joŋ ma haachɛba chɛma, má
ma joŋo chɛ dɔŋɔ ŋii. 14 Wu-nyuŋ
nɛ ŋla: Má cho dɔŋɔ. Chonuŋ nɛ
jaŋ pima doluŋ di ma wuo kaa ŋaa
wiaa deeŋba kala woruŋ. 15 Má hɔŋ
ari yarifiɛlaa a kɛŋ nii-bala Kirisito
si pima. Wia yirɛma di ma hɔŋ ŋii
a tiŋ ma si ŋaa kubala. Má lɔllɛ
Wia 16 a leŋ di wialaa kala Kirisito si
bula hɛ ma tuɔŋ woruŋ. Má kpurisɛ
dɔŋɔba digilaa aa dagɛ dɔŋɔ ari wu-
jimiŋ. Má yii yiila-la si hɛ Wia teniŋ
tuɔŋ, ari Wia niaa yiilaa dɔŋsuŋ, ari
yiilaa Wia Diŋ-zɔŋ-la si dagɛma. Má
yii ŋii a pi Wia a lɔllu ma tuɔsaa lɛ.
17 Wialiŋ kala ma síi ŋaa ari wialaa
kala ma síi bul, má ŋaa ba kala la
Tiina Yesu doluŋ lɛ a lɔllɛ la Nyimma
Wia u doluŋ lɛ.

Wia niaa si maga baa ŋaa ŋii dɔŋɔba lɛ

18 Haalaa, má to ma balaba niiŋ
a tiŋ ma síi to Wia. 19 Baalaa, má
cho ma haalaa, ma sí ba nyuŋ tɛru.
20 Haŋbiisiŋ, má to ma naaŋba ari
ma nyimmaba wii-na kala lɛ, ŋii níi
tɔrɛ Wia tuɔŋ. 21 Nyimmaba, ma sí
ma biiriŋ walimu kiŋkɛŋ di ba yaraa

yuɔrɛ. 22 Yosuŋ, má to nialaa si ŋaa
ma tiŋŋaa dunia lɛ wii-na kala lɛ.
Ma sí leŋe di ma tiŋ woruŋ bua-la
lɛ ma tiŋŋaa síi beŋma duŋduŋ, a sí
chɛ di ma tiŋ di ba bɛsɛma lɛ. Ama
má tiŋ ari tuɔ-bala a tiŋ ma síi fá
Wia. 23 Tiŋtimii-la kala ma síi tiŋ,
má tiŋ ari tuɔ-bala a nagɛ ma tima
pipi Wia nɛ, nuhuobiinee dee. 24 Ma
sí yu ari Wia jaŋ ṯiŋ ma time, kialiŋ
u si bil u niaa lɛ Wia-jaŋ lɛ. La Tiina
Kirisito nɛ ma tiŋ tiŋtiŋŋa-la a pipa.
25 Wu-bɔŋ ŋiŋaaraa ma jaŋ laa ba
time a magɛ ba wu-bɔmɔ-la ba si
ŋaa lɛ. Wia sipaaŋ tuo nii-la ŋ si ŋaa
lɛ.

4

1 Yosuŋ tiŋŋaa, má to wutitii a joŋ
magɛ ŋii si maga a pi ma yosuŋ, aŋ
sí yu ari ma ma kɛŋ Tiina nɛ Wia-jaŋ
lɛ.

2 Má chuɔlɛ Wia bua-na kala a sí
leŋ, a pɔ ma titia lɛ, aa lɔllɛ Wia.
3 Má pɛ chuɔlɛ Wia pipila maa, di
Wia wuo suri woŋbiiŋ pila di la wuo
bul Kirisito wialaa fa si faa, 4 a polli
woruŋ ŋii mi si maga di mi bul. Ba
wiaa nɛ tii ba kɛŋmi tɔ dia.

5 Di ma hɛ nialaa si bi Yesu niiŋ to
tuɔŋ, má kɛŋ ma titia a jiŋ woŋbii-
la ma si jaŋ to. Bua-na kala lɛ di ma
nɛ na woŋbiiŋ, má bul wiaa piba aŋ
pɛ ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. 6 Má leŋ di ma
wu-bulaa kala siŋ a kɛŋ bubuɔsaa,
di ma wuo jiŋ ŋii ma si jaŋ to a wuo
chaarɛ nuu-kala wiaa siaa pu.

Chuɔlaa

7 Tikikas jaŋ bul mi wiaa kala
pima. U ŋaa la naaŋbii-choolii nɛ,
a ŋaa Wia tiŋtinni-titii, a ŋaa la
tiŋtinni dɔŋɔ ma Kirisito tiŋtiŋŋaa
lɛ. 8 Mii timu di ma jiŋ ŋii la si naga,
di u wuo ŋaa di ma nyuŋ nyaasɛ.
9 Ba di Oniisimas mii tiŋ. U ma ŋaa
la naaŋbii-titii-la la si cho nɛ a ma
lii ma jaŋ. Ba jaŋ bul wii-na kala si
ŋaa daha a pima.

10 Arisitaakis ka chuɔlɛma. La
duu kala nɛ ba kaa tɔ dia. Maak-
la si ŋaa Banabas naaŋbie maa
chuɔlɛma. Mi laa sipaaŋ dagɛma
wialiŋ ma si jaŋ ŋaau lɛ. Duu nɛ
kɔ, má kɛnu woruŋ. 11 Yesu ba
síi yirɛ Jasitis ma si duu chuɔlɛma.
Niaa deeŋba batori duŋduŋa nɛ ŋaa
mi tiŋtinni-dɔŋsuŋ a lii Ju̱u timma-
la si ŋaa Yesu yarida tuɔŋ, a pɛmi
lɛ aa bul Wia kuorii-la wiaa. Ba
ŋaa mi tuɔŋ fiɛlɛ. 12 Ɛpafiras ma
si lii ma jaŋ chuɔlɛma. U ma ŋaa
Yesu Kirisito tiŋtinni-la dɔŋɔ nɛ aa
tiŋ u tiŋtiŋŋaa. U yie chuɔlɛ Wia
pipima ari siifiɛsiŋ, di ma waa dɛrɛ
Wia wiaa lɛ a jiŋ woruŋ wialiŋ kala
Wia síi chɛ di ma ŋaa. 13 Mi jaŋ
wuo bula pima ŋii u si faasa hɛ u
doluŋ kala a tima pima, ari nialiŋ
kala si hɛ Laadisiya ari Hiirapolis lɛ.
14 Luuk, dɔkitɔ-la la si cho ari Dimas
ka chuɔlɛma. 15 Má chuɔlɛ niaa
deeŋba mi si chɛ di mi diisɛ a pima:
La naaŋbiiri-la si hɛ Laadisiya lɛ,
Nimifa ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi u dia lɛ. 16 Di ma karimɛ
teniŋ deeŋ a pi ma niaa dɛrɛ, má
leŋ di ba ma karimɛ teŋ-la a pi Wia
nialaa si hɛ Laadisiya lɛ. Ka má ma
laa mi teŋ-la Laadisiya niaa teeŋ a
ma karimɛ ma tuɔŋ. 17 Má bula pi
Akipas duu hɛ u doluŋ kala aŋ tiŋ
Wia tiŋtimii-la woruŋ u si joŋo pu
duu tiŋ.

18 Lɛɛlɛ mi-na Pɔɔl titia níi
ŋmuŋsɛ aa chuɔlɛma. Ma sí mi wiaa
yu ari ba tɔmi dia. Wia jaŋ pɛma lɛ
ari u lahɔrimɔ.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI TƐSALONAAKA NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Silivaanas ari
Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a
hɛ Tɛsalonaaka lɛ a ŋaa la Nyimma
Wia ari la Tiina Yesu Kirisito niaa.
Wia jaŋ pɛma lɛ di ma hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ Tɛsalonaaka niaa lɛ

2 La yie chuɔlɛ la Nyimma Wia
pipima kala nɛ. Di la níi chuɔlɛ Wia,
la yie lulɔllu nɛ a tiŋ ma wiaa. 3 La
yie liliisu ŋii ma síi tiŋ u tiŋtiŋŋaa
a tiŋ ma si laa Yesu wiaa dii lɛ, ari
ŋii ma si cho niaa, ari ŋii ma si
kɛŋ yiɛlaa la Tiina Yesu Kirisito lɛ.
4 Mi naaŋbiiriŋ, la jima nɛ ari Wia
choma nɛ woruŋ, ŋii nɛ tii u liisɛma
di ma ŋaa u niaa. 5 Bua-la lɛ la si bul
Wia wu-zɔmɔ-la a pima, u bi naga
ari wu-buluŋ duŋduŋa nɛ la ku bula
pima. La si hɛ ma teeŋ, Wia wu-
zɔmɔ-la fa kɛŋ doluŋ, ka Wia Diŋ-
zɔŋ-la ma fa hɛ la teeŋ. Wialiŋ ma
si nia juu ma digilaa nɛ woruŋ. La
si hɛ ma teeŋ, ma na la mɛlɛ fa si
nagɛ ŋii nɛ. Ma wiaa nɛ tii la kɛŋ
la titia woruŋ ŋii. 6 Ma to la wu-
ŋaalaa hariŋ nɛ a to la Tiina Kirisito
maa. Ma si laa wialiŋ dii ŋii, ba
dɔgisɛma woruŋ, ama Wia Diŋ-zɔŋ-
la leŋe ma jujuɔsɛ wialiŋ lɛ. 7 A
tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii a hɛ Masidoonia ari
Akaaya tiŋteeŋ chɛbɛma lɛ nɛ. 8 La
Tiina Wia wialiŋ ma si nia lii ma
lɛ nɛ a teeli Masidoonia ari Akaaya
tiŋteeŋ kala lɛ. U ŋii duŋduŋa ma
saa dee, lee-kala baa bul wiaa a mu
tigɛ Wia wialiŋ ma si laa dii lɛ. Ŋii
wiaa u bira bi maga di la bul ma
wiaa pi nuu-kala. 9 Niaa yie bubul
ŋii ma si kɛŋla woruŋ bua-la lɛ la si
kɔ ma teeŋ. Ba yie bul ari ŋii ma si
via ma vuiaa ta aŋ birima to Wia. U
nɛ weye, u nɛ ŋaa Wii-titii-la. 10 Maa
gbɛrɛ u Bie Yesu duu lii Wia jaŋ kɔ.
U nɛ Wia chisɛ suuŋ lɛ. U nɛ jaŋ
laala ta tapulii-la Wia baaniŋ si jaŋ
sii nuhuobiinee nyuŋ.

2

Tiŋtimii-la Pɔɔl si tima Tɛsalonaaka lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, la fa si kɔ ma teeŋ
ŋii, ma jima u fa bi pɛi ŋaa. 2 Aŋ ka
la kɔ ma teeŋ Tɛsalonaaka lɛ, la fa
laa sipaaŋ na hɛɛŋ nɛ. Ba dɔgisɛla
woruŋ Filipa taŋ-la lɛ. La si chɛ
la bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima maa,
niaa yuga a lii la hariŋ. Ama Wia-
la la si tima pipa pila nyu-duoŋ la
wuo bul u wu-zɔmɔ-la a pima maa.
3 La bi ma teeŋ kɔ di la ku bul wialiŋ
si bi wutitii ŋaa a pima. La bira
bi tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ ma kaa kɔ. La bi
maa nyisa ma. 4 Wia na ari la ŋaa ni-
titiiba nɛ. Ŋii nɛ tii u liisɛla di la bul
u wu-zɔmɔ-la a pi niaa. Wialiŋ la síi
bul, la fa bí chɛ di la bul di niaa tuɔŋ
tɔrɛ la nyuŋ. Ama laa chɛ di Wia
tuɔŋ tɔrɛ wialiŋ la síi bul lɛ nɛ. U níi
beŋ la tuɔbiinaa. 5 Ma saa jima ari la
si kɔ ma teeŋ, la bi nii-sima nɛ kaa
kɔ. La bi kɔ di la bul kaŋfugi wiaa
a laa ma kiaa. Wia nɛ ŋaa la siada
tiina. 6 La bi ma teeŋ kɔ di ma niaa
koo niaa dɔŋsuŋ zizilla. La si ŋaa
Kirisito naŋzɔɔba ŋii, la fa jaŋ hɔŋ
ma nyuŋ a gbɛrɛma. 7 Ama la bi ŋii
ŋaa. La leŋe la siaa fiɛlɛ ma teeŋ nɛ,
ari haala si yie bibeŋ u biiriŋ nyuŋ
ŋii. 8 La si ku choma woruŋ, la jɔŋ
la titia kala a pima nɛ, la bi Wia wu-
zɔmɔ-la duŋduŋa bula pima. La ŋaa
ŋii, bɛɛ wiaa la di ma kala mal dɔŋɔ
nɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

9 La naaŋbiiriŋ, ma jiŋ ŋii la fa si
faasa tiŋ a na hɛɛŋ bua-la lɛ la fa síi
bul Wia wu-zɔmɔ-la aa pima. La tiŋ
wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala nɛ, di la sí
ma nyuŋ hɔŋ a gbɛrɛma. 10 Ma di
Wia kala jaŋ ŋaa la siada tiŋŋaa ari
la fa si hɛ ma nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii teeŋ, la wu-ŋaalaa kala fa to Wia

woŋbiiŋ nɛ a ŋaa wutitii. La bi wii-
kala ŋaa chei. 11 La si hɛ ma teeŋ,
la kɛŋma, ari haŋbiisiŋ nyimma si
yie kɛŋ u haŋbiisiŋ ŋii nɛ. Ma jiŋ
ŋii la si chagilɛ ma kuŋ-kala di ma
wuo to wutitii-la a wuo leŋ ma nyuŋ
nyaasɛ. La bira sulma 12 di ma leŋ
di ma mɛlɛ zɔŋ Wia sipaaŋ. Wia nɛ
yirɛma di ma ku juu u kuorii-la tuɔŋ
aŋ pɛ na u tula.

13 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, la yie
lulɔllɛ Wia nɛ bua-na kala. La si kɛŋ
Wia wialiŋ ku bula pima maa, ma
laaba a sɛiba nɛ. Ma bi biina ari ba
ŋaa nuhuobiine wiaa, ama ma sɛiba
ari ba sɛnɛ ŋaa Wia wiaa nɛ. Ma
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, Wia niiŋ
wiaa deeŋba leŋ ma chiŋ kpaŋ kpaŋ
wialiŋ ma si laa dii lɛ.

14 Mi naaŋbiiriŋ, ma ma ku nagɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
aa to Yesu Kirisito, a hɛ Judiya
tiŋteeŋ lɛ. Hɛɛ-la ba si na, u titia
nɛ ma ma na. Ju̱u tiŋŋaa si dɔgisɛ
ba tuɔŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
Judiya tiŋteeŋ lɛ ŋii, ŋii nɛ ma
ma na hɛɛŋ ma taŋ niaa nisiŋ lɛ.
15 Ju̱u tiŋŋaa deeŋba nɛ kpu la Tiina
Yesu ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba to naasiŋ
dɔgisɛla maa. Wia tuɔŋ bi ba nyuŋ
tɔrɔ. Ba hosi nuu-kala nyuŋ. 16 Ba
paala pugila, di la sí Wia wiaa bula
pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa di Wia
laaba ta. Wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa, ba
tuɔŋ wu-bɔmuŋ nɛ ŋla. Ama lɛɛlɛ
Wia baaniŋ sii ba nyuŋ nɛ.

Pɔɔl bul duu cho duu miira mu na Tɛsalonaaka timma-la

17 Mi naaŋbiiriŋ, la si pɔrɛ dɔŋɔ
lɛ, u bi diene, ka laa biinɛ ma wiaa.
La si bi maa na ŋii, ŋii nɛ la faa
chɛ la ku nama ari siifiɛsiŋ. 18 Mi-
na Pɔɔl titia paala nɛrikɛ nɛrikɛ nɛ
di mi bira ku nama, ama Sitaani tɔ
la woŋbiiŋ. 19 La yiɛlaa hɛma lɛ nɛ.
La tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ. Di la Tiina
Yesu nɛ miira kɔ, a tiŋ ma wiaa la
jaŋ bigisi la titia lɛ. 20 Ma nɛ laa yiriŋ
pila. A tiŋ ma wiaa la yie jujuɔsɛ nɛ.

3

1 La si walima ka di la ku nama,
ŋii nɛ la biinɛ ari u jaŋ pɛla lɛ di
la nɛ hɔŋ Atɛŋ taŋ-la lɛ, 2 aŋ tiŋ la
naaŋbie Timoti duu ku nama. U
tima pipi Wia nɛ aa bul Wia wu-
zɔmɔ-la si tigɛ Kirisito lɛ nɛ a pima.
U pɛma lɛ di ma chiŋ wialiŋ ma si
laa dii lɛ woruŋ a wuo leŋ ma nyuŋ
nyaasɛ. 3 Ma síi na hɛɛŋ ŋii, u jaŋ
pɛma lɛ di nuu-kala bɔyɛ sí jujoŋ a
mu tigɛ hɛɛ-la ma síi na lɛ. Wia nɛ
liisɛla la na hɛɛ-la. 4 La fa si hɛ ma
teeŋ, la laa sipaaŋ bula pima ari la
jaŋ na hɛɛŋ. Wialiŋ la si bula pima
ku ŋaa wutitii nɛ. Lɛɛlɛ ma naba nɛ.

5 Mi si nyalima lɔl di mi ku nama,
ŋii nɛ mi tiŋ Timoti di mi jiŋ ŋii ma
si china a mu tigɛ wialiŋ ma si laa
dii lɛ. Mi fá fawulluŋ ari Sitaani jaŋ
magisɛma a ŋaa di ma joŋ wialiŋ
ma si laa dii ta. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
tiŋtimii-la la si tima ma teeŋ jaŋ ŋaa
pɛi. 6 Ama lɛɛlɛ Timoti si lii ma teeŋ
kɔ, u kɛŋ wu-zɔŋ nɛ ku bula pila. U
bula pila ari ma chiŋ wialiŋ ma si
laa dii lɛ nɛ a cho niaa maa. U bira
bula pila ari ma yie liliisi la wiaa nɛ
woruŋ bua-na kala lɛ, a fa cho di ma
nala, ari la ma síi cho di la nama
ŋii. 7 Mi naaŋbiiriŋ, laa na hɛɛŋ nɛ
ka wiaa wiwalimɛla. Ama la si nia
ari ma chiŋ ma yarida lɛ ŋii, la tuɔŋ
piŋ di-bala nɛ. 8 Di ma nɛ chiŋ ma
yarida lɛ, lɛɛlɛ-na la na wiese nɛ.

9 La bi jaŋ wuo lɔllɛ Wia a mu
dɛrɛ a tiŋ ma wiaa. La yie jujuɔsɛ
Wia sipaaŋ nɛ a tiŋ ma wiaa. 10 Laa
sul Wia nɛ woruŋ titaŋiŋ ari wiihɛyɛ
kala di la wuo ku nama, a wuo pɛma
lɛ di ma na kialiŋ si ka a tigɛ ma
yarida lɛ. 11 Laa sul la Nyimma
Wia ari la Tiina Yesu di ba chɛ
woŋbiiŋ pila di la kɔ ma teeŋ. 12 La
biraa sul la Tiina Yesu duu pɛma lɛ
di ma wasa cho dɔŋɔ, di ma cho
dɔŋɔ kiŋkɛŋ a cho nuu-kala, ari la
si choma ŋii, 13 aŋ bira sulu duu leŋ
di ma kɛŋ doluŋ ma tuɔŋ lɛ, a kɛŋ
tuɔ-pula la Nyimma Wia sipaaŋ, a sí
wii-kala kɛŋ tapulii-la la Tiina Yesu
ari u niaa si jaŋ miira kɔ.

4

Wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ

1 Mi naaŋbiiriŋ, wialiŋ mi síi chɛ
di mi bul wu-kaaniŋ nɛ ŋla: Laa
sulma la Tiina Yesu doluŋ lɛ di ma
leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ, di Wia tuɔŋ tɔrɛ
ma nyuŋ. Ma na ŋii la fa síi kɛŋ
la titia ma teeŋ. Ma gunnɛ mɛli-
zɔŋ-la la teeŋ. Ma mɛlɛ si zɔŋ ŋii,
má ŋaa ŋii a pipɛ. 2 Ma jiŋ wialiŋ
la Tiina Yesu si joŋo pila di la ma
joŋo dagɛma. Má to wiaa deeŋba.
3 Wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ nɛ ŋla,
di ma sí disinniŋ kɛŋ. U cho di
ma liisɛ ma titia ha-chɔruŋ ari ba-
chɔruŋ wu-ŋaalaa lɛ. 4 Nuu-kala
maga duu to Wia woŋbiiŋ lɛ a jaa
haala, di Wia tuɔŋ tɔrɛ. Duu nɛ
to ŋii, nuu-kala jaŋ zilu a na duu
bi disinniŋ kala kɛnɛ wiiŋ deeŋ lɛ.
5 Ma sí ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaaalaa lɛ
to a gɔllɔ chichɛ haalaa ari nialiŋ si
bi Wia jiŋ síi ŋaa ŋii. 6 Bira nuu-
kala sí wii ŋaa chei u dɔŋɔ tiina a
tigɛ u haala lɛ. La chaasa bula pima
nɛ faafaa kala ari Wia jaŋ dɔgisɛ
nialiŋ si ŋaa disinniŋ a tigɛ haalaa
lɛ. 7 Wia bila liisa di la ŋiŋaa wu-
liiliŋ, ama u liisɛla di la ŋaa tuɔ-pul
timma nɛ. 8 Nii-la kala si via wialiŋ
mi si bula, nuhuobiine dee tiina via,
Wia nɛ u via ŋii, nii-la si joŋ u Diŋ-
zɔŋ-la pima.

9 Mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di mi
ŋmuŋsɛ teniŋ a bula pima ŋii ma
si jaŋ cho dɔŋɔ, bɛɛ wiaa Wia titia
dagɛma ŋii ma si jaŋ cho dɔŋɔ nɛ.
10 Wutitii, ma paala cho nialiŋ kala
si laa Yesu wiaa dii a hɛ Masidoonia
lɛ nɛ. Mi naaŋbiiriŋ, la saa sulma di
ma wasa cho niaa kii ŋii. 11 La laa
sipaaŋ bula pima di ma hɛ ma doluŋ
kala a fiɛla hɔŋ, a bibeŋ ma titia
tiŋtiŋŋaa nyuŋ a wuo nina ma ku-
chɛɛlɛɛ. 12 Di ma nɛ ŋaa ŋii, nialiŋ
si bi Wia wiaa laa dii jaŋ zizilma. Ma
bi jaŋ hɔnɔ gbɛrɛ nuu duu pima ma
ku-chɛɛlɛɛ.

13 Mi naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ
wutitii-la a mu tigɛ nialiŋ si suba lɛ,
di ma tuɔŋ sí faasa chei a nagɛ nialiŋ
si bi kuŋ-kala ka yiɛlɛ tuɔŋ si chei
ŋii. 14 La si laa dii ari Yesu suba nɛ
aŋ sii suuŋ lɛ, ŋii titia nɛ la ma laa
dii ari Wia jaŋ chisɛ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aŋ suu.

Yesu jaŋ chisɛ nialiŋ si laa u wiaa dii suuŋ lɛ

15 La Tiina Yesu dagɛla ŋla: La
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ la
miisiŋ lɛ tapulii-la la Tiina Yesu si
jaŋ miira kɔ, la bi jaŋ laa nialiŋ si
suba sipaaŋ a mu Yesu teeŋ. 16 Bua
kubala la Tiina Yesu jaŋ lii Wia-jaŋ a
ku tuu dunia. Bua-la lɛ niaa jaŋ nii
duu faasa kpia goŋ. Wia tiŋdaara
kuhiaŋ ma jaŋ kpia, ka di ba ŋmuu
Wia nyile-la maa. Nialiŋ kala si
laa Kirisito wiaa dii aŋ suu, u jaŋ
laa sipaaŋ chisɛba di ba sii suuŋ
lɛ. 17 La nialiŋ si hɛ la miisiŋ lɛ,
u jaŋ kɛsɛla kaa pɛ nialiŋ u chisa
suuŋ lɛ, di la kala cheŋ la Tiina Yesu
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ wia nyuŋ. La
jaŋ hɛ la Tiina teeŋ a kaa mu wuu.
18 Má bul wiaa deeŋba a pi dɔŋɔ di
ma tuɔsaa piŋ di-bala.

5

Má ŋaa siri a gbɛrɛ tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ

1 Mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di
mi ŋmuŋsɛ a bula pima a dagɛma
tapulii-la ari bua-la lɛ wiaa deeŋba
si jaŋ ŋaa, 2 bɛɛ wiaa ma titia jima
woruŋ di la Tiina Yesu níi kɔ tapulii-
la, u jaŋ di-ma lɛ, ari gaara si yie guu
kɔ ŋii titaŋiŋ. 3 Bua-la lɛ niaa si jaŋ
biinɛ ari leriŋ fiɛla nɛ di wii-kala tuo,
wahala jaŋ guu a juuba. Nuu-kala bi
jaŋ wuo fá lɛl. U jaŋ nagɛ ari haala
si kɛŋ luoruŋ, u luoruŋ sii a wiwiiu
lɛ duu lul.
4 Ama mi naaŋbiiriŋ, ma-na tuo
birimiŋ tuɔŋ. Ma sí leŋe di bua-la
guu ku di-ma lɛ, ari gaara si yie juu
gaa niaa kiaa a di-ba lɛ ŋii. 5 Ma kala
ŋaa nialiŋ si hɛ pulumuŋ tuɔŋ nɛ.
La tuo titaŋiŋ, la tuo birimiŋ tuɔŋ.
6 Ŋii wiaa, u bi maga di la piŋ doŋ
ari nialiŋ si bi la Tiina gbɛrɛ síi ŋaa
ŋii. Ama u maga di la wei a kɛŋ

la titia wii-na kala lɛ. 7 Titaŋiŋ nɛ
niaa pipiŋ doŋ. Titaŋiŋ ma nɛ niaa
nyua siniŋ bubugi. 8 Ama la-na hɛ
pulumuŋ tuɔŋ nɛ, ŋii wiaa u maga
di la kɛŋ la titia wii-na kala lɛ nɛ.
Wialiŋ la si laa dii ari la si cho niaa
ŋii, má leŋ di ba nagɛ kiaa la si joŋo
tɔ la bɔisiŋ. La síi yiɛlɛ di Wia laala
ta ŋii, má leŋ duu nagɛ hɔɔŋ nyuŋ-
chuulo di la chu, 9 bɛɛ wiaa Wia bila
liisa duu na baaniŋ la nyuŋ. Ama u
liisɛla duu to la Tiina Yesu Kirisito
lɛ nɛ a laala ta. 10 La wiaa nɛ tii u
suu, ŋii wiaa, di la nɛ suba koo di la
nɛ weye, la kɛŋ miisiŋ u teeŋ. 11 A
tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, má ŋaa di ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa nyuŋ nyaasɛ, a pipɛ
dɔŋɔ lɛ di ma wasa ŋaa Wia yarida.
Wialiŋ titia nɛ ma ŋaa lɛɛlɛ.

12 La naaŋbiiriŋ, nialiŋ la Tiina
Kirisito si liisa di ba titiŋ ma teeŋ aŋ
pɛ ŋaa nihiasiŋ ma teeŋ aa dagɛma
Wia wiaa, u maga di ma zizilba.
13 Má zizilba a choba woruŋ a tiŋ
tiŋtimii-la ba síi tiŋ wiaa. Má hɔŋ
sɔm a ŋaa sima dɔŋɔ lɛ.

14 La naaŋbiiriŋ, laa sulma di ma
kpurisɛ yariwii tiŋŋaa digilaa, a pɛ
fawulubaa lɛ di ba kɛŋ bɔi-duoŋ, a
pɛ nialiŋ si bi faasa chiŋ Wia wiaa lɛ.
Má kɛŋ kenyiri ari niaa deeŋba kala.
15 Di nuu nɛ ŋaa u dɔŋɔ tiina wu-
bɔŋ, u bi maga duu ma ŋaa wu-bɔŋ-
la a ti̱mu. Ama bua-na kala lɛ, má
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ ari nuu-
kala lɛ. 16 Má jujuɔsɛ bua-na kala
lɛ 17 a chuchuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ.
18 Wii-na kala lɛ, má lɔllɛ Wia. Ma si
laa Yesu Kirisito wiaa dii ŋii, ŋla nɛ
Wia cho di maa ŋaa.

Pɔɔl chagilɛ Tɛsalonaaka tiŋŋaa a chuɔlɛba

19 Wia Diŋ-zɔŋ-la tiŋtiŋŋaa nagɛ
nyiniŋ. Ma síu disu. 20 Ma sí wialiŋ
ba si bula Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
via. 21 Ama má magisɛ wii-kala na,
a liisɛ ku-la si zɔmɔ a kɛnu woruŋ.
22 Má liisɛ ma titia wu-bɔŋ kala lɛ.
23 Mii sul Wia-la síi pi niaa yarifiɛlaa
duu leŋ di ma wasa kɛŋ tuɔ-pula. U
jaŋ beŋ ma tuɔbiinaa ari ma yaraa
kala a liisɛma wu-bɔŋ-na kala lɛ, di
ma wuo ŋaa ni-zɔŋŋɔɔ a sí disinniŋ
kɛŋ, a mu yi tapulii-la la Tiina Yesu
Kirisito si jaŋ kɔ. 24 Nii-la si yirɛma
ŋaa Wutitii Tiina nɛ, u jaŋ beŋma.

25 La naaŋbiiriŋ, má ma sul Wia
pila. 26 Má guori dɔŋɔ a chuɔlɛ la
naaŋbiiri-la kala woruŋ.

27 Mii kpurisɛ ma digilaa Wia
doluŋ lɛ di ma karimɛ teniŋ deeŋ a
pi la naaŋbiiri-la kala.

28 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ
lɛ, u jaŋ pɛma lɛ.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI TƐSALONAAKA NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Silivaanas ari Tim-
oti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Tɛsalonaaka lɛ, a ŋaa la Nyimma
Wia, ari la Tiina Yesu Kirisito niaa.
2 La Nyimma Wia jaŋ pɛma lɛ a
leŋ ma hɔŋ ari yarifiɛlaa u doluŋ lɛ,
ari la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ.

Tapulii-la Yesu si jaŋ miira kɔ, nialiŋ si na hɛɛŋ u wiaa, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ

3 Mi naaŋbiiriŋ, ma wasa chiŋ ma
yarida lɛ a wasa cho dɔŋɔ kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ. Ma si ŋaa ŋii, u ŋaa la
tiŋtimii nɛ di la lɔllɛ Wia a pima. 4 Di
la nɛ bul ma wiaa nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi leree dɔŋsuŋ, la
yie bigisi la titia lɛ a tiŋ ma wiaa, bɛɛ
wiaa ba si to naasiŋ dɔgisɛma, ma
na hɛɛŋ, aŋ ka ma nyalimɛ a chiŋ
ma yarida naaŋ lɛ.
5 Ma si na hɛɛŋ a tiŋ Wia kuorii-la
wiaa nɛ, Wia to wutitii-la a liisɛma
ta, a leŋ di ma wuo juu u kuorii-
la tuɔŋ. 6 Ama u jaŋ dɔgisɛ nialiŋ
si dɔgisɛma magɛ ŋii kala ba si
dɔgisɛma magɛ. 7 U jaŋ pila wiese a
pima ma wiese. Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaa
bua-la lɛ la Tiina Yesu si jaŋ kɔ ari u
tiŋdaara-la. Ba nɛ kɛŋ doluŋ. 8 U
si jaŋ kɔ, u jaŋ nagɛ nyiŋ-geliŋ a
dɔgisɛ nialiŋ si bi Wia jiŋ ari nialiŋ
si bi Wia wu-zɔmɔ-la si tigɛ la Tiina
Yesu lɛ ka to. 9 Wia jaŋ dɔgisɛba
di ba suu. Suu-la bi jaŋ dɛrɛ. Ba
bi jaŋ wuo mu la Tiina Yesu teeŋ.
Ba bira bi jaŋ wuo na u tula ari u
doluŋ. 10 Tapulii-la u si jaŋ kɔ, Wia
niaa kala jaŋ pu yiriŋ. Nialiŋ kala
si laa u wiaa dii ma jaŋ zizilu. Ma
ma jaŋ hɛ ba tuɔŋ, bɛɛ wiaa ma laa
wialiŋ la si bula pima dii nɛ.
11 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa la yie
chuɔlɛ Wia pipima bua-na kala lɛ
nɛ. La sul Wia duu leŋ di ma wuo
juu u kuorii-la tuɔŋ, a leŋ di ma
wuo ŋiŋaa wu-zɔmɔ-la ma si cho, a
wuo chiŋ ma yarida naaŋ lɛ a mu
dɛrɛ. La sulu duu ŋaa ŋii u doluŋ
lɛ. 12 La bira sul Wia di la Tiina
Yesu yiriŋ toma lɛ a yirɛ, di ma ma
laa yiriŋ u teeŋ. Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaa
la Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ.

2

Di Yesu nɛ kɔ, u jaŋ nyagɛ wu-bɔŋŋɔɔ kuoru-la a ŋmuurɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di mi bul
la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ miira
kɔ wiaa nɛ a pima. Duu níi kɔ,
u jaŋ leŋ la hilimi a chemu. 2 Ŋii
wiaa, ma sí leŋe di ma tuɔbiinaa
guu vugimɛ koo di ma bɔyɛ joŋ di
nuu nɛ si ari tapulii-la Yesu si jaŋ
kɔ yie nɛ. Ŋ bi pɔɔ nuu jaŋ lii ma
tuɔŋ a bul di Wia Diŋ-zɔŋ-la bula
pu ari Yesu kɔ nɛ, koo nuu síi bul
Wia wiaa ma jaŋ wuo bul ŋii pima,
koo niaa jaŋ nyia wiaa bul ari la nɛ
ŋmuŋsa pima ari Yesu kɔ nɛ. 3-4 Ma
sí leŋe di nuu-kala nyisɛma woŋbii
kala lɛ. Tapulii-la bi jaŋ yi, see di
niaa sisii a ŋaa taawɛi a via Wia. Ŋii
hariŋ lɛ ni-bɔŋŋɔɔ kuoro, nii-la Wia
si jaŋ joŋo hɛ nyiniŋ lɛ, jaŋ kɛŋ u
titia kaa dagɛma. U nɛ ŋaa nii-la si
lii Wia hariŋ a kɛŋ u titia a kaa yuga
kii Wia ari kuŋ-kala nuhuobiine síi
chuɔlu. U jaŋ juu hɔŋ Wia-dia tuɔŋ
a bul ari u nɛ ŋaa Wia. 5 Ma bi
liise yi ari mi si kɔ ma teeŋ, mi bul
wiaa deeŋba pimaa? 6 Wii nɛ tii ni-
bɔŋŋɔɔ kuoru-la ha bi kɔ. Ma jiŋ
wii-la si tii nɛ. Ama di bua-la nɛ yie,
ni-bɔŋŋɔɔ kuoru-la jaŋ kɔ.
7 Niaa paala ŋiŋaa taawɛi nɛ aa
via Wia, ama ba bi ŋii ŋaa niaa nina.
Nuu nɛ hɛ dimɛ a kaa bil. Nii-la
si kɛŋ wialiŋ bil di ba sí ŋaa, see
di u surisa a pi woŋbiiŋ, 8 ka di ni-
bɔŋŋɔɔ kuoru-la-na kɔ. Bua-la lɛ la
Tiina Yesu jaŋ miira kɔ ari u tula, a
puusɛ u niiŋ peliŋ a kpu wu-bɔŋŋɔɔ
kuoru-la. U tula-la jaŋ nyagɛ wu-
bɔŋŋɔɔ kuoru-la a ŋmuurɛ. 9 Ni-
bɔŋŋɔɔ kuoro jaŋ kɛŋ Sitaani doluŋ

a kɔ. U jaŋ nyisɛ niaa ari wu-
magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ. 10 U
jaŋ kɛŋ wu-bɔŋ-na kala kaa kɔ a
nyisɛ nialiŋ si jaŋ lɛl, bɛɛ wiaa ba via
di ba cho wutitii nɛ di Wia laaba ta.
11 Ba si via wutitii-la ŋii, Wia piba
woŋbiiŋ nɛ di ba tuto wu-nyiariŋ
hariŋ. 12 Nii-la kala si bi wutitii-la
cho aŋ cho wu-bɔŋŋɔɔ, Wia jaŋ dii
u sariya a joŋ cheeriŋ pu a leŋ duu
suu.

13 La naaŋbiiriŋ, la yie lɔllɛ Wia
pipima bua-na kala lɛ, ma nialiŋ la
Tiina Yesu si cho. Buŋbuŋ kala nɛ
Wia liisɛma duu laama ta. Wia to
u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ duu leŋ di ma
ŋaa tuɔ-pul timma a tiŋ ma si laa
wutitii-la dii wiaa. 14 Wia wu-zɔmɔ-
la la si bula pima, Wia tou lɛ nɛ a
yirɛma. Wia yirɛma di ma ku to
kɛŋ la Tiina Yesu Kirisito tula-la nɛ.
15 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, má chiŋ
wutitii-la lɛ la si dagɛma ari wialiŋ
la si ŋmuŋsa pima.

16 La Tiina Yesu Kirisito ari la
Nyimma Wia lahɔrimɔ lɛ, u chola a
wuo ŋaa la tuɔŋ piŋ di-bala aa mu
wuu, di la wuo yiyiɛlɛ ku-zɔŋŋɔɔ.
17 Laa sulu duu leŋ di ma nyuŋ
nyaasɛ, a pima doluŋ di ma ŋiŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ aa bul wu-zɔmɔ-la maa.

3

Pɔɔl bula pi niaa di ba chuɔlɛ Wia pu

1 Mi naaŋbiiriŋ, wialiŋ mi síi chɛ
di mi bul u didɛriŋ nɛ ŋla: Má
chuɔlɛ Wia pila di la Tiina niiŋ wiaa
wuo teeli lee-na kala a laa yiriŋ, ari
u si laa yiriŋ ŋii ma teeŋ. 2 Má
bira chuɔlɛ Wia a pipila, di Wia wuo
liisɛla ni-bɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ, bɛɛ wiaa
niaa kala dee bi Wia niiŋ wialiŋ
laa dii. 3 Ama la Tiina Yesu kɛŋ
zile. U jaŋ pima doluŋ a liisɛma
Sitaani nisiŋ lɛ. 4 La Tiina Wia leŋe
la ŋaama yarida, la saa laa dii ari
wialiŋ la si bula pima, maa ŋaaba
nɛ. La bira laa dii ari ma jaŋ kɛŋ
ŋii naaŋ lɛ aa mu. 5 Mii sul la Tiina
Wia duu leŋ di ma wuo jiŋ ma tuɔŋ
lɛ ari u choma woruŋ. Mii sulu duu
leŋ di ma wuo kɛŋ kenyiri Kirisito
doluŋ lɛ.

Nuu-kala bi maga duu kɛŋ yariwiiŋ

6 Mi naaŋbiiriŋ, la Tiina Yesu
Kirisito doluŋ lɛ, la bula pipima di
ma liisɛ ma titia nialiŋ si hɛ ma tuɔŋ
a kɛŋ yariwiiŋ lɛ, nialiŋ si bi wialiŋ
la si bula pima ka to. 7 Ma titia
jima ari u maga di ma ŋaa wialiŋ
titia la síi ŋaa. La si kɔ ma teeŋ,
la fa bi yariwiiŋ kɛnɛ. 8 La fa bi
nuu-kala kudiilee die di la bi tiina
time. La tima nɛ woruŋ siifiɛsiŋ, a
na hɛɛŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala di la
wuo nina la ku-chɛɛlɛɛ, di la sí hɔnɔ
gbɛrɛ ma kuŋ-kala aa chɛ kiaa ma
teeŋ. 9 La si ŋaa ŋii, u bi naga ari
la bi woŋbiiŋ kɛnɛ di la laa kiaa ma
teeŋ nɛ. Ama la faasa tiŋ ŋii di ma
wuo to la naa-buasuŋ nɛ. 10 La fa
si hɛ ma teeŋ, la bula pima di nuu-
kala nɛ bi tiŋtiŋŋaa ka tiŋ, u bi maga
duu dii kudiilee. 11 La nia ari yariwii
tiŋŋaa hɛ ma tuɔŋ. Ba bi tiŋtimii
ka tiŋ, see di ba joŋ ba niiŋ hɛ niaa
wiaa lɛ. 12 La Tiina Yesu Kirisito
doluŋ lɛ la bula pi niaa deeŋba aa
kpurisɛ ba digilaa nɛ di ba kɛŋ ba
titia woruŋ a tiŋ tiŋtiŋŋaa a wuo
na ba titia kudiilee didii. 13 Ama
la naaŋbiiriŋ, ma sí lɔl wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ lɛ.

14 Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a bi wialiŋ
la si bula pima teniŋ deeŋ tuɔŋ ka
to, má jiŋ u tiina a liisɛ ma titia u lɛ,
a leŋ di hiisiŋ kɛnu. 15 Ma sí wiaa
ŋiŋaau lɛ ari u ŋaa diŋdɔŋ nɛ. Ama
má leŋ ari u ŋaa ma naaŋbii nɛ aŋ
kpurisɛ u digilaa.

Wu-kaaniŋ

16 Laa sul la Tiina Kirisito, nii-la si
kɛŋ yarifiɛlaa, duu pima yarifiɛla-la
bua-na kala lɛ. La Tiina Kirisito pɛ
ma kala lɛ.

17 Mi-na Pɔɔl titia nɛ ŋmuŋsɛ ari
mi nisiŋ aa chuɔlɛma. Mi vɛnɛɛ ŋaa
ŋii mi tenniŋ kala lɛ, a dagɛ ŋii ari
mi nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. Ŋla nɛ mi
yie ŋmuŋsɛ teŋ-la lɛ. Mii chuɔlɛma.

18 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ,
ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TIMOTI

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ. La Tiina Wia ari Kirisito Yesu
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ba liisɛmi di mi ŋaa
Kirisito Yesu naŋzɔɔ. Wia nɛ laala
tita. Kirisito Yesu lɛ nɛ laa yiɛlɛ.
2 Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ŋ-
na Timoti nɛ. A tiŋ ŋ si laa Kirisito
wiaa dii lɛ, ŋ ŋaa mi bii-titii nɛ.
La Nyimma Wia ari la Tiina Kirisito
Yesu lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fáŋ nennige
a leŋ di ŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Má pɔ ma titia lɛ a mu tigɛ nialiŋ síi dagɛ wu-nyiariŋ lɛ

3 Bua-la lɛ la fa si hɛ Ɛfɛsis lɛ, mi
bula piŋ di ŋ hɔŋ dimɛ, aŋ ka di
mi mu Masidoonia tiŋteeŋ. Mi bula
piŋ di ŋ hɔŋ dimɛ a wuo pɛ Wia
niaa lɛ. Niaa dɔŋsuŋ nɛ hɛ dimɛ aa
nyisɛba. Ba bi wutitii joŋoo dagɛba.
Mi bula piŋ di ŋ bula pi niaa deeŋba
di ba leŋ ba wu-nyiari wialiŋ. 4 Mii
chɛ di mi bira bula piŋ di ŋ bula
piba di ba sí ba suŋsɔgulɔ-la joŋo
hɛ ba nyuŋ lɛ, aŋ sí ba naabalimaba
doho niaa wiaa si duomo ŋii diisu.
Wiaa deeŋba yie ŋaa niaa kɛŋ nii-
doluŋ nɛ. Nii-doluŋ ma bi jaŋ pɛba
lɛ di ba ŋaa Wia yarida a laa wii-
la dii u síi chɛ duu ŋaa pi u niaa.
5 Mi bul ŋii piŋ di ŋ bula piba di ba
cho ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa ari tuɔ-pula,
a leŋ di ba tuɔbiinaa chesi, a bira
leŋ di ba yarida wasa dol woruŋ.
6 Niaa dɔŋsuŋ via wiaa deeŋba nɛ
aŋ miiraa bul wu-yaayasiŋ. 7 Moosis
fa ŋmuŋsɛ wialiŋ bil di niaa tuto nɛ.
Niaa deeŋba fa cho di ba dagɛ wiaa
deeŋba a pi niaa, ama ba titia bi
wialiŋ ba si ŋmuŋsa bubuɔŋ jiŋ. Ba
bi wialiŋ ma ba síi bul chaasa jiŋ.
8 La jima ari wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba zɔmɔ
nɛ, di niaa kɛŋba kaa titiŋ ari ba
si dagɛ ŋii. 9 U bira maga di la jiŋ
ari wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto, u bi ŋmuŋsa pi tuɔ-pul
tiŋŋaa. Ama ba ŋmuŋsa pi nialiŋ síi
chei Wia niiŋ wu-bulaa nɛ. U bira
ŋmuŋsa pi ni-bɔŋŋɔɔ, ari nialiŋ si
bi Wia ka fá, ari haachɛ diiree, ari
nialiŋ si bi Wia ka to, ari nialiŋ síi
kpu ba nyimmaba ari ba naaŋba,
ari ni-kpuuraa. 10 Ba bira ŋmuŋsɛ
wiaa deeŋba a pi ba-liiliŋ ari ha-
liiliŋ nɛ, ari baala-la si gɔllɔ tuu ba
dɔŋɔba bubuɔ-niiree, ari nialiŋ si
gɔllɔ paa niaa biiriŋ a kaa faa lɛl. Ba
bira ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba a pi wu-
nyiaraa ari daŋsia wu-nyiaraa, ari
nialiŋ si bi Wia woŋbii-titii-la ka to.
11 Wialiŋ mi si dagɛma lii Wia wu-
zɔmɔ-la tuɔŋ nɛ, u si joŋo pimi di mi
bula pima. Wia nɛ kɛŋ yiriŋ dunia
lɛ.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ nennige-la u si kɛnɛ u lɛ

12 Mii lɔllɛ la Tiina Kirisito Yesu,
bɛɛ wiaa u nɛ bene di mi maga di
mi bul u niiŋ wiaa pi niaa. Ŋii nɛ tii
u liisɛmi di mi tima pu. U nɛ pimi
doluŋ di mi wuo titiŋ tiŋtimiŋ deeŋ.
13 Buŋbuŋ kala nɛ paala mi bul wu-
bɔŋŋɔɔ u lɛ a to naasiŋ tutuusu maa.
Ka Kirisito ha fámi nennige a liisɛmi
di mi timaa pu. Bua-la kala lɛ mi fa
síi ŋaa ŋii, mi fa bi jiŋ wii-la mi síi
ŋaa. Mi fa bi u wiaa laa dii maa.
Ŋii nɛ tii mi faa ŋaa ŋii. 14 Aŋ ka la
Tiina Wia ha pɛmi lɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ
a leŋ mi ŋaa Kirisito Yesu yarida, aŋ
pɛ chou. 15 Mii chɛ di mi bul wiiŋ
nɛ pima. U ŋaa wutitii nɛ. U saa
maga di nuu-kala jiŋ wii-la. U nɛ
ŋla: Kirisito Yesu ku tuu dunia nɛ
duu laa haachɛ diiree ta. Mi nɛ saa
paala ŋaa ba tuɔŋ ni-bɔmuŋ. 16 Aŋ
ka Kirisito Yesu ha fámi nennige, mi-
na nii-la si chaasa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a
kii nuu-kala. U ŋaa ŋii a tomi lɛ a
dagɛ niaa ŋii u si kɛŋ kenyiri. Ŋii lɛ
nɛ niaa dɔŋsuŋ jaŋ to u hariŋ a laa
u wiaa dii, a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.
17 Má leŋ di la dɛnnɛ la Nyimma Wia
aŋ pɛ zilu a kaa mu wuu. U nɛ nii-la
si dii kuoruŋ a kaa mu deeŋ deeŋ.
U-na bi suu. Niaa ma buu ka na. U
duŋduŋa nɛ ŋaa Wia. Ami.

18 Timoti, mi bii, mii chɛ di mi
bul wii nɛ a piŋ. Nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul
wiaa a tigɛŋ lɛ. Sí wialiŋ yu. Ŋ
nagɛ laali-yuoru nɛ. Leŋ di wialiŋ
ŋaa ŋ laali-yuori kiaa, di ŋ kaa wuo
yuo laaliŋ woruŋ. 19 Di ŋ níi yuo
laal-la, chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ a leŋ
di ŋ tuɔbiinaa chesi. Niaa dɔŋsuŋ
bira bi ba tuɔbiinaa lɛɛ to, ŋii nɛ tii
ba joŋ ba yarida ta. 20 Haminiiyas
ari Alɛkizaŋda ma hɛ niaa deeŋba
tuɔŋ nɛ. Ŋii nɛ mi joŋba hɛ Sitaani
nisiŋ lɛ duu dɔgisɛba, di ba gunnɛ
wu-jimiŋ, di ba bira sí Wia joŋŋoo
tuusu.

2

Woŋbii-la Wia niaa si maga di ba to a chuchuɔlɛ Wia

1 Siifiaŋ wii nɛ mii chɛ di mi laa
sipaaŋ bula pima. U nɛ ŋla: Má
chuɔlɛ Wia aŋ pɛ susulu duu pima
kialiŋ ma síi chɛ. Má chuɔlɛ Wia
a pipi ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa maa, aŋ
pɛ lulɔllu. Má bira chuɔlɛ Wia a
pipi nuu-kala. 2 Má chuɔlɛ Wia pipi
kuoroo ari nialiŋ si kɛŋ doluŋ ma lɛ,
di la wuo hɔŋ sɔm ari yarifiɛlaa, a
wuo tuto Wia a ŋiŋaa wialiŋ kala síi
to Wia woŋbiiŋ. 3 U ŋii zɔmɔ nɛ a
tutɔrɛ la Laataara Wia tuɔŋ. 4 U cho
duu laa nuu-kala ta nɛ di ba wuo
jiŋ wutitii-la si lii u teeŋ. 5 U saa
maga di nuu-kala jiŋ ari Wia ŋaa
Wii-bala nɛ. Ni-bala nɛ hɛ Wia ari
nuhuobiine pɛgɛ duu kɛŋba kaa hɛ
dɔŋɔ lɛ. Nii-la nɛ ŋaa Kirisito Yesu.
U titia ku ŋaa nuhuobiiŋ nɛ. 6 U joŋ
u miisiŋ yɔɔ suuŋ duu laa nuu-kala
ta. U nɛ dagɛla ŋii ari bua-la yie
nɛ, di Wia laa nuu-kala ta. 7 Ŋii nɛ
tii Wia liisɛmi di mi ŋaa u naŋzɔɔ
a wuo heele bul wiaa deeŋba a pi
nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, aŋ pɛ
dagɛba di ba laa wialiŋ dii a jiŋ
wutitii. (Wutitii nɛ mii bul, mi bi
wiaa nyia.)

8 Di ma nɛ ku hilimi lee-na kala
di ma chuɔlɛ Wia, mii chɛ di baalaa
nɛ chuchuɔlɛ Wia, baala-la si joŋ ba
titia a pi Wia a bi disinniŋ kɛnɛ, di
ba nɛ kɛŋ ba nisaa jee a chuɔlɛ Wia.
Di ba níi chuɔlɛ Wia, u bi maga di
ba nina baaniŋ. U bi maga di ba
bibiinɛ yuosuŋ wiaa maa. 9 Mii chɛ
di haalaa ma fiɛlɛ ba siaa aŋ pɛ kɛŋ
wu-jimiŋ ŋii ba síi laalɛ ba gɛnniŋ
lɛ. Gɛnni-la ba si jaŋ laalɛ di niaa
bibagisɛ ba yaraa, ma síba laalu. Ma
sí leŋe di niaa to ba nyusuŋ vɔɔnuŋ
lɛ aa bagisɛma, koo ma sí sɛlimɛ
digiliŋkpɛŋsiŋ ari baŋzaliba-la síi
tul hɛ di niaa bibagisɛma. 10 Ama
má leŋ di niaa bibagisɛ haalaa a
tiŋ ba wu-zɔmɔ-la lɛ. Ŋii jaŋ dagɛ
ari baa to Wia nɛ. 11 Haalaa maga
di ba fiɛla hɔŋ nɛ a gugunnɛ Wia
wiaa, a kɛŋ ba titia muuri, a tuto
nialiŋ si kɛŋ doluŋ ba lɛ hariŋ. 12 Mi
bi haalaa woŋbiiŋ pa di ba didagɛ
baalaa, koo di ba kɛŋ baalaa doluŋ
a bibeŋba. U maga di ba hɔŋ sɔm
nɛ. 13 Wii-la si tii nɛ ŋla: Wia fa laa
sipaaŋ ta Adam nɛ aŋ-na ta Hawa.
14 Sitaani ma bi Adam nyisa. Hawa
nɛ u nyisɛ u juu haachɛ lɛ a chei Wia
niiŋ wiaa u si bula piba. 15 Ari ŋii
kala haala-la si jaŋ na hɛɛŋ biiriŋ
lulluŋ lɛ, Wia jaŋ pɛba lɛ. Ama u
maga di ba laa Wia wiaa dii a cho
niaa, aa ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ,
a leŋ di ba siaa fiɛlɛ.

3

Wia niaa tuɔŋ kuhiasiŋ si maga di ba nagɛ ŋii

1 Mi biraa chɛ di mi bul wiiŋ nɛ
a piŋ. Wiiŋ deeŋ ŋaa wutitii nɛ. U
maga di niaa sɛi wii-la. Di nuu nɛ
fiɛsɛ sii aa chɛ duu ku ŋaa Wia niaa
kuhiaŋ, tiŋtiŋ-fiaŋ nɛ u chichɛ ŋii.
2 Ŋii wiaa di nuu nɛ ŋaa Wia niaa
kuhiaŋ, u tiina maga duu leŋ di u
wu-ŋaalaa kala zɔŋ nɛ, di niaa sí u
yiriŋ wuo chei. U maga duu jaa ha-
bala duŋduŋ nɛ. U maga di u siaa
fiɛlɛ. Uu wuo kɛŋ u titia woruŋ di
niaa pupu jirima. U bira maga duu
wuo laa nuhuɔraa ma bibil u dia
lɛ a wuo didagɛ Wia niaa woruŋ.
3 U bi maga duu ŋaa si-nyuaru, a
sí baaŋ tiina ma ŋaa. Ama u maga

duu ŋaa ni-chim-chim nɛ a sí yuosu
hɛɛru ma ŋaa. U bira bi maga duu
cho moribiee kiŋkɛŋ. 4 U maga di
u wuo beŋ u dia niaa nyuŋ woruŋ
nɛ. Bira, u maga duu wuo leŋ di
u haŋbiisiŋ tuto u niiŋ a zizilu wii-
kala lɛ, 5 bɛɛ wiaa di nuu nɛ bi u dia
niaa nyuŋ wuo bibeŋ, u bi nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi nyuŋ ma
wuo beŋ. 6 Di nuu nɛ ha bi Yesu
wiaa laa dii a dieni, u bi maga di
u tiina ku ŋaa Wia niaa kuhiaŋ. Di
u tiina nɛ ku ŋaa nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi kuhiaŋ, u jaŋ dagɛ
u titia. Duu nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ tel ari
Sitaani si tele ŋii. 7 Wia niaa kuhiaŋ
maga duu ŋaa ni-zɔŋ nɛ nialiŋ si bi
Wia ka chuɔlɛ teeŋ. Di ŋii dee niaa
jaŋ wuo chei u yiriŋ, di Sitaani to ŋii
lɛ a bɛrɛ kɛnu.

Nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ

8 Nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ
ma lɛ, ba maga di ba ma kɛŋ mɛli-
zɔŋ nɛ, a sí nii-sima kɛŋ a nyinyisɛ
niaa. U bi maga di ba faasa nyua
siniŋ koo di ba cho moribiee kiŋkɛŋ.
9 U maga di ba kɛŋ tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ
a laa Wia niiŋ wiaa dii. Wialiŋ fa
faa nɛ. Lɛɛlɛ Wia joŋo dagɛla. 10 U
bira maga di Wia niaa nɛ laa sipaaŋ
a beŋ nialiŋ síi chɛ di ba pɛ Wia
niaa kuhiasiŋ lɛ, a na di ba maga
koo di ba bi maga di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa
deeŋba. Di ba maga, má leŋ di
Wia niaa tuɔsɛba di ba pɛ Wia niaa
kuhiasiŋ lɛ. 11 Haalaa maa síi pɛ
Wia niaa kuhiasiŋ lɛ, u maga di ba
kɛŋ mɛli-zɔŋ nɛ a sí niaa hariŋ ma
gigaa. U maga di ba fiɛlɛ ba siaa a pɛ
kɛŋ wutitii wii-na kala ba síi ŋaa lɛ.
12 Baalaa síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ,
u maga di ba jaa ha-bala-bala nɛ. U
maga di ba wuo bibeŋ ba haŋbiisiŋ
ari ba dia niaa kala nyuŋ nɛ woruŋ.
13 Di nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ
lɛ níi tiŋ ba tiŋtiŋŋaa woruŋ, niaa
jaŋ zizilba. Ba jaŋ wuo kɛŋ nyu-
duoŋ a bul wialiŋ ba si laa dii a tigɛ
Kirisito Yesu lɛ.
14 Mii chɛ di mi ku nama nɛ lɛɛlɛ.
Ama mi bi jiŋ di mi jaŋ dieni koo di
mi bi jaŋ dieni aŋ-na kɔ. Ŋii wiaa,
mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima 15 di
ma jiŋ ari Wia niaa mɛlɛ si maga
duu nagɛ ŋii. Wia niaa nɛ ŋaa nialiŋ
si laa u wiaa dii aa hilimi. Wia-la si
weye nɛ tiiba. Ba chiŋ wutitii-la lɛ
Wia si dagɛba nɛ. 16 Wutitii-la Wia
si dagɛla sɛnɛ ŋaa wu-bal nɛ. Wii-
chuɔl-la la síi to fa fáa nɛ. Lɛɛlɛ Wia
nɛ joŋo dagɛla. U nɛ ŋla:

Wia birimɛ nuhuobiine nɛ a ku tuu
dunia.
Wia Diŋ-zɔŋ-la ma dagɛ duu
ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ. Wia
tiŋdaaraa ma nau.
Niaa bul u wiaa dunia sɛmɛ-na kala
lɛ.
Dunia niaa laa u wiaa dii nɛ, aŋ
ka Wia joŋu kaa jil Wia-jaŋ. U
si kɛnu kaa jil Wia-jaŋ, u laa
yiriŋ nɛ.

4

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ wu-nyiari kerichiba lɛ

1 Wia Diŋ-zɔŋ-la paala chaasa bul
ari bua-la jaŋ yi di niaa dɔŋsuŋ joŋ
ba yarida ta. Ba jaŋ to ni-bɔŋŋɔɔ síi
nyisɛ niaa, a bira to wialiŋ Sitaani
síi dagu. 2 Ba fugo didagɛ Wia
wiaa nɛ, ama ba ŋaa wu-nyiaraa
nɛ. Ba tuɔbiinaa lɔrɔ nɛ kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ. 3 Ni-yiriba-la yie dagɛ ari
u bi maga di niaa jijaa haalaa, a
bira kikisɛ kudiilee dɔŋsuŋ maa ari
namii-yiriba. Ama Wia nɛ ta namia
ari kudiilee deeŋba di niaa didii.
Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a jiŋ
wutitii, ba jaŋ wuo diiba. Ama Wia
si pɛba lɛ ŋii ba na kudiile-la, u maga
di ba laa sipaaŋ a lɔllu nɛ aŋ-na dii.
4 Kuŋ-na kala Wia si ta zɔmɔ nɛ, u
bi maga di niaa kikisɛba. U maga di
la lɔllɛ Wia nɛ aŋ-na dii kialiŋ kala.
Wia teeŋ ba zɔmɔ nɛ, 5 bɛɛ wiaa
Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari kudiile-
la zɔmɔ nɛ. La si chuɔlɛ Wia ŋii aŋ-
na dii kudiile-la, ba bi disinniŋ kɛnɛ
Wia teeŋ.

Pɔɔl bula pi Timoti duu faasa tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa woruŋ

6 Di ŋ nɛ joŋ wiaa deeŋba a dagɛ
ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii,

ŋ jaŋ wuo ŋaa Kirisito Yesu tiŋtinni-
zɔŋ, ŋ jaŋ ŋaa nii-la si laa wialiŋ dii
a joŋo hɛ ŋ nyuŋ lɛ, a kɛŋba kaa
titiŋ bua-na kala lɛ. Wia niiŋ wialiŋ
nɛ ŋaa wu-zɔmɔ-la la si dagiŋ. La
laa dii, ŋ maa toba nɛ. 7 Ama pɔ di
ŋ sí suŋsɔgulɔ-la si bi Wia woŋbiiŋ
ka to gunnu. Viaba ta. Kɛŋ ŋ titia
woruŋ, a gunnɛ wiaa a kɛŋ doluŋ
Wia woŋbiiŋ lɛ. 8 Ŋ jaŋ wuo ŋaa
wiaa mua di ŋ yaraa wuo kɛŋ doluŋ.
Ama di ŋ nɛ to Wia woŋbiiŋ lɛ, wii-
la jaŋ pɛŋ lɛ di ŋ na miisiŋ dunia
deeŋ lɛ. Di ŋ nɛ suba maa, ŋ jaŋ
kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 9 Wii-la mi si
bula ŋaa wutitii nɛ. U maga di ŋ ma
sɛi a laa wialiŋ dii nɛ. 10 Laa yiɛlɛ
Wia-la si weye lɛ nɛ. Ŋii nɛ tii laa
loo a faasaa tiŋ woruŋ. Wia nɛ ŋaa
nuu-kala Laataara, a saa wasanyaŋ
nialiŋ si laa u wiaa dii.

11 Chaasa bul wiaa deeŋba a pipi
niaa di ba ŋiŋaa aŋ pɛ didagɛba
wialiŋ maa. 12 Ŋ ŋaa haŋbie nɛ, ama
sí leŋe di nuu-kala bee guguunuŋ.
Leŋ di ŋ wu-ŋaalaa ŋaa di niaa na
ari wialiŋ kala ŋ si bula ŋaa wutitii
nɛ di baa to ŋ naa-buasuŋ. Leŋ di
ba na di ŋ cho niaa. Leŋ di ba na
di ŋ kɛŋ yarida a kɛŋ tuɔ-pula maa.
13 Má hilimi a kikarimɛ Wia wiaa
a didagɛ ba bubuɔsaa maa, aŋ pɛ
bubul Wia wiaa pipi niaa, aŋ ka di
mi-na kɔ. 14 Sí Wia Diŋ-zɔŋ-la ku-
la via, ku-la u si joŋo dii zile ŋ lɛ.
Nialiŋ si laa Wia wiaa dii, kuhiasiŋ
nɛ joŋ ba nisaa a daŋ-ŋ lɛ ŋ laa ku-
la. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ bul u wiaa piŋ nɛ. 15 U
maga di ŋ ŋiŋaa wiaa deeŋba nɛ.
Joŋ ŋ nyuŋ kala hɛba lɛ di nuu-kala
wuo na ŋ si hɛ doluŋ wialiŋ lɛ a mu
sipaaŋ ŋii. 16 Pɔ ŋ titia lɛ a to wialiŋ
síi to Wia woŋbiiŋ, a dagɛ niaa maa
di baa ŋaa ŋii. Di ŋ níi ŋaa ŋii, ŋ jaŋ
laa ŋ titia ta ari nialiŋ síi jegilee nii
wialiŋ ŋ síi bul.

5

Ŋii si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ŋiŋaa dɔŋɔ lɛ

1 Sí nii-la si ŋaa nihiaŋ lɛ kpia,
ama chaasa bul wiaa pu, a zilu ari
u si ŋaa ŋ nyimma dɔŋɔ tiina ŋii.
Bul wiaa a pi baala-la ŋ si hia ari
ba si ŋaa ŋ ŋaanaa dɔŋsuŋ tiŋŋaa.
2 Bira bul wiaa a pi ha-nihiasiŋ ari
ba si ŋaa ŋ naaŋba, a bira bul wiaa
a pi haŋtolibiisiŋ maa ari ba si ŋaa
ŋ dihaalaa. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, pɔ ŋ sí
disinniŋ kɛŋ.

3 Yo-haalaa si bi niaa kɛnɛ di ba
bibeŋba, zizilba a pipɛba lɛ. 4 Ama
di yo-haal-la nɛ kɛŋ biiriŋ koo nihee,
u maga di ba laa sipaaŋ ŋaa wii-
la Wia si si di ba ŋaa nɛ ba dia
niaa teeŋ a wuo ṯiŋ ba niaa ari ba
naabalimaba chimiŋ, bɛɛ wiaa ŋii
níi tɔrɛ Wia tuɔŋ. 5 Haal-la si chaasa
ŋaa yo-haal-titii a bi nuu-kala kɛnɛ
duu benu, u nɛ joŋ u yiɛlaa kala a
hɛ Wia lɛ aa sul Wia duu pɛu lɛ bua-
na kala lɛ, titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala.
6 Ama yo-haal-la síi to u titia tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa lɛ, u-na paala nagɛ u
suba nɛ aŋ wei, Wia teeŋ u bi miisiŋ
kɛnɛ. 7 Chaasa bul wiaa deeŋba a
pi Wia niaa, di ba sí wu-cheeli kala
kɛŋ niaa teeŋ. 8 Di nuu-kala nɛ bi
u naaŋbiiriŋ nyuŋ beŋ a wasanyaŋ
u dia niaa titia, u yarida ŋaa pɛi nɛ.
Nii-la si bi Yesu wiaa laa dii aŋ bibeŋ
u naaŋbiiriŋ nyuŋ, u nɛ kpia tiina.

9 Sí yo-haal kala yiriŋ ŋmuŋsa hɛ
yo-haala-la tuɔŋ, see u tiina yi jisiŋ
mahiŋ batori. U tiina maga duu jaa
ba-bala duŋduŋ nɛ. 10 U maga di
u wu-ŋaalaa ma zɔŋ, ka niaa zizilu
ari ŋii u si diɛsɛ u biiriŋ, a kikɛŋ
nuhuɔraa woruŋ u dia lɛ, aa huɔrɛ
Wia niaa woruŋ u dia lɛ, aa pɛ nialiŋ
si juu wahala lɛ, a joŋ u titia hɛ
wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 11 Ama sí yo-
haala-la si ŋaa haŋtolibiisiŋ yiriŋ
ŋmuŋsa hɛ yo-haala-la tuɔŋ. Di ba
níi tiŋ Kirisito tiŋtiŋŋaa aŋ joŋ hariŋ
yia Kirisito, aa chɛ ba ŋaa ba titia
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa, baa chɛ di ba jaa
balaba nɛ. 12 Di ba nɛ ŋaa ŋii, ba
via wii-la ba fa si laa sipaaŋ bul di
ba jaŋ ŋaa pi Kirisito nɛ. Di ba nɛ
ŋaa ŋii, Wia jaŋ dɔgisɛba. 13 Ŋii
duŋduŋ ma dee. Ba bira bi sɛi di ba

tiŋ tiŋtiŋŋaa aŋ gɔllɔ tuto di-niiriŋ.
Di-bɔmuŋ nɛ, ba yie gigaa niaa hariŋ
a joŋ ba niiŋ hihɛ niaa wiaa lɛ a bul
wialiŋ si bi maga di ba bul. 14 Ŋii
wiaa, mi jaŋ bul di yo-haala-la si
ŋaa haŋtolibiisiŋ, di ba jaa balaba
a lulul biiriŋ a bibeŋba, a titiŋ ba
dia tiŋtiŋŋaa. Di ba nɛ ŋaa ŋii,
la diŋdɔmɔ Sitaani bi jaŋ wuo na
woŋbiiŋ a bul wu-bɔŋ kala a tigɛla
lɛ. 15 Yo-haŋtolibiisiŋ dɔŋsuŋ paala
via Kirisito nɛ aŋ miira tuto Sitaani.
Ŋii nɛ tii mi bul ŋii. 16 Ama haal-
na kala si laa Yesu wiaa dii, di yo-
haalaa nɛ hɛ u dia niaa tuɔŋ, u maga
duu beŋ ba nyuŋ nɛ. U bi maga duu
joŋba pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi di ba bibeŋba. Nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi, ba maga di
ba bibeŋ yo-haala-la si bi niaa kɛnɛ
di ba bibeŋba nɛ.

17 Wia niaa nihiasi-la síi tiŋ ba
tiŋtiŋŋaa woruŋ, u maga di nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi zizilba
nɛ. U bira maga di ba zizil ba tuɔŋ
nialiŋ si faasa bul Wia wiaa aŋ pɛ
didagɛ niaa lɛ, 18 bɛɛ wiaa ba bula
ŋla nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,

“Di nɛɛŋ níi ŋmoo miaa piŋ, u bi
maga di ŋ vɔɔ u niiŋ tɔ
duu sí dii.”

Ba bira ŋmuŋsa ari tiŋtinna maga
duu laa u time nɛ. 19 Di nuu nɛ joŋ
cheeriŋ a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi ba kuhiasiŋ, sí jegile
nii tiina teeŋ, see di niaa balia koo
batori ŋaa wii-la daŋsia. 20 Wia niaa
nihiasiŋ kala saa síi ŋaa haachɛ,
bul ba teeŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi sipaaŋ. Di ŋ ŋaa ŋii,
fawulluŋ jaŋ kɛŋ ni-kaanaa. 21 Mi
bul ŋii piŋ Wia ari Kirisito Yesu ari
Wia tiŋdaaraa Wia si liisa sipaaŋ nɛ.
Mii suluŋ ari siifiɛsiŋ di ŋ to wiaa
deeŋba, a sí niaa kaa pɔrɛ wii-na
kala ŋ síi ŋaa lɛ. Joŋba ba kala ŋaa
ni-bala ŋ teeŋ. 22 Fiɛlɛ ŋ siaa a pɔ
di ŋ sí pese liisɛ nuu a joŋ ŋ nisaa
daŋu lɛ duu tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa. Di
tiina nɛ ŋaa haachɛ wii, ka ŋ liisu,
ŋ ma jaŋ pɛ juu u haachɛ-la lɛ. Sí
disinniŋ ŋaa wiiŋ deeŋ lɛ.

23 Bira sí liiŋ duŋduŋ nyua. Ama
nyunyua siniŋ mua mua, a tiŋ ŋ
luoruŋ si yie wiwii bua-na kala wiaa.
24 Di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa haachɛ,
ba haachɛba yie ku lii pulumuŋ lima
lima nɛ. Ba haachɛba-la saa jaŋ
dagɛ ari ba jaŋ dii niaa deeŋba
sariya. Ama di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa
haachɛba, ŋ bi jaŋ jiŋ ba wiaa see
tapulii-la ba si jaŋ dii ba sariya.
25 Ŋii titia nɛ di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ, niaa yie naba lima lima.
Niaa dɔŋsuŋ wu-zɔŋŋɔɔ ma yie faa
nɛ. Ama chɛɛ dɔŋ nɛ ba jaŋ chaasa
lii pulumuŋ tuɔŋ.

6

Wu-nyiari kerichiba ari wutitii kerichiba

1 Nialiŋ kala si ŋaa yosuŋ, u maga
di ba zizil nialiŋ si yɔɔba nɛ. U
maga di ba ŋaa ŋii di nuu-kala sí
woŋbiiŋ na a wuo bul wu-bɔŋ kala
a mu tigɛ Wia yiriŋ lɛ, koo a mu
tigɛ wialiŋ la síi dagɛma lɛ. 2 Yosu-
la si kɛŋ nihiasiŋ ba laa Yesu wiaa
dii, u bi maga di ba mimaasɛ ba
tiŋŋaa a tiŋ ba kala si laa Yesu wiaa
dii lɛ. U paala chaasa magɛ di ba
tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ nɛ a piba, bɛɛ
wiaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, ba
nɛ yosu-la cho.

Di ŋ níi dagɛ Wia wiaa, dagɛ wiaa
deeŋba kala pi niaa, a chaasa bul
wialiŋ kala a piba. 3 Nii-la kala si
bi wutitiiba-la la Tiina Yesu Kirisito
si bul daga aŋ dagɛ wu-tanii, wialiŋ
si bi la Wii-chuɔluŋ woŋbiiŋ ka to,
4 u tiina kɛŋ u titia duu yugɛ nɛ, ari
u jiŋ wiaa aŋ bi wii-kala jiŋ. U cho
wu-kaa-lɛriŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ, a ŋiŋaa
goŋ wialiŋ si bi siifiaŋ wiaa ŋaa lɛ.
Ŋii jaŋ leŋ di nialiŋ síi jegile nii ba
teeŋ, di ba kɛŋ yaribieriŋ. Ba yuyuo
dɔŋɔ a tutuusɛ dɔŋɔ, a bibiinɛ wu-
bɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ. 5 Niaa deeŋba nyuŋ
bira bi tiŋ. Ŋii nɛ tii ba yie kɛŋ
wiaa lilɛrɛ ŋii. Ba bira bi wutitii ma
jiŋ. Ba biina ba jaŋ chuɔlɛ Wia nɛ
a na moribiee. 6 Wutitii, di niaa nɛ
chuɔlɛ Wia aŋ leŋ di ba tuɔŋ tɔrɛ
kialiŋ ba si kɛnɛ nyuŋ, ŋii jaŋ wuo

pɛba lɛ woruŋ, 7 bɛɛ wiaa la si kɔ
dunia, la bi kuŋ-kala kaa kɔ. Ŋii
wiaa, di la nɛ suba, la bira bi kuŋ-
kala kaa lii dunia lɛ aa mu. 8 Di la
nɛ kɛŋ kudiilee ari gɛnniŋ, u maga
la leŋ di ba magɛla nɛ. 9 Ama nialiŋ
si cho di ba kɛŋ kiaa dunia deeŋ lɛ,
Sitaani yie nyisɛba hɛ bɛrɛ lɛ nɛ. Ba
cho di baa to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ nɛ, wiaa deeŋba jaŋ dɔgisɛba. Ba
yie lɛrɛ niaa tuu tiŋteeŋ a chichei
ba kala nɛ woruŋ. 10 Di niaa nɛ cho
moribiee, wu-bɔŋ kala yie ŋiŋaaba
lɛ nɛ. Moribiee chonuŋ nɛ ŋaa
wu-bɔŋ kala naaluno. Niaa dɔŋsuŋ
joŋ ba yarida ta nɛ a tiŋ ba si cho
moribiee wiaa. Ba kɛŋ ba titia mu
hɛ hɛɛŋ lɛ nɛ ŋii.

Pɔɔl chagilɛ Timoti

11 Ama ŋ-na si ŋaa Wia tiŋtinnu,
sí wiaa deeŋba kala ŋaa. Leŋ di ŋ
siiŋ fiɛsɛ di ŋ ŋiŋaa wialiŋ si ŋaa
wutitiiba a tuto Wia woŋbiiŋ, a chiŋ
ŋ yarida naaŋ lɛ, a cho niaa, a kɛŋ
kenyiri, a kɛŋ ŋ titia muuri niaa
sipaaŋ. 12 Hɛ doluŋ kiŋkɛŋ a faasa
chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ, a nagɛ niaa si
yie fá a kɛŋ dɔŋɔ kii ŋii. Hɛ doluŋ
di ŋ wuo laa miisi-la si bi dɛrɛ. A tiŋ
miisiŋ deeŋ wiaa nɛ Wia yiriŋ. Ŋii
ma duŋduŋa dee. Ama bua-la lɛ ŋ si
ku laa Yesu wiaa dii, a wuo bubul ŋii
niaa sipaaŋ, ŋ chaasa bula piba di ŋ
laa wialiŋ si ŋaa wutitii dii nɛ. 13 Mii
suluŋ Wia sipaaŋ ari Kirisito Yesu
ma sipaaŋ di ŋ to wialiŋ kala mi si
bula piŋ. Wia nɛ joŋ miisiŋ a pi kuŋ-
kala. Kirisito Yesu ma nɛ ŋaa nii-la
fa si chiŋ u yarida naaŋ lɛ Pɔŋsɔs
Paalit sipaaŋ, nii-la fa si chiŋ Rom
kuori-baliŋ nyuŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ, a
wuo bul wutitii a pu. 14 Hɛ doluŋ aŋ
to wiaa deeŋba ari tuɔ-bala, di niaa
sí wuo joŋ cheeriŋ piŋ. Kɛŋ ŋii naaŋ
lɛ a kaa mu yi tapulii-la la Tiina Yesu
Kirisito si jaŋ miira kɔ. 15 Wia jaŋ
leŋ duu kɔ bua-la lɛ u si bene duu
maga duu kɔ. U duŋduŋa nɛ ŋaa
Wii-baliŋ síi beŋ kuŋ-kala. U nɛ ŋaa
kuori-baliŋ a kɛŋ kuoroo kala doluŋ.
U nɛ kɛŋ doluŋ duu leŋ di nuu-kala
tuɔŋ tɔrɛ. 16 U duŋduŋa nɛ bi suu.
U hɛ puluŋ-bal tuɔŋ nɛ. Nuu-kala
bi dimɛ wuo mu. Nuu-kala ha buu
na, nuu ma kala saa buu wuo na. U
maga di niaa kala zizilu nɛ. U nɛ kɛŋ
doluŋ dunia lɛ a kaa mu wuu. Ami.
17 Bula pi nialiŋ si kɛŋ kiaa dunia
deeŋ lɛ di ba sí bee guguunɛ nialiŋ si
bi kuŋ kɛnɛ, a sí ba yiɛlaa kala joŋo
hɛ kialiŋ lɛ, bɛɛ wiaa nuu-kala bi jaŋ
wuo jiŋ u dia si jaŋ chiŋ ŋii. Ama
u maga di baa yiɛlɛ kialiŋ si hɛ Wia
teeŋ nɛ. U nɛ kɛŋ zile a joŋ kuŋ-kala
a pila di la kaa ninii sima. 18 Bula pi
nialiŋ si kɛŋ kiaa di ba wu-zɔŋŋɔɔ
ma magɛ kialiŋ ba si kɛnɛ. Leŋ di
ba kɛŋ zile a ŋaa siri di ba ŋaa kiaa
pipi niaa, di ba kala ninii sima. 19 Ŋii
nɛ ba jaŋ wuo ŋaa a chɛ kiaa a bil
ba titia lɛ Wia-jaŋ lɛ di ba wuo na
kialiŋ nyuuruŋ maachie. Ŋla nɛ ba
jaŋ wuo laa miisi-la si ŋaa mii-titii.
20 Tɔɔ, Timoti, pɔ woruŋ a tiŋ ŋ
tiŋtimii-la Wia si joŋo hɛ ŋ nisiŋ lɛ.
Sí nialiŋ síi ŋaa goŋ lɛ pɛ, nialiŋ si
bul wialiŋ si bi Wia woŋbiiŋ ka to
a kɛŋba kaa lɛrɛ. Nialiŋ síi ŋaa ŋii
yie nyia wiaa a biinɛ wu-jimii nɛ ŋii.
21 Niaa dɔŋsuŋ to wu-jimiŋ deeŋ lɛ
nɛ a joŋ ba yarida ta.

Wia lahɔrimɔ lɛ ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI TIMOTI

*Teŋ-lia-la Pɔɔl si ŋmuŋsa pi Tim-
oti*
1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ. Mi ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ
nɛ. La Tiina Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u
liisɛmi di mi ŋaa u naŋzɔɔ. Wia bula
pila di u to Yesu Kirisito lɛ nɛ a joŋ
miisiŋ pila. U tiŋmi nɛ di mi bul
miisiŋ deeŋ wiaa a pi niaa.
2 Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
ŋ-na Timoti. Ŋ ŋaa mi bii-choolii
nɛ. La Nyimma Wia ari la Tiina
Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fáŋ
nennige a leŋ di ŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

*Pɔɔl bula pi Timoti duu chiŋ
wialiŋ lɛ u si laa dii*
3 Mii lɔllɛ Wia kiŋkɛŋ. Mi si tima
pi Wia ŋii, mi tuɔbiinaa yie chesi nɛ.
Ŋii titia nɛ mi doho niaa ma fa tima
pipi Wia. Bua-na kala lɛ di mi níi
chuɔlɛ Wia, mi yie liliisi ŋ wiaa nɛ.
4 Mi liise yi ari bua-la lɛ mi si sii ŋ
teeŋ, ŋ faa yel nɛ. Ŋii nɛ tii mi cho
di mi ku naŋ ari siifiɛsiŋ, di mi tuɔŋ
faasa tɔrɛ woruŋ. Mi tuɔbiinaa yie
hɛ ŋ teeŋ titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala nɛ.
5 Mi liise yi ŋii ŋ si laa Wia wiaa
dii ari siifiɛsiŋ. Ŋ nahima Lowis ari
ŋ naaŋ Yunis nɛ laa sipaaŋ laa Wia
wiaa dii. Mi jima ari ŋ ma chiŋ ŋii
lɛ nɛ. 6 Wia joŋ kuŋ nɛ a dii zile ŋ
lɛ. U ŋaa ŋii nɛ bua-la lɛ mi si joŋ mi
nisiŋ daŋ-ŋ lɛ. Mii liisiŋ di ŋ bira kɛŋ
ku-la woruŋ. 7 Wia bi u Diŋ-zɔŋ-la
joŋo hɛla lɛ di la fifá fawulluŋ, ama
duu pɛla lɛ di la wuo kɛŋ doluŋ nɛ
la miisiŋ lɛ, a bira cho niaa, a pɛ kɛŋ
la titia woruŋ.
8 Di ŋ níi bul la Tiina Yesu wiaa
pipi niaa, sí leŋe di hiisiŋ kɛniŋ a
tiŋ Yesu wiaa. Bira sí leŋe di hiisiŋ
kɛniŋ a tiŋ mi ma wiaa. Kirisito
wiaa nɛ tii ba kɛŋmi tɔ dia. Ama
sɛi di la kala na hɛɛŋ a tiŋ Yesu
wu-zɔmɔ-la wiaa. Wia doluŋ si hɛŋ
lɛ ŋii, ŋii nɛ tii ŋ wuo na hɛɛŋ
ŋii. 9 Wia nɛ laala ta a yirɛla di
la ŋaa u niaa. U bi naga di Wia
to la wu-zɔŋŋɔɔ lɛ nɛ a laala ta. U
titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u fála nennige a
laala ta. Yesu Kirisito lɛ nɛ u to a
ŋaa ŋii pila. U jima ari u jaŋ ŋaa
ŋii pila faafaa kala nɛ, ka dunia-na
suomi. 10 Lɛɛlɛ la Laataara Kirisito
Yesu sɛnɛ kɔ dunia. U si kɔ ŋii, la
wuo na Wia zile wiaa si nagɛ ŋii nɛ.
Kirisito si kɔ, u kpu suuŋ doluŋ kala
nɛ. U bul wu-zɔmɔ-la pila a to ŋii
lɛ dagɛla ari u nɛ pila miisiŋ, a bira
dagɛla di la nɛ suba maa, la jaŋ bira
sii a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 11 Yesu
wu-zɔmɔ-la wiaa nɛ tii Wia liisɛmi
di mi ŋaa u naŋzɔɔ, a leŋ mi bul
wiaa deeŋba a pipi niaa a didagɛba.
12 Mi síi bul ŋii leŋe mi nina hɛɛŋ nɛ.
Ama hiisiŋ bimi kɛnɛ a tiŋ hɛɛ-la mi
si na wiaa. Mi jiŋ nii-la mi síi to nɛ.
Mi si joŋ mi titia hɛ u nisiŋ lɛ ŋii, mi
laa dii ari u jaŋ wuo beŋmi woruŋ
halii a kaa mu yi tapulii-la Kirisito
Yesu si jaŋ miira kɔ. 13 Wialiŋ kala
mi fa si dagiŋ, ba ŋaa wutitiiba nɛ.
Chiŋ wialiŋ lɛ a tutoba. La di Kirisito
Yesu si ŋaa kubala ŋii, hɛ doluŋ aŋ
chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ, a cho niaa
maa. 14 Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ nɛ.
Wia joŋ wutitii hɛ ŋ nisiŋ lɛ nɛ. Beŋ
wutitii-la u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
15 Ŋ jima ari bua-la lɛ mi fa si hɛ
Esia tiŋteeŋ lɛ niaa kala nɛ fa viami,
Fijilas ari Hɔmɔjinis ma fa hɛ niaa
deeŋba tuɔŋ nɛ. 16 Ama baal-la ba síi
yirɛ Onisiifɔrɔs, u nɛ pɛmi lɛ woruŋ
a ŋaa mi nyuŋ faasa nyaasɛ. Ba si
kɛŋmi kaa tɔ dia ŋii, hiisiŋ fa buu
kɛnɛ a tiŋ mi wiaa. La Tiina Wia jaŋ
fáu nennige, ba di u dia niaa kala.
17 U si ku tuu Rom lɛ, lee-la ba si tɔmi
dia, u suomo chichɛmi ari siifiɛsiŋ
aŋ-na ku nami. 18 Wia jaŋ leŋ di
la Tiina Kirisito fáu nennige sariya
chɛ-diiliŋ. Ŋ ma jiŋ ŋii u si faasa
pɛmi lɛ nɛ bua-la lɛ mi fa si hɛ Ɛfɛsis
lɛ.

2

Pɔɔl bula pi Timoti duu ŋaa laali-yuori-zɔmuŋ

[1] Ŋ-na mi bii Timoti, mii chɛ di ŋ
kɛŋ doluŋ. Dol-la lii Kirisito Yesu
teeŋ nɛ. U lahɔrimɔ wiaa nɛ tii ŋ
kɛŋ doluŋ deeŋ. [2] Mi si bul Wia wiaa
piŋ, niaa yuga nɛ a fa hɛ dimɛ a pɛ
nii. Bul wiaa deeŋba ŋ si nia a pi
nialiŋ si kɛŋ wutitii. Niaa deeŋba
saa jaŋ bira wuo bul wialiŋ a pi
ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa maa. [3] Ŋ si ŋaa
Kirisito Yesu laali-yuori-zɔmuŋ, ŋaa
siri di la diŋ kala na hɛɛŋ. [4] Laali-
yuoru kala si hɛ u tiŋtiŋŋaa lɛ a
titiŋ, u yie chichɛ duu tiŋ ŋii di nii-
la si joŋu tiŋtiŋŋaa lɛ, duu tuɔŋ tɔrɛ
nɛ. Ŋii wiaa u yie bi chɛ duu tiŋ
tiŋtimii dɔŋ kala a pɛ tiŋtimii-la u
síi tiŋ lɛ. [5] Bira na fifaari-la síi fá, u
bi jaŋ wuo fá a laa u time, see di u
to wialiŋ ba si bile pi fifaaraa ba tuto
lɛ. [6] Bira na ba-paari-la si faasa titiŋ
nɛ maga duu laa sipaaŋ dii baga ku-
falaa. [7] Bibiinɛ wiaa deeŋba mi síi
bul. La Tiina Yesu jaŋ pɛŋ lɛ di ŋ
wuo jiŋ wiaa deeŋba kala bubuɔŋ.

[8] Joŋ Yesu Kirisito wiaa hɛ ŋ nyuŋ
lɛ. U fa ŋaa Devit doho nuu nɛ. U
si suba, u bira sii suuŋ lɛ nɛ. Wia
wu-zɔmɔ-la mi si bula pima nɛ dagɛ
wiaa deeŋba. [9] A tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-
la wiaa, mi na hɛɛŋ. Ba dɔgisɛmi a
nagɛ mi ŋaa ni-bɔŋ nɛ. Ba kɛŋmi
vɔɔ nɛ. Ama ba bi jaŋ wuo kɛŋ Wia
niiŋ wiaa vɔɔ bil. [10] A tiŋ Yesu wu-
zɔmɔ-la wiaa mi nyalimɛ wii-kala
nɛ. A tiŋ nialiŋ Wia si liisa wiaa
nɛ mi ŋaa ŋii, di Yesu Kirisito wuo
laaba ta. U si laaba ta ŋii, ba jaŋ na
Wii-baliŋ doluŋ a kaa mu deeŋ deeŋ.

[11] Wii-la mi síi chɛ di mi bula pima
ŋaa wutitii nɛ. U nɛ ŋla:

Di la di Yesu kala nɛ suba,
la duu kala nɛ jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ.
[12] Di la níi na hɛɛŋ aŋ nyalimɛ hɛɛ-la,
la duu kala jaŋ dii kuoruŋ.
Koo di la nɛ si la bi Yesu jiŋ,
u ma jaŋ bul di u bila jiŋ.
[13] Di la nɛ bi wutitii ka to,
u-na ha kɛŋ wutitii,
bɛɛ wiaa u bi jaŋ wuo nyisɛ u titia.

Pɔɔl bula pi Timoti duu ŋaa tiŋtinni-titii Wia tiŋtiŋŋaa lɛ

[14] Bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii di ba liliisi wiaa deeŋba woruŋ,
a sulba di ba bira sí wiaa kaa lilɛrɛ.
Ŋ si bul ŋii, leŋ di Wia nɛ ŋaa ŋ siada
tiina. Ma si kɛŋ wiaa lilɛrɛ ŋii, u
ŋii bi nuu-kala lɛɛ pɛ, ama u yie leŋ
nialiŋ síi jegili wialiŋ titel nɛ. [15] Di
ŋ nɛ mu Wia teeŋ di ŋ dagɛ ŋii ŋ
si tiŋ ŋ tiŋtiŋŋaa, hɛ ŋ doluŋ kala
duu wuo na ari ŋ ŋaa tiŋtinni-titii
si bi hiisiŋ ka fá, a bira leŋ duu wuo
na ari ŋ dagɛ wialiŋ si ŋaa wutitiiba
nɛ woruŋ. [16] Di niaa nɛ ŋaa goŋ aa
bul wialiŋ si bi bubuɔŋ kɛnɛ, wialiŋ
si bi Wia woŋbiiŋ ka to, liisɛ ŋ titia
nialiŋ lɛ. Wiaa deeŋba ba síi bul
yie kikiri niaa nɛ ba joŋ hariŋ yia
Wia. [17] Wialiŋ ba síi dagu jaŋ teeli
a nagɛ naawiiliŋ si yie keeri ŋii a dii
naŋpiliŋ kala. Niaa balia nɛ hɛ niaa
deeŋba tuɔŋ aa dagɛ wiaa deeŋba.
Ba yiraa nɛ Haminiiyas ari Faliitis.
[18] Ba leŋ wutitii woŋbii-la nɛ aŋ bul
ari bua-la lɛ niaa si jaŋ suu aŋ sii
suuŋ lɛ paala kieli nɛ. Ba si dagɛ ŋii
ŋaa nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa
dii joŋ ba yarida ta nɛ. [19] Ama dia
geŋtiŋ-duo-la Wia si bile pi u niaa,
u bi jaŋ wuo jigisi. Wialiŋ ba si
ŋmuŋsa hɛu lɛ nɛ ŋla: “La Tiina
Wia jiŋ nialiŋ si ŋaa u niaa nɛ.” Ba
bira ŋmuŋsa ari u maga di nii-la
kala si si u ŋaa Wia nuu nɛ, duu leŋ
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ.

[20] Niaa nagɛ gbaŋsi-la si hɛ niaa
diisiŋ lɛ nɛ. Dɔŋsuŋ ŋaa sɛlimɛ
gbaŋsiŋ, dɔŋsuŋ ŋaa taasi-gbaŋsiŋ,
dɔŋsuŋ ma ŋaa gbaŋsiŋ, dɔŋsuŋ ma
ŋaa hɛŋsiŋ. Dɔŋsuŋ ba yie joŋo
bil nɛ a kaa didii kiaa chɛ-zɔŋŋɔɔ,
aŋ kɛŋ dɔŋsuŋ ma kaa didii kiaa
tapulii-na kala. [21] Ŋii wiaa di nuu nɛ
liisɛ u titia wu-bɔŋŋɔɔ lɛ, u jaŋ nagɛ
gbaŋsi-la ba si kaa didii kiaa chɛ-
zɔŋŋɔɔ. Nii-la si nagɛ ŋii ŋaa tuɔ-pul
tiina nɛ u kuhiaŋ teeŋ. U jaŋ wuo
pɛu lɛ woruŋ. U kuhiaŋ jaŋ leŋ duu

titiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ-na kala. 22 Ŋ síi yiɛlɛ
wiiŋ deeŋ, liisɛ ŋ titia wu-bɔmɔ-la lɛ
bapuɔsaa ari ha-toloo si yie cho di
baa ŋaa. Ama loo chichɛ di ŋ kɛŋ
tuɔ-pula a wuo chiŋ ŋ yarida naaŋ
lɛ, a pɛ cho niaa a leŋ di ma di niaa
kɛŋ nii-bala. Ma di nialiŋ si kɛŋ tuɔ-
pula, sul Wia duu pɛba lɛ, má kala
loo chichɛ wiaa deeŋba. 23 Ama liisɛ
ŋ titia nialiŋ síi lɛrɛ wu-yaaraa lɛ. Ŋ
jima ari wiaa deeŋba yie leŋ niaa
suomo yuyuo dɔŋɔ nɛ. 24 Nii-la si
tima pipi la Tiina Wia, u bi maga
duu yuyuo yuosuŋ. U maga duu kɛŋ
zile nɛ nuu-kala lɛ, a wuo didagɛ
niaa woruŋ, aŋ pɛ kɛŋ kenyiri. 25 Di
ŋ níi dagɛ wiaa a pi nialiŋ si bi ŋ
hariŋ china, leŋ di ŋ siaa fiɛlɛ. Ŋ bi
pɔɔ, Wia jaŋ leŋ di ba na woŋbiiŋ a
wuo birima lii ba haachɛba lɛ a ku
jiŋ wutitii-la. 26 Ba si ŋaa ŋii, ba jaŋ
bira wasa kɛŋ wu-jimiŋ a kɛŋ ba titia
liisɛ Sitaani bɛrɛ́-la lɛ. U fa kɛŋba ba
tuto u tuɔtɔruŋ lɛ nɛ.

3

Bua-la dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga nɛ

1 Timoti, jiŋ bua-la lɛ dunia si jaŋ
dɛrɛ kpaga nɛ. Bua deeŋ lɛ wiaa
jaŋ kperi. 2 Niaa jaŋ cho ba titia aŋ
pɛ cho moribiee. Ba jaŋ bibigisi ba
titia lɛ, ba siaa bi jaŋ susṵ nuu-kala
maa, ba jaŋ tutuusɛ niaa maa. Ba bi
jaŋ tuto ba nyimmaba ari ba naaŋba
niiŋ. Ba bira bi jaŋ jiŋ zile. Ba bi jaŋ
kɛŋ tuɔ-pula ma Wia sipaaŋ. 3 Ba bi
jaŋ cho niaa. Ba bira bi jaŋ sɛi di ba
di niaa ŋaa sima. Ba jaŋ chichei niaa
yiriŋ maa. Ba bi jaŋ kɛŋ ba titia. Ba
jaŋ tɛrɛ. Ba jaŋ bɛrɛ wu-zɔŋ kala.
4 Ba jaŋ ŋaa zɛŋbɛ timma, ba bi jaŋ
kɛŋ tuɔbiinaa. Ba jaŋ kɛŋ sii-duoŋ.
Ba bi jaŋ cho Wia. Ba tuɔtɔrɛ wiaa
duŋduŋa nɛ ba jaŋ cho di baa ŋaa.
5 Ba yie chuchuɔlɛ Wia nɛ niaa tuɔŋ,
ama ba wu-ŋaalaa yie dagɛ ari ba
bi Wia doluŋ jiŋ. Liisɛ ŋ titia niaa
deeŋba tuɔŋ. 6-7 Wu-nyiari tiŋŋaa
deeŋba dɔŋsuŋ yie juu niaa diisiŋ
nɛ a nyinyisɛ ha-ni-yaaraa. Wu-
bɔŋŋɔɔ nyagɛ haala-la bil. Ba to
ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ. Tuɔtɔrɛ
wu-ŋaala-la yuga nɛ. Di nuu-kala
níi chɛ u dagɛ haalaa deeŋba, ba
yie jegile nii u teeŋ a chichɛ di ba
gunnɛ wu-jimiŋ, ama ba bi wutitii
kala wuo gunnɛ.

8 Baalaa balia nɛ fa hɛ dimɛ. Ba
yiraa nɛ Janis ari Jaŋbas. Ba fa bi
Moosis hariŋ china. Ba si bi Moosis
hariŋ china ŋii, ŋii titia nɛ baalaa
deeŋba ma bi wutitii-la hariŋ china.
Niaa deeŋba nyuŋ bi tiŋ. Ba bi ba
yarida naaŋ lɛ wuo chiŋ. 9 Ama
niaa deeŋba bi jaŋ wuo ŋaa ŋii a mu
sipaaŋ, bɛɛ wiaa nuu-kala jaŋ na di
ba ŋaa ni-yayaasɛ. Ŋii titia nɛ nialiŋ
ma fa na Janis ari Jaŋbas fa si yaara
ŋii.

Pɔɔl chagilɛ Timoti

10 Ama ŋ-na to wialiŋ mi síi dagɛ
nɛ, aŋ bira to mi wu-ŋaalaa maa.
Ŋ na mi wu-ŋaalaa si nagɛ ŋii, a
na wii-la mi síi chɛ dunia lɛ, a bira
na ŋii mi si chiŋ mi yarida naaŋ
lɛ, a bira na mi si kɛŋ kenyiri ma
ŋii. Ŋ na mi si cho niaa maa, a bira
na ŋii mi si kɛŋ nyalima. 11 Ŋ na
ŋii ba si to naasiŋ dɔgisɛmi nɛ ari
ŋii mi si na hɛɛŋ. Ŋ ma jiŋ ŋii mi
si na hɛɛŋ nɛ Aŋtiɔk ari Ikooniam
ari Lisita tiŋteeŋ kala lɛ nɛ. Ba
si to naasiŋ dɔgisɛmi ŋii nɛ, ka mi
nyalimɛ. Ama mi Tiina Wia liisɛmi
nɛ ba kala lɛ. 12 Nuu-kala síi chɛ
duu to Wia woŋbiiŋ a leŋ di ba di
Kirisito Yesu ŋaa kubala, niaa jaŋ to
naasiŋ dɔgisu. 13 Ama ni-bɔŋŋɔɔ ari
nialiŋ síi nyisɛ niaa jaŋ wasa ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ. Ba jaŋ nyisɛ niaa aŋ pɛ
nyinyisɛ ba titia maa. 14 Ama ŋ-na
hɛ́ doluŋ aŋ chiŋ wialiŋ ŋ si gunna
naaŋ lɛ, wialiŋ ŋ si laa dii di ba ŋaa
wutitii. Síba joŋo ta. Ŋ jiŋ nialiŋ si
dagiŋ wialiŋ nɛ woruŋ. 15 A suomi
ŋ haŋbiiriŋ kala lɛ a kaa mu, ŋ jiŋ
Wia teniŋ nɛ. U bi disinniŋ kɛnɛ. U
nɛ wuo dagiŋ Kirisito Yesu wiaa a
bira leŋ ŋ laa u wiaa dii duu laaŋ
ta. 16 Wia teniŋ kala lii Wia teeŋ nɛ.
Wia nɛ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ
ba wuo ŋmuŋsɛba. Wia teŋ-la wuo

dagɛ niaa wutitii woŋbiiŋ. Di nuu
nɛ ŋaa wii chei, u wuo dagu wii-
la u si ŋaa chei a joŋ cheeriŋ pu,
a bira wuo dagu woŋbii-la si maga
duu tuto, a wuo dagu ŋii u si jaŋ wuo
ŋaa a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a mu
sipaaŋ. 17 Ŋla nɛ jaŋ wuo pɛ nii-la si
tima pipi Wia lɛ, duu sí wii-kala ŋaa
chei, a ŋaa siri duu tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ-na
kala.

4

1-2 Mii suluŋ di ŋ bul Wia wiaa.
Ŋaa siri di ŋ bul bua-na kala a joŋ
ŋ nyuŋ kala hɛba lɛ. Di niaa ŋaa
siri di ba jegili, koo di ba bi siri
ŋaa, ŋ-na bul. Bul wiaa ba teeŋ
aŋ kpiaba lɛ, a bira ŋaa di ba nyuŋ
nyaasɛ. Ŋ síi ŋaa ŋii, kɛŋ kenyiri
a didagɛ niaa woruŋ. Mi si suluŋ
ŋii, Wia ari Kirisito Yesu nɛ ŋaa la
siada tiŋŋaa. Yesu nɛ ŋaa nii-la si
jaŋ dii niaa kala sariya. Nialiŋ si
weye ari nialiŋ si suba kala nɛ u
jaŋ dii ba sariya. U nɛ jaŋ miira kɔ
dunia a dii kuoruŋ. Ŋii nɛ tii mii
suluŋ. 3 Ŋaa wialiŋ mi si si di ŋ ŋaa
a tiŋ wialiŋ si jaŋ ŋaa lɛ. Bua kubala
jaŋ yi, niaa bi jaŋ jegili wutitii-la ba
si jaŋ dagɛba. Ama ba jaŋ to ba
titia tuɔtɔruŋ lɛ. Ba jaŋ chɛ a kɛsɛ
kerichiba a yugɛ. Niaa deeŋba jaŋ
dagɛba wialiŋ ba si cho di baa nii.
4 Ba bi jaŋ cho di ba nii wutitii-la.
Ba jaŋ joŋ hariŋ yia wutitii-la aŋ cho
di baa nii suŋsɔgulɔɔ. 5 Ama ŋ-na hɛ́
doluŋ a kɛŋ ŋ titia woruŋ wii-na kala
lɛ. Di hɛɛŋ nɛ juuŋ maa, nyalimɛ. Ŋ
si ŋaa Wia tiŋtinnu ŋii, bul Yesu wu-
zɔmɔ-la a pi niaa. Tiŋ ŋ tiŋtimii-la
kala woruŋ a kaa mu.

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ u titia lɛ

6 Bua-la lɛ mi si jaŋ suu a lii dunia
lɛ, u yie nɛ. 7 Mi yuo laali-zɔŋ-la nɛ
woruŋ. Mi fá mi faniŋ dɛrɛ nɛ. Mi
chiŋ mi yarida naaŋ lɛ nɛ. 8 Lɛɛlɛ
mii gbɛrɛ mi time nɛ. La Tiina Wia
jaŋ joŋ time deeŋ pimi tapulii-la tuɔ-
pul timma-la si jaŋ sii suuŋ lɛ. U
nɛ ŋaa sariya diiri-titii. Mi duŋduŋa
dee u jaŋ joŋ time-la pa, ama nialiŋ
kala si chou a gbɛrɛ la Tiina Kirisito
duu miira kɔ dunia, ba ma jaŋ laa
time deeŋ.
9 Hɛ doluŋ aŋ kɔ mi teeŋ lima,
10 bɛɛ wiaa Dimas viami nɛ. U cho
dunia kiaa nɛ. Ŋii nɛ tii u viami
ta aŋ mu Tɛsalonaaka. Kirɛsikɛŋ
ma mu Galiisia, Taatis ma mu Dal-
imeesa. 11 Luuk duŋduŋa nɛ hɛ
mi teeŋ. Di ŋ nɛ kɔ mi teeŋ, pɛ
kɛŋ Maak kaa kɔ. U jaŋ wuo ŋaa
wiaa yugɛ a pimi. 12 Mi tiŋ baal-la
ba síi yirɛ Takikas nɛ u mu Ɛfɛsis.
13 Di ŋ níi kɔ, pɛ kɛŋ mi gɛri-la
ari mi tenni-la kaa kɔ. Mi joŋo
pi baal-la ba síi yirɛ Kaapis a hɛ
Turɔwas lɛ nɛ. Tenni-la ba si kɛŋ
pusuŋ puruŋ kaa ŋaa nɛ mi wasa
chichɛ. 14 Libiri kubala ba síi yirɛ
Alɛkizaŋda dɔgisɛmi nɛ woruŋ. U si
ŋaami ŋii, Wia jaŋ kpusɛ u puruŋ.
15 Pɔ ŋ titia ari libiri-la lɛ. La si
bul Wia niiŋ wialiŋ pi niaa, u lii la
hariŋ nɛ. 16 Bua-la lɛ mi si laa sipaaŋ
bul wiaa di mi laa mi titia, bua-la lɛ
ba síi dii mi sariya, nuu-kala bi mi
hariŋ china. Ba kala viami ta nɛ. Mii
sul Wia duu sí ba dɔgisu a tiŋ wialiŋ
ba si ŋaa. 17 Ama Wia chiŋ mi hariŋ
a pimi doluŋ mi wuo bul Wia niiŋ
wialiŋ kala kala. Mi bul wialiŋ a pi
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa ma nɛ ba
kala nii. Wia liisɛmi ni-bɔŋŋɔɔ nisiŋ
lɛ. 18 Wia jaŋ liisɛmi wu-bɔŋŋɔɔ kala
lɛ. U jaŋ beŋmi woruŋ a kɛŋmi joiiŋ
kaa mu hɛ u kuorii-la tuɔŋ Wia-jaŋ
lɛ. Wia yiriŋ jaŋ yirɛ bua-na kala lɛ,
a kaa mu wuu. Ami.

Chuɔlaa

19 Chuɔlɛ Pirisila ari Akuila pimi,
a chuɔlɛ Onisiifɔrɔs ari u dia niaa
kala maa. 20 Irasitas tuo mi teeŋ. La
si joŋ woŋbiiŋ, u ká Kɔriŋti lɛ nɛ, aŋ
ka mi leŋ Turɔfimɔs ma Miliitas lɛ.
U faa wiilɛ nɛ. Ŋii nɛ mi leŋu dimɛ.
21 Hɛ doluŋ aŋ kɔ, ka di yibiiniŋ-la
juu. Nialiŋ ba síi yirɛ Yubulas ari
Pudɛŋs ari Laanis ari Kilaadia, ba
maa chuɔluŋ, ari nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii.
22 Wia jaŋ leŋ di ma duu hɔnuŋ
zɔŋ. U lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛŋ lɛ.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TAATIS

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ aa pi ŋ-na Taatis. Mi ŋaa
Wia tiŋtinnu nɛ a ŋaa Yesu Kirisito
naŋzɔɔ maa. Wia nɛ liisɛmi di mi
pɛ nialiŋ u si liisa lɛ di ba wasa chiŋ
ba yarida naaŋ lɛ, a wuo jiŋ wutitii-
la síi to Wia woŋbiiŋ. 2 Nialiŋ síi to
Wia woŋbiiŋ deeŋ, baa yiɛlɛ ari ba
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Wia fa bul
wiaa a tigɛ miisiŋ deeŋ faafaa kala
nɛ, ka dunia-na suomi. Wia bi wiaa
ka nyia, u jaŋ ŋaa wii-la. 3 Bua-la lɛ
Wia si cho nɛ, u joŋ wii-la a dagɛla u
Wu-zɔmɔ-la tuɔŋ. Ŋii nɛ la Laataara
Wia joŋ wiiŋ deeŋ a hɛ mi nisiŋ lɛ di
mi laa bula pi niaa.
4 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
a pipi ŋ-na Taatis. A tiŋ la kala si laa
Yesu wiaa dii ŋii, ŋ nagɛ mi bii-titii
nɛ. La Nyimma Wia ari la Laataara
Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ŋ jaŋ hɔŋ
ari yarifiɛlaa.

Wia niaa tuɔŋ nihiasiŋ si maga di ba nagɛ ŋii

5 Mi leŋiŋ Kiriiti lɛ di ŋ wuo wasɛ
wialiŋ fa si maga si ba ŋaa nɛ. Mi
bula piŋ maa di ŋ liisɛ Wia niaa tuɔŋ
nihiasiŋ taŋ-na kala lɛ. Nialiŋ si
maga di ŋ liisɛ nɛ ŋla: 6 Má beŋ di ba
mɛlɛ zɔmɔ, di ba sí wu-cheeli kala
kɛŋ niaa teeŋ. U maga di nii-la kɛŋ
ha-bala nɛ, ka u biiriŋ ma kala laa
Wia wiaa dii a kɛŋ mɛli-zɔŋ, a sí wu-
liiliŋ ŋaa, a sɛi kuhiasiŋ niiŋ wiaa,
a sí wu-cheeli kala kɛŋ niaa teeŋ.
7 Nii-la síi beŋ Wia niaa ŋaa Wia
tiŋtinni-kuhiaŋ nɛ. U bi maga duu
kɛŋ wu-cheelee niaa teeŋ. U bira bi
maga duu didagɛ u titia, a sí baaŋ
tiina koo si-nyuaru koo nii-jigi tiina
koo nii-la si cho moribiee kiŋkɛŋ
ŋaa. 8 U maga duu beŋ nuhuɔraa
woruŋ u dia lɛ a cho duu ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ a pipi niaa. U maga duu
jiŋ u titia kɛniŋ nɛ a ŋaa ni-titii. U
maga duu ŋaa ni-pula a wuo kɛŋ u
titia a hɛ dɔŋɔ lɛ woruŋ. 9 Ba si
dagu Wia niiŋ wialiŋ si ŋaa wutitii
ŋii, u maga duu kɛŋba woruŋ, duu
wuo dagɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa wutitii-
la u si gunna. Duu nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ
wuo dagɛ nialiŋ síi bul wiaa chichei
wutitii-la la síi to.
10 Nialiŋ si laa Wia wiaa dii yuga
bi chɛ di ba tuto nihiasiŋ niiŋ wu-
bulaa. Ba ŋaa wu-bul deeŋ deeŋ
timma nɛ. Baa nyisɛ niaa nɛ. Niaa
deeŋba tuɔŋ niaa yuga a ŋaa Ju̱u
timma nɛ aa chɛ di nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii keri ba penee. 11 U
maga di ma bula piba di ba leŋ
wialiŋ ba síi dagu, bɛɛ wiaa ba síi
dagɛ wialiŋ si bi maga di baa dagɛ
ŋii, ba ŋaa niaa joŋ wialiŋ ba si
laa dii a ta nɛ. Moribiee wiaa nɛ
tii baa dagɛ wialiŋ. 12 Kiriiti niaa
tuɔŋ vugira bul wiaa a mu tigɛ u
niaa lɛ. U bula ari Kiriiti niaa kala
ŋaa wu-nyiaraa nɛ a ŋaa ni-bɔmɔ,
luobii tiŋŋaa, aŋ pɛ kɛŋ yariwiiŋ
maa. 13 Wii-la u si bula ŋaa wutitii
nɛ. Ŋii wiaa, faasa kpiaba lɛ di
ba chiŋ wutitii-la ba si laa dii lɛ
kpaŋ kpaŋ. 14 Bira bula piba di ba
sí Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba wiaa si
nagɛ suŋsɔgulɔɔ nii, a sí nialiŋ si via
wutitii-la hariŋ to. Wutitii-la lii Wia
teeŋ. 15 Ni-zɔmuŋ teeŋ kuŋ-kala
zɔmɔ nɛ. Disiŋ timma-la si bi Wia
wiaa laa dii teeŋ kuŋ-kala ŋaa ku-
bɔŋ nɛ. Ba tuɔŋ lɔrɔ, ba tuɔbiinaa
kala bi chese. 16 Baa bul ari ba jiŋ
Wia nɛ, ama ba wu-ŋaalaa daga ari
ba bi Wia jiŋ. Ba wu-ŋaalaa lɔrɔ, ba
bi nialiŋ niiŋ wiaa ka nii, ba bi wu-
zɔŋ kala ka ŋaa.

2

Wutitii-la si maga di la tuto

1 Ama ŋ-na Taatis didagɛ wutitii-
la nɛ. 2 Bula pi ba-nihiasi-la si hɛ
ma tuɔŋ di ba leŋ di ba siaa fiɛlɛ, a
kɛŋ mɛli-zɔŋ, a kɛŋ ba titia woruŋ,
a jiŋ wialiŋ ba si laa dii woruŋ, a
cho niaa, a kɛŋ kenyiri. 3 Bula pi
ha-nihiasi-la ma di ba ŋaa wialiŋ si
daga ari baa to Wia woŋbiiŋ nɛ. U
bi maga di ba gigaa niaa hariŋ koo

di ba ŋaa si-nyuaraa. Bula piba di
ba didagɛ wialiŋ si zɔmɔ, [4] di ba
wuo dagɛ ha-toloo ma di ba cho ba
balaba ari ba biiriŋ, [5] a wuo kɛŋ ba
titia woruŋ, a sí wu-liiliŋ ŋiŋaa, a
beŋ ba dia niaa woruŋ, a kɛŋ zile, a
tuto ba balaba niiŋ woruŋ, di nuu-
kala sí wuo bul wu-bɔŋ kala a tigɛ
Wia wu-zɔmɔ-la lɛ. [6] Bul ŋii titia a pi
bapuɔsaa maa di ba ma kɛŋ ba titia
woruŋ. [7] Ŋ-na titia Taatis, wii-na
kala ŋ síi ŋaa lɛ, leŋ di niaa na ŋ wu-
ŋaalaa si zɔmɔ di ba tuto. Wialiŋ
kala ŋ síi dagu, leŋ di ba na ari ŋ
kɛŋ wutitii ari siifiɛsiŋ. [8] Wialiŋ kala
ŋ síi bul, bul ari tuɔtɔruŋ, di nuu-
kala sí wuo kaa lɛrɛ. Di ŋ nɛ ŋaa
ŋii, ŋ diŋdɔŋŋɔɔ bi jaŋ na woŋbiiŋ
a bul wu-bɔŋ kala a tigɛla lɛ. [9] Bula
pi yosuŋ ma di ba tuto nialiŋ si tiiba
niiŋ lɛ, a ŋaa wialiŋ kala si maga di
ba tiŋŋaa tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ. U bi
maga di ba laa wiaa bubul ba teeŋ.
[10] Ba sí ba tiinaba kiaa gigaa. Wialiŋ
kala ba síi ŋaa, u maga di ba leŋ di
nialiŋ si tiiba laaba dii ari ba kɛŋ
wutitii. Di ba nɛ ŋaa ŋii, ba jaŋ wuo
leŋ di nuu-kala jiŋ ari la Laataara
Wia wu-zɔmɔ-la ŋaa wutitii nɛ.

[11] La Tiina Wia lahɔrimɔ guu
chaanɛ nɛ. Uu chɛ duu to ŋii lɛ nɛ a
laa nuu-kala ta. [12] Wia wu-zɔmɔ-la
dagɛla di la sí wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, a sí
la titia joŋo hɛ dunia wiaa lɛ, a jima
kɛŋ la titia, a kɛŋ wutitii, a tuto Wia
woŋbiiŋ dunia deeŋ lɛ. [13] La si hɛ
dunia deeŋ lɛ ŋii, laa gbɛrɛ tapulii-
la la Laataara Yesu Kirisito, nii-la si
ŋaa Wia, jaŋ kɔ ari u tula. Laa yiɛlɛ
tapulii-la nɛ. La tuɔŋ ma jaŋ tɔrɛ
duu nɛ kɔ. [14] La wiaa nɛ tii u suu,
duu laala ta la haachɛba lɛ a piisɛ
la disinniŋ ta, di la ku ŋaa tuɔ-pul
timma u sipaaŋ. Uu chɛ di la ŋaa
nialiŋ si joŋ ba nyuŋ hɛ wu-zɔŋŋɔɔ
lɛ. [15] Wia si joŋ dol-la piŋ, kɛnu a
bul wiaa deeŋba. Chaasa bul wiaa
pi nialiŋ ŋ síi dagu. Di ba ŋaa wii
chei, dagɛba. Sí leŋe di nuu-kala bee
guunuŋ.

3

Maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ bua-na kala lɛ

[1] Bula pi Wia niaa di ba joŋ ba titia
pi nialiŋ si kɛŋ doluŋ ba lɛ ari nialiŋ
síi beŋba a tutoba, a ŋaa siri di ba
ŋaa wii-na kala si zɔmɔ. [2] Bula piba
di ba sí wu-bɔŋ kala bula a tigɛ nuu-
kala lɛ. U bi maga di ba cho yuosuŋ,
ama u maga di ba dii naŋdɔŋsuŋ nɛ
a leŋ di ba siaa fiɛlɛ nuu-kala teeŋ,
[3] bɛɛ wiaa la ma titia fa ŋaa ni-yaara
nɛ, a fa bi Wia niiŋ to. La fa keri Wia
woŋbii-la ta nɛ a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ.
La fa to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ
nɛ. La fa cho di niaa juu wu-bɔŋŋɔɔ
a fa kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ. Niaa fa
bɛrɛla, la ma fa bɛrɛba. [4] Ama la
Laataara Wia dagɛ ŋii u si kɛŋ zile
ari ŋii u si cho niaa. [5] U laala ta. U
bi naga ari la si ŋaa tuɔ-pul timma
nɛ tii u laala ta. Ama u síi fá niaa
nennige nɛ tii u laala ta. U laala ta
nɛ, bɛɛ wiaa ba fola Wii-chuɔlɛ liiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ŋii dagɛ ari
Wia bira wasa lulla nɛ, la kɛŋ mii-
faliŋ u teeŋ. [6] Wia to la Laataara
Yesu Kirisito lɛ nɛ a joŋ u Diŋ-zɔŋ-
la a hɛla lɛ woruŋ. [7] U lahɔrimɔ lɛ u
ŋaa ŋii di la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ,
a wuo kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, wii-la
la síi yiɛlu lɛ. [8] Wiiŋ deeŋ sɛnɛ ŋaa
wutitii nɛ. Mii chɛ di ŋ paala chaasa
bul wiaa deeŋba, di nialiŋ si laa Wia
wiaa dii, di ba ŋaa siri di ba ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ bua-na kala lɛ. Wiaa deeŋba
ŋaa wu-zɔmɔ nɛ. Ba jaŋ wuo pɛ niaa
lɛ.

[9] Má leŋ ni-yaari wu-kaa-lɛriŋ, a sí
ma naabalimaba geŋtine si duomo
diisu. Ma sí yuosuŋ hɛ a sí dɔŋɔ yuo
a tiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto lɛ. Ba ŋaa wu-pɛiba nɛ,
ba bi nuu lɛ pɛ. [10] Di nuu hɛ ma
tuɔŋ aa chɛ duu kɛŋ ma nyusuŋ yagɛ
dɔŋɔ, yiru a kpurisɛ u digilaa. Di
u nɛ via aŋ ŋiŋaa, bira yiru a lɛrɛ
u digiliŋ lɛ lia, aŋ liisɛ ŋ nisiŋ u lɛ.
[11] Nii-la síi ŋaa ŋii via wutitii-la nɛ
aa ŋaa haachɛba maa. U wu-ŋaalaa
jaŋ dii u titia sariya.

Wu-kaaniŋ

12 Di mi nɛ tiŋ Atimas koo Tikikas
duu kɔ ŋ teeŋ, hɛ doluŋ aŋ kɔ mi
teeŋ Nikopolis lɛ, bɛɛ wiaa mi biina
mi jaŋ hɔŋ dimɛ waariŋ chɛŋsi-la
tuɔŋ. 13 Di Ziinas sariya didiiri-la ari
Apɔlɔs níi vɛŋ ba woŋbiiŋ, pɛba lɛ
woruŋ. Piba ku-la kala ba síi chɛ.
14 Leŋ di la niaa ma gunnɛ di ba
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a wuo pipɛ nialiŋ
si maga di ba pɛ lɛ. U maga di ba tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ duu kɛŋ doho.

15 La di nialiŋ kala si hɔnɔ, laa
chuɔluŋ. Chuɔlɛ nialiŋ kala si laa
Yesu wiaa dii a chola. Wia jaŋ pɛma
kala lɛ woruŋ.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI FALIIMƆŊ

[1] Mi-na Pɔɔl ari la naaŋbie Timoti
nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pi ŋ-na
Faliimɔŋ. Ŋ nɛ ŋaa la naŋdɔŋ-
chooluŋ, a bira ŋaa la dɔŋɔ tiina la
tiŋtiŋŋaa lɛ. Ba kɛŋmi tɔ dia a tiŋ
Yesu Kirisito wiaa.
[2] La bira ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
ŋ dia lɛ, a bira ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
a pipi la dihaala Afia ari la dibaala
Akipas. Akipas ŋaa la laali-yuoroo
dɔŋɔ nɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa lɛ.
[3] La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ Faliimɔŋ lɛ

[4] Bua-na kala lɛ di mi níi chuɔlɛ
Wia, mi ma yie lɔllɛ Wia a pipiŋ nɛ.
[5] Mii nii ŋii ŋ si cho Wia niaa, ari ŋii
ŋ si laa la Tiina Yesu Kirisito wiaa
dii. Ŋii nɛ mii lɔllɛ Wia nɛ a tiŋ
ŋ wiaa. [6] Ŋ si bul wialiŋ a pi niaa
dɔŋsuŋ ŋii, mi yie sul Wia a pipiŋ,
di ŋii jaŋ leŋ di la jiŋ wu-zɔŋ-na kala
la si na Kirisito teeŋ. [7] Mi naaŋbii-
choolii, ŋ sí cho Wia niaa woruŋ,
ŋii ŋaa mi ma tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ, mi
nyuŋ ma nyaasɛ, bɛɛ wiaa ŋ leŋe
Wia niaa tuɔŋ piŋ di-bala nɛ.

Pɔɔl sul Faliimɔŋ duu kɛŋ Oniisimas woruŋ

[8] La di Kirisito si ŋaa kubala, mi
fa jaŋ kɛŋ doluŋ di mi chaasa dagiŋ
wii-la si maga di ŋ ŋaa. [9] Mi-na Pɔɔl
nɛ paala chiŋ Yesu Kirisito naasiŋ lɛ
aŋ lɛɛlɛ hɛ sarika lɛ a tiŋ u wiaa. Ŋii
nɛ tii mi fa jaŋ wuo chaasa fuguŋ
di ŋ ŋaa wii-la si maga di ŋ ŋaa.
Ama mi si choŋ ŋii, mi jaŋ suluŋ di ŋ
ŋaa wii-la ari tuɔtɔruŋ. [10] Wii-la nɛ
ŋla: Mii suluŋ a tiŋ mi bie Oniisimas
wiaa. U naga ari mi titia bie nɛ, bɛɛ
wiaa, mi lɛ nɛ u to a laa Yesu wiaa
dii bua-la lɛ mi si hɛ sarika lɛ. [11] Bua
kubala lɛ u fa hɛ ŋ teeŋ nɛ aŋ bi
tiŋtimii kala tima piŋ. Ama lɛɛlɛ,
duu nɛ kɔ ŋ teeŋ, u jaŋ wuo ŋaa
wiaa yugɛ a piŋ, a leŋ mi ma tuɔŋ
tɔrɛ. [12] Mi jaŋ leŋ u miira kɔ ŋ teeŋ
nɛ a nagɛ mi titia Pɔɔl fa si kɔ ŋ teeŋ
ŋii. Ŋii wiaa, kɛnu woruŋ ari ŋ fa si
jaŋ kɛŋmi ŋii. [13] Mi fa cho duu hɛ
mi teeŋ nɛ. Mi ha si hɛ sarika lɛ ŋii
a tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa, u fa jaŋ
wuo pɛmi lɛ ari ŋ fa si jaŋ pɛmi lɛ
ŋii. [14] Ama mi bi chɛ di mi fuguŋ
di ŋ pɛmi lɛ. Mii chɛ di ŋ to ŋ titia
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a pɛmi lɛ. Ŋii wiaa mi
bi jaŋ ŋaa wii-kala see di ŋ sɛyɛ.
[15] Oniisimas si lii ŋ teeŋ, u bi
diene, ama u jaŋ miira kɔ ŋ teeŋ
lɛɛlɛ. Duu nɛ miira kɔ, u jaŋ hɛ ŋ
teeŋ deeŋ deeŋ. [16] Oniisimas ŋaa ŋ
yomo nɛ aŋ lɛɛlɛ miira kɔ ŋ teeŋ.
Ama lɛɛlɛ u kii yomo. U ŋaa la
naaŋbii-titii si laa Yesu wiaa dii. Mi
cho u wiaa woruŋ. Ŋ ma jaŋ chou
woruŋ, ari u si ŋaa ŋ yomo ari ŋ
naaŋbie kala nɛ la Tiina Yesu teeŋ.
[17] Di ŋ nɛ bene di mi ŋaa ŋ naŋdɔŋ-
fiaŋ, duu nɛ miira kɔ, kɛnu woruŋ
ari ŋ fa si jaŋ kɛŋmi ŋii. [18] Duu
nɛ ŋaa wii cheyiŋ, joŋo chɛu a tiŋ
mi wiaa. Duu nɛ dii ŋ chimiŋ maa,
mi jaŋ t̠imiŋ. [19] Mi-na Pɔɔl, mi titia
nisiŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipiŋ.
Mi jaŋ t̠imiŋ. Sí yu ari mi-na Pɔɔl
lɛ nɛ ŋ to kɛŋ miisiŋ Yesu teeŋ. Ŋii
wiaa mi nɛ laa ŋ miisiŋ ta. [20] Mi
naaŋbii, mi saa suluŋ, pɛmi lɛ wiiŋ
deeŋ lɛ. La Tiina Yesu Kirisito doluŋ
lɛ, leŋ di mi tuɔŋ tɔrɛ.
[21] Mi laa dii ari mi si ŋmuŋsɛ wiiŋ
deeŋ piŋ, ŋ jaŋ ŋaa wii-la mi síi chɛ.
Mi jima ari ŋ jaŋ paala ŋaa kii ŋii.
[22] Pɛ chɛ dia a ŋaa siri bilmi lɛ, bɛɛ
wiaa mii yiɛlɛ ari ma si chuɔlɛ Wia
pipimi ŋii, Wia jaŋ laa ma kala sulaa
a leŋ di mi miira kɔ ma teeŋ.

Pɔɔl ari niaa dɔŋsuŋ chuɔlɛ Faliimɔŋ

[23] Baal kubala ma nɛ hɛ daha.
Baa yirɛ Ɛpafiras. Ba kɛnu tɔ dia
a pɛmi lɛ a tiŋ Yesu Kirisito wiaa
nɛ. Uu chuɔluŋ. [24] Maak ari

Arisitaakis ari Dimas ari Luuk, ba
ma ŋaa mi tiŋtinni-dɔŋsuŋ nɛ. Ba
maa chuɔluŋ.
25 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ
lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LA BA SI ŊMUŊSA PI
HIIBURU TIŊŊAA

Wia Bie nɛ kii Wia tiŋdaaraa

1 Faafaa-la Wia bul wiaa pi la
naabalimaba a yugɛ nɛ. Woŋbie-la
u si to bul wiaa piba ma yuga nɛ.
U to nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ a bul wiaa deeŋba
piba. 2 Ama lɛɛlɛ tapulaa deeŋba, u
to u Bie lɛ nɛ a bul wiaa pila. U leŋe
u Bie deeŋ nɛ kɛŋ kuŋ-kala doluŋ.
Wia síi chɛ duu ŋaa dunia, u leŋe
u Bie nɛ ŋaa. 3 Wia si kɛŋ tula-
la, u nɛ u Bie ma kɛŋ. Ŋii Wia si
naga, ŋii titia nɛ u ma nagɛ. Wialiŋ
u síi bul kɛŋ doluŋ. Dol-la nɛ u kaa
beŋ kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ. U si
ku tuu dunia, u piisɛ niaa disinniŋ
ta nɛ. U si ŋaa ŋii dɛrɛ, u jila hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. 4 U nɛ
kii Wia tiŋdaaraa kala. Yiri-la u si
laa Wia teeŋ, u ma nɛ kii yiri-la Wia
tiŋdaara-la si laa.

5 Wialiŋ Wia si bula a tigɛu lɛ nɛ
ŋla:
“Ŋ ŋaa mi Bii nɛ,
mi nɛ luluŋ jiniŋ.”
U saa bira bula a tigɛu lɛ:
“Mi jaŋ ŋaa ŋ Nyimma,
ŋ ma jaŋ ŋaa mi Bii.”
Wia tiŋdaari bɛɛ lɛ nɛ Wia ha bul
wiiŋ deeŋ? Ba kuŋ-kala lɛ dee Wia
bul wiiŋ deeŋ. 6 Bua-la lɛ u si leŋe u
Bie ku tuu dunia, u bira bula a bul,
“Wia tiŋdaaraa kala jaŋ tuu kpirimi
u sipaaŋ a chuɔlu.”
7 Wialiŋ Wia si bula a mu tigɛ u
tiŋdaaraa lɛ nɛ ŋla: U si,
“Mi leŋe mi tiŋdaaraa nagɛ peliŋ
ari nyiŋ-geliŋ nɛ.”
8 Ama u si bul wiaa a tigɛ u Bie lɛ,
ŋla nɛ u bul: U si,
“Ŋ kuoruŋ jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu
deeŋ deeŋ.
Wia tuɔ-pul kiaa nɛ jaŋ ŋaa ŋ
kuori-daaŋtiga di ŋ kaa beŋ ŋ
niaa.”
9 “Ŋ cho wutitiiba nɛ a kii wu-
nyiariŋ.
Ŋii nɛ tii ŋ Nyimma Wia liisiŋ
di ŋ yuga kii ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa a
bibeŋba.”
10 Wialiŋ ba bira si bula a tigɛ u Bie
lɛ nɛ ŋla: Ba si,
“La Tiina, ŋ nɛ ta tiŋteeŋ buŋbuŋ-
la,
a ta wia nyuŋ maa.
11 Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala jaŋ lɛl,
ama ŋ-na jaŋ hɛ dimɛ.
Ba kala jaŋ birimɛ ku-binaa a
kɔsɛ, ari gɛnniŋ síi kɔsɛ ŋii.
12 Ba jaŋ nagɛ gɛriŋ di ŋ kaa kpeŋ.
Ŋ jaŋ kɛŋba kaa birimɛ, ari gɛri-
zɔŋ-la si yie birimɛ ŋii. Di u
zɔmuŋ nɛ lia, u bira bi ku-falii
ŋaa.
Ama ŋ-na bi jaŋ kɔ di ŋ birima. Ŋ bi
jaŋ kɔ di ŋ hiɛsa.”
13 Wialiŋ Wia bira si bula pu nɛ ŋla:
U si,
“Ku hɔŋ mi sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see mi yuo dii ŋ diŋdɔŋŋɔɔ kala
dɛrɛ.”
Wia tiŋdaari bɛɛ lɛ nɛ Wia ha bul
wiiŋ deeŋ? Ba kuŋ-kala lɛ dee Wia
bul wiiŋ deeŋ. 14 Wia tiŋdaara-la
kala ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. Wia yie
tiŋba ba mu pɛ nialiŋ u síi chɛ u laa
ta lɛ nɛ.

2

Yesu nɛ ŋaa la Laataara

1 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, u maga di
la kɛŋ wialiŋ la si nia woruŋ, a sí
hariŋ miiru. 2 Wialiŋ Wia tiŋdaaraa
fa si bula pi Iziral tiŋŋaa fa dolie nɛ
woruŋ. Di nuu nɛ fa bi baa to, koo di
nuu nɛ fa chei ba kuŋ, ba yie dɔgisu
nɛ woruŋ. 3 Wia síi chɛ duu laala ta,
ŋii ŋaa wu-bal nɛ a kii wialiŋ Wia
tiŋdaara-la si bula. Di la nɛ bi wii-
la sɛyɛ, wii-kala bira tuo duu laala
ta, see duu dɔgisɛla. La Tiina Yesu
nɛ laa sipaaŋ bul wii-la. Nialiŋ ma
si nii wii-la bula pila nɛ. 4 Wia ma
titia daga ari wii-la ba si bula ŋaa
wutitii nɛ. U dagɛ u doluŋ a ŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa kala.
Wia ma to u tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a leŋ niaa

kɛŋ doluŋ, di ba tiŋ ba tiŋtiŋŋaa u
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
5 U bi naga Wia joŋ tiŋtee-falii-la
si jaŋ kɔ a hɛ Wia tiŋdaaraa nisiŋ lɛ
nɛ di ba bibeŋ. Tiŋtee-falii-la wiaa
nɛ la bulaa pima. 6 Wia teniŋ tuɔŋ
sɛmɛ dɔŋɔ ba bula,

“Bɛɛ kuŋ nɛ nuhuobiine ŋaa ŋ bibiinɛ u wiaa, bɛɛ kuŋ nɛ nuhuobiine bie ma ŋaa ŋ bibenu?
7 Ŋ si ta nuhuobiine, ŋ leŋe Wia tiŋdaaraa kiiu mua nɛ,
ama ŋ leŋe nuhuobiine nɛ kɛŋ yiriŋ ari doluŋ.
8 Ŋ joŋ kuŋ-kala nɛ a hɛ u nisiŋ lɛ u bibeŋ.”

Ŋ si joŋ kuŋ-kala hɛ nuhuobiine
nisiŋ lɛ ŋii, ŋ leŋe u kɛŋ ba kala
doluŋ nɛ. Ama lɛɛlɛ la na di nuhuo-
biine ha bi kuŋ-kala ka beŋ. 9 La na
ari Wia fa leŋe Wia tiŋdaaraa nɛ kii
Yesu mua. Ama lɛɛlɛ Wia leŋe Yesu
yugɛ a kɛŋ yiriŋ maa, bɛɛ wiaa u na
hɛɛŋ nɛ a suu. Wia lahɔrimɔ lɛ nɛ u
fa ŋaa ŋii, duu wuo laa nuhuobiinee
kala nyuŋ a suu.
10 Kialiŋ si hɛ dunia lɛ, Wia nɛ
ŋaaba a tiiba maa. U síi chɛ di
u biiriŋ yugɛ a kɔ u teeŋ, u leŋe
ba sipaa-laara chaasa na hɛɛŋ nɛ
woruŋ duu sɛnɛ wuo laaba ta. 11 Nii-
la si piisɛ niaa disinniŋ ta, ari nialiŋ
disinniŋ u si piisa ta, ba kala ny-
imma ŋaa kubala nɛ. Ŋii nɛ tii u ŋaa
ŋii a wuo yirɛ ba kala u naaŋbiiriŋ,
ka hiisiŋ buu kɛnɛ. 12 Wialiŋ Yesu si
bula pi Wia nɛ ŋla:

“Mi jaŋ yirɛ ŋ yiriŋ mi naaŋbiiriŋ teeŋ.
Nialiŋ si hilime aa chuɔluŋ tuɔŋ mi jaŋ dɛnniŋ.”
13 U bira bula,
“Mi jaŋ laa ŋ wiaa kala dii,”
a bira bul,
“Nami ari ŋ biiri-la kala ŋ si joŋo pimi.”

14 Biiri-la Wia si joŋo pi Kirisito
kɛŋ chaliŋ ari yaraa nɛ. Ŋii titia nɛ
Kirisito ma kɛŋ chaliŋ ari yaraa duu
suu a wuo yuo dii Sitaani, nii-la si
kɛŋ suuŋ doluŋ, 15 a wuo laa niaa
ta, nialiŋ síi fá suuŋ a ŋaa suuŋ yosi
ba miisiŋ kala lɛ. 16 Ŋii wiaa u bi
naga ari u kɔ duu pɛ Wia tiŋdaaraa
lɛ nɛ, ama u kɔ duu pɛ Abiraham
doho niaa lɛ nɛ. 17 Ŋii nɛ tii u birimɛ
nuhuobiine a ma nagɛ u naaŋbiiri-
la, ba wii-wii-kala lɛ. U ŋaa ŋii
duu wuo ku ŋaa nialiŋ si tima pipi
Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ u naaŋbiiriŋ
tuɔŋ nɛ a wuo fába nennige, a wuo
ŋaa ni-titii, a wuo pɛ nialiŋ lɛ Wia
wɔŋbiiŋ lɛ, a wuo leŋ di Wia joŋ
u baaniŋ u fa si kɛnɛ a tiŋ niaa
haachɛba wiaa ta. 18 U titia na hɛɛŋ
nɛ woruŋ. Sitaani ma fa magisu. Ŋii
wiaa u jaŋ wuo pɛ nialiŋ Sitaani síi
magisɛ lɛ.

3

Yesu nɛ kii Moosis

1 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ si bi
disinniŋ kɛnɛ Wia sipaaŋ, Wia nɛ
yirɛla di la kɔ u teeŋ. U saa maga
di ma joŋ Yesu wiaa hɛ ma nyuŋ lɛ.
U nɛ ŋaa Wia naŋzɔɔ a ŋaa nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ maa,
wɔŋbii-la la síi to lɛ. 2 U to nii-la si
liisu niiŋ woruŋ nɛ a tima pu, ari
Moosis fa si to Wia niiŋ ŋii a tima pi
Wia niaa. 3 La jima ari nii-la si saa
dii-zɔmuŋ nɛ maga duu laa yiriŋ a
kii dia-la u si saa. Ŋii titia nɛ yiri-la
Yesu si laa nɛ yuga kii Moosis yiriŋ.
4 Dia-na kala si hɛ dimɛ, nuu nɛ saa.
Ama kialiŋ kala si hɛ dimɛ, Wia nɛ
ŋaa. 5 Moosis fa ŋaa tiŋtinni-titii nɛ
Wia niaa kala tuɔŋ a tima pipiba. U
nɛ fa bul wiaa piba a tigɛ wialiŋ si
jaŋ kɔ lɛ. 6 Ama Kirisito-na fa ŋaa
Wia Bii nɛ, a ŋaa ni-titii a tima pipi
Wia niaa. Di la ma nɛ kɛŋ nyu-duoŋ
a tiŋ kialiŋ la síi yiɛlu wiaa, la ma
jaŋ wuo ŋaa u dia niaa.

Ŋii la si jaŋ ŋaa a na wiese Wia teeŋ

7 Ŋii wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la bula
pila ari,

“Jiniŋ, di ma nɛ nii Wia yiikoro,
8 ma sí siiduoŋ kɛŋ, ari nialiŋ fa si lii Wia hariŋ giriŋ tuɔŋ si kɛŋ siiduoŋ ŋii.

Bua-la lɛ nɛ ba magisɛmi a ŋaa
mi na baaniŋ.
9 Lee-la ma naabalimaba magisɛmi
nɛ woruŋ,
a na mi wu-ŋaalaa jisiŋ mahiŋ
balia.
10 Ŋii wiaa nɛ mi baaniŋ sii niaa
deeŋba kala nyuŋ. Ŋii nɛ mi
bul,
'Ba tuɔbiinaa yie ŋaa ba yeŋŋi nɛ,
ba bi mi niiŋ wiaa ka to.'
11 Ŋii nɛ mi na baaniŋ a ŋmiɛsɛ a
bul,
'Mi bi jaŋ piba di-hɔnuŋ di ba
hɔnɔ wiesi da.' "
12 Mi naaŋbiiriŋ, má pɔ ma titia lɛ di
ma tuɔŋ nuu sí wu-bɔŋ biinu. Di u
nɛ ŋaa ŋii, u bira bi jaŋ laa Wia wiaa
dii. U jaŋ joŋ hariŋ yia Wia-la si
weye. 13 Ama má pɛ dɔŋɔ lɛ tapulii-
na kala a lii jiniŋ a kaa mumu, di wu-
bɔŋŋɔɔ sí wuo nyisɛ ma kuŋ-kala
a wuo ŋaa di ma ŋaa siiduo wiaa
Wia sipaaŋ. 14 Wialiŋ la si laa dii
buŋbuŋ, di la nɛ kɛŋba ŋii a kaa
mu wuu, la di Kirisito kala jaŋ ŋaa
kubala. 15 Wialiŋ ba si bul Wia teniŋ
tuɔŋ nɛ ŋla:
"Jiniŋ, di ma nɛ kɔ di ma nii Wia
yiikoro,
ma sí siiduoŋ kɛŋ ari nialiŋ fa
si lii Wia hariŋ si kɛŋ siiduoŋ
ŋii."
16 Kubɛɛba nɛ nii Wia yiikoro aŋ lii
Wia hariŋ? Nialiŋ fa si to Moosis
hariŋ a lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ nɛ ŋaa
ŋii. 17 Kubɛɛba nɛ fa leŋe Wia
baaniŋ sii ba nyuŋ jisiŋ mahiŋ balia?
Nialiŋ fa si bi u niiŋ wiaa to lɛ nɛ
leŋe u baaniŋ sii. Ba nɛ u leŋ ba suu
giriŋ tuɔŋ ŋii. 18 Kubɛɛba lɛ nɛ Wia
ŋmiɛsa hɛ ari ba bi jaŋ na wiese-la u
fa síi chɛ u joŋo pi u niaa? Nialiŋ fa
si bi Wia niiŋ wiaa ka to lɛ nɛ u bul
ŋii. 19 La na ari ba si bi Wia wiaa laa
dii nɛ tii ba bi wiese-la wuo na Wia
fa síi chɛ u joŋo pi u niaa.

4

1 Wia lɛɛlɛ bula pila ari la jaŋ
wuo kɔ u teeŋ a na wiese. Ŋii wiaa
má leŋ di la kɛŋ la titia woruŋ duu
sí wuo na di la dɔŋsuŋ ŋaa wiaa
chei. Di la nɛ ŋaa wiaa chichei, la
bi jaŋ na wiese u teeŋ. 2 Wia wu-
zɔmɔ-la ba si bula pila, ba fa bula pi
la naabalimaba ma nɛ. Ama ba bi
wialiŋ laa dii. Ŋii wiaa wialiŋ biba
lɛ pɛ. 3 La nialiŋ si laa wialiŋ dii jaŋ
wuo mu Wia teeŋ a na wiese-la ari
Wia si bul ŋii. U si,
"Mi na baaniŋ, ŋii nɛ tii mi ŋmiɛsɛ
ari
ba bi jaŋ na wiese-la mi fa síi
chɛ mi joŋo piba."
Ama la jima ari buŋbuŋ-la Wia si
ŋaa dunia dɛrɛ, u tiŋ u tiŋtiŋŋaa
kala dɛrɛ nɛ. 4 Wialiŋ ba si bula Wia
teniŋ tuɔŋ a tigɛ chɛ-pɛmiŋ chɛɛŋ nɛ
ŋla: Ba si,
"Wia si ŋaa dunia dɛrɛ, u wiese nɛ
chɛ-pɛmiŋ chɛɛŋ."
5 Lee-la titia Wia bira bula,
"Ba bi jaŋ na wiese mi teeŋ."
6 Ŋii-na niaa dɔŋsuŋ jaŋ na wiese-la.
Ama nialiŋ si laa sipaaŋ nii Wia wu-
zɔmɔ-la bi wiese-la na, bɛɛ wiaa ba
bi wialiŋ ba si nia to. 7 Ŋii nɛ Wia
bira liisɛ tapulii kubala. Tapulii-la
nɛ ŋaa jiniŋ. U to la naabalima Devit
lɛ nɛ a bul wiiŋ deeŋ. U si,
"Jiniŋ, di ma nɛ ku nii Wia yiikoro,
ma sí siiduoŋ kɛŋ."
8 Bua-la lɛ ba naabalima Jɔsua fa si
ŋaa Iziral tiŋŋaa sipaa-laara, u biba
wiese pa. Di u nɛ fa piba wiese, Wia
fa bira bi jaŋ bul tapulii dɔŋ wiaa.
9 Ŋii wiaa, tapulii dɔŋ nɛ hɛ dimɛ,
Wia niaa si jaŋ wiesi. 10 Nii-la kala
si na wiese Wia teeŋ, u tiina leŋ u
tiŋtiŋŋaa nɛ aŋ wiesi, ari Wia ma si
tiŋ u tiŋtiŋŋaa dɛrɛ aŋ wiesi ŋii.
11 Má saa leŋ di la hɛ doluŋ a
na wiese-la Wia síi chɛ duu joŋo
pila. Nialiŋ fa si bi u niiŋ wialiŋ
to, ba bi wiese-la na. Di la ma
nɛ bi u niiŋ wialiŋ ka to, la ma bi
jaŋ na wiese-la. 12 Wia niiŋ wiaa
weye a kɛŋ niiŋ a kii sia niiriŋ balia
kala síi dii nyagaga. U yie wuo tɔɔ
juu nuhuobiine, a kɛŋ u dima ari u
miisiŋ kaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. U yie wuo
jiŋ nuhuobiine tuɔŋ ari u tuɔbiinaa
kala. 13 Kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo kɛŋ

u titia faa Wia teeŋ. Wia na kuŋ-
kala nɛ, u teeŋ ba kala hɛ pulumuŋ
tuɔŋ nɛ. U jaŋ leŋ di la dagɛ la wu-
ŋaalaa kala a pu.

Yesu nɛ ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ

14 Yesu nɛ ŋaa Wia Bie a bira ŋaa
nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ
ba tuɔŋ kuhiaŋ. U nɛ ŋaa kuhiasi-
la tuɔŋ kuhiaŋ maa. U si tiŋ u
tiŋtiŋŋaa dɛrɛ, u jil wia nyuŋ a mu
Wia teeŋ. La kuhiaŋ si yuga ŋii,
má leŋ di la kɛŋ wialiŋ la si laa dii
woruŋ. 15 Yesu bi nagɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ si bi niaa
nennige ka fa ŋii. U nɛ wuo fála
nennige a jiŋ wialiŋ síi walimɛla,
bɛɛ wiaa ba ma walimu nɛ. Sitaani
paala magisu nɛ, ama u bi wu-bɔŋ
kala ŋaa. 16 Ŋii wiaa má leŋ di la
kɛŋ nyu-duoŋ a wuo yi lee-la Wia si
hɔnɔ, duu wuo fála nennige. Di la
nɛ juu wii-kala, u jaŋ fála nennige a
pɛla lɛ.

5

1 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ-na kala, ba yie liisu niaa
tuɔŋ nɛ. U hɛ nuhuobiine ari Wia
pɛgɛ a laa kiaa pipi Wia, aŋ pɛ kpu
pusuŋ a piisɛ niaa disinniŋ tita. 2 U
siaa yie fiɛlɛ niaa nyuŋ nɛ woruŋ,
nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ aŋ bi jiŋ,
ari nialiŋ si yeŋŋe Wia woŋbii-la lɛ,
bɛɛ wiaa u ma titia yie ŋaa wiaa
chichei nɛ. 3 A tiŋ ŋii wiaa nɛ
u yie kpu pusuŋ pipi Wia a tiŋ u
titia haachɛba wiaa, di Wia piisɛ
u disinniŋ ta, a bira kpu pusuŋ
pipi Wia maa a tiŋ ni-kaana-la kala
wiaa, di Wia piisɛ ba ma disinniŋ
ta. 4 Nuu-kala bi jaŋ wuo liisɛ u titia
a titiŋ tiŋtimiŋ deeŋ. Wia nɛ yie
liisɛ tiina ari u fa si liisɛ Ɛrɔŋ ŋii.
5 Ŋii titia nɛ Kirisito ma bi u titia kaa
yugɛ duu tiŋ tiŋtimii-la nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ síi tiŋ. Ama
Wia nɛ liisu. Wii-la Wia si bula pu
nɛ ŋla: U si,

"Ŋ ŋaa mi Bii nɛ,
jiniŋ mi nɛ luluŋ."

6 Wia teniŋ tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ maa u
bula,

"Ŋ nagɛ nii-la fa si kpu pusuŋ pipi
Wia dɔŋɔ ba síi yirɛ
Mɛlikizɛdɛki nɛ.
Ŋ jaŋ tima pipi Wia niaa nyuŋ a
kaa mu deeŋ deeŋ."

7 Yesu fa si hɛ u miisiŋ lɛ dunia
deeŋ lɛ, u chuɔlɛ Wia a faasa yel sii-
liiriŋ a sul Wia, u-na nii-la si jaŋ wuo
laa u miisiŋ ta duu sí suu. Yesu sɛyɛ
duu ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ nɛ,
ŋii nɛ tii Wia laa u Wii-sula. 8 Yesu
fa ŋaa Wia Bii ma nɛ, ama u na hɛɛŋ
nɛ woruŋ. U si na hɛɛŋ ŋii, u ku jiŋ
ŋii u si jaŋ ŋaa a to Wia niiŋ woruŋ.
9 U si to Wia niiŋ kala dɛrɛ, u ku
ŋaa nialiŋ kala ma síi to u niiŋ sipaa-
laara, a laaba ta a kaa mu deeŋ deeŋ.
10 Ŋii nɛ Wia liisu duu ŋaa nialiŋ
si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ,
a tima pi Wia ari Mɛlikizɛdɛki fa si
timaa pi Wia ŋii.

Má waa Wia wiaa lɛ, aŋ sí hariŋ jɔŋɔ yia Wia wu-zɔmɔ-la

11 La kɛŋ wiaa yugɛ nɛ di la bul
a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. La bi jiŋ ŋii
la si jaŋ wuo bul wii-la di ma jiŋ u
bubuɔŋ, bɛɛ wiaa lɛɛlɛ ma digilaa
kparima nɛ. Ma bi wialiŋ bubuɔŋ
wuo jiŋ lima lima. 12 Ma si nii Wia
wu-zɔmɔ-la, u diene nɛ. U fa maga
di ma nɛ didagɛ niaa, ama ma bira
chɛ nuu nɛ duu didagɛma Wia niiŋ
wialiŋ ma si nia buŋbuŋ. U naga
maa chɛ yiliŋ nɛ di ma wasɛ. Ma
ha bi ku-duoruŋ wuo didii. 13 Bii-
mulo nɛ yie wiwasɛ yiliŋ, u bi ku-
duoruŋ wuo didii. Ŋii titia nɛ ma
ma nagɛ. Ma ma ha bi wu-duoruŋ
wuo jijiŋ. Wialiŋ ba si dagɛma jaŋ
leŋ di ma kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
14 Nihiaŋ nɛ wuo ku-duoruŋ didii.
Nialiŋ si waa dɛrɛ Wia wiaa lɛ nagɛ
nihiasiŋ nɛ. Ŋii nɛ tii ba yie wuo jiŋ
wu-bɔŋŋɔɔ ari wu-zɔŋŋɔɔ pɛgɛ, bɛɛ
wiaa ba vɛnɛɛ ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ.

6

1 Ŋii wiaa la si wuo jiŋ buŋbuŋ
wialiŋ ba si bula pila a tigɛ Kirisito lɛ

ŋii, u maga di la kiele mu sipaaŋ nɛ a
wuo waa dɛrɛ Kirisito wiaa lɛ. Ma sí
leŋe di la bira suomo bubul wialiŋ la
si jaŋ ŋaa a birima lii la haachɛba-la
lɛ, aŋ leŋ la wu-bɔmɔ-la la fa síi ŋaa.
La bira bi chɛ di la suomo bul ŋii la
si jaŋ to a laa Wia wiaa dii. 2 La ma
bira bi chɛ la bul ŋii ba si jaŋ fola
Wii-chuɔlɛ liiŋ, ari ŋii ba si jaŋ joŋ
nisaa daŋla lɛ, ari ŋii niaa si jaŋ suu
aŋ sii suuŋ lɛ, ari ŋii Wia si jaŋ dii
niaa sariya a joŋ cheeriŋ pi dɔŋsuŋ a
kaa mu deeŋ deeŋ, a bira joŋ miisiŋ
pi dɔŋsuŋ ma a kaa mu deeŋ deeŋ.
3 Di Wia nɛ sɛyɛ, la jaŋ kieli buŋbuŋ
wialiŋ aŋ mu sipaaŋ. 4 Di Wia nɛ
wuo suri niaa siaa di ba wuo jiŋ u
wiaa, a wuo laa wialiŋ si lii Wia teeŋ
dii, a bira kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la maa, 5 a
wuo nii Wia niiŋ wiaa a jiŋ ari u niiŋ
wialiŋ zɔmɔ nɛ kiŋkɛŋ, a bira wuo
na Wia kuorii-la si jaŋ kɔ doluŋ si
magɛ ŋii ba miisiŋ lɛ lɛɛlɛ ŋla, 6 di
ba nɛ jiŋ wiaa deeŋba kala aŋ bira
joŋ hariŋ yia Wia wu-zɔmɔ-la, ɛɛ nɛ
ba jaŋ bira ŋaa di ba birima lii ba
haachɛba lɛ, aŋ bira kɔ Wia teeŋ?
Ba bira bi jaŋ wuo miira kɔ Wia
teeŋ. U saa naga ari ba bira wasa
kpaasɛ Wia Bie mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ
nɛ. Ba si ŋaa ŋii, ba bira leŋe hiisiŋ
diiu nɛ niaa tuɔŋ. 7 Di duonuŋ nɛ nii
hɛ tiŋteeŋ lɛ, tiŋtee-la yie wuo nyua
duoŋ lii-la. U si nyua lii-la ŋii, kiaa
wiwasɛ lee-la. Nialiŋ síi pɛrɛ lee-
la ma nina kiaa woruŋ. Tiŋtee-la
zɔmɔ piba nɛ. Wia nɛ pɛ tiŋtee-la lɛ.
8 Ama di yaŋ ari sɔsuŋ duŋduŋa níi
nyu lee-la, ŋii-na tiŋtee-la bi zɔmɔ
pi naliŋ. Wia via tiŋtee-la wiaa
nɛ. Ba jaŋ chaanɛ nyiniŋ hɛ duu dii
buru.

9 Laa bul wiaa deeŋba kala, ama
ma-na, la naŋdɔŋ-chooloo, ma-na
kpia nɛ. Ma bi tiŋtee-lɔru-la wiaa la
si bula naga. La ŋaa yarida ari Wia
jaŋ laama ta, 10 bɛɛ wiaa Wia kɛŋ
wutitii. U bi jaŋ bee kieli tiŋtimii-
la ma si tima pu. A tiŋ u wiaa ma
cho u niaa nɛ a tima pipiba, aŋ haa
titiŋ ŋii. 11 La saa cho di ma kuŋ-
kala fiɛsɛ siiŋ aa yiɛlɛ kialiŋ ma si
jaŋ na, a jiŋ woruŋ ari ma sɛnɛ jaŋ
naba, a kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a mu dɛrɛ.
12 La bi chɛ di ma kɛŋ yariwiiŋ. Ŋii
nɛ tii la bul ŋii. Laa chɛ di ma to
nialiŋ si laa Wia wiaa dii faafaa naa-
buasuŋ nɛ. Niaa deeŋba chiŋ wialiŋ
ba si laa dii lɛ nɛ a nyalima ŋii halii,
a wuo na kialiŋ Wia fa si bula piba
ari ba jaŋ na.

Wialiŋ Wia si bula sɛnɛ ŋaa nɛ

13 Faafaa-la Wia bil u niiŋ a pi Abi-
raham aŋ ŋmiɛsɛ. Kuŋ-kala fa tuo a
yuga a kii u-na Wia duu ŋmiɛsɛ. Ŋii
nɛ u ŋmiɛsɛ u titia. 14 U ŋmiɛsa a
bul, "Wutitii, mi jaŋ pɛŋ lɛ a leŋ di ŋ
doho niaa puŋ." 15 Ŋii nɛ Abiraham
kɛŋ kenyiri a wuo nyalimɛ, a sɛnɛ na
wii-la Wia fa si bula pu ari u jaŋ na.
16 Ama di nuhobiinee níi chɛ di ba
ŋmiɛsɛ, ba yie ŋmiɛsɛ ku-la si kiiba
nɛ. Di ba nɛ kɛŋ wii ma kaa lilɛrɛ,
ba yie ŋmiɛsɛ nɛ. Di ba nɛ ŋmiɛsa,
wii-la sɛnɛ chiŋ. 17 Wia fa bula pi
u niaa ari u jaŋ joŋ kiaa piba. U fa
síi chɛ di ba chaasa jiŋ ari u bi jaŋ
kɛŋ u niiŋ birimɛ, ama u sɛnɛ jaŋ joŋ
kialiŋ piba, u ŋmiɛsa daŋ nɛ. 18 Wia
saa ŋaa wiaa balia nɛ. U si wuo bul
wii-la aŋ pɛ ŋmiɛsɛ ŋii, wiaa deeŋba
baliamiŋ bira bi jaŋ kɔ di ba birima,
bɛɛ wiaa Wia bi wiaa nyia. U bul
wiaa deeŋba a pi la nialiŋ si fá mu
Wia teeŋ, di la laa la titia dimɛ nɛ.
U bul ŋii pila di la nyuŋ nyaasɛ nɛ a
tiŋ kialiŋ Wia si bula ari u jaŋ ŋaa
pila wiaa, a kɛŋ kialiŋ la síi yiɛlu
woruŋ. 19 La síi yiɛlɛ kialiŋ ŋii, la
jaŋ wuo nyirɛ la bɔyɛ a chiŋ wialiŋ
la si laa dii lɛ woruŋ, a wuo juu
Wia di-zɔŋ-la, lee-la patiisa-baliŋ fa
si kɛrɛ. Ni-pɛiba bi lee-la wuo juu.
20 Yesu nɛ ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia
niaa nyuŋ a kaa mu wuu, ari baal
kubala ba faa yirɛ Mɛlikizɛdɛki fa
si ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa
nyuŋ kuhiaŋ a kaa mu wuu ŋii. Yesu
nɛ laa sipaaŋ juu di-zɔŋ-la a tiŋ la
wiaa, di la ma wuo to u hariŋ a juu
lee-la.

7

Ba bul wiaa a tigɛ Mɛlikizɛdɛki lɛ, nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia

1 Baal-la ba si yiru Mɛlikizɛdɛki,
u fa ŋaa taŋ kubala kuoru nɛ aŋ fa
pɛ ŋaa nii-la si kpu pusuŋ pipi Wii-
jaribakɔ. Taŋ-la yiriŋ nɛ Sɛlɛm. Bua
kubala Mɛlikizɛdɛki cheŋ Abiraham
duu mu yuo laaliŋ dii tiŋtee dɔŋsuŋ
kuoroo aŋ kukɔ. Ŋii nɛ u sul Wia pu
duu pɛu lɛ. 2 Ŋii nɛ Abiraham kɛŋ
kialiŋ u si paa laal-la lɛ a kaa kpaa
leree fii, a joŋ dɔŋɔ pu. Mɛlikizɛdɛki
yiri-la bubuɔŋ nɛ kuoru-la si kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Baal-la nɛ
bira ŋaa Sɛlɛm kuoro maa. Sɛlɛm
kuoro bubuɔŋ nɛ, kuoru-la si kɛŋ u
niaa hɔŋ sɔm. 3 Mɛlikizɛdɛki fa bi
nyimma kɛnɛ, u bi naaŋ ma kɛnɛ.
Nuu-kala fa bi u doho jiŋ, a bi bua-la
ba si lulu ari bua-la u si suba ma jiŋ.
Ama u fa nagɛ Wia Bii nɛ. U ŋaa nii-
la si tima pipi Wia niaa nyuŋ a kaa
mu wuu.

4 Ma jaŋ na di u fa ŋaa ni-bal
nɛ. La naabalima Abiraham fa si
lii laaliŋ kɔ, u paala kpaa kiaa pu
nɛ. 5 Baal dɔŋ ma nɛ fa hɛ dimɛ. U
yiriŋ nɛ fa Liivai, u biiriŋ nɛ fa ŋaa
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia doho
niaa. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto tuɔŋ ba bula ari
Abiraham doho niaa kala kɛŋ ba
kiaa kpaa leree fii fii, a joŋ dɔŋɔ pi
ba naaŋbie Liivai ari u biiriŋ. La
jima ari Liivai doho niaa ari Iziral
tiŋŋaa dɔŋsuŋ kala ŋaa Abiraham
doho niaa nɛ. Ama Wia haa bul ŋii
nɛ. 6 Mɛlikizɛdɛki fa bi Liivai doho
nuu ŋaa aŋ pɛ laa kpaaliŋ Abiraham
teeŋ, aŋ sul Wia pu duu pɛu lɛ. Ka
Wia ma fa ta niiŋ nɛ Abiraham teeŋ.
7 Ni-baliŋ nɛ yie sul Wia duu pɛ ni-
bie lɛ. Wii tuo ba si jaŋ kaa lɛrɛ a
tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. 8 Liivai nialiŋ si laa
kpaaliŋ deeŋ, ba-naa suu nɛ. Ama
Mɛlikizɛdɛki si laa kiaa Abiraham
teeŋ, u-na bi jaŋ suu. Ari jiniŋ u
ha weye nɛ. Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ. 9-10 Bua-la lɛ Liivai naabalima
Abiraham si cheŋ Mɛlikizɛdɛki a kɛŋ
kiaa kpaa pu di ba ha bi Liivai lula.
Lɛɛlɛ u yie lilaa kiaa u niaa teeŋ
nɛ. Ama Abiraham fa si joŋ kiaa
pi Mɛlikizɛdɛki ŋii, la jaŋ wuo bul
ari Liivai ma fa joŋ kiaa puu nɛ, bɛɛ
wiaa u ŋaa Abiraham doho nuu nɛ.

11 Wia si joŋ u niiŋ a pi Moosis,
bua-la lɛ nɛ Liivai biiriŋ suomo tiŋ
tiŋtimii-la nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia síi tiŋ. Di tiŋtimii-la fa pɛ Iziral
tiŋŋaa lɛ di ba chaasa ŋaa ni-zɔmɔ,
ŋii-na u bira bi maga di nuu dɔŋ si
nagɛ Mɛlikizɛdɛki kɔ aa tiŋ nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia tiŋtiŋŋaa. Ama
Wia si nuu dɔŋ jaŋ kɔ (a pɛ Iziral
tiŋŋaa lɛ). U-na bi jaŋ lii Ɛrɔŋ doho
niaa tuɔŋ. 12 Di ba nɛ liisɛ nuu a
bul di u doho niaa duŋduŋa nɛ kpu
pusuŋ pipi Wia, aŋ bira liisɛ nuu si
bi u doho niaa tuɔŋ lia, see di ba kɛŋ
wialiŋ ba síi to ma kaa birimɛ. 13 La
Tiina Kirisito wiaa nɛ baa bul ŋii. U
ma lii doho dɔŋ tuɔŋ nɛ. Nuu-kala
ha bi doho deeŋ tuɔŋ lia a ŋaa nii-
la si kpu pusuŋ pipi Wia. Nuu-kala
jima ari Yesu lii Juda doho niaa tuɔŋ
nɛ. 14 Ama bua-la lɛ Moosis fa si bul
wiaa a tigɛ nialiŋ si jaŋ kpu pusuŋ
pipi Wia lɛ, u bi bula ari ba liisɛ nuu
si lii Juda doho niaa tuɔŋ.

Yesu nɛ ŋaa nii-la si timaa pi Wia niaa nyuŋ deeŋ deeŋ

15 Nuu dɔŋ si tima pipi Wia
niaa nyuŋ si folo kɔ ŋla a nagɛ
Mɛlikizɛdɛki, wiaa deeŋba kala
chaasa chiŋ nɛ. 16 U tiina si ku ŋaa
nii-la si tima pipi Wia niaa nyuŋ
ŋii, u bi naga ari u doho wii nɛ. U
bira bi naga ari wialiŋ ba si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto nɛ daga ba liisu.
Ama u miisiŋ doluŋ lɛ nɛ ba liisu.
U jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. U bi
jaŋ suu. 17 Wia bula pu a bul, “Ŋ
nagɛ Mɛlikizɛdɛki nɛ. Ŋ jaŋ chiŋ
la nyuŋ a tima pipi Wia a kaa mu
deeŋ deeŋ.” 18 Ŋii wiaa ba joŋ wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
ta nɛ. Ba bira bi bubuɔ kɛnɛ, ba bi
jaŋ wuo pɛ nuu lɛ. 19 Wialiŋ Moosis
fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto bi
jaŋ wuo leŋ di nuu-kala wuo chaasa
ŋaa ni-zɔŋ. Ba si joŋ wu-binaa ta,

wu-falaa nɛ hɛ dimɛ la tuto. Wu-
falaa deeŋba lɛ nɛ laa yiɛlɛ. Ba suri
woŋbiiŋ pila nɛ, di la wuo kɔ Wia
teeŋ.

20 Wia ŋmiɛsa nɛ a daŋ wu-falaa
deeŋba lɛ u si bula pila. 21 Di ba nɛ
fa liisɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia,
Wia bi ŋmiɛsa hɛ, aŋ ka ba titiŋ ba
tiŋtiŋŋaa. Ama la Tiina Wia si liisɛ
Yesu, u ŋmiɛsa nɛ a bul, "Mi bi jaŋ
kɛŋ mi niiŋ birimɛ." U bira bula, "Ŋ
nɛ ŋaa nii-la si timaa pimi Wia niaa
nyuŋ a kaa mu wuu." 22 Wia ta niiŋ
nɛ u niaa teeŋ. Yesu nɛ u kaa ta ni̱i-
la. Wii-la u si bula nɛ kpia wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto.
Ŋii daga ari u ŋaa wutitii nɛ.

23 Buŋbuŋ nialiŋ fa si kpu pusuŋ
pipi Wia fa yuga nɛ, bɛɛ wiaa ba faa
suu nɛ. Ba síi suu ŋii, ba bi tiŋtimii-
la wuo tiŋ deeŋ deeŋ. 24 Ama
Kirisito-na jaŋ ŋaa nii-la si tima pipi
Wia niaa nyuŋ a kaa mu wuu, bɛɛ
wiaa u bi suu. 25 Ŋii wiaa, u jaŋ wuo
laa nialiŋ si tou lɛ a kɔ Wia teeŋ ta. U
jaŋ wuo laaba ta, bɛɛ wiaa u jaŋ hɛ
dimɛ bua-na kala a sul Wia pipiba
duu pɛba lɛ.

26 Yesu si ŋaa nialiŋ si tima pipi
Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ ŋii, u ŋaa wu-
zɔŋ nɛ a pila. Yesu bi disiŋ kɛnɛ,
u bi wii-kala cheye. U chaasa ŋaa
ni-zɔŋ nɛ. U kɛŋ u titia pɔrɛ nɛ
haachɛ tiŋŋaa lɛ. Wia kɛnu ŋaa ni-
bal. U si hɛ Wia-jaŋ lɛ ŋii, u yuga kii
kuŋ-kuŋ-kala si hɛ dimɛ. 27 Nialiŋ
fa si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
fa yie kpu pusuŋ tapulii-na kala nɛ.
U fa maga di ba kpu pusuŋ a tiŋ
ba titia haachɛba wiaa nɛ, aŋ bira
kpu dɔŋsuŋ ma a tiŋ niaa haachɛba
wiaa. Yesu-na bi ŋii ŋaa. U bi pusuŋ
kpua a tiŋ u titia haachɛba wiaa. U
liisɛ sarika bala nɛ a pi Wia a tiŋ
niaa haachɛba wiaa. U titia miisiŋ
nɛ u kaa liisɛ sarika-la. 28 Ba yie
to wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto lɛ nɛ a liisɛ niaa di ba
ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ. Nialiŋ ba si liisa fa kɛŋ
haachɛ nɛ. Ama wii-la Wia si bula
a tigɛ u Bie Yesu lɛ to hariŋ nɛ a
kɔ. Wia ŋmiɛsa nɛ aŋ-na liisɛ Yesu
duu ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa
nyuŋ kuhiaŋ. U chaasa ŋaa ni-zɔŋ
nɛ a kaa mu wuu. U bi jaŋ kɔ duu
kɛŋ disinniŋ.

8

Yesu nɛ timaa pi Wia la nyuŋ

1 Wii-la kala la síi bul wu-nyuŋ
nɛ ŋla. La kɛŋ nialiŋ si tima pipi
Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ nɛ. U nɛ hɛ
Wia-jaŋ a hɔŋ Wii-jaribakɔ sɛmɛ, ni-
duoŋ di-hɔnuŋ. 2 Wia di-zɔŋ-la lɛ nɛ
u hɛ a titiŋ. Wia-dia titia nɛ ŋii. Lee-
la nuhuobiine dee bi saa. La Tiina
Wia nɛ saa. 3 Di ba nɛ liisɛ nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ-na kala,
ba yie liisu duu laa kiaa pipi Wia
nɛ, aŋ pɛ kpu pusuŋ ma pupu. Ŋii
wiaa u maga di nialiŋ si tima pipi
Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ deeŋ ma joŋ
kuŋ nɛ a pi Wia. 4 Di u nɛ saa fa hɛ
dunia lɛ, u fa bi jaŋ ŋaa nii-la si kpu
pusuŋ pipi Wia, bɛɛ wiaa nialiŋ si hɛ
dunia lɛ a kpu pusuŋ pipi Wia, ba níi
to wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto aŋ ŋiŋaa. 5 Niaa deeŋba
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋ
ba tiŋtiŋŋaa nɛ Wia-dia tuɔŋ dunia
deeŋ lɛ. Ba síi tiŋ tiŋtiŋŋaa ŋii, baa
chesi Wia di-zɔŋ-la wiaa nɛ ŋii. Wia
di-zɔŋ-la titia dee. Moosis fa si ŋaa
siri duu hɛ lɛbiŋ, Wia fa bul wiaa pu
nɛ. U si, "Hɛ lɛbi-la duu nagɛ ku-la
mi si dagiŋ peel-la nyuŋ." 6 Tiŋtimii-
la Kirisito síi tiŋ nɛ yuga kii tiŋtimii-
la buŋbuŋ niaa si tima, bɛɛ wiaa
Wia tou lɛ nɛ a ta ni̱i-faliŋ a pi u
niaa. Ni̱i-falii-la nɛ kpia buŋbuŋ ni̱i-
la Wia si ta u niaa lɛ, bɛɛ wiaa wii-
la Wia si bula bi jaŋ kɔ di u ta da.
7 Buŋbuŋ Wia ta niiŋ nɛ u niaa teeŋ.
Di wialiŋ faa pɛ u niaa lɛ di ba ŋaa
ni-zɔmɔ Wia teeŋ, Wia fa bira bi jaŋ
ta ni̱i dɔŋ u niaa teeŋ.

8 U na di buŋbuŋ wialiŋ bi u niaa
lɛ pɛ di ba wuo ŋaa ni-zɔmɔ, ŋii nɛ
u bira bul,

"Tapulii kubala mi jaŋ bira ta ni̱i
dɔŋ mi niaa Iziral tiŋŋaa teeŋ,
ari Juda doho niaa lɛ."

9 Mi si jaŋ ta n̲ii-la, u bi jaŋ nagɛ
buŋbuŋ n̲ii-la mi fa si ta ba
naabalimaba teeŋ
bua-la lɛ mi si kɛŋba kaa lii
Ijipiti tiŋteeŋ.
Ba fa bi mi n̲ii-la lɛ to,
ŋii nɛ tii mi joŋ hariŋ yiaba.
10 Wialiŋ la Tiina Wia fa si bula nɛ
ŋla: U si,
“Tapulii kubala nɛ jaŋ yi di mi
ta niiŋ mi niaa Iziral tiŋŋaa
teeŋ.
Mi jaŋ leŋ di ba jiŋ mi niiŋ wiaa
woruŋ, a joŋo hɛ ba nyuŋ
ari ba tuɔŋ kala lɛ.
Di mi nɛ ŋaa ŋii, mi jaŋ ŋaa ba Wia,
di ba ma ŋaa mi niaa.
11 Bua deeŋ lɛ nuu-kala bira bi jaŋ
dagɛ u dɔŋɔ tiina
koo u naaŋbii ŋii u si jaŋ ŋaa a
jiŋmi.
Nuu-kala jaŋ jiŋmi,
haŋbiisiŋ ari kuhiasiŋ kala.
12 Mi jaŋ fába nennige a joŋ ba
haachɛba a chɛba.
Mi bira bi jaŋ liliisi ba wu-
bɔŋŋɔɔ.”
13 Wia si bul n̲ii-falii-la wiaa ŋii, u
si di buŋbuŋ ku-la ŋaa ku-binii nɛ.
Ku-la kala saa si diene ŋaa ku-binii
nɛ, u maga di ba joŋo ta nɛ.

9

Yesu nɛ timaa pi Wia la nyuŋ Wia-jaŋ lɛ

1 Buŋbuŋ-la Wia fa ta niiŋ nɛ a
pi u niaa. N̲ii-la fa kɛŋ woŋbiee nɛ
ba to a chuchuɔlɛ Wia. Ba fa hɛ
lɛbiŋ nɛ a chuchuɔlu dimɛ. 2 Lɛbi-
la fa kɛŋ leree balia nɛ, tɛgɛɛ ari
sipaaŋ. Tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ chaaniŋ
fa chiŋ koruŋ nyuŋ. Teebul ma fa
hɛ dimɛ. Boroboro-la ba si yie kaa
mu bil Wia sipaaŋ ma fa daŋ teebul
nyuŋ tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ. Lee-la yiriŋ
nɛ fa lee-la si bi disinniŋ kɛnɛ, 3 a
kiele juu lɛbi-la sipaaŋ, ba fa kɛŋ
patiisa nɛ a kaa kɛrɛ. Lee-la yiriŋ nɛ
fa lee-la si chaasa pullɛ a bi disinniŋ
kɛnɛ. 4 Sɛlimɛ koruŋ nɛ fa hɛ lee-la.
Dimɛ nɛ ba yie nyigɛ tii-keliŋ suɔra
si sima a pipi Wia. Daga kubala
ma nɛ fa chiŋ dimɛ. Sɛlimɛ tɔu
kala. Sɛlimɛ pupoiŋ nɛ fa hɛ daga-
la tuɔŋ. Pupoi-la tuɔŋ nɛ ba fa joŋ
boroboro-la si lii Wia-jaŋ ku tuu a
hɛ. Ɛrɔŋ daa-la si tɔsɔ ma fa hɛ
daga-la tuɔŋ nɛ. Tabii-taala-la lɛ Wia
fa si ŋmuŋsɛ u niiŋ wialiŋ hɛ, u ma
fa hɛ dimɛ nɛ. 5 Daga-la nyuŋ, ba
mɛ Wia tiŋdaaraa síi tul, a bil ba ma
chiŋ. Ba kɛŋ ba kiŋkɛsiŋ kaa jɛrɛ tɔ
Wia kuori-kpasa-la nyuŋ, lee-la u si
hɔnɔ aa fá niaa nennige, a joŋ ba
haachɛba a chɛba. Lɛɛlɛ la bi jaŋ
wuo bul wiaa yugɛ a tigɛba lɛ.
6 Di ba nɛ bil kialiŋ kala dɛrɛ,
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia, ba yie
juu tɛgɛɛ lɛbi-la di ba tiŋ tiŋtimii-la
si maga di ba tiŋ. 7 Ama nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ duŋduŋa nɛ
yie juu lɛbi-la sipaaŋ. U ma saa yie
juu lee-la bala nɛ jina kala. U yie
kɛŋ chaliŋ nɛ a kaa juu pi Wia, a
tiŋ u titia haachɛba ari nialiŋ kala
haachɛba wiaa. 8 A tiŋ wiiŋ deeŋ
wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la chaasa dagɛ
ari woŋbii-la ba si to jujuu lɛbi-la
sipaaŋ, ba ha bi suro, bɛɛ wiaa tɛgɛɛ
lɛbi-la ha hɛ dimɛ nɛ. 9 Tɛgɛɛ lɛbi-la
nagɛ dunia deeŋ lɛ la si hɛ nɛ. U bi
jaŋ dieni. Tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ ba yie
joŋ kiaa pipi Wia aŋ pɛ kpu pusuŋ
pupu. Wialiŋ ba si yie ŋaa lɛbi-
la tuɔŋ, ba bi jaŋ wuo pɛ nialiŋ si
kɛŋ kialiŋ kɔ, di ba tuɔbiinaa chesi.
10 Wiaa deeŋba dagɛ kudiilee ari
ku-nyualaa wiaa duŋduŋa nɛ. Ba
bira dagɛ ari ba si jaŋ fufo ba yaraa
disinniŋ a kaa mu yi bua-la lɛ Wia si
jaŋ kɛŋ wu-falaa kɔ nɛ.
11 Ama Kirisito kɔ nɛ lɛɛlɛ a ŋaa
nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ
kuhiaŋ. Wii-la u si kaa kɔ nɛ zɔmɔ
a kii buŋbuŋ wialiŋ. U si kɔ ŋii, u
juu lɛbi-la sipaaŋ si bi disinniŋ kɛnɛ,
lee-la nɛ zɔmɔ kiŋkɛŋ a kii buŋbuŋ
ku-la. Nuhuobiine dee bi saa. U
bi dunia deeŋ kuŋ ŋaa. 12 Kirisito
juu lɛbi-la sipaaŋ bala duŋduŋ nɛ.
U bi buuna koo nɛ-pasiŋ chaliŋ kaa
juu dimɛ. Ama u kɛŋ u titia chaliŋ
nɛ kaa juu, a joŋ chal-la a t̲iŋ la
haachɛba chimiŋ, a laala ta a kaa

mu wuu. 13 Buŋbuŋ ba fa yie joŋ
buuna koo nɛ-bele chaliŋ nɛ a fo
niaa disinniŋ ta. Di nuu nɛ ŋaa
disinniŋ, ba yie joŋ nɛ-pasa-la ba si
kpua a nyigɛ nɛ a pi Wia, a kɛŋ u
tuɔruŋ kaa misɛ nialiŋ a piisɛ ba
disinni-la ta. 14 Di wiaa deeŋba nɛ
wuo piisɛ niaa disinniŋ ta, ŋii-na
Kirisito chaliŋ ma jaŋ wuo paala
piisɛ niaa disinniŋ ta a kii buunaa
koo nɛsiŋ chaliŋ. Kirisito fa bi disiŋ
kala kɛnɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
u joŋ u titia pi Wia, a suu a tiŋ la
wiaa. U jaŋ wuo leŋ di ma tuɔbiinaa
chesi di ma sí wu-bɔŋ biinu, ka di
ma wuo tima pipi Wia, Wia-la si kɛŋ
miisiŋ.

15 Kirisito nɛ hɛ Wia ari nuhuobi-
ine pɛgɛ. U lɛ nɛ Wia to a ta ni̱i-
falii-la u niaa teeŋ. Wia ŋaa ŋii di
nialiŋ kala u si yira wuo na kialiŋ
u si si u jaŋ joŋo piba Wia-jaŋ lɛ.
Kialiŋ jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu.
Lɛɛlɛ Kirisito suba nɛ. U suu ŋii duu
wuo laa niaa haachɛba ta nɛ, nialiŋ
si ŋaa haachɛ bua-la lɛ ba fa síi to
buŋbuŋ wialiŋ Wia si ta u niaa teeŋ.
16 Di nuu nɛ si duu nɛ suba, nuu
dɔŋ nɛ jaŋ dii u kiaa, di tiina nɛ ha
bi suba, nii-la bi jaŋ wuo dii kialiŋ,
see di kialiŋ tiina suba. 17 Di kiaa
tiina nɛ weye, nii-la u si si u jaŋ dii
u kiaa bi jaŋ wuo dii kialiŋ, see di u
suba. 18 Ŋii titia nɛ Wia joŋ chaliŋ ta
buŋbuŋ ni̱i-la. 19 Moosis si ŋmuŋsɛ
wialiŋ bil di niaa tuto, di u nɛ ku
dagɛba wialiŋ a ku dɛrɛ-na kala, u
yie kpu nɛ-pasiŋ ari buunaa nɛ, a
laa chaliŋ a ŋaa liiŋ guoli. U yie chɛ
pie-puŋ-fiɛsiŋ ari pipaa-suɔrusuŋ a
vɔɔ a hɛ dɔŋɔ lɛ, a kaa yuu chal-
la, a misɛ hɛ teŋ-la lɛ u si ŋmuŋsa,
aŋ pɛ ŋaa misɛ nialiŋ maa. 20 Di
u nɛ ŋaa chal-la mimisɛ nialiŋ, ŋla
nɛ u yie bul: U si, “Chal-la Wia si
joŋo ta niiŋ ma teeŋ nɛ ŋla.” 21 Ŋii
titia nɛ u yie ŋaa chal-la misɛ lɛbi-la
ari gbaŋsi-la kala ba si kaa titiŋ Wia
tiŋtiŋŋaa lɛbi-la tuɔŋ. 22 Wutitii,
wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto, tuɔŋ chaliŋ nɛ ba yie kaa fo
kiaa jesiŋ kala disinniŋ ta. Di ba nɛ
bi kuŋ chaliŋ liisa, Wia bi jaŋ wuo
joŋ nuu-kala haachɛba a chɛu.

Yesu suu bala nɛ niaa nyuŋ duu laa haachɛba ta

23 Kialiŋ si hɛ lɛbi-la tuɔŋ nagɛ
kialiŋ si hɛ Wia-jaŋ nɛ. U maga di ba
kɛŋ pusuŋ chaliŋ chɛsɛ kiaa deeŋba
disinniŋ ta. Ama kialiŋ titia si hɛ
Wia-jaŋ lɛ, u maga di ba chɛ ku-
la si zɔmɔ kii pusu-la chaliŋ nɛ a
piisɛ ba disinniŋ ta. 24 Kirisito juu
Wia di-zɔŋ-la titia nɛ. Lee-la u si
jua, nuhuobiine dee bi ŋaa. Nialiŋ
si ŋaa lɛbi-la, baa chesi Wia di-zɔŋ-
la nɛ. Ama Kirisito juu Wia-jaŋ titia
nɛ. U juu lee-la duu wuo mu Wia
teeŋ a chiŋ la nyuŋ. 25 Nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ yie juu lɛbi-
la sipaaŋ si bi disinniŋ kɛnɛ jina jina
nɛ, a pɛ kɛŋ pusuŋ chaliŋ kaa juu
a pi Wia. Chal-la ba si yie kaa juu,
ba titia chaliŋ dee. Ama Kirisito-
na si juu lee-la, u bi naga ari u jaŋ
vɛnɛɛ juu dimɛ jina-na kala nɛ a joŋ
u titia a pipi Wia. 26 Duu nɛ faa ŋaa
ŋii, u fa jaŋ na hɛɛŋ jina-na kala
a lii dunia di-suomuŋ a kaa kɔ ari
jiniŋ kala. Ama u si china magɛ ŋla,
dunia didɛriŋ kpaga nɛ. Ŋii nɛ u kɔ
bala duu joŋ u titia a pipi Wia a suu,
a laa niaa haachɛba ta. 27 Bala nɛ
nuu-kala jaŋ suu. Ŋii hariŋ lɛ Wia
jaŋ dii u tiina sariya. 28 Ŋii titia nɛ ba
kpu Kirisito balá duu wuo laa ni-daŋ
haachɛba ta. U jaŋ bira kɔ. Duu nɛ
kɔ, u bira bi jaŋ laa niaa haachɛba
ta, ama u jaŋ laa nialiŋ ta, nialiŋ si
ŋaa siri aa gbɛru.

10

1 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto laa sipaaŋ nɛ, ka wu-zɔmɔ-
la-na to hariŋ kɔ. Wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil nagɛ wu-zɔmɔ-la nɛ,
ama wu-zɔmɔ-la titia dee ŋii. Ba
nagɛ wu-zɔmɔ-la daaliimiŋ nɛ. Ŋii
wiaa pusu-la ba si yie kaa ku kpu
pipi Wia jina-na kala, ba bi jaŋ wuo
leŋ di nialiŋ si kɛŋ pusu-la kaa kɔ
ŋaa ni-zɔmɔ-la si bi disiŋ kala kɛnɛ.
2 Di pusu-la ba si yie kaa mu kpu pipi
Wia nɛ fa wuo leŋ nialiŋ si kaa kɔ

ŋaa tuɔ-pul timma, ŋii-na ba fa bira
bi jaŋ kpukpu pusuŋ deeŋba jina-na
kala. Di ba nɛ fa wuo piisɛ nialiŋ
disinniŋ tita, ŋii-na ba fa bira bi jaŋ
bibiinɛ di ba kɛŋ haachɛ kala. 3 Ama
ba si yie kpu pusu-la pipi Wia jina-
na kala, ba yie liliisi ba haachɛba nɛ,
4 bɛɛ wiaa nɛsiŋ ari buunaa chaliŋ bi
jaŋ wuo laa niaa haachɛba ta.

5 Ŋii nɛ tii Kirisito bul wiaa
deeŋba a pi Wia bua-la lɛ u si ku tuu
dunia. U si,

"Ŋ-na bi pusu-la ba si yie kaa ku piŋ
ka chɛ, aŋ bira bi pusu-la ma
ba si yie kpu a nyigɛ piŋ ka
chɛ.
Ama ŋ liisɛmi nɛ di mi joŋ mi
titia kala a piŋ.
6 Ba si yie kpu pusu-la a nyigɛ pipiŋ,
aŋ kpu pusu-la dɔŋsuŋ maa a
piisɛ ba disinniŋ tita, ŋ tuɔŋ bi
ba kala nyuŋ tɔrɛ.
7 Ŋii nɛ mi bul, 'Mi Tiina Wia, mi kɔ
nɛ
di mi ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ ŋ tuɔŋ.
Mi kɔ nɛ di mi ŋaa wialiŋ ba
si ŋmuŋsa bil ŋ teniŋ tuɔŋ a
tigɛmi lɛ.' "

8 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto nɛ daga di ba kpu pusuŋ
pipi Wia, a bira joŋ kiaa pupu, a bira
kpu pusuŋ a nyiga pi Wia, a kpu
dɔŋsuŋ maa a piisɛ niaa disinniŋ
tita. Ama Kirisito bula di Wia bi ŋii
cho. U tuɔŋ ma bi ba nyuŋ tɔrɔ. 9 Ŋii
nɛ ka u bira bul, "Mi kɔ nɛ di mi ŋaa
wialiŋ síi tɔrɛ ŋ tuɔŋ." U si bul ŋii,
u via buŋbuŋ wialiŋ ta nɛ, aŋ miira
suomo bil wu-falia. 10 Kirisito si ŋaa
Wia tuɔtɔru wii-la a joŋ u titia kala
a pu a tiŋ la wiaa, ŋii nɛ leŋe la bira
bi disinniŋ kɛnɛ. U si suu ŋii, u joŋ
u titia pi Wia balá nɛ. U bira bi jaŋ
kɔ duu ŋaa ŋii.

11 Nuu-kala si kpu pusuŋ pipi Wia
yie chiŋ u leriŋ nɛ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa
tapulii-na kala, a vɛnɛɛ kpu pusuŋ
pipi Wia tapulii-na kala. U si yie kpu
kiaa deeŋba a pipi Wia, ba bi jaŋ
wuo laa niaa haachɛba ta. 12 Ama
Kirisito suba a joŋ u titia a pi Wia
bala nɛ duu laa niaa haachɛba ta. U
si ŋaa ŋii dɛrɛ, u jil Wia-jaŋ a hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. 13 U
jaŋ hɔŋ dimɛ halii, see di u yuo dii
u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ. 14 U si joŋ u
titia a pi Wia balá ŋii, u leŋe nialiŋ
ba si piisɛ ba disinniŋ ta ŋaa tuɔ-
pul timma nɛ u teeŋ a kaa mu wuu.
15 Wia Diŋ-zɔŋ-la ma ŋaa wialiŋ la
síi bul daŋsia. 16 U si,

"Di tapulii dɔŋ nɛ yie, mi jaŋ ta mi
niiŋ ba teeŋ.
Mi jaŋ leŋ di ba jiŋ mi niiŋ wialiŋ,
a joŋba hɛ ba tuɔbiinaa ari ba
nyuŋ kala lɛ."
17 U bira bula,
"Mi bira bi jaŋ liliisi ma haachɛba
ari ma wu-bɔŋŋɔɔ kala."

18 Di Wia nɛ joŋ la haachɛba-la kala
a chɛla, u bira bi maga di la kpu
pusuŋ a pi Wia a tiŋ la haachɛba
wiaa.

Má kɛŋ nyu-duoŋ a kpagɛ Wia

19 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, la jaŋ
wuo kɛŋ nyu-duoŋ a juu Wia di-zɔŋ-
la, bɛɛ wiaa Yesu joŋ u chaliŋ a jaasɛ
la wiaa nɛ. 20 Woŋbii-falii nɛ Yesu
suro pila. Woŋbii-la u si suro pila
lɛ nɛ la jaŋ to a juu Wia di-zɔŋ-la, a
laa miisiŋ Wia teeŋ. Bua-la lɛ Yesu
fa si bi suba, ŋii nɛ patiisa-bal nɛ fa
kɛrɛ lɛbi-la sipaaŋ. Ni-pɛiba bi dimɛ
wuo juu. Ŋii titia nɛ la fa bi Wia di-
zɔŋ-la wuo juu. Ama lɛɛlɛ Yesu suba
nɛ, ba kɛŋ patiisa-bal-la bɛgɛ pila la
wuo to juu Wia di-zɔŋ-la. 21 La folo
kɛŋ nialiŋ si tima pipi Wia kuhiaŋ
nɛ, u bibeŋ Wia niaa. 22 Ŋii wiaa,
má leŋ la kɛŋ nyu-duoŋ a laa wiaa
deeŋba dii ari tuɔ-bala, a mu Wia
teeŋ. Wia chɛsɛ la tuɔŋ nɛ, a chɛsɛ
la tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la kala ta. Ba bira bi
jaŋ wiwalimɛla. U kɛŋ lii-zɔmuŋ nɛ
fola. La bira bi disinniŋ kɛnɛ. 23 Ŋii
wiaa, wialiŋ la si laa dii, má leŋ di la
yiɛlɛ wialiŋ, a chiŋ ba lɛ kpaŋ kpaŋ,
a sí begilu mua maa, bɛɛ wiaa Wia
kɛŋ wutitii nɛ. Kialiŋ u si si u jaŋ
joŋo pila, la laa dii ari la jaŋ naba.
24 Ŋii wiaa, má leŋ di la cho dɔŋɔ, a
kɛŋ dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ, a pɛ dɔŋɔ lɛ,
aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ. 25 La si

yie hihilimi ŋii, niaa dɔŋsuŋ yie via
nε. Ma sí ŋii ŋaa. Ama má leŋ di
la haa hilimi a pipε dɔŋɔ lε di la to
Wia ari siifiεsiŋ, bεε wiaa tapulii-la
la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ kpaga
nε.
26 Di la nε ku jiŋ wutitii-la aŋ viau
ta a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, kuŋ dɔŋ bira
tuo ba si jaŋ wuo kpu a pi Wia a
piisε la disinniŋ ta. 27 Ama la jaŋ
fá fawulluŋ, bεε wiaa Wia jaŋ dii la
sariya. U jaŋ joŋ cheeriŋ a pila, a
joŋla hε nyininŋ lε, nyiŋ-la jaŋ faasa
didii kiŋkεŋ. Nyiŋ-la jaŋ dii Wia
diŋdɔŋŋɔɔ kala dεrε. 28 Di nuu-kala
nε chei wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto, aŋ ka di niaa balia
koo batori nε hε dimε a ŋaa wii-la u
si ŋaa chei daŋsia, ba yie kpu tiina
nε. Ba yie bi u nennige ka fá. 29 Di
ba nε fa yie ŋaa ŋla, εε nε saa ba jaŋ
ŋaa nii-la si bee guunε Wia Bie ari u
tuo kuŋ-kala? Tiina bira kεŋ Yesu
chal-la Wia si joŋo ta niiŋ u niaa lε
kaa chei nε. Chal-la nε Wia fa kaa
chεsε tiina disinniŋ kala ta u ku ŋaa
tuɔ-pul tiina. Di tiina bira tuusε Wia
Diŋ-zɔŋ-la fa síi pεu lε, u maga di
ba dɔgisu a kii nialiŋ si chei wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto.
30 La jiŋ Wia nε. U si,

"Mi jaŋ joŋ wu-bɔmɔ-la niaa síi
ŋaa dɔŋɔ lε a ti̱ŋba."

Nuu dɔŋ bira si,

"Wia jaŋ dii u niaa sariya."

31 Di ŋ nε juu Wia-la si weye nisiŋ,
u jaŋ lɔrɔ piŋ.

32 Má liise mu yi bua-la lε Wia si
suri ma siaa, ma ku laa Yesu wiaa
dii. Bua-la lε ma na hεεŋ nε woruŋ
aŋ nyalimε. 33 Bua dɔŋɔ ba yie
tuusεma a dɔgisεma niaa tuɔŋ. Bua
dɔŋɔ ma ba kεŋma guoli nialiŋ ba
fa síi dɔgisε tuɔŋ a dɔgisεma maa.
34 Ba kεŋ niaa dɔŋsuŋ si laa Yesu
wiaa dii a tɔ dia nε. Ma si na ŋii,
ma tuɔŋ cheye nε. Ba bira fuga laa
ma kiaa. Ba si ŋaa ŋii, ma bi wii-
kala bula. Ama ma tuɔŋ tɔrɔ nε, bεε
wiaa ma jima ari ma nε kεŋ kialiŋ si
zɔmɔ kii dunia deeŋ kialiŋ ba si kaa
laa ma teeŋ. Kialiŋ-na jaŋ hε dimε
deeŋ deeŋ. 35 Ŋii wiaa ma sí leŋe
di ma naŋdaasiŋ yuɔrε. Di ma nε
chiŋ ma yarida lε a sí leŋ, ma time
yuga nε Wia teeŋ. 36 U maga di ma
kεŋ kenyiri a wuo ŋaa wialiŋ Wia síi
chε di maa ŋaa. Di ma nε ŋaa ŋii,
ma jaŋ na kialiŋ u si si u jaŋ joŋo
pima. 37 U si,

"Muapulii nii-la Wia si liisa jaŋ mi-
ira kɔ.
U bi jaŋ dieni.
38 Nialiŋ kala si ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa
Wia teeŋ maga di ba
haa ŋaa Wia yarida nε. Di ba nε ŋaa
ŋii, ba jaŋ kεŋ
miisiŋ Wia teeŋ.
Ama di ba nε via Wia ta,
u tuɔŋ bi jaŋ tɔrε ba nyuŋ."

39 Wia jaŋ dɔgisε nialiŋ si yeŋŋe aŋ
viau ta. Ama la-na tuo niaa deeŋba
tuɔŋ. La ŋaa Wia yarida nε a wuo
laa la miisiŋ.

11

Buŋbuŋ nialiŋ fa si laa Wia wiaa dii ŋii

1 Di ŋ nε laa Wia wiaa dii, ŋ yie jiŋ
ari kialiŋ ŋ síi yiεlu Wia teeŋ, ŋ jaŋ
naba. Ŋ jaŋ jiŋ ari kialiŋ ŋ siiŋ si bi
na sεnε hε dimε nε. 2 Buŋbuŋ nialiŋ
fa si laa Wia wiaa dii, Wia tuɔŋ tɔrε
ba nyuŋ nε. 3 La laa Wia wiaa dii, ŋii
nε tii la jiŋ ari Wia nε ŋaa dunia, u
bi kuŋ-kala kaa ŋaa dunia. U niiŋ nε
u kaa suro bul wiaa, aŋ ka kuŋ-kuŋ-
kala-na hε dimε. Dunia kiaa deeŋba
la síi na, ba fa tuo, Wia leŋe ba lii
kialiŋ la si bi na tuɔŋ nε.

4 Naaŋbiiriŋ balia nε fa hε dimε.
Dɔŋɔ yiriŋ nε Ebil, dɔŋɔ ma yiriŋ nε
Keeŋ. Ba kala balia joŋ kiaa pi Wia
nε. Ama Ebil-na fa laa Wia wiaa dii
nε. A tiŋ ŋii wiaa, Wia laa kialiŋ u si
joŋo pu. Wia tuɔŋ tɔrε ba nyuŋ a kii
Keeŋ kialiŋ u si joŋo pu. Ŋii nε Wia
leŋ Ebil ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ.
Ebil suba ma nε, ama a tiŋ u fa si
laa Wia wiaa dii ŋii, u ha bul wiaa
pipila nε.

5 Baal kubala ma nε fa hε dimε baa
yirε Inɔk. U ma fa laa Wia wiaa dii
nε. U bi suba, aŋ ka Wia joŋu kaa jil

Wia-jaŋ. Nuu-kala bira buu na. Wia
titia nɛ joŋu kaa jil Wia-jaŋ. Wia
tuɔŋ fa tɔrɛ u nyuŋ nɛ, ka u-na joŋu
kaa jil Wia-jaŋ. 6 Di nuu nɛ bi laa dii
ari Wia hɛ dimɛ, Wia tuɔŋ bi jaŋ tɔrɛ
u tiina nyuŋ. Nii-la kala síi chɛ duu
kɔ Wia teeŋ, u maga duu laa sipaaŋ
laa dii ari Wia hɛ dimɛ nɛ, a bira laa
dii ari nii-la kala si bee chichɛ Wia,
u tiina jaŋ laa u time Wia teeŋ.

7 Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ
baa yirɛ Nowa. U fa laa Wia wiaa
dii nɛ. Ŋii nɛ Wia bula pu duu saa
liiŋ daboro di ba di u dia niaa juu,
bɛɛ wiaa uu chɛ di u kpu dunia niaa
kala kala nɛ. (Wia si bul wii-la u
diene, aŋ ka wii-la-na ŋaa.) Ŋii nɛ
Nowa sɛi a saa liiŋ daboro-la ba di u
dia niaa juu, aŋ ka Wia leŋ liiŋ ku tɔ
dunia ni-kaanaa kala ba suu. Ama
Nowa ari u dia niaa bi suba. Nowa
si laa Wia wiaa dii nɛ tii u ku ŋaa
tuɔ-pul tiina a joŋ cheeriŋ a pi ni-
kaana-la kala nɛ.

8 Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ
baa yirɛ Abiraham. U ma fa laa Wia
wiaa dii nɛ. Wia bula pu duu lii u
jaŋ lɛ a mu tiŋteeŋ dɔŋɔ, di u jaŋ
joŋ lee-la a pi ba di u doho niaa. U
to Wia niiŋ lɛ a lii u jaŋ lɛ a mumu
lee-la. U fa bi lee-la u síi mu jiŋ. 9 U
si yi tiŋtee-la Wia si si u jaŋ joŋo pu,
u hɔŋ dimɛ a ŋaa nuhuɔru tiŋtee-la
lɛ. U bie Aizik ari u nihiŋ Jekɔb ma
fa hɔŋ lee-la titia nɛ a ŋaa nuhuɔraa.
Ba fa hɛ lɛŋŋɛɛ nɛ a jujuu. Wia
fa bula ari u jaŋ joŋ tiŋtee-la pi ba
kala nɛ. 10 Abiraham faa chɛ duu
juu taŋ-la Wia titia si bil u geŋtine
a saa nɛ. Taŋ deeŋ nɛ jaŋ hɛ dimɛ
deeŋ deeŋ a mumu. Ŋii nɛ tii u sɛi a
ŋaa nuhuɔru tiŋteeŋ dɔŋɔ lɛ. 11 Ŋii
titia nɛ Abiraham haala Saara ma
laa Wia wiaa dii. Abiraham ari u
haala kala fa hiɛsa nɛ woruŋ, ka Wia
wuo pɛba lɛ ba lul bie. Saara jima
ari Wia kɛŋ wutitii nɛ. Ŋii wiaa u
laa dii ari u jaŋ na ku-la Wia si si
u jaŋ joŋo pu. 12 Abiraham fa hiɛsa
nɛ woruŋ a bi biiriŋ wuo lulul. Ŋii
nɛ aŋ ka u lul bii-bala, ama u bii-
bala-la lɛ nɛ u doho to puŋ. Ba yuga
kieli. Ba yuga ari chɛŋwulaa si yuga
ŋii, koo hagila si yuga ŋii mugi-baliŋ
niiŋ nɛ.

13 Niaa deeŋba kala laa Wia wiaa
dii nɛ aŋ-na suu. Kialiŋ Wia si si u
jaŋ joŋo piba, ba biba na. Ba naba
ari ba hɛ di-bolii, ama ba laa dii ari
maachie ba jaŋ naba. Ŋii wiaa ba
na kialiŋ nɛ. Ba bira jima ari ba ŋaa
nuhuɔraa nɛ dunia deeŋ lɛ aŋ ta hɔŋ
tiŋtee dɔŋɔ lɛ. 14 Niaa deeŋba faa
chɛ ba titia leriŋ nɛ di ba hɔŋ. Ŋii
nɛ tii ba bul wiaa deeŋba a mu tigɛ
ba titia lɛ ŋii. 15 Ba bira bi tiŋtee-la
lɛ ba si lia wiaa ka biinɛ. Di ba nɛ faa
biinɛ u wiaa, ba fa jaŋ chɛ woŋbiiŋ a
miira mu lee-la. 16 Ama ba faa chɛ di
ba hɔŋ tiŋtee-la si zɔmɔ kii tiŋteyee
dɔŋsuŋ. Wia-jaŋ nɛ ŋii. Wia titia nɛ
saa jaŋ-la a piba. Ŋii nɛ tii ba wuo
yirɛ Wia yiriŋ, ka hiisiŋ bi Wia kɛnɛ.

17 Abiraham laa Wia wiaa dii nɛ.
Ŋii nɛ Wia magisu duu na ŋii u
yarida si maga. Wia bula pu duu kɛŋ
u bie Aizik a kpu a pu. U sɛi a ŋaa
siri duu kpu Aizik a pu. Abiraham
bie kala nɛ fa Aizik. 18 Wia fa bula
pi Abiraham a tigɛ Aizik lɛ duu jaŋ
tou lɛ a leŋ di u doho niaa puŋ.
19 Abiraham fa jima ari Wia jaŋ wuo
chisɛ u bie suuŋ lɛ. Ŋii nɛ u ŋaa siri
duu kpu u bie a pi Wia. U si ŋaa siri
ŋii maa, u nagɛ u kpua nɛ. Ŋii nɛ
Wia ma chisɛ Aizik suuŋ lɛ a joŋu
pi Abiraham. 20 Aizik ma fa laa Wia
wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ tii u sul Wia pi
u biiriŋ Jekɔb ari Isɔ, di Wia pɛba lɛ
maachie. 21 Jekɔb ma laa Wia wiaa
dii nɛ. U suuŋ si kpaga nɛ, u ma sul
Wia duu pɛ u nihee Josɛf biiriŋ lɛ.
U tigɛ u daaŋtiga nɛ a chuɔlɛ Wia
piba. 22 Josɛf ma fa laa Wia wiaa
dii nɛ. Ŋii wiaa u suuŋ si yie, u bul
wii a mu tigɛ Iziral tiŋŋaa lɛ aŋ-na
suu. U bula di Iziral tiŋŋaa jaŋ lii
Ijipiti tiŋteeŋ lɛ maachie a bira mu
ba tiŋteeŋ. U bira bula piba di ba
níi mu, ba pɛ joŋ u ku-suuŋ kaa mu
hugi lee-la.

23 Moosis naaŋ ari u nyimma ma
fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ijipiti kuoro
fa bula pi Iziral tiŋŋaa di ba kpu ba
bii-mulo-na kala si ŋaa haŋbolibie.

Ama ba bi ŋii ŋaa. Ba si lul Moosis,
ba na duu ŋaa bii-zɔŋ nɛ. Ŋii nɛ ba
joŋo faa chɛŋsiŋ batori. 24 Moosis si
ku waa dɛrɛ, u ma fa laa Wia wiaa
dii nɛ. U bi sɛyɛ di ba kɛnu yirɛ
kuoro Feero tolo bii. 25 Moosis via
ku-zɔmɔ-la kala u fa si jaŋ na Feero
teeŋ. U fa bi chɛ u to wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ a ninii sima aŋ via u niaa
ta. Ijipiti niaa fa síi dɔgisɛ Wia niaa
ŋii, u ŋaa siri di ba di ba kala nɛ
na hɛɛŋ. 26 Moosis ŋaa siri di ba
dɔgisu duu na hɛɛŋ nɛ a tiŋ Kirisito-
la wiaa, nii-la Wia si liisa. U jima
ari hɛɛ-la kala u si jaŋ na a tiŋ u
wiaa kɛŋ time nɛ, a kii ku-zɔmɔ-la
ma kala u si jaŋ na Ijipiti tiŋteeŋ lɛ.
U ŋaa siri duu laa time-la Wia si jaŋ
joŋo pu maachie nɛ. 27 Moosis fa laa
Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii u lii Ijipiti
tiŋteeŋ a mu hɔŋ tiŋteeŋ dɔŋɔ lɛ. U
jima ari Ijipiti kuoro jaŋ na baaniŋ
u nyuŋ, ama u bi u wiaa biina. U na
hɛɛŋ nɛ, ama u nyalima aŋ beŋ Wia
lɛ, Wia-la u si bi wuo na. 28 Moosis
ma fa laa Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii
u dagɛ Iziral tiŋŋaa ba diisiŋ kieliŋ
gbiele-la. U leŋe ba kpu pusuŋ, a
kɛŋ chaliŋ taa ba borusuŋ kala. Ba
si ŋaa ŋii, Wia tiŋdaari-la u si tima
duu ku tuu a kpu Ijipiti tiŋŋaa bii-
buŋbuŋ-na kala Ijipiti tiŋteeŋ lɛ, u
ku tuu a kpuba aŋ kieli Iziral tiŋŋaa
ta.

29 Iziral tiŋŋaa ma fa laa Wia wiaa
dii nɛ. Ba fa si lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ
a ku yi mugi-fiaŋ-la niiŋ, Wia leŋe
u kpaa balia nɛ ba vɛŋ u tuɔŋ a
chol. Ba vɛŋ u tuɔŋ a nagɛ ba síi
vɛŋ tiŋtee-hiliŋ lɛ nɛ. Ama Ijipiti
timma-la fa síi kiriba si kɔ a walimɛ
di ba chol, muga-la ku tɔba. Ba
kala suu. 30 Bua dɔŋɔ Iziral tiŋŋaa
ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ba ŋaa
wialiŋ Wia si dagɛba ba ŋaa, a vɛnɛ
golli kɛrɛ-la si kɛrɛ taŋ-la ba síi yirɛ
Jɛrikɔ tapulaa balipɛ. Ba si ŋaa ŋii a
dɛrɛ, Jɛrikɔ kɛrɛ-la tel wuru. 31 Haal
kubala ma nɛ fa hɔŋ Jɛrikɔ lɛ, u yiriŋ
nɛ Reehab. U fa ŋaa ha-chɔruŋ nɛ.
Ama u laa Wia wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ
u laa nialiŋ Iziral tiŋŋaa si tima di
ba ku luɔrɛ bee na Jɛrikɔ tiŋteeŋ si
nagɛ ŋii. A tiŋ ŋii wiaa Iziral tiŋŋaa
si ku yuo dii taŋ-la, ba bi haal-la
kpua. Ama ba kpu u jaŋ nialiŋ kala
si bi Wia wiaa laa dii nɛ.

32 Wiaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ mi faa
chɛ di mi bul. Ama di mi fa bul
Gidiaŋ, Beerak, Samsɔŋ, Jefita, De-
vit, Samuɛl ari nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ wiaa, mi fa
bi jaŋ wuo bula dɛrɛ. Ba yuga kieli.
33 Niaa deeŋba kala fa laa Wia wiaa
dii nɛ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ dɔŋsuŋ yuo
dii tiŋteyee dɔŋsuŋ aŋ laa ba kiaa.
Ba to wutitii-la Wia síi chɛ nɛ. Ba
na kialiŋ Wia si si u jaŋ joŋo piba.
Naachigee fa síi chɛ di ba chaŋ ba
niaa dɔŋsuŋ, ba yuoba. Naachige-
la biba wuo. 34 Nyiniŋ ma bi ba
dɔŋsuŋ wuo. Wia liisɛba ni-bɔŋŋɔɔ
nisiŋ lɛ di ba síba kpu. Ba fa bi
doluŋ kɛnɛ, ama Wia nɛ piba doluŋ
ba wuo ŋaa wiaa. Ba ku ŋaa bɔi-
duoŋ tiŋŋaa a yuo laaliŋ a dii. Ba
yuo a dii tiŋteyee dɔŋsuŋ, ba laali-
yuoroo fá lɛl. 35 Haalaa biiriŋ si
suba, Wia chisɛba suuŋ lɛ nɛ. Niaa
dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ ba viirɛba
kpu. Niaa deeŋba fa bi chɛ di ba
joŋ hariŋ yia Wia aŋ laa ba miisiŋ.
Ba fa jima di ba nɛ suba maa, Wia
jaŋ chisɛba suuŋ lɛ a joŋ miisi-la si
zɔmɔ a kii dunia deeŋ kua a piba.
36 Dunia niaa mɔŋ dɔŋsuŋ nɛ. Ba
viirɛ dɔŋsuŋ ma ba yaraa biɛlɛ. Ba
vɔɔ dɔŋsuŋ maa ari chɔrumɔɔ aŋ
kɛŋba tɔ dia. 37 Ba yagɛ dɔŋsuŋ ari
tabiaa, a kɛŋ dɔŋsuŋ keri balia balia,
aŋ kpu dɔŋsuŋ ma ari tokobiee. Ba
dɔŋsuŋ faa laalɛ piesee ari buunaa
jɛŋŋɛɛ nɛ. Ba fa bi ba wu-chɛɛli
kala na. Ba dɔgisɛba, ba na hɛɛŋ.
38 Dunia deeŋ fa bi zɔmɔ pi nialiŋ.
Ŋii nɛ ba lii niaa tuɔŋ a faa gɔllɛ
tiŋtee-hiliŋ tuɔŋ ari peelee nyuŋ. Ba
fáa bu-buɔsuŋ ari buɔsuŋ tuɔŋ nɛ.

39 Wia teniŋ tuɔŋ ba bul niaa
deeŋba wiaa woruŋ. Ba kala fa laa
Wia wiaa dii nɛ. Ama kialiŋ Wia si si
u jaŋ joŋo piba, ba biba na. 40 Wia
fa síi chɛ duu joŋ ku-zɔŋ-la a piba
ŋii, u faa biinɛ la ma wiaa nɛ. U faa

chɛ di la di ba kala ŋaa ni-zɔmɔ nɛ woruŋ duu wuo joŋ ku-la pi la kala.

12

Má to Yesu naa-buasuŋ

1 La paala na di buŋbuŋ nialiŋ si
sɛi Wia niiŋ wialiŋ yuga nɛ. Ba chiŋ
la sɛmɛ-na kala nɛ a gollila. Ba níi
na wialiŋ kala la síi ŋaa. La si laa
Wia niiŋ wiaa ŋii, u naga laa fá a
pipagisɛ nɛ a mumu Wia-jaŋ. La síi
fá ŋii, má leŋ di la joŋ kuŋ-kala si
nyagɛla bil a ta. U maga di la leŋ
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ a wuo nyalimɛ a
fá mumu sipaaŋ. 2 La síi fá ŋii, u
maga di la beŋ Yesu lɛ nɛ, bɛɛ wiaa
u nɛ laa sipaaŋ sɛi wialiŋ la si laa dii
a nyalimɛ mu, a na ba didɛriŋ. U fa
jima ari u jaŋ na hɛɛŋ, ama u bi wii-
la u si laa dii leŋe ta, bɛɛ wiaa u jima
ari u si ŋaa ŋii, Wia jaŋ leŋ duu tuɔŋ
tɔrɛ. Ŋii nɛ tii u sɛi ba kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ. U si dii hiisiŋ ŋii,
u sipaa tuo. U si na hɛɛ-la a dɛrɛ,
u jil Wia-jaŋ a lɛɛlɛ hɔŋ Wia sɛmɛ,
ni-duoŋ di-hɔnuŋ.

3 Má biinɛ Yesu wiaa. U na hɛɛŋ
nɛ woruŋ ni-bɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ. Ama u
nyalima chiŋ u yarida naaŋ lɛ nɛ. Di
ma nɛ biinɛ u wiaa, ma naŋdaasiŋ
bi jaŋ yuɔrɛ. Ma bi jaŋ joŋ wialiŋ
ma si laa dii ta. 4 Ma si laa Yesu
wiaa dii ŋii, ma di wu-bɔŋŋɔɔ níi
loo. Ama wu-bɔmɔ-la ha bima wuo.
Ama ma si via wu-bɔmɔ-la a na hɛɛŋ
ŋii, ma chaliŋ ha bi jaasa. 5 Nyu-
nyaasɛ wialiŋ Wia si bula pima, ma
yua nɛɛ? Wia bul wialiŋ pi u biiriŋ
nɛ. U si,

“Mi bii, di Wia níi chɛ duu dagiŋ
woŋbiiŋ, jegile nii woruŋ.
Duu nɛ dɔgisiŋ maa, sí leŋe di ŋ
tuɔŋ chei.
6 Wia cho u bii-na kala nɛ, ŋii nɛ tii
u dudɔgisɛba ŋii.
Nuu-na kala Wia si bene u ŋaa
u bii, u yie dɔgisu nɛ.”
7 Di Wia níi dɔgisiŋ, sɛi u niiŋ. U
jima ŋ ŋaa u bii nɛ. Ŋii nɛ tii
u dɔgisiŋ. Ŋ ha na bii-na kala
duu nyimma buu dagɛɛ? 8 Wia
yie didagɛ u biiriŋ kala nɛ. Di u
bima daga, u naga ari ma tuo u
biiri, ma ŋaa maŋgaa-biiri nɛ. 9 La
nyimmaba si lulla, ba yie dagɛla nɛ,
la ma zizilba. Ŋii-na u maga di la
ma to la Nyimma Wia woruŋ a wuo
kɛŋ miisiŋ. 10 La nyimmaba si lulla
la kɛŋ miisiŋ, ba yie dagɛla jisiŋ
baŋmɛnɛ nɛ. Ba tuɔtɔrɛ wiaa nɛ ba
yie dagɛla la tuto. La Nyimma Wia
titia ma dagɛla nɛ. Uu chɛ duu pɛla
lɛ nɛ, ŋii nɛ tii u didagɛla ŋii. Wia
bi disinniŋ kɛnɛ. Uu dagɛla di la
ma nagɛ ŋii u si naga nɛ. 11 Bua-
la lɛ Wia síi dagɛla ŋii, la tuɔŋ yie
chei nɛ, bɛɛ wiaa wialiŋ u síi dagɛla
hɛyɛ pila. Ama di la nɛ sɛyɛ duu
dagɛla, ŋii jaŋ pɛla lɛ maachie. Di la
nɛ nyalima a mu sipaaŋ ŋii, wialiŋ
jaŋ leŋ di la ŋaa tuɔ-pul timma Wia
teeŋ, a fiɛla hɔŋ sɔm ari yarifiɛlaa.

Má pɔ ma titia lɛ di wu-bɔŋ kala sí ma pɛgɛ juu

12 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, má joŋ
ma nisaa ta aŋ leŋ di ma naŋdaasiŋ
polli. 13 Wutitii-la ma si nia, má
kɛnu kaa titiŋ a wuo mumu sipaaŋ.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo pɛ
nialiŋ si hɛ ma tuɔŋ a laa Wia wiaa
dii aŋ bi doluŋ kɛnɛ wialiŋ lɛ. Ma
jaŋ wuo pɛba lɛ di ba chiŋ ba yarida
lɛ a sí begilu. 14 Má hɛ ma doluŋ
kala aŋ loo chichɛ di ma di nuu-
kala kɛŋ nii-bala, a bira loo chichɛ
di ma sí disinniŋ kɛŋ. Di ma nɛ bi
disinniŋ kɛnɛ, ma jaŋ wuo na Wia.
Nuu-kala si kɛŋ disinniŋ bi jaŋ wuo
nau. 15 Wia si fála kala nennige ŋii,
má pɔ di nuu-kala sí hariŋ joŋo yia
nennige-la u síi fála lɛ. Má pɔ ma
titia lɛ di wu-bɔŋ kala sí ma pɛgɛ
juu di ma kɛŋ disinniŋ Wia sipaaŋ.
16 Ŋii wiaa má pɔ ma titia lɛ di ma
tuɔŋ nuu-kala sí ni-bɔŋ ŋaa, a bira
pɔ di ma tuɔŋ nuu-kala sí u titia
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ma lɛ to aŋ via
Wia woŋbiiŋ ta. Baal kubala nɛ fa
hɛ dimɛ baa yirɛ Isɔ. U fa ŋaa u
nyimma bii-hiaŋ nɛ, ama u ŋaa wu-
bɔŋ nɛ u si joŋ u hiasiŋ yallɛ aŋ laa
kiaa dii. 17 U ŋii hariŋ lɛ nɛ Isɔ tuɔŋ
chei u si ŋaa ŋii. U faasa yel a sul u

nyimma duu sul Wia pu duu pɛu lɛ.
Ama Wia biu lɛ pɛ. U bi wii-la u si
bula wuo kaa birimɛ.
18 Má kɔ Wia teeŋ nɛ. Ma naa-
balimaba fa kɔ peeliŋ deeŋ teeŋ ba
síi yirɛ Saana nɛ. U saa bi naga ari
peeliŋ deeŋ teeŋ nɛ ma kɔ. Ba si
ku yi peel-la, Wia bula piba di ba sí
peel-la digu. Ba na nyiŋ-geliŋ duu
lii peel-la lɛ, a bira na di peel-la kala
tɔ birimiŋ nɛ lim. Ba nii pel-bal maa
duu lu lee-la. 19 Ba nii nyilliŋ ba síi
ŋmuu, a nii nuu yiikoro maa síi bul
wiaa. Ba si nii yiikori-la, ŋii nɛ ba
fá fawulluŋ a bul di yiikori-la bira sí
wiaa bula piba. 20 Wii-la u si bula
pi nialiŋ hɛyɛ nɛ a piba. U fa si di
puna koo kuŋ-kala nɛ digi peel-la,
u maga di ba yagu ari tabiaa nɛ a
kpu. Wiiŋ deeŋ fa hɛyɛ nɛ nialiŋ
teeŋ. Ŋii nɛ tii ba bul ŋii. 21 Wialiŋ
nialiŋ si na leŋe ba kala fá fawulluŋ,
ŋii nɛ tii Moosis ma titia chichel a
bul, "Mii fá fawulluŋ nɛ." 22 Ama ma
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, má ku yi
peel-la ba síi yirɛ Zaayɔŋ nɛ. Má ku
yi taŋ-la ba síi yirɛ Jerusalɛm a hɛ
Wia-jaŋ lɛ nɛ. Wia-la si weye jaŋ nɛ
ŋii. Wia tiŋdaaraa bui buiba bui ma
hilimi lee-la ari tuɔtɔruŋ. 23 Lee-la
nɛ nialiŋ Wia si laa sipaaŋ laa ta hɛ.
Wia ma titia hɛ dimɛ nɛ a ŋaa nii-la
si jaŋ dii nuu-kala sariya. Wia nialiŋ
si suba ma hɛ dimɛ nɛ, nialiŋ u si
leŋe ba ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa u sipaaŋ.
24 Má kɔ Yesu ma teeŋ nɛ. U nɛ hɛ
Wia ari nuhuobiine pɛgɛ. Wia tou
lɛ nɛ a ta ŋ̱ii-faliŋ nuhuobiine teeŋ.
U nɛ suba a joŋ u chaliŋ jaasɛ a pi
nuu-kala. U chal-la-na faasa tiŋ nɛ a
pɛla lɛ. U bi Ebil chaliŋ naga. Ebil
chaliŋ-na fa joŋ cheeriŋ pi nii-la si
kpuu nɛ.
25 Má jegile nii wialiŋ Yesu síi bul.
Ma síba via ari Iziral tiŋŋaa si via
wialiŋ Moosis fa si bula piba, Wia
dɔgisɛba nɛ. Ŋii wiaa, di la nɛ via
wialiŋ Yesu Kirisito si bula, Wia jaŋ
dɔgisɛla a kii ŋii u si dɔgisɛ Iziral
tiŋŋaa. 26 Iziral tiŋŋaa fa nii Wia
yiikoro nɛ. U yiikoro leŋe tiŋteeŋ
kala zigili nɛ. Lɛɛlɛ ŋla Wia bula
pila ari u jaŋ leŋ di tiŋteeŋ bira
zigili, ama tiŋteeŋ duŋduŋa dee.
Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala nɛ jaŋ
zigili. 27 U si bula duu jaŋ bira leŋ
di tiŋteeŋ zigili kɛŋ bubuɔŋ nɛ. U
bubuɔŋ nɛ ŋla: Wia jaŋ leŋ di dunia
deeŋ kialiŋ u si ŋaa zigili. U jaŋ
kɛŋba kaa birimɛ, ka kialiŋ si bi wuo
zigili-na hɛ dimɛ. 28 Wia joŋ tiŋtee-
la si bi wuo zigili nɛ a pila. Ŋii
wiaa, má leŋ di la fáu a lɔllu, aŋ pɛ
chuchuɔlu ari siifiɛsiŋ. 29 U maga di
la fá Wia a chuɔlu, bɛɛ wiaa u nagɛ
nyiŋ-geliŋ nɛ a didii kiaa.

13

Ŋii la si jaŋ ŋaa di Wia tuɔŋ tɔrɛ

1 Ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii,
ma si cho dɔŋɔ ŋii, má kɛŋ ŋii naaŋ
lɛ. 2 Má hɛ doluŋ a bibeŋ nuhuɔraa
woruŋ ma diisiŋ lɛ. Niaa dɔŋsuŋ
laa nuhuɔraa bil ba diisiŋ lɛ, aŋ bi
jiŋ di nuhuɔra-la dɔŋsuŋ ŋaa Wia
tiŋdaaraa nɛ. 3 Ma dɔŋsu-la ba si
kaa tɔ dia, má liliisi ba wiaa. Ba si
kɛŋba tɔ dia ŋii, má liliisi ba wiaa
a nagɛ ma kala nɛ ba kaa tɔ dia ŋii.
Ma dɔŋsu-la ba si to naasiŋ dɔgisɛ
maa, má liliisi ba ma wiaa a nagɛ
ma kala nɛ baa dɔgisɛ ŋii. Má ŋaa
ŋii, bɛɛ wiaa ma ma hɛ ma miisiŋ lɛ
nɛ a ŋaa kubala. 4 Ma nialiŋ si jaa
haalaa, má kɛŋ ma haalaa woruŋ.
Haalaa maa, má ma kɛŋ ma balaba
woruŋ. Baalaa, ma sí ma haalaa via
koo ma sí ma dɔŋsuŋ haalaa gɔllɔ
chichɛ. Ma sí wu-liiliŋ ŋaa, bɛɛ wiaa
Wia jaŋ dii nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ
sariya. Nialiŋ ma si via ba haalaa ta,
Wia jaŋ dii ba sariya. 5 Ma sí faasa
cho moribiee kiŋkɛŋ. Ku-la kala ma
si kɛnɛ, má leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ ba
nyuŋ. Ŋla nɛ Wia bul u teniŋ tuɔŋ.
U si, "Mi bi jaŋ viama ta. Mi bi jaŋ
kɔ di mi lii ma hariŋ." 6 A tiŋ ŋii
wiaa, la jaŋ wuo bul ari nyu-duoŋ,

"Wia níi pɛmi lɛ.
Mi bi jaŋ fá fawulluŋ.
Bɛɛ nɛ niaa chichɛ di ba ŋaami?
Nuhuobiine bi wii-kala wuo ŋaami lɛ."

7 Má liisi ma kuhiasiŋ wiaa. Ba
nɛ bul Wia wiaa pipima. Má biinɛ
a mu yi ŋii ba si laa Wia wiaa dii
a chiŋ ŋii lɛ a mu suu. Má to ba
naa-buasuŋ a chiŋ ŋii lɛ. 8 Yesu
Kirisito si nagɛ ŋii, u bi jaŋ kɔ duu
birima. Faafaa u si nagɛ ŋii, ŋii nɛ
u haa nagɛ ari jiniŋ kala. Maachie
maa, ŋii titia nɛ u jaŋ nagɛ. 9 Ma
sí leŋe di niaa dɔŋsuŋ kɛŋ wu-tania
ku dagɛma. Niaa deeŋba, baa bul
kudiilee wiaa nɛ. Wialiŋ ba síi chɛ
di ba dagɛma bi jaŋ pɛma lɛ. Wialiŋ
biba ma titia lɛ pɛ. Ama u maga
di ma to Wia. U lahɔrimɔ lɛ ma
jaŋ kɛŋ doluŋ. 10 La nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii ma to kɛŋ lee-la ba si
kpu kiaa pila. Ba kpu Kirisito daa-
gɛsɛ-la nyuŋ a tiŋ la wiaa nɛ. U
si suu ŋii, u chɛ kudiilee nɛ pila la
kaa kpaa a didii. Nialiŋ síi to wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
aa tiŋ tiŋtiŋŋaa lɛbi-la tuɔŋ, ba bi
kudiilee deeŋba wuo dii. 11 Di nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ níi chɛ
duu piisɛ niaa disinniŋ ta, u yie kpu
pusuŋ nɛ a kɛŋ chaliŋ kaa juu Wia-
dia-la sipaaŋ a gaarɛ koru-la nyuŋ.
Ama pusu-la ba si kpua, ba yie nyigɛ
ta taŋ-la jeeŋ hariŋ nɛ.

12 Ŋii nɛ tii Yesu ma na hɛɛŋ
Jerusalɛm jeeŋ hariŋ duu wuo joŋ u
titia chaliŋ a piisɛ niaa disinniŋ ta,
di ba ŋaa ni-zɔmɔ Wia teeŋ. 13 Yesu
dii hiisiŋ nɛ woruŋ taŋ-la jeeŋ hariŋ,
ŋii wiaa má leŋ di la mu lee-la a dii
hiisi-la titia. 14 La hɛ dunia lɛ nɛ,
ama la bi lee kɛnɛ dunia deeŋ lɛ.
Ama la-na, laa gbɛrɛ taŋ-la si jaŋ lii
Wia-jaŋ kɔ nɛ. 15 Ŋii wiaa la nialiŋ
si wuo suri la niiŋ a bul ari la jiŋ
Wia, má leŋ di la to Yesu Kirisito lɛ a
dɛnnu bua-na kala lɛ, a leŋ di u yiriŋ
yirɛ. 16 Bua-na kala má ŋaa kukeri a
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ. Kialiŋ ma
si kɛnɛ, má ŋaa pipi dɔŋɔ. Di ma níi
ŋaa ŋii, Wia tuɔŋ jaŋ tɔrɛ ma nyuŋ.

17 U maga ma tuto ma kuhiasiŋ
niiŋ a joŋ ma titia a piba. Má ŋaa
ŋii, bɛɛ wiaa ba níi beŋma. Maachie
ba nɛ jaŋ dagɛ ŋii ma si tiŋ ma
tiŋtiŋŋaa a pi Wia. Di ma nɛ to
ba niiŋ lɛ, ba jaŋ tiŋ ba tiŋtiŋŋaa
woruŋ ari tuɔtɔruŋ. Ama di ma nɛ
bi ba niiŋ to, ba tuɔŋ jaŋ chei ma
nyuŋ. U ŋii saa bi jaŋ pɛma lɛ.

18 Má sul Wia pila bua-na kala. La
jima la tuɔbiinaa kala chese nɛ Wia
teeŋ. Wii-na kala la síi ŋaa lɛ, la yie
chichɛ di la kɛŋ wutitii nɛ aa ŋaa
wialiŋ. 19 Mii sulma di ma fiɛsɛ siiŋ
a sul Wia pimi, di Wia pimi woŋbiiŋ
di mi kɔ ma teeŋ lima.

Teniŋ wu-buluŋ didɛriŋ

20 Mii sul Wia duu pɛma lɛ. U
nɛ pi nuu-kala yarifiɛlaa. U nɛ
chisɛ la Tiina Yesu Kirisito suuŋ lɛ.
Yesu Kirisito nagɛ pie-daari-duo nɛ
aa beŋ u niaa nyuŋ woruŋ. U chaliŋ
nɛ Wia joŋ a ta niiŋ la teeŋ. Wii-
la u si ŋaa bi jaŋ lɛl. 21 Mii sul Wia
duu pima ku-zɔŋ-na kala di ma wuo
kaa ŋiŋaa wialiŋ kala síi tɔrɛ u tuɔŋ.
Wia to Yesu Kirisito lɛ nɛ a ŋaa wiiŋ
deeŋ pima. Má leŋ di la dɛnnu a leŋ
di u yiriŋ yirɛ a kaa mu wuu. Ami.

22 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma di ma
jegile nii wialiŋ mi si bula pima.
Wu-kuu-bie nɛ mi ŋmuŋsa pima ŋii.
23 Mii chɛ di ma jiŋ ari la naaŋbie
Timoti ba fa si kaa tɔ dia, ba liisu
nɛ. Duu nɛ bi diene aŋ kɔ mi
teeŋ, la duu kala jaŋ kɔ ma teeŋ.
24 Má chuɔlɛ ma nihiasiŋ ari Wia
niaa kala a pila. La tuɔŋ nialiŋ
si lii Itali tiŋteeŋ maa chuɔlɛma.
25 Wia lahɔrimɔ lɛ ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

TEŊ-LA JEEMS SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Jeems si ŋaa Wia ari
la Tiina Yesu Kirisito tiŋtinna, mii
chuɔlɛma Ju̱u tiŋŋaa kala si laa Yesu
wiaa dii a pisa a hɛ nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.

Yarida ari wu-jimiŋ wiaa

2 Mi naaŋbiiriŋ, di wu-yiri-na kala
nɛ juuma, má leŋ duu ŋaa ma
tuɔtɔru. 3 Di ma níi na hɛɛŋ wii lɛ
aŋ ha ŋaa Wia yarida, ma jaŋ wasa
chiŋ ma yarida lɛ a kɛŋ kenyiri. 4 Má
leŋ di ma wuo kɛŋ kenyiri a nyalima
mu dɛrɛ, di ma wuo ku ŋaa tuɔ-pul
timma a sí kuŋ-kala chɛ ka.
5 Wiaa deeŋba lɛ, di nuu nɛ hɛ ma
tuɔŋ a bi wu-jimiŋ kɛnɛ duu wuo jiŋ
wii-la u si jaŋ ŋaa, má leŋ di tiina sul
Wia duu pu wu-jimiŋ. U kɛŋ zile a
joŋ wu-jimii-la a pi nuu-kala si sulu.
U bi ba kuŋ-kala ka kiri. 6 Ama di ŋ
nɛ sul Wia duu piŋ kuŋ, laa dii ari u
jaŋ ŋaa wii-la piŋ. Sí tuɔbiinaa balia
kɛŋ ari u jaŋ ŋaa koo u bi ŋaa. Nii-
la kala si sul Wia chichɛ kuŋ aŋ kɛŋ
tuɔbiinaa balia, u nagɛ lii-peliŋ si hɛ
fuoŋ tuɔŋ nɛ. Peliŋ yie ŋmobu a kaa
mu sipaaŋ, aŋ bira ŋmoo kɔ hariŋ
maa. 7-8 Nii-la kala si kɛŋ tuɔbiinaa
balia a bi wu-bala lɛ china wii-kala u
síi ŋaa lɛ, u tiina sí yiɛlu ari la Tiina
Wia jaŋ joŋ kuŋ-kala pu.

Nialiŋ si ŋaa summoo ari nialiŋ si kɛŋ kiaa wiaa

9 Nii-la si bi lee kɛnɛ dunia lɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii tuɔŋ, má
leŋ duu tuɔŋ tɔrɛ ari Wia si pu leriŋ.
10 Nii-la ma si ŋaa kiaa tiina nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii tuɔŋ, má leŋ duu
ma tuɔŋ tɔrɛ ari Wia si kɛnu kaa
muuri. U bi jaŋ dieni aŋ suu, a nagɛ
yaŋ si yie fiilɛ u bí dieni aŋ hihil ŋii.
11 Bɛɛ wiaa, wia yie pɔsɛ, leriŋ faasa
liŋ. U wulimiŋ ŋaa yaŋ-la hil. U
fiilaa yuori. U zɔmuŋ lɛl. Nii-la si
kɛŋ kiaa ma nagɛ ŋii nɛ. U ha jaŋ
titiŋ u tiŋtiŋŋaa aŋ suu kagɛ.
12 Wia jaŋ pɛ nii-la wiiŋ si jua lɛ,
aŋ ka u wuo nyalimɛ a chiŋ u yarida
lɛ. U si wuo nyalimɛ ŋii, Wia jaŋ joŋ
miisi-la si bi dɛrɛ a ṯimu, miisi-la u
si si u jaŋ joŋo pi nialiŋ kala si chou.

Ŋii la si jaŋ ŋaa di wii nɛ juula lɛ

13 Di nuu-kala nɛ juu wii, u bi
maga di tiina bul ari Wia nɛ mag-
isu. Nuu-kala bi Wia wuo nyisɛ
duu ŋaa wu-bɔŋ, u titia ma bi
nuu-kala ka nyisɛ duu ŋaa wu-bɔŋ.
14 Tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la si hɛ nuu tuɔŋ
nɛ yie nyisɛ nuu-kala duu ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ. Tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la nɛ yie
kɛnu yeŋŋi. 15 Duu nɛ sɛyɛ duu to
tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la lɛ, ba yie ŋaa u juu
haachɛ lɛ. Haachɛ-la yie ku yugɛ.
Duu nɛ ku yugɛ leriŋ kala, u yie ŋaa
nii-la suu.
16 Mi naaŋbii-kpianaba, ma sí ma
titia nyisu. 17 Ku-zɔŋ-na kala lii Wia
teeŋ nɛ. U nɛ ta kialiŋ kala si hɛ wia
nyuŋ lɛ a chaanɛ. Ama di ba nɛ jua,
birimiŋ yie hɛ dimɛ. Wia titia bi ŋii
naga. U bí birimɛ. 18 U tuɔtɔruŋ lɛ
nɛ u laa sipaaŋ bul u niiŋ wiaa si
ŋaa wutitii a pila di la wuo tutoba,
di Wia wuo ŋaa di la ŋaa u biiriŋ.
U ŋaa ŋii di la wuo ŋaa u buŋbuŋ
biiriŋ, ka di ku-kaanaa-na tuto.

La síi nii wiaa ŋii ari la síi ŋaa wiaa ŋii

19 Ma jiŋ wiaa deeŋba kala nɛ. Ŋii
wiaa, má leŋ di nuu-kala ŋaa lima
a jegilee nii wiaa niaa teeŋ woruŋ.
Di ma níi chɛ ma bul wiaa maa, má
fiɛlɛ aŋ-na bul. Di ma chɛ ma na
baaniŋ maa, ma sí guu na, 20 bɛɛ
wiaa nii-la síi na baaniŋ bi jaŋ wuo
ŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ Wia teeŋ.
21 Ŋii wiaa, má liisɛ ma titia wu-bɔŋ
wu-ŋaalaa lɛ a via wu-bɔmɔ-la kala
si gollima. Má kɛŋ ma titia muuri
Wia sipaaŋ a sɛi Wia niiŋ wialiŋ u
si dagɛma. Má laa hɛ ma tuɔŋ lɛ.
Wialiŋ kɛŋ doluŋ a wuo laama tita.
22 Ama u maga di ma tuto wialiŋ
Wia si si di ma ŋiŋaa nɛ. U bi maga
di ma ninii wialiŋ duŋduŋ. Di ma níi

nii wialiŋ aŋ bibaa ŋaa, maa nyisɛ
ma titia nɛ. 23 Di nuu-kala nɛ nii
wialiŋ aŋ bibaa ŋaa, u nagɛ nia si
joŋ beenaŋtirɛ a bee na u nagisiŋ nɛ.
24 U yie beŋ a na u titia beenaŋtirɛ-
la tuɔŋ. Di u nɛ surisa lii, u yu ŋii
u si naga. 25 U nagɛ ŋii nɛ wialiŋ
Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa
tuto tuɔŋ nɛ. Wiaa deeŋba kala nɛ
zɔmɔ kiŋkɛŋ. Wu-nyiariŋ bi guolo.
Ba wuo laa niaa tita nɛ. Di nuu nɛ na
wiaa deeŋba, a nyalima ŋaa wialiŋ
u si na, a bí yu aŋ haa ŋaa mumu,
Wia jaŋ pɛu lɛ wialiŋ kala u síi ŋaa
lɛ.

26 Di nuu nɛ joŋ u titia ari u to
Wia nɛ, aŋ bi u titia kɛnɛ ari wialiŋ
u síi bul lɛ, uu nyisɛ u titia nɛ. U
Wii-chuɔluŋ ma ŋaa pɛi nɛ. 27 La
Nyimma Wia woŋbiiŋ tonuŋ u si
daga ari u ŋaa woŋbii-titii nɛ ŋla:
Má mu nina biisiŋsiŋ ari yo-haala-
la síi na hɛɛŋ a pɛ pipɛba lɛ, aŋ liisɛ
ma titia dunia niaa wu-ŋaalaa lɛ di
ba disinniŋ síma digu.

2

Má pɔ di ma sí niaa kaa pupɔrɛ dɔŋɔ lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, lɛɛlɛ ma laa la
Tiina Yesu Kirisito wiaa dii nɛ, u-na
yiri-baliŋ Tiina. Ŋii wiaa u bi maga
di ma joŋ niaa dɔŋsuŋ jirima aŋ beŋ
dɔŋsuŋ maa, ma siaa bibaa sṵ, a kɛŋ
niaa pupɔrɛ ŋii. 2 Má leŋ di la joŋ
ari niaa balia nɛ ku juu lee-la nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii si hilime. Dɔŋɔ
kɛŋ kiaa a laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ a joŋ
sɛlimɛ nenii-piraa a kpiɛrɛ u titia.
Dɔŋɔ ma ŋaa summu a ma laalɛ
gɛri-kɔsumɔɔ. 3 Ŋii nɛ ma kɛŋ nii-la
si laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ woruŋ a pu di-
hɔŋ-zomuŋ u hɔŋ, aŋ bula pi nii-la si
laalɛ gɛri-kɔsumɔɔ duu hɔŋ tiŋteeŋ
koo duu chiŋ dimɛ. 4 U ŋii zɔmɔ
nɛɛ? Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma tuɔbiinaa
bi wu-bala lɛ china, maa pɔrɛ niaa
nɛ ŋii. Ma yie kɛŋ ma tuɔbiiŋ-
lɔrunu-la nɛ a laa niaa wiaa jijiŋ a
didagɛba, a kɛŋba pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. U
ŋii bi zɔŋ. 5 Mi naaŋbii-kpianaba,
má jegile nii mi teeŋ. Nialiŋ si ŋaa
summoo dunia deeŋ lɛ nɛ, Wia tuɔsɛ
di ba laa u wiaa dii a juu Wia kuorii-
la, lee-la u si si nialiŋ si chou jaŋ juu.
Ba jaŋ juu a sɛnɛ kuori. 6 Ama ma
bi woruŋ ka ŋaa, ma si yie ŋaa wiaa
jujuu summoo lɛ ŋii. Na, kiaa tiŋŋaa
nɛ yie gurɛma a didii doluŋ ma ma lɛ
a yie fuga kɛŋma mu sariya didiiliŋ.
7 Ba yie chichei yiri-zɔŋ-la Wia si
joŋo hɛ pima.

8 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul
ŋla nɛ:

“Cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia
ŋii.”

Di ma nɛ sɛnɛɛ to niiŋ deeŋ, ma
ŋaa woruŋ nɛ. La Kuoro Wia nɛ
joŋ niiŋ deeŋ pila. 9 Di ma nɛ kɛŋ
niaa pupɔrɛ a jujoŋ dɔŋsuŋ jirima,
aŋ ka ma siiŋ bi dɔŋsuŋ sṵ, maa
ŋaa haachɛ nɛ. Wialiŋ Wia si leŋe
ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto daga ari
ma tele nɛ. 10 Di nuu nɛ paala tuto
wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto aŋ chei ba tuɔŋ wu-bala maa, u
naga u chei wialiŋ kala nɛ ŋii Wia
sipaaŋ. 11 Wia-la si si di ma sí niaa
haalaa chɛ, u titia nɛ si di ma sí niaa
kpu. Di ma nɛ bi niaa haalaa chɛ aŋ
kpukpu niaa, ma ha chei Wia niiŋ
wialiŋ u si bile nɛ. 12 Di ma níi bul
wiaa aŋ pɛ ŋiŋaa wialiŋ, má liise
yi ari Wia jaŋ to ma wu-bulaa ari
ma wu-ŋaalaa lɛ nɛ a dii ma sariya.
U jaŋ to wialiŋ lɛ nɛ u si leŋe ba
ŋmuŋsa bil di niaa tuto a dii ma
sariya. Wiaa deeŋba nɛ laa niaa tita.
13 Di nuu nɛ bi niaa nennige ka fá,
Wia ma bi jaŋ fá tiina nennige bua-
la lɛ u si jaŋ didii niaa sariya. Ama
nii-la si fá niaa nennige bi jaŋ fá wii-
kala sariya-la chɛ-diiliŋ.

Ŋii la si jaŋ dagɛ ari laa ŋaa yarida

14 Mi naaŋbiiriŋ, di nuu nɛ si u laa
Wia wiaa dii nɛ aŋ bi wialiŋ Wia
si cho ka ŋaa, u ŋii zɔmɔɔ? Duu
yarida nagɛ ŋla, ma biina Wia jaŋ
laau ta koo? 15 Má leŋ di la joŋ ari
ma naaŋbie bi gɛri-zɔŋŋɔɔ kɛnɛ a bi
u niiŋ kudiilee wuo na dii. 16 Ŋii nɛ
ma bula pu a bul, “Wia jaŋ pɛŋ lɛ a

piŋ kialiŋ ŋ síi chɛ.” Di ma nɛ ŋaa
ŋii aŋ bi sɛyɛ di ma pɛu lɛ ari kialiŋ
u síi chɛ, u ŋii zɔmɔɔ? 17 Ŋii wiaa,
di nuu nɛ si u laa Wia wiaa dii aŋ bi
wialiŋ Wia si cho ka ŋaa, u yarida-la
ŋaa pɛi nɛ.

18 Ŋ bi pɔɔ nuu dɔŋ jaŋ hɛ dimɛ
a bula piŋ ari u laa Wia wiaa dii
nɛ. Dɔŋɔ ma bul duu maa ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ nɛ. Duu nɛ bul ŋla, mi jaŋ
piɛsu a bul, “Di ŋ nɛ bi wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaa aa pɛ ŋ yarida lɛ, ɛɛ nɛ ŋ jaŋ
wuo dagɛmi ari ŋ sɛnɛ laa Wia wiaa
dii nɛɛ? Mi-na ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ a
dagiŋ ŋii ari mi sɛnɛ laa Wia wiaa
dii nɛ.” 19 Ŋ jima ari Wii-bala nɛ hɛ
dimɛ koo? Di ŋ nɛ jiŋ ŋii, u ŋaa wu-
zɔŋ nɛ. Ama sí yu ari jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma
jiŋ ŋii lɛ nɛ, ŋii ŋaa fawulluŋ kɛŋba,
ba chichel. 20 Bɛɛ nɛ tii ma yaarɛ
ŋla a biinɛ di nuu jaŋ wuo laa Wia
wiaa dii aŋ bi wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa pipɛ?
Má leŋ di mi dagɛma ari nuu nɛ si u
laa Wia wiaa dii nɛ aŋ bi wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaa pipɛ u yarida-la lɛ, u yarida-la
ŋaa pɛi nɛ. 21 Má liisi la naabalima
Abiraham wiaa. Bɛɛ nɛ tii Wia leŋ
Abiraham wuo ŋaa tuɔ-pul tiina u
sipaaŋ? Wii-la si tii nɛ ŋla: U to
Wia niiŋ, Wia si bula pu duu kɛŋ
u bie Aizik a kaa mu kpu a pu. Ŋii
nɛ u sii kɛŋ Aizik mu di u kpu a pu.
22 Abiraham laa Wia wiaa dii nɛ a
faa ŋaa wialiŋ maa Wia si cho. U
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a pɛ u yarida-la lɛ.
Ŋii nɛ u yarida sɛnɛ wasa sṳ. 23 U si
ŋaa ŋii nɛ, wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa
Wia teniŋ tuɔŋ ku ŋaa wutitii. Ba fa
ŋmuŋsa ari Abiraham laa Wia wiaa
dii, ŋii nɛ tii Wia leŋ u wuo ŋaa
tuɔ-pul tiina u sipaaŋ. Ŋii wiaa nɛ
niaa paala kɛnu yiyirɛ Wia naŋdɔŋ.
24 Ŋii daga ari wialiŋ nuu síi ŋaa nɛ
yie tii Wia leŋ u wuo ŋaa tuɔ-pul
tiina u sipaaŋ. U si laa Wia wiaa dii
duŋduŋa-la dee bi tii. 25 Ŋla titia nɛ
u fa nagɛ Rehab ma lɛ. U fa ŋaa ha-
chɔruŋ nɛ. Iziral tiŋŋaa tiŋdaaraa
si kɔ u teeŋ, u kɛŋba woruŋ. Ba síi
chɛ di ba luɔra lii fá viiri, u dagɛba
woŋbii-tanii nɛ ba to a fá lɛl ba
diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ. A tiŋ u si ŋaa
ŋii wiaa, Wia leŋ u wuo ŋaa tuɔ-pul
tiina u sipaaŋ. 26 Di nuhuobiine nɛ
bi wiese kɛnɛ, u bi wei. Nii-la saa
si laa Wia wiaa dii aŋ bi wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaa pipɛ u yarida-la lɛ, u tiina ma
nagɛ ŋii nɛ. U yarida-la ŋaa pɛi nɛ.

3

La neŋdelimiŋ si nagɛ ŋii

1 Mi naaŋbiiriŋ, ma tuɔŋ, ma sí
chichɛ di ma yugɛ a wiwalimɛ di ma
didagɛ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu
wiaa dii, bɛɛ wiaa ma jima di ba níi
dii dunia niaa sariya, ba jaŋ faasa dii
la nialiŋ síi dagɛ niaa sariya nɛ a kii
la dɔŋsuŋ tiŋŋaa. 2 La kala yie ŋaa
wiaa piperiki nɛ. Di nuu nɛ bi wiaa
bula piperiki, u bi wii-kala kɛnɛ. U
wuo kɛŋ u titia nɛ wialiŋ kala u síi
ŋaa lɛ. 3 Na jaaba, di nuu níi chɛ
duu dagu, u yie joŋ jaaba niiŋ koŋ
nɛ a hɛ jaaba niiŋ lɛ. Koŋ-la lɛ nɛ
u yie kɛŋ, a didagɛ jɔɔ-la u mumu
lee-la kala u síi chɛ duu mu. 4 Bira
na liiŋ daborusuŋ maa. Ba ŋaa ku-
balaa nɛ. Peli-duoŋ yie lu a kaa vɛŋ.
Ama daanyi-bie nɛ hɛ dimɛ. Nii-
la si kɛŋ liiŋ daboro-laa vɛŋ, u yie
kɛŋ daanyi-bie-la a kaa dagɛ a ŋaa
u mumu lee-la kala u síi chɛ. 5 Ŋii
nɛ nuhuobiine neŋdelimiŋ ma nagɛ.
U bi wii-kala maga aŋ bubul wu-
balaa. Ma jima ari nyiŋ-geliŋ ma
bi yugɛ aŋ jaŋ wuo chol giri-baliŋ a
diiu kala.

6 Nuhuobiine neŋdelimiŋ ma nagɛ
nyiniŋ nɛ. U jaŋ wuo ŋaa wu-bɔŋ
kala si hɛ dunia lɛ. U ŋaa la yaraa
sɛmɛ dɔŋɔ nɛ. Ama u wu-bɔŋŋɔɔ
u si yie ŋaa yie cheŋ la yaraa kala
nɛ u chei. U yie chol nyiniŋ nɛ a
dii ŋii halii nuhuobiine miisiŋ kala
lɛ. Nyiŋ-la yie lii Sitaani leriŋ nɛ a
chol. 7 Nuhuobiine kɛŋ pusuŋ kala
doluŋ nɛ: Baga kiaa ari diibiisiŋ,
ari kialiŋ kala síi tuuri tiŋteeŋ, ari
liiŋ tuɔŋ kiaa. U kɛŋba kala doluŋ
nɛ. 8 Ama nuu-kala bi neŋdelimiŋ
doluŋ kɛnɛ duu kaa bil duu ŋaa
fululu. U ŋaa ku-bɔŋ nɛ a kɛŋ huoŋ-
la síi kpu niaa. 9 La yie kɛŋ la
neŋdelimee nɛ a kaa didɛnnɛ Wia

si ŋaa la Tiina a ŋaa la Nyimma
maa, aŋ bira kɛŋ neŋdelime-la titia
a kaa tutuusɛ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa maa
Wia si ŋaa ba nagu. 10 Ŋi̱i-la titia
la si kaa dɛnnɛ Wia, u titia nɛ la
kaa tuusɛ niaa. La naaŋbiiriŋ, u bi
maga di ŋla ŋiŋaa. 11 Lii-bu̱l-sii-bala
bi jaŋ wuo bu̱l lii-zɔmuŋ ari lii-lɔruŋ
kala. 12 Tutogo ma bi jaŋ wuo nɛŋ
babilaa. Chichuɛŋ ma bi jaŋ wuo
nɛŋ tutogo naŋbilaa. Ŋii titia nɛ lii-
la si nagɛ yisiŋ ma bi jaŋ wuo birimɛ
lii-zɔmuŋ.

Wu-jimii-la si lii Wia teeŋ si nagɛ ŋii

13 Ma tuɔŋ nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ,
ma siaa ma suri, u maga di ma
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ a kɛŋ ma titia
muuri, a dagɛ ŋii ari ma sɛnɛ kɛŋ
wu-jimiŋ nɛ. 14 Ama di ma nɛ faasa
kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ, a chil ma
duŋduŋa wiaa, aŋ didagɛ ma titia
ari ma kɛŋ wu-jimiŋ, maa nyia nɛ.
15 Wu-jimiŋ deeŋ yiri bi Wia teeŋ lia.
U ŋaa dunia wii nɛ a lii dunia niaa
tuɔbiinaa lɛ ari Sitaani teeŋ. 16 Di
niaa nɛ faasa kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ
a chil ba titia wiaa duŋduŋa, ba jaŋ
kɛŋ nii-liaba, a yuyuo dɔŋɔ, a ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ yuyugɛ. 17 Ama wu-
jimii-la si lii Wia teeŋ zɔmɔ kiŋkɛŋ.
Wu-bɔŋ kala tuo u lɛ. Nii-la kala si
kɛŋ wu-jimiŋ deeŋ, yie hɔŋ nɛ sɔm
a kikɛrɛ yuosuŋ, a kɛŋ zile. U yie
jegilee nii niaa niiŋ wiaa. U yie fifá
niaa nennige ma nɛ woruŋ. U yie
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ. U bi tuɔbiinaa
balia ma kɛnɛ a bi nii-sima ma kɛnɛ.
18 Naŋjejeeree yie hɔŋ sɔm nɛ aŋ
pɛ niaa ma lɛ di ba ma hɔŋ sɔm, a
ŋiŋaa wialiŋ Wia si cho.

4

La to Wia hariŋ koo la to dunia niaa hariŋ?

1 Bɛɛ nɛ ma yie guraa yuo dɔŋɔ?
Wii-la si tii nɛ ŋla: Ma chil ma titia
tuɔtɔrɛ wiaa nɛ ma tuɔŋ lɛ a chichɛ
di maa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ŋii nɛ tii.
2 Ma cho di ma kɛŋ kiaa aŋ bi baa na,
ŋii nɛ tii ma cho di maa kpu dɔŋɔ aŋ
laa. Ma yie hihiɛnɛ kialiŋ aŋ bi wuo
na. Ŋii nɛ tii ma guraa yuo dɔŋɔ ŋii.
Wii-la si tii ma bi kialiŋ ma si cho
kɛnɛ nɛ ŋla: Ma bi Wia sul duu joŋo
pima. 3 Bua dɔŋɔ ma lɛ ma yie sɛnɛ
sulu a chichɛ kiaa. Ama ma yie kɛŋ
tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ a sul. Ŋii nɛ tii
ma bi laa. 4 Ma nagɛ haala bira si bi
u bala niiŋ ka to nɛ. Ma bi jiŋ ari nii-
la kala si joŋ u nyuŋ kala hɛ dunia
kiaa lɛ ŋaa Wia diŋdɔŋ nɛɛ? Wutitii,
nii-la kala si joŋ u nyuŋ hɛ dunia
kiaa lɛ birimɛ Wia diŋdɔŋ nɛ. 5 Ma
biina wialiŋ ba si dagɛ Wia teniŋ
tuɔŋ bi bubuɔŋ kɛnɛɛ? Ba ŋmuŋsa
ari Wia faasa cho di u duŋduŋa nɛ
tii la kala. Di la bi sɛyɛ duu tiila,
u didii hadɔruŋ. 6 Ama Wia fála
nennige woruŋ a pipɛla lɛ di la joŋ la
titia kala a pu. Ŋii nɛ tii ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ ari Wia via nialiŋ síi
bigisi ba titia lɛ aŋ pipɛ nialiŋ si kɛŋ
ba titia muuri lɛ. 7 Ŋii wiaa, má joŋ
ma titia a hɛ Wia nisiŋ lɛ. Má joŋ
hariŋ yia Sitaani, u jaŋ fá lɛl. 8 Má
surisa mu kpagɛ Wia, u ma jaŋ ku
kpagɛma. Má sɔŋ ma nisaa liisɛ wu-
bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ a pullɛ ma tuɔŋ,
a bira sí tuɔbiiŋ-lɔrunuŋ biinu, bɛɛ
wiaa ma kɛŋ tuɔbiinaa balia balia
nɛ. 9 Má leŋ di ma tuɔŋ chei. Máa
yel sii-liiriŋ. Má leŋ di ma tuɔtɔruŋ
birimɛ tuɔ-cheeŋ. 10 Má kɛŋ ma titia
muuri Wia sipaaŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
u jaŋ kɛŋma chuulɛ.

Má pɔ ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jiŋ

11 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa yiriŋ chei. Nii-la kala si chei
u dɔŋɔ tiina yiriŋ koo u bul u teeŋ
maa a bul duu cheye nɛ, u naga tiina
ma bul wu-bɔŋ nɛ a tigɛ wialiŋ Wia
si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto lɛ
nɛ, a bul ari ba bi zɔŋ. Di nuu ma nɛ
bira bul di wialiŋ bi zɔŋ, u ma bira
bi wialiŋ to. U miira joŋ u titia ari u
yuga nɛ a kii wialiŋ Wia si leŋe ba
ŋmuŋsa bil. 12 Wia duŋduŋa nɛ kɛŋ
doluŋ duu bil wiaa pi niaa di ba tuto.
U duŋduŋa ma nɛ jaŋ wuo dii niaa
sariya. U nɛ jaŋ wuo laaba ta, u nɛ

jaŋ bira wuo joŋ cheeriŋ piba a ŋaa
di ba suu. Kubɛɛ nɛ kama maa, di
ma chichei ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa yiriŋ?

Má pɔ ba-bii-bal wiaa ŋaaniŋ

13 Bee na ma nialiŋ si yie bul ari
maachie ma jaŋ mu taŋ deeŋ a yallɛ
bayaliŋ a yi jina a na nyuuruŋ, ma
paala bi chiemiŋ wiaa jiŋ. 14 Ma
miisiŋ bi kuŋ-kala ŋaa. U nagɛ
buruŋ si yie tɔ nɛ chichuɔŋ, ka
muapilii wia pɔsɛ u lɛl. 15 U fa maga
di ma bul ari Wia nɛ sɛyɛ di la kɛŋ
miisiŋ, la jaŋ ŋaa ŋla. 16 Ama ma
haa ŋmoo ma bɔyɛ lɛ nɛ aa dagɛ ma
titia. U ŋii bi zɔŋ. 17 Di nuu nɛ jima
ari wii nɛ maga duu ŋaa ka u via
duu ŋaa wii-la, u ŋaa haachɛ nɛ.

5

Wii-la si jaŋ ŋaa nialiŋ si kɛŋ kiaa lɛ

1 Ma nialiŋ si kɛŋ kiaa, má jegile
nii mi teeŋ. Máa ŋmoo niiŋ! Bua
kubala níi kɔ, bua-la lɛ ma jaŋ faasa
na hɛɛŋ. 2 Ma ku-daŋ-la suomo
chichei nɛ. Mɔguluŋ ma suomo didii
ma gɛnniŋ. 3 Ma sɛlimɛ kiaa ari ma
moribii-biiŋ ma kala nɛ sua. Kialiŋ
si sua ŋii daga ari ma bi woruŋ ŋaa.
Ma kialiŋ si sua ŋii, ŋii titia nɛ ma
yaraa ma jaŋ pua a nagɛ nyiniŋ nɛ
die. Lɛɛlɛ dunia kpagɛ didɛriŋ nɛ,
aŋ ka ma-na ha paa kiaa fifaa. U
bubuɔŋ nɛ bɛɛ? 4 Ma gurɛ nialiŋ
maa, ma si ŋaa ba tiŋ ma bagisiŋ lɛ
nɛ. Ba níi ŋaa goŋ ma lɛ. Goŋ-la juu
la Tiina Wia digilaa nɛ, nii-la síi beŋ
dunia kuŋ-kala. 5 Ma si hɛ dunia lɛ,
ma nii sima a ŋaa ma tuɔtɔrɛ wiaa.
Ma si dii kiaa a waa a nɛrɛ ŋii, ma
nagɛ nɛsiŋ ba si diɛsa ba nɛrɛ di ba
kpu nɛ. Di ba nɛ dii ma sariya, ba
jaŋ joŋ cheeriŋ pima di ma suu ŋii
titia. 6 Ma bi woruŋ ŋaa, ma si joŋ
cheeriŋ pi nialiŋ si bi wii cheye, ka
ma kpuba. Ka ba bi wii ŋaa di ba
laa ba titia.

Má kɛŋ kenyiri a chuchuɔlɛ Wia

7 Mi naaŋbiiriŋ, má kɛŋ kenyiri
a gbɛrɛ chɛɛ-la la Tiina Yesu si jaŋ
miira kɔ. Má na paara, u si kɛŋ
kenyiri ŋii. U yie gbɛrɛ duoŋ-puso.
Duonuŋ nii, u du̲u kiaa, a bira kɛŋ
kenyiri a gbɛrɛ gbaŋchaaŋ-duonuŋ
lɛ u kiaa wasɛ, u ta. 8 Má ŋaa kukeri
a ma kɛŋ kenyiri ŋii. Má nyagɛ
ma bɔyɛ woruŋ, bɛɛ wiaa tapulii-
la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ ka
kpagɛ nɛ. 9 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí
wiaa gurimu dɔŋɔ lɛ, di Wia sí ma
sariya dii a joŋ cheeriŋ pima. Na
nii-la si jaŋ dii la sariya nɛ chiŋ
boiŋniiŋ a ŋaa siri duu juu ŋii.
10 Mi naaŋbiiriŋ, má na nialiŋ síi bul
wiaa, la Tiina Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ. Ba na hɛɛŋ woruŋ aŋ ha kɛŋ
kenyiri. Má ŋaa kukeri aŋ ma to ba
naa-buasuŋ a ma kɛŋ kenyiri. 11 Wia
pɛ nialiŋ si wuo nyalimɛ ŋii a mu
dɛrɛ lɛ woruŋ. Má bira na ŋii baal
kubala ba síi yirɛ Job si na hɛɛŋ aŋ
nyalimɛ ŋii. U hɛɛ-la hariŋ lɛ la
Tiina Wia pɛu lɛ a leŋ u nii sima.
Wutitii, la Tiina Wia ka fála nennige
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

12 Mi naaŋbiiriŋ, siifiaŋ wiiŋ nɛ
mii chɛ mi bula pima. U nɛ ŋla:
Di ma nɛ si ma jaŋ ŋaa wii, ma sí
ŋmiɛsu. Ma sí wia nyuŋ kuŋ ŋmiɛsu,
ma sí tiŋteeŋ kuŋ ma ŋmiɛsu, koo
ma sí kuŋ-kala ŋmiɛsu. Di ma nɛ
sɛyɛ, u maga di ma bul, “Oo, la sɛyɛ
nɛ.” Di ma nɛ bira bi sɛyɛ maa, u
maga di ma bul, “Ai, la bi sɛyɛ,” aŋ
sí ŋmiɛsu. Di ma níi ŋaa ŋii, Wia bi
jaŋ joŋ cheeriŋ pima bua-la lɛ u si
jaŋ dii ma sariya.

13 Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ aa na
hɛɛŋ, má leŋ duu chuɔlɛ Wia a sulu
duu pɛu lɛ. Di nuu ma nɛ hɛ ma
tuɔŋ, u tuɔŋ tɔrɛ, má leŋ duu yi
yiilaa a dɛnnɛ Wia. 14 Di nuu ma nɛ
hɛ ma tuɔŋ a wiwiilɛ, má leŋ duu
yirɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi ba tuɔŋ kuhiasiŋ di ba kɔ u
teeŋ a chuɔlɛ Wia pu. Ba síi chuɔlɛ
Wia ŋii, má leŋ ba lɔgɛ nuuŋ a tisu,
aŋ sul Wia pu la Tiina Yesu doluŋ
lɛ. 15 Di ba nɛ laa dii ari Wia jaŋ
sɛnɛ ŋaa wii-la ba si sulu chichɛ, u
jaŋ leŋ di nii-la síi wiilu duori a kɛŋ
doluŋ. Di u nɛ ŋaa haachɛba maa,

Wia jaŋ joŋ ba kala chɛu. [16] Ŋii wiaa,
má dagɛ ma titia haachɛba a pi dɔŋɔ
a sul Wia a pipi dɔŋɔ, di Wia wuo
ŋaa di ma bira kɛŋ doluŋ a duori. Di
tuɔ-pul tiina nɛ sul Wia, u Wii-suluŋ
yie faasa kɛŋ doluŋ nɛ. Duu nɛ sul
Wia a chichɛ wii, wii-la yie sɛnɛ ŋaa
nɛ. [17] Má na baal kubala baa yirɛ
Ilaaja. U ma fa nagɛ la nɛ. U faasa
sul Wia ari siifiɛsiŋ di duonuŋ sí nii.
Duonuŋ sɛnɛ bi nia jisiŋ batori ari
chɛŋsiŋ balidu. [18] Ŋii hariŋ lɛ nɛ u
bira sul Wia a chichɛ duonuŋ. Ŋii
nɛ Wia leŋ duonuŋ nii, ba du̠u kiaa,
ba kala wasɛ.

[19] Mi naaŋbiiriŋ, di ma tuɔŋ nuu
nɛ faa to wutitii lɛ aŋ bira leŋ
wutitii-la, ka nuu dɔŋ bira kɛnu kaa
miira kɔ u tuto wutitii-la, [20] u tiina
si ŋaa ŋii pɛ haachɛ tiina-la lɛ u leŋ
u wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ aŋ miira kɔ a
tuto wutitii-la. U jaŋ laa tiina miisiŋ
pu. Wia jaŋ chɛsɛ nii-la haachɛba
kala ta. U bira bi jaŋ liliisi.

Mi teniŋ didɛriŋ nɛ ŋii.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA
PIITA
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Piita si ŋaa Yesu Kirisito
naŋzɔɔ, mi nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a
pipi ma nialiŋ kala si laa Yesu wiaa
dii aŋ tiŋ hɛɛŋ wiaa a pisɛ a hɛ
Pɔŋtɔs lɛ, Galiisia, Kapadoosia, Esia,
ari Bitiinia tiŋteeŋ kala lɛ. 2 Faafaa
kala nɛ la Nyimma Wia biinɛ ari
u maga di ma ŋaa u niaa, ŋii nɛ
tii u liisɛma a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a
hɛma lɛ, di ma ŋaa tuɔ-pul timma
u teeŋ a tuto Yesu Kirisito niiŋ. U
nɛ joŋ u chaliŋ jaasɛ ma wiaa di
ma sí disinniŋ kɛŋ Wia teeŋ. La
Tiina Wia lahɔrimɔ, yarifiɛlaa jaŋ
yugɛ ma teeŋ.

Wialiŋ la síi yiɛlu

3 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia, nii-la si
ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma.
U fála nennige kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ tii
la wuo kɛŋ mii-faliŋ deeŋ, bɛɛ wiaa
Yesu Kirisito suba aŋ sii suuŋ lɛ nɛ.
La saa yiɛlɛ ari la jaŋ kɛŋ miisi-la
si bi dɛrɛ. 4 La maa yiɛlɛ ari la jaŋ
dii ku-zɔmɔ-la Wia si ŋaa bil u niaa
lɛ u jaŋ lɛ. Kialiŋ bi jaŋ pua, ba
bi jaŋ chei maa, ba zɔmuŋ ma bi
jaŋ lii. 5 A tiŋ ma si laa u wiaa dii
ŋii, Wia beŋma nɛ. Di dunia nɛ ku
didɛrɛ, u jaŋ dagɛ niaa ŋii u si laama
ta. 6 Kialiŋ ma si jaŋ na Wia teeŋ
leŋe ma tuɔŋ faasa tɔrɛ. Lɛɛlɛ ŋla-
na ma tuɔŋ cheye nɛ, bɛɛ wiaa hɛɛŋ
juuma nɛ. Ama ma jima ari hɛɛ-
la si juuma, u bi jaŋ dieni. 7 Hɛɛ-
la jaŋ leŋ di niaa wuo na ari wialiŋ
ma si laa dii-na sɛnɛ ŋaa wutitiiba
nɛ. Ba zɔmɔ a kii sɛlimɛ si zɔmɔ ŋii.
Sɛlimɛ ŋaa dunia niaa ku-choolii nɛ.
Ba yie joŋo chɔ nɛ a yugilɛ di ba na u
sɛnɛ ŋaa sɛlimɛ nɛɛ? Ŋii titia nɛ ma
ma nagɛ. Ba magisɛma ŋii di Yesu
Kirisito nɛ miira kɔ tapulii-la, niaa
jaŋ dɛnnɛ Wia a zizilu duu yiriŋ yirɛ
a tiŋ wialiŋ ma si laa dii wiaa. 8 Ari
ma ha si bi Yesu Kirisito na ma kala,
ma ha chou nɛ. Ma si buu na ma
ha, ma laa u wiaa dii nɛ. Ŋii wiaa,
ma tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ nɛ. Ma
paala bi ma tuɔtɔruŋ wuo didagɛ.
9 A tiŋ ma si laa Yesu wiaa dii ŋii,
ŋii nɛ tii Wia laama ta.

10 Nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul wu-zɔmuŋ
deeŋ Wia si jaŋ joŋo pima wiaa
nɛ. Ba fa gbilli Wia teniŋ tuɔŋ ari
siifiɛsiŋ di ba na ŋii Wia si jaŋ laa
u niaa ta. 11 Yesu Kirisito Diŋ-zɔŋ-
la fa si hɛba lɛ, u nɛ bula piba ŋii
Kirisito si jaŋ na hɛɛŋ, ka di niaa-
na zizilu. Ŋii nɛ ba ninɛrikɛ di ba
na bua-la lɛ wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa
ari ŋii ba si jaŋ ŋaa. 12 Wia joŋo
dagɛba ari ma wiaa nɛ tii ba faa
bul wiaa deeŋba, ba titia wiaa dee.
Lɛɛlɛ nialiŋ si bul Wia wu-zɔmɔ-
la pipima, ba dagɛma buŋbuŋ wiaa
deeŋba kala nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la si lii
Wia-jaŋ ku tuu hɛba lɛ nɛ piba doluŋ
deeŋ. Wia tiŋdaaraa ma fa cho di ba
na wiaa deeŋba.

Ŋii Wia niaa si maga di ba nagɛ

13 Ŋii wiaa, má leŋ di ma tuɔbiinaa
pɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ ma titia wii-na kala
lɛ. Má joŋ ma yiɛlaa kala hɛ ku-la
Wia si jaŋ joŋo pima bua-la lɛ Yesu
Kirisito si jaŋ miira kɔ. 14 Má tuto
Wia niiŋ. Bua-la lɛ ma fa si bi Wia
jiŋ, ma faa to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ nɛ. Ma bira síba to. 15 Wia bi
disinniŋ kɛnɛ aŋ yirɛma. Ŋii wiaa,
má ma sí disinniŋ kɛŋ wii-na kala
ma síi ŋaa lɛ, 16 bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsa
faafaa kala nɛ ari Wia si,
“Ma sí disinniŋ kɛŋ, bɛɛ wiaa mi ma
bi disinniŋ kɛnɛ.”
17 Ŋ si kɛŋ Wia yirɛ ŋ Nyimma
duu pɛŋ lɛ, liise yi ari duu ní dii
niaa sariya, u biba kaa pɔrɛ. U
yie ṯiŋ nuu-kala ŋii nii-la si tima
magɛ. Má saa fáu a leŋ di ma wu-
ŋaalaa zɔŋ dunia deeŋ lɛ. 18 Ma
kala jima ari Yesu Kirisito ṯiŋ ma
chimiŋ a liisɛma wu-pɛiba ŋaaniŋ
lɛ. Ma naabalimaba faa ŋaa wu-pɛi
deeŋba nɛ. U bi naga ari kialiŋ síi
chei a nagɛ sɛlimɛ koo moribiee nɛ

u joŋo yɔɔma. 19 Ama Yesu Kirisito
chaliŋ titia nɛ u joŋo tiŋ ma chimiŋ.
Moribiee bima wuo yɔɔ. Yesu nagɛ
pie-bie nɛ ba si liisa di ba kpu a pi
Wia. U ŋaa Pie-bii-zɔŋ nɛ a bi wu-
bɔŋ kala kɛnɛ. 20 Buŋbuŋ kala, ka
di Wia-na ŋaa dunia, u liisɛ Yesu
Kirisito nɛ duu tou lɛ a laa dunia
niaa ta. Dunia si ku kpagɛ dɛriŋ,
Wia leŋ u kɔ ma teeŋ duu laama ta.
21 Má tou lɛ a laa Wia wiaa dii nɛ. U
nɛ chisɛ Yesu suuŋ lɛ a pu yiriŋ di
ma yarida ari ma yiɛlaa kala hɛ Wia
lɛ.
22 A tiŋ ma síi to wutitii woŋbiiŋ
lɛ ŋii, ma piisɛ ma disinniŋ kala ta
nɛ. Ma si ŋaa ŋii, ma sɛnɛ cho ma
naaŋbiiri-la si laa Wia wiaa dii. Ŋii
wiaa, má kɛŋ ma tuɔŋ ari ma doluŋ
kala a wasa cho dɔŋɔ. 23 U naga ba
wasa lulma nɛ a tiŋ Wia niiŋ wiaa si
pi niaa miisiŋ. Ba nɛ pima mii-faliŋ.
Ba bi jaŋ pua, ba jaŋ hɛ dimɛ a kaa
mu wuu. U bi nagɛ nuhuobiine síi
suu nɛ pima miisiŋ deeŋ. Ama Wia-
la si bi suu nɛ pima. 24 Ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

"Nuhuobiine kala nagɛ yaŋ nɛ. U
zɔmuŋ kala nagɛ ya-fiilaa nɛ.
Yaŋ-la hil, ka ya-fiilaa ma
yuori. 25 Ama Wia niiŋ wialiŋ
jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu."

Wia niiŋ wialiŋ nɛ ŋaa wu-zɔmɔ-la
ba si bula pima.

2

Piita bul wiaa a tigɛ tabiiŋ si kɛŋ miisiŋ

1 Ma si kɛŋ mii-faliŋ ŋii, má liisɛ
ma titia wu-bɔŋ kala lɛ, a sí niaa
nyinyisu, a sí kaŋfugi timma ŋaa.
Ma sí yaribieriŋ kɛŋ, a sí niaa hariŋ
gigaa. 2 Ama u maga di ma nagɛ bii-
mulluŋ nɛ aa chɛ yiliŋ di ba wasɛ
a waa. U maga di ma ma chichɛ
Wia niiŋ wialiŋ ari bii-mulluŋ síi chɛ
yiliŋ ŋii. Di ma níi chɛ Wia wiaa ŋii,
ma jaŋ waa woruŋ ba lɛ, a mu yi
tapulii-la Wia si jaŋ laama ta. 3 Má
ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa ma titia jima ari la
Tiina Wia kɛŋ zile ma teeŋ.

4 Ŋii wiaa, má ku kpagɛ la Tiina
Kirisito, nii-la si nagɛ tabii-la si kɛŋ
miisiŋ. Niaa viau ta, ama Wia nɛ
liisu u ŋaa ku-zɔŋ u teeŋ. 5 Di ma nɛ
kpagu, ma ma titia jaŋ nagɛ tabia-la
si kɛŋ miisiŋ. Ŋii wiaa, má leŋ di
Wia kɛŋma saa u dia, lee-la u Diŋ-
zɔŋ-la si jaŋ hɛ. Wia liisɛma di ma sí
disinniŋ kɛŋ a laa niaa nyuŋ a tima
pupu, ari nialiŋ fa si laa niaa nyuŋ
a kpu pusuŋ pi Wia ŋii. Wia cho di
ma to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ a tima pu
ari ma tuɔŋ kala, a tiŋ Yesu Kirisito
wiaa. 6 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a
bul,

"Wia si, mi joŋ tabiiŋ nɛ a bil Zaayɔŋ
lɛ,
tabii-duo-la mi si jaŋ kaa bil mi
dia geŋtine.
Mi liisɛ tabii-la nɛ, u zɔmɔ pimi.
Nii-la kala si laa u wiaa dii,
hiisiŋ bi jaŋ dii u tiina."

7 Ma nialiŋ si laa u wiaa dii, u ŋaa
ku-zɔŋ nɛ ma teeŋ. Ama ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ nialiŋ si bi u
wiaa laa dii lɛ,

"Tiebie-la dii-saaraa si via,
Wia leŋ u ku ŋaa tiebii-duoŋ ba
si joŋo bil dia geŋtine."

8 Ba bira ŋmuŋsa ari
niaa jaŋ gɛrɛ tabii-la a tel.
Tabii-la ŋaa buŋ nɛ.

Ba jaŋ tel, bɛɛ wiaa ba via Wia niiŋ
wialiŋ nɛ. Wia bul faafaa nɛ ari ba
jaŋ ŋaa ŋii.
9 Ama Wia liisɛma di ma ŋaa u
niaa, a laa niaa nyuŋ a tima pipi
ma Kuoro. Wia titia nɛ tiima. Ma
nɛ ŋaa nialiŋ Wia si liisa di ma ŋaa
u niaa. U yirɛma di ma wuo bul
wu-kpuŋkperisi-la kala u si ŋaa a
pi niaa ari ŋii u si liisɛma birimiŋ
tuɔŋ a kaa ku juu u puluŋ-jalii-la
tuɔŋ. 10 Buŋbuŋ-la ma fa bi kuŋ-
kala ŋaa, ama lɛɛlɛ ma ŋaa Wia
niaa nɛ. Wia fa bima nennige fá,
ama lɛɛlɛ u fáma nennige nɛ.

Wialiŋ si maga di ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ŋiŋaa

11 Mi naaŋbii-kpianaba, ma jima
ma ŋaa nuhuɔraa nɛ a bi dieni
dunia deeŋ lɛ. Ŋii wiaa, mii sulma,

má liisɛ ma titia ma tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa lɛ, bɛɛ wiaa ma tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa bi jaŋ sɛi di ma ŋaa wialiŋ síi
tɔrɛ Wia tuɔŋ. 12 Ma si guoli nialiŋ
si bi Wia wiaa laa dii tuɔŋ, má kɛŋ
ma titia woruŋ, di ba sí woŋbiiŋ na
a bul ari ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Di ba
níi bul ma ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ maa, má
leŋ di ba na wu-zɔmɔ-la ma síi ŋaa,
a dɛnnɛ Wia duu yiriŋ yirɛ tapulii-
la u si jaŋ dii niaa sariya. 13 A tiŋ
la Tiina Yesu Kirisito wiaa, má sɛi
nialiŋ si kɛŋ doluŋ aa beŋma dunia
deeŋ lɛ. Má zizil ma tiŋteeŋ kuori-
baliŋ, nii-la síi beŋ nuu-kala, 14 a
bira zizil nialiŋ kuori-baliŋ síi liisa
di ba laa u nyuŋ. Ba yie dudɔgisɛ
nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, aŋ bibɛsɛ
nialiŋ síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ lɛ. 15 Wia
tuɔtɔruŋ nɛ ŋla, di maa ŋaa wialiŋ
síi to woŋbiiŋ a wuo leŋ di ni-yaara-
la si bi wii jiŋ, di ba sí wii wuo bul
a tigɛma lɛ. 16 Ma tii ma titia nɛ, ŋii
wiaa má hɔŋ ari nialiŋ si tii ba titia,
aŋ sí leŋ di ŋii ŋaa di ma ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ. Ama má ŋaa wialiŋ si jaŋ
dagɛ ari ma ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ.
17 Má zil nuu-kala. Má cho nialiŋ
ma si laa Yesu wiaa dii a ŋaa ma
naaŋbiiriŋ. Má fá Wia a zizil ma
kuori-baliŋ.

Má to Yesu naa-buasuŋ

18 Ma nialiŋ si ŋaa tiŋtinnaa a
timaa pi niaa, má tuto ma nihiasiŋ
niiŋ a zizilba bua-na kala lɛ. Di ba
kɛŋ zile koo di ba nɛ tɛrɛ ma teeŋ,
má pipiba zile. 19 Di nuu nɛ bi wii
cheye ka baa dɔgisu, a tiŋ u síi to
Wia ŋii, di tiina nɛ nyalima a na hɛɛ-
la, u ŋaa woruŋ nɛ Wia teeŋ. 20 Di
ŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ di ba dɔgisuŋ, ka
ŋ wuo dii kenyiri ŋii lɛ, u bi maga
di ŋ chichɛ di ba lɔlluŋ. Ama di ŋ
níi ŋaa wu-zɔŋ, ka di baa dɔgisuŋ a
tiŋ wu-zɔŋ-la wiaa, di ŋ nɛ nyalima,
Wia tuɔŋ jaŋ tɔrɛ ŋ nyuŋ. 21 Wia
paala yirɛma di ma na hɛɛŋ. Má liisi
ari Yesu Kirisito titia ma na hɛɛŋ nɛ
ma wiaa a dagɛma ŋii ma si jaŋ to
u naa-buasuŋ. 22 U bi wu-bɔŋ kala
ŋaa. U bi wu-nyiari kala nyia. 23 Ari
niaa si tuusu ma kala, u biba laa
tuusɛ. Ari ŋii ba si dɔgisu kala ma,
u bi bula bul duu ma jaŋ dɔgisɛba.
U ta joŋ wii-kala a hɛ Wia nisiŋ lɛ
nɛ, nii-la si jaŋ kɛŋ wutitii a dii niaa
sariya. 24 Yesu Kirisito titia nɛ laa la
haachɛba a chuŋ, ba kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ di la joŋ hariŋ yia
haachɛ a ŋiŋaa tuɔ-pul wiaa. Ba
viiru, chaliŋ lii u yaraa lɛ. U ŋii leŋe
la nyanyalaa kala dɛrɛ la yaraa lɛ.
25 Ma fa nagɛ piesee si yeŋŋe nɛ,
ama lɛɛlɛ ma miira kɔ Pie-daari-la,
nii-la si beŋ ma miisiŋ pima.

3

Haalaa ari ba balaba si maga di baa ŋaa ŋii dɔŋɔ lɛ

1 Ma haalaa, má leŋ di ma siaa tuu
tiŋteeŋ ma balaba teeŋ. Di haala
dɔŋɔ kɛŋ bala si bi Wia wu-zɔmɔ-la
laa dii, u bala-la jaŋ wuo birima lii u
wu-ŋaalaa lɛ a laa Wia wu-zɔmɔ-la
dii a tiŋ u haala mɛlɛ si zɔmɔ wiaa,
di haal-la nɛ paala bi Wia wu-zɔmɔ-
la bula pu maa. 2 Di ma ŋaa ŋii, ba
jaŋ na ma mɛlɛ si zɔmɔ ari ŋii ma síi
fá Wia. 3 Ma sí bibiinu ŋii ma si jaŋ
lilaalɛ kpiɛraa a zɔŋ ŋii, ari ŋii ma si
jaŋ vɔɔ ma nyuŋ duu zɔŋ, a sí sɛlimɛ
kuŋ-kala joŋo hɛ ma yaraa lɛ di ma
zɔŋ, a sí biinɛ ŋii ma si jaŋ lilaalɛ
gɛri-zɔŋŋɔɔ. 4 Ama má leŋ di ma
zɔmuŋ lii ma tuɔŋ nɛ. Má hɔŋ sɔm
a kɛŋ ma titia muuri. Zɔmuŋ deeŋ
yiri-na bi lɛl. U nɛ bira kɛŋ nyuuruŋ
ma Wia teeŋ. 5 Faafaa haala-la faa
kpiɛrɛ ba titia ŋii nɛ a joŋ ba nyuŋ
ari ba yiɛlaa kala hɛ Wia lɛ a kɛŋ ba
siaa tuu tiŋteeŋ ba balaba teeŋ. 6 Ŋii
nɛ haal-la ba síi yirɛ Saara ma fa to
u bala Abiraham niiŋ a kɛnu yiyirɛ
u tiina. Di ma níi ŋaa wialiŋ síi to
woŋbiiŋ a sí leŋ di fawulluŋ kɛŋma
wii-kala lɛ, ma ŋaa Saara biiriŋ nɛ.
7 Ma baalaa maa, má leŋ di ma
mɛlɛ zɔŋ a kɛŋ ma haalaa woruŋ.
Ma jima di ma dolie kiiba nɛ. Ŋii
wiaa, má pipiba zile, bɛɛ wiaa Wia
nɛ pi ma kala miisi-la si bi dɛrɛ. Di
ma nɛ ŋaa ŋii, wii-kala bi jaŋ wuo

ku hɛ ma di Wia pɛgɛ a chei ma Wii-
chuɔluŋ.

Ma sí wu-bɔŋ joŋo ti̱ŋ wu-bɔmuŋ chimiŋ

[8] Wii-la mi síi chɛ di mi bul wu-
kaaniŋ nɛ ŋla: Má kala kɛŋ tuɔbiiŋ-
bala nɛ, má fifá dɔŋɔ nennige, a
cho nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii,
a kɛŋ zile dɔŋɔ lɛ, a kɛŋ ma titia
muuri dɔŋɔ teeŋ. [9] Ma sí wu-bɔŋ
joŋo ti̱ŋ wu-bɔmuŋ chimiŋ. Di nuu
nɛ tuusɛma, ma sí tuusa ti̱ŋ, ama má
sul Wia duu pɛ tiina lɛ, bɛɛ wiaa Wia
ma liisɛma nɛ duu pɛma lɛ. [10] Ba
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

“Di nuu-kala níi chɛ duu nii sima dunia deeŋ lɛ
a kɛŋ tuɔtɔruŋ,
tiina sí wu-bɔŋŋɔɔ bubul,
a sí wiaa ma nyinyia.

[11] Tiina miirɛ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ,
a ŋiŋaa wialiŋ síi to wutitii woŋbiiŋ,
a fiɛsɛ siiŋ di ba tuɔsaa fiɛlɛ dɔŋɔ nyuŋ,

[12] bɛɛ wiaa Wia siaa kala hɛ nialiŋ síi ŋaa tuɔ-pul wiaa lɛ nɛ,
a wuoli u digilaa maa a ninii ba Wii-suluŋ.
Ama Wia joŋ u hariŋ yia ni-bɔŋŋɔɔ nɛ.”

[13] Di ma nɛ fiɛsɛ siiŋ di ma wuo
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, kubɛɛ nɛ jaŋ wuo
ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ? [14] Di ba níi
dɔgisɛma maa a tiŋ ma tuɔ-pul wu-
ŋaalaa lɛ, Wia jaŋ pɛma lɛ. Ŋii
wiaa, ma sí nialiŋ si dɔgisɛma fá,
a sí ma titia ma wiwalimu. [15] Ama
ma tuɔŋ lɛ má fifá Kirisito a leŋ duu
ŋaa ma Tiina. Bua-na kala lɛ, di
nuu nɛ piɛsiŋ duu jiŋ wii-la si tii ŋ
laa Yesu wiaa dii, ŋaa siri a to wii-
la naasiŋ pu. Ŋ síi fá Wia ŋii, bul
wii-la ari siifiɛlaa. [16] Bua-na kala lɛ,
má leŋ di ma tuɔbiinaa chesi, di ma
wu-ŋaalaa dagɛ ari maa to Kirisito
nɛ. Di ma níi ŋaa ŋii, hiisiŋ jaŋ dii
nialiŋ síi chei ma yiriŋ. [17] Di u nɛ
ŋaa Wia tuɔtɔruŋ di ma na hɛɛŋ a
tiŋ ma síi ŋaa wialiŋ síi to wutitii
woŋbiiŋ wiaa, u nɛ kpia ma si ŋaa
wialiŋ si bi woŋbiiŋ ka to a na hɛɛŋ.
[18] Yesu Kirisito titia suu la haachɛba
wiaa nɛ, duu wuo liisɛla la haachɛba
lɛ. U ŋaa ŋii bala duŋduŋ nɛ. U
nɛ fa ŋaa tuɔ-pul tiina a suu haachɛ
tiŋŋaa wiaa, duu wuo kɛŋla kaa mu
Wia teeŋ. Nuhuobiinee nɛ kpu u
yaraa, ama Wia leŋ u dima wei a
kɛŋ miisiŋ. [19] Ŋii hariŋ u ni-dima
lɛ u mu bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi
ni-diŋsi-la ba si kaa tɔ dia. [20] Niaa
deeŋba nɛ fa via di ba to Wia niiŋ
wiaa bua-la lɛ Nowa fa síi kpaasɛ
liiŋ dabori-bal-la. Bua deeŋ lɛ Wia
fa kɛŋ kenyiri a gbigbɛrɛba di ba ku
juu liiŋ daboro-la, ka ba via. Bua-la
lɛ niaa chori duŋduŋ nɛ fa juu liiŋ
dabori-bal-la, a duori lii-la, a lii a laa
ba miisiŋ. [21] Lii-la tuɔŋ ba si duoro
lii nagɛ ba si fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ
nɛ. Di ba nɛ foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ, u
bi naga ari ŋ yaraa disinniŋ nɛ ba
chɛsɛ ta ŋii. Ba si foŋ Wii-chuɔlɛ
liiŋ ŋii, u naga la yie sul Wia duu to
Yesu Kirisito lɛ si sii suuŋ lɛ a chɛsɛ
la tuɔsaa di ba zɔŋ. [22] U nɛ lii dunia
lɛ a jil Wia-jaŋ a hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-
duoŋ di-hɔnuŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a
bibeŋ Wia tiŋdaaraa ari kuŋ-kuŋ-
kala si kɛŋ doluŋ a hɛ Wia-jaŋ lɛ.

4

Má leŋ faafaa wu-ŋaalaa

[1] A tiŋ Kirisito titia si na hɛɛŋ ŋii,
má kɛŋ ma titia a ŋaa siri di ma
na hɛɛ-la yiri u si na, bɛɛ wiaa nii-
la kala si na hɛɛŋ, haachɛ bira buu
wuo. [2] Ma si hɛ ma mii-kaaniŋ deeŋ
lɛ, ma bira sí ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ to, ama má tuto Wia tuɔtɔruŋ
lɛ. [3] Buŋbuŋ-la kala lɛ ma faa ŋaa
wialiŋ nialiŋ fa si bi Wia jiŋ síi ŋaa
nɛ. Má leŋ wialiŋ. Ma faa to ma
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ nɛ aa ŋaa
wu-liiliŋ, a chil ma titia wiaa, a faa
nyua siniŋ bubugi, a fa faasa didii
kiaa, a yie gɔllɔ nyunyua siniŋ, a faa
kpaarɛ vuiaa maa. Vui-kpaariŋ bi
Wia woŋbiiŋ ka to. [4] Nialiŋ si bi Wia
jiŋ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ kiŋkɛŋ. Lɛɛlɛ
ma bira bi ŋii ŋaa. Niaa deeŋba si

na ŋii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere, ŋii
wiaa nɛ ba tutuusɛma. 5 Ama tapulii
kubala, ba jaŋ dagɛ wialiŋ kala ba
si ŋaa a pi nii-la si ŋaa siri duu dii
ni-weyee ari ni-suunuŋ kala sariya.
6 Ŋla wiaa nɛ tii Kirisito bul Wia wu-
zɔmɔ-la a pi nialiŋ si suba maa, di
ba diŋsiŋ kɛŋ miisiŋ ari Wia si kɛŋ
miisiŋ ŋii. Wia paala dii ba sariya
dunia deeŋ lɛ ari u si dii niaa kala
sariya ŋii. Ama u bul Wia wu-zɔmɔ-
la a pi nialiŋ si suba, di ba diŋsiŋ
wuo kɛŋ miisiŋ.

Ŋii nialiŋ si laa Wia wiaa dii si maga di ba ŋiŋaa dɔŋɔ lɛ

7 Bua-la dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga
nɛ. Ŋii wiaa má kɛŋ ma titia
woruŋ di ma siaa fiɛlɛ, di ma wuo
chuchuɔlɛ Wia. 8 Wii-la si ŋaa
siifiaŋ wiiŋ nɛ ŋla: Má hɛ ma doluŋ
kala a faasa cho dɔŋɔ. Di ma nɛ cho
dɔŋɔ, ma jaŋ tutɔ wialiŋ ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa si ŋaa cheima lɛ. 9 Má kɛŋ
zile a huhuɔrɛ dɔŋɔ woruŋ ma diisiŋ
lɛ, a sí wiaa gugurimu.

10 Wia joŋ doluŋ pi nuu-kala duu
kaa tiŋ tiŋtiŋ-yiri-yiriba nɛ. Ŋii wiaa
nuu-kala kɛŋ wii-la Wia si joŋo pu a
kaa pipɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. 11 Di
Wia nɛ pi nuu-kala doluŋ duu wuo
bubul wiaa, má puu woŋbiiŋ duu
wuo bubul wialiŋ si lii Wia teeŋ. Di
nuu nɛ tima pipi niaa, ú kɛŋ dol-la
Wia si joŋo pu a tima pipiba. Má
ŋaa ŋii di niaa wuo to Yesu Kirisito
lɛ a bibɛsɛ Wia, duu yiriŋ yirɛ wii-
na kala lɛ. U nɛ nii-la si kɛŋ doluŋ
ari yiriŋ a kaa mu wuu. Ami.

Hɛɛ-la nialiŋ si laa Wia wiaa dii síi na

12 Mi naaŋbii-kpianaba, ma sí
leŋe di hɛɛ-la ma si faasa nina, duu
ŋaa wu-kpuŋkpere ma lɛ. Wiaa
deeŋba kala ka magisɛma nɛ. Ma sí
leŋe di wiiŋ deeŋ ŋaa wu-falii ma
teeŋ. 13 Hɛɛ-la Kirisito si na, má
ma na hɛɛ-la titia nɛ. Ŋii wiaa má
jujuɔsɛ. Tapulii-la Kirisito nɛ kɔ ari
u tula, ma jaŋ faasa juɔsɛ. 14 Di ba
níi tuusɛma a tiŋ Kirisito wiaa, Wia
jaŋ pɛma lɛ, bɛɛ wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-
la si kɛŋ doluŋ hɛma lɛ nɛ. 15 Má
si wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa di niaa dɔgisɛma.
Ma kuŋ-kala sí hɛɛŋ na a tiŋ u si kpu
niaa wiaa, koo u si ŋaa gaaru wiaa,
koo u si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, koo u
si ŋaa wu-hɛɛru wiaa. 16 Ama nii-la
kala síi na hɛɛŋ a tiŋ Kirisito wiaa,
u sí leŋe di hiisiŋ kɛnu. U maga di
tiina dɛnnɛ Wia, bɛɛ wiaa niaa jima
ari uu to Kirisito nɛ. 17 Bua-la Wia si
jaŋ dii dunia sariya yie nɛ. U jaŋ laa
sipaaŋ a suomi Wia niaa lɛ. Duu nɛ
saa suomiba lɛ, ɛɛ nɛ saa u jaŋ nagɛ
nialiŋ si bi Wia Wuzɔmɔ-la ka to lɛ?
18 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

"U ŋaa wu-haa nɛ ari ŋ ŋaa tuɔ-pul
tiina Wia sipaaŋ, duu laaŋ ta.
Ɛɛ nɛ saa u jaŋ nagɛ nialiŋ si bi
Wia jiŋ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ?"

19 Ŋii wiaa, má leŋ di nialiŋ síi na
hɛɛŋ a tiŋ Wia tuɔtɔruŋ wiaa ŋiŋaa
wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ. U maga
di ba joŋ ba titia kala a hɛ Wutitii
Tiina-la si ŋaaba, nisiŋ lɛ.

5

Má beŋ Wia nialiŋ woruŋ u si joŋo hɛ ma nisiŋ lɛ

1 Mi kɛŋ wii nɛ di mi bula pi ma
nialiŋ si ŋaa Wia niaa nihiasiŋ. Mi
ma ŋaa Wia niaa nihiaŋ dɔŋ nɛ.
Mi titia siiŋ na hɛɛ-la Kirisito si na
nɛ. Ŋii titia nɛ mi ma jaŋ na tula-
la Kirisito si jaŋ na bua-la lɛ u si
jaŋ miira kɔ. Ŋla nɛ tii mii sulma
2 di ma beŋ Wia nialiŋ u si joŋo hɛ
ma nisiŋ lɛ, ari pie-daaraa si beŋ ba
piesee nyuŋ ŋii. Ma sí leŋe duu nagɛ
ari baa fugɛma di ma beŋba, ama
má beŋba ari ma titia tuɔtɔruŋ. Má
cho tiŋtimii-la, aŋ sí time-la ma síi
laa hariŋ to, bɛɛ wiaa u bi maga di
ma kɛŋ yaribieriŋ aa chɛ moribiee.
3 Ma sí doluŋ kaa beŋ niaa deeŋba
Wia si joŋo hɛ ma nisiŋ lɛ. Ama
má leŋ di ba na ari ma mɛlɛ zɔmɔ,
di ba tuto ma naa-buasuŋ. 4 Di ma
nɛ ŋaa ŋii, tapulii-la Yesu Kirisito si
jaŋ miira kɔ, nii-la si ŋaa Pie-daaraa
kala kuhiaŋ, u jaŋ joŋ ku-la si zɔmɔ

a kii kuŋ-kala pima. U-na bi jaŋ
chei. [5] Ma bapuɔsi-biisiŋ, má joŋ ma
titia hɛ ma nihiasiŋ nisiŋ lɛ. Má kala
kɛŋ ma titia muuri ma dɔŋɔba teeŋ.
Má liisi ari Wia teniŋ tuɔŋ ba bula,

"Wia lii nialiŋ síi bigisi ba titia lɛ
hariŋ nɛ, ama nialiŋ si kɛŋ ba
titia muuri, uu pɛba lɛ nɛ."

[6] Ŋii wiaa, má kɛŋ ma titia muuri
Wia teeŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a wuo
beŋma. Di bua-la nɛ yie, u jaŋ leŋ
di ma ŋaa ni-balaa. [7] Wii-la kala síi
walimɛma, má joŋo hɛ Wia nisiŋ lɛ,
bɛɛ wiaa u níi beŋma. [8] Má leŋ di
ma siaa fiɛlɛ aa pɔ ma titia lɛ woruŋ.
Ma diŋdɔŋ-la Sitaani, uu gollima nɛ
a nagɛ naachigiŋ si gɔllɔ yele chichɛ
kudiilee, aa chɛ duu kɛŋ ma dɔŋɔ
dii. [9] Má via Sitaani aŋ kɛŋ wialiŋ
ma si laa dii kpaŋ kpaŋ. Ma jima
ari nialiŋ ma si laa Wia wiaa dii a
ŋaa ma naaŋbiiriŋ a hɛ dunia sɛmɛ-
na kala, ba maa na hɛɛŋ nɛ. [10] Hɛɛŋ
deeŋ ma síi na bi jaŋ dieni. U ŋii
hariŋ lɛ, Wia-la si kɛŋ zile kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ a yirɛma di ma ma na tula-
la Kirisito si kɛnɛ a kaa mu wuu, u
nɛ jaŋ kɛŋma wasa kii, a leŋ di ma
chaasa chiŋ ari doluŋ. [11] Wia nɛ kɛŋ
doluŋ a kaa mu wuu. Ami.

Chuɔlaa

[12] Mi nɛ leŋe Silivaanas ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ pipima. Mi jima ari u
ma ŋaa la naaŋbii-titii nɛ. Wu-kuu-
bie nɛ mi ŋmuŋsɛ pima di mi ŋaa di
ma nyuŋ nyaasɛ nɛ. Wutitii nɛ, mi
bula pima ŋii Wia si pɛla lɛ. Ŋii wiaa
má chiŋ wiaa deeŋba lɛ kpaŋ kpaŋ.
[13] Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Babilɔŋ lɛ, nialiŋ Wia si liisa di ba
ŋaa u niaa ari u si liisɛma ma ŋii,
ba maa chuɔlɛma. Mi bie Maak maa
chuɔlɛma. [14] Má guori dɔŋɔ a chuɔlɛ
dɔŋɔ, a dagɛ ma si cho dɔŋɔ ŋii.

Ma nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii,
ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LIA-LA
PIITA
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Saamɔŋ Piita nɛ ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ pipima. Mi ŋaa Yesu
Kirisito tiŋtinnu nɛ a ŋaa u naŋzɔɔ
maa. Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma
nialiŋ ma si laa Yesu Kirisito wiaa
dii ari la ma si laa u wiaa dii ŋii. La
di ma kala ŋaa tuɔ-pul timma nɛ a
tiŋ Wia ari la Laataara Yesu Kirisito
wiaa.
2 Wia lahɔrimɔ lɛ yarifiɛlaa jaŋ
yugɛ ma teeŋ, a tiŋ wu-jimii-la ma si
kɛnɛ a mu tigɛ Wia ari la Tiina Yesu
lɛ.

Má leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ di Wia wuo tiŋma

3 U doluŋ lɛ Wia wuo pila kuŋ-kala
la síi chɛ la miisiŋ lɛ, di la wuo kaa
ŋaa wialiŋ kala síi to Wia woŋbiiŋ,
di la wuo jiŋ Wia, nii-la si yirɛla di
la wuo na u tula ari u zɔmuŋ kala.
4 Wiaa deeŋba nɛ ŋaa wu-bal-la u
fa si si u jaŋ ŋaa pila. Wialiŋ zɔmɔ
kiŋkɛŋ la teeŋ. U joŋ wiaa deeŋba
pila di la wuo liisɛ la titia wu-bɔmɔ-
la dunia niaa síi to ba tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa lɛ a ŋiŋaa, ka di la ku nagɛ
ŋii Wia si naga. 5 A tiŋ ma si laa Yesu
wiaa dii ŋii, má hɛ doluŋ di ma mɛlɛ
zɔŋ. Má leŋ di ma wu-jimiŋ puŋa
pipɛ ma mɛli-zɔŋ-la lɛ. 6 Má to ma
wu-jimii-la lɛ a kɛŋ ma titia woruŋ.
Ma si kɛŋ ma titia woruŋ ŋii, má
kɛŋ kenyiri. Ma si kɛŋ kenyiri ma
ŋii, má pɛ kɛŋ nyalima. Ma si kɛŋ
nyalima ŋii, má ŋiŋaa wialiŋ síi to
Wia woŋbiiŋ, 7 a pɛ kɛŋ zile ma
naaŋbiiri-la kala teeŋ, aŋ pɛ choba
maa. 8 Di ma nɛ ŋaa wiaa deeŋba a
yuyugɛ, ba jaŋ pɛ wialiŋ ma si jima a
mu tigɛ la Tiina Yesu Kirisito lɛ, a leŋ
di ma ŋaa nialiŋ Wia si jaŋ kaa titiŋ
u tiŋtiŋŋaa. 9 Nii-la kala si bi wiaa
deeŋba ka ŋaa, u tiina ŋaa nyuluŋ,
a nagɛ nii-la si na u naasiŋ bubuɔŋ
duŋduŋa aŋ bi di-bolii na, bɛɛ wiaa
u tiina paala yu ari Yesu fa chɛsɛ
u buŋbuŋ haachɛba-la u si ŋaa ta
nɛ. 10 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, mii
sulma ari Wia si yirɛma a liisɛma
ŋii, má hɛ doluŋ a chiŋ wiaa deeŋba
lɛ woruŋ. Di ma níi ŋaaba, ma bi
jaŋ lii Wia woŋbiiŋ lɛ. 11 Di ma nɛ
chiŋ woruŋ, ma jaŋ jiŋ ari ma jaŋ
wuo juu la Tiina ari la Laataara Yesu
Kirisito kuorii-la tuɔŋ. U kuorii-la
jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ.
12 Ŋii wiaa nɛ tii bua-na kala lɛ mi
yie liliisima a mu tigɛ wiaa deeŋba
lɛ. Ma paala jiŋ wutitii-la nɛ a chiŋ
u lɛ woruŋ. 13 Mi ha si hɛ mi miisiŋ
deeŋ lɛ, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ di mi
liliisima wiaa deeŋba di ma síba yu,
14 bɛɛ wiaa mi jima ari mi bi jaŋ
dieni dunia deeŋ lɛ. La Tiina Yesu
Kirisito titia dagɛmi wiiŋ deeŋ nɛ.
15 Mi saa chɛ di mi nɛ suba maa, di
ma wuo liliisi wiaa deeŋba bua-na
kala lɛ.

Piita si duu titia nɛ na Yesu u miisiŋ lɛ

16 La bula pima ŋii la Tiina Yesu
Kirisito si kɔ dunia ari doluŋ. Wii-la
la si bula pima bi nagɛ suŋsɔgulɔɔ
wu-jinnaa si sɔgulɔ. La titia siiŋ nɛ
na Yesu Kirisito tula. 17 Bua-la lɛ la
Nyimma Wia si joŋ doluŋ ari tula
pu, la nii yiikoro duu lii wia nyuŋ,
Wii-jaribakɔ yiikoro nɛ. U fa si, “Mi
Bii-chooluŋ nɛ ŋla, mi tuɔŋ tɔrɛ u
nyuŋ.” 18 Bua-la lɛ yiikori-la fa si
bul ŋii di Yesu nɛ fa hɛ peel-la si
bi disinniŋ kɛnɛ nyuŋ. 19 Nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ-
la lɛ ma fa bula ari wiaa deeŋba
jaŋ ŋaa. Má jegile niiba, bɛɛ wiaa
wialiŋ ba si bula nagɛ chaaniŋ nɛ
a chaanɛ birimiŋ tuɔŋ halii taŋ mu
pul. Bua-la lɛ chaaniŋ deeŋ jaŋ pullɛ
a nagɛ nanyualuŋ a hɛ ma tuɔŋ. 20 U
maga di ma laa sipaaŋ jiŋ ari wialiŋ
ba si ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ,
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ nɛ bulba. Ŋii wiaa nuu-
kala bi jaŋ wuo kɛŋ u titia wu-jimiŋ
a dagɛ wialiŋ bubuɔŋ. 21 Wii-la si tii
nɛ ŋla: Wialiŋ ba si bula bi ba titia
tuɔbiinaa lɛ lia. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la

nɛ ku hɛ ba tuɔŋ a leŋ ba bul wialiŋ
Wia si joŋo piba.

2

Wu-nyiari kerichiba si nagɛ ŋii

1 Buŋbuŋ wu-nyiaraa ku nialiŋ
si laa Wia wiaa dii tuɔŋ, a fugiba
ari baa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. Ŋii titia nɛ wu-nyiari
kerichiba jaŋ ku hɛ ma tuɔŋ a luɔra
didagɛma wialiŋ si jaŋ cheima a
paala bul ari ba bi la Tiina Kirisito
jiŋ, nii-la si laaba ta. Ba si ŋaa ŋii,
u bi jaŋ dieni, ka di Wia dɔgisɛba
di ba suu. 2 Niaa jaŋ yugɛ a to
ba hariŋ a ŋiŋaa wu-liili-la wu-
nyiari kerichiba-la síi ŋaa. Ba wu-
ŋaalaa jaŋ leŋ di niaa bul wiaa a
chichei Wia woŋbii-titii-la la síi to.
3 Wu-nyiari kerichi deeŋba jaŋ kɛŋ
tuɔ-luŋuŋ. Ba jaŋ kɛŋ nii-sima a
nyinyisɛma a lilaa ma kiaa maa.
Faafaa kala nɛ Wia dagɛ ari u jaŋ dii
niaa deeŋba yiri sariya a dɔgisɛba
maa. U bi jaŋ dieni ka di Wia
dɔgisɛba di ba mu suu.

4 Buŋbuŋ kala nɛ Wia tiŋdaaraa
dɔŋsuŋ fa ŋaa haachɛ. Ba si ŋaa
ŋii, Wia biba leŋe pɛi. U kɛsɛba
a joŋba yuo hɛ Wia nyiniŋ tuɔŋ.
Ba kɛŋ chɔrumɔɔ vɔɔba a leŋ ba
piŋ birimiŋ tuɔŋ. Ba jaŋ hɛ dimɛ
a kaa mu yi tapulii-la Wia si jaŋ
dii dunia niaa sariya. 5 Bua-la lɛ
Nowa fa si hɛ u miisiŋ lɛ, nialiŋ kala
fa síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, Wia fa biba
leŋe pɛi. U leŋe liiŋ pɛllɛ paa ni-
bɔŋŋɔɔ deeŋba kala, aŋ leŋ Nowa
ari u niaa balipɛ duŋduŋ. Nowa fa
bula pi nialiŋ di baa ŋaa wialiŋ síi to
Wia woŋbiiŋ. 6 Bua-la lɛ tasi-la balia
ma fa hɛ dimɛ. Ba yiriŋ nɛ Sɔdɔm
ari Gɔmɔra. Ba niaa fa síi ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, Wia fa dɔgisɛba nɛ. U fa
joŋ nyiniŋ nɛ a nyigɛba, ba kala dii
buru aŋ ka tuɔruŋ duŋduŋa. Wia
dagɛ ŋii ari u jaŋ dɔgisɛ nialiŋ kala
si bi u woŋbiiŋ ka to. 7 Baal kubala
ba faa yirɛ Lɔt ma fa hɔŋ Sɔdɔm ari
Gɔmɔra tiŋteeŋ nɛ a fa ŋaa tuɔ-pul
tiina. U duŋduŋa nɛ Wia kaa liisɛ
tasi-la tuɔŋ. Ni-bɔmɔ-la wu-ŋaalaa
fa chei u tuɔŋ woruŋ. 8 Lɔt fa si hɔŋ
ni-bɔmɔ-la tuɔŋ, u yie na aŋ pɛ nii
wu-bɔmɔ-la kala ba fa síi ŋaa tasi-la
tuɔŋ tapulii-na kala. Wiaa deeŋba
nɛ leŋe u tuɔŋ viisi, bɛɛ wiaa u-na fa
ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ. 9 Wiaa deeŋba
kala dagɛla ari Wia jiŋ woŋbii-la u
si jaŋ to a laa tuɔ-pul tiŋŋaa ta, di
Sitaani sí wuo magisɛba di ba ŋaa
wu-bɔŋ. Ba bira dagɛla ŋii Wia si
jaŋ ŋaa a dɔgisɛ ni-bɔŋŋɔɔ maa a
kaa mu yi tapulii-la u si jaŋ dii dunia
niaa sariya. 10 Ba tuɔŋ, Wia jaŋ
faasa dɔgisɛ nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ
ari nialiŋ si bi chɛ di ba joŋ ba titia
a hɛ Wia nisiŋ lɛ.

Wu-nyiari kerichi deeŋba bi nuu-
kala ka fá, aŋ pɛ kɛŋ nyu-duoŋ
maa a ŋiŋaa ba tuɔtɔrɛ wiaa. Ŋii
nɛ tii ba yie tuusɛ Wia tiŋdaara-
la si kɛŋ yiriŋ a hɛ Wia-jaŋ lɛ.
11 Wia tiŋdaara-la nɛ kɛŋ doluŋ a
kii wu-nyiari kerichi deeŋba. Ama
Wia tiŋdaara-la biba ka tuusɛ, a bi
cheeriŋ ma joŋo pi niaa deeŋba Wia
sipaaŋ. 12 Wu-nyiari kerichi deeŋba
yie ŋiŋaa wiaa ari pusuŋ si bi wu-
jimiŋ kɛnɛ síi ŋaa ŋii nɛ. Ba yie nagɛ
pusuŋ niaa si yie diɛsɛ di ba kɛsɛ a
kpu nɛ. Ba yie bubul wu-bɔŋŋɔɔ nɛ
a titigɛ wialiŋ ba si bi jiŋ lɛ. Ba si joŋ
cheeriŋ pi niaa dɔŋsuŋ ŋii, ŋii titia
nɛ Wia jaŋ joŋ cheeriŋ piba di ba
suu. 13 Wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa niaa lɛ
ŋii, ŋii titia nɛ Wia jaŋ joŋ wu-bɔmɔ-
la a ṯiŋba. Ba si cho di baa nii sima,
ba paala gɔllɛ wiihɛyɛ nɛ a ŋiŋaa
wu-liiliŋ deeŋba. Ba síi ŋaa ŋii,
niaa yie chichei ma yiriŋ a joŋ hiisiŋ
hɛma lɛ. Ba yie guoli ma tuɔŋ nɛ
ma kala didii kiaa, ama ba yie lii ma
hariŋ a ŋiŋaa ba wu-liiliŋ. 14 Bua-
na kala lɛ di ba nɛ na haal, ba yie
chɛu nɛ ba tuɔŋ lɛ. Ba-na bi lɔl ari
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ. Ba yie nyinyisɛ
nialiŋ si bi Wia wiaa lɛ china kpaŋ
kpaŋ di ba ŋaa haachɛ. Ba ŋaa tuɔ-
luŋ timma nɛ. Wia kaliba hɛba lɛ nɛ.
15 Niaa deeŋba via Wia woŋbiiŋ nɛ
a yeŋŋi. Baa to buŋbuŋ baal kubala
hariŋ nɛ baa yirɛ Beelam. U nyimma

yiriŋ nɛ fa Biɔ. A tiŋ moribiee wiaa
Beelam fa via Wia wiaa aŋ tuto wu-
bɔŋŋɔɔ hariŋ. 16 U si via ŋii, Wia
dagu a leŋ Beelam kakumo bul wiaa
a nagɛ nuhuobiine, a pugu duu sí
wu-yaayasiŋ ŋaa.
17 Wu-nyiaraa kerichi deeŋba
nagɛ lii-bulo si hila nɛ. Ba bira nagɛ
duonuŋ si tina, aŋ ka peliŋ ŋaa kiri
u bi nia nɛ. Niaa deeŋba, Wia jaŋ
joŋba hɛ biriŋ-la si bi dɛrɛ tuɔŋ.
18 Ba yie faasa ŋiŋaa goŋ a bubul ba-
bii-bal wiaa si bi bubuɔŋ kɛnɛ. Ba
yie kɛŋ nii-sima a nyinyisɛ nialiŋ si
bumo liisɛ ba titia nialiŋ si bi wutitii
jiŋ lɛ. Ba yie chɛ di ba nyisɛ niaa
deeŋba di baa ŋaa wu-liili-la kala ba
síi ŋaa. 19 Ba yie nyinyisɛba a bul di
ba nɛ to ba hariŋ, ba jaŋ tii ba titia.
Ama wu-nyiaraa deeŋba paala bi ba
titia tii. Ba nɛ wu-bɔŋŋɔɔ yosuŋ,
bɛɛ wiaa di nuu-kala nɛ leŋe di wii
malu, di u nɛ bi wii-la wuo leŋ, u
yie ku ŋaa wii-la yoŋ nɛ. 20 Di niaa
nɛ ku jiŋ ari la Tiina Yesu Kirisito
nɛ laaba ta ba haachɛba lɛ, di ba nɛ
liisɛ ba titia dunia kialiŋ si yie leŋ
baa ŋaa haachɛ lɛ, di ba nɛ bira leŋ
di wiaa deeŋba malba a kɛŋ doluŋ
ba lɛ, niaa deeŋba didɛriŋ nɛ jaŋ
bɔmɔ kii bua-la lɛ ba ha si bi wutitii-
la jiŋ. 21 Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaaba lɛ, bɛɛ
wiaa ba joŋ hariŋ yia wialiŋ Wia fa
si si di ba tuto a kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ.
U fa jaŋ kpia di ba nɛ fa bi wutitii-
la woŋbiiŋ jiŋ, ama ba jimu nɛ aŋ
joŋ hariŋ yia wialiŋ Wia fa si bula
piba di baa ŋaa. Wiaa deeŋba bi
disinniŋ kɛnɛ. 22 Wiiŋ deeŋ si ŋaa
niaa deeŋba lɛ daga ari namaga-la
niaa síi magu ŋaa wutitii nɛ. Ba si,
“Vaha yie tuɔsɛ nɛ aŋ gura paa dii.
Ba yie fo tooŋ ma liiŋ, ka u bira mu
ŋmoo vichɔɔŋ.”

3

*Tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ mi-
ira kɔ*

1 Mi naŋdɔŋ-kpianaba, mi teŋ-
liamiŋ nɛ ŋla mi si ŋmuŋsa pipima.
Mi tenni-la baliamiŋ tuɔŋ, mi bul
wiaa liliisima di ma wuo to Wia
ari tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ. 2 Mi bul wiaa
deeŋba di mi liisima wialiŋ nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ si bula faafaa ari ba jaŋ ku bal, di
ma síba yu. Má pɛ liliisi wialiŋ la
Tiina Yesu fa si to ma naŋzɔɔba lɛ a
bula pima. U nɛ la Laataara. 3 Mii
chɛ di ma laa sipaaŋ jiŋ ari bua-la
lɛ dunia si jaŋ ku kpagɛ didɛriŋ, ni-
sieree jaŋ to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ
a sisierima lɛ. 4 Yesu fa si dagɛ ari u
jaŋ miira kɔ, ba jaŋ piɛsɛla di “Nii nɛ
u hɛ? Chɛ bɛɛ nɛ saa u jaŋ bira kɔ?”
Ba jaŋ bira bul di bua-la lɛ nialiŋ si
laa sipaaŋ laa Yesu wiaa dii si suba a
kaa kukɔ bua deeŋ lɛ, kuŋ-kuŋ-kala
bi birima, ba kala ha nagɛ ari Wia si
ŋaaba ŋii dunia di-suomuŋ. 5 Nialiŋ
síi bul wiaa deeŋba chaasa jiŋ kialiŋ
kala Wia si ŋaa nɛ, ama ba bi chɛ di
ba sɛi ari faafaa kala dunia fa tuo a
kaa mu yi bua-la lɛ Wia si bul wiaa,
ka wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala-na ku
hɛ dimɛ. Tiŋteeŋ fa hɛ liiŋ tuɔŋ nɛ,
ka Wia kaa pɔrɛ u piŋ u duŋduŋa,
ka liiŋ ma piŋ u duŋduŋa. 6 Lii-la
titia nɛ Wia joŋo tɔ buŋbuŋ dunia-
la, u kala chei. 7 Wia bira bula ari
u jaŋ leŋ di nyiniŋ dii tiŋteeŋ ari
wia nyuŋ kala si hɛ dimɛ lɛɛlɛ ŋla.
Ama ba jaŋ hɛ dimɛ halii, di tapulii-
la Wia si jaŋ dii dunia niaa sariya ku
yi. Nialiŋ si bi u niiŋ wiaa ka to, Wia
jaŋ joŋ cheeriŋ piba di ba suu.

8 Ama mi naŋbii-chooloo, ma sí
wiiŋ deeŋ yu, ari Wia teeŋ tapul-
bala nagɛ jisiŋ bui nɛ, ka jisiŋ bui
ma nagɛ tapul-bala. 9 Niaa dɔŋsuŋ
biina ari Wia fiɛla nɛ ari wialiŋ u si
si u jaŋ ŋaa lɛ. U bi fiɛla, ama u kɛŋ
kenyiri nɛ a tiŋ ma wiaa, bɛɛ wiaa
u bi chɛ di ma kuŋ-kala lɛl. Uu chɛ
di nuu-kala birima lii u haachɛba lɛ
nɛ. 10 Ama tapulii kubala la Tiina
Yesu jaŋ kɔ. Tapulii-la u jaŋ guu kɔ
a di niaa lɛ, ari gaara si yie kɔ a di
niaa lɛ ŋii. Bua-la lɛ nuu-kala jaŋ nii
huuri-bal kubala wia nyuŋ. Duu nɛ
ŋaa, wia nyuŋ jaŋ lɛl, ka kuŋ-kala
si hɛ wia nyuŋ ma jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ
tuɔŋ a nyiigɛ, ka di tiŋteeŋ kuŋ-kala
ma dii nyiniŋ.

11 Ma si jima ari dunia kala jaŋ
lɛl ŋii, ɛɛ nɛ ma biina ari u maga
di ma mɛlɛ nagɛ? U maga di ma
joŋ ma titia kala a pi Wia nɛ, a
sí disiŋ kala kɛŋ, a tuto u woŋbii-
la. 12 Ma síi gbɛrɛ tapulii-la la Tiina
Yesu si jaŋ kɔ ŋii, má pɛ pipesi, di
ma ŋaa wii-na kala ma si jaŋ wuo
ŋaa di tapulii-la yima lima. Tapulii-
la nɛ wia nyuŋ jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ
tuɔŋ a nyiigɛ. Ka kuŋ-kala si hɛ
wia nyuŋ ma jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ a lɛl.
13 Faafaa-la Wia bula ari u jaŋ ŋaa
wia nyu-falii ari tiŋtee-falii. Lee-la
u niaa jaŋ ŋiŋaa tuɔ-pul wiaa. Wiaa
deeŋba nɛ laa gbɛrɛ.

14 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, ma síi
gbɛrɛ di ma na wiaa deeŋba, má
fiɛsɛ siiŋ a leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ, di
tapulii-la nɛ yie, di Wia sí cheeriŋ
kala joŋo pima, ka di ma di Wia siŋ.
15 Mi naaŋbiiriŋ, u maga di ma jiŋ
ari la Tiina Yesu kɛŋ kenyiri nɛ. U
ŋaa ŋii duu wuo laama ta nɛ. Wiaa
deeŋba titia nɛ la naaŋbii-chooluŋ
Pɔɔl ma bul tenni-la kala lɛ u si
ŋmuŋsa pima. Wia nɛ pu wu-jimiŋ
deeŋ u kaa bul wialiŋ. 16 Wialiŋ u si
bula u tenni-la lɛ, ba dɔŋsuŋ hɛyɛ.
Niaa bi ba bubuɔsaa jiŋ. Nialiŋ ma
si bi wiaa jiŋ ari nialiŋ si bi wialiŋ
ba si laa dii lɛ china kpaŋ kpaŋ yie
kɛŋ wialiŋ kaa birimɛ wu-wogusu,
ari ba si yie kɛŋ Wia teniŋ wiaa sɛmɛ
dɔŋsuŋ kaa birimɛ ŋii. Ba síi ŋaa
ŋii, Wia jaŋ dɔgisɛba ba suu. 17 Ma-
na mi naaŋbii-kpianaba, ma paala
jiŋ ari wu-nyiaraa deeŋba jaŋ kɔ.
Ŋii wiaa, má pɔ ma titia lɛ di nialiŋ
si bi Wia niiŋ ka to sí wuo nyisɛma di
ma to ba wu-nyiari-la hariŋ, aŋ joŋ
wialiŋ ma si laa dii a chiŋ ba nyuŋ
ta. 18 Má to la Tiina Yesu Kirisito a
kaa mu, nii-la si ŋaa la Laataara. Di
ma nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ pɛma lɛ woruŋ
a leŋ di ma wasa jimu. U yiriŋ nɛ
niaa jaŋ yirɛ lɛɛlɛ a kaa mu wuu.
Ami.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA JƆƆŊ SI ŊMUŊSA

Wii-la si ku ŋaa nuhuobiine

1 Mi-na Jɔɔŋ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ
pipima a tigɛ wii kubala lɛ nɛ. Wii-
la fa hɛ dimɛ buŋbuŋ kala nɛ a kɛŋ
miisiŋ. La nii u yiikoro a kɛŋ la
siaa ma nau a chaasa benu, a kɛŋ
la nisaa ma digu. 2 Wii-la si ku
ŋaa nuhuobiine, la nau nɛ a ŋaa u
daŋsia, a bul u wiaa pipima. Wii-la
nɛ ŋla: Miisi-la si bi dɛrɛ. U fa hɛ
la Nyimma teeŋ nɛ a ku lii la teeŋ la
nau. Yesu Kirisito nɛ ŋii. 3 U fa si
hɛ la teeŋ ŋii, la na wialiŋ u si ŋaa a
nii wialiŋ maa u si bula. Wialiŋ la si
na aŋ nii maa, ba nɛ la bulaa pima,
di ma wuo juu la tuɔŋ di la kala kɛŋ
nii-bala. La di la Nyimma Wia ari
u Bie Yesu Kirisito kɛŋ nii-bala nɛ.
Laa chɛ di ma ma kɛŋ nii-bala ŋii
nɛ. 4 Laa chɛ di ma tuɔŋ faasa tɔrɛ
nɛ woruŋ, ŋii nɛ tii la ŋmuŋsɛ wiiŋ
deeŋ pipima.

Wia nɛ kɛŋ pulumuŋ

5 Wialiŋ Wia Bie si dagɛla a tigɛ
Wia lɛ, ba nɛ ŋla: Wia nɛ kɛŋ
pulumuŋ. Birimiŋ tuo Wia lɛ. 6 Di
la nɛ si la duu kɛŋ nii-bala aŋ ka laa
ŋaa birimiŋ tuɔŋ wiaa, laa nyia nɛ.
La wu-ŋaalaa ari la wu-bulaa kala
bi wutitii kɛnɛ. 7 Ama di la nɛ ŋaa
pulumuŋ tuɔŋ wiaa a hɛ pulumuŋ
tuɔŋ, ari Wia si hɛ pulumuŋ tuɔŋ
ŋii, ŋii-na la di la dɔŋsuŋ tiŋŋaa
kala kɛŋ nii-bala nɛ. Di la nɛ ŋaa ŋii,
Wia Bie Yesu chaliŋ ma jaŋ chɛsɛ la
wu-bɔŋŋɔɔ kala ta. 8 Di la nɛ si la
bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, laa nyisɛ la titia
nɛ. La bi wutitii kɛnɛ. 9 Ama di la nɛ
sɛyɛ ari laa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a dagɛ la
wu-bɔmɔ-la a pi Wia, u jaŋ wuo jɔŋ
la haachɛba a chɛla a chɛsɛ la wu-
bɔŋŋɔɔ kala ta. Wia kɛŋ wutitii. Ŋii
nɛ tii u jaŋ wuo ŋaa ŋii. 10 Ama di
la nɛ si la bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, la kɛŋ
Wia yirɛ wu-nyiaru nɛ. La bi u niiŋ
wiaa laa hɛ la tuɔŋ.

2

Kirisito chiŋ la hariŋ a pipɛla lɛ

1 Mi biiriŋ, mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ
pipima di ma bira sí wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaa, ama di la kuŋ-kala haa ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, la kɛŋ nuu si chiŋ la
hariŋ. U jaŋ sula laala u Nyimma
teeŋ. Tuɔ-pul Tiina Yesu Kirisito nɛ
ŋii. 2 U nɛ jɔŋ u miisiŋ a yɔɔ suuŋ
la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, di Wia jɔŋ u
baaniŋ ta u fa si kɛnɛ a tiŋ la wu-
bɔŋŋɔɔ wiaa, aŋ jɔŋ la wu-bɔŋŋɔɔ a
chɛla. La duŋduŋa wu-bɔŋŋɔɔ wiaa
dee, dunia kala wu-bɔŋŋɔɔ wiaa nɛ.
3 Ŋla nɛ la jaŋ wuo to jiŋ woruŋ ari
la jiŋ Wia: Di la nɛ to wialiŋ kala
Wia si dagɛ niaa di baa to, ŋii daga
ari la sɛnɛ jiŋ Wia nɛ. 4 Di nuu nɛ si
u jimu, ka u via wialiŋ u si dagɛ niaa
di baa to, tiina ŋaa wu-nyiaru nɛ, u
bi wutitii kɛnɛ. 5 Ama nii-la kala síi
to u niiŋ wiaa, u nɛ nii-la si sɛnɛ cho
Wia kiŋkɛŋ. Di la nɛ to u niiŋ wiaa
ŋii, la jaŋ wuo to jiŋ ari la di Wia
sɛnɛ ŋaa kubala nɛ. 6 Nii-la kala si
si ba di Wia ŋaa kubala, u maga di
u tiina wu-ŋaalaa nagɛ Yesu Kirisito
wu-ŋaalaa nɛ.

Nialiŋ síi vɛŋ pulumuŋ tuɔŋ si nagɛ ŋii

7 Mi bii-chooloo, wii-la mi síi chɛ
mi ŋmuŋsa pima lɛɛlɛ, u bi wu-falii
kala ŋaa Wia si dagɛma di maa to, u
ŋaa wu-binii-la ma fa si nii buŋbuŋ
kala nɛ. Wu-binii-la nɛ Wia niiŋ
wialiŋ ba si dagɛma. 8 Ama u saa
naga ari wu-falii nɛ mi si ŋmuŋsa
pipima, bɛɛ wiaa wiiŋ deeŋ ku ŋaa
wutitii Kirisito miisiŋ lɛ ari ma ma
miisiŋ lɛ. Bua deeŋ lɛ birimiŋ ka
lɛl nɛ, aŋ ka pulumuŋ ha faasa
chaanɛ pir. 9 Nii-la kala si si uu vɛŋ
pulumuŋ tuɔŋ aŋ bɛrɛ u dɔŋɔ tiina,
u ha hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ. 10 Ama nii-
la kala si cho u dɔŋɔ tiina, uu vɛŋ
pulumuŋ tuɔŋ nɛ. Wii-kala bira tuo
si jaŋ ŋaa u siɛra tel. 11 Ka nii-la
kala si bɛrɛ u dɔŋɔ tiina, u tiina vɛŋ

birimiŋ tuɔŋ nɛ. U bi jiŋ lee-la kala
u síi mu. Birimiŋ ŋaa u siaa bi na.

12 Mi biiriŋ, a tiŋ Yesu wiaa nɛ
Wia joŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ a chɛma.
Ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima. 13 Mi
nyimmaba maa, ma jiŋ Nii-la fa si hɛ
dimɛ buŋbuŋ kala nɛ. Ŋii nɛ tii mi
ŋmuŋsa pipima maa. Ma bapuɔsaa
maa, ma lɛɛlɛ yuo dii Sitaani nɛ, ŋii
nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima maa. Mi
biiriŋ, ma ma jiŋ la Nyimma Wia nɛ,
ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima maa.
14 Mi kuhiasiŋ maa, ma jiŋ Nii-la fa
si hɛ dimɛ buŋbuŋ kala nɛ, ŋii nɛ tii
mi ŋmuŋsa pipima. Ma bapuɔsaa
maa, ma ma kɛŋ doluŋ, Wia niiŋ
wiaa ma hɛ ma tuɔŋ lɛ. Ma lɛɛlɛ yuo
dii Sitaani nɛ, ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa
pipima.

15 Ma sí dunia kiaa cho. Nii-la kala
si cho dunia kiaa, u bi la Nyimma
Wia cho. 16 Ŋ tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ari
ŋ siiŋ wu-chooloo ari kialiŋ si ŋaa
niaa bibigisi ba titia lɛ, ba kala bi la
Nyimma Wia teeŋ lia. Ba ŋaa dunia
kiaa nɛ. 17 Dunia ari kialiŋ kala si
hɛ dimɛ nuhuobiine cho, ba kala jaŋ
dɛrɛ. Ama nii-la si ŋaa wialiŋ Wia si
cho, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

Kirisito diŋdɔŋ-baliŋ

18 Mi biiriŋ, dunia didɛriŋ kpaga
nɛ. Ma nia ari Kirisito diŋdɔŋ-
baliŋ jaŋ kɔ. Bua deeŋ lɛ Kirisito
diŋdɔŋŋɔɔ paala yugɛ nɛ a kɔ. Ŋii
wiaa, la jima ari dunia didɛriŋ
kpaga nɛ. 19 Ba lii la tuɔŋ nɛ, ama
la di ba fa bi kubala ŋaa. Di la di
ba nɛ fa ŋaa kubala, ba ma fa ha
jaŋ hɛ la tuɔŋ. Ama ba lii la tuɔŋ
nɛ di la jiŋ ari la di ba bi kubala
ŋaa. 20 Ama ma-na jiŋ wutitii, bɛɛ
wiaa Kirisito joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma
lɛ nɛ. 21 U bi naga di mi ŋmuŋsa
pipima a tiŋ ma si bi wutitii-la jiŋ.
Ama mi ŋmuŋsa pipima a tiŋ ma si
jiŋ wutitii-la nɛ. Ma ma jima ari wu-
nyiari tiina bi wutitii kɛnɛ. 22 Kubɛɛ
nɛ saa ŋaa wu-nyiari tiina? Nii-la
si si Yesu dee bi Kirisito ŋaa, nii-la
Wia si liisa, u dee bi wu-nyiari tiina
ŋaa? Nii-la kala saa si via la Tiina
Wia ari u Bie, u tiina nɛ ŋaa Kirisito
diŋdɔŋ-baliŋ. 23 Nii-la kala si via
Wia Bie, u bi u Nyimma ma jiŋ. Nii-
la ma kala si sɛi Wia Bie, u ma jiŋ u
Nyimma nɛ. 24 Má leŋ di wialiŋ kala
ma si nia buŋbuŋ hɛ ma tuɔŋ a kaa
mu. Di wiaa deeŋba nɛ hɛ ma tuɔŋ
a kaa mu, ma di Wia Bie jaŋ ŋaa
kubala a kaa mu. Ma di u Nyimma
ma jaŋ ŋaa kubala a kaa mu. 25 Wii-
la Kirisito titia si bula duu jaŋ ŋaa
pila nɛ ŋla: U si u jaŋ joŋ miisi-la si
bi dɛrɛ a pila.

26 Mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima a
mu tigɛ nialiŋ síi chɛ di ba nyisɛma
lɛ nɛ. 27 Ama Kirisito joŋ u Diŋ-zɔŋ-
la hɛma lɛ nɛ. Diŋ-zɔŋ-la si hɛma
lɛ ŋii a kaa mu, ma bira bi nialiŋ
dɔŋsuŋ naga, nialiŋ síi chɛ di niaa
didagɛba. U Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ a
dagɛma wii-kala nɛ. Wialiŋ kala u
síi dagɛma ŋaa wutitiiba nɛ, wu-
nyiari dee. Má saa leŋ di ma di
Kirisito ŋaa kubala a kaa mu, ari u
Diŋ-zɔŋ-la si dagɛma ŋii.

28 Mi biiriŋ, di ma ŋaa ŋii a kaa
mu, la jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ chɛɛ-la
Kirisito si jaŋ miira kɔ. Hiisiŋ bi jaŋ
kɛŋla di la faa. 29 Ma si jima ari
Kirisito nɛ kɛŋ wutitii, ma saa jaŋ
jiŋ ari nuu-kala si kɛŋ wutitii, u tiina
ŋaa Kirisito bii nɛ.

3

Wia biiriŋ si nagɛ ŋii

1 Ma na ŋii la Nyimma Wia si
chola. U chola kieli, ŋii nɛ tii u kɛŋla
yiyirɛ u biiriŋ. Wutitii, la sɛnɛ ŋaa
u biiriŋ nɛ. Dunia niaa bi Wia jiŋ,
ŋii nɛ tii ba bila ma jiŋ ŋii. 2 Mi bii-
chooloo, lɛɛlɛ la ŋaa Wia biiriŋ nɛ.
Ama Wia ha bi chaasa daga pullɛ ŋii
la si jaŋ nagɛ. Ama wii-la la si jima
nɛ ŋla: Bua-la lɛ Kirisito si jaŋ kɔ, la
ma jaŋ nagɛ u si nagɛ ŋii, bɛɛ wiaa
la jaŋ nau u si nagɛ ŋii kala. 3 Nii-
la kala síi yiɛlɛ wiiŋ deeŋ lɛ, u jaŋ
liisɛ u titia wu-bɔŋ wu-ŋaalaa lɛ, aŋ
kɛŋ u titia pullɛ duu kɛŋ tuɔ-pula,
ari Kirisito si kɛŋ tuɔ-pula ŋii.

4 Nii-la kala si ŋaa wu-bɔmuŋ, u
chei wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa
bil nɛ di niaa tuto. Di nuu nɛ ŋaa
wu-bɔŋ, u chei wialiŋ nɛ. 5 Ma
kala jima ari Kirisito kɔ duu laa la
wu-bɔŋŋɔɔ ta nɛ. U-na bi wu-bɔŋ
kala ŋaa. 6 Di nuu ari Kirisito nɛ
ŋaa kubala, u tiina bi wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaa. Ama nii-la kala ha síi ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, u tiina bi Kirisito jiŋ. U
siaa ma ha bi u nyuŋ pollo. 7 Mi bi-
iriŋ, ma sí leŋe di nuu-kala nyisɛma
wiaa deeŋba lɛ. Nii-la kala si ŋaa
wutitiiba, u tiina ŋaa tuɔ-pul tiina
nɛ, ari Kirisito si ŋaa Tuɔ-pul Tiina
ŋii. 8 Ama nii-la kala ha síi ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, u ŋaa Sitaani tiina nɛ.
Sitaani ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ buŋbuŋ kala
nɛ a kaa kɔ ari jiniŋ kala. Wii-la si
tii Wia Bie kɔ dunia nɛ ŋla: U kɔ
duu chei Sitaani tiŋtiŋŋaa nɛ. 9 Nii-
la kala si ŋaa Wia bii-lulii, u tiina
bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, bɛɛ wiaa u laa u
wu-ŋaalaa kala nɛ a kaa mu. Wia si
ŋaa u Nyimma ŋii, u bi wu-bɔŋ wuo
ŋiŋaa. 10 Ŋla lɛ nɛ ma jaŋ wuo a to
jiŋ Wia biiriŋ ari Sitaani biiriŋ. Nii-
la kala si bi wutitiiba ŋaa, koo nii-la
kala si bi u dɔŋɔ tiina cho, u tiina bi
Wia bii ŋaa.

Má cho dɔŋɔ

11 Wii-la ma si nia buŋbuŋ kala
nɛ ŋla: U maga di ma cho dɔŋɔ.
12 U bi maga di la nagɛ Keeŋ. U fa
ŋaa Sitaani tiina nɛ a kpu u ŋaana.
Bɛɛ nɛ tii u kpuu? Keeŋ faa ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ nɛ, aŋ ka u ŋaana fa
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. Ŋii nɛ tii u kpuu.
13 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí leŋe duu ŋaa
wu-kpuŋkpere ma lɛ di dunia niaa
nɛ bɛrɛma. 14 La-na cho la dɔŋsuŋ
tiŋŋaa nɛ. Ŋii nɛ tii la jiŋ ari la lii
suuŋ bua lɛ nɛ a kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ. Nii-la kala si bi niaa cho ha hɛ
suuŋ bua lɛ nɛ. 15 Nii-la kala si bɛrɛ
u dɔŋɔ tiina, u ŋaa ni-kpuuru nɛ.
Miisi-la si bi didɛriŋ kɛnɛ, ma jima
ari ni-kpuura buu kɛnɛ. 16 Kirisito
joŋ u miisiŋ yɔɔ suuŋ la wiaa, a
dagɛla ŋii u si chola kiŋkɛŋ. La ma
saa maga di la ma cho la dɔŋsuŋ
tiŋŋaa ŋii nɛ a joŋ la miisiŋ a yɔɔ
suuŋ ba wiaa. 17 Di nuu nɛ kɛŋ kiaa
woruŋ aŋ na u dɔŋɔ tiina u juu wii
a chichɛ kiaa, ka u kɛŋ tuɔ-hɛɛŋ a
bi u nennige fá, ɛɛ nɛ u jaŋ wuo bul
duu cho Wia nɛ? 18 Mi biiriŋ, ma
sí leŋe di la kɛŋ niiŋ duŋduŋa cho
dɔŋɔ. Má leŋ di la to wutitii woŋbiiŋ
a ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, di la wu-ŋaala-
la dagɛ ari la sɛnɛ cho dɔŋɔ nɛ.

19 Di la níi ŋaa ŋii, la jaŋ wuo to
ŋii lɛ jiŋ ari laa to wutitii woŋbiiŋ
nɛ a wuo na wiese Wia teeŋ. 20 Di
la tuɔbiinaa nɛ ha wuo dagɛ ari la
cheye nɛ, la jima ari Wia nɛ yuga
kii la tuɔbiinaa a jiŋ wii-kala. 21 Mi
naaŋbiiriŋ, di la tuɔbiinaa nɛ bi
daga ari la cheye nɛ, la jaŋ kɛŋ nyu-
duoŋ Wia sipaaŋ a wuo na wiese.
22 Ŋii wiaa, di la nɛ sul kuŋ-na kala
u teeŋ, u jaŋ joŋo pila, bɛɛ wiaa laa
to wialiŋ u si leŋe ba ŋmuŋsa bil di
niaa tuto nɛ aa ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ u
tuɔŋ. 23 U bira dagɛla di la ŋiŋaa ŋla
nɛ: Di la laa u Bie Yesu Kirisito wiaa
dii a cho dɔŋɔ, ari u si dagɛla ŋii.
24 Nuu-na kala síi to wialiŋ Wia si
dagɛla di laa to, u tiina hɛ Wia teeŋ
nɛ a kaa mu. Wia ma hɛ u teeŋ a kaa
mu. Ŋla lɛ nɛ la jaŋ to jiŋ ari Wia hɛ
la teeŋ nɛ: U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ
nɛ.

4

Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ si nagɛ ŋii

1 Mi bii-chooloo, di niaa nɛ si di ba
kɛŋ doluŋ a wuo bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma sí guu laa dii ari
baa bul wutitii nɛ. Má laa sipaaŋ
magisɛba na ari ba sɛnɛ kɛŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ nɛ aa bul wiaa. Bɛɛ
wiaa nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
ba yuga nɛ a hɛ dunia lɛ. 2 Ŋla
lɛ nɛ ma jaŋ to a wuo jiŋ di nuu
nɛ kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ: Nii-la
kala si laa Yesu wiaa dii a sɛi duu
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, a
bira sɛi duu ku ŋaa nuhuobiiŋ nɛ a
ku tuu dunia, u tiina nɛ sɛnɛ kɛŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ. 3 Nii-la kala
si bi ŋii bula a tigɛ Yesu lɛ, u bi

Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ kɛnɛ. Dol-la
u tiina si kɛnɛ ŋaa Kirisito diŋdɔŋ-
baliŋ doluŋ nɛ. Ma nia ari Kirisito
diŋdɔŋ-baliŋ deeŋ jaŋ kɔ dunia. U
doluŋ nɛ saa paala hɛ dunia lɛ lɛɛlɛ.
4 Mi biiriŋ, ma nɛ ŋaa nialiŋ Wia si
tii. Ma nɛ lɛɛlɛ kɛŋ doluŋ a kii nialiŋ
si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, bɛɛ wiaa
Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ nɛ kɛŋ
doluŋ a kii dol-la dunia niaa si kɛnɛ.
5 Nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
ba hɛ dunia nisiŋ lɛ nɛ a bubul dunia
wiaa. Ŋii nɛ tii dunia niaa jegilee nii
ba teeŋ. 6 Ama la-na ŋaa nialiŋ Wia
si tii nɛ. Nii-la kala si jiŋ Wia, u tiina
ma jegilee nii la teeŋ nɛ. Nialiŋ ma
si bi Wia jiŋ, ba bi la teeŋ jegili. Ŋla
lɛ nɛ la jaŋ wuo to jiŋ wutitii tiŋŋaa
ari wu-nyiaraa.

Wia si cho niaa ŋii

7 Mi bii-chooloo, má leŋ di la cho
dɔŋɔ. Di la nɛ cho dɔŋɔ, u lii Wia
teeŋ nɛ. Nii-la kala si cho niaa ŋaa
Wia bii-lulii nɛ a jiŋ Wia. 8 Nii-la
ma kala si bi niaa cho, u bi Wia jiŋ,
bɛɛ wiaa chonuŋ ŋaa Wia kuŋ nɛ.
9 Ŋla nɛ Wia dagɛla ari u si chola:
U joŋ u Bii-bala duu ku tuu dunia,
di la tou lɛ a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.
10 Ŋla nɛ chonuŋ nagɛ: U bi naga la
nɛ laa sipaaŋ cho Wia, ama Wia nɛ
laa sipaaŋ chola. U tiŋ u Bie u ku tuu
suu la wiaa, di Wia joŋ u baaniŋ ta
u fa si kɛnɛ a tiŋ la haachɛba wiaa,
a joŋ la haachɛba chɛla. 11 Mi bii-
chooloo, Wia si chola ŋii, u maga di
la ma cho dɔŋɔ. 12 Nuu-kala ha bi
Wia naa. Di la nɛ cho dɔŋɔ, Wia hɛ
la teeŋ nɛ a kaa mu. Di u nɛ hɛ la
teeŋ ŋii, la jaŋ cho Wia ari la dɔŋsuŋ
tiŋŋaa kiŋkɛŋ.

13 U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ duu
didagɛla. Ŋii lɛ nɛ la to jiŋ ari la
hɛ Wia teeŋ nɛ, Wia ma hɛ la teeŋ
nɛ a kaa mu. 14 La titia na a ŋaa
siada di Wia ta u Bie duu ku tuu ŋaa
dunia niaa Laataara. 15 Nuu-kala si
wuo bul ari Yesu nɛ ŋaa Wia Bie,
Wia hɛ tiina teeŋ nɛ a kaa mu. U
tiina ma hɛ Wia teeŋ nɛ a kaa mu.
16 Ŋii nɛ la titia jiŋ a laa dii ari Wia
si chola ŋii. Chonuŋ ŋaa Wia kuŋ
nɛ. Nii-la kala si cho Wia ari niaa
a kaa mu, u tiina hɛ Wia teeŋ nɛ a
kaa mu. Wia ma hɛ u tiina teeŋ a
kaa mu. 17 Di la nɛ cho Wia ari niaa
kiŋkɛŋ, la jaŋ nagɛ ŋii u fa si naga
dunia lɛ. Di la nɛ ŋaa ŋii, la jaŋ kɛŋ
nyu-duoŋ tapulii-la Kirisito si jaŋ dii
dunia niaa sariya. 18 Nii-la si cho
Wia ari niaa, u tiina bi fawulluŋ ka
fá. Di la nɛ cho Wia ari niaa kiŋkɛŋ,
chonu-la kiri fawulluŋ ta nɛ. Di la nɛ
haa fá fawulluŋ ari Wia jaŋ dɔgisɛla,
la ha bi Wia ari niaa cho kiŋkɛŋ.
19 Wia nɛ laa sipaaŋ chola. Ŋii nɛ
tii la ma wuo cho Wia ari niaa. 20 Di
nuu nɛ si u cho Wia nɛ aŋ bɛrɛ u
dɔŋɔ tiina, u ŋaa wu-nyiaru nɛ. U
si wuo na u dɔŋɔ tiina aŋ buu cho,
ŋii-na u bi Wia u si bi wuo na ma
cho. 21 Wia bula pila ari nii-la kala
si chou, u maga duu cho u dɔŋɔ tiina
ma nɛ.

5

Wia biiriŋ jaŋ kɛŋ doluŋ a wuo dunia

1 Nii-la kala si laa dii ari Yesu nɛ
ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, u ŋaa
Wia bii nɛ. Nii-la kala ma si cho nuu,
u cho nii-la bie ma nɛ. 2 Di la nɛ cho
Wia a tuto wialiŋ u si dagɛla di la
ŋiŋaa, la jaŋ wuo jiŋ ari la ma cho
Wia biiriŋ nɛ. 3 Di la níi to wialiŋ u
si dagɛla di la ŋiŋaa, ŋii jaŋ dagɛ ari
la cho Wia nɛ. U bi hɛi a pila di la to
wiaa deeŋba, 4 bɛɛ wiaa Wia bii-lulii
kala jaŋ kɛŋ doluŋ a wuo dunia ari
u kiaa kala. La si ŋaa Wia yarida-la
nɛ pila doluŋ deeŋ. 5 Kubɛɛ nɛ saa
kɛŋ doluŋ duu wuo dunia ari u kiaa?
See nii-la kala si laa dii ari Yesu nɛ
ŋaa Wia Bie.

Kialaa batori si ŋaa Yesu daŋsia

6 U-na Yesu Kirisito nɛ kɔ dunia. U
si hɛ dunia lɛ, u to liiŋ ari chaliŋ kala
lɛ nɛ a lii. Liiŋ duŋduŋa lɛ dee u to.
U to chaliŋ ma lɛ nɛ, bɛɛ wiaa ba kɛŋ
liiŋ a fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. U bira suu,
u chaliŋ ma jaasɛ. 7 Wia Diŋ-zɔŋ-la

ŋaa wiaa deeŋba daŋsia. U-na kɛŋ
wutitii. 8 Kiaa batori nɛ saa ŋaa u
daŋsia tiŋŋaa. Wia Diŋ-zɔŋ-la ari
lii-la ari u chal-la. Ba kala kɛŋ nii-
bala nɛ. 9 Di nuu nɛ ŋaa wii siada
tiina, la yie sɛi wii-la nɛ. Ama di
Wia nɛ ŋaa wii siada tiina, u nɛ ŋaa
siifiaŋ wiiŋ a kii nuhuobiine si si wii-
la ŋaa wutitii nɛ. Wia saa ŋaa u Bie
siada tiina nɛ. Wialiŋ kala u si bula a
tigɛ u lɛ ŋaa wutitii nɛ. 10 Nii-la kala
si laa Wia Bie wiaa dii, u tiina jima u
tuɔŋ lɛ ari wialiŋ Wia si bula a tigɛ u
lɛ ŋaa wutitii nɛ, a ŋaa wiaa deeŋba
daŋsia. Ama nii-la kala si bi Wia laa
dii, u kɛŋ Wia yiyirɛ wu-nyiaru nɛ,
bɛɛ wiaa u bi wii-la u si bula a tigɛ u
Bie lɛ laa dii. 11 Wii-la Wia si bula nɛ
ŋla: duu pila miisi-la si bi dɛrɛ nɛ.
Miisi-la hɛ u Bie teeŋ nɛ. 12 Nii-la
kala si hɛ Wia Bie teeŋ kɛŋ miisi-la
nɛ. Nii-la kala ma si bi Wia bile teeŋ
hɛ, u ma bi miisi-la kɛnɛ.

La jaŋ wuo jiŋ ari la kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ

13 Mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima di
ma nialiŋ si laa Wia Bie wiaa dii ma
wuo jiŋ ari ma kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ
nɛ. 14 La ma jima ari la nɛ sul kuŋ-
kala Wia teeŋ, la jaŋ wuo kɛŋ nyu-
duoŋ a sul, bɛɛ wiaa la jima ari ku-la
u si cho duu joŋo pila, u jaŋ jegile nii
la teeŋ. 15 Di la nɛ saa jima ari la nɛ
sul kuŋ-kala u teeŋ, u nɛ yie jegile
nii la teeŋ, ŋii-na la ma jima ari u
yie joŋ ku-la la síi chɛ pila nɛ.

16 Di nuu-kala nɛ na u dɔŋɔ tiina
duu ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u maga di tiina
sul Wia puu nɛ di Wia joŋ u miisiŋ
chɛu. Mi bul ŋla a tigɛ nialiŋ si ŋaa
wu-bɔmɔ-la lɛ si bi maga di ba suu
lɛ nɛ a tiŋ ba wu-bɔmɔ-la wiaa. Wu-
bɔŋŋɔɔ dɔŋsuŋ hɛ dimɛ. Di nuu nɛ
ŋaaba, u tiina jaŋ suu. Di nuu nɛ
saa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba, mi bi
si di ma sul Wia duu joŋ u miisiŋ
chɛu. 17 Wu-bɔŋ kala ŋ si ŋaa, ŋaa
haachɛ nɛ. Ama wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa
dabaŋ dabaŋ nɛ. Di ŋ nɛ ŋaa ba
dɔŋsuŋ, ŋ bi jaŋ suu a tiŋ ba wiaa.

18 La jima ari Wia bii-lulii kala
bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa. Wia Bie nɛ yie
bibenu. Sitaani buu wii-kala wuo
ŋaa.
19 La ma jima ari la ŋaa Wia bii-
lulia nɛ. Ni-kaana-la-na kala si hɛ
dunia lɛ hɛ Sitaani nisiŋ lɛ nɛ.
20 La bira jima ari Wia Bie nɛ kɔ
a suri la siaa di la wuo jiŋ Wii-titii-
la. La di Wii-titii-la ŋaa kubala nɛ.
La di u Bie ma ŋaa kubala, bɛɛ wiaa
Wia Bie ari Wia ma ŋaa kubala nɛ.
U nɛ ŋaa Wia titia. U nɛ joŋ miisi-la
si bi dɛrɛ pila. 21 Mi biiriŋ, má liisɛ
ma titia vuiaa lɛ.

TEŊ-LIA-LA JƆƆŊ SI ŊMUŊSA

[1] Mi-na nihiaŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ aa pi ŋ-na haal-la Wia si liisa,
ari ŋ biiriŋ, nialiŋ mi si sɛnɛ cho
woruŋ. Mi duŋduŋa dee nɛ choma
ŋii, la di nialiŋ kala si ku jiŋ wutitii-
la nɛ choma. [2] La choma ŋii a tiŋ
wutitii-la si hɛla lɛ. U saa jaŋ hɛla lɛ
a kaa mu.
[3] La Nyimma Wia ari u Bie Yesu
Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fála nen-
nige, a leŋ di la hɔŋ ari yarifiɛlaa, a
pɛla lɛ di la sɛnɛ to wutitii lɛ a cho
dɔŋɔ.

U maga di la cho dɔŋɔ

[4] Mi tuɔŋ tɔrɔ kiŋkɛŋ mi si na ari
ŋ biiriŋ dɔŋsuŋ to wutitii-la lɛ, ari la
Nyimma Wia si si laa to ŋii. [5] Haal,
mii suluŋ di ŋ to wii-la dɔŋɔ Wia fa
si bula pila buŋbuŋ kala. U bi wu-
falii kala ŋaa. U nɛ ŋla: U maga di
la cho dɔŋɔ. [6] Di la níi to wialiŋ ba si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ŋii jaŋ dagɛ
ari la sɛnɛ cho Wia ari niaa nɛ. Wii-
la Wia fa si bula pila buŋbuŋ kala nɛ
ŋla: di la cho dɔŋɔ.
[7] Niaa yuga a hɛ lee-kala dunia
lɛ di ba nyisɛ niaa. Niaa deeŋba
bi sɛyɛ ari Yesu Kirisito ku ŋaa
nuhuobiiŋ nɛ a ku tuu dunia. Nuu-
kala si nagɛ niaa deeŋba ŋaa ni-
nyisɛru nɛ a ŋaa Kirisito diŋdɔŋ-bal
maa. [8] Má pɔ ma titia lɛ a sí leŋ
di tiŋtimii-la ma si tima, duu chei.
Ama má tiŋ ŋii di Wia wuo joŋ ma
time kala a pima. [9] Nii-la kala si bi
wialiŋ Kirisito duŋduŋa si daga ka
to aŋ dagɛ wiaa dɔŋsuŋ pipɛ wialiŋ
lɛ, u tiina bi Wia teeŋ hɛ. Ama nii-
la kala síi to wialiŋ Kirisito si daga
duŋduŋ, u tiina hɛ Wia ari u Bie kala
teeŋ nɛ. [10] Di nuu-kala nɛ kɔ ma teeŋ
a bi wiaa deeŋba dagɛ, ma sí leŋe di
tiina bira juu ma dia. Ma paala síu
chuɔlu. [11] Di nuu-kala nɛ chuɔlu a
kɛnu woruŋ, u ma ŋaa u dɔŋɔ tiina
nɛ a pɛu lɛ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.

Wu-kaanaa

[12] Mi kɛŋ wiaa yugɛ nɛ mi síi chɛ
di mi bula pima. Ama mi bi chɛ di
mi ŋmuŋsɛ ba kala teniŋ tuɔŋ. Mii
chɛ di mi titia ku yi ma teeŋ nɛ a
bula pima. Bua-la mi tuɔŋ jaŋ faasa
tɔrɛ.
[13] Ŋ dihaala Wia si liisa, u biiriŋ
ka chuɔluŋ woruŋ.

TEŊ-TORI-LA JƆƆŊ SI ŊMUŊSA

[1] Mi-na nihiaŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ pipi ŋ-na Gayas, mi naŋdɔŋ-la
mi si sɛnɛ cho woruŋ.
[2] Mi naŋdɔŋ-choolii, mi jima ari
ma di Wia hɔnuŋ zɔmɔ. Ŋii titia
nɛ mi yie chuɔlɛ Wia pipiŋ di ŋ kɛŋ
doluŋ ŋ yaraa ma lɛ. [3] La naaŋbiiriŋ
lii woŋbiiŋ ku bula pimi ŋii ŋ síi to
wutitii. Ba bula ari ŋ wu-ŋaalaa nɛ
dagɛ ŋii. U ŋii ŋaa mi tuɔŋ tɔrɛ
kiŋkɛŋ. [4] Wii-kala bi leŋe mi tuɔŋ
tɔrɛ kiŋkɛŋ a magɛ mi si nia ari mi
biiriŋ ka to wutitii woŋbii-la.

Jɔɔŋ bɛsɛ Gayas lɛ

[5] Mi naŋdɔŋ-choolii, ŋŋ ŋaa
woruŋ ŋ si yie pipɛ ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa
lɛ si laa Yesu wiaa dii a kɛŋba
woruŋ, di ba nɛ ŋaa nuhuɔraa maa.
Ŋŋ to woŋbiiŋ woruŋ nɛ. [6] Ba bul ŋ
wiaa a pi la nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi. Ba bul ŋii ŋ si cho niaa.
U maga di ŋ ma hɛ doluŋ a pipɛba
lɛ ari kuŋ-kala ba síi chɛ di ba kaa
vɛŋ woŋbiiŋ. Ŋaa ŋii si jaŋ leŋ di
Wia tuɔŋ tɔrɛ, [7] bɛɛ wiaa ba lii ba
diisiŋ lɛ di ba tiŋ Kirisito tiŋtiŋŋaa
nɛ. Ba via di ba laa kuŋ-kala nialiŋ
si bi Wia wiaa laa dii teeŋ nɛ. [8] U
maga di la nialiŋ si laa Wia wiaa dii
nɛ pɛ niaa deeŋba lɛ. Di la nɛ ŋaa
ŋii, la jaŋ wuo ŋaa ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa
a pɛba lɛ wutitii tiŋtiŋŋaa lɛ.

Dayɔtifis bi woruŋ ŋaa

[9] Mi laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ a
pi ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi. Ama baal kubala ba síi yirɛ
Dayɔtifis hɛ ma tuɔŋ a faa cho duu
ŋaa ma kuhiaŋ. U jɔŋ hariŋ yia wii-
la mi si bula nɛ. [10] Di mi nɛ kɔ, mi
jaŋ bula pima wialiŋ kala u síi ŋaa.
U yie gaa mi hariŋ a chichei mi yiriŋ.
Ŋii ma duŋduŋa dee. La naaŋbiiri-
la si ŋaa nuhuɔraa, di ba nɛ kɔ, u
biba woruŋ kɛŋ, aŋ bira pɔ nialiŋ
ma síi chɛ di ba kɛŋba woruŋ, di ba
sí ŋii ŋaa. U yie kiriba dia-la lɛ, lee-
la nialiŋ si laa Yesu wiaa dii si yie
hilimi.
[11] Mi naŋdɔŋ-choolii, sí nialiŋ síi
ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ chesu. Ama chichesi
nialiŋ síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. Nii-la
kala síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa Wia bii-
lulii nɛ. Nii-la ma kala síi ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, u tiina bi Wia jiŋ. [12] Baal-la
ma ba síi yirɛ Dɛmiitias ŋaa ni-zɔŋ
nɛ. Nuu-kala bubul u wiaa woruŋ.
U wu-ŋaalaa ma titia dagɛ ŋii u síi
to wutitii lɛ ŋii. Mi maa bul u wiaa
woruŋ. Ma jima ari wialiŋ kala mi
síi bul ŋaa wutitii nɛ.

Chuɔlaa

[13] Mi kɛŋ wiaa yugɛ nɛ mi síi chɛ
di mi bula piŋ. Ama mi bi chɛ di mi
ŋmuŋsɛ ba kala teniŋ tuɔŋ. [14] Mii
chɛ di mi titia ku yi-ŋ nɛ lɛɛlɛ, di la
hɔnɔ bul wiaa.
[15] Ŋ jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ŋ
naŋdɔŋsuŋ kala si hɛ daha ka
chuɔluŋ. Ŋ ma chuɔlɛ la naŋdɔŋsuŋ
kala si hɛ dimɛ pila.

TEŊ-LA
JUUD
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Juud nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ. Mi ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinnu
nɛ a ŋaa Jeems ŋaana maa. Mi
ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ Wia
si yira, nialiŋ la Nyimma Wia si cho,
nialiŋ Yesu Kirisito síi beŋ di ba hɔŋ
sɔm.
2 Wia jaŋ fáma nennige woruŋ a
leŋ di ma na yarifiɛlaa kiŋkɛŋ, a na
ŋii u si choma kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

Juud bul wiaa a tigɛ nialiŋ si bi wutitii kɛnɛ aŋ dagɛ niaa.

3 Mi naŋdɔŋ-chooloo, mi fa cho
di mi ŋmuŋsɛ teniŋ pima nɛ, a bul
wiaa a tigɛ ŋii Wia si laa la di ma
kala ta lɛ. Ŋii nɛ mi na di u maga
di mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a sulma
di ma kala luloo woruŋ a tiŋ wialiŋ
la si laa dii wiaa. Wia joŋ wialiŋ
hɛ u niaa nisiŋ lɛ bala nɛ. 4 Mi
bul wiiŋ deeŋ pipima, bɛɛ wiaa niaa
dɔŋsuŋ luɔra juu ma tuɔŋ nɛ. Ba bi
Wia woŋbiiŋ ka to, ŋii wiaa Wia jaŋ
dɔgisɛba a leŋ di ba suu. Wia teniŋ
tuɔŋ ba bul faafaa kala nɛ di Wia jaŋ
ŋaa ŋii pi nialiŋ si bɔmɔ. Ba ŋaa ni-
bɔmɔ nɛ aa bul ni-pipili wiaa. Wia
si fála nennige a laala ta, ba to ŋii a
kɛŋ Wia wu-zɔmɔ-la kaa birimɛ ba
ku ŋaa wu-liili wiaa. Ba yie bul ari
ba bi la Tiina Yesu Kirisito jiŋ, nii-la
si ŋaa la kala kala Kuhiaŋ.
5 Ma jiŋ wiaa deeŋba kala mi síi
chɛ di mi bula pima nɛ, ama mii chɛ
di mi liliisima nɛ, di ma jiŋ ari bua-
la lɛ Wia si kɛŋ u niaa kaa lii Ijipiti
tiŋteeŋ lɛ, nialiŋ dɔŋsuŋ bira bi u
wiaa laa dii, ŋii nɛ u kpuba. 6 Ma
sí yu ari Wia dɔgisɛ u tiŋdaaraa ma
nɛ. Ba nɛ fa kɛŋ doluŋ a bibeŋ leree
nɛ, ka ba lii lee-la ba si hɔnɔ a bi
dimɛ hɔnɔ. Ŋii nɛ Wia kɛŋba hɛ
chɔrumɔɔ a bil birimiŋ tuɔŋ lim. Ba
jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu, see di
tapulii-la Wia si jaŋ dii niaa sariya
ku yi. 7 Bira Wia dɔgisɛ tasi-la ba síi
yirɛ Sɔdɔm ari Gɔmɔra ari ta-bala-la
kala si golli lee-la. Nialiŋ fa si hɛ tasi-
la tuɔŋ faa ŋaa wu-liiliŋ ari disinni-
la nuhuobiinee paala si bi maga di
ba ŋaa. Wia joŋba hɛ nyiŋ-la lɛ síi
dii deeŋ deeŋ, u bi disɛ. Wia chɛ di
la na ŋii a sí wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa nɛ.
8 Nialiŋ si luɔra ku hɛ ma tuɔŋ, ba
wu-ŋaalaa nagɛ buŋbuŋ nialiŋ Wia
si dɔgisa nɛ. Ba nɛ yie bibiinɛ wu-
bɔŋŋɔɔ ba tuɔŋ lɛ, a to ŋii lɛ a ŋiŋaa
wu-liiliŋ. Ba via Wia doluŋ kala
aŋ tutuusɛ Wia tiŋdaaraa joŋŋoo.
9 Bua kubala Wia tiŋdaaraa kuhiaŋ
ba síi yirɛ Maakil, ari Sitaani fa kɛŋ
Moosis ku-suuŋ wiaa yuyuo dɔŋɔ.
Ba si ŋaa ŋii, Maakil bi wii-kala bula
chei Sitaani tuɔŋ, ama u ta bul nɛ
ari la Tiina Wia jaŋ dɔgisu. 10 Ama
niaa deeŋba si juu ma tuɔŋ, ba yie
tutuusɛ nialiŋ ba si bi ba wiaa jiŋ.
Ba wu-ŋaalaa nagɛ pusuŋ si bi wu-
jimiŋ kɛnɛ síi ŋaa ŋii nɛ. Wialiŋ ba
síi ŋaa jaŋ leŋ di Wia dɔgisɛba di
ba suu. 11 U jaŋ lɔrɔ piba. Wialiŋ
Keeŋ fa síi ŋaa, ba nɛ ba maa ŋaa
ŋii. Baal kubala fa hɛ dimɛ, baa
yirɛ Beelam. U via woŋbii-titii-la
aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a laa moribiee.
Ŋii titia nɛ niaa deeŋba ma ŋiŋaa.
Baal kubala ba fa síi yirɛ Kɔra ma
fa via Moosis niiŋ aŋ suu, ŋii titia
nɛ nialiŋ wiaa la si bula ma via Wia
niiŋ. Ba ma jaŋ suu. 12 Di ma nialiŋ
si cho dɔŋɔ nɛ hilime di ma dii kiaa,
niaa deeŋba yie guoli ma tuɔŋ nɛ.
Ba nagɛ naŋchuɔsuŋ nɛ aa chei ma
kudiile-la. Di ba níi dii kiaa, ba
duŋduŋa wiaa nɛ ba yie chil. Ba
nagɛ duonuŋ si yie tiŋ duu nii, ka
peliŋ ŋaa kiri u bi nia. Ba bira nagɛ
tiisi-la si maga di ba nɛŋ bua-la si yie
di ba nɛŋ, ka ba bi nɛnɛ nɛ. Ba ta
hɛ dimɛ pɛi nɛ, ba jaŋ huro churiba
di ba suu. 13 Niaa deeŋba nagɛ lii-
peliŋ si dolie nɛ, u yie ŋmoo liiŋ u
gugulimi a ŋmoo disinniŋ kaa mu
liiŋ niiŋ. Ba bira nagɛ cheŋwulaa
si yie churi a mu juu sɛmɛ dɔŋɔ
birimiŋ tuɔŋ lim. Ba jaŋ hɛ dimɛ a
kaa mu wuu.

14 Baal kubala nɛ ba fa síi yirɛ Inɔk
fa bul niaa deeŋba wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, faafaa kala nɛ. U fa
ŋaa Adam nihiliɛrɛ-liɛrɛ balipɛ nɛ.
U si, "Má bee na, la Tiina Wia kɔ
nɛ a kɛŋ u tiŋdaaraa bui fii fiiba
kaa kɔ. Ba-na bi disinniŋ kɛnɛ.
15 Wia kɔ duu dii nuu-kala sariya,
a joŋ cheeriŋ pi ni-bɔmɔ-la kala a
tiŋ wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa, ari wu-
bɔmɔ-la kala ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba si
bula a tigɛ Wia lɛ." 16 Niaa deeŋba
yie gugurimɛ wiaa, ba tuɔŋ bi kuŋ-
kala nyuŋ tɔrɛ, baa to ba tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa hariŋ a kɛŋ ba-bii-baliŋ
a kɛŋ nii-sima a nyisɛ niaa lilaa ba
kiaa.

Juud si chagilɛ niaa ŋii

17 Ama mi naŋdɔŋ-chooloo, má
liliisi wialiŋ la Tiina Yesu Kirisito
naŋzɔɔba si bula pima ari ba jaŋ
ku ŋaa. 18 Ba bula pima ari dunia
didɛriŋ, ni-sieree jaŋ kɔ. Ba yie tuto
ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ a ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ. 19 Ni-yiri deeŋba jaŋ
kɛŋma pɔrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋiŋaa wiaa
ari dunia niaa síi ŋaa ŋii. Wia Diŋ-
zɔŋ-la tuo ba lɛ. 20 Ama ma-na,
mi naŋdɔŋ-chooloo, wialiŋ ma si
laa dii lii Wia teeŋ nɛ. Ŋii wiaa,
má kɛŋba woruŋ a waaba lɛ, a to
Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ a chuchuɔlɛ Wia.
21 Wia si choma ŋii, má chiŋ ŋii lɛ
kpaŋ kpaŋ, a gbɛrɛ la Tiina Yesu
Kirisito duu kɔ, nii-la si jaŋ fáma
nennige a pima miisi-la si bi dɛrɛ.
22 Nialiŋ si kɛŋ tuɔsaa balia, má bul
Wia wiaa piba di ba laa dii. 23 Nialiŋ
si yeŋŋe di ba juu Wia nyiniŋ, má
lɛrɛ liisɛba nyiŋ-la tuɔŋ. Má fába
nennige, ama má chichel a kɛŋ ma
titia di wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa ba
yaraa lɛ sí ma chol.

24 Má leŋ la zizil Wia. U nɛ kɛŋ
doluŋ, u jaŋ wuo pɛma lɛ di ma sí
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, a sí wii-kala chei u
sipaaŋ, di ma wuo na u zɔmuŋ a
wuo chiŋ u sipaaŋ a jujuɔsɛ. 25 U
duŋduŋa nɛ ŋaa Wia, u nɛ to la
Tiina Yesu Kirisito lɛ a laala ta. Má
dɛnnu a pu yiriŋ, u nɛ kɛŋ doluŋ a
tii kuŋ-kala aa beŋba maa, a lii di-
suomuŋ kukɔ lɛɛlɛ a kaa mu deeŋ
deeŋ. Ami.

WIALIŊ WIA SI JOŊO DAGƐ JƆƆŊ A MU TIGƐ YESU KIRISITO LƐ

1 Wiiŋ deeŋ nɛ Wia joŋo pi Yesu
Kirisito duu joŋo dagɛ u tiŋtinnaa,
di ba jiŋ wialiŋ si jaŋ ŋaa lɛɛlɛ.
Wia tiŋ u tiŋdaara u kɔ u tiŋtinna
Jɔɔŋ teeŋ a bul wialiŋ pu. 2 Ŋii nɛ
Jɔɔŋ sɛi Wia wialiŋ ari wialiŋ kala
Yesu Kirisito si bula, ari wialiŋ kala
u si na, a ŋaa wiaa deeŋba siada
tiina. 3 Nialiŋ si karimɛ wiaa deeŋba
di niaa nii ari nialiŋ si jegile nii
wiaa deeŋba a laa hɛ ba tuɔsaa lɛ a
tutoba, Wia jaŋ pɛba ma lɛ, bɛɛ wiaa
bua-la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa kpaga
nɛ.

Jɔɔŋ chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ Esia lɛ

4 Mi-na Jɔɔŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi tasiŋ balipɛ-la si hɛ Esia
tiŋteeŋ lɛ. Wia lahɔrimɔ lɛ, u jaŋ
leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa. U nɛ
ŋaa nii-la si hɛ dimɛ, nii-la fa si hɛ
dimɛ faa faa kala ari nii-la si jaŋ
kɔ. Wiaa deeŋba ma lii Wia Diŋsiŋ
balipɛ-la si chiŋ Wia kuori-kpasa-la
sipaaŋ nɛ. 5 Ba lii Yesu Kirisito teeŋ
nɛ. U nɛ ŋaa ba siada tiina a kɛŋ
wutitii. U nɛ suba. U nɛ bira ŋaa nii-
la si laa sipaaŋ sii suuŋ lɛ. U nɛ kɛŋ
dunia kuoroo kala doluŋ. Má leŋ di
la dɛnnu u si chola ŋii a joŋ u chaliŋ
a jaasɛ, a liisɛla haachɛba lɛ. 6 U nɛ
leŋe la duu kala dii kuoruŋ a timaa
pi Wia, nii-la si ŋaa u Nyimma. U
nɛ kɛŋ yiriŋ ari doluŋ a kaa mu
wuu. Ami. 7 Má bee na, u jaŋ to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ kukɔ. Nuu-
kala jaŋ nau. Nuu-kala si joŋ kua
tɔbu jaŋ nau. Ni-yiriba kala si hɛ
dunia lɛ jaŋ yel a tiŋ u wiaa. Wiiŋ
deeŋ ŋaa wutitii nɛ. Ami.
8 La Tiina Wia si, “Mi nɛ ŋaa Alifa
ari Omega. Mi-na Wii-jaribakɔ, mi
nɛ ŋaa nii-la si hɛ dimɛ ari nii-la fa
si hɛ dimɛ faafaa kala ari nii-la si jaŋ
kɔ.”

Wialiŋ Jɔɔŋ si na ari duosoo tuɔŋ

9 Ma naaŋbie Jɔɔŋ nɛ ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ a pipima. A tiŋ
Yesu Kirisito wiaa nɛ ba to naasiŋ
dɔgisɛla. Ama la nialiŋ si na hɛɛ-la
ŋii a tiŋ u wiaa, la ma jaŋ juu Wia
kuorii-la tuɔŋ. Hɛɛ-la kala lɛ la kɛŋ
kenyiri ari nyalima. Mi fa bul Wia
wiaa nɛ aŋ pɛ ŋaa Yesu Kirisito siada
tiina. Ŋii wiaa nɛ tii ba kɛŋmi kaa
mu tiŋtee kubala baa yirɛ Patimɔs.
Liiŋ gollo chu tiŋtee-la kala. 10 La
Tiina Wia tapulii kubala nɛ Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ ku hɛmi lɛ woruŋ. Ŋii
nɛ mi nii nuu yiikori-bal mi hariŋ a
nagɛ ba síi ŋmuu nyilliŋ ŋii. 11 Ŋii nɛ
yiikori-la bula pimi a bul, “Ŋmuŋsɛ
wialiŋ kala ŋ síi na, a joŋo tiŋ di ba
kaa mu pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi tasiŋ balipɛ-la si hɛ Esia
tiŋteeŋ lɛ. Ba nɛ ŋla: Ɛfɛsis ari
Simiina, Pɛgamɔm, Taataya, Saadis,
Filadɛlifia ari Laadisiya.”
12 Ŋii nɛ mi miira daasɛ hariŋ di
mi na nii-la síi bul wiaa mi teeŋ. Mi
si daasa, mi na korunuŋ ba si yie
joŋ chaanaa a didaŋ ba kiaa balipɛ,
a kala ŋaa sɛlimɛ. 13 Ka nuu chiŋ
ba tutuɔbaaniŋ a nagɛ Nuhuobiine
Bie, a laalɛ gɛri-duduoŋ, ka u kɛŋ
sɛlimɛ damɛrɛ a kaa vɔɔ u bɔyɛ. 14 U
nyuŋ ari u nyu-punaa kala pullɛ a
nagɛ kuŋkunuŋ. U siaa kala nagɛ
nyiŋ-geliŋ. 15 U naasiŋ ma nagɛ ba
si joŋ hɔɔŋ hɛ nyiniŋ lɛ u fiɛsɛ ŋii.
U yiikoro ma nagɛ lii-baliŋ síi pɛllu
gbul gbul. 16 Ka u kori chɛŋwulaa
balipɛ u na-diiŋ nisiŋ lɛ, tokobiiŋ lii
u niiŋ lɛ a ku lii. U niiriŋ balia kala
didii nyagaga. Ka u siaa kala tutul a
nagɛ wii-pɔsuŋ si faasa pɔsɛ ŋii.
17 Mi si nau ŋii, mi tuu tel u sipaaŋ
a piŋ dimɛ chim a nagɛ di mi suba.
Ŋii nɛ u joŋ u na-diiŋ nisiŋ daŋmi lɛ
aŋ bula pimi, “Sí fawulluŋ fá, mi nɛ
ŋaa nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ ari
nii-la si jaŋ hɛ dimɛ dunia didɛriŋ.
18 Mi nɛ ŋaa nii-la si weye. Mi fa
suba nɛ, ama lɛɛlɛ mi weye nɛ a kaa

mu wuu, mi bira bi jaŋ suu. Mi kɛŋ
suuŋ ari lɛlɛɛ doluŋ maa. 19 Lɛɛlɛ
ŋmuŋsɛ wialiŋ ŋ si na, wialiŋ si hɛ
dimɛ ari wialiŋ si jaŋ ŋaa hariŋ.
20 Wialiŋ ŋ si na ŋaa wu-faalia nɛ.
Chɛŋwula-la balipɛ ŋ si na mi na-
diiŋ lɛ ari korunu-la ba si yie joŋ
chaanaa a didaŋ ba kiaa balipɛ kɛŋ
bubuɔŋ nɛ. Chɛŋwulaa balipɛ-la nɛ
ŋaa Wia tiŋdaaraa síi beŋ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ
tasi-la balipɛ-la si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ.
Korunu-la ba si yie joŋ chaanaa a
didaŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi tasiŋ balipɛ-la si
hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ.

2

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Ɛfɛsis niaa

1 Mi-na nii-la si kori chɛŋwula-la
balipɛ mi na-diiŋ nisiŋ lɛ aa vɛŋ
korunu-la ba si yie joŋ chaanaa a di-
daŋ balipɛ tuɔŋ, mi nɛ tiŋ tiŋdaariŋ
deeŋ di ba kaa mu pi Wia tiŋdaari-
la síi beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi Ɛfɛsis lɛ.
2 Mi jiŋ ma wu-ŋaalaa nɛ. Mi jiŋ
tiŋtimii-la ma síi tiŋ nɛ. Wii-kala lɛ
ma dii kenyiri nɛ a nyalimɛ woruŋ.
Mi jima ma di ni-bɔŋŋɔɔ bi dɔŋɔ
lɛ wuo. Niaa dɔŋsuŋ nyia wiaa ari
ba ŋaa Wia naŋzɔɔba nɛ. Ma yie
magisɛ niaa deeŋba a na di baa nyia
nɛ. 3 Mi jima ari ma kɛŋ kenyiri
nɛ aa nyalimɛ. Ma na hɛɛŋ a tiŋ
mi wiaa aŋ ha bi lɔlɔ. 4 Ama wii
nɛ mi kɛŋ arima. Ma fa si chomi
ŋii buŋbuŋ-la, ma bira bimi ŋii cho.
5 Ŋii wiaa, mii chɛ di ma jiŋ wii-la
lɛ ma si tele nɛ. Má birimɛ a ŋiŋaa
wialiŋ ma fa síi ŋaa buŋbuŋ-la nɛ.
Di ŋii dee, mi jaŋ ku paa ma koru-la,
see di ma birima lii ma wu-ŋaalaa
lɛ aa ŋaa buŋbuŋ wialiŋ. 6 Ama ma
bɛrɛ Nikɔlaata niaa wu-ŋaalaa nɛ.
Mi ma bɛrɛ niaa deeŋba wu-ŋaalaa
lɛ. 7 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si
bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi lee-kala Esia lɛ. Nii-la kala si
wuo yuo dii Sitaani, mi jaŋ leŋ duu
dii tia-la nɛnɛɛ síi pi niaa miisiŋ a hɛ
Wia-jaŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Simiina niaa

8 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ
wiaa deeŋba a pi Wia tiŋdaari-la síi
beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi Simiina lɛ. Wiaa deeŋba lii
mi-na nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ
nɛ. Mi jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu dunia
didɛriŋ. Mi nɛ suba aŋ bira sii suuŋ
lɛ.
9 Bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi Simiina lɛ di mi jiŋ wialiŋ
síi walimɛba nɛ, a jiŋ ari ba ŋaa
summoo nɛ (ama Wia teeŋ, ba ŋaa
kuoroo nɛ). Niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ
aa chei ma yiriŋ. Niaa deeŋba kɛŋ
ba titia ari ba ŋaa J̱u̱u timma nɛ aŋ
bi J̱u̱u timma ŋaa. Baa to Sitaani
hariŋ nɛ. 10 Muasuaa ma nialiŋ si hɛ
Simiina lɛ jaŋ na hɛɛŋ woruŋ, ama
ma sí fawulluŋ fá a tiŋ hɛɛ-la wiaa.
Má bee na, Sitaani ŋaa siri nɛ duu
kɛŋ ma dɔŋsuŋ tɔ dia a magisɛma.
Hɛɛ-la jaŋ yi tapulaa fii. Di ba níi
chɛ di ba kpuma maa, ma-na há chiŋ
ma yarida naaŋ lɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
mi jaŋ joŋ mii-zɔmuŋ pima Wia-jaŋ
lɛ. 11 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la
si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi lee-na kala Esia lɛ. Nii-la
kala si wuo yuo dii Sitaani, duu nɛ
suba, u bira bi jaŋ suu liamiŋ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Pɛgamɔm niaa

12 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ
wialiŋ pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
taŋ-la ba síi yirɛ Pɛgamɔm lɛ. Mi nɛ
nii-la si kori tokobiiŋ, u niiriŋ balia
kala didii nyagaga. Bula piba di mi
nɛ bul wiaa deeŋba.
13 Mi jiŋ lee-la ma si hɛ nɛ. Dimɛ
nɛ Sitaani dii kuoruŋ. Ma ha kɛŋ
mi yiriŋ woruŋ a ŋaa mi yarida.
Ma dɔŋɔ tiina Aŋtipas faa bul mi
wiaa aa pi niaa. U fa ŋaa mi siada
tiina titii nɛ. Ŋii nɛ ba kpuu. Ba
kpuu lee-la Sitaani si hɛ nɛ. 14 Ma

ŋaa kukeri nɛ, ama wiaa baŋmɛnɛ
nɛ ma ŋaa chei. Niaa dɔŋsuŋ hɛ
ma tuɔŋ a tuto wialiŋ baal-la ba síi
yirɛ Beelam fa síi dagu. U nɛ dagɛ
kuoru kubala baa yirɛ Balak duu
nyisɛ Iziral tiŋŋaa di ba didii vuiaa
kiaa aŋ pɛ ŋiŋaa wu-liiliŋ. 15 Niaa
dɔŋsuŋ hɛ ma tuɔŋ a ma tuto wu-
bɔmɔ-la Nikɔlaata timma-la síi dagu.
16 Ŋii wiaa, má birima lii wialiŋ lɛ, di
ŋii dee mi jaŋ kɔ lɛɛlɛ a kɛŋ mi niiŋ
wu-bulaa si nagɛ tokobiiŋ, a kɛŋma
yuo laaliŋ. 17 Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa a nii wialiŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi Esia tiŋteeŋ
lɛ. Nii-la kala si yuo dii Sitaani,
mi jaŋ joŋ kudiile-la si hɛ Wia-jaŋ
a pu, a joŋ tabii-pula ma a pu. Mi
jaŋ ŋmuŋsɛ yiri-faliŋ a hɛ tabii-la lɛ.
Yiri-la nuu-kala bi jaŋ jimu, see nii-
la si laa tabii-la duŋduŋa."

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Taataya niaa

18 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ a pi Wia tiŋdaari-la síi
beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi taŋ-la ba síi yirɛ Taataya lɛ.
Mi-na Wia Bie nɛ bul wiaa deeŋba.
Mi siaa nagɛ nyiŋ-geliŋ nɛ, ka mi
naasiŋ ma nagɛ hɔɔŋ ba si chɛsɛ u
faasa tutul.
19 Bula piba a bul di mi jiŋ ba
tiŋtiŋŋaa nɛ. Mi jiŋ ŋii ma nialiŋ
si hɛ Taataya lɛ si cho niaa, ari
ŋii ma si kɛŋ yarida, ari ŋii ma síi
pɛ niaa lɛ. Mi jiŋ ŋii ma si kɛŋ
kenyiri aa nyalimɛ wii-kala lɛ. Mi
jima ari tiŋtiŋŋa-la ma síi tiŋ hariŋ
nɛ kpia buŋbuŋ tiŋtimii-la ma fa si
tima. 20 Ma ŋaa kukeri, ama wiaa
baŋmɛnɛ nɛ ma ŋaa chei. Haal
kubala nɛ hɛ ma tuɔŋ aa dagɛ wu-
bɔŋŋɔɔ, ka ma buu kire. Haal-la ba
síi yirɛ Jɛzɛbɛl nɛ ŋii. Haala deeŋ
kɛŋ u titia ari uu bul Wia wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Uu nyia nɛ. Uu
dagɛ mi niaa di ba ŋiŋaa wu-liiliŋ
aŋ pɛ didii vuiaa kiaa nɛ. 21 Mi pi
haala deeŋ woŋbiiŋ duu birima lii u
haachɛba lɛ nɛ, ka u via aŋ ŋiŋaa
wu-liiliŋ. 22 Ŋii wiaa, má bee na,
mi jaŋ leŋ duu wiilɛ woruŋ a piŋ.
Nialiŋ ma kala síi tou a ŋiŋaa wu-
bɔmɔ-la, mi jaŋ leŋ di ba ma faasa
na hɛɛŋ, see di ba birima lii ba wu-
ŋaala-la lɛ. 23 Mi saa jaŋ ŋmoo
nialiŋ síi to u hariŋ kpu. Di mi nɛ
ŋaa ŋii, nialiŋ kala si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi jaŋ jiŋ ari mi jiŋ nuu-
kala tuɔbiinaa nɛ. Nuu-kala si tima
magɛ ŋii, ŋii nɛ mi jaŋ tiimu. 24 Ama
niaa dɔŋsuŋ hɛ ma tuɔŋ Taataya lɛ
a bi wialiŋ haala deeŋ síi dagu ka to.
Niaa dɔŋsuŋ kɛŋba kaa yirɛ Sitaani
wu-luɔrɛ bulaa nɛ. Ma biba to. Mi bi
jaŋ vɔɔ chugi-yuŋoo chuŋma. Wiiŋ
deeŋ duŋduŋ nɛ mii chɛ di mi bula
pima: 25 Wutitii-la ma si kɛnɛ, má
kɛnu woruŋ a mu yi tapulii-la mi
si jaŋ kɔ. 26 Nii-la kala si wuo yuo
dii Sitaani aŋ pɛ kɛŋ mi wu-dagaa,
a titiŋ mi tiŋtiŋŋaa a kaa mu yi u
miisiŋ didɛriŋ, mi jaŋ pu doluŋ duu
bibeŋ dunia niaa kala. 27 Tiina jaŋ
bibeŋ dunia niaa ari kpaasa. U jaŋ
viviirɛba ari ba si yie ŋmoo pupoiŋ
ŋii u yɛrɛ muno muno. Dol-la titia
mi Nyimma si joŋo pimi, u titia nɛ
mi jaŋ joŋo pu. 28 Mi jaŋ leŋ di
tiina tutul a nagɛ nanyualuŋ síi tul
ŋii. 29 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si
bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa di aa
hilimi Esia tiŋteeŋ lɛ.

3

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Saadis niaa

1 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ
wiaa deeŋba a kaa mu pi Wia
tiŋdaari-la sí beŋ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi Saadis lɛ. Bula
piba a bul di mi-na Tiina si kɛŋ
Wia Diŋsiŋ balipɛ-la aŋ pɛ kɛŋ
chɛŋwulaa balipɛ-la nɛ bul wiaa
deeŋba piba.
Mi jiŋ ma Saadis niaa tiŋtiŋŋaa
kala nɛ. Ma laa yiriŋ ari ma weye
nɛ, ama ma suba nɛ. 2 Má sii doŋ
lɛ aŋ pɔ di ni-kaanaa si ka, di ba
kɛŋ doluŋ a sí suu. Má ŋaa ŋii, bɛɛ
wiaa tiŋtimii-la ma síi tiŋ bi Wia

kpaga. [3] Má liise yi wialiŋ ma si
nia aŋ laa maa. Má kɛŋba woruŋ
aŋ birima lii ma haachɛba lɛ. Di
ma nɛ bi doŋ lɛ sie, mi jaŋ luɔra
kɔ ari gaara. Ma bi jaŋ wuo jiŋ
bua-la mi si jaŋ kɔ ma teeŋ. [4] Ari
ŋii kala ni-titiiba baŋmɛnɛ nɛ ha hɛ
Saadis lɛ. Niaa deeŋba bi disinniŋ
kɛnɛ. Ba nɛ jaŋ laalɛ gɛri-pulluŋ a to
mi hariŋ, bɛɛ wiaa ba magɛ ŋii nɛ.
[5] Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani,
u tiina jaŋ laalɛ gɛri-pulluŋ. Mi bi
jaŋ kpu u yiriŋ ta miisiŋ teŋ-la tuɔŋ.
Mi jaŋ suri mi niiŋ a yirɛ u yiriŋ
mi Nyimma Wia ari u tiŋdaaraa
sipaaŋ. [6] Digilaa tiŋŋaa, má wuoli
ma digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-
la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi Esia tiŋteeŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Filadɛlifia niaa

[7] Ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba kaa mu pi
Wia tiŋdaari-la síi beŋ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi Filadɛlifia lɛ.
Mi nɛ ŋaa Tuɔ-pul Tiina ari Ni-titii
ma, mi nɛ kori Devit taŋ-la boribiiŋ.
Duu nɛ suro, nuu-kala bi wuo kaa tɔ,
duu nɛ bira kaa tɔ ma, nuu-kala bi
wuo suri.
[8] Mi jiŋ ma tiŋtiŋŋaa nɛ. Má bee
na, mi kɛŋ boro kaa suri nɛ a pima.
Nuu-kala bi wuo kaa tɔ. Mi jima ari
ma doluŋ bi yugɛ, ama ma haa to
mi niiŋ wiaa a bi mi yiriŋ kaa faa.
[9] Má bee na, mi jaŋ leŋ di nialiŋ
síi to Sitaani a nyia wiaa bul ari
ba ŋaa J̱ṵu tiŋŋaa aŋ bi J̱ṵu timma
ŋaa, mi jaŋ leŋ di ba ku tuu kpirimi
ma sipaaŋ, di ba jiŋ ari mi choma
nɛ. [10] Muapilii mi jaŋ leŋ di dunia
niaa kala na hɛɛŋ. Ba jaŋ magisɛba
woruŋ. Ama mi bi jaŋ leŋ di ma
juu hɛɛ-la lɛ, bɛɛ wiaa ma to mi niiŋ
wiaa nɛ a kɛŋ kenyiri ari nyalima
maa. [11] Mii kɔ nɛ lɛɛlɛ. Má faasa
kɛŋ ku-la ma si kɛnɛ, di nuu-kala sí
ma time kaa laa ma teeŋ. [12] Nii-la
kala si wuo yuo dii Sitaani, mi jaŋ
leŋ duu birimɛ jebiiŋ a hɛ Wia-dia
tuɔŋ. U-na bi jaŋ kɔ duu lii Wia-dia-
la tuɔŋ. Mi jaŋ ŋmuŋsɛ Wia yiriŋ
a hɛu lɛ, a ŋmuŋsɛ Wia-jaŋ yiriŋ
ma hɛu lɛ. Jaŋ-la nɛ ŋaa Jerusalɛm
falii-la si lii Wia-jaŋ ku tuu. Mi ma
jaŋ ŋmuŋsɛ mi titia yiri-faliŋ a hɛu
lɛ. [13] Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la
si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi Esia tiŋteeŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Laadisiya niaa

[14] Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ
wiaa deeŋba kaa mu pi Wia
tiŋdaari-la síi beŋ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi Laadisiya taŋ-la lɛ.
Mi nɛ ŋaa nii-la ba síi yirɛ “Ami”, a
ŋaa siada-titii maa, nii-la lɛ Wia si to
a ŋaa dunia, mi níi bul wiaa deeŋba.

[15-16] Mi jiŋ tiŋtimia-la ma si tiŋ nɛ.
Ma ŋaa tɔlɔ tɔlɔ nɛ. Ma bi fiɛla,
ma bira bi liŋ maa. Mi fa cho di
ma fiɛla koo di ma liŋ. Ama ma
ŋaa tɔlɔ tɔlɔ nɛ. Ma bi fiɛla, ma
bira bi liŋ maa. Ŋii wiaa mi jaŋ
puusɛma ta. [17] Ma yie bigisi ma
titia lɛ a bul di ma kɛŋ kiaa nɛ, ma
bira bi kuŋ-kala chɛ kika. Ama ma
bi jiŋ ari ma ŋaa summoo a ŋaa
nisusu timma a ŋaa nyulima aŋ kɛŋ
yaribiree maa. [18] Ŋii wiaa mi bula
pima di ma yɔɔ sɛlimɛ-la ba si chɛsɛ
di ma wuo kuori a yɔɔ gɛri-pulluŋ
maa a laalɛ a tɔ ma yaribiree di
hiisiŋ síma kɛŋ niaa tuɔŋ. Má yɔɔ
nuuŋ ma a hɛ ma siaa a wuo nina.
[19] Di nialiŋ mi si cho nɛ ŋaa wii
chei, mi yie dagɛba nɛ a kɛŋba bil
woŋbiiŋ lɛ. Ŋii wiaa, má fiɛsɛ siiŋ a
birima lii ma haachɛba lɛ. [20] Má bee-
na, mi chiŋ boiŋniiŋ nɛ aa ŋmoo.
Nii-la kala si nii mi yiikoro a kɛŋ
boro suri, mi jaŋ ku juu u teeŋ, di
la duu kala dii kiaa. [21] Nii-la si wuo
yuo dii Sitaani, mi jaŋ puu woŋbiiŋ
duu pɛ hɔŋ mi kuori-kpasa nyuŋ ari
mi ma si wuo yuo dii Sitaani ŋii a pɛ
hɔŋ mi Nyimma kuori-kpasa nyuŋ
ŋii. [22] Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si
bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi lee-kala Esia tiŋteeŋ lɛ.

4

Baa dɛnnɛ Wia Wia-jaŋ lɛ

1 Wiaa deeŋba kala si ŋaa hariŋ,
mi beŋ wia nyuŋ a na di Wia-jaŋ
boro suro. Ŋii nɛ mi nii yiikori-la
fa síi bul wiaa mi teeŋ buŋbuŋ-la
a nagɛ nyile. U bira bula pimi a
bul, "Kɔ daha di mi dagiŋ wialiŋ si
jaŋ ŋaa wiaa deeŋba hariŋ." 2 Bua-
la lɛ di Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛmi lɛ,
ŋii nɛ mi beŋ a na Wia-jaŋ a na
Wia kuori-kpasa-la duu chiŋ dimɛ,
ka nuu hɔŋ u nyuŋ. 3 Nii-la fa si
hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ tutul a nagɛ
tabiiŋ síi tul a nagɛ jinalia, ari tabiiŋ
si fiɛsa a nagɛ chaliŋ. Ka duoŋsia
golli kuori-kpasa-la chu. Duoŋsia-la
fa nagɛ tabiiŋ si nagɛ jɔgɔ-liiŋ nɛ.
4 Ŋii nɛ mi na kuori-biisiŋ kpasinniŋ
mara ari banɛsɛ di ba golli kuori-
kpasa-la. Nihiasiŋ mara ari banɛsɛ
hɔŋ ba nyuŋ a laalɛ gɛri-pulluŋ,
a chu sɛlimɛ kuori-nyuŋ-chuuluŋ.
5 Ŋii nɛ ka kpasa-la leriŋ liligisɛ a
nagɛ duonuŋ síi ligisɛ ŋii, ka yiikoro
ma dɔŋ, a nagɛ duonuŋ síi kpia a
lii kpasa-la leriŋ. Ŋii nɛ ka nyiŋ-
daasiŋ balipɛ ma didii nyiniŋ kuori-
kpasa-la sipaaŋ. Nyiŋ daasi-la nɛ
ŋaa Wia Diŋ-zɔmɔ-la balipɛ. 6 Ka
kuori-kpasa-la sipaaŋ kuŋ piŋ a nagɛ
mugi-baliŋ si tul ŋii pal pal, a pulla
nagɛ duoŋ-tabiiŋ.

Ka kiaa banɛsɛ si weye golli kuori-
kpasa-la chu a kɛŋ sii-kɛnɛ, sipaaŋ
ari hariŋ kala. 7 Kialiŋ banɛsɛ-
la dɔŋɔ nagɛ naachigiŋ, dɔŋɔ ma
nagɛ nɛ-bele, dɔŋɔ ma siaa a nagɛ
nuhuobiine, dɔŋɔ ma nagɛ kachuuŋ
síi fil. 8 Kialiŋ kuŋ-kala kɛŋ kiŋkɛsiŋ
balidu balidu nɛ. Ba bira kɛŋ siaa
sipaaŋ ari hariŋ kala. Titaŋiŋ ari
wiihɛyɛ kala ba yie yiyii yiilaa, ba
bi tɔrɛ. Yiila-la ba síi yii nɛ ŋla:

"Wii-jaribakɔ, ŋ ŋaa Tuɔ-pul Tiina
nɛ,
ŋ nɛ nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa
kala, ari nii-la si hɛ dimɛ, ari
nii-la si jaŋ kɔ."

9 Kialiŋ si weye yii yiilaa a dɛnnɛ
nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ. Ba
yie lɔllu a yiyirɛ u yiriŋ maa. Nii-
la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ jaŋ
hɛ dimɛ a kaa mu wuu. 10 Bua-na
kala kialiŋ banɛsɛ-la si weye nɛ yii
yiilaa, nihiasiŋ mara ari banɛsɛ-la
ma yie tuu kpirimi a chuɔlɛ nii-la si
hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ a hɛ dimɛ
a kaa mu wuu. Ba yie suri ba kuori-
nyuŋ-chuuluŋ a bil kpasa-la sipaaŋ
aŋ yiyii yiilaa a bul,

11 "La Tiina Wia, u maga di la
chuɔluŋ,
u maga di la dɛnniŋ a yiyirɛ ŋ
yiriŋ,
ŋ nɛ Doluŋ Tiina. Ŋ nɛ ta kuŋ-kala,
ŋ tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ŋ taba ba hɛ
dimɛ."

5

Ba joŋ teŋ-chuoluŋ a pi Pie-bie

1 Ŋii nɛ ka mi na di nii-la si
hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ, duu kori
teŋ-chuoluŋ u na-diiŋ nisiŋ lɛ. Ba
ŋmuŋsɛ teŋ-la tuɔŋ ari hariŋ kala a
mɛrɛ, aŋ kɛŋ kiaa balipɛ kaa magilɛ.
2 Ŋii nɛ mi na Wia tiŋdaari-duo
kubala duu faasa heeli a bul, "Kubɛɛ
nɛ jaŋ wuo lɛrɛ kialiŋ ba si kaa mɛrɛ
teŋ-la aŋ beŋ teŋ-la?" 3 Ama mi bi
nuu-kala na si jaŋ wuo lɛrɛ teŋ-la.
Nuu-kala tuo Wia-jaŋ lɛ, nuu-kala
tuo tiŋteeŋ ma lɛ, nuu-kala tuo lɛlɛɛ-
jaŋ ma si wuo lɛrɛ teŋ-la beŋ. 4 Mi
si bi nuu-kala na si wuo lɛrɛ teŋ-la
beŋ, mi faasa yel. 5 Ŋii nɛ nihiasi-la
mara ari banɛsɛ-la dɔŋɔ bula pimi a
bul di mi sí yel, di mi bee na nii-la ba
síi yirɛ "Juda niaa tuɔŋ Naachigiŋ",
u lii Devit doho niaa tuɔŋ nɛ, u nɛ
wuo yuo dii Sitaani. Ŋii wiaa u jaŋ
wuo suri teŋ-la a lɛrɛ kialiŋ balipɛ-la
ba si kaa mɛrɛ.

6 Ŋii nɛ mi beŋ a na Pie-bie
duu chiŋ kuori-kpasa-la ari kialiŋ
banɛsɛ-la si weye ari nihiasi-la
tutuɔbaaniŋ. U si chiŋ lee-la, u nagɛ
di ba fa kpua nɛ. U fa kɛŋ nyilliŋ
balipɛ ari siaa ma balipɛ. Sia-la
balipɛ nɛ ŋaa Wia Diŋsiŋ balipɛ Wia
si ta ba ku tuu dunia sɛmɛ-na kala.
7 Ŋii nɛ Pie-bie-la mu laa teŋ-la, nii-
la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ na-diiŋ

nisiŋ lɛ. 8 U si laa teŋ-la, kialiŋ
banɛsɛ-la si weye ari nihiasiŋ mara
ari banɛsɛ-la, ba kala tuu kpirimi
Pie-bie-la sipaaŋ a chuɔlu. Nihiasi-la
kala kori chenniŋ ari sɛlimɛ gbaŋsiŋ
maa. Gbaŋsi-la sụ ari suɔru-si-la
ba si nyiga pi Wia. Wia niaa Wii-
chuɔluŋ nɛ ŋaa suɔru-si-la. 9 Ŋii
nɛ nihiasi-la ari kialiŋ si weye ta ba
yiili-faliŋ aa yii,

“Ŋ nɛ wuo laa teŋ-la ba si mɛrɛ,
a lɛrɛ kialiŋ ba si kaa magilɛ,

bɛɛ wiaa ba kpuŋ nɛ. Ba si kpuŋ ŋii,
ŋ joŋ ŋ chaliŋ a yɔɔ nuhuobi-
ine miisiŋ a pi Wia.
Nialiŋ ŋ si yɔbɔ lii ni-yiriba kala
tuɔŋ nɛ aa bul yiikori-yiriba,
a hɛ ta-yiriba ari tiŋtee-yiriba
kala lɛ.

10 Ŋ leŋe nialiŋ ŋ si yɔbɔ, dii kuoruŋ
nɛ a laa niaa nyuŋ a tima pipi
Wia.
Ba jaŋ beŋ tiŋteeŋ kala.”

11 Ŋii nɛ mi beŋ a na di Wia
tiŋdaaraa bui buiba bui ku golli
kuori-kpasa-la ari kialiŋ si weye ari
nihiasi-la. Mi nia di ba faa bul wii
nɛ. 12 Wii-la ba fa síi bul ari yiikori-
baliŋ nɛ ŋla:

“Pie-bie-la ba si kpua nɛ maga duu
kɛŋ doluŋ a bibeŋ niaa.
U nɛ maga duu kɛŋ kiaa, ari wu-
jimiŋ, ari doluŋ kuŋ-kala lɛ.
U nɛ maga duu kɛŋ yiriŋ, di niaa
dɛnnu a chuɔlu.”

13 Ŋii nɛ ka mi nii kialiŋ kala si hɛ
Wia-jaŋ, ari kialiŋ kala si hɛ dunia
lɛ, ari kialiŋ si hɛ lɛlɛɛ-jaŋ, ari kialiŋ
kala si sagɛ mugi-baliŋ nyuŋ, ari
kuŋ-na kala si hɛ dimɛ di baa bul
wiaa. Ba si,

“Nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ
ari Pie-bie-la,
ba nɛ wuo chuɔlɛba a piba yiriŋ
a dɛnnɛba.
Ba nɛ maga di ba kɛŋ doluŋ kuŋ-
kala lɛ a kaa mu wuu.”

14 Ŋii nɛ kialiŋ banɛsɛ-la si weye bul
di Ami. Ŋii nɛ nihiasi-la tuu kpirimi
a chuɔlɛ Wia.

6

Pie-bie-la kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ suri

1 Ŋii nɛ mi na di Pie-bie-la suri
kialiŋ ba fa síi kaa magilɛ teŋ-la
dɔŋɔ. Ŋla nɛ mi nii kialiŋ si weye
banɛsɛ-la dɔŋɔ duu bul wiaa. U
yiikoro nagɛ duonuŋ síi kpia nɛ. U
yirɛmi a bul di mi kɔ. 2 Ŋii nɛ mi
bee na ja-pula di nuu hɔŋ u nyuŋ a
kori toŋ. Ba joŋ kuori-nyuŋ-chuulo
pu. U lii a yuo laaliŋ dii lee-na kala.

3 Ŋii nɛ Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ
ba si kaa magilɛ teŋ-la ku-liamiŋ kaa
suri. Ŋii nɛ mi bira nii di kialiŋ
banɛsɛ-la si weye liamiŋ tiina bira
yirɛmi a bul di mi kɔ. 4 Ŋii nɛ mi bee
a na jaaba dɔŋɔ di u ku lii. Jɔɔ-la ŋaa
ja-fiaŋ nɛ a faasa fiɛsɛ, ka nuu hɔŋ u
nyuŋ. Ŋii nɛ ba pi tiina woŋbiiŋ duu
kɛŋ yuosuŋ kaa kɔ dunia, di niaa
yuyuo dɔŋɔ a kpukpu dɔŋɔ. Ba joŋ
tokobii-bal nɛ a hɛ u nisiŋ lɛ.

5 Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ ba si
kaa magilɛ teŋ-la ku-torimuŋ kaa
suri. Ŋii nɛ kialiŋ si weye, tori
tiina yirɛmi a bul di mi kɔ. Ŋii nɛ
mi na ja-bine di nuu hɔŋ u nyuŋ
a kori saniya u nisiŋ lɛ. 6 Ŋii nɛ
mi nii yiikoro si nagɛ nuu yiikoro.
Yiikori-la lii kialiŋ banɛsɛ-la si weye
tutuɔbaaniŋ nɛ. Ŋii nɛ tiina bul, “Ba
jaŋ yallɛ folimiaa gbaŋa kubala, a yi
chɛ-bala tiŋtinna si yie laa u time
magɛ ŋii, ka di miaa gbaŋsiŋ batori
ma yi chɛ-bala tiŋtinna time. Ama
nuuŋ ari siniŋ, ba-na wii tuo.”

7 Ŋii nɛ Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ
ba si kaa magilɛ teŋ-la nɛsɛmiŋ kaa
suri. Ŋii nɛ kialiŋ banɛsɛ-la si weye
nɛsɛmiŋ tiina yirɛmi a bul di mi
kɔ. 8 Ŋii nɛ mi beŋ a na jaaba di
nuu hɔŋ u nyuŋ. Jɔɔ-la naginiŋ lii.
Nii-la si jila yiriŋ nɛ suuŋ, ka lɛlɛɛ-
jaŋ tuto u hariŋ. Ŋii nɛ Wia piba
doluŋ di ba kpu nuhuobiinee kala
si hɛ dunia sɛsi-la banɛsɛ dɔŋɔ. Ba
jaŋ kɛŋ tokobii-la a kpu dɔŋsuŋ, di
losuŋ ma kpu dɔŋsuŋ. Nyanyalaa
ari baga kiaa ma kpu dɔŋsuŋ.

9 Pie-bie-la si kɛŋ kialiŋ ba si kaa
magilɛ teŋ-nɔŋ-la kaa suri, ŋii nɛ mi
bee na nialiŋ ba si kpua diŋsiŋ di
ba hɛ Wia-dia koru-la bubuɔŋ, lee-la
ba si yie nyigɛ ku-suɔ-siŋ a pipi Wia.
Nialiŋ ba si kpua faa bul Wia wiaa
nɛ a fa ŋaa la Tiina Kirisito siada
tiŋŋaa maa, ŋii nɛ tii ba kpuba.
10 Ŋii nɛ ba ŋmoo niiŋ vil vil aa bul,
“La Tiina Wii-jaribakɔ, ŋ ŋaa Tuɔ-
pul Tiina nɛ a kɛŋ wutitii maa, bua
bɛɛ lɛ nɛ ŋ jaŋ dii nialiŋ si kpula
sariya a dɔgisɛ nialiŋ si hɛ dunia lɛ
a tiŋ la wiaa?” 11 Ŋii nɛ Wia joŋ
gɛri-pula a pi ba kuŋ-kala aŋ bula
piba di ba gbɛrɛ a wiesi muapilii, see
di ba kpu ba tiŋtinni dɔŋsuŋ ari ba
naaŋbiiri-la dɔŋsuŋ a magɛ ŋii u síi
chɛ.
12 Pie-bie-la si kɛŋ kialiŋ ba si kaa
magilɛ teŋ-du-la kaa suri, mi bee na
di tiŋteeŋ faasa zigili. Ŋii nɛ wii-
pɔsuŋ kala biri lim ari chɛŋ-birimiŋ,
chɛŋ-pula ma fiɛsɛ a nagɛ chaliŋ.
13 Ka chɛŋwulaa lii wia nyuŋ a ku
tuu tiŋteeŋ, ari ta-faaŋ peliŋ si yie
ŋaa tutogo yuori ŋii. 14 Ŋii nɛ wia
nyuŋ kala lɛl a nagɛ ba si yie kɛŋ
bɔsɔ chuoli ŋii. Peel-na kala ari lee-
na kala liiŋ si gollo chu, ba kala sii
ba leree. 15 Ŋii nɛ dunia kuoroo, ari
ni-balaa, ari laali-yuori-hiasiŋ, ari
nialiŋ si kɛŋ kiaa, ari nialiŋ si kɛŋ
doluŋ, ari nuu-kala, yosuŋ ari nialiŋ
kala si tii ba titia, ba kala fá juu faa
bu-buɔsuŋ ari peeli-pɛgisiŋ lɛ. 16 Ŋii
nɛ ba yiyirɛ peele-la ari busu-la a
bul di ba tele tɔba lɛ, di Pie-bie-la
ari nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ
siaa síba na. Baa fá Pie-bie-la si na
baaniŋ nɛ. 17 Ba bul ŋii, bɛɛ wiaa
tapulii-la Wia si jaŋ na baaniŋ dunia
niaa nyuŋ yie nɛ. Nuu-kala bi Wia
sipaaŋ wuo chiŋ.

7

Iziral tiŋŋaa tuɔŋ nialiŋ ba si magila

1 Wiaa deeŋba kala hariŋ, mi na
Wia tiŋdaaraa banɛsɛ di ba chiŋ
tiŋteeŋ laŋgorunuŋ banɛsɛ-la lɛ. Ba
fa kɛŋ dunia laŋgorunu-la banɛsɛ
kala, di peliŋ sí lu dunia lɛ. Tiŋteeŋ
ari mugi-baliŋ ari tiisiŋ kala bi jaŋ
na peliŋ. 2 Ŋii nɛ ka mi na Wia
tiŋdaara dɔŋɔ duu to wii-pɔsuŋ lɛ
aa jil wia nyuŋ, a kori ku-la Wia-
la si weye si kaa magilɛ u niaa.
Ŋii nɛ u faasa yirɛ Wia tiŋdaara-la
banɛsɛ Wia fa si piba doluŋ di ba
chei tiŋteeŋ ari mugi-baliŋ. 3 Ŋii
nɛ u bula pi Wia tiŋdaaraa banɛsɛ-
la a bul, “Ma sí tiŋteeŋ koo mugi-
baliŋ koo tiisiŋ chei, see di la magilɛ
la Tiina Wia tiŋtinnaa ba tilliŋ lɛ.”
4 Ŋii nɛ ba dagɛ nialiŋ Wia si magilɛ
ba niiŋ pimi. Ba ŋaa bui bui zɔlɔ
ari mahiŋ balia ari banɛsɛ nɛ. Niaa
deeŋba lii Iziral ni-yiriba tuɔŋ nɛ.
5 Niaa bui fii ari balia nɛ u magilɛ
Juda doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari
balia ma lii Rubiŋ doho niaa tuɔŋ.
Niaa bui fii ari balia ma lii Gad doho
niaa tuɔŋ. 6 Niaa bui fii ari balia ma
lii Asa doho niaa tuɔŋ, Nafitali doho
niaa tuɔŋ maa, niaa bui fii ari balia.
Niaa bui fii ari balia ma lii Manaasi
doho niaa tuɔŋ. 7 Niaa bui fii ari
balia ma lii Simiaŋ doho niaa tuɔŋ.
Niaa bui fii ari balia ma lii Liivai
doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari balia
ma lii Izakai doho niaa tuɔŋ. 8 Niaa
bui fii ari balia ma lii Zɛbuluŋ doho
niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari balia ma
lii Josɛf doho niaa tuɔŋ. U magilɛ
niaa bui fii ari balia ma Bɛnjamiŋ
doho niaa tuɔŋ.

Ni-daŋ-la si dɛnnɛ Wia

9 U ŋii hariŋ nɛ mi beŋ a na
ni-daŋ-daŋ, nuu bi ba wuo diisɛ.
Ba lii dunia sɛmɛ-na kala a lii
tiŋtee-yiriba, ari ni-yiriba, ari ta-
yiriba, aa bul yiikori-yiriba. Mi
na di ba chiŋ kuori-kpasa-la ari
Pie-bie-la sipaaŋ a laalɛ gɛri-pul-
duduosuŋ, a kori abɛɛ pipaariŋ ba
nisiŋ lɛ. 10 Ni-daŋ-la faasa ŋaa
goŋ aa bul, “La Tiina Wia si hɔŋ
kuori-kpasa-la nyuŋ ari Pie-bie-la,
ba nɛ kɛŋ doluŋ di ba wuo laala
ta.” 11 Ka Wia tiŋdaaraa kala china
golli kuori-kpasa-la ari nihiasi-la ari
kialiŋ banɛsɛ-la si weye. Ŋii nɛ Wia

tiŋdaara-la tuu kpirimi kuori-kpasa-
la sipaaŋ a chuɔlɛ Wia 12 a bul, "Ami.
La jaŋ chuɔlɛ la Tiina Wia a dɛnnu
aa lɔllu, bɛɛ wiaa u nɛ kɛŋ doluŋ ari
wu-jimiŋ a kaa mu wuu. Ami."
13 Ŋii nɛ nihiasi-la dɔŋɔ piɛsɛmi
a bul, "Kubɛɛba nɛ laalɛ gɛri-pul-
duduosuŋ ŋii, nii nɛ ba lii?" 14 Ŋii
nɛ mi bula pu a bul, "Ŋ nɛ jima, mi
kuhiaŋ." Ŋii nɛ u bula pimi a bul,
"Niaa deeŋba nɛ Wia liisɛ hɛɛ-bal-la
tuɔŋ. Ba chɛsɛ ba gɛnniŋ Pie-bie-la
chaliŋ lɛ, ba lii a pullɛ. 15 Ŋii nɛ tii
ba chiŋ Wia kuori-kpasa-la sipaaŋ a
tima pupu wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala
Wia-dia lɛ. Nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-
la lɛ nɛ jaŋ kiese tɔba lɛ. 16 Losuŋ
bira bi jaŋ kɛŋba, lii-nyuasuŋ ma bi
jaŋ kɛŋba, wii-pɔsuŋ bi jaŋ kpuba,
wulimiŋ ma bi jaŋ kɛŋba. 17 Wii-
kala bi jaŋ ŋaaba, bɛɛ wiaa Pie-bie-
la si chiŋ Wia kuori-kpasa-la sipaaŋ
nɛ jaŋ bibeŋ ba nyuŋ, ari pie-daara
si yie beŋ u piesee nyuŋ ŋii. U nɛ jaŋ
kɛŋba kaa mu lii-bulo leriŋ, lii-la síi
pi niaa miisiŋ. Wia ma jaŋ fiisɛ ba
sii-liiriŋ ta."

8

Pie-bie-la kɛŋ teŋ-kaaniŋ suri

1 Ŋii nɛ Pie-bie-la suri kialiŋ ba
si kaa magilɛ teŋ-la balipɛ-la ku-
kaaniŋ. U si suro dɛrɛ, Wia-jaŋ
kala ŋaa fuii a yi magina kubala.
2 Ŋii nɛ aŋ ka mi na Wia tiŋdaaraa
balipɛ-la si yie chiŋ Wia sipaaŋ. Ba
piba nyilliŋ balipɛ. 3 Wia tiŋdaara
dɔŋɔ ma ku chiŋ koru-la sɛmɛ a
kori sɛlimɛ gbaŋa-la ba si yie joŋ
ku-suɔ-siŋ hɛ, a nyiga pi Wia. Ŋii
nɛ ba pu ku-suɔ-zɔŋŋɔɔ yugɛ, duu
kaa guoli Wia niaa Wii-chuɔluŋ lɛ a
nyigɛ a pi Wia. U jaŋ nyigu sɛlimɛ
koru-la nyuŋ, ku-la si chiŋ kuori-
kpasa-la sipaaŋ. 4 Ŋii nɛ ku-suɔ-si-la
nyuɔsuŋ ari Wia niaa Wii-chuɔluŋ
lii Wia tiŋdaara-la nisiŋ lɛ a mu
Wia teeŋ. 5 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la
joŋ sɛlimɛ gbaŋa-la a chaanɛ nyiniŋ
koruŋ nyuŋ, a hɛ gbaŋa-la tuɔŋ, a
joŋo yuo u ku tuu tiŋteeŋ. Ŋii nɛ
duonuŋ kpikpia goŋ aŋ liligisɛ, ka
tiŋteeŋ zizigili.

Wia tiŋdaara-la ŋmuu nyilliŋ

6 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si
kɛŋ nyilliŋ balipɛ-la ŋaa siri di ba
ŋmuu.
7 Wia tiŋdaari-la buŋbuŋ kua
ŋmuu u nyile. Ŋii nɛ duoŋ-tabiaa
ari nyiniŋ guoli chaliŋ lɛ ku tuu tel
tiŋteeŋ. Ba si tele ŋii, tiŋteeŋ ari
tiisiŋ ari yaŋ sɛŋ-tori-la kubala dii
nyiniŋ.
8 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la liamiŋ
tiina ma ŋmuu u nyile. U si ŋaa
ŋii, ba joŋ kuŋ a nagɛ peel-baliŋ
síi dii nyiniŋ a yuo ta u tuu mugi-
baliŋ tuɔŋ. 9 U si ku tuu ŋii, mugi-
baliŋ sɛŋ-tori-la kubala fiɛsɛ a nagɛ
chaliŋ. Kialiŋ kala si kɛŋ miisiŋ a
hɛ lii-la sɛŋ-tori-la kubala tuɔŋ suu.
Liiŋ daborusu-la si hɛ lee-la ma chei.
10 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma
ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii,
chɛŋwul-bal kubala lii wia nyuŋ, a
chaanɛ a nagɛ nyiŋ-daaŋ, a ku tuu
tel fuonuŋ ari lii-bu̱lluŋ sɛŋ-tori-la
kubala lɛ. 11 Chɛŋwul-la yiriŋ nɛ ku-
haaŋ. U si hɛyɛ ŋii, lii-la tuɔŋ u si
tele ma hɛi. Lii-la si hɛyɛ ŋii, ni-daŋ-
la si nyua lii-haa-la, ba suu.
12 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɛsɛ-la ma
ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii,
wii-pɔsuŋ sɛŋ-tori-la kubala cheye,
chɛnɛ ma sɛŋ-tori-la kubala chei,
chɛŋwulaa sɛŋ-tori-la kubala ma
chei. Ba pulumuŋ kala lɛl leriŋ kala
biri. Lee-la puluŋ tuo wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala.
13 Ŋii nɛ mi beŋ a na kachuuŋ duu
fi̱l di-bolii wia nyuŋ lɛ aa ŋmoo niiŋ
vil vil. U síi fi̱l ŋii, u yel a bul, "Nialiŋ
si hɛ tiŋteeŋ lɛ, ba jaŋ na hɛɛŋ. Bua-
la lɛ Wia tiŋdaari-kaana-la batori si
jaŋ ŋmuu ba nyilliŋ, nialiŋ jaŋ na
hɛɛ-la."

9

1 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɔŋ-la ma
ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi
na chɛŋwuluŋ duu lii wia nyuŋ a
ku tuu tel tiŋteeŋ. Ba joŋ buɔtuo-
luŋuŋ boribiiŋ pu. 2 Ŋii nɛ u suri

buɔtuo-luŋii-la boro. U si suro dɛrɛ,
nyuɔsuŋ lii buɔtuo-luŋii-la tuɔŋ a
nagɛ nyiŋ-baliŋ nyuɔsuŋ, a tɔ pulu-
muŋ ari wii-pɔsuŋ kala ba biri. 3 Ŋii
nɛ hɔbɔsuŋ to nyuɔsu-la tuɔŋ ku lii
a tuu tiŋteeŋ. Wia piba doluŋ dunia
lɛ ba wuo leŋ niaa na hɛɛŋ, a nagɛ
nuɔmaa si yie diŋ niaa ba nina hɛɛŋ
ŋii. 4 Wia biba woŋbiiŋ pa di ba
dii yaŋ koo tiisiŋ koo kialiŋ si nyu
tiŋteeŋ lɛ. Ama u piba woŋbiiŋ di ba
dɔgisɛ nii-la kala Wia magiliŋ si tuo
u tile lɛ. 5 Wia bi hɔbɔsu-la woŋbiiŋ
pa di ba kpu niaa deeŋba, ama di
ba dɔgisɛba chɛŋsiŋ banɔŋ. Ŋii nɛ
u dɔgisɛba a nagɛ nuɔmuŋ si yie diŋ
niaa u wiwii ŋii. 6 Bua-la lɛ niaa jaŋ
chichɛ di ba suu, ama ba bi wuo suu.
7 Hɔbɔsu-la fa nagɛ janiŋ nɛ ba si
kpiɛra di ba kaa mu laaliŋ. Ba chu
kiaa si nagɛ sɛlimɛ nyuŋ-chuuluŋ
nɛ. Ba siaa ma nagɛ nuhuobiinee
siaa. 8 Ba kɛŋ nyu-punaa ma nɛ.
Ba duomo a nagɛ haala nyu-punaa.
Ba nyilaa ma nagɛ naachigee nyilaa
nɛ. 9 Ba yaraa horuŋ nagɛ hɔɔŋ
ba si yie joŋo tɔ bɔyɛ a kaa yuo
laaliŋ. Ba kiŋkɛsiŋ ma ŋiŋaa goŋ,
ari janiŋ si yuga aa lɛrɛ torukoba a
fá mumu laaliŋ. 10 Ba bubuɔ-dosuŋ
nagɛ nuɔmuŋ fila. Dol-la kala ba fa
si kɛnɛ di ba kaa dɔgisɛ niaa chɛŋsiŋ
banɔŋ-la kala fa hɛ ba bubuɔ-dosu-
la lɛ nɛ. 11 Wia tiŋdaari-la fa si kori
buɔtuo-luŋii-la boribiiŋ nɛ fa ŋaa ba
kuoro. Ju̱u tiŋŋaa yiikoro lɛ baa yiru
Abadɔŋ nɛ. Giriik tiŋŋaa ma yiikoro
lɛ baa yiru Apɔliyɔŋ nɛ.
12 Buŋbuŋ hɛɛ-la ba si jaŋ na nɛ
ŋii. Ama kiaa balia nɛ ha ka.
13 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-du-la ŋmuu
u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi nii nuu
yiikoro duu lii koru-la si chiŋ Wia
sipaaŋ sɛmɛ. 14 Ŋii nɛ yiikori-la bula
pi Wia tiŋdaari-du-la si kori nyile-la
a bul, "Leŋ di ba puri Wia tiŋdaaraa
banɛsɛ-la ba si vɔbɔ Yufiretis fuo-la
lɛ a ta." Wia fa vɔbɔ a bil a gbɛrɛ
tapulii-la ari chɛnɛ-la ari jina-la u
fa síi chɛ u kpu dunia niaa. 15 Ŋii
nɛ ba puriba ta di ba kpu dunia
niaa sɛsi-la batori dɔŋɔ. 16 Ŋii nɛ ba
dagɛmi nialiŋ si jil janiŋ niiŋ pimi.
Ba fa yi bui bui buiba zɔ-balia. Ba
kala fa jil janiŋ nɛ a ŋaa siri di baa
mu yuo laaliŋ. 17 Mi si naba ari
duosoo tuɔŋ, ŋla nɛ ba nagɛ: Nialiŋ
si jil jani-la laalɛ hɔɔ-horuŋ ba si
yie joŋo tɔ bɔisiŋ a kaa yuo laaliŋ
nɛ. Kialiŋ dɔŋsuŋ nagɛ diiwoliŋbine
yaraa, dɔŋsuŋ fiɛsɛ a nagɛ nyiniŋ,
dɔŋsuŋ ma nagɛ jiribiiŋ. Jani-la
nyusuŋ nagɛ naachigee nyusuŋ nɛ.
Ŋii nɛ nyiniŋ ari nyuɔsuŋ ari jiribiiŋ
lilii ba niiriŋ lɛ. 18 Kiaa deeŋba
batori nɛ Wia leŋ di ba ku kpu
dunia niaa tuɔŋ sɛsi-la batori dɔŋɔ.
Nyiniŋ ari nyuɔsuŋ ari jiribiiŋ nɛ
ŋii. 19 Jani-la doluŋ kala fa hɛ ba
niiriŋ ari ba bubuɔ-dosuŋ lɛ nɛ. Ba
bubuɔ-dosu-la nagɛ diŋŋaa nɛ a kɛŋ
nyusuŋ. Kiaa deeŋba nɛ ba kaa pirɛ
niaa.
20 Dunia ni-kaana-la nyanyal-
bɔŋŋɔɔ deeŋba si bi kpua, ba ma ha
bi birima lii ba haachɛ wu-ŋaalaa
lɛ. Ba haa to Sitaani nɛ a kpikpaarɛ
vuiaa. Sɛlimɛ ari hɔɔŋ ari kɔliiŋ nɛ
ba kaa mɛ vuia-la dɔŋsuŋ, dɔŋsuŋ
ma ŋaa tabiaa, dɔŋsuŋ ma ŋaa tiisiŋ
nɛ. Vuia-la bi wuo na, ba bi wiaa
ma nii, ba bira bi wuo vivɛŋ maa.
21 Niaa deeŋba faa kpu niaa nɛ. Ba
faa ŋaa hil wiaa, aa ŋaa wu-liiliŋ,
aŋ gigaa maa, aŋ bi sɛi di ba birima
lii wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba lɛ.

10

Wia tiŋdaari-la si kori teŋ-chuoli-bie-la

1 Ŋii nɛ ka mi bira na Wia
tiŋdaari-duo kubala duu lii Wia-jaŋ
a ku tuu. Duoŋbiliŋbaanaa tɔu kala,
ka duoŋsia vɔɔ u nyuŋ lɛ. U siaa
tutul a nagɛ wii-pɔsuŋ. U naasiŋ ma
nagɛ tii-balaa síi dii nyiniŋ. 2 Ka u
kori teŋ-chuoli-bie u nisiŋ lɛ. Ba
kaa polli. Ŋii nɛ u joŋ u na-diiŋ
naaŋ a daŋ mugi-baliŋ nyuŋ, a joŋ
u na-gua naaŋ maa a bil tiŋteeŋ.
3 Ŋii nɛ u faasa kpia goŋ bogi bogi a
nagɛ naachigiŋ síi ŋaa goŋ ŋii. U si
kpia goŋ ŋii, duonuŋ kpia. Duonuŋ
si kpia ŋii, ba fa ŋaa kiaa balipɛ

a kpikpia goŋ. 4 Bua-la lɛ duonuŋ
si kpia, mi faa chɛ di mi ŋmuŋsɛ
wialiŋ bil. Ŋii nɛ nuu yiikoro lii
wia nyuŋ a bula pimi a bul, "Leŋ di
wialiŋ duonuŋ si kpia bul, di ba hɛ ŋ
tuɔŋ. Sí ŋmuŋsa bil." 5 Ŋii nɛ ka mi
na Wia tiŋdaari-la, nii-la naaŋ dɔŋɔ
si chiŋ mugi-baliŋ nyuŋ, ka dɔŋɔ ma
chiŋ tiŋtee-hiliŋ, duu kɛŋ u na-diiŋ
nisiŋ kaa yia wia nyuŋ. 6 Ŋii nɛ u
ŋmiɛsɛ Wia, u-na nii-la si hɛ dimɛ a
kaa mu wuu, nii-la si ta wia nyuŋ
ari kialiŋ kala si hɛ wia nyuŋ, ari
tiŋteeŋ ari kialiŋ kala si hɛ dimɛ,
ari mugi-baliŋ, ari kialiŋ kala si hɛ
u tuɔŋ. U ŋmiɛsa a bul, "Bua-la lɛ la
síi jegilu, u yie nɛ." 7 Ama tapulii-la
Wia tiŋdaari-pɛ-la si jaŋ ku ŋmuu u
nyile, Wia wu-faalia-la u fa si dagɛ
u tiŋtinnaa, nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kala jaŋ ŋaa.

8 Ŋii nɛ mi bira nii yiikori-la titia
si lii wia nyuŋ a bul wiaa pimi. U si,
"Mu a laa teŋ-bie-la ba si suro, Wia
tiŋdaari-la nisiŋ lɛ, nii-la naaŋ dɔŋɔ
si chiŋ mugi-baliŋ nyuŋ, ka dɔŋɔ ma
chiŋ tiŋteeŋ lɛ." 9 Ŋii nɛ mi mu Wia
tiŋdaari-la teeŋ a sulu duu joŋ teŋ-
bie-la pimi. Ŋii nɛ u joŋ teŋ-bie-la
pimi aŋ bula pimi di mi joŋo chaŋ, di
u jaŋ siŋ mi niiŋ lɛ a nagɛ tuuŋ, ama
mi luoruŋ lɛ u jaŋ hɛi. 10 Ŋii nɛ mi
laa teŋ-bie-la Wia tiŋdaari-la nisiŋ
lɛ a joŋo chaŋ. U sima a nagɛ tuuŋ
nɛ mi niiŋ lɛ, ama u si tuu mi luoruŋ,
mi luoruŋ kala hɛyɛ nɛ. 11 Ŋii nɛ ba
bula pimi a bul, "Ŋ jaŋ bira bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a tigɛ ta-
yiriba lɛ, ari tiŋtee-yiriba, ari nialiŋ
síi bul yiikori-yiriba, ari kuori-yiriba
yugɛ ma lɛ."

11

Wia siada tiŋŋaa balia-la

1 Ŋii nɛ ba joŋ daa-magisiŋ a nagɛ
daaŋtiga a pimi, aŋ bula pimi di mi
sii a magisɛ Wia-dia ari koru-la si hɛ
u tuɔŋ, aŋ diisɛ nialiŋ kala síi chuɔlɛ
Wia dimɛ, 2 ama di mi sí Wia-dia-
la kaala-na magisu, bɛɛ wiaa ba joŋ
lee-la pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
di ba ŋmoo u jebii-la lo, a nuɔsɛ Wia
lee-la chɛŋsiŋ mahiŋ balia ari balia.
3 Ŋii nɛ ka Wia si u jaŋ pi u siada
tiŋŋaa balia-la doluŋ di ba wuo bul
wiaa u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, tapulaa
bui ari zɔ-balia ari mahiŋ batori, aŋ
baagɛ tuɔ-cheri gɛri-bɔsunuŋ.

4 Niaa deeŋba balia nagɛ tia-la ba
síi yirɛ Oliv nɛ. Ba nɛ bira nagɛ
korunuŋ ba si yie joŋ chaanaa a
didaŋ balia-la si chiŋ la Tiina Wia
sipaaŋ, nii-la si tii tiŋteeŋ. 5 Nyiniŋ
jaŋ lii ba niiŋ a dii nuu-kala síi
chɛ duu dɔgisɛba. Di nuu-kala níi
chɛ duu walimɛba, nyiniŋ jaŋ diiu.
6 Wia piba doluŋ di ba wuo kiri
duonuŋ, duu sí nii tapulia-la ba síi
chɛ di ba bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ. Wia bira piba doluŋ
di ba wuo ŋaa di liiŋ kala birimɛ
chaliŋ. Ba jaŋ wuo leŋ di nyanyalaa
juu dunia niaa lɛ, magɛ ŋii kala lɛ
ba si cho. 7 Di ba nɛ dii Wia daŋsia
dɛrɛ, baga kuŋ jaŋ lii buɔtuo-luŋii-la
tuɔŋ ku lii. Ku-la jaŋ yuo kpuba. 8 Ba
ku-suunuŋ jaŋ piŋ ta-bal-la woŋbiiŋ
lɛ. Ta-bal-la bɔmɔ nagɛ Sɔdɔm koo
Ijipiti tiŋteeŋ nɛ. Ta-bal-la lɛ nɛ ba
kpaasɛ la Tiina daa-gɛsɛɛ nyuŋ. 9 Ni-
yiriba a lii ta-yiriba, ari nialiŋ síi
bul yiikori-yiriba a lii tiŋtee-yiriba
kala jaŋ beŋ ba ku-suunuŋ tapulaa
batori ari lebi. Ba bi jaŋ sɛi di ba
paaba hugi. 10 Dunia niaa, tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ ari ba si kpu niaa balia-la. Ba
jaŋ gbigbieli a sisieri dɔŋɔ lɛ a didii
zile dɔŋɔ lɛ, bɛɛ wiaa wialiŋ niaa
deeŋba balia fa síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, ba fa kɛŋ dunia niaa
baŋŋa lɛ nɛ. 11 Ama tapulaa batori
ari lebi chɛɛŋ Wia pi niaa deeŋba
balia miisiŋ, ba sii chiŋ ba naasiŋ lɛ.
Nialiŋ kala si naba, fawulluŋ kɛŋba
woruŋ. 12 Ŋii nɛ ba nii nuu yiikoro
duu lii Wia-jaŋ a bula pi niaa balia-
la a bul, "Má ku jil daha." U si bul ŋii
dɛrɛ, ba juu duoŋbiliŋbaaniŋ tuɔŋ a
jil Wia-jaŋ. Ba diŋdɔŋŋɔɔ bibeŋba,
ka ba jijil. 13 Bua-la titia lɛ tiŋteeŋ
faasa zigili. Taŋ-la sɛmɛ dɔŋɔ kala
tel, ba niaa bui balipɛ suu. Leree

fii fii sɛsi-la kubala nɛ ŋii. Fawulluŋ
kɛŋ ni-kaanaa, ba dɛnnɛ Wia, nii-la
si hɛ Wia-jaŋ lɛ.
14 Hɛɛ-lia-la didɛriŋ nɛ ŋii, ama
torimuŋ jaŋ kɔ lɛɛlɛ.

Wia tiŋdaari-pɛ-la ŋmuu u nyile

15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-pɛ-la ŋmuu
u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi nii
yiikori-balaa di baa bul wiaa, Wia-
jaŋ lɛ. Ba si, "Dunia kuorii-la lɛɛlɛ
ŋaa la Tiina Wia ari Kirisito kuorii-
la nɛ. La Tiina Wia jaŋ dii kuoruŋ
a kaa mu wuu." 16 Ŋii nɛ nihiasiŋ
mara ari banɛsɛ-la si hɔŋ ba kuori-
kpasinniŋ nyuŋ Wia sipaaŋ, ba kala
tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia a bul,
17 "Laa lɔlluŋ la Tiina Wia, Wii-
jaribakɔ,
nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa ari nii-
la ha si hɛ dimɛ.
Lɛɛlɛ-na ŋ joŋ ŋ dol-bal-la,
a suomi a bibeŋ dunia nɛ.
18 Dunia niaa fa hoso nɛ ŋ nyuŋ.
Ama bua-la ŋ baaniŋ si jaŋ sii ba
nyuŋ yie nɛ,
ka bua-la titia ŋ si jaŋ dii nialiŋ
si suba sariya ma yie nɛ,
bua-la lɛ ŋ si jaŋ joŋ time a ṯiŋ ŋ
tiŋtinnaa ma yie nɛ.
Nialiŋ síi bul wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ari ŋ niaa kala,
nialiŋ síi fá ŋ yiriŋ, nihiasiŋ ari
haŋbiisiŋ kala,
ŋ jaŋ time piba.
Lɛɛlɛ ŋ jaŋ dɔgisɛ nialiŋ si chei
dunia, di ba mu suu."
19 Ŋii nɛ ba kɛŋ Wia-dia-la si hɛ
Wia-jaŋ, boro kaa suri a na dagá
kubala u tuɔŋ. Wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di Iziral tiŋŋaa tuto,
ba hɛ daga deeŋ tuɔŋ nɛ. Ŋii
nɛ duonuŋ liligisɛ leriŋ kala, ba
ninii yiikorusuŋ, ka duonuŋ kpikpia
ŋmana ŋmana. Tiŋteeŋ zigili, ka
duoŋ-tabiaa faasa tuu titel.

12

Dimiŋ ari haala yuo dɔŋɔ

1 Ŋii nɛ ku-kpuŋkpere kubala ku
lii wia nyuŋ. Ku-kpuŋkpere-la nagɛ
haal nɛ a joŋ wii-pɔsuŋ a laalɛ,
ari niaa síi laalɛ gɛnniŋ ŋii. Ka
chɛnɛ ma hɛ u naasiŋ bubuɔŋ, aŋ
ka u chu kuori-nyuŋ-chuulo. Nyuŋ-
chuulo-la, chɛŋwulaa fii ari balia
nɛ ba kaa ŋaa. 2 Haal-la fa kɛŋ
luoruŋ nɛ. U luoruŋ wiwii, u faasa
yiyel a wiwalimɛ duu lul. 3 Ŋii nɛ
ku-kpuŋkpere dɔŋɔ ma ku lii wia
nyuŋ. Ku-kpuŋkpere deeŋ fa nagɛ
dimiŋ si yuga kieli nɛ a kala fiɛsɛ
ari chaliŋ. Diŋ-la fa kɛŋ nyusuŋ
balipɛ nɛ ari nyilliŋ fii, a chu nyuŋ-
chuuluŋ balipɛ. 4 U bubuɔ-doho yigi
chɛŋwulaa sɛsi-la batori dɔŋɔ lo ba
ku tuu tel tiŋteeŋ. Aŋ ka diŋ-la mu
chiŋ haal-la fa síi walimɛ duu lul
sipaaŋ a gbɛrɛ, di haal-la nɛ lula,
duu joŋ bile liŋ. 5 Ŋii nɛ haal-la lul
haŋbolibie, nii-la si jaŋ beŋ dunia
niaa kala ari kpaasa. Ŋii nɛ Wia
joŋ bile kaa mu u teeŋ a leŋ u hɔŋ
u kuori-kpasa nyuŋ, 6 aŋ ka haal-la
fá juu giriŋ, lee-la Wia si wasa bilu
lɛ. U si hɛ dimɛ ŋii, Wia pu kudiilee
tapulaa bui ari zɔ-balia ari mahiŋ
batori.
7 Bua deeŋ lɛ laaliŋ sii Wia-jaŋ lɛ.
Wia tiŋdaari-hiaŋ baa yirɛ Maakil
ari tiŋdaaraa dɔŋsuŋ suomi a yuyuo
diŋ-la. Ŋii nɛ diŋ-la ari u haritooroo
maa yuo. 8 Ama Maakil niaa yuo dii
diŋ-la ari u haritooroo. Ŋii nɛ diŋ-
la ari u haritooroo bira bi di-hɔnuŋ
kala kɛnɛ Wia-jaŋ lɛ. 9 Ŋii nɛ ba joŋ
diŋ-la ari u haritooroo a yuo ta ba
lii Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ. U nɛ
baa yirɛ Sitaani, nii-la síi nyisɛ dunia
niaa kala. Diŋ-la fa hɛ dimɛ faafaa
kala nɛ a lii dunia di-suomuŋ.
10 Ŋii nɛ ka mi nii yiikori-bal
kubala a lii Wia-jaŋ a bul, "Bua-la
Wia si jaŋ laa niaa ta yie nɛ. Bua
deeŋ lɛ nɛ Wia laa u doluŋ ari u
kuoruŋ. Kirisito, nii-la Wia si liisa,
ma laa u doluŋ nɛ, bɛɛ wiaa nii-la
si joŋ cheeriŋ pi la naaŋbiiriŋ, ba
joŋu yuo ta nɛ. U fa joŋ cheeriŋ piba
Wia sipaaŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala.
11 Ba yuo dii Sitaani a tiŋ Pie-bie-la
chaliŋ wiaa, ari Wia niiŋ wialiŋ ba
fa si bula pipi niaa. Ba fa ŋaa siri
di ba kpuba a tiŋ Wia wialiŋ lɛ nɛ.

12 Ma nialiŋ si hɛ Wia-jaŋ, má leŋ di
ma tuɔŋ tɔrɛ. Ama ma nialiŋ si hɛ
tiŋteeŋ lɛ ari nialiŋ si hɛ mugi-baliŋ
lɛ, ma jaŋ na hɛɛŋ. Sitaani ku tuu
ma teeŋ nɛ a faasa kɛŋ baaniŋ, bɛɛ
wiaa u jima ari u bira bi dieni, ka di
ba laa u doluŋ.”
13 Diŋ-la si na di ba joŋu yuo ta,
u ku tuu tiŋteeŋ, ŋii nɛ u kire to
haal-la si lul haŋbolibie-la hariŋ.
14 Ŋii nɛ Wia joŋ kachuuŋ kiŋkɛsiŋ
pi haal-la, duu wuo fi̱l a juu giriŋ
tuɔŋ a kagɛ diŋ-la lɛ. Ŋii nɛ u mu
lee-la Wia si wasa bilu lɛ. Dimɛ nɛ,
u joŋ kudiilee pu jisiŋ batori ari lebi.
15 Ŋii nɛ liiŋ lii diŋ-la niiŋ lɛ a nagɛ
fuoŋ, a kire to haal-la hariŋ duu
pɛllɛ joŋu. 16 Ama tiŋtee-hiliŋ ku pɛ
haal-la lɛ a joŋ fuo-la si lii diŋ-la niiŋ
lɛ kala a nyua. 17 Ŋii nɛ diŋ-la na
baaniŋ haal-la nyuŋ a mu duu kɛŋ
haal-la biiriŋ dɔŋsuŋ a yuo laaliŋ.
Haal-la biiriŋ nɛ ŋaa nialiŋ si nii
Wia niiŋ wiaa a tutoba, a didii Yesu
daŋsia, a bul u wiaa a pipi niaa. Ŋii
nɛ diŋ-la mu chiŋ mugi-baliŋ niiŋ.

13

Ku-la si nagɛ diŋ-la ari baga kua

1 Ŋii nɛ mi na baga kua dɔŋɔ duu
lii mugi-baliŋ tuɔŋ a ku lii. U fa
kɛŋ nyusuŋ balipɛ nɛ, u nyilliŋ ma
fa ŋaa fii. U fa chu kuori-nyuŋ-
chuuluŋ fii u nyilliŋ fii-la lɛ. Yiri-
la u fa si kɛnɛ u nyusu-la lɛ faa
tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ. 2 Baga ku-la
mi si na fa nagɛ kpeye nɛ, aŋ ka u
naasiŋ nagɛ lugumuŋ kiaa, u niiŋ
ma nagɛ naachigiŋ kua. Ŋii nɛ ku-
la si nagɛ diŋ-la joŋ u doluŋ kala
ari u kuori-kpasa-la a pi baga ku-la.
3 Baga ku-la nyusuŋ balipɛ-la dɔŋɔ
fa kɛŋ naawiil-bal nɛ si maga duu
suu, ka u bi suba. Ba si na naawiil-
la duu fiɛla, u ŋaa dunia niaa kala
wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba sii to u
hariŋ. 4 Ŋii nɛ niaa tuu kpirimi diŋ-
la sipaaŋ a chuɔlu, bɛɛ wiaa u fa joŋ
u doluŋ a pi baga ku-la nɛ. Niaa bira
chuɔlɛ baga ku-la. Ŋla nɛ ba piɛsɛ
dɔŋɔ a mu tigɛ u lɛ, “Kubɛɛ nɛ kɛŋ
doluŋ a nagɛ ŋla? Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo
kɛnu yuo yuosuŋ?”
5 Ŋii nɛ ba pi baga ku-la woŋbiiŋ
u bul babii-bal wiaa a tutuusɛ Wia
joŋŋoo. Ŋii nɛ ba leŋu u dii
doluŋ chɛŋsiŋ mahiŋ balia ari balia.
6 U yie tutuusɛ Wia ari u jaŋ-niaa
joŋŋoo. 7 Ŋii nɛ ba puu woŋbiiŋ
ma u kɛŋ Wia niaa a yuo laaliŋ,
a yuo diiba. Ba fa puu doluŋ u
wuo ni-yiriba a lii ta-yiriba kala,
ari nialiŋ síi bul yiikori-yiriba a lii
tiŋtee-yiriba kala. 8 Nii-la kala si
tuo miisiŋ teŋ-la lɛ a lii dunia di-
suomuŋ, u ma jaŋ tuu kpirimi u
sipaaŋ a chuɔlu. Pie-bie-la ba si
kpua nɛ tii teŋ-la. 9 Digilaa tiŋŋaa,
má wuoli ma digilaa a jegile nii wiiŋ
deeŋ. 10 Di ba nɛ yuo laaliŋ dii nuu
a kɛnu kaa mu yosuŋ leriŋ, u maga
duu mu ŋaa yoŋ nɛ. Di ba nɛ joŋ
tokobii a kpu nuu, ba jaŋ sɛnɛ joŋ
tokobii a kpu tiina maa. Nialiŋ si laa
Wia wiaa dii maga di ba nyalimɛ nɛ
a chiŋ wialiŋ ba si laa dii lɛ.
11 Ŋii nɛ mi bira na baga kua dɔŋɔ
duu lii tiŋteeŋ a kuu lii. U fa nagɛ
piese nɛ aŋ kɛŋ nyilliŋ balia. Uu bul
wiaa a nagɛ ku-la si nagɛ diŋ-la nɛ.
12 U ma kɛŋ dol-la buŋbuŋ baga ku-
la si kɛnɛ nɛ a wuo didii doluŋ u
sipaaŋ. U leŋ dunia niaa kala tuu
kpirimi a chuɔlɛ buŋbuŋ baga ku-
la, ku-la fa si kɛŋ naawiil-bal-la, ka u
fiɛlɛ. 13 U ŋaa wu-magilaa a yugɛ. U
paala leŋ nyiniŋ lii wia nyuŋ ku tuu
tiŋteeŋ, nuu-kala na. 14 A tiŋ wu-
magila-la ba si leŋe u ŋaa buŋbuŋ
baga ku-la sipaaŋ, baga ku-la dɔŋɔ
nyisɛ dunia niaa a hɛ, di ba joŋ kiaa
mɛ, kuŋ si nagɛ buŋbuŋ baga ku-la,
ku-la ba si kɛŋ tokobiiŋ keri, ka u
wei. 15 Ŋii nɛ ba wuo leŋ baga ku-lia-
la pi ku-la ba si mɛ wiese duu wuo
wiaa bubul. Ŋii nɛ u wuo leŋ ba kpu
nialiŋ si bi baga ku-la ba si mɛ ka
chuɔlɛ, 16 a bira leŋ ba magilɛ nuu-
kala, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ, kuoroo
ari summoo, nii-la kala si tii u titia
ari nii-la kala si ŋaa yoŋ. Ba magilɛ
ba na-diiŋ nisaa lɛ koo ba tilliŋ lɛ.
17 Nuu-kala bi kuŋ wuo yɔɔ a bi kuŋ-

kala ma wuo yallɛ, see di ba joŋ
baga ku-la magiliŋ, koo u yiriŋ, koo
u yiri-la si magɛ ŋii a hɛ u tiina lɛ.
18 Nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ wiiŋ deeŋ
bubuɔŋ, see duu kɛŋ wu-jimiŋ. Má
leŋ di nii-la si kɛŋ wu-jimiŋ liisi a
mu yi baga kuŋ niiŋ si magɛ ŋii. Di
ŋ diisɛba, u nagɛ nuhuobiine kialiŋ
nɛ. U kiaa niiŋ ŋaa zɔ-balidu ari
mahiŋ batori ari balidu nɛ.

14

Nialiŋ síí yi yiili-faliŋ

1 Ŋii nɛ mi beŋ a na Pie-bie-la duu
chiŋ peel kubala nyuŋ. Peel-la yiriŋ
nɛ Zaayɔŋ. Ba di niaa buiba zɔlɔ
ari mahiŋ balia ari banɛsɛ nɛ fa chiŋ
peel-la nyuŋ. Ba ŋmuŋsɛ Pie-bie-la
yiriŋ ari u Nyimma yiriŋ nɛ a hɛ
niaa deeŋba tilliŋ lɛ. 2 Ŋii nɛ ka
mi nii nuu yiikoro duu lii Wia-jaŋ.
Yiikori-la fa nagɛ fuonuŋ síí pɛllu
nɛ gbul gbul, koo duonuŋ síí kpia.
Yiikori-la mi si nia ma fa naga ari
niaa síí du̱ cheŋ nɛ. 3 Niaa deeŋba
chiŋ kuori-kpasa-la ari nihiasi-la, ari
kialiŋ banɛsɛ-la si weye sipaaŋ nɛ aa
yii yiili-falii kubala. Nuu-kala bi yiil-
la wuo gunnɛ, see nialiŋ bui buiba
zɔlɔ ari mahiŋ balia ari banɛsɛ-la
duŋduŋa. Niaa deeŋba nɛ Wia
tuɔsɛ dunia lɛ a laaba ta. 4 Ba
nɛ bi ha-chɔrumuŋ hariŋ to, aŋ bi
disinniŋ ma kɛnɛ. Ba níí to Pie-bie-
la hariŋ lee-na kala u síí mu. Ba
nɛ Wia laa sipaaŋ liisɛ nuhuobiinee
tuɔŋ, di ba ŋaa Wia ari Pie-bie-la
tuɔ-pul tiŋŋaa 5 a bi wiaa ka nyia.

Wia tiŋdaaraa batori bul wiaa

6 Ŋii nɛ mi bira na Wia tiŋdaara
dɔŋɔ duu fi̱l wia nyuŋ di-bolii. U fa
kori Wia Wu-zɔmɔ-la nɛ, Wu-zɔmɔ-
la si jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu.
U kaa mu bula pi nuu-kala si hɛ
dunia lɛ tiŋtee kala lɛ, ari taŋ kala
lɛ, ari nialiŋ síí bul yiikori-yiriba
kala, ari ni-yiriba kala lɛ. 7 Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la bul ari yiikori-baliŋ
a bul, “Má fá Wia a dɛnnɛ u yiri-
baliŋ, bɛɛ wiaa bua-la u si jaŋ dii
dunia niaa sariya yie nɛ. Má dɛnnu,
u nɛ ta wia nyuŋ ari tiŋteeŋ ari
mugi-baliŋ ari lii-bulluŋ kala.”
8 Ka Wia tiŋdaari-lia-la ma tuto a
bul, “Babilɔŋ tele, Babilɔŋ tele, ta-
bal-la ba síí yirɛ Babilɔŋ, u tele. U nɛ
joŋ u wu-bɔŋŋɔɔ a dagɛ tiŋtee kala
ba ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Wu-bɔmɔ-la
nagɛ siniŋ si kɛŋ huoŋ nɛ.”
9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma
tuto ba hariŋ, a ma bul wiaa ari
yiikori-baliŋ. U si, “Di nuu-kala nɛ
chuɔlɛ baga ku-la ari u nagisi-la ba
si mɛ bil, a laa magil-la u tile lɛ koo u
nisaa lɛ, 10 Wia jaŋ na baaniŋ kiŋkɛŋ
u tiina nyuŋ. Wia baaniŋ nagɛ siŋ-la
si kɛŋ huoŋ nɛ. Di niaa nɛ nyua, ba
yie susuu nɛ. Ba jaŋ joŋ nyiniŋ ari
jiribiiŋ a dɔgisɛ tiina. Ba jaŋ ŋaa ŋii
Wia tiŋdaara-la si bi disinniŋ kɛnɛ
ari Pie-bie-la sipaaŋ. 11 Nyiniŋ ari
jiribiiŋ jaŋ diiba deeŋ deeŋ, nyiŋ-la
bi jaŋ kɔ duu disa. Niaa deeŋba bi
jaŋ kɔ di ba na wiese wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala. Niaa deeŋba si chuɔlɛ
baga ku-la ari u nagisi-la ba si mɛ
bil a laa u yiriŋ magil-la, ba bi jaŋ
na wiese.”
12 Bua deeŋ lɛ nɛ Wia nialiŋ síí to
Wia niiŋ a laa Yesu Kirisito wiaa dii,
u maga di ba nyalimɛ nɛ. 13 Ka mi
nii yiikoro kubala duu lii Wia-jaŋ aa
bul, “Ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ: Nialiŋ si
laa la Tiina Yesu wiaa dii aŋ suu,
Wia jaŋ pɛba lɛ.” Ŋii nɛ Wia Diŋ-
zɔŋ-la ma bul, “Wia sɛnɛ jaŋ pɛ
niaa deeŋba lɛ di ba wuo na wiese
woruŋ. Ba bira bi jaŋ tiŋ, bɛɛ wiaa
tiŋtimii-la ba si tima ka to ba hariŋ
nɛ.”

Ba kɛŋ siikɔrɔ a kaa kuŋ kiaa

14 Ŋii nɛ mi bira beŋ a
na duoŋbiliŋbaaŋ-pula, di nuu
nagɛ nuhuobiine bie a hɔŋ
duoŋbiliŋbaaŋ-la nyuŋ. U tiina chu
sɛlimɛ kuori-nyuŋ-chuulo nɛ aŋ kori
siikɔrɔ si kɛŋ niiŋ woruŋ. 15 Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la dɔŋɔ ma lii Wia-dia
tuɔŋ ku lii, a faasa yirɛ ari yiikori-
baliŋ nii-la si hɔŋ duoŋbiliŋbaaŋ-la
nyuŋ a bul, “Kɛŋ ŋ siikɔrɔ-la a kaa
kuŋ kiaa. Bua-la si maga di la kuŋ

kiaa yie nɛ. Kialiŋ kala si hɛ dunia
lɛ si maga di ba kuŋ, ba kala bia nɛ."
16 Ŋii nɛ nii-la si hɔŋ duoŋbiliŋbaaŋ-
la nyuŋ kɛŋ u siikɔrɔ-la viisi tiŋteeŋ
a kuŋ tiŋteeŋ kuŋ-kala.
17 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara dɔŋɔ ma lii
Wia-dia si hɛ Wia-jaŋ a ku lii, a ma
kori siikɔrɔ. Siikɔrɔ-la ma kɛŋ niiŋ
nɛ woruŋ. 18 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara
dɔŋɔ ma lii Wia-dia koru-la sɛmɛ a
ku lii. U nɛ ŋaa Wia tiŋdaari-la si
kɛŋ nyiniŋ doluŋ. Ŋii nɛ u yirɛ nii-
la si kori siikɔrɔ-la a bul ari yiikori-
baliŋ, "Kɛŋ ŋ siikɔrɔ-la a kaa keri
tia-la ba síi yirɛ vaiŋ-la jagisiŋ, bɛɛ
wiaa u nɛnɛ-la bia nɛ." 19-20 Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la kɛŋ u siikɔrɔ-la kaa
viisi tiŋteeŋ a keri vaiŋ jagisi-la kala.
Ŋii nɛ ba paa ba kala kaa mu hɛ
bua-la ba si luo, aa chagɛ tii-nɛnɛ-
la liiŋ ba si kaa ŋaa siniŋ. Ta-bal-
la jeeŋ hariŋ nɛ ba chagɛ tii-nɛnɛ-
la. Ba si chagɛba, lii-la kala lii a
birimɛ chaliŋ, a tuu pipɛllɛ tiŋteeŋ
a nagɛ fuoŋ. Namaga deeŋ dagɛ
ŋii Wia si na baaniŋ tiŋteeŋ niaa
nyuŋ. Ŋii nɛ chal-la pɛllɛ a magɛ
meel-daasiŋ zɔ-balia, aŋ pɛ jila yi a
magɛ nuhuobiine bɔyɛ.

15

Wia tiŋdaara-la kori nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ

1 Ŋii nɛ mi bira na ku-kpuŋkpere
dɔŋɔ wia nyuŋ. U kɛŋmi fawulluŋ.
Mi na Wia tiŋdaaraa balipɛ di ba
kori nyanyal-bɔŋ-yiriba balipɛ. Di
ba nɛ yuoba hɛ tiŋteeŋ lɛ dɛrɛ, Wia
baaniŋ jaŋ fiɛlɛ.
2 Ŋii nɛ mi na kuŋ, u yuga a
nagɛ mugi-baliŋ síi tul ŋii pal pal a
chuchol nyiniŋ. Ka nialiŋ si yuo dii
baga ku-la ari u nagisi-la ba si mɛ
bil, ari u yiriŋ magiliŋ, mi naba di
ba chiŋ mugi-bal-la síi tul pal pal
sɛmɛ a kori chenniŋ Wia si joŋo
piba. 3 Ŋii nɛ ba yiyii yiilaa. Yiil-la
dɔŋɔ, Moosis Wia tiŋtinni-la nɛ laa
sipaaŋ yii, ka yiil-la dɔŋɔ ba yiyii a
didɛnnɛ Pie-bie-la. Yiila-la ba si yii
nɛ ŋla:

"La Tiina Wia Wii-jaribakɔ,
wu-kpuŋkperisiŋ ari tiŋtiŋ-
balaa nɛ ŋ titiŋ.
Ŋ kɛŋ wutitii nɛ aa ŋaa wutiti-
iba.
Ŋ nɛ jaŋ dii kuoruŋ a kaa mu wuu.
4 La Tiina Wia, kubɛɛ nɛ bi jaŋ fáŋ?
Nuu-kala jaŋ fáŋ aŋ didɛnnɛ ŋ
yiri-baliŋ.
Ŋ duŋduŋa nɛ kɛŋ tuɔ-pula.
Dunia niaa kala jaŋ ku chuɔluŋ,
bɛɛ wiaa nuu-kala na ari ŋ dii
dunia niaa sariya ari wutitii
nɛ."
5 Mi si nii yiila-la dɛrɛ, mi na Wia-
dia-la tutuɔbaaniŋ ba síi yirɛ lee-la
si bi disinniŋ kɛnɛ, di ba suro. 6 Ŋii
nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si kori
nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ-la lii dimɛ ku
lii. Ba laalɛ gɛri-yuoli-zɔŋŋɔɔ síi tul
nɛ, kuŋ-kala tuo u lɛ, a joŋ sɛlimɛ
damɛrisiŋ a vɔɔ ba bɔisiŋ lɛ. 7 Ŋii
nɛ kialiŋ banɛsɛ-la si weye dɔŋɔ
joŋ sɛlimɛ gbaŋsiŋ balipɛ a pi Wia
tiŋdaaraa balipɛ-la. Wia baaniŋ fa
sṳ sɛlimɛ gbaŋsi-la nɛ. U nɛ jaŋ
hɛ dimɛ a kaa mu wuu. 8 Ŋii nɛ
nyuɔsuŋ tɔ Wia-dia-la kala. Wia
tula ari u doluŋ nɛ ŋaa nyuɔsu-la
hɛ dimɛ ŋii. Nuu-kala bi Wia-dia-la
wuo juu, see Wia tiŋdaaraa balipɛ-
la si joŋ nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ-la
kala yuo hɛ tiŋteeŋ lɛ a dɛrɛ.

16

Gbaŋsiŋ balipɛ-la si kɛŋ Wia baaniŋ

1 Ŋii nɛ mi nii nuu yiikoro duu
lii Wia-dia-la tuɔŋ. U bula pi Wia
tiŋdaara-la balipɛ ari yiikori-baliŋ a
bul, "Má kɛŋ gbaŋsiŋ balipɛ-la si kɛŋ
Wia baaniŋ kaa mu bisa hɛ dunia
lɛ."
2 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la buŋbuŋ
tiina joŋ u gbaŋa-la Wia baaniŋ si
hɛ u tuɔŋ, a kaa mu bisa hɛ dunia
lɛ. U si bisa hɛ dɛrɛ, ŋii nɛ naawiil-
bɔŋŋɔɔ síi suɔra kɛŋ nialiŋ kala si
kɛŋ baga ku-la magiliŋ, aŋ pɛ chuɔlɛ
u nagisiŋ ba si mɛ a bil.
3 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-liamiŋ joŋ u
gbaŋa ari Wia baaniŋ a kaa mu bisa

hɛ mugi-baliŋ lɛ. Ŋii nɛ mugi-bal-
la birimɛ a nagɛ nuhuobiine si suba
chaliŋ. U si ŋaa ŋii, kialiŋ kala si
kɛŋ miisiŋ a hɛ mugi-bal-la tuɔŋ suu.

4 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma
kɛŋ u gbaŋa kaa mu a bisa hɛ fuo-
biisiŋ ari fuo-buloo lɛ. Ba kala
birimɛ chaliŋ. 5 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-
la si kɛŋ liiŋ doluŋ ma bul wiaa. U
si, “La Tiina Wia, ŋ kiaa sima nɛ di
ŋ dɔgisɛ dunia niaa. Ŋ nɛ Tuɔ-pul
Tiina, ŋ nɛ nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa
kala ari nii-la si hɛ dimɛ lɛɛlɛ.

6 Dunia niaa kpu ŋ niaa ari nialiŋ
fa síi bul wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
Ba si ŋaa ŋii nɛ tii ŋ ŋaa chaliŋ piba
di ba nyua. U maga di ba nyua nɛ.”

7 Ŋii nɛ mi nii nuu yiikoro duu bul
wiaa. Yiikori-la lii koru-la nyuŋ ba
fa si yie kpu pusuŋ a nyigɛ a pi Wia
nɛ. U tiina si, “Wutitii, la Tiina Wia
Wii-jaribakɔ, ŋ kɛŋ wutitii, wutitii
woŋbiiŋ nɛ ŋ to a didii niaa sariya
ŋii.”

8 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɛsɛ-la joŋ u
gbaŋa a bisa hɛ wii-pɔsuŋ lɛ. Ŋii
nɛ wia faasa pɔsɛ a nagɛ nyiniŋ,
a nyinyigɛ niaa. 9 Wii-pɔsuŋ si
faasa pɔsɛ a nyigɛ niaa ŋii, ba
na baaniŋ Wia nyuŋ a tutuusɛ u
joŋŋoo, bɛɛ wiaa ba jima u nɛ kɛŋ
doluŋ nyanyal-yiri deeŋba kala lɛ.
Ama ba bi birima lii ba haachɛba lɛ
di ba chuɔlɛ Wia.

10 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɔŋ-la joŋ u
gbaŋa a bisa u tuɔŋ kiaa a hɛ baga
ku-la lɛ, lee-la u fa síi dii kuoruŋ. Ŋii
nɛ birimiŋ tɔ lee-la kala, ka nialiŋ
kala si hɛ dimɛ ma yaraa bibieri,
ba didiŋ ba neŋdelimee. 11 A tiŋ
ba yara-la síi wii, ari ba naawiila-la
wiaa, ba tutuusɛ Wia joŋŋoo, nii-la
si hɛ Wia-jaŋ. Ama ba bi birima lii
ba haachɛba lɛ di ba chuɔlɛ Wia.

12 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-du-la joŋ
u gbaŋa ari Wia baaniŋ a bisa hɛ
fuo-bal kubala baa yirɛ Yufiretis lɛ.
Ŋii nɛ fuo-la kala hu. Fuo-la si
hua, kuoro-la si lii taŋ sɛmɛ wuo na
woŋbiiŋ a to fuo-naa-la tuɔŋ a kukɔ.
13 Ŋii nɛ mi na jiŋ-bɔŋŋɔɔ batori di
ba nagɛ yiŋŋaa. Dɔŋɔ lii diŋ-la lɛ,
dɔŋɔ ma lii baga ku-la lɛ, dɔŋɔ ma lii
nii-la si nyia wiaa duu bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba lii ba niiriŋ
lɛ a ku lii. 14 Jiŋ-bɔŋŋɔɔ deeŋba
batori lii Sitaani lɛ nɛ a yie ŋiŋaa
wu-kpuŋkperisiŋ. Ba nɛ gɔllɛ dunia
kuoroo kala teeŋ, a kɛŋba hɛ dɔŋɔ lɛ
baa ŋaa siri di ba yuo laaliŋ. Tapul-
bal-la Wii-jaribakɔ si liisa di wiaa
deeŋba kala ŋaa, ba jaŋ yuo laal-la.
15 (Má bee na, mi jaŋ kɔ ari gaara
si yie kɔ ŋii. Wia jaŋ pɛ nii-la kala
si bi doŋ pina aŋ pɔ lɛ, nii-la kala si
laalɛ u gɛriŋ, di niaa si u yaribiree
na.) 16 Ŋii nɛ Wia kɛŋ dunia kuoro-
la a kaa mu hilimi lee kubala di ba
yuo laaliŋ. Hiiburu tiŋŋaa yiikoro lɛ
baa yirɛ lee-la Amagɛdɔŋ.

17 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-pɛ-la joŋ u
gbaŋa, a joŋ u tuɔŋ kiaa bisa hɛ
peliŋ lɛ. Ŋii nɛ yiikori-bal kubala
lii lee-la kuori-kpasa-la si china Wia-
dia-la tuɔŋ a bul, “Wialiŋ didɛriŋ
yie nɛ.” 18 Ŋii nɛ duonuŋ liligisɛ
a kpikpia. Leriŋ kala ŋiŋaa goŋ,
ka tiŋteeŋ ma faasa zigili. Dunia
si suomo, u ha bi ŋii zigile aŋ ka.
19 Tiŋteeŋ si zigili ŋii, u kɛŋ ta-bal-la
kaa kpaa leree batori, ka tiŋtee kala
ta-balaa ma titel. Ŋii nɛ Wia liise mu
yi Babilɔŋ lɛ. U dɔgisu nɛ woruŋ
a mu yi ŋii u si na baaniŋ u nyuŋ
lɛ. 20 Ŋii nɛ tiŋteye-la liiŋ fa si gollo
chu, ba kala lɛl. Peelee ma kala lɛl.
21 Ka duoŋ-tabii-balaa si faasa yuŋ
kiŋkɛŋ a nagɛ nɔmuŋ-tabiaa, ba lii
wia nyuŋ ku tuu tel niaa nyuŋ ba
susuu. Wii-la fa ŋaa wu-lɔru nɛ. Ŋii
nɛ ni-kaana-la tuusɛ Wia joŋŋoo a
tiŋ duoŋ-tabia-la wiaa.

17

Haala si hɔŋ baga kuŋ nyuŋ

1 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la
si kori gbaŋsiŋ balipɛ-la, ba tuɔŋ
kubala yirɛmi a bul, “Kɔ di mi dagiŋ
ŋii Wia si jaŋ dii ha-chɔrumuŋ deeŋ
si ŋaa wu-liiliŋ woruŋ sariya. U nɛ
hɔŋ lee-la liiŋ si hɛ a yugɛ. 2 Dunia
kuoroo ari dunia niaa kala kɛnu ŋaa

wu-liiliŋ a kala bugi, a nagɛ ba si
nyua siniŋ."

3 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ,
ka Wia tiŋdaari-la joŋmi kaa juu
giri kubala tuɔŋ. Ŋii nɛ mi na
haal kubala dimɛ duu hɔŋ baga
kuŋ kubala nyuŋ. Baga ku-la kala
fiɛsa nɛ. U yiraa fa yuga nɛ, yira-
la tutuusɛ la Tiina Wia. U fa kɛŋ
nyusuŋ balipɛ nɛ, ka u nyilliŋ ma fa
ŋaa fii nɛ. 4 Haal-la laalɛ gɛri-fiaŋ
ari muɔluŋ, a hɛ sɛlimɛ ari tabii-
tulaa. U fa kori sɛlimɛ nyunyuala
nɛ. Wu-bɔŋŋɔɔ ari wu-liili-la u síi
ŋaa sṵ nyunyuala-la, 5 ka ba ŋmuŋsɛ
yiri-kpuŋkpere a hɛ u tile lɛ. Yiri-
la ba si ŋmuŋsa hɛ u tile lɛ nɛ ŋla,
"Babilɔŋ ŋaa ta-bal nɛ. Nialiŋ kala
si hɛ dunia lɛ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
ari ha-chɔrumɔɔ kala, u nɛ ŋaa ba
naaŋ." 6 Ŋii nɛ ka mi na haal-la duu
nyua Wia niaa ari nialiŋ ba si kpua
a tiŋ Yesu wiaa ba chaliŋ. Haal-la
si nyua chal-la yuga ŋii, u bugi. Mi
si nau ŋii, u ŋaami wu-kpuŋkpere
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

7 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la piɛsɛmi a
bul, "Bɛɛ kuŋ nɛ tii wiiŋ deeŋ ŋaa
wu-kpuŋkpere ŋ lɛ? Haal-la si jil
baga ku-la si kɛŋ nyusuŋ balipɛ ari
nyilliŋ fii-la ŋaa ha-kpuŋkpere nɛ.
Mi jaŋ dagiŋ u bubuɔŋ. 8 Baga ku-la
ŋ si na nɛ fa hɛ dimɛ buŋbuŋ aŋ bira
tuo. U jaŋ lii buɔtuo-luŋii-la tuɔŋ ku
lii a mu suu. Di dunia niaa dɔŋsuŋ
nɛ na baga ku-la, u jaŋ ŋaaba wu-
kpuŋkpere, bɛɛ wiaa u fa hɛ dimɛ
buŋbuŋ aŋ bira tuo, aŋ saa jaŋ bira
kɔ. Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaa nialiŋ si hɛ
dunia lɛ, ka ba yiraa tuo miisiŋ teŋ-
la Wia si ŋmuŋsa a chiŋ dunia di-
suomuŋ lɛ. 9 Nii-la si kɛŋ wu-jimiŋ
nɛ jaŋ wuo jiŋ wiiŋ deeŋ bubuɔŋ.
Nyusuŋ balipɛ-la ŋaa peelee balipɛ
nɛ. Ba nyuŋ nɛ haal-la hɔŋ. Nyusuŋ
balipɛ-la ma ŋaa kuoroo balipɛ nɛ.
10 Kuoroo balipɛ-la tuɔŋ banɔŋ nɛ
suba, dɔŋɔ nɛ dii kuoruŋ lɛɛlɛ, aŋ
ka dɔŋɔ-la-na ha bi kuoruŋ die. Di
u ma nɛ ku dii kuoruŋ, u bi jaŋ hɛ
dimɛ a dieni. 11 Baga ku-la-na fa si
hɛ dimɛ aŋ bira ku tuo, u ma ŋaa
kuoro nɛ. U pɛ balipɛ-la lɛ ba ŋaa
chori, ama u fa hɛ kuorie-la balipɛ
tuɔŋ nɛ. U ma jaŋ suu. 12 Nyilli-la
fii ŋ si na ŋaa kuoroo fii nɛ, ama ba-
na ha bi kuoruŋ die. Ba di baga ku-
la jaŋ dii kuoruŋ, ama ba bi jaŋ dii
kuoruŋ a dieni. 13 Kuoroo deeŋba
kala kɛŋ nii-bala nɛ, a joŋ dol-la ba si
kaa bibeŋ niaa a pi baga ku-la. 14 Ba
di Pie-bie-la jaŋ yuo dɔŋɔ, ama Pie-
bie-la jaŋ yuo diiba, bɛɛ wiaa u nɛ
ŋaa nialiŋ kala si beŋ niaa kuhiaŋ,
a kɛŋ kuoroo kala ma doluŋ. Ba di
u haritooroo nɛ jaŋ yuo diiba. Niaa
deeŋba nɛ ŋaa nialiŋ Wia si yira aŋ
liisɛ, ba ŋaa ni-titiiba."

15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira
dagɛmi lii-la ha-chɔruŋ-la fa si hɔŋ
u nyuŋ bubuɔŋ. U bula di lii-la mi
si na ŋaa nuhuobiinee ari ni-daŋ si
lii ta-yiriba ari tiŋtee-yiriba kala aa
bul yiikori-yiriba kala. 16 Nyilli-la fii
ma mi si na, ba di baga ku-la jaŋ
bɛrɛ ha-chɔruŋ-la. Ba jaŋ wuri ha-
chɔruŋ-la kiaa ta duu kɛŋ yaribiree.
Ba jaŋ chaŋ u namia aŋ leŋ di nyiniŋ
dii u haŋgbelee. 17 Wia ŋaa ba kɛŋ
nii-bala nɛ a ŋiŋaa wii-la u si cho.
Ŋii nɛ tii ba ŋaa ŋii. Ba joŋ dol-la ba
si kɛnɛ a bibeŋ niaa a pipi baga ku-
la. Ba jaŋ bibeŋ ku-la, see di wialiŋ
kala Wia si bula ŋaa dɛrɛ. 18 Ŋii
nɛ Wia tiŋdaari-la bira bul di haal-
la mi si na ŋaa ta-bal nɛ. Ta-baliŋ
deeŋ kɛŋ doluŋ a bibeŋ kuoro-la si
hɛ dunia lɛ.

18

Babilɔŋ tele

1 Wiaa deeŋba kala si ŋaa bal, mi
bira na Wia tiŋdaara dɔŋɔ duu lii
Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ. U faasa
kɛŋ doluŋ, ka u pulumuŋ leŋ dunia
kala pullɛ. 2 Ŋii nɛ u faasa yirɛ
a bul, "Babilɔŋ tele, ta-bal-la tele.
Dimɛ nɛ jiŋ-bɔŋŋɔɔ ari diibiisiŋ ba
si kisɛ kala hɛ. 3 Babilɔŋ niaa ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ a yugɛ nɛ. Ba dagɛ
dunia niaa, ba ma ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.

Dunia kuoroo ma kɛŋba ŋiŋaa wu-
liiliŋ. Dunia bayalaa ma to ba hariŋ
a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a nina moribiee
woruŋ.” 4 Wia tiŋdaari-la si bul
wiaa deeŋba dɛrɛ, mi bira nii nuu
yiikoro duu lii Wia-jaŋ aa bul,

“Mi niaa, má sii Babilɔŋ lɛ,
di ŋii dee ma jaŋ pɛ ŋiŋaa wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, mi jaŋ pɛ dɔgisɛma ari mi síi chɛ di mi dɔgisɛ Babilɔŋ niaa ŋii.

5 Ba wu-bɔŋŋɔɔ yuga nɛ Wia sipaaŋ,
ŋii nɛ tii Wia ha bi ba wiaa yua.

6 Wialiŋ ba si ŋaama lɛ, má ma joŋo ŋaaba lɛ,
a ti̱ŋ ma chimiŋ naaŋsiiŋ bulia.
Gbaŋa-la ba si kaa ŋaa siniŋ pima ma nyua,
má ma kɛŋ u titia a ŋaa siniŋ naaŋsiiŋ bulia piba di ba nyua.
7 Ba yie kɛŋ ba titia yugɛ nɛ, a nii sima, a bibɛsɛ ba titia lɛ,
ŋii wiaa má dɔgisɛba woruŋ, di ba na hɛɛŋ a yiyel,
di hɛɛ-la magɛ ŋii ba fa síi nii sima.
Ba yie biinɛ di ba nagɛ kuoroo nɛ,
tuɔ-cheeŋ bi jaŋ kɛŋba a nagɛ yo-haala.
Ba bul ba bi jaŋ kɔ di ba yele da.

8 Ŋii wiaa nɛ tii nyanyal-bɔŋŋɔɔ jaŋ kɛŋba chɛ-bala leŋ leŋ.
Ba jaŋ yel ba niaa yoho, di losuŋ ma kɛŋba, ka nyiniŋ ma diiba.
Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa,
bɛɛ wiaa la Tiina Wia kɛŋ doluŋ.
U jaŋ dii ba sariya.”

9 Ŋii nɛ dunia kuoro-la si to ba
hariŋ a ŋiŋaa ba-chɔruŋ ari ha-
chɔruŋ wuŋaalaa a pɛ ninii sima,
ba tuɔŋ jaŋ chei. Di ba nɛ na di
nyiniŋ ka diiba, ba jaŋ ŋmoo niiŋ
vil vil. 10 Di ba nɛ beŋ hɛɛ-la taŋ-la
niaa síi na, fawulluŋ jaŋ kɛŋba. Ba
jaŋ chiŋ di-bolii a bibenu a bul, “Ou,
ou ta-baliŋ deeŋ, ta-bal-la ba síi yirɛ
Babilɔŋ, u bi diene ka ba dɔgisɛ u
niaa ba suu.”

11 Dunia bayalaa yiyel Babilɔŋ
niaa wiaa, bɛɛ wiaa nuu-kala tuo a
biraa yɔɔ ba kiaa. 12 Kialiŋ ba síi
yallɛ nɛ ŋla: Sɛlimɛ, hɔɔŋ, tabii-
tulaa, gɛri-yuoli-zɔŋŋɔɔ, muɔlaa,
gɛripɛ-fula-fula biisiŋ, gɛripɛ-fiɛsiŋ,
ari daasi-la kala yalliŋ si hɛyɛ, ari
kialiŋ kala ba si kɛŋ batuŋ nyilaa
ŋaa, ari kialiŋ kala ba si kɛŋ daa-
la yalliŋ si hɛyɛ saa, ari kɔliiŋ,
ari kialiŋ ba si kɛŋ hɔɔŋ ŋaa, ari
lokuŋbuiaa. 13 Ku-suɔ-siŋ ba si
joŋo guoli kudiilee tuɔŋ u siŋ, tu-
laaliba, tii-keliŋ suɔra si sima, si-
duoruŋ, nuuŋ, muŋ-zɔmuŋ, folim-
iaa, nɛsiŋ, ari piesee, ari janiŋ, ari
janiŋ torukoba, ari yosuŋ. 14 Ŋii
nɛ ba bira bul a tigɛ taŋ-la niaa lɛ,
“Ku-zɔmɔ-la kala ma fa síi hiɛnu,
ma telba kala lɛ, ma ku-zɔŋ-zɔŋ-na
kala ari ma sima-la kala ma fa síi
nii, ba bira tuo. Ma bira bi jaŋ kɔ
di ma naba.” 15 Bayalia-la kala fa
si yallɛ kiaa pi Babilɔŋ niaa a na
moribiee, ba jaŋ fá fawulluŋ a tiŋ
hɛɛ-la wiaa Babilɔŋ niaa síi na. Ba
kala jaŋ chiŋ di-bolii a faasa ŋmoo
niiŋ a yele bubul, 16 “Ou, ou, ta-baliŋ
deeŋ fa zɔmɔ a kɛŋ ku-zɔŋŋɔɔ maa.
U niaa fa lilaalɛ gɛri-yuoli-zɔŋŋɔɔ,
ari muɔlaa, ari gɛri-fiɛsiŋ, a lilaalɛ
sɛlimɛ ari tabii-tulaa. 17 U bi diene
ka kiaa deeŋba kala chei ŋ teeŋ.” Ŋii
nɛ nialiŋ síi duori liiŋ dabori-bala-
la síi vɛŋ mugi-baliŋ tuɔŋ kuhiasiŋ,
ari nialiŋ síi tiŋ daboro-la tuɔŋ, ari
nialiŋ síi juu liiŋ daborusuŋ aa mu
leree, ari nialiŋ kala si chɛ kiaa
mugi-baliŋ tuɔŋ di ba na moribiee,
18 niaa deeŋba kala chiŋ di-bolii nɛ a
bibeŋ. Ba na Babilɔŋ duu dii nyiniŋ.
Ŋii nɛ ba ŋmoo niiŋ a yel a bul,
“Ta bɛɛ nɛ fa nagɛ ta-baliŋ deeŋ?”
19 Ŋii nɛ ba yel a ŋaa hagila hihɛ
ba nyusuŋ lɛ a bul, “Ou, ou, ta-baliŋ
deeŋ lɛ nɛ nialiŋ kala fa si kɛŋ liiŋ
daborusuŋ to a jigi. Má bee na, u
bi diene ka kialiŋ kala u fa si kɛnɛ
chei. 20 Ma nialiŋ si hɛ Wia-jaŋ lɛ,
má jujuɔsɛ Babilɔŋ wiaa. Ma Wia
niaa ari Wia naŋzɔɔba ari nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ

lɛ, má jujuɔsɛ. Wia joŋ ma chimiŋ a
joŋo ti̱ŋ Babilɔŋ nɛ."
21 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara dɔŋɔ, u
dolie nɛ woruŋ, u joŋ tabii-bal a
joŋo yuo hɛ mugi-baliŋ lɛ. Tabii-la
fa yuga a nagɛ nɔmuŋ nɛ. U si joŋ
tabii-bal-la a yuo ŋii, u bul, "Ŋii titia
nɛ ba jaŋ ŋaa Babilɔŋ. Ba jaŋ joŋ
Babilɔŋ, ta-bal-la a yuo ta ari doluŋ.
U jaŋ lɛl dunia lɛ. 22 Ba bira bi jaŋ nii
cheŋ-duduuroo di baa du̱, ŋmuluŋ
ŋmiiraa ma bira bi jaŋ ŋmuŋmuu.
Saaraa ari gɛripɛ-yuoroo ma jaŋ bira
tuo u lɛ. Niaa bira bi jaŋ nunɔŋ
munuŋ u lɛ. 23 Chaanaa ma bira bi
jaŋ chaanɛ u tuɔŋ. Baalaa ari haalaa
bira bi jaŋ jaa dɔŋɔ. Babilɔŋ bayalaa
nɛ fa ŋaa ni-balaa dunia deeŋ lɛ,
aŋ ka ba kɛŋ daalusuŋ aa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ aa nyisɛ dunia niaa kala.
24 Babilɔŋ lɛ nɛ ba kpu nialiŋ fa síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a
kpu Wia niaa maa, a bira kpu nialiŋ
dɔŋsuŋ si hɛ dunia lɛ."

19

Pie-bie-la ha-jaari gbiele

1 Wiaa deeŋba kala si ŋaa hariŋ,
ŋii nɛ mi nii goŋ Wia-jaŋ lɛ. Goŋ-
la nagɛ ni-daŋ yiikoroo nɛ aa bul
wiaa. Ba si, "Haleluya, la Tiina Wia
kɛŋ doluŋ duu laala ta. U nɛ kɛŋ
yiriŋ ari doluŋ. 2 Má leŋ di la dɛnnu,
bɛɛ wiaa u kɛŋ wutitii nɛ a kaa dii
niaa sariya. U dii ha-chɔruŋ-bal-la
sariya. Ha-chɔruŋ-bal-la nɛ faa ŋaa
wu-liiliŋ, a chei dunia niaa kala. U
si kpu Wia tiŋtinnaa ŋii, ŋii titia nɛ
Wia ma dɔgisu."
3 Ŋii nɛ ba bira heele bul,
"Haleluya, nyiŋ-la síi dii haal-la, u
nyuɔsuŋ nɛ jil wia nyuŋ a kaa mu
wuu." 4 Ŋii nɛ nihiasiŋ mara ari
banɛsɛ-la ari kialiŋ banɛsɛ si weye
tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia. U fa hɔŋ
u kuori-kpasa nyuŋ nɛ. Ŋii nɛ ba
bul, "Ami, Haleluya!" 5 Ŋii nɛ nuu
yiikoro lii Wia kuori-kpasa-la sɛmɛ
a heele bul, "Ma Wia tiŋtinnaa kala
ari ma nialiŋ kala síi fáu, nihiasiŋ
ari haŋbiisiŋ kala, má leŋ di la
dɛnnɛ Wia. U nɛ tiila." 6 Ŋii nɛ mi
bira nii ni-daŋ yiikoro. Yiikori-la fa
nagɛ fuo-balaa síi pɛllu nɛ gbul gbul.
U bira nagɛ duonuŋ síi kpia ŋmana
ŋmana aŋ pɛ liligisɛ. Ŋii nɛ yiikori-
la heele bul, "Haleluya, la Tiina Wia
Wii-jaribakɔ dii u kuoruŋ nɛ. 7 Má
leŋ di la jujuɔsɛ a yirɛ u yiri-baliŋ
a dɛnnu woruŋ. Bua-la Pie-bie-la si
jaŋ jaa haala yie nɛ. Haal-la ma si
jaŋ jaau ŋaa siri nɛ. 8 Ba joŋ gɛri-
yuoli-zɔŋ a laalɛ haal-la. Gɛri-la tula
zɔmɔ. Kuŋ-kala tuo u lɛ. Gɛri-yuoli-
zɔŋ-la haal-la si laala ŋaa Wia niaa
tuɔ-pul wu-ŋaalaa nɛ."
9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pimi
a bul, "Ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ, ari Wia
jaŋ pɛ nialiŋ ba si yira di ba ku
gbieli Pie-bie-la ha-jaari gbiele a dii
kudiilee dimɛ." Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-
la bula pimi a bul di Wia niiŋ wu-
tɛŋŋɛ nɛ ŋii. 10 Ŋii nɛ mi tuu kpirimi
di mi chuɔlu, ama u bula pimi di mi
sí ŋii ŋaa, di la kala ŋaa tiŋtinnaa
a tima pipi Wia, la di nialiŋ kala síi
to wialiŋ Yesu si bula. Ŋii nɛ u bula
pimi di mi chuɔlɛ Wia. Di nialiŋ kala
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
wialiŋ titia nɛ Yesu dagɛ.

Ja-pula jijilli-la

11 Ŋii nɛ mi na Wia-jaŋ duu suro.
Mi beŋ a na ja-pula di nuu jila. Nii-
la si jila yiriŋ nɛ Ni-tɛŋŋɛ ari Wutitii
Tiina. U dii niaa sariya ari wutitii,
a kɛŋ wutitii ma yuo laaliŋ. 12 U
siaa kala chuchol a nagɛ nyiŋ-geliŋ,
aŋ ka u chu kuori-nyuŋ-chuuluŋ a
yugɛ. Ba ŋmuŋsɛ u yiriŋ hɛ nyuŋ-
chuulu-la lɛ. Nuu-kala bi yiri-la jiŋ
see u titia. 13 U laalɛ gɛri-la chaliŋ si
misa nɛ. Ba kɛŋ nii-la kaa yirɛ Wia
Niiŋ Wiaa. 14 Wia-jaŋ laali-yuoroo
ma laalɛ gɛri-fula-fula biisiŋ nɛ. Ba
ma jil ja-pulluŋ a tuto u hariŋ nɛ.
15 Ŋii nɛ tokobiiŋ lii nii-la si jil jaaba
niiŋ lɛ a ku lii, a kɛŋ niiŋ woruŋ
nyagaga. Tokobii-la nɛ u jaŋ kaa
ta dunia niaa kala kpu. U jaŋ kɛŋ
kpaasa a kaa beŋ dunia niaa. La
Tiina Wia Wii-jaribakɔ kɛŋ baaniŋ
nɛ dunia niaa nyuŋ. U baaniŋ jaŋ sii

ba nyuŋ woruŋ. Niaa chaliŋ jaŋ lii
ari ba si yie chagɛ tii-nɛnɛɛ liiŋ ŋii.
16 Ba ŋmuŋsɛ u yiriŋ nɛ a hɛ gɛri-
duduoŋ-la u si laala lɛ ari u naapuiŋ
lɛ. U yiriŋ nɛ ŋla: “Kuoroo kala
Kuoro ari la tiinaba kala Tiina.”
17 Ŋii nɛ aŋ ka mi na Wia tiŋdaaru
kubala duu chiŋ wii-pɔsuŋ lɛ. Ŋii nɛ
u faasa yirɛ diibiisi-la kala síi fi̱l wia
nyuŋ di-bolii di ba ku pɛ dɔŋɔ lɛ a
dii kudiile-la Wia si jaŋ joŋo piba.
Kudiile-la jaŋ yugɛ lee-la. 18 U yirɛba
di ba ku dii kuoroo namia, ari laali-
yuori-hiasiŋ namia, ari ni-duoruŋ
namia, ari janiŋ namia, ari nialiŋ
si jila namia, ari nuhuobiine namia,
nialiŋ si tii ba titia ari nialiŋ si
ŋaa yosuŋ, ari nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ
kala. 19 Ŋii nɛ mi na baga ku-la
ari dunia kuoroo ari ba laali-yuoroo
di ba hilime di ba yuo nii-la si jil
jɔɔ-la ari u laali-yuoroo. 20 Nii-la
si jil jɔɔ-la ari u laali-yuoroo yuo
dii baga ku-la a kɛnu. Ba bira kɛŋ
nii-la si nyia wiaa ari uu bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. U nɛ fa
ŋaa wu-magilaa baga ku-la sipaaŋ a
wuo nyisɛ nialiŋ ba si kɛŋ baga ku-la
yiriŋ magilɛba, ari nialiŋ síi chuɔlɛ
baga ku-la nagisiŋ ba si mɛ bil. Ba
joŋ niaa deeŋba baliamiŋ a yuo ta
ba ku tuu juu Wia nyiniŋ, nyiŋ-la síi
dii a nagɛ jiribiiŋ. 21 Ka nii-la si jil
jɔɔ-la kɛŋ tokobii-la si lii u niiŋ lɛ
kaa kpu ni-kaanaa. Diibiisiŋ loriki
ba naŋpiliŋ kala.

20

Nialiŋ si beŋ dunia niaa jisiŋ bui

1 Ŋii nɛ mi na Wia tiŋdaara duu
lii Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ, a kori
buɔtuo-luŋii-la boribiiŋ ari chɔruŋ-
bal kubala. 2 Ŋii nɛ u kɛŋ diŋ-la,
diŋ-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ, a vɔbu
bil jisiŋ bui. Diŋ-la nɛ ŋaa Sitaani.
3 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la joŋ diŋ-la a
yuo hɛ buɔtuo-la lɛ a kaa tɔ, a magilɛ
buɔtuo-la niiŋ, di nuu sí wuo kaa
suri. Ba kɛŋ diŋ-la kaa tɔ duu bira sí
dunia niaa nyisu, see di jisiŋ bui-la
bala. Di jisiŋ bui-la nɛ bala, ba jaŋ
kɛnu puri muapilii.
4 Ŋii nɛ mi na kuori-kpasinniŋ di
niaa hɔŋ ba nyuŋ. Niaa deeŋba
nɛ Wia piba doluŋ di ba dii dunia
niaa sariya. Ŋii nɛ aŋ ka mi na
niaa diŋsiŋ. Niaa deeŋba nɛ faa bul
wutitii-la Yesu fa si daga a pi niaa,
aŋ pɛɛ bul Wia niiŋ wiaa. Ŋii nɛ
ba kpuba a keri ba nyusuŋ. Niaa
deeŋba-na fa bi baga ku-la ka chuɔlɛ
nɛ. Ba bi ku-la ba si mɛ u nagu maa
chuɔlɛ. Ba bi baga ku-la magiliŋ
kɛnɛ ba tilliŋ lɛ koo ba nisaa lɛ. Niaa
deeŋba suba, ama ba sii suuŋ lɛ di
ba di Kirisito dii kuoruŋ a beŋ dunia
niaa jisiŋ bui. 5 Nialiŋ si laa sipaaŋ
sii suuŋ lɛ nɛ ŋla. Nialiŋ si suba, ni-
kaanaa bi jaŋ sii suuŋ lɛ, see di jisiŋ
bui-la yie. 6 Nialiŋ si laa sipaaŋ sii
suuŋ lɛ, ba bi disinniŋ kɛnɛ. Wia
jaŋ pɛba lɛ. Niaa deeŋba suu bala
nɛ. Ba bira bi jaŋ suu. Suu-lia-la
ma bi jaŋ wuoba. Ba jaŋ chiŋ Wia
ari Kirisito sipaaŋ a laa niaa nyuŋ
a tima piba. Ba di Kirisito jaŋ beŋ
dunia niaa jisiŋ bui.

Ba joŋ Sitaani hɛ nyiniŋ lɛ

7 Di jisiŋ bui-la nɛ kiele, ba jaŋ
liisɛ Sitaani sarika-la lɛ. 8 U jaŋ ku
lii a nyisɛ dunia niaa si hɛ tiŋteeŋ
sɛmɛ-na kala lɛ di ba yuo laaliŋ. Gɔg
ari Magɔg niaa nɛ ŋii. Ba yuga a
magɛ fuoŋ niiŋ hagili-buŋbuguloo
nɛ mɛmɛ. 9 Gɔg ari Magɔg niaa jaŋ
duurɛ dunia kala a mu golli lee-la
Wia niaa si hɛ, ari taŋ-la Wia si cho.
Ŋii nɛ nyiniŋ lii wia nyuŋ a ku tuu
dii ba kala. 10 Sitaani nɛ nyisɛ Gɔg
ari Magɔg niaa hɛ di ba yuo Wia
niaa. Ŋii nɛ ba joŋu a yuo hɛ nyiniŋ
síi dii a nagɛ jiribiiŋ lɛ. Baga ku-
la ari nii-la si nyia wiaa ari uu bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma
hɛ dimɛ. Ba jaŋ na hɛɛŋ wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala a kaa mu wuu.

Ba dii dunia niaa sariya

11 Ŋii nɛ ka mi na kuori-kpasi-bal
ku-pula duu china. Nuu nɛ hɔŋ u
nyuŋ. Ŋii nɛ mi na di tiŋteeŋ ari wia
nyuŋ kala lɛlɛ nii-la siiŋ lɛ. Ba bira

bi lee kɛnɛ. [12] Ŋii nɛ ka mi na nialiŋ
si suba, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ kala,
di ba chiŋ kuori-kpasa-la sipaaŋ. Ŋii
nɛ ba suri tenniŋ yugɛ, a bira suri
teniŋ dɔŋɔ. Miisiŋ teniŋ nɛ ŋii.
Nialiŋ si kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ yiraa
nɛ hɛ u tuɔŋ. Tenni-la dɔŋsuŋ lɛ
nɛ ba ŋmuŋsɛ nuu-kala si hɛ dunia
lɛ wu-ŋaalaa hɛ. Nuu-kala si ŋaa
wiaa magɛ ŋii nɛ, ba jaŋ beŋ a ti̱mu.
[13] Ŋii nɛ mugi-baliŋ kɛŋ nialiŋ kala
si suu u tuɔŋ ku lii. Nialiŋ kala ma
si hɛ lɛlɛɛ-jaŋ ari Wia nyiniŋ tuɔŋ,
ba kala ku lii. Ŋii nɛ ba beŋ tenni-la
tuɔŋ a na wialiŋ kala ba si ŋaa dunia
lɛ a dii ba sariya. [14] Ŋii nɛ ba joŋ
suuŋ ari lɛlɛɛ-jaŋ a yuo hɛ nyiŋ-bal-
la lɛ. Nii-la kala si jaŋ juu nyiŋ-bal-
la tuɔŋ, u suu-liamiŋ nɛ ŋii. [15] Di
nuu-kala yiriŋ nɛ tuo miisiŋ teŋ-la
tuɔŋ, ba yie joŋu yuo hɛ nyiŋ-bal-la
tuɔŋ nɛ.

21

Wia-jaŋ falii-la ari tiŋtee-falii-la

[1] Ŋii nɛ mi na Wia-jaŋ ku-falii
ari tiŋtee-falii. Buŋbuŋ kialaa kala
dɛrɛ nɛ. Mugi-baliŋ kala tuo tiŋtee-
falii-la lɛ. [2] Ŋii nɛ mi na ta-falii-la
Wia si ŋaa di u lii Wia-jaŋ a ku tuu
tiŋteeŋ. Taŋ-la baa yiru Jerusalɛm
nɛ. U bi disinniŋ kɛnɛ. Wia kpiɛru
ari ba si yie kpiɛrɛ haala ŋii a kaa
mu pi u bala. [3] Ŋii nɛ aŋ ka mi
nii nuu yiikoro duu lii kuori-kpasa-
la sɛmɛ a faasa bul di má bee na,
lɛɛlɛ Wia kɔ nuhuobiine teeŋ nɛ. U
jaŋ hɔŋ ba tuɔŋ. Ba nɛ jaŋ ŋaa u
niaa. U titia jaŋ hɔŋ ba teeŋ a ŋiŋaa
ba Wia. [4] U jaŋ fiisɛ ba sii-liiriŋ kala
ta. Ba bira bi jaŋ suu, ba tuɔŋ bira
bi jaŋ chei. Ba bira bi jaŋ yel a bira
bi jaŋ na hɛɛŋ, bɛɛ wiaa wu-binia-la
kala bala nɛ.
[5] Ŋii nɛ nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-
la nyuŋ bul di má bee na, mi ŋaa
kuŋ-kala birimɛ ku-falii nɛ. Ŋii nɛ
u bira bula pimi di mi ŋmuŋsɛ wiaa
deeŋba u si bula, bɛɛ wiaa ba kala
ŋaa wutitii nɛ. Niaa jaŋ wuo laaba
dii. [6] Ŋii nɛ u bula pimi a bul,
"Wii-kala dɛrɛ nɛ. Mi nɛ ŋaa Alifa
ari Omega. Mi nɛ ŋaa nii-la fa si
hɛ dimɛ buŋbuŋ ari nii-la si jaŋ hɛ
dimɛ dunia didɛriŋ. Nii-la kala lii-
nyuasuŋ si kɛnɛ, mi jaŋ ŋaa lii-la si
pi niaa miisiŋ pu pɛi. [7] Nii-la kala
si wuo yuo dii Sitaani jaŋ na kiaa
deeŋba kala. Mi jaŋ ŋaa u Wia, u
ma jaŋ ŋaa mi bii. [8] Ama nialiŋ
si ŋaa fawuluba, ari nialiŋ si bi
yarida kɛnɛ, ari disiŋ ŋaaraa, ari ni-
kpuuraa, ari nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ,
ari nialiŋ si kɛŋ daalusuŋ aa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, ari vui-kpaaraa, ari nialiŋ
kala síi nyia wiaa, ba jaŋ joŋba hɛ
nyiniŋ síi dii a nagɛ jiribiiŋ. Ba jaŋ
suu suu-liamiŋ nyiŋ-la tuɔŋ."

Jerusalɛm falii-la

[9] Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la
si kori gbaŋsiŋ balipɛ-la si suo ari
nyanyal-bɔmɔ-la balipɛ ku bula pimi
di mi kɔ, duu dagɛmi haal-la Pie-
bie-la si jaŋ jaa. [10] Ŋii nɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku hɛmi lɛ, ka u joŋmi
kaa jil peel-bal kubala nyuŋ. U
leŋie nɛ woruŋ. Ŋii nɛ u dagɛmi
taŋ-la si bi disinniŋ kɛnɛ baa yirɛ
Jerusalɛm. Wia leŋ u lii Wia-jaŋ kuu
tuu tiŋteeŋ. [11] Taŋ-la pullɛ ari Wia
si pullɛ ŋii, a tutul ari naŋkpachil-
zɔŋŋɔɔ ŋ si bi na tɛtɛ, a bira tutul
ari tabiiŋ si nagɛ beenaŋtirɛ. [12] Taŋ-
la kɛŋ kɛrɛ-bal kubala. U leŋie nɛ
woruŋ a kɛŋ boiŋniiriŋ fii ari balia
a golli. Wia tiŋdaaraa fii ari balia
chiŋ boye-la lɛ, ka ba ŋmuŋsɛ Iziral
naabalimaba fii ari balia-la yiraa hɛ
boye-la lɛ. [13] Taŋ-bubuɔŋ ari taŋ-
nyuŋ kɛŋ boyee batori batori, ta-
sɛsiŋ ma kɛŋ batori batori. [14] Kɛrɛ-
la geŋtine ba bil tabiaa fii ari balia
nɛ. Tabia-la lɛ ba ŋmuŋsɛ Pie-bie-
la naŋzɔɔba fii ari balia-la yiraa nɛ
hɛba lɛ.
[15] Wia tiŋdaari-la si bul wiaa mi
teeŋ kori sɛlimɛ daaŋ nɛ duu kaa
magisɛ ta-bal-la ari u boiŋniiri-la
ari u kɛrɛsiŋ. [16] Taŋ-la jaliŋ ari u
duomuŋ kala magɛ dɔŋɔ nɛ. Ŋii
nɛ u magisɛ taŋ-la ari sɛlimɛ daa-
la duu ŋaa meel-daasiŋ bui ari zɔ-
banɔŋ. U duomuŋ ari u jaliŋ ari

u leŋiŋ kala magɛ dɔŋɔ nɛ. 17 Wia
tiŋdaari-la magisɛ taŋ-la kɛrɛ-la ma
nɛ. U leŋiŋ ŋaa naakieliŋ mahiŋ
batori ari fii ari balia nɛ. Nuhuobi-
ine síi magisɛ kiaa, ŋii titia nɛ Wia
tiŋdaari-la ma magisɛ. 18 Ba kɛŋ
tabii-pulluŋ nɛ saa kɛrɛ-la, aŋ ka
taŋ-la kala ŋaa sɛlimɛ, a kala chaanɛ
a nagɛ beenaŋtirɛ. Kuŋ-kala tuo u
lɛ. 19 Taŋ-la kɛrɛ-la geŋtine-la tabiaa
kala ŋaa tabii-zɔmɔ nɛ a tutul.
Buŋbuŋ kua yiriŋ nɛ jasipa, liamiŋ
kua ma yiriŋ nɛ saafaya, torimuŋ
kua ma yiriŋ nɛ agɛt, nɛsɛmiŋ kua
ma yiriŋ nɛ ɛmɛralidi, 20 nɔŋ kua
yiriŋ nɛ ɔnis, dumuŋ kua yiriŋ
nɛ kaanɛliaŋ, pɛmiŋ kua yiriŋ nɛ
kirasɔlati, chorimuŋ kua ma ŋaa
bɛril, nibimiŋ kua ma yiriŋ nɛ topas,
fiimiŋ kua yiriŋ nɛ kirasɔpilis, fii
ari kuŋ kua yiriŋ nɛ jasinis, ka fii
ari baliamiŋ kua nɛ yiriŋ nɛ amɛtis.
21 Boye-la fii ari balia kala ŋaa tabii-
tulaa nɛ. Boi-kala ŋaa tabii-tulii
kubala nɛ. Taŋ-la woŋbiiŋ ŋaa
sɛlimɛ nɛ, kuŋ-kala tuo u lɛ a kala
tutul ari beenaŋtirɛ.

22 Ŋii nɛ mi beŋ taŋ-la tuɔŋ a bi
Wia-dia kala na dimɛ. Taŋ-la niaa
níi chuɔlɛ la Tiina Wia Wii-jaribakɔ
ari Pie-bie-la lee-kala. Ba Wia-dia
nɛ ŋii. 23 Taŋ-la bira bi wii-pɔsuŋ
ari chɛnɛ ka chɛ, bɛɛ wiaa Wia tula
nɛ ŋaa ba pulumuŋ. Pie-bie-la nɛ
ŋaa ba chaaniŋ. 24 U pulumuŋ lɛ nɛ
dunia niaa kala jaŋ vɛŋ. Ka dunia
kuoroo kala jaŋ kɛŋ ba ku-zɔŋŋɔɔ
kaa juu dimɛ. 25 Ba bi jaŋ kɛŋ taŋ-
la boyee kaa tɔ wiihɛyɛ. Titaŋiŋ
paala tuo dimɛ. 26 Tiŋteyee niaa
kala jaŋ kɛŋ ba ku-zɔŋŋɔɔ ari ba
kuori kiaa kaa juu dimɛ, 27 ama kuŋ-
kala si kɛŋ disinniŋ, koo nii-la kala
si ŋaa ni-bɔŋ, koo wu-nyiaru kala bi
jaŋ juu taŋ-la, see nialiŋ Pie-bie-la si
ŋmuŋsɛ ba yiraa hɛ miisiŋ teŋ-la lɛ
nɛ jaŋ juu dimɛ.

22

1 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira
dagɛmi fuo kubala. Fuo-la liiŋ níi
pi niaa miisiŋ. Lii-la kala pulla
chila chila a nagɛ beenaŋtirɛ. Lii-
la pɛllɛ lii Wia ari Pie-bie-la kuori-
kpasa-la teeŋ nɛ, 2 a pɛllɛ to ta-bal-la
tutuɔbaaniŋ, ka tiisi-la si kɛŋ nɛnɛɛ
síi pi niaa miisiŋ chiŋ fuo-la cholluŋ
balia-la kala. Tiisi-la yie nɛŋ nɛŋ-
yiriba, baa tɔrɛ chɛnɛ kala. Tiisi-la
pipaariŋ nɛ ba kaa vivaarɛ tiŋteye-
la niaa. 3 Kuŋ-na kala Wia síi ŋmiɛsa
hɛu lɛ tuo ta-bal-la tuɔŋ. Ama Wia
kuori-kpasa ari Pie-bie-la kpasa jaŋ
hɛ lee-la, ka u tiŋtinnaa chuɔlu. 4 Ba
jaŋ na u siaa, ka u yiriŋ hɛ ba tilliŋ
lɛ. 5 Taŋ bi jaŋ biri dimɛ. Ba bi
chaaniŋ koo wii-pɔsuŋ pulumuŋ chɛ
dimɛ. La Tiina Wia nɛ jaŋ ŋaa ba
pulumuŋ. Ba nɛ jaŋ beŋ dunia a kaa
mu wuu.

Yesu si duu jaŋ kɔ lɛɛlɛ

6 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira bula
pimi di wiaa deeŋba ŋaa wutitii nɛ,
di niaa jaŋ wuo laaba dii. Di la Tiina
Wia, nii-la si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pi
nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ timu duu ku bul wialiŋ si
jaŋ ŋaa lɛɛlɛ a pi u tiŋtinnaa. 7 Yesu
si, "Má bee na, mi jaŋ kɔ lɛɛlɛ."
Nialiŋ síi to wialiŋ ba si bula Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a hɛ teniŋ deeŋ
tuɔŋ, Wia jaŋ pɛba lɛ.

8 Mi-na Jɔɔŋ, mi nɛ nii-la si nia
aŋ pɛ na wiaa deeŋba kala. Mi si
nia aŋ naba ŋii, mi tuu kpirimi Wia
tiŋdaari-la sipaaŋ, nii-la si dagɛmi
wiaa deeŋba kala, a chuɔlu. 9 Ŋii nɛ
u bula pimi di mi sí ŋii ŋaa, di la
kala ŋaa tiŋtinnaa a tima pipi Wia,
la di nialaa kala síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ari nialiŋ kala
síi to wialiŋ si hɛ teniŋ deeŋ tuɔŋ. U
bula pimi di mi chuɔlɛ Wia.

10 Ŋii nɛ u bira bula pimi di mi
sí wiaa deeŋba ba si bula Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ a hɛ teniŋ deeŋ lɛ
kaa faa. U bi jaŋ dieni, ka wialiŋ
ba si bula ŋaa. 11 Ŋii wiaa má leŋ
di ni-bɔŋŋɔɔ kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, di nialiŋ si kɛŋ disinniŋ
ma kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa disinniŋ,
di ni-zɔŋŋɔɔ ma kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, di tuɔ-pul tiŋŋaa

ma kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa tuɔ-pul
wiaa.
12 Yesu si, “Má bee na, mi jaŋ kɔ
lɛɛlɛ, mi jaŋ ku ṯiŋ nuu-kala. Nuu-
kala si tima magɛ ŋii, ŋii titia nɛ u
jaŋ laa u time. 13 Mi nɛ ŋaa Alifa
ari Omega, mi nɛ ŋaa nii-la fa si
hɛ dimɛ buŋbuŋ ari nii-la si jaŋ hɛ
dimɛ dunia didɛriŋ. Mi nɛ ŋaa di-
suomuŋ, mi nɛ ŋaa di-dɛriŋ maa.”
14 Nialiŋ síi to Wia wiaa, Wia jaŋ
pɛba lɛ di ba wuo na woŋbiiŋ a
to ta-bal-la boiŋniiree juu, a wuo
dii tia-la síi pi niaa miisiŋ nɛnɛɛ.
15 Ama ni-bɔŋŋɔɔ jaŋ chiŋ taŋ-la
jeeŋ hariŋ. Nialiŋ wu-ŋaalaa si nagɛ
vahiŋ, ari nialiŋ si kɛŋ daalusuŋ a
ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ari nialiŋ síi ŋaa
wu-liiliŋ, ari nialiŋ síi kpu niaa, ari
vui-kpaaraa, ari nialiŋ kala si cho
wu-nyiariŋ aa nyia wiaa, ba kala jaŋ
chiŋ taŋ-la jeeŋ hariŋ.
16 Ŋii nɛ Yesu si, “Mi nɛ tiŋ mi
tiŋdaara duu kɔ ma teeŋ a bul wiaa
deeŋba pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
a hihilimi lee-na kala. Mi ŋaa Devit
dia niaa geŋtine nɛ aŋ pɛ ŋaa Devit
doho nuu. Mi nɛ ŋaa nanyualuŋ.”
17 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ari haal-la
Pie-bie-la síi chɛ duu jaa bula pi niaa
a bul, “Má kɔ. Nuu-kala si nia, má
leŋ duu kɔ. Nuu-na kala lii-nyuasuŋ
si kɛnɛ, uu kɔ. Nii-la kala si cho
duu nyua lii-la síi pi niaa miisiŋ aŋ
sí kuŋ-kala ṯiŋ, uu kɔ a nyua lii-la.”

Wu-kaanaa

18 Mi-na Jɔɔŋ chɛ di nuu-kala si
nii wiaa deeŋba ba si bula hɛ teniŋ
deeŋ tuɔŋ, di ba kɛŋ ba titia woruŋ
ari wiaa deeŋba lɛ. Di nuu-kala
nɛ kɛŋ wii pɛ wiaa deeŋba lɛ, Wia
ma jaŋ joŋ nyanyal-bɔmɔ-la ba si
daga teniŋ deeŋ tuɔŋ a dɔgisɛ u
tiina. 19 Di nuu-kala ma nɛ liisɛ wiaa
deeŋba kuŋ ta, Wia ma jaŋ liisɛ u
tiina ta. U bi jaŋ puu woŋbiiŋ duu
na kialiŋ ba si ŋmuŋsa hɛ teniŋ deeŋ
tuɔŋ. U tiina bi jaŋ wuo dii tia-la síi
pi niaa miisiŋ nɛnɛɛ. U bira bi jaŋ
juu taŋ-la Wia si liisa tuɔŋ maa.
20 Nii-la síi dagɛ wiaa deeŋba Wia
si dagu bul duu kɔ nɛ lɛɛlɛ. La Tiina
Yesu, kɔ. Ami.
21 La Tiina Yesu lahɔrimɔ lɛ, Wia
niaa kala jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ami.